DE NAVORSCHER.

De Navorscher.

EEN MIDDEL
TOT GEDACHTENWISSELING EN LETTERKUNDIG VERKEER
TUSSCHEN ALLEN DIE IETS WETEN,
IETS TE VRAGEN HEBBEN, OF IETS KUNNEN OPLOSSEN,

ONDER BESTUUR VAN

JACOBUS ANSPACH.

Veertigste Jaargang.

NIEUWE SERIE,

DRIE EN TWINTIGSTE JAARGANG.

NIJMEGEN, – H. C. A. THIEME.
1890.

GESCHIEDENIS.

Emelaar (XXXIX, 567). Volgens Dr. Pleijte in zijn »Meerveld en Meervelderbosch" wordt ook onder Stoutenburg eene dusgenaamde bouwplaats gevonden.

A. AARSEN.

[Zie Dr. Pleyte, a. w. bl. 11. Emmeklaar in Eemland (Teg. Staat v. Utr. bl. 246) zal dan één zijn met Emelaar o. Stoutenburg (bew. Amersfoort), en we bezuiden deze havezate gelegen, op de kaart van Veluwe in Tegenw. Staat v. Geld. abusielijk als Emeren aangeduid. Trouwens, diezelfde kaart spreekt ook van Schaffelen (voor Schaffeler, Schaffelaar) ben. Stoutenburg. Emelaer is niet afgeleid van Emeler (Dr. Pl. t. a. pl.), maar dit laatste is een, bijv. a° 1777 voorkomende variant van Emelaar, — een variant, welken al de op *laar* eindigende plaatsnamen wel zullen kunnen vertoonen.]

Engeland (XXXIX, 568). Blijkens het archief van het zusterklooster te Almelo (op het Overijss. archief) hadden reeds in 1534 twee landen in Mastenbroek de namen Franckrick en Engelandt.

MR. J. I. VAN DOORNINCK.

Bisdom Hamburg (XXVII, 501). »Das Bisthum Bremen wurde 788 am 14. Juli von Carl d. Gr. gegründet, dem h. Willehad, welchen er Tags vorher in Worms zum Bischof hatte weihen lassen, verliehen und unter die Metropole Cöln gestellt. — Um den germanischen Norden ganz zu christianisiren, errichtete Ludwig der Fromme 834, 15 Mai, das Erzbisthum Hamburg und setzte ihm als ersten Erzbischof den h. Anskar aus Kloster Corvey vor, der 849 auch Bischof der verwaisten Diöcese Bremen ward. Papst Nicolaus I vereinigte 31 Mai 858 beide Sitze mit einander trotz Widerspruchs des cölner Metropoliten. Anskar nahm wie die Nachfolger seine Residenz in Bremen; indess hatte erst 1223 die definitive Uebertragung des erzbischöflichen Stuhles von Hamburg nach Bremen statt. — Im Laufe der Jahre, namentlich 936—1072, gelangte die weltliche Landeshoheit des Erzbisthums Bremen-Hamburg zu grossem Umfange. Unter dem Erzbischof Christoph († 1558) fand im ganzen Hochstift die Reformation Eingang; es wurde im Jahre 1648 säcularisirt und

der Krone Schweden als Reichslehn für aufgewendete Kriegskosten zugesprochen" (Aug. Potthast, Bibliotheca Historica Medii Aevi. Berlin, 1862–1868, Supplement bl. 283).

Gent. TH. J. I. ARNOLD.

Ter Hunnep (XXXIX, 629). Johan Brinckerinck stond aan het hoofd van het klooster in 't laatst der 14e eeuw. Zie Opzoomer's vierde levensschets, Kathrina v. Naeldewick, bl. 26, van zijn »Klooster van Diepenveen". Van dit klooster kan dus gesproken zijn als van 't convent van Brinckerinck.

JAMES DE FREMERY.

De Lek (XXXIX, 205). Zie van de oudste en oudere geschiedenis dezer weleer zoo aanzienlijke en uitgebreide heerl. een kort verslag in Tegenw. Staat v. Holland (XVII) VII, 474, 5. Aldaar, bl. 473 leest men, dat in 1749 de vierschaar te Lekkerkerk (welks hooge heerl., met die van Zuidbroek vereenigd, toenmaals behoorde aan Izaak Johs Constantijn Pielat de Blagny) gespannen werd door den baljuw en zeven mansmannen. En ibid. bl. 475, dat de heeren van den Huize van de Lek of de Hofstede te Lekke, behalve den baljuw, aanstelden zeven beëedigde personen, die te samen het college van baljuw en mansmannen van de Lek uitmaakten. Mansman = meensman, gemeenteman, z. v. a. tegenwoordig lid van den raad? Welk onderscheid was er in casu tusschen hen en schepenen?

Utrecht. Overluidingen. Vervolg van *Nav.* XXXIX, 628.

1631. VII Jan. in ob. et fun. venerabilis et nobilis Dni *Gulielmi de Renesse de Wulp,* decani Sti Salvatoris.

IX Jan. in ob. et fun Dnae Elisabethae a Doyenburch a Culenburch.

X Jan. in ob. et fun. Sarae Vogelaers, ux. Mri Gerardi de Nijpoort, consiliarii curiae Traj.

XIII Jan. in ob. Dllae Josinae Hogerbeth.

XV Jan. in ob. et fun. Evae Meisters, ux. Henrici Dompselaers.

XVII Jan. in ob. et fun. Christophori de Mijnden, quondam executoris cur. provincial. Traj.

XXIII Febr. in ob. et fun. Godefridi a Lienden, quondam capitanei civ. Traj.

VI Mart. in ob. et fun. Mariae a Santen ux. Henrici ter Beeck a Coesfelt.

VII Mart. in ob. et fun. Dollae Lucretiae Rovelasen, ux. Dlli *Frederici a Buren.*

1631. XIII Martii in ob. nobiliss juvenis Ernesti Arnoldi Muylart, filii nobiliss. ac strenuissimi Dni Ernesti Muylardt, dni in Granise Moelle [1]).

XIV Mart. in ob. nobiliss Dni *Jacobi de Scherpenzeel*, dni in Peursom.

XVI Mart. in ob. ac fun. Mri Wolphardi a Baern, advti cur. Traj.

XVII Mart. in ob. et fun. Aleydae Stephani, viduae Jois Spinhovii, dum viveret ministri verbi Dei.

XXXI Mart. in ob. ac fun. Susannae Lauwerens, ux. *Florentii Uten Engh*, receptoris bonorum beneficiatorum.

II Apr. in ob. et fun. Beliae a Royen, viduae Jois Gerardi a Battum.

IX Apr. in ob. et fun. Sibyllae Groenhouts, viduae Mri Jacobi Bom a Cranenburch, dum viveret Medicinae doctoris civitatis Roterodamensis.

XXIV Apr. in ob. et fun. *Jacobi Wttenhoven.*

XXVI Apr. in ob. et fun. Joae de Leeuwen, viduae Antonii a Nesch, dum viveret capitanei civ. Traj.

III Maii in ob. et fun. Elisabethae Pontiani Francisci de Cuyl, viduae Hermanni Henrici a Santen.

VII Maji in ob. et fun. Reineri Lieftinck, quondam curatoris ecclesiae civilis.

XXIV Maji in ob. et fun. Dollae Oburchiae Foeck, filiae Dni Alberti Foeck, quondam deputati in senatum unitarum provinciarum.

XXX Maji in ob. et fun. Thomae Bree, quondam scabini Trajectini.

XXXI Maii in ob. et fun. Mri Michaelis a Noordt, musici h. civit.

IV Jun. in ob. et fun. Martini Marcelisz, vinopolae.

XX Jun. in ob et fun. Wilhelminae a Duyven, ux. Mri Alexandri a Lamsweerde; est uxor confratris nostri.

XXI Jun. in ob et fun Dni *Petri de Merenborch.*

XXVII Jun. in ob. et fun. Petronellae de Dael, ux. Bovovini Terstege, confratris nostri.

I Jul. in ob. Dolli *Georgii de Oestrum.*

IX Jul in ob. et fun. venerabilis Dni ac Mri Antonii Hessels, *dni Sti Jois.*

XI Jul. in ob. et fun. Christiani a Ledenberch.

XVIII Jul. in ob. Elisabethae Petri ux. *Adriani Ploos*, receptoris Buscoducensium vectigalium.

XXVI Jul. in ob. et fun. Everardi a Schonevelt, camerarii et consiliarii civ. Traj.

XXX Jul. in ob. et fun. Dolli *Alberti Proeys* senioris.

XVI Aug. in ob et fun Mri *Jacobi Boll.*

XXI Aug. in ob. et fun. Annae van Rijnevelt, ux. Jacobi de Wijck, consiliarii civit. Traj.

---

[1]) Lees Grummesmolle of Gromsmole (in het graafschap Lingen); zie Maandblad van »De Nederlandsche Leeuw" 1885 bl. 41 en 96.

1631. xxvi Aug. in ob. nobilis Dnae Ermgardae a Wullen, ux. Dni Christiani de Wijhe ab Echtelt [1]).

xxvii Aug. in ob. et fun. Cornelii Baex a Tommen.

viii Sept. in ob. Dni *Jois Uten Hamme* a Wanroye, dni ab Hamme, Leech-Nieuwcoop, Portengen.

xvi Sept. in ob. Francisci a Duverden, sculteti in Rhenen et Oude-Marsch; est frater confratris nostri Duverden.

xviii Sept. in ob. Dni Judoci a Langraeck, quondam cubicularii et aurifabri regis Franciae.

xx Sept. in ob. et fun. Margaretae a Doyenborch, viduae Caspari a Naburen.

xxviii Sept. in ob. nobilis Dllae Mariae a Clooster, dnae in Sygelsim, ux. nobilis et strenui Dni *Stephani a Wael a Moersbergen.*

i Oct. in ob. Gerlaci Doys, consulis Daventriensis.

xii Oct. in ob. nobilis et strenui Dni Ludovici van der Kethulle, dni in Rijhoven, tribuni equitum, et gubernatoris civitatis Bergensis ad Zomam.

xiii Oct. in ob. et fun. Adrianae ab Wtwijck, ux. Cornelii Knijff, quondam scabini et capitanei civitatis Traj.

xviii Oct. in ob. et fun. Mri Theodorici de Witte a Reyerskercke, vicarii S. Mariae.

xxi Oct. in ob. Dlli *Joachimi ab Hardenbroeck*, filii Dni Joachimi ab Hardenbroeck.

xxiii Oct. in ob. nobiliss. Dnae *Mariae a Renesse*, baronissae in Elderen, Mansuy, etc.

xxvi Oct. in ob. et fun. Everhardi de Doorn, quondam capitanei civ. Traj.

xxvii Oct. in ob. Dni Gulielmi a Bardeus, equitis ordinis Sti Michaelis, dni in Warmenhuysen et Crabbendam.

xxix Oct. in ob. et fun. Mri Rudolphi Lovy, advti cur. prov. Traj.

ii Nov. in ob. ac fun. Eliae ab Oudeweert.

xxii Nov. in ob. infantis Dni ac Mri *Joannis Pallaes*, consiliarii Traj.

xxv Nov. in ob. filioli Dni Egidii Manart; pater filioli est confrater noster.

xxvii Nov. in ob. Bartholomaei a Duverden, filii Mri Arnoldi a Duverden, confratris nri.

xxix Nov. in ob. et fun. Burgundae de Noest, viduae Martini Colff.

viii [*sic*] Nov. in ob. Dlli *Jacobi de Brakell.*

vii Dec. in ob. et fun. Metiae Antonii de Werckhoven, ux. Egidii Judoci a Royen.

viii Dec in ob. et fun. Dni Lubberti de Hornes, canonici Sti Petri.

xxiii Dec. in fun. Everhardi de Buegem, filiae [*sic*] Dni Francisci de Buegem.

xxvi Dec. in ob. et fun. Joae Henrici Verbockhorst, viduae Cornelii Florentii a Zuylen.

---

[1]) Vgl. over deze personen *Nav.* XXVI, 572. RED.

1631. xxx Dec. in obitu Dllae *Hadewichae ab Eck*, viduae Dlli Everhardi a Zoelen.

(*Wordt vervolgd.*)

Alberthoma (XXXV, 'VI, 'VII, 'VIII, 52, 170), enz. Bij hetgeen dit Maandwerk en v. der Aa's Biogr. Wrdbk hierover vermelden, kan uit de aanteekeningen van Dr. P. A. Borger [1]), het volgende worden gevoegd:

Thomas Alberti was de zoon van een secretaris te Jever, en werd in 1605 de eerste pred. te Dantumawoude, Driessum en Wouterswoude (classis Dokkum), van waar hij Aug. 1606 naar Grootegast (cl. 't Westerquartier) vertrok; † ald. 6 Dec. 1627. Hij was de stamvader van het geslacht Alberthoma.

Albertus Thomae, zoon van Thomas Alberti, pred. laatst te Grootegast, werd 25 Juli 1600 in Friesland geboren, en studeerde aan de hoogeschool te Groningen, waar hij 31 Aug. 1620 werd ingeschreven; als prop. in 1625 ber. te Lutkegast (cl. 't Westerquartier), waar hij 6 Juni in dienst trad. Na in 1634 voor het beroep naar Gouda bedankt te hebben, werd hij in het laatst van Mei 1635 te Groningen bevestigd. Juni 1638 bedankte hij voor het beroep naar Amsterdam. Eene zijner dochters tr. Gualtherus v. Bijler, waarschijnlijk een broeder van Henricus v. B., pred. laatst te Hoogezand c. a.; hij werd te Groningen geboren, en studeerde aan de hoogeschool aldaar, waarbij hij zich 7 Juni 1644 liet inschrijven. Als proponent Maart 1651 beroepen tot eersten predikant te Oldenzijl (cl. Middelstum), werd hij daar in April bevestigd, † te Oldenzijl 2 Oct. 1790. Eene andere dr tr. Georgius Conradi, zoon van Conradus Georgii, pred. laatst te Eenum, en werd daar, of te Feerwerd, de vroegere standplaats zijns vaders, geboren. Hij studeerde aan de hoogeschool te Groningen, waar hij 16 Nov. 1646 werd ingeschreven; als proponent in 1655 beroepen en bevestigd tot eersten tweede predikant te Bedum (cl. Middelstum). Na het overlijden zijns ambtgenoots J. Horsing in 1681, nam hij alleen daar den dienst waar tot aan zijn dood i. d. 28 Jan. 1697. Eene derde dochter tr. Jacobus Treccius, pred. te Uithuistermeeden, alwaar hij in 1670 beroepen werd van Westerdijkshorn (aldaar ber. 1644), en † 1692.

---

[1]) Vgl. *Nav.* XXXV, 33. Te Leiden woont J. Rinkes Borger. En te Haarlem † 17 Oct. 1885 J. S. Schaaff, wed. Borger, oud 73 jaar, moeder van K. E Borger. RED.

Engelbertus Alberthoma was de oudste zoon van Albertus Thomae, pred. laatst te Groningen, en werd 24 Maart 1626 te Hinte [1]) geboren. Hij studeerde aan de hoogeschool te Groningen, waar hij 16 Nov. 1646 werd ingeschreven. Den 3 Juli 1652 te Breede proponent geworden, werd hij in 1655 ber. en bev. tot pred. te Mensingeweer en Manslagt (cl. de Marne), van waar hij in 1661 naar Apingedam vertrok, en daar 26 Dec. in dienst trad. Den 15 Oct. 1671 kreeg hij op den predikstoel een toeval. Naar zijne woning gedragen, stierf hij daar terstond. Hij is gehuwd geweest met Anna Christophori (een geslacht in Tecklenburg [2]). Deze schonk hem verscheidene kinderen, van welke echter slechts drie zoons hem overleefden. Zie Boekzaal 1739b, bl. 710 vg.

Albertus A., Engelbert's oudste zoon, geb. te Apingedam, studeerde aan de hoogeschool te Groningen, waar hij 23 Juni 1679 werd ingeschreven; als prop. in 1685 ber. en bev. te Lingen [3]), waar hij reeds in 1687 overleed. Hij hield daar in het Auditorium redevoeringen, waarvan eene gedrukt is, t. w. In Lauden Regis Angliae. Zie H. W. Rotermund, Das gel. Hannover I 20.

Gerhard Alberthoma, Engelbert's derde zoon, geb. te Apingedam 30 Aug. 1669, studeerde Groningen, ingeschreven 30 Aug. 1687, den 27 Juni 1693 bij de cl. van Groningen prop., 23 Maart 1698 door het lot te Aping dam beroepen, waar hij 19 April in dienst trad. In 1700 bedankte hij voor het beroep naar Uskwert en in 1714 voor de nominatie te Tiel; in 1722 scriba der Groningsche synode, † te A. 17 Oct. 1739 oud ruim 70 jaren. Eene lijkrede op hem hield zijn ambtgenoot M. Wieringa over Hand. 13 vs. 36. Was gehuwd met G. C. Baldringa uit A., bij wie hij acht kinderen won, allen vóór hem overleden; ook zijne laatst overgeblevene dochter Berendina, de gade van J. C. Brocherus (Brucherus), pred. te Emden. Wegens zijne minzaamheid in den omgang en zijn beroepsijver stond hij bij zijne gemeente in hooge achting. Zie Boekzaal 1739b bl. 701.

Johannes Christophorus Brucherus, broederszoon van Jacobus, pred. laatst te Niezijl, was de zoon van Heino Hermannus Br., Med. dr.

---

1) Denklijk Hinte in O.-Friesland, in de nabijheid van Emden.

2) het oude Rijksgraafschap T. 3) in het voorm. graafschap van dien naam, de tegenwoordige Pruissische prov. Hanover, Landdrostei Osnabrück.

te Groningen, bij Ida Brugmans. Te Groningen 29 Dec. 1698 geboren, kwam hij, nadat men reeds vroeg zijne neiging tot den Evangeliedienst in hem had opgemerkt, eerst onder de leiding van zijn stiefgrootvader J. Ramus, pred. te Slochteren, die hem onderwees; op 14-jarigen leeftijd voor het bijwonen der academiesche lessen bekwaam geoordeeld, begaf hij zich eerst naar de hoogeschool te Harderwijk, ingeschreven 19 Oct. 1713, en bleef daar drie jaren. Tot voortzetting zijner studiën begaf hij zich naar de hoogeschool te Lingen, waar hij ruim één jaar vertoefde, en keerde toen naar zijne geboortestad terug, waar hij zich aan de hoogeschool op 2 Sept. 1717 liet inschrijven; 18 Mei 1718 bij de cl. van Groningen proponent geworden, bleef hij evenwel de lessen van den hoogleeraar bijwonen. Den 7 Juli 1720 pred. te Tjamsweer (cl. Apingedam), 11 Nov. 1733 bev. te Emden (O.-Friesland), 20 Oct. 1744 bev. te Apingedam; 26 Jan. 1745 hield hij als rector der Latijnsche school aldaar zijne intrede, welke betrekking hij benevens het predikambt waarnam, † 14 Nov. 1750 oud bijna 52 jaren. Was tweemalen gehuwd, 1°. te Tjamsweer in dienst zijnde, Berendina Alberthoma, dr v. Gerhard, pred. te Apingedam, die hem vijf kinderen schonk, waarvan bij zijn dood nog twee zoons in leven waren. Zij † 7 Juli 1737, waarna hij in 1740 hertr. Allegunda Eyssonius, weduwe van H. E. Bruiningh, en dr v. Rudolphus E., med. dr. en hoogleeraar te Groningen, die hem overleefde, maar kinderloos bleef. Hij was een kleinzoon van Hubertus Br., pred. te Haren, die uit de Paltz afkomstig was.

Engelbertus Alberthoma was de zoon van Johannes A., geneesheer te Apingedam, die de tweede zoon was van Engelbert A., pred. laatst te Apingedam. Op den 6den Oct. 1706 aldaar geboren, studeerde hij te Groningen, ingeschreven 5 Nov. 1718. Als proponent werd hij in 1730 ber. te Marum en Noordwijk (cl. 't Westerkwartier), waar hij 13 Aug. in dienst trad, en na eene langdurige ongesteldheid 21 Aug. 1740 overleed.

Thomas Alberthoma was de tweede zoon van Albertus Thomae, pred. laatst te Groningen en broeder van Engelbertus A. pred. laatst te Apingedam. In 1631 te Lutkegast, waar zijn vader toen in dienst was, geboren, studeerde hij te Groningen, ingeschreven 5 April 1648; als prop. in 1655 ber. en bev. te Ezinge (cl. 't Westerkwartier) waar hij 15 Dec. in dienst trad, en van waar hij 5 Mei 1661 beroepen

werd tot opvolger zijns vaders te Groningen, bev. ald. in 1662. Maart 1667 bedankte hij voor het beroep naar Amsterdam. Tr. Medina v. 't Laet. Hij gaf in het licht in 1667: de Richter in 't Paradijs, volgens Gen. III, 9, 10 en andere mengelstoffen. Zie J. C. Adelung, Gel. Lex. o. h. w.

Albertus A. was de zoon van Thomas A., pred. laatst te Groningen. Den 1 Jan. 1662 te Ezinge, waar zijn vader toen in dienst was, geboren, begon hij zijne studiën te Groningen, ingeschreven 27 Aug. 1677, en voleindigde die na zijns vaders dood aan de Utrechtsche hoogeschool. Proponent geworden, werd hij in 1691 te Vianen (cl. Gouda) beroepen, waar hij 12 Juli in dienst trad, op welke gebeurtenis Rotgans een vers vervaardigde, zie diens »Poezij" bl. 304 vgg. In April 1699 vertrok hij naar Deventer, en van daar in 1706 naar Leiden, waar hij † onverwachts 19 Dec. 1723. Op gezegden dag toch zich gereedmakend om des namiddags in de Mare-kerk over den 23sten zondag van den Heidelbergschen Catechismus te prediken, kreeg hij een aanval van beroerte, waaraan hij reeds te vier ure bezweek. Eene lijkrede op hem hield zijn ambtgenoot Adriaan v. Boscheiden [1]) over Genes. 27 vs. 2. Begr. in de Hooglandsche kerk. Te Vianen zijnde was hij 1 Dec. 1691 gehuwd met Geertruid Justina Coegelen (Coegle) van Dortmont, dr v. den med. dr. en burgemr van Vianen. Deze overleefde hem met vijf dochters, waarvan tijdens zijn overlijden drie gehuwd, eene met haren neef Robertus Alberthoma, zoon van Petrus, pred. te Groningen. Zie Boekzaal 1723b bl. 749 vg.

Albertus A., derde zoon van Albertus Thomae, geb. 23 Nov. 1644 te Groningen, studeerde ald., ingeschreven 1 Febr. 1662; als proponent in 1672 beroepen tot opvolger zijns broeders Engelbertus te Apingedam, waar hij Mei in dienst trad. Zie o. a. Reershemius O.-Friesl. Pred. Denkm. p. 510 vg.; en over de versjes van hem, voorkomend op penningen, *Nav.* XXXV, 224, 5, en v. der Aa's N. B. A. C. Wrdbk.

Sicco Gerhard A., zoon van Albertus, pred. laatst te Groningen, werd in 1690 te Emden, waar zijn vader toen in dienst was, geboren. Hij begon zijne studiën te Groningen (ingeschreven 24 Dec.

---

[1]) Zie v. der Aa's Biogr. WdBk. o. h. w.

1705), en voleindigde die te Leiden (ingeschreven 21 Sept. 1711). Als prop. in 1717 ber. te Lettelbert (cl. 't Westerkwartier), bev. 22 Mei 1718, † ald. 26 Mei 1746, oud ruim 56 jaren, nalatend twee zoons. Eene lijkrede op hem hield Obbo Copinga, pred. te Midwolde, over Pred. 7 vs 8—10. — Zie over hem v. der Aa, Biogr. Wrdbk. Zijn zoon Albertus A., geb. 12 April 1726 te Lettelbert, waar zijn vader predikant was, studeerde te Groningen (ingeschreven 5 Juli 1743), prop. 6 Oct. 1750 bij de cl. van Groningen, in 1751 ber., 9 Jan. 1752 bev. (door Bernhardus Duntzen, pred. te Garwert, met Luc. 2 vs 52; intreerede over 2 Cor. 6 vs 1) te Lettelbert. In 1753 ontving hij het beroep naar Nieuwe Pekel-A (Oldambt), waarop hij 21 April 1754 te Lettelbert zijne afscheidsrede hield over 1 Kor. 16 vs 22—24, en 12 Mei op zijne nieuwe standplaats werd bevestigd door Paulus Chevallier, hoogl. in de godgel. te Groningen, bev. Luc. 10 vs 5, 6. Intr. Jes. 61 vs 5. Na zesjarig verblijf aldaar werd hij 18 Oct. 1770 te Groningen beroepen, nam 25 Nov. afscheid van de gemeente te Nieuwe Pekel-A met eene rede over 2 Kor. 6 vs 1 en werd 16 Dec. te Groningen bevestigd door zijn ambtgenoot Peirolet, bev. 2 Kor. 4 vs 1, 2. Intr. Nehem. 2 vs 20. In 1780 en 90 was hij praeses, en in 1781, 91 assessor der synode van Stad en Lande. Hij herdacht 20 Dec. 1795 zijn 25 jarigen dienst te Groningen met eene rede over Ps. 71 vs. 16, en overleed te dier stede 's nachts tusschen 4 en 5 Aug. 1801, oud ruim 75 jaar, nalatend als weduwe M. C. Driessen, met wie hij bijna 50 jaren is gehuwd geweest. Hij beoefende niet ongelukkig de dichtkunst. Hij was de laatste van zijn naam. Zie Boekzaal 1801b bl. 256, waar men een vers op hem vindt.

Petrus A., in 1649 te Groningen geboren, studeerde aldaar, ingeschr. 29 Jan. 1665; als prop. in 1674 beroepen te Termunten (cl. 't Oldambt), waar hij 28 Aug. in dienst trad. Den 6 Dec. 1678 werd hij te Groningen bevestigd door zijn ambtgenoot A. Matthaeus. In 1691 nam hij als veldprediker van dat jaar den dienst bij het leger waar. — De echtgenoote van Albertus A. (zoon van Petrus), Alegunda Ilberi in 1695 te Bedum geboren, overleed in 1740. Zie Boekzaal 1758a bl. 608 vgg.

Robertus Alberthoma was in 1737, 47 en 59 assessor en in 1736, 46 en 58 praeses der synode van Stad en Lande; wegens lichaams-

zwakte op zijn verzoek Nov. 1769 emer., † te Groningen aan verval van krachten 12 Jan. 1772, oud ruim 81 jaar. Eene lijkrede op hem hield zijn ambtgenoot J. H. Janssonius over Dan. 12 vs. 3. Hij was Nov. 1720 gehuwd met zijne nicht Baltina Adriana Alberthoma, te Vianen geboren, dr v. Albertus A., pred. te Leiden. In 1744 gaf hij een gedicht uit: »Groningen's derde Jubeljaar". Zie Boekzaal 1772a bl. 123 vg., en Dr. W. J. A. Huberts, Biogr. Wdbk v. N.- en Z.-Nederl. Letterk. o. h. w.

Paulus Chevallier (*Nav.* XXXIX, 115), wiens grootvader in Frankrijk het Evangelie had verkondigd, en wiens vader wegens de godsdienstvervolging uit dat land was gevlucht, werd 20 Sept. [1]) 1722 te Amsterdam geboren. Nauwlijks twee jaren [2]) oud, verloor hij zijn vader, die in 1725 in West-Indië verraderlijk werd omgebracht. De bloedverwanten van zijnen vader drongen nu bij de weduwe er op aan om haren zoon naar Frankrijk te zenden, maar deze wilde hem niet afstaan aan hen die voor een deel tot de Roomsche Kerk behoorend, hem in dien godsdienst zouden hebben opgevoed. Liever getroostte zij zich de grootste opofferingen. Zij hertrouwde later Petrus Deutz, koopman te Amsterdam, bij wien zij eene dochter won. — Te Lingen was hij bij den conrector Heshusius in huis. In 1739 hield hij daar eene oratie »De Historiarum in Theologia Utilitate", en verdedigde daar in 1740 eene dissertatie »De illustranda et promovenda Dei gloria per physicam experimentalem". Vandaar begaf hij zich naar de hoogeschool te Leiden, ingeschr. 16 Sept. 1740, en verdedigde daar 6 Febr. 1743 onder den hoogleeraar J. Wesselius in het openbaar eene dissertatie »De Accessu Hebraeorum ad Panegyrin et Ecclesiam Primogenitorum, qui conscripti sunt in coelis, ad Hebr. 12 vs 23. Na voleindigde studiën 5 Oct. 1744 bij de cl. van Amsterdam proponent geworden werd hij 10 Febr. 1745 ber. te Sloten (cl. Amsterdam), bev. 23 Mei door Petrus Hollebeek, pred. te Amsterdam. In Febr. 1747 ontving hij het beroep naar Rijswijk (cl. 's-Gravenhage), waarop hij 9 April van de gemeente te Sloten afscheid nam, en 30 Apr. te Rijswijk werd bevestigd door J. de la Fontaine, pred. te 's-Gravenhage. In April 1749 bedankte hij voor het beroep

[1]) v. der Aa's Biogr. Wdbk. heeft »10 Sept.", denklijk oude stijl.
[2]) v. der Aa's Biogr. Wdbk. heeft »tien jaren", hetgeen zeker een fout is.

naar Aalsmeer, maar nam het 21 Dec. 1750 op hem uitgebracht beroep naar Groningen aan, waarop hij 21 Febr. 1751 te Rijswijk afscheid predikte, en te Gr. bevestigd werd door zijn ambtgenoot J. J. Folkerts. April 1751 wees hij het beroep naar Rotterdam van de hand. Den 2 Juli 1752 eindigde hij zijn dienst als predikant te Groningen, en werd 1 Sept. tot Doctor in de Godgeleerdheid bevorderd, op den 8sten dier maand aanvaardde hij zijne betrekking als hoogleeraar met eene inaugureele oratie »De fructibus qui ex juste temperata cogitandi libertate in theologiam redundant", en hield 24 Sept. zijne eerste leerrede als academie-prediker. Den 3 Sept. 1764 hield hij eene rectorale oratie »De literis humanioribus optimo religionis Christianae praesidio", welke hij uitgaf. In 1773 gaf hij lessen over de Institutio Interpretis Ernesti. Den 16 Dec. 1784 hield hij weder eene rectorale oratie »De finibus regundis in revocanda simplicitate doctrinae salutaris apostolica", welke niet in het licht verscheen. Zijne echtgenoote (eene dochter van Robertus Alberthoma, pred. laatst te Groningen), geb. 7 Jan. 1729, overleed in 1779; na haren dood nam zijne halve zuster Catharina zijne huishouding waar. Van der Aa's Biogr. Wdbk. i. v. deelt mede hetgeen door hem werd uitgegeven, waarbij men voege zijne in 1759 gehouden lijkrede op prinses Anna over Ps. 102 vs 25, alsmede eene redevoering op den biddag in 1786 gehouden over Klaagl. Jer. 3 vs 25: Gods verschoonende en zegenende goedheid jegens het dierbaar vaderland. Ook vindt men van hem eene verklaring over de leer der waarheid, geplaatst in de kleine schriften door G. Reddingius uitgegeven in het derde deel: Schema institutionum theologicarum, zijnde de schets eener dogmatiek die wellicht de eerste in vrijzinnigen geest in Nederland geschrevene was.

Zie o. a.: Nieuwe Jaarb. v. Wetensch. Theol. VI, 398 vg.; Dr. C. Sepp, Joh. Stinstra II, 14 vg.; Dez.: Pragmat. Gesch. d. Theol. bl. 124 vg., 129 vg.; Bouman, de Godgel. en hare beoef. bl. 52 vg.; Gesch. der Christ. Kerk in Tafereelen II, 187 vg.; Strodtmann, Das neue Gel. Europa XI, 748 vg.; Ypeij, Kerkgesch. der 18de eeuw VII, 116 vg., VIII, 243 vg., 657 vg.; Jonckbloet, Gedenkbk der hoogesch. te Groningen, Bijl. bl. 76 vg.; Hartog, Gesch. der Predikkunde, bl. 297 vg.

Zoons van Paulus Chevallier waren Robertus Alberthoma Ch., na

het onderwijs van Ahasuerus v. den Berg, toen nog predikant te Barneveld, ontvangen te hebben, 7 Mei 1778 bij de classis van Arnhem proponent; gehuwd Sept. 1778; en Petrus Ch., overleden aan waterzucht, zijne te Zutfen geboren gade, met wie hij Aug. 1783 gehuwd was, als weduwe nalatend. — Robert Alberthoma Ch., derde zoon van Petrus Ch., laatst Waalsch predikant te Amsterdam, werd in 1792 te Zwolle, waar zijn vader toen als rustend predikant woonde, geboren. Hij studeerde eerst aan het Athenaeum te Amsterdam, later te Leiden (ingeschr. 12 Sept. 1811). Den 3 Oct. 1814 bij de cl. van 's Gravenhage proponent geworden, in 1816 ber. te Koevorden, bev. 19 Mei door zijn vader; bev. Matth. 28 vs 20, intr. 2 Kor. 1 vs 24b. In 1818 door den Koning benoemd tot garnizoenspredikant te Luik en Huy (cl. Limburg), om daar in de Nederduitsche en in de Fransche taal te prediken, nam hij 10 Jan. 1819 afscheid te Koevorden met eene rede over Hand. 20 vs 32, en werd 14 Febr. te Luik bevestigd door A. A. Wierts v. Coehoorn, pred. te Eijsden c. a.; bev. Ps. 118 vs 26a, intr. 2 Kor. 5 vs 19b—21. Den 15 April wijdde hij de nieuwe garnizoenskerk te Luik in met eene rede over Matth. 18 vs 20, en 16 Dec. daaropvolgend het nieuwe orgel in die kerk, predikend over Kol. 3 vs 16b. Dec. 1822 op koninklijke collatie te Everdingen (cl. Gouda) beroepen, vertrok hij derwaarts. Na 30 Maart 1823 te Luik afscheid gepredikt te hebben over 1 Kor. 15 vs 14, werd hij 23 Apr. te Everdingen door H. K. Wichers, pred. te Driel, bevestigd; bev. Rom. 1 vs 16, intr. Rom. 10 vs. 15c. Sept. 1824 bedankte hij voor het beroep naar Randwijk, en wijdde 21 Nov. van dat jaar de vernieuwde kerk te Everdingen in, tot tekst nemend Esra 7 vs 27. Hij stierf onverwachts 1 April 1826, oud bijna 34 jaar. Daags te voren was hij te Aduard beroepen, maar vóórdat de beroeping tot hem kwam, was hij reeds overleden. Eene lijkrede op hem hield D. Romar, pred. te Hagestein over Ps. 144 vs 4. April 1819 was hij gehuwd met Johanna l'Empereur Edelinck, dr v. H. Edelinck, pred. te Holwierda, die hem overleefde. Zie Boekzaal 1826a bl. 647, vg.

Medegedeeld door J. B. VAN IJSSELDIJK.

v. Buckhorst. In »Der Deutsche Herold" XX (1889) n°. 2 S. 29 leest men: Johann Bockhorst kommt 1544 als Schwager des Jürgen

v. Ungern v. der Fistehl vor. Johann Buckhorst (wohl der Obige) war 1549, 14 Mai, als herrmeisterlicher Kommissair in Riga anwesend und 1551 als Rath. Sein Wappen zeigt einen aufrechten gekrönten Löwen und auf dem Helm einen stehenden Steinbock. Dasselbe Wappen führte die ausgestorbene Familie B. in Geldern und Münsterland. C. v. Ceumern in seinem Theatridium Livonicum (1690) führt unter den erloschenen livländischen Geschlechtern die Brockhorsten (*sic*) auf". Zou de Albert v. Appeltern († 1229) van Geld. Volksalm. 1887 bl. 128 vg., of een latere kruistocht, op het voetspoor van dezen bisschoplijken Gelderschman, naar Lijfland ondernomen, niet oorzaak zijn geweest dat een tak der Geldersche of liever Overijselsche v. Buckhorsten zich naar dat afgelegen gewest overplantte? Het Overijs. gesl. v. Bukhorst (bakermat, Zalk bij Zwolle) komt reeds in 1133 voor (Nom. Geogr. Neerl. I 86).

Nederlandsche Bourbons (XXXIX, 268). L. C. J. P. de B. is thans 2de luitenant bij het 1ste reg. infanterie te Leeuwarden.

Zutfen. J. GIMBERG.

Hooge ouderdom (XXXIX, 514). Blijkens eene mededeeling in de Nieuwe Rotterd. Courant van 11 Jan. 1888 bracht de heer Langerhuijzen in eene bijeenkomst van het Koninkl. Oudh. Genp eene verzameling portretten en schrifturen ter tafel, welke betrekking hebben op menschen, die een hoogen leeftijd mochten bereiken, onder wie bijv. Henry Jenkins en Thomas Parr; de eerste werd 169, de laatste 152 jaar oud.

Zutfen. J. GIMBERG.

Huwelijk van 75 jaar (vgl. *Nav.* XXXIX, 269). Te Bergzabern (Beijeren) vierden 6 Oct. 1889 de mijnwerkers dezer plaats de 75ste verjaring van het huwelijk huns meesters, baron Maillot de la Treille, die met zijne ouders in 1793 uit Frankrijk vluchtte. Hij trad 7 Oct. 1814 in den echt met eene zestien-jarige. Viert men bij een 60-jarig huwelijk eene diamanten-bruiloft, voor eene echt-verbintenis van 75 jaren heeft men geenen naam gezocht, omdat het geval zich zoo uiterst zeldzaam voordoet.

VRAGEN.

Swetenhuis enz. In dit huis en aan den Bijslag, de stoep van Knuiringshuis, even buiten Doetinchem, werden op St. Thomas-dag (21 Dec.) 1567 bij een hoogen waterstand van den Rijn, visschen gevangen. »Het is mij niet gebleken", — schrijft Ds. K. H. Greeven in zijne »Geschied. en Beschr. v. Doetinchem'' 1829, bl. 20, — »waar die huizen gestaan hebben". Was eerstgenoemd huis niet de woning of het goed van eenen v. Swieten?

Jansenisten. Vgl. *Nav.* XXXIX, 270. Vanwaar de variant Santenisten, dien ik wel in Z.-Holland hoorde? Wat zijn Stephanisten? Tijdens mijn verblijf te Roeselaar, hoorde ik er weleens van spreken als aanwezig te Gits, Heule, Lendelede, en vooral te Loo. Men zegt, dat zij weldra verdwijnen zullen, alzoo er slechts één priester dier secte meer bestaat, en zij niet, zooals de Oud-Katholieken, voor eene opvolging van bisschoppen hebben kunnen zorgen. Men zei mij, dat zij in alles met de R.-Katholieken overeenkwamen, behalve dat zij priesters hadden, die aanhangers waren van den abt (abbé?) Stefanus; doch wie en wat deze was of wilde, wist men mij niet te zeggen. Anderen, — en dit komt mij in verband met het uitsterven der geestelijken, aanneemlijker voor, — zeiden, dat zij volgelingen waren der constitutioneele priesters uit de Fransche Republieken, en dus enkel eene politieke partij in de R.-Kath. Kerk vormen.

G. P. ROOS.

Mr. Joan Seba Marcus. In welke betrekking en in welk jaar ging Mr. Joan Seba Marcus naar St. Eustatius (West-Indië)? En welk ambt of welke betrekking had hij daar ten tijde dat het Eiland door de Engelschen onder Rodney werd genomen? — Hij, zoon van Jacob M. bij Margareta Seba, geb. Amsterdam 28 April 1727, promoveerde te Leiden 19 Juni 1752; werd daags daarna beëedigd en geadmitteerd als advokaat bij den Hove van Holland; tr. 24 April 1753 Hester v. Roijen, dr v. Abraham bij Hester v. der Winden, geb. 29 April 1733, na wier overlijden (waar? en wanneer?) hij hertr. op St. Eustatius (wanneer?) Catharina Elizabeth Rungé (geb.? dr van?)

Hij overleed te Amsterdam, — waar hij zich tijdelijk bevond, zijnde voornemens naar St. Eustatius terug te keeren, — einde Aug. 1784, en werd 1 Sept. in de Westerkerk ald. begraven. Zijne weduwe C. E. Rungé, die op St. Eustatius was gebleven, hertr. later den Gouverneur Heyligers.)

N.-A. J. H. M.

OUDHEID-, MUNT- EN PENNINGKUNDE.

Edinburg(h). Men vindt in Schotland twee rivieren van den naam Eden (vgl. *Nav.* XXXVIII, 161), de eene zich ontlastend in de Tweed, bezuiden ; de andere uitwaterend in de St. Andrews-baai, benoorden — Edinburg, op niet bizonder groote afstanden van deze stad. Zoo zou men dan zeggen, dat de naamsreden, ede (water) -burcht, vóór de hand ligt. Te meer, dewijl Schotland's hoofdstad ook Eden-, Edem-, Edimburg luidt. Toch leest men in een door P. J. Muller (sed. 21 Oct. 1888 pred. te Rotterdam) met gloed, opmerkingsgeest en zaakkennis geschreven opstel over »Edinburgh en Schotland", — zie »Stemmen voor Waarheid en Vrede" XXV (1888), bl. 133, — van »de ontzachwekkende bazaltrots, waarop het kasteel, de burcht, die Edwin aan de Picten ontweldigde, is gebouwd". En ibid. bl. 145, heet het met zoovele woorden : »De geschiedenis van het kasteel, Eadwinsburg, is de geschiedenis van de stad zelve". Hier verneemt men dan, dat minstens naar het oordeel van dezen auteur, Edinburg een gansch anderen, en wel een persoonlijken, historischen naams-oorsprong heeft. Mitsdien gevraagd : Is E(a)dwin een historische held ; dan wel een held der legende, in den trant der prinsen Bato (Batenburg, Betuwe) en Walacrin (Walcheren) en van hertog Haron (*Nav.* XXXV, 108) ? Is dit laatste het geval, dan wederom gevraagd, of »ede-burcht" niet passend is. De dichters spreken ook wel van Edina's aanblik ! ? !

J. A.

v. Griensven. Weleens verward met v. Grinsven (vgl. *Nav.* XXXVIII, 198, 355 met ibid. bl. 312) ? Of één daarmede ? *Nav.* XXXIV, 360,

1, ziet men v. Grinsven in zake Hester v. Gr. vereenzelvigd met v. Griensven. *Nav.* XXXIII, 472 verklaart, dat er te 's Hertogenbosch twee onderscheidene familiën v. Grinsven (*sic*) waren. Herald. Bibl. 1876 bl. 291 getuigt: v. Grinsven (*sic*) (onderscheiden van de familie v. Griensven, welke te 's Hert. met juffer Hester, dr. v. Mr. Rutger v. Griensven, schepen ald., omtrent het midden der 17de eeuw schijnt te zijn uitgestorven) was eene familie, zoo te 's Hert. als elders in de Meijerij verspreid en van ouds in aanzien". Wapen: druiventros en mispelbloemen (zie ald.). Terwijl het geneal. fragment in zake Hester v. Gr., van Tijdschrift N.-Br. Gesch. III 28—30, haar en hare familie in overeenstemming hiermede bestendig v. Griensven noemt, gewagen de ibid. bl. 13, 20, 37, 41 medegedeelde authentieke oorkonden betr. hare stichting, steeds van Hester v. Grinsven. Die oorkonden zullen toch wel den juisten naam vermelden. En blijkt dus, dat v. Grinsven niet onderscheiden was van v. Griensven, maar dat er twee onderscheidene N.-Brab. familiën v. Gri(e)nsven, d. i. v. Grinsven o f v. Griensven bestonden, tot eene van welke Hester heeft behoord. — Grinsven, Griensven kan wezen z. v. a. griendsveen, het veen [1]) van de griend. Een voormalig eiland Grind of Grijn [2]), door de oude Friesche kroniekschrijvers vermeld, is thans eene »zandplaat" (aan den mond van het Vlie). En vader Cats dicht van het »grintig 's-Gravesande"; op grond waarvan Oudemans (Mid. Nederl. Wrdbk.) »grintig" door »zandig" verklaart. Voor de lokaliteit van N.-Brabant, — waar ligt daar ergens eene bp Grinsven? — komt deze duiding goed te stade. In 1476 is sprake van twee »grinden" binnen Keppel (Overijs. Arch. IV 277). Ook op, in casu »zanderig", weiland is dit woord toegepast; men vindt toch De Griend als benaming van weilanden te Geldermalsen, Ingen, Ravenswaai, enz. De Grind of Grint is een weiland te (Ek-en-)Wiel; en Het Griendje een rijswaard te Haaften.

Leest men Herald. Bibl. ibid. bl. 267: »Het geslacht v. Griensven (*sic*) was oudtijds in 't Hert. zeer aanzienlijk, en heeft er nog gedurende de 16de eeuw den schepenstoel bekleed; men vindt de grafzerk van Rogier v. Griensven, licentiaat in de rechten, sterft 21 Jan.

---

[1]) Over de eindsylbe van Rukven zie Nom. Geogr. Neerl. II, 141.

[2]) Hier past geen mansnaam Grijn of Grin van *Nav.* XXXIX, 240.

1621, en juff. Josina v. Amelroyen, zijne huisvrouw, obiit 13 Jan. 1603", zoo verschillen de sterfdata van Hester's ouders hier van die in *Nav.* XXXIV, 361, welke met die in Tijdschr. N.-Br. Gesch. e. Let. bl. 28 overeenstemmen, en wel de juiste zullen zijn. — v. Amelroyen = v. Amerzoye, zie Nom. Geogr. Neerl. III, 18, naast ibid. II 102- 6. Het wapen dezer familie v. Grinsven geeft *Nav.* ibid. 360. Komt op Hester's grafzerk een kwartier voor zonder naam, maar tot wapen voerend eene zon tusschen drie molenijzers [1]: dit wapen wordt in N.-Br. Tijdschrift t. a. pl. (bl. 30) toegekend aan v. Sonne, gelijk Hester's oud-overgrootmoeder van vaderskant heette. Rietstap's Armorial 1e éd. vermeldt twee familiën v. Son en éene v. Zon, alle drie voerend zonnen. Ongetwijfeld stuit men hier wederom op een uit curieuse volks-etymologie geboren »zoogenaamd" sprekend wapen; want de dorpsnaam Zon — aldus ook de Woordenlijst a° 1884; waarom niet liever Son? — beduidt gewis heel iets anders dan »zon" (sol, soleil); zie *Nav.* XXXVI, 609; 'VIII, 449; uithangteekens (vgl. wellicht ibid. 'VIII, 337) buiten rekening gelaten; — of misschien »zand". Vertoont het gemeentewapen ook eene zon? 't Zou geenszins bevreemden. — De combinatie »Theodericus de Zonne, filius quondam Wilhelmi de Z., filii qu. Amelii de Bardwyc (Tijdschr. I 45a), zal wel dienen opgevat in denzelfden of soortgelijken trant als »Josijn Aerts van Vliemen" (d. i. Josina v. Amerzoye, dr v. Aert v. A. gezegd van Vlijmen), gelijk Hester's moeder in Tijdschr. III 28b staat vermeld.

J. A.

Hoefijzers (XXXIX, 521). Vgl. voor hoefijzers als uithangteekens v. Lennep en Ter Gouw, De Uithangteekens, II, 210—12.

Zutfen. J. GIMBERG.

---

[1]) Herald. Bibl. 1876 bl. 232 bericht, dat één van de twee schepenzegels der Vrijheid (*sic*) van St. Oedenrode a° 1454, 80, vertoonend drie molenijzers, het wapen bevat der familie v. Vroonhoven, die in de nog ten jare 1531 bekende »hoeve tot Vroonhoven" in het dorp Zon hare bakermat vond. Jan v. Vr. was in 1612 schepen der dingbank van Zon en Breugel (Tijdschr. I 160). Dit Vroonhoven niet te verwarren met het Limburgsche Vroenhoven (arr. Maastricht), waarmede het blijkbaar etymol.-identisch is. (Vgl. *Nav.* XXXVIII, 320 vg., waar bl. 325 bij te voegen: Vroon, gesl. te Doorn).

XC.

Penningkundig Repertorium. Mededeelingen van Mr. J. Dirks.

Toevoegsels enz. op Repertorium I.—LXXXIII.

Belegering van Amsterdam 1650.

Geschiedkundige beschrijving van den mislukten aanslag op Amsterdam door Willem II, Prins van Oranje in 1650. Eene bekroonde Prijsvraag door de Taal- en Letterkundige Maatschappij »*Tot Nut der Jeugd*", opgenomen in *Letter- en Geschiedkundig Allerlei* enz. verzameld door *C. van der Vijver* (2de Jaargang Amst. 1835 blz. 37—84. Blz. 83—84 over de gedenkpenningen bij v. L. II 344—354.

1144. v. L. II 344 (1). »*O wonderlyck kleinood*". Bij *Völcker* n⁰ 654 Z. 30.5 W. geteekend I-H *f* 5.75.

1145. v. L. II 344 (2) Gegrav. iets grooter bij *Teding van Berkhout*. Mm. 68 Z. 72 W. Kon. P. *Aanw*. 1885 bl. 15 met het opschrift. (Zie ook n⁰ 1161 *Völcker* n⁰ 668 Z. 36 W. *f* 9.50).

Van Hectors vaan het eerste Rot
Is uytghedeelt dit silver Lot.
1652 *in May.*

Bij *Völcker* n⁰ 655 Z. 50 W. *f* 9.50.

n⁰ 1146 344 (3) *Völcker* n⁰ 656 K. *f* 1.25

1147. 345 (1). In Kon. P. Kab. in goud. *Völcker* n⁰ 657 Z. 60 W. *f* 20.—.

1148. 345 (2). Bij *de Groot-Kooiman* n⁰ 438 Z. 56 W. *Teding v. Berkhout* n⁰ 183 Mm. 68. Iets grooter Z. 72 W. Op de Kz. met drukletters Het Exemplaar door *Dorothea Kols* vereert was bij *Völcker* n⁰ 664 Z. 41.5 W. *f* 41.

1150. 345 (2). met *Augustijn Balck Cappteyn* 1650 bij *Völcker* n⁰ 663 Z. 63.5 W. *f* 15.—, ald. n⁰ 665 Z. 75.5 W. *f* 40.—. *Vz*. Amsterdam. *Kz*. Gezicht op den Amstel bij Welna.

1151 als *Völcker* n⁰ 662 Z. 47 W. *f* 11.—.

1151 (1). *Völcker* n⁰ 661 Z. 68 W. *f* 11.—. *Vz*. als v. L. II 345 (1) en (2) Gezicht op Amsterdam. *Kz*. De liefde een boom entend; in den hemel, de naam Jahve en twee handen een brandend hart vasthoudend. Onderaan een haan, hen en bekkeneel.

1156. Bij *Völcker* n° 669 Z. 40.5 W. *f* 23.— en n° 670 Z. 50 W. *f* 33.— bis *f* 25.—. Te lezen

Magtige hanDt ontLasten hoLLant (MDLLL = 1650).

Het gezicht op Amsterdam is van den Amstel met de gewapende schuiten bedekt. *Arti* 1880 n° 1666).

1156 (1). Bij *Völcker* n° 677. *Vz.* Borstb. Willem II. v. L. II 346. *Vz.* maar *Kz.* v. L. II 345 (2) Z. 58 W. *f* 17.—.

1157. Satyrieke penning. Bij *Völcker* n° 673. Vierkant. Z. 48 W. *f* 57.—. *Vz.* De prins als *Sextus Tarquinius* voorgesteld: met zijne voeten het wapen van Holland en de hoofden der zes naar Loevestein vervoerden (*de Witt* van Dordrecht) *de Wael en Ruyl* (van Haarlem) *Duyst van Voorhout* (van Delft) *Keyser* (van Hoorn) en *Stellingwerf* (van Medemblik) vertredend. Daarboven de woorden »*Stouttichheyt, Schijn van Godsdienst, Staetsucht. Kz.* Het wapenschild van Amsterdam, getooid met den vrijheidshoed enz. Gegraveerd door *Salomon Savry*) zegt *J. Schulman* t. a. p. Ook Cat. *Bom* (Amst. penn.) 2 Sept. 1889 n° 23 als spotpenning ter wederzijde 30 *Juli Ao* 1650 Z. 47 W.

1161. K. P. Kab. 1885 bl. 15. *Völcker* n° 668 Z. 36 W. *f* 9.50, *de Vries* n° 663 Z. 29 W. *f* 25.—. *Hektors* 1ste *Rot* = *Bom* Sept. 1889 n° 25 Z. 30 W. Hektor (*Pietersen*) Z. 31 W. *f* 13.—.

Bij *de Groot-Kooiman* n° 439 Z. 30 W.

Van het tweede rot = 348 (2). Bij *Völcker* n° 666 en 667 in een draadader en met ring Z. 41 W. *f* 13.—. Ald. n° 440 Z. 29 W.

Van het derde rot.

1162. Cat. *Bom* = n° 24 Z. 31 W. Hektor (*Pietersen*) te paard.

1163. Met *Johanna van der Woude* bij *Völcker* n° 671 Z. 47 W. *f* 14.—. Bij *Smidt v. Gelder* n° 2148 Z. 46.5 W. (op den ledigen breeden wimpel).

1164. v. L. II 349 (1). Bij *de Groot-Kooiman* n° 441. Met oog en ring zonder buitenrand Z. 48 W.

1165. Het jaartal 1654 is gegraveerd. *Teding v. Berkhout* n° 186 K.

1166. Bij *Völcker* n° 658 Z. 62.5 W. *f* 53.— (*Vz.* v. L. II 345 (1). *Kz.* De zes tegenstanders van den prins naar Loevestein vervoerd, kleiner van teekening dan bij v. L. II 345 (1) Kz. en het vers aldus:

Nu rust dien Prins diet vrye Nederlant
Te lief hadt voor sich self. Syn vaders Rechterhant

Heeft het doort swaert behoet voor Rampen en bederve
Dees heeft het lant behoet voor Rampen door sijn sterven

Vergelijk Cat. *Arti* 1880 n° 1668 (*G. A. Heineken*) aldaar nog boven den naam *Loevesteyn* in een cartouche *Godt heeft ons bewaert* en onderaan een doodshoofd waarboven *Afgetrocken den* 4 *Augustij* 1650. (Ook in *Kon. P. K. Aanw.* 1864. blz. 11) *Bom* Sept. 1889 n° 29 Z. 61 W.

1166 (1). Afgebeeld bij *Völcker* n° 659 Z. 91.5 W. *f* 89.—. (Op de plaat staat 658). *Vz.* De zes tegenstanders van den prins naar Loevestein vervoerd doch andere teekening dan 345 (2) b. v. de koetsen links-gewend. Daar boven *God Heeft ons bewaard* — 30 *Julij Belegerd* 4 *Augustij verlaten.*

Onderaan een vogel met een tak in den bek op een bekkeneel zittend. Omschrift:

Hier rust den vromen Helt die t Vrye Nederlant
Zoo lief had als zich zelf. Zijn Vaders rechterhant
Behoedt het door het Swaert van allerlei Bederven
Maer dese het bevryt van Rampen door zijn sterven.

Keerzijde. De twee sterkten op den Amstel gebouwd.

1171. v. L. II 352. Bij *Völcker* n° 678 Z. 53.5 W. *f* 28.— en aldaar

1171 (1). v. L. II 352 en 387 gecombineerd K. Willem III als kind, *Völcker* n° 679 Z. 51 W. *f* 49.— alsmede

1171 (2). = n° 681 Z. 55.5 W. *f* 70.—, *Vz.* Bb. *Willem II. Kz.* M. Hz. *Tromp* gegraveerd.

1173. v. L. II 353. Het hollend paard. Deze spotpenning werd in goud en zilver straffeloos verkocht en verspreid. De stempel der *Vz.* is in 's Rijks munt. *Cat.* n° 3 met het merk S(*ebastiaan*) D(*adler*) *De Vries* (1884) n° 668 Z. 101 W. *f* 12.—, *Völcker* n° 680 slechts Z. 90.5 W. *f* 10.—.

Het hollend paard. Bijschrift van J. van Vondel op den Gedenckpenningh van den Overval en Afval.

Overval.

Crimine ab uno disce omnes (Uit een misdaad leert men allen kennen).

De Hoimaent schreef haer derde kruis,
In t Gulden Jaer toen met gedruis

Het Oorloghspaert quam aenghestoten
Doort Goy, spoor bijster in der nacht,
En, van de Morghen son belacht
De poort des Amstels vond gesloten.
Wie Eenigheit en Godtsdienst mint
Zie dat geen deckleet hem verblindt
Door schoonen schijn en veinzerijen:
De drift van heerschzucht valt te loos
Het vege zeghel was te broos
t Bedrogh bezet ons van ter zijen.
Wie noit verraet vernam
Ga leeren t Amsterdam.

Afval.

Magnis excidit ausis (Hij viel door zijne groote stoutmoedigheid).

In Slagtmaent van het Gulden Jaer
Wert d' ondergaende zon gewaer
Hoe t zeste daghlicht sloot de daghen
Des tweeden Willems, die ons Lant
Daer Vrede en Vrijheit was geplant
Met Oorloghslasten zocht te plaeghen.
Dus stort Oranje als Faeton
Die 's vaders spoor niet volghen kon
En met geen reden was te houden.
Hoe schrikte t aerdrijck van dien tocht
Hoe trof de blixem uit de locht
Die al dat stout bestand bestouden!
Als t spel verkeeren zal
Komt hoogmoed voor den val.

J. v. VONDEL. *Bijschriften.*

(In zwart houten doos bij *Bom* (Sept. 1889 n° 31)
Hoogst zeldzaam.

1174 (1). 1650. Cat. *de Vries* (1884) n° 669 Z. 51 W. *f* 38.—. Spotpenning op *René Descartes,* wijsgeer, op zijn overlijden. (Hij oefende te Amsterdam de geneeskunde uit). *Vz.* als v. L. II 355. *Kz.* In vier kransen *Anagramma. Cartesius* (Letterkeering van den naam Cartesius) *Icarus est.* (Hij is *Icarus,* die uit den hemel viel doordien zijne met was vastgemaakte vleugelen smolten) *invent*(*or*) uitvinder

(van het vliegen, der hoog omhoog stijgende *Descartiaansche wijsbegeerte*). Op het veld

Nominis in fato quid sit Cartesius, alter Icarus est et sol casus utriq(ue) fuit. (*En* in naam *en* in levensloop was *Cartesius* een andere *Icarus* en de zon was voor beiden dezelfde): Ook zinspelend op *Le roi soleil* die *Cartesius* verbande.

1175 (1). 1650. Ontzet van Guise. *Med. de Louis le grand.* Ed. 1723, fol. 37 n° 45. *Revue Belge* (1887) p. 24 n° 45 (groot 18 lignes of 41 Mm.) verschillend van v. L. II 358 van welken penning volgens den *Cat. Paris* 1833 de *Kz.* is gemerkt T(*homas*) B(*ernard*), doch deze is gemerkt D(*v*) V(*ivier*) op de *Kz.*

Vz. De stad Guise biedt een belegerings- of muurkroon aan Mars aan, staande te midden van een hoop oorlogstuig en levensvoorraad. In de afsnede *Guisia liberata* 1 *Julii* M.DC. L (**D. V.**).

1179. Bij *Teding v. Berkhout*, n° 190 Z. 56 W. Zeer fraai.

1183 (1). Kon. P. Kab. *Aanw.* 1883. V. bl. 125. Tinnen penning op den graaf d'*Avaux* Fransch gezant in 's-Hage in 1650 overleden.

1185. Het omschrift te lezen *Annos* enz. Volgens *de Vries* (1884) n° 683 Z. 74 W. *f* 25.—, wapenschilden van *Jan Florisse v. der Nypoort* raad van Utrecht en *F. J. v. der Nypoort.* Uitvoerig beschreven door *Mr. Jer. de Vries.* (Cat. 1884 n° 683). »Onderaan gekoppeld de wapenschilden van Mr. *Otto Copes* (?) in 1637 schepen van 's-Hertogenbosch († 1673) en het vrouwlijke schild der *Nypoorts.* (Vermeld in *Verslag der gemeenteverzamelingen te Utrecht* 1884 bl. 23 als zilveren penning op de gouden bruiloft van *J. F. v. der Nypoort* burgemeester van Utrecht 1651 (Uniek ?)

1188. Invoegen *De Voogt, Muntwezen in Gelderland* n° 263 D., *de Vries. Cat.* (1884) n° 684 Z. 28 W. *f* 5.50.

1191. *Lodewijk de Geer*, stichter van het *Huis met de Hoofden* te Amsterdam bij *de Vries* (1884) n° 685 door E M. Muntm. 31 Z. 12 *f* 2.50.

1197. Hier invullen 1652.

1197 (1). 1652. Zoogenaamde *driedubbele* Friesche *Koggerdaalder*, doch deze veel dunner dan die van 1601 bij *Verkade* pl. 125 (1) en van 1688 pl. 215 (4) *v. Cleeff.* Munten n° 1015 *f* 15.—, bl. 38 en *zilver verguld*, met cursieve letters rondom of tusschen de wapens **ST. OG. WG. SW.** als *Verkade* pl. 125 (2). Verkocht bij *Verkade* n°

1667 Zw. 32, 45, 5 *f* 27.—. »Se distingue de la pièce de l'an 1601 »particulièrement par la forme plus élégante du cartouche environ»nant l'écusson de la province où sont apportés ici deux figures »comme des cornes d'abondance". (In Museum Fr. Genootschap).

1203 (1). 1653. Penningplaat met het borstbeeld van den dichter *Jacob Cats*. Gebosseleerd door K. L(*anting*) Z. 165 W. Bij *Völcker* n° 686 *f* 8.—.

Zie over n° 1204—1206 en v. L. II 373 *Oud-Holland* VI 3, bl. 232.

Waarschijnlijk alleen eene verheerlijking van het burgemeesterlijk bewind, zonder meer.

1204. v. L. II 373 Cat. *de Vries* (1884) n° 690 Z. 92 W. *f* 52.—: *vraagt nog Pvan Abeele* (?) Aldaar het tafelkleed en de mantel van *Heemskerk gebloemd.* Bij *Völcker* n° 687 Z. 94, 5 W. *f* 40.—. »*Sans doute* par le célèbre P. *van Abeelen* et probablement *l'original*". Omdat het omschrift *der Kz.* luidt *Dit zijn de vaderen en burgemeesters, daar dit vrije volk op rust in vree en krijghsgevaar* als *Repertorium* n° 1205.

1206. Vier friesche namen. Welke? Cat. *de Vries* (1884) n° 692 Z. 110 *f* 18.—. *Lenart Feuwen Feuwe Feuwen, Habbe Feuwen* en *Obbe Riemes* (*Feuwe* en *Habbe* zullen wel moeten zijn *Leuwe* en *Hobbe*).

1206 (1). v. L. II, 374. Geld van *the Common Wealth of England* bij *Völcker* n° 690 nog te vermeerderen met het stuk van 20 *Shillings* Goud 9 W. *f* 31.

1208. v. L. II 376 (2). Bij *Bom* 1884 (18 Maart) W. 81 Tin. *Kz.* gegraveerd. De nieuwe slag is grooter. Bij *de Vries* (1884) n° 694. Z. 167 W. Zeer fraai *f* 30.—. Cat. *Besier* n° 4. In Z. *f* 31.—. Brons *f* 7.—, vroeger verkrijgbaar *v. Heeckeren* I n° 2 bl. 3—4.

1209. v. L. II 376 (3). Grooter bij *de Vries* (1884) n° 696 Mm. 75 Z. 71 W. *f* 27.— ook bij *de Groot-Kooiman* n° 454 Z. 78 W.

1213. *Bij Völcker* n° 696. Gr. 66 millim. Z. 52 W. *f* 35.—. Omschrift. In lauwerkrans aldus te lezen:

Tromp driemaal in dit Jaar verlaten is in noot.
Syn ronde goedigheit was oorzaak van sijn doot.
den 10 Augusti 1653. Bij *de Vries* n° 697 Z. 46 W. *f* 37.—.

1214. Borstbeeld *en face*, *Völcker* n° 698 Z. 45.5 W. *f* 40.—.

1215 (1). *Völcker*. Penningplaat, door F. L(*anting*) n⁰ 703 Z. 40 W. *f* 75.—. *Tromp représenté à mi-jambes.*

1217. Bij *Völcker* n⁰ 701 Z. 54 W. *f* 52.—. Gegraveerd. Gelauwerd eer met de andere borstbeelden verschillende buste.

1217 (1). Bij *Völcker* n⁰ 702. *Vz.* als *Rep.* n⁰ 1214 en *Völcker* n⁰ 698 *f* 40.—. *Kz.* als 1213 Tin *f* 6.—.

1217 (2). In Cat. *de Groot-Kooiman* n⁰ 456 (1653) Z. 33 W. Welvaart der stad Hamburg bij het uitbreken van den oorlog tusschen Engeland en de Nederlanden. *Bizot* blz. 193, fig. 76). *Vz.* Hamburg aan de Elve door den vrede met bloemen bestrooid. *Pax Mare, Pax Terram, Pax Urbes, Pax beat agros.* (De vrede zegent de zee, aarde, steden en velden).

1218 *Henry William Henfrey* stierf 31 July 1881, oud 29 jaren, schreef ook *A Guide to English Coins.* Zie *Annuaire de la Société Française de Numismatique* 1882 II Avril—Juin.

1219. (1653). Bij *Pinkerton* p. 22 n⁰ 10, *Lochner* I S. 281. Is van 1658 zie *Völcker* n⁰ 728 Z. 70 W. *f* 90.—. *De Vries* n⁰ 730 (1658) Z. 66 W. *f* 25—25 [1]).

1219 (1). *Völcker* n⁰ 705. Satyrieke Medaille op *Cromwell* en *Fairfax*. *Vz.* en *Kz.* beiden met twee hoofden. Dat van *Cromwell* omkeerend ziet men een *duivelskop*, en dat van *Fairfax*, een *zotskap*. Hollandsche omschriften. Z. 19.5 W. *f* 50.—. (Rare et *inédite*). Dit is onjuist; de penning is afgebeeld in *Revue de la Num. Belge* 1846 p. 407. Zie ald. p. 407—410 en *Repert. Aant.* IV 164 (1) bl. 49. *Cromwel. Den een mens is den a(nderen) sien duvel. Fairfax. D'een sot is d(en) a(nderen) s(ien) Gek.*

1220. *Marcus Zuerius Boxhorn.* Bij *de Vries* (1884) n⁰ 698 Z. 38 W. *f* 16.25. Aan dien dubbelen *van* of *naam* kwam hij aldus (*Navorscher* 1882 bl. 406). *Jacobus Zuérius* (pred. te Bergen-op-Zoom, van 1605 tot aan zijn overl. op 2 Juli 1617) was gehuwd met *Anna Boxhorn*. **M. Z. B.** werd geboren aldaar en met zijn tweeling-broeder Hendrik, gedoopt 25 Sept. 1612. Zij voegden bij *Zuérius* den naam van *Boxhorn* op begeerte van hunnen moederlijken grootvader *Hendrik Boxhorn*, die hunne opvoeding voltooide als hebbende geen mannelijk oir. v. L. II 381 (2).

---

[1]) Omschrift verbeterd *v(an) Engel* . . . *Mas Anjello Vischer Conik scenn v (an).*

1224. Bij *de Vries* (1884) n° 700 Z. 16 W. *f* 5.25. *Maurits van Brazilië.* Een fraaie afbeelding zijner graftombe is te vinden in *Claas Bruin*, *Kleefsche en Zuidhollandsche Arkadia*, 2de druk. Amst. 1730, 12mo, tegenover bl. 34.

1225 (1). Bij *Teding v. Berkhout* (1885) n° 399 K. Met de wapens op de zeilen. *Kz.* Ander omschrift in 1678 alzoo toepasselijk gemaakt op den vrede van Nijmegen.

1231. Cat. *de Vries* (1884) n° 701 Zvg. 60 W. *f* 16.—. Op de *Kz.* in de afsnede *Jeuriaen Pool fecit. Amsteld(ami). Ao* 1655. (Zeldzaam). *Bom* Sept. 1889 n° 33, Z. 57. Zeldzaam.

1231 (1). 1654. Cat. *de Vries* (1884) n° 708. Mm. 43 Z. 32 W. *f* 5.—. *Ducaton* van Filips IV voor Brabant. In het veld op de *Vz.* gegraveerd *Gedenckteeken van de vrede tusschen de Republycken van Engelandt en de Nederlanden* 5 *Aprilis Ao* 1654.

1238. *Rückman* in Kon. P. Kab. *Aanw.* 1883 *Versl.* V blz. 125.

1242 (1). 1654. 25 Aug. Ontzet van Arras. *Vz. J. Mavger f. Kz.* zonder naam, doch in de *Méd. de Louis le grand* (Ed. 1125 fol. 39 n° 57). *Kz.* Hetzelfde omschrift doch de Overwinning houdt in de eene hand eene muurkroon (*couronne vallaire*) en in de andere eene belegeringskroon (*couronne obsidionale*). In de afsnede *Atrebatum liberatum* XXV *augusti* M.DC.LIV J(*ean*) (*le*) B(*lanc*) *Revue* (1887) p. 24—25 n° 57 Gr. 18 lignes of 41 Mm.)

1244. Cat. *Hooft v. Iddekinge* n° 346 Z. 81 W. Mm. 59. Kon. P. Kab. *Aanw.* 1883 V bl. 158. Verbeterde omschriften. *Voorzijde.*

Wilhelmus Fredericus Princeps Nassovius etc. Gubernator Generalis *Keerzijde. Frisiae Groningae etc.*

Ordinarispenninck <—> *Fidèles Jusques à la Mort* + *Henderick Berlinckhoff, Hopman des Borgerlichen Regements Der Stad Groningen Den* 18 *Jann.* 1655.

1248. (16)55. Geboorte van *Karel Aemilius* eerstgeboren zoon van *Frederik Willem* keurvorst van Brandenburg en *Louise* Prinses van Oranje, dochter van Prins *Frederik Hendrik. Numoph. Ampach* III 10722 Mm. 63 *de Vries* n° 718 Z. 13 W. *f* 21.— Amsterdam was peter over den jonggeborene. Zie *de Vries* en *de Jonge* Dl. II blz. 69.

1249. De regel *Doch ick weet* enz. te verplaatsen, zoodat die sluit aan »*namaels* enz. en voor *Christian* te lezen *Christina.*

1252. De eerste steen van het N. Stadhuis van Amsterdam werd

in 1649 gelegd. Zie *Het tweede eeuwgetijde daarvan herdacht*. Amst. 1849 (Brochure). Zie ook *G. Brandt* († 12 Dec. 1678). *Poezy* Amst. 1688 blz. 407.

1253. v. L. II 399 (1). Ook bij *Teding v. Berkhout* n⁰ 204 Z. 94 W., *de Vries* (1884) n⁰ 711 Z. 95 W. *f* 10.—, *Völcker* n⁰ 715 Z. 99 W. *f* 12.50 *Bom* Sept. 1889 n⁰ 34 Z. 57 W. met kantschrift en n⁰ 35 zonder kantschrift Z. 5 W. *f* 10.—.

v. L. II 399 (1). Uit de bibliografie van *Vondel's* werken door *J. H. W. Unger*.

549. Inwydinge | Van 't | stadthuis | t' Amsterdam. | Toegeigent sic) | Den E. E. Heeren Burgemeesteren en | Regeerderen der zelve Stede. | *Vignet: putje met »Elck syn Beurt"*. | t' Amsterdam, by Thomas Fontein, | Voor de Weduwe van Abraham de Wees, op den Middel- | dam, in het Nieuwe Testament. A⁰. CIↃ IↃ CV. (ILV) en (40) blz. folio.

Vóór deze uitgave vindt men een titelprent, misschien door S. Savry gegraveerd, voorstellend het beeld der bouwkunst op een voetstuk gezeten. Zij houdt een model van 't Stadhuis in de rechterhand, terwijl zij omgeven is door Mercurius, de faam, den overvloed, enz. Rechts van het voetstuk het beeld van den Amstel, links het Y. Op het voetstuk leest men: »I. v. Vondels | Inwydinge | van 't | stadthuis | t'Amsterdam. | Tectum Augustum | ingens. | By de Weduwe van | Abraham de Wees. | MDCLV". B.V. en U.

550. I. Matige Regeering — Maghtige Neering. In plano.

In de oorspronkelijke doos, bestemd om den penning te bewaren 71 Mm. in middellijn) vindt men soms een papiertje geplakt, waarop in Gothische letter Vondel's vers afgedrukt is. Het een heeft het opschrift: »Matige Regeering", het andere: »Maghtige Neering"; beide met het jaartal M DC LV er onder. M.

551. II. Op den | Amsterdamschen | gedenkpenning. | *Onderaan:* | t'Amsterdam by Paulus Matthysz. In plano, (hoog 320, br. 340 Mm).

Boven de eene kolom staat: »Matige Regeering", boven de andere: »Machtige Neering". Onder de eerste MDCLV, onder het andere M DC LIX. B.T.

1255. v. L. II 399 (2). Bij *de Vries* (1884) n⁰ 712. Z. 92 W. *f* 10.25. Op den kant gegraveerd de namen van Schout en Schepenen. Bij *Teding v. Berkhout* n⁰ 206. *Vz.* zonder zon en met MDCLV.

Kz. Een! achter USUS (en ald. n⁰ 207. Andere stempel). Zoo ook bij de *Groot-Kooiman* n⁰ 466 Z. 79 W. als T. v. B. n⁰ 206. Bom Sept. 1889 n⁰ 36 Z. 122 W. en n⁰ 37 slechts Z. 92 W.

1257. Niet *Hulst*, maar *Hulft*, als in het vers van *G. Brandt* (*Poesy* Amst. 1688 bl. 422) getiteld Gedachtenis van den heere *J. v. Hulft*, gewesen schepen, raadt- en bewintbebber der O. I. C. te Amsterdam, overleden den XXX December 1677 en begraven den IV Januarij 1678. *Intaminatis fulget honoribus.* (Hij schittert door onbevlekte eer).

Sta lezer, en betreur op dezen steen
Den vader en bezorger van 't gemeen,
Den Bandt, daar zich de Vrijheit op betroude,
Het Oog in 't zeil daar 't Oosten zet op boude,
Den Schepen, die het Recht heeft onderstut,
Een hulp, tot niemants last, tot yders nut;
Die toen de Staat scheen tot zijn val te neigen
s'Lants rampen meer beklaagde dan zijn eigen;
Een Christen, die met ongekrenkt gemoed [1]).
. . . .
Die t ongelijk leedt zonder tegen morren.
Dit lof der deugt zal nimmer meer verdorren:
Het loon van d'aarde aan *Hulft* omlaag ontzeit
Verwacht hij van de hooghste Majesteit.

1258 (1). v. L. II 399 (3) *de Vries* (1884) n⁰ 713 Z. 74 W. *f* 15.—, *Völcker* n⁰ 717 Z. 66 W. *f* 17.—.

VRAGEN.

Cisonium, Kerkem. In meiner Nähe, bei dem Stadtchen Weilheim und jener Limburg, auf welcher die ältesten Zähringer sassen, findet sich die einzige Calixtus-Kirche in Württemberg. Ich kenne auch in ganz Süddeutschland keine Calixtus-Kirche. Ebenso ist hier in der Nähe eine Flur »die Giessnau", welche in der Nähe eines gleichnamigen Baches liegt. Nun ist mir aufgefallen, dass der h. Calixt durch Eberhard von Friaul nach Cisonium (Cisoing bei Lille in Flandern) [2])

[1]) Hoe luidt de hier ontbrekende regel?
[2]) Cissoin, Französischer Flecken, dep. du Nord, arr. Rijssel. Red.

gebracht wurde. Und dieser Eberhard v. Friaul war in der Nähe der Alb begütert. Sollte er auch etwa diese Kirche hier mit einem Stuck Land an das Kloster Cisonium geschenkt haben, so dass der Bach etwa den Namen bekam »Kisonia aha" ? Für diese Frage wäre es mir von Wert, zu wissen, ob es gedruckte Urkunden des Klosters Cisonium oder Güterverzeichnisse aus dem IXten Jahrhundert giebt.

Eine zweite Frage ist der Ursprung des Namens Kirchheim, von dem ich hoffe, dass er meine Annahme einer Missionirung Südwestdeutschlands, besonders Alamanniens durch fränkische Missionare *vor* Columba und Gallus stützen hilft, wie ich des Näheren in der Abhandlung »die Anfänge des Christentums in Württemberg" (Stuttgart, Greizer und Pfeiffer 1887) dargelegt habe. Nun hat mich Herr Prof. Dr. Schäfer in Tübingen darauf aufmerksam gemacht dass es in Brabant ein Kerkem giebt, das auch Kirchheim heisst [1]). Nun wäre ich sehr dankbar, wenn irgend ein Sachkundiger mir Auskunft über folgende Fragen geben könnte: Sind römiche Altertümer in oder bei Kerkem nachweisbar? Welche? Hat der Name Kerkem, Kirchheim etwa einen älteren Ortsnamen verdrängt, wie im Elsass das bekannte Tronje des Nibelungenliedes oder Werflo in Hessen? Ist der Ort fränkisches Krongut oder Reichsgut gewesen ? Ist im Pfarrbezirk eine Dingstätte nachweisbar ? Hatte Kirchheim, Kerkem mehrere Filialien, die jetzt losgetrennt sind, oder hat es noch solche ? Welchem Heiligen ist die Pfarrkirche geweiht gewesen (B. Maria ? S. Martin ? Peter und Paul ?) ? Befindet sich ausser der Pfarrkirche noch eine alte kapelle, (etwa Liebfrauenkapelle) im Ort, oder etwa auf dem alten Gottesacker ? Diese Fragen könnten zu mancher weiteren Forschung Anregung geben.

Nabern (bei Kirchheim [2]), Württemberg). GUSTAV BOSSERT, Pfarrer.

---

[1]) In Nord-Brabant liegt unter Werkendam De Kerkendamsche Waard, in Süd-Brabant (arr. Leuven) und in Limburg (arr. Hasselt) liegen Dörflein, genant Kerkom oder Kerkem. In der unmittelbaren Nähe von Smithuizen (Kr. Kleef, Rgbz. Düsseldorf) lag im Jahre 1233 ager qui dicitur Kirakker; auf der Kehrseite des Charters steht Kercacker geschrieben [Mr. L. A. J. W. bn Sloet, Oorkondenboek van Gelre en Zutfen ('s Gravenhage, Nijhoff 1872), n° 560]. Kerk, kirk, kirc als Hauptsylbe in einem Ortsnamen, kann auch Kreis im Sinne von Bezirk und dergl. bedeuten; sehe De Navorscher XXXVI, 241, wo angeführt ist Kirchheim (im Elsasz), a° 886 Kirihheim (Annales Fuldenses), mit Hinweisung nach gyrus (γῦρος). RED.

[2]) oder Kirchem (J. v. Wijk Rzn., Aardr. Wrdbk. in voce). RED.

Nec plus oultre, non plus ultra. Vgl. *Nav.* XXXV, 87, 8. Is 't waar, dat het eerste meer bepaald iets verbiedt, b. v. niet verder, niet over de grens, op straffe van, enz.; het tweede een natuurlijken, en overdrachtlijk een zedelijken hinderpaal zal aanduiden? De Engelsche (of Deensche?) ontdekkers in de Hudsons-baai gaven aan eene landspits den naam van Nec-plus-ultra, op sommige kaarten Nec-ultre. Was Kaap Non (Afrika) voor Hendrik den Zeevaarder ook Non plus ultra?

G. P. ROOS.

GESCHIEDENIS DER LETTERKUNDE.

O. Z. v. Haren. In Zuidema's proefschrift [1]) komt deze stelling voor: »Ten onrechte neemt Busken Huët (Litt. Fant. NR. II) de bekende beschuldiging tegen Onno Zwier v. H. als afdoende bewezen aan"; terwijl prof. Jorissen zich volgenderwijs uitlaat [2]): »Wie zich de weinig aangename lectuur heeft getroost der verschillende deductiën enz. van O. Z. v. Haren, zijne vrouw, v. der Dussen, v. Hogendorp, v. Sandick enz., kan, geloof ik, niet anders dan volkomen instemmen met het hoogst ongunstig oordeel door Dr. J. v. Vloten over Onno's vijanden in »de Levensbode" V, 2de stuk, bl. 161 uitgesproken. Er wordt nergens door de aanklagers geleverd wat men noemen kan een schijn van bewijs. Eene beschuldiging, zoo enorm zwaar als deze, wordt door niets ter wereld gestaafd, en berust uitsluitend op het getuigenis van een kind, dat men verklaringen liet afleggen en onderteekende, wier gewicht zij zelve niet begreep".

Alzoo prof. Jorissen. Desniettegenstaande neemt Jonckbloet in zijne Gesch. der Nederl. letterk. in navolging van Huët de beschuldiging doodeenvoudig als waar aan, zonder — en dat was toch in eene zaak als deze een eerste vereischte — de geheele geschiedenis aan een gewetensnauw onderzoek te hebben onderworpen, waartoe de

[1]) »Wilhelmus Frederici, Persona van Sint-Maarten te Groningen (1489—1525) en de Groninger Staatkunde van zijn tijd", Groningen 1888.

[2]) Aan het Vaderland, Haarlem 1872, bl. 70, 1.

archieven van Leeuwarden ruimschoots in de gelegenheid stellen. Op het Friesch Genootschap van geschied-, oudheid- en taalkunde rust de plicht, om hier het zoo hoog noodige licht te ontsteken en, kan 't zijn, een lid uit één der edelste geslachten van Friesland in zijne eer te herstellen.

Zutfen. J. GIMBERG.

Joh. Philip Schabalie (XXVII, 376). Deze schrijver was ook verzenmaker, en wel van de gemoedlijk vrome soort, ietwat mystiek, doch op verre na zoo walgelijk niet, als de latere Schim, Abrahamsen, Boddaert, enz. met hun onzin waren. Vermoedlijk behoorde hij tot de Doopsgezinden, en wel de Vlaamsche. Dezer dagen ontmoette ik toevallig Alphonse Schaballie, te Zuidschote [1]). Hij is gehuwd met Marie v. Eecke. Ook een v. Eecke komt, evenals Schabalie voor onder de zangers in Claas Stapelsz. »Lusthof der zielen".

G. P. ROOS.

Monsieur de la Palisse (XXII, 600). Op deze vraag werd *Nav.* XXIII, 137 een antwoord ingezonden bestaande uit 7 coupletten, vermoedelijk uit het geheugen opgeteekend, aangezien sommige daarvan zeer onjuist waren. Later (ibid. bl. 339) zond dezelfde medewerker een veel verbeterd antwoord in, bestaande uit 39 coupletten, aan het einde waarvan deze zegt: »En hiermede gelooven wij, dat de historie van de la Palisse genoegzaam is toegelicht". Om echter geheel volledig te zijn, ontbreken aan de aldaar opgegevene nog 12 coupletten, en vermits het den vrager en misschien ook andere lezers van dit maandwerk aangenaam zal zijn het uit 51 coupletten bestaande lied in zijn geheel te kennen, wil ik de nog ontbrekende hieronder laten volgen, na die te hebben laten voorafgaan door eenige bijzonderheden betreffende het lied zelf en hem die daarin wordt bezongen.

Jacques II de Chabannes, seigneur de La Palisse, geboren in de laatste helft der 15de eeuw en een der dapperste krijgsbevelhebbers

---

[1]) Zuudscote, zuidkust? of zuidheuvel, coteau? [Scote = afgeschoten plaats, — septum, locus conclusus (Kiliaan); vgl. ook Hoeufft, Taalk. Bijdr., Breda 1816 bl. 109. RED.]

onder Karel VIII, Lodewijk XII en Frans I, stond zóó hoog in de gunst van het volk en werd zóózeer door zijne soldaten bemind, dat beiden, als om strijd, zijne heldendaden in lof- en krijgsliederen verkondigden. Nadat hij in den slag bij Pavia (1525) was gesneuveld, maakten zijne krijgsmakkers een lied op zijnen dood, waarvan slechts een enkel couplet, het eerste, tot ons is gekomen, luidend:

Monsieur d'La Palisse est mort,
Mort devant Pavie;
Un quart d'heure avant sa mort
Il était encore en vie.

Door deze woorden wilden zij te kennen geven, dat hun bevelhebber tot op zijn laatste oogenblik heldhaftig had gestreden, terwijl de beide laatste regels waarschijnlijk door de daarop volgende nader werden toegelicht. De naïveteit dier beide regels was echter oorzaak, dat latere geslachten er uit opmaakten, dat het oorspronkelijke lied, toen reeds verloren, een kluchtlied was geweest, en meerdere personen voegden nu coupletten van hun maaksel aan het eenig overgeblevene couplet toe, waardoor verschillende lezingen ontstonden. Op deze wijze bleef het lied in afschriften en in den mond des volks voortleven, totdat Bern. de La Monnoie een soortgelijk gedicht op den held maakte, bestaande uit een twaalftal coupletten, naar het schijnt vervaardigd met het doel hem die er in wordt bezongen, of wel zijne oorspronkelijke lofdichters bespottelijk te maken. Het is te vinden in de uitgave van 1770 der Oeuvres complètes van Bern. de La Monnoie. Ook dit lied trof het lot van het oudere en van dàt in lateren tijd vervaardigd op den dood van den hertog van Marlborough. Ook aan het aldus verjongde werden door meerdere dichters coupletten toegevoegd, en zoo ontstonden ook nu weder verschillende afschriften, bestaande uit te zamen gevoegde oudere en nieuwere brokstukken, soms in andere volgorde geplaatst, en soms met verandering van eenige woorden. Intusschen heeft dit dwaze lied, misschien nog meer dan zijne heldendaden, den Seigneur de La Palisse onsterfelijk gemaakt; want na meer dan drie eeuwen hoort men nog dagelijks hem die iets wil bewijzen wat geen bewijs noodig heeft toevoegen: c'est la vérité de Monsieur De La Palisse.

Ziet hier de coupletten, die nog ontbreken aan de *Nav.* XXIII, 339

medegedeelde, en die plaats moeten vinden tusschen het 35e en 36e couplet aldaar. Het lied moet gezongen worden op de melodie van een *noël*, te vinden onder n° 692, in de verzameling getiteld: La clef du caveau, door P. C. (Pierre Capelle).

Au piquet par tous pays,
Il jouait suivant sa pente,
Et comptait quatre-vingt-dix
Lorsqu'il faisait un nonante.

Il savait les autres jeux
Qu'on joue à l'Académie,
Et n'était pas malheureux
Quand il gagna la partie.

On s'étonne avec raison
D'une chose très-commune,
C'est qu'il vendit sa maison:
Il fallait qu'il en eût une.

Il choisissait prudemment
De deux choses la meilleure,
Et répétait fréquemment
Ce qu'il disait à toute heure.

Il fut, à la vérité,
Un danseur assez vulgaire,
Mais il n'eût pas mal chanté
S'il avait voulu se taire.

Il eut la goutte, à Paris;
Longtemps cloué sur sa couche,
En y jettant des hauts cris,
Il ouvrait bien fort la bouche.

On raconte que jamais
Il ne pouvait se résoudre
A charger ses pistolets
Quand il n'avait pas de poudre.

On ne le vit jamais las
Ni sujet à la paresse;
Tandis qu'il ne dormait pas,
On tient qu'il veillait sans cesse.

C'était un homme de coeur,
Insatiable de gloire;
Lorsqu'il était le vainqueur,
Il remportait la victoire.

Les places qu'il attaquait
A peine osaient se défendre,
Et jamais il ne manquait
Celles qu'on lui voyait prendre.

Un devin, pour deux testons,
Lui dit, d'une voix hardie,
Qu'il mourrait de là des monts
S'il mourait en Lombardie.

Il y mourut, le héros;
Personne aujourd' hui n'en doute,
Sitôt qu'il eût les yeux clos,
A l'instant il n'y vit goutte.

Zie, voor meerdere bijzonderheden: P. de Bourdeille, seigneur de Brantôme, »Oeuvres complètes", av. not. p. Buchon, Paris 1838, I, 202; Franç. de Pavie, baron de Fourquevaux, Vies des plus grands capitaines français, Paris 1643; Menagiana, Amsterdam 1716; A. Thevet, »Histoire des plus illustres et savans hommes", Paris 1671, V, 109 (met portret); P. Larousse, Grand dictionnaire, en Michaud, Biographie universelle, Paris, Desplaces, in voce, enz.

Gent. TH. J. I. ARNOLD.

Gepromoveerde chinezen (XXXIV, 290). De Chinees Oei Yan Lee, die eenigen tijd geleden te Leiden in de rechten promoveerde en met eene Leidsche dame in het huwelijk is getreden, is Oct. '89 tot het Christendom overgegaan en kreeg bij den doop den naam van Johannis. Hij noemt en schrijft zich thans mr. Johannis Yan Lee.

VRAGEN.

Frieswijk. In Ledeboer, Lijst der boekdrukkers in Nederland (niet in den handel) komt voor Jacobus Frieswijk werkzaam in 1746 en wonende Jonge Roelofsteeg bij de Pijpenmarkt te Amsterdam. Wie kan mij eenige inlichtingen omtrent voornoemden persoon geven? Bestaan er nog door hem gedrukte werken, en welke zijn die?

Tiel. J. H. FRIESWIJK.

Spindler. *Nav.* XIV (a° 1864) bl. 65 geschiedt melding van een treurspel, getiteld »Julius van Sassen", waarin de dochter van Spindler, op kosten van haren minnaar eene statige begrafenis met fakkellicht erlangt. Is hier sprake van eene historische persoon? En wel van de dochter van Karl Spindler, geb. 1796 te Breslau, † 1855, bekend als romanschrijver, maar die ook voor het tooneel heeft gewerkt?

Acte van guarantie 7 Aug. 1788. Bij welken schrijver kan men omtrent deze, en de toen plaats gehad hebbende feesten, de uitvoerigste mededeelingen vinden?

H. B.

KUNSTGESCHIEDENIS.

P. Overny. Op eene tot haar gerichte vraag zonden verschillende kerkvoogdijen in Friesland, herfst 1889, aan het Friesch Genootschap van Geschiedenis, Oudheid- en Taalkunde mededeeling van de opschriften, voorkomend op de zoogenaamde luidklokken. Daaruit bleek o. a., dat er omstr. 1680 te Leeuwarden een beroemd klokkengieter woonde, Petrus Overny geheeten, die vele van de thans nog aanwezige luidklokken heeft gegoten en ook vergoten.

Robespierre (XXXVIII, 314; 'IX, 567). Wie naar zijn portret zoekt [1]), kan het vinden in Dr. Jan ten Brink's Slachtoffers en Helden der Fransche Revolutie, bl. 60. Het werkelijk interessante boek was indertijd een premie van Het Nieuws van den Dag.

A. AARSEN.

Hoofddeksel. *Nav.* XXXIX, 212, noot, leest men: »die zijne hersens flink gebruikt, kan kwalijk onderwijl een hoofddeksel, — zelfs geen dik haar boven de hersenpan — verdragen". Als dit waar was, zou het er slecht hebben uitgezien met onze magistraten in de vorige eeuw, en nog heden met de Engelsche rechters, die zware pruiken droegen, en dragen, als zij hunne hersens flink moeten gebruiken. Maar wat dan te zeggen van de honderden geleerden en kunstenaars, die op hoogen leeftijd zich nog mochten verheugen in een rijken haartooi? Zwaar en rijk haar doet een gezond en krachtig lichaam vermoeden. Kaalhoofdigheid is in den regel een gevolg van vroegere hersenziekte, of uitspatting in eenig opzicht (bv. door overdreven studie). Ik zal slechts drie personen noemen, die dik haar boven de hersenpan konden verdragen, Goethe, Bilderdijk, v. Lennep. Alle beroemde mannen uit den tijd van Lodewijk XIV droegen rijk hoofdhaar, of, bij gemis daarvan, zware pruiken.

A. J. C. KREMER.

---

[1]) *Nav.* t. a. pl. is geen sprake van een portret van Robespierre. RED.

Lob (XXXIX, 410, 522). Ik herinner mij uit mijne jeugd nog onze Kadzandsche lobbetjes, ook (h)alskleedjes genoemd, en vond ze te Calais weder bij, vooral Engelsche, meisjes. Het was en is een soort omslagdoekje met kanten kraagje om den hals; het doekje bedekte rug en borst. In Kadzand was het »simesetje" (chemisette) voorhemdje, schiintje (schijntje, schijnhemdje) er eene variatie van. Spreekwijzen: »Ze is in (h)eur lobbetjes, elders, in haar nopjes, d. i. in haar schik". De joenghen pakten 't meisjen ferm in (h)eur lobbetjes", elders in de bouten, omarmde, ombelsde haar. — Staat lubben, lubbetjes, handmouwtjes, manchetten, bij de dames ook wel met kant of tulle bezet, er mede in verband? Ik kan Franck niet naslaan.

G. P. ROOS.

[Lob = lub; vgl. *Nav.* ibid. bl. 411.]

Geheimzinnige portretten (XXXIX, 588, 9). Het bedeksel is zoogenaamd vloeiend agaat. Een tegenhanger van de Orangistische voorstelling gaven wij in een dergelijk stuk ter eere van Vader Hooft [1]), afgebeeld in het Vervolg op v. Loon [2]) pl. LXV(C) beschreven blz. 316. Op de Tentoonstelling (Stad Amsterdam 1876) waren er twee dergelijke (Catalogus nº 4224), en ook het Kon. Penningkabinet bezit er (ni fallor). Het afteekenen er van was zeer lastig.

MR. J. DIRKS.

Geheimzinnige portretten. Zie Cat. Herald. Tentoonstelling 1880, onder nº 1053: Medaillon, waarvan het glas (gebombeerd) voorstelt marmer; warm gemaakt, wordt het glas doorschijnend, en vertoont Willem V en zijne gemalin, waartusschen een oranje-boom, zilver op fluweel. Ingezonden door F. M. W. Els baron Collot d'Escury te Leeuwarden (sedert overleden; zoodat dit exemplaar thans in 't bezit zal zijn, òf van Mr. W. J. Wintgens te 's Hage, óf van Bⁿ v. Harinxma thoe Slooten te Leeuwarden), en J. B. Rietstap te 's Hage.

's Hage. M. G. WILDEMAN.

---

[1]) Vgl. *Nav.* XXII, 237. RED.

[2]) Dit berichtte ook Mr. J. I. v. Doorninck, die een dergelijk voorwerp, maar met eene andere voorstelling, in eigendom had. Helaas, deze onze hooggewaardeerde medewerker † 16 Nov. '89 te Zwolle, betreurd door velen; zijn overlijden op 49-jarigen leeftijd is ook voor de wetenschap een gevoelig verlies. RED.

Sturmwalze (XXXIX, 292). Ik bezat vroeger eenen atlas, waarin, behalve eene vlaggen-kaart ook eene folio-kaart voorkwam, met afbeeldingen van alle mooglijke vestingwerken, aanvals- en verdedigingsmiddelen, o. a. Spanish oder Frisch-reuter. De kaart gaf ze van Maurits tot Marlborough en Eugenius. 't Is waarschijnlijk stormpaal, eene soort palissade, of iets dergelijks. Als afwerend versperringsmiddel gebruikten onze officieren, tot groote vreugde der arme houtrapers, knootwilgen en populieren. Men liet er alleen de zwaarste takken aan, en scherpte de overige tot punten, de tronken werden schuins in den grond vastgemaakt, en zóó konden enkele infanteristen de cavalerie tegenhouden. Vooral op onze dijken en tragels deden ze goede diensten; doch ze waren niet zeer duurzaam.

G. P. ROOS.

Vélocipède (XXXIX, 530). In het gemeente-museum te Neurenberg bevindt zich eene in het midden der 17de eeuw vervaardigde machine, welke als het prototype van onzen hedendaagschen driewieler kan worden beschouwd. Ze werd tot eigen gebruik vervaardigd door S. Farfler (geb. 12 Nov. 1633 te Altdorff, † ald. 24 Oct. 1689). Zie eene beschrijving en afbeelding dezer merkwaardige machine in Illustrirte Zeitung van 4 Juli 1881.

Zutfen. J. GIMBERG.

Militaire Willems-orde (XXXIX, 650). Zie Nederlandsche Heraut VI, 38, 66.

A. C. SNOUCKAERT V. S.

Uitgeversmerken en vignetten (XXXIX, 534). J. H. Dunk, Boekhandel, Rotterdam. In een uit een horizontalen opwaarts gebogen tak spruitenden krans, links van bladeren, rechts van opwaarts schietende korenaren, staat een man te delven, met den voet op de halverwege in den grond gestoken spade. Een kerkje met boomgewas links, een korenveld rechts — vormen het perspectief. Boven des gravers hoofd de woorden: »In Hope Delvic" (delf ik), waar onder: »Fac et spera". Beneden, aan weerszijden van den krans, vlak boven de uiteinden des taks, links 18, rechts 66. Onder den

tak, in de bocht, de letters: J. H. D., en hier onder: »Rotterdam". De krans is in den top ietwat open.

VRAGEN.

Vogelnamen. Vgl. *Nav.* XXXV, 95, 6, 429, enz. Linotte. Deze naam is denklijk herkomstig van lin, oud-Ned. lijn, thans vlas. De kneu draagt in Z.-Vlaanderen, evenals in vele woordenboeken, den naam van linotte; waarom? De vlasvink, een vrij zware, zangerige vink, met donkere en lichtgroene pluimaadje en een paar witte veeren in de slagwieken, zou, volgens zijn Ned. naam beter den naam van linot of linotte verdienen. 't Is voor eenen Z.-Vlaming moeilijk, aan de Ned. namen, tenminsten over 't algemeen, onze vogels te herkennen: de basterd-nachtegaal, elders tuinzanger en winterzanger, heet in Z.-Vlaanderen (h)ageschiiter, hegschijter. Is tuin- of winterzanger een goede variant? Of doelen deze op andere vogels? De talrijke gorsen heeten hier gos-roenkers (gras-ronkers); doch de groote, de geelgors heet gele viinke, gele vink; en deze naam was den Nederlanders reeds lang bekend, door het jacht De Geelvink en de Geelvinkbaai op N.-Guinea.

Zoo heet hier de gewone vink of de trekvink, bogerviinke (boomgaard-vink). Kan het dezelfde zijn als elders de appelvink, de kersenvink? Wij hebben den zwarten merrelaar (meerle), maar ook den gouden, Holl. goud-meerle; is dit dezelfde als de wielewaal? De fraaie maar roofzuchtige Vlaamsche gaai, (Fr. le gay) lijkt, blijkens de afbeelding in den Atlas van Dr. Burgersdijk, veel op de Duitsche papegaai; zijn het dezelfde vogelsoorten? Voor het duimpje of boomkruipertje en het fraaie zeldzame smidje, dat aardige kleine blauwe eitjes legt, weet ik geene Holl. namen. — Met de meezen is 't eene ware verwarring; waardoor onderscheidt zich de koolmees van de pimpelmees; behoort de kwikstaart, Z.-Vl. perde (paarden)-wachtertje, mede tot de meezen? — Welk onderscheid is er tusschen de rietmusch en den karekiet? Is het zoogenaamde waterhoen de watersnip? Kan de naam der Z.-Vl. marolle (zwarte kleine op een eend gelijkende vogel, met een wit plekje, als staande boordjes, aan weerszijden van

den kop en rozenroode randjes om de oogen, de meerkoet zijn? — Draagt de eidergans, die op onze Neêrhoven soms tam aangekweekt wordt, hoewel eene slechte eierlegster, ook elders den naam van Kaapsche eend, Z.-Vl. Kaapsche boele?

G. P. ROOS.

Kleeding. In sommige streken dragen de mannen lange wijde jassen van witte of licht gekleurde stoffen: in de vier Vlaanderen de ververs wit, de slagers (de Zeeuwsch-Vlaamsche uitgezonderd) blauw, en andere burgers en heeren van verschillende kleuren, ook gestreept en geruit, en zeer dikwijls als dusgenoemde paletot-sac. Het woord moet in Z.-Vl. van elders overgewaaid zijn; doch — van waar? En waarom noemt men zulk een kleedingstuk juist een purgeerjurk? In de gasthuizen heeft men wijde overrokken voor de mannen; zou de naam daarop doelen? — In vele streken van N. en Z. Ned., Fr. Vlaanderen enz. herkent men bakkers en molenaars aan hun grijs pak, de buizen en kragen soms met zwart fluweelen opslagen. Droegen de overige ambachtslui vroeger ook zulke op hun bedrijf doelende kleeding? Van de landlieden of boeren en dezer vrouwen, knechts en meiden, van de land- en zeemacht, visschers en schippers (de beide laatsten hier te Calais zeer onderscheiden), ook van de groene Jagers, is 't over bekend. Insgelijks leerde ik indertijd te Rotterdam de Duitsche blauwjassen (muzikanten) kennen. Doch ik bedoel de ambachten en neringen. 't Is niet zonder belang voor de geschiedenis, ook der beschaving.

G. P. ROOS.

Ploegen. Waalsche, Duitsche en Vlaamsche ploeg. Vanwaar deze benamingen voor de drie soorten van ploegen in Z.-Vlaanderen in gebruik? De eerste voor zware kleigronden (met drie paarden), waarvan men een exemplaar in het museum van landbouw te Utrecht vinden kan; de tweede voor lichte klei en humus (twee paarden), en de derde voor de zandgronden langs de Vl. grenzen (mede met twee paarden). De laatste twee zijn alleen hierin onderscheiden, dat de Duitsche het gewone kouter, de Vlaamsche de ploegschijf heeft.

G. P. ROOS.

TAALKUNDE.

Delwijnen (XXXVIII, 463, 524). De vorm Dilewinne, waarin de naam van dit dorp in 1205 voorkomt, herinnert aan den hedendaagschen geslachtsnaam v. Dillewijn.

BOEKENOOGE.

Hoogwoud (XXXIX, 114). Naar het mij voorkomt, behoeft men in Hoogholtwolde geen pleonasme te zien. Een woud toch is eene dichtbegroeide streek van eenigen omvang. Bestaat de beplanting nu uit hooge boomen (hooghout), dan kan men zeer gevoeglijk zeggen Hooghoutwoud, in tegenstelling van een woud bestaande uit lagere boomen (Laaghoutwoud). Maar is dit de juiste verklaring van den naam Hoogholtwolde?

Gent. TH. J. I. ARNOLD.

Kaap de Goede Hoop — behoort men te schrijven, en niet Kaap De Goede Hoop; want *de* is een Spaansch woord en beteekent *van*. Zoo luidt het ook in het Fransch Cap de bonne Espérance, in het Engelsch Cape of good Hope, in het Duitsch Cap der guten Hoffnung. Dat *de* aan het Spaansch ontleend is, en niet aan Latijn of Fransch, — zooals de woordjes per, ad, à (in: per maand, ad of à *f* 10), — blijkt hieruit, dat men in de 17e eeuw hier te lande nog algemeen schreef Cabo de bona Esperanza; in de 18e eeuw werd het Cabo de Goede Hoop; terwijl eindelijk in de 2e helft dier eeuw ook het woord Cabo werd vertaald, en zoo alleen het woordje *de* van de oorspronkelijke taal overbleef.

A.

[Men spreke en schrijve dan voortaan »Kaap *van* Goede Hoop". Deze verandering is zoo groot niet.]

Kleinevent (XXXIX, 182, 531). Uit de Verklarende Woordenlijst op de uitgave van Der Leken Spieghel door prof. M. de Vries (door de vereeniging ter bevordering der Oude Nederl. Letterkunde, bij D. du Mortier en Zoon, te Leiden, 1848) citeer ik over 't slot- en 't hoofdwoord 't volgende: »Vente. Alle die vente verliesen II c. 46

v. 30, de partij verliezen, spreekwijs aan het schaakspel ontleend. Vent (Ohd. fendo, Graff; Mhd. vende, Ziemann), het Ital. fante, is oorspronklijk een voetknecht, en vandaar de boer of pion (piéton) in het schaakspel. Floris ende Blancefloer, vs 2743

Binnen der wilen hi een dracht vercoos,
Daer die portwerder hi verloos
Een riddere ende enen roe van sinen spele
Ende ooc van sinen *venden* vele.

Venden is hetzelfde als venten. In het Hamburgsche HS. van 't Schaakspel heet het altijd vinnen; Kiliaan heeft veyn zoowel als vent". Uit deze aanteekening blijkt, dat vent in de beteekenis van man, boer, of van marktplaats, wel recht van bestaan heeft.

A. AARSEN.

Lammensvliet (XXXIX, 271). In het »Toonneel der Steden van de Vereenighde Nederlanden, Met hare Beschrijvingen, Uytgegeven By Joan Blaev" leest men in de beschrijving van Sluis het volgende: »Haer eerste oft outste naem was Lammens-vliet, die haer van een Engelsman, Lambert genoemt, als sy eerst gebouwt wierd, gegeven is; welcke naem sy tot het jaer CIↃ CCC XXXI, als sy allengs uyt haren vorigen geringen staet oprees, behiel, doch sedert die tijdt is sy Sluys genoemt". Of dit verhaal veel geloof verdient, trek ik in twijfel, want Blaeu en zijne medewerkers sprongen hoogst-zonderling om met de verklaring der namen van de door hen beschreven plaatsen. Een sterk-sprekend voorbeeld is het verhaal, dat *Zwolle* aan haren naam zou zijn gekomen, doordien de koeien uit den omtrek veel last van *gezwellen* hadden. Dat dit beuzelpraat is, ziet ieder in [1]. Of de naamgever van Lammensvliet een Engelschman was, laat ik dus in het midden; dat hij Lambert heette, acht ik echter zeer wel mogelijk. Het is zeer de vraag, of Lammensvliet eene bedorven lezing is voor Lamminsvliet. Ik acht die namen geheel aan elkander gelijk, want *i* en *e* dienen hier voor hetzelfde doel; het zijn beiden pogingen, om de toonlooze *e* in het schrift weêr te geven. Zoo is ook het op dezelfde bl. genoemde *Dierkinsdreve* gelijk aan *Dierkensdreve*, d. i. de dreef van Dierk, Diederik, en niet die van Dierkin.

---

[1]) Vgl. *Nav.* XXXVII, 293, noot. RED.

Met deze wetenschap laat zich Lammensvliet met Lamminsvliet, Lambinsvliet, enz. gemakkelijk verklaren als de vliet van Lamme, Lambe, niet die van Lambin. Welnu, en wat is Lamme, Lambe anders dan een koozevorm van Lammert, Lambert? Zoo *kan* de naam zonder bezwaar verklaard worden; of die duiding echter ook de ware *is*, zal men wel nooit kunnen aantoonen.

BOEKENOOGE.

Slepeldam (XXXIX, 105). Van zoogenaamde overhalen of overtoomen, dammen waarover men vaartuigen heen sleept, is in heel W. Z.-Vlaanderen nooit sprake geweest. Vóór 1243 was daar de mond der Hee (niet te verwarren met de daarin vallende Eede) of Aardenburger haven. Men moest ze uitgraven, en legde veiligheidshalve een sluis en spui (Vl. sas), om er de vaartuigen door te schutten. In 't begin der 17e eeuw, werd deze sluis vernield, en er onder de wallen van Aardenburg eene nieuwe gelegd. Sedert bleef het kanaal open, en werd in 1813 bedijkt, afgedamd daar waar het oude Slijpe of Slepeldam weleer stond.

G. P. ROOS.

Geslachtsnamen. Met de grootste belangstelling nam ik kennis van Johan Winkler's standaardwerk (zie *Nav.* XXXV, 581, noot 3). Eenige opmerkingen, die ik al lezend maakte, houde de geleerde en zorgvuldige schrijver mij ten goede. Ik maakte ze niet uit vitzucht, maar uit ingenomenheid.

Bl. 1. Tot de patronymika behooren ook de Schotsche en Iersche namen met Mac en O'— bv. Macdonald, O' Connor, enz.

Bl. 224. Sedert eenige jaren is de naam van Van Dathar aan zijn geslachtsnaam toegevoegd door A. H. J. Diemont († te Arnhem 6 Juli 1885), naar het landgoed Dathar in de Padangsche bovenlanden. Zijne weduwe en kinderen schrijven zich nu Diemont van Dathar. Of van die naams-toevoeging aanschrijving is gedaan in de registers van den burgerlijken stand, betwijfel ik echter.

Bl. 228. Van-ouds bestond onderscheid in Westfalen tusschen namen aan plaatsen ontleend; men vond ze met *van* of *ter* er voor, en ook zonder eenig voorzetsel, bijv. Jan van Sparenberg, Jan ter Sparenberg, en Jan Sparenberg.

Bl. 234. De reden, waarom vele personen uit Noord-Brabant zich in Holland of België vestigden, is, dunkt mij, niet ver te zoeken. Toen de Meijerij en de Baronie van Breda onder het gezach des Spaanschen Konings werden teruggebracht, begaven zich honderden Geuzen naar Holland; en toen 's-Hertogenbosch was overgegaan aan de Staatschen, verlieten onophoudlijk Roomschen de Generaliteitslanden, en vestigden zich in België. Maar niet enkele personen, ook geheele familiën vertrokken op die wijze, en hunne ledig gelaten boerderijen, enz., werden betrokken door lieden, die niet zelden uit andere plaatsen, dikwijls in de nabijheid, kwamen. Zoo kende ik te Heeze de namen v. Aalst, v. Asten, v. Bree, v. Buul (Budel), v. Gennep, v. Hunsel, v. Leend, v. Lierop, v. Mierlo, v. Moorsel, v. Stryp, enz. Dergelijke namen komen er veel meer voor dan patronymika. Een timmerman, die uit Schaft (Borkel-en-Schaft) zich te Heeze vestigde, was algemeen bekend als Jan Schaft, en een ander, uit Sas-van-Gend afkomstig, als Peer Sas, hoewel de eerste Verwayen en de ander v. der Reit heette; maar bijna niemand kende hunnen registernaam. Waarom noemde men nu niet Verwayen *van* Schaft, en v. der Reit *van* Sas? Ik geloof, omdat zij in dienenden staat in het dorp kwamen. Men zal het wat te voornaam tegenover de ingezetene boeren gevonden hebben, hun een *van* toe te kennen, daar men toen aan dit *van* (ik heb de beide personen nog gekend) waarde hechtte, en dit misschien nóg doet, als een teeken van afkomst uit een van-ouds vrij (eigengeërfd) geslacht. Evenwel ook sommige personen met patronymika worden van zulk een stand beschouwd, zooals *Arts*, dat is de zoon of afstammeling van Ary of Adriaan, en *Coolen*, de zoon van Nicolaas of Nicoleta. Twee familiën van dien naam stonden in bijzonder aanzien. Gering-geachte personen noemt men daar nog met den voornaam in verkleinenden vorm: Gerritje, Jantje, Willemke, Heintje. Een vischertje, Heintje Janssen, noemde men naar zijne moeder Heintje Zijnen, d. i. Heintje de zoon van Francijntje, hoewel hij geen bastaard was.

Bl. 231, 2. *Engelvaart.* Is dit mooglijk ook Engelwaard, waard in den Engel? Evenzoo *Zandwaard*, waard op het zand. — Bl. 282. *Kerdijk*, kardijk! — Wat is Kerbert? Kar-Albert? Albert de karreman? [1]) —

---

[1]) Kerdijk smgetr. uit Keradeek? Zoo neen, dan Kerdijk = ge(e)rdijk? Kerbert = Gerbert = Herbert? RED.

Zoo Schermerten = scheer-marten, d. i. Marten de baardscheerder. — *Ker* vóór een naam duidt in Fransch-Brittanje zooveel aan als *edelman*. Keradeck = de edele Adeck. — Bl. 283. *Bosch*. In het land van Valkenburg Boschhouwers, oudere vorm: Bushewers, — werd in Holland (Amsterdam) Buschof en Boshof. — Bl. 286. Zouden de woorden *borg*, *burg*, *berg*, *brug* in geslachtsnamen niet dikwijls verwisseld zijn? Zoo bestaat naast Moolenburgh ook Molenbrug. — Bl. 291. *Kelkoven* — deze door een thans Nederlandsch geslacht gedragen naam zou eene verdietsching zijn van het Fransche Califour. — Bl. 301. *Gilders*, ook komt voor de naam Schilders; in sommige gevallen zal dit zijn »des gilders zoon", of afstamling. — Bl. 301. *Boursse*, een Zeeuwsch geslacht, voert drie beurzen in zijn wapen. — Bl. 314. *Klompmaker*. Ook Blokmaker. Bij den kleermaker en snijder behoort ook *Trieger*, bij Looijer ook Louwer en Blooter; bij de Snijders ook Wantsnijder. Bl. 318. *Roovers* is bij eene Nederlandsche familie verbastering van het Fransche Sauveur. — Bl. 321. Namen op *man* uitgaande zijn soms ook verkleiningsnamen. *Panneman* = de kleine Frans [1]), *Minkman* = de kleine Minco. *Janneman* staat tegenover Janbaas. *Ludeman* = de kleine Lude, z. v. a. *Ludeken*, enz. *Oosterman* staat tegenover Westerman. *Heineman* = de kleine Hein, *Heineke*. — Bl. 323. Titels van hooge waardigheden werden in de Middeleeuwen niet zelden als spotnamen gegeven aan personen van geringen stand. Zoo teekende de Lange van Wijngaarden, in zijn Geschiedenis der Heeren en Beschrijving der Stad van der Goude, aan (I, 482): *Graaf* Floris, een opperman; Matthijs Willemsz., mijn *jonker*, ook *mijn heer*. »*Jonker* die meter. Dirk, *mijn jonkheer*. Elders vermeldt hij een *hertog*, ook een *graaf*, enz., allen lieden van zeer geringen stand [2]).

Te Arnhem vond ik in de Gebodboeken, de bruid geheeten v. Joling, den vader der bruid v. Jolen, twee andere bruiden v. Jolin-

---

[1]) Panneman wordt in Friesland iedere kleine jongen genaamd die Frans heet. Ook als volksnaam: Panneman = Franschman.

[2]) Eene dood-eenvoudige familie bijv., te Ek-en-Wiel, heet de Keizer. Een ander, iemand uit den behoeftigen stand, is veel beter bekend onder zijnen bij- of spotnaam »de Koning", dan onder zijn eigenlijken geslachtsnaam, ofschoon hij de eenige alhier is van zijnen familienaam. RED.

gen. Daar ter stede bestaan nog twee familiën Joling en Jolink [1]. Hier is ongetwijfeld aan een patronymikon te denken. Komt de mansnaam *Jool* voor? Is dit eene verkorting van Julius?

Arnhem. A. J. C. KREMER.

Gallus (XXXVIII, 318). Gallus gallinaceus, — Mid.-Latijn ook gallimacius, gallinacius, -tius, gallicinacius = capo (cappo, capus), d. i. kapoen.

J. A.

Godert-Godfried (XXXIII, 232, noot 1). Godert = Gotahard, en Godfried = Godafrid, zijn twee verschillende namen. Zie voor 12 verschillende vormen van den eersten, en voor 39 verschillende vormen van den tweeden naam, E. Förstemann, Altdeutsches Namenbuch. (Personennamen), Nordhausen 1856, kol. 533—535.

Gent. TH. J. I. ARNOLD.

[Vgl. *Nav.* XXVI, 360; 'IV, 520; Joh. Winkler, Nederl. Geslachtsnamen 282, 318.]

Beijer (XXXIX, 362, 491). Ook v. Dale geeft het woord nog op: B e i e r d, m. herbergkamer, gelagkamer, en verwijst naar b a a i e r d, m. chaos, wanorde, warboel. De afleiding staat niet vast. Franck, Etym. Wdb. 39, zegt op b a a i e r d (m.). » »Een nnl. woord, waarschijnlijk »identisch met b e i e r d, dat ook *baierd* gespeld wordt; in hoeverre »het samenhangt met de homoniemen wvlaamsch *bajerd*, *baaiaard* »(evenals *baai*) in den zin van »onverwacht voordeel, buitenkansje" en »ons *beier*, *beiaard* »klokkenspel", is moeielijk uit te maken. Zoowel »de vorm der woorden, als de omstandigheid dat ze, afgezien van »het uit onze taal ontleende nd. *beiern*, uitsluitend tot het Neder»landsch beperkt zijn, wijst op ontleening aan het Fransch; vgl. »ook ofra. *bay* (ook *bayart*?) »herberg", dat vermoedelijk tot ofra. »*baier* »openstaan" behoort" ".

BOEKENOOGE.

[Zie het onderschrift van *Nav.* XXXIX, 491].

Beijer (XXXIX, 491). Ook ik denk aan beide = vertoefplaats.

---

[1] In Twente, ik geloof, te Enschede bestaat de gesl. Jalink. RED.

In eene herberg beidt men maar al te vaak. Hertog Aalbrecht was eerst »verbeider".

G. P. ROOS.

Hondeweer (XXXIX, 546). Ik schut den heer Gimberg, èn om de vele hondsche benamingen door hem bijgebracht, èn om ons gezegde van buiig weder; »ê 't is 'n weer, ge zou d'r geen (h)ont deu jagen". Wat een weder, men zou er geen hond door jagen. Vaak met de bijvoeging: laat staan (in stede van) (e')n mens(ch)!

G. P. ROOS.

Pijpenstellen (XXXIX, 547). In de »Articulen ende Ordre waarna Officieren en Matroosen" (die zich in de vorige eeuw te Amsterdam voor zeereizen verhuurden) »sig selven hadden te reguleren", komt o. a. de bepaling voor: »Niemand zal vermogen" enz. Veel »min dronken drinken, vechten ofte eenige pijpestelderijen aan te »rechten". Aldus in eene Monsterrol a⁰ 1750.

N.-A. J. H. M.

Spurius (XXXIX, 28). Du Cange schrijft dl VI, bl. 338/9 o. a.: »Spurius, incerto patre, matre vidua genitus, quasi tantum spurii filius; quia veteres muliebrem naturam spurium dicebant. Spurius dicitur, qui de patre ignobili et matre nobili est. Spurius javonius dicitur, de nobili matre vel adulterino semine. Glossar. Provinc. Lat. ex Cod. reg. 7657: Spurius, de patre nobili et de matre vili. Hinc spurien a nostris metaphorice usurpatur, ut quid vile et contemnendum significent": — Forcellini, »Totius Latinitatis Lexicon", V, 614, meldt onder meer: »Spurius fuit etiam praenomen R. frequentissimum, ut Sp. Nautius, Sp. F. Sp. N. Rutilus coss. ann. U. C. CCCCXXXVIII in Fast. Capitol. apud Grut. p. 291. Id autem non ex eo [n.l. het zooeven behandelde spurius = illegitimus, enz.] ductum videtur, quod qui primus eo praenomine usus est, illegitimo patre natus sit; sed quod utcumque sine patre fuerit, nam primae duae litterae SP., quibus spurius scribitur, »sine patre" significant, ut docet Plutarch. in Quaestionib. R."

Door deze beide aanhalingen is echter de zaak nog niet voldoende opgehelderd.

BOEKENOOGE.

Oudemans' Bijdrage. Nalezing. Vervolg van *Nav.* XXXIX, 655—58.

Misbruycken. Verkeerd handelen, zondigen (?) — Vlaerd. Redenr. bergh, 297:

> Ja zo ghy niet en zijt ofte u niet begeeft,
> (Den uytleg vry aenkleeft) al of ghy een Lichaem,
> Ende veel Leden waert, zo waer als de Heer leeft,
> Ghy *misbruyckt* ende sneeft als Litten onbequaem.

Mysel. Damp, vocht. — Van der Cruycen, Spreeckw. van Salomon, 726:

> Wien is 't die in de locht, door Noordschen kauwen wint
> De *mysels* onder een tot sneeuw te samen bint?

Misglibberen. Ontglippen, missen. — Bara, Herst. Vorst, 42:

> — al wat maar droefheyd is
> Drijft aan op Rasimo, en *glibbert* nimmer *mis.*

Misgrieflijck zijn. Onaangenaam zijn. — Antw. Spelen van Sinne, 153:

> — die veel woorden
> Sonder discretie ghebruycken sottelijck
> Dwelk niet alleen by den Poëten spottelijck
> En *is*, maer oock den verstandighen *misgrieflijck.*

Mishaeft. Beroofd, ellendig. — Const-thoon. Juweel, 164:

> — Ick was naect, en ghy gaeft
> mijn clederen: En siet ghy hebt tot mijn gedraeft,
> En mijn besocht in mijn crancheyt, ten zijn geen dromen;
> Ick was in de Gevanckenis, als gevangen *mishaeft,*
> Ende siet ghy zijt tot mijn ingecomen.

Mishandelen (*Haer*). Zich slecht gedragen, misdrijven. — Rotterd. Spelen van Sinne, 49:

> — u eerste ouders *hebben haer mishandelt swaer,*
> In overtredinghe hebt ghy haer wegen gewandelt naer.

De Bijdrage heeft *mishandelen* in denzelfden zin.

Mishanden. Mishagen. — Antw. Spelen van Sinne, 674:

> Wy hebbent tot niet bracht, van deughden ghescroyt
> Ja ommers seer cleyn doen achten, wie dat *mishant.*

Mismoedigmaaking. Ontmoediging. — Vervolg op Wagenaar, XX, 167: Deeze (vergiffenisbetooningen) mogten eer tot *mismoedigmaaking*, dan tot opbeuring, dienen.

Misnoemen. Hatelijk noemen, schelden. — Vlaerd. Red. Bergh, 8:

— Daar zijn in neghen Jaren,
Dat u Bodin 't Bestandt, u smaack quam openbaren,
Al meer Wijsen gheteelt, in 't *misnoemt* bot Hollandt,
Dan in den gantschen tijdt des Oorlochs, vóór 't Bestandt.

De *Bijdrage* heeft *Misnamen* in denzelfden zin.

Misrucken. Zinneloos maken, verdwazen. — Rodenburgh, Poetens Borstweringh, 432:

... want als de zinnen dartlijck spelen;
En teugeloos ons zollen buyten redens spoor,
Verwoest, verblindt, *verruckt*, en zelfs ons overladen,
't Geen goed is gantsch zyn wesen door 't misbruyck verloor.

Missen. (Onpersoonlijk met den persoon en den datief). Falen, fouten maken. — Vlaerd. Redenr. bergh. Voorrede, 4: Indien ghy oock ergens eenige kleene letter-fouten of onrechte distinctiën in den druck vindt ingeslopen, sult believen deselve te verschonen, ende gedachtich te wesen het oude spreeckwoort, dat *het* oock een Meester somtijdts *mist* ende dat selve Argus met sijn hondert ooghen heeft konnen bedroghen worden.

De *Bijdrage* heeft het woord in andere beteekenissen.

Mis-schepsel. Wanschepsel, wangedrocht. — Rodenburgh, Alexander, 41:

Zoo yselijcke laet al uw *mis-scheps'len* tieren,
Dat Sterren Son en Mane Chaoslijcke zwieren.

De *Bijdrage* vermeldt het woord uit Kiliaan.

Misschieft. Boos, gramstorig. — Vlaerd. Redenr. bergh, 202:

Vervreemt van alle nijt, want vreed' elck best gerieft,
Eendrachtich zonder spijt, niemand moet zijn *misschieft*,
Op dat konsts-reden fijn van elck mach komen voren.

Misttief. Kwaad, leed. — Const-thoon. Juweel, 436:

Niemant weet hoe vreemt althans in mijn woelen,
Verscheyden ghedachten om mijn selfs te doen *misttief.*

De *Bijdrage* heeft dezelfde plaats, maar volgens eenen anderen, druk, dien van 1607. De vorm van het woord verschilt. Bij Oudemans luidt hij niet *misttieft*, maar *mistrief*, terwijl de beteekenis met een »*Quid*?" is aangegeven. Het is duidelijk, dat beide vormen ver-

basteringen zijn van *misschief* of *miskief*, en dat de door mij gegeven verklaring juist is [1]).

Miswandelen. Afgaan van, verlaten. — De Herst. Uitgel. Gedichten, (pag. ontbreekt):

(Van) liefde ontaart, het spoor der zeden
Miswandelen verkeert van zin.

Mitten alle der korsten. In het kort, in één woord. — Vlaerd. Redenr. bergh, 20:

Ja 't is een hoop landt-vergifts, pesten en schaden,
Mitten alle der korsten recht uyt esproken
Die'r tijdt verspillen in tijdt trovenden boken.

De Bijdrage heeft in gelijken zin *Mitten cortsten.*

Moffelaar. Draaier, huichelaar. — De Denker, V. 172: De Formulieren moeten agter den bank, of de zoogenoemde Toleranten, anders *Moffelaars*, ter Kerke uit.

Mofmaf. Mof, scheldnaam voor den Duitscher [2]). — Ingen, Gedichten, 23:

Dat yder een in deze Stadt
Hem grootelijks verwondert, dat
Hans *Mofmaf* in tien jaar
Zo groot en rijk geworden is.

Zoo ook Van Halmael, De Prins van Platte Marry, 65.

Mok roepen. Mokken, morren. — Hoffham, Nagel. Geschriften, 6:

Ik *roep* nog *mok*; verdord! ik bin gien prul:
Me waif speult veur prinses, en ik loop mit de meulen.

De *Bijdrage* heeft in denzelfden zin *Mokken.*

Mockachtich. Smerig. — Van Ghistele, Terentius' Heautont. B 5 verso:

— een simpel ioncwijf
Die een quaet grof dinck hadde aen dlijf,
Vuyl, *mockachtich*, onthegont en slecht.

Molengijs (te) wandelen. Razend worden of verteren. — Van Rijssele, Spiegel der Minnen, 294:

Van Diederik, die van liefde sterft, zegt
Vreese voor schande:
By desen misvalle
Is Dierick *te Molengijs* gaen *wandelen.*

Daar de *Bijdrage* voor *Molen* (substantief) de beteekenis »uitzinnig,

[1]) Vgl. het Eng. mischief. Red. [2]) Zie over *maf* Nav. XXXIX, 541. Red.

verward, raaskallend mensch" uit Kiliaan opgeeft, en *Molen* (werkwoord) in den zin van »vergaan, verteren, vermolmen" vermeldt, weet ik niet in de vaststelling der bovenvermelde uitdrukking, die met de beide aangehaalden verwant is, te beslissen [1].

Mollich. Als eene mol. — Rodenburgh, Ecce Homo, 4:

> (Die) tobbelt op 't gewoel der warrel-windens dwael!
> Soo *mollich* blindt, dat ghy niet mercken wilt uw fael!

Mommecansen. Veranderen, verkeeren. — Coornhert, Wercken, I fol. 395 verso: O schielijcke veranderinghe, dats waerlijc onstadighe *mommecansen* van 't gheluck.

Mommelaar. Mompelaar, bezweerder. — Oudaan, Uytbreiding der Psalmen, I, 354:

> Als een Aspis, zyns gevaars
> Niet onkundig, op 't bezweren
> En 't geluyd des *mommelaars*,
> 't Oor stopt, om het af te weren.

Mommelery. Mompelarij, prevelarij. — Van Hoogstraten, Den Eerl. Jongeling, 71: Groene nieuwelingen, en die van nature tot *mommelery* geneygt zijn.

Mommen. 1°. Mompelen, prevelen. — Westerbaen, Gedichten, I, 11:

> — den een begon te morren
> En op den anderen al *mommende* te gnorren.

2°. Zeker dobbelspel. — Serrure, Vaderl. Museum, III, 126: Dat enich geselle, ... speelde met teerlingen, 't sy dobbelen, passen oft *mommen*, oft enich ander tayscherye bedreve.

De *Bijdrage* heeft het woord in eenen anderen zin.

Mommeren. Zich verbergen, zich vermommen. — J. David, Lot van Wysheyd ende Goedgeluck, 105:

> (Die) de phantasien te veel ghelooft,
> En de weecke hersenen te luttel om-lommert,
> Die gheckelijck spreekt, seer wijselijck *mommert.*

Mommich. Bedekt, bedriegelijk. — Nootw. Vertoogh, 137:

> Dat ons de deuchden saem versellen in 't ghetal,
> En op'nen hert en moet door Godes gheest almachtich
> Opdat de werelt niet ons *mommich* breng tot val.

---

[1] Bekend is ook de spreekwijs »met molentjes loopen". RED.

Mommije. ? — Houwaert, Pegas. Pleyn, II, 570:

> Ghelijck men visschen en vogelen vangen kan
> Met rigael, *mommye*, en ander secreten.

Monden. Begroeten, beantwoorden. — Anna Rodenburgh, Trouwen Batavier, 43:

> Margriet nu maeckt een eynd, 'k zal u zo lieflijck *monden*
> Met d' allerzoetste kus die ghy oyt had uw leven.

De *Bijdrage* heeft het woord in andere beteekenissen.

Mond-speeler. Mooiprater, vleier. — Rodenburgh, Otto III en Galdrade, I, 39.

> *Mond-speelers* schuwt voor al, niet lichtelijck ghelooft,
> Op dat onwaerde gunst u niemant en ontrooft.

De *Bijdrage* teekent het woord aan uit Kiliaan.

Monckel-goet. Lekkernij, snoeperij. — Van de Venne, Belach. Werelt, 49:

> Lusje Roompje, suyr' of soet?
> Lusje Prol, of *monckel-goet* ?

Moncken. Pruilen, meesmuilen. — Van der Cruycen, Spreeckw. van Salomon, 651:

> Sy *monckt*, sy preutelt heele daghen.

De *Bijdrage* heeft het woord uit Kiliaan overgenomen.

Monker. Pruiler, mijmeraar. — Van de Venne, Toetssteen van de Werelt, 381: Die *monkers*... die als de katten op schiltwacht staen, sonder nochtans haer pooten te roeren.

(*Wordt vervolgd*).

VRAGEN.

Tabak. Onlangs las men in een feuilleton, dat het twijfelachtig is, of dit woord, Sp. tabáco, aan den naam van het eiland Tabago ontleend zij, dan wel aan dit eiland alsmede aan de Mexikaansche prov. Tabasco den naam gegeven hebbe. Kan dit wel twijfelachtig zijn? Is het eerste niet het geval? Wat zeggen Petrus Hondius en Dr. G. D. J. Schotel (vgl. *Nav.* VI, 353) er van?

Tabakskooper, wijnkooper. Wat is de reden, dat men

eenen handelaar in tabak, wijn enz. tabakskooper, wijnkooper noemt en niet tabaks*ver*kooper wijn*ver*kooper? Zijn eerstgenoemde vormen, contractiën van de laatsten, kortheidshalve ten gemakke der uitspraak aldus gebezigd? Of heerscht hier grilligheid in 't spraakgebruik?

Vedervee. Is dit woord voor pluimgedierte goed te keuren? Ik vraag het, 1° omdat ik het woord gevonden heb in een werkje van 1768 (Verblijf van vier Russen op Oost-Spitsbergen), en 2° omdat het Vlaamsch en Z.-Vlaamsch pluimvee en pluumvee hebben. Zou men ook niet als regel kunnen stellen dit onderscheid tusschen pluimen en vederen? Pluim = een versiersel uit vederen vervaardigd; vederen = de stof waarvan de pluimen vervaardigd worden? Dat men bv. spreekt van de pluimen van het riet enz., is natuurlijk slechts bij vergelijking.

GESLACHT- EN WAPENKUNDE.

Frieswijk [*Nav.* XXIV, 477 (v. Vrieswijk), 554 (item); 'VI, 319 (Vrieswijk); 'VII, 534 (Frieswijk); 'VIII, 102—4 (fragment MS.-geneal.), 361 (predd.), 584 (item); 'X, 490 (Friswick, Vrijsewijck, te Deventer)]. Jacobus Vries(e)wij(c)k of Frieswijk was a° 1770—81 te Deventer als boekdrukker werkzaam, woonachtig in de Vleeschhouwer-steeg. Zijn uithangteeken was »In den folio Bijbel". Sept. 1781 nam Gerrit Brouwer zijne zaak over (Dr. A. M. Ledeboer. »De Boekdrukkers enz. in Noord-Nederland" 1872 bl. 131_B, 398_A). Het erve Vriezewijk in Borgelermarke onder het kerspel van O.-L.-Vrouw te Deventer, komt in 1457 voor (Tijdrekenk. Regr. oud-prov. arch. v. Overijssel, IV, 84). In 1485 heet het 't goed van Vresenewijk (ib. 429), in 1497, 1517, 25 het goed (van) Vresenwijck (ib. V, 66, 326, 517), — als eigendom van Reiner ten Duijne. In 1692 was Herman v. Middachten heer tot Vriesewijk. (Catal. arch. Dev. gasth. 1880 n° 1577). Het goed kwam ongeveer $1^1/_2$ eeuw te voren aan v. Middachten door Johan v. M., dezen aangebracht door zijne gade Berta Doys, dr v. Mr. Geerlich, die heer er van was; vgl. Nederl. Heraut 1889

bl. 139. Deze laatste zal het met de (erf?)dochter van Reiner ten D. betrouwd hebben.

J. A.

Hagenauer (XXXIX, 568.) Te Batavia woont een Zwitsersch koopman, Hagnauer genaamd.

Kaeks (XXXIX, 370). Den naam vond men reeds in de 16e eeuw te Nijmegen. Verder vond ik in het doopboek aldaar: 1682, 11 Oct. Johan Willemse Kaeck, Anna Rijff — Johan Willem. Getuigen: Dr. Willem Rijff, raadsheer van Cleef, Johan Kaeck, Mevrouw Sybilla v. der Linden, wed. Burgemr Leuwens. Deze Johan Willem was dan zeker de latere echtgenoot van Godefrida Fock. — (1679, 5 mart. Johan Willemse Kaecks, Helena v. Muijlekom — Helena. Getuigen: Peter v. de Graef, Margriet v. de Graef, huysvrouw van dhr Muylekom, Elisabeth Teunissen, wede van Johan Kaecks schepen tot Rees).

M. V. B. FOCK.

Keer (XXXVIII, 116, 475). Uit familiepapieren, gedeeltlijk bij mij berustend, blijkt mij voorloopig, omtrent dit geslacht het volgende. Hendrik K. is vader van Rut Hendricksz. K. en van Jan Rutten K. Dit laatste bericht een stamboom, doch het is overigens door niets gestaafd, en vermoedlijk onjuist.

Eerste tak.

Rut Hendrickz. K. tr. te Hees 27 Nov. 1687 Jacoba Nagel, beiden uit Nijmegen; bij wie: 1. Jan, ged. 11 Jan. 1689 te Nijmegen (*volgt*); 2. Rut, ged. 1691; 3. Rutger, 1693; 4. Ruth, 1695; 5. Gerardus, 1700, 6. Catharina, 1703; 7. Arnoldus, 1707; 8. Frans, in 1738 in Oost-Indië; 9. Jurriaan Christoffel (test. 24 Sept. 1738).

Jan K. voornoemd, tr. Juli 1716 te Neerbosch Christina Katon (ook wel Coton, Cotton). Beiden testeeren 15 Mrt 1748. Zij † vóór 15 Jan. 1749. Winnen:

1. Catharina Belia, ged. 1717, tr. 14 Jan. 1748 Ruth Keer, zn v. Jan bij Aaltje v. Hulst; kinderen *zie* Tweede tak.

2. Willem Jan K., geb. 23 Dec. 1720 (*volgt*).

3. Rutgerus, ged. 1729, theol. student Utrecht 1749, meerderj.

verklaard 15 Jan. 1749, nog predikant Nov. 1789 en geh. met Petronella Prangran.

Willem Jan K. voornoemd, tr. 17 Dec. 1747 Pieternella v. Hulst [ged. 14 Mei 1719 Kloosterkerk 's-Hage, get. Femmetje Aelberse en Hendrik v. Hulst, † ald. 10 Mei 1801, dr v. Andries (zn v. Jacob bij Peterken de Raem) en van Geertruida Aelberse]; bij wie 1. Jan, geb. 21 Sept. 1748, ged. 22 Sept. Groote-kerk 's-Hage. 2. dochter, doodgeb. 22 Sept. 1749. 3. Andries, geb. 13, ged. 14 Nov. 1751 Groote-kerk 's-Hage. 4. Jacobus Johannes, geb. 23, ged. 27 Mei 1753 Groote-kerk 's-Hage, † 3 Sept. d. a. v.

Jan K. voornoemd, † Grave 1834, in 1805 gepens. als kapitein Ned. Leger, tr. 4 Oct. 1781 Sara Gray (geb. 19 April 1757 Breda, dr v. Sir John en Mary Cornwall); bij wie

1. Willem Jan, geb. Zutfen 17, ged. 19 Juni 1782, † 19 Oct. 1822 op Weltevreden (Java), colonel 18e reg. inf. Indië tr. Johanna Margaretha Sloet van Marxveld (dr v. Coenraad Willem, burgemr van Deventer, bij Margta Rudolphina Joha Weerts) [1]; bij wie Karel Frederik, geb. 6 Febr. 1805, † ongeh. te Markelo den?

2. Maria Petronella, geb. Willemstad 9, ged. 12 Oct. 1783.

3. Johanna Josina of Josina Jeane, geb. Willemstad 8, ged. 11 Sept. 1785, † 6 April 1880 huize Nieuw-Plantlust, Oude Scheveningsche weg; tr. 1⁰ Jan v. Woestenberg als officier gesneuveld in Rusland 1812, bij wien één zoon geb. te Luik, † jong; 2⁰ Johan François d'Aumerie, baddokter te Scheveningen, zn v. Dr. Johan François, heer van Vlierden en Aarle-Rixtel, en wedr v. Elisabeth Johanna Judith d'Aumerie, dr van François Joseph Martin bij Elisabeth Wilhelmina Gualtheri. Uit dit 2e huw. geen kinderen; J. F. d'A. had uit zijn 1e huw. slechts ééne dochter Wilhelmina Eleonora Josephine d'A. tr. Jhr. Mr. Jan Olphert de Jong van Beek en Donk (zie Kwartierstaten Ned. Gesl.)

4. Rutgerus Pieter, geb. 26 Sept. 1787 te Vianen, gesneuveld in Rusland 1812.

5. Roberdina Andresina, geb. Vianen 2, ged. 8 Juni 1789, † Waalwijk 10 Dec. d. a. v.

6. Albertus. geb. Waalwijk 9, ged. 10 Oct. 1790, † 24 Jan. 1879

---

[1] Zie Mr. J. v. Doorninck, Geslachtk. Aant. 1871 bl. 685, 752. RED.

huize Overhaag bij Cuyck als ongehuwd oud-hoofdofficier. Hij maakte den tocht naar Rusland onder Napoleon I mede, was krijgsgevangene te Archangel en o. a. versierd met de St Helena-orde.

7. Robertus, geb. Oirschot 19 Nov. 1792, † in Rusland 1812.

8. Sara, geb. Oirschot 21 Sept., ged. 26 Oct. 1794 door Ds. Dursel, † 19 Dec. 1874 te Scheveningen, huize Nieuw-Plantlust; tr. 1 Mei 1817 te Aarle-Rixtel Gideon Anthonie Balthasar d'Aumerie, geb. 7 Oct. 1791 Venlo ged. 9 Oct. 1791 Asten, † 15 Dec. 1854 Breda, controleur van het kadaster, zoon van Dr. François Joseph Martin, chirurgijn-majoor aan het hospitaal te Venlo, heer van Vlierden (zn v. Jean Jacques bij Marie Françoise Pirau) en van Elisabeth Wilhelmina Gualtheri (dr v. Willem Jan bij Alida Johanna de Jong van Beek en Donk). Uit dit huw. elf kinderen, o. a. Mr. Johan François d.A., geb. 28 Juni 1827 te Boxmeer, † 21 Mei 1881 Leiden, tr. 15 April 1863 te Breda Henriette Adriana Huijgens, geb. 1 Maart 1835 's-Hage, dr v. Frederik Lodewijk bij Henriette Adriana bare de Raet.

9. Andries, geb. 27 Sept. te Oirschot, ged. 1 Oct. 1796.

Tweede tak.

Jan Rutten Keer, voornoemd, a° 1694, heeft een zoon Johan, 20 Juni 1717 benoemd tot ijkmeester der stad Nijmegen; tr. 1° te Hees 1 Juni 1696 Aeltje v. Hulst (ged. 28 Dec. 1675 te Nijmegen, † 6 Mei 1721, dr v. Jacob en Peterke de Raem (de Ram, v. de Raem). Huw.afkondigingen te Nijmegen geschied blijkens verklaring dd. 1 Juni 1696, tr. 2° 23 Mei 1723 Dorothea v. Hasselt. Zij maken hunne huw.voorw. 7 Mei 1723; zij testeert 16 Juli 1739 en 25 April 1742; waarschijnlijk kinderloos. Uit 1e huw.

1. Ruth, ged. 11 Mrt 1705 te N. (get. Ruth K. en Casparus v. Hulst), † 1763, vaandrig te N. Benoemd tot ijkmeester der stad, in plaats van zijn vader, 2 Jan. 1735, tr. 14 Jan. 1748 Catharina Belia Keer (dr v. Jan en Christina Cotton), bij wie *a.* Johannes Jacobus, vaandrig en rentenier † 6 Aug. 1822, tr. 1 April 1786 Johanna Moltzer zijne nicht (dr v. Willem Hendrik, zn v. Jean François rentmeester der kerk. goed. te Nijmegen bij Johanna Cotton, en van Wilhelmina Repelius), bij wie Willem Hendrik † 1813; *b.* Jan, *c.* Jurriaan Christoffel † 25 Mei 1763 te N., begr. 28 Mei 1763 St Stevenskerk ald.

2. Petronella, ged. 9 Jan. 1707 te N. (get. Harmen ten Raam, Jacobus Nagel, Catharina Keer), tr. Evert Hendrik Wiltenaer, wedr v. Geertrui Scholten. Huw.voorw. 19 Dec. 1758. Uit zijn 1e huw. o. a. Ericus Johannes, predikant te Ternate (O.-Ind.) tr. 16 Dec. 1767 Margarita Johanna Munnik, oudste dr v. Herman, gouverneur en directeur van Ternate, bij wie Hermannus Everhardus geb. 5 Dec. 1768 en Maria Gertruida geb. 9 Dec. 1769.

3. Jacobus, ged. 1 Febr. 1709 te N. (get. Jac. v. der Sluis, Hendr. v. Ek, Johanna v. Hulst) † Dec. 1794; tr. 1° Johanna Westerhoff († 9 Dec. 1750 dr v. Herman bij Derkske v. Rees, wede Anthony v. Hulst), zij testn 9 Dec. 1750; tr. 2e Anna Pels, zij testn 15 Juni 1757.

4. Hendrik, ged. 4 Oct. 1711 te N. (get. Jan Reijers Vos, And. v. Hulst, Willem Knellissen), † ald. 6 Mei 1786 en ald. begr. in de St. Stevenskerk. Hij werd 2 Jan. 1763 bij Ruth K. ijkmeester; tr. Anna Elisabeth Nerger, dr v. Gerardus bij Anna Rode. Huw.-voorw. 25 April 1753; zij testeeren 7 Mei 1777 en voeren daarbij het wapen Keer met *recht* anker. Zij † 21 Aug. 1786 te N., begr. ald. 24 Aug. 1786 in de St. Stevenskerk. Uit dit huw. Aletta Petronella, geb. 1754.

5. Wilhelmina, ged. 22 Aug. 1714 te N. (get. Jan Keer en Derkske v. Rees), tr. Johannes Hendrikus Schelkes chirurgijn, geb. 19 Maart 1704 † Juni 1795. Uit dit huw. geen kinderen. Hij had bij zijne 1e vrouw Everdina Maria v. Leeuwen: Hendrik Michiel Sch., geh. m. Cornelia de Haan (dr v. Willem bij Geertrui v. Beek, zuster van Pieter de Haan, kapt. art., en van Barbera de Haan, geh. m. D. H. Prinsen) bij wie een zoon Willem Gerrit Sch.

6. Catharina. 7. Josina.

Verder vind ik nog de volgende personen vermeld, vermoedlijk tot een derden tak behoorend.

Pieter Keer, geb. 10 Jan. 1754, Jan K., geb. Nov. 1756, en Otto K., geb. 20 Dec. 1760.

Pieter Jansen K. tr. tweemaal; uit 1e huw. o. a. Otto K.; uit 2e huw. o. a. Klaas K., ged. Arnhem 1718.

Hendrik Rutten K., grootburger van Nijmegen 1700, hebbende tot merk een *omgekeerd* anker met den dwarsbout alleen aan den her. linkerkant, verzeld van de letters H. R. K.; tr. Jannetje Teunis, bij wie Anneke 1686 en Helena 1687. Rut Hendrikz. K. (*zie* Eerste

tak), grootburger van N. 1689, gebruikte eveneens als merk een omgekeerd anker met den bout aan den her. rechterkant en zonder letters. Mooglijk, dat deze merken de oorsprong zijn geweest van het latere wapen Keer, nml. in rood een omgekeerd anker van goud, helmt. het omgekeerde anker. Hierdoor zou dan ook het feit verklaard zijn, waarom een andere tak Keer voert in groen drie meerkollen van zilver, helmt. de meerkol. Dit laatste zal dan het oorspronklijke wapen moeten wezen, en ook gebruikt zijn ten tijde, dat het geslacht K. nog in de regeering zat te Emmerik.

Tot aanvulling diene nog, dat Wiltenaer voerde een springenden eenhoorn, helmt. uitkomende naakte wildeman met knods. Mr. Derk v. Hulst, schepen van Nijmegen, zegelde als zoodanig 4 Nov. 1789 met In blauw een hulst geplant op grasgrond en omvat door twee naakte uit dezen grond opkomende armen; helmt., de hulst. Hij † als oud-burgemr van N., ald. begr. 31 Mei 1809. John Gray voerde in rood eenen leeuw van zilver en een gekartelden zoom van hetzelfde. Het schild gedekt door eene kroon met vier bollen; helmt.: een anker; schildhouders: twee leeuwen; devies: anchor fast anchor.

Voor inlichtingen betreffende de opgaande linie Keer houdt de inzender zich ten zeerste aanbevolen.

Tot aanvulling van het vorenstaande volgt hier nog het een en ander betr. »v. Hulst".

Jacob v. H. leefde a⁰ 1658 en huwde Peterken de Raem; bij wie de navolgende zeven kinderen, allen te Nijmegen gedoopt.

1. Anthony, 4 Nov. 1663 (get. Hendrik Heters, Hendrik Cooster en Maddeleen Winkelman); tr. Derkske v. Rees; bij wie:

a. Pieternel, ged. 16 April 1695 te N. (get. Willem v. Rees, Geesken de Raam en Geertruit Franken), tr. Willem Beumer bij wien Helena Beumer tr. Jacobus v. Hulst (zie op de volg. blz. *c*).

b. Jacobus, 19 Juni 1696 (get. Kasper v. Hulst en Anneke Mis).

2. Caspar, 2 Jan. 1666 (get. Andries Driel, Jan v. Hulst en Bertel Meletons), tr. Theodora Resepad, bij wie:

a. Jacobus, ged. 27 April 1697 te N. (get. Paulus Beuker en Geertruid Snoek), tr. Elisabeth de Bruin.

b. Pieternell, ged. 1698 te N. (get. Johan Keer, Ursula v. Hulst en Catharina v. Hulst), tr. Johan Adam Weich.

3. Joannes, 1 Aug. 1669 (get. Andries v. Sonsbeek, Geert v. Deil en Melien v. Brakel), tr. Cornelia v. Gellekom, bij wie:

a. Maria, geb. en ged. 20 Febr. 1696 te N. (get. Anthonius v. Gellecom en Elisabeth Keer).

b. Petronella, geb. 27 en ged. 29 April 1702 te Nijmegen, Augustijner-kapel (get. Hannes en Adriana v. Gellecom), tr. Hendrik Jansen te Dordrecht.

c. Josina, geb. 3, ged. 4 Dec. 1705 in de Augustijner-kapel, tr. Jan Hamaker, bij wien Jacobus H.

4. Lijsbert, 23 Juni 1673 (get. Jan v. Hulst en Geesken Keupers), tr. Dirk Nijenhuizen, bij wien Johannes, † te Wezel 3 Juni 1747.

5. Aeltje, 28 Dec. 1675 (get. Herm. de Raam en Maria Melders) tr. 1 Juni 1696 Johan Keer, bij wien zeven k. (zie hier voren, bl. 54, 5).

6. Andries, 4 Febr. 1680 (get. Engelbert Melders en Maria Melders), tr. Geertruida Aelberse, bij wie:

a. Pieternella, ged. 14 Mei 1719 te 's-Gravenhage in de Kloosterkerk (get. Hendrik v. Hulst en Femmetje Aelberse), tr. Willem Jan Keer (zie hier voren, bl. 52).

b. Alida, ged. ald. 12 Nov. 1721 (Kloosterkerk, get. Willem Aelberse en Pieternella v. Hulst).

c. Jacobus, ged. ald. 16 Aug. 1723 (Grootekerk, get. Johannes Wappermann en Hendrina Gelink), tr. Helena Beumer (zie bl. 56 bij *a*); bij wie Anna, Karel, Petronella, Geertruida, Adriana, Maria Jacoba Amaranta, en Albertus v. Hulst († 2 Febr. 1796 te Amsterdam, nalatend drie onmondige kinderen).

d. Albertus, ged. 29 Juni 1725 Kloosterkerk te 's-Hage (get. Pieternella v. Hulst).

e. Josina, ged. 16 Jan. 1728 Kloosterkerk te 's-Hage (get. Josina de Raam).

7. Johanna, 21 Juli 1682 (get. Jan v. Hulst en Geesken Keupers), tr. Johan Reijers Vos, bij wien eveneens te Nijmegen gedoopt:

a. Mechtelt R. V., 12 Oct. 1712 (get. Andries v. Hulst en Mechtelt Koll), tr. N. v. Maaseren.

b. Peternella R. V., 20...? 1720 (get. Hendrik v. Eck en Enken Schulders).

c. Gertruit, 26 Mei 1723 (get. Hend. v. Hulst en Ruth Keer).

O. G. d' A.

[Huberta v. Hulst, dr v. C. W. v. H. te Tiel, tr. 1768 Jhr. Floris Adriaan v. Brakell tot den Brakel, heer van Vredestein te Ravenswaai (Herald. Bibl. 1880 bl. 314, 5), te welker plaatse Joost Dirk Keer (*Nav.* XXVI, 230; 'VII, 219, 20, 73; XXX, 265) a⁰ 1741—85 predikant is geweest. De Petrus Kaerius, plaetsnijder ende drucker tot Amst., die 24 Jan. 1617 van de Staten-Generaal eene vereering van »150 ponden van 40 gr(ooten) 't stuck" erlangde voor de opdracht en aanbieding van zijn werk »Germania Inferior" (*Nav.* XXVIII, 12), komt ibid. XXI, 513 voor als Pieter v. der K., ook 20 Nov. 1606 vereerd wegens de »dedicatie van syne caerte van de XVII Provincien". Ledeboer, Boekdr. enz. in Noord-Nederland 1872 bl. 53 noemt hem Pieter v. der Keere of du Keere en Kaerius].

v. Renesse (XXXVIII, 178—82). »Aus Hirschberg i. Schl. schreibt man: Prinz Heinrich von Preussen hat eine Pathenstelle bei dem am 20. März geborenen Söhnchen des Gymnasiallehrers von Renesse angenommen. Die Veranlassung dazu war der Umstand, dass das Söhnchen des Herrn von Renesse an demselben Tage und zu derselben Stunde, geboren ist, wie der Sohn des Prinzen Heinrich". Deutsches Adelsblatt, 16. Juni 1889, Nr. 24, S. 409.

M⁰.

v. Roijen (XXXIV, 376). Vruchteloos werd tot heden mededeeling verzocht dier genealogie; daarom geven wij onderstaand fragment, en vragen daarop aanvullingen. Willem of Cornelis v. R. te Utrecht had o. a. twee zonen: Cornelis (tr. Alida v. Rijneveld bij wie, ald. gedpt 29 Nov. 1629 Willem en 10 Mrt 1638 Willem) en Nicolaas raad en ontv. ald. tr. 1⁰. Mechteld v. Rijn bij wie te Utr. gedpt Nicolaas 16 Juli 1628, Mechteld 10 Jan. 1630 en Nicolaas 23 Aug. 1631 (*volgt A*); tr. 2⁰. Anna v. Solingen bij wie ald. gedpt Cornelis 1636, Cornelis 25 Juni 1637 (*volgt B*) en Caspar geb. ald. 12 Oct. 1653 raad, schepen en burgemr te Utr. raad in het Hof v. Justitie, scholarch en hoogheemraad v. d. Lekdijk bovend. † ald. 6 Dec. 1709 tr. Cornelia v. der Tocht dr v. Jacob burgemr ald.; zij † ald. 9 Aug. 1730 zijnde hertr. 1721 m. Hieronymus v. Alphen (vgl. Algem. Ned. Fam.-blad 1884 n⁰ 126).

A. Nicolaas v. R. gedpt Utr. 23 Aug. 1631 † vóór 1694 tr. Geertruida v. Hamel, bij wie gedpt ald. Geertruida 25 Juni 1665, Daniel

3 Mrt 1667 (*volgt C*), Mechteld 11 Mrt 1668, Gijsbert 21 Mrt 1669, Johan 23 Sept. 1670, Susanna 18 Apr. 1672, Johan 15 Mrt 1674 tr. Susanna Cabelliau, François 14 Mrt 1675 en Maria 13 Febr. 1676.

B. Cornelis v. R. gedpt Utr. 25 Juni 1637, raadshr in het hof v. Utr. tr. Johanna de St. Gilles bij wie ald. gedpt Nicolaas 17 Jan. 1672 kanunn. v. St. Pieter, Hieronymus 25 Aug. 1675, Hieronymus 30 Mei 1677, Hieronymus 18 Aug. 1678, eene dochter (tr. v. Nellesteyn) en Johan 10 Mei 1670, hoofdoffic. der stad raad, schepen, burgemr, gecomm. ter admir. v. Amsterdam † Utr. 9 Dec. 1723 tr. Anna Catharina de Moor, Bernardsdr bij Anna Catharina v. den Boogaert, bij wie 1. Jacoba Elisabeth † Utr. ongeh. 19 Mei 1777, 73 jr, 2. Maria Lucia † ald. 22 Oct. 1757 tr. Dirk de Ridder heer v. Almkerk en Zandwijk † 1755, 3. eene dochter † 8 Nov. 1760 tr. v. der Hagen, 4. Mr. Cornelis Jan geb. Utr. 15 Febr. 1711, raad schepen burgemr ald. † ald. 10 Oct. 1774 tr. ald. 3 of 5 Nov. 1735 Maria Jacoba Meinertshagen (Johan Wernersdr bij Anna Maria Meinertshagen), geb. Keulen 21 Apr. 1712, bij wie 9 kinderen; alleen de dochters huwden, ul. Anna Catharina (geb. Utr. 1 Sept. 1736) Mei 1766 m. Mr. Jan Hendrik de Vlieger, en Sara Jacoba Elisabeth (geb. Xanten 28 Febr. 1739) 27 Oct. 1760 m. Jan de Lely kanunn. v. Oudmunster ontv. der domeinen etc. (vgl. Alg. Ned. Familieblad 1884).

C. Daniel v. R. gedpt Utr. 3 Mrt 1667 regent v. h. Barbara- en Laurentia-gasthuis, waar zijn wapen voorkomt, † 1706 of 1707 tr. Utr. 13 Febr. 1694 Bertha v. Oort, dr v. Mr. François bij Dorothea Hellerus; bij wie gedpt Utrecht Nicolaas 24 Febr. 1695, Catharina Dorothea 5 Apr. 1696, Geertruida Elisabeth 29 Apr. 1697 en François 16 Jan. 1701.

Ook behooren hier nog: Cornelis v. R. tr. Mechteld... bij wie te Utr. gedpt Mechteld 8 Jan. 1632, Petronella 13 Apr. 1634, Petronella 28 Apr. 1636 en Mechteld 21 Mei 1639. — Elisabeth v. R. tr. Assuerus v. Nellesteyn † 1637 Hendrikszn bij Digna v. Leemkuyl. Zie ook *Nav.* XVII, 374 en Tijdschr. v. Utrecht 1837 bl. 202.

V. O.

[A. Eeltjes (Rotterdam, Oppert 94), Catal. 1889 n° 47, vermeldt bl. 12 (n° 173) »Het Leven en Werken van Mr. I. A. v. Roijen, geb. te Vledder d. 28 Maart 1800, overl. te Zwolle d. 14 Jan. 1868". Gron. 1879, in 8vo, br. (Niet in den handel.) *f* 1.50.]

Wapen (XXXIX, 611, 2). Gevierendeeld met St. Andrieskruis en loopenden vos, zal wel behooren bij Mr. Johan v. Bueren, schepen van Veere, ontvanger van 's Prinsen domeinen op Noord-Beveland, zoon van Mr. Meijnard v. B., griffier van 't Hof v. Holland, bij Agatha Brest. Immers v. B. voert in goud een rood St. Andrieskruis, en Brest in groen een loopenden hond van goud. In de genealogie Cau (Annuaire Généalogique van 1874, blz. 91) wordt zijne dr Adriana Agatha, die de vrouw van Mr. Iman Cau was, v. Bueren dite de Rechteren genoemd. Ik zou gaarne willen weten, waar dit toevoegsel vandaan komt. Hare zuster Jacoba Maria was de vrouw van Jonker Mr. J. W. Parker, heer van Zaamslag, Geersdijk, Wissekerke, enz., burgemr en baljuw van Middelburg, afstamling in 4e generatie van den admiraal de Ruijter (zie »Het Leven van Michiel Adriaanszoon de Ruijter" in 1852 te Amsterdam bij J. de Ruijter uitgegeven zonder naam van den schrijver, II, 574). De moeder dezer dames was Adriana Dingemans in laatstgenoemd werk Dingmans van 's Gravenhoeck genoemd. Over deze familie zou ik gaarne inlichtingen ontvangen; ik weet alleen, dat haar vader, wiens voornaam mij onbekend is, rentmeester van Noord- en Zuid-Beveland was, dat zijne vrouw Anemaet heette en zijne moeder Brants, en dat het wapen is in goud een roode ossekop. — Wat v. Bueren betreft, Rietstap's Armorial vermeldt v. Buren province d'Utrecht: »d'or au sautoir de gueules, cimier une maison au naturel essorée d'azur, girouettée d'or entre un vol d'or et de gueules"; blijkbaar dezelfde familie, die dus niet alleen in Zeeland moet gebloeid hebben. Wie kan mij iets naders van haar meedeelen?

Amsterdam. H. J. KOENEN.

VRAGEN.

v. Achtevelt Vonck. Jan v. A. V. was geh. met Gijsberta v. Ewijck en woonde 1692 onder Ingen (Neder-Betuwe). Wie waren zijne ouders?

v. Berum—v. Ripperda. Dezer dagen mocht ik bewonderen een zilveren beker, die, keurig van maaksel, onder aan den bodem het opschrift droeg: »Wilhelm v. Berum et Elisabet v. Ripperda me

fieri fecerunt A° 1632". Hij heeft aan elke zijde een geëcarteleerd wapenschild, waarvan elk kwartier een geslachtswapen bevat. Aan de eene zijde zijn de vier vaderlijke kwartieren van Wilhelm v. Berum, en aan de andere de vier moederlijke, aldus:

1.) Berum, Ubbena, Thedema, Tamminga.

2.) Jarges, Ubbena, Ompteda, Coninck (genmd v. Ballen).

Men vermoedt, dat deze beker een pendant heeft gehad, op dezelfde wijze voerend de acht kwartieren van Elisabeth v. Ripperda. Welke zijn die kwartieren, en kent ook iemand dien beker? In het Nobiliarium Coenders (uitgegeven door Mr. H. O. Feith te Groningen) leest men op blz. 35: 1605 heeft geleeft Jr. Haye Ripperda sone van het huis van Farmsum en Juffr. Anna Clant, dochter tot Steem (Stedum). 1612 is in 't leven geweest Juffr. Elisabeth Ripperda. Zoude deze laatste niet de vrouw van Wilhelm v. Berum kunnen geweest zijn? En de in 1605 genoemden hare ouders?

Wiesbaden. L. à N.

Bonné, in Zeeland. Jean B., tr. Middelburg 2 Oct. 1696 Marie v Bambeke. Eén persoon met, of bloedverwant van Jean B. ondertr. te M. 28 Febr. 1706 met Jeanne de Hamel? Jean Baptiste Pierre B., tr. te Oostburg 26 Sept. 1706 Marie Françoise del Hay. Een Bonné, wedr van Maria Pijnakker, 30 Jan. 1775 te Vlissingen begraven. Adriana B. 30 Nov. 1779 te Vlissingen begraven. Pierre B. tr. te Vl. 2 Juni 1781 Cornelia Jacoba Rochussen. — Alles Wale-kerk.

Bestaat er eene genealogie of een genealogisch fragment betreffende deze familie, en welk wapen voerde zij? Waren bovengenoemde personen allen aan elkaâr verwant, alsook aan eene familie van dien naam, destijds in Amsterdam gevestigd?

Amsterdam. J. G. DE G. J. JR.

[Te Rotterdam kwam in 1830 Abraham Bon of Bonne voor, † ald. 1834, vroeger te Antwerpen, geb. te Rott. in 1793; zie *Nav.* XXII, 457.]

Doublet. Auf dem von J. v. Ravestein (1572?—1657) gemalten Porträt einer Tochter der Familie Doublet steht die Jahreszahl 1616 und das bekannte quadrirte Wappen. Es dürfte wohl schwer, wenn nicht gar unmöglich sein, die Persönlichkeit festzustellen?

R.

Janson (XXXIX, 315). Verleden jaar heeft in de dagbladen de volgende advert. gestaan: »Aangaande den naam Janson. In het belang van een genealogisch onderzoek neem ik de vrijheid, aan allen, die den naam Janson dragen, het beleefd verzoek te richten, om mij zoo mogelijk inlichtingen te geven, of ergens iets omtrent eene familie Janson bekend is, welke volgens de traditie in de 16e eeuw uit Engeland naar de Nederlanden is gekomen, in elk geval in de 17e eeuw in de Nederlanden heeft geleefd, en het beneden omschreven wapen voerde. Dit is Doorsneden: 1. in goud zwarte ram of steenbok op een rots; 2. in blauw kelk v. goud met hostie v. zilver. De tornooihelm is met vijf struisvederen versierd. Achter het schild ligt rechts dwars een anker.

Welwillende mededeelingen verzoekt

Dr Tocke, Custos aan de Landsbibliotheek te Wiesbaden".

BOEKENOOGE.

Kies v. Wissen. Man bittet um Nachricht über diese Familie bezüglich des 17 Jahrh. Jan de Bray, geb. zu Haarlem, † 1697, hat einen Kies v. Wissen gemalt. Wer kann Näheres über diese Persönlichkeit mittheilen?

R.

de Cock van Delwijnen. *Nav.* XXXIX, 59 noemt dit geslacht uit één stam gesproten met de Cock v. Bruchem. Het moet nog voortleven, zoo beweert men, in lieden van den eenvoudigsten stand, o. a. te Drumpt bij Tiel, die denzelfden naam dragen. Is de aanknooping echter te vinden? In een R.-Kath. doopboek te Wamel »et pro parte Leeuwen" a° 1738—60, leest men: 15 Nov. 1743 ged. Gerardus fs. Stephanus de Cock v. del Wyne et Adriana Steukers. get. Gerardus v. Mane et Willemina Steukers.

[Vgl ook Nederl. Heraut 1888: Geneal. de Cock v. D.].

Lüps. Wie waren de ouders van Govert Lüps, geb.? † 1711, gehuwd met Maria v. der Meersch, geb. 1649, † 1705, dr v. Pieter bij Maria v. Blenkvliet?

v. Mengerssen. *Nav.* XXXIX, 452 spreekt van eene genealogie door

Fahne. Is de luit.-kol. v. Meugerssen, wiens wede Wolff v. Gouden berg in 1767 tachtig jaren oud en blind was, — zie Herald. Bibl. 1881 bl. 100, — ook een v. Mengerssen geweest?

v. Sytzama (XXXIX, 588) — is toch zeker één met v. Sytsma ibid. bl. 459)?

de Weer. *Nav.* XXVII, 354 komt eene geneal. Sweers ook de Weer geheeten voor. Behoort daartoe het ook meer uitsluitend als de Weer bekende geslacht? Reynerus de W., pastoor 1481 te Groesbeek. Joannes de W., priester-beneficiaat te Oisterwijk 1612. Margriet de W. Jansdr, geb. omstr. 1620, tr. omstr. 1645 Gerard Evertsz. v. Heyningen te Alphen. Maria de W., geb. Amsterdam, tr. ald. op att. 10 Sept. 1663 uit Arnhem Dirk Lattenhouwer, geb. ald. Joannes de W., geb. 's-Hertogenbosch omstr. 1643, werd 14 Mrt 1665, en Bartholomeus de W., geb. Rotterdam omstr. 1642, werd 20 Nov. 1660, stud. te Leiden. Hester de W. tr. omstr. 1660 den boekhandelaar Johannes v. Someren te Amst. Staan deze personen in eenige verwantschap tot het *Nav.* t. a. pl. genoemde geslacht?

T. B.

v. Westrenen (XXXVII, 570, 1, 685, 6; 'VIII, 238). Caroline Saxe tr. eenen v. W. (*Nav.* XXXVIII, 124). Welke familie-betrekking bestond er tusschen hem en Hieronymus v. W. van Themaat, minister-plenipotentaris aan 't Hof van Zweden, eerder kamerheer van Koningin Hortense, in den adelstand verheven bij besluit van 3 Juli 1813 door keizerin Marie Louise te St. Cloud onderteekend. Bij dit gunstbewijs werden tevens de leliën in 't wapen, in lanspunten veranderd [1].

's-Hage. M. G. WILDEMAN.

v. Wijhe. Onlangs vond ik bij een particulier hier ter stede een groot, fraai gesneden, doch eenigzins beschadigd, geschilderd wapenbord van Evert Johan v. Wijhe (zie *Nav.* XXVI, 574 en Herald. Bibl., 1879 bl. 144). Het is als volgt. Gevierendeeld schild met

[1]) Dit was rationeel, want de heraldieke lelie is volg. Lower (zie Rietstap's Handbk d. Wapenk. 1857 bl. 220) oorspronklijk niets anders dan het ijzer eener Frankische werpspies. RED.

hartschild; 1. en 4. gedeeld van rood en groen met een rechterschuinbalk van zilver over alles heen (Eck, v. Panthaleon v. Eck); 2. en 3. in blauw gouden lelie (Wiel?) [1]; hartschild: in zilver, bezaaid met blauwe blokjes of turven, een rechts-gewende goudgekroonde roode leeuw (v. Wijhe v. Echteld). Drie helmen, de middelste met gouden markiezenkroon. Helmteekens: 1. drie struisvederen van rood, zilver en groen, komend uit een gouden arendspoot (v. Eck), 2. de uitkomende leeuw van het hartschild (v. Wijhe), 3. twee olifantstrompen, resp. van goud en blauw. Dekkleeden: rechts rood en zilver, links blauw en goud. Schildhouders: twee rood-getongde gouden griffioenen. Onder het schild staat geschilderd: »Den Hoog Welgebooren Heer Evert Johan Baron van Wijhe in Leeven Heer van Eck en Wiel, Amptsjonker des Ampts van Tusschen Maes en Wael en Capitein ten Dienste der Vereenigde Neederlanden. Obiit den 16 Maart 1735". Aangezien de oudste dochter van Evert Johan v. Wijhe, Seina Margaretha, vrouwe van Ek en Wiel, huwde met Jan Gijsbert Ludolf v. Neukirchen gen^d^ Nijvenheim, en hun zoon Evert Jan eigenaar van De Voorst werd, zoo is het niet onwaarschijnlijk, dat het wapenbord van *dit* kasteel afkomstig, en zoodoende hier ter stede beland is.

Van welk geslacht of van welke heerlijkheid is het wapen van het 2e en 3e kwartier, boven omschreven? — Dit wapenbord is te koop.

Zutfen. H. M. WERNER.

Wapen. Quelle famille porte écartelé: aux 1. et 4. de sable au chevron accompagné de trois seaux, les anses dressées, le tout d'or; aux 2. et 3. de sable à la fasce d'argent (Borssele?); sur le tout: de gueules à dix besans (4, 3, 2, 1) d'argent (Schengen?) Une famille de Pottere portait le premier quartier, mais il ne semble pas probable qu'elle soit en cause. D'où provient la combinaison de ces trois armoiries? Par une prompte réponse, on obligerait beaucoup

R.

---

[1]) Nooit bleek ons, dat Wiel (bp o. Ek) een wapen had, evenmin als E(c)k zelf. RED.

GESCHIEDENIS.

Haps a⁰ 1409. Wy Johan van Berlair hē tot hoeps aen deen syde ende Johan hē tot Meghen aen dander syde bekennen met desen apennen brieue dat wy ons ūbonden [1]) hebben / eñ eens seggens bleuen syn in heñ henric van der leck hē tot heeswyck henric dicbier hē tot myerle Arnt van apelteñ Rutgh' van Boemel eñ Arnt Stamelant van Vden / van allen ghescille toe seggen eñ recht / die wy malcandeñ eysschenden waeñ als van den huyse erfflycke guede heerlycheyt eñ van allen saken keurenden der heerlycheyt van hoeps eñ van allen recht eñ ghescille dat Ic Johan hr̄ tot meghe toe tsegghen hadde als totte heerlycheyt van hoeps voirscr. eñ totten erffennessen dair toe behoerenden. / Ende hebben gheloeft by ons eeren eñ in gueden trouwen al sulcken segghen als dese voirscr̄ segghers eendrechtlycken seggen sullen te houden eñ te voldoen sonder arghelist / Ende des te oirconde soe hebben wy Johan van Berlair hē tot hoeps Ende Johan hē tot meghen samentlycken onse pere [2]) zegelen an desen apennen brieue gehangen. Ghegheuen in den jaer ons heñ Dusent vier hondert ende neghen op Sente Dyonys avont. Epi et confessoris.

Haren a⁰ 1361. Wy Jan he van Kuyc doen cont allen luden want heynric ven bosch met andere onsen vrinde gededingt heeft tusschen ons eñ den kinden van Gestel als van de coep van onsen goedē te hare, soe hebbē wy geloeft eñ gelouen soe wes heynric van bosch vorp seget tusschen ons beiden dat wi dat vast eñ stede haude zuele eñ ongebroekelyc sonder argelist. In welcx dings oirconde wi onsen segel an desen brief hebbē gehange. Geg. int jaer ons hēn dusent drie hond eñ een en tsestich des donresdags na oct. nat. marie.

Wieringerwaard. *Medegedeeld door* J. P. BACKX.

Ter Hunnep (XXXIX, 629). Het nonnenklooster te Diepenveen, één uur gaans van Deventer gelegen, gewijd aan de H. Maagd Maria en St. Agnes, tot patroon hebbend den heiligen Augustinus, was in 1401 op een stuk gronds genaamd de Plecht gesticht door Johan Brinckerinck, vroeger hoofd der zusteren van Meester-Geertshuis te Deventer, leerling en vriend van Geert Groote, geb. te Zutfen 1359 † als overste van het huis op St. Ludgerusdag = 26 Maart 1419. Hij was hierin krachtig geholpen door Swedera v. Rechteren, dr v.

[1]) verbonden. RED. [2]) propere = eigen? RED.

Frederik bij Margaretha v. Kuilenburg, weduwe Johan heer van Runen (Oudhh. van Deventer, I 313; W. R. E. H. Opzoomer, Het klooster Diepenveen, handschrift 1886). Bij de Geloofsverandering waren er in 1578 nog zestig zusters. Toen de graaf van Rennenberg, stadhouder van Groningen en Friesland, in dit jaar Deventer belegerde, werd het convent geplunderd; waarop de nonnen binnen Zwolle in Brandeshof eene schuilplaats zochten. Het beheer der goederen werd door den Deventer magistraat opgedragen aan de toenmalige procuratrix Adriana v. Delen [1]) † 1604. Wat van de Diepenveensche kloostergebouwen nog bruikbaar was, is later in gebruik gekomen bij de Hervormden dier plaats (J. C. v. Slee, De kloostervereeniging van Windesheim bl. 131). De plaats, waar het convent ter Hunnep gelegen was, is onzeker. Den 29 Mei 1609 werden Geerlach v. der Capellen en Diederik v. Bemmel gecommitteerd om op de grenzen van Gelderland en Overijsel onderzoek te doen naar het oude klooster ter Hunnep, zoo bij oude menschen als op andere wijzen, daarvan aanteekening te houden, en eene kaart te maken, alles tot handhaving van der landschap recht en gerechtigheid (Reg. arch. Hof v. Gelre bl. 377). In 1667 ontstond er geschil tusschen Gelderland en Overijsel over het recht op de goederen van het stift ter Hunnep (Boek van verbalen van gecommitteerden V 276—91). Na de Hervorming werden uit de goederen, aan adellijke jonkvrouwen prebenden uitgekeerd. In 1761 komt als abdis voor H. C. S. J. v. Heeckeren.

T.

Ommeren en Ingen. Nalezing. St. Lambert (*Nav.* XXXIV, 121; 'IX, 560) was, volg. Geld. Volksalm. 1890 bl. 152, ook de kerkpatroon van Avezaat [2]) en Op-Hemert. — Het *Nav.* XXXIV, 11 noot 1 genoemde zerkje in het voorportaal der kerk te O m m e r e n zal, meent men, te lezen geven: »A⁰ 1560 20 Dec. starff Jutte van Bottenheim.

---

[1]) Zoo stond dan ook de hofstede Delianen a° 1480 en Ariaen Deel a⁰ 1497 van Nederl. Heraut 1889 bl. 121, tot het gesl. v. Delen in betrekking. RED.

[2]) Voor Zoelen vgl. *Nav.* XXVI, 439; 'VII, 55 met Alg. Rgr XXI—XXX (1882) bl. CCXXIa, noot. De muurschildering beneden in den toren der kerk te Avezaath zal wel de kruisiging van Jezus, vermoedlijk het lijdens-tafereel van Ev. Joh. 19 vs 34 voorstellen, en niet de marteling van St. Lambert. Tenminsten, dezen indruk bekwam ik er van, bij de aanschouwing, jaren geleden. De gestalte van den Romeinschen krijgsknecht op den voorgrond viel, docht mij toen, niet te miskennen.

Men moge aarzelend of weifelend denken aan v. Bottestein, omdat eene voormalige ridderhofstad te Vleuten (zie Tegenw. Staat v. Utr. bl. 197 naast *Nav.* XXIV, 184, 7) Bottestein heette; doch hierbij kan de oude familienaam Both in 't spel zijn. Daarenboven komt een gesl. Bottenheim nóg voor, en wel te Amsterdam, waar M. Bheim, geb. Stibbe 22 Nov. 1889 aan eene dochter de geboorte schonk [1]).

Nav. XXXIV, 65 is tusschen Dornstet en Wt(er)wyck de naam v. den Hoven uitgevallen. Deze laatste komt in den kwartierstaat van vaderskant van Anna Françoise Sadelijn († 1770) tweemaal voor.

Met »Onse Cōmend vyt d i e l e w e" (*Nav.* XXXIX, 565a) kan bedoeld zijn »Huys ind hoffstede gelegen in die Rijnstraet genant Leuwenstein a° 1549" (v. Hasselt, Arnh. Oudhh. II, 21).

M o n n i k h u i z e n was de naam van een voormalig Karthuizer klooster, in 1328 door Reinald II gesticht (*Nav.* ibid., 566a, noot 4, uit Slichtenhorst, Tooneel des Lands van Gelder bl. 97b en Tegenw. Staat v. Geld. 463). Dit »gesticht" der historici is denklijk onjuist, of vereischt minstens toelichting; vooral, indien men daaraan de naamgeving door Reinald II verbindt. Immers naar den uitsluitend voor een convent geëigenden naam te oordeelen, moet er reeds eeuwen te voren ter plaatse een klooster hebben bestaan. In 893 toch wordt een Munihchusen bij Velp (en Arnhem) vermeld (Bn Sloet, Oorkdbk v. G. en Z. bl. 66; v. den Bergh, Mid.-Nederl. Geogr. 1872 bl. 192, met aanhaling van Beyer, Urkundenb. I n° 135). Aangezien de Karthuizers eerst in 1084/90 zijn opgekomen, heeft dan graaf Reinald in 1328 geen nieuw klooster Monnikhuizen gesticht, maar een oud reeds ongeveer $4^1/_2$ eeuw aanwezig convent van dezen naam herschapen in een Karthuizer klooster. Of misschien de herinnering aan een eeuwen te voren bestaan hebbend, maar verwoest of verdwenen klooster Monnikhuizen door de stichting van een nieuw klooster M. verlevendigd. Bn Sloet in zijn kostlijk werk »Van-Al's" 1871 bl. 248 vermeldt ook den plaatsnaam in 893, als Munihehusen. Daar men dien plaatsnaam eerst in 1335 weder schijnt te ontmoeten (als Monichuysen, in Nijhoff's Oorkonden I 339), — of komt hij tusschen 893 en 1335 meer voor in nog aanwezige charters? — zou men schier aan eene in den tekst der oorkonde a° 893 ingeslopene

[1]) Zie Nieuwe Rotterd. Ct. v. 24 Nov. 89, 2de blad.

glos uit veel latere eeuw gaan gelooven; ware het niet, dat meer dan eene eeuw vóór het jaar 1328, nml. in 1205 (16 Jan.), dus nog 17 jaren vóórdat Caesarius het »Librum antiquum a⁰ 893" der abdij van Prüm overschreef (zie Bn Sloet, Oorkdbk bl. 67), een Theodericus de Munichusen heeft geleefd (ib. bl. 421). Of ontleende deze, krachtens de omgeving waarin hij voorkomt, zijnen geslachtsnaam aan een ander Monnikhuizen, bijv. in het land van Keulen? Jammer, dat ik met de inlichting, welke ik op dit bovenstaande hoop te ontvangen, in Nom. Geogr. Neerl. III niet meer mijn voordeel kan doen. Want nu moet het daar geschrevene: »Monnikhuizen, in 1328 gesticht Karthuizer-klooster, komt in 893 als Munichusen voor", òf den indruk geven van een verbazend anachronisme, òf minstens allerzonderlingst klinken. En het zou mij daarentegen zóó aangenaam wezen, wanneer die bijdrage tot de kennis der plaatsnamen in Gelderland, hier en daar, nu en dan, ook eene kleine bijdrage mocht blijken te kunnen wezen voor de literatuur der plaatsen zelve, — ter bevordering van historisch onderzoek; afgescheiden van plaatsnamen-studie, die slechts betreklijk weinigen belang inboezemen kan.

Blijkens *Nav.* ibid. 566b was Swartgen te Arnhem tijnsplichtig aan de Commanderie van St. Jan aldaar. Eenen vrouwennaam Sweertgen a⁰ 1570 vermeldt *Nav.* XXX, 618 (in v. Buchell, te Utrecht). — Beernt die droichscheerre (*Nav.* XXXIX, 566b) zal wel geen schapenscheerder geweest zijn, maar behoord hebben tot het personeel van het lakenfabrikaat. Eene vriendenhand toch wees mij op de Aanteekening op Mr. P. de la Court, »Het welvaren van Leijden", uitgeg. door B. W. Wttewaal, waar men bl. 125 leest: »Tot elk getouw der lakenrederij te Leiden behoorden ten minsten twee droogscheerders, twee wolwasschers, twee spoelders, twee wevers, twee volders", enz. Ook Rietstap's Handbk d. Wapenk. 1857 bl. 250 onderscheidt tusschen schapenscharen (forces de tondeur), met puntige uiteinden; en droogscheerdersscharen (forces), met vierkant afgehakte einden. De laatsten vertoont bijv. het wapen van v. Meeckeren (*Nav.* ibid. bl. 625), en wel: omgekeerd. — Voor »hof van Moers, Meurs" (ibid. bl. 613) pleit de omstandigheid, dat in de St. Walburgis-kerk te Arnhem onder ééne zerk Christoffel graaf v. Meurs en Sarwerden († 1566) met zoon en twee dochters begraven ligt (zie beneden). — Lascaris Castellar (ib. bl. 614) is een Italiaansch geslacht, waarvan

Rietstap's Armorial 1e éd. het wapen vermeldt. — Is *Nav.* ibid. bl. 619, noot 3 en bl. 622 sprake van een (thans Westfaalsch) geslacht v. Merveldt: in zijn »Meerveld en Meervelderbosch" (1886), — tot 1748 onder Barneveld behoorend, daarna onder de heerl. Het Loo gekomen, — zegt Dr. Pleyte, bl. 43: »... zullen wel de heeren van Meerveld die in de ridderschap voorkomen bij Slichtenhorst, Sloet en d'Ablaing, van een ander goed, bijv. Meerveld onder Appel (bij Nijkerk), afkomstig zijn". Bn Sloet's Oorkdbk v. G. e. Z. bl. 1038 vermeldt eenen Henricus de Mervelde als 1 April 1284 tegenwoordig bij den verkoop aan Everhard bisschop van Munster, van goederen te Aalten, Bredevoort enz. enz. door Baldewijn v. Steinford c. s. — Vervalt *Nav.* ibid. bl. 617 noot 3 het woord »vermoedlijk": uit de vergelijking van ibid. Bladwijzer bl. LXII noot, schijnt te blijken, dat, al mag »den Hof te Nyenbeeck achter Sente Johan (ibid. bl. 617 noot 2) op dat rondeel" te A., natuurlijk niet verward worden met Nijenbeek aan den IJsel, gelijk v. Hasselt, Arnh. Oudhh. IV, 65 terecht vermaant; toch gewis een heer van dit laatste stichter van gezegden Arnhemschen hof zal zijn geweest. Is immers in die noot sprake van Theodorus miles in Nienbeck; men ziet vermeld a⁰ 1266, 9 Theodericus de Nyenbeke, Th. de Nienbeke (Bn Sloet, Oorkdbk bl. 871, 87), a⁰ 1286 Theodericus dominus de Riembeke [Nienbeke] (ibid. bl. 1066) of Thieris de Nivembeke (ib. bl. 1077); terwijl in 1275 voorkomt Gesa, domicella domini Th. de Nienbeke, en haar broeder Bernhard (ibid. bl. 929). Mooglijk gold het wel den »Vollmachtsbrieff" met het »Testament" van één en denzelfden Theoderik of Dirk, heer van N., ridder [1]. Wat »miles in Nienbeck" aanbelangt; »de bezitters", — zegt Bn v. Spaen, Inleid. Hist. Geld. IV, 241, — »van oude vrije goederen, de Ingenui, veranderden hunnen titel in milites, personen, die te paard dienden. Men vindt ze telkens gemeld met het woord »miles" tusschen den doopnaam en den toenaam, als Theodericus miles de Nyenbeek".

Aan het *Nav.* ibid. bl. 619 noot 4 genoemde huys Papegeij, dat eenen papegaai had tot uithangteeken, dankt de »Papegaijs-gang" te A. zijne benaming (v. Hasselt, Arnh. Oudhh. III 236). — Het

---

[1]) Vgl. ook Geld. Volksalm. 1870 bl. 133 vg., waar Mr. A. bn Schimmelpenninck v. der Oye eene kroniek van het slot N. aan den IJsel gaf.

Nav. ibid. bl. 621 voorkomende p i e t a n c i e (pitancie, pitanche, pytantie) beduidt leeftocht, mondbehoefte; insgelijks liefdegaven in nood van allerlei behoeften [1]. Het heldert mitsdien een der oogmerken van aan geestlijke orden of stichtingen geschonken tijnsen op, nml. opdat er loopend geld zou zijn òf voor den daaglijkschen leeftocht, òf voor feestlijke gelegenheden. De Franschman bezigt nóg heden pitance (portion de repas), pitancerie (office claustral), pitancier (pourvoyeur, schafmeester in een klooster), — voor den daaglijkschen kloosterdienst.

Zal de schola Hierosolymitana (*Nav.* ibid. bl. 624) te Utrecht, eene school geweest zijn uitgegaan of onder toezicht staand van — het Duitsche Huis ter stede [2]; hoogstwaarschijnlijk is met »miles Hierosolymitanus" insgelijks een ridder van dit Huis, en niet een St. Jansridder, bedoeld, bij vergelijking van den in diezelfde overluidingen a⁰ 1631 (9 Juli, *Nav.* XL, 3) voorkomenden titel
nis". De titels worden dus hier nadruklijk onderscheiden.

»Der Deutsche Herold" XX (1889) n⁰ 10 S. 173b vermeldt een thans nog uitgegeven wordend »Wochenblatt des Johanniter-Ordens" [3]. En de Giornale Araldico (1889) n⁰ 10—11 bevat eene »Aggiunta al cenno su i cavalieri Ospedalieri Spagnuoli di S. Giovan Batista.

J. A.

Bogerman (XXIII, 304). In 't laatste Verslag over Archivalia door Prof. Blok (1888) wordt op bl. 4 vermeld een manuscript van Reijnerus Doccumanus aliàs Bogherman, die daarin zelf aanteekende, dat hij in 't Gerkesklooster (prov. Friesland, gem. Achtkarspelen) eenen broeder als prior had gehad, met name Johannes Dockumanus, toe-

---

[1]) Vgl. Oudemans, Mid. Nederl. Wrdbk, die schrijvers aanhaalt. En zie hier beneden. [2]) Eveneens behoorde te Tiel de school en de scholastery aan het Duitsche Huis (Rink, »Beschr. v. Tiel" bl. 200; Bijv. 1836 bl. 33).

[3]) Ibid. n⁰ 11 S. 179b leest men in het »Bericht über die Sitzung vom 1 Okt. 1889: »Herr Regierungsrath v. Barnekow in Frankfurt a. O. stellte den Antrag, der Verein möchte seinen Mitgliedern die Monatsschrift (van het tijdschrift »Der Deutsche Herold") geheftet und aufgeschnitten zugehen lassen. Diese Annehmlichkeit, welche z. B. bei dem J o h a n n i t e r - W o c h e n b l a t t e eingeführt ist, sei eine grosze". Zie over dit punt S. 192, 200.

genaamd Bogherman, die volgens mijne aantt. aldaar in 1519 tot de seniores behoorde en Dec. 1531 als prior voorkomt, maar in 1541 reeds als zoodanig was vervangen. Genoemde Reijnerus noemt zich t. a. pl.: »legum doctor", en elders »pensionaris te Kampen". Hij huwde Anna N. en was zonder twijfel de vader van den Kollumer pastor Johannes Bogerman, die wederom de vader was van Johannes B., den president der Synode Nationaal van 1618/19. Bovenvermelde Reijnerus Doccumanus en Reijnerus Doetinchem, in 1504 abt in het Gerkesklooster, worden wel eens verward. Zie o. a. v. der Aa, Biogr. Wrdbk.

Kollum. ANDREÆ.

Jan van Kuik a⁰ 1352, 60. Allen denghenen die desen brief soelen zien oft hoeren lesen wi Jan van Kuyc hē van hoestraten doen cont med desen brieue dat wi ghelouen eñ willecoren op alsulken sume tote sgreuen behoeff van meghen als tonen kunde ons aenghesproke hebben dat wi daeraff te rechte comen sullen alst recht wisen sal eñ vore den vorseden greue van meghen ons te pant wordene van alsulken zaken als tonen kunde tote ons waert te seghhen hebbe eñ si dat zake dat ons dade noet zin van onsen liue dien wi med rechte betoenen mochten. Ende bidden daer mede onsen lieuen neue den grave van meghen dat hi na allen vorscreuenen paynten [1]) ons goet dat ons hem beset is ontsetten willen want wi ons verbieden eñ ghelouen ten rechte te comene. In kennisse der waerheyt des briefs bezeghelt med onsen zeghele. Ghegheue int jaer ons heñ duzent drie hondert vyftich ende twee na den hoff van Camerike opten achtenden dach der maent van ingaende merte.

Wy Jan heer van kuyc doen cont allen luden die desen brief zuelen sien of hueren lesen dat wy gheloeuen eens segghens heer berende van gale, heⁿ vullinc van leusden, arnde van padbroec eñ diddric den clerc van allen zaken die gaens zyn tusschen onsen maghen eñ ons des greven kindren van meghen welc seggen wy ghelouen op ons goet te haren te hauden hēn Janne van herlaer den hʳ van der ameyden wes dat ons dese vier eendrechtelyc bezegghen zuelen het si minne het si recht ende weert dat dese voersz seggen niet eñ segeden alle vier soe moegen si enen ouerman kiesen eendrechtelyc eñ wes ons die voersz ouerman beseget hebben wy gheloeft den voersz hʳ Janne te hauden in alder manieren dat voerscr is soender argelist in beiden siden. In welcx dings oirconde wy onsen seghel aen desen brief hebben ghehangen. Gegheven int jaer ons hēn dusent drie hondert eñ tsestich des manedages na palmdach.

Medegedeeld door J. P. BACKX.

---

[1]) poynten. RED.

Jan Willem Kumpel (IV, 70, 368; Bijblad V bl. CXXXIX). Omtrent dezen persoon, hevigen Oranjeklant, geb. te Amsterdam 24 Aug. 1757, † 5 Nov. 1826 in het werkhuis aldaar, over wien een zeer lezenswaardig opstel van den heer J. G. Frederiks voorkomt in het Amsterdamsche Jaarboekje 1890 bl. 22, vindt men nog het volgende, ook over het voorgevallene te Oegstgeest Maart 1783, getrokken uit het zeldzame werkje [1]) Chronycke der stad Leijden Anno 1783 bl. 15. Cap. III vaers 6. »Ende siet daer was ook eene der geene die reeds lange [2]) zyne ooren geleend hadde om wysheid te vergaeren, ende om de kunstgreepen der rechtsgeleerde te vatten alhier in deeze stad, ende men noemde zyne name Kumbell, hetwelk getrouwelyk overgezet zynde, luid: Zoone des oude kleerverkoopers [3]), ende dit was eene mensche, wiens verstand men niet doorgronde, wiens doorzigt men niet bepeilen kan, en wiens weergae men nooit gezien heeft en waarschijnlijk na hem, nooit meer zien en zal. Vaers 7. Ende hij hadde zijne verkeeringe met menschen zodanig bepaeld dat nauwelijks drie à vier onder zijne goede vrienden konden geteld worden [4]). Vaers 8. Ende het eenigste belang, dat hij beoogde, was alleen het welzijn van zijne zo tedergeliefde erfstadhouder, want hij hoopte toch eens, wanneer de vorst in zijn vorig gezag volkoomen hersteld was, als dan in de aenzienlijke plaets van zijnen vader [3]) te succe-

---

1) Fr. Muller, Cat. Ned. Gesch. 1859 bl. 10 N° 138.

2) 23 Sept. 1777 te Leiden ingeschreven, 4 Sept. 1784 bevorderd tot Jur. Dr. Jaarboekje bl. 25.

3) der vater von den ridder is ja klaedermachers-gesel zu Amsterdam eweesen, und nach eine reise zu Oost-Indien bald reich. Jaarboekje bl. 27.

4) Bilderdijk schrijft 1 Mei 1813 aan Mr. H. W. Tydeman (Briefwisseling I 399, 401) naar aanleiding zijner vraag: Hebt ge in de troebelen vóór 1787 ook gekend een Leydsch student naderhand advocaat J. W. Kumpel, naderhand met het hof gebrouilleerd, — »Ik heb den Leijdschen student, naderhand advt. Kumpel zeer veel en van zeer nabij gekend. Bij mijn terugkomst in 1806 kwam hij mij zien, en een vers op de algemeene vrede voorlezen dat uitgegeven zou worden, zoodra als zij gesloten wierd, en daar vrij wat schoons in was. Ik heb sedert omgevraagd wat van hem geworden was; de advt van der Linde zei mij nu verscheiden jaren, dat hij door een rijken kwast (zekeren Thijssen) van wien hij 80 gulden geleend had, in gijzeling was gezet en dáár, voor de verteeringen (en daarin gemaakte schulden aan koks, traiteurs etc.) sedert, na den dood van dien man, die kort daarna voorviel, gebleven was. Meer weet ik thands niet van hem".

deeren. Vaers 9. Ende hij offerde hiertoe zijn geld, ja zijn leven was het noodig vrijwillig op, ende ziet hij, ende nog eene die zeer Ros was, hadde zig reeds eenige dagen te voren begeven door de agterhoeken en straeten dezer stad, ende men had in zijne hand gevonden eenige memorien van de verantwoordinge van zijnen vorst [1]) als mede allerleij speciën van geld wierd bij hem gevonden. Vaers 10. Ende veele van die lieden ontfingen hetzelve met vreugde (om des gelds wille) ende zij beloofde hen, dat ze de verjaring van den vorst getrouw zoude vieren. Vaers 11. Ende hij en nog eenige van zijne vrienden hadde eene plan geformeert, om deze dag der vreugd door te brengen, en zij koozen hiertoe het nabuurig Oegstgeest, hetwelk maer een stadiën der stad aflegt, want zij wisten dat de boeren hier als mede door den invloed die Rhijnsburg op dit dorp heeft, zeer voor de stadhouder ware ingenoomen, ende hiertoe hadde niet weinig geholpen de Rhijnsburger predikant [2]) met hunne vorige herder en leeraer [3]). Vaers 12. Ende hij ging dan na de vrouwe van den huyze des herbergs [4]) ende sprak tot haer, en zeide, bereid mij een avondmaeltijd voor mij ende mijne vrienden, ende spaerd hiertoe niet, het beste uwes vee, wat gij hebbe moet, zal ik uw geeven, ende de vrouw voldeet aen dit gebod, ende hadde reeds een gemest kalf genoomen ende hetzelve geslagt, ende zij hadde de duyzende van kaersen, die men ter verligting zoude aansteeken, reeds in hare huyzen genoomen. Vaers 13. Ende gantsch Oegtsgeest ende Rhijnsburg dit hoorende, verheugde zig boven maten, ende hunne vreugde was gelijk aen die geene dewelke een zoon gebooren is. Vaers 14. Ende zij kwamen des avonds bij den andere ende zongen liederen ende zeide dit is ter eere des ridders van Kumbell, hij die reeds groot was onder de jongelingen, hij die reeds gezien was onder

---

Hij schijnt ook met den bekenden prinsman J. le Francq van Berkheij in eenige betrekking gestaan te hebben.

[1]) Missive en memorie door Z. H. den prins van Oranje en Nassau aan de Staten-Generaal 7 Oct. 1782 overgegeven houdende eene gedetailleerde opening van zijn gehoudende directie als admiraal-generaal der Unie.

[2]) Theodorus v. der Bell, Joh. filius, beroepen te Rijnsburg 1752.

[3]) Jacobus Dagevos Joh. filius, Jacobi nepos, beroepen te Oegstgeest 1752, emeritus 1781, Naamr. v. pred. in de Ver. Ned. 1788 bl. 31.

[4]) Wed. Krijnenburg te Oegstgeest. Jaarboekje bl. 26.

de stedelingen ziet zijne name verhoogt, ziet zijne eere verheven Triumph o ridder, Triumph o ridder van Kumbell, driewerf Triumph weest vrolijk alle gij helden die met hem verscheinen zullen, het is voor uwe vriend, bid in het openbaer o de Haes [1]) bid in 't verborge vos o Dageen [2]) het is voor uwen vriend, het is voor uwen erfstadhouder, want niet alleen heeft den ridder uwe alle reeds welgedaen, maar hij zelfs zal uw het beste van het geslachte niet onthouden. Vaers 15. Ende ziet veele vrouwen voegde hunne lofzangen bij die hares mans, ende de oude lieden vergaderden zig alle te zamen ende zongen ter eere des ridders, zijnen vader heeft reeds weldadigheid gedaen in den lande, getrouwigheid aen de volke, barmhartigheid aen de natiën, zijnen vader die uit alle geslachte, taalen, volken, ende natien, menschen bedekte met zijne kleederen [3]), hunne beursen bevrijden van overstroomingen, hunne voeten voor wankelen. Vaers 16. Ende aldus zong men, ende aldus verheugde men zig, van wegens het groote feest [4]) dat aenstaende was, ende ziet een Man, voortgesprooten uit den Meer zeer magtig van daeden, ende die niet alleen te gebieden had over de menschen, maer ook zelfs over de knynen die zig aldaer in dat distrikt ophielde ende ziet hij vernietigde alle hunne raedslaegen ende zij wierden als kaf voor den wind weggedreeven, ende den ridder benevens zijnen aenhang bedreef hier over rouwe ende geween, eenige dagen na elkanderen, dog de welmeenenste in den landen, waren over deze schikkinge zeer verheugd. Einde van het derde capittel.

W.

v. Nassau-la-Leck (XXXIX, 206): »Hendrik Karel, tr. 1° 1739 H. M. Hagetan (*sic*)". — Den 15den Sept. 1739 werd in de Fransche kerk in den Haag het huwelijk voltrokken van Adrienne Marguerite, dr van Pierre Huguetan, heer van Vrijenhoeven, † 1740, met Henry Charles Comte de Nassau La Lecq. Zij † reeds 1752. Zie J. G. Frederiks, »Jean Henri Huguetan" (Vaderl. Letteroef. N. S. 1871 n° 12). — Haar grootmoeder, Marguerite Pérachon, sedert 1681 weduwe van den Lyonschen boekhankelaar Jean Antoine

[1]) Herbertus de Haes, 1775 beroepen te Leiden. [2]) Dagevos.
[3]) Zie hier boven, bl. 72, noot 3. [4]) 8 Maart, prinsjesdag.

Huguetan, begaf zich, om de geloofsvervolging door de herroeping van het Edict van Nantes, 22 Oct. 1685, ontstaan, met hare kinderen, Marcus, Pierre den lateren (sedert 1729) heer van Vrijhoeven [1], Susanna (1745, toen 102 j. oud, in den Haag vermoord) [2], naar Amsterdam, waar haar tweede zoon Jean Henri zich in 1686 bij de zijnen voegde. De uitgebreide handelsvereeniging van leden dezer familie, en hunne boekdrukkerij, zijn bekend. Niet minder bekend of berucht was een dier leden, de zoo even genoemde Jean Henri (sedert 1708 gehuwd met Maurice Marguerite de Nassau-Odyck), achtereenvolgens boekverkooper, bankier, bankroetier, rijksbaron, drost van Vianen, graaf van Gyldenstein in Denemarken, enz., † op den zeldzamen leeftijd van 103 jaar. Denzelfden, en: »Memorie instructyf i. d. zake v. d. wed. Jean Tourton [3]) koopm. te Amst., ca. J. H. Huguetan, waer uyt kan werden gezien, het leven en bedryf v. d. vermaerden Jean Henry Huguetan"; »Deductie v. h. proces, den H. Rade in Holl. overgegeven van wegen Benj. Dutry, Bewindth. v. d. O.-I. Comp. t. Kam. v. Amst., impetrant, ca. J. H. Huguetan, jegenw. Drossard v. Vyanen, gedaeghde"; *Nav.*, A. R. I, op Vrijhoeven, XXIII, 292, 487—88, XXIV, 20: waar de heer Frederiks zegt: »Het zou zeer gewaagd zijn een hard oordeel over dezen vermaarden man uit te spreken, alleen op grond van eenige allerhevigste schotschriften" enz.

M^0.

---

[1]) Zijn zoon en naamgenoot werd, na zijns vaders dood in 1740, met deze heerlijkheid begiftigd; hij stierf kinderloos in 1792 (volg. *Nav.* V, 287, te Londen, 10 Juni 1791). (J. H. F.) — De »Boekzaal d. Gel. Wer". v. July 1743, deelt, bl. 110, onder het »Akad.-Nieuws", mede: »Utrecht. In de Rechten gepromoveert: den 15 July, D. Petrus Huguetan, Toparcha in Vryhouven, Amstelredamensis, na eene disputatio de Nobilitate Morali et Civili". Deze »Disputatio", door den schrijver opgedragen aan C. H. S. R. I. Com. de Nassau, Top. in Beverweert, frater per affinit. conjunct., H. G. de Wecke, frater snus ex affinit., Franc. v. Harencarspel, Top. in Beverwyck etc., Scab. Amstel. etc., avunculus, en anderen, werd te Utrecht bij Alex. v. Megen gedrukt en beslaat 39 pp. in-4°. — Vóór mij ligt ook: »Epithalame pour M. Henri Pierre Godefroi de Wecke et Madlle Alexandrine Huguetan. Sur leur mariage célébré à la Haye le 27 Mars 1742. Par votre très-affectionné frère T. T. de Wecke", 6 pp. in-4°.

[2]) Vgl. Haagsch Jaarb. 1890 bl. 46.

[3]) Te Kampen komt deze naam nog voor, als Tourton Bruins. RED.

Theodora (XXX, 503). De hier bedoelde paus is eifanus VII (6 Juni 896—25 Juli 897), die het lichaam van zijnen voorganger, Formosus (Sept. 891—Mei 896), deed opgraven, schenden en in den Tiber werpen. Hij zelf werd kort daarna in de gevangenis geworpen en gedood. Formosus was echter niet de onmiddellijke voorganger van Stefanus VII; tusschen beiden in bekleedde Bonifacius VI nog gedurende eenige dagen den H. Stoel. Bij het doen van nasporingen betreffende deze pausen, eenigen hunner voorgangers en opvolgers, houde men in 't oog, dat Stefanus VII door sommige geschiedschrijvers als de 6e van dien naam wordt aangeduid. De oorzaak hiervan ligt in de omstandigheid dat Stefanus II (Maart 752), die drie of vier dagen na zijne benoeming werd vermoord, dikwijls geheel uit de lijst der Pausen wordt weggelaten, en saamgesmolten met zijnen opvolger Stefanus III (Maart 752—Maart 757).

Gent. TH. J. I. ARNOLD.

Hooge ouderdom (XXXIX, 514). »1793 den 26 Okt. starb Anna Margaretha Stauberin, insgemein genannt Uhlin, ein Bauernweib zu Schoppershof, welche 100 Jahre weniger 36 Tage alt wurde, und bis an ihre letzte Stunde den vollkommenen Gebrauch ihrer Verstandeskräfte beybehielt. Sie war an eben dem Orte, wo sie starb, geboren am 20 Nov. 1693, und wurde noch auf ihrem Sterbbette, von Christoph Wilhelm Bock [1]) in Kupfer gestochen, und als das 7 Blatt in die Sammlung seiner charakteristischen Köpfe aufgenommen (J. C. S. Kiefhaber, Beyl. d. (von D. Joh. Christ. Siebenkees herausgegeb.) Material. z. Nürnb. Gesch., Nr. XIV, S. 30).

M°.

Contrabande. Hoe men in 1689, ten behoeve van Frankrijk, contrabande wist uit te voeren. Men vgl. in verband hiermede Wagenaar's Vaderl. Histor. XVI, 3—11. Extract uyt het register der resolutien van de Hoogh Mogende Heeren Staten Generaal der Vereenigde Nederlanden.

---

[1]) Neurenb. graveur, van wien ook: »Samml. v. Bildn. gelehrt. Männer u. Künstl. Nürnb. im Verl. Joh. Phil. Mosers 1792 —".

Lunae den 28n Martij.
1689.

Ontfangen een missive van den Heer Grave van Nassau [1]) gesr (geschreven) tot s'Hertogenbosch, den 25e deser, ende daernevens een Bylage, Houdende dat deselve seker naricht, ende kennisse bekomen hebbende, dat door een Burger der voorn̄. Stadt, genaemt Gerrard de Large, merckelyke grote vaten voor Suyker verlicht, ende ook voor sodanigh, by de Commisen ter Recherche, wierden uytgelaten, daer nochtans in deselve was gepakt waren van Contrabanden, van syn plicht hadde geoordeelt te wesen, den voorn̄. Burger aenstonts in arrest te laten nemen, en op 't selve instant, desselfs pakhuys te laten ondersoeken, of geen diergelyke vaten daer in waren opgeslagen, dat bevonden waren geworden nogh vyf grote Tonnen, gekuypt op de ordre (ordinaire) manier, als Suyker vaten, ende in deselve gepakt kleynder Tonnetjes met polver of Buskruyt, voor, achter, ende bezyden, aengevolt met geraspt Brasilienhout, opdat sonder beweginge soude gepakt blyven, mitsgrs̄. (mitsgaders) drie diergelyke vaten met Salpeter, alle genombreert ende gemerkt, als in de acte, nevens de voorss. missive gevoecht, staet geëxpresst (geëxpresseert), dewelke den geme. Grave tot securiteyt, om voor ongeluk te wesen bevryt, hadde doen brengen in s'Lants Magasyn aldaer, ende den voorn̄. overgegeven aen de Magistraet, die op het Stadthuys wierde bewaert, dat by Brieven was ontdekt geworden, dat hy mede diergelyke vaten, ten Comptoire van de Licenten aldaer hadde aengebracht, ende so aen eenen Charel Fabry, Koopman tot Luyk gesonden, synde te presumeren, dat daer door meenigte van Buskruyt aen den vyant was gekomen, ende dat de Commisen of Bedienden aen de poorten die op den uytvoer der Koopmanschappen moesten passen, haer devoir niet al te wel hadden waergenomen, dat den voorn̄. Burger pretexeerde, dat hem de voorss. vaten voor Suyker, van Amsterdam, door een Coopman aldaer, genaemt Pieter Jan Speek, waren toegesonden, maer dat 'er gedachten vielen, dat een ander Coopman, genaemt Louis du Chaine, een Luyker Wael, wonende tot Amsterdam op de Cingel, in 't Wapen van Luyk, wel kennisse daervan mochte hebben, en dat meer Burgers aldaer haer met diergelyke Commissien bemoeyden, gelyk op den 25e deser, by een ander, genaemt Hubert Louroux, vier vaten, op deselve manier, waren gevonden, die voor als nogh aen 't Comptoir der Licenten wierden opgehouden, 't welck niet secuer en sonder pericul was, als konnende veel beter voor alle ongemak, ende ongeval, by het ander, in 't grote Magasyn, wesen bewaert, gevende derhalven haer Ho: Mo: in bedenken, of het niet nootsaekel(yk) soude wesen, dat het voorss. werk grondel(yk) wierde ondersocht, en of men alle pakhuysen alwaer diergelyke vaten lagen niet diende te visiteren, alsmede of haer Ho: Mo: niet iemant speciael daertoe souden gelieven te deputeren, opdat sodanige heyllose practyquen, daer door de vyanden wierden gestyft, en le gevilipendeert de placaten van haer Ho: Mo: met alle bedenckelyke middelen en

[1]) Walraad prins van Nassau-Usingen; zie over hem A. A. Vorsterman v. Oyen, »Het Vorstenhuis Oranje-Nassau".

wegen, mochten werden tegengegaen, ende de overtreders naer merite gestraft. Ende is daer nevens gelesen een missive van J. van Luinen, Stadhouder van den Hooge Schout der Stadt ende meyereye van den Bosch, gesr. tot s'Hertogenbosch, den 25e deser, hetselve subject concernerende, *Waerop gedelibert* synde, Is goetgevonden ende verstaen, dat copie van beyde de voorss. missiven gesonden sal worden aen den Advoct Fiscael van het Collegie ter Admiralt op de Maze, ende deselve daer nevens aengesr ende gelast, hem naer s'Hertogenbosch voorss. te transporteren, ende op de gelegentht van de voorss. saken te informeren, ook de pakhuysen te visiteren, of meer diergelyke vaten met Waaren van Contrabande daer in gevonden sullen worden, ende van syn ondervindinge haer Ho: Mo: so haest doenl(yk) te berichten, om hetselve gedaen synde, voorts gedispon(eer)t te werden naer behoren, ende dat de *Magistraet der voorss. Stadt* s'Hertogenbosch sal werden aengesr inmiddels sorge te dragen, dat den voorn. gearresteerden de Large in syn arrest, wel bewaert mag blyven.

Was get.: Gisb.: Cuper vt
Accordeert met 't voorss. register
was get.: H. Fagel.

De Bladzijden zijn ter wederzijde 3 c.m. van de randen op drie plaatsen ter lengte van 3 c.m. op gelijken hoogte en gelijken afstand ingesneden; de insnijdingen bovenaan zijn dubbel, zoodat een smal strookje papier ter breedte van 3 m.m. tusschenbeide is gebleven. Daar het stuk in zessen gevouwen is geweest; zoo zal er waarschijnlijk door die insnijdingen een lint of koord gehaald, en daarop aan de buitenzijde het zegel geplakt zijn; van zegellak of was is geen spoor te bespeuren, evenmin van ouwel of ander verbindingsmiddel. Het papier heeft tot watermerk op de ééne bladzijde een menschenhoofd met narrenkap en kraag; daaronder hangt het cijfer 4 met langen steel, waaraan drie bollen of cirkels, een boven en twee onder, gehecht zijn. Op de andere bladzijde de letters H. M. Het stuk is geschreven op een geheel vel geschept papier; een indruk op het papier onder den naam Fagel schijnt van een rond zegel afkomstig te zijn.

Dagteekening (XXVII, 104). Waarom hieruit gelezen: 17 October 1714? Ik stel voor te lezen: 10, 1 (10 Januari), of misschien: 1, 10 (1 October) — 1765.

Gent. TH. J. I. ARNOLD.

VRAGEN.

Driel (XL, 12). Was H. K. Wichers in 1823 pred. te Driel in den Bommelerwaard, of te Driel in Over-Betuwe?

OUDHEID-, MUNT- EN PENNINGKUNDE.

Radinche (XXXIX, 504, 629). Ik vind Gerard de la Marck aangehaald als heer van Redichem. Radinche is dus wellicht eene slechte lezing, of misschien eene vertaling van Redichem (buurt in de Geldersche gemeente Culemborg, waar oudtijds eene kapel stond), of wel van Reding, Redingen of Rodingen (fransch: Redange of Rodange) in Luxemburg.

Gent. TH. J. I. ARNOLD.

[Zoo één van beiden, zal 't denklijk wel het laatste zijn. Bij Emmerik ligt Ratingen (aldus a° 1276/81, Bn Sloet, Oorkdbk bl. 943).]

Morsati (XXXIX, 572). Morea = moerbeiblad. Het Grieksche schiereiland ontleende dien naam aan den vorm, niet aan onderstelde moerassen. Ook ontspringt de Maas niet in een moeras, maar in de Vogesen; in een gebergte.

A. J. C. K.

[»Peloponnesus (Morea), magna peninsula, ab austro Graeciae, dicitur quasi Pelopis νῆσος, i. e. insula. Antea adpellata erat Apia et Pelasgia, platani folio similis propter angulosos recessus, inter duo maria, Aegaeum et Jonium". Aldus F. A. Bosse, Geogr. Antiq. Compend., Leiden 1826, p. 53, die vermoedt, dat de oudste naam zal zijn geweest Aegialea. »Die Lakonier nannten vorher (vóór de dagen van Demosthenes en den Peloponnesischen oorlog) die Halbinsel nebst der Gegend umher Koryphasion" (Brockhaus, Real-Encyclopädie XII (1854) S. 475, 6).]

De Zwarte Boer te Leuvenum. Houdt de (thans, helaas, vervallende) heerlijkheid Staverden de herinnering levendig aan de ongelukkige Eleonora (*Nav.* XXXIX, 569): het uithangbord eener herberg in 't meer naar den kant van Harderwijk, maar toch in den

omtrek gelegen Leuvenum, doet dat sedert onheuglijke jaren aan haar ontrouwen en ontaarden echtgenoot. Er staat op dat bord een mansportret geschilderd, met het onderschrift »de Zwarte Boer", en de hiermeê bedoelde persoon is niemand minder dan Reinald II, hertog van Gelder, in de Historie onder den bijnaam »de zwarte" bekend en berucht. Wegens zijne »dorperheid", om in Middel-Nederlandsch te spreken, ging bij 't landvolk met het ontzag voor den persoon tevens de hertogstitel verloren, om voor een nieuwen naam plaats te maken. Reinald heette in 't vervolg »de zwarte boer", en die benaming werd en bleef sedert het opschrift van een in de nabuurschap aan eene herberg geplaatst uithangbord.

Aan 't Uddelermeer. A. AARSEN.

Vice-comes Palatinus (XXXVIII, 562). Daar die Groninger notaris (a° 1602) zich in een Album amicorum aldus titelde, dacht ik eerst aan eene studentengrap, indezervoege, dat hij als student door zijne kameraden aldus, om welke reden dan ook, ironisch geheeten of bijgenaamd zijnde, door die onderteekening het aandenken aan dien gelukkigen tijd bij zijnen vriend had willen levendig houden. Zoo werd, bijvoorbeeld, de *Nav.* XXX, 605 vermelde Z.(acharias) M.(arinus) v. Kuyk aan de Akademie door zijne club steeds »Z(ijne) M(ajesteit)" getiteld. Doch daar zendt mij de secretaris van de »Société d'Archéologie te Brussel, onze medewerker J. Th. de Raadt eenen afdruk van zijnen in de Annales dier Société vol. III *a*) voorkomenden »Compte rendu de la visite faite le 22 Avril 1889 par la Société d'arch. de Br. à l'Exposition d'Art Héraldique à Gand. En wat zie ik nu? In dat uitnemend, aangenaam-leesbaar »Verslag" worden ook »Alba amicorum" opgeteld, en tevens »les curieuses lettres-patentes de Charles-Quint, octroyant confirmation de noblesse

---

a) Daarin vindt men van de hand van denzelfden werkzamen en kundigen secretaris aanteekeningen omtrent Louis-Joseph comte d'Albert, prince de Grimberghe, diens gemalin, Madeleine Marie Honorine Charlotte de Berghes, en het uit Italië stammend geslacht d'Albert of Alberti. Hij gaf ze ten beste naar aanleiding van het verhaal der blijde inkomst diens Graven binnen Gr. 29 Sept. 1729 door Jean François (Nopère), voorgelezen als door Jules Carly (Nivelles) ingezonden stuk in de zitting der »Société van 5 Febr. 1889. Zie Grimbergen meerdere malen genoemd in *Nav.* XXXVIII en 'IX.

à Corneille a Baersdorp, artium et medicinae Doctor, Lateranensis Palatii Aulaeque nostrae Caesareae et Imperialis consistorii Comes, et à son frère Guillaume (2 Mai 1556)". Achter »Comes" liet de geëerde verslaggever in parenthesi drukken : »Comte Palatin". 't Schijnt dus een titel geweest te zijn, z. v. a. »keizerlijk kamerheer in buitengewonen dienst". Vergelijkbaar is hier misschien eenigermate het »Keiserlicher macht (liever, maj^{t}) offner Notarius" van *Nav.* ibid. bl. 627.

J. A.

Drost (XXXIX, 332, 517). Drossate m. II, c. 49, v. 90, in de oorspronklijke beteekenis »tafelmeester", Hoogd. truchsess, Middel-Latijn dapifer, een der hooge ambten aan het keizerlijke hof, het attribuut van den keurvorst van de Paltz. In dien zin wordt drossate ook gebruikt in den Floris ende Blancefloer, ofschoon daar van een ander hof sprake is; en vandaar ook de naam van Keije den drossate, dien ridder aan het hof van Artur gegeven (Ferguut, 2829, 4965). Later echter, toen de oorspronklijke beteekenis der hooge hofambten allengs verloren ging, toen b. v. de maarschalk (stalmeester) een opperkrijgsbevelhebber werd, veranderde ook het ambt van den drossaat; en allengs ging die naam over op den landvoogd of stedehouder, die uit naam en vanwege den opperheer een gewest bestuurde. Zoo in der IJstorien Bloeme, fol. 17, d:

Doen quam daer ant lant mettien
Sconinx drossate Abbanes
Van Indien, des sijt gewes.

En later (fol. 23, d) leest men van »sconinx drossate van Babilonia" (zie ook drie pl. bij v. Velthem, bl. 62); eene beteekenis, die nog in ons verbasterd »drossaard" en »drost" flauwelijk voortleeft. Straks lag eene nadere wijziging voor de hand: en al wie uit naam van zijn heer eenig hem toevertrouwd goed bestuurde, werd nu drossate geheeten. In dien zin versta men I, c. 19 v. 6, 15, 23, alsmede de pl. in het Gloss. op de Dietse Doctr. vermeld; en niet anders is het in 't Leven v. Jesus, c. 150, waar Prof. Meijer (bl. 342) het terecht door »rentmeester" verklaart. Wat de afleiding betreft, lang is die een raadsel gebleven; zoodat zelfs Adelung, na het opnoemen van een aantal gissingen, schier wanhoopte, of ze ooit zou kunnen opgespoord worden. Thans echter denkt men er vrij eenstemmig over.

Op het spoor van discophorus, dapifer, zooals het Ohd. *truhsazo* in oude glossen vertaald wordt, acht men het samengesteld uit truh, bak, diepe schotel (ons »trog") en sazjan, zetten, zoodat het dan letterlijk trogzetter of schotelzetter zijn zal (Graff, V, 511 en VI, 304 vg.). Inderdaad was het de post van den truchsess, bij feestelijke gelegenheden, den eersten schotel op 's Keizers tafel te zetten. Sommigen evenwel (als Hoffmann in Gl. op Fl. en Bl.) zijn hiermede niet voldaan. Wellicht zou men, niet truh-sazo, maar truhs-azo kunnen afdeelen, en dan aan ons »torschen", dragen, en ate, spijs (Ohd. az. Graff I, 528) denken, als ware het torsch-ate, etendrager, dus letterlijk *dapifer*". Verkl. Woordenlijst op Der Leken Spieghel van Prof. M. de Vries, opgenomen in de Werken uitgegeven door de vereeniging ter bevordering der oude Nederl. Letterkunde, 4e Jaarg. 2e Afl. bl. 408.

A. AARSEN.

[Dit truhs-azo leidt dus volkomen tot het bl. 332, 518 noot 2 door mij voorgestelde resultaat. En het verheugt mij, in dezen eene autoriteit als prof. de Vries, wiens afleiding mij geheel onbekend was, in mijn voordeel te hebben.]

Droogscheerders (XXXIX, 566). De steden Amsterdam, Dordrecht, Haarlem, Leiden, Delft, Gouda, Rotterdam, Alkmaar, Hoorn en Enkhuizen zonden om de twee jaren, dan in de eene, dan in de andere stad, op zekeren gestelden tijd, afgevaardigden, om over de belangen der lakenrederij te spreken. Deze vergadering werd schertsenderwijs genoemd de Synode der Droogscheerders. Boitet, Beschr. v. Delft, bl. 547.

W.

Pitantie (XXXIX, 621). Pitantie, pitance, is zeker eet- of drinkrecht, om een deel van spijs en drank, jaarlijks op gezette tijden te genieten, besproken aan abdijen en kloosters. Men wil het woord afgeleid hebben van pitissare = slurpen, nauwkeurig proeven (Alkemade en v. der Schelling, Displegtighh. II 254). In een brief van Floris IV a° 1232 binnen Leiden gegeven aan de abdij Rhijnsburg, vindt men het reeds vermeld; een gift van 5 pond jaarlijks wordt door hem bevestigd, van welke twee tot pitance (een vrolijken maaltijd) der jonkvrouwen op den dag van St. Pontiaan (Oudh. van Rijnland bl. 528). In het testament van Wouter v. Suylen, kanonik te Utrecht 1328, wordt gewag gemaakt van 5 pond tot pitancie aan de Min-

derbroeders aldaar. Ten behoeve van Geurt de Rijcke, priester der pitanciën van het godshuis St. Catharina te Utrecht, werden in 1384 twee morgen lands geschonken. 1470 Gertrude, relicta Jacobi Ottonis, et Otto ejus filius contulerunt sorori Mechteld de Veltdriel ad usum sororum St. Ceciliae, litteram scabinalem quinquaginta solidorum denarii censum, tali conditione dat sy daer wijn om drinken sullen als ten heiligen sacrement gaen (Gerichtssignaat van Tiel). In een brief van Catharina v. Swieten, priorin des kloosters Mariënpoel te Oegstgeest (bij Leiden), a° 1491 staat, dat op den dag der memorie zal gegeven worden een pitance van gebraden spijsen, als hoenderen, konijnen, rundvleesch, 12 mengelen wijns en twee schepels tarwe tot wittebrood. Adriaan v. den Boeckhorst gaf in 1502 aan dit klooster 35 stuivers om spijs en drank in pitance op den dag des jaargetijdes. Aan het klooster Mariënhave te Warmond, werden vermaakt pitantiën, bestaande in wijn, zalm en wittebrood (Römer, Abdijen en Kloosters, I, 314). In 1541 gaven Herman v. Wee en Gonda sijn huisvrou aan het convent St. Cecilia binnen Utrecht jaerlicx 12 zilveren Caroli guldens tot een jaerlike pitance van goet gebraden en elcke suster een pijntje rijnsche wijn; en Jan v. Wee, canunnick in den Doem, besprak in 1585 bij testament aan genoemd convent tweehonderd gulden tot eene pytancie (L. G. Visscher, Manuaal der conventualen van St. Caecilia te Utrecht bl. 15). Zooals blijkt, werden aan de pitantie-heeren, belast met de uitdeeling, en bewaarders der kloosterkelders, landerijen, renten, tijnsen enz. geschonken. De goederen van de pitantiemeesters der Commanderie van St. Jan te Arnhem zijn in 1604 na het overlijden van den laatsten meester Hendrik v. Rechem, overgegeven aan de gasthuizen van St. Catharina, St. Peter en St. Anthonie aldaar (Nijhoff, Inv. arch. v. Arnhem bl. 419).

T.

Putgeld (XXXIX, 524). Een ander soort putgeld is in Zeeuwsch-Vlaanderen nog zeer goed bekend; het had sedert 1807 tot de invoering der nieuwe munt, de waarde van eene Fransche kroon, later vijf franc (*f* 2.35). — Bij de openbare verkoopingen van staande veldgewassen in dit gewest, wordt ieder stuk, koop of perceel, van de andere gescheiden door een put van ongeveer een halven meter diepte, waarin men soms nog een groenen tak plaatst; onder de

verkoopsvoorwaarden wordt afgelezen, dat voor iederen koop daadlijk in klinkende specie betaald moet worden vijf franc. Men betaalt hieruit de landmeters en hunne helpers en eenen maaltijd voor koopers, borgen, en soms ook opbieders; en daarom heft men dit putgeld boven den koopprijs, waarvan de verkooper soms nog een beetje, de notaris een beetje, en de schatkist een beetje (10 °/₀) geniet. 't Hedend. woord is de vertaling van een Fransch woord, dat mij ontgaan is. De uitvinder, de beruchte Fransche generaal-maarschalk v. Damme, was vruchtgebruiker van een vijftal schoone polders in West-Z.-Vl. Koning Willem I liet hem in het gerust bezit van dien roof, en van 1830 tot 39, moesten wij gezegende oogsten, zonder belasting, zien uitvoeren. Deze concessiën riepen den stand der schorreboeren (zetschippers) in 't leven, die op een paar uitzonderingen na geruïneerd werden; de oude generaal voer er wèl bij. Thans heet deze heffing »meetloon" (*f* 0,50 à 60 per koop).

G. P. ROOS.

XCI.

Penningkundig Repertorium. Mededeelingen van Mr. J. Dirks.

Toevoegsels enz. op Repertorium I—LXXXIII.

1263. Geslagen onder Lod. XV (1715—1723). *Méd. de Louis le Grand*. Ed. 1723 fol. 42, n⁰ 62 (18 lignes 41 mm.) *Revue Belge* (1887) p. 25, n⁰ 62. Op de zuil staat eene globe met het wapen van Frankrijk.

1269 (1). 1655. *Daniel Heijnsius* overleden. Door *Simon*. Gr. 47 Br.

1272 (1). v. L. II 416. Wederom afgebeeld door *J. Rouijer* in de *Revue Belge de la Numismatique* (1888) pl. VI (5) en beschreven p. 262 (1) in diens interessante verhandeling *Méreaux du XIVe Siècle concernant la dévotion du Saint-Sacrement de Miracle de Bruxelles.* De *Kz.* namelijk van dezen penning stelt de toonkast waarin de (1290) drie mishandelde brooden, voor. Zie *De Grave-Hellin Histoire du Très-Saint-Sacrement de Miracle* (Bruxelles 1871) en *Vénérable Histoire du Très-Saint-Sacrement de Miracle... composée en Flanand* par *Pierre de Cafmeyer, et traduite en François* par G. D. B. (*George de Backer*). *Bruxelles* 1720, in fol. etc.

1274. Achter *v. Orden*, bij *v. der Chijs*, *Tijdschrift*, en in plaats van *immutata* te lezen *imminuta (verminderd)*. (*Revue Belge*, 1887 p. 28, n° 69 heeft verkeerd *imminutae*. Gesneden door J(*ean*) D(*uvivier*) (*Méd. de Louis le Grand*. Ed. 1723 fol. 46 n° 69.

1280 (1). 1656. Cat. *Snoeck v. Loosen* n° 91. Ovale 51/41 gegrav. penning Z. 18 W. *f* 4.50. *Vz.* De ontslapene liggend met eene rol onder zijn hoofd. Daaronder *Pieter Gerritz. Obiit* 1656 $\frac{1}{21}$. Daarboven *Et vita et morte triumpha* (Zegevier door of in leven en dood).

Keerzijde. Boven een doodshoofd geplaatst op twee kruislings gelegde schenkels liggende tusschen twee *tulpen*.

Spiegelt vrienden u aen t sterven
Van die ghy ter aerde draeght
Opdat ghy eens meucht beerven
D'eeuwige vreught die u behaeght.

1281. Cat *de Vries* (1884) n° 726 Z. 87 W. *f* 30.—. *Oelrich*, *Med. Cabinet* n° 12. (Vroeger bij *Salm* n° 1122).

1282. Ald. (*de Vries*) n° 242 Z. 108 W. *f* 28.—.

1284. v. L. II 423 (2). Grooter ald. n° 723 Z. 29 W. *f* 4.25 (Collectie *Quaestius* Friesch Gen.).

1285. v. L. II 423 (3). *Völcker* n° 726 Z. 55.5 W. *f* 71.—, gemerkt P. v. A(*beele*) *pin*(*xit*). *Adolphi scul*(*psit*) (moet het niet andersom zijn? *Sculpsit P. v. Abeele*.

1286. v. L. II 426. Grooter in *Cat. de Paris* 1833, *Revue Belge* (1887) p. 47 n° 71).

1287. Invullen. De stedemaagd van Montmédy haar schild latende vallen en vóór den koning als Mars voorgesteld, geknield. J. D(*uvivier*) *Méd. de Louis le Grand*. Ed. 1723 fol. 47 n° 10. *Revue* 1887 p. 25 n° 70.

1288. v. L. 428 (1). *Méd. de Louis le Grand*. Ed. 1723 f° 48, n° 72. (18 lignes 41 mm). *Dancoisne*, *Numismatique Bethunoise* pl. XXVIII, n° 5. *Revue* 1887 p. 26 (72).

1288 (1). 1 Maart 1657. Dr. *Petrus Borellus* wordt door de regeering van Middelburg vereerd met een gouden gedenkpenning (Notulen van wet en Raad van Middelburg (*De Tijdspiegel* (1885) n° 10. blz. 184—195 [1]).

---

[1]) Bij propositie erinnert synde van het bouck geschreven door den heer *Petrus*

1290. Bij *Völcker* n⁰ 721 Z. 13.5 W. *f* 37.50. *Vz.* De regenten en regentessen. Omschrift *Diaconie Weeshuys. Kz. Op* 20 *April* 1656 *den eersten steen gelegd door Jr. J. v. Vlooswyk, op* 15 *December* (1657) *ingeweijd met* 400 *ingebragte kinderen door Do. Wittewrongel Luk.* XVIII vs 16. (En hij viel op het aangezigt voor zijne voeten hem dankend).

1293. v. L. II 431. Grooter *Cat. de Paris* 1833 (74) (30 lignes, 48 m.m.).

1294. (1658). Munten van *Cromwell* (v. L. II 433, 3 stuks). Bij *Völcker* n⁰ 727 een vierde zijnde de Souvereign van 20 shillings van 1656. Goud; verkocht te zamen voor *f* 172.

1295. v. L. II 435 (1). Zeldzaam bij *de Vries* (1884) n⁰ 729 Z. 45 W. *f* 14.25, n⁰ 4 bij *Pinkerton* pl. 34 (6).

1296. Voor 31 te lezen 32. *Völcker* n⁰ 128 Z. 70 W. *f* 90.—, *Lochner* I S. 281. Zeer fraai werk in den trant van *P. v. Abeele.*

1303—1658. Lod. XIV. Inneming van Mortara. *Goeree* n⁰ 51.

1304. *Ryckloff van Goens*, gouverneur van Ceylon, had een aantal schilderijen van *Willem v. der Velde*, blijkens zijne MSS.-aanteekeningen door *Kramm* aangehaald in *voce Lutkenhuysen* (*C. Vosmaer. Over Kunst,* blz. 179).

1305 (1). Zware zilveren penning, groot 30, zijnde een trouwbelofte of huwlijkspenning.

Vz. Man en vrouw elkander de hand gevend boven een brandend altaar. *D'een hant was d'ander.*

Kz. Amor met den boog in de rechterhand gezeten op een door hem bestuurden rennenden leeuw. *Liefde dwingt het al.*

Dikwijls vindt men op dezen algemeenen penning (die te koop was) letters of zinsneden ingegraveerd, b. v. op mijn exemplaar bij

---

Borellus raedt ende ordinaris medicyn van den Koninck van Vrankryck geintituleert *De Vero Telescopi inventore* ende gededicecrt aen dese stadt, is naer deliberatie goet gevonden en geresolveert den autcur te laten bedancken en met eenen gouden penninck te vereeren tot eene memorie voor die moeyte by hem genomen van door het voorschr. bouck te vindiceren de eere der stadt competerende, uyt dat den eersten ende den tweeden verrekykers inventeurs en makers deszelfs borgers en ingesetenen respectivelyk syn geweest. Ende dat ten dien eynde die heeren thesauriers bezorgen van daerop te laten snyden hetgeen sy sullen oerdeelen te convenieren.

den leeuw I G gescheiden door een *rune* of merk. Op een ander op den kant *Capityn Adrien van der Boog* (of *Booy*) *out* 27 *Jaaren* 1658 *den* 9 *Mt.*

1307 (1). (Op 1659). Z. j. Kon. P. K. *Aanw.* 1883 blz. 159 (van den geheelen bundel *Aanw. in* 1883 der Rijksverzamelingen). Zilveren penning ter eere van Willem III en Maria met het wapen door twee kindertjes gehouden en viermaal het gekroonde naamcijfer.

1308 (1). 1659 v. L. II 450. *Kz.* met *Vz.* van v. L. II 454 (2) *v. Orden* n⁰ 1286. Cat. *Kleynenbergh* 1835 n⁰ 249.

1310. v. L. II 454 (1). Vrede der Pyreneeën. Zie *Revue Belge* (1887) p. 26 n⁰ 401 (lees: 101) met het jaartal 1660 groot 30 lignes wordt thans nog in Parijs geslagen met het merk R(*oettiers*) en het omschrift *Ludovicus XIV rex Christianissimus.* — *J. Rouyer* zegt t. a. pl. »Il ne nous paraît pas prouvé que cette légende fut en usage sur les médailles de Louis XIV dès l'époque (1659) à laquelle celle-ci le rapporte. *Goeree* heeft *Ludovicus* XIIII *rex Christianissimus* op penning n⁰ LV. Het *tronie beeld* der XXXII volgende (55—86) penningen M.DC.LX-MDCLXVI ook van n⁰ 87—130 (1666—1675).

1312. *G. Brandt*, *Poëzy* 1688 bl. 463.

Joannes Lutma.

De vader *Lutma*, dat doorluchtig kunst juweel
Wiens ed'le hamer op het zilveren paneel
Verheeve schilderij in beeltwerk heeft gedreven,
Zal dus door hamerslag zijns zoons in koper leven.

Bij *Völcker* n⁰ 739. Z. 31,5 W. *f* 20.—.

1317. *Oud-Holland* III 1 bl. 38. *Hermanus v. Alderwerelt* van Amsterdam, schilder, ondertrouwd 30 Aug. 1662, out 33 jaar geassisteerd met zijn moeder *Aeltje Harmens*, enz.

1335 (1). Kantschrift van een exemplaar van den penning v. L. I, 254 Z. ingesneden »*Wybrant Schellinger Josyna Rutgers, getrout den* 22 *Februarij. Anno* 1660 (Cat. *Bom* 18 Maart 1884, n⁰ 27).

1336. Bij *de Vries* (1884) n⁰ 748 Z. 6 W. *f* 11.75.

1341. v. L. II 480. Cat. v. Rijksmuntstemp. n⁰ 5. *Bowers. Kz.* Stempel.

1343. *Völcker* n⁰ 748. Vertrek van Karel II. *Kz.* v. L. II 481 (1 en 2) maar met een geheel andere *Vz.* — Willem III als een jongen van

negen jaren te paard Z. 655 W. *f* 146. Onuitg. en buitengewoon zeldzaam. Waarschijnlijk door *P. v. Abeele.* De penning beschreven door v. L. III 51 (2) heeft veel overeenkomst met de Voorzijde, maar verschilt er van b. v. in de rechterband.

1350 (1). Op het overlijden van den schilder *Govert Flink* (geb. te Kleef 25 Jan. 1615, gest. te Amsterdam den 4 den Febr. 1660). Afgebeeld en beschreven met zijn leven door *J. H. v. der Noordaa* te Dordrecht. (Mei 1842) in *v. der Chijs Tijdschrift* II, bl. 763—769 [1]) *Völcker* n⁰ 741. Z. 78 W. *f* 30.—). Met versje van *J. v. Vondel* op de keerzijde. (fraai en zeldzaam).

Hier liet FLINK het sterflijk deel
Wiens onsterfelijke geest
Tuigt met zijn gekroont penseel
Hoe Natuur den schilder vreest
Die zijn doeken t leven gaf
Kunst braveert de Doot en t graf.

1351 (1). Bij *Völcker* n⁰ 764. Dezelfde penning (gegraveerd door *S. Savry?*) Op de *Kz.* Een landschap waarin eene vrouw met zeven pijlen en een hoorn van overvloed in de hand: *d'Eendracht den* 30 *Maert* 1660. Z. 26.5 W. *f* 36.— : Curieus en eenig.

1355 † *Pieter de Ringh.* Zie *Pieter de Ring* en den penning door *E. W. Moes in Oud-Holland* VI (3) bl. 175—181 en bl. 181.

1358 *Hendrik Ruse.* Cat. *de Vries* (1884) n⁰ 757 Mm. 63 Galv. *f* 4.50 als *Vz.* der medaille, hem vereerd door *Christ Lod.* van Brunswijk-Luneburg voor het versterken der vesting Harburg.

1360. v. L. II 480. Kleiner bij *de Vries* (1884) n⁰ 160 Mm. 42 in kabelrand Z. 28 W. *f* 2.25.

1362. *Völcker* n⁰ 753. Z. 37 W. *f* 33.—, (v. L. 490, 1 Kz.). Borstbeeld van *Catharina* koningin van Engeland. *Kz.* De H. *Catharina* Omschrift *Pietate insignis.* (Uitstekend door vroomheid).

1364. De Kei van Jhr. *Everard Meyster* (*Nav.* XXXII bl. 26 en XXXIII, bl. 19 en het aldaar aangehaalde. *E. Meyster Negotiorum Satyricum of de Quinta Essentia van den Toeback door Jean Pleyn de Courage.*

---

[1]) Op bl. 768 den 2den doch op den penning den 4en van sprokelmaent.

Gedruckt tot Maersdamme
Bij Actevn van Stamme
Op t hoeckje van Vulcani straet
Daar de gelaerde Pijp in de gevel staet.

Z. Pl. 1676. kl. 8°. (*Eeltjes* n° 33 (168). July 1886 *f* 7.50) Zie ook Revenge van Jan Pleyn de Courage schildknaap over de onnosele buckens in t Nimmerdorse kreupelbosch, door den ridder van de Key, soo gantsch jammerlijk gemarteliseert. Gedruckt voor Mey en Ster de grootste Key en Ner enz. 1676.

E. Meyster schreef ook *Nimmerdor* en *Kruysleer ter Salicheyt.*

1375. Als bij *Völcker* n° 757 *f* 13.—. Ovaal in plaats van achtkant als bij v. L. II 499 (2). Vgl. A° 1632 n° 959.

1376. Als bij *Völcker* n° 760 *f* 13.—, met *Arnout de Raet* 1662 doch n° 759 met *Door* YVER *in Liefde, Bloeyende* 1637. Kz. ten name *Jac. Jz. Hinloopen* 1651. Z. 30 W. *f* 16.—.

1386. Was te Leiden Cat. *Kleynenbergh* ald. 1835 n° 258.

1387. 1662. 27 Oct. v. L. 510 (1). *Méd. de Louis le Grand.* Ed 1723 fol. 72 n° 106 (18 lignes 41 m.m.). Anders. De stad Duinkerken knielend biedt hare sleutels den Koning aan. In de afsnede XXVII *Octobris* MDC. LXII. (*J. Rouyer Revue Belge* 1887 p. 26, (106).

1387 (1). 1663. *Daniel Seghers*, bloemschilder, door Simon.

1398 (1). (v. L. II 524). Op den aanleg van het nieuwe jaagpad van Leiden naar Utrecht (voltooid 1664). Gegrav. zeer zeldzaam. *Bom* 1873, bl. 33 n° 734 Stedelijk Museum te Leiden 6e Vervolg 1884, 14, *Völcker* n° 769 *Goud* 70 W. *f* 100.—.

1400 (1). 1664. Penning Cat. *Radink* 1884 n° 109. *Vz.* De besnijdenis. *Kz.* De doop in den Jordaan. Op den kant gegraveerd *Jan Clasens Molenaar te Hinlopen* Mm. 53 Z. 62 W. Cat. *de Groot-Kooiman* (Febr. 1888) n° 510 Z. 60 W. Mm. 53 Dooppenning.

1403. *G. Brandt Poezij.* Amst. 1688, 4to bl. 419.

De Helt der Maas, verminkt aan oog en rechterhant
En echter t oog van t roer, de vuist van t vaderlant
De grote *Kortenaar*, de schrik van s vyants vloten,
D' ontsluiter van de *Zondt*, ligt in dit graf besloten.

MDCLXV.

Bij *de Vries* (1884) n° 786, bijzonder fraai Z. 96 W. *f* 84.—.

1403 (1), v. L. II 529 (1) door *Thomas Rawlins. Völcker* n⁰ 772. Z. 30 W. *f* 127.—.

1406. *Völcker* n⁰ 774. Z. 9 W. *f* 15.50. Penning met het borstbeeld van Karel II. *Carolo Segvndo. Kz.* Een slapend lam. *Qvicscit Britan(nia).* Brittannië rust). Door *P. Roettiers.*

1406 (1). Ald. n⁰ 775. Z. 3 W. *f* 17.50. Kleinere penning met borstbeeld van denzelfde. *Kz.* zijn wapenschild.

1408—1409. Zie *C. Honigh. Door Noorwegen* 1886 II, bl. 95—97. De Deensche bevelhebber *Cicignon* speelde eene allesbehalve mooie rol enz. *Vondel. De Havenschenderij te Bergen in Noorwegen.* Slot ald. bl. 96.

1410. *Völcker* n⁰ 770. Z. 36 W. *f* 14.— . Gezicht op Hamburg van den Alster, *Sub umbra alarum tuarum.* (Onder de schaduw uwer vleugelen). *Kz.* De vier wapenschilden. *Madai* n⁰ 2246.

1414. *Alewijn* 7 bl. kl. 8⁰. A. A. *Vorsterman v. Oyen, Annuaire généalogique des Pays-bas* 1874. *J. C. v. der Muelen. De Nederlandsche Adel.*

1427 (1). 1666. v. L. II 538. *Haardsteden* Geld. Gesneden door *Abr. Simon,* Engelschen stempelsnijder. *Völcker* n⁰ 778 Z. 75 W. *f* 8.—.

1428 (1). 1666. v. L. II 541. De Hollanders te land en te water beschermd door Lod. XIV. Grooter in *Cat. des coins à Paris* (1833 n⁰ 125 bij *v. Loon* 18 lignes of 41 m.m. aldaar 30 lignes of 68 m.m.). *Revue Belge* 1887, p. 47 (125).

1437. Staat 143, lees 343.

1433. v. L. II 544. Ook aldus bij *de Groot-Kooiman* n⁰ 319. Z. 75 W. en n⁰ 320 kleiner borstbeeld en met kantschrift Z. 15 W.

1433 (1). v. L. 346 (2). Bij *de Vries* (1884) n⁰ 795 Mm. 57 grooter Z. 50 W. *f* 5.25.

1436. Te royeeren »*deze stempelsnijder*" *van der Wey* toch kommandeerde het 3de rot en *liet* dien penning maken. Bij *Bom.* Sept. 1889 n⁰ 42. Z. 33.

1437 (1). Variant van v. L. II 549 (1). Met hetzelfde borstbeeld. *Kz.* Zeegevecht als v. L. II 546 (1), maar van eene andere afteekening dan III 121 (1—2). Door *Muller* bij *Völcker* n⁰ 787. Z. 113 W. *f* 82.—.

1440. Bij *Völcker* n⁰ 794. Z. 38 W. *f* 21.50. Het borstbeeld verschilt van dat bij *v. Loon.* Vers van *Bidloo* niet vermeld bij *de Vries* pl. VI 7, bl. 89—90.

1442. *Goeree* n⁰ 75; *de Vries* (1884) n⁰ 801. Met 1666. Z. 36 W. *f* 7.25.

1458. Bij *Völcker* n⁰ 796. Z. 81 W. *f* 217, *de Vries* (1884) n⁰ 814 Z. 83 W. *f* 49.—.

1449. Bij *Völcker* n⁰ 798. Penningplaat als het borstbeeld bij v. L. II 549 (3) doch zonder de wapentrofee en met *Chattam Jun.* A⁰ 1661. Z. 37, 5 W. *f* 75.—.

1460. Bij *Völcker* n⁰ 797. Z. 89 W. *f* 100.—.

1461. v. L. II 555 (1). Gezien 18$\frac{26}{6}$82. Het hoofd is veel jonger dan op den penning bij *v. L.* en wel zichtbaar.

1463. Bij *de Vries* (1884) n⁰ 808. Z. 222 W. *f* 42.— als zilveren doos. De uitdeeling geschiedde eerst in 1668, aangezien Burgemeester *Reynst* niet wist wat op den penning te zetten. De doos bestaat uit *voor-* en *tegenzijde* van den penning op het schenken van het wapen en der kroon aan de stad Amsterdam. Weegt 100 Gram.

1471. In het stedelijk Leidsch Museum. Zesde Vervolg n⁰ 580 Z., *Völcker* n⁰ 803 Z. 95, 5 W. *f* 100.—.

1473. Groot 36. Met twee ringen boven elkander. *Vz.* De negen *coracoras* waarmede *Speelman* in 1667 zijnen togt naar Macassar deed en strandgezicht. Omschrift *Trouw van Amboina. Kz.* De leeuw met zwaard en pijlbundel. * *Eendracht* * *maakt* * *macht.* In goud aan ieder *Orang Kaja* vereerd.

1478. Spelde zich ook *J. Schmeltzing* te Leiden. *Nederl. Museum Gids*, bl. 111. Borstsiersel van een zittend jong meisje met een schaap aan 't welk zij rozen voorhoudt. Einde 17e eeuw.

1481. *Hottinger.* In *Ch. Patin. Travels* (1669) London 1697 12mo p. 314 leest men bij Zurich »I have been shewn the place in the »River where the Ingenious *M. Hottinger* was unfortunately drowned »with part of his Family. He was that famous Professor of the *Hebrew* »Tongue whom the States of Holland sent for to adorn their Uni»versity of Leyden," Penning bij *de Vries* (1884) p. 818 Z. 13 W. *f* 7.50. *J. Schulman* IX n⁰ 960 Br. *f* 3.50, *Völcker* n⁰ 810 Z. 14 W. *f* 34.—.

1482. staat 1661, lees 1667.

1482 (1). Stedelijk Museum te Leiden 6de Supplem. 1885 Cat. n⁰ 1877 blz. 11. Gegraveerde tinnen begraafnispenning. Middellijn 6.7 M. Op de *Vz.* in een krans *Ter gedachtenis van Ed. Heer Daniel Barck-*

ringer [1]) *Professor der Philosophie Out* 70 *jaar gestorven den* 22 *July A*⁰ 1667.

Op de keerzijde. 2 *Corinth* I 1 *Want wy weten dat So ons aardsche huys deses tabernakels gebroken wort wy een gebou van Godt hebben een huys niet met handen ghemaeckt maer eeuwigh in de hemelen.*

1484 (1). Kon. P. Kab. *Aanw.* 1886 (?) blz. 15—16.

Groote gouden eerepenning grooter dan bij v. L. II 53. Op de gladde keerzijde is gegraveerd 1667.

De Staten-Generaal der Vereenigde Nederlanden hebben goed gevonden aan den Schout bij Nagt Vlugh als in die qualiteit onder den Luit.-Admiraal van Ghent gecommandeert hebbende het gros van fregatten daermede het fameus exploit den 21, 22, 23 *Juny* 1667 *op de Rivieren van Londen en Rochester is in t werck gestelt te vereeren een gouden keten met een medaille tot een gedenckteeken in syne familie en voor de posteriteit.*

In het Register *Abeele*, (*Pieter van*) te lezen 534.

Bloccenus XXXII. *Blocklant* voor *Blockhorst.* — Invullen. *Chisius.* Kardinaal n⁰ 1119 (24) en te schrappen *Ghisius.* — *Höhn* Sr. nog 1096. — *Keijser* (*de*) — Invullen *Thorn* (Abdis van) n⁰ 104—107.

Zilveren huwlijkspenning (XXIV, 157). Naar het mij voorkomt, is het niet moeilijk, den zin van dit opschrift te vatten. Ik stel voor, het vers aldus te lezen:

Tot teeken van ons vast verbond
zoo wil, o zuivre bloem, aanvaarden
mijn trouw, dewijl uw lieve mond
voor mij het minlijk jawoord baarde;
Trouw, die ik zal ten eind' volstaan,
Of d'oppermacht [*het Opperwezen*] die straff' De Haen.
Bemint [*Bemin*]
Daar gij trouw in vint [vindt].

(*Bemin ook gij hem wien ge getrouw zult bevinden*, nml. den bruidegom, De Haen.

Gent. TH. J. I. ARNOLD.

[1]) *Daniel Barckringer* is belast geweest met de opvoeding der kinderen van den (*Winter*)koning van Boheme, die tijdelijk te Leiden heeft gewoond (*Dr. W. Pleijte.*)

VRAGEN.

Merretje. In de Koning's »Tafereel der stadt Haarlem" III, 339 leest men, dat, niettegenstaande den hoogen prijs der levensmiddelen, de aardappelen van stadswege aan de armen voor $1\frac{1}{2}$ stuiver het »merretje" verkocht werden. Welke maat was dit?

Haarlem. JANSSEN VAN RAAIJ.

[In welk jaar?]

GESCHIEDENIS DER LETTERKUNDE.

De Librye 1889, Aflev. 9 en 10. Inhoudsopgaaf. — Vervolg der Spectatoriale en politieke Geschriften, aanvangend met »De Democraten", deeglijk te Amst. bij J. A Crajenschot uitgegeven weekblad n°. 1796/7. — Litteratuur betr. Jacobus Bellamy. — Verzameling van Onderscheidene Stukken betr. het Metalen Kruis a° 1853—8, bijeenverzameld door J. H. C. Venman. — Geen geheime bevalling, 1/2 Febr. 1677 (te Amsterdam), zegge 43 nummers. — Brief van Een Vriend aan een Vriend, behelsende een onpartydig onderzoek van de zoveel gerugtmakende Zaak van C. v. der Nieuburg, Predikant te Thiel [1]). — De geestelykheid ontmaskerd, in een oprecht en waarachtig verhaal der onderdrukkingen geleden by Johan v. Dalen, geboortig uit Zeeland en friesschen candidaat", enz. (1805). — Declaratoir. Door de ondergeschrevenen (studenten) op den 21 May 1787 overgegeven aan de nog overig synde leden van den Senatus Generalis van Frieslands universiteit tot Franeker", naar aanleiding

---

[1]) Tot toelichting van *Nav.* XXXVI, 287 strekke het navolgende. Uit Ingen te Tiel beroepen, verheugde Ds. v. der N. zich in de achting en aanhanklijkheid zijner gemeente; vooral ook omdat hij, behalve zijn gewonen dienst, weeklijks te zijnen huize nog eene oefening hield, die door velen zeer op prijs werd gesteld. Eens echter te laat ter kerkeraadsvergadering verschijnend, viel er, bij het te voorschijn halen zijner beurs om de boete te voldoen, een zilveren troffeltje uit zijn zak. Dit was genoeg, om hem als vrijmetselaar te doodverven; en wat er dientengevolge voorviel, vermeldt bovenstaande brief taamlijk uitvoerig.

van het verbod aan de studenten om langer lid te zijn van een exercitiegenP. — Loix de l'assemblee française (litterarische club te Rotterdam). — Aflev. 9 wordt besloten door eene lijst van »Facetiae" (Boerenleven, Rariteiten, liefdesgevallen, Quakers-predikatie, Huwelykx VVeeghschael, Gocheltas van Momus, De nieuwe Uilenspiegel) a° 1704—1828; alsmede door eenige »Personalia" a° 1658—1702 (bruilofts-, verjaar-, lijkdichten, enz., uit Huygens, Vondel, Westerbaen, Jan v. der Does en Kasper Brandt). — Aflev. 10 ontsluit wederom eene lange rij van »Almanakken" a°. 1793—1857. Merkwaardig is daarin o. a. hetgeen wordt opgegeven van de »Vereeniging V. W". (in 1817 te Amsterdam ontstaan). Terwijl no. 48 *Nav.* IX, 239 (Dichters der Evang. Gezangen) toelicht. Voorts telt deze aflev. de 104 kaarten op, aanwezig in den »Atlas-Leemans" (a° 1704—99). En voert ten slotte op Nicolaas Hoefnagel met zijne pamfletten (vgl. *Nav.* XXIII, 603), voorafgegaan door »Kantteekeningen op Mr. W. P. Sautijn Kluit's Nic. H[1] als Journalist", welke G. v. Rijn liet vloeien uit zijne welversneden pen.

Genealogische kwartierstaten. Vervolg van *Nav.* XXXIX, 648. Inhoud van aflev. 25—27.

Willem Reinhard Adolf Karel graaf v. Rechteren-Limpurg [1]), heer van Schulenborch en de Ehse, geb. te Rechteren 11 Oct. 1798, † Utrecht 17 Mei 1865, kamerheer des Groot-Hertogs van Hessen, ritmr in Hessischen dienst, enz.; tr. Darmstadt 27 Dec. 1823 Sophia Maria Adelaïde bse von Günderrode, geb. 19 Juni 1803, † Kampen 21 Oct. 1876, dr v. Friedrich Justinian bn von G. bij Louise Henriëtte Caroline bse von Kettelhodt. — v. R-.L. [2]), v. Heeckeren, v. Rechteren [3]) v. R., v. Limpurg-Speckfeld, v. Lintelo, v. Isenburg-Mariënborn, v. Haersolte [4]).

Tjallingh Minno Watze Els bn Collot d'Escury [5]), geb. op

[1]) voerde gekwartileerd v. R. en v. Limpurg-Speckfeld.

[2]) Frederik Lodewijk Christiaan, heer van Almelo, Rechteren, Schulenborch, de Ehse en Verborch, uit diens tweede huwelijk, met Elisabeth Reiniera Johanna v. Heeckeren, vrouwe van Olde. [3]) tweede huwelijk. [4]) eerste huwelijk. [5]) In de teekening van zijn wapen mist men de »palmes de divers émaux" voor dekkleeden (Armorial 1e éd.), misschien met voordacht; ook, het met een herald. rechts-gewenden leeuw v. zwart beladen zilveren schildje boven den dwarsbalk, van het wapen zijns overgrootvaders Simeon Petrus, page van prins Willem IV, † 1800,

state Klein-Hermana te Minnertsga [1]) 29 Maart 1825, † Leeuwarden 14 Mei 1887, burgemr van Barradeel, enz.; tr. Leeuwarden 19 Nov. 1851 Maria Taad Wierdsma, geb. ald. 22 Juni 1821, † ald. 16 Jan. 1873, dr v. Mr. Pieter bij Joha Elisabeth Wichers. — C. d'E., v. Asbeck [2]), du Tour, v. Plettenberg, v. der Burch, v. Camminghа, Baert [3]), Keijser.

Jhr. Pieter Adriaan Beelaerts v. Blokland, geb. 's-Gravenhage 8 Sept. 1880. — B. v. Bl., Gevers Deynoot, Bogaard, v. Limburg Stirum, v. Heeckeren v. Brandsenburg, Wijckerheld Bisdom, B. v. Bl., Alting Siberg [3]).

Mr. Hendrik Lodewijk v. den Santheuvel, geb. Dordrecht 3 Maart 1765, † ald. 9 Sept. 1800, secretaris en penningmr ter thesaurie van D., mitsgaders ontvanger der personeele 100ste penningen voor de stad D. en ressorte van dien, hoogdijk-heemraad [4]) van oud-Dubbeldam en dijkgraaf op stadsgrond; tr. te D. 5 Jan. 1793 Jacoba Maria v. Tets, geb. op Vreugde-en-Rust bij Voorburg 15 Aug. 1772, † D. 1 Mei 1848, dr v. Mr. Arnoldus Adriaan, vrijheer van Oud-en-Nieuw-Goudriaan en Langerak bez. de Lek, bij Wilhelmina Jacoba Hartingh. — v. den S., v. Cattenburch, Orisandt, del Tombe [5]), Beljaerts, Copes, v. Steelant, Dozy.

Gerardus v. Wageningen, geb. Sprang 4 Jan. 1764, † op Dekema-state te Jelsum 10 Aug. 1852, kapt. bij het reg. Oranje-Friesland [6]), enz.; tr. Jelsum 24 Juli 1791 Juliana Lucia Elisabeth

---

die door zijn huwelijk met Charlotta Elisabeth v. der Burch, heer werd van Naaldwijk en Sliedrecht.

[1]) Ald. was zijn vader, Carel Emilius Els † 1828, jachtofficier, maire en schout. Zijn grootvader, Johan Marthe † 1817, was page, later onderstalmr van prins Willem V.

[2]) Van Anna Clara Electa Walburga v. A. † 1851, tweede gade van Carel Emilius Els C. d'E., waren de vader en grootvader heeren thoe Bergen en Münsterhausen.

[3]) Martha Maria Jacoba Adriana A. S. † 1844 was de eerste gade van Pieter Hendrik graaf v. Limburg Stirum † 1875, hofmaarschalk van prins Frederik der Nederl.

[4]) z. v. a. hoogheemraad? Had men ook laagdijk-heemraden? En mitsdien laagheemraden? Is 't niet hoog-dijkheemraad?

[5]) Joha del Tombe † 1748 maakte haren echtgenoot, Mr. Willem Hendrik v. Cattenburch, tot heer van Grijpskerke en Poppendamme.

[6]) Dit was zijn vader, Jan v. W. † 1819, ook.

Maria Houth, geb. Deventer 22 Febr. 1772, † Leeuwarden 26 Juli 1832, dr v. Hendrik Jetse Samuel Maurits bij Geertruida Anna Margta bse v. Broeckhuysen. — v. W., Cloeck, Blom, de Haan, Hooymaijer, Hubert, Maertens, Teyler.

Mr. Martinus Gerard Pieter Del Court [1]), heer van Krimpen a/d Lek [2]), geb. Haarlem 12 Febr. 1841, rechter in de arr.-rechtbank te H., enz., tr. ald. 17 Aug. 1865 Jwe Clara Catha Elisabeth Roëll, geb. ald. 1 Apr. 1843, dr v. Mr. Herman Hendrik bn R. bij Elisabeth v. de Poll. — Del Court, v. Wickevoort Crommelin [3]), v. der Meersch, de Bruyn, v. Barnevelt, Heshuysen, Bosch, Boogaard.

Mr. Christiaan Lodewijk Schuller tot Peursum [4]), geb. te Oud-Alblas 7 Juli 1813, † Utr. 1 Apr. 1860, advocaat enz. enz. ald.; tr. ald. 23 Juli 1846 Marie Isabelle Françoise v. der Bank, geb. Eindhoven 10 Febr. 1819, † Amersfoort 26 Sept. 1882, dr v. Matthijs Andries bij Elisabeth Catha Mia Theben Tervile. — Schuller,

---

[1]) Indien deze gesl. z. v. a. »de la cour" is, — vgl. over *del* Joh. Winkler, Nederl. Gesl. 544, — en »cour" hof (burcht) beduidt, — niet alleen 1. en 4. van het schild vertoont eenen burcht, maar zelfs het helmteeken eenen (burcht) toren (tusschen eene vlucht); — dan behelst het devies: »Li droict chemin est li *court*" eene volks-etymologische woordspeling.

[2]) Deze heerl. was reeds in 't bezit zijns overgrootvaders Mr. Abraham Del Court † 1759, geh. m. Anna v. Barnevelt (van Noordeloos) † 1789 op Paanderen bij Koudekerk. Anna, geb. 13 Jan. 1725 te Gorinchem, zal zuster geweest zijn van den *Nav.* XXVI, 47 vermelden Willem Hendrik v. B., zoon van Martinus, ambachtsheer van Krimpen a/d Lek en Vlijmen, raad, burgemr en drost van Gorinchem, ook heer van Engelen (N.-Br.), in 1749 nog in leven (Tegenw. Staat v. Z.-Holl. bl. 275); zoodat zij Kr. a/d Lek aan Del Court bracht.

[3]) eerste gade. Adolfine Elisabeth († 1841) 's grootvader, Mr. Hendrik Samuel v W. Cr. werd (16 Febr. 1734) op Arendsburg aan de Bilt geboren.

[4]) Zijn vader, Lodewijk Schuller, geb. te Koevorden 22 Juli 1787, † Dordr. 4 Aug. 1819 eerst luit. bij de marine en enseigne de vaisseau, werd door zijn huwelijk met Barbara Christina de Jonge, heer van Peursum, reeds in 't bezit van haren grootvader den Med. dr Christiaan, geb. in Bengalen, † te Nieuwpoort 26 April 1790. Het wapen: in goud een deftig aangekleed jongman met pruik, die eene schrijfpen (ganzenschacht) in de hand houdt, zal, als sprekend, den naam verklaren; Schuller = Schuler, d. i. scholier.

de Jonge, Rasch, Woesthoven [1]), Ponse, Becius [2]), Gordon, v. Imbyze v. Batenburg [3]).

Gerard François de Roo [4]), geb. te Dordrecht 24 Aug. 1884. — de R., v. den Santheuvel [5]), Cluysenaer, Jantzon v. Erffrenten, v. der Kaa [6]), Repelaer, Castendijk, Vrijthoff.

Duco Gerrold Wichers Wierdsma [7]). — W. W., Rengers Hora Siccama [8]), Wichers, v. Haersolte [9]), v. der Feen [10]), Rengers, Binckes, Hora Siccama.

---

1) eerste gade. Margta Joanna Christina Woesthoven 's echtgenoot Jacobus Joh de Jonge, heer van Peursum, † op Koppelrust bij Dordr. 21 Febr. 1844, was pred. te Nieuwland, daarna te Oud-Alblas. Haar vader, Adolph W. † 1801 was o. a. secretaris en boekhouder op het Prinsenhof te Amsterdam. Het wapen W. (in goud springend hert herald.-rechts van een boom, op grasgrond) vertoont niets dat op een »woesten" hof gelijkt.

2) Wapen: een (beuken?) boom; in casu sprekend.

3) Jonkheeren-familie. Gevierendeeld van Imbyze en v. Batenburg (waarmede, blijkens het wapen, v. Meeckeren stamverwant is; vgl. de naar een handschrift v. Schuler (*sic*) opgemaakte geneal. v. M. in Herald. Bibl. 1874 bl. 20).

4) Zijn overgrootvader, François de Roo † 1826, was heer van Westmaas en Group. 5) Wilhelmina Bartholomina Maria's moederlijke grootvader, Jhr. Jacob Nicolaas Joan Jantzon v. Erffrenten † 1884, was heer van Babiloniënbroek.

6) tweede gade. Zie meerdere bizonderheden in Geld. Volksalm. 1890 bl. 72, èn genealogisch, èn in verband tot het landgoed Daalhuizen te Velp, met zijne aloëplant, gekweekt door Mr. Engelbert Anthonie de Roo van Westmaas, die 26 Juli 1889 met zijne (nicht en) gade Henriette Robertine Castendijk gedachtenis vierde van 40-jarige echtvereeniging. Ook *Nav.* XXXVI, 287, 8 staan eenige personen van den naam de Roo vermeld. Wm de Roo, pred. te Tiel, leeft steeds voort in Ev. Gez. 182. Te Tiel † 11 Jan. 1888 Johan Karel v. Lidth de Jeude, geb. de Roo.

7) voert 1. en 2. Wierdsma, 3. Wichers. Geen vierde canton. Zijn vader is Mr. Cornelis W. W., zijn grootvader was Mr. Pieter Wierdsma († 1846) geh. m. Joha Elisabeth Wichers († 1856). 8) tweede gade. Louise Christine Egbertine Françoise's grootvader, Jhr. Mr. Wiardus Hora Siccama † 1849 werd door zijne eerste gade Odilia Amelia bse Rengers, heer van Farmsum, Ten Post en Oosterbroek (havezate te Eelde, Drente). 9) Anna Helena Cathа Dorothea († 1856) 's vader, Mr. Coenraad Wm Antonie v. Haersolte † 1862 was heer van Den Doorn, Haerst en Zuthem. 10) Jeltje v. der Feen († 1809) 's echtgenoot Petrus Wierdsma († te Leeuw. 1811), was ridder der orde van de Unie.

VRAGEN.

C. A. v. Wachendorff. Van een hem door dezen »medegedeeld" handschrift spreekt Te Water, »Verbond der Edelen" IV, 415. Waar berust dit handschrift tegenwoordig?

J.

KUNSTGESCHIEDENIS.

Ostende (XXXIX, 649). De zoogenaamde »kermiswagen" is waarschijnlijk eene ouderwetsche, oosteindische badkoets (cabine roulante).

Gent. TH. J. I. ARNOLD.

Ostende. De caricatuur is dood-eenvoudig. Te Ostende, waar men bains mixtes heeft, d. i. waar heeren en dames samen baden, vergist een badgast zich, en wil in eene badkoets (cabine) gaan, die niet de zijne is. De verschijning eener dame, die uit het koetsje komt, doet hem zijne vergissing bemerken.

Ingenieurs, landmeters, enz. Vgl. *Nav.* XXXVIII, 102—6. Wordt vermeld 20 Jan. 1700, het sterfhuis van Jan v. Alberdingh, in zijn leven Directeur van 's lands fortificatiewerken, Den Haag.

Advert. o. a. in de Haagse Courant, i. d. 21, 24 en 26 Juni 1793: *⁎* WILLEM ARENTZ, Geadmiteerd LANDMEETER, het aanleggen van ENGELSCHE TUINEN en PLAATSEN, eerst onder de Heer *Michel* en nu by de twee Jaaren in Engeland geleert hebbende, bied zyn dienst aan, het zy in of buiten de Provintie van Holland, voor een gering Loon, om eerst bewyzen van zyn zaak te geven en recommandatie te bekomen, tot het aanleggen van LUSTHOVEN of TUINEN, zijn adres is by Monsr. *Kriger* in de Haarlemmerhout, of by de Wed. *Arentz* in het Dorp van Wassenaar.

Blijkens eene kwitantie ten laste van mevr. de Wed. v. Dam-Gerlings te Haarlem, liet deze dame hem onderwijzen door Joh. Overschie in de Landmeetkonst: 20 lessen voor *f* 7.—, verschenen 27 Maart 1786.

François Arland, Ordinaris Ingenieur ten dienste dezer landen, 9 April 1716.

Samuel Augier, Ord. Ing t. d. dezer l., Den Haag, 5 Maart 1716.

Hendrik Beecken, Ing. Ord. van Z. H. d. Prins van Oranje, en Quirrijn v. Lobbrecht, gewezen Extraord. Ing. 1 April 1678.

Catharina Vlack, wede van den Ing. Harman Becker, komt voor 8 Aug. 1695, 4 Mei 1703 en 3 Apr. 1704.

Jonr Pieter v. Blanckevoort, Ing., 23 jaar, Den Haag, 1666.

Cornelis de Bloys, 28 Mei 1675. (Zie op Wouter Verstap).

In de 's-Gravenh. Ct. wordt gesproken van een Nieuwe Caert v. Rhynl. waterstaet curieus uitgevoerd door M. Bolstra, landmeter, bij G. Block, Den Haag, 4 Jan. 1741.

Johannes v. den Broeck, Ingen. t. d. dezer landen, 1704. 25 April 1705, Ord. Ing.

[Volgens v. der Aa schreef een J. v. den Br. Matheus Doolhof, Leeuw. 1694. 4°].

Richard Carr, Ing., Geertruidenberg 1669.

Joseph de Chatillon, Ing. en Luitenant onder t Reg. v. Lauwik, 1 Mei 1714.

Rutgaert v. Cleeff, »Fontynier" van Z. K. Maj. v. Groot-Britt. Hoogloffelyker memorie, 8 Febr. 1703. (Protoc. not. Mispelblom).

Frederick Statius v. Daelen, Mathematicus van de stad Riga, 3 Aug. 1682. (Protoc. Not. Pr v. Zoutelande).

Ing. Dorsman, 21 Juni 1678 (Prot. not. Joh. v. der Plas).

Johan Elants »petandier [1] en Insingeur" [2] ten dienste van H.H. Mogenden jegenwoordig in Den Haag, 19 Oct. 1660; transporteert zijn tractement als »petandier" ten laste van de Prov. van Holland tot *f* 300.— ; 18 Mei 1661 (Prot. not. Pr v. Roon, Den Haag) over eene beleediging; 1 October 1663, en 30 April 1664 eveneens genoemd; 31 Juli 1670 verklaart Aernout Offerkamp ten verzoeke van

---

[1]) petardier = springbusmaker. RED.

[2]) De geslachtsnaam Insinger wordt door Joh. Winkler, Nederl. Gesl. 560 afgeleid van het dorp Insingen (Middel-Franken), en de Genealogie moge uitmaken, of dit zoo is. Bij zuiver Nederlandsche afkomst evenwel, kan het een beroepsnaam wezen insingeur hierboven, en a° 1678 = ingenieur (*Nav.* XXXVIII, 105). Vgl. naast het Engelsche engine (= werktuig) eenigermate ensien (= engien), d. i. verstand, beleid (Oudemans). RED.

Isabella d'Arrondel, huisvrouw van Jan Elant, dat hij met E. in discours geraakt zijnde, hem heeft hooren zeggen, o. m. »de Caerten van Ceulen die can ick uyt myn hooft wel maecken". E. noemde zich (in zwierige handteekening) »Ingenieur en peterdier".

Sieur Antoine du For, Ing. ord. au service de ces pays 1705.

Quirijn v. Lobbrecht (zie op Hendrick Beecken); 13 April 1678 (Prot. not. J. v. der Plas).

Pierre Dominique Des Marets, Ord. Ing. t. d. dezer landen, 3 Mei 1714.

Etienne Marlet, id. id. 13 Maart 1713.

Johan Meijers, Ing. t. d. dezer l., Den Haag 27 Maart 1702. In 1696, 17 Januari, wordt Johan de Meijere genoemd Ord. Ing. of Fortificatiemeester. 1695 Beleg v. Namen onder Coehoorn. In 1701 te Nijmegen, in 1711 op de Staten v. Oorlog.

Sebastiaen Meijers, Ing. t. d. dezer vereen. landen. Den Haag, 1702.

De Wed. van den Ing. Municker zaliger, 6 Juli 1661.

Aernout Offerkamp (zie op J. Elants, en op Wouter Verstap) 31 Juli 1670.

Johs Overschie (zie op Willem Arentz) 27 Maart 1786.

Genesis Paen, Contr. v. d. fortificatien van Holland, 61 jaar, 1666.

Louys Paets, Ing. in Den Haag, 1671.

Abraham v. Persijn, Ingenieur en Wynroeier woonde a/d zuidzyde v. d. Nieuwe Veerkade Den Haag, 25 Febr. 1683, (Protoc. not. P. v. Roon), 13 Apr. 1678 (Prot. not. J. v. der Plas).

Johan Pets Ing. ten d. dezer landen, 19 Sept. 1696.

Cornelis Redelijkheid [1]) j. m., ondertrouwt met Johanna Christina v. Wagtendonk, wed. van Gerrit Pansser, beiden onlangs te Amsterdam, en nu alhier in Den Haag, 4 Oct. 1761.

Victor v. Reever, Ing. ten d. dezer l., 27 Sept. 1702 (Protoc. Not. Simon Knoll).

Abraham Saan, extraord. Ing. t. d. dezer l., Den Haag, 12 Mei 1688.

Daniel Schilling, geswooren Lantmeter, verkrijgt 13 Aug. 1607 commissie om te meten en te caerteren alle de buyterlanden, gorssen ende slycken, leggende buytensdycxs in Zuyt Hollandt ende Althena (App. Rekenkr; Rijks-Arch.)

---

[1]) Zie over hem *Nav.* XXXVII, 542.

François v. Sandwyck, Ing. ten d. dezer Vereen. Nederl., jegenw. in Den Haag, 1705. In 1641 of 42 te 's-Grav. geboren (zie v. der Aa).

Jacob Schoth (zie op Wouter Verstap), 28 Mei 1675.

Adriaen Slijp, Ing. t. d. dezer l., Den Haag, 2 Mei 1679.

Frederick Steffany, Ing. Den Haag op 't Hofje van Nieuwkoop, maakt 4 Aug. 1708 testam.; 17 Aug. in zijn leven Ing. (Prot. not. H. v. Reverhorst. Zie Inventaris en volgende akten).

Paulus de Storff, Collonel en Ing. Generaal van Z. H., huurt 20 Febr. 1682 een huis in de Juffr. Idastraat, Den Haag; 27 Juni 1682 Ingen. Gener. dezer Vereen. Nederl. transporteert aan eenen sollicitеur *f* 24, welke som hem door den Prins voor een jaarl. pensioen is toegelegd. Ook de Ordonn. op hem van de Staten. Insgelijks genoemd 30 Juni 1683. Verklaring i. d. 30 Juni 1684 (protoc. not. J. Huyssen), dat hij vóór 29 Maart 1681 op zijn slaapkamer een kast met boeken heeft gehad, welke hij voor geen *f* 2000 zou willen verkoopen.

Juffr. Maria Wens (Wensch), wed. wijlen den Ing. Pieter v. Strucht, 3 December 1677; 1680 in zijn leven Ingen. en Regim. Quartiermr t. d. dezer landen; 17 Juni 1684 de wed. wijlen P. v. Struchte.

Estienne de la Trugodière, Ing. t. d. dezer Vereen. Nederl. 1703.

Adriaen Verdoorn, fortificatiemeester, weduwnaar, 's-Gravenhage, 26 Febr. 1671. Testament (Prot. not. Jac. Regenboog) 13 Juni 1665. Nog genoemd 30 Dec. 1690, Ing. t. d. dezer landen.

Wouter Verstap [1]) 21 Jan. 1666 (Prot. not. Pr. v. Roon, Den Haag). Ook aldaar genoemd 2 Dec. 1666; 17 Dec. 1666 (Prot. not. Abr. Warmenhuysen); hij is *f* 84.— schuldig aan Mr. Corn. Nierop voor verdiend salaris; 24 Jan. 1667 te Voorburg; is geld schuldig voor leverantie van boter; 17 Febr. 1667 (Prot. not. A. Warmenhuizen). Contract tusschen hem en Willem Dirckszoon v. der Spek wonende a/d Geestbrug, omtrent afstand van des eersten woning a/d. Trekvliet gekomen van de erfgen. van Jacob Wouterssz. v. der Linde, 7 Sept. 1667 (Prot. not. P. v. Roon); hij machtigt zijne zuster Sara in de erfenis Kinckhuysen; 15 Sept. 1668 (zelfde protoc.) geld schuldig aan een soldaat; 23 April 1668 (Prot. not. Corn v. d. Beest). Hij is in detensie genomen op valsche beschuldiging, doch weder ontslagen, 20 Maart 1670.

---

[1]) Zie over hem en een werk van hem, l'Inventaire des livres formant la Bibliothèque de Bénédict Spinoza. La Haye 1889. Zie ook *Nav.* XXXV, 238.

27 Juni, 1 October en 16 October (Prot. not. Ant. Croll, Den Haag); gedetineerd geweest op de Voorpoorte 28 Mei 1675 (not. Anth. Croll); Monsr Arnoldus Offercamp, Ords Ingen. ten dienste van zijn Churf. Doorlt van Brandenburg en Monsr Cornelis de Bloys Ingenieur ten dienste dezer landen verklaren ten dienste van Wouter Verstap Ordins Ingen. t. d. dezer landen, dat hij, Verstap, Jacob Schoth Quartier-Mr onder de Comp., Coll. v. d. Heer van der Lecq, een langen tijd heeft geïnstrueerd in de Const van de Geometry ende fortificatie; zie ook de protoc. van 1672—1684, o. a. 25 Jan., 7 Maart, 16 Maart 1676 enz. De handteekening van Wouter N. is even zwierig als die van Elants. (Zie hier boven).

Isaack v. de Water, Ingen. en Luit. t. d. dezerlanden 6 Mei 1689.

»In den name des Heeren, Amen. Kennelick zij eenen ygelicken dat in den jare 1645 op den 26 September voor mij Andries Makingje not. publ. bij den Hove van Hollandt geadmiteert, in 's-Gravenhage resideerende, tegenwoordig in 't Leger tot Oost Deekelo, ende voor de getuigen naer genoemt, in eygener persoon gecompareert en verschenen is Jor Johan Naeirne Lieutenant enz. Getuige in t Leger voor Hulst, Pieter Wright, Ingenieur, 24 Oct. 1645.

Maximiliaan Yooy [1], Quartiermr en Ingen. Generaal dezer landen 12 Juni 1686. (Prot. not. J. Huysser, Den Haag). Zie v. der Aa.

Ingenieur Weeck of Heeck, 13 April 1678 (Prot. not. J. v. der Plas, Den Haag).

Den Haag. A. J. SERVAAS VAN ROOIJEN.

Schrikschoenen (XXXIX, 99). Ik aarzel ze met schaatsen te vereenzelvigen, omdat ze mij aan schrikkelen, overschrikkelen, overslaan, herinneren. »Jan, 'k verstaan ni wa(t) da(t) je leest, 't is zeker da(t) je wel 'n regel over schrikkelt". Is dit schrikkelen 't zelfde als in »schrikkeljaar", waarin men de gewone orde van jaar-verdeeling overschrikkelt? [2]) De hinkelbaan der kinderen is in vakken verdeeld; men mag geen enkel vak overschrikkelen. Zouden schrikschoenen niet iets hebben van sneeuwschoenen, waarmede men op sneeuw en ijs ook springen kan?

G. P. ROOS.

---

1) Yvoy? RED. 2) Vgl. *Nav.* XXVI, 215. RED.

VRAGEN.

Palomijn. Wat was dit voor eene soort linnen of tafelgoed?
Haarlem. JANSSEN VAN RAAIJ.

[Waarom de bron en de plaats of het gewest waar, en vooral ook het jaar waarin men het genoemd zag, niet opgegeven!]

TAALKUNDE.

Gend (XXXIX, 591). Is er, buiten de Vl. Kronieken o. a. van Despars, eenig geschiedkundig bewijs, dat v. Artevelde's stad, eertijds Wanda heette? 't Komt mij wel wat apocrief voor, daar men er ook de Wandelen (Wandalen) bij haalt. Ware 't zoo, 't ware een bewijs te meer voor de sluit-*d*.

G. P. ROOS.

De Klepperheide (XXXIX, 362). Dat ooit tusschen Buren en Erichem eene eenzame heide zou bestaan hebben, is moeilijk te gelooven. Maar een klepper is een slecht soort van paard, dat bij het draven met den achterpoot tegen den voorpoot slaat (klept), in plaats van den achterpoot onder den voorpoot vooruit te brengen, gelijk een goede harddraver doet. De klepper is te traag in het oplichten zijner voorpooten, of wil men, beenen. Zoo kan Klepperheide zijn eene heide waarin men slechte paarden liet loopen om, als ze konden, er nog iets te grazen. — Klapper is hetzelfde als papaver, en een klapperweide zal alzoo een weide zijn waarin klappers, klaprozen of papavers groeien, in casu geene gewenschte plant. Maar hiermede is Klepwaard niet verklaard.

A. J. C. KREMER.

Pol (XXXIX, 351) — is nooit ofte nimmer poel. Een pol is eene hoogte, een poel eene laagte. De grenzen van het oude schependom, thans gemeente, Arnhem waren aangeduid door pollen, bij welke later steenen palen gezet zijn. Zulk een pol zag ik nog verl. Hemelvaartsdag nabij den Paaschberg achter het Invaliedenhuis; alzoo voor

iedereen die Arnhem bezoekt gemakkelijk te vinden. (Grenspaal 18, kaart van v. Vlooten. Een pol is als rond heuveltje honderde malen te Arnhem, wanneer over grenzen gehandeld werd, ter sprake gekomen, en in officieele stukken te vinden [1]). — Pol de Mont is = Paul de Mont; de man heet met zijn doopnaam Paul of Paulus [2]).

A. J. C. KREMER.

Zaansche geslachtsnamen. Naschrift. Nu mijne aanteekeningen over Zaansche geslnn. in *Nav.* XXXIX geheel zijn afgedrukt, is het niet overbodig iets tot besluit te zeggen, ter waarschuwing van hen, die mijne mededeelingen mochten willen gebruiken. Vooreerst dan, dat ik het opstel geschreven heb in 1887 en '88, terwijl ik niet behoorlijk onderlegd was, om zonder mistasten onze germ. mansnamen te kunnen verklaren; want ik was toen nog gymnasiast.

---

[1]) Daar heeft de heer Kr. gelijk in; zie v. Hasselt's Roozendaal (1808). Lag op de grens van R. en het Richterampt van Veluwenzoom in 1724 »Het Eertbeker boomtje", een stomp: men vond er in 1756 een Biesenpol, Bras(ch)- of Bruytspol, de Mariendaalse pol, den Vreedepol (vrede = grens); zie a. w. bl. 508, 520, 2, 519, 524. Boven Terlet lag in 1650 de Broukuelen of Broeukuylen Pol(l), een poll eycken, vermeld in het Verbael van de Gecommitteerden der stadt van Arnhem 12/14 Septr van dat jaar (ibid. bl. 476). In 1694 lag er een »opgeworpen scheytspol" (ibid. bl. 488). Vgl. hiermede uit Dr. W. Pleyte's Malenboek van Meerveld en Meervelderbosch" (1886, Barneveld, Boonstra) (bl. LXII, 'IV, 'V): Sabbathi den 9e Nov. 1748, ».... dat de Limietschijdingen van voors. Heerlijkheid Loo, in zoo verre sal worden verandert en geextendeert, dat meede daar in het Groote en Kleijne Uddeler meer werde begreepen, met authorisatie op den Lantdrost van Veluwen, om..... d e g e l e g d e P o l l e n voor soo veel noodig t e s l e g t e n, enz. Martis den 21e April 1750, »..... dat ten dien eijnde de reets a⁰ 1748 o p g e r e g t e d e P o l l e n, soo veel nodig hadden g e s l i g t". Verbaal, 21 April 1750 door den landdrost Torck ingediend: »..... heeft met den heer Beaufort affgesproken omme des anderen daags ogtent te saamen te rijden nae de n i e u w e P o l l a⁰ 1748 g e m a a k t..... en dus wederom koomende bij d e P o l l a⁰ 1748 g e l e ij d t bij den Hogen Duijvel". Vgl. polle = top, spits, kruin (Kiliaan). Bij Doetinchem ligt een erve Polcamp. Van zoodanige pollen is echter in de door ons *Nav.* t. a. pl. bijgebrachte voorbeelden geen sprake. De Polstraat te Deventer (aan den IJselkant) is blijkbaar poelstraat, enz. enz. Waarbij opmerking verdient: 1⁰ Poll *of* Posendorf (Lijfland); Posen = mose(n), d. i. moeras, vgl. Pösen-, Pesen- of Persenbeug, -burg (marktvlek in Oostenrijk), Perse(n) = merse(n). 2⁰ Polken (gehucht te Stekene in O.-Vlaand.), als vertoonend een diminutivum. Een kolk langs de kust, in Var (dep. van Frankrijk) heet N a p o u l e. RED.

[2]) Saint-Pol (Z.-Brab.) luidde in 1415 Sint Poel (*Nav.* XXXVIII, 14). RED.

Van de door Grimm en Verner ontdekte taalwetten had ik nog geen juist begrip; en ik heb daardoor vele op elkaar gelijkende vormen voor identisch gehouden, zonderdat ik mij genoeg afvroeg, of dit wel mogelijk was. De daaruit ontstane vergissingen zijn talrijk, maar ze kunnen den ervaren lezer niet schaden. Hij zal zelf wel opmerken, wat verkeerd en dus onbruikbaar is. Het is daarom niet noodig, dit alles hier aan te wijzen. Het ware noodelooze plaatsverspilling. In de tweede plaats moet ik hier verklaren, dat ik bij het schrijven mijner aanteekeningen uitgegaan ben van eene andere opvatting over den oorsprong der germ. mansnamen, dan die, waartoe ik nu door voortgezette studie en onderzoek ben gekomen [1]). Ik heb nl. tal van namen als onsamengestelde verklaard, die in werkelijkheid verkortingen en vervloeiingen van tweeledige namen zijn. Ik hoop eerlang elders uiteen te zetten, hoe ik nu over het ontstaan onzer namen denk. Het spijt mij, dat ik deze ernstige fouten in mijn werk eerst na het afdrukken ervan heb ontdekt; ook omdat deze slotwoorden den lezer van het opstel wellicht niet onder de oogen komen. Hadde ik die fouten vroeger gekend, dan had het opstel niet in dezen verkeerden vorm het licht gezien. Maar dit is nuttelooze napraat. Ik wil nu maar hopen, dat men mij mijne jeugdige voortvarendheid zal willen vergeven.

Thans wil ik nog antwoorden op de bedenkingen van den heer A. op bl. 600 en 601, en wel omdat ik in het daar geopperde volstrekt geen bezwaar zie tegen de verklaring der eenlettergrepige N.-Holl. geslnn. uit mansnamen. Het gebruiken van patronymicale vormen als Jan Willemsz en Willem Jansz hangt volstrekt niet af van het al of niet bezitten van geslachtsnamen. Dit was vroeger niet het geval, en is het ook nu niet. In vele geslachten, die sinds eeuwen eenen geslachtsnaam dragen, wordt die gesln. in het dagelijksch le-

---

[1]) Nog in de vorige aflevering van dit tijdschrift, bl. 651, komt die onjuiste opvatting aan het licht. Ik had de bijdrage over Bennekom dan ook reeds voor een half jaar geschreven en opgezonden. — Benne is wel eene vervloeiing uit Bernhard, maar ontstond niet op de daar aangegeven wijze. De vorm Bennet is bestaanbaar, maar van geen waarde voor de verklaring van Bent en Bente. De *t* in deze en andere namen behoort tot den nederduitschen verkleiningsuitgang *itjo*, *itto*, die beantwoordt aan het verschoven hoogduitsche *izo*, dat nog overig is in Fritz, Heinz, enz.

ven niet gebruikt, en wel, omdat het gebruik van vadersnamen dikwijls minder aanleiding tot verwarring geeft, dan dat van den gesln. Dit is bv. het geval bij die maagschappen, waar dezelfde voornaam telkens wederkeert. Ik wil hier een enkel voorbeeld geven uit den tegenwoordigen tijd. Te Zaandijk is de naam Jacob Vis zeer gewoon; en wanneer men allen, die zoo heeten, ook zoo bij hun wettelijken naam noemde, ware verwarring onvermijdelijk. Men spreekt daarom van Co Kees, Co Dirks, Co Willems, Co Gerrits, Co Coos [1]) naar de voornamen hunner vaders en met weglating van den gesln., die reeds eeuwen bestaat. Ieder weet, wie Co Kees is, en waar hij woont; Jacob Vis, zonder meer, zou men niet terecht kunnen brengen. Dit is een zeer sterk sprekend voorbeeld; maar het staat volstrekt niet alleen. — Evenals het nu gaat, ging het ook vroeger. Velen, die eenen geslachtsnaam hadden en dien zeer goed kenden, gebruikten hem niet. Zij voegden achter hun voornaam dien van hun vader, en onderteekenden zoo de stukken, die zij te teekenen hadden. Slechts bij uitzondering voegden zij er hun gesln. bij. De oorkondenboeken leveren hiervan talrijke voorbeelden. Het niet gebruiken der geslnn. is dus volstrekt geen bewijs tegen mijne verklaring dier eenlettergrepige namen. Men had die geslnn., maar gebruikte ze alleen als ze noodig waren; de meeste maagschappen onthielden den ouden voorvaderlijken naam, en leverden dien van vader op zoon over. Toen nu in 1811 de geslnn. wettelijk werden vastgesteld, zijn tal van die namen ingeschreven, en sinds in officieele stukken steeds gebruikt. Daardoor komen ze hoe langer hoe meer in zwang, en verdwijnen de nieuwgevormde vadersnamen, voorzoover ze niet door de onmisbaarheid in wezen blijven. — Die geslnn. zijn dus voor een goed deel reeds eeuwen-oud. Daarom behoeven de voornamen, waaruit ze ontstonden, nu niet meer allen te bestaan. Het is derhalve genoeg, als aangetoond kan worden, dat ze vroeger in gebruik zijn geweest. Ik begrijp dan ook niet, waarom er bezwaar is, voornamen van vóór 1100 aan te halen. Wanneer die namen uitsluitend vóór 1100 voorkwamen, en daarna niet meer, dan ware de opmerking van bl. 601 zeer gegrond; maar dit is natuurlijk niet het geval. De meeste dier

---

[1]) Co Piet, de heer Jacob Vis Pz., is 20 Juni 1888 te Deventer overleden (vgl. *Nav.* XXXIX, 348). Tot vóór eenige jaren woonde hij te Zaandijk.

namen waren ook later in de Middeleeuwen in gebruik. Voor een gedeelte bestaan ze nog heden. Of komen ook Bernard en Hendrik niet reeds vóór 1100 voor? Ik haalde Förstemann aan, wanneer mijne andere bronnen mij in den steek lieten. En omdat dit aantal bronnen zeer klein is, moest ik dikwijls mijne toevlucht nemen tot het Altd. Namenbuch. Meerder onderzoek onzer Middeleeuwsche bronnen zal bewijzen, dat tal der aangehaalde mansnamen ook werkelijk nog later in gebruik zijn geweest, al zijn ze thans ongewoon en onbekend [1]).

Ik meen hiermee de bezwaren van den heer A. uit den weg te hebben geruimd. Bezwaren tegen de verklaring der korte N.-Holl.

---

[1]) Zoo heb ik b.v. de volgende mansnamen aangeteekend. Ik vermeld eerst de bladzz. van mijn opstel, waar de bijbehoorende Zaansche geslnn. worden genoemd, dan die geslnn., en daarachter de Middeleeuwsche voornamen.

Nav. XXXIX, 175 en noot *Blok*: Rek. v. Zeel. I, 307, 325, 399 Pieter, Bloc ende Kempe Dankaerds kindere (a°. 1331—33); id. II 12 Bloch f. Diedericx (bl. 49 Bl. Dierix) (a°. 1339—42); Leidsche Rechtsbr. (O. Vaderl. R. n° 6), 144 Block Pietersz (a°. 1434—1542).

bl. 175 en noot *Bloot*: Rek. d. Gr. v. Holl. II 310 Bloed van Naerden (a°. 1343).

bl. 298 *Hoed*: Rek. d. Gr. v. Holl. III 111 Hoet van Grieken (a°. 1343/4).

bl. 237 *Calff*: Sloet 802 Calf Staeck (a°. 1259).

bl. 237 *Kat, Keet*: Rek. d. Gr. v. Holl. I 32 Kette Caelwaerts sone (id. 97 Kette Calewards sone); id. id. Dieric (bl. 97 Diric) Ketten soen (a°. 1317); id. II 16 Kette Oudwyn s. (a°. 1343/4).

bl. 301 *Loon, Loen*: Rek. d. Gr. v. Holl. I 25 Lone Hillen soen (a°. 1317), id. 79 Loen [spreek, Loon] Hillen soen (a°. 1317).

bl. 296 *Raap*: Rek. v. Zeel. I 376, 378 Rape Wouters (a°. 1332); ook II 135 en 138 (a°. 1339—42).

Schenk (niet vermeld, maar een bekende Zaansche gesln.): Rek. v. Zeel. II 87 Scenke ts Westers s. (14de eeuw).

bl. 355 *Schilp*: O. R. v. Dordr. (O. Vad. R. n° 4) II 96. Sculp die Hoghe Vredericxsoen (a°. 1447).

bl. 356 *Slab*: vgl. Rek. v. Zeel. I 50 Slabbaert Domaes s. (a°. 1317), II 56, 241, 242 Sturm (Storm) Slabbaerds s. (14de eeuw).

bl. 357 *Span*, 491 *Spaans*: Rek. v. Zeel. I 19 Storm en Spaen, Jan Heypen s. kinder (a°. 1317), 107 Spaen Pieters s. Suartoghen (a. 1318), 308, 310, 316, 430 Spaen uten Steene (a°. 1331—1342).

Spronk (niet vermeld; komt echter aan de Zaan voor): Rek. d. Gr. v. Holl. I 170 Spronc Aven sone (a°. 1334); Leidsche Rechtsbr. 28 Spronc Pieters soen (a°. 1370—90), 50 Dirc Spronx soen (a°. 1390—1443).

bl. 359 *Tol*: Rek. d. Gr. v. Holl. I 439 Tol Pebelaers s.; id. id. Tol Scalkaerts s. (a°. 1345/6).

namen als patronymica zijn er dan ook niet. Maar daarmee is niet gezegd, dat *alle* eenlettergrepige namen zóó uitgelegd moeten worden; dit zou dwaasheid zijn. Er loopen ook namen van anderen oorsprong onder. Meerendeels zijn het echter vadersnamen. Dit lijdt bij mij geen twijfel. Maar, — en het spijt mij, dat het zoo is, — in mijne aanteekeningen zijn als grondvormen der Zaansche geslnn. meestal andere namen aangewezen, dan die, waaruit ze in werkelijkheid ontstaan zijn. En dit is zeer gevaarlijk voor hem, die goedgeloovig zoo maar mijne verklaringen zou willen aannemen. Wij zullen maar hopen, dat niemand dit zal doen. Vele dier verkeerde verklaringen hebben eenen schijn van waarheid, anders ware ik er zelf niet door op het dwaalspoor gebracht; maar juist die schoonschijnendheid is dubbel gevaarlijk. Niemand voere dus mijne gevolgtrekkingen later als bewijzen aan. Hoogstens leveren mijne mededeelingen aan een oordeelkundig lezer eenige welkome bouwstoffen. Of dit nut echter tegen de nadeelige gevolgen van mijn opstel kan opwegen, blijft aan gegronden twijfel onderhevig.

Ten slotte moet ik hier nog mededeelen, dat ik op bl. 539 verzuimd heb v. Wormer onder de adellijke Zaansche geslachten te noemen. Ik maak er hier dus melding van, en verwijs naar v. Leeuwen's »Batavia Illustrata".

BOEKENOOGEN.

Ben je zestig! (XXXIX, 663). »Zestig jaren", zegt W. A. Ockerse ergens, »maken een middelbaar menschenleven uit. Wie dan nog niet wijs is, wordt het zelden". En verder: »ik bloze op het denkbeeld, dat ik op mijn zestigste jaar nog een kind ben in kennis en in zedelijke volkomenheid".

A. AARSEN.

Ben je zestig! Men heeft de keus, gelijk ik schreef in mijne verhandeling, over »Hofnarren" (»Vlechtwerk" bl. 88) tusschen twee verklaringen. De eene wijst op een gezelschap van zestig narren, dat behoord moet hebben tot de hofhouding van Philippus van Macedonië. De andere wijst op de bepaling, volgens welke bij de Romeinen iemand, die den zestigjarigen leeftijd vervuld had, zijn stemrecht verloor.

E. LAURILLARD.

Oudemans' Bijdrage. Nalezing. Vervolg van *Nav.* XL, 50.

Moordelinghe. Verraderlijk, bij wijze van sluipmoord. —Houwaert, Pegas. Pleyn, II, 828 :

— eene die binnen haerder zalen
Haren man *moordelinghe* zach bringhen ter doot.

In de *Bijdrage* uit Kiliaan vermeld.

Moor-geel. Donkerbruin. — Vlaerd. Redenr. bergh, 124 :

Daer ist gewelt sijn recht, daer worcht hy d'Indianen,
Daer voert hy my te land de *moor-geel* Castilianen.

Ald. 139 :

Die door Godts stercke handt den *Moor-geelen* Maraen
Sijn hoogmoet hebt gedempt, tot smaet van 't wrevel Spangien.

Mooze. Droesem. — De Brune, Bancketwerck, II, 59 :

Een keersse, die uyt-gaende stinckt, en niet naer en laet, dan een vuylen damp, en een *mooze* van onreynigheyd.

Ald., 65 : Men ziet den ouderdom aen, als de drabbe en de *mooze.*

Moppen. Mopperen, pruilen. — Lentfrinck, Hovaerdye en Armoede, 39 :

Gy *mopt* nog om den hoon, u heden aengedaen,
Ga naer uw kamer, laat de wraak op my maar staan.

Valentijn, Werken van Ovidius, II, 69 : Daarom *moptense* alle op mij, en 't geheele gros mompelde.

Zie nog Alewijn, De Puiters. Helleveeg, 59 ; De Regt, Mengeldichten, 81.

Mormeijeren. Murmureeren. — Moll, Joh. Brugman, I, 224 : Doe *mormeijerden* sij tegen God ende seiden : en mach God niet een tafel bereyden in der wostynen ?

Morsslangigh ? — Vlaerd. Redenr. bergh, 141 :

'K heb in mijn Vaders vaen de gulde spreuck gelettert,
Die ider is bekent, onnodich hier verhaelt,
Hoe wel Tweedrachtigheyt hier vinnichlijck op smaelt,
Maar neen, 't *mors slangigh* hooft [1]) wort (hoop ick) noch verplettert.

Morstelen. Vermorzelen. — Van Rusting, Werken, I, 47 :

(Jupijn) zei : kom hier jou pekelhoer,
Ik zalje zonder tijt te rekken,
Geen ooren maar de kop aftrekken . . .
En zo zy hem niet was ontworstelt,
Hy hadze zekerlyk *gemorstelt.*

[1]) Het morsige met slangen bezette hoofd (der doodelijke Medusa) ? Red.

Mors-vod. Morsige vrouw. — Schotel, Vaderl. Volksboeken, I, 192: Dat degeene, welcke onmatigh op straet proncken, by haar selven en binnens huys d'ongalijkste *mors-vodden* zijn.

Morteren. Verbrijzelen, vermorzelen. — Coornhert, Wercken, I fol. 57 verso: Schrickelijcke Donderslaghen van de doodtslaande Wet, om sijn steenen Herte te *morteren.*

Ald. fol. 195; fol. 297 verso, en andere plaatsen.

Morteringhe. Verbrijzeling. — Coornhert, Wercken, I fol. 9: Noodigh tot *morteringhe* vander hardtneckigen Zondaren.

Mortorie. Dood, verderf. — Antw. Spelen van Sinne, 469:

Socht Empedocles oock niet abuyslijck
Onsterflijcke glorie, dies hem druck toe quam
Hem selven werp hy in den berch Etnam
Die vierich brande tot sijnder *mortorie.*

De *Bijdrage* heeft het woord in den zin van slachting.

Mozegat, *Mozegoot*, *Moziergat.* Uitgang voor vuil water. — Berkhey, Nat. Historie van Holland, IX, 29:

Bij sommige Boeren wordt de groep (een geule of goot, waarin alle stalvuil bijeenloopt) ook *mozegat*, *mozegoot of moziergat* genaamd.

De *Bijdrage* heeft het eerste en het laatste woord, uit Kiliaan opgeteekend; doch niet het tweede. Aan het eerste geeft ze dezelfde beteekenis; maar aan het andere die van kijkgat in een muur.

Moteren. Samenvoegen. — Maerlant, Rijmbijbel, vers 31356:

Het waren witte marberstene
Ghepoliciert, dicke cubitus vive,
Ende x. breet....
So suptilike *ghemotert* dus,
Dat, daer die stene quame te samen,
Die liede altoos niet vernamen,
Elk tor ne dochte. i. steen wesen.

Mouteren. Verteederen, week maken. — Oudaan, Voorschaduwing, 25:

Tot dat het Heilig volk, versmijdigt en *gemoutert,*
En in dien oven rein gezuivert, en doorloutert,
Eens tot een eeuwig Rijk vergadert worden zal.

Muddeken. Mutsje, kleine maat voor sterke dranken. — Vlissings Redens-lust-hof, 18:

Des morgens Brandewijn, dat is mijn oude rent,
Een *muddeken* of twee, dat ben ick soo gewent,

En voorts den heelen dagh, want ick ben wel begonnen,
En soud' ick sonder dranck geen ure wesen konnen.

In de *Bijdrage* vindt men *Mudseken* in denzelfden zin, uit Kiliaan.

Muedelen. Vermodderen, vervuilen. — Cassianus, Der Oud. Vad. Collacie, 142: Wat wilstu nu in den weghe van egipten om *ghemuedelt* water te drincken?

Mucykin [1]. Maatje, maat. — De Castel, Konst van Rethorike, 8:

— oock de keersse en wordt niet gheuseert
Verborghen, onder *mucykin* oft kiste.

Muik (*Ter*). Heimelijk. - De Honigbije, II, 6:

Laatst dreef ik evenwel een kudde nog *ter muik*.

Muyken (?). Kwelling, verdriet. — Rotterd. Spelen van Sinne, 113:

Myn bloeyende jeucht versch ende groene,
In veel turberinghe (ick) daghelijcx verslijte,
Deur 't discoort der ghedachten, die my tot een spijte,
Niet dan onrust en *muyken* en konnen baren.

Muycken. Minnehandel drijven. — Porphyre en Cyprine, fol. 26:

Cygnus in swaen hem met dit water laeft,
Ceyx daer met Alcione *muyckt*.

De *Bijdrage* heeft het woord in andere beteekenissen.

Munster. Monster. — Elf Baladen, 41:

D'ander (seyt) een vreemt *Munster* heeft u gebaert met plagen
Elck zotgen dan wil de meester maecken met zotheyts cracht.

De *Bijdrage* heeft het woord in den gunstigen zin van toonbeeld, model, voorbeeld.

Muntenen. Munten. — Serrure, Vaderl. Museum, III, 78: Den XIII Martii 1581 was in de gheldmunte voor de eerste reyze begonnen ghelt te *muntenen*.

Murmureren. Golven, bruisen. — Vlaerd. Redenr. bergh, 141:

— Al even g'lijckmen effen
Int *murmurerend* Meyr met opgeblasen vlogels
Een dryvende Casteel, of kielich Scheepgen ziet.

Musel. Zakpijp, doedelzak. — Den Nederd. Helicon, 307:

Al doend' een liet op Pijp oft *Musel* kraken.

Mutselement. Gruis. — Despars, Cronijcke van Vlaenderen, III, 227:

---

[1]) Mucykin = mudseken. RED.

Aldaer zy up den Braemberch thuysekin met hamers in *mutselementen* smeten.

(*Wordt vervolgd.*)

Hondeweer (XXXIX, 546 ; XL, 45). Dat dit woord verbasterd zou zijn uit »onte" ot »ontweer" (onnet, niet net ? [1]) vuil), komt mij onwaarschijnlijk voor. Men heeft immers ook de uitdrukking: het is een weer om geen hond uit te sturen = ruw, vooral sneeuwend weer.

Dordrecht. D. T.

Legende (XXXIX, 125). Dat dit gebruikt wordt voor onderschrift (hier: op eenen kwartierstaat) is volstrekt niet vreemd. Het woord is natuurlijk uit het fra. overgenomen, en komt van het lat. legenda, d. i. het onz. mv. van het Gerund. legendus (= moetende gelezen worden). Legende is dus iets, dat gelezen wordt. In deze bet. wordt het woord t. a. pl. gebruikt. Ook is legende nog in gebruik als omschrift van een muntstuk, enz. — Van denzelfden oorsprong is natuurlijk ook legende (= overlevering, verdicht verhaal). Hoe het aan deze bet. komt, kan blijken uit de omschrijving die v. Dale geeft: legende, »levensbeschrijving van eenen heilig; (ook) vele zulke levensbeschrijvingen te zamen; verhaal uit den alouden tijd; nationale overlevering".

BOEKENOOGEN.

Mallejan (XXXIX, 602) — is zeker wel een volksgezegde. Te Roesselare, triboel, in Z.-Vlaanderen ook wel enkele malen domme kracht en lank- (lang-) -wagen. — Maar wat is nu triboel? Ik gis, eene vervorming van het Fransche triboulet, een hofnar, en ook een drijfhout, dat iets beweegt of voortstuwt. Hof-narren, narren, gekken zijn waarlijk wel mallejans. Aan tremelle of tremel, molenromp, door v. Hasselt, uit Plantijn, op Kil. bijgevoegd, dacht ik ook, omdat ik dit eenigzins klankverwante woord weleens meende gehoord te hebben; doch triboulet zal wel de vertaling van ons »mallejan" zijn, en zeker van Nederl. afkomst; want de meeste landbouwwerktuigen zijn in Frankrijk, met name vooral uit Vlaanderen ingevoerd, en door de Franschen gewijzigd, soms wezenlijk verbeterd.

G. P. ROOS.

---

[1]) »onnut". DIT is nog steeds Neder-Betuwsch idioom. RED.

Opperen (XXXIX, 492). Weiland (Nederduitsch Letterkundig Woordenboek, I, 878) beschouwt *opperen*, het hooi op hoopen zetten, en *opperen*, kalk en steen aanbrengen ten dienste van den metselaar, als hetzelfde woord; doch ten onrechte. Immers, het laatste heeft niet de beteekenis »de steenen op hoopen zetten". En al ware dit het geval, dan zou nog de overgang van beteekenis niet te verklaren zijn. — De Jager, wiens zucht, om in alle werkwoorden op *-elen*, *-eren* en *-enen* frequentatieven te zien, hem ook hier, gelijk zoo dikwijls, op een dwaalspoor gebracht heeft, ziet in *opperen* voor »eene zaak opwerpen, ophalen, te berde brengen", een frequentativum, en acht *opperen* in den zin van »op hoopen zetten", hetzelfde woord. Van dit laatste dan wil hij het substantivum *opper*, hooistapel, afleiden. (Vgl. zijn Woordenboek der Frequentatieven, II, 415, 1205). Het eene is echter al even onjuist als het andere. — Van Dale onderscheidt, m. i. te recht, drie werkwoorden *opperen*. — Ik stel mij de zaak aldus voor. *Opperen* in »een denkbeeld opperen, eene zwarigheid opperen", heeft de beteekenis van »in het midden-, te berde brengen, aanvoeren, gewagen van", dus in één woord *uiten*. In plaats van *uiten* nu was vroeger algemeen in gebruik *uiteren* (Cf. Hd. äussern, Eng. to utter), dat ook thans nog in gewestelijke spraak voorkomt [1]; het is noch een frequentativum, zooals De Jager meent, noch eene afleiding van *uiter*, comparatief van *uit*; maar komt rechtstreeks af van *uiter*, eenen anderen vorm voor *uit*, die overeenkomt met Hd. ausser en Mnl. uter. Vgl. uiteren (van buiten overnaaien), uiterbuurt (buitenbuurt, voorstad), uiterlijk, uitermate, uiterwaard. Even goed nu als *uiteren* komt van eenen vorm *uiter*, kan zijn synoniem *opperen* ontstaan zijn uit den vorm *opper*, die thans uitsluitend *op* luidt, doch dien we nog kennen uit het znmw. »opperkamer", waarin *opper* wel niet zal zijn te beschouwen als opperste (gelijk in: opperpriester, opperhoofd, enz.), blijkens het thans uitsluitend in gebruik zijnde »opkamer". — *Opperen*, in den zin van »het hooi op hoopen zetten" (Kiliaan, foenum in pyramides exstruere), is eene afleiding van het subst. *opper* (Kiliaan, meta foeni) en dus denominatief. — Nu acht ik het zeer wel mogelijk, ja zelfs waarschijnlijk, dat *opper*, opgestapelde massa, eene afleiding zij van *op*,

[1]) bijv. in Neder-Betuwe. Red.

zoodat de beide behandelde verba één zelfde grondwoord zouden hebben; doch de vorming van het eene werkwoord is geheel anders dan die van het andere. *Opperen*, kalk en steen aanbrengen ten dienste van den metselaar, beschouw ik als eene afleiding van *opperman*. Dit woord *opperman* heeft niets te maken met opper, opperste, wat, wegens den nederigen werkkring des oppermans, niet wel mogelijk zou zijn; doch luidt eigenlijk *operman*, dat door volksetymologie gevormd is uit het Latijnsche operarius (werkman). Dat *opperen* is afgeleid van opperman, moge vreemd schijnen; het kan echter door analoge voorbeelden worden opgehelderd. Zoo hebben bv. de adjectiva baldadig [1]), almachtig, bouwvallig en eerbiedig het aanzijn geschonken aan de substantiva *baldaad*, *almacht*, *bouwval* en *eerbied*, en is het znmw. martelaar (voor marteraar, uit Grieksch μάρτυς, eigenlijk »getuige", dan »bloedgetuige voor de waarheid van het Christendom") ouder dan het werkwoord »martelen"; indien toch omgekeerd *martelaar* ware afgeleid van »martelen", zou het m. i. niet kunnen beteekenen »hij, die gemarteld wordt", maar dan moest men er onder verstaan »hij die martelt", m. a. w. de beul.

VRAGEN.

Klap. Men spreekt in de Neder-Betuwe, — ook elders? — van »een klap stroo", in den zin van een arm-vol stroo, ter dikte van eene g a r f (koren). Wat is dit »klap"? Staat het met »arm-slag" in verband, en dus met het dorschen? Het wordt, voorzoover wij weten, alleen van stroo gebezigd. Oudemans' Mid.-Nederl. Wrdbk biedt niets dat hier eenigermate past, dan misschien alleen klaphout = hout voor duigen.

Misschien. In een Nederduitsch charter van 28 Febr. 1505 (Nijhoff, Verzam. v. Oork., VI, 1, n° 313), staat »machschien" voor »misschien", of liever, om dit laatste woord uit te drukken. Wijst dit niet op den oorsprong? Zoodat »misschien" eene samenstelling

[1]) De Woordenlijst van De Vries en Te Winkel onderscheidt tusschen baldadig = boosaardig en balddadig = vermetel. RED.

en samentrekking is van »mag schijnen"? De beteekenis des woords laat zulks uitnemend toe. Vgl. machlichte = wellicht, waarschijnlijk, misschien (Oudemans).

GESLACHT- EN WAPENKUNDE.

Middelharnis (XXXIX, 90 noot 2). Wel degelijk voert Middelharnis een sprekend wapen. Of spreekt b.v. ook dat van Hoorn niet? De plaatsnamen zijn natuurlijk ouder dan de wapens dier plaatsen, en het volksvernuft had dus alle gelegenheid om zich een wapen uit te denken, dat aan den naam der woonplaats herinnerde; of het met de ware beteekenis van dien naam strookte, daarom bekreunde men zich natuurlijk niet. En dit is ook volstrekt geen vereischte voor een sprekend wapen. De jachthoorn herinnerde de Hoornsche burgers aan hunne stad. Zou een hoek of geer op hun wapenschild dat ook gedaan hebben? Zij deden verstandig, toen zij het eerste verkozen.

BOEKENOOGE.

[Vgl. *Nav.* XXI, 206. Een sprekend wapen is zoodanig een, dat door eene heraldische figuur de wezenlijke beteekenis des daarbij behoorenden naams uitdrukt; niet de beteekenis, welke het volksvernuft op den klank af aan dien naam geeft. Een sprekend wapen levert bijv. *Nav.* XXXIX, 371. In denzelfden trant kent de heraldiek armes demi-parlantes (vgl. ibid. bl. 224), die eenigermate met symbolische wapens kunnen worden gelijkgesteld. De heer B. zou gelijk hebben, bij letterlijke opvatting van het te dezer zake vreemd-gekozen »équivoques" in Rietstap's Handbk Wapenk. bl. 334. Maar welk denkbeeld deze heraldicus zelf aan sprekende wapens hecht, blijkt onmiskenbaar uit zijn Penmarch, alsmede uit zijne opmerking nopens de noodwendigheid der uitgebreidste taalkennis om ze overal te ontdekken, altoos te constateeren.]

Wageningen (XXXIX, 416 noot). »Stads-wapen", lees: stadszegel.

BOEKENOOGE.

Aitzema (XXXVIII, 411). Behalve het *Nav.* XXXII, 142 en vg. reeds gegevene, deel ik mede wat te Hulst nog in de doop-, trouw- en begraafregisters aangeteekend staat.

A. Doopboek.

28 Aug. 1647 Anna Maria en 30 April 1655 Wernerus, kinderen van Kapitein Aitsma en Herdewiche de Roover. Bij den doop van Willem Frederik, zoon van Commandeur Michiel Lichtenberg en Genoveva de Huybert, komt 10 Aug. 1667 als getuige voor: Wilhelmina v. Brakel, gade van Commandant Aytzema.

B. Trouwboek.

3 Dec. 1661. Anzelmus Aitzema kapitein, met Wilhelmina v. Brakel van Arnhem, wed. Charles de Leudekercke (Liedekerke) wonende te Haarlem. Misschien was hij vóór dit huwelijk wedr, en kan de kapitein wezen, die in 1647 en 1655 de twee bovengen. kinderen doopen liet.

C. Begraafboek.

12 Mei 1655 kind van kapt. Aitsma.

12 Nov. 1665 zuster van kapt. Aitsma.

18 Jan. 1670 vrouw van Commandeur Aitzema, vermoedelijk Wilhelmina v. Brakel.

13 Dec. 1670 Commandeur Aitzema, vermoedlijk Anzelmus v. A.

27 Febr. 1674 kind van burgemr Aitzema.

19 Sept. 1676 kind van Aitzema.

18 Febr. 1683 kind Heer Aitzema.

Te Sas-van-Gend werd 22 Dec. 1701 gedt. Johanna Catharina, dr v. Horatius v. Aysma en Catharina Reialf (Recalf ?)

FRED. CALAND.

Boonen. Het wapen van dit Harderwijksch gesl. is volg. Rietstap's Arm. Gener. 2de éd. p. 248, d'arg. à un arbre de sin. senestré d'un cerf de gu., ramp. contre le fût; le tout soutenu d'une terrasse du sec. C.: un cerf iss. de gu. Terwijl het *Nav.* XXVII, 42 bedoelde wapen te Harderwijk is In blauw een groene boom waartegen een roodbruin (natuurl.) hert, alles op groen terras. Van deze ten raadhuize ald. aanwezige afbeelding beweerde onze voormalige medewerker Backer v. Leuven, dat het veld waarschijnlijk door onkundige handen in blauw veranderd, oorspronklijk wellicht zilver was geweest; op welken grond deze bewering rustte, werd verzwegen. Eigenaardig komt dit wapen, naar Rietstap's kleurenopgave, overeen met dat eener familie Boone te Brugge [niet te verwarren met het

geslacht van den aartsbisschop Jacob B., Karelszn bij Geertruida v. den Eetvelde, geb. Antw. 1573 † Brussel 30 Juni 1655 zijnde Sautoir acc. de 3 aigles *Nav.* IX, omsl. 6 vr. XXX, omsl. 9 antw. XXX, *Nav.* XII, 127 en XIII, 126, en evenmin met Bernard B. zn v. Pierre bij Guillaume v. Bentinck, geh. m. Pauline Vermeulen, bij wie Maria B. † 13 Juli 1607 tr. Middelburg 6 Dec. 1593 Jan Dierkens Martinsz, pensionaris van Gend, bij Elisabeth v. der Vinet, geb. Gend 1565], waartoe behoort Jacques Boone en verwant aan De Croeser, Knibbe, Lantzocht, Lauwers, Truwe, Wullems etc. 1617 blijkens de wapenafbeelding achter F. v. Dijcke : Recueil Herald. voerend gevierendeeld : 1. en 4. in zilver groene boom, waartegen zwarte klimmende leeuw, alles op groen terras [1]. En nu rijst de vraag : is de leeuw of het hert eveneens door onkundige handen verwisseld? Nog volge hier op den naam Boonen : Ida ged. Harderwijk 20 Febr. 1624 dr v. Hendrik Gerritsz. Boon en Henrica Gerrits. Jan v. Voorst uit Amsterdam tr. H. 16 Mrt 1684 Gerritje Boonen uit Harderw. bij wie Boon v. V. gedt 23 Oct. 1688, die als ontvanger ald. 1727 proces voert met Hendrik B. Dirkszn, Gerrit B. tr. Bette Roelofs bij wie Maria gedpt H. 16 Jan. 1680 en Cornelis gedpt ald. 17 Mei 1682. Derk B., raad, schepen en burgemr te H. [2]) gecomm. ten landdage v. Gelderland 1705, 1706 en 1711 enz. † vóór of in 1727, wint bij ...? Hendrik B. raad, schepen en burgemr te H. kerkmeester ald. tr. ald. 18 Juli 1723 Adriana Bredius (dr v. Abraham predikant te Londen, Pijnakker en Hard. bij Maria v. Castricum) geb. H. 24 Oct. 1693 bij wie Maria Theodora B. gedpt ald. 28 Mei 1724, Dirk B. (*volgt*) en Abraham Bredius B. gedpt ald. 20 Febr. 1727 pred. (*Nav.* XXIX, 475 vermeld) † Nijmegen, tr. Amst. Sara Maria du Sart geb. ald. (misschien Isaac's dr bij Anna Maria v. Renselaer), bij wie : Anna Maria B. geb. Nijmegen 7 Mei 1771 † H., tr. Adriaan v. Oordt, zn v. Hendrik commissaris v. h. zeegerecht en raad in de vroedschap te Rotterdam, bij Willemina v. Charante ; Adriana B. (?) geb. 25 Oct. 1761 † 1789 tr. Jacobus Scheidius geb. 1754 † Delft 21

---

[1]) Rietstap t. a. pl. geeft enkel het 1e kwartier voor familiewapen op.

[2]) Hij, D. Boonen, burgemr te H., trad voor de eigenaars der zeven oude erven te Elspeet, 9 Nov. 1716 voor het Hof van Geld. tegen den keuter Dries Hendrikse in rechten op (Registers arch. v. dat Hof bl. 260). RED.

Juni 1801 (waarschijnlijk zn v. Johannes Philippus Scheidius pred. bij Sophia v. Maanen); Mr. Hendrik Richard B., ontvanger der registr. en buitengewoon zegelbewaarder der hypotheken te Arnhem, tr. Adriana Martina v. IJsendoorn, bij wie: Magdalena Sara Maria B. geb. Nijmegen 2 Mei 18 . . tr. Mr. Christiaan Adriaan v. Oordt; Adriana Maria B. geb. Arnhem 3 Jan. 1871 † Ameide 7 Dec. 1876 tr. Arnhem 22 Mrt 1839 Willem v. Beuningen zn v. Johannes Jacobus pred. te Harlingen bij Henriette Maria Lix Raaven, geb. Harlingen 2 Nov. 1811 pred. te Ameide, en denklijk ook Hendrik B. geb. 1828 pred. te Ter Aa 12 Juni 1853, Noordwijk binnen 1856, Middelburg 1859 emer. 1871 † Arnhem Mei 1877 tr. 1852/3 Henriette Rutgera Veldwijk bij wie: 'n zn geb. Ter Aa 4 Mrt † 19 Juli 1855, Gertrude M. E. B. tr. Arnhem 29 Sept. 1881 Jhr. W. Laman Trip ex Munniks, mr. Hendrik R. A. B. en Henriette B. — Mr. Dirk Boonen zn v. Hendrik bij A. Bredius, bovengenoemd, gedpt Hard. 21 Sept. 1725 raad, schepen en burgemr ald. curator der hoogeschool † ald. 5 Mrt 1802 tr. Utrecht na 28 Dec. 1760 Eva Susanna Lijnslager begr. te H. 4 Juli 1767 tr. misschien 2° te Hierden 30 Mrt 1783 Catharina Cornelia de Grant begr. te H. op 't koor 3 Febr. 1813; is misschien zijn vader hertr. te Hierden 16 Juli 1753 met Hendrina Ravensberg? Geertruida B. tr. Hard. 21 Jan. 1729 Jacob Berentsen. — Een andere Dirk B. tr. 23 Aug. 1667 Anna v. Setterich Willemsdr, bij wie Nicolaas B. Zou deze dezelfde zijn als Nicolaas B. geb. 1669 tr. 24 Juni 1701 Maria Lescaljet, bij wie Anna B. tr. 19 Jan. 1723 Gerrit v. der Voort Abrahamszn en wedr v. Sara Maria Best? Waarschijnlijk woonden deze te of nabij Amst., alwaar ook voorkomen Jacob Staats B. geb. ald. 1798, kwam als luit. der huzaren 1814 uit Frankrijk terug, en woonde 1850 nog te Amst. Wilhelmina B. tr. 2 Mei 1730 Broërius Brouwer pred. ald. geb. Leeuwarden 13 Nov. 1701 † 23 Mei 1757 zn v. Pieter Menno ontv.-gener. der grietenij Rauwerderhem bij Uilkje Vilda; zij was waarsch. zuster v. Anna B. geh. 4 Mrt 1725 († nà 1750) met Pieter Broes koopman. Elisabeth Catha Petronella B. tr. Eduard Hendrik von Baumhauer, wier dr Adriana Henriette v. B. geb. Amsterd. 24 Febr. 1851 tr. Haarlem 3 Oct. 1873 Jhr. Willem Philip Teding v. Berkhout. — Te Dordrecht komt de naam voor in de broeders Arnold geb. 16 Dec. 1669 † 2 Oct. 1729 en Jasper B.

geb. ald. 7 Sept. 1677 † 20 Oct. 1729 (?) beiden bekende schilders denklijk van het geslacht van Arnoldus B. koopman † Samarang in Negapatnam 1773; zijne nalatenschap werd ten behoeve van een erfgenaam Isaäc Anthony B. 10 Sept. 1792 opgebracht ter weeskamer te Amsterdam. Eenen gedenkpenning op het 50-jarig huw. v. Hendrik B. en Neeltje Bootsman te D. 6 Juni 1778 zag men op de Herald. tent. te 's-Hage 1880 n° 4747. Is de Dordtsche eene afzonderlijke familie? Rietstap geeft haar een ander wapen, t. w. d'arg. à 3 plantes de fève accolées à leurs perches, rangées sur une terrasse, le tout au nat. Cim. un vol d'arg. et de sin. — Simon, gedpt geref. Zalt-Bommel 6 Mrt 1687, zn v. Peter Spoor en Ida Boonen. Te Breda † 12 Oct. 1785. Christina Margaretha B., wed. Machiel v. Rhety. J. C. B. luit[t], sneuvelde Juni 1815 bij Quatrebras of Waterloo. Willem B., een Hollander, was 1564 koetsier der koningin in Engeland (*Nav.* XIII, 345). In het Aanh. op de Kerk. Oudhh. bl. 276 komen onder de kwartieren v. Barbara v. Schore vr. v. Adriaan v. der Burch, voor: Schore, Boonen, Busere, Pijs.

V. O.

[In 1357 komt »vxor dicti Bonen" te Deventer voor (Dev. Camer.-reken. II 444). — Paulina Boonen, gade met kinderen van D. W. Stoop, te Dordrecht, † ald. 30 Dec 1887 oud 60 jaar.]

Brutel de la Rivière (XXXIX, 395). Noble Gédeon Br. de la R., geb. 1640, † 1703, Conseiller du Roi et receveur général des gabelles de la Province du Languedoc, gehuwd met: Une demoiselle D'Andemar, distinguée tant par sa naissance que par ses biens. Kort na de herroeping van het Edict van Nantes in 1685, wegens het geloof vervolgd, ontvluchtte hij naar Genève, waar zich zijne kinderen bij hem voegden; de derde zoon keerde later naar Frankrijk terug, en trad weder in het bezit zijner familiegoederen. Hij had tot oudsten zoon Jean, geb. Montpellier (Languedoc) 17 Aug. 1669, † Amsterdam 14 Aug. 1742. Zette zijne in Frankrijk aangevangen studiën te Zurich, Utrecht en Leiden voort; werd 1695 beroepen naar Veere, 1702 Rotterdam en 5 Febr. 1720 Amsterdam, ald. bev. 6 April. Zijn zoon was Jean Jacques, geb. 1708 (waarschijnlijk) te Rotterdam, † te Leiden 26 Sept. 1763, opvolgend predikant bij de Waalsche gemeenten van Goes, Middelburg en (na 6 Mei 1745) van Leiden. Hij won Isaäc, geb. 4 Maart 1745, † 12 Jan. 1793, pred. bij de Waalsche

gemeente te Rotterdam. Dezes kleinzoon, Cornelius Joannes, geb. 10 Aug. 1823, pred. bij de Ned. Herv. gemeente, laatstelijk te Haarlem, sedert 1 Mei 1889 emeritus, heeft tot zoon Guilliam Johannes, geb. 10 Dec. 1855, pred. bij de Ned.-Herv. gemeente te Groot-Zundert (N.-Brabant).

V. Herwaarden (XXXVIII, 422). Rietstap's Armorial 2e éd., geeft twee wapens. Het wapen met de visschen en het bakijzer voeren: Jan Wouter v. H., eigenaar eener zeilmakerij te Dordrecht, tr. Adriana v. Duren (welke familie vermeld is Tijdschr. voor N.-Br. Gesch. Taal en Letterk. II 127, 160) voerend 1. en 4. eene 8-punt. ster, 2. en 3. drie (2, 1) ruiten. Helmt.: de ster tusschen eene vlucht. Kleuren totnogtoe onbekend. Zij, dr van Nicolaas Willem v. D., kassier te Dordrecht, regent van het H. Geest- en Pesthuis ter Nieuwerkerk, bij Hendrika v. der Kevie. Hunne k. zijn: *a.* Jan, opvolger zijns vaders, tr. Elis. de Groot (eene teekening van haar wapen bevindt zich te haren huize), dr van J. de Gr. bij D. C. Immerzeel; *b.* Hendriena Johanna, tr. wijlen Pieter Cornelis de Groot (Elisabeth's broeder), wijnhandelaar te Dordrecht; *c.* Nicolaas Willem, kassier ald., tr. Jacoba Maria Feirabend, geb. ald., dr van Leendert, houthandelaar ald., bij Christina Loos. — In de Dordtsche registers komt verder voor (van dezelfde familie ?) vermaagschapping met Konings, De Vlieg, Joosten, De Bruyn, Advocaat, Maronier, Maleur, Den Duytsen, Zelis, Valkenburgh, enz. Sommigen komen uit Veen (N.-Br.), Venlo, enz. [1]).

In de »Ned. Leeuw", Jaarg. I komen vermaagschappingen voor te Gorcum met Snoeck en V. der Meulen. — Zie ook *Nav.* XXXV, 508 vermaagschapping met Swaens. Jenneke Adriana Gerritje v. H. ondertr. te Asperen 18 Juni '85 Hendricus Spruyt, burgemr van Amerongen en Leersum, wedr van J. C. Canter Alta. Te Wageningen † 14 Jan. '86 wede D. B. de Groot, geb. V. H. 76 j. Zie onder de overluidingen te Utrecht op 30 Juli 1622 en 21 Sept. 1624 vermaagschapping met Borre en V. Lienden [2]). — Te Amst. woont 1882 F. Renier geb. m.

---

[1]) Men raadplege de oude en nieuwe boeken aldaar, waarvoor men *f* 0.50 per uur moet betalen, óók zoo men zelf zoekt; eene bepaling, die wellicht nergens elders bestaat.

[2]) *Nav.* XXXVI, 573; 'VII, 345. Deze beiden behoorden gewis tot het adellijk geslacht V. Herwaerden. Onder de bovengenoemden zijn er uit den gegoeden land-

W. G. v. H. De kapt.-luit. ter zee G. v. H. werd Oct. '85 benoemd tot directeur marine-etabl. op Onrust. Zie *Nav.* XXXVI, 281 vermaagschapping met Ds. v. Laar te Tiel. — Zie ook eenen der jaarg. van het Algem. Ned. Familieblad, en vgl. die opgave met *Nav.* XXXVIII, 422, en met hetgeen te vinden is in »de Ned. Leeuw" jaargang I.

H.

Cranenbroeck enz. (XXXVIII, 62). Eene MS.-genealogie-Loo geeft deze kwartieren :

Loo	Heemskerck
Cranebrouck	Diemen
Zwinters	Duyst van Voorhout
Beets van Amerōgen	Persyn (*sic*) [1].

en volgende afstamming:

Arent, ridder, gedeputeert in Groningerland tot beslechtingh van eenighe verschillen [2]. Zijn vrouw was Zwinters.

|

bouwersstand, woonachtig onder en te Buren, tot wie ook behoort Maria Gerdina v. Herwaarden, 5 Juni 1848 met attest. uit Buren als huisvrouw van Gerrit v. Oort Leendertzn overgekomen naar Eck-en-Wiel, waar zij nog woont als zijne weduwe, en tante der echtgenoote van den bovenvermelden Hendr. Spruyt. RED.

[1]) Waarom hier Persijn i. pl. v. Busschaert staat, is mij niet duidelijk. Werd deze familie B. misschien bijgenaamd Persijn? — Busschaert, te Delft, voert, volg. Rietstap's Arm. gen. 2e édit., het wapen der oude Persijnen gebroken.

[2]) Inderdaad werd deze in 1479 en 81 door den Keizer, dien het vooral om geld te doen was (»Seine gantze Regierung, zegt Gladov, Teutsche Reichs.-Hist., 165, war fast ein continuirlicher Staats-Fehler; alles gieng miserabel zu in seinen Zeiten") naar Friesland en Groningen gezonden. Winsemius, Chron. v. Vriesl, 293, zegt er van: »De keyser Frederijck de darde van dien name, 'tsy uyt oorsake van weygheringhe des crijgesvolcks in den Bourgondischen oorloghe ofte nootwendige behoeftigheyts van penningen, met welcke 't Roomsche Rijc, besonder by zijn ende des keysers Sigismundi tijden, seer beheft was, heeft in Vrieslandt gheschickt Arnoldt van Loo der beyde Rechten Doctor, Raedt, Fiscael ende Ambassadeur van zijne Majesteyt. Dese Arnoldt van Loo Ridder (uyt wien naermaels Schiltknapen, Raden, 's keysers Rentemeesters, Commissarissen van finantiën, Ontfangers van des Conincks Domeynen, Drossaerten ende andere gesproten zijn) hadde voormaels de saecken in Oost-Vrieslant over den Eemse ghelegen tusschen den Keyser ende Joncker Vldrijck mede bestuyrt, als oock mede die saecken

Albert, schildknaap, begraven in de grote kerck inden Haghe. Zijn vrou was Juffrou Diewer van Cranenbrouck.

|

Gerrit, getrout met Juffer Margriete Beest van Heemskerck [1]).

MS.-aantt. van dezen Gerrit († 28 Dec. 1562) luiden aldus: »Opten 25^n dach van Junio A^0 1518 trouden Gerrit v. Loo ende Margriet v. Beest malcander binnen der stede van Delft in de Nieuwe kerck. — Opten 28^n dach van Novembri A^0 1519, en was op een manendach, was gebooren Aelbrecht mijn eerste kindt, des aftermiddaechs tusschen een ende twee uren ē̄n was gecorstent op t Hoff inde Capelle ende genaet nae Aelbrecht v. Loo mijn oude vaeder. Sijn peters waeren Aelbrecht v. Loo mȳ vaeder ē̄n mr. Dirck v. Beest mij wijffs vaeder, ende Diewer baertouts dochter Aelbrecht v. Loo weduwe, mijn oude moeder. — Opten 27^n dach van Decembri A^o 1520, ende was op een dondersdach, was geboeren Boudewijn mijn soon, des s'morgens tusschen seven ende acht uren ē̄n was ge-

---

der stadt Groningen ende Ommelanden, die uyt haren name by zijne Majesteyt waren te verrichten". Vgl. Idsinga, Staatsr. II, 411–17; Funck, Ostfries. Chron., 2. B. § 15, p. 220, waar staat, dat Arnold de Loo (bij Wiarda, Ostfr. Gesch. II, 72, Arnhold Loo) den 12 Dec. 1464 als keizerlijk Heraut te Emden tegenwoordig was bij de plechtige beleening van Ulrick, den nieuwen Rijksgraaf, met Oostfriesland. — Minder waarschijnlijk is dus, m. b., dat Arnold of Arent v. Loo, als de bewerkers van het Stambk v. d. Fries. adel willen, »in Holland gewoond heeft en bezitter geweest is van het huis *Loo* in Rijnland" (vgl. *Nav.* XV, 215), en dat zijn geslacht, zoowel als dat zijner vrouw (Zwinters), tot den ouden Hollandschen adel heeft behoord. Zouden deze V. Loo's niet met keizer Frederiks zoon Maximiliaan, of met diens stadhouder over de Nederlanden, hertog Albert of Albrecht van Saxen, naar hier overgekomen zijn?

[1]) dr van mr. Dirk v. B. v. H., Jerusalems Heer, Ridder van S. Catrijn, schepen 1505—8, 10, burgemr 1509—32, thes. 1517, weesmr 1513, 19, 23, 33, te Delft, † 11 Nov. 1545, bij Geertruyd v. Diemen, Vrank en Marg. Busscharts dr, † 12 Julij 1532; kleindr van Dirk bij Yda v. Voorhout, Hendriksdr ex Immesoet Duyst. Afkomst ofte geneal. v. h. gesl. V. H., voor zoo verre aangaat den tack, van die V. H, bygenaamt V. B. (gedrukt). Vgl. Beschr. v. Delft, bij Boitet, 167, 308, en in de regeeringslijsten; Balen, Dordr., 1038, 39; V. Leeuwen, Bat. III., 1138; Kok, Stam- en Wapbk en Vad. Wdbk, in Diemen. — Dit geslacht V. H., »moest zyn eigen naam verlaaten, en nam aan die van V. Beest (na eene Jan v. Beest, hofmeester van hertog Aelbert v. Beyeren), ter oorsaake van de vermaagschap aan Gerard v. Velsen, om daar door ballingschap te ontgaan". Boitet, l. c., 177.

corstent op t hoff ende genaet nae heer Boudewijn v. Abbenbroeck. Sijn peters waeren Huych v. Diemen mijn wijffs oom en mr. Anthonis v. Bronckhorst mijn neef, ende Joffrouwe Machtelt v. Diemen my wijfs moije, weduwe van de voorss. heer Boudewijn [1]. — Opten eersten dagh van Julio A⁰ 1522, ende was op een dinxtdach, was geboeren Cathrijn my eerste dochter, des avonts tusschen neghen ende thijn uren ende was gecorstent inde groote kerck, ende genaempt nae Cathrijn van Diemen mijn wijfs moije, baghijn, overleden [2]. Haer peters waeren mr. Vranck v. beest mij wijffs broeder ende Marij pieters dochter my moeder, mit Marij v. Diemen mijn wijffs moije, baghijn [2]. — Opten 26ⁿ dach van Meij A⁰ 1526 op een saterdach omtrent... uren werdt gebooren Aelberth mijn vierde soon ende was gecorstent inde groote kerck ende genoempt nae mr. Aelbrecht v. Loo mijn vaeder. Sijn peten waeren mr. Reijnier brunt procur. genael. [3]), mr. Adriaen v. Cranenbroeck [4], ende mijn moeder. — Beatris mijn vierde dochter was gebooren den 14ⁿ dach van Decembri en was op een manendach, smorgens voor drie vuijeren int jaer 1528 ende werdt gecorstent op t hoff ende genaempt nae moer van Loo suster. Haeren peten waeren Cornelis v. beest, die huijsfrouwe van mr. Vranck v. beest ende die huysvr. van mr. vincent cornelissen [5]".

Uit deze tweede en de voorlaatste aanteekening schijnt dus te blijken, dat Gerrit's »oude moeder" *Diewer baertouts dochter* heette, en zijne moeder *Marij pieters dochter*, en er dus in b. a. genealogie eene generatie is overgeslagen. Zeer waarschijnlijk is Gerrit's vader, mr.

---

[1] Zij † wede z. k. van Boudewijn of Bouwen Hart v. A., ridder, 4 Febr. 1541. Balen, 1039; Gouth., Chron., 154; Kok, l. c., in Abb.

[2] Balen, 1038, 39; Kok, l. c.

[3] Bij Gouth., 105: mr. Reynier Brant, raet en procureur-gener. 1524; maar vgl. V. Leeuw., 1475, 80.

[4] »Deurwairder ordinaris inden houe van Hollant 1534" (*Nav.* XV, 346); »duerwaerder van 't Leenhof van 1519 tot 1543". Ib. IV, 97; XV, 345.

[5] Maria Ruysch, huisvr. van mr. Vincent Cornelisz. v. Myerop, ridder, heer van De Ketel, Cabau, in Ruyven enz., 1518 eerste rekenmr van Holland, daarna tresorier-gener. over alle de Nederl., † te Brussel 23 Juni 1550. Scheltema, Staatk. Ned, i. v.

Albrecht of Albert v. Loo (eerst griffier van 't Hof van Holland 1506, en vervolgens pensionaris van Dordrecht 1507—11, en raad in 't voorz. Hof, † 5 Jan. 1524 [1]), te Dordrecht gehuwd, naar 't mij voorkomt, met eene dochter uit het aldaar in aanzien zijnde geslacht v. Eemskercke, waartoe o. a. behoorde »mr. Pieter v. E., licentiaet in de rechten en deken van de collegiale kerc te Dordrecht, † 1506" (Gouth., 182; Balen, 84, 85, 87, waar zijn sterfjaar 1510 gesteld wordt; V. Leeuwen, 945; Oudh. en Gest. v. Zuidholl., 40, 43). — Ook blijkt uit eene bij mij in afschrift aanwezige procuratie, den 18 Meij 1563 gegeven door de kinderen van »wijlen mr. Gerardt v. Loo en Juffr. Margriete v. Eemskerck", dat een Pieter v. Eemskerck [2]) »voocht" was van beider zoon Jan (geb. 12 April 1536, † z. k.).

M^{0}.

V. Nassau. Mijn dank voor de inlichtingen van *Nav.* XXXIX, 204, 5. In de Arnhemsche protocollen B. W. K. vond ik II fol. 62 verso, § 1: Maria v. Nassauw douairière van wijle Godert Adriaen v. Rhede tot Herrevelt, landdrost van Veluwe. Zij woonde aan de Klingelbeek bij Arnhem. Hare erfgenamen waren hare beide dochters, H. Ph. v. R., gehuwd met F. S. C. v. Randwijk tot Beek, en W. J. v. R., gade van G. G. Bentinck tot den Brieler.

A. J. C. KREMER.

V. Schie (XXXVII, 452). Jan v. Schie ged. Vlaardingen 3 Mei 1705, begr. aldaar 20 Jan. 1785 (zn van Jan Claasz bij Maria Jans Schellinghout) tr. Vlaardingen 9 Nov. 1738, Catha v. der Hoeven, ged. Kethel 24 Jan. 1717, begr. Schiedam 26 Mrt 1768 (dr van Jacob bij Cornelia Jongste).

Haarlem. G. H.

V. Toulon. Door tusschenkomst des burgemeesters van Wijk-bij-Duurstede, J. V. M. v. Toulon v. der Koog, werden mij door Jhr. Mr. A. J. Rethaan Macaré te Haarlem verscheidene nadere inlich-

---

[1]) Gouth., 105, 7; Balen, 355, 417, 19; V. Leeuw., 1471, 3, 5, 8.

[2]) Misschien dezelfde, die sedert 15 Aug. 1557 en verv. »Griphier van den Hove Provinciaal van Friesland" was, luidens 't Naamreg. d. rentmrs v. d. dom., procur. gen. en griph. enz. v. d. Hove in Friesl. Amst. 1748.

tingen betreffende de familie v. Toulon verschaft, waarvoor ik dezen heeren hier nogmaals openlijk dank betuig. Het volgende dus ter aanvulling van *Nav.* XXXVIII, 237.

De voornaam Lodewijk komt in verscheidene generatiën der familie V. Toulon voor. Lodewijk of Louis v. T. geb...? †...? tr. Alida v. Seen; diens kleinzoon Lodewijk of Louis v. T., geb. 1 Juni 1702, † 10 Febr. 1763, tr. driemaal, t. w. 1⁰ 1727 Elisabeth Halling of Hallincg, geb. 1693, † 6 Dec. 1721, kinderloos; 2⁰ 10 Dec. 1731 Alida Maria de la Coste, geb. 9 Mei 1712, † 10 Oct. 1737, bij wie Martinus, geb. 12 Febr. 1736, † 25 Maart 1818, tr. (wanneer?) Adriana Maria v. Eyck, en wint Mr. Lodewijk *(die volgt)*; 3⁰ 3 Febr. 1739 Hendrica Machtelina Verboom, geb. 20 April 1702, † 8 Sept. 1794; bij wie Mr. Lodewijk, geb. 21 Febr. 1745, tr. 22 Juni 1774 Johanna Helena v. der Graaff de Vapour. Kinderloos overleden.

Mr. Lodewijk v. T.. straksgenoemd, laatst staatsraad i. b. d. en gouverneur van Utrecht, † 5 Jan. 1840, tr. Febr. 1791 te 's-Hage Johanna v. Nispen, geb. ald. 8 Aug, 1771, † 20 Nov. 1854 (dr v. Johan, raadsheer in 't Hof van Holland, Zeeland en West-Friesland, geb. 13 Aug. 1728, † 13 Febr. 1793, bij Petronella Jacoba Croiset, geb.?... † 11 Maart 1825), bij wie deze vijf kinderen:

1. Martina Adriana Maria, geb. 20 Aug. 1792 te 's-Hage; tr. 12 Mrt 1818 te Gouda Jhr. Gerard Johannes Beeldsnijder van Voshol en Vrijenes; uit welk huw. deze twee kinderen:

a. Louise Johanna, geb. 16 Mei 1828 te Gouda, † 19 Aug. '58 te Utrecht; tr. 24 Mrt '46 te Utrecht Jhr. David Jan Martens, † Sept. '62 ald., bij wien Jacob Constantijn M., geb. 27 Dec. '50 te Utrecht, † '53 te Bildt.

b. Henriette Johanna Martina, geb. 15 Mrt 1827 te Gouda; huwt 1⁰ 10 Juli 1845 Mr. Lod. Willem Arnold Stratenus, † 9 Aug. '47, bij wien:

aa. Louise Antoinette, geb. Utrecht 28 Mei '46, tr. 15 Juni '65 Mr. Johan Hendrik Mello bⁿ Mollerus van Westkerke, thans Commissaris des Konings in Gelderland.

bb. Lod. Willem Arnold Gerard Martinus, geb. Utr. 12 Febr. '45, tr. 14 Juli '70 ald. Anna Visscher.

Zij huwt 2⁰ 15 Nov. 1849 Mr. Jacob des Tombe, bij wien:

cc. Daniël Gerard, geb. 4 Oct. '50, † 26 Juni '51.

dd. Gerard Martin Henri Beeldsnijder, geb. 4 April '52.

ee. Jan Henri, geb. 12 Aug. '57, † 12 Jan. '81.

ff. Jacob Willem, geb. 26 Dec. '61.

gg. Henriette Malvine Jeannette, geb. 22 Mrt '66, tr. 12 Juli '88 Jhr. Mr. Godfried Carl von Weiler.

2. Johanna Paulina Jacoba, geb. te 's Hage 24 Mrt 1794, † Utrecht 3 April 1884; tr. Gouda 1821 Maarten v. der Koog, geb. 24 Juni 1772, † 2 Oct. 1839; bij wien:

a. Lod. Johan v. Toulon v. der Koog, geb. Gouda 21 Dec. 1822, laatst insp. Registr. en Dom.; tr. Heerenveen 1 April '49 Martha Kinnema Wijndels; uit welk huw.:

aa. Pauline Martine, geb. Tilburg 16 Jan. '50; tr. 1° Utrecht 18 Juni '69 Mr. François Willem Antonie Pietermaat, laatst adv. en proc. te Samarang; uit welk huw. twee kinderen.

2 te Utr. 25 Jan. '81 Abraham Baud, thans gep. generaal-majoor der genie, bij wien:

aaa. Pauline Martine, geb. 15 Aug. '82, † 8 Mei '83; en

bbb. Pauline Louise, geb. 26 Nov. '83 te Amsterdam.

bb. Johanna Geertruida, geb. Tilburg 5 Jan. 1851; tr. 13 Juni '72 Jhr. Abraham Théodore Calkoen.

cc. Jan Vincent Maarten, geb. 19 Aug. '52, tr. Tiel 28 Aug. '79 Christine Henriette Tijdeman. Uit welk huw. zeven kinderen.

dd. Hillegonda Maria, geb. Deventer 18 April '57.

ee. Martha Kinnema, geb. 25 Nov. '60, † 17 Mei '84; tr. 16 Mei '82 Mr. Reep Boudewijn Ambrosius Verloren van Themaat, † 14 Oct. '84, bij wien één 30 Jan. '84 geb. kind.

3. Louis Martin, geb. 's-Hage 15 April 1796, † Utr. 5 Nov. 1831 ongehuwd.

4. Petronella Jacoba Louisa, geb. te 's-Hage 11 Jan. 1800, † 29 Mei '87 ongehuwd.

5. Petronella Vincentia, geb. 's Hage 17 April 1806, † 10 Juli '54 te Bunde (Limburg, gelegen tusschen de Nederl. gem. Geul, Meerssen, Itteren, en de Belg. gem. Neerharen); tr. Maarseveen 12 Mrt '41 Mr. Anthony Jan Cornelis v. Bijnkershoek v. der Koog, laatst raadsheer in 't prov. gerechtshof van Limburg, † 23 Nov. '66. Zij winnen:

a. Johanna Sara Elisabeth, geb. Maastricht 9 Febr. '42; tr. 14

April '64 ald. Martinus Antonius Albertus Johannes v. Neck, kapt. inf[ie].

b. Paulina Martina Louisa, geb. 1 Juni '44; tr. Utr. 19 Oct. '71 Adriaan Jonquière, kapt. inf[ie], bij wien reeds dertien kinderen.

c. Vincentia Louisa, geb. 15 Mei '46; tr. Utr. 20 Oct. '70 Jhr. Mr. Adrien Jonathan Rethaan Macaré, thans off. van Just. te Haarlem, bij wien zes kinderen.

d. Theodora Esther Clasina, geb. 22 Jan. '50; tr. Utr. 16 Dec. '73 Mr. Cornelis Pijnacker Hordijk, thans gouverneur-generaal van Ned.-Indië; bij wien drie kinderen, waarvan één bereids overleden.

's-Hage. M. G. WILDEMAN.

Wlson de St. Maurice (XXXIX, 315, 499). Volgens J. Kok was Françoise Vuljon [1]) de St. Maurice dr v. François, kolonel van een regiment voetvolk in dienst van de staten der Vereenigde Nederlanden, gouverneur van Geertruidenberg, bij Suzanna v. Leiden, in 1664 geboren, dr van Dirk v. Leiden v. Leeuwen bij Alida Paats, dr van Willem Paats, burgemr van Leiden en hoogheemraad van Rijnland.

W. F.

VRAGEN.

V. Adrichem. Wie waren de ouders van Johanna Françoise v. A. gehuwd met Mr. Hendrik Adriaan Reinier Vosmaer, notaris te Zeist, beiden weinige jaren geleden gestorven? Spoedig antwoord zal welkom zijn.

Arentsma. Wie kan mij over het volgende inlichten? In het Stamboek v. den Fr. adel vindt men vermeld, dat Gijsbert v. A. huwde met Joost Mockama, van wie overigens niets bekend is. In het Jaarb. v. d. Fr. adel 1885 bladz. 69 vindt men duidelijk aangewezen, dat de overgrootvader van de op bl. 68 ald. vermelde Johanna v. A. met eene Mockema getrouwd was. In een kwartierstaat getiteld »Hannya tot Weydum", waar de wapens en bijna al de namen daar-

[1]) *Sic.* Hoe moet het nu zijn, Wlson of Vuljon? Rietstap's Armorial 1e éd. kent geen van beiden; wel Vulson de la Colombière (ook *Nav.* XXIX, 632 genoemd), item St. Maurice. RED.

onder voorkomen, aangevend de zestien kwartieren der kinderen van Sjoerd v. Hania († 1630), worden met zekerheid dezelfde kwartieren vermeld als op bl. 69 van het Jaarboekje; behalve dat een daarvan niet met zekerheid is aan te wijzen, nl.:

1. Arentsma × 2. (Mockema); 3. Truchses × 4. Truchses; 5. Loo × 6. Heemskerk; 7. Kerkwerve × 8. Heermans. Ongelukkig wordt in gemelden kwartierstaat onder n⁰ 2 de naam Mockema niet gevonden, terwijl het wapen daar geplaatst niet alleen niet het gewone Mockema-wapen is of een variant, maar zelfs een, naar 't mij voorkomt, geheel niet-Friesch wapen, t. w.: zilveren baar op blauw veld; helmt.: links een vlaggetje, rechts een degen. Welk wapen kan dit zijn?

Verder rijst de vraag, of Gijsbert v. A. niet meer dan één kind heeft gehad, zooals dit in gemeld Stamboek staat aangegeven, zijnde Albert gehuwd met Margaretha Truchses (dr v. Wilhelm Truchses toe Walburch × N. Truchses toe Sonnenberg; zie mijne aantt. in het Nederl. Familieblad van Vorst. v. Oijen, 1889, bl. 93). Zou niet Margaretha v. A., de vrouw van Lieuwe v. Aysma, ook eene dr van Gijsbert zijn geweest? — Is ook aan iemand bekend een vroeger geslacht »Wuytza" in Friesland? Volgens het Stamboek huwde Wilhelm Truchses met Sibbel Wuytza, die dan denklijk zijne 2e vrouw is geweest. Den naam Wuijtza trof ik nergens elders aan, en vermoed, dat het eene foutieve lezing is. Maar dan van welken naam, b. v. van Wijtsma of Vuytsma? [1]) Overigens vermoed ik, dat in bedoelden kwartierstaat als ouders van Margaretha Truchses moesten zijn aangegeven Wilhelm Tr. t. W. × Sibbel Wuytza, en dat de vervaardiger van dien kwartierstaat alleen kennis zal hebben gedragen van Wilhelm's huwelijk met eene Truchses toe S., diens vermoedlijk eerste echtgenoote.

Kollum. ANDREÆ.

---

1) Volgens Geogr. Wrdbk van Friesland (1746) lag Wijtsmastate onder Grouw, en in 't Beneficiaalboek van Friesland komt bl. 110b voor: »Vuytsma guedt". — Zie ook Stemcohier 1640, Grouw, n⁰ 10.

GESCHIEDENIS.

Arnhem. Grafzerken in de Groote- en in de St.-Walburgis-kerk. In het najaar van het vorige jaar werden in de Groote-kerk, wegens het aanbrengen van verwarmingsbuizen, de banken tijdelijk weggenomen, en kwamen de daaronder aanwezige zerken bloot. Ik meen, dat het mijnen stadgenooten niet onwelkom zal zijn de namen der in die kerk begraven voorouders te vernemen; en laat dus de opschriften der nog gaaf gebleven grafzerken volgen. — De opneming geschiedde in het middenpand van W. naar O., en in het kruispand van N. naar Z.; doch ik moet opmerken, dat bij vergelijking met een plattegrond der kerk en met het »Prothocol der groeven van de Groote-kerk", beiden uit de vorige eeuw afkomstig, gebleken is, dat de meeste steenen niet meer op hunne oorspronkelijke plaats liggen, en reeds vroeger, vermoedelijk om den vloer effen te maken, verlegd zijn. — Waar de letters onleesbaar geworden zijn, heb ik .... geplaatst.

Jacob ter Maet [1]).

A° 1636 dē 27 September is in dē Heere gerust dē E. Johā Morleth [2]).

Sebes Dircksen.

Louisa Eleonora de Rochemont geb. Gaertner obit 25 Julij 1784.

Evert de Veer.

Anno .... den ... Decembris .... Lambert (Wijnen) [3]) griffier van den Hove provintiael van Utrecht.

---

[1]) Eén met Termaat? In 1829 was G. C. Termaat of Termaet secretaris te Doetinchem, alsmede bevelhebber der schutterij ald., onder wien in de laatste functie P. Heusges stond (Greeven, Beschr. v. Doet. bl. 82). In Herald. Bibl. 1881 bl. 4 is in 1368 sprake van de Maet en de Hooge Maet, weleer het eigendom der stad Lochem. — J. M. Heusges was in 1829 griffier v. h. vredegeregt, E. J. Planten burgemeester, W. Coops wethouder, J. B. Coops, H. Planten en Baron v. Manteufel leden van het steedlijk bestuur, A. A. v. der Kaaij ontvanger, en F. v. Juchem deurwaarder. Red.

[2]) In 1622 was een Morlet organist te A. [v. Hasselt, Arnh. Oudhh. (1804) III, 231]. Red.

[3]) Zie over Wijnen, Herald. Bibl. 1881 bl. 192 enz.; 1882 bl. 369, enz. Red.

A⁰ 1645 den 27 November sterf Jan Otten.

Jan Hendri... Kerchoven.

Jan Hendricksen van Weesop. Evert van Heeteren. Derck van Somervelt.

L. D. B. (Lubbert de Beer) [1].

Int jaer ons Heren 1558 de 1 Septemb. sterf Joffer Anna van Omeren weduwe vā Goesen van Erckelens averpander op Veluwen. Bidt Godt v. d. ziel. A⁰ 16.. den.... ebruar. sterf joffer Gerrarda van Erckelens heu.... Arndt van Steenler lantschriver van Vel. In tjaer ons Heren 1614 den 3 May is gestorven Arndt van Steenler landtschriver van Veluwen ende Veluwesoom w. s. g. g. s. [2]) ansiet en gedenct. Gosuinus Steenlerus J. Ctus hic situs est qui obiit 21 Jan. A⁰ 1656. Hunc vide et deo commenda te cogita.

Hier leit begrafe Angenus [3]) van Presichafen int iair 1536.

T. H. Harscamp.

A⁰ 1583 de 3 October sterf Hērick Sluiskē.

1593 de 29 Octob. sterf Claes van Nimegen. A⁰ 1606 de 2 Juny sterf Hermen Haege.

Jan Umbgroeve.

Int iaer ons Hern 1510 de 21 dach Novemb. starf Hērick van d Bongart [4]). Int iaer 1547 de 20 dach Februario starf Ermgart sin huisfrou.

Nael van Bemmel starf den 15 Augusti 1586.

A⁰ 1559 dē 16 dach Juliys sterf Arnt Bytter. A⁰ dnī 1560 den 25 dach Julius starff Stin syn huisvrou. B. v. d. z.

A⁰ 1607 den 22 Augusti sterf Jacobus Burchelus.

Int iaer ons Hērn 53 dē ierstē dach Juny starf Jan Sluisken. Int iaer 1564 dē 5 dach Mai starf Alijt van Doerninck syn huisfrou [5]).

---

[1]) Aangevuld uit het bovengen. prothocol.

[2]) wiens siele got genaedig sij. [3]) Angenies? RED.

[4]) Zie hier beneden, bl. 134 noot 4. RED.

[5]) omstr. 1550 gehuwd, zie »De Voorouders van Mart. v. Doorninck, pred. te Vorchten" bl. 9, waar zij Nalida heet; vgl. *Nav.* XXXVII, 86, 8. Nu, Naleken komt ons dan ook bij hare aanverwanten (Sluysken, Craeyvanger, enz.) in Herald. Bibl. 1881 te voren. Toen in 1640 de vier steden van de Grp Zutfen tegen de stad Z., wegens vermeende verkorting hunner voorrechten, eene zware procedure vóór het Hof v. Geld. voerden, diende D. Sluysken 1 Dec. van gezegd jaar uit naam van Doesburg, Doetinchem, Lochem en Grol vóór dat Hof eene »aanspraak" in (Greeven, Beschr. v. Doet. 1829 bl. 19). RED.

Anno 1626 den 5 Octob. is in den Here ontslapen Pouwel Bitter in sin leven ambtman tot Baer ende Lathum ende burgemeester inder tidt (tot) der stadt Arnhem.

... 8 dē dach May starf Derck ten Haegh. Ano 1553 dē 21 dach Juny sterf Merry van Baerl s...

Dries Rutgers.

.... starf Willem van Rijsswick. A° 1534 dē ierstē dach Octob. starf joffer Marg.... Reinder Coman [1]).

A° 1620 den 12 Mey sterf Sa.. Anna Willemsen de huysvrou van Frerick Cornelysen. Is in den Heer gerust. Godt wil haer ziel genaedich wesen.

A° 1616 den 15 julius sterf Aernt Kruijer.

Jan Beecker.

Ano dnī 15.. die 6 mensis July obyt Johānes de Lerica et uxor... betta de Lerica obyt ano 34 die 15 Septembris.

Otto van Rijswijck.

Goert van Baei dē 2 Septemb. 1587. Voronica [2]) vā Baei huisf. Henrick Wilbrenninck... maio 162. Āno 1640 d̄e 4 Juniis in de Here gerust Elbert....

Hoochedel ende Welgebooren Heere Heere Diederick van Bemmel in syn leevē Heere tot Andelst en Floresteyn [3]) eerste Raet des furstendombs Gelre en graefschap Zutphen ende stadthouder van de Leenen.

A° 1592 le 2 de Janvier est finee la femme Gille de Fay.

Jacob Laurensen.

Gerrit Schut.

A° 1607 den 3 Februari sterref Hendersken Wemmers.

A° 1602 den 8 October is gestorven Gertien Brackelmans.

Den 15 April 1629 is in den Heere gherust Jan Jorden ghenaempt ramper hopman [4]) ende 13 Aug. 162. storf Merry Jordes syn suster.

H. F. van Engel te Nienhuis.

---

[1]) Deze naam staat midden op de zerk. [2]) Veronica? RED.

[3]) Een ander, dan het voormalige edelhuis te Balgooi (*Nav.* XXXVI, 499)? Dit laatste was in 1650 het eigendom van Barthol. v. Golsteyn. RED.

[4]) Indien zijn sterfjaar hier juist is, was hij voorzeker een ander dan de Herald. Bibl. 1881 bl. 18 genoemde Johan Jordaen genaemt Rampers of Jan Jordens, burgerhopman te A. Zie ibid. bl. 21 in 1654 Naleken Jordens (*sic*) vermeld. RED.

Anno 1599 den 3 Augusti sterf Evert Everwijn Reinersoon. Anno 1599 den 30 October sterf Wilhelma van den Sande sin huisvrou. Anno 1630 den 18 Augusty sterf Reiner Everwijn Evertsoon. Anno 1650 den 17 Juli sterf Naeleken Kreivengers sin huisvrou.

Willem Kock.

Den 16 Junii 1629 sterft joff. Margriet van Westrhenen.

Anno 1644 den 30 Mey ys Gerrit van de Velde in den Heere gerust. Jan Schouten ende Henderina van Moesbergh syn huysvrouw.

A° 1605 de 19 .... sterf Gerardina ... nen gewesene huysfr. van Gisbert Everwijn. A° 1623 den 7 Julius sterf Gisbert Everwijn.

Int iaer ons Herē 1533 den 8 dach January starf Jan Snab hier graven. Int iaer ons hern ..50 dē 13 dach Augu... starf Jut sijn huisfrou. Bid v. d. ziel.

Hermen Wetters.

Hier lecht begraven juffr. Wilhelma van der Hell de zae huisvrow van den raetsheer Bemmell met een dub. groef den 2 April An. 1622.

Meystere Adolph vān Gelder A° 1582 de 27 dach Octobris sterf Jan van Varick.

Cornelii Laurentii Amsteldamensis pastoris dum viveret primo Akerslootanae deinde Mudanae ac ultimo huius Arnhemiensis eclesiae fidissimi quod mortale fuit hoc tumulo clauditur beatam immortalitatem expectans. Natus est Amstelodami III kalend. Decemb. 1628 denatus Arnhemi 7 idus May 1656.

In iaer ons Heren .... op de 15 dach Septēb. starf Goese vā Barch. A° 1517 op den 18 dach Junij starf ...eit van den Berge Goesse van de Bergh h... Int iaer ons Heren 1500 starf Alijt Chaemis [1]) Jan vā dē Berghs huysvr.

A° 1582 de 23 decēb. sterf Derrick van Wette secretaris. An. 1583 de 1 January sterf Iken van Daeel [2]) sijn huisfrov.

A° 1726 den 28 November is in den Heere gerust Johan ten Haegh. A° 1716 den 26 September is in den Heere gerust Johanna van Holt huijsvrouw van Jan ten Haegh. A° 1763 den 7 September

---

[1]) moet toch niet Kanis (Canis) zijn? Vgl. *Nav.* XXXVIII, 32, 153, 5 het ald. vermelde grafschrift van Burchard van den B. mist men hier. RED.

[2]) v. Dael? In Ambt-Doetinchem (Langerak) ligt den Ikenberg aan den kant van de stad, waar de Gruitpoort stond (Greeven, Beschrijv. bl. 25). RED.

is overleeden Wilhelmus ten Haegh. A° 1765 den 23 December is overleeden Everdina van Holt, huijsvrouw van Wilhelmus ten Haegh [1]).

(Int) iaer onses Heeren 1627 de 10 Januarius (is) in dē Heer gerust Jacob van Wetten beyden rechten doctor. A° 1644 dē 3 Februari is joffrov Anna de Voocht weduwe vā doct. Wetten in dē Heere gerust. Anno 1650 dē 4 Januarij is in dē Heer gerust Willem van Wetten. Memento mori.

Int iaer 1544 dē 22 Febua starf Alijt Jan Potov huisfrow. Int selfde iaer dē 26 Mey starf Derck Potov. A° 1560 de 3 Juni sterf Karl Poitou. A° 1584 de 17 Augusti sterf Jacop Poitou.

A° 1578 de 24 November sterf z. luyt. Tewessen Gendt. G. w. d. z. g.

Int iaer ons Hern 1532 de 19 dach in Martio starf Jan de Rondt genant Potou kamerknecht mijns gned. hern va. Gelre [2]).

Int iaer ons Hern 1550 de ierste dach Meij starf Wyllem Potou kerckmiest. [3]). B. v. d. z.

Int iaer ons Heren 1494 d. 27 dach ī Decembri (s)ta(rf) Andries Leyēdecker. An. 153. d. 11 dach April starf Derick Andries huysfraw Bidt voer die sielen.

A° 1630 den 1 Augusti is Johanna Leydeckers in den Heere gerust.

In 35 star(f) Griet Tropet. B. v. z.

Int iaer ons Hern 1538 dē sestē dach Novēb. starf Gerrijt Leydecker. Int iaer... 2 dē 19 Juny sterf Andrees Leydecker Gerritsoen. A° 1575 dē 15 dach Augusti sterff Willemke Peelē Andries Leydeckers huisvrow.

A° 1635 den 30 Mei is gestorven die eersame Reijnier Everwijn

---

[1]) Was Aleidis v. Holdt (*sic*) in 1501 non in het voormalig Augustijner-klooster Sion bij Doetinchem, Willem ten Holt(en) in 1532, 4 raad van D, (destijds een zegel hebbend), Harger ten Holte, in 1558 secretaris van D. Harmen ten Holte in 1572 namens Spanje's Koning vaandrager ald.: terzelfder stede komt voor Gerarda ten Hage, wede van Albert Tengbergen, burgemr en amptman te Zutfen, 6 Oct. 1639 in den echt getreden met G. ter Mollen, pred. te Doetinchem, zoowel als Holbert v. Haegen, in 1632 secretaris te D., Balthasar v. Hagen, in 1675 schepen ald., en G. v. Haeghen, in 1681 burgemr ter stede (Greeven, Beschr. v. Doet bl. 38, 17, 19, 21, 43, 19, 29). In het Schependom van Doet., — eene aan de stad zich aansluitende streek lands, — ligt De Holtkamp. RED.

[2]) Hij staat in 1522 als Johan Potouw, dienaar van hertog Karel, vermeld in Nijhoff's Oork. VI bl. 737. RED.

[3]) in 1540 stadsrentmr te Arnhem (v. Hasselt, Arnh. Oudhh. 1804 III, 156). RED.

Gijsbers soen Burgemeister der stat Arnhem. A^0 16▭ den ▭ sterf die erendve. Genricke [1]) Ermgart Tullekens syn l. huysfrov.

Int iaer onses Heeren 1615 den 22 May sterft Wilhelm Sluysken in syn leven griffier des furstendombs Gelre ende graefschap Zutphen [2]). Anno 1592 den 4 May sterff Heesken Tullekens syn huysfrov. A^0 1652 den 12 Yannuari is in den Heer gerust Everhardt Sluysken burgemr der stadt Arnhem.

Int iaer onses Heeren 1620 den 11 February sterf den edelen eerenfesten Henrick van Brienen tot Mussenberch in zijn leven raet ende rekenmeyster des furstendumbs Gelre unde graefschap Zutphen [3]). Int iaer onses Heeren 1624 den 16 Octobris sterff ioffrou Beatrix van Linden zijne e huysvrou Phil. 1^{21} Christus is myn gewin beide in leven ende in stervē.

Int iaer ons Heren 1559 [4]) den 22 dach February sterf Rutgher Tollyke kerckmeyster deses kercken. B. g. v. d. z. Anno ▭ dach ▭ sterf..... Bongert..... huisvrou. B. v. d. z. Reynier Everwijn Ghijsbertsen burgemester comt dese groef toe. Op den 14 Julius 1621 is Geertruyt Everwijns alhier begraven.

G. Coets M. D.

Int iaer ons Hern 1544 dē 15 dach Mey starf Willem Ingelant. Int iaer 1544 dē 23 Deceb. starf Dirckē sijn huisfrov.

Die erfgename van sal. Rutger Tulleken Rekemeister.

An 1603 de 11 September sterf Henric Hey. Anno 1626 op den 14 Marty is ghestorve Catrijn van Brienen sijn huysvrou. A^0 1667 den 10 Novem. is gestorve Margrieta van Brienen huisvrou van Johan Ensinck.

A^0 1632 den 6 Desember is in den Heer gerust doctor Gijsbert van Brienen burgemeister der stadt Aernhem.

J. M. Boc.

---

[1]) Lees denklijk »eer en dvegen(d)ricke"; want in Herald. Bibl. 1881 bl. 27 heet zij enkel Armgard. RED.

[2]) Zie hem vermeld in v. Hasselt, Stukken Vaderl. Hist. IV, 76. RED.

[3]) Vgl. Geld. Volksalm. 1888 bl. 39, 40, 52. RED.

[4]) zal wel 1579 moeten wezen, zie Herald. Bibl. 1881 bl. 13, 4; ook ald. nopens (Aleyd) Bongert (v. den Boogaert), met het wapen van Uytenbogaert; vgl. hier boven bl. 130: van den Bongart. Hij staat ook vermeld als »Rutgert Tollekens, provisoer van den Observanten binnen A. a^0 1555, bij v. Hasselt, Geld. Oudhh. (1806) bl, 293. RED.

Int iaer ons Herr 1543 opte 11 dach Septebris starf Oliphier Hackferdt.

Int iaer ons Herē 1563 den 18 dach Octob. sterf Wijnant Hackfert. A⁰ 1582 d. 15 Feb. sterf ioffer Alit Boshoff zin huisfrouwe geweest is. A⁰ 1595 den 16 October sterf Gerhardt Hackfort.

Int iaer ons Hern 1(4)74 den 19 dach ī Augusto starf Reno Jeger [1]. Int iaer 1474 den 15 dach i Augusto starf Katrijn syn huisfrov. God heb de ziele.

Int iaer ons Herr 1534 de 15 dach in Februario starf ioffer Stijn Rijdders Oliphyr Hackferts zeliger huysvrou.

Int iaer 1564 den 4 dach February sterf... van Harscamp. Godt h.d.z.

In immaturum obitum Conradi Leonini defuncti anno 1590 21a die mensis July et germanae Annae eius quae obyt anno 1584 9a die mensis Novembris.

De zerk, die den grafkelder dekt, waarin het stoffelijk overschot van den beroemden kanselier Elbertus Leoninus werd bijgezet, is bijna geheel afgesleten. Vermoedelijk is het opschrift gelijkluidend geweest met den titel zijner werken. Ik laat het hier volgen; het tusschen ( ) geplaatste is dan aanvulling.

Elberto Leonino (J. C)to amp(llssimo in flor)ente quondam (Academia Lovanie)nsi primario (juris) pro(fessori consilia)ri(o status ducatus Gelri)ae (et comitatus Zutphaniae cancelario).

Obiit anno 1598 (die) 6 decemb. aetatis suae septuagesimo nono natus Bomel(iae vixit...... in primo) annos (quinqua ginta duos) [2].

In het middenpad der St. Walburgis-kerk alhier liggen twee nog volkomen gave zerken. Het opschrift der meest Westelijke luidt zonder de veelvuldige daarin voorkomende afkortingen:

A⁰ domini 1561 die vero quinta mensis Decembris obiit honora-

[1]) In 1619 komt voor Reiner de Jeger, als beleend met Hoekelom te Bennekom (Geld. Volksalm. 1882 bl. 67). RED.

[2]) De aanvullingen van het laatste gedeelte zijn volgens een afschrift voorkomend in een Wapenboek, in het bezit der kerkvoogdij van de Groote-kerk. [Vgl. *Nav.* XXVI, 376; 'VIII 559; XXXI, 255 (uitvaart); 'V, 201 (naam), 58 (wapen); 'VIII, 29 noot (leerling); 172 (rechtsgeleerde); 'IX, 406 (penning). Leonius Leonis stichtte begin 15de eeuw eene vicarie voor Allerheiligen (3 missen) in de kerk te Doetinchem (Greeven, Beschr. v. D. 1829 bl 71). RED.]

bilis dominus magister Jacob Ruiter canonicus huius ecclesie cuius anima requiescat in pace. Amen.

En van de andere:

Misere mini non mei saltem vos amici mei; scio quod Redemptor meus vivit et in novissimo resurgam et in carne meo videbo Deum; hinc spes mea in sinu meo.

A⁰ Domini 1548, 9 mensis Augusti obijt venerabilis dominus Stephanus a Delen huius ecclesie decanus et canonicus.

A⁰ 1553, 28 Decembris obijt Jasparus a Delen huius ecclesie vicarius et pastor in Elden [1].

Vóór het altaar liggen zeven zerken, die echter voor een gedeelte bedekt zijn door de steenen trede van het altaar. Van drie dezer vindt men de opschriften in het voorn. Wapenboek. Daarmede aan gevuld luiden de opschriften van N⁰ 1, Z. naar N.:

Int iaer ons Heren 1498 den 21 dach in den A(pril sterff vrouwe Sophia van Bylandt vrouwe tot Hemert en to)t Doerewrt. Amen. Bid voer die ziel.

Van N⁰ 3:

Int iaer ons Hern 15(63 den 26) Augusti starf (G)ijsbert van Camphusen. Int iaer 1551 de 23 (J)unij starf (j)offe(r) (A)nna Koen(en) sijn huisfrou. Bidt voer die zelen.

Van N⁰ 4:

Int iaer ons Here 1566, 9 Octob. sterf Christoffel grave tho (Moers ende Sarwerden. Anno 1570 den 19 April sterff Heer Christoffel van Moers sijn soen, Canonic deser kerk.... sterff joffer Maria van Moers sijn dogter. A⁰ 1536 den eerste dagh Mert sterff sijn dogter Geertruyt van Moers Frederick van Zuylen van Nyevelts huysfrouw).

Van N⁰ 2 is slechts te lezen:

A⁰ Domini 1532 die 22 mensis Augusti obijt venera........ et canonicus huius ecclesie cuius anima requiescat + in pace. Amen.

Van N⁰ 5:

An. Domini 1569 mensis Aprilis.. obijt dominus Henricus An-

---

[1]) Jasper is dus niet te Arnhem pastoor geweest, gelijk ik in mijn »v. Delen" (Nederl. Heraut 1889 bl. 147) meende. Hij wordt in het daar genoemde perk. boek der broederschap van St. Erasmus in de St. Walburgskerk te A., »canonicus et scholaster" getiteld. RED.

thonij...... provisor hospitalis Sti Petri cuius anima requiescat in pace. Amen [1]).

A⁰ 1534 sterf Thonis Hoemaker [2]).

A⁰ 1543 sterf Lizabet sijn huisfrow. Req.

Van N⁰ 6:

Anno Domini 1566 die 2 mensis Februarij obijt honorabilis dominus Cristianus ... . nicus hic sepultus cuius anima requiescat in pace. Amen.

Van N⁰ 7:

Anno Domini 1495 obijt magister Teodricus de Barick et uxor Joha....... filius anno 15 et filia eius Jut de Barick anno 16.

Int iaer ons Hē 1543.. 11 dach Maert st... Dirck van Berck. Bidt.... de ziel.

Arnhem. MR. J. J. S. SLOET.

[Mocht ik uit deze merkwaardige verzameling grafschriften, door Bn Sloet geplaatst in »Bijvoegsel" der Arnhemsche Ct van (Woensdag) 12 Juni 1889, eenen en anderen datum invullen in mijn »Tulleken" (Herald. Bibl. 1881 en '82); wederkeerig vindt het hier gegevene daarin meerendeels aansluiting [3]), alsmede in mijn »v. Delen" in Nederl. Heraut 1889. Zie nog *Nav.* XXXIX, 560 vg., 613 vg. Ook in het Algem. Nederl. Familieblad 1889/90 komt, naar men mij schreef, eene redactie dezer grafschriften, met aanteekeningen, voor.]

Duckenburg. Oudtijds een burg, later een landgoed. »Op een uur afstands der stad Nijmegen lag weleer het trotsche landgoed de Dukenburg (Hertogburg), het schoonste gebouw, dat wij, na de slooping van het Valkhof, nog bezaten, en waarvan slechts een kleine vleugel aan de woede der vernieling heeft mogen ontsnappen. Reeds in het jaar 1463, toen hertog Karel van Bourgondien, Nijmegen belegerde, was de Dukenburg door het geheele landschap Gelre vermaard" (W. J. Kelder, De stad Nijm. e. h. omstr., Nijm. 1854, bl. 159, 60). — Dit goed, ook wel de hofstede en 't huis en hof ter Dukenborch genaamd, schijnt door verschillende geslachten of per-

---

[1]) Hendrik Anthoniss was kanunnik der St. Walburgiskerk. [Zie Antonisz ook Herald. Bibl. 1879 bl. 276; *Nav.* XXXVII, 607, 8. RED.]

[2]) of Hoedemaker; vgl. Mr. J. v. Doorninck, Geslachtk. Aantt.; Bijdr. Geschied. Overijsel X 12, 44 (wapen). RED.

[3]) eene aansluiting, welke voorzeker bij eene eventueele uitgaaf van het Herald. Bibl. 1882 bl. 377 door mij toegezegde Register II winnen zou. Wie wil uitgever zijn?

sonen in leen bezeten te zijn geweest; want, blijkens de huwlijksvoorwaarden van Herman v. Boetbergen [1]) en Elizab. v. Voerst (dr van wijlen Joh. v. V. en Marg. v. Homoet, vr. van Doerenweert), 8 Sept. 1501, brengt Herman o. a. ten huwelijk het huis en hof ter Dukenborch met al zijn toebehooren, gelijk wijlen Herman van Sandwijk het voormaals, en Johan v. Boetbergen het na dezen bezeten heeft. (Uit het archief v. Matenesse medegedeeld in de Kron. v. h. Hist. Gen. te Utr. VIII, 279, 80).

Bij erfmaag-gescheid van 26 Junij 1576, tusschen Marg. v. Boidtberch, wed. van Hendr. Valkenaar, en Willem v. Dornick, als man en voogd van Elizab. v. B., hare zuster, betr. de nagelaten goederen van haren vader Joh. v. B., verkrijgt Marg. o. a. het leengoed ter Duyckenborch, gelegen in het schependom van Nijmegen. (Als vor. VIII, 280). Toen schijnt dit goed aan de Valkenaers gekomen te zijn, die het lang in bezit hielden. Vgl. Kron. a. v. VII, 171. — Van »Willem v. Schuylenburgh, heere van Duckenburgh, raad ende reeckenmeester van de domeynen 17 Mey 1702", wordt melding gemaakt in de Kron. a. v. VII, 406 e. v.

Wie waren de stichters en opvolgende bezitters (vóór dat het geslacht v. Zandwijk het in leen kreeg) van den Dukenburg of Duy-

---

[1]) De Herald. Bibl. 1876 bl. 61, noemt zijne moeder Agnes Huyn v. Anstenraedt; doch volgens Fahne, Bocholtz I 2, S. 13, 202, was deze de vrouw van zijn broeders zoon Cornelis, erfmaarschalk van Gelre 1538, 43. Dit wordt bevestigd door een oorspr. stuk in de Kron. a. v. VIII, 280 : »Cornel. v. B., erfm. v. Gelre, belooft zijn oom Herm. v. B. schadeloos te houden als borg voor zich en zijne moeder Adriana v. Eyll en v. B. met haar (tweeden) echtgt. Goert v. Boickholt, betr. de uitkeering van goederen vermeld in zijne huwelijksvw. met Agnes Huen v. Anstraedt. 1519, Zat. na Gereonis et Victoris". — Fahne, l. et pp. cit., heeft:

	Joh. v. B., Erbmarschall von Geldern, h. 2. Wernera v. Sandwick, Tr. von Hermann.
Adrian, Erbm. v. Geld. † 1510, h. Adriana v. Eyl.	Hermann, geb. 1470, h. Elisab. v. Vorst, Tr. von Joh. u. Marg. v. Hompesch zu Homoet (*sic.* l.: Marg. v. Homoet, vr. v. Doornwerth. Herald. Bibl. 1876, bl. 61).
Cornel, Erbm. v. G., h. Agnes Huyn v. Amstenrad.	Joh. zu Wolfskuhl (kr. Geldern, Pfr. Orsoy?), Richter zu Nymwegen (1553, Junij 15. Kron. a. b., 280), h. Mettilde v. Hoyer.
	1. Marg., h. Henr. Valkenar zu Duckenburg, Hogenstein u. s. w. 2. Elisab., h. N. (Willem) v. Dornick.

ckenborch? Wijst de naam »Hertogburg" de hertogen van Gelre (Reinald II, eerste hertog 1339) als de stichters aan, of staat deze met dien van een geslacht in verband?

M^0.

[Dukenburg = hertogburg? Niet waarschijnlijk, omdat men in het kerspel Reuszrath bij Opladen omstr. 1507 ook een Duckenburg aantrof (Herald. Bibl. 1882 bl. 176). Men mag, zoo niet rechtstreeks aan den gesl. Duyck, naar ik geloof, aan eenen persoonsnaam Dodico, Dudico, Dudiko, smgetr. Dûke (*Nav.* XXXIX, 179) denken. Misschien schuilt deze ook in v. den Dikkenberg, gesl. te Driebergen), alsmede in dien ouden gesl. Duyck.]

Langenau. Boven de voordeur van het moderne, in 1676 gebouwde Hofhaus — dat zich verheft te midden der ruïnen van het oude slot Langenau, gelegen in het Lahndal tusschen Nassau en Obernhof, aan de samenvloeiing van de Gelbach en de Lahn — vindt men twee geaccoleerde wapens door eene kroon gedekt, nml. rechts: rechtsgewende klimmende leeuw met eene pijl of iets dergelijks in den rechter voorklauw (von Marioth, niet opgenomen in Rietstap's Armorial Général, 2e éd.); links: gevierendeeld, 1. en 4. adelaar; 2. en 3. leeuw, die uit het 1e en 3e kwartier omgewend (von Sohlern, zie Rietstap, a. w. in voce). Onder deze wapens het volgende: Johann Frantz Edle Herr von Mariot zu Langenaw und Clara Eleonora geborene edele Fräulein von Sohle, Anno 1698. Het slot L. was eenmaal de zetel van het in 1613 uitgestorven riddergeslacht von Langenau, kwam daarna achtereenvolgens aan de gesl. von Elz-Rübenach, Wolf gent Metternich zur Gracht en von Marioth. De laatste van dit geslacht was domheer te Keulen en † 1847. Later kwam L. door koop aan Henriette, oudste, in 1796 geboren, dochter van den beroemden staatsman Heinrich Friedrich Karl Reichsfreiherr vom und zum Stein (geb. te Nassau 25 Oct. 1757, † te Kappenberg 29 Juni 1831, begr. in 't familiegraf te Frücht bij Ems) bij Wilhelmine gravin von Walmoden-Gimborn, en vrouw van Herman graaf von Giech. Zij stichtte op het slot L. in 1850 en 51 met hare jongere zuster Thérèse, geb. 1803, gehuwd in 1827 met Ludwig graaf von Kielmansegge, geb. 1798, een hospitaal, dat in 1858 naar Nassau, en een opvoedingshuis voor verwaarloosde knapen, dat in 1855 naar Scheuern (een dorp kort bij Nassau gelegen) verplaatst werd. De gravin von Giech stierf kinderloos. Thans be-

hoort L. aan Louise gravin von Kielmansegge, geb. 16 Dec. 1833, oudste dr van genoemden Ludwig v. K. en Thérèse v. Stein; en sedert 1867 kinderlooze weduwe van haren neef Thedel graaf von Kielmansegge, zoon van den vroegeren Hanoveraanschen minister van staat en finantiën.

Zutfen. H. M. WERNER.

Kaap Non (XL, 29). Dat deze benaming niets met gezegde spreuk van doen heeft, blijke uit Noon, Nun of *Wedinoon*, dorp in Afrika aan de *rivier* Noon, niet ver van kaap Noon. Non is ook de naam eener stad in Piëmont; item die eener kleine *rivier* in China, tak van de Soegan (arm van de Amur). Zie voorts de woordenboeken op Non, Nun. Bekend is Nunen (a° 1399 Nuenen, N.-Brabant), Nunhem (Limburg). Vgl. voor deze laatste twee misschien *Nav.* XXXVII, 545, 6.

J. A.

Santenisten (XL, 14). Waarschijnlik aldus genoemd naar Johannes v. Santen, die in de eerste helft dezer eeu aartsbisschop van Utrecht was by de Katholyken der Oude Bisschoppelike Cleresy of zoogenoemde Oud-Roomschen.

J. W.

Stevenisten (XL, 14), — aldus genaamd naar den vicaris-generaal van het voormalig bisdom van Namen, Stevens, waren Roomschen, die het concordaat door Napoleon I met paus Pius VII in 1801 gesloten, voor onwettig hielden, en daarom de bisschoppen overeenkomstig dat concordaat benoemd, niet wilden erkennen. Zij werden ook genoemd Anti-concordatisten of Fidèles de la Petite Eglise, en waren in Frankrijk vervolgd als onwettiglijk godsdienstige associatiën te hebben opgericht. De genoemde Stevens had in België hunne gevoelens met vuur verdedigd; daardoor was eene afscheiding ontstaan, die bleef voortduren ook nà 1815. In 1817 verzochten zij vergeefs bescherming en erkenning van het gouvernement; doch op aandrang der geestelijkheid werden hunne bijeenkomsten verboden, en toen het verbod niet hielp, de leiders der onwettige bijeenkomsten vervolgd en gestraft. Stevens overleed te Waize [1]), en liet een gods-

[1]) Wais in Z.-Brabant? RED.

dienstig testament na, dat medegedeeld is in de Godsdienstvriend XXI, 256. Een artikel over de Stevenisten in België vindt men in de Katholicon 1828, I, 527. Zie J. de Bosch Kemper, Staatk. gesch. v. Ned. 1814—30, bl. 565. Lett. aant. bl. 562.

H.

Mr. Joan Seba Marcus (XL, 14). Deze zoon van Jacob Marcus, bekend als de uitgever der Sententiën van Alba, Amst. 1735, was volgens de zgn. heerenboekjes in geenerlei ambtelijke betrekking op St.-Eustatius, van het jaar 1774, wanneer zijn zoon de graveur daar geboren werd, tot 1783, toen hij te Amsterdam was. De Tegenw. Staat der Ver. Nederl., dl. 1, Amst. 1739, leert op bl. 532: »De Maatschappij verhuurt haare Plantaadjen op dat eiland, voor een zeker getal van jaaren, aan bijzondere handelaars". Zoo is van Marcus' verblijf aldaar als particulier misschien weinig meer na te gaan, tenzij uit kerkelijke archieven ; des te meer weet men van de familiën Seba, Marcus en Muilman, uit de mededeelingen van den heer C. W. Bruinvis in Alg. Ned. Familieblad, 1887, bl. 80—82, waar aan 't slot moet gelezen worden ls. Meulman.

Amsterdam. J. G. FREDERIKS.

Mme de Rechteren. Mme de Genlis rapporte une anecdote piquante à propos de Mme de Rechteren que Lauzun-Biron courtisa, en 1787, aux eaux de Spa: »C'était une jeune Espagnole, à la fois spirituelle, ingénue et jolie, mariée à un homme qui aurait pu être son père, mais qu'elle aimait véritablement. Comme il était fort difficile de l'approcher, le duc s'établissait derrière, au milieu des hommes qui avaient la galanterie de servir les dames. Un jour, au déjeuner, il lui fit rapidement, tout bas, une déclaration d'amour, très formelle. Mme de Rechteren, après l'avoir tranquillement écouté, lui répondit: »Monsieur le duc, j'entends fort mal le français; mais mon ami (elle désignait ainsi son mari) est bien plus savant que moi; allez lui répéter ces jolies choses, il me les expliquera parfaitement. (Victor du Bled, Un amour platonique au XVIIIe siècle. — Mme de Coigny et Lauzun: Revue des deux mondes 1889, p. 586, note.)

Zeker de gemalin van Jacob Godefroi graaf v. R., geb. 17 Dec. 1736, 1765—72 gezant aan het hof van Rusland, en tot 1793 aan

dat van Spanje; in 1803 Spaansch gezant te Hamburg. Maart 1787 tr. hij te Madrid Iñez Maria Aguirre gravin van Yoldi, geb. 21 Nov. 1766, † te Parijs 27 Juli 1831. Hij had een zoon, Jacob Marie Lodewijk, geb. 17 Sept. 1789, kamerheer van koning Willem I, en † te Parijs 27 Aug. 1818. Geneal. v. Rechteren, in Herald. Bibl. 1876 bl. 51.

M⁰.

VRAGEN.

Deutinchem, enz. In zijne Beschrijving van Doetinchem 1829 zegt Ds. K. H. Greeven bl. 66, dat in de kolonie Berbice (Z.-Amer.) eene plantage Deutinchem ligt, zonderdat men weet, wie dien naam er aan gaf of wanneer zulks plaats had; met aanhaling van Poortemans, »Swaving ontmaskerd" (Amst., Schares, 1827), in welk geschrift die plantage tweemaal wordt genoemd. Weet men er iets naders van? — Aan de prinses Tarquinii legde men te Doetinchem 23 Aug. 1667 uit de diakoniekas der Herv. gem. eenen ducaton toe (Greeven, a. w. bl. 45). Blijkbaar passantengeld, waarvan men destijds en later menig spoor aantreft in de kerkelijke actenboeken. Is zij en haar gesl. van elders bekend? Rietstap's Armorial 1e éd. vermeldt geen gesl. Tarquinii, dat wel Italiaansch zal zijn of geweest zijn. — Onder het raadhuis te D. vindt men de gegravene gevangenis, waarin de beruchte misdadiger Piso heeft gevangen gezeten (ib. bl. 80). Wat weet men van dezen Piso?

Mansuy, Sygelsim (XL, 4 i. d. 28 Sept. en 23 Oct.). Waar lagen deze heerl.? V. den Clooster was een Overijselsch geslacht. Mansuy wordt eene baronie genoemd.

[Siegelsum, in O.-Friesland?]

Carolus Agricola, — bedienaar des Godd. Woords te Rhijnsburg, maakte 10 Mei 1625 testament (Prot. Not. v. Leeuwen). Wat is er van hem bekend? In welke familiebetrekking stond hij tot den bekenden Agricola?

Den Haag. A. J. SERVAAS V. ROOIJEN.

OUDHEID-, MUNT- EN PENNINGKUNDE.

Edinburg (XL, 15). De hoofdstad van Schotland draagt haren naam, oorspronkelik Eadwinsburg of Edwinsburg luidende, naar Eadwin of Edwin, koning van Northumberland, een historisch persoon, die eerst den burcht stichtte op de rots, waarom heen zich later de stad ontwikkelde. Zie Isaäc Taylor, Words and Places, bladz. 312; en Dixon, Fasti Ebor. I, 44.

JOHAN WINKLER.

Vollenhove (Wolderen). *Nav.* XXXVIII, 26). Eene oude boerderij bij Doetinchem heet Wolderink (Greeven, Beschr. v. Doet., bl. 76). Alzoo, veldhoeve of -hof, veldheem (-woning), v eld-enk?

Waterwerken. Vgl. *Nav.* XXXVI, 588; 'VIII, 460, 1, enz. In 1362 is te Deventer sprake van ghate te stoppen bi Stakelretoern an dat reempte (Cam.-rek. III 110). In datzelfde jaar van »Hermennikine ende Storme die dat reemtte hadden opghevisschet dat van den Weerde ghedreuen was" (ibid. 158), Item van »tijmmeringhen an dat reempte dat ghemaket is, tendes an die graft die omme die molen geet" (ibid. 191). In 1363 liet de magistraat bij Kolmschate een »rempte maken vor dat ouerrijt (ib. 215). In 't zelfde jaar leest men van den »reempte buten der Noerdenberghe poerte" (ib. 291), en in 1366 van menschen »die eyn deel pale die van den reempte ghebroken weren vyt den water trecten" enz. (ib. 546, 7). Uit welke voorbeelden blijkt, dat hier geen oorlogstuig bedoeld wordt, maar eenvoudig een planken beschot aan den waterkant, tot steviging van den vasten wal. De hier vermelde post (Nederduitsch) van Cam.-rek. III 158 licht den *Nav.* XXXVI, 588 vermelden, in 't Latijn gestelden post van Cam.-rek. II 695 treffend toe. In dezen trant dient dan ook »munitio civitatis" van ibid. bl. 234 opgevat. Vgl. hiermede remme = zijplank of boord van een schip (Kiliaan).

De »Geographische Beschrijving van Gelderland" a° 1777/94 ge-

tuigde bl. 289, dat er vlak vóór het (in 1839 gesloopte) edelhuis De Snor te Dodewaard eene zeer diepe schoor, — schoore, sco(o)re, schorre, scuer = scheur, spleet, opening (Oudemans, naar Kiliaan), — bestond, die door het Ambt werd beschoeid, maar dat er wel een r e k op den dijk langs de rivier (de Waal) mocht staan. Rek in den zin van planken-beschot, schoeisel of waterkeering, komt niet voor bij Oudemans, die echter een hier passend werkw. *reken* = het gebrokene herstellen, de gescheidene deelen weder tot één brengen, biedt. De *Nav.* XXVIII, 293, noot 4 bedoelde ritsen luiden denklijk ook b e s e m e n ; immers het Hof van Gelderland verklaarde 16 Juli 1636 Dirk v. Lijnden tot Hemmen en Blitterswijk, amptman in Over-Betuwe, onbevoegd, aan zijne Middelweerd (te Oosterhout) te maken zulke werken als hij »besemen" noemde; hem veroordeelend om deze te veranderen, en voorts de schade, veroorzaakt door het afhouwen van Zweer v. Brakell's kribwerk aan den Eijerweerd, te vergoeden (Regr^s^ arch. voorm. Hof v. Gelre 81). Zweer v. Br. noemde die werken »ridsen". Welk soort kribwerk wordt hier bedoeld? *Nav.* XXIV 546; XXVIII, 549 kan niet in aanmerking komen. Kiliaan heeft ritse = reet, spleet, maar dit geeft een met kribwerk, hetwelk juist strekken moet om te verbinden, saam te houden, tegenstrijdig denkbeeld aan. Wij troffen ons woord promiscue met *d* en *t* aan. Ziet men »hoofden, kribben *en* ritsen" soms in éénen adem genoemd: men vindt ridse in 1617 rechtstreeks als krib geduid, want destijds was sprake van eene krib *of* ridse (bij Millingen), die te ver in den stroom (de oude Waal uitgestoken was, en ingekort moest worden tot op 1½ roede op een redelijk laag water (Regrs 54). Bij Oudemans (Mid. Nederl. Wdbk) mist men het woord in deze beteekenis.

Met het oog op *Nav.* XXVIII, 293, noot 4, worden ibid. bl. 549 h o o f d e n [1]) uitnemend als »kribvormige slijkvangers" geduid. Vgl. hier vooral de omstandigheid, dat de buurmeesters te Beesd, op de veerstad van Frederik v. Deurn aldaar een »h o o f k e n" hebbend opgeslagen, 24 Mrt 1652 vóór het Hof v. Geld. verklaarden dat zij zich hiertoe gerechtigd achtten, omdat Frederik, het h o o f d genietend, mitsdien gehouden was de gemeente te ontlasten van den daar gelegen dijk, dien ze totdusver onderhield. Zij werden tot

[1]) Zie over Pas-de-Calais of De Hoofden, *Nav.* XXI, 620.

schadevergoeding veroordeeld (Regrs arch. voorm. Hof v. G. 160, 1). Is in 1344 sprake van »fortificandum capud (*sic*) iuxta Toghe (bij Deventer, Cam.-rek. I 162): in 1365 namen de schepenen van Deventer in oogenschouw »dat houet dat men makede teghens Schoenouer" (ibid. 440) bij die stad; alwaar zij omstr. denzelfden tijd »besaghen die twe houede die die vrouwe van Wilpe hadde laten maken" (ibid. 495). Deze beteekenis van *hoofd* zoekt men bij Oudemans te vergeefs. Het eenige, dat er misschien eenigzins naar gelijkt, is Kiliaan's hoofd = voorgebergte in zee. Evenmin treft men bij hem bollard aan, dat in 1652 het straks aangevoerde ridse van 1617 in geheel dezelfde beteekenis scheen te vervangen, bij voorbeeld als Johan v. Bommel tegenover den magistraat der stad Tiel en Johan v. Dorth met de dijkgeslaagden beneden den toren [1]) van Varik, 1 Dec. 1652 door het Hof v. Geld., met verwijzing naar een vonnis van 2 Apr. 1631, niet ontvanklijk verklaard werd in zijn eisch van schadevergoeding wegens het afhouwen en wegnemen van zijnen bollard; waartegenover de gedaagden zijn recht ontkenden om op die plaats kribben of rijswerken uit te leggen, welke den schaardijk en de inlage [2]) te Varik konden benadeelen, zelfs niet met bollards van $1^1/_2$ roede lengte (Regrs 164, 5). Vgl. hiermede *Nav.* XXIX, 105 (bollaard), bl. 267 (bollert) [3]), naast Regrs bl. 87.

---

[1]) kasteel- of kerktoren.

[2]) Inlage z. v. a. ingedijkt land, poldertje; zie A. J. v. der Aa, Aardr. Wrdbk, art. Heertjes-Inlage. Soms ook werden de dijken zelve, als middel, waardoor men inpoldert, aldus geheeten; in 1355 is sprake van »novi dijki apud Olst dicti inlaghe" (Dev. Camer.-rek. II 338). In 1246 geschiedt gewag van een goed Inslage met het tiend, te Varseveld (B^n Sloet, Oorkdbk v. G. e. Z. bl. 666). Heeft men in »in-slage" den oorspr. vorm van dit »inlage" vóór zich? Men kan echter Inslage ook misschien ontbinden in ins-lage, z. v. a nes-bosch?

[3]) Bollart is ook een in 1337, enz., 59 enz. te Deventer voorkomende geslachtsnaam (Dev.-Camer.-rek. I 8, enz.; II 619 enz.). In 1362 leest men van Godiken Bollardes (ib. III, 153), in 1363 van Johan Bollard (ib. 259), enz. Vgl. hiermede Bollaert a° 1678 (*Nav.* XXXVIII, 103). Hier zal dit woord echter wel babbelaar, snapper, snateraar beduiden, gelijk Kiliaan voor bollaer(d, t) opgeeft. Zonderling schijnt derhalve de opmerking der »Inleiding tot de Dev.-Camer.-reken. 1337—66" (Dev., 1888) bl. XCIV, dat men niet in elken Bo(e)del, Budel, Boele, Bolle of Bollart eenen richter van den zwaarde (beul) moet zien, al is dit soms de beteekenis van die namen (*sic*). Met aanhaling van Noordewier, Nederl. Regtsoudhh. bl. 419. Is dit zoo? Beteekent boele, bolle, bollart ooit beul? Zie Oudemans op

Ligt te Dreischor (op Schouwen) aan het Dijkwater een haventje bij eene kleine buurt aldaar, Bellard geheeten : men mag vragen of in dezen buurt-naam dit woord bollard speelt; maar neme in aanmerking, dat volg. Tegenw. Staat v. Zeel. bl. 426 dit Bellard ook Belder luidt, en bijv. in Den Beldert (hofstede bij Deventer) speelt dat woord waarschijnlijk niet. Ook te Zoelen ligt eene buurt Beldert, en te Lonneker eene d° Beldershoek. In deze laatsten Beldert uitgedegen vorm van (konijnen-)belt?

In 1643 is sprake van kribben en vrachttuinen (te Westervoort). Dit laatste woord beduidt grens-heiningen. Men zou langs de veerstraat, rivierwaarts in, een nieuwen, gemeenen (gemeenschaplijken) reetuin zetten, en den ouden verlengden vrachttuin afbreken (Registers bl. 108, 9). Ten vervolge op het vonnis van 20 Dec. diens jaars bepaalde het Hof van Gelderland 8 Nov. 1645, dat Arnold v. Dans geen anderen tuin mocht maken, dan een gemeenen reetuin, die den loop des waters niet hinderde, maar enkel diende tot afweering van het vee; ook mocht hij op eigen gezag niet de veerstad met hout of rijs besteken, tenzij dan dat deze door voorziening met zand niet behouden kon blijven. Reetuin [1]) is dan hier z. v. a. reentuin, d. i. afscheidings-heining; zie Oudemans, Mid. Nederl. Wrdbk op Reen. Vgl. hiernevens *ree* (mv. reeën), Z.-Vl. = nauwe sloot (*Nav.* XXIII, 202); *rei*, reye (in Antw. rui) = kade, in Vlaand., ibid. XXXVIII, 141).

Aan bolbake = grensbaak ten behoeve der visscherij in de Zuiderzee in 1562 opgericht bij Kampen, herinnert Bijdr. Geschied. Over. X 72. Terzelfder tijd en plaatse is daar sprake van karveel-

---

deze woorden, die er niets van heeft. Bij boele, bolle als geslachtsnamen gelden gewis de Friesche mansnaam Boele, de oud-Germ. dito Bol(le). Dit wordt dan Inleid. t. a. pl. vooral met het oog op de familie Bollart gezegd, omdat, zoo men hierin den beul te zien hadde, het de aandacht zou verdienen, dat deze zoo bij de hand gehuisvest was (*sic*). Ook dit laatste is zonderling; nimmer toch heeft men soortgelijke gevolgtrekking hooren maken bijv. uit de aanwezigheid van Mr. J. Bodel Nijenhuis omstr. 1850 te Leiden. Aliquando dormitat bonus Homerus.

[1]) De stad Doetinchem bevatte in 1829, toen Ds K. H. Greeven zijne »Geschied. en Beschrijving" er van uitgaf, 300 huizen, die voorheen meest alle in den bouwtrant dezer streken waren opgebouwd, met hout tusschen de steenen gevoegd, of zoogend reewerk; doch sinds eenige jaren, — schrijft hij bl. 57, — is dit zeer verbeterd, enz.

schippers, d. i. bevaarders van karveelen (zekere soort van vaar- en vervoertuigen, Oudemans).

In 1733 wordt vermeld een hanck of strang (= kil) achter den Middelweerd te Westervoort (Regrs 289). Slichtenhorst (Tooneel d. Lands v. Gelder, bl. 1056) spreekt in 1645, 54 van »vier verscheyde water strenghen, van Appeltoorn en elders wt de Velouw afkoemende, met naemen de Grift, neffens de Nieuwe, Oude en Terwoldsse weteringhen [1]). Een water te Rheden (Veluwe-Zoom) heet De Dierensche Hank. Zalt-Bommel luidde, in onderscheiding van Maas-Bommel, in oude brieven de(n) Hang(h) van Bommel (Nom. Geogr. Neerl. III, 57); en eene stadsbuurt te Rotterdam is als Het Hang bekend. — Nauw verwant met strang = kil schijnt somtijds wiel, als men nml. bij de beleening v. Willem v. Appeltern i. d. 18 Sept. 1473 met huis en hofstad te Ap. leest van »die wyele ende visscheryen myt hoeren vytvlieten" [2]). Toepaslijk op benamingen als De Wielen, De Nieuwe Wiel, Het Wieltje (bij Smits) en Het Wieltje Cingeldijk, Zwart Wieltje klevend aan uiterwaardsweiland te Maas-Bommel (en Neder-Asselt), Dreumel, Ojen (aan de Maas) en Kuik (N.-Br.). Hier is wiel vrouwlijk; Oudemans kent het enkel onzijdig, in den zin van »draaikolk" (bij Cats) [3]). — Eene gansch andere beteekenis heeft het als adjectivum, naar het schijnt, in, 1328 voorkomende »wiele" het a° in de uitdrukking »wiele gemeente", door Nijhoff (Oorkonden I bl. 238) als »onbebouwde gemeentegrond" geduid. Waarmede kan samenhangen »De Wiel" als naam eener in 1570 vermelde vikarie, ter eere van St. Jan gesticht in de aan St. Lambert toegewijde kerk te Ingen [4]). Opmerklijk is Wielbark *of* Willemberg (stad in Koningsberg, Pruissen).

Naar bleeswerk vroeg *Nav.* XXXVII, 49. In den Atlas-Leemans komt als kaart n° 79 (»De Librye", Eeltjes, Rotterdam 1889 bl. 77b) voor: »Situatie en Rivier te Herwen, met de Bleeswerken a° 1758, door D. Klinkenberg". Het zal wel een soort krib-

---

[1]) Oudemans heeft: Strange = strand, maar evenzeer = arm eener rivier. Overigens was strenck, strung, strang ook weleer eene vlaktemaat in Overijsel, z. v. a. 14 voet breed (Bijdr. Geschied. Over. III, 244).

[2]) volg. den leenbrief bij v. Hasselt, Geld. Maandw. (1807) I 135.

[3]) Onzijdig ook in den zin van »sluier"; zie Oudemans.

[4]) Hist. Utr. Bisdom III, 257.

werk aanduiden. — In 1632 is er sprake van »het nij getimmerde floetwerck bij het Sijngraven" (te Denekamp), met het opschrift: »Het stuwschut", — vgl. stouw = waterkeering of dam (Oudemans), — wesaangaande G. ten Westenagell destijds getuigde, dat »de schutten an die umme sloet omstreeks derdehalf voet hoog zijn geweest en ahn het floetwerk vier schutten zijn geweest, wetende hij niet hoe wijd en breed het floetwerk was, en dat de schutten aan de ummesloot op Mei altoos sinnen tho gesatt en den geheelen zomer sinnen tho gestaan, zoodat de geïnteresseerden niet meer dan den avervall van $2^1/_2$ voet water behoefden waar te nemen. Van het nieuw gemaakte flottewerk was 11 Aug. van dat jaar de wijdte bevonden over de 30 voet binnenwerks, terwijl het vorige slechts 20 voet wijd zou zijn geweest (Bijdr. Geschied. v. Overijsel X 163, 4). Vlotten = in 't water drijven; insgelijks z. v. a. vloten = vlieten, vloeien, varen, drijven (Oudemans); vlotte = baar, golf; vloeten = drijven.

Te Zandvoort verstaat men door meie eene soort draaikolk. Maar dit woord was (of misschien, is) in dien zin ook in Zeeland bekend. Hooren wij den Tegenw. Staat v. Zeel. (XX) X, 427: »Weleer heeft in hetzelve (het Land van Dreischor, op Schouwen), aan de Oostzyde, een vermaard Vlek of Visschers Gehugt gelegen, Maye genaamd, by het welke de voornaamste *diepte* en Reede plagt te zijn", enz. enz. Item, bl. 344: »Voorts maakt het Zeewater aan den Oostkant (van Schouwen), door het gat van Maye, den uitersten Hoek van 't Land aldaar, een engen doortogt, die, tot in de Haven van Zierikzee schietende, Schouwe en Duiveland dus verre nog eenigszins van malkanderen scheidt", enz. Dus was het in 1753 gesteld. Voeg er misschien bij het Huis ter *Mey*, dat weleer naast het huis ter Haar, in den omtrek van Maarssen, in de prov. Utrecht stond, reeds in 1436 bekend was, en eenige jaren vóór 1772 werd afgebroken, terwijl het geslacht der heeren van die stins reeds lang te voren uitstierf [Tegenw. Staat v. Utr. (XXII) XII, 194]. Tenzij dit laatste aan mede, made = grasland herinnere, en dus naar *Nav.* XXXIII, 326, 7; 'IV, 201 terugvoere.

Ten slotte eene andersoortige vraag. Het Groot-waterschap van Woerden had, volg. een handvest a° 1367, in 1750 het genot o. a. van twee watergangen ruim een half uur gaans, beneden Oudewater, waarvan de

eene de Groote, en de andere de Kleine Wierikke werd genaamd (Tegenw. Staat v. Holl. VIII, 28). De Enkele en de Dubbele Wierikke zijn twee uit den IJsel naar den Rijn stroomende watertjes. Naar de Enkele Wierikke is het in 1673 gebouwde fort o. Bodegraven, de Wierikkerschans geheeten (ibid. bl. 22). Deze waternaam schijnt alleen verklaarbaar door toepassing van letterverwisseling (W = M): Wierikke = mierikke, mierke, merke, in den zin van »grens". Alzoo is hij etymol.-identisch met De Werken, een vliet, die werd afgezet door eenen in 1749 reeds lang verdwenen dam, waarvan het N.-Brab. dorp Werkendam den naam verkreeg (vgl. a. w. VII, 352). Heb ik recht? Vgl. Werken (bp te Warnsveld), Werkhorst (d° te Staphorst), Werkhoven (dorp in Utr.), Warkluiden (bp te Heerde).

J. A.

XCII.

Penningkundig Repertorium. Mededeelingen van Mr. J. Dirks.

Toevoegsels enz. op Repertorium I—LXXXIII.

n° 1487 (1). Halve Sterbethaler door *Liebermann* volgens *Völcker* n° 812 Z. 14 W. *f* 43.—van 1667 van *Louise*, keurvorstin, dochter van *Frederik Hendrik*, prins van Oranje. Kleiner dan v. L. III 3 mm. 36½ Z. 14 W. bij *Madai* n° 617 Cat. *de Groot-Kooiman* n° 533.

n° 1495 is bij *Rouyer*, *Revue* 1887 p. 28 (n° 145) als n° 1495 doch geteekend J B, zijnde *Jean Le Blanc* (1715—1722), die later ter aanvulling historische penningen sneed. Afgeb. in *Méd. de Louis le Grand. Ed.* 1723 fol. 103.

n° 1496 (v. L. III (6) is bij den heer *E. Ph. Erfmann* te Rotterdam (volgens welwillende mededeeling) geteekend onder het borstbeeld D..LI (zeker DOLLIN stempelsnijder in Parijs omstreeks 1680 volgens *Schlickeysen* [1]). Kz. De afbeelding gelijk aan v. L. III (6) doch ander om- en opschrift zijnde *Rex armis jus negatum repetens* (De koning het ontkende of geweigerde recht door de wape-

---

[1]) Voluit met DOLLIN ook onder het borstbeeld van Lodewijk XIV bij v. L. III 188 en D..LI onder dat bij v. L. III 195 waar v. L. *J. Mauger* heeft. (Ook in *coll. Erfmann*).

nen terugeischend). In de afsnede *Profectio in Belgium* MDCLXVII (Vertrek naar België).

n⁰ 1496 (1). A⁰ 1667. In de *Revue Belge de la Numismatique* 1887 heeft onze vriend *le grand jetonniste* of kenner van *jetons J. Rouyer* te Thiancourt een zeer belangrijk stuk geplaatst getiteld *Médailles du règne de Louis XIV se rapportant à l'histoire des Pays-bas et dont les coins existent au musée monétaire à Paris. Omises dans le grand ouvrage de van Loon.* Aldaar wordt ons n⁰ 1496 Kz. aldus beschreven : 408. Inneming van Doornik en Kortrijk 1667. Groot 16 lignes [1]). (Kz.) *Civitates Tornacensis et Curtracensis* (De steden Doornik en Kortrijk.) Lodewijk XIV staande, in antieke kleeding, ontvangt de hoofden der steden Doornik en Kortrijk die hem knielend de sleutels aanbieden. De *Scheldegod* leunend op zijn waterkruik aan de voeten der stad Doornik ; die der *Lys* staat achter de stad Kortrijk. De in het luchtruim vliegende Faam plaatst een krans op het hoofd van den koning. In de afsnede M. DC.LXVII. Afgebeeld in *Trésor de numismatique et de glyptique, choix de médailles francaises.* T. III pl. XI fig. 6) en de *Kz.* in *P. Menestrier, Histoire du roy Louis le Grand par les médailles etc.* Paris 1689. *Vz.* als *Kz.* n⁰ 1496. (Wordt herslagen in Parijs).

n⁰ 1497. A⁰ 1667. Is bij *Rouyer Revue* 1887 p. 28 n⁰ 142. De koning staande ontvangt twee muurkroonen welke de Overwinning hem aanbiedt. *Médailles de Louis le Grand* Ed. 1723. fol. 100.

n⁰ 1497 (1). A⁰ 1667. v. L. III 11. Rijssel ingenomen. Veel grooter bij *v. den Hende Num. Lilloise* pl. 59 p. 200 n⁰ 229 (*Rouyer Revue* 1887 p. 47—48).

Vz. Rechts-gewende buste. *Ludovicus XIV rex christianissimus. Kz.* De beelden omgekeerd. De Overwinning rechtop staande evenals het wapenschild en de stad Rijssel bijna knielend. Omschrift *Victori et locupletatori.* (Aan den overwinnaar en vermeerderaar). In de afsnede *Insula Flandr(iae) Gall(iae) caput* (Rijssel de hoofdstad van Fransch-Vlaanderen). M.DC.LXVII *Molart* f.(ecit).

1498 (1). 1668 3 Juli. Zeer zeldzame onuitgegeven penning (Zilver 43 W. bij *Völcker* n⁰ 814 *f* 19.—) op de intrede van *Jacob v. der Meer*

---

[1]) *Rouyer* zegt p. 28 (1) te gelooven dat van de *Kz.* voor weinige jaren nog een stempel van omstreeks 88 mm. of 39 lignes is vervaardigd.

en zijne vrouw te Alfen door dien heer van Alfen aan de bevelhebbers der burgerwacht vereerd. *Voorzijde.* Drie schilden (waarschijnlijk van hem, van zijne echtgenoote en der heerlijkheid) en palmtakken. *Keerzijde.* Eene inscriptie. *Vereert van . . . den 3 Julius* 1668. Met ring Gr. 80 millim.

n⁰ 1527 (1). 1670. v. L. III 37 (1—2). Driehonderdjarig jubilé van het wonder met de doorstoken hosties te Brussel gevierd. Zie *J. Rouyer, Méreaux du XIVe Siècle et autres concernant la dévotion au Saint-Sacrement de Miracle de Bruxelles. Revue Belge de Num.* 1888. p. 256– suivants en zijne bronnen reeds boven in Repertorium XCI onder n⁰ 1272 (1) vermeld.

n⁰ 1502. Vrede te Aken (2 Mei 1668) v. L. III (22). Bij *J. Rouyer Revue* (1887) p. 28 als 151. *Méd. de Louis le Grand* Ed. 1733 fol. 107: »Variété perfectionnée" dezelfde penning.

n⁰ 1504. v. L. III 24. Zeldzaam. Verkocht in 1722 voor *f* 296.—, in 1734 voor *f* 185.—, volgens *Groebe* in *Alg. Konst- en Letterbode* 1838 II blz. 73, *Völcker* n⁰ 813 Z. 90.5 W. *f* 100.—.

n⁰ 1512. Te verbeteren *kan* in *van* ; *vroon* in *kroon* ; *duve* in *duce.*

n⁰ 1528. Bij *de Vries* (1884) n⁰ 834 Z. 33 *f* 6.25.—, *Völcker* n⁰ 824 Z. 35.5 W. *f* 5.—, bij *Pinkerton* pl. 32 n⁰ 1.

n⁰ 1529. Te verbeteren blz. 170 in I blz. 185—186: *ereptis* in *captis*; *refecto* in *refecta.*

n⁰ 1534 (1). 1670. Op de verovering van Vlaanderen en Franche-Comté. Buste. *Lvdovicvs magnvs rex christianissimvs.* Daaronder *R(oettiers). Kz.* Een triomfboog gemonteerd met het ruiterbeeld van den koning. Omschrift *Pour les conquestes de Flandre et de la Franche Comté.* In de afsnede M.DC.LXX *Rouyer Revue* 1887 p. 29—33. In het grootste model (30 lignes) aldaar afgebeeld pl. I en in dat van 18 lignes pl. II. Bestaat ook ter grootte van 22 lignes. Zie ook *Trésor de Numismatique* etc. T. III pl. XIII fig. 1. en *P. Menestrier Histoire etc.* Ed. 1689. (De eenige *medaille* van Lodewijk XIV met fransch opschrift op de *Kz.*). Deze triomfboog kwam niet tot stand. Het geschil, of de opschriften er van in het Latijn of het Fransch gesteld moesten worden, — een voorlooper van den strijd tusschen de Classieken en Modernen, — gaf aanleiding tot veel geschrijf. Volgens *Rouyer* p. 32 vermeld in *Querelles littéraires par l'abbé Irail* t. II — pp. 97 et suivants.

nº 1536 (1) vgl. nº 1529. Bij nº 1536 invullen 1670. Op het overlijden van *J. v. Horne*, hoogleeraar in de geneeskunde te Leiden. *Voorzijde.* Zijn lijk op een paradebed uitgestrekt. Daarboven zijn wapenschild (gegraveerd). *Keerzijde* een gegraveerd opschrift:

MEMORIÆ *Doctissimi et Celeberrimi viri* D. IOANNIS VAN HORNE etc. Bij *Völcker* nº 821 Z. 80 W. *f* 11.50. (Zeer zeldzaam en onuitgegeven).

nº 1536 (2). Aº 1670. *G. Hojer*, commissaris des konings van Denemarken, te Amsterdam overleden. Ovaal Mm. 47 × 54 Z. 46 W. *Bom* Sept. 1889 nº 48.

nº 1543. Cat. *J. de Vries* (1884) nº 841 *f* 2.50 (*Keyzer*).

nº 1545 (1). Ald. nº 836 Z. 55 W. *f* 33.—, *Völcker* nº 826 Z. 37.5 W. *f* 66.—. Zeldzaam.

nº 1546. Begraafnisp. van *J. Verschuer*. (Bij *Völcker* nº 827 Z. 223 W.) *f* 70.— prachtige, onuitgegeven, zeer zeldzame penning aldaar aldus afgebeeld. *Voorzijde.* Het wapenschild met helm en helmteeken omgeven door kanonnen, kogels, pieken, geschuthamer en Moorsche, Britsche en Zweedsche vaandels. Daarboven binnen een lauwerkrans *Gestorven den* 1*en en Begraven den* 7*en van Wijnmaend* 1671 *Zijnde de* 46*en Verjaerdagh van zijn E Geboorte.*

Keerzijde. Twee engeltjes die een zandlooper met de eene en een tableau op doek met de andere hand vasthouden waarop men in elf regels leest *ter Gedachtenisse van* D E *Manhafte Hr* IOOST VERSCHVER *Capiteyn ordinaris Voort Coelegie* (sic) *Van d'Edelmogende Heren ter Admiraliteyt in Amsterdam.*

QUO FATA TRAHUNT (Waarheen het noodlot voert).

Verschuer, die Stael noch Vuer der Vyanden ontzagh
Gewoon zyn Lyf ten dienst van t Vaderland te wagen
daer Sweed, en Brit, en Turck getuygenis af dragen
Stierf RoemRyk; gun den Held, dat hy zoo Rusten mag.

D. H:

nº 1540 (1). Zilv. penning ten name van *Adriaan Helmich* te 's Gravenhage 1670. Vz. Zijn wapen en lofwerk. Kz. Doodshoofd, lofwerk en *Gedenct te sterven.* (Meded. van den heer Servaas van Rooijen 18 1/6 89 aldaar).

nº 1548. Ald. nº 893 Z. 77 W. *f* 21.—.

nº 1548 (1). 1671 Dukaton van Holland met kantschrift [1]) *Nervos* *

[1]) Tot afschrik der geldsnoeijers.

reipublicae accidere facinus morte piandum. De zenuwen van den Staat te besnoeijen is een misdaad met den dood te boeten. Bij *Verkade* pl. 41 (3) n⁰ 230 bl. 108.

n⁰ 1550 (1). 1672. *Vz.* van v. L. III 51 (2). Willem III te paard. *Kz.* Borstbeeld van Karel II koning van Engeland (v. L. II 487 (1) zeer fraai gedreven. Cat. *de Vries* (1884) n⁰ 844 Mm. 70 *f* 75.—. Bij *Völcker* n⁰ 830 *f* 40.— door *P. v. Abeele.* Brons. (Verschil in de rechterhand).

n⁰ 1555. Vgl. *Goeree* 120. (n⁰ 1557 (a) *Völcker* n⁰ 831 Z. 100 W. *f* 79.— wordt aan *P. v. Abeele* toegekend).

n⁰ 1556. Vgl. *Goeree* 121. *Revue* 1887 p. 48 (172).

n⁰ 1556 (1). v. L. III 56. Vgl. *Goeree* n⁰ 122, doch ook zonder *J. Mauger*, en het *victoria navalis* op een banderol. (Coll. *E. Ph. Erfmann* te Rotterdam).

1557. Vgl. *Goeree* 123, *de Vries* (1884) n⁰ 848. *Trésor de num. de la France* III pl. 12 n⁰ 6 *f* 4.25.

1558. Vgl. *Goeree* n⁰ 124. Grooter. *Revue* 1887. p. 48 (Cat. 1833 n⁰ 175. Bij *Teding v. Berkhout* n⁰ 248 (Inval in Gelderland) *Goeree* n⁰ 124. Ander borstbeeld.

n⁰ 1559. Vgl. *Goeree* n⁰ 124.

1559 (1). 1672. v. Loon III blz. 63. (Noodmunten van Deventer (n⁰ 2) met Nederlandsch opschrift) kwamen voor op de Overijselsche Tentoonstelling in 1882 te Zwolle gehouden, met andere opschriften als:

n⁰ 2742. Pax erat et plena fulgebant pocula mensis
Mars furit et nullum dant lignefacta mecum.

A. Moonen.

n⁰ 2743. Doent vrede waer, toen blonk het hier
Van zulver en vergult geschier
Doort Fransche Swaerdt en Paepsgewelt
Verkeert dien glans in vierkant gelt.

n⁰ 1560. Als *Goeree* n⁰ 126 en zie over de afwisselende U en V in de naam *Lvdovicvs en Ludovicus. Rouijer Revue* 1887 p. 10 (1) met aanhaling van *Robert-Dumesnil, le Peintre-graveur français.* Tome VII p. 206 et 207: »Vers la fin du XVIIe siècle on s'est rattaché à »remplacer autant que l'on l'a pu les V par les U"...

Het denkbeeld van dezen penning is van den chevalier *de Jant* »dont quelques autres projets de médailles de 1672 et 1673 se montrent

dans ses opuscules", zegt *Rouyer* (*Revue* 1887, p. 6 (Note). Het is n⁰ *du règne de Louis XIV* 417 in den *Catalogue dès poinçons, coins et médailles du Musée monétaire de la commission des Monnaies et Médailles.* Paris 1833 in 8⁰.

n⁰ 1573. Amsterdamsche dukatons van 1673 (v. L. III 81 (1) bij *Bom* Sept. 1889, n⁰ 52—58 zeven varianten.

n⁰ 1562. *v. Loon* zegt zelf III, 66 »door den vermaarden penningmaker *Roettier* gemunt. In de fransche vertaling III p. 61 wordt dit »le fameux *Routier*". En général ses médailles sont simplement signées d'un *Roettiers* (*Rouyer Revue* 1887, p. 17 (3).

n⁰ 1568. Bij *de Vries* n⁰ 836 (1884). Brons *f* 10.50.

n⁰ 1569. Als boven, n⁰ 858 Z. 23 W. *f* 3.50, *Völcker* n⁰ 836 Z. 26.5 *f* 5.— achter *Six* »*in t jaer* 1673".

n⁰ 1570. Als boven, n⁰ 861 Z. 80 W. *f* 14.25.

n⁰ 1571. v. L. IV 74. A⁰ 1672. Zeeuwsche *hoedjesschelling* van het te Amsterdam opgebrachte zilver geslagen. *Zie Verkade* pl. 93 (1) bl. 135 in twee grootten. Verschillend bij *de Groot-Kooiman* n⁰ 5582 (10 W.).

n⁰ 1573. *Amsterdamsche dukaten* 1673. Bij *Verkade* pl. 43 (3), *de Vries* (1884) n⁰ 863 Z. 38 W. *f* 7.— : met kantschrift, n⁰ 864. Piedfort zonder kantschrift, doch met *Conf.* en *Holl.* Z. 65 W. *f* 7.—, n⁰ 863. Enkele zwaarte met *Conf.* en *Holl.* Z. 31 W. *f* 3.— :

n⁰ 1575. *Verkade* pl. 42 n⁰ 3. Z. 32 *W. f* 3.— bij *de Vries* (1884) n⁰ 866.

n⁰ 1576. In de aanteekening staat: *uitgedrukt*, lees: *uitgereikt*, en in den tekst X. Met *D. Gerard Durven* (Cat. *J. Schulman*). IX n⁰ 801 en XI n⁰ 961 *f* 11.50 *v. der Niepoort* n⁰ 67 Z. 79. Bij *Völcker* n⁰ 839 Z. 79 W. *f* 6.— met den naam D. *Joanne à Vesaneveldt Judice.*

n⁰ 1578 staat 268, lees: 288.

Penningen op de *De Witten* [1])

n⁰ 1582. v. L. III 87 (2). Zeer zeldzaam. Verkocht in 1724 voor *f* 300. *Groebe* in *Alg. Konst- en Letterbode* 1838 III bl. 73.

---

[1]) n⁰ 1599 staat: 78.9, lees: 789

n⁰ 1600 » (einde der eerste regel) *de*, lees *der*

n⁰ 1601 » (onderaan) *onder*, lees *bundel*. Bij Völcker n⁰ 855 Z. 33.5 *f* 20.— W. onuitgegeven.

n⁰ 1593. Bij *Völcker* n⁰ 851 Z. 405 W. *f* 66.—. Zeer fijn bewerkt. Het opschrift in zestien regels.

n⁰ 1593 (1) als 1593 bij *Völcker* n⁰ 852, *f* 2.— doch het schavot der *Kz.* is vervangen door eene inscriptie. (Brons).

a) *G. Brandt Poëzy* Amst. 1688 bl. 448. Op de medalje van *Johan de Wit* (v. L. III 90 (3) of *Rep.* n⁰ 1595.

Dus leeft *de Wit* door t graauw verscheurt
Te lang benijt, te laat betreurt (12 September 1672).

en

b) Op de medaille van de heeren *Johan* en *Cornelis de Wit.*

Dit zuiver zilver toont de blanke onnozelheit
Der *Witten*, tegens recht vermoort, met recht beschreit.
(11 Sept. 1673).

c) De zerk van den heere *Johan de Wit*, raadtpensionaris van den Lande van Hollandt en Westfrieslandt, *vader des vaderlandts.* Vermoort den 20 Aug. 1672.

Gij zijt een steen, zo gij deez' steen ziet en niet weent
Hier leit *de Wit*, maar niet geheel in zijn gebeent
Het ander overschot van zijn geschonden leden
Wiert afgescheurt, *verkocht* of *met* den *voet* getreden —
Vervloekte ondankbaarheit, die dus de deugt beloont,
En s Lants verlosser met zo scherpe dorens kroont
Noch wenscht hij met zijn bloet het vier der twist te blussen
En al zijn moordenaars vóór Gods gerecht te kussen (! !)

n⁰ 1595. Bij *Volcker* n⁰ 853. Kz. Tablette. Z. 43,5 W. *f* 7.—.

MDCLXXVI.

Groninger Noodmunten 1672, v. L. III 96 (1—4).

n⁰ 1607 (1). *a*) Kon. Penn. Kabinet. *Aanw.* 1885 bl. 12. *Noodmunten van Groningen van* 50 *en* 25 *stuivers.* (v. L. III 96 (1—2) op beide de *Kz.* het borstbeeld van *Rabenhaupt* gegraveerd. (Zie n⁰ 1615. Cat. *Hooft v. Iddekinge* n⁰ 1585). 50 stuiverstukken.

b) *Schulman* XII n⁰ 252 met *twee* stippen of punten achter *Tempore*.. (96.1) *f* 6.—.

c) *de Groot-Kooiman* (Febr. 1888), 96 (1) Z. 29 W. n⁰ 576. Met kleine letters. Op de *Kz.* gegraveerd eene afteekening van het beleg. Op de Vz. *A. S.* (Met oog en ring).

d) Als boven n⁰ 577. Als voren Z. 26 W. (Op bl. 16). *Kz.* boven: de afbeelding van een *hoorn* en op zes regels:

Jan Abrahamsz Oosterhooren	Dit zijn drie geslachten *Jan*
Symon Jansz Oosterhooren	Abrahamsz, *Symon Jansz*
Claes Symensz Oosterhooren	en Claes *Symensz Oosterhooren*

c) n⁰ 1614. ald. *Cat. Hooft v. Iddekinge* n⁰ 1599 te lezen: *Maar Cöln en Munster* als *Schulman* XII n⁰ 261.

d) 1615. ald. *Cat.* H. v. I. n⁰ 1591 bij *Schulman* XII n⁰ 254 *f* 10.— avec un écusson timbré, mi parti d'un homme sauvage et d'un lion avec un lion issant du heaume gr. 28, (e—g). In Collectie *Quaestius* (Friesch Genootschap).

e) Groote letter (50 St.) Kz. *Groningen Belegert Van de Culssen munteresse volkeren den* 9 *Juli verlaten* 16 *Aug.*

f) Groote letter (50 St.) Gezicht op de stad. *Kz. Groningen is belegert den* 9 *July ende verlaten den* 17 *Augusty. Anno* 1672.

g) Kleine letter (50 St.). Loopgraven en *Belegeringe vóór Groningen.*

25 Stuiverstukken (2).

a) Kon. P. Kab. *Aanw.* 1886 bl. 16. *Groningen* | *Constant. Ist behout* | *Van Neerlant.*

1617. Cat. *Radinck* 1884 n⁰ 112, 25 St. Uitmuntend gegraveerd met het borstb. van *K. Rabenhaupt.*

n⁰ 1621. Staat *Bonme*, lees *Bomme* (Berend) de *bombardeerende* bisschop. In *Leeuw Cour.* 1884 25 Oct. bl. II Col. 2. Gevonden op den huize Eidewerd te Roderwolde bij het graven van een put, een meter diep, een zware 50 St. *Kz.*

Als Bommen Berent deed vóór Groningen de Mis
Men deze munte sloegh tot een Gedachtenis
Belegert den 9 *July, verlaten den* 13 *Augustus* 1672.

n⁰ 1630. Bij *Radink* n⁰ 114. *Huislyk tafereeltje.*

n⁰ 1631. Ook bij J. *Schulman* XII n⁰ 264 *f* 18.— au buste artistiquement gravé du prince van Ploen (près de Kiel connu par le beau lac de Ploen) Portrait du duc de Holstein. Plön, nommé général maréchal de l'armée des États Généraux, plus tard Gouverneur de Maestricht.

1639. v. L. III 97. Munstersche bezweringe plaat 5. In *Cat. Bom* (*Jacob Cardinaal* te Groningen) (overl. 1855 Nov.) n⁰ 263 met nog

een andere koperen plaat van dezelfde grootte waarop gegraveerd *Plaat in Groningen op een bom gevonden in de belegering van* 1672 *v. Loon* 3e Dl., bl. 97 *Penningk.* bl. 143.

n⁰ 1640. Coll. *Quaestius* 98 (1) met P. B. zeer ruw ingeslagen en 98 (3) met M H S.

n⁰ 1646. Ook als piedfort, dubbele zwaarte. *Teding v. Berckhout* n⁰ 275 Z. 52 W. bij *de Groot* c. s. n⁰ 584. Z. 54 W. Heeft voluit *Civibvs*, doch bij *de Vries* (1884) n⁰ 884 Civibvs als *Teding v. Berkhout* (1885) n⁰ 273.

nos 1642, 1650, 1652, 1654, 1655, 1656, 1665 allen in K. P. Kab. *Aanw.* 1883 bl. 159.

n⁰ 1651. *Galen.* Zie *Bernard van Galen. Historische schets van een belangrijk tijdperk der* 17e *eeuw.* Rott. 1832 met portret *f* 2.40 door *P. Corstiens.*

n⁰ 1660. Bij *de Vries* (1884) n⁰ 880 Z. 32 W. *f* 6.25. *Door ordre des bevels van Hopm. A Wullen in tiit van beleg colonel, deze gemaeckt ter ged. voor Deszelfs dochter Sophia van Wullen* (de laatste vijf woorden kapitaal gegraveerd). Ook zoo bij *de Groot* n⁰ 579 HOPM. A. WULLEN.

Bij *Völcker* n⁰ 862 voor *Desselfs zoon Jacobus van Wullen.* (Z. 32.5 W.). *f* 5.25.

n⁰ 1662 *a*). v. L. III 108 (1). In Kon. P. Kab. *Aanw.* 1883, gegraveerd doch op de *Kz.* de tweekoppige arend houdend met beide pooten eene draperie met opschrift.

110 (1) *d*). *Variant.* Kab. *Quaestius. Twee* stuks in grootte enz. iets verschillend. De kleinere is anders dan de grootere op Kz. en Vz De groote toch heeft op de *Kz. Gron. is beleg. door. de. bis. van cvel. en. Mvns. d.* 9 *Jvl. verl. den* 17 *Av.* 1672. De kleinere heeft *Gro. is bel. door de bis. v. cve. ve. mvn. d.* 9 *Jv. v. d.* 17 *Av.* 1672. Ook heeft de groote op de *Vz.* geregelde benden pelotons- of compagnieswijze opgesteld, en de kleinere de troepen als tirailleurs ageerend.

n⁰ 1660 (1). 1672. Bij *Völcker* n⁰ 859. Groote 76 millim. gegraveerde penning. Z. 63.5 W. *f* 16.— (Teyler). Voorzijde. Het beleg der stad met de loopgraven *Groningen is belegert den* 9 *July* enz. Kz. Het plan van Coeverden ; *Coeverden een van de sterkste forteressen* enz.

n⁰ 1660 (2) (n⁰ 1652 of 1653). Bij *Völcker* n⁰ 867. Groot 81 millim. Z. 46.5 W. *f* 8.50. Vz. De stad Groningen met de loopgraven. Kz. Iets

links-gewend (*en façe*) borstbeeld van Rabenhaupt n° 875. Vz. als Kz. 861 Kz. Groningen in vogelvlucht gezien. Z. 59 W. *f* 10.50. Onuitgegeven.

n° 1661. De zeer groote gegr. penning was bij *Völcker* n° 868 Z. 12 1 W. *f* 81.—.

n° 1662. Ald. (v. L. III 108, 1). Met eenige kleine variaties bij *Völcker* n° 869 Z. 63 W. *f* 7.50 vergel. met v. L. III 108 (1) en *de Vries* c. s. V, (6).

n° 1664. *Völcker* n° 877 Z. 57 W. *f* 22.—. (Teyler).

n° 1667. *Völcker* n° 876. Penningplaat met het borstbeeld en façe van *C. Rabenhaupt.* Z. 60 W.

n° 1662 *d*) v. L. III 110 (1). zonder boomen op de wallen. Cat. *Breyer* April 1884 n° 285.

n° 1662 *e*) 110 (2). Bij *de Vries* (1884) n° 890 Z. 33 W. Kz. als 110 (1). Vz. als 110 (2) *f* 3.50.

n° 1662 *f*) 110 (3). Als boven n° 891 Z. 32 W. *f* 3.25. Verschil in de omschriften en grooter ook aldus bij *de Groot* c. s. n° 594 Z. 32 W.

n° 1664. Vgl. *Schulman* XII n° 253 (2) *f* 8.50 alwaar vier *Sickens Covord- kleine Magt verkragt* n° 256 als 253 doch *vercragt.*

Literatuur.

1) N. N. *Dienaar J. C. in syn Gemeynte tot Groningen.* Oprecht Verhaal Van de Gedenckweerdighste Saecken, voorgev. in de Belegeringe van Groningen ... Mitsg. Een kort verhaal van t gepasseerde in Gelderlant, Uytrecht en Overijssel en t schandelyck overgeven van der selver Steden en Fortressen. Gron. *D. Lens* 1672 en 47 & 86 (*v. der Wulp* Tractaten n° 4765). Vierde Druk, Gron. 1716.

2) Vervolgh van de Voornaamste Voorvallen na de Belegeringe der Stadt Groningen. Besonder in 't veroveren van Bellingwolder Schans, ende de Wijdtberoemde Fortresse Koevorden. Gron. 1740.

3) A. L. *Lesturgeon Meindert van der Thynen of de verrassing van Koevorden in* 1672. *Historisch-dramatische schets in drie bedrijven.* Koevorden 1872.

4) *Anna van der Horst* nu *Roelfzema. De belegering van Groningen in* 1672 *door sprekende personen uitgebeeld,* Leeuwarden 1772 *Rabenhaupt, Gruis, Gockinga, Wichers* enz.

5) *Oprecht Verhaal Hoedanigh de Stadt Groningen door den Keurvorst van Keulen en den Bisschop van Munster belegert, grouwelijk*

aangetast, maar door de dappere, moedigheyt derzelver Borgery, en krijhsmacht, onder t gebiedt van den Ed. Heer Gouverneur Rabenhaupt is verdedight en ontzet geworden. Op den 17 *Augusti* 1672.

Te Groningen. Bij *Johannes van Velsen*, Boekdrukker tegen over t Stadshuis 1722, 12mo 13 bl. bl. 14—16 *Een nieuw vreugde Gezang.* (Zeer curieus) ettelijke coupletten.

Wat of den Bisschop over quam
Dat hy so haest syn afscheyt nam.

6) *A. Eldercampius*, Journael ofte daaghlijckse aanteykeninge van 't ghene omtrent de belegeringe van stadt Groningen so buyten als binnen gepasseert is. Gron. (1672. 4to). *H. Roosing.*

*** Hoogst zeldzaam.

7. *De gedenkweerdigste voorvallen.* In en omtrent de belegeringe der stad Groningen in 1672. [5e dr. Gron. 1757, 4to].

8. Ordonnantie op het versorgen en incopen van vivres en waepenen. Gron. 1672.

9. *Rijkens.* De verlossing der stad en provincie Groningen in 1672 en hare gevolgen. Gron. 1850.

10. *E. Mester*, Gesch. v. h. beleg van Groningen in 1672. Gron. 1839.

11. *A. Hoetink*, Het beleg d. stad Groningen in 1672. Gron. 1815.

12. *J. Suringar*, Een lauwerkrans gevlochten voor onze vaderen, op het tweede eeuwfeest v. h. ontzet v. Groningen in 1672. Gron. 1872.

13. *J. Suringar.* Herinneringen aan het tweede eeuwfeest van Groningen's bevrijding in 1672. Gron. 1873. m. pl.

1668 (1). 1672. Spotpenning op de Franschen de Vereenigde Gewesten aanvallend. *Voorzijde.* De (Gallische) *haan* pikt uit een korenschoof gelegen bij den slapenden (Nederlandschen) *leeuw.* Omschrift *Vigili nimivm ne crede sopori.* (Vertrouw niet te veel op den slapenden wachter). *Kz.* Inscriptie. *Trau nicht dem Appetit die Körner aus zu picken* u. s. w. Bij *Völcker* n° 856. Z. 44 W. *f* 6.50 als onuitgegeven. (Op lateren tijd ?).

1668 (2). v. L. III 105 A° 1672. 12 October. Lodewijk XIV. Zware buste. De legerplaats der Hollanders ingenomen, en Woerden van het beleg verlost. Komt ook voor (Collectie *E. Ph. Erfmann*) met een andere buste zijnde *het kinderkopje* van 1643—1647 en het omschrift *Lud. XIIII Fr. et Nav. christianiss.* Geteekend *J. Mauger. Kz.*

geheel gelijk *Kz.* v. L. III 105. Volgens *Schlickeysen* werkte *J. Mauger* te Parijs 1660–1722, maar bij v. L. II 271 (1—2) zijn twee penningen met het kinderkopje voornoemd van 1643 (doch die ook met de andere buste voorkomen) allen geteekend *J. Mauger.* Deze werkte dus reeds veel vroeger dan 1660.

GESCHIEDENIS DER LETTERKUNDE.

Jac. Frieswijk (XL, 33, vgl. met blz. 51). Ledeboer vermeldt Jacobus Vrieswijk of Frieswijck niet alleen in zijne Boekdrukkers, gelijk *Nav.* bl. 51 ook heeft, maar geeft in zijne Alfabetische Lijst, Utr. 1876, ook hem, naar wien hiervoor bl. 33 gevraagd wordt; aldus beiden bl. 58 en 184. Het is zeker, dat hij bij zijn eerste werk, dat van 1852, al de titels gezien heeft der boeken, waarvan hij de drukkers of uitgevers opnam; later gebruikte hij ook octrooien, gildeboeken of dgl. oorspronkelijke gegevens. Het gildeboek der boekdrukkers enz. te Amst. bevat ten opzichte dezer vraag geenerlei inschrijving; evenmin is zijn naam in de poorterboeken te vinden.

Amsterdam. J. G. FREDERIKS.

O. Z. v. Haren (XL, 29) Over het gebeurde met O. Z. v. H. leze men vooral het belangrijk werk »De hertog van Brunswijk, Bijdrage tot de gesch. v. Nederland 1750—84", door Dr. D. C. Nijhoff 1889, bl. 83, hoofdst. VII: De hertog en O. Z. v. Haren, en de Bijlagen bl. 243 vgg.

H.

Micault. De beide secretarissen van het Oudheidkundig Genootschap te Brussel, de HH. J. Th. de Raadt en Emile de Munck maakten zich verleden jaar verdienstlijk door mededeeling in de »Annales" van dit genootschap, dl III, der resultaten hunner nasporingen aangaande de familie Micault [1]), naar aanleiding hunner ontdekking,

[1]) of Michault. Aldus in het grafschrift der kerk van St. Gudula te Brussel. P. 39 van den overdruk ontmoet men zelfs den schrijftrant Mijcaut. Het in Rietstap's Armorial 1e éd. verzwegen helmteeken bestaat uit eene kat van het schild, met

op het voetspoor der HH. Bigarne en Fétis, in het kon. museum ter stede (sub n⁰ 92) van twee schilderijen, gewaarmerkt met het familie-wapen. In keurigen lichtdruk worden ze ons ter bezichtiging aangeboden. Die beide schilderijen vormden de zij-bladen eener triptiek, waarvan het middenste paneel is verloren geraakt. Het zijblad rechts stelt, bij een uitvoerig, zinrijk, gedeeltlijk Romeinsch [1]), perspectief, voor, op een bidbankje, Jan M., ridder, heer van Oistersteyn en Indevelde (o. Eppegem), enz., tresorier der Orde van het Gulden Vlies (sedert 1 Juni 1484), ontvanger der domeinen (sed. 1507), raad der Keizerl. Majt (Karel V), † 7 Sept. 1539. Achter hem zijne drie zonen, insgelijks in biddende houding. Op het zijblad links staan afgeschilderd zijne gade, Livina v. Welle gezegd v. Cats († 1547), met hare vier dochters [2]) achter zich, allen biddend. Het uitvoerige perspectief vertoont wederom Romeinsche oudheden, alsmede een graf [1]), waterval en een stroomend beekje, welk laatste misschien op den geslachtsnaam v. Welle zinspeelt. Allerwaarschijnlijkst liet Karel M. († 11

---

eene zwarte muis tusschen de tanden. Hoe echter het wapen, — in blauw keper van goud, verzeld van drie zittende aanziende katten van zilver, — een sprekend wapen wezen kan, m. a. w. welk verband er zij tusschen den naam Micault en het woord »miaulement" (kattengemauw), — zie p. 11 van den overdruk, — schijnt onbegrijplijk. Neen, maar Micault is mooglijk z. v. a. ten onzent Groote, Grothe, De Groot; immers het Engelsch heeft het spreekwoord »many a little makes a *mickle*". — Een art. over katten en katers als herald. »figuren" levert het »Algem. Nederl. Familieblad". Jaarg. 5.

[1]) »Les motifs tirés de l'Italie et de l'Orient dominent" (p. 16 van den overdruk) in het perspectief der zijbladen. Daarom vragen de geëerde schrijvers: »La famille Micault aurait-elle voulu perpétuer le souvenir de voyages lointains? Si cette hypothèse est permise, ne pourrions-nous pas admettre la probabilité d'un voyage en Italie, d'un pèlerinage en Terre-Sainte, ou, comme le suppose M. Fétis, d'une expédition en Tunisie?" Hebben die perspectieven, – men vergunne ons deze wedervraag, — niet kunnen dienen om zinnebeeldig uit te drukken: 1° de betrekking van Jan M. als edelman en als ambtenaar van keizer Karel V, tot het H. *Roomsche* rijk; 2° het kerklijk doel, dat de familie met de triptiek beoogde, nml. opluistering van een gebouw en zijnen eerdienst, gewijd aan het Christendom, hetwelk uit het *Oosten* was opgedaagd?

[2]) De oudste, Eleonore † 1581, trad — 30 Mei 1532 (volg. Smallegange, Kron. v. Zeel. 693) — in den echt met Hieronymus v. Tuijl v. Serooskerken, burggraaf en luit.-admiraal van Zeeland, raad des Konings van Castilië, gouverneur van Bergen-op-Zoom, † 20 Mei 1571.

Mei 1559), Jan's oudste zoon, de triptiek vervaardigen, tot versiering van het altaar door zijn vader in de kerk van (St. Michiel en) St. Gudula te Brussel gesticht. De geachte schrijvers toonen aan, dat noch Maarten v. Heemskerk (1498—1574), noch Pieter de Vos (1490—1567), aan wie de paneelen beurtelings zijn toegekend, er de schilder van kan wezen. Volgens hen kan men er niets meer van zeggen, dan dat ze in menig opzicht het karakter dragen van de Vlaamsche School. Belangrijk is de bijgevoegde kwartierstaat van den evengenoemden Karel, gegrond op de gegevens zijner nog aanwezige grafzerk in de kerk te Aertselaer [1]), uit welke blijkt, dat Simon v. Leeuwen in zijne Batavia Illustrata, bl. 901, onjuist is in de voorstelling der voorzaten van Livina v. Welle v. Cats; vgl. M. Smallegange, Nieuwe Cronijk van Zeeland, bl. 696. Met wetenschappelijke zorgvuldigheid geschiedt gewag van de kinderen en nazaten van het echtpaar der triptiek. Bronnenstudie staat hier op den voorgrond.

Van hoe groote waarde is toch de kennis der Heraldiek! Want zonder deze ware een stof-rijk opstel als »Les Micault Belges, leurs portraits et leur histoire" (47 bl. in 8vo) in de pen gebleven.

J. A.

Perizonius (XXXIII, 84, 328). Het werk, waarnaar verwezen wordt in »Visch, Gesch. v. h. Graafschap Bentheim", is ongetwijfeld Antonii Schultingii, Oratio funebris Jacobi Perizonii, Lugduni-Batavorum, Johannes v. der Linden Jr (1715), 4°, waar blz. 14 vg. eene uitvoerige beschrijving voorkomt der naamsverandering van het geslacht zum Voorbroeck.

Amsterdam. F. G. W.

Spindler (XIV, 65; XL, 33). Het treurspel Julius van Sassen, door den schr. van Abalino, verscheen te Amst. bij H. v. Kesteren, (volg. de lijst van Saakes, in Jani 1800, volg. den titel in 1799). De Bibl. van de Mij der Ned. Letterk. heeft onder nr. 3962 eene uitgave van

---

[1]) vier wapenschilden zonder namen, t. w. die van:

Micault	La Bame	*v. Welle*	v. Campen
Conroy	Noreulx	v. Botlant	v. Almonde.

1805, en nog een 3en druk van 1822. Het is dus eene vertaling uit het Hgd., want Abalino is van Kotzebue. Spindler heeft wel voor het tooneel gewerkt — zooals in de vraag staat — doch de Historie zegt: »Er widmete sich der Bühne, bei welcher er über zehn Jahre, jedoch nur in untergeordneten Rollenfächern wirkte". Cobet placht soms van iemand te zeggen: »Hij is er wel vóór, maar is er nog niet achter". Spindler was er nog niet vóór, maar er bij werkzaam. Toen Julius van Sassen hier gespeeld werd, kon de toekomstige auteur van De Jood en De Dweper zeker nog niet best schrijven of spellen. Het wordt tijd, dat men Kotzebue eens weer gaat lezen.

Amsterdam. J. G. FREDERIKS.

Vedervee (XL, 51). In het treurig verhaal, waarvan sedert de invoering der kleine uitgaven van het Panthéon Classique, veel gebruik is gemaakt als een leesboek in onze »Fransche" scholen: »Les naufragés de Spitzberg", ontdekt men eene groote overeenkomst met het hier aangeduide boekje. Het werd nog later dan in het opgegeven jaar gedrukt, en moet dus in den smaak gevallen zijn, gelijk de bewerkingen van Robinson, Gulliver en andere »leerzame en nuttige" verhalen. Evenals deze gedaanteverwisselingen van oorspronkelijk voor volwassenen bestemde boeken, werd het verhaal dezer op Spitsbergen achtergelatenen in Duitschland geschreven, en daarna ook in onze taal overgebracht. Het woord Federvieh is in het oorspronkelijke een uitmuntend woord en taalkundig erkend in de woordenboeken van gezag. Zoo zal het Vedervee binnengeslopen zijn. Het onderzoek der »Legitimations-papieren" zij onzer taalpolitie aanbevolen; voor de welluidendheid kan het niet dienen; en om het begrip taalkundig uit te drukken, zijn wij rijkelijk voorzien van »pluimgedierte".

Amsterdam. J. G. FREDERIKS.

VRAGEN.

Piet Ardes. Werd er over hem en zijne zaak 't een of ander in het licht gegeven? Zoo ja, waar? Zijne zaak diende in Den Haag a⁰ 1680. Eene sententie van den Hove is van 7 Juni.

Den Haag. A. J. SERVAAS V. ROOIJEN.

Handschriften. Op de verkooping i. d. 17 Jan. 1848 van Kornelis v. Alkemade en Mr. Pieter v. der Schelling komen voor: bl. 46, n⁰ 44 Instrument, waarbij de pastoor van Rijnsburg verlof ontvangt ter reijse te Rome, bij de abdisse Margriet v. Bueren en Elisabeth v. Hodepijl, priores, onder zekere voorwaarden a⁰ 1403.— En bl. 54, n⁰ 171 Huwelijksche voorwaarden van Willem bastaard van Holland, heer van Schagen, en Jof. Johanna v. Hodenpijl a⁰ 1430. Wie heeft deze stukken thans in bezit, en is zoo vriendelijk, er mij een afschrift van te laten nemen.

Haarlem. J. C. GIJSBERTI HODENPIJL.

KUNSTGESCHIEDENIS.

Militaire Willemsorde (XXXIX, 650). In het ordeteeken is hoofdbestanddeel het Malteser of Ridderkruis, met vier zwaluwstaart-vormige armen, respectieflijk met de woorden beschreven: Voor — Moed — Beleid — Trouw. De ruimten tusschen die vier armen worden ingenomen door een Borgondisch kruis van laurierstokken, dragend het gouden vuurslag op 't middenpunt. In 't Russische ordeteeken komt niet alleen het St. Andrieskruis (= het Borgondische kruis) voor, maar dit kruis, met den Heilig er op, zóó, dat zijne armen en beenen de vier einden van het kruis bedekken.

DR. E. LAURILLARD.

Militaire Willemsorde. Volgens de legende onderging de apostel Andreas den marteldood aan een kruis in den vorm van een

X. Zoodanig kruis, waarmede deze apostel steeds wordt afgebeeld, heet daarom een Andreaskruis. Het komt voor in het versiersel der Russische St. Andreas-orde, door Peter den Groote ingesteld in 1698. De hertogen van Borgondië hadden dit zelfde kruis als heraldisch teeken aangenomen. Als zoodanig ontmoet men het veelvuldig op de monumenten, sieraden en vaandels der 15de en 16de eeuwen. Dit Borgondisch kruis kenmerkte het souverein gezag in de Nederlanden, door keizer Maximiliaan in 1512, tot een Borgondischen kreits vereenigd. Toen in 1815 Noord- en Zuid-Nederland hereenigd werden, beschouwde koning Willem I zijn nieuw Koningrijk als het herstelde Borgondische rijk; deze gedachte ligt ten grondslag aan de bepaling der wet houdend instelling der Militaire Willemsorde, welke voorschrijft, dat over het versiersel zal liggen het Borgondisch kruis. Ongelukkig schijnt men toen vergeten te hebben, dat dit kruis oudtijds werd samengesteld uit twee ruwe boomstammen. In 1815 sprak men van laurierstokken; en de goudsmeden hebben het nog erger gemaakt, door er een onooglijk soort palmbosschen van te smeden. Ook het vuurslag, dat in de Willemsorde voorkomt, is aan de Borgondische hertogen ontleend, die dit voorwerp te samen met een vuursteen, waaruit vlammen ontspringen, over het St. Andreaskruis stelden. Vuurslag, steen en vlammen komen nog heden ten dage voor in de versierselen der door Filips den Goede ingestelde Orde van het Gulden Vlies. Men kan al deze heraldieke teekens zien op de wapenborden der Ridders van het Guldes Vlies in de Grootekerk te 's-Gravenhage.

VICTOR DE STUERS.

[Het »Algem. Nederl. Familieblad" 1885 bevat een art. »De Militaire Willemsorde 1831—2 Aug. 1885, 54ste gedenkdag van den Tiendaagschen Veldtocht te Eindhoven.]

Ongel (XXXIX, 596). In Over-Betuwe heet rundervet nog aldus.

J. V. R.

Papier. *Nav.* XXXIX, 167 ontleent toelichting uit Geld. Volksalm. 1890 bl. 55. »Tot den eenigen, schier verloren geachten handschriftenschat", — schrijft de heer H. M. Werner aldaar, — van Mr. Gerard v. Hasselt († 16 Dec. 1825), — »welken een catalogus eerlang nader zal leeren kennen, behoort ook eene uitgebreide verza-

meling van papiermonsters, aanvang nemend met het jaar 1339 en tot het laatst der 16de eeuw voortloopend, met groote verscheidenheid van zeldzame watermerken, waarvan de afbeelding en openlijke uitgaaf, met toevoeging van Franschen en Engelschen tekst, in 1811 door v. Hasselt voorbereid, ten gevolge van de ongunst der tijden geen voortgang heeft kunnen hebben". Gezegde handschriftenschat is thans grootendeels, — ongeveer een 60-tal deelen, speciaal Geldersch, — in 't bezit der stadsbibliotheek te Arnhem.

J. A.

Tabak (XL, 50). De vraag schijnt eenvoudiger te beantwoorden dan inderdaad het geval is. Wat in Spanje ten opzichte van Colombus la Historia postuma heet, kan eerst tot de zuivere waarheid teruggebracht worden, als men eene critische uitgave der oorspronkelijke bescheiden heeft, waarin de echte reisverhalen en de verslagen der ontdekkingen voorkomen. Wat later meegedeeld is door tegenstanders of bewonderaars, moet met evenveel omzichtigheid geraadpleegd worden als de voorstelling van het gebeurde door de voorstanders der zaligverklaring van hunnen »Installador del signo sagrado". Echter weet men, dat, bij de eerste zending van het bericht zijner aankomst in de Nieuwe Wereld, Colombus in November 1492 een aantal ethnographische bijzonderheden voegde. Daaronder was, wat wij een rooktoestel noemen zouden, gelijk dat op San-Salvador gebruikt werd, wel te verstaan bij plechtigheden en feesten. Het was een Y-vormig instrument; in het onderste buisje waren gedroogde blaren aan 't branden, zoodat de rook daarvan in de bifurcatie opsteeg; de einden van dit twee-armig schoorsteentje werden in de neusgaten gebracht, en het kostte weinig moeite zich aan dezen walm te verkwikken. Later vond men dezelfde plant gebruikt door middel van een anders gevormd toestel, ook als een snuifje of een pruimpje, net als in verloop van tijd de beschaafde Europeanen dat gedaan hebben. Ovieda, een der oudste gezaghebbende schrijvers over Amerika, meende dat het instrument den naam droeg van t o b a c c o, het kruid dien van c o h i b a; een gelijktijdig auteur, Benzoni, houdt t a b a c c o voor de plant. Beiden kunnen gelijk hebben, want »tobacca (met het een of ander, misschien ook geen voorafgaand lidwoord) rooken" is dan even verstaanbaar als »een glas drinken" en »eene pijp

rooken". Reeds op Cuba bleek het algemeene gebruik der tabak over den Archipel, en ook hier hing het samen met de gewoonten in het land der Atzecs. In 1498 kwam Columbus op het eiland Tabago aan; dus zes jaar na de kennismaking met de tabak. Wie het eerst verteld heeft, dat hij daar tabak vond, is mij geheel onbekend; als hij ten tijde der Zeeuwsche kolonisten van Lampsins gekomen was, toen het eiland Nieuw-Walcheren heette, zou men dit kunnen aannemen. Eerst in 1520 landde Cortez in Mexico, en behaalde eene overwinning bij Tabasco; hij gaf aan deze hoofdstad der gelijknamige landstreek een Spaanschen naam, doch de oude bleef tot heden in zwang, misschien om door willekeurige weglating der vijfde letter het verlangde woord te verkrijgen, naar de wijze van sommige etymologen. Dat op deze kusten tabak groeide, gelijk op de eilanden, is buiten twijfel; doch niet meer dan in den omtrek van Vera-Cruz, waar de vreemdelingen die eerst zagen. Eerst in 1558 kwam de plant in ons werelddeel, natuurlijk als heilmiddel tegen alle kwalen; twee jaar later bracht Nicot, de gezant van Frankrijk, ze naar zijn land mede; de wetenschap heette ze daarom herba Nicotiana; in Florida en Brazilië mocht de naam p e t u n lang gevestigd blijven, — met geringe wijziging van spelling en uitspraak is de t a b á c o alom bekend. De benaming is evenwel in haar oorsprong onzeker. In 1595 rookten Engelsche en Fransche studenten te Leiden, tijdgenooten van Dr. W. v. der Neer, den schrijver der Tabacologia, hun tabak uit aarden pijpen; in weerwil der bedreiging van de faculteit, dat hunne hersens daarvan zwart zouden worden. Eene halve eeuw daarna maakte Lampsins van het meergenoemde Tabago een tabaksland; wat een heilmiddel was geweest, moest nu de hartstochten voldoen van den minderen man, die als gewoonlijk allengs nagebootst werd door de aanzienlijken, totdat de snuifdoos niet meer uit de hand was der »elegantiën" van de achttiende eeuw.

Petrus Hondius — om een ander gedeelte der vraag te beantwoorden — heeft niets anders gezegd, dan dat hij, als een zijner parochianen met hoofdpijn bij hem kwam, een paar gedroogde tabaksbladen van den zolder haalde, die stuk sneed, en den lijder een paar pijpjes deed rooken. Hondius overleed in 1621 (Tijdschr. voor Nederl. Taal- en Letterk., Leiden 1886, dl. V., bl 131), en mag zijne medestudenten gekend hebben met pijpjes in den mond.

Dat de naamsafleiding niet eerst in dezen tijd der feuilletons in dien van Tabasco vermoed werd, blijkt uit de Geographie van Hubner door Bachiene, bewerkt door Cramerus, Amst. 1769, dl. V, bl. 625, waar gezegd wordt, dat de Spanjaarden »in Tabasco de Plant vonden, die thans in Europa zoo algemeen is, en welke zij naar den naam des lands Tabak genaamd hebben".

Het moge ons een weinig duidelijk geworden zijn, dat de beantwoording der vraag eerst dan kan geschieden, wanneer de onderzoeker in het bezit is der zuivere teksten van de reisverhalen en berichten der ontdekkers, van eene nauwkeurige geschiedenis der cultuurgewassen in die oorden, en vooral van de kennis der taal van de Atzecs en die verder deelgenooten waren hunner hooge beschaving.

Amsterdam. J. G. FREDERIKS.

Tabac. Dans son Dictionnaire d'étymologie française (3e éd. 1888), Auguste Scheler dit: »Tabac, it. tabacco, esp. tabaco, mot né en Amérique; c'était en premier lieu le nom du tube dans lequel les indigènes fumaient le tabac; la plante elle-même s'appelait cohiba. D'autres font dériver le mot de l'île Tabaco, une des petites Antilles, d'où l'on pense que le premier tabac fut apporté en Espagne. Je ne sais qui a raison". L'hésitation du savant philologue belge est peu compréhensible: il est beaucoup plus naturel d'admettre que le tabaco ait donné son nom à l'ile où les Espagnols le trouvèrent employé, que de supposer que les indigènes aient appelé du nom de leur pays le tube dont ils se servaient pour fumer le cohiba. C'était déja l'avis de Bruzen de la Martinière, dans son Grand dictionnaire géographigue (v° Tobaco, 2). Ce qui lève tout doute à cet égard, c'est que le tabac a été découvert en 1492, dans l'île de Guanahani, baptisée du nom de San-Salvador par Christophe Colomb (v. Revue des Deux-Mondes, 1ier août 1868, p. 709; art. de Maxime Du Camp), tandis que la découverte de l'île de Tabaco ne date que de 1498.

Gand. DR. PAUL BERGMANS.

TAALKUNDE.

Spanjura — is, volg. J. v. Wijk Rzn, Aardr. Wrdbk, dat ook Spangen (arr. Heerenveen) en Spannum (arr. Leeuwarden) vermeldt, — een Friesch dorp, arr. Sneek. Is dit zoo? Aan verschrijving voor het ald. verzwegen Spanga valt niet te denken; want dit laatste ligt in West-Stellingwerf. Is Spanga niet één met Spangen (vgl. Nom. Geogr. Neerl. I, 49)? Spangen luidde in 1522 Spangien (v. Hasselt, Geld. Mk I, 292). Zoo dit Spanjura werklijk bestaat, heeft het denklijk met den landsnaam Spanje uit een historisch oogpunt niets te maken, bijaldien het zich ontbinden laat in Spanga-ra(de). Men meent, dat Spannum oorspronklijk zal geluid hebben Aspanmore; en dit duidt men dan als espen-moeras (?!). Spannum wordt echter opzichzelf aangemerkt als een Midden-Latijnsch woord, beteekenend districtum, territorium, hetwelk als zoodanig veel gepaster is; en inderdaad kan dit door den beugel, als men met spoel = poel van *Nav.* XXXVIII, 582; 'IX, 353 [1]) rekening houdt; — alzoo spannum = pannum, bannum (d. i. grondgebied, jurisdictie, Oudemans) [2]). Laur. Diefenbach's Glossarium Latino-Germ. mist dit woord; maar heeft bannus, d. i. hgd. der ban, banne, pann, pan, esch, marck. En zelfs in het nieuw-hgd. beduidt mark o. a. grens.

De benaming van Spaansweerd (landgoed o. Brummen) wordt denklijk het geschiktst in verband gebracht met den ouden gesl. Spaen; men vindt Wilhelmus Spaen, ridder, a⁰ 1239, 41, 59, en Gerhard dictus Spaen [3]), ridder, a⁰ 1297 — in M i n d e n [4]) (Geld.

[1]) Bij ibid. bl. 352 te voegen Pollenbeering (bij Elst, Geld.) = poelbrink, en Poll- (= poel) *of* Posendorff (Lijfland). Ziedaar dus het Posen = mose(n) d. i. moeras van *Nav.* XXXV, 494, en vgl. ib. XL, 104, noot.

[2]) Kan hieruit zijn voortgevloeid »de bank *spannen*" = gericht houden, jurisdictie uitoefenen? En bestaat er verband tusschen bannum, bange (banke) en Spannum, Spangen?

[3]) Dit »dictus" sluit eenen oud-Germaanschen persoonsnaam Span, Spaan (*Nav.* XXXIX, 357; XL, 107, noot) buiten.

[4]) In Duitsche omgeving ontmoet men vóór 1601 eenen gesl. v. Spaenerbock (Herald. Bibl. 1883, bl. 196), wiens slotsylbe »beek" beduidt.

Volksalm. 1885 bl. 22); in 1344 ontmoet men te Deventer Rolandus, in 1345, 7 Everardus Spaen (Camer.-reken. I, 131, 7, 84, 277, 317); in 1356 komt Johan Spaen als schepen te Zutfen, en Wilhelmus dictus Spaen als kanunnik te Deventer, voor (Geld. Volksalm. 1883 bl. 6). Men ontwaart altoos »Spaen", zonder voorzetsel; eerst in den aanvang of het midden der 17de eeuw luidt de naam (rijksvrijheer) *van* Spaen (zie Geld. Volksalm. 1885 bl. 26, 7). Dit Spaen kan afkomen van gezegd Mid.-Latijnsch woord, zoo het bestaat. In Spana (in pago Isloi) a° 1053/71 (Bondam, Chrtbk 127a; Bn Sloet, Oorkdbk 165), hetwelk als zijnde tout-court eenen persoonsnaam uitsluit, wil men Spaansweerd (vgl. Bondam bl. 20a; Bn Sloet 1155a) zien. Doch eerst in het midden der 14de eeuw ontmoet men leden van het gesl. (v.) Spaen in deze buurt. Daarom in bedenking gegeven, of de reeds in 1179 vermelde curtis in Spankeren (Bn v. Spaen, Inleid. II Cod. Dipl. p. 58; Bn Sloet 348) [1]) niet eerder achter dat Spana a° 1053/71 schuilen zal. De aanwijzing »in pago Isloi", d. i. in de IJselgouw, aan den Gelderschen IJsel, — en niet »in Veluwa", — is geen beletsel; zie Bn Sloet's (naar gewoonte) korte en bondige aanteekening over verandering van rivierloop, of verplaatsing van rivieroevers, inzonderheid door bedijking, a. w. bl. 35. Ook de etymologie verhindert niet, dat het Spana van a° 1053/71 in 1179 Spankeren geworden zij; want als men spannen = vastbinden (Oudemans, Mid. Nederl. Wrdbk) met spange = spansel (ibid.) in zijne gedachte samenkoppelt, kan men in Spana een staketsel, of misschien juister, eene door staketsels als anderszins afgezette, o m s p a n n e n plaats bespeuren;

[1]) Al werd ook 1 Sept. 1535 door hertog Karel van Gelre de herbouwing gelast van den »toirn te Spanckeren" (Nijhoff, Oork. VI, 3 bl. 1088), destijds bekend als den »Rooden Toren" (Geld. Volksalm. 1881 bl. 165 en 43, 4); die toren of dat huis bestond toch nog niet lang, en mag niet vereenzelvigd worden met den hof te Spankeren a° 1179. Terecht waarschuwt onze medewerker H. M. Werner hiertegen in Geld. Volksalm. 1882 bl. 192. Die toren toch verrees veel later, en wel op eene waard tegenover Spankeren, aan den IJsel. En teekent Mr. I. A. Nijhoff bij het charter i. d. 15 Mei 1448, krachtens hetwelk hertog Arnold bekende schuldig te zijn 280 Rijnsche gl. aan zijnen deurwaarder Gijsbert v. Mekeren, waarvoor hij hem die waard verschreef, mitsdien aan: »Op deze waard werd later het gebouw gesticht, dat aan Karel, bastaard van Karel van Gelre, door dezen zijn' vader als huwlijksgoed werd geschonken, en vandaar sedert onder den naam van Gelderstoren bekend is".

waarbij in 1179 dan eene woning (dus, spanger-heem) gebouwd zal zijn. Vgl. (mooglijk naast »spaniern" en het werkw. »spanjieren" van *Nav.* XXXVIII, 531, 2) erve en goed ter Spannet (o. Olst en Wijhe), Spanhet a° 1457 (Over. Arch. IV, 24, 5), a° 1497 ter Spanket (ibid. V 27); vgl. ook Spanheim a° 1334 Spaijnheijm (ibid. Aanh. 7), naast Spanberg *of* Spanngberg (J. v. Wijk Rzn, Wrdbk, Suppl.), mitsgaders Spanden (Pruissen) naast Spanga (Zweden). Spanje (O.-Vlaand.) kan derhalve etymologisch-identisch wezen met Spang [1]) (Texel), Spanga, Spangen [Friesl., gesl.: v. Spaeneien, op eene grafzerk in de kerk te Franeker a° 1605, zie »Friesche Adelaar" 1889 n° 6, bl. 46a], Spengen (o. Kokkengen, Utr.), en, tenzij de O.-Vlaamsche gehuchtsnaam Spaensveer (te Wynkel) er zich tegenkante, geheel buiten historisch verband met den landsnaam Spanje (Hispania) zijn ontstaan.

Dit laatste is het eerst bekend geworden door de P h e n i c i ë r s, die het land zullen hebben genoemd S p a n ij a, waaruit de Romeinen Hispania vormden [2]). Spaansch España, Fransch Espagne, Ital. Spagna. De *Semitische* wortel *sapan*, *tsapan* beduidt in eerste beteekenis bedekken, vandaar uit balken samenvoegen (contignare, contabulare); ook recondere, asservare, cohibere. Heerscht hier volapük? Zoodat men ook in *dit* Spanija met een »afgesloten, omsloten, omspannen oord" te doen heeft? Latere varianten zijn: a° 1495 Hysspangien, S p a n g i e n (Nijhoff, Oork. VI, 1 bl. 99, 100), a° 1506, 7, 16 S p a i g n e, Espaigne (ibid. 349, 86; VI, 2 bl. 537), a° 1516 Hyspanien (ib. VI, 2 bl. 512), a° 1517, 9 Hispanyen, S p a n y e n (ib. bl. 545, 631), a° 1513, 22, 5 Spaegnen, S p a e n g n e n (ib. bl. 725, 847 [3]). En hieronder zijn er, die overeenkomen met bovenstaande Germaansche

---

[1]) Deze plaatsnaam verdient hier vooral de aandacht, omdat spang = beugel, dus in geheel gelijksoortigen zin, als appellativum bestaat, èn in 't Nederduitsch èn in 't Engelsch. — Maar staat het Engelsche spaniel (patrijshond) met den landsnaam Spanje in verband?

[2]) Met de oude benamingen Iberië, Hesperië hebben wij hier eigenlijk geene rekening te houden. Ze spreken echter duidlijk genoeg: Iberië (niet te verwarren met het bewesten den Caucasus gelegen Iberië) heette het land naar den stroom Ibērus (de Ebro); en Hesperië is z. v. a. Abendland (ἑσπερά).

[3]) Volksnaam: die Spaengaerden, -guaerden a° 1579 (v. Hasselt, Stukken Vaderl. Hist. IV, 59), Spaniarden a° 1579 (ib. 174), Spanjarden a° 1581 (ib. 308), Spaniers a° 1582 (ib. 416).

plaatsnamen, al sproten deze uit een gansch anderen taalstam voort.

In historisch verband tot Spanje (Hispania) staat natuurlijk menige naam in de Nieuwe-Wereld; zie de Woordenboeken op Spaansch(e), Spanish, Spanjaards. Ook ten onzent treft men, bijv. bij Deventer de Spanjaardswijk, te Diepenveen het Spanjaardszand aan; den Haarlemmerhout is vermaard door zijne Spanjaardslaan, het landgoed Klarenbeek (bij Arnhem) door zijne Spanjaardstafel. Voeg er bij den gesl. Spanjersberg te Rotterdam. Hetzelfde geldt vermoedlijk van Spaansehuisken (gehucht o. Echt, Limburg); is er iets van de naamsreden bekend? Alsmede omtrent Spaanskwartier, gehuchtsnaam te de Clinge (O.-Vlaand.)? Want, tenzij de Historie hier beslisse, kan deze laatste naam zijn geboren uit misvatting van (het insgelijks O.-Vlaamsche) Spanje (gehucht te Warbeke), hetwelk, tenzij andermaal de Historie spreke, onafhanklijk, gelijk wij straks zagen, van den landsnaam (Spanje, Hispania) kan ontstaan zijn. Dit O.-Vlaamsche Spanje kan de geboorte gegeven hebben aan den Nederl. familienaam v. Spanje, naar welken een weiland te Lienden (Neder-Betuwe) De Spanjeswaarden heet. — Herinnert De Spaansche Kap (z v. a. kamp? vak in de bosschen van Hoog-Soeren) wellicht aan voormalig verblijf der Spanjaarden op de Veluwe; zulks of iets dergelijks behoeft geenszins het geval te wezen met De (Eerste en Tweede) Spaansche Haan of Haas (weiland te Buurmalsen), De Spaansche Kamp (bouwland te Dreumel), Spaansch Kampje (te Leur, in Maas-Waal), welke vernoemd kunnen zijn naar of door leden van het bovenvermelde geslacht (v.) Spaen, dat weleer in Gelderland wijd en zijd zijne vertakkingen had, en waaraan ook de Spaenrese kamp a° 1457, 84, Spaenreese kamp a° 1486, 95 (Overijs. Arch. IV, 44, 414, 58, 628) in Overijsel (te Hellendoorn? Raalte?) kan doen denken. — Te Castricum en Wadenojen bestaat een niet-adellijke gesl. Spaan. En ontmoet men te Tilburg den gewis zeldzamen gesl. Verspaendonk: over Gerard v. Spaendonck, den te dezer plaatse in 1746 geboren bloemschilder († 1822), bevat het »Jaar- en zakboekje der kunst- en wetenschap bevorderende Mij, onder de zinspreuk: V. W. Gedrukt bij M. Westerman (Amst.)", jaarg. 1822—23 een opstel (20 blz.) met portret. Is v. Spaendonck later, en tegenwoordig, Ver- (d. i. v. *der*) spaendonk geworden?

J. A.

Aerde ende Stoff. Als eigenaardige familienaam diene Gerrit Harmanszn v. Aerde ende Stoff mr metselaer oock steencoper te Leiden. Hij teekende eveneens. (Prot. Not. Willem v. Leeuwen, 11 Januari 1646).

Den Haag. A. J. SERVAAS V. ROOIJEN.

Jole, Joling (XL, 44). Jole, als mansdoopnaam, is geen verkorting van Julius, maar een oorspronkelike, op zich zelven staande oudgermaansche naam, die, blykens de nog levende patronymika, by Friesen en Sassen het langste in gebruik gebleven is. Ik beschou den naam Jole als een byform van Jolle, nog heden in Friesland in gebruik, vooral in den Zuidwesthoek. In samenhang met het byzondere taaleigen dier streek, komt Jolle overeen met den naam Jelle [1]), die elders in Friesland als mansnaam (ook in verkleinform als Jelke, en in vroueliken form als Jeltje) nog zeer gebruikelik is. Even als de patronymika Joles, Joling en Jolink, is ook de oudfriesche, uitgestorvene geslachtsnaam Jolama een patronymikon van Jole. Het gesl. Jolama had zyne bezittingen ter plaatse waar thans de Lauersee vloeit. — Men vergelijke verder de patronymikale geslachtsnamen Jollema, Jolles, Jellema, Jelles, Jellinga, Jellen [2]), Jellena, Jelsma, Jelkama, Jeltsema, de patronymikale plaatsnamen Jellum en Jelsum, twee dorpen in Friesland, Jellinga of Jelgen, eene sate by den dorpe Stollham in Butjadingerland (Weser-Friesland), enz.

JOHAN WINKLER.

Monsterverbond. Al kan ik mij met den inhoud der zinsnede waarin dit woord *Nav.* XXXIX, 425 voorkomt, geenszins vereenigen [3]), zoo neem ik er toch aanleiding uit tot het doen der vraag: Wanneer en door wien is dit woord in deze beteekenis het eerst gebruikt, en welke zin was er oorspronkelijk aan gehecht? Samenstellingen met »monster" vindt men in monsterconcert, -optocht, -petitie, enz., in welke het de beteekenis heeft »op groote schaal". Hoewel het woord monsterverbond taalkundig zeer wel eene dergelijke samenstelling kon zijn, heeft het echter niet eene beteekenis, die zich

---

[1]) Zie Joh. W., Nederl. Gesl. 119. RED. [2]) Ibid. bl. 519. RED.

[3]) Die zinsnede vervalle, als onbestaanbaar met het karakter van den Navorscher, welk maandwerk altoos buiten den partijstrijd stond. RED.

aldus laat verklaren. Eene andere samenstelling met »monster" is monsterzending, monsterwaren, d. i. een zending of waren, die tot voorbeeld strekken. Monsterverbond zou dus kunnen beteekenen voorbeeldig verbond, indiervoege dat de liberalen, die zich in theorie altijd voorstanders hadden betoond van de leer dat men in staatkundige zaken geen verschil van geloof mocht maken, zich hen tot voorbeeld stelden, bij wie zij dit beginsel op eclatante wijze zagen toegepast, en die zij juist altijd als de grootste tegenstanders dier leer en de onverdraagzaamsten hadden afgeschilderd. Doch is dit de oorsprong van het woord, hoe komt het dan aan de ongunstige beteekenis waarin het thans gebruikt wordt? Andere samenstellingen, in welke »monster" eene ongunstige beteekenis aangeeft, zijn mij onbekend.

Den Haag. MR. P. VAN MEURS.

[Monster = gedrocht; monsterverbond = gedrochtelijk verbond.]

Opperen (XXXIX, 492). Het eerste »opperen" komt van »opperman", dat niets te maken heeft met het woord »opper" in opperhoofd, enz., maar vervormd is uit »operman". Deze vorm komt voor in het mnl., en ook nog bij Huygens. Dit operman is een hybridisch woord, en is gevormd uit het lat. opera, waarvan ook operarius (fra. ouvrier) is gekomen. Opperman beteekent dus: handlanger, werkman. — Bij Hooft vinden wij opperen in de beteekenis »medehelpen", b. v. Brieven 2, 326: »Die aen het voltooyen der vryheit geoppert, ende nae 't vesten der zelve, hunne pooze in 't bestier der gemeene zaeke te roer gestaen hebben"; en aanopperen = aandragen, Ned. Hist. 372: »De Roomsgezinden, zelfs vrouwen, daar gebleeven, opperden den Spanjaarden lyftoght, kruidt, loot, lonten aan". Deze woorden zijn stellig één met het opperen van den opperman. Beide plaatsen worden aangehaald door Oudemans; die van »aanopperen" ook in het Ned. Wrdbk.

De beide andere werkwoorden »opperen" zijn etymologisch gelijk, en komen van »opper" (vgl. opperbest en den superl. opperste). Ze zijn gevormd op dezelfde wijze als naderen, (ver)overen, uiteren, (her)-inneren, enz. De oorspr. beteekenis is: in de hoogte brengen; en hieruit laten zich de overige beteekenissen gemakkelijk afleiden. »Opperen", te berde brengen, vergelijke men met het zinverwante »opwerpen", bv. in »een voorstel opwerpen", synoniemen, die elkaar

wederkeerig verklaren. In andere toepassing wordt »opperen" = in de hoogte brengen, gebruikt in West-Vlaanderen. Te Blankenberge verstaat men er onder: de visschersschuiten naar het strand ophalen, naarmate de vloed rijst (de Bo, 795 *b*). Eindelijk heeft »opperen" nog de beteekenis »op hoopen zetten", die ook gereedelijk volgt uit »in de hoogte brengen, oprichten". Uit dit opperen, hooi op stapels zetten, ontstond een nieuw znw. »opper", hooiopper, mestopper.

Het straks uit Hooft aangebaalde ww. »opperen" = medehelpen, zou men desnoods ook uit »in de hoogte brengen" kunnen verklaren met *dezen* overgang van beteekenis: omhoog brengen, vooruit helpen medehelpen. Maar dit is overbodig; want de verklaring uit »opperen, doen als een opperman", ligt veel meer voor de hand, en is ongetwijfeld de ware.

In den zin van in de hoogte komen, er bovenop komen, vooruitgaan, vindt men *opperen* in sommigen gouwspraken. Zoo gebruikt men in Zuid-Beveland en Zeeuwsch-Vlaanderen (Axel) »opperen" en »veropperen" voor: er financieel bovenop komen (*Nav.* X 379, 80 en De Jager's Archief II 194; aangehaald in De J's Frequentatieven II 414 vgg.). En in Noord-Holland bezigt men opperen voor: beteren, winnen, vorderen. Of hierbij ook behoort »een oppertje hebben", dat men aan de Zaan zegt, als men bij het zeilen eene gunstige windvlaag krijgt; weet ik niet. Behoort het soms bij opper, opperd, dat v. Dale opgeeft als »schuilplaats, luwte tegen den wind"?? Overdrachtelijk gebruikt men »een oppertje hebben" ook van een onverwacht voordeeltje; of is dit de oorspronkelijke beteekenis?

Nadat ik deze aanteekeningen had neergeschreven, verscheen de 6de aflevering van Franck's Etym. Wdbk. Hierin wordt ook over »opper" en »opperen" gehandeld. In hoofdzaak komen zijne beschouwingen met de hierboven gegevene overeen, zoodat ik volstaan kan met belangstellenden naar hem te verwijzen. Alleen bleek mij, dat Franck »opperman" voor een nieuw-nederlandsch woord houdt. Het komt echter reeds in het middelnederlandsch voor, gelijk ik hierboven schreef. Ik vond het b. v. in de »Rekeningen der Grafelijkheid van Holland" (14de eeuw), uitgeg. door Hamaker, I, 424, 38, 41; II 56 e. e. De vorm oper-, opperknecht, dien Franck wel vermeldt, is veel gewoner.

BOEKENOOGEN.

Opperen. Reeds waren mijne opmerkingen over dit woord in *Nav.* XL, 113 afgedrukt, toen van het Etymologisch Woordenboek der Nederlandsche Taal door Dr. Johannes Franck, welks vijfde aflevering meer dan twee jaren geleden het licht zag, de zesde, van »Modde tot Raket" verscheen. Ter aanvulling en gedeeltelijk ter rectificatie van hetgeen ik zeide, laat ik hier volgen, wat de geleerde Duitscher schrijft, t. a. pl. kol. 705. »Opper (hooistappel) m. Eerst in het Nnl., uit het eveneens eerst in het Nnl. voorkomende ww. opperen, oostfr. opperen, eene afleiding van up, upper, eig. »in de hoogte, aan de oppervlakte brengen"; vgl. ohd. ûffen en ûffôn, mhd. ûffen »te voorschijn, in de hoogte brengen", mnd. uppen »te berde brengen" ags. uppian en met soortgelijke bet. ohd. ûffinôn zwits. üfnen. — Behoort bij dit opperen in de bet. »het materiaal aanbrengen" ook mnl. operknecht nnl. opperman, mnl. nnl. opperen (ww.)? De gedachte aan Lat. operarius »arbeider, handlanger" ligt voor de hand; te meer daar vele kunsttermen van het bouwvak aan het Lat. ontleend zijn; evenwel is een in ouden tijd overgenomen ww. *operôn »handlangersdiensten doen" uit Lat. operâri, van elders niet bewezen". — Zooals uit het aangehaalde blijkt, acht Dr. Franck het znw. »opper" geboren uit het ww. »opperen", en niet omgekeerd. Toen ik *Nav.* t. a. pl. schreef: Nu acht ik het zeer wel mogelijk, ja zelfs waarschijnlijk, dat »opper" opgestapelde massa, eene afleiding zij van »op"; bedacht ik niet, dat het achtervoegsel *er* hier onmogelijk op zijne plaats kan zijn. Daarentegen voldoet Dr. Franck's afleiding in allen deele. De beide werkwoorden opperen »het hooi op hoopen zetten" en »te berde brengen" moeten dus als hetzelfde woord beschouwd worden; de grondbeteekenis is »in de hoogte brengen", en heeft zich in de uitdr. »een denkbeeld opperen" tot eene figuurlijke ontwikkeld. — Doch *opperen* in den zin van »kalk en steen aanbrengen, ten dienste van den metselaar" moet hiervan streng worden afgescheiden. Al is, zooals Dr. Franck zegt, *operôn uit Lat. operari van elders niet bewezen, het blijft mogelijk, dat ons »opperen" is afgeleid van »opperman", zooals ik door analoge voorbeelden voldoende heb opgehelderd.

S.

Oudemans' Bijdrage. Nalezing. Vervolg van *Nav.* XL, 109—12.

Naectelijck. Enkel, alleen. — Antw. Spelen van Sinne, 115:

Die sy haest groot maeckt, dickwils weer saen vercleent
En ghenen rijckdom en gheeft, maer *naëctelijck* leent.

Naelden. Naaien, borduren. — A. Rodenburgh, Trouwen Batavier, 14:

Ghy maechdekens, ick bid, gund my g'laurierde faem,
Met goud en zilver draed wilt die op 't kunstichtst *naelden*,
Op bed gordijnen meest, —

Naam (De) hier, de naam daar. Wat geef ik om den naam. — Vlaerd. Redenr. bergh, 15:

De naam hier, de naam daar, ick prijs den naam te draghen
Daer de schoorsteen van roockt, en die 't profijt doet jaghen
In de keucken, 't sy dan met eere of oneer.

Naamstremig. Het wapen doorstrepend (als een teeken van bastaardij), den naam onteerend. — Oudaan, Agrippa, 362: Of eenig dezer dieren... in de wapenen te voeren een schandaardij en *naamstremig* is.

Naerganck (Te) comen. Naderbij komen. — Porphyre en Cyprine, XXI: Cyprine haer schaepen soeckende, wert van eenen Beer veruolgt: Porphyre *te naerganck comende*, verslaet den Beer, ende verlost sijn vrindinne van der doot.

Naderheydt. Verwantschap. — Van Beverwijck, Schat der Gesontheydt, 119: Uyt de *naderheydt* van dese materie kan mede de gelijckheyt van de ghematigheyt besloten werden.

Naderschap bieden. Navolgen, toenaderen. — Houwaert, Pegas. Pleyn, I, 182:

Sy toonde hem een wesen los van ghetreure,
Als hy dat aensach heeft hy op 't speure
(Als den Brack naer 't Ree doet) *naderschap gheboden.*

In de *Bijdrage* staat het woord in drieërlei beteekenis vermeld, doch zonder plaatsen.

Nadoght. Achterdocht. — Rodenburgh, Otto III en Galdrade, I, 10:

De volcken zijn vol trots, dees vry-Toskaensche lieden
Niet lyden kunnen dat een vreemdt Heer zoud' ghebieden,
En d' ingheboren heeft veel *nadoght.*

Nachtschamel. ? — Placcaat ende Ordonnantie, beroerende het vangen, souten enz. van den Haring, van 1656 (Delft, 1715),

Artikel 14: Den Haring wel te doen sonderen, den vollen uyt den ydelen, den *nachtschamel*, kuytsieck, melksieck, stank ofte wanharing. — Bijvoegsels op Wagenaar, XVII, 92: Dat de Schotsche (haring)... eerst aan Land gevoerd en daar in tonnen gelegd wierdt, waar door dezelve *nagtschamel* of wrak was, bevorens zy onder 't zout kon worden gebragt.

Najachten. IJverig najagen. — Vlaerd. Redenr. bergh, 487:

> D'ander werdt steets gesocht by die d'onvree *najacht*,
> So d' ervarentheyd leert, als men daer wel op acht.

Naquicken. ? — Antw. Spelen van Sinne, 166:

> By den rebben daer moest ick wel scherp op micken
> Mijn Busse *naquicken* die wel vol en soet is.

Napelen. Met valsche steenen dobbelen. — Nijhoff, Bijdragen, Nieuwe Reeks, II, 225: Boeverien, die sie mit malcanderen, soe siet eens weren, onder den coepman bedreven hadden mit quaden terlingen, mit negensticken, mit quaerten, mit riemsteken en ander boeverien, mit *napelen*.

Napen. Door goochelarij bedriegen. — Oudaan, Agrippa, 414: Menschen... welken zy (de alchimisten) nu drie viermaal *genaapt*, altijd op nieuwe goochelarijen onvoordacht, we'erom bedriegen.

Naslurven. Naslepen. — Leven van Marcus Aurelius, 13: Ten is gheen wonder dat een mensche volcht eenen anderen... Maer het is noch veel grooter schandalizatie, dat zy hem allen in als *naslurven*.

Natuerlicke. Natuurkenner, kenner der natuurlijke historie. De Casteleyn, Konst van Rethorycke, 72:

> Ibis den voghele, te vol van drecke
> (Zoo dat de *natuerlicke* klaer betoghen)
> Purgiert hem van achtere met synen becke,
> Waer wy de clysterien wt nemen moghen.

De *Bijdrage* heeft *natuurlijk* in andere beteekenissen.

Nauluysterich. Nauwluisterend, nauwkeurigheid-vorderend. — Vlaerd. Redenr. bergh, 96:

> Hout het schip uyt de ly,
> Wiens *nau luysterich* roer u handen wort bevolen.

Navolgigh. In navolging, als navolgers. — Const-Riick Beroep, 65:

Ons eerste ouders laes, wy meest *navolgigh* slachten
Mistrouwen de waerheyt, betrouwen loghen snoot.

Neb. Bek. — Klinkdicht, gepl. vóór 't Leydsch-Vlaemsch Orang... Lely-hof:

Wat Rijmer door de Neb, sijns Pen schreef in 't Latijn
Uyt hoogh begaeft verstandt, om waert gekroont te zijn
Sulcx is in suyver duyts in desen Hof te vinden.

De *Bijdrage* heeft het woord in den zin van snebbe.

Nebbelink. Aal, spits van bek. — Wagenaar, Beschr. van Amsterdam, I, fol. 256: Het vangen van Aal, *Nebbelink* genaamd.

In de *Bijdrage* uit Kiliaan vermeld.

Nebbel-nebben. Trekkebekken. — Klioos Kraam, 346:

Daer 't Duyfje en Doffer *nebbel-nebt.*

Nederscrinkelen. Doen struikelen, onder den voet brengen. — Delfsche Bijbel van 1477, Jesaja 29 vs. 21: Si *scrinckelden* daer *neder* den ghenen die berispte in die poorte.

Nederslechten. Vellen, ten onder brengen. — Sluiter, Gesangen, 174:

't Goed gewiss' kan nederslechten
Wat sich tegen haer stelt op.

Nederslibberen. Naar beneden glijden. — De Meijer, De Gramschap (uitg. van Schrant), 131:

Dan laet hy sich van hoog langs dunne touwkens sinken,
En *slibbert* soo gauw *neêr* dat syne handen blinken.

Neder-swabbelen. Nederdalen. — Van de Venne, Wijs-mal, Voorrede: Soo moet men dan gelooven datter uyt de Wester-kusten menigte (van rook) komt *neder-swabbelen.*

Nedertumen. Nedertuimelen. — Blommaert, Oudvl. Gedichten, II, 96:

Pirrus dede hem 't gereide rumen
Ende ter erde *nedertumen.*

Neerdadich. Naar beneden gaande, afdalend. — Vlaerd. Redenr. bergh, 100:

Want in verzekerheyt God is om geen eeuw salich,
Maer om de heerlijckheyt der deuchden die *neerdadich*,
Van dees' Fonteyn, den mensch heel schoon, half Godtlijck maken.

Neêrmatzen. Nederhouwen. — Focquenbroch, Werken, I, 165:

Om Priaams braaf geslacht te dooden
En *neêr* te *matzen* groot en klein.

Neer-rysen. Doen verminderen. — Vlaerd. Redenr. bergh, 139:

Ach Princelijcke Godt, kon dit ons Boomkens raet
eens heylen Hollants quael door 't geestlijck onderwysen,
G'lijck Amos Zoon vermocht, oft met d' klomp Vygen gaet
Heskiaes doot gezwel versachten of *neer rysen.*

De *Bijdrage* heeft *nederrijsen* uit Kiliaan in den zin van nedervallen.

Neerslechten. Slechten. — Vlaerd. Redenr. bergh, 345:

— den Duyvel heeft arglistigh sich bereyt
om niet den grondslagh, maer 't Gebou plat *neer* te *slechten.*

Neerstacht. Naarstig. — Maerlant, Spiegel Historiael, I, 270:

Die wijs waren ende *neerstachte*
Om datmen die sterre wachte.

Neppen. Drinken. — Jonctijs, Tooneel der Jalousien, I. 358:

U wijf, wanneerje lang uitblijft,
Waant datj' eens anders min gerijft;
Of dat gy in de herberg *nept.*

Nergherincks. Nergens. — Antw. Spelen van Sinne, 515:

Alleen tuwer Scholen en *nergherincks* el
Dat mijn Sone ware dat wildick wel.

Nes. Moerasland. — Oudaan, Agrippa, 302:

Zoo queekt den Ojevaar zijn kiekens met eechdissen
En kikkers, welk hij uit het broekland weet te vissen;
Tot dat den jongen toom het vliegen machtig es,
Die stikkelt insgelijx die diertjes uit de *nes.*

De *Bijdrage* heeft het woord uit Meyer opgeteekend in den zin van waterleegte, zijp [1]).

Neschachtig. Nat, vochtig. — Oudaan, Roomsche Mogentheit, 25: De lager landen, door 't overvloeyen der stroomen, somtijds drasch, en *neschachtig.*

Nescaert. Dwaas, zot. — Leven van Marcus Aurelius, 64: Onse voorvaders hebbent vercregen als wijse mannen, ende wy haer kinderen verliesent weder als slechte *nescaerts.*

(*Wordt vervolgd.*)

---

[1]) Zie over *nes* Nav. XXVIII, 525, 601, 2, 15–7; 'IX, 259. Red.

VRAGEN.

Tayscherye (XL, 49). Moet dit niet zijn tuyscherye? Er wordt toch »dobbelspel" bedoeld, en tuischen beduidt spelen, dobbelen; zie Oudemans, Mid.-Nederl. Wrdbk o. h. w.

J. A.

GESLACHT- EN WAPENKUNDE.

---

v. Doornick. De gissing van *Nav.* XXXIX, 305, dat Alida v. Doerninck geh. met Jan Sluisken te Arnhem woonde, is juist. Zie hunne grafzerk in *Nav.* XL, 130. Maar onjuist is, dat zij dochter zou zijn geweest van den Tielschen Hendrik en Hillegonda v. den Berch; zij was van den Arnhemschen tak, naar welken eene steeg genoemd is de Doirnickx-steeg (*Nav.* XXXIV, 529). Vermoedlijk was zij nicht, omdat er bij den Tielschen tak ook eene Alijt was, gehuwd met Reinier v. de Zande (*Nav.* t. eerstageh. pl.).

Hodenpijl (XXXIX, 603). In de »Versameling van alle de wapens enz. enz. zoo in de Oude- en Nieuwe-kerk te Delft, door Mr. Willem v. der Lely, vindt men, als op het choor van de Oude-kerk begraven, vermeld »Ewout Jacobz Brand, sterf den 10n December 1591 en Aeltje Cornelisdr Hodenpijl zijne huisvrouw sterf 16 Julij 1623".

Zeist. PAUW V. WIELDRECHT.

v. Hodenpijl (XXXIX, 647 noot 8). Pietertje Cornelisdr v. H. was eene kleindochter van Adriaan, evenals haar neef Aldert, van wien in rechte lijn afstamde Hester v. H. gehuwd met Paulus Gijsberti. Deze Aldert, oud-overgrootvader van Hester, was 23 Nov. 1611 te Schiedam gehuwd met Neeltje Jacobsdr v. Overschie, j. dr van Delft.

J. C. GIJSBERTI HODENPIJL.

de Kater (XXXIV, 536). Behalve enkele losse gegevens, zij hier

iets medegedeeld over de Kralingsche familie de K.; moge daardoor een ander opgewekt worden, betreffende de in Zierikzee en omstreken nog voortlevende leden, mededeelingen te doen.

Pieter de Kater, boekdrukker 1607, 8 te Amsterdam. Johannes d. K. pastoor te Alkmaar 17de eeuw. Ambrosius d. K. predikheer, pastoor te Mill 1670. Jacobus d. K. zoon van...? geb. (Mrt?) 1720, † te Hillegersberg 27 Aug. 1798; tr. 1°...? bij wie Matthijs d. K. geb. 1743 (volgt), tr. 2° Wilhelmina Hooggeboren dr v...? † te Rotterdam 26 Mrt 1813 bij wie (allen geb. te Kralingen): 1. Anna d. K. geb. 23 Febr. 1753 † te R. 3 Nov. 1832 tr. te...? 26 Febr. 1777 Jacob Dijxman wedr v. Maria v. Heel Leendertszn bij Anna v. Amerongen, geb. te H. 11 Nov. 1735 veenman, † te R. 11 Aug. 1816. 2. Dirk d. K. geb. Aug. 1760 † ongeh. te H. 10 Juni 1782. 3. Aagje d. K. geb. Jan. 1764 † te Pijnakker 14 Mei 1804 tr. Hugo v. Buijsen, veenman, † te P. 27 Febr. 1815, 54 jr. 4. Jan d. K. geb. 21 Juli 1771 † Gouda 1824 tr. 3 Mrt 1793 Cornelia Blom bij wie: *a.* Willemina *b.* Jacobus *c.* Elias Jacobus en *d.* Alida d. K. — Matthijs d. K. voornoemd geb. 1743 † 11 Oct. 1792 tr. Alida Bonke [1]) v. Overmere geb. te...? 1741 † 20 Sept. 1807.

En wat betreft de Zierikzeesche leden: ... de K. tr. N. N.? bij wie: 1. Nicolaas d. K. geb. te Zierikzee 1770/1 stud. te Leiden en wint Joost d. K. 18 Aug. 1827 notaris te Haamstede. 2. Joost d. K. geb. te Z 1772/3 plaatsverv. kantonrechter te Brouwershaven 1815. Judith d. K. tr. Boudewijn Boom notaris te Z. 1795.

V. O.

[Past hier ook Kater? Stephanus Kater, in 1219 getuige bij de verpachting van den tol te Smithuizen enz. aan Mechteld, de vrouw van Hendrik v. Smithuizen en hare dr Olelda, de gade van Folpert v. der Lecke (Bondam, Chartbk 317b; Baron Sloet, Oorkdbk v. G. en Z. 459). In 1381 (16 Maart) nam Herman die Kater zijn 1e wasteeken tegen Johan v. der Eze voor 200 oude schilden, en stelde daags daarna Robert v. Ittersum tot zijnen procurator (Overijs. Arch., Aanh. 19). Beleend Klaas Kater, na doode van Johan Hoerneken (te Groningen), die zijne moei tot echtgenoote had en namens haar beleend zou zijn geweest, met Nijdingegoed of Heinrick-Everts-goed binnen Groningen op Folkerdingestrate, en met nog eenige perceelen buiten die stad (ib. IV 319, 20), in welk bezit na zijn dood, 8 Juli 1497 zijn zoon Luert K. trad (ib. V 41), en daarin 17 Apr. 1520 bevestigd

[1]) Deze familienaam bestond omstr. 1845 nog te Deventer. En te Rotterdam vindt men de scheepsreeders firma Bonke en Visser. RED.

werd (ib. 463). Zie den gesl. Kater, de Kater als »keuter, koter" o. i. juist verklaard door Johan Winkler, Nederl. Geslachtsnamen 1885 bl. 390.]

v. Renesse (XXXVI, 616; 'VII, 39 noot). Dat »Mr. Pieter v. Beoesten-Zween vā Renisse, doctoir in de geesteliken rechte", tot het geslacht v. Renesse behoorde, blijkt o. a. uit zijn wapen op de plaat in de Bijv. en aanm. op Wagenaar's III. dl., Bylaage. — In eene oorkonde van 15 April 1437 (bij Nijhoff, Gedenkw., IV, n⁰ 165) komt hij ook voor als »meister Peter van Reness doctoir ind raet des hertzougen van Burgundien".

M⁰.

Sloet (XXXIX, 627, 10 Juni). Willem Slooth, geb. 4 Maart 1561, † 1630, zoon van Barthold bij Armgard v. Doetinchem, commandeur van het Duitsche huis te Tiel (J. v. Doorninck, Gesl. Aant., bl. 12).

W.

Versfelt (XXXIX, 253). Dat deze familie haren naam ontleent aan het Graafschapsche Varseveld (o. Wisch), en zich van daar naar Doetinchem verplaatste, van waar ze naar Hasselt en van daar weder in het laatst der 17de eeuw naar 's Hertogenbosch vertrok; en dat hare geregelde genealogie omstr. 1666 aanvangt, nemen wij gaarne aan. Dat ze echter tot »Theodericus miles" (deze wordt in eene aangehaalde oorkonde van 1260 niet nader aangeduid) of »Theodericus miles (burggraaf de Versevelde)" in betrekking stond, betwijfelen wij [1]. 1⁰ Blijkt uit het bijgebrachte niets van een burggraafschap Versevelde, noch van een slot, met slotvoogd, van dien naam. 2⁰ Kan die »Theodericus miles", gesteld dat er een burggraafschap V. heeft bestaan, wel een anderen geslachtsnaam gehad hebben. In verschillende charters komen onder de getuigen meermalen de burggraaf (Castellanus of slotbewaarder) van Montfoort (de Rode, de Roover) en van Leiden (v. Cuyck, v. Wassenaer) voor. Ook was het kasteleinschap niet altijd erfelijk, en werd nu aan dezen, dan aan genen

[1]) »Men vindt dezelve (de Ingenui, later Milites) telkens vermeld, met het woord Miles, tusschen den doopnaam en toenaam, als Theodericus Miles de Nyenbeek, dat zo veel als Heer van Nyenbeek is" (Rijksvrijheer v. Spaen, Inl. t. d. Hist. v. Geld. IV 241; vgl. 178, 87).

gegeven (vgl. o. a. Matthaeus, de Jure Gladii, p. 137). 3⁰ Zal er in 1260 wel nergens een »burggraaf" of »miles" bestaan hebben, die een dergelijk wapen voerde, als door de nog bestaande familie Versfelt wordt gevoerd.

M⁰.

Versfelt. Vervolg van *Nav.* XXXVIII, 601, 2; 'IX, 253—6. Ds. Gerrit Versfelt's voorouders en nakoomlingen. Vgl. ook A. A. Vorsterman v. Oyen, Stam- en Wapenboek.

Arent V., commies van oorlogszaken te Hasselt, tr. Willempien Ronsen van den Belt [1]). Uit dit huwelijk o. a. Johan, ged. te H. 22 Oct. 1665, hopman bij het Admiraliteits-college in garnizoen te s-Hertogenbosch, tr. Janetta Verbeeck, bij wie deze zeven kinderen:

1. Helena, ged. te 's-H. 3 Aug. 1702, † ald. kort na de geboorte.

2. Helena, ged. ald. 16 Sept. 1703, † te Zutfen 17 Nov. 1788, begr. ald. 24 d. a. v. in de Groote-kerk, tr. te 's-H. 16 Juli 1738 Anthony Verbeeck [2]), pred. te Brummen, geb. te Purmerland 11 Sept. 1711, † te Zutfen 21 Sept. 1790, begr. ald. 26 d. a. v. in de Groote-kerk, zoon van Hermannus, pred. eerst te Purmerland en daarna te Zevenhuizen, bij Alida Roldanus.

3. Arnoldus, ged. te 's-H. 30 Oct. 1705, † ald. 30 April 1764, schepen ald. 1741—64 [3]), eerstmaal benoemd door de Hoog-Mogende Heeren Staten-Generaal der Vereenigde Nederlanden bij besluit van 27 Sept. 1741, rentmr van het groot gasthuis ald. en benoemd secretaris dezer gemeente, tr. ald. 15 Mei 1731 Elselina Maria de Raeff [1]), ged. ald. 27 Nov. 1711, † ald. 20 Febr. 1761, dr v. Gerrit bij Johanna Develle [1]). Wint deze negen kinderen:

a. Johan, ged. te 's-H. 23 Jan. 1733, † ald. kort na de geboorte.

b. Gerrit, *volgt.*

c. Cornelis Antoni, ged. te 's-H. 5 April 1739, † ongehuwd ald. 16 Nov. 1758.

d. Janetta Willemyna, ged. ald. 22 Maart 1743, † te Lith; tr. ald. in 1772 Pieter Benjamin Papo [4]), wedr van Catharina Forsinck, drossaard van Lith, dijkgraaf en notaris, resideerend binnen de heer-

---

1) Wapen? 2) Zie geslacht Verbeeck *Nav.* XXXIX, 605—10, door Th. G. Versfelt.
3) Zie R. A. v. Zuijlen, Naamlijst en Wapenkaart der leden van de Regeering van 's Hertogenbosch. 4) Zie gesl Papo door Th. G. Versfelt in *Nav.* XL.

lijkheid Lith, kwartier van Maasland, Meijerije van 's Bosch, wonend te L., geb. in 1736, † ald., zoon van Jan, commandeur der stad Axel en de stede Ter Neuse.

e. Willem, zal later vermeld worden.

f. Helena Johanna, ged. te 's-H. 17 April 1748, † waarschijnlijk in Guyana, tr. 24 Maart 1776 op de fortresse Nassauw in Rio de Berbice Vincent Conrad [1]), eigenaar der plantages Grauwbunderland en de Grondzorg, in 1779 administrateur der plantages 's-Gravenhagen en de Bestendigheid, en bij zijn overlijden mede administrateur en directeur der plantage Prosperitait; geb. in 1745 in Grauwbunderland (Zwitserland), † 29 Febr. 1792 op de plantage Prosperitait in het graafschap Berbice. Zij hertr. 19 Febr. 1793 op het fort Nassauw Arnoldus la Bonté [2]), luit. en adj. bij het corps militair ten dienste dezer colonie, ged. te 's-H. 15 Dec. 1748, † op de plantage d'Edward te Berbice 22 Juni 1798, zoon van Leonardus bij Ida Otto [2]).

g. Alida, ged. te 's-H. 1 Jan. 1751, † te Deventer 30 Sept. 1811, ondertr. te Olst 18 Mei 1782 Jan Willem Knippenberg [3]), landheer te O., ged. ald. 12 Juni 1757, begraven te Raalte, 29 Jan. 1804, zoon van Johannes bij Maria Duistermans [2]).

h. Diederik Gregorius Cornelis, ged. te 's-H. 3 Jan. 1753, † ald. 18 Oct. 1758.

i. Catharina Antonia, ged. te 's-H. 7 Juli 1756, † vermoedlijk ongehuwd nà 1791.

4. Mr. Anthony, zal later vermeld worden.

5. Wilhelmyna, ged. te 's-H. 4 Dec. 1709, begr. in de Groote-kerk te Zutfen 21 Juli 1783, tr. Johannes Brouwer, ontvanger te Z., begr. ald. in de Groote-kerk 5 Dec. 1768, zoon van Pieter Menno Brouwer [4]), ontvanger-generaal der grietenij Rauwerderhem, bij Uilkje Vilda [2]), kinderloos.

---

[1]) Zie gesl. Conrad in Algem. Nederl. Fam.blad 6de Jaarg. ibidem n⁰ 2, door Th. G. Versfelt. [2]) Wapen?

[3]) Zie gesl. Knippenberg in het Maandblad de Nederlandsche Leeuw 6e Jaargang n⁰ 1 door Th. G. Versfelt.

[4]) Zie gesl. Brouwer in A. A. Vorsterman v. Oyen, Stam- en Wapenboek van aanzienlijke Nederlandsche familiën.

6. Lambertus, ged. te 's-H. 20 Juli 1712, woonde in 1781 te Tilburg, † ald. ongehuwd vóór 1789.

7. Johanna, ged. te 's-H. 15 Febr. 1715, † ongehuwd te Zutfen 29 Nov. 1790, begr. ald. in de Groote-kerk 4 Dec. d. a. v.

Gerrit Versfelt [1]), straksgenoemd, ged. te 's-H. in de Groote-kerk 14 Oct. 1735, † te Lith 2 Aug. 1781, pred. te Lith en Lithoyen classis van 's-H., (zie de »Boekzaal der geleerde Wereld"); ondertr. te Valkenswaard 12 Jan. 1763, in den huwlijksstaat bevestigd te Waalre door W. Ross, pred. ald., 2 Febr. 1763 Alida de Jongh [2]), geb. te Valkenswaard 14 Maart 1738, † te 's-Gravenhage 17 Maart 1828, oudste dr v. Jan Willem Daniël, stadhouder van het kwartier van Kempenland, drossaard van Waalre, Valkenswaard, Aalst en Sterksel, bij zijne eerste vrouw Maria Johanna v. Velsen [3]). Bij wie deze zeven kinderen:

1. Arnoldus Versfelt, geb. te 's-H. 15 Nov. 1763, ged. ald. in de Groote-kerk den 16 d. a. v., † te 's-Grav. 28 Oct. 1826, ontvanger der rijksbelastingen te Leiden in 1815, tr. 1788 in de Engelsche kerk te Amsterdam (ondertr. ald. 21 Maart 1788) Helena Sybrands [4]), geb. te Apenrade (Sleeswijk-Holstein) 23 Juli 1763, † 's-Gravenhage 7 Mei 1824, eenige dr v. Cornelis, oud-officier bij de Deensche marine, vergaan met het hem toebehoorende schip Vigilantie [5]), bij Elisabeth Nicolaase Smit [6]). Wint deze negen kinderen:

a. Alida Elisabeth, geb. 19 Dec. 1788 te Amsterdam, ged. ald. 21 d. a. v. in de Westerkerk door Ds. v. der Feen, † te A. 13 Jan. 1793 en begr. ald. den 16 d. a. v. in de Zuider-kerk onder de zerk D. pilaar.

b. Elisabeth Maria, geb. ald. 21 Jan. 1790, ged. ald. 24 d. a. v. in de Zuider-kerk door Ds. Verburg, † ongehuwd te 's-Gravenhage

---

[1]) In 1761 koos hij tot zijn devies Ora et Labora, en plaatste dit onder zijn wapen. Van hem berust bij mij een fraai op doek geschilderd portret.

[2]) Zie gesl. de Jongh, Munniks de Jongh, Vorst. v. O., Stam- en Wapenbk.

[3]) Wapen v. Velsen ?

[4]) In blauw drie (2, 1) duifjes, en een zaagbalk van zilver. Zie Geneal. Kwartierst., en vgl. *Nav.* XXXIX, 644.

[5]) De driemaster Vigilantie, ter koopvaardij uitgerust en bewapend met 18 stukken, is in 1788 door Arnoldus Versfelt in kleuren op papier geteekend; welke teekening thans in mijn bezit is.

[6]) Wapen Smit, zie Geneal. Kwartierst., en Rietstap's Armorial.

8 Febr. 1855, bijgezet in het familiegraf n⁰ 69 te Eik-en-Duinen nabij 's-Gr., den 11en d. a. v. [1]).

c. Gerrit Cornelis, geb. 6 Juli 1791 te A., ged. ald. 9 Juli d. a. v. in de Nieuwe-kerk, † ald. 10 Aug. 1791, begr. ald. 12 d. a. v. in de Zuider-kerk.

d. Maria Elselina Johanna, geb. ald. 21 Sept. 1792, ged. ald. 23 d. a. v. in de Zuider-kerk, † ald. 25 Dec. 1794, begr. 28 d. a. v. in de Zuider-kerk onder de zerk n⁰ 26.

e. Alida Cornelia Gerardina, geb. ald. 30 Mei 1794, ged. ald. 1 Juni 1794 in de Nieuwe-kerk, † ongehuwd te 's-Gravenhage 22 April 1879, bijgezet in het familiegraf n⁰ 69 te Eik-en-Duinen, den 24 d. a. v.

f. Thomas Gerrit, genoemd naar kapt Thomas J. Frees van Apenrade en naar Ds. Gerrit Versfelt, zijnen grootvader, geb. te Amst. 25 Mei 1796, ged. ald. den 29 d. a. v. in de Nieuwe-kerk door Ds. v. der Feen, † te 's Gravenhage 8 Aug. 1871, bijgezet in het familiegraf n⁰ 69 te Eik-en-Duinen, den 11 d. a. v., oud-jager bij het corps vrijwillige jagers van den Prins van Oranje, souverein vorst der Nederlanden 1813—1815, referendaris bij het ministerie van Financiën, afdeeling comptabiliteit en verificatie, op verzoek eervol ontslagen bij Kon. Besluit van 3 Maart 1866 n⁰ 60 met ingang van 1 April 1866 en gepensionneerd bij Kon. Besl. van 18 Juni 1866 n⁰ 55, ridder der orde van den Nederlandschen Leeuw en versierd met het zilveren kruis $18\frac{13}{15}$. Bij zijn aftreden als referendaris werd hem door de ambtenaren van zijn departement en door die van de rijksbelastingen in de provinciën een zilveren beeld [2]) aangeboden, met een album, waarin de namen der gevers vermeld zijn; op het voetstuk van het beeld zijn twee zilveren medaillons aangebracht, op 't een is het familiewapen (foutief) gegraveerd, en op het andere: »Huldeblijk aan Thomas Gerrit Versfelt, ridder der Orde van den Nederlandschen Leeuw, oud-referendaris aan het dep. van Financiën, aangeboden door eenige zijner vrienden, bekenden en mede-ambtenaren MDCCCLXVI", (omkranst door de woorden) Humanitas Amicitia Fidelitas Sedulitas. Hij tr. 3 Juni 1857 te 's Gravenhage Anna

---

[1]) Op de grafzerk staat gebeiteld: Elisabeth Maria Versfelt, geboren te Amsterdam 21 January 1790, overleden te 's-Gravenhage 8 February 1855. Geacht en achtingwaardig. Die trouwe, liefhebbende en geliefde Zuster en Vriendin, ging ons voor in dit leven; zij ging ons voor in den dood. [2]) thans bij mij.

Albertina Hennevelt [1]), geb. te 's Grav. 10 Juli 1810, † ald. 25 Dec. 1874, bijgezet in het familiegraf n⁰ 69 te Eik-en-Duinen den 28 d. a. v., dr v. Hermanus Gerardus bij Maria Dresia Donkersloot [2]). Kinderloos.

g. Cornelis Willem, — Cornelis genoemd naar zijn oom Cornelis Sybrands, en Willem naar zijn oom Jan Willem Daniël Versfelt, — geb. te Amst. 10 Aug. 1798, ged. ald. den 24 d. a. v. in de Oudekerk door Ds. Coerman; 1e luit. bij het flank-bataillon der 9e afdeeling infanterie, dienst doende op de citadel als plaats-majoor, en voorgedragen voor de Militaire Willemsorde wegens zijn onverschrokkenheid en grooten dienstijver, gewond 29 Sept. 1830 in het straatgevecht te Brussel, en den 27 Oct. 1830 ernstig bij een uitval van de bezetting der citadel, † ongehuwd 27 Jan. 1831; de doodakte werd 10 Febr. 1831 te 's Gravenhage geboekt. Zijn dood werd door allen evenzeer betreurd; de luit.-generaal, opperbevelhebber, baron Chassé, de gen.-majoor de Favauge, commandeerend de infanterie en de luit.-kol. plaatslijk commandant Ardesch, zonden o. a. eenen brief van rouwbeklag aan de familie, welk stuk, geschreven in de citadel te Antwerpen i. d. 18 Febr. 1831, nog bij mij aanwezig is. Als laatste hulde aan zijn moed, beleid en trouw, is zijn naam nog na zijn dood ingeschreven in de registers der Militaire Willemsorde.

h. Nicolaas Gijsbertus, geb. naast (op?) den huijse Waburg buijten Hattem 7 Juni 1801, ged. ald. 17 d. a. v., † »1en Mey 1804 s/m 12 uren buyten Zwolle op Vrijsigt en begr. 4 dito s'avonds 9 uren in 't Capelletje van het Buijten Gasthuijs te Zw., neffens zijn grootmoeder, vrouwe Elisabet Nicolaase Smit, wede wijlen (*sic*) Captijn Cornelis Sijbrands".

i. Jan Willem Daniël, genoemd naar zijn overgrootvader Jan Willem Daniël de Jongh, stadhouder van Kempenland, geb. te Hazerswoude 15 Febr. 1806, ged. ald. 16 d. a. v. (door Ds. A. J. Vasebender), † Schiedam 22 Maart 1863, bijgezet in het familiegraf n⁰ 69 te Eik-en-Duinen, den 26 d. a. v.; surnumerair bij het College

[1]) Doorsneden: 1. in zilver twee hennen naast elkander, rechts gewend, op de deellijn, 2. goud. Helmt.: de hen. Zie omtrent dit gesl., waarvan de genealogie later zal vermeld worden, de aanteekeningen in het maandblad »de Nederlandsche Leeuw" 5e Jaargang 1887 n⁰ 4 medegedeeld door Th. G. Versfelt.

[2]) Wapen Donkersloot?

van de Algemeene Rekenkamer tot 30 Juni 1828, en bij het Ministerie van Binnenlandsche Zaken tot 15 Oct. 1830, daarna vrijwillig 2e luit. bij de 2e afd. 1e bataillon mobiele schutterij van Groningen tot 31 Maart 1835, heeft bij het leger te velde medegemaakt de gevechten bij Houthalen, Hasselt en Leuven op 5, 8 en 12 Aug. 1831, en is op zijn verzoek eervol ontslagen uit den militairen dienst bij Kon. B. dd. 12 Dec. 1839 n° 107; heeft daarna het land gediend als ontvanger der rijksbelastingen, achtereenvolgens te Oostvoorne c. a., Hazerswoude c. a., Wassenaar c. a. en Schiedam; was versierd met het Metalen Kruis (1830/31). Tr. 21 Maart 1849 te Voorschoten kerklijk getrouwd aldaar door Ds. A. Verwey, pred. te Leiden, met Cornelia Jacoba de Meyer [1]), geb. te Katwijk a/d Rijn 20 April 1812, woont thans te 's Gravenhage, dr v. Johannes Abraham, med. dr., gepromoveerd te Leiden 2 Maart 1811, practiseerend geneesheer te Katwijk, bij Geertruida Henrietta de Graaf [2]). Won deze twee kinderen:

aa. Elisabeth Maria Gerardina, geb. te Voorschoten 5 Jan. 1851, ged. ald. 9 Febr. 1851 (door Ds. J. J. Sluiter), woont thans ongehuwd te 's Gravenhage.

bb. Thomas Gerrit [3]), geb. te Voorschoten 26 Aug. 1855, ged. aldaar 23 Sept. 1855 (door Ds. J. J. Sluiter) benoemd tot surnumerair bij de administratie der directe belastingen, invoerrechten, accijnzen enz. bij Kon. B. van 17 Nov. 1880 n° 32, daarna tot ontvanger, achtereenvolgens te Wouw, Diever c. a., Breskens c. a., Domburg c. a. en Weert c. a., kantonrechter-plaatsvervanger in het kanton Weert, kapitein der schutterij. Tr. te Dusseldorf 4 Mei 1886 Johanna Jacoba Carbasius [4]), geb. te Meppel 13 Dec. 1858, ged. ald. 9 Jan. 1859 door haren oom Ds. A. W. Kamp), dr v. Dirk [5]), postdirecteur, laatst te Alkmaar, bij Anna Meemeling [5]).

2. Jan Willem Daniël, naar zijn grootvader Jan Willem Daniël

---

[1]) Zie gesl. de Meyer in Algemeen Nederlandsch Familieblad 4e jaargang 1887 n° 11 door Th. G. Versfelt.

[2]) Wapen zie Geneal. Kwartierstaten; vgl. *Nav.* XXXIX, 644 en Rietstap's Armorial.

[3]) Zijn kwartierstaat komt voor in de Geneal. Kwartierstaten, zie *Nav.* ibid.

[4]) Hare kwartieren komen voor op den kwartierstaat van haren broeder, opgenomen in bovengenoemde serie.

[5]) Zie gesl. Carbasius in A. A. Vorsterman van Oyen, Stam- en Wapenboek.

[6]) In blauw, drie (2, 1) sterren van goud.

de Jongh, stadhouder van Kempenland, geb. te Lith 1 Dec. 1765, ald. ten doop gehouden den 7en d. a. v. door zijn overgrootvader Gerrit de Raeff; tr. Margaretha Meyer [1]), dr v. Hendrik. Won één zoon, Adrianus Henricus, ged. te 's Hertogenbosch 3 Maart 1793, † ald. kort na de geboorte.

3. Volkert Cornelis [2]), genoemd naar mej. Volkera Cornelia v. der Sleyden, geb. te Lith 1 Febr. 1768, ald. ten doop gehouden den 7en d. a. v. door zijne tante Helena Johanna Versfelt, † ongehuwd 17 Nov. 1787 te Batavia, oud 19 jaar. »Uytgevaaren 5 Juny 1785 met Capt Dk Roem, varende 't O. I. C. Schip d'IJstroom".

4. Cornelis Wilhelmus, — peter zijn oom Mr. Cornelis Wilhelmus v. der Sleyden, heer van Aalst, — geb. te Lith 3 Juli 1770, ald. ten doop gehouden den 8en d. a. v. door zijn tante Janetta Willemyna Versfelt, † ongehuwd 26 Oct. 1790 te Batavia, oud 20 jaar, aangesteld 9 Aug. 1789 als onderkoopman, uytgevaren als Constapels maat cadet der Marine 1788 met 't O. I. C. Schip Zoutman naar Batavia.

5. Peter Jacob, — peter was Peter Jacob Cantzelaar, — geb. te Lith 19 Oct. 1772, geheven (ten doop gehouden) ald. den 25 d. a. v. door zijne tante Janetta Willemyna Papo, geb. Versfelt. Den 18 July van 't jaar 1785 is Pieter Jacob Versfelt (oud 13 jaar) op 't O. I. Comp. Schip de Geregtigheijd door Capt. Christiaan Cristiaanse gec(ommandeerd), varende op de Hoogte van Caap Finisterra de galderij poorte uytgevalle en verongelukt, zijnde in Zee gezeyld 23 Mey 1785.

6. Niklaas Gijsbertus, — genoemd naar zijne grootmoeder Clasina Gijsberta de Jongh, geb. v. Gerwen [1]), geb. te Lith 10 Maart 1775, ged. ald. den 12 d. a. v. in de Nieuwe-kerk (pred. prof. Haack), † denklijk te Philadelphia in 1802. »A° 1794 den 19 Juny uijt Texel gezeijld P. 't Schip Lydia Capt. Jured Goodrick onder Americaanse vlag na Nuijorck". Tr. waarschijnlijk in Amerika Anna Lieberam;

---

[1]) Wapen?

[2]) Toen Ds. Gerrit Versfelt op 46-jarigen leeftijd overleed, bleef zijne weduwe achter met zeven jeugdige kinderen, zes zoons en ééne dochter. Op voorstel van hun oom Mr. Wybrand de Jongh, ouderling in Nederlandsch Indië, secretaris van het college van boedelmeesteren der Chineezen en andere onchristen sterfhuizen, gevolmachtigde van den keizer van Bantam enz., om bij hem te komen, vertrokken drie jongens spoedig naar Indië, doch stierven allen jong en kinderloos.

bij wie éène dochter Niclasina Gijsberta Anna Versfelt [1]), geb. te Amsterdam 30 Juli 1797, ged. ald. in de Oude-kerk den 4 Aug. d. a. v. (door Ds. v. Hasselt), † ongehuwd ald. 25 Juli 1873.

7. Maria Elselina Johanna, genoemd naar hare beide grootmoeders Maria Johanna v. Velsen en Elselina Maria de Raeff, — geb. te Lith 27 Sept. 1776, den 29 d. a. v. door haren vader ald. gedoopt. Ondertr. 27 Apr., tr. 13 Mei 1792 te Amsterdam Jan Ringeling [2]) Claaszn, lid van een bankiershuis ald., ged. te Buiksloot 28 Aug. 1768, vermoedlijk † op Demerary in 1799, zoon van Nicolaas bij Stijntje Schaap [3]). Bij wien Nicolaas R., geb. te Amst. Febr., ged. ald. 1 Maart 1793 (gehuwd ald. 20 Oct. 1824 met Geertruida Aleyda Seijffart, dr v. Jan bij Maria Ulsen). Van haren echtgenoot Nov. 1795 gescheiden, hertr. zij te Parijs lente 1802 Alfred graaf de Saint-Edme [4]), staf-officier van keizer Napoleon I, en † te Brussel 19 Mei 1845. Zie de levensschets dezer merkwaardige en tevens zonderlinge vrouw, schrijfster o. a. van »Mémoires d'une Contemporaine", in Noord-Brab. Volksalm. 1889 bl. 164—70, van de hand van

Weert (bij Roermond). TH. G. VERSFELT.

VRAGEN.

Benthien. Hoe is 't wapen? Joachim Dietrich B., kapitein in dienst van Hanover, tr. Maria Charlotte Flotho. Zoon: Georg Dietrich (*Nav.* XXXVII, 566a; 'VIII, 52), geb. 29 Oct. 1769, volg. v. der Aa, Biogr. Wrdbk, te Wettingen in Hanover; volgens het huwlijksregr van Vianen, te Ulsen in Lunenburg. Zie over hem v. der Aa, Bosscha (Neêrland's Heldendaden te Land III, 366 en 401—20) en d'Auzon de Boisminart (Herinneringen uit den veldtocht in Rusland in den jare 1812, bl. 108). Hij is beroemd geworden door het leggen van bruggen, vooral die over de Beresina 26 Nov. 1813. Kapitein der pontonniers. Blind geworden werd hij gepensionneerd met den rang van majoor 25 Mrt 1826, † te 's Bosch 1 Aug. 1836. Te Moskou ver-

---

[1]) In de doop-akte dezer dochter heet hare moeder Anna Willemse, in hare dood-akte Anna Lieberam. Hoe is het wapen Lieberam?

[2]) In zilver twee gekruiste visschen v. blauw. De genealogie R. zal later het licht zien. [3]) Wapen? [4]) Zie het wapen in R.'s Armorial.

eerde Napoleon hem het ordeteeken van het Legioen van Eer. Huwt te Vianen 8 April 1800 Machtelijne Antonia Alberthoma Chevallier, geb. Apeldoorn 22 April 1781, † Vianen 12 Nov. 1853, dr van Mr (*sic*) [1]) Robertus Alb. Ch. [2]), pred. te Laren en Blaricum, Apeldoorn en het Loo, 's Bosch en Dordrecht, sinds 1797 te Issum (bij Keulen) woonachtig, bij Bartha Anna v. Rensselaer. Wint: *a.* Charlotte Bartha, geb. Vianen 12 Juli 1801; *c.* Margaretha Machtelijna Cornelia, geb. Vianen 23 Jan. 1807, † ald. 26 Nov. 1874; *d.* Johanna Jacoba Suzanna, geb. Delft 1811, † Vianen 9 Nov. 1864; *b.* Anthony, geb. Vianen 30 Mei 1804, geeft als kapitein der artillerie te 's Bosch het overlijden aan zijner moeder. Was deze gehuwd, en heeft hij afstammelingen? Hoe passen hier: Overl. te Utrecht 24 Mei 1880 geliefde moeder Mevr. wed. A. B. geb. Fraser, get. M. J. C. B. (wonende te Utrecht). Overl. te Brummen 28 Juli 1885 Mej. B. geliefde nicht van Mevr. Vogelpoot—Fraser, wonende toen te Utr., Oude Gracht, Jacobsbrug 25.

H. J. S.

v. Broen. In »Der Deutsche Herold" XX (1889) S. 201 staat deze vraag te lezen: »Gesucht werden Nachrichten über die urspr. niederländische Familie v. Broen, von 1800 ab zurück. Mittheilung erbittet Erik v. Broen, Schweidnitz.

[Zie Broen *Nav.* XXII, 370, 1 (Emilia Regina a° 1692); XXVI, 280 (pred. te Nijmegen a° 1752), 416 (Dingeman Broen a° 1742).]

Chevallier. Had Paul. Chev., zoon van den bekenden Waalschen pred. te Amst., geb. Zwolle 11 Febr. 1788, garde d'honneur, inspecteur der douanen in Drente, eene betrekking aan 't hof van Lodewijk Napoleon? Is er een boek waarin die betrekkingen staan?

Don Roy — van *Nav.* XXXIX, 326 één met v. Donroy van ibid. bl. 392?

Rasch. Wie waren de ouders van Peter Hendrik R. geh. met Petronella Johanna Mestingh, welke laatste als weduwe in 1870 te Harderwijk woonde?

H.

[1]) Monsieur? Ministre? RED. [2]) Vgl. *Nav.* XL, 11, 12. RED.

GESCHIEDENIS.

Bemmel. Het heerenhuis, »Het huis Bemmel" genaamd (*Nav.* XXXIX, 501), met tuin en ruime stallingen voor paarden en vee, samen groot ongeveer 1 Ha, zal volg. aankondiging in de Arnh. Ct. van 2 Dec. 1889 in Januari 1890 publiek verkocht worden. »Het huis, waarin vroeger eene wijnzaak werd uitgeoefend, bevat 10 kamers en groote kelders, terwijl het geheel thans dient voor heerenboerderij". Op dit huis woonden in het laatst der vorige eeuw de echtelieden Sebastiaan Jacob v. de Graaff, luit.-kol. der genie, later lid der prov. Staten van Gelderland en burgemr van Wageningen, ridder der orde Ned. Leeuw, en Cornelia Adriana bse d'Aspremont v. Lijnden. Kinderen uit hun huwelijk werden daar geboren 9 Dec. 1797 (het vorige was geboren te Naarden 6 Jan. 1793) en 9 Dec. 1799 (het volgende werd geboren te Wageningen 10 Oct. 1800). Zie A. A. Vorsterman van Oijen, Stam- en Wapenbk v. aanz. Ned. familiën, I, 324 (gesl. v. de Graaff).

A.

[Het Huis te Bemmel stond in 1741 rondom in zijne grachten, en had, behalve verscheidene trapgevels, een vierkanten toren met een spits dak. — Aanzienlijk was destijds ook nog het oud-adellijk huis den Pollenbering, ook Bronkhorst geheeten, omdat er bijv. in 1646 eigenaar van was Cornelis v. Bronckhorst (geh. m. Agneta v. Aeswijn). Benevens een veer op Nijmegen, eenige hofsteden en tienden, in 1724 te koop geveild, kwam het pand in 1730 in 't bezit van Adriaan v. Lijnden, burggraaf van Nijmegen. — In 1741 hadden de R.-Katholieken te Bemmel eene statie, waarin de dienst door een wereldlijk priester werd verricht. (Tegenw. Staat van Geld. 253, 4).]

Buren. De stichteres van het hier bestaande weeshuis, waarin een bepaald aantal kinderen, geboortig uit de stad en het grp B., uit IJselstein en uit Leerdam, onderhoud mogen vinden (*Nav.* XXXVIII, 127), Maria v. Nassau, — dr van Prins Willem I (vgl. ibid. bl. 615), wed e van Filips graaf v. Hohenlo, — in 1616, twee jaren na de stichting van haar weeshuis, overleden te IJselstein, zal, volgens de volks-traditie, (zondag) 13 Oct. van dat jaar in het koor der kerk te Buren zijn bijgezet. In 1888, bij gelegenheid der restauratie van

de kerk, heeft men zich beijverd het graf der edele vorstin op te sporen, en hoopte daarin geslaagd te zijn, toen men inderdaad op de aangeduide plek een gemetseld graf aantrof. Hierin vond men eene trouwens dood-eenvoudige kist, — enkel hout, zonder zink, — bevattend ja een vrouwlijk geraamte; doch voorts geen enkel tot zekerheid leidend spoor of aanwijzing; welke men ook in de nog te Buren aanwezige oude documenten uit het jammerlijk verstrooide, deels geheel zoekgeraakte, eertijds zóó omvangrijke archief der aloude stede vruchtloos zoekt. En zekerheid dient er toch te wezen, alvorens het waardig voornemen van Buren's kerkbestuur, om in casu een gedenkteeken op te richten op haar graf, volvoerd kunne worden. Bevindt zich een deel van Buren's oud-archief, naar men zegt, binnen de wanden van het archiefgebouw te Arnhem, waar het voorzeker eene uitnemende bewaarplaats heeft erlangd; in geenen deele is dit echter 't geval met andere archiefstukken, die, naar men wederom zegt, eene droevige schuilplaats vonden in eenen kelder onder het Commissariaat van Politie te Kulenburg. Ook zou het van Maria's uitvaart te B. blijk gevend document kunnen geraakt zijn onder de nagelaten papieren van den *Nav.* XXXVIII, 339 noot 2 vermelden voormaligen predikant der gemeente, die, gelijk men wil, het plan had opgevat, eene geschiedenis van Buren te schrijven, en te dien einde natuurlijk bouwstoffen uit het steedlijk archief zal hebben bijeengebracht. Diens Nav. t. a. pl. genoemde schoonzoon De Brouwer woont te Rotterdam.

Met bizondere ingenomenheid brengen wij deze aangelegenheid onder de aandacht onzer na- en geschiedvorschers, 1° opdat alzoo Maria's begraafplaats historisch geconstateerd, 2° het uit Buren's oud-archief verstrooid geraakte herzameld — worde.

Deest, ook Diest. »Deest, een lange buurschap, langs de Waaldyk, tusschen Druten en Winsen". (Geogr. Beschr. v. Geld., bl. 315). — In 1368 wordt van »eenen werdt te Deest gelegen", in 1370 van een »goede tot Deest" gewag gemaakt, bij Nijhoff, Gedenkw. II, bl. 220, Oork. 158, bl. 254, O. 172. — Gadert v. Homen (Hoemen) belooft de voorwaarden te onderhouden, op welke de Hertog van Gelre hem zijnen hof te Deesd tusschen Maas en Waal, voor den tijd van

vier jaren in bezit had gegeven, 11 Oct. 1392 (ibid. III, bl. 182, O. 178). — Hertog Arnold bekent schuldig te zijn aan Gijsbert v. Deest, burger te Arnhem, 1050 Rijnsche gulden, en verpandt hem daarvoor 12 morgen lands in het Velperbroek; — en zulks onder medebezegeling van Gerit Talholt, burggraaf te Rozendaal, 3 Mei 1449 (ibid. IV, bl. 243, O. 253). — Karel hertog van Bourgondië bevestigt Johan v. Mekeren, uit aanmerking dat hij altijd de partij van hertog Arnold heeft gehouden en in dienst van dezen gevangen genomen was, in het bezit van 12 morgen lands in Velperbroek, door hertog Arnold aan Gijsbert v. Deest verpand, wiens weduwe Agnes v. der Marck in tweede huwelijk met Johan v. Mekeren getrouwd was [1]), 8 Nov. 1474 (ibid. V, bl. 54, O. 59; vgl. d'Ablaing, Rp v. Vel., bl. 5). Lucas v. Deest, tr. 1594 Helena, geb. 1566, dr van Hendrik v. Essen, † 31 Maart 1599, burgemr van Zwolle 1572 en van Harderwijk 1580, bij Evermoet Voet (d'Ablaing, a. w. bl. 147).

Uit het bovenstaande blijkt dus, dat er in Gelderland een geslacht v. Deest bekend is geweest. Meer heb ik van dit geslacht daar niet aangetroffen; 't welk waarschijnlijk maakt, dat het òf uitgestorven, òf naar elders verhuisd is. Nu ontmoet men te Groningen, waar deze familie mij vroeger niet is voorgekomen, en waar ze zeker ook niet thuis behoorde, in 1557 een Christoffer Doest (*sic*) (Reg. v. h. Gron. Arch. II, bl. 128, nr. 28), zeker dezelfde, die als Christoffer Deest [2]) in 1564 en 1570 als stadsrentmr vermeld wordt; welk ambt hij nog in 1579 bekleedde, toen hij raadsheer werd, in 1580 burgemr, '81 en '82 hoofdman in de Hooge Justitiekamer, en in '83 wederom burgemr. Hij was een ijverig Roomsch- en Spaansch gezinde, en overleed in laatstgenoemd jaar, den 15den Aug. [3]) (Emmius, Ser. Cons. et

[1]) Vgl. Herald. Bibl. 1874 bl. 26, 7. Red.

[2]) Rengers (Werken, door Feith) II, 69, noemt hem ook »van Deest", doch het verdrag tusschen den stadhouder Rennenberg en burgemr en raad der stad Groningen 10 Juni 1579 gemaakt (bij denz. II, 182—85) onderteekent hij, toen in den raad: »Crisstoffer Diest". In 't Reg. Gron. Arch. II, bl. 254, nr. 119, heet hij Diest, en bl. 312, nr. 18, Deest.

[3]) 1583. Christoffer Deest Borgemr. en Rentemr. deser stadt is overleden den 15 Augusti out zijnde over de 80 jaren. Tot een nieuwen Stads Rentemr. is verkosen Raedshr. Johan van Deest, welke den eedt gedaen heft den 16 Martij des volgenden jaers op een tractemt van 250 daeld. — 1606. den 13 Junij sijn tractemt ver-

Hovetm.; Tegenw. St. v. Stad en Lande I, bl. 476). — »Johan v. Deest Cristoffers soen, sworen meente" 1577, 78 (Rengers, a. w. II, 70, 1), is vermoedelijk degene, die zijn vader in het rentmeesterschap opgevolgd en, blijkens eene aant. in twee MS.-Regeringsb. v. Stad en Lande, 3 Aug. 1614 overleden is. Denkelijk was hij de grootvader van Johan Willem v. Deest, heer tot Jensemaborg en Fritema, bij Oldehove, geb. 10 Mei 1621, † 11 Febr. 1681, gehuwd met Anna Maria v. Herema [1]), † 23 Sept. 1670, beiden, volgens een aangevuld exemplaar van Coenders' Nobil. Gron. MS., te Oldehove, in Humsterland (Gron. Westerkwartier), begraven. Zij waren de grootouders van den befaamden Johan Willem hertog v. Ripperda, heer van Jensema en, door zijne vrouw, Alida Schellingwou, van Poelgeest en Koudekerke (Bijdr. en meded. v. h. Hist. Gen. te Utr. VII (1884), bl. 92 en Bijl. I en III). — Dit geslacht, 't welk zegelde met drie koeken of besanten, elk met een verkort kruis beladen, de beladen koek op de helmvlucht herhaald [2]) (vgl. Rietstap's Arm. gén., 2e édit.,

---

hoogt van 250 daelers tot 300 jaarlijx (MS.-Regeringsbk v. Stad en Lande). — 1612. 5 Oct. Versocht van sijn ambt gelicentieert te worden, maar is in advijs geholden (ibid.).

[1]) geb. 30 Juni 1632, getr. 11 Sept. 1652. Stambk v. d. Friesch. adel, in Herema v. Tjum, waar J W. v. Deest president v. h. Hof Provinciaal van Gron. genoemd wordt.

[2]) Het is opmerkelijk, dat op een kwartierstaat van de 17de eeuw (bij Dr. Aug. Neyen, »La maison de von der Feltz", Luxemb. 1866, p. 59): Bentinck, Elderen, Leringen, N N., Buerse, Stecke, Keppel, N. N., het wapen van Leringen (Lering) in rood drie zilveren koeken of besanten vertoont, elk beladen met een verkort rood kruis. Von Spaen heeft (volgens denz., p. 53): Hendrik Bentinck, tr. Cath., elders Gorberich, Lering, erfdr ten Velde, bij Zutphen: Will. B. v. Velde, tr. de Groef v. Erkelens, Hendr. en Geertr. v. Deest dr: Leonard B., tr. Ursula v. Elderen: Will. B., tr 1° Clara Stecke, 2° Theodora v. Buerse v. Horstwijk, bij Grol. Vgl. d'Ablaing, l. c. bl. 35, 71, 75. Dit wapen nu, heeft geen de minste overeenkomst met dat, waarmede Willem Lering, schepen te Doesborgh 1447, zegelde: een in drie rijen geschaakte dwarsbalk; noch met dat van het Zutfensche geslacht van dien naam: over kruis gevierendeeld (Herald. Bibl. 1873 bl. 339, 1875 bl. 39; vgl. 1883 bl. 94, 5), of, als Rietstap, l. c., opgeeft: »écartelé en sautoir d'arg. et de gueul" Vermoedelijk is deze kwartierstaat foutief, en het omschreven wapen niet dat van Leringen, maar dat van v. Deest; 't welk te meer waarschijnlijk wordt, daar hertog Karel's gunsteling en zijn stadhouder in Friesland (1515—1518), Hendrik de Groef van Erkelens, »verswaghert was met de burghemeester Roelof Huginge ende andere

volgens mijne opgave), schijnt uitgestorven te zijn met »Joncker Johan Christopher van Diest op Saaxenborgh", onder Baflo, vulgo Baffelt (Gron., in Hunsingo), die, blijkens eene stads verzegeling (bij mij) van 29 Sept. 1690 »ingevolge accoort met sijne crediteuren gemaeckt in dato den 17den Maij 1689", aan dezen opdraagt en overgeeft »seeckere elff grasen landts in twee stucken, buiten het kleijne Poortien, dichte bij daar de Barckmeule heeft gestaan". — Dat de naam echter nog in Groningerland bekend is, blijkt uit volgende advertentie in de Prov. Gron. Ct. v. 30 Dec. 1876, nº 306: »Maand. d. 8sten Jan. 1877, d. av. te 6 uur, zullen, na bekomen regtsautorisatie, ten verzoeke van de wed. en erv. van R. J. van Deest te Oude Pekela, t. h. v. d. kastelein E. de Boer ald., in het openbaar, door Mr. F. Roessingh, notaris, worden verkocht: I. Eene ruime behuizing, enz.; voorts erf en tuin en onmiddellijk daarachter staande wind- koorn- en pelmolen, liggende op een besten stand te Oude Pekela aan den klinkerweg, zamen groot 13 ar., 90 c.; en II. Een kamp best groenl., ligg. a. d. weg naar Wedde te O. Pekela, gr. 1 h. en 20 a.".

Is van het Geldersche geslacht v. Deest meer, en ook het wapen bekend? »Van Diest — Pays de Gueldre", voert, volgens Rietstap l. c.: »aux 1. et 4. d'or à deux fasces de sable", dus het wapen van het baanderheerlijk (niet graaflijk, als Rp zegt) Brabantsch geslacht v. Diest, welks bezittingen in het huis van Nassau overgingen.

M^O^.

Ter Hunnep (XL, 65). Dat dit klooster in 1401 zou gesticht zijn, zooals t. a. pl. beweerd wordt, is onjuist; want het werd in 1225 door Richardis van Nassau, weduwe van graaf Otto I van Gelder, gebouwd. De inzender T. is blijkbaar onbekend met de jongste studie over dit klooster, in de werken der Vereeniging tot Beoefening van »Overijsselsch Regt en Geschiedenis", II afd., 17de stuk, bl. 31 en verv.

Zutfen. J. GIMBERG.

[Vgl. Bn Sloet, Oorkdbk v. Gelre e. Z. bl. 486, 7.]

---

adelijcke gheslachten des stads" (Groningen) (Schotanus, 18e bk v. d. Friesche Hist., bl. 578; vgl. *Nav.* XIX, 51). Denkelijk was Hendrik de vader van Gijsbrecht of Gijsbert (zie hierbov.: Gijsbert v. Deest), die met zijne kinderen genoemd wordt bij H. Q. Janssen: »De Kerkherv. te Brugge", Rott. 1856, II, 204.

Oudaan. De ridder-hofstede O. met het kasteel uit de 16e eeuw, liggend tusschen Maarsen en Breukelen, is voor *f* 93.510 door den heer Willink van Collen, te Breukelen, aangekocht. (Nieuws van den Dag 7 Sept. 1889).

Sygelsim (XL, 4, i. d. 28 Sept.). »In Siegelsum (O.-Friesland), das den v. Steinäckern gehörte, fand sich ein alter Grabstein mit dem Steinäcker'schen Wappen und dem Rest einer Umschrift »»1585 Hoeftlingh to Sygelsum ..." " (Arends, Ostfriesland etc. Emden 1824, S. 128). Zie »Der Deutsche Herold" XXI (1890) S. 11, 2, waar vermeld staat Christoph Friedrik v. St., kapt.-luit. in dienst van Zweden, drost van Greetzijl, heer van Siegelsum, Deersheim en Gröningen, die in 1680 Clara von Hane huwde.

J. A.

v. Nassau (XXXIX, 207). Te Utrecht buiten de Wittevrouwenpoort † 25 Mei 1839 Louisa Philippine Houth, laatst wede Jan Floris Hendrik Karel grave van Nassau-la-Lecq, 59 jr.

V. O.

v. Nassau (XL, 124). Hoewel de tak Oranje-Nassau van het geslacht Nassau, menschelijkerwijs gesproken, eerlang in de mannelijke lijn zal uitsterven, en de andere tak, die van Nassau-Weilburg, door het ongehuwd blijven van den erfhertog den zelfden weg dreigt op te gaan, zijn er nog kinderen uit morganatische huwelijken, die dus wettig zijn, maar een anderen naam dragen en van opvolging in de regeering zijn uitgesloten. Er werden vier zulke huwelijken gesloten, nml.

1° Koning Willem I, tr., na afstand van den troon gedaan en den naam graaf van Nassau aangenomen te hebben, te Brussel 16 Mei 1841 Henriette Adrienne Louise Flore, dr v. Ferdinand Louis François Michel graaf d'Oultremont de Wégimont bij Johanna Susanna Hartsinck, door deze hare moeder van Amsterdamsche afkomst, geb. te Maastricht 28 Febr. 1792, † op het kasteel Raedt bij Aken 26 Oct. 1864. Dit huwelijk was kinderloos.

2° Prins Frederik Willem v. N., oom van den nog levenden hertog Adolf, geb. 15 Dec. 1799, † 6 Jan. 1845, gen.-majoor in Oosten-

rijkschen dienst, tr. 7 Juli 1840 Marie Anne, dr v. Joseph ridder v. Valleymare, wede van Jean Baptiste Brunold, 7 Juli 1840 gravin von Tiefenbach geworden. Uit dit huwelijk :

Wilhelmine Josephine Rudolphine gravin von Tiefenbach, geb. 5 Juli 1834, tr. 1856 Emile Delamothe de Girardin, geb. 22 Juni 1806, † 26 Apr. 1881, afgevaardigde ter Fransche kamer, redacteur van La Presse. Dit huwelijk werd in 1872 ontbonden. Zijn hieruit kinderen ?

3°. Prins Nicolaas Willem v. N., broeder van hertog Adolf, geb. 20 Sept. 1832, gen.-majoor bij het Pruissische leger, tr. 1 Juli 1867 Natalie dr v. Alexander de Pouschkine (Russisch dichter), wede v. Doubelt, 29 Juli 1868 gravin van Merenberg geworden, geb. 4 Juni 1836. Hieruit:

a. Sophie gravin van Merenberg, geb. 1 Juni 1868.

b. Alexandra gravin van M., geb. 14 Dec. 1869.

c. George Nicolaas graaf van M. geb. 13 Febr. 1871.

4°. Lodewijk, regeerend vorst v. N.-Saarbruggen, wiens tak is uitgestorven, geb. 3 Jan. 1745, † te Aschaffenburg 1 of 2 Maart 1794, opvolger zijns vaders sedert 24 Juli 1768, luit.-generaal in Franschen, daarna in Pruissischen dienst, ridder van de Olifants- en van de St.-Hubertsorde, tr., als wedr van Wilhelmina Sophie Eleonora, dr v. Jan Frederik vorst van Schwarzburg-Rudolstadt, (geb. 22 Jan. 1751, † 13 Juli 1780, met hem gehuwd 30 Oct. 1766), 28 Febr. 1787 Catherina Margaretha Koest, uit Ottweiler, in 1783 gravin van Ottweiler en in 1789 hertogin van Dillingen geworden, geb. 9 Oct. 1757, † 11 Dec. 1829. Hieruit twee zoons. Welke zijn deze, en wat is van hen bekend ?

Willem Nicolaas Alexander Frederik Karel Hendrik van Nassau, werd Dec. 1889 met ingang van 5 Jan. 1890 van 2en tot 1en stuurman bij de gouvernements-marine in Ned. O. I. benoemd.

A.

v. Nassau-Weilburg, enz. *Nav.* XXI, 103 voor Willem V te lezen Willem IV [vgl. ibid. XX 317 (Karel Christiaan) en XXIX, 200]. Ibid. bl. 105 bij 3. voor Alexandra te lezen Alexander. De ibid. bl. 106 bij *i* genoemde George (G. Victor, ibid. XXXI, 586) vorst van Waldeck(-Pyrmont), † 27 Oct. 1888. De ibid. bij 2. genoemde Pau-

lina (zie *Nav.* XXXI, 26) trad Mei 1881 in den echt met Alexis erfprins van Bentheim-Bentheim en B.-Steinfurt, 19 Nov. '83 benoemd in het Grootkruis der Orde van den Nederl. Leeuw. De ibid. bij 3. genoemde prinses Maria, † 29 April 1882, tr. in 1877 prins Wilhelm, troonopvolger van Wurtemberg (geb. 1848), zoon van den oom des kinderloozen konings van W., die zich Jan. 1886 verloofde met prinses Charlotte v. Schaumburg-Lippe, de 21-jarige nicht van den regeerenden vorst, en bij prinses Maria van W.-P. destijds eene achtjarige dr had. Hare zuster, prinses Helena, tr. 27 April 1882 prins Leopold, jongsten zoon en achtste kind van koningin Victoria van Engeland, meest bekend als »hertog van Albany", hoewel hij (George Duncan Albert Leopold) ook de rangen had en titels voerde van hertog van Saksen, graaf van Clarence, baron van Arklow, — geb. 7 April 1853, in 1872 student te Oxford, 1874 lid van den Privy Council, 1881 pair en lid van 't Hoogerhuis; daarbij brother of the Trinity House, grootmeester eener vrijmetselaarsloge, ontwerper der stichting eener Muziek-akademie te Manchester, † te Cannes 28 Maart 1884, begr. 5 Apr. te Frogimore. Prinses Elisabeth, de jongste dezer zusters van H. M. (Adelheid) Emma (Wilhelmina Theresia), koningin der Nederlanden, aanschouwde in 1873 het levenslicht, en werd (zaterdag) 27 Juli '89 in tegenwoordigheid van H. M., van de hertogin van Albany, de erfprinses van Bentheim, den erfprins Frederik van Waldeck en den hertog Adolf van Nassau, kerkelijk bevestigd in de kleine Oesdorfer kerk, de lievelingskerk van Helena, hare overleden moeder.

Wat betreft laatstgen. hertog Adolf (vgl. *Nav.* XXI, 105), geb. op het slot Weilburg 24 Juli 1817, achter-achter-kleinzoon van prins Willem IV, deze was in zijne jonglingsjaren bij den keizer van Oostenrijk in dienst getreden en werd als ritmeester der kurassiers tengevolge van den dood zijns vaders, in 1839 geroepen tot den hertooglijken troon van Nassau. Groot was steeds zijne voorliefde voor Oostenrijk, zijne geestdrift voor vorst von Metternich († 1859). In het tijdperk nà 1849 altoos beschouwd als de steunpilaar der reactie, verbond hij zich in 1866 met Oostenrijk tegen Pruissen, hetgeen hem zijn land verliezen deed. Toch nam hij ten aanzien van het zegevierende Pruissen eene minder onverzoenlijke houding

aan dan zijn neef van Hanover, de hertog van Cumberland. Reeds een jaar na zijne onttroning sloot hij met de Pruissische regeering een verdrag omtrent zijne domeinen, waarbij hij het slot te Biebrich, het kasteel Königstein en nog eenige andere goederen terugkreeg, benevens $8^1/_4$ millioen thaler voor bezittingen, welke Pruissen hem afkocht. Sedert bestond er tusschen beide partijen een »modus vivendi", en na het huwelijk zijner dochter Hilda (*Nav.* XXI, 106) met den erfgroothertog van Baden, kleinzoon des Duitschen keizers, in 1885, kwam een jaar later, door bemiddeling van keizerin Augusta, zijne verzoening met keizer Wilhelm I tot stand. Was de koning van Hanover naar Hietzing, de keurvorst van Hessen naar Praag verhuisd: hertog Adolf had (in 1866) zijn domicilie gekozen te Weenen, waar hij in de Reisnerstrasse een paleis voor zich liet bouwen, en altoos bijzonder bevriend bleef met keizer Frans Jozef, naar wien zijn derde zoon is genoemd. »Jaren lang kon men", — schrijven de dagbladen, — »den kleinen ouden heer in de Oostenrijksche kolonels-uniform geregeld op den Ring zien wandelen, waar hij wegens zijne voorovergebogen houding, zijn grooten bril en stoppeligen snorbaard spoedig in het oog viel". Noode verliet hij 29 Maart '89 Oostenrijk's hoofdplaats, en geschiedde zijn vertrek van daar met eenige plechtigheid, om op zijn kasteel Königstein (bij Frankfort) te verwijlen, totdat de instelling van het Regentschap in Nederland hem aanvang April naar Luxemburg riep, om als regent het bestuur over dit Groothertogdom te aanvaarden. Welk regentschap 3 Mei '89 reeds weder eindigde, toen koning Willem III, Groothertog van Luxemburg, uit langdurige ziekte gelukkig hersteld, de teugels des bewinds hernam, en hiermede op 12 Mei, den gedenkdag van H. D. volbrachte 40-jarige regeering, aan Neêrlands volk reden gaf tot de meest dankbare vreugde. — Des Hertogs portret gaat uit in Nederl. generaals-uniform, geschilderd door den beroemden artist Staaffen. Zijn zoon Wilhelm (*Nav.* ibid.) is thans generaal-majoor in Oostenrijkschen dienst.

Van Luxemburg in zijn eigenaardigen toestand gedurende het verloop der eeuwen zie eene schets in »Uit alle Hemelstreken", Bijblad van »Eigen Haard" 1889, 27 April n° 17.

J. A.

Nederlandsche Bourbons (XL, 13). »Te Breda zijn in de vorige week ondertrouwd Mr. E. B. Daymonaz en *Marie Antoinette* de Bourbon, wed. v. der Horst. (»Nieuws van den Dag" 23 Jan. 1890),

A. AARSEN.

Hugenoot. In »le Protestantisme Belge, avant, pendant et après les troubles du 16me siècle, Bruxelles et Amsterdam 1856", — een werkje, dat niet aan den veelbelovenden titel beantwoordt, machtig veel heeft van eene onoordeelkundige compilatie, en blijkens eenige volzinnen, geheel en al buiten de zaak, hier en daar in den tekst als geworpen, zeer slechte correctie heeft ondergaan, ook blijkens zinnen die kenlijk niets zeggen, — lees ik bl. 323: »S. M. très Chrétienne avait également expulsée les Huguenots". En in de noot, deze curiositeit, die met de »aan-zee-steden" (Hanse) van den kanunnik Andries wedijveren kan: Huisgenooten, Famuli; Villers, »Influence de la Réforme" (St. Paul, Eph. II, 19).

Eene betere verklaring, die mij zeer aanneemlijk voorkomt, als was later de naam niet minder verachtelijk dan die van »gueux", heb ik gevonden in de »Histoire de France, van Emile de Bonnechose, in eene noot I, 449: Huguenots, sous lequel (nom) ils se désignaient eux-mêmes. Ce nom vient du nom Allemand Eidgenossen, qui signifie confédérés, et que les Suisses se donnaient entre-eux. De Duitsche invloed op de taal der verbonden Hervormden en politiques, — de partij, die vrede en rust wenschte, aan welker hoofd de kanselier l'Hospital stond, — laat zich zeer goed verklaren uit de omstandigheid, dat hertog Casimir van de Paltz hun Duitsche hulpbenden, Reitter, toevoerde.

G. P. ROOS.

[Is de oorsprong der benaming Hugenoten onzeker; het waarschijnlijkst is, dat die naam hun werd gegeven dewijl zij aanvanklijk des nachts hunne godsdienstoefeningen hielden op eene heide bij Tours, waar het volksgeloof meende, dat de geest spookte van Hugo Capet, het hoofd van het Fransche koninkl. stamhuis der Capetingers, die in 987 te Noyon door de keus der staatsgrooten tot koning werd verheven.

Men sloeg einde Sept. 1888 de schuttingen op voor de oprichting van een standbeeld des admiraals de Coligny bij de Oratoire-kerk te Parijs. Het gedenkteeken bestaat uit een wit marmeren voetstuk en is in den vorm van een praalgraf. De

admiraal wordt staande voorgesteld met de gesloten rechterhand op de borst en de linkerhand rustend op het gevest van den degen. Het opschrift bestaat uit de woorden van Montesquieu : »Admiraal Coligny werd vermoord, ofschoon hij alleen den roem van den Staat in het hart droeg". De beelden van Vaderland en Godsdienst zijn aan zijne voeten gezeten met een opengeslagen Bijbel tusschen beiden. Al het beeldhouwerk is van Crouck. In den gevel van het huis n° 144 Rivolistraat deed het gemeentebestuur eene marmeren tafel plaatsen met het opschrift : »Op deze plaats stond het hôtel waar de admiraal Coligny in den Bartholomeus-nacht van 24 Aug. 1572 vermoord werd".]

Acte van guarantie (XL, 33). De acte van ga. van het erfstadhouderschap i. d. 27 Juni 1788 vindt men o. a. in C. v. der Aa, »Gesch. v. Willem V" dl. IV, bl. 262. Zie nog L. P. v. de Spiegel, »Nadenking van een staatsman wegens zijn ministerie in Holland" 1800, bl. 24. De acte werd 4 Juli 1788 op eene plechtige wijze, in eene audientie op de Oranjezaal aan den Prins door de onderteekenaars medegedeeld.

H.

Acte van guarantie, 7 Aug. 1788. De opgave doet bij den Inzender eene onderstelling vermoeden, dat op dien dag eene acte van dien naam onderteekend werd, en dat hierop openbare feesten volgden. Over de zaak zelve wordt men als steeds het duidelijkst en met de minste woorden ingelicht door Groen v. Prinsterer, § 774, op bl. 619 der uitgave van 1872. Het is evenwel blijkbaar niet overtollig, een paar gebeurtenissen van 1788 op te halen. Den 15 April werd te Berlijn het Verbintenis-verdrag geteekend tusschen onzen Staat en Pruissen, en op denzelfden dag het »Verdrag van verdeedigende Verbintenisse" met Engeland, dat in Den Haag gesloten werd. Den 27 Juni werd de Acte van Garantie in de vergadering der Staten-Generaal geteekend, met eene schriftelijke verklaring namens Drente, tot goedkeuring; het stuk werd 3 Juli op plechtige wijze den Prins overhandigd, op de Oranje-zaal in Het Bosch, waar Suideras de aanspraak deed; er werd eene medaille op geslagen. Men vindt den tekst van een en ander in de Nederl. Jaarboeken van genoemd jaar, op bl. 780 en v.v., ook in De Maandelykse Nederl. Mercurius van Bernardus Mourik. Tien dagen later, dus 13 Juli, werd op Het Loo het tractaat tusschen Pruissen en Engeland ge-

maakt, waarbij deze regeeringen overeenkwamen, dat zij wederkeerig aannamen wat zij afzonderlijk aan de Republiek en den Stadhouder toegezegd hadden, en door de provinciën in de vergadering der Staten-Generaal gewaarborgd was: het erfelijk Stadhouderschap enz. in het Huis van Oranje als constitutie. Over de beteekenis van dit tractaat, dat inderdaad een verbond was tusschen drie mogendheden, maar niet kon verdacht worden als eene Triple Alliantie tegen Frankrijk, zie men de scherpzinnige opmerkingen van Groen, die de geschr. van Van de Spiegel aanhaalt.

Den 7 Augustus verjaarde de Prinses, en haar 41ste geboortedag werd gevierd, niet zonder toespeling hier en daar op den herstelden regeeringsvorm. Het vorstelijk gezin werd bij zijne bezoeken in verschillende steden, als het niet juist langs den kortsten weg naar het Loo en terug trok, of op zijne zomeruitstapjes, met passende vreugde ontvangen. Of de tegenwoordigheid te Utrecht bij de herdenking, dat een jaar vroeger die stad van de Keezen »bevrijd" werd, wel toevallig was, is iets anders. Dan, feesten tot opzettelijke viering der restauratie werden niet gehouden, nog minder ten gevolge der Acte van Garantie van 27 Juni 1788. Nog weinig tijd lang kon men jaarlijks zien, wat het jaar der herstelling en bevestiging gaf, en bovendien mooiere Meiboomen; en dit wordt steeds in Jaarboeken en Mercurius geplaatst.

Amsterdam. J. G. FREDERIKS.

V R A G E N.

Trente(n) [XXXIX, 141 (27 Mei)], — waar gelegen?

d'Aylva. Wie wordt bedoeld met den »Generaal Baron d'A." in 't laatst der 18e eeuw, en in welke betrekking stond hij tot de Haarlemsche familie v. Dam-Rengers, of tot een zekeren J. H. Holsappel? [1])

Den Haag. A. J. SERVAAS V. ROOIJEN.

---

[1]) Zie *Nav.* XXVI, 587 eenen Otto Janszn Holtappel a° 1632 vermeld. RED.

Mr. Johan v. Bueren (XL, 60). Wanneer leefde deze? Ietwat aanvulling met data ware voor dit gansche artikel, gewenscht.

Filips v. Marnix van St Aldegonde [1]). Kan men iets mededeelen omtrent Louise, zijne dochter, uit het huwelijk met Catharina v. Eeckeren, weduwe Jan v. Stralen gesproten? Zij huwde Jhr. Philips de Levin genaamd de Fama, Sr de Lousaert, luit.-kol. en kapt. regt Graaf Hans Ernest v. Nassau onder het gebied van de Hoogmog. Heeren Staten, die genoemd wordt in eene akte van 15 Maart 1612, waaraan ik ook zijne titels ontleende.

Den Haag. A. J. SERVAAS V. ROOIJEN.

[Levin dict Famars (*sic*), zie *Nav.* XXVI, 305, 6; 'VII, 315. Zie ook Rietstap, Arml op Famars.]

von Schöning. »In der Kirche von Lübtow, Kreis Pyritz, dem ältesten Besitz der Familie von Schöning in Pommern, sind an dem Orgel chor, wo sich früher der herrschaftliche Stand befand, acht Tafeln mit Wappen und Inschriften, wahrscheinlich von Anfang 1600, von den Kindern von Markus von Schöning, namentlich von dem Clages von Sch., wie an einer alten Tafel stand »to Gottes Ehren und minem Gedächtnisz errichtet". De gesl., bij eene vrouw von Schöningen, luidde ook von Schenick: Klages von Schenick ist gewesen Markus von Schöning seliger Sohn, Elise von Plötzen Klages v. Sch. ehelich Husfrawe. Deze Klages had eenen broeder Remer von Schenick, »ao 1578 von dieser Welt geschedet und in Niederland ge Blewen, der Seele Gott gnädig sei". Aldus »Der Deutsche Herold" XXI (1890) S. 10, in een artikel van de hand van N. von Schöning-Lübtow, Mitglied des Reichstages und des Abgeordnetenhauses. Is van dien in 1578 in Nederland denklijk als officier gesneuvelden Pommeraan iets naders bekend?

Samuel Story (of Storie), — admiraal in Nederl. dienst, Geldersch-

---

[1]) Na langdurige processen met den Franschen graaf van St. Aldegonde, die niet van de familie is, zagen de Belgische graven v. Marnix April 1888 in hoogste instantie hun recht uitgemaakt, om, evenals hun beroemde voorzaat Filips, de toevoeging van St. Aldegonde te voeren bij hun naam. RED.

man, uit Maas-Bommel of Appeltern geboortig. Wat weet men van hem, zijn geboortedatum, ouders, enz. enz.

J. H. FRIESWIJK.

[Te Dreumel woont C. G. Storij.]

Tjerk Hiddes de Vries. Blijkens Mr. J. C. de Jonge, »Geschied. v/h Ned. Zeewezen" IV 774, leefde er in 1708 nog een luitenant b/d Admt v. Amsterd. gend T. H. de V. Van wie stamde deze af, in welke betrekking stond hij tot den in 1666 gesneuvelden Lt Adml van dien naam, en welke verdere genealogische of andere bijzonderheden zijn er omtrent hem bekend?

B. S. H.

Heeren knegts. G. v. Hasselt, Kron. v. Arnhem, Arnh. 1790, bl. 283: »1643. Werdt op den 16 Maart het optrekken van Heeren knegts op den Landdag bij publicatie, op straffe van water en brood in de kaalkelder, verboden". Was dit een vast gebruik, en sedert wanneer?

M^O^.

Friesche herbergnamen. Twee van ouds welvermaarde friesche herbergen, eene te Harlingen en eene op de Joure dragen den naam van »het Severijnshuis". Van waar die naam? De mansdoopnaam Severijn of Sören, van kerkeliken oorsprong, in Noord-Friesland, even als in geheel Skandinaviën, zeer algemeen in gebruik, komt bij de nederlandsche Friesen zelden of nooit voor. — Twee andere oude herbergen, eene te Leeuwarden en eene te Dokkum, dragen den naam van »Benthem". Hoe komt de naam van deze welbekende stede aan onze oostelijke grenzen, juist aan friesche herbergen gehecht? — Nog twee andere, van ouds bestaande en van ouds zóó geheetene herbergen, eene te Leeuwarden en eene te Harlingen, heeten »het Huis Roma". Van waar deze bijzondere naam? — Komen deze drie herbergnamen ook nog elders in de friesche gewesten voor? Of in Nederland in 't algemeen? En zijn er in Friesland meer zulke bijzondere herbergnamen?

JOHN CHURL.

[St. Severinus? — v. Benthem? — Roman (*Nav.* XXI 129), of Romen (in 1602 te Utrecht, nóg te Roermond)? Te Herveld (Over-Betuwe) ligt eene hofstede Rome.]

OUDHEID-, MUNT- EN PENNINGKUNDE.

Vicecomes Palatinus (XL, 80). In de zitting i. d. 19 Nov. 1889 van »Der Deutsche Herold" kwam ter tafel het zegel van Joh^{s} Swalb, kanunnik van Passau, Decretorum Doctor en Vicecomes Palatinus, uit het begin der 16de eeuw [Tijdschrift van die vereeniging, XXI (1890) S. 2^{b}].

Wier (XXXIX, 533) = Vivarium, vijver, piscina. Het woord vivarium is verwant en van gelijke beteekenis met het verouderd Nederduitsch wyer, waaruit ons hedendaagsch vijver ontstaan is [1]. In de Rijnprovincie was een klooster Weiher, ook genaamd »ecclesia ad piscinam", zelfs »ecclesia Vivarii" (Bakhuizen v. den Brink, Piscatio, pecherie bl. 33). 1310 Area sita in oppido de Arnhem, juxta vivarium Winkoni judicis (Nijhoff, Ged. I n^{0} 115). Van Hasselt, die in zijne Kronijk bl. 1 den zaaklijken inhoud van dit stuk medegedeelt, heeft vinarium laten drukken; doch in het oudste register komt een afschrift voor, waarin men leest »binnen Arnhem bij Wynkens wier des richters". Het woord vinarium zou hier kwalijk met den aard der zaak overeen te brengen zijn. — De hofstad te Rumpt in den Tielerwaard, mit bongarden, mit den wieren a^{0} 1341 (Nijhoff I n^{0} 377). In 1344 gaf Jan van Cleef het huis Klarenbeek ten leen uit, met »alle sine toebehoorigen dat is in wyeren", enz. (Lacomblet, Urkundenbuch, S. 321 n^{0} 406). Valburch Elden, Balveren mit thynsen, wyeren a^{0} 1367 (Ibid. S. 570 n^{0} 679). De heerlijkheid Amersoyen mit wynde, wyheren, bosschen a^{0} 1405 (Nijhoff III, 267). Drie morgen land in den gerichte van Tiel genaamd de Wyer, vroeger water, toen verland, a^{0} 1456 (Gerichtssignaat). Het huis Doddendael mit de visscherye, geheijten den alden Wyher a^{0} 1528 (v. Hasselt, Geld. Maandw. I, 106). De Wyer gelegen bij den Gulden Spijker bij Arnhem, genaamd hertog Karels vischwijer a^{0} 1569 (v.

[1] Lees denklijk: Uit vivarium ontstond het Nederduitsche woord vijver, dat oudtijds of in de verouderde taal wyer [= vy(v)er] luidde. RED.

H., Kron. bl. 183). In 1529 werden karpers gekocht om gepoot te worden in de wiers bij het Gulden Spijker (v. H., Geld Maaltijden, bl. 50). Een morgen land te Ewijk, achter de oude wyer, zijnde onverheft leen a° 1740 (Geld. pl., boek III, 672).

Dat Wier, Wierus vroeger als geslachtsnaam in zwang was, blijkt uit verschillende stukken. Bij voorbeeld: 1281 Godefridus de Wyer, schepen te Tiel. Wilhelmus de Wier, borg aldaar (Sloet Oorkdbk bl. 1008, 9). 1328.... Wier, bottelier van Sofia van Gelre, gemalin van Reinald II. 1342 Godevaertssone v. de Wyer, ontvangt in erfpacht het gemaal te Wamel en Dreumel (Nijhoff, Gedenkw. I, bl. 433). 1352 Rutgerus de Vivario, schepen te Tiel. 1372 Oldenwyer te Arnhem (*Nav.* XXXIX, 563, noot 10). 1398 Johannes de Vivario, getuige als Jan van Beijeren, bisschop van Luik, de fundatie van het prioraat van Corssendonck bij Turnhout bekrachtigt (v. de Velde, Oudhh. van 's-Hertogenbosch, bl. 555). 1410 Wilhelmus v. den Wyer, schepen te Tiel (Chron. Tiel. pag. 87). 1431 Ambrosius de Vivario, burger te Tiel (Schepensignaat). 1464 Jutte v. de Wyer, mater van het klooster Westeroijen bij Tiel (Oudhh. v. Utrecht, II 728). 1545 Johannes Wyer, ook Piscinarius, stadsmedicijn te Arnhem, 1552 lijfarts des Hertogs van Cleef, geb. te Grave 1515, † 24 Febr. 1588 (v. Hasselt, Kronijk v. Arnh., bl. 107; Scheltema, Mengelw. IV, 177; *Nav.* XXIII, 57). 1587 Wilhelm v. de Wyer, schepen te Arnhem. 1592 Forgtenius Wyerus, pastoor-pred. te Ravenswaai (*Nav.* XXVII, 273; XXXIX, 533).

T.

Wijer, Meijer. De hier boven genoemde Johs Wyer of Piscinarius (vgl. *Nav.* XXXVI, 118) had, volg. Dr. Chrn Sepp, »Verboden Lectuur" (1889) bl. 27, 175, 6, Henricus Cornelius Agrippa tot »vereerden" leermeester, en vond zijn jongsten lofredenaar in Prof. Carl Binz, in diens verhandeling: »Doctor Johann Weyer, ein rheinischer Arzt, der erste Bekämpfer des Hexenwahns", geplaatst in »Zeitschrift des Bergischen Geschichtsvereins", XXI. Hij deed in 1563 't licht zien zijn werk »De Praestigïis daemonum et incantationibus ac veneficiis", herdrukt 1564, 6, 8, 77, 83. Reeds in 1566 werd eene Hoogd. overzetting er van algemeen verbreid.

Wyer, Wijer, Weijer is ook een bekende, o. a. te Deventer omstr. 1850 nog gebruiklijke, steeds als Wieër uitgesproken mansnaam; ter stede bestond kort te voren ook de gesl. Weijers [1]). En in 1381 was Wijer v. den Berghe priester van O.-Vr. kerk buiten die stad (Cat. arch. Dev. gasth. n⁰ 67). Het appellativum w e ij e r in den zin van weiman [2]), vetweier, komt eveneens als gesl. voor; immers men ontmoet in 1400 Gerrit Wijr anders geheeten Vimans (*sic*, des veemans zoon), zoon van Otto, terwijl in 1431 Otto Weijr voorkomt, beiden in het Tijdrekenk. Regr Overijs. arch. II 76, Aanh. 259. De voormalige gesl. Herweijer (te Kampen) luidde in 1619, 20 Herwaeijer (J. v. Doorninck, Geslachtk. Aantt. 1871 bl. 533). — Met het oog op vorenstaand artikel bemerkt men derhalve, hoe lastig de schifting wezen kan; want bij Wyerssoen en Oldenwyer zou men gereedlijk aan gezegden persoonsnaam Wijer denken. Bij Oldenwyer zou ook wei- of vee-man te pas kunnen komen; in den trant van (Petrus filius dicti) Oldenmeijger(s) (a⁰ 1359 te Deventer, Camer.-reken. II 623) tegenover den in 1400 bij Zwolle voorkomenden gesl. »de Nijemeijgher", die in 1424 Nijemeijer luidde (Over. Arch. II 74; III 7), d. i. oude en nieuwe meijer (villicus, boer). Doch opzichtens (Johan) Wyer, Weyer a⁰ 1545 bestaat geen twijfel, daar hij in zijnen tijd als Johannes Piscinarius bekend stond. Evenmin kan twijfel bestaan omtrent *van* de Wyer *of* de Vivario. *Nav.* XXIII, 630 doet eenen gesl. v. de Vijver, ibid. XL, 18 eenen dito v. der Vijver, ibid. XXIX, 596, 610 eenen dito v. de Vivere kennen [3]); ook verlatijnscht als Viverius (ibid. XXIII, 52, 8 enz.). Item Vivario de Ramezée (Luik), zoowel als du Vivier [Luik, één van stam? — in België, Dauphiné, Languedoc, met gansch onderscheiden wapens].

---

[1]) Vgl. ook Wijers (te Zutfen, en in *Nav.* XXI, 343, 540 enz.), naast of, als men liever wil, tegenover Weijerman(s) (ibid. XXV, 224; 'VIII, 147), enz.

[2]) insgelijks gebezigd als gesl.; beduidt volg. Oudemans (Mid.-Nederl. Wrdbk) bij Cats ook jager; z. v. a. weydman, vgl. weydspil = jacht, en zie Joh. Winkler, Nederl. Gesl. 293, 8.

[3]) Aandacht verdient hier overal het vrouwl. gesl., daar ons hedendaagsch »vijver" manlijk is. De Vijver = de pijper (Joh. W., Ned. Gesl. 317). Moet ook De Vyver (ibid. 246) niet aldus verklaard? Of zou achter dit laatste soms wel de oude regeeringsvorm der stede van Utrecht kunnen schuilen: de Vyver = één van die Vive (*Nav.* XXIX, 492; XXX, 15)?

Laur. Diefenbach's Glossar. Lat. German. mediae et infim. Lat. (1857) heeft: »Viuarium, i. e. piscina, fons, vischteych, vischery, vischbehalter, fiszdich, fisc-welle, w y e r, wyher, w u w e r, keul-brun. Ook, indago, ubi ferae inclusae sunt [1]); alsmede sporta (teenen korf), viscorf". Volg. dezen geleerde luidt vivarium in het Mid.-Latijn ook bifarius. En dit laatste woord luidt insgelijks bif(f)ores, bifori, met de beteekenis van »dubbele deur, valdeur(en)". Dit een en ander geeft misschien een gansch anderen sleutel ter verklaring der *Nav.* XXXV, 493 noot 4; 'VII, 317 noot 2 aangeroerde plaatsnamen, als Bever (Z.-Brab.), Te Bever (geh. in O.-Vlaand.), Beveren (O.- en W.-Vlaand.), Beverwijk (N.-Holl.), Beffere (Antw.), Bibero of Vivero (Spanje). Evenzoo van Befort (Fransch stadje, dep. Boven-Rijn); vgl. Wyfordby of Wyverby (Engel.), en zie hier onder. Befort (dorp Luxemburg) luidt echter ook *Beau*fort. J. v. Wijk Rzn, Aardr. Wrdbk, Suppl. (1836) vermeldt Bevoort, als oud-adell. huis tusschen Amersfoort en Woudenberg, verzwegen door »Tegenw. Staat van Utr." (1772) [2]), die wel spreekt van het oud-adellijk huis Beverweerd (te Werkhoven). Het Mid.Lat. woord bifarius luidt ook bufius, bivius, bibius, obifius; hetgeen dan Beffe (dorp Luik) en meerdere dergelijke plaatsnamen misschien toelichten of ophelderen kan. Wel is het laatstgenoemde bifarius een adjectivum, »tweeërlei, tweevoudig" beduidend; doch tusschen dit adj. en bifarius = bifores d. i. valdeur(en), en dan ook denklijk sluisdeur(en), ligt bij plaatsnamen slechts ééne schrede [3]). Omdat Bever (tout-court) een riviernaam is (in Hanover, Lippe en Minden), zoowel als Beverl(e)y (N.-Amerika), past hier mooglijk meerendeels (bifar = vivar =) vijver. Te meer, daar vijver bijv. in 't Italiaansch luidt vivaio (zonder *r*).

Het straksgenoemde »wuwer" enz. uit Diefenbach's Glossarium schuilt dan in Waver (waters in N.-Holl., Utrecht [4]), Engeland),

[1]) Aldus ook in het Spaansch: vivâr, vivéra, vivéro = parc où l'on nourrit les bêtes fauves.

[2]) Wat weet men van dit oud-adellijk huis Bevoort?

[3]) Heekel, zie ik thans, beteekent ook 1) valdeur (Wrdbk op Hooft), en 2) omheining (Uitlegk. Wrdbk op de werken van Hooft), evenals hekel (vgl. *Nav.* XXXV, 282).

[4]) In 1343 verpachtte het kapittel van St. Marie te Utrecht zijn land o p (= bij, aan) d e r W a v e r (Dodt v. Flensb., Arch. v. Utr. I, 14*a*).

Waveren (kwartier Amsterdam), Waveren *of* Wavre (Antw., Z.-Brab.). Opmerklijk is Waverveen (kw. Amst.) *of* Wavereuven (J. v. Wijk Rzn, Aardr. Wrdbk. 1826), daar men niet enkel een Wavremont (Namen), maar ook een Wavreumont (Luik) ontmoet. Te Driebergen bestaat de gesl. v. Waversveld. Insgelijks in Wauver en Wauveringen (Z.-Brab.), Wever (ibid.), Boschwever (bp te Lichtenvoorde, tenzij fantasienaam!), Weferlingen (distr. Maagdenburg), Wewer (riv. Engeland), Weijer (N.-Brab., Nassau, Frankr., Oostenr.) enz., Wyer- of Wyverstone (Engel.), Wijver (bp te Krommenie), Het Wijverkate (a° 1457 (o. Delden, Overijsel), Het Wijwerhuis (a° 1459 te Neede, Geld.), Wieuwert (??! Friesl.). Misschien ook, met vervloeiing der letter *r*, in Waveney (riv. Engel.), en als verlengvorm in Wevelghem (W.-Vlaand.), Wevelinghoven (rgdstr. Dusseldorf). Noemden wij straks het Ital. vivaio: eene rivier in Frankr. (dep. Aveyron), zoowel als een kerspel in Denemarken (stift Aalborg) heet Vive; Frankrijk heeft een vlek Vivy, Rusland een dito Vyjva; Frankrijk ook Viviers naast Vivoin en Vivonne; terwijl tal van gehuchten in België bekend staan onder den naam Vivier = vijver. Wye is eene rivier in Z.-Wallis en in N.-Amerika, alsmede in Derby (Engel.); in de laatste valt de Wevery. Wye is ook een dorpsnaam (Engel, N.-Amer.); terwijl Wy een gehucht is in Luxemburg. Denklijk moeten Wijhe (Overijsel, oorspronkl. Wie, Wia, zie Nom. Geogr. Neerl. I 138; volksuitspr.: Wieë), Wiehe (Pruissen, rgdstr. Erfurt) dan ook aldus geduid. In Engeland stroomen twee rivieren, Wey geheeten. Is Way een buurtnaam (Engel.), het is ook de naam van onderscheidene rivieren op de Molukken, waar men (op Banda) een dorp Wayer aantreft. In Abyssinië stroomt de Wih. Ligt in Agra (Hindostan) eene stad Weyre, een dorp in Baden heet Weihar, een d° in Henegouwen Wiheries. En Wiho is een distrikt in Turkije. In O.-Indië ligt zoowel een distrikt Wyenad, als er steden liggen van den naam Wyerag, Wyra Ghur. En Engeland heeft zijne buurten Wyre, Wyrley. Zelfs Polen levert eenen stadsnaam Wyrbale op. Afrika heeft zijne stad Wawra (Senegambië), zoowel als zijne stad Wava of Wawa. Mag men hier ook sommige namen op Var bijtrekken? Var zelf is een riviernaam (Frankr.); of is dit z. v. a. vaer = veer of vaart? Ook sommige op Vier, bijv. Vierakker (bp te Warnsveld)? Vgl. hierboven, bl. 207, noot. Ongetwijfeld passen hier de namen op Biber, — dit zoowel

als Bibera, eene rivierbenaming in Duitschland [1]), Noord-Amerika, — en mooglijk met vervloeiing der letter *r*, Biban (Egypte, Biban-Masurich is een water aldaar), — Bibbiena (dorp, Toscane), Bibbona (item); zoo Biben *of* Pitschen, Pedena (Illyrië, stad op een berg) zich er niet tegenkant [2]). Hongarije heeft zijn kasteel en hoofdplaats eener heerl. Bibersburg *of* V e r e s k ö, zoowel als een vlek Bihar, Bihor of Bohor, dat aan een ganschen komitaat den naam schonk. — Kamschatka heeft zijn Bibermeer. En moge hier al misschien aan zee- of meerbeving te denken vallen, toch gewis niet bij De Bevermeer, blok gronden in het landelijke Lienden. Tenzij hier een meer is geweest, met bevers er bij, — vgl. den kastoor (hetzij gepast, of ongepast) in het wapen bijv. van v. Bevervoorde, enz. enz. — kan deze landerijen-naam »vijver-grenspaal" beteekenen. — Ingeval dit bovenstaande meerendeels door den beugel kan, proefhoudend mag worden bevonden, dan ..... o treffende volapük hier!

Joh. Winkler (Nederl. Gesl. 76) beschouwt den gesl. Meijering(h, -rink) als eenen vadersnaam van beroep en bedrijf (vgl. a. w. bl. 304), in den zin van zoon of nakoomling van den meijer. Dit kan best mooglijk wezen, vooral in verband met menigen anderen door dien geleerde opgetelden naam van die soort [3]). Doch indien bijv., wat niet minder goed mooglijk, neen allerwaarschijnlijkst is, het in 1482, 4 te Deventer aanwezige Meijerinkshuis (liefdadig gesticht) identisch was met het in 1487 vermelde Aernt-Meijershuis (insgelijks eene liefdadige stichting ter stede) (vgl. Cat. arch. Dev. gasth. n⁰ 680ª, 98, 717), ofschoon in den Bladwijzer daarvan onderscheiden, — het Meijershof komt eerst in 1745 enz. (ib. n⁰ 1690 enz.) voor, — zoo kan die gesl. evengoed een gewoon patronymikon wezen, omdat (Aernt) Meijers evenzeer de duiding toelaat van »Meijerszoon", d. i.

---

[1]) Biberach dus z. v. a. vijverhoek.

[2]) Ook Barbarije heeft zijn Biben, d. i. Poort der Hel; vgl. boven, Diefenbach's keulbrun. Maar dit Biben is een bergpas, tusschen Algiers en Constantine.

[3]) Evenzoo kan Molkenboer zuivelboer (a. w. bl. 301, 2) beteekenen, indien v. Molk (a⁰ 1582 te Keppel, K. H. Greeven, Gesch. en Beschr. van Doetinchem 1829 bl. 24) er zich niet tegen verzet. Want dit laatste zal evenals v. Melke, Mielke (*Nav.* XXXIX, 532) wel etymol.-identisch wezen met v. Mercken, Marken. Maar wellicht zou de gesl. alsdan Molke(n)meijer luiden.

zoon van een man wiens doopnaam Meijer was; te gereeder, daar die gesl. in 1484 als Meijgerink voorkomt (ib. n⁰ 698), en men Meger, Meijger als ouden persoonsnaam ontmoet (a⁰ 1266 enz. *Nav.* XXXVI, 24, noot 3; Dev. Cam. rek. II 121 enz., 433, 692, 3). De omstandigheid, dat het appellativum meijer (= boer) eertijds ook meyger luidde, — vgl. het straks aangevoerde Oeldemeyger, en zie Diefenbach op »villicus", — behoeft hiertegen geen bezwaar op te leveren. Te Haarlem bestaat de gesl. v. Meegersen, gelijk te Maastricht v. Meegeren. Zonderling schijnt het, dat (Herman) v. Meijghersem a⁰ 1517 in dit zelfde jaar ook voorkomt als (Herman) v. Mengers (Overijs. Arch. V 331, 5).

Was Meijer = Me(ij)ger als persoonsnaam in gebruik, dan schijnt de boven vermelde persoonsnaam Wijer (Wieër) ook duidlijk. Deze is dan z. v. a. Wigger (a⁰ 777, Bⁿ Sloet, Oorkdbk bl. 13; a⁰ 1583, *Nav.* XXXIX, 128), Wiger (a⁰ 1168, 1225; ibid. 320; Over. Arch., Aanh. 3), Wijgher (a⁰ 1346, ibid. I 64), Wiggher (a⁰ 1351, Dev. Camer.-rek. II 116), Wijcher (a⁰ 1355, 8 (ib. 327; Over. Arch. Aanh. 116), Wijcger (a⁰ 1427, Aanh. 252), Wicher (a⁰ 1456, 1584, 1622, ib. IV 18; *Nav.* XXXIX, 437 en 427); terwijl een Overijselsch erve (te Ringe) a⁰ 1452 Wijchgardinck, Wijcherding(h) (Cat. arch. Dev. gasth. n⁰ 485, 8, 9), a⁰ 1457 Wijgerinc (Over. Arch. IV 55), a⁰ 1462 Wichering (ib. 147), a⁰ 1517 Wijcherinx (ib. V 335) luidde. In dezen persoonsnaam schuilt blijkbaar het Mid.-Nederl. adj. wychchaere, wijgchere, -gier, wiich*giere*, d. i. strijdbegeerig, kamplustig; wijch, wiig = strijd. Wat den zin betreft, is de in sommige geslachten, bijv. dat van v. Heeckeren, nog voortlevende mansnaam Wigbold (= koen in den strijd) derhalve een tegenhanger. Het straksgenoemde Wijchgardinck = Wijgerinc leert, dat Wiger = Wichart, Wichert is; vgl. Weigardus (omstr. 1850, *Nav.* XXXIX, 313), naast Wijghardus (molendinarius, de molenaar) a⁰ 1337 te Deventer (Camer.-rek. I, 6), die in 1339 als Wygher de molenaar vermeld staat (ibid. bl. 35). Leeft de persoonsnaam insgelijks voort in den gesl. Weygers (te Maastricht): het Mid.-Nederl. adject. ontmoet men substantivisch in den gesl. de Weijger (a⁰ 1444, Over. Arch. III 62). Den door Joh. Winkler a. w. bl. 152 vermelden gesl. Wigeri, die zelf een verlatijnschte vadersnaam is, vindt men wederom vergriekscht in ***Βυγήρου*** (Vigeri) op den titel

van het werk eens ouden schrijvers van dien naam over »Idiotismen". Dat Wiger en Wichert als persoonsnamen weleer ook op de Veluwe promiscue voorkwamen, leeren Wigers-, Wygersmate, Zwanelt-Wygers (bij Nijkerk en Voorthuizen), Wichertshuis (bij Roekelt, o. Lunteren of Ede), omstr. 1450 en in 1496 vermeld (Nieuw-Arch. v. Kerkgesch. II, 104, 140; v. Hasselt, Roozendaal 415). Zou de mansnaam Vechter (*Nav.* XXXIX, 424) ook niet hier te huis behooren, als intensieve vorm? Voor Wijer = Wiger, Wichert, Weigard schijnt evenzeer te pleiten Joh. W. (a. w. bl. 116) 's opmerking: »In sommige friesche gouspraken luidt de (persoons)naam Wiard als Weiert". Ten slotte de vraag: kan Meier, Me(ij)g(h)er als persoonsnaam niet eene gelijksoortige beteekenis hebben? Vgl. Micke = slag, stoot. Zoo ja, dan is (Herman) v. Meijghersem = v. Mengers a° 1517 (zie hier boven, bl. 213) niet opvallend meer, omdat »mengen" weleer »handgemeen worden, slaags raken" beteekende. Of wel, zoo dit te ver gezocht is, en taal- of woordverwarring verraadt, bij dezen persoonsnaam regelrecht M = W toegepast!? Tenzij dan dat v. Meijghersem a° 1517 = v. Mengers dwinge tot de duiding: Meijer, Me(ij)ger (persoonsnaam) z. v. a. maggher, mangher, mengher, d. i. ruilhandelaar, koopman (Kiliaan) of klant (*Nav.* XXXIX, 655); vgl. voor dit laatste, magger = makker, enz. (Plantijn, en *Nav.* ibid. 541). En voor het geheel, Joh. W., a. w. bl. 319, 20: »Manger of menger, met de byformen monger en minger, is een oud-nederl., ook oud-friesch en oud-engelsch woord voor koopman, slyter; in het begin van deze eeu was dit woord onder den form menger of minger nog in de friesche taal in gebruik; zie Wassenbergh, Taalk. Bijdr. I, 12". Men voege er in casu als bijvorm »meijgher" bij. De vraag is echter, of Meijer, Meyg(h)er, Meyart [1]) (omstr. 1450 te Vorden, Nieuw-Arch. v. Kerkgeschied. II 163) als persoonsnaam, diezelfde duiding gedoogt. Voor geslachtsnamen denke men aan Manger (-Cats, -Muntz), Fetmenger (te Deventer), enz.

Van het appellativum meijer, meyger, — uit mei (mede, made), Mid.-Lat. magium, = weide, — d. i. villicus (vgl. Kiliaan's meyer

---

[1]) Hierbij toch schijnt Meginhardt enz. (Joh. W. a. w. 178; *Nav.* XXXIX, 301) niet in aanmerking te komen.

= landbouwer, meyerhof = hofstede) [1]), verschilt immers meyer of meider = bewindsman, bestuurder, hofmeester, z. v. a. major-domus = huismeier, met zijn aanhang: majoor, majeurie, meijerij (bijv. van 's Hertogenbosch), meijerschap? Of is major hier geen comparativus van magnus (groot, — uit magnior), doch een verlatijnscht meijer? Trad de meyer van Thienen in den slag van Woeringen a⁰ 1288 zelfs als baanderheer te voorschijn (*Nav.* XXXIX, 517): beide beteekenissen vloeiden samen in de bescheidener functies van den »meyer (villicus) in den hof tot Apeldoren" a⁰ 1228, 53, en later, als men Bondam (Charterboek bl. 490 noot a) ziet aanteekenen: »Item soe wie dat Meyer is (in dien hof), die is Houtrichter in de Marke" (14de eeuw). Desgelijks in die van »(Willem Douvelt,) Meijger te Colmenschoten, Rigter in de kerspelen van Deventer buiten die stad" a⁰ 1368 (Overijs. Arch. I 80). Trouwens, een flink landbouwer is inderdaad een major-domus in het klein.

Gewaagt Joh. W. a. w. bl. 306 van »eene boerderij b e m e i e r e n" = eene hoeve als boer bewerken en benuttigen; in 1502 is sprake van v e r m e i e r e n = in pacht uitdoen aan eenen boer, alzoo dat deze zijne pacht in veldvruchten kwijt (Overijs. Arch. V 170, vgl. bl. 169) [2]). — Het Memorieboek van Elten (Nieuw-Arch. voor Kerkgesch. II 93) bevatte eenen gesl. Majerswinckel a⁰ 1519. Te Arnhem vindt men (Gallenkamp) Städlmaier. En De Mayere (*Nav.* XXXIX, 75), dus ook m a y e r als slotsylbe, voert somwijlen naar een ander gebied. Hetgeen blijkt uit den Nederd. gesl. Hooymayer (staat van Ger. v. Wageningen † 1852, in »Geneal. Kwartierstaten"), d. i. hooi-*maaier*, wegens zijn sprekend wapen: in groen eene zilveren zeis [3]).

---

[1]) Van huwlijksvoorwaarden der meijers is in Cat. arch. Dev. gasth. n⁰ 1555, 8 sprake; van Meijer- of pachtrecht, pachtvoorwaarden, in Tijdrek. Regr Overijs Arch., passim, van a⁰ 1335 af.

[2]) Aldaar: »hij zal geen eikenhout hakken op straffe van verlies zijner (pacht-) jaren; ook geen elzenhout dan om te »»tuenen" " (heiningen te zetten); hij zal jaarlijks 25 eiken poten, op St. Marten op één na het beste varken en 4 paar hoenders geven; hij zal het klooster (Ter Hunnep) dienen en den Maelendijck waren naar oude gewoonte; als er »acker" is, zal hij hebben als de andere meijers in Marckevelt", enz. Acker, aecker, ecker = eikel(s), tot het mesten van varkens; vgl. *Nav.* XXXIII, 422.

[3]) Voor de hoofdsylbe vgl. den gesl. Hooydorsser (*Nav.* XXXIX, 414), met wederom volkomen sprekend wapen. Hooi hier z. v. a. hooigras.

Om de samenstelling zouden wij er wel willen bijvoegen Doppelmayer (in 1730 te Neurenberg); doch aarzelend, vermits meijer in 't Hoogd. Mayer luidt, en men dit omschreven vindt niet alleen als Hüfner, Landpächter, maar ook als Landschultheiss, Landamtmann; derhalve in de dubbele straks aangevoerde beteekenis. Vgl. nog »de Cafmeyer" (in Vlaand. vóór 1720, *Nav.* XL, 84). De schifting tusschen meier, (= boer), maaier en meijer (= major domus) kan dus soms lastig zijn

J. A.

Merretje (XL, 93) — z. v. a. maertje? Plantijn geeft maer = koperen pot. Dus een potje van eene bepaalde grootte, waar zekere hoeveelheid aardappelen in werd afgepast. In denzelfden trant heeft men »bennetjes" of mandjes om eene bepaalde hoeveelheid, — een half of heel spint, — dezer volksvrucht in af te passen, voor den uitverkoop in 't klein.

J. A.

XCIII.

Penningkundig Repertorium. Mededeelingen van Mr. J. Dirks.

Toevoegsels enz. op Repertorium I—LXXXIII.

1669. Begraafnispenning van *Cornelis Mina.* Aldaar te lezen in plaats van *komt dit stuk niet voor*: *komt dit stuk onder* n° 271, *blz.* 29 *voor.* In de *Bijdrage betreffende den in* 1672 *den* 3 *September voor het vaderland gesneuvelden Leidschen student Cornelis Mina blz.* 146—152 achter *P. H. Peerlkamp, Oratio de perpetuo quod Academiae Leidensi cum gente aurasiaca intercessit necessitudinis vinculo spectato praecipue in studiis principum, habita Leidae A. D. VIII Februarii* 1839 (Leidae 1841) p. 146 wordt melding gemaakt van dezen unieken begraafnispenning (blz. 751), vroeger in het bezit van zekere Jufvrouw *Cosson*, later gekocht door den notaris en procureur *Kleynenbergh Jansz. Cat. Völcker* (1888) n° 840 Z. 29 W. *f* 18.—; alsmede van den gedenkpenning in het jaar 1683 uitgereikt aan den *Med. Dr. Abraham Ledeboer Johsz.* (Zie n° 1893).

1672. Bij *Völcker* n° 878 Goud. 18.5 W. *f* 76.—. Bij *v. der Chijs, Het Munt- en Penningkabinet der Leidsche Hoogeschool blz.* 71.

1673*. v. L. III 116 (1673). *Goeree* 130. Lod. XIV. De keurvorst van Brandenburg van den Rijn tot de Elve verdreven. Grooter 30 lignes en 68 mm. in *Catalogue de Paris* (1883) n° 183 *Revue* 1887 p. 48 n° 183.

1674. v. L. III 117 (1). Als boven n° 184. Grooter *Revue* 1887, p. 33, Cat. Paris n° 185.

1676. v. L. III 118 met R(*oettiers*) Buste met lauweren gekroond 31 lignes.

1676. b) staat *R*(*jofleurs*) (?), lees *R*(*oettiers*) bij *de Vries* 1884 n° 899. Br. *f* 3,25 *Vz.* Bb. *Kz.* Het beeld met de rechterhand naar omlaag en de linker naar omhoog door *Molart.* Gr. model. Mm. 73.

1679. Op het sneuvelen van Jonker *Davit Sweerts.* Bij *de Vries* 1884 n° 902 Z. 102 W. *f* 18.50.

1679*. 1673. Rijksdaalder van West-Friesland. De staande man met het zwaard naar beneden. Kantschrift *Godt bewaart de herberge uwer gemeente. Verkade* pl. 65 n° 3 blz. 120 Z. 26 W. Bij *de Vries* 1884 n° 980 *f* 3.75.

1681. Bij *Völcker* n° 882 Z. 116 W. *f* 185, groot 106 millim. als *de Vries* c. s. IV (3) en n° 883. *Zonder de groep van de vier Cavaliers* Gr. 76 mm. Z. 63 W. *f* 97.—.

a) 1681*. v. L. III 123 (2). Kz. gegr. *Cat. Hooft v. Iddekinge* n° 234 Z.

b) 1682. Als bij *Chevalier* p. 30 ook bij *de Vries* (1884) n° 903 Z. 25 W. *f* 3.25.

1683. Vz. Als bij *Chevalier* p. 42 (2) *Kz.* als n° 1683 met NAERDEN *overwonnen den* 2 *Sept.* Gesneden door P H I (monogram) bij *Völcker* n° 881 Z. *f* 99.— afgebeeld (op de plaat staat 882).

1685*. Aangevuld. De schutterij van Enkhuizen begeeft zich naar Weesp bij de nadering der Franschen om die vesting te verdedigen. Zeer groote 120 mm. zilveren penning, gegr. 176 W., afgebeeld bij *Völcker* n° 880 *f* 101. Voorzijde. Gezicht op de lange rij huizen te Enkhuizen bij de haven. De schutters staan geschaard ; de schepen bestemd om ze over te voeren liggen vóór den wal. Een man op den wal braadt iets aan het spit, en eene vrouw voedert een zittenden schutter. Omschrift

Doen Ick Tot dienst Vant Land Den Vijand me Gingh Tegen,

Heb yck dit Tot Soldy Voor Mynen Loon Gecregen.

Keerzijde. Uitgebreid gezicht op het met muren en torens omringde *Weesp* en een burcht links daarvan gelegen. Op den voorgrond huisjes, vier bevelhebbers enz. Omschrift

A⁰ 1673. *Enckhuysens Schuttery Waer van Ick Was Sarsyant*
Hebben Ons Vaendels Doen op Weseps Wal Geplant.

1685⁑ 17de eeuw. Zilveren gedenkpenning van *Justus Modersohn*, eersten pastoor der gemeente op de Brouwersgracht te Amsterdam. Cat. Hist. Tent. Amst. 1886 n⁰ 1666. (Inzender Pastoor *G. Diependaal* te Amsterdam).

1687. De Franschen verlaten Utrecht. Vgl. *Herinnering aan den toestand der provincie Utrecht in de jaren* 1672—1674 in *Utrechtsche Volks-Almanak* I 1837, bl. 30—49.

1688. Bij *Völcker* n⁰ 879. Z. 2 W. *f* 1.25.

1696. Bij *de Vries* (1884) n⁰ 905 Z. 32 W. *f* 4.75. *Völcker* n⁰ 889 in goud 48.5 Grammes, *f* 100.

1697. Bij *de Vries* n⁰ 916. Tin (in robbenvellen etui) *f* 3.75.

1698. Bij *Völcker* n⁰ 893 in Tin *f* 24.—. Zeer zeldzaam en onuitgeg. Vz. De Ruyter (*de Vries* c. s. VIII 4). Kz. v. L. II 159 (2) maar met het omschrift *de Vreede Beslooten met de Koninck van Engeland, de Heeren Staten generael den* 19 *Febr.* 1674. Door *P. v. Abeele.*

1700. v. L. III 141 (1). Grooter 30/68. *Cat. de Paris* 1833 n⁰ 188.

1701 (1). v. L. III 144 (1). 1674. Tweede verovering van La Franche Comté. In *Catalogue des coins à Paris* 1833 grooter 30 lignes 68 m.m. p. 186. *Revue Belge* 1887 p. 48 (186).

1702. Bij *J. Schulman* XII n⁰ 27 *f* 10.50.

n⁰ 1702. *G. Brandt. Poezy, bl.* $\frac{321}{322}$. *Op de Gedenkp. der gulde bruiloft van den heer Nicolaas van Loon, Raadt en Oudtschepen der Stadt Amsterdam en Joffrou Emmerentia van Veen.*

Hoe zelden worden in dit leven
De gulde bruiloften gegeven;
Maar dat een Grootvaâr, Vader, Zoon,
Tot in het derde lidt, de kroon
Van zulk een zegen vóór het sterven
Door Godes milde gunst magh erven,
Wordt op deze aard' noch min gezien.

Gelukkig dan de stam op wien
Die huwlijkszegen daalt van boven.
VAN LOON, gij moogt uw Schepper loven
Voor t vrolijk en gerust genot
Van dat gewenscht en lieflijk lot.
Men lere uw nageslaght gedenken
T geen d' oppergoedtheit u wou schenken.
Men drijf en druk nu uit in goudt
En zilver, t geen uw stamhuis bout.
Men hoort de bruilofspenning spreken
Met tong en taal van t ordeteken.
De hemelstraal vermelt met kunst
De kracht der Goddelijke gunst;
De kruisling toortsen willen leeren
Hoe t met de trouvlam kan verkeeren;
Het jeugdig vier dat de d' eerste schiet
Bespeurt men in de tweede niet;
De tweede met haar flaauwen vlammen
Vertoont de vrugten van de stammen
Met volle bloem. De ronde ring
Verbeelt de trou die in haar kring
Den letter (L) sluit die t jaartal rekent
Dat hier een halve eeuw beteekent.
Ze speelt ook op den naam van Loon.
D' olijftak, die zich stelt ten toon,
Zal t heil van uwen echt beschrijven:
Ze maakt met groote en kleine olijven
D' afzetsels van het trouverbondt;
Men ziet in dat gezegent ront
Het drietal zoonen met haar loten
Het zestal uit de twee gesproten.
Godt maak ten dienst van Amsterdam
Van elke telg een vrughtb're stam.
Den XXVI Maji 1674.

n° 1704*. v. L. III 151 (1). *Cat. Paris* 1833 n° 192. *Revue Belge* 1881 p. 48 n° 192 ter grootte van 30 lignes (68 m.m.) en in het Musée monétaire

aldaar zijn stempels van 28.(63 m.m.) en 20.(45 m.m.) lijnen, *Goeree* 139.

n⁰ 1704**. v. L. III 154. Ald. ter grootte van 30 lignes (68 m.m.) n⁰ 194 *Goeree* 146.

n⁰ 1706. Bij *Völcker* n⁰ 892 *f* 6.50 zeer zeldzaam. K. met deze aanteekening »Quoiqu'en dise la savante explication de *de Vries* et *de Jonge* (II 79—82), la médaille se rapporte peut-être aux Gardes Civiques".

n⁰ 1711. *Cat. de Vries* (1884) n⁰ 914 K. *f* 6.— n⁰ 1712 ald. n⁰ 915 K. *f* 1.50.

n⁰ 1713. *Karel Rabenhoeft.*

Al heeft d' ondankbaarheit en nyt myn naam beleedigt
Ik heb nochtans den Staat in Groeningen verdedigt.
G. Brandt's Poezy. Amst. 1688 4to bl. 443.

n⁰ 1719. *Liesebet Jans* was in *Coll. Dugniolle* verkocht in 1885. (Cat. p. 141 n⁰ 81 in zilver, gegraveerd met ring 65 m.m.) *Liesebet Jans Gebooren Den 9 Desemb. A⁰ 1615. Obyt A⁰ 1674 den 16 Feb. Soo ginck mijn leven uyt.* (*Fontein*). *Kz.* Allegorische voorstelling.

n⁰. 1732. te lezen *Roettiers.*

n⁰ 1734. *Hendrik Casimir II.* Ook met de letters L. R. B. bij *de Groot* c. s. n⁰ 628. Wij vermoeden, dat dit is *Laes* (*R.*) *Beunigh*, een goud- en zilversmid te Leeuwarden, in 1679 in het gild opgenomen. Zie zijn merk in *Archief voor Nederlandsche Kunstgeschiedenis II* (16 platen) *Namen en Merken der Goud- en Zilversmeden te Leeuwarden van* 1597 *tot* 1854, pl. 5. Het weglaten van zijn vaders voornaam *R.* aldaar levert geen bezwaar op. Bij geen der merken aldaar vindt men die, ofschoon *Laes Beunigh* wel zich *L. R*(*oels?*) *Beunigh* zal geteekend hebben. — In goud (22 Mei 1886) gezien op het boelgoed van wijlen mr. *H. Wiersma*, wethouder van Leeuwarden.

n⁰ 1736. Grooter in *Cat. des coins à Paris* 1833 n⁰ 199. *Revue Belge* 1887, p. 49 n⁰ 199 30 lignes = 68 m.m.

n⁰ 1736 is 1736*. Grooter als boven, n⁰ 200 maar ook nog volgens *Revue* ter grootte van 28 lignes of 63 m.m.

n⁰ 1736* is 1436** en de daarop volgende 1736 is 1736***.

n⁰ 1740. *Cat. Bat. Gen.* 3de druk 1886 n⁰ 13 Z.

n⁰ 1750 v. L. III (188 (1). *Vz. J. Mauger f. Kz. R*(*oettiers*). Doch bij den heer *E. Ph. Erfmann* onder het borstbeeld *Dollin f. Kz.* niets. Vgl. *Revue* 1887, p. 49, n⁰ 209.

n° 1750* v. L. III 188 (2). Vz. *L(azarus) G(ottlieb) L(aufer)* muntmeester in Neurenberg (1670–1690).

n° 1750‡ v. L. 189. Vz. *Ant. Meybusch fecit.* Kz. *D(ollin)*? *Van Loon* haalt aldaar aan als zijne bron »*Suite de l'Histoire du Roy par les jetons* n° 54. Volgens *Jules Rouyer* (*Revue de la Num. Belge* 1887 p. 79 (1) is deze aanhaling »peu exactement". Het is het werk van *P. Menestrier*, *Histoire du Roy Louis le Grand par les médailles, emblêmes, devises, jetons* etc. 1689 (2e Edit. 1693). Tusschen 1689 en 1693 verscheen in Holland in 1691 (quasi te Parijs) daarnaar een *verminkte* nadruk, waarover *L. Jobert* in zijne *Kennisse der aloude en hedendaagsche gedenkpenningen* (Leiden 1728 blz. 16) zich beklaagde. Men had er namelijk vier of vijf platen met penningen bijgevoegd ter oneere van Lodewijk XIV buiten Frankrijk geslagen »door benyders »van diens glorie, zynde eene vuile manier van zig te wreeken, en »niet anders als eene toestemming hunner zwakheid. *Ultio doloris »confessio est.* De wraak is eene bekentenis van smart".

n° 1753*. v. L. III 195. Bij *Erfmann* met D.. L I (= *Dollin*) onder het borstbeeld.

n° 1755*. v. L. III 197. Zie *Revue* 1887 p. 49 n° 210 over een stempel volgens het *Inventaire* van 1697—1698 n° 1294 ééne lijn kleiner en geteekend *H(ieronymus) R(oussel) f(ecit)* (Bij *Schlickeysen* S. 178 (*Henri Roussel* genaamd, te Parijs 1654—1711 werkzaam).

n° 1776*. Kamerijk ingenomen. *Cat. de Paris* 1833 n° 423, *Revue* 1887, p. 33 n° 423. Vz. Buste *Lud. Magnus Fran. et Nav. rex. Kz.* Frankrijk staande met de eene hand haren mantel optillend, houdt een krans van olijvenloof in de andere hand. In het verschiet een ploegend landman. Omschrift *Imp(erii) finibus ab host(ium) incursionibus liberatis.* ('s Rijks grenzen van de invallen der vijanden bevrijd). Groot 26 lignes. In de afsnede *Cameracum captum.* M.DC.LXXVII *Dufour f(ecit).*

VRAGEN.

Mithra-monumenten (XXXIV, 27). Stellen die bas-reliefs Mithra, of wel Christus voor? Wie geeft welwillend antwoord?

GESCHIEDENIS DER LETTERKUNDE.

Alting (XXXIII, 92, 231, 335; 'VI, 184). W. Boekholt, predt Delfzijl, verhaalt in »Bladen u. mijn dagb., geschr. op reis d. e. ged. v. Duitschl., Zwitserl., enz., Gron. 1859, bl. 48: »met groot genoegen toefden wij een paar dagen te Heidelberg, bekend door hare hoogeschool. Wij waren gehuisvest in het hôtel »zum Ritter St. Georg", het oudste huis der stad, met fraai gebeeldhouwden zerken gevel en muren van vijf voet dik, gebouwd in 1592 en ongeschonden gebleven tijdens de verwoesting van 1693. De meesteres van het hôtel, eene vrouw van meer dan 70 jaren, had naauw uit het vreemdelingen-boek vernomen dat wij van Groningen kwamen, of zij betoonde ons de meeste oplettendheid, en nam de eerste gelegenheid waar om ons te verhalen, dat haar geslacht reeds meer dan 200 jaren dit huis bewoond had, alsmede dat vóór ettelijke jaren zeker hoogleeraar van Groningen, met name Alting, gehuwd was geweest met eene dochter uit den »Ritter". Gaarne wenschte zij nu van ons een en ander betreffende de nakomelingen van dezen professor Alting te vernemen; dan, tot ons innig leedwezen konden wij haar slechts weinig daarvan mededeelen". — Wat meer wist Graaf Du Chastel de la Howardries er van, die, in zijne »Notices généal. tournaisiennes dressées sur titres", t. III, p. 714, onder de »Corrections", mededeelt (gedeeltelijk uit Bayle?): »Caron Bélier, marchand de drap, épousa en 1549, Françoise de Viscre, fille de Gilles, marchand-brasseur, et de Denise Hauvarlet. Il fut père de deux fils: A. Charles Bélier, domicilié à Heidelberg en 1607, bourgmestre de cette ville en 1614, marié à Françoise Soureau, dont, entre autres enfants, Susanne Bélier († 1643), mariée à Heidelberg, en 1614, avec Henri Alting, né à Emden, le 7 février 1583, mort à Groningue le 25 août 1644 [1]), docteur et professeur en

[1]) »Sein in Kupfer gestochenes Bildnis hat folgende Unterschrift: Henricus Alting Embda Frisius S. S. Theologiæ Doctor & Professor in Academia Heidelbergensi ab A. 1613. & Grönningensi postea ab A. 1627 optime meritus. Natus A. 1583. d.

théologie, fils et 8me enfant de Menno (Menso) Alting [1]) et de Marie Bischoff († 24 Spt. 1613). B. Jacques Bélier, domicilié à Heidelberg en 1607".

Vóór mij liggen ook: *a.* Succincta narratio de claris in Republica, Ecclesia, Academia et Arte Militari Altingiis, contexta a Mensone Henrico Alting, J. U. D. et Collegio Juratorum Civitatis Groninganae adscripto. Gron., Typis Viduae Synkonis Hoitsema, Typographae, 1772, 83 blzz. in 8°; *b.* Treurende troostdicht ov. h. Godtsal. afsterv. v. Vrouw Henrica Lunsingh, huysvr. v. d. erentf. Rolof Altingh, ontslap. d. 9 Junii t. 2 en 3 uyr., ende i. d. kercke tot Eelde begrav. d. 17 des selv. maents 1662, Gron., by Frans Bronchorst, Ord. Stadts boeckdr., A° 1662; *c.* Bruiloftsged. ter eere v. d. hr. Jan Alting, schoute v. Meppelt, Kolder, en Nieuwveen, enz. en mej. Swana Francina Alting, i. d. e. ver. binn. Gron. d. 18 v. Oogstm. 1751; door L.(ucas) Trip (met aant.), B. Alting, predt te Eelde, Jan de Kruyff; *d.* afschrift van den titel van en van eenige aant. op een »Feestzang op de Gouden Bruiloft van mr. Gerhard Alting (te voren Fiskaal

---

17 Febr., † A. 1644. æt. 61". Tjaden, Das gelehrte Ostfriesl. II, Aur. 1787, S. 332—33. — »Der vormalige hiesige (Aurich) Conrector Joh. Herrm. Jani, wollte im J. 1734 das Leben unsers Altings herausgeben. Ich finde aber nicht, dass diese Schrift je gedrukt worden Bey der Familie habe ich nach dem Manuscripte mich erkundiget, allein es ist nichts davon zu erfragen, weiln dieser sonst so gelehrte Verfasser zuletzt im Verstande verrükt und auf der Vorburg des hiesigen Schlosses verwahrlich gehalten wurde, da denn alle seine Papiere werden verlohren oder in die Gewürtz Laden gekommen seyn". Ders. l. c. S. 317. — Zie van hem, mr. W. B. S. Boeles, Levenssch. d. Gron. hoogl., als Bijlage van Prof. Jonckbloet's Gedenkbk d. H. S. te Gron., bl. 17—18, en de ald. aangeh. bronnen. Zijn grafschrift is mede bij Kok, Vad. Wdbk II, 733, en Prof. P. Hofstede de Groot, Gesch. d. Broederenkerk te Gron., 144.

[1]) »dessen Leben Ubbo Emmius beschrieben hat: Vita Mensonis Altingii, Gron. 1728, in 4to curante Profess. Isinck. Sein Bildnis, sehr gut gemalet, ist zu Emden (waar hij † 7 Oct. 1612) in der Cammer, wo sich der Coetus versamlet, aufgestellet". Tjad. l. c. S. 316. Zie ook G. Outhofs Waarschouwinge enz., Emb. 1723, bl. 571 e. v.; Meiners, Ost-Friesl. Kirchengesch., I, 461 ff, II, 58 u. a. a. O. »— Er hat sich Ao. 1571 mit Henrici Episcopii, eines Richters im Schöppenstuhl zu Gangelt, Tochter Maria verehelicht". Joh. Died. Funck, Ostfries. Chron II, Aur. 1784, 6. Buch, S. 204.

v. h. Ed. Gerigte van 't Goregt en Sapmeer) en Fokkelyne Blencke [1]; ter gedachtenisse van hunnen 50 jn. trouwdag, invall. op den 21 van Sprokkelm. 1773; den volgenden dag op den huize Vennebroek [2]) plegtig gevierd. Door L. Trip [3]); *e.* het zegel van Joachim Alting, borgermr in Groningen, aan een stuk van 4 Junij 1617 [4]), met het wapen als bij Rietstap, Arm. gén., 1re éd., op Alting, en 2me éd., op idem: »armes mod." *f.* eene schets van het wapen van Menso Alting, borgemr te Gron. 1712 [5]), zooals het voorkwam op een, door mij nog in welstand gezien, met de wapens van burgemn. en raad beschilderd, glasraam in de A-kerk te Gron., in alles gelijk aan het bovenstaande bij Rietstap, 2me éd., en in het »Ostfr. Monatsblatt", VIII. Bd., Emd. 1880, S. 59 [6]). Met ditzelfde wapen vierendeelt Al-

---

[1]) De W.-I. Comp. ter kamer van Stad en Lande, van dewelke de heer Blencke, mevr. vader, boekhouder is geweest (aant. 5). Gerrit Bl., komt als zoodanig voor 1694–1714 (als secret. 1715, 16), Abraham Bl. 1715—23, 24, en nog in 25.

[2]) bevorens een adelyke havezaat, by den hr. Alting aangekocht en bewoond, liggende in Paterwolde, gehoorig onder het Drentsche dorp Eelde (aant. 1).

[3]) In de aant. op dezen zang, wordt ook gewag gemaakt van Maria, de jongste dr, wed. v. d. Lt Ing. Engelhard; van mr. Will. Arn. A., ordin. raad v. Ned. Ind., praes. v. 't collegie d. schepen. en colonel d. burgerye op Batavia; en van Joan Aventroot, groothandelaar, en getr. aan de dr v. d. heer van Lillo, bet-over-oud-oom van onzen hr. G. Alting van moederszyde, om zyne standvastige aankleevinge aan de herv. Kristenleere i. d. j. 1633 te Toledo levendig verbrand.

[4]) Beurtelings, van 1594 tot 1625, toen hij 20 April stierf, burgemr en lid van de hoofdmannenkamer. MS.-Regeeringsbk v. Stad en Lande, waar ook op het j. 1622 staat aangeteekend: »Joachim A. en Joachim Canter, zijnde oom en neef, voor ditmaal door de Staten in 't selve College (de Hoofdmannenkamer) toegelaten, sonder consequentie in 't toekomende. Res. v. d. 26 Febr.". Zie ook Emmius, Fasti Cons. et Catal. Hovetm. et Deputat [en vgl. over Canter eene aant. in Nederl. Heraut (1888 bl. 33, 49). Red].

[5]) sterft den 2 Aug. van dat jaar, toen zitting hebbende in de Hoofdmannenkamer, en werd den 7 Sept. door Asinga v. Maneel opgevolgd. MS.-Regbk a. b.; Feith, Regbk d. prov. Gron. — In een MS.-Naamregr v. burgem. en raad enz. v. Gron., staat o. h. j. 1711, bij zijn naam, onder eerstgen., aangeteekent: »sterft als in de Hooftm. Camer sessie hebbende 2 Aug. 1712"; 't welk bevestiging vindt, èn bij Chalmot, Biogr. Wdbk I, 190, èn bij Hofstede de Groot, a. w. 146, die zijn grafschrift mededeelt.

[6]) Het andere bij Rietstap, Arm. gén., 2me éd, beschreven wapen van Alting: »D'or à la bande d'az., ch. de 3 cruches à couvercle d'arg., ayant une anse à sen., pos. dans le sens de la bande", aldus op den na te melden kwartierstaat voorkomend,

ting Siberg (vgl. Rp's a. w., zijn Handb. d. Wapk., bl. 443, en zijn Wapenbk v. d. Nederl. adel, Pl. 78; Weleveld, Handbk v. d. Nederl. adel), wegens verwantschap met den gouverneur-generaal van Nederl.-Indië, Willem Arnold Alting, † 7 Juni 1800, die echter (zie Herald. Bibl. 1878 bl. 95) een geheel ander wapen voerde, nl. in goud een boom van nat. kl. in eene omtuining [1]). Deze Alting behoorde dus waarschijnlijk niet tot de Drentsche familie van dien naam [2]); en het is opmerkelijk, dat het door hem gevoerde of aangenomen wapen overeenkomt met dat van eene Groningsche familie Allershoff [3]), welke een boom in eene omtuining (volgens een kwartierstaat met zestien geteekende wapens: in goud een boom van nat. kleur in eene omtuining) voerde. — Men kan van de familie Alting zeggen, wat d'Hane-Steenhuyse en Jules Huyttens (La noblesse de Flandre du Xe au XVIIe siècle) van vele Gendsche geslachten getuigen: »Ce nom se rencontre dans la bourgeoisie et chez le peuple".

M^0^.

---

is misschien dat van Mr. Bernhard Alting, schrijver van »De Pilaren en Peerlen van Groningen" en andere werkjes. Groninger van geboorte, werd hij aldaar 1631 Syndicus, welk ambt hij tot in 1644 bekleedde, toen hij »om sijn ergerlijk leven" gecasseert werd; doch bij Raadsbesluit van 15 Jun. 1650 weder hersteld »in de borgerschap deser stadt, diewelcke hy door onbesonnenheit, voor syn persoon hadde opgesecht", werd hij 1653 weder tot raadsheer verkozen. Mr. H. O Feith (Redev. enz., aangeh. bij v. d. Aa, Biogr. Wdb., art. Alting (mr. Bernh.)) gist, dat hij tot eene andere familie A. behoorde, omdat hij op de geslachtlijsten der A. niet gevonden wordt.

[1]) Minder juist is de bewering in het Nederl. Familieblad II, 241, aant. 2, dat zijn kleinzoon Willem Arnold Alting Lamoraal (dit is een voor- en geen geslachtsnaam) v. Geusau, in 1816 in den adelstand werd *verheven*. Deze is, als afstammend uit een oud-adellijk geslacht, bij Kon. Besl. v. 8 Julij 1816, no. 57, *ingelijfd*. Zie D'Ablaing v. G., Nederl. Adelsb., bl. 13, en Weleveld's a. w.

[2]) Deze stierf, volgens eene aant. bij prof. Hofstede de Groot, a. w., bl. 147, uit met Menso A., oud raadshr i. h. hof v. Drente, in 1831, te Brummen, bij Zutfen, overleden.

[3]) De boomgaard, in 't Gron. *het hof* (Laurman, Bijdr. t. d. Gron. tongval, Gron. 1822, bl. 24).

VRAGEN.

Loenresloot. In het Staats-archief te Munster zijn aanwezig afschriften van een klein deel der leenregisters van Loenresloot, ende mannen van dien, onder Boudewijn en Arend v. Swieten, a° 1435 en 1460. Ze zijn afkomstig uit de verzameling van Nicolaas Kindlinger, die in de 2de helft der vorige eeuw leefde. Kan iemand mij ook ininlichten, waar zich de leenregisters van vroegeren en lateren tijd bevinden?

M.

KUNSTGESCHIEDENIS.

Hendrik Spies. *Nav.* XXX, Omslag tegenover bl. 337: »Leendert v. Oort, † te Ek-en-Wiel 4 Mei 1866, oud 80 jaar, was gehuwd met Johanna Spies. De adjunkt-archivaris te Zutfen, J. Gimberg, in zijne studie over »De Apenstert" ter stede (Nieuwe Zutphensche Ct. 22 Jan. 1890) handelend over de gevangenis van den schout (aan de Breestraat, het plein bij den Wijnhuis-toren), gewoonlijk »Scholtenstok" genoemd, ontleende zijne beschrijving van dien stok aan eene afbeelding, aanwezig in een cahier met sepia-teekeningen, in het steedlijk archief, getiteld: »Gezigten, Bouwvallen en Oudheden van Z.", geteekend door (G.) H. Spies in 1828. En teekent over dezen teekenmeester aan: Hendrik Sp., gedpt 25 Mei 1775, † 29 Dec. 1841 te Z., zoon van Gellicus Hk bij Geertruid Suavink, tr. 29 Mei 1811 ald. Louisa Dieperink, dr v. Jan bij Hendrika te Kiefte (beiden te Lochem), bij wie elf kinderen, waarvan Jani 1890 nog in leven waren: Gillius Hk Jan, geb. te Z. 18 Juli 1812, provenier in het Bornhof ald.; Lodewijk Hendrikus Geerhart, geb. ibid. 2 Juni 1817, woonachtig te 's-Gravenhage; Christoffel Steven, geb. te Z. 8 Juni 1826, insgelijks woonachtig te 's-Gr. Hk Sp., — hij teekende zich verkeerdelijk G. H. Sp., — woonde in de Laarstraat (huis gemerkt D 87), en liet eene menigte teekeningen na, meest alle betr. de

stad Z. en hare naaste omgeving. Ook in de rijke verzameling teekeningen en prenten van Mr. A. Ver Huell komen er eenige voor van zijne hand.

Palomijn (XL, 103). Kan de naam van den Spaanschen schilder Palomino y Velasco, die a° 1653—1725 leefde, misschien eenig licht geven? Naar groote of beroemde mannen werden meermalen kleedingstukken als anderszins genoemd. Ook wel naar beruchte.

A. AARSEN.

Palomijn. Moet er ook gelezen worden kalamijnk? Dit was eene wollen stof, vroeger voor jassen gebezigd (Calisch, Woordenbk, o. h. w.).

W.

Vélocipède (XL, 36, enz.). »Das Veloziped gilt allgemein als ein aus der Draisine entstandenes Kind unseres Jahrhunderts. Im städtischen Archiv zu Nürnberg befindet sich jedoch ein Veloziped aus dem Jahre 1633, und in den 1703 erschienenen »Historischen Nachrichten von den Nürnbergischen Mathematicis und Künstlern" [1]) steht folgende Notiz: Stephan Farflers aus Altdorf machte sich auch ernstlich mit drei Rädern einen kleinen Wagen, auf dem er vermöge eines von ihm künstlich angeordneten und bewegten Räderwerkes sich selbsten ohne einer anderen Beyhülffe zur Kirche fuhr". (Deutsch. Adelsblatt 1887 nr. 12 S. 228).

M°.

Vogelnamen (XL, 37). Omtrent deze vragen is te raadplegen Schlegel, »De vogels van Nederland". In mijn »Sprokkelhout", bl. 250 vg., gaf ik eene lijst van varianten op vogelnamen, inzonderheid uit het genoemde werk getrokken.

E. LAURILLARD.

Vogelnamen. De appelvink of kernbyter (Coccothraustes vul-

[1]) Schrijver bedoelt zeker: Joh. Gabriel Doppelmayers Nachr. v. d. Nürnb. Mathemat. u. Künstl., welche fast von dreyen Seculis her durch ihre Schriften u. Kunstbemühungen die Mathematic u. mehrere Künste in Nürnb. vor andern treflich befördert. In zweyen Teilen ans Licht gestellet. Nürnb., 1730, Fol.

garis) is een andere vogel als de gewone vink, de bogaerdvynke der Vlamingen (Fringilla coelebs). De eerstgenoemde is wat zwaarder en plomper als de laatste, en heeft een veel krachtiger, dikker snavel; ook is hy veel zeldzamer. — De goudmerel is de zelfde vogel als de wielewaal (Oriolus galbula). — De vlaamsche gaai (Garrulus glandarius) is een gants andere vogel als de zoogenoemde duitsche papegaai, beter Kruisbek genoemd (Loxia pityopsittacus); de eerste is een ravensoort, de laatste een vinkensoort. — Het duimpje is het overal bekende winterkoninkje (Troglodytes europaeus). — De koolmees (Parus major) is aanmerkelik grooter als de pimpelmees (Parus coeruleus); eerstgenoemde heeft een' zwarten kop met witte wangen, gele borst met zwarten streep in het midden; bovendeelen groen; de hoofdkleur van de pimpel is een fraai licht blau. — De kwikstaart (Motacilla) behoort niet tot de meezen, maar tot de zangers. — De rietmusch (Calamoherpe arundinacea) is kleiner als de karekiet (Calamoherpe turdina); overigens zijn beide vogels na verwant. De naam rietmusch moge al in sommige streken van ons land voor dit vogeltje volkseigen zijn — hy is niet te min verkeerd en zeer oneigenaardig; kleine karekiet of kleine rietzanger is beter naam. Immers de rietgors (Emberiza schoeniclus) wordt ook wel rietmusch genoemd. — Het waterhoen (Gallinula chloropus) is een gants andere vogel als de watersnip (Scolopax gallinago); zy hebben niets met elkanderen gemeen. Het waterhoen is na verwant aan de meerkoet (Fulica atra), de marolle der Vlamingen. Het waterhoen is wat kleiner als de meerkoet, en anders van kleur en teekening; het heeft ook een roode voorhoofdsplaat en groene pooten met roode kniebanden, terwijl de koet een witte voorhoofdsplaat heeft en groenachtig-loodkleurige pooten. In levenswyze komen zy geheel overeen.

JOHAN WINKLER.

Het getal 666 (XXXIX, 478, enz). In antwoord op de vraag van *Nav.* XXXVI, 410, diene nog, dat dit getal, door het optellen der cijfers, in den jongsten tijd is toegepast op generaal Boulanger.

J. GIMBERG.

TAALKUNDE.

Duisburg, enz. enz. Luidde de naam v. dit Z.-Brabantsch dorp in 1402, 7 Duysborch (*Nav.* XXXVI, 565; 'VII, 277), in 1625 Doesburch (ib. 583, destijds baronie), in 1749 Daasburg (Nic. Goetzee, Opdracht vóór zijne folio-bijbel-uitgaaf, te Gorinchem), terwijl het in het grijs verleden Dispargum mag geheeten hebben (J. v. Wijk Rzn, Aardr. Wrdbk: Duisb. of Diest); men ziet hieruit, hoe dwaas het is, van het Graafschapsche Doesburg (dat in het *Nav.* XXXIX, 618, 9 vermelde MS.-Lagerboek door »de statt van Duisberg" [1]) wordt aangeduid) — qua tali eenen Drusus-burg te maken. Insgelijks schuilt Duisburg bij Kleef denklijk achter Doesburch a⁰ 1625 van *Nav.* XXXVII, 587 i. d. 2 Dec. [2]). Te Renswoude of te Woudenberg ligt eene buurt Duisbergen. De hoofdsylbe dezer plaatsnamen *kan* oogen — maar ook niet, — op een oud Germaanschen mansnaam Tozo (*Nav.* XXXIX, 179) als verkleinvorm van Dodo (stam Dod), evenals waarschijnlijk Doos, Does, Duys. In het Latijn heet Doesburg Teutaburga (Greeven, Beschr. v. Doet. 1829 bl. 55) [3]). In Bijdr. Geschied. v. Overijsel X 35 vindt men eenen gesl. Deusinck of Deyssing; en te Hooge-Zwaluwe Deussen. De in den Doesburgschen kalender van *Nav.* XXIV, 147 [4]) voorkomende variant Duusbergs (= v. Doesburg) verdient hier alle aandacht. (Hij ontsnapte mij Nom. Geogr. Neerl. III, 79.) In casu valle in Nom. Geogr. t. a. pl. Opperdoes (a⁰ 1083 Those) weg, als kunnend, qua tout-court, of slotsylbe, bezwaarlijk eenen persoonsnaam vertegenwoordigen; te minder, daar (de) Does (bij Leiden) en (de)

---

[1]) M. v. Duisborgh (= Doesburg), koster te Doetinchem, schreef eene »Kronyke" van laatstgenoemde plaats, in 1829 als HS. in 't bezit van den heer v. Merrebach (Greeven, Beschr. bl. 93).

[2]) Hiermede dan te vermeerderen de varianten van Duisburg aan den Rijn in Nom. Geogr. Neerl. III, 79.

[3]) Bekend is Teutoburgium, stad van Germania Transrhenana, waarnaar het Teutoburgerwoud, thans Egge, in Minden, is vernoemd.

[4]) Vgl. over de beteekenis en de waarde van dien kalender eenige opmerkingen in *Nav.* XXXII, 371; 'III, 339 (noot), 425 (noot), 80.

Dusse (N.-Brabant, — vanwaar de bekende gesl. v. der Does en v. der Dusse(n), Verdussen (te Wouw, N.-Br.) — waterbenamingen zijn (vgl. Joh. Winkler, Nederl. Gesl. 243). Wat mag dit Thosa, Those, a° 1187 Thosan, Does, Dusse beduiden? Dost = roeibank (Kiliaan) zou zonderling zijn. Kan 't »beweging" wezen, van hus(s)en = hutsen (zie Oudemans), met sterkende voorletter *t*? Ook de Dieze is een N.-Brabantsch watertje; maar Dieze (Nom. Geogr. N. I 90) eene bp in Overijsel. Men ontmoet ook de samenstelling Diezenbach (Hessen-Darmstadt), Diesbach (Zwits. dorp in Bern) etymol.-ident. met Diesbeck (Oldenb. dorp); voorts: Diesdorf (Maagdenburg), Diesdorf *of* Distorf (ibid.), Diesen- *of* Desenberg (Minden), -hofen (Thurgau), Di(e)shoek (Walcheren); terwijl *Nav.* XXXVII, 586 (i. d. 16 Oct.) a° 1625 eenen gesl. Deysfelt levert. Mr. L. Ph. C. v. den Bergh (Mid.-Nederl. Geogr. 1872 bl. 258) denkt bij Does aan het Oud-Hgd. diuzen of diozan, waarvan wazardiozo = cataracta. Doch voegt er bij, dat dit in het Nederl. dieten en doet zou luiden; waarom? [1]) En zegt, dat evenzeer een ohgd. ww. doson (flare, strepere) in aanmerking zou kunnen komen. Opmerking verdient hier, dat Dos de naam is van een waterval in Beijeren, dat Dosse (Brandenburg), Dossen (Frankr., dep. Finisterre) riviernamen zijn; zelfs Bhegvor of Bhugwar [2]), een stroom in Beludschistan, heet ook Dost (J. v. Wijk Rzn, Aardr. Wrdbk, Suppl., o. h. w. Dost). Vgl. ook La Douze (riv. in dep. Landes, Frankr.). — In Westvlaanderen, bij Brugge, ligt een klooster Does, in Oost-Vl. een gehucht Ter Duist. In 1582 woonde te Deventer Peter ther Duijss (Cat. arch. Dev. gasth. n° 1198). Lag in 1425 bij Holten een erve de Duessche (Over. Arch. III 9): men ontmoet o. Delden een erve de Duys, Dueze a° 1457, 83, 8, 97, 8 (ib. IV 59, 381, 495; V 59, 83), de Duijss a° 1513 (ib. V 284). Hiernevens gesl. v. den Duijs a° 1399 (ib. II 66), ter Duijse a° 1457, 81 te Markelo, ib. IV 80, 359), v. Duyst (Amsterdam). Herinnert dit een en ander onmiskenbaar aan een (tegelijk manlijk en vrouwlijk) appellativum: de hoofdsylbe der straksgenoemde plaatsnamen wordt

[1]) Geldt het hier niet iets soortgelijks als bij *dorp* en *terp* van *Nav.* XXXIV, 202, 3; 'V, 246, 7; 'VI, 541; 'VII, 245?

[2]) Zoo van dezen naam de hoofdsylbe »beek" mag kunnen beteekenen, dan wederom, o, die volapük!

er wederom zeer twijfelachtig door; vooral bij vergelijking eener menigte plaatsnamen op Da(a)s(e), — Dasburg (vlek regsdst. Trier), Daseburg (dorp regdst. Minden), — De(e)s, — Dees *of* Dyesch (Hong. vlek), — Deis, — Deisen- of Teisendorf [1]) (Beijeren, aartsh. Oostenrijk), — Di(e)s(s), — Diessen [bij Oorschot, vgl. Nom. Geogr. Neerl. II 23; volg. J. v. Wijk Rzn (Aardr. Wrdbk, Suppl.) oudtijds Diosna geheeten, in overeenstemming met v. den Bergh, a. w. bl. 214 (a° 712): Diesne of Diosna super fluvio Digena], — Doez, Dos(t), Doz, Doez, Duis, — Duissel *of* Duizel (bij Oorschot), — Dus(s), — Dussen a° 1069 Dissina (Bn Sloet, Oorkdbk bl. 178), — Duz, Dys. Te Deventer bestond in 1339 enz. de gesl. v. Dyze, Dese, Deze, Diese (Cam. I 37 enz.; te Axel in 1834 Dees; te Silvolde bestaat nóg v. Dis. In Frankrijk ligt een dorp Dhuisi, en een dito Dhuison. Ook metathese ontmoet men hierbij, in Duist *of* Duits (bij Amersfoort), terwijl in O.-Vlaanderen een gehucht Duitsenbroek ligt. Vgl. Diest (Z.-Brab., in verband tot den riviernaam de Dieze) en Dietz (Nassau). Deutz *of* Duiz (tegenover Keulen) luidde a° 1003, 59, 1147 Tuitium (Bn Sloet, Oorkdbk van G. en Z. bl. 127, 283, 70), a° 1104 Tuicia (ablat., ib. 203), a° 1155/65, 1265 Tuicium (accusat., ib. 295, 863), — adject.: Tuitiensis, Duitensis a° 1003 (ib. 127, 9) Tuiciensis a° 1017, 1248 (ib. 145, 693), Thuitiensis, Thuytiensis a° 1261 (ib. 828). Ook dit behoort dus hier. Zie nog de varianten van Deest in Nom. Geogr. Neerl. III 70. Van de hier bedoelden kunnen de tout-court-namen natuurlijk geenen persoonsnaam vertegenwoordigen; ook is er eene en andere rivier- of meer-benaming onder. Dit een en ander saamgevoegd wijst voor deze laatsten op diepte, moeras, voor de anderen minstens gedeeltlijk op moerassige of lage weide. Vgl. het oude werkw. dyzen, disen = zakken, dalen, vallen (Oudemans, Mid.-Nederl. Wrdbk). Met het oog op den straksvermelden variant Duitensis, mag Dieden *of* Dieten [met Demen *of* Dedem (J. v. W. Rzn, Aardr. Wrdbk, Suppl.) in N.-Br.] en Didam [2]), — vgl. Nom. Geogr. N. III, 74 met Geld. Volksalm. 1889 bl. 15 6, v. Dedem: a° 1155 de Tideham, a° 1198 de Thedehem, a° 1209 de Theiden, a° 1240 de Thetten, Theten,

---

[1]) Vgl. hiermede Theiss *of* Ticza (riv. Hongarije). [2]) waarvan de volksuitspraak is Diem.

a° 1255 v. decen, a° 1285, 99 v. Dedem, a° 1346 v. Dem (a° 1225 demen) — hier wellicht ook behooren. »Volksheem" voor Didam (a° 824 Theodem) is toch voor het minst zonderling, zoo niet ongerijmd; maar daartegenover Diechden als variant a° 1440 van Dieden wederom opvallend. Wie kraakt mij dit laatste nootje? Vgl. den fluvius Digena van hier voren. — Te Veenendaal treft men den gesl. Dideweg aan, ook wel als Diteweg voorkomend. – De straksvermelde variant Tuicinm leidt ons naar Duacum = Douay (Frankr.), dat ook Doué, Doue en Doe (J. v. Wijk Rzn, Aardr. Wrdbk) luidt. Zie dus misschien ook sommige plaatsnamen op Dot, Dut, (Dud), Tut(t), — bij Deventer over den IJsel ligt De Dood, — naast Dou *of* Lagos (riviernaam), Douve (te Merkelbeek), Douwen (Leens), Doven (Wageningen), Duiven (Thuvina, enz., zie Nom. Geogr. Neerl. III 88, 9), — niet ver van Didam. Waarbij Kiliaan's en Meijer's dobbe = kuil, diepte, kolk, opmerking verdient. Doch hoe staat het dan soms met de lokaliteit van hoog(er) gelegen plaatsen?

Bekend is de voormalige aanzienlijke gesl. Doys. Zie *Nav.* XXXIX, 662, n. 16 (bij Dotje). En vgl. Nederl. Heraut 1889 bl. 201, 2, waar wij ook een voorbeeld aanhaalden van Doys als voornaam, uit den jare 1403 [1]). Voeg er bij Doeys [v. Ravenswade, — R. gemeente Maurik] a°

---

[1]) Aldaar verzuimden wij te vermelden Theodoricus dictus Duys de Mauderic a° 1313 (v. Hasselt, Geld Byzonderhh. I, 1) = Derk Does van Maldriic, richter der Bethue a° 1327 (Overijs. Arch. I 45), die de aldaar aangevoerde v. Hasselt's hypothese nopens den oorsprong van het geslacht v. Bylant, als volg. dezen niet uit Doys gesproten, vrij zeker omverwerpt. Des richters zegel in bruin was is nóg voorhanden. Stelt dit het wapen van Maurik voor (hellende droogscheerders-schaar)? Zoo neen, dan mag men Derk Does van M. nooit duiden als Derk dominus van M. Ook leert Herald. Bibl 1879 bl. 171 in vereeniging met Slichtenhorst Tooneel d. Lands v. Gelder bl. 55b, dat in 1327 Hubert van Kulenburg heer van Maurik moet zijn geweest. Uit Bn Sloet's Oorkdbk blijkt, dunkt mij, dat Theodoricus Doys, dienstman des Graven v. Gelre a° 1233, in 1242 getuige des Graven van Kleef (a. w. bl. 573, 631), tot zoon heeft gehad Wilhelmus dictus Doys, Dous a° 1260, 9, 75 (ridder), 80 (dapifer Gelrensis) enz., 't laatst a° 1286 vermeld (ibid. 816, 88, 931 enz., 1080), in 1285 beleend met Pannerden (Slichtenhorst, Tooneel bl. 80b), in 1294 dood, wiens zoon Theodoricus, in 1284 ridder, en schoonzoon van Hendrik heer van der Lek, ridder (Bn Sloet, bl. 1048, 9), als opvolger zijns vaders in 1294 heer van Pannerden (en den Biland), een Theodoricus Doys de Bilant geworden is, en als Dide-

1376 (Nijh., Oork. III n⁰ 29), waar Slichtenhorst (Geld. Geschied. bl. 158b) Doens heeft. — Een deminutivum wederom van den persoonsnaam Duys ontmoet men in (Henrik) Duijsken a⁰ 1517 te Deventer (Cat. arch. Dev. gasth. n⁰ 862). — Dodo, Doede verwaterde zich ook wel tot Doye; vgl., naast Dojes (gesl. te Uithuizen, Gron.), (v.) Doyen-, Doyens-, Doys-, Dous-, Doesburgh van *Nav.* XXXVII, 266; allen varianten van één en denzelfden naam, gelijk ibid. bl. 378, 9 doet zien. — Nevenvormen, of liever, ingeval de hoofdsylbe der eerstvermelde plaatsnamen eenen mansnaam vertoont, varianten — van Tozo zijn dan Tas(o) en Das(so), waaruit Daas sproot. Zie verder *Nav.* XXXIX, 179. Te Didam bestond in 1704 de gesl. Duijts (Nederl. Heraut 1889, bl. 203), te Amst. vindt men Doets, en te Wijk-bij-Duurstede bestaat een gesl. Duetz. Bijaldien het nu met Doztinchem a⁰ 1228 Archief klr Bethlehem, in Geld. Volksalm. 1887 bl. 17 noot) zuiver staat, wijst deze variant misschien een spoor, om de hoofdsylbe van Doetinchem [a⁰ 838 villa Duttinghem, Duetinghem (v. den Bergh, Mid.-Ned. Geogr. 2e uitg. bl. 187; Bn Sloet, Oorkdbk bl. 36) enz. enz., a⁰ 1430 Doedickom (Nijhoff, Oork. IV 70) enz. enz.] uit dezen zelfden mansnaam te verklaren; te gereeder, omdat *Nav.* XXXVIII, 662, 3 op een Graafschapsch goed Dodingweerde oogt [1]; zie ald. de

---

rik of Dirk v. (den) B. de stamvader van het gesl. v. Bylandt. — Nederl. Heraut 1889 bl. 202 r. 9 v. b. te lezen Peter Doys.

[1]) Men heeft mij gezegd, dat een atlas omstr. a° 1600 het Graafschapsch stadje Dodenheim noemt. Is dit zoo, dan heeft men, verkeerd etymologiseerend, er gewis de legende aan vastgeknoopt van een bloedigen veldslag, welke de plaats in een »dooden-huis" herschiep! K. H. Greeven, pred. ter stede, gaf in 1829 eene »Geschied. en Beschrijv. van Doetinchem" in 't licht; waarin hij bl. 55 o. a. de navolgende door hem, naar hij betuigt, in gedrukte en ongedrukte stukken aangetroffen varianten opgeeft: Duttinghem, Duckingen, Duictingen a° 838, Duttenckem a° 1200, Deutinkhem a° 1200, Doethem a° 1595, Dottinghem, Dottinckhem (bl. 41) a° 1626, Dotecom a° 1680, Doetinghem a° 1735, Deutinchem a° 1750. Bij Claverius trof hij Deuteckum aan. Zoo deze varianten allen betrouwbaar zijn, strekken ze tot aanvulling van Nom. Geogr. Neerl. III, 72, 3. Duckingen, Duictingen zullen echter wel bedorven of verwrongen lezingen zijn, mede hieruit ontstaan, dat de *t* en de *c* in het oude schrift sterk op elkaar gelijken. Latijn: Dotecomia. Adject.: Doethemensis a° 1595, (bl. 71). De rector Huender (Huener) ter stede (einde 18e eeuw) hield eene redevoering »De origine nominis Doetinchemiae", welk handschrift schijnt te zijn verloren geraakt (ib. bl. 55, 6, 94). – Een zijner voorgangers als rectoren, was Georgius Reuter.

merkwaardige varianten. Leest men in 897 van eenen comitatus Dodonis in pago Battawi (Betuwe, Bn Sloet 70): Dodewaard [(Neder-Betuwe, op de grens van Over-B.) 11de eeuw Dodewero (ibid. 123)] ontving van dezen graaf Dodo misschien zijnen naam, of werd naar hem vernoemd. Volksuitspraak: Dojeweerd; vgl. *Nav.* t. laatstag. pl. en Nom. Geogr. N. III, 77. Maar ook hier zelfs blijft onzekerheid bestaan, aangezien Dod(e) enz. als hoofdsylbe in verschillende landen, ja werelddeelen, wordt aangetroffen, zelfs tout-court. En gelijk Dodo, Doos, Does, Duys als persoonsnamen vermoedlijk van éénen stam zijn, zoo kan ditzelfde, in plaatsnamen, van deze woorden qua appellativa gelden, en kuil, kolk, diepte, in casu slijkmoeras, van toepassing wezen. Zooveel gaat bij voorbeeld zeker, dat graaf Reinald I van Gelre in zijnen brief a° 1315 de »villula Dodenwerde" als eenen »locus h u m i l i s, minus securus ac inhabitatoribus paucis cultus" stempelt. Voor de hoofdsylbe in Doetinchem doet misschien iets af, dat men er nog in 1309 den gesl. Dote aantrof: Bernard Dote staat destijds vermeld als proost van het klooster Bethlehem (Greeven, Beschr. bl. 35) [1].

Eenen der straksgenoemde mansnamen passe men toch vooral niet toe op DUITSCHLAND; immers aan de hoofdsylbe in dezen landsnaam ligt thiuda (= ἔθνος, volk, volgens de Gothische Bijbelvertaling van Ulfilas † 381) ten grondslag. Uit dit Gothisch vrouwl. znmw. toch ontstond het Gothisch bijw. t h i u d i s k ô [2]) [= ἐθνικῶς (Gal. 2 vs

[1]) Na hem volgt als proost Diderik v. Brienen, uit het convent van Utrecht overgekomen in 1361 (?).

[2]) Dit woord heeft niets gemeens met Tuisco of Tuisto, benaming van den door v. den Bergh in zijn Mythol. Wdbk opzetlijk (zie bl. XIV) verzwegenen aard-, den Ur-god der Germanen, in wien zij een tweeslachtig, — tvai (Goth.) = tweevoud, — wezen, als verpersoonlijking der (tweevoudige) natuurkracht van het (tegen elkander overstaand) manlijk en vrouwlijk beginsel zullen hebben vereerd; zie Brockhaus, a. w., XV (1855) S. 246, volg. wien de hoog-oude benaming nog voortleeft in woorden als: zwischen, Zwischgold, Zwist enz., derhalve dan ook in óns »tusschen" en »twist". — Ook mag dit woord thiudiskô niet verward met teutonicus, in den zin van »Germaansch" door de Romeinen gesmeed adjectivum uit den naam des door den Rom. veldheer Marius omstr. 102 v. C. overwonnenen volks der Teutonen (Teutoni of Teutŏnes), — wier afstamlingen Jacob Grimm nog in de tegenwoordige Ditmarschen van Holstein terugvindt; — al hebben Latijn-schrijvende Duitschers sedert het begin der 10de eeuw zich van dit woord Teutonicus in dien zin bediend, nadat derhalve thiudiskô (theodiscus) reeds eeuwen lang had bestaan. Ook Mar-

14)]; van waar later het oud-Hgd. bijv. nmw. diutisc (verlatijnscht theotiscus), d. i. wat aan het volk eigen is of behoort [Brockhaus, Real-Encyklopädie, 10te Aufl. IV (1852) S. 722]. Uit diutisc sproot het Mid.-Nederl. duutsc, dietsch, didsch, evenals het Gothische thiuda aan het Mid.-Nederl. diet = volk, natie, de geboorte gaf. Wel was dus de vorige bestuurder in zijn volle recht, toen hij in een prachtig artikel in *Nav.* XIX, 511, duutsc, dietsc voor (oorspronklijk) *een* (en hetzelfde) woord verklaarde; al toonde hij daarin aan, dat Jacob v. Maerlant het eerste, ook door hem duytsc, duudsch geschreven, in den zin van Duitsch(er), het tweede, ook dietsch, in dien van Nederlandsch (-lander), gebezigd heeft. Men bespeurt hieruit, — laat mij er dit bijvoegen, — dat Oudemans' gezegde (Mid.-Nederl. Wrdbk): »Duutsch, latere vorm voor Dietsch = Nederlandsch", misverstand baart. Lees bij hem: het weleer (bijv. door v. Maerlant) gemaakte onderscheid tusschen Duutsc(h) en Dietsc(h) vervloeide van lieverlede; men bedoelde met de »Duutsche tale" later hetzelfde wat men met de »didsche tale" bedoelde, t. w. het Nederlandsch; en noemde »duutschen" wat men vroeger »dietschen" had geheeten, nml. vertolken of overbrengen in het Nederlandsch. Dat »duitsch" nog in Vondel's tijd, dus in de 17de eeuw, in den zin van »nederlandsch" werd gebezigd, bewijze Vondel zelf, in zijn »Roskam", volg. aanhaling in *Nav.* X, 346a. De benamingen *Hoog*duitsch- en *Neder*duitsch(land) komen uit het bovenstaande vanzelf tot haar recht.

Volledigheidshalve sta hier nog, dat in Brockhaus, a. w. VI (1852) S. 652, der Romeinen betiteling van Duitschland, Germania (bij v. Maerlant Germeine) uit het Celtisch woord gairm [1]) (roep, uitroep) wordt verklaard, als het land der Germani, d. i. der »ungestüme, tobende Krieger".

J. A.

---

tialis, Claudianus e. a. bezigden dit woord teutonicus in dienzelfden zin, maar Caesar en Tacitus nooit, gelijk Brockhaus' Real-Encycl. o. h. w. Teutonen opmerkt. Het leeft nog voort in »Teutonische *of* Duitsche orde" (der in 1190 opgekomen Mariënridders), l'Ordre Teutonique, die het aanzijn gaf aan het ook hier te lande nog aanwezige »Duitsche" Huis.

[1]) Van hier óns woord »kermen"?

Lammensvliet. *Nav.* XL, 40, trachtte ik te betoogen, dat Lammensvliet of Lamminsvliet, wat hetzelfde is, niet afgeleid is van Lammin, maar van Lamme. Welnu, dit is geheel onjuist. Die plaatsnaam komt *wel* van Lammin. Toen ik mijne bijdrage over Lammensvliet verzond, wist ik nog niet, dat *-in* een vooral in Vlaanderen zeer gewone verkleinvorm van mansnamen is. Daar mij van de Januari-aflevering geen drukproef werd toegezonden, kon ik niet voorkomen, dat mijne verkeerde mededeelingen werden afgedrukt. Daarom herroep ik thans het toen geschrevene. De naamgever van Lammensvliet heette dus waarschijnlijk Lambrecht. Een verkleinvorm van dezen naam is Lamme, en een deminutief van dit deminutief is Lammin of Lammen. — Het bovenstaande geldt natuurlijk ook voor Dierkinsdreve, d. i. de dreve van Dierkin, Dierk, Diederik.

BOEKENOOGEN.

Bas, Jas (XXXIX, 111 noot 1). Te Middelburg is Bastiaan mede tot Bas verkort. Te Aardenburg is niet alleen de hoogst-zeldzame en stellig door eenen van elders ingekomenen persoon gedragen naam Jasper, tot Jas en Jasje verkort, maar ook Josias en de thans uiterst zeldzaam voorkomende Jeremias.

G. P. ROOS.

Godert-Godfried (XL, 44) — ja, zijn twee verschillende namen, die slechts den naamstam *God* gemeen hebben. Godfried (Gottfried), met *fried*, is bepaaldelik een hoogduitsche form van dezen naam. De dietsche, de oud-nederlandsche form is Godevaert, Godevert, by samentrekking Govert, en in dezen laatsten form nog heden volkseigen. — Godehard is saamgetrokken tot Godert, Go(d)ert, Goert, Geurt, en komt, in dezen laatsten form, in sommige onzer gouen nog wel voor. Ook de vrouenaam Guurtje, nog heden in Noord-Holland, byzonderlik aan de Zaan in gebruik, behoort tot de versletene formen van dezen naam. — Zoo er dus een hedendaagsche, nieuwerwetsche vader of moeder is onder ons, die, verbasterd en verbijsterd door den franschen tuimelgeest der mode, dien naam Govert of Godert, Geurt of Guurtje niet »mooi" genoeg vindt voor zijn of haar kind; — dat die menschen dan toch tot geen franschen romannaam vervallen! Maar, in den naam van onze eervolle, oud-nederland-

sche volkseigenheden, die versletene formen, als Godevaert en als Godehard of Godeharda in hunne oorspronkelike, schoone en welluidende formen herstellen! Hunne kinderen zullen hen later daar voor danken.

JOHAN WINKLER.

Von(c)k. Wij hadden denklijk recht, *Nav.* XXXIX, 601 te zeggen, dat wij, in strijd met ibid. bl. 422, met eenige vrijmoedigheid verwezen naar ibid. XXXVIII, 228 voor onze duiding dezes zoo algemeenen geslachtsnaams. Immers de Catal. 1890 v. h. Geneal. en Herald. Archief bl. 58, vermeldt Geneal. Bijdr. betr. een gesl. v. Vonckenhoren, als voorkomend in »Algem. Nederl. Familieblad" 1886. Ziedaar dan nu een gesl. genoemd naar den »horen" van een fonckdrinker. Hier beneden, bl. 245, 6 ontmoet men een voorbeeld van Vonck als voornaam.

J. A.

Ben je zestig! (XL, 108). Eene menigte uitdrukkingen gelijk de aangehaalde, bezit onze taal; en meest alle bleven tot heden onverklaard. Wel heeft men er eenige trachten toe te lichten met behulp van zoogenaamde verhaaltjes, doch men kwam er niets verder mee; de verhaaltjes, uit alle hoeken te voorschijn gehaald, bleven verhaaltjes. De meeste der bovengemelde uitdrukkingen hebben haar ontstaan te danken aan zeden en gewoonten, andere aan klucht- en blijspelen, welke zóó in den smaak van het volk vielen, dat het de meest eigenaardige of aangrijpende gezegden in zijne taal opnam. Vooral onze kennis aan de volkskluchten uit voorgaande eeuwen is nog hinderlijk luttel. Ware dit niet het geval, ik houd mij verzekerd, dat we meer van den oorsprong der gemelde zegswijzen weten zouden. Voorshands doen we naar mijne bescheiden meening het best, om tot die bronnen te gaan, en alle mooie verhaaltjes te laten rusten.

Zutfen. J. GIMBERG.

[Vermoedlijk levert »'n rare snaphaan" van *Nav.* XXXIII, 452, zulk een kluchtspelvoorbeeld op.]

Klap (XL, 114). In mijn omgeving hoor ik jaarlijks van *klap*- of *klop*garven spreken. Dat zijn garven, die niet vol meer zijn, m. a. w.

waaruit al eenig zaad (altijd rogge) gedorscht is. Boeren die verlegen zijn om zaaizaad, of daghuurders wien 't brood koopen begint te vervelen of ook wel niet gelegen komt, halen in den oogsttijd gauw wat drooge garven van den akker op de deel, en »klappen, kloppen" er zooveel uit, als ze meenen tot een zaaisel of een baksel noodig te hebben. Eigenlijk dorschen is 't niet. De bossen nml. blijven gebonden onder de bewerking, en worden vervolgens weggeborgen op den zolder of op de slieten. Maar de *bleesem* (de kop der garf, de zaaddragende verzameling aren) is er door dat »klappen, kloppen" niet zwaarder op geworden, gelijk vanzelf spreekt. Dat bij den daghuurder 't getal bossen ongeschonden bleef, bij den boer 't aantal vimmen (100 bossen = 1 vim), en beiden tijdig, spoedig en met weinig omslag gered waren, — is aan dat »klappen, kloppen" dank te wijten.

Aan 't Uddelermeer. A. AARSEN.

Klap. Dr. A. De Jager zegt in zijne »Verscheidenheden", 332: In plaats van het zeer gewone zeggen »om een haverstroo", voor »om eene beuzeling, eene kleinigheid" [1]), hoort men ook wel »om een haverklap". Ik vermoed, dat dit »haverklap" ontstaan is door de verwisseling van twee bijna gelijkbeduidende woorden. In het Holsteinsche en Osnabrugsche toch beteekent *klap* een klein bundeltje stroo [2]), en niets lichter derhalve, dan dat Duitschers, uit die streken ten onzent gekomen, »haverklap" voor »haverstroo" zeiden, en het eene, nevens het andere, bij ons in zwang bleef.

Zutfen. J. GIMBERG.

[De vraag is, of »om 'n haverklap" wel dezelfde beteekenis hebbe als »om 'n haverstroo" (om eene beuzeling). Nagenoeg uitsluitend bezigt men bij »spreken" de eerstgenoemde uitdrukking; bijv. »hij zegt om 'n (of den) haverklap dit of dat stopwoord, dezen of dien bastaardvloek", enz.; hiermeê bedoelend »ieder oogenblik". Wil men er dus een »poosje" door uitdrukken, dan voelen wij ons meer geneigd tot haverklap = aveklap, d. i. Ave-Maria-klap, nml. zooveel tijds als er noodig is om een prevelgebedje, een »amerijtje" op te zeggen; zie *Nav.* III, Bijblad bl. CXVIII,

[1]) Zie Tuinman, Spreekw. 1, 178; en Weiland, Wrdbk, op *stroo*. Noot van Dr. A. De Jager.

[2]) Strodtman, Idiot. Osnabr. 104; Schütze, Holstein, Idiot. II, 265. Noot van Dr. A. De Jager.

CXLIX, en vgl. ibid. XXV, 340. Aveklap kon in deze spreekwijs licht haverklap worden in den volksmond, die ook »klap haver", »klap stroo" enz. bezigt.]

Pitantie (XXXIX, 621; XL, 70, 82). Littré heeft niet de afleiding pitissare. Hij geeft voor het Provençal: piatanza, piedansa, pidansa, pitanza (pitié, miséricorde), Spaansch: pitanza, Ital. pietanza, Lombard. pitanza. En veronderstelt verder den vorm pietanza afgeleid van 't Latijnsche pietas [1]. Anderen geven voor stamwoord pitlacium = biljet; pitantie zou aldus beteekenen, de overgave van een biljet in ruil voor spijzen. — »La belle Agnes Sorel laissa un fonds pour la pitance d'oeufs, au jour de son anniversaire". St. Foix, Ess., Paris, Oeuvr. III, 229.

's-Hage. M. G. WILDEMAN.

Stombeduusterd (XXXIX, 661), noot 6 moet wegvallen. Ik bedoelde, dat »stombeduust" in »stombeduusterd" zal zijn overgegaan, door aanleuning aan duuster, duister, omdat men beduust niet meer begreep. Door deze vervorming werd het woord eer duisterder dan helderder. Maar als het volk gaat etymologiseeren, bekreunt het zich daarom niet. Het is tevreden, als het een niet begrepen woord zoo heeft vervormd, dat het bekende klanken bevat. Of het ook een goeden zin geeft, is bijzaak. Men vergelijke b.v. ruiterzalf voor ruitzalf, zenuwbladen voor sennebladen, armborst voor arcubalista, enz.

BOEKENOOGEN.

Triboulet, enz. Vgl. *Nav.* XL, 112. Littré heeft ook triboulet = cilinder van hout door de goudsmeden gebruikt, om aan de voorwerpen in bewerking, een ronden vorm te geven [2]. Insgelijks werd dit woord in den ouden tijd gebruikt in den zin van afval van

---

[1] Dit zal wel niet zoo zijn, omdat het Middeneeuwsch-Latijnsch pitancia ook pictancia luidde, — in den zin van portio, *habundantia*, *Wohlleben*; zie Laur. Diefenbach, Gloss. Lat.-Germ. med. e. infim. aet. 1857, o. h. w. Portug.: pitança (tân) = ration, pension. RED.

[2] Tribula, tribulium beduidt in het classiek Latijn eenen dorschwagen. Het Mid.-Lat. heeft een werkw. tribulare = ronddrijven, ook dorschen; figuurlijk: bedroeven, kwellen, pijnigen. In welken laatsten zin het eveneens tribulatio, tribulator, -tus bezigt. RED.

vleesch, enz. — Voor »tremelle" geeft Littré, Genre de plantes cryptogames gélatineuses, qui viennent sur les bais pourrissants. »Tremelline": terme de chimie; substance amère tirée du tremella mesenterica. — Etym.: triboulet, waarschijnlijk: tribouiller, of tribouler = être agité.

's-Hage. M. G. WILDEMAN.

Verboeft. *Nav.* XXXIX, 113 wordt gevraagd naar den oorsprong der uitdrukking »z'n eigen verboeft eten". Ik wil wijzen op het klank-nabootsend ww. boffen, d. i. zich opblazen, grootspreken (vgl. Franck, Etym. Wdb. op bof) en buffelen, d. i. »sterk eten" (Franck op buffel). Vgl. verder het fr. bouffer (Burguy, 55; Brachet, 97), waarvan echter onze ndl. woorden niet noodzakelijk afgeleid behoeven te wezen. Klanknabootsende woorden van dezelfde bet. kunnen best onafhankelijk van elkander ontstaan. Als wij ons nu verder herinneren, dat *ver* in samenstellingen vaak verandering van toestand aanduidt, dan ligt het voor de hand, verboeft te verklaren als: opgezwollen, opgezet door overmatig eten.

BOEKENOOGEN.

Oudemans' Bijdrage. Nalezing. Vervolg van *Nav.* XL, 177—80.

Neskebollen. Dwaas zijn. — Erasmus, Colloq. Famil. 85: Soo begeer ick liever met de christenen te *neskebollen*, als met de Vleeschhouwers de wijsheyt alleen te hebben.

Nesteling. 1° Maken van het nest. Bruno, Psalm 104, vers 9:

Daer is het dat voor sich een plaets beving
Het kleyn gevogelt', tot haer' *nesteling*

2° Jong, kleine. — Willems, Verhandelingen, II, 252:

— als de *nestelingh* der valcken, licht en snel,
Dwelck stoppelvedrich gaet tot vliegen hem verkloecken,
Eerst springht van tack op tack. —

Neuckel. Kneukel. — Heyns, Bartas' Wercken, II, 564:

Maer ghy den lesten volgt, en treckende uwe *neuck'len*,
Met Isacx edel bloet na lusten tracht te keuck'len.

Neuswijselijck. Neuswijs. — Levens van Plutarchus, folio 524: *Neuswijselijck* te blijven staen... op de orden des tijts.

Neuswijsicheyt. Vreemdheid, zonderlingheid. — Levens van Plutarchus, folio 10 verso: Dese... dingen sullen misschien de lezeis wel aenstaen om de nieuwicheyt ende *neuswijsicheyt.*

Neutien. Oude, beuzelachtige vrouw. — Westerbaen, Gedichten, II, 182:

Ey, siet het onbescheyd van 't ouwe *neutien* aen.

Nijd. Nijdig. — Vlaerd. Redenr.bergh, 200:

Maer weer so zuer
De *nyde* Twedracht smelt sijn heerlijckheyt.

De *Bijdrage* heeft het woord als zelfstandig naamwoord.

Nieten. Vernietigen. — De Casteleyn, Konst van Rhetorycke, 143:

— Cicero, haer styts ghetughe describeert,
Den tijt allerande dijnghen produceert:
Ende *niedt* alle zaken, zoo elck heeft de wete.

De *Bijdrage* heeft het woord opgeteekend uit Meyer en Kiliaan.

Nietheyt. 1° Niet, niets. — Antw. Spelen van Sinne, 66:

Uyt niet is hy toch voortcomen, en duer de doot
Sal hy weder tot *nietheyt* en stof keeren.

2° Nietigheid. — Rodenburgh, Otto III en Goldrade, III, 2:

't Mocht niet bequamer zijn, om zien het mensch'lijck ende,
Zo dat ick door die spieghel recht mijn *nietheyt* kende,
De kennis onzes *nietheyd* is een groote zaeck.

Nietigen. 1° Vernietigen. — Rodenburgh, Jal. Studenten, 17:

Hoe? isser sulcken haet, die al hun liefde scheurt?
Scheurt? Ja *genieticht* heeft, hy is vol Jalousie.

2° Te niet gaan, ophouden. — Rodenburgh, Poeetens Borstweringh, 300:

Waer rechte neygingh is daer *nieticht* de begheert.

Nikkery. Duivelskunst, spokerij. — De Waarzegster (Amsterdam 1712), 60:

Nu moet gy zyn stantvastigheid voor haar toonen,
Maar laat 'er vry wat van de *Nikkery* onder loopen.

Nikkerlijk. 1° Duivelsch, als adjectief. — Krul, Weghwyser, II, 61:

O *nikkerlijk* bedrijf, o gruwelijk verniel
Van deught, geluk —

2° Duivelsch, als adverbium. — Rodenburgh, Vrou Jacoba, 16:

De boose schalckheyts-tocht, soo *nickerlijck* indrong,
Dat elck een dubbel hert draeght op beveynsde tongh.

Ninnen. Drinken. — Vlaerd. Redenr.bergh, 412:

— dies stelt wat uyt u zinnen
den eysch van Aensiet Liefd', en laet ons wat gaen *ninnen.*

Nypen. Streven, trachten. — Van Rijssele, Spiegel der minnen, 28:

Ghy soudt u stellen als die vroede
Ende naer die eerlijcste staet *nypen.*

De *Bijdrage* heeft het woord in andere beteekenissen.

Nyver. IJver. — Vlissings Redens Lusthof, 231:

Daer dan den Godts-dienst blinct in waerheyts suyv're glans,
Met *nijver* [1]) wel doen naer Godts heyl'ge Wets Gebooden,
Daer is een saligh volck, verciert met deughdens krans.

Noen voer noene. ? — Antw. Spelen van Sinne, 596:

Truyken.
Och myn melck, dat wort my so suer ghedreghen,
Twaer beter gheleghen yevers int groene.
Beyken.
Ja ia, dat ghy quackelen mocht *noen voer noene* [2]);
Van sulcken smake veech ick mijn muylken.

Nol. — Rouwkaproen. — Elf Baladen, 53:

Nu mogen de oude Sotten van Haerlem niet spreecken,
Die moeten nu gaen in rouw met een roode *nol.*

De *Bijdrage* heeft het woord in dezen zin uit Kiliaan opgeteekend.

Nootdrucken. Noodzaken. — Const-thoonend Juweel, 88:

Wilt al t' samen met redelicken verstande,
Lieflicke troost aan Christi leden bewysen
Die vermenichfuldighen in dees landen
Een iegelyck is *genootdruckt* te voen en spysen.

Rodenburgh, Calia en Prospero, 28:

Graef.
Nootzakelik bedrogh is licht'lik te verschoonen.

---

[1]) ijverig. Red. [2]) den eenen middag vóór, den anderen na? Red.

Laura.
Waert ghy *genoodruckt* my bevaynsde liefd' te toonen!

Nope (De) hebben. Getroffen worden. — Houwaert, Pegas. Pleyn, I, 143

Als Hero van Cupidine doen *hadde de nope*,
Heeft sy 't ghesichte ter aerden ghesleghen.

De *Bijdrage* heeft *Nope* ook, doch met andere verbindingen.

Notelaer. Noteboom. — Antw. Spelen van Sinne, 609:

Her her, valt hier ane,
Haren rugghe sal wesen een *notelaer*.

De *Bijdrage* vermeldt het woord uit Kiliaan en Meyer.

Notelen. Gerechtelijk aanschrijven. — Van Elsland, Loteryleven, 27:

Wel segt hem dan, dat hy myn dat stukje land,
Dat hy van myn kogt, ten eerste sal hebben te betaalen,
Of dat ik hem siteeren en *notelen* zal, en op die manier myn geld komen haalen.

Nuffelen. Beuzelen, treuzelen. — Wolff, Mengelpoezy, II, 97:

't En past geen deftig man, de kamers door te snufflen;
En ginds, en hier, en dus, en zo, en dat te *nufflen*.

Bekker en Deken, Corn. Wildschut, II, 115: Zy stond altoos laat op, ontbeet langzaam, *nuffelde* zo wat met het theedoekjen, en waschte wel eens een kopjen of schoteltjen af.

Nuchtich. Aangenaam, dienstig. — Vliss. Redens-Lusthof, 64:

Eer noch den valstrick die Nabals hertheydt heyloos
Getreft heeft, om dat hy ontseyd' uyt boosheydt boos,
David met zijn aanhangh in angst en droefheyt groot,
Sijn spijs', sijn dranck, sijn haef, syn vleysch, en dienst altoos:
Jae all' wat *nuchtich* was, in d' ellend's hongers noot.

Nutbaerheyt. Nuttigheid. — Mourentorf, Twee Boecken van Lipsius, 163: Het derde heer... daer van de *nutbaerheyt* den leytsman is. In de *Bijdrage* uit Kiliaan vermeld.

Nutsaem. Nuttig. — Vlissings Redens Lust-hof, 163:

Daer wort het *nutsaem* Vee by menight voortgebracht,
Die d' eygenaers met dienst en dobbel winst beloonen.

(*Wordt vervolgd.*)

GESLACHT- EN WAPENKUNDE.

---

v. Leeuwen. Riddermatig geslacht [1]).

I. Jan v. Leeuwen, had 1376—1410 zitting in de schepenbank te Kesteren [2]); zijn zoon

II. Herberen v. L. (ook wel Leuwen geschreven), — zie *Nav.* XXVI, 372, — was in 1395 leenman van hertog Willem I van Gelre. Zijn zoon

III. Herman v. L., — te Maurik (Neder-Betuwe), daarom gewoonlijk genoemd Herman v. L. thoe Maurik, ter onderscheiding van zijnen zoon Otto, die te Rijswijk (ibid.) woonde, — vermeld op f° 18 eener oude riddercedul opgemaakt tusschen a° 1454 en 1465 wegens 't kwartier Nijmegen; een der edelen, die Mei 1442 bij transfixbrief toetraden tot het verbond van ridderschap en steden van Gelre; tr. Petronella Achoven, en wint

---

1) In zilver keper v. rood beladen met drie schelpen v. goud; gekr. helm; helmt.: uitkomende leeuw v. zilver, gekr. v. goud, tusschen eene baniervlucht v. rood (Rietstap's Armorial 1e éd.). De St. Jakobsschelpen, de buitenzijde vertoonend, zijn duidelijk zichtbaar op het zegel aan den straks te noemen perkamenten giftbrief a° 1470 van Janna v. L., nog aanwezig in het kerkeraadsarchief te Ravenswaai. Die heraldieke figuur zal o. i. eerder herkomstig wezen van de bedevaartgangers naar St. Jago del Compostella (in Gallicië, waar men wil, dat de Apostel Jacobus, de jongere of de kleine, zoon van Alfæus, Spanje's schutspatroon, zal begraven liggen), dan van de schaars bekende ridderorde van St. Jakobs broederschap, in 1279/90 door graaf Floris V van Holland gesticht (F. G. bn v. Lijnden van Hemmen, Twee brieven over die ridderorde 1827 bl. 218). Het Armorial 1e éd. vermeldt eene Geld. familie v. L., voerend in rood dwarsbalk v. zilver, verzeld van zes sterren v. goud; en noemt het schelpen-voerend geslacht Utrechtsch en Hollandsch. Dit laatste is echter volbloed Geldersch; inzonderheid bijaldien Leeuwen (in Maas-Waal) de bakermat was. Red.

2) Lees Klaringbank; zie, naast *Nav.* XXVI, 375, Geld. Volksalm. 1879 bl. 72 vg. — Onder de beleeningen met huis en hofstad te Appeltern (Maas-Waal) komt voor Johan v. L. als erfgenaam zijns ooms Willem v. Apeltern vanwege zijne moeder Heilwig v. A.; welke oom in 1403 beleend was (Geld. Volksalm. 1889 bl. 4). Hij transporteerde dit goed aan Willem v. Gent tot Rikstel (N.-Brab.); doch eerst vele jaren later, naar het schijnt. Red.

a. Jan, volgt IV. *b.* Otto, volgt IV 2.

c. Elisabeth, tr. Johan v. Wely [1]), Johanszn, beschr. in de Rp, amptman tusschen Maas en Waal, met zijne twee zonen mede in 't verbond der drie kwartieren van Gelre (Gr. Geld. Plakkaetbk App. I col. 182). Uit dit huwelijk sproot v. Wely v. Leeuwen [2]), en verder door aanhuwlijking v. Rensselaer [3]).

d. Johanna (Janna), tr. Jan Loeff.

IV. Jan, te Maurik, door Karel van Gelre verschreven om in 1493 en 95 te Wageningen te compareeren. Hij zegelde mede den brief [4]), waarbij door zijne zuster Janna 24 Mei 1470 het nieuwe altaar in de kerk St. Nicolai en St. Sebastiani te Ravenswaai met een jaarlijkschen tijns van een oud schild (*f* 2,80) wordt begiftigd (*Nav.* ibid.). Won

a. Herman, volgt V. *b.* Vonck, volgt V 2. *c.* Roelof, volgt V 3.

IV 2. Otto, te Rijswijk, beschr. in de Rp in 1490, tr. Kunira v. Wijck [5]), bij wie

a. Johan, volgt V 4.

b. Herman, volgt V 5.

c. Herman, de jonge, te Rijswijk, als riddermatig verschreven ; tr. eene v. Wely (d'Ablaing, Rp v. Veluwe bl. 182).

d. Hermina, tr. Hendrik Verburg.

V. Herman, verschreven in 1495 door hertog Karel van Gelre, om

---

[1]) Zie Herald. Bibl. 1882 bl. 376 (wapen); Nederl. Heraut 1889 bl. 122, 3, 79 ; *Nav.* XXXIX, 15—7. Red.

[2]) Zoo was Herman v. L. toegenaamd v. Wely in 1487 gerichtsman van Neder-Betuwe (*Nav.* XXX, 569). Zijne vrouw heette Adriana v. Achte(n)veld; niet, v. Achterveld; vgl. Nom. Geogr. Neerl. III, 15, waar wij *Nav.* XXVI, 64 n° 7 verbeterden. Red.

[3]) Vgl. *Nav.* XXXIX, 191 (v. Wely). Zie ook eene aant. over v. R. in Nederl. Heraut 1889 bl 263. Red.

[4]) afgedrukt in Herald. Bibl. 1880 bl. 317, 8. Red.

[5]) Zie over het wapen *Nav.* XXXIX, 625, de twee gekruiste distels van v. Asch v. Wijck, die men ook als een kruis vergezellend opmerkt op de Ek-en-Wielsche kerkzerk van *Nav.* XXVI, 64: IER.(efaes) V.(an) W.(ijck), waar voor tulpen te lezen distels, gelijk wij in Herald. Bibl. 1879 bl. 165 verbeterden. Reeds in 1413 was een Johan v. Wijck richter van Arnhem en Veluwe-Zoom, en bezegelde als zoodanig eenen opdrachtsbrief van keurmedigheid (v. Hasselt, Roozendaal bl. 133, 4, 40). Red.

als riddermatig te Tiel te compareeren, en eveneens te Arnhem 15 Maart 1519; komt ook voor in de signaten der Klaringbank te Kesteren, en staat in 1516 als vriend en mage over een erfmaagscheid opgericht tusschen de weduwe van Herman v. L. Ottozn en zijne nagelaten kinderen. Zijn zoon Herman volgt VI.

V 2. Vonck, beschr. in de Rp van 't kw. Nijmegen 17 Maart 1519; zijn zoon Jan † te Buren in 1583.

V 3. Roelof, beschr. in de Rp van Gelre; zijn zoon Jan of Johan Roelofszn staat in 1555 vermeld als beschr. in de Rp van 't kw. Nijmegen op eene riddercedul opgemaakt op last van ridders en raden van Gelderland volgens landschapsresolutiën.

V 4. Johan, gaat, als 2 Jan. 1534 door hertog Karel aangesteld tot rentmeester der stad Tiel (Nijhoff, Oork. VI n° 1742), aldaar wonen; later raad en schepen van Tiel, † ald. in 1551, in 't schepensignaat van 17 Oct. als overleden vermeld. Tr. Soeta v. Heessel [1]), en is de stamvader der familie v. L. waarvan nog vijf vrouwlijke en zeven manlijke leden in leven zijn, uit welke acht nog minderjarig [A. A. Vorsterman v. Oijen gaf in zijn Stam- en Wapenboek van aanz. Ned. Gesl. eene taamlijke nauwkeurige genealogie].

V 5. Herman bijgenaamd »den ouden", beschreven in de ridderschap van Nijmegen, vermeld in de signaten der bank te Kesteren; tr. Jutta de Nijs [2]) Albertsdr, en wint bij haar

a. Albert, volgt VI 2.

b. Jerefaes, volgt VI 3.

c. Elisabeth, tr. Lodewijk v. Brakell [3]).

VI. Herman Hermansz., † 1581 op den Santwik onder Maurik. In 1555 beschr. in de Rp van 't kw. Nijmegen. Woonde te Maurik, volg. declaratoir van Johanna v. L. vóór burgemeester, schout en

---

[1]) In zilver omgewende leeuw v. zwart, getongd en geklauwd v. rood.

[2]) Wapen, zie Rietstap's Arm. 1e éd. op Nys, (Flandre).

[3]) De zalmen en de negen herkruiste spitsvoetige kruisjes van het Armorial; doch de arend van 't helmt. zilver, niet goud (Arm., Handbk d. Wap. bl. 363). De wapens van v. L. en v. Brakell staan, in vereeniging met den zondeval, ingesneden in de kokos eens bekers uit de 17de eeuw, toebehoorend aan Mevr. v. Lidth de Jeude te Tiel (Catal. Tentoonst. Arti te Amst. 1880 n° 110 bl. 36). Toepaslijk op bovenstaande alliantie? Mooglijk herkomstig van de beneden, bl. 251 te vermelden Theodora.

schepenen der stad Wijk-bij-Duurstede d.d. 5 Juni 1582. Wint bij Margrieta Wtenweerde [1])

a. Olivier, volgt VII.

b. Barbara, tr. Berent Grauwerts [2]).

c. Maria, tr. Johan de Ridder [3]).

d. Johanna, geb. 1516, in 1582 nog in leven; tr. Geurt v. Wijck, die † vóór 1583.

VI 2. Albert [4]), † 1546, woonachtig te Rijswijk, pleegt in 1514 eenen manslag op Wilhelm Hoeff (Heuff) te Avezaat [5]); tr. Hillegonda v. Meerten [6]), bij wie

---

[1]) Oud riddermatig geslacht. Immers in 1108 was Gijsbert, en in 1230 Amelis Wtenweerde, als ridders bekend, en Slichtenhorst gewaagt van hunne familie als van edelen. Zie ook *Nav.* XXVI, 419. Jor Adriaan Wtenweerde † 13 Mei 1653 als heer van Boekhorstenburg. De afstamlingen van dit geslacht wonen tegenwoordig over Maurik en Ek-en-Wiel verspreid, en behooren thans tot een zeer eenvoudigen levensstand. Er bestaat echter volstrekt geene vrees, dat zij vooreerst nog zullen uitsterven. Hun wapen, — in blauw drie (2, 1) halve manen of wassenaars, van goud of zilver (vgl. *Nav.* Regr dl. XXI—XXX bl. CXLVIII. noot 2, — was met acht kwartieren, in steen uitgehouwen, eene halve eeuw geleden nog zichtbaar in de voorpui van Mariënburg, welke huizing, tegenwoordig eene bouwhoeve te Maurik, volgens sommigen een klooster, volgens anderen een kasteel zal geweest zijn, met de abdij van Mariënweerd in nauwe betrekking staande, of daaraan toebehoorend, en waarvan een der Wtenweerde's eigenaar is geweest. In de kerk te Overlangbroek is nog aanwezig eene graftombe, van die familie herkomstig. Rietstap's Armorial 1e éd. vermeldt een Utr., kruis-voerend gesl. Uiterwaard. Van éénen stam met Wtenweerde (= Uyterweerd?) RED.

[2]) In een oud uit de hand geteekend wapenboekje vond ik Grauwerts Doorsneden: 1. v. goud, 2. in rood drie 10-punt. sterren v. zilver, met ingeschulpten binnenzoom v. blauw. [Vgl. echter *Nav.* XXXIX, 430, 1, enz., en vooral het hier beneden, bl. 250 voorkomend wapen Gr. van de Rijswijksche zerk a° 1729. RED.]

[3]) In goud leeuw v. blauw; helmt.: vlucht v. goud en blauw, waartusschen eene lelie v. goud. [Zie Ridder (Rijdder) te Arnhem *Nav.* XL, 135. RED.]

[4]) Omtrent Albertus v. L., ridder, in 1538 begr. in de Buurkerk te Utrecht, geh. m. Maria Salm † 1540, en zijn schier fabelachtig talrijk nakroost, zie Herald. Bibl. 1882 bl. 284 noot *a*. RED.

[5]) Zie Nederl. Heraut 1889 bl. 191, 2; Geld. Volksalm. 1890 bl. 136 noot (Albert die Leeu tho Rijswijck), waar men leest, dat hij in 1512 voor dien »nederslach" (manslag) hertog Karel's vergiffenis verwierf; vgl. v. Hasselt, Oorsprong Hof v. Geld. 1793 bl. 35. Den Ned. Heraut t. a. pl. vermelden Derk v. L ontmoet men ook *Nav.* XXXIX, 362. RED.

[6]) Bn d'Ablaing v. G., »Rp v. Veluwe" bl. 114, 82, 224. Wapen v. Meerten, zie

a. Adriaan, volgt VII 2.

b. Elisabeth, tr. op den huize Laer (Veluwe) in 1562 Evert v. Delen tho Laer, † 8 Febr. 1586 [1]).

VI 3. Jerefaes, te Rijswijk, met zijn broeder Albert in de Klaringbank te Kesteren (*Nav.* XXVI, 374, 5), † 1526; tr. eene v. Nes, wier moeder eene v. Monfoort was. Wint

a. Herman, volgt VII 3. *b.* Adriaan, volgt VII 4. *c.* Otto, geb. te Rijswijk 19 Maart 1556. *d.* Johan.

VII. Olivier, beschr. in de Rp van Nijmegen 2 Aug. 1572; ridder, volg. verklaring van Johan v. Brakell voor den richter te Lienden d.d. 11 Dec. 1578; gehuwd met Antonia v. Rhijn, volg. verklaring van Gijsbert Wolters vóór den richter te Ek en te Maurik d.d. 23 Dec. 1583. Bij haar

a. Frans, volgt VIII. *b.* Wilhelma, tr. Matthijs v. Beynhem [2]).

VII 2. Adriaan, in 1555 door een reces van 't Nijmeegsche kwartier gehandhaafd in zijne riddermatigheid [3]). In 1546 als leenvolger zijns vaders Albert, vanwege het Huis Culemborg, met landerijen te Rijswijk verleid, richt hij met zijne moeder Hillegonda v. Meerten een maagscheid op; in 1578 door graaf Jan v. Nassau stadhouder van Gelre, verschreven op twee landdagen. Tr. eene v. Hattum [4]), bij wie

Albert, volgt VIII 2.

Rietstap's Armorial 1e éd., waar wederom bij deze v. Meerten's »Holl., P. d'Utrecht" staat. En zij waren toch volbloed Geldersch; zie, behalve *Nav.* XXVI, 368—70, ibid. XXXIV, 58; 'IX, 625: »v. Meerten tot Ingen" (waarbij de bp Meerten, te Lienden, ligt). De halsband van den hazewind is ook gegespt v. goud. RED.

[1]) Zie over Elisabeth en Evert, Nederl. Heraut 1889 bl. 132, en ald. bl. 175 het wapen, enz. v. Delen. RED.

[2]) In zwart kruis v. zilver. Zie over dit gesl. *Nav.* XXXVI, 71 enz. RED.

[3]) Zie daaromtrent nader, *Nav.* XXVI, 374, 5. Insgelijks over den daar voorkomenden Johan v. Wijck, *Nav.* XXVII, 135; Herald Bibl. 1880 bl. 300, 1. Zijne ouders, en grootouders van moederskant, zijne broeders en zusters noemt *Nav.* XXVI, 636, waaruit blijkt, dat die zusters waren Josina, geh m. Dirck v. Hattum, en Agnies, de gade van Joachim v Leeuwen (hier boven verzwegen). Te Ek ligt een Joachim v. L. († 12 Oct. 1610) begraven. RED.

[4]) In goud schuingeplaatste schapenschaar v. rood, helmt.: de schaar. [Zie een ander wapen van Eksche en Ingensche v. Hattem's in *Nav.* XXXIX, 625, noot 1, en vgl. ibid. XXVI, 411, 3. De thans nog te Ek, Ingen, Maurik, enz., talrijk ver-

VII 3. Herman, geb. in 1556, heeft zitting in de Klaringbank te Kesteren; ontvanger-generaal in Neder-Betuwe; tr. in 1584 Alyd Forter, bij wie

a. Jan, volgt VIII 3.

b. Maria, tr. Jan de Ridder van Groenestein [1]).

VII 4. Adriaan, geb. in 1557, als riddermatig verschreven in 1572 en '73, en † vóór 1582, tr...... [2]), wint:

a. Tymen, volgt VIII 4.

b. Jacob, rentmeester der stad Oudewater, in 1572 door de Spanjaarden vermoord.

c. Cornelis, als riddermatig beschreven in 't kwartier van Nijmegen; tr. Maria v. Eck, geb. in 1542, dr v. Roelof (broeder van Adriaan, amptsjonker van Neder-Betuwe, beschreven in de Rp van Nijmegen in 1555) [3]).

---

tegenwoordigde, in dood-eenvoudigen levensstand verkeerende v. H.'s schrijven zich v. Hattum. Red.]

[1]) »Omtrent in 't midden tusschen de Kerken der twee Dorpen (Over- en Neder-Langbroek), staat het Huis Groenestein, welk, voormaals, onder den naam van Grunesteyn, op de lyst der riddermaatige Hofsteden gevonden, doch by de Staaten als zodaanig niet aangenomen of erkend is. 't Is egter een vry aanzienlyk oud gebouw, leggende in eenen vyver, met een' steenen muur beslooten, welk lang bezeten is geweest door het geslachte van de Ridders, die den naam daar van gevoerd hebben". Aldus in 1772 de Tegenw. Staat v. Utr. bl 316. Vgl. *Nav.* XXXV, 401, 630. Zie voor latere bezitters *Nav.* XXVI, 156; XXXV, 117 (alwaar ook het wapen van de Ridder v. Gr.), en daarnevens Herald. Bibl. 1883 bl. 204—7. De voorpoort bestond nog in 1885. In Beijeren, Hessen en Nassau leeft eene baronnen-familie Reitter von Grünstein, die de penningen enz. voert (Armorial). Een ander oud Groenestein, bij Arnhem, vermeldt *Nav.* XXXV, 131. Red.

[2]) *Nav.* XXVII, 317 geeft eene alliantie Adriaan v. L.-Johanna v. Cattenburgh, wed. Jan v. de Zande; doch deze werd eerst 4 Jan 1586 (te Tiel) gesloten. Red.

[3]) Een dezer v. Eck's (v. Pantaleon) ligt te Maurik begraven; zie *Nav.* XXVI, 64. Vgl. over Ingensche leden van dit geslacht, dat steeds tot Ek-en-Wiel (Herald. Bibl. 1879 bl. 104 vg.) in de nauwste betrekking stond, *Nav.* XXXIV, 58, 61, 2, enz. Vangt de geschiedenis van Ek aan met Bartholomeus de Ecke, als iudex sive iusticiarius in terra Batue ab illustri viro domino Reynoldo, comite Gelrie, constitutus en Juni 1282 vermeld (Bn Sloet, Oorkdbk bl 1014); men ontmoet reeds eerder, en wel 9 Apr. 1178, eenen Gevehardus de Ecke, ministerialis Sti Petri als getuige bij de verdeeling der goederen van Godfried v. Renen, vader des Utrechtschen bisschops van dezen naam (ibid. bl. 346). Het wapen zie historisch besproken in

d. Johan, tr. Abcoude van Merthen [1]), Willemsdr.

e. Herman.

VIII. Frans, riddermatig blijkens kanseliersbrief d.d. 3 Maart 1579; wordt 1 Mei 1602 door eene resolutie van 't kwartier Nijmegen tot de Rp er van geadmitteerd. Zijne afstamming wordt bewaarheid door een declaratoir van Johan Vonck d.d. 11 Dec. 1578 en door een van Herman Verbruch van Maurik d.d. 26 Sept. 1583 vóór schepenen van Tiel. Blijkens verklaring van Gerrit Willems vóór de richters van Ek en Maurik d.d. 25 Sept. 1582 en d.d. 23 Sept. '82 vóór 't gericht te Buren, gehuwd met Helena Foyert [2]). Kinderen vind ik niet vermeld.

VIII 2. Albert, rentmeester des Prinsen van Oranje te Buren [3]), tr. 1° Belia Grauwerts († 6 Dec. 1605); 2° Johanna v. Golstein [4]). In de kerk te Rijswijk lag in 1729 nog eene zerk met volgend opschrift: »Hier leyt begravē Belia Grawerts Huysvrou van Aelbert van Leeuwen rentm̄. van̄ Prins van Oraenge sterf den 6 december 1605". Daarboven een wapenbord, Gedeeld: herald.-rechts v. Leeuwen (in zilver keper v. rood beladen met drie St. Jacobsschelpen v. goud); links Grauwerts (in rood drie rozen v. zilver, met schildhoofd v. goud). Bij Belia won hij

a. Albert of Aart, volgt IX.

Her. Bibl. t. a pl. 113, 9 (helmteeken), vgl. met Geld. Volksalm. 1875 bl. 19, 20, 5, 6 (helmt.). RED.

[1]) Zie eene v. Abcoude v. Meerten, wier moeder eene v. Montfoort, in *Nav.* XXX, 620 vgl. met ibid XXII, 547a. Hoe is hier de samenstelling historisch ontstaan? Misschien was haar echtgenoot de Johan v. L. uit Maurik, die met Jasper v. Hattem, Joost v. H. Baertszn, Dirk en Johan v. H., allen uit Ingen, met Claes Gilliszn v. Wijck e. a., 20 Dec. 1568 door Alva gebannen werd; zie verder *Nav.* XXXIV, 129. Johan v. L. zou ook beeldstormerij gepleegd hebben, evenals Willem Jan Stevensz uit Maurik en Dirk v. Hattem uit Ingen te Utrecht hadden gedaan (v. Hasselt, Stukken Vaderl Hist. I, 314). RED.

[2]) In zilver drie raven v. zwart; helmt.: de raaf.

[3]) Een later levenden Johan v. L., die in 1648 zaken deed voor Albert graaf van den Berg, zie Herald. Bibl. 1881 bl. 131. RED.

[4]) Tegelijk met Jor Wm v. Golstein, »nobilissimus dominus" (*sic*), staat op de klok in den kerktoren te Rijswijk a° 1626 vermeld »Albertus de Levwen", zonder titel. Hij was dus toen aldaar kerkmeester of kerkvoogd. RED.

b. Theodora, van den Eikelenboom [1]), tr. te Tiel 1° 29 Sept. 1610 Jan v. Lidth de Jeude, zoon van Jan bij Johanna Wolff van Brakel; 2° 1 Jan. 1625 Hendrik v. Oijen, J. U. Dr., gepromoveerd te Leiden 29 Sept. 1622, schepen, raad en richter van Tiel en commissaris van monstering, zoon van Herberen bij Cornelia v. Cloon Willemsdr [2]).

VIII 3. Jan, tr. eene v. Hattum, dr v. Dirk bij Josina v. Wijck [3]), bij wie

a. Alijdt, tr. Jerefaes v. Hollant, Berendszn [4]).

b. Roelof, volgt IX 2.

VIII 4. Tijmen, baljuw der stad Oudewater, in 1572 door de Spanjaarden vermoord, terwijl zijn huis na geplunderd te zijn verbrand werd. Tr. Anna Rijcken, na den dood van haren man door de Spanjaarden uit Oudewater verjaagd. Hun zoon Jerefaes wordt slechts eens vermeld, wegens een proces dat hij met zijnen neef Cornelis v. L. tegen de buurmeesters te Rijswijk voerde [5]).

IX. Albert, ook wel Aart genoemd, gade onbekend. Waarschijnlijk was hij of zijn vader in 1607 ontvanger der contributiën te Buren, en in 1619 kastelein van het kasteel aldaar. Won

a. Otto, volgt X.

b. Bernhard, die een zoon had genaamd Cornelis.

IX 2. Roelof, tr. Elisabeth v. Buren van Reigersfort [6]), dr v. Hubrecht bij Agniet v. Buchell. Had

---

[1]) destijds eene hofstede, thans een boomgaard — te Rijswijk. Red.

[2]) Zie A. A. Vorsterman v. Oijen, Stam- en Wapenbk, op v. Lidth de Jeude en v. Oijen. [Vgl. ook *Nav.* XXVI, 619, 20, 34 (waar een Dirk v. Oijen heer van Brakel getiteld wordt); 'VII, 47 (waaruit blijkt, dat Theodora v. L. † 14 Juni 1631)' 57, 200. Eene later levende v. Oijen heette *Wolfera* (*Nav.* XXX, 423), tenzij drukfeil voor Woltera, gelijk men zeven regels later aantreft. Red.

[3]) Vgl. hiervoren, bl. 248, noot 3. Red.

[4]) bij eene v. Renesse v. Wulven, blijkens de kwartieren van Alijdt v. L.'s zoon Berend v. H., burgemr van Wijk-bij-D., deken des kapittels v. St. Jan ald., geb. 1590, † 26 Juni 1663; vgl. ook de kwartieren van Agnes Ploos v. Amstel († 16 Juli 1710 te Wijk-bij-D.) — in Herald. Bibl. 1881 bl. 144, 5. v. Holland één met Holland (te Wijk-bij-D., zie ibid. 1882 bl. 262, noot 2)? Zie Holland in *Nav.* XXXVIII, 665; 'IX, 186, 7 (waar bl. 500 naar het wapen vraagt). Red.

[5]) Zie over de functiën der buurmeesters *Nav.* XXVIII, 287 vg. Red.

[6]) Vgl. *Nav.* XXXV, 265, enz. enz. Reygersvoort. Zie over de oude heerl. R. o

a. Siebert v. L. van Reigersfort, heer van Vuilcoop [1]).

b. Barbara v. L., tr Gerrit Ketel v. Hackfort [2]), zoon van Barend bij Catharina v. Hollandt.

c. Jan v. L.

d. Dirk, officier, 9 Oct. 1652 te Tricht begraven met deze acht kwartieren:

v. Leeuwen	Forter	v. Buren	v. Boxmeer
v. Hattem	v. Wijck	v. Buchell	v. Zuylen v. Blasenburg [3]).

X. Otto, tr.....? en wint

a. Albert.

b. Margriet, na doode harer moeder beleend met landerijen te Rijswijk; tr. 8 Aug. 1658 als j. dr uit Wijk-bij-Duurstede Cornelis bn v. Gasperden. Bij wien Johanna, die met eenen baron v. Heydeck in den echt trad.

Tiel. J. H. FRIESWIJK.

Rijke (XXXVI, 268). In de Leidsche registers vindt men: Ged. 19 Jan. 1718 Pieter, zn v. Pieter Rijke en Jannetie v. der Woerd; get. Claes Casem en Sara Rijke. Ged. 28 Maart 1708 Jacobus, zn v. Jacobus Rijke en Maria Mol; get. Jacobus Thomaszn en Dina Paulusdr. Ged. 30 April 1702 Rijck, zn v. Johannes Rijcke en Marijtie Hunnen. Ged. 19 Febr. 1700 Pieter, zn v. Pieter Rijke (obiit) en Katharina Torrenius; get. Gualterus Torrenius en Johanna v. der Mark.

Haarlem. J. C. GIJSBERTI HODENPIJL.

[Vgl. misschien ook Anna Rijcken n⁰. 1572, hiervoren, bl. 251.]

Ryersvoort, te Tricht (Grp Buren), met zijn voormalig halsrecht en gevangen-kelders, in 1741 pacht bouwing, Tegenw. Staat v. Gelderl. bl. 343, 4, die ook bericht, dat de laatste heer dezer heerl. Ketel heette. RED.

[1]) »Huibert v. Buren was 'er bezitter van, toen Vuilkoop, in het jaar 1538, door de Heeren Staten dezer Provincie, voor Riddermatig erkend wierd, en deed, deswege, den Leenced voor zijne vrouw, Juffrouw Margriet v. Zuilen, in het jaar 1541 Vervolgens kwam het wederom aan verscheidene Heeren, en in 1666 aan Adolf de Gonnes", enz. enz. (Tegenw. Staat v. Utr. bl 401). De laatstgen. komt *Nav.* XXX, 626 voor als echtgenoot van Paschiera Ruysch. RED.

[2]) In zilver dwarsbalk v. blauw; Utrechtsch gesl (Armorial 1e éd.). v. Hackfort voert in goud dwarsbalk v. rood, verzeld v. drie leliën v. zilver. RED.

[3]) Herald. Bibl 1882 bl. 143 geeft aan Agnes v. Buchell tot ouders Ewout v. B. en Judith v. Zuylen v. Bl. RED

VRAGEN.

Blankenheym. Cette famille, établie à Rotterdam, porte d'argent, au lion de sable armé et lamp. de gu., surmonté d'un lambel d'azur.

Le premier Bl., que l'on trouve mentionné dans les archives de Rotterdam est Charles, qui épousa en cette ville, le 22 avril 1714, Marie Bossy ou Bossey, fille de Gérard et de Gertrude Giot. L'acte de mariage le renseigne comme étant né à Henninge (probablement Hinningen près de Cologne), et cela confirmerait la tradition qui, de père en fils, dit que la famille est originaire de Cologne. Charles Bl. eut dix enfants dont plusieurs ont eu pour parrains et marraines Jean Pierre Bl., Anna Catherina Bl., Philippe Bl., Ursula Bl., dont on ne trouve pas d'autre trace dans les susdites archives. L'on rencontre aussi parmi les marraines de ces enfants, Ursule Faus(t), dont il sera question plus loin. Parmi ces dix enfants de Charles, trois se marièrent: Dominique Bl., ép. Catherine Block, fille de Jean et de Marie de Leeuw; Marie Rose Bl. ép. en 1754 Jean Baptiste Bles; Gérard Bl. ép. 1° en 1763 Barbara Berntsen, 2° en 1777 Aldegonde de Luyk. Gérard et Aldegonde eurent: Charles Jacob, qui ép. en 1791 Marie Mosmans, dont sept enfants, entre autres: Gérard, qui ép. à Rotterdam Pauline Driebeek; Jeanne, qui ép. Guillaume Fuchs; Marie, qui ép. Corneille de Kuyper; Elisabeth qui ép. 1° Hubert Nolet, 2° Pierre de K.; Dominique, qui ép., à Veghel, le 30 mai 1834, Charlotte de K.; Dominique et Charlotte eurent: Charles, qui ép. en 1865 Jenny v. Sonsbeeck; Joseph, qui ép. en 1864 Antoinette Driebeek; Gérard, qui ép. en 1868 Ida Robert; Edouard, qui ép. en 1869 Julia Bouttelier.

Des recherches assez incomplètes ont été faites dans les registres de plusieurs églises de Cologne. Elles ont donné des noms de différents Bl., qui devaient habiter cette ville de 1650 à 1750; mais il n'est pas possible d'établir la filiation de ces personnes. Plusieurs de ces noms appartiennent aux personnages mentionnés ci-dessus comme parrains et marraines des enfants de Charles Bl. de Rotterdam. Nous trouvons entre autres: à Rotterdam, 2 Nov. 1729 baptizatus Dominicus filius Caroli Bl. et Mariae Bossey; susceperunt Philippus Bl. et Ursula Faus; dans les archives de Cologne: Prot. civ. Lunae,

20 Juli 1744: Vitus Blankenheim filius Jōis Petri Bl. et Ursulae Faust, conjugum, civis legitime natus B. M. Virg. in Lyskirchen baptizatus produxit in testes Catharinam Esteram Faust, condictam Mertens, et Agnethem Kamps, condictam Horns".

On est prié de faire connaître l'ascendance de Charles Bl. (1714). Peut-être la généalogie de l'une ou l'autre des familles alliées l'établit-elle.

Bruxelles. THÉOPHILE BARON DE JAMBLINNE DE MEUX,
Officier au régiment des carabiniers.

Blussé. Behooren Huybert Blusse, Pieter Blusse en Bluzée, geneesheeren te 's Gravenhage en genoemd in Tijdspiegel 1889 n⁰ 11 bl. 279 en 80, tot het Dordtsche gesl. Blussé?

C.

Eck, von Eck. N. Eck en N. N. Thijssen hadden (onder meer?)

a. Aletta Emilia E., tr. Jan Marchant, ontvanger te Zoeterwoude, zoon van Karel Antonie, burgemr van Wageningen, bij Cornelia Elisabeth Domburg. Zij hadden o. a. Théodore Mt, geb. Amsterdam 3 Oct. 1795, † Wageningen 30 April 1836, geh. met Paul Chevallier, en C. E. Mt, gehuwd met wijlen M. Niemeijer, pred. te Dinteloord, nog wonend te Utrecht.

b. Een zoon, gaat volg. famieliberichten naar Duitschland, huwt eene prinses de Polignac, wordt in den adelstand verheven, en noemt zich sinds von Eck. Wie weet hiervan meer? Wellicht is er in een Almanak de Gotha uit het begin dezer eeuw iets van te vinden. Wat weet men naders van de familie Eck en van het eerstgenoemde echtpaar?

U. H. J. S.

v. Eck v. Luitson. Van dit gesl., als Geldersch, gewaagt Rietstap's Armorial 1e éd., p. 1167, voerend in goud leeuw v. rood, gekl. en get. v. zwart, enz. (zie ibid. p. 332). Wat is van dit gesl. bekend? En wat beduidt dat toevoegsel v. L.? 't Kwam ons nooit te voren.

Past hier de *Nav.* XXVI, 52 vermelde genealogie?

v. Enckevoort (XXXVIII, 470). Wer sind die Eltern von Franciscus

v. Enkevoort, pastor zu Renooi in Gelderland im Jahre 1707 u. 1708; — von Daniel Inkefort geb. 1617 in Niederland; er wanderte nach Brandenburg aus und wurde General-Proviantmeister † 9 Jan. 1677 zu Belzig; — von Leonard Jacob d'Inkefortis (*Nav.* ibid. S. 242); — von Johann von Enckevoort † 1626, a° 1586, '90 Recipient zu Hertogenbusch? — Wie hiess der Vater des Cardinals Wilhelm von Enckevoirt, Bischoff von Tortosa, von Utrecht 1529, geb. 22 Jan. 1464 zu Mierlo (Brabant) † 19 Juli 1534 zu Rom?

VON ENCKEVORT, (Premier-Lieutenant im Infanterie-Regiment N° 32 in Meiningen, Sachsen-Meiningen).

Evekink. Welk wapen voert deze familie? Leden er van wonen te Zutfen; andere, die den naam Rusgers er achter voegden, te Arnhem.

A.

Gervers of Gerwers. Eene R.-K. familie in N.-Brabant. Franciscus Josephus † Soerabaya 24 Febr. 1854 oud 42 j., geb. in N.-Brab. (waar en op welken datum?). Hij was agent der Java-bank te Soerabaya. Zijne ouders worden gevraagd. Waarsch. was zijn oom burgemr van Velp bij Grave, kort geleden gestorven en door zijn zoon opgevolgd. Spoedig antwoord is gewenscht.

Gordijn. Men vraagt opsporing van het geboortejaar, met vermelding van datum, van zekeren Job Gordijn, die moet geboren zijn te Den Hoorn (tusschen Rijswijk en Voorburg), en te Delft in 1793 overleed. Zijne ouders huwden in 1704 te Voorburg, bij 's Gravenhage. Wie waren zijn broeders en zusters?

Hoijer. Pieter Frederik H., geb. op Java, † 1886 te Oenarang, was lid van den raad van Justitie te Samarang. Zijne moeder was eene Vogelaar. Gevraagd zijn geboorte en sterfdatum en de vóórnamen zijner ouders. Spoedig antwoord is wenschelijk.

Ruijsch Pelt. Bestaat deze familie nog? Was de eigenlijke familienaam: Ruijsch, of Pelt? En was dus Pelt, of Ruijsch, de aangenomen naam, en wanneer is zulks geschied? Den 23 Juni 1793 liet Lodewijk

Frederik Ruijsch Pelt, geh. m. Bartha Aletta Steenbergen, zijne dr Gerarda Aletta, te Amsterdam in de Noorderkerk doopen; waarbij Aletta Pelt als doopgetuige optrad. Welke wapens voerde dit echtpaar?

Amsterdam. J. G. DE G. J. JR.

v. Teylingen (XIV, 154; XXI, 157). Is de vraag omtrent de afstamming der thans levende familie v. T. uit het oud-adellijk gesl. van dien naam, reeds opgelost? Zoo ja, waar is die oplossing te vinden?

J.

Wapens gevraagd van:

a) Reinier v. der Beeke, pensionaris van Hoorn (1649) en Mr. Willem v. der B., secretaris van de weeskamer, raad in de vroedschap (1679) en pensionaris (1670—81) van Hoorn; *b*) Mr. Pieter v. der Graeff, burgemr (1685) en vroedschap (1681) van Hoorn; *c*) Mr. Cornelis Kaiser, weesmeester en president-schepen van Hoorn, geb. 1 Febr. 1703, † 14 Juli 1765; *d*) Jan Claeszoon Soop, zesmaal schepen (1496, 98, 1501, 13, 15, 19) en burgemr (1512) van Hoorn, en Cornelis Soop, dertienmaal burgemr (1581—1613) enz., aldaar. *e*) Is het wapen van Nicolaes Minnes, burgemr (1663, 64, 67, 71, 72) enz. van Hoorn Gedeeld: 1. in goud twee moorenkoppen met zilveren wrong, boven elkander; 2. in blauw drie (2, 1) zilveren hooivorkijzers? en hoe is 't helmteeken? — Is van Lambert Meliszoon (*Nav.* XXIII, 622) ooit een wapen bekend geweest?

Amsterdam. F. G. W.

Wapens. Welke waren die van Hendrik Johannes Hoogeveen, lid van den Raad van Indië, en van zijne gade Maria Johanna v. Zeijll.

H.

Wapens. Welke waren die der familiën Schellinkhout, Jongste en v. Korpershoek, die ongeveer in 1700 in Schiedam bestonden?

G.

GESCHIEDENIS.

Hertog Albrecht. Eenige mededeelingen, naar aanleiding van het werk van Dr. Eelco Verwijs: »De oorlogen van hertog Albrecht van Beijeren met de Friezen", in de laatste jaren der 14de eeuw.

Bladz. 517. *Tydeman Hopper* werd door genoemden Hertog 8 April 1399 »verleyt ende verleent" met het »ambachtheerscap ende »daghelixe gherecht van Waerlenze mit sinen toebehoren", waarmede Warns wordt bedoeld, in welk dorp hij misschien woonde. In het nabijgelegen Scharl was zijn broeder Harmen heerschap. Zij waren de zonen van Ivo Hopper. Zie het Stamboek v. d. Fr. adel. — Hij was den Hertog zeer genegen, om welke reden, naar men meent, deze hem veroorloofde de ruiten van het Beijersche wapen in het zijne op te nemen. Eén jaar te voren, 4 April 1398, was Hopper bevestigd in het Dijkgraafschap van een gedeelte dijks bij Harlingen, terwijl hij in Nov. 1398 voorkomt als 's Hertogen »Scout van Staveren". Den 14 Oct. 1400 werd hem als balling door Albrecht een Dordtsche gulden 's weeks toegewezen. — Chbk I, 269, 288 en 317.

Bl. 518. *Hero Henting*, zeer zeker Hottinga, bezat een schoon en sterk kasteel te Nieuwland bij Bolsward, hetwelk hij in 1399 bij uitersten wil vermaakte aan zijn eenigen zoon Goslick, dien hij bij Rienck N. had verwekt. — Hij wordt als de stamvader van het geslacht Hottinga in het Stbk genoemd. — De Hertog droeg hem 8 April van dat jaar op »die ambacht, heerscap ende daghelix gerecht van »Doedenkerke mit sinen toebehoren". Doedenkerke of Dodakerk was de oude naam van Nieuwland. — Zie ook Wins. fol. 217; Oudh. en Gest. II, 31 en Stamboek, op Hottinga.

Bl. 518. *Taike Ailsum*, vrij zeker Taecke Mockema, die te Aalsum, (gem. O. Dongeradeel) zal hebben gewoond, en de zoon was van Botte Mockema, die in 1370 te Morra woonachtig was. Taecke leefde nog in 1442. Den 8 April 1399 werd hij door den Hertog met »die ambacht »heerscap ende dagelix gherecht van Ailsum mit sinen toebehoren" beleend. Hij was gehuwd met eene ons onbekende vrouw, bij wie hij een zoon verwekte, die ook in 1438 voorkomt.

Bl. 518. Aan »*Hessel upter Geest*" schonk de Hertog »upten selven »dach..... die ambocht, heerscap ende dat dagelix gherecht van »Droesum mit sinen toebehoren", waarmede Driezum in Dantumadeel wordt bedoeld. Hessel upter Geest is zeer zeker Hessel Juwsma, die op Juwsma-state te Rinsumageest in Dantumadeel woonde, welke state zeer nabij Tjaerdastate was gelegen. Vgl. Charterboek, I, 435.

Bl. 518. »Item opten selven dach soe heeft mijn Here verliet ende »verleent *Asigo van Pellenzee* van die ambocht heerscap ende dagelixe »gherecht van Eusumraga mit sinen toebehoren". Op den 4 Sept. 1399 werd hem gegeven »die ambochtheerscip ende dagelicsche ge- »rechte van der stede van Bodelswairt ende van den dorpe van Pan- »rega". Hij wordt daarbij »Her Asigo" genoemd. Den 13 April 1400 werd die eerste gift herhaald en vermeerderd, en hem behalve Parraga (Eusumraga en Enpanraga) nog »die vry heerlichede" gegeven van Hichtum, Burchwert, Hertwert, Witmerzim en Aeldrim (= Arum). Wat de tegenwoordige naam van Pellenzee kan zijn, is moeilijk te zeggen; vermoedelijk Pingjum, dat mede, evenals de andere dorpen, in Wonseradeel lag.

Bl. 519 en 539. *Tyarche Waltha*, dezelfde als Tjerk Walta, die ongetwijfeld behoorde tot het bekende geslacht van dien naam, dat te Tjerkwerd eene state bezat. Ook hij werd 8 April 1399 beleend door den Hertog met »die ambocht heerscap ende dat daghelix ghe- »recht van Kerckweer" d. i. Tjerkwerd. In het Stamboek komt hij niet voor. Een naamgenoot en nakoomling van hem in de vrouwelijke linie, Tjerk Jongema, genaamd Walta, woonde in 1494 als grietman van Wonseradeel op die state. (V. Sminia, Grietm., bl. 25$^6/_7$). De namen Tjaart en Tjerk, werden vroeger, zoo ik meen, dooreen gebruikt, en hij is dan ook zeer zeker dezelfde als »heren Tyairt Waltha, Ridder", aan wien 4 Sept. 1399 werd opgedragen »die ambochtsheerscip »ende dagelicsche gerechte vanden dorpen van Korwaird ende Kerck- »weer", d. i. Kornwerd en Tjerkwerd.— (Zie ook hierna op Dirc Waltha.)

Bl. 519. »Item opten selven dach" 8 April 1398 werd aan »*Syvaert Wyaerde*", d. i. Sjoerd Wiarda opgedragen »die ambocht heer- »scap ende dagelixe gherecht van Wardum", d. i. Wirdum. Volgens het Stbk was hij een zoon van Pybe en Claer Eminga, woonde op Wiardastate te Goutum, en was in 1404 met Haringh Ha-

rinxma-potestaat van Friesland. Zie Stbk en o. a. W. v. Thabor. — Volg. sommigen was hij gehuwd, en liet kinderen na.

Bl. 508 en 619. Ook werd op dien dag »*Clais Vroukijnszoen* van Stellincwerf" op nieuw beleent met »die ambocht" enz. van »Oldebaercoep", waarvan de eerste beleening eene week te voren (31 Maart 1399) had plaatsgehad. Daarin heet hij »Claes Vrankijns zoen"; en het zoude ons niet verwonderen, dat hij een voorvader was van Johannes Vranckesz., die 1½ eeuw later (1545—68) grietman was van O.-Stellingwerf.

Bl. 523 en 526. Den 18 Juli 1399 gaf de Hertog aan »onsen »lieven en getruwen heren *Gheryt Camyngha* Ridder, om menighen »truwen dienst, die hi ons gedaen heeft ende noch oft God wil doen »sal, onse stede van Leewairden", benevens Stiens, Wirdum en Ferwerd. Die gift werd gedaan aan hem »ende sijn nacomeling", maar den volgenden dag indiervoege uitgebreid, dat zoo hij »sonder witt»achtige" d. i. wettigen zoon kwam te overlijden, de gift zou vervallen »op siin oudste wittachtige dochter". De gift wordt op bl. 523 geheel omschreven, en komt ook voor in 't Charterboek en bij Winsemius, alsmede in het Reg. van het Archief van Leeuwarden, waar bronnen worden aangehaald. Zie over hem vooral ook Ferwerda en Stamboek. — Gerrolt huwde 1° zijne volle nicht Hack (bij wie drie kind.), 2° zekere Tjemck N. (bij wie één kind). — Wij meenen uit deze, en ook uit andere giften, te mogen opmaken, dat de Friesche edelen, die zich onderwierpen aan het gezag van den Hertog, hunne stinsen aan hem opdroegen, om ze als leen weder terug te ontvangen, en tevens de dorpen, waar die stinsen stonden. De Hertog wilde dus het leenstelsel invoeren; maar dit kon hier geen wortel schieten. In Leeuwarden, Wirdum en Ferwerd, in welke laatste plaats hij woonde, hadden de Camminga's stinsen, en mooglijk ook te Stiens. (Zie vooral Ferwerda.) Hij schijnt vóór 1424 overleden te zijn.

Bl. 527. Op den volgenden dag, 20 Juli 1399, begiftigde de Hertog »*Elcke Wigghema*", destijds »Scout van Leewerden", met de goederen van Hessel Idsinga, die vermoedelijk te Huizum woonde. In den giftbrief wordt gezegd, dat hoewel vele edelen van Friesland den Hertog gehuldigd hadden, »somighe van onsen lande ende luden

»dairna onghehoersamich ende meynedich geworden siin", onder wie ook de voornoemde Hessel Idsinga, die de stoutheid had gehad »denselven Elcke, sinen wyve, kindere ende gesinde van sinen huze, »goeden ende erve" te verdrijven. Misschien was deze Hessel Idsinga eigenlijk een Scheltinga, en met eene Idsinga gehuwd, en alsdan de vader van Schelte Scheltinga van Huizum, die in de eerste helft der 15de eeuw moet hebben geleefd. (Zie Stamboek). — Elcke Wiggema is mooglijk dezelfde als Jeltcka Wiggema, die in 1436 schepen van Leeuwarden was, terwijl in 1451, 57, aldaar Gerlof Wiggema voorkomt, en wiens dochter Wikie of Wick, gehuwd met Johan Merser in 1458 een twistgeding had met Matthijs Unia over de nalatenschap van haren vader. Daaruit blijkt o. a., dat Gerlof toen gestorven was, en verder, dat de Wiggema's destijds eene stins en state te Nijehove, wellicht eene in de Gr. Kerkstraat en eene nabij de Brol bezaten. — Zie Archief van Leeuw., n⁰ 21, 33 en 41, benevens Oork. St. Anth. Gasthuis, bl. 10 en 30.

Bl. 528. »*Reyner Ottenz,* onse ondersate van Leewoirden", werd 18 Juli 1399 door den Hertog begiftigd met »alle sulke lande ende »erve, als die conversen van Aninghen cloester beseten hebben, ge»legen te Ritsum", dewijl de proost en kloosterlingen van dat klooster (Anjum) den Hertog ontrouw waren geworden.

Bl. 532. Den 19 Aug. 1399 werd een privilegiebrief uitgereikt aan *Aylof die Gruter* van der Sneeck" en »*Sicke* sinen zwagher", waarbij hun door den Hertog werd toegestaan om »haren cost ende »scade te verhalen up onsen vyanden in Oistvrieslandt als overhorige »ende meynedige lude", dewijl de Gruter »siin husinge beset heeft »binnen der Sneeck mit Sicke sinen zwagher ende anders sinen vrien»den up siins selfs cost, dat zij noch houden tot onser behoif jegens »onsen vijanden". Wie deze twee personen zijn, kan ik niet met zekerheid zeggen, maar de Gruter zal wel van elders afkomstig zijn geweest, uit Utrecht, Holland of Gelderland; en Sicke is vrij zeker Dekema † 1410. De stins, waar de Gruter te Sneek verblijf hield, komt later voor als Grutersmahuis; Napjus (bl. 78) zegt »Dekema- of »Grietersma-stins"; zoodat dit huis later aan de Dekema's schijnt gekomen te zijn. Misschien is de Gruter kinderloos overleden, en het huis daarna aan de Dekama's gekomen; want zeker is het,

dat *Sicke*, de achterkl. zoon van bovenvermelden Sicke's broeder Juw, het huis aan zijne kinderen naliet. Zie vooral De Vrije Fries, VII, 391 (noot). — Winsemins in zijne Beschrijving, (op Sneek) noemt het »Gruitersma", (Schot., Beschr., *abus.* Gratersma); terwijl het op de kaart van Ubbo Emmius ook voorkomt als »Decama- ofte Gruy-»tersma stins" gelegen naast het »Raedhuis", wordende die stins te dier plaatse op de kaart van Sneek in Schotanus' Beschrijving aangeduid als behoorend aan Jor Duco Martna van Burmania. — Niet onaardig is het hier te herinneren, hetgeen Jancko Douwama in zijn »Boeck der Partijen" op bl. 49 verhaalt over de Bul, die Karel de Groote den Friezen zou hebben gegeven: »Dan daer lewet nu" (aanvang 16de eeuw) »niemant in Frieslant, de dese principael bulle ge-»sien heft; want der gemene spraecke is, dat se verbrande to Sneeck »op *Grutersme* huis". Zie ook *Nav.* XXXVIII, 450 en 504.

Bl. 535. »Heren *Foye v. Dochem*, Ridder", een zeer bekend persoon in de Friesche Geschiedenis, was, volg. Martinus IJlstanus, Feije Heemstra. (Zie Winsemius, Kroniek, 217). Hij was heerschap te Dokkum, en een groot aanhanger van hertog Albrecht van Beijeren. Den 1 Sept. 1399 werd hij begiftigd met »die helfte van Dongeradeel"; terwijl de Hertog hem den 5 Sept. 1398 had begiftigd met het baljuwschap van »Dongherdeel, Doncmerdeel" (Dantumadeel), »Forwerderdeel, den acht Kerspelen" en »Oestbrocksterlant", welk laatste niet is, zooals velen meenen, het oostelijk gedeelte van Kollumerland, sedert 1542 als het Nieuw-Kruisland bekend, maar het westelijk gedeelte van de voorm. grietenij Kollumerland, in de 15e eeuw genoemd de oude grietenij Kollumerland. Zie de Friesche oorkonden van Colmjon en mijne Beschrijvingen dier voorm. grietenij. Hij wordt als de stamvader van het geslacht v. Heemstra beschouwd, en had volg. het Stamboek zes kinderen, waarbij men, naar aanleiding van Charterboek, I, 316, nog twee zonen zal kunnen voegen, Gheryt en Symon, achter welke namen t. a. pl. staat: »Heeren Feijen zoon", terwijl de naam »Feije van Dochem" voorafgaat. In de Kroniek van Sicke Benninge, uitgegeven door Mr. J. A. Feith, en opgenomen in de Werken v. h. Hist. Gen. te Utrecht, n° 48, bl. 73 leest men: »heer Ffije v. Dockum »mijt sijnen kinderen als Yhewen" (elders, Jelle) »ende Juen" (elders, Ibelle). — Toen de Hertog was verdreven, ging men heftig te keer

tegen hen, die hem geholpen hadden; zoo ook tegen Feije v. Dockum. »Sijn Huys hebben se verstoort", zegt Schot., bl. 219a, »ende berooft, »omdat men seyde, dat hij den Hollander in 't Landt gebrocht hadde".

Bl. 537. *Jouka Doynga* kreeg 1 Sept. 1399 het »ambocht heerscip »ende dagelicxe gerechte" van Irnsum en het daarbij gelegen »Aelsum". Hoewel men eerder zou denken aan den geslachtsnaam Donia, zoo meenen wij hem voor eenen Douma te moeten houden, daar de Douma's eene stins te Irnsum hadden.

Bl. 538 en 543. »*Scolta Lackama*" is iemand, van wien wij in staat zijn iets meer te zeggen, hoe vreemd zijn naam ook klinke. Met hem toch wordt bedoeld Schelte Liauckama, die op Liauckamastins te Sexbierum verblijf hield, waarop ook zijn vader reeds had gewoond. Hem werd 4 Sept. 1399 opgedragen »die ambocht heerscip »ende dagelicsche gerechte van Pieterbierim en Wijnaldim"; terwijl hem reeds 26 Aug. van het vorige jaar was opgedragen het baljuwschap van »den Vijfdelen dat is te verstaen Froenkerdeel, Berradeel, »Mennaldamadeel, Hannawarderadeel, Bauwerderadeel". (Friesche Oorkonden, uitgegeven door Colmjon). Den 3 April 1400 werd hij beleend met »die vry heerlichede van den dorpen hierna gescreven, als: »Pieterbierim, Wynalden, Sexbirim, Mennertsga, Mennaldem, Op die »Rijp ende Boxim". Hij was gehuwd met Ebel Hebbema, Hibbema of Hobbema, dr v. Wilco of Wybe, die te Oosterbierum woonde, op het kerkhof van welk dorp Schelte en zijne vrouw begraven liggen. Schelte leefde nog in 1420, en liet als kinderen na Schelte en Trijn. Zie Stamboek, en de Beschrijvingen van Liauckama State.

Bl. 538. *Galtika Aninge* kunnen wij nergens thuis brengen; misschien een Eminga of Eninga. Den 4 Sept. 1399 werd hij beleend met »die ambocht heerscip" enz. van Weswoude; terwijl hij op bl. 474 schout van »Woldrichem" (Workum) wordt genoemd.

Bl. 538 en 543. *Baubo van Sauwert* of *Baubo Zuwairt* werd 4 Sept. 1399 met de ambachtsheerlijkheid van Oldega en 3 April 1400 bovendien nog met die van Pingjum en Kimswerd beleend. Of hij een Fries was, weet ik niet.

Bl. 542. »Her *Dirc Waltha*, Ridder, ontving 3 April 1400 in leen de »dorpen van Kercweer, Mackinge, Coernwairt, Sudringe (Surich), »Alingwere ende Exsmora". Daar evenals hiervoren bij Tyarck Waltha,

ook hier het dorp Kerkweer (Tjerkwerd) wordt genoemd, zoo twijfel ik geenszins, of men heeft hier met eene hernieuwing der gift, en dus met denzelfden persoon te doen. Dirk zal dan de verhollandiseerde naam van Tjerk zijn. (Zie hiervoren).

Bl. 543. *Goidscalc Hesselinge* ontving 3 April 1400 »die vrijheer»licheit" van »Tyedmarim, Oisterberim, Tzomgum, Vraenker, Cu»tynghim, Mydlim, Ludingkerc, Heerbadigim, Achlim ende Hitsim".

Bl. 547. Den 7 Dec. 1400 schonk de Hertog aan zekeren *Herman Howenpe*, vermoedelijk Herman Hoppers, zie bladz. 257, »een huys ende »hofstat mit horen toebehoren, gelegen binnen onser stede Dochem, »ende nu ter tijt bezit Alteka van Dochem, die siin lijf ende goet jegens »ons verbuert heeft, ende ons meynedich ende ongehoersamich geworden »is". Deze Alteka was een Camstra, zooals blijkt uit Schotanus, 244; Beninga (ed. Feith) bl. 74 en Worp van Thabor, IV, 33, welke laatste aldaar verhaalt, dat joncker Keno uit Oostfriesland, Dockum in 1418 ingenomen hebbende, zijn huis, »op die suider zyde van Dockum", omverhaalde. In het Stamboek wordt in gener. 2 v. Camstra aan Feycke Camstra eene *dochter* Atheke gegeven; doch wellicht moet men daar Alteke lezen, en was het geen dochter, maar een zoon.

Bl. 547. *Everaert Doedinga* ontving 17 Mei 1401 in leen de dorpen Irnsum en Aelzum. Wij hebben hier dus met eene vernieuwing der gift te doen, en dan is hij dezelfde als de vroeger genoemde Jowke Doynga, of wellicht was Everaert een zoon van Jowke. Wij gelooven het eerste.

Bl. 548. *Reyner Eppinga* ontving 18 Mei 1401 »Jaringehws" met bijbehoorende landerijen, gelegen »tot Werlds" (Warns), hetwelk verbeurdverklaard eigendom was van het klooster te Hemelum. Toen hij kort daarna overleed, ontving zijn zoon Sybrant dit leen den 6 Oct. 1402, toen nog onmondig. (Zie ald. 553.)

Bl. 549. *Bernt van Pellenze*, broeder van Azigo, dien wij boven noemden, ontving 23 Mei 1401 de goederen, die de Hertog indertijd aan zijn toen overleden broeder Asigo gegeven had. Zie hiervoren, en ook Charterboek I, 316.

Bl. 553. *Sybrant Eppinga.* Zie boven, op *Reyner Eppinga.*

Behalve de bovenvermelde edelen, op wie wij beneden nader terugkomen, treffen wij te dien tijde nog enkele andere aan. De voornaamste en meest bekende uit hen is wel 6 :

Reynick van der Sneecke. Hij was ridder, en heette eigenlijk Rienck Bockema, heerschap te Sneek, waar hij met zijne vrouw Bott-Feicke Sickinga dr het huis »Rodenburch" bewoonde. Zijn vader was Bocke Donia. Met den koning van Engeland ging hij de Turken bevechten, en streed zoo dapper, »dat hij daer om zijnen vromicheyt worde ridder »geslaegen". Na den dood zijner vrouw († 1386), ondernam hij een jaar later eene reis naar Jeruzalem; vertrok uit zijne woonplaats 3 Febr. 1387, en kwam 14 Oct. daarna weder te huis. Vervolgens toog hij in 1393 met hertog Willem van Gelder en eenige Duitsche prinsen naar Lithauwen, en belegerde het slot van Wykolt, prins van L., die christen was geweest, maar later afgevallen. Toen het slot was ingenomen, vond Bockema daar een Mariabeeld, hetwelk hij met zich nam naar Friesland, en in de St. Anthonius-kerk te Sneek plaatste, later »die Crucebroeders kercke". Ook nam hij twee jongens uit Lithauwen mede naar zijne woonplaats; de een wilde niets deugen, de ander werd procurator in 't klooster Thabor, hetwelk door Bockema in 1406 werd gesticht. — Toen Albrecht van Beijeren Friesland had ingenomen, stelde hij »baelyuwen, nae den Hollantsche wijs ende »costume" aan, »die schulten ofte grietmans onder hem hadden". Zoo werd ook Bockema als baljuw aangesteld. In Oostergo waren drie baljuws, nml. de vroeger genoemde Gerrolt Cammingha, wiens baljuwschap omvatte Leeuw.dl, Tietj.dl, Idaar.dl, die Hem (Rauwerderhem) en Smallingerland, terwijl Feye v. Dockum (Heemstra) tot baljuw werd aangesteld van het andere gedeelte, waaronder begrepen was Dong.dl, Dant.dl, Ferw.dl, Achtkarspelen en Oostbroeksterland. Verder werd aan Yenike Doeding het baljuwschap opgedragen van »Borndenvrede, Upsterlant en Smaelneemgherlant". Dit laatste is vreemd, daar dit ook onder 't baljuwschap van Cammingha voorkomt. Claes Vrouckynsz. werd baljuw van »Stellingwerve en van de Kuynre", en Foppa Attenis van dat van »Scoterwerf, van Oesterzee en Echten". In Westergo waren drie baljuws; t. w. Schelte Liauckama, vroeger reeds genoemd, werd baljuw van de »Vijf deelen", Tjaert Waltha van »Woudenzera en Oldenvrede", en de bovenvermelde Rienck Bockema van »Olden Wagenbrughe", dat ongeveer Wijmbritseradeel, Gaasterland en Doniawerstal omvatte (Register van Friesche Oorkonden, door Colmjon). — Als de Hertog echter het land in 1399 weder moest

verlaten, trok Bockema met hem. Toen werd »Roedenburch, zyn huys toe Sneeck, verdurven". Tengevolge van een bestand tusschen den Hertog en de Friezen in 1401, keerden de ballingen in 't land terug, en ook heer Rienck kwam in 't volgende jaar, 1402, weder te Sneek, in welk jaar zijne eenige dochter His huwde met Agge Harinxma thoe Heeg, die in 't volgende jaar een zoon verwekte, Bocke, stamvader van de Harinxma's thoe Sneek. Rienck ging vervolgens in het door hem gestichte klooster Thabor, stierf »zeer oldt van »jaeren", 29 Febr. 1436, en werd in de kerk van het klooster »int »choer" begraven. Zie Worp v. Thabor, IV, 5—10 en 113; Stamboek op Harinxma (oud.), en ook Charterboek I, 411 (1420).

Harinck in den Haege was Haring Harinxma, heerschap te Heeg, wiens zoon Agge met His Bockema bovenvermeld, huwde.

Wybe Andletsma, vrij zeker behoorend tot het geslacht Andla, dat te Ried in Franekeradeel was gevestigd. Cf. Stamboek op Douma v. Oenema, gen. 4: Latsma of Andla.

Herta Hesselinga, zal zijn Hette Heslinga, mooglijk van Hitzum. In 1410 werd een Siurd Heslinga van Hitzum, grietman van Franekeradeel. Ook komt in dienzelfden tijd (± 1398) een Goslick of Godscalc Heslinga voor.

Dr. E. Verwijs vermeldt op bl. LXXXIII (zie ald. ook bl. XXIX), dat 29 Juli 1398 een gezantschap naar den Hertog ging, bestaande uit Gerryt Cammingha, Tyarck Walta, Here Hottinga, Syurd Wyarda, Goslick Heslingha, Feye van Dockum en Tydmer Hoppers. In Maart 1399 ging ditzelfde gezantschap naar 's Hage. Ald. bl. XCV. Den 10 Aug. 1398 deden 12 Friesche edelen, allen hiervoren genoemd, den eed van getrouwheid uit de verschillende deelen van Friesland, als Feye v. Dockum, Hessel upter Gheest, Garwart Kampinge en Siwaert Wyaerta, — uit *Oestergo*; Schelte Laetkama, Wybe Andletsma en Herta Hesslingha, uit de »Vijf deelen"; Asigo to Tellenze en Thiert Walta, uit Woldense en Reynick van der Sneke, Here Hoyting en Haring in den Haege uit Wagenbrugge, — allen uit *Westergo*. — Verwijs, bl. LXXXV en Charterboek, I, 282. Vlg. bl. XCII waren zij allen Vetkoopers en Hollandschgezind. Als degenen, die het niet met hen eens waren, noemt Verwijs bl. XXXIX, Juw Juwinga, die zich in den aanvang sterk tegen den Hertog verklaarde, alsmede

bl. XCIX Sytse Dekama, Gale Hania en Ode Botnia, die den Hertog in 1399 wilden verjagen. Dit gelukte dan ook maar al te wel; en het gevolg hiervan was, dat vele Hollandschgezinden, vermoedelijk reeds in den zomer van 1400, eene veilige schuilplaats in Holland zochten. De Hertog begreep, dat hij aan de Friezen, die hem zoo geholpen hadden en die, nu de Hertog verjaagd was, alles verloren hadden, wel eene vergoeding diende te geven. En dit deed hij volg. eene oorkonde van September, door aan een veertigtal een jaargeld te schenken. (5 en 7 Sept., Charterboek, I, 315, en Verwijs bl. CXXXIV). Onder hen treffen wij onderscheidenen aan, die wij nog niet noemden. Wij zullen ze hier laten volgen en de reeds genoemden met een sterretje teekenen.

*Heer Gerryt Cammingha, Ridder	200	holl.	gld.	's jaars;
*Léwe Tiaetse »Hr. Gerrits zuster zoon"	25	»	»	»
deze komt in 't Stamboek, evenmin als zijne moeder voor.				
*Elcke Wiggama,	50	»	»	»
*Woub, (zeker Jouck) Doykinga of Doinga	27	»	»	»
*Heer Feyo van Dockum	200	»	»	»
*Take Aelsoma	50	»	»	»
*Heer Azigo wyff van Pellenze met haar kinderen	150	»	»	»
*Rewenick van der Sneke	200	»	»	»
*Heer Dirc Walta	200	»	»	»
*Godscalc Hesselinga	50	»	»	»
*Galtika Amingha	25	»	»	»
*Sculta Latkama	50	»	»	»
Aytet Wiskinga	25	»	»	»
Jonge Thomas	25	»	»	»
Sicka Laswerda	18	»	»	»
Poppe Feddenzoon	15	»	»	»
Ella Buama (Buma)	10	»	»	»
*Gerryt en Symen, zonen van Heer Feijo v. D. [1]) ieder:	25	»	»	»
Riscka, zwager van Feijo	25	»	»	»
Sasbet, neef van Feijo	28	»	»	»
Riscka Ouwinga	28	»	»	»
Camma Hendrickszoon	5	»	»	»
Rewart Taynga	50	»	»	»
Reynke	5	»	»	»
Ynka Daynga (Donia?)	36	»	»	»

[1]) Zie bladz. 261 hiervoren.

Gabe Hoppinga	30	holl.	gld.	's jaars;
Hiddo van Bosinghern	28	»	»	»
Roelof Symonsz.	16	»	»	»
Mella Broedersma (Broersma ?)	16	»	»	»
Fedda Sickinga	50	»	«	»
Johan Fokama (Fockema ?)	19	»	»	»
Ewert Matthijsz	15	»	»	»
Alert Rode	8	»	»	»
Bonna upten Zywerdyck	14	»	»	»
Hidda en Wyba	25	»	»	»
Johan die Snijder	7	»	»	»
Pyba Doynga (Donia)	8	»	»	»
Algher	5	»	»	»
*Boenka van Sauwer	50	»	»	»
Etta toe Keppenisse	25	»	»	»
Tynert	8	»	»	»

(Zie nog hierna). Sommigen schijnen mij toe uit de Gron. Ommelanden te zijn.

Dr. Verwijs, t. a. pl., bl. CXLV zegt er van: »Ook het jaargeld »uit de deerlijk verarmde schatkist van Albrecht zal wel niet veel »meer dan een jaargeld op het papier zijn geweest".

In den winter van 1400/01 verlieten vele dezer edelen dit gewest, en trokken o. a. naar Haarlem. Zoo vinden wij Dirck Walta reeds Nov. 1400 met »sommige van sinen vrienden" in Holland. Hertog Albrecht zond toen een bode naar Dordrecht met verzoek, dat deze stad hen in dienst zou nemen. Verder begaven zich daarheen Feye Heemstra, Gerrit Cammingha, Rienck Bockema, Schelte Liauckama, Godscalc Heslinga, Bauko to Pellenze, enz. Bij een nieuw-beraamden tocht in 1401 vinden wij hertog Albrecht 11 Juli te Hoorn, waar zich toen ook Feije Heemstra en Gerrit Cammingha bevonden (Verwijs, CXXXIV, CXXXV en CXLI). Verder vindt men nog in het werk van Dr. Verwijs, aangeteekend, bladz. 277: dat »Foyen van Dochem, Tyman Hopper, Gerryt Cammingha, Hero Hottinga en Hessel uptie Geest", alsmede »Everlün enen Vrieze", ieder »enen zilveren tuyn" ontvingen, d. i. een zilveren keten, waarschijnlijk van de orde van St. Anthonius (zie ald. bl. 602). Bl. 278: kosten »van »enen sadel mitten gereide, die geleit worde upten perde dat her Foye »van Dochem minre vrouwen gaf". Bl. 307: »upten Pinxerdach Foyen »kinder van Dochem gegeven te speelgelde 1 gulden van XXI gr.". Bl. 446, 447, 448, 449 en 450: Gerryt Kammingha en »heren Feyen"

soldij gegeven; aan een inwoner van Haarlem »betailt van coste, die heere Feye van Dochem ende here Gherijt Kammynga mit horen gesellen binnen langen tijt tot sinen huse gedaen hadden inden winter lestleden"; hetzelfde aan een ander inwoner van Haarlem voor kost van Rienck Bockema, Dirck Walta, Schelte Liauckama, Godscalc Heslinga, Baucko te Pellenze »mit andere horen gesellen"; evenzoo aan Pieter Potter te Haarlem wegens kost van Rienck B., Dirck W., Godscalc Heslinga, Fedda Sickinga e. a., en verder wegens ziekte van Rienck B. en Godscalc Heslinga, betaald aan »enen wagenair, die heren Foijen ende heren Gheryt Kammynga uter Hage t Enchuzen voerde, als sy t Staveren wairts togen"; hetzelfde voor »wagenen", die Cammingha en Heemstra met anderen uit den Haag naar Haarlem hadden gebracht; (zie boven). Bl. 455: Cammingha en Heemstra ontvangen geld, Bl. 468 en 469: aan Willem van den Berge, in den Haag werd betaald eene som »van coste, die here Gheryt Kammynga ende here Foije van Dochem mit XII parsonen tot sinen huze gedaen hadden omtrent IIII dage in Meije lestleden", waar zij 8 weken geweest waren; evenzoo wegens kost voor »here Taka tot sinen huse gedaen hadden mit XVIII personen bynnen eenre maent"; hetzelfde wegens kost van Bauko te Pellenze, Schelte Liauckama en voor wagenaars ten behoeve van Kammingha en Heemstra. Bl. 474: aan »Galteka Anynga, (die) scout was tot Waldrichem in Oistvrieslant, die thuys trecken woude, gegeven te hulpe tot sinen teergelde" eene zekere som gelds. Behalve de hiervoren vermelde jaargelden, komen nog in 't Charterboek voor, I, 317: (Sept. Oct. 1400):

Mamminga (Dirc? zegt Schwartzenberg)	50 h. gld. 's j.
Lulle Andela	25 » » »
Take Aelsoma	50 » » »
Reynke »Heren Rewenyckz. moeder" (Bockema)	35 » » »
Tyman Hopper	enen Dordr. gulden.

Eenige belangrijke aanteekeningen over de oorlogen van hertog Albrecht met de Friezen, vindt men bij Jancko Douwama, B. de P., bl. 59 en 60 en vgl. Verwijs, bl. XXXVIII. Hij verhaalt daar, dat het »van oldes een gewoente" was geweest in Friesland, dat, hoe groot de partijschappen ook mochten zijn, zoodra er gevaar van buiten dreigde, »so was der partye doet, en nemant mochten wraeck

»nemen vant gene", er te voren geschied was. Toen nu het gerucht liep, dat hertog Albrecht Stavoren had ingenomen, vergaderden de Vetkoopers te Rauwerd en de Schieringers te Oldeklooster, beramend hoe men hertog Albrecht zou verdrijven. Nadat de Vetkoopers hunne denkbeelden hieromtrent op schrift hadden gebracht, zonden zij dit naar Oldeklooster om »raet ende advijs" van de Schieringers daarop te vernemen. Deze handelden volg. J. D. zeer trouweloos; want zoodra zij hadden bemerkt, wie daar te Rauwerd bijeen waren, zonden zij een bericht naar hertog Albrecht »dat he met sijnen macht solde comen in der nacht tot sulker plaetz; so wolden se sijne Gnaden leweren alle de gene, de hem solden mogen wederstant doen". De Vetkoopers waren hierop natuurlijk niet voorbereid. »Onna van der Capelle", zooals J. D. hem noemt, d. i. Oene Kempema of Oenama van Tercaple, had te Rauwerd twee zusters »beraeden" d. i. verloofd, de eene op eene state te Flaersum, de andere op eene state te Inhemringen. Op zekeren nacht had Oene »met noch ander 17 Heerscapen van syn frunden" zijn intrek genomen op »Inhemringen, dat een schoen huis was, ende oeck wal, genoech starck, als der tijdt een huis in Frieslandt stunde". Juist in dien nacht kwamen de Schieringers met hertog Albrecht vóór dit huis, overrompelden het en namen de niets kwaads vermoedende Vetkoopers allen gevangen, niet alleen die welke op genoemde state verblijf hielden, maar ook vele anderen »de se daer funden in de herbergen". De gevangenen werden naar Stavoren vervoerd, en op zwaar rantsoen gesteld; o. a. Oene Oenema op »1800 Francker schilden". Daar hij nu niets had te betalen, gaf hij zijne twee zonen Kempo en Tjepke te gijzel. De eerste stierf te Stavoren, en de andere werd door zijn vader voor diezelfde som gelost »buten alle costen en andere scaden".

Inderdaad komen de namen der straksgenoemde staten ook later nog voor. In Reg. 1511, I, 279 leest men Flaersem, en in 't Benef. boek, bl. 129 Flansemelandt en Imhemmeralanden. In Schotanus' Beschrijving, in 't Geogr. Wbk, en bij v. der Aa worden de namen van Flansum en Inhimmeren onder Rauwerd opgegeven, en evenzoo op de Nieuwste Kaart van Rauwerderhem. De kaart van Schotanus in den Atlas geeft alleen Flansum, die in de Beschr. alleen Inhimmeren. Het laatste lag ten zuid-oosten onmiddellijk bij Rauwerd, het andere

op verderen afstand ten zuiden van dit dorp. Wie er destijds verblijf hielden, weten wij niet; maar het schijnt, dat twee zusters van Oene daar gehuwelijkt waren. Niet onwaarschijnlijk woonde op Flaersum of Flansum (zie ook Oudh. en Gesch. op Rauwerd) een Albada, daar volg. J. D. in later tijd, omstr. (volg. Stbk) 1462, een Renick v. Flaerzum huwde met Sjouck Aytta weduwe Wybe Jaricks Jelckama, welke Renick volg. het Stamboek was Rienck Albada van Goënga (J. D. bl. 524). Met wien de andere zuster van Onna, die op »Inheimringen" of Inhimmeren woonde, kan zijn gehuwd geweest, bleef ons onbekend.

Er schijnt inderdaad een geslacht Inhiemra bestaan te hebben; zie o. a. op Douma, Stamboek, II, 60, aant. 5 en 't Register. Verder ook, Sicke Inhiemra, van Rauwerd, huwde Ydt Jousma, die tot dr hadden Jouck Inhiemra, gehuwd aan Douwe Gales v. Galema (Stamboek, Jousma, gen. 1. aant. 3). Het wapen van Inhemra op den steen van Douwe Galema † 1501 en begraven in de kerk van Nes bij Akkrum is Gevierendeeld: 1. ster, 2. leeuw, 3. halve adelaar, 4. drie (2, 1) leliën. Vgl. Verwijs, t. a. pl. bl. LXXXIII.

Wat nu Onna en zijne kinderen betreft, hierover het volgende. In de voorrede op J. D.'s Geschriften, bl. 55, wordt vermeld, dat Oene Kempema te Ter Caple omstr. 1400 leefde; en deze zal wel dezelfde zijn, als de bovenvermelde. Hem worden daar twee kinderen toegekend, nml. Bauck en Tjepke. Deze laatste zou zijn gehuwd geweest met Rints Douma, die 1485 zou zijn overleden, en hij omstr. 1489, volg. de vervaardigers van het Stamboek, op grond van een grafsteen in de kerk te Tercaple. (Vgl. De Vrije Fries II, 133). Doch indien deze Oene Kempema inderdaad dezelfde is als »Onna" bij J. D. genoemd, en hij twee zonen had: Kempe en Tjepke, die in 1398 reeds op een leeftijd waren, dat hun vader hen in gijzeling liet, dan kan hij bezwaarlijk eerst in 1485 gestorven zijn (zie Voorrede op de werken van Jancko Douwama, bl. 57). Vgl. vooral aant. 5 en 13 op Douma, in het Stamboek.

Jancko Douwama spreekt verder (bl. 61) over de beleening van Noord- en Zuidhorn en »de Waert". Van elders blijkt, dat daarmede zekere Pieter Reynersz. werd beleend (vgl. Driessen, Mon. Groningana). Verder verhaalt hij, dat hertog Albrecht »liet maecken voele coste-

lycke burgen int lant; to weten 11 burgen liet he maecken in Westerlant, ende 3 burgen liet he maecken in Osterlant" (bl. 63). Iets verder zegt hij: »So stunde der tydt to Dockum een burch often slot, ende ther Lune [1]) ende to Ezemer zyl; ende recht oever up het Uthlant (op de Groninger kust) stunde oeck een to mael groet ende en starck slot". Bl. 66 noemt hij nog die te Mackum, welke door verraad werd ingenomen. Op bl. 68 wordt medegedeeld de inneming van het slot op 't Uitland, waarop zich 332 manschappen bevonden, »de al gedrencket worden". Behalve deze twee, die in 1420 werden verwoest, werden de overige »al in de »tijdt van 4 maent destrueert ende to niete gedaen".

Ten slotte moet ik nog met betrekking tot dit onderwerp herinneren aan het feit, dat hertog Albrecht plaatsen in Friesland in leen schonk aan Hollandsche edelen, wier nakomelingen later daarop nog hun vermeende rechten lieten gelden, waarop vroeger door mij in dit maandwerk is gewezen; zooals de gift van 18 Mei 1399 aan Philips van Wassenaar gedaan (Verwijs, bl. 522 en *Nav.* XXXVIII, 392), en evenzoo die van 11 Aug. 1398 aan Arend van Egmond, betreffende Ameland. (Verwijs, bl. LXXXVI en *Nav.* ibid. 503; bij dit laatste kan nog worden gevoegd eene oorkonde in 't fransch, betreffende hetzelfde onderwerp d.d. 12 Mrt 1542 berustend in het oud-archief van Friesland, en eene oorkonde van 26 April 1563, voorkomend in N° 16, bl. 19 der Kroniek van het Hist. Gen. te Utrecht).

In een oud kroniekje, vermeld in De Vrije Fries II, 119, wordt gesproken van den eed te Stavoren in 1398; maar dit schijnt minder juist te zijn. Verder op 1400 (d. z. m. z. 1399): 29 Juni en 10 Juli wierpen de Friezen het juk weder af. Vgl. Verwijs, bl. CXIII en 'IV. Albrecht gaf 5 Nov. 1398 Stavoren ter bewaring en verdediging aan Gerrit Heemskerck, hetgeen de Hertog bij brief van 8 Juli 1399 verklaarde, dat hij ook gedaan had (Codex Diplom. Utr. Gen.). Dr. Verwijs vermeldt dit niet, evenmin als het feit, dat de Friezen Stavoren

---

[1]) Over het »Huis ter Lune" benoorden Kollum gelegen, waarvan veelvuldig in het bewuste werk van Dr. Verwijs gesproken wordt, deelde ik vroeger het een en ander mede in mijne Beschrijving van de Lauwerzee en de Beschrijvingen over de gemeente Kollumerland c. a.

in 1414 herwonnen, nadat de Hollandsche graven het dertien jaar lang bezet hadden (»Chroenick der Byscoppen van Uttert", Utr. Gen.).

Kollum. ANDREÆ.

Joachim Hopperus (Jochem Hoppers). In »Le grand théatre sacré de Brabant", I, 264, treft men het volgend grafschrift, in de kerk van het klooster der Dominicanen te Brussel, aan:

Hier leet begraeven Vrouwe Christina Bertolff, huysvrouwe van wylen Heer Joachim Hoppers, in syn leven Riddere, Heere van Dalem [1]), Raet van Staeten ende bewaerder der Segels vanden Lande van herrewaerts over [2]) by den persoon van syne Majesteyt Philippus den tweeden, Coninck van Spanien etc. sy sterft op den derden dagh van November inden jaere ons Heere M.Vc.XL. synde in haer LXV jaer.

Quartiers.

Hoppers, Jongama, Priesma (Piersma), Jariga, Bertolff, Scribani, Van Adingen, Brevivre.

---

[1]) »De alige graafschap, hoerlijkheid, en land van Dalem, (bij Gorinchem), met alzulke rechten, als den koning daar aan toebehoorden, met landen, cijnsen, tiendens, dijkschouwen en andere gerechtigheden, wierden door Philip den II, in 't jaar 1568 aan Joachim Hopperus, voor zonderlinge diensten, als een Geldersch leen, met 15 goudguldens te verheergewaden, geschonken". Van Spaen, Inl. t. d. hist. v. Geld. IV, 338; vgl. III, 329—30. — »Dalem was een heerlijkheid, oudtijds in het bezit van het geslacht v. Arkel. In 1425 kwam ze door koop aan hertog Arnold, die haar met het ambt van Tielerwaard vereenigde. Toen was Dalem geen graafschap, en nergens blijkt, dat het later tot een graafschap verheven is. Wordt hier (in de bijgebrachte oorkonde van 22 Aug. 1505, waarbij hertog Karel zijnen »lieuen raet ind drosset op Veluwen, Henr. v. Ghent" in het bezit van »die greeffschap van Dalem" stelt) van de *graafschap* van Dalem gesproken, men zal bij die uitdrukking, evenals in *waldgraafschap, burggraafschap, dijkgraafschap* en diergelijke, bloot aan eene regterlijke bediening te denken hebben. Men vergelijke den brief van Januarij 1498, waarbij hertog Karel de heerlijkheid van Dalem aan Willem v. Rossem verpandt, uitg. in Kemp's Beschr. v. Gor. ende lande van Arkel, bl. 426, met ambtbrieven van drosten, ambtlieden, waldgraven, b. v. van den drost van Roermond en Montfoort, van den ambtman van Overbetuwe, van den waldgraaf in 't Nederrijkswald, van den waldforster in de Lytert (Oork. n° 230, 301, 305, 502); — en de overeenkomst springt dadelijk in het oog". Nijhoff, Gedenkw. u. d. Gesch. v. Geld. VI 1, bl. 332, Oork. n° 500.

[2]) d. i. het Overkwartier van Gelderland, of het kwartier van Roermond; zie Nom. Geogr. Neerl. III, 8. RED.

Bij de aanhaling van dit grafschrift (*Nav.* XV, 56), is minder gelet op het sterfjaar van den man, den beroemden Fries Joachim Hopperus, † te Madrid 15 Dec. 1575, oud 53 jaren. Er blijkt echter uit, zoowel als van elders [1]), dat zijne vrouw hem overleefde, en dat zij dus onmogelijk in 1540 kan gestorven zijn. Dat hier eene drukfout in 't spel is, wordt echter duidelijk door het medegedeelde bij Gab. de Wal, De claris Frisiae jurecons., Leov. 1825, Annotat. p. 93: »Uxorem duxerat, jam eo tempore, quo Lovanii habitabat, Christinam Bertolf, filiam Gregorii Bertolfii, senatus Frisiae sub Carolo Quinto praesidis, quae a° 1590 est mortua et Bruxellis sepulta".

M°.

VRAGEN.

Vicarieën. St.-Joris-vicarie te Amersfoort. Van de gelden dezer vicarie worden jaarlijks aan vijf studenten te Utrecht, zonder aanzien van faculteit, beurzen verstrekt. Onze Koning heeft er de beschikking over. In »Kerkelijke Historie en Oudheden der zeven Vereenigde Provincien" door v. Heussen en v. Rhijn, II, 190 vindt men, dat er in de St.-Joris-kerk te A. drie vicarieën waren, nml. op het altaar van St.-Nicolaas, op dat der H. Maagd en op dat van St.-Andries en St.-Agnes. Tevens worden daar de laatste bezitters vóór de Hervorming opgenoemd. Kan iemand iets over de geschiedenis dier vicarieën, en hunne samenvoeging mededeelen? [2]) Hoe komt het, dat de eerstgenoemde ter begeving staat van onzen Koning? Is zulks met meerdere het geval?

St.-Joris-vicarie te Oene (Veluwe). Ook deze vicarie strekt (doch voor $^2/_3$) voor eene studiebeurs te Utrecht, en wel voor eenen theologant ($^1/_3$ is voor den predikant van Oene). Zie Kerkel. Handbk. door v. Alphen bijlage E en v. H. en v. Rhijn, VI, 708. Wie weet iets naders hierover mede te deelen? De St.-Dionysius-kerk ald. had eene vicarie op het St.-George- of St.-Joris-altaar, welke in 1571 ter begeving stond

[1]) Zie Mr. J. H. Beucker Andreæ. »Eenige mededeel. omtr. Joach. Hopperus enz., in »De vrije Fries" V, 1850, bl. 121 e. v.

[2]) Vgl. *Nav.* XXXIII, 460, naast ibid. XXXII, 469—71; welk laatste artikel wel verdere beantwoording der vraag onnoodig zal maken. RED.

van Franciscus Hulsen, burgemr van Deventer. Hoe komt het, dat de begeving om de twaalf jaar afwisselt tusschen de familie Dibbetz en de regeering (van? — zie v. Alphen t. a. pl.) als vervangend het kapittel van St.-Marie te Utrecht? Zie Beschikking v. den Minister van Binnenl. Z. i. d. 12 Juli 1847, n° 140, afd. 5. Sedert 1 Jan. 1883 is de regeering aan de beurt.

H. H. J. S.

OUDHEID-, MUNT- EN PENNINGKUNDE.

Voirofferen (XXXII, 93, 94). Hadden de heeren Craandijk en Eschauzier inzage kunnen nemen van het origineele stuk, dan ware er voorzeker geen strijd geweest over de vraag, of Arnoud v. Hodenpijl en Arnoud v. Dorpe éénzelfde persoon kunnen geweest zijn. S. v. Leeuwen in zijne Bat. Ill. e. a. blijken ook hier al weder niet betrouwbaar te zijn. Ik laat dus het stuk hier volgen, zooals het werkelijk luidt:

»Een seggen tuijssen Arnoud van Hoēnpijl alse van den voirofferen ende paijs »nemē. Wy Willam grave van Heneg^e etc. doen cond etc. dat een parlement was tussen Arnoud van Hodenpiil ende sine broederen op die ene zide ende Jan Coppaerds sone op die ander zide om dat voir offer̄ ende voir paes te nemen van hem ende van horen nacomelingen te Sciplede in die kercke, des si an beijden siden an ons blevē te besceijden waer of wi onse segghen van en̄ segghen dat Arnoud van den dorpe sal voren offeren ende paijs nemen (ēdaer na Arnoud van Hodenpiil, daer na Jan Coppaerd sone) daerna die outste broeder van dien van Hodenpiil ende des ghelicke hare wive. In orkonde etc. Ghegheven in die Haghe des vridaghes na Kersdach int jaer ons Here Mccc ende XXIII.

S. v. Leeuwen zet voor het hier gezegde »nacomelingen" wijven, en laat geheel weg hetgeen door mij tusschen haakjes is geplaatst; juist, hetgeen aanleiding kon geven tot vreemde beschouwingen.

Haarlem. J. C. GIJSBERTI HODENPIJL.

de la Porte (XXXVIII, 580). Op de 2—9 Sept. 1889 bij G. Theod. Bom & Zoon te Amsterdam gehouden verkooping van gedenkpenningen, enz., nagelaten door H. N. Tetterode, te Huizum, en »een

bekend verzamelaar, in Zeeland", en munten, nagelaten door A. Voombergh te Amst., kwam onder nº 534 voor:

1740. Uitmuntend gegraveerde kapitale gedenkpenning op het overlijden van P. Cossart te Rotterdam. *Vz.* eene fraaie allegorie. *Kz.* tusschen de symbolen van den tijd en den dood op 7 regels: PIERRE . COSSART NÉ . A . ROTTERDAM . LE . XXX IANVIER . MDCCIX . EPOUSA ANNE . CLAUDINE . DE . LA . PORTE LE . XXX . JUIN . MDCCXXXIII EST . DÉCÉDÉ . LE . IX . MARS MDCCXL. . *Mm.* 96. Z.(ilver) gewicht 129.

Hierbij eene uitvoerige verklaring in het Fransch, eigenhandig geschreven door den raadpensionaris L. P. v. de Spiegel.

A.

XCIV.

Penningkundig Repertorium. Mededeelingen van Mr. J. DIRKS.

Toevoegsels enz. op Repertorium I—LXXXIII.

1776. St. Omer ingenomen, (1677) wordt beschreven door *Jules Rouyer. Revue* 1887 p. 34 nº 426, *Vz.* Lodewijk XIV te paard aan het hoofd van zijn leger voorafgegaan door de Overwinning die de teugels van het paard vasthoudt. *St. Omer* biedt hem de sleutels der stad aan. In de afsnede *R(oettiers).* Groot 30 lignes. Afgebeeld in *Trésor de num. et de glyptique. Médailles franç.* T. III pl. XVIII fig. 5 en bij *Alex. Hermand Monnaies médailles et jetons de Saint-Omer* pl. II.

1776. v. L. III 232. Opbreking van het beleg van Charleroi.

1776*. *a) Andere Kz.* De stad Charleroi zich voor Mars buigend biedt hem een belegeringskrans aan. Omschrift *Carolegium altera obsidione liberatum* (Charleroi van een tweede beleg bevrijd). In de afsnede *XIV Augusti* M.DC.LXXVII. *Méd. de Louis le Grand, éd.* 1723 fol. 164. *Revue* 1887 p. 34 nº 279.

1776*. *b)* Verschillend van v. L. III 234 door *Kz.* in den belegeringskrans van groente en bloeiende kruiden in plaats van *iterum* het woord *bis* en twee jaartallen M.DC.LXXII—MDC.LXXVII (*Méd.* nº 221). Bestaat ook in grootte van 26 lijnen. *Médailles* nº 221, doch met de buste van den koning gelauwerd. *Revue* 1887 p. 35.

1777. v. L. III 236 (1). Bij *Völcker* nº 911 Z. 25 W. *f* 13.50. Kleine

verscheidenheden in de borstbeelden bijzonderlijk in de draperie op den linkerschouder van *Maria*. Ook ontbreekt de *broche* aldaar.

1783. Staat: v. L. III lees: v. L. III 237.

1784. Gegraveerd. Hoogst zeldzaam Mm. (*de Vries* gr. 58 (*v. Gelder* gr. 40) *de Vries* (1884) n⁰ 849 *f* 20.—,

Het opschrift der *Kz.* (terwijl de *Vz.* geen inscriptie heeft) luidt aldus:

le vendredi vous signifie
de donner le pain après midi
Resouuenons-nous très chers freres
que Dieu nous a estably pour pères
des pauures qu'il a commis à nos soins
pour les ayder en tous leurs besoins
en faisant tout d'affection & par ordre
puissions maintenir l'union & concorde
pōr estre touts bon & loyal seruiteurs
affin d'antrer en la ioye de nōtre seygn̄r
Amsterdam primo Januier
Cheminons touiours dans la lumièr(e)
1677

1788. Bij *J. Schulman* IX n⁰ 804 Z. *f* 10.—.

1792. Bij *Völcker* n⁰ 907 Z. 91 gr. 31.5. *f* 7.—. Overleden 21 Aug. 1677. Vz. Wapen. Kz. Inscriptie. Zeer zeldzaam.

1795. Bij *Völcker* n⁰ 906 gegr. Z. 31.5 W. *f* 7.75.

1796. Bij *Völcker* n⁰ 903 Z. 29.5 *f* 11.—. op 1676. Bij *de Vries* c. s. staat II bl. 132 pl. X n⁰ 8 lees XI n⁰ 1.

1797*. Op het overlijden van *Anna Maria Schuurman*. Groote penningplaat of plaque. Gebosseleerd. Hoog 170 breed, 142 millim. Zonder naam, doch de bewerker heeft een portret in zwarte kunst van *A. M. Schuurman* nagevolgd. Z. 148 W. bij *Völcker* n⁰ 917 *f* 41.—.

1799. Inneming van Gend. v. L. III 249 (1). Bij *Onghena* n⁰ 220 (brons) ook zonder den naam en met *Gandava capta* n⁰ 221.

1800*. v. L. III 244 (1). Lewe, bij nacht ingenomen. Bij *v. Loon* groot 18 *lignes* (41 mm.) In het *Musée monétaire* zijn er stempels van ter grootte van 28 lignes (63 mm.) *Revue* 1887 p. 49 (228) *Catalogue de Paris* 1833 n⁰ 228.

1801*. v. L. III 245. Variant. *Kz.* geheel ingenomen door het opschrift van de *Kz.* van v. L. III 276 (groot 35 *lignes* of 80 mm.) *Revue Belge* 1887 p. 35 n⁰ 233.

1802. v. L. III 248 (3). Variant bij *J. Schulman* XII n⁰ 28 *f* 5.—. In Kon. P. Kab. *Aanw.* 1883. V blz. 159 *in goud* 248 (1). Is door Amsterdam geslagen. *Bom* Sept. 1889 n⁰ 62 Z. 116 W.

1806 staat 1617, lees 1678 (1813) staat 1618, lees 1678.

1816. *Joan Maetsuyker* †. *Valentijn* (*O.* en *N. Oostindien* IV 306) zegt, dat deze penningen van het model van die van *Speelman* waren, afgebeeld bij hem *vis-à-vis* blz. 315. *Kz. De Ed. Heer Gouverneur Generaal Joan Maatsuiker Nat(us)* (*Geboren*) *A*⁰ 1606 *den* 14 *October. Obiit* (*Overleden*) *den* 4 *January* 1678 *in het* 25 *jaar zijner Regeering.*

n⁰ 1818. Aant. 1. staat *Guijzot*, lees *Guyot* (P. C.).

n⁰ 1829 staat 1676, lees 1679.

n⁰ 1832. Bij *de Groot* c. s. n⁰ 674 Z. 120 W. J. v. DISHOECKE op de *Vz.* en op de *Kz.*

n⁰ 1837. Zie ook *Revue Belge* (1887) p. 35 n⁰ 431.

n⁰ 1848 staat *abo*, lees *labo.* Ook bij *J. Schulman* IX n⁰ 806 Z. *f* 30.—.

n⁰ 1855*. Zilveren ovale begraafnispenning (Groot 40/36) gegraveerd. *Vz.* Wapenschild waarin drie burchten (2 en 1) waaronder *Paulus van Zanten.* Tusschen den strik waaraan het wapenschild hangt *D(eo) O(ptimo) M(aximo).*

Kz. Doodshoofd met gevleugelden zandlooper gekroond, rustend op twee kruislings geplaatste schenkels en omslingerd door een breed lint. In een ovaal *Obijt* 10 *Septemb(er)* 1678 (Hij stierf enz.) In $18\frac{2}{2}88$) bij den heer *W. J. S. J. Blom*, hoofd-ingenieur van 's Rijks waterstaat te Leeuwarden.

n⁰ 1856 staat *Traiect* lees *Traiect(i).*

n⁰ 1859* 1679 (Kon. P. Kab. *Aanw.* 1886 blz. 16) Zilveren begraafnispenning van den dichter *Jodocus van Lodensteyn*, predikant te Utrecht 1679.

n⁰ 1863 staat v. L. III 293 lees 295. Toe te voegen b) Bij *Völcker* n⁰ 928 Z. 27.5 W. *f* 53.—. *Vz. Orbita Cometica* in den hemel en op de *Kz. so gros die Ruthe war, so gros ist die Gefahr* u. s. w.

n⁰ 1865 staat *rood,* lees *keel.*

n⁰ 1868. Zeldz. bij *Völcker* n⁰ 925 Z. 29 W. *f* 18.—.

n⁰ 1880*. A⁰ 1681. Op het vijftig-jarig huwelijk van *Adriaan van Rooije* en *Maria van Loo.* Vz. Hunne wapens. Kz. Ter Gedachtenisse

van de 50-jarige Trouwdach enz. Gegrav. Goud. 225 W. (Uniek) bij *Völcker* n° 929. (Niet verkocht).

n° 1880*. 1681. 23 October v. L. III 297. Op het overlijden van *J. F. Bockelman.* Zeldz. bij *Völcker* n° 930 Z. 74 W. *f* 34.—.

n° 1881 staat *deed*, lees *deden*; en in de zinsnede beginnend met D taat *het* H, lees *het handschrift.*

n° 1892. In twee zwaarten Z. 43,5 en 29 W. bij *Völcker* n° 935 *f* 37.—, 936 *f* 33.—.

n° 1893. Ook met den naam *Med. Dr. Abraham Ledeboer Johsz* (Coll. *Kleynenbergh*).

n° 1898*. 1683. Cat. *Bom-Teding v. Berkhout* (1885) n° 312. Uitmuntend gegraveerde gouden huwlijkspenning van *Jacobus van Zanten* en *Catharina Langedult* Mm. 55. (Waarschijnlijk uniek) Goud 41.5 W.

n° 1899*. Gegraveerde begraafnispenning van *J. van den Broek koopman en opperhoofd van het kasteel Concordia op Timor.* Overleden 15 April 1683. Goud *Cat. Bataviasch Genootschap* 1886 3de druk n° 14.

n° 1906. Aldus te omschrijven: Ovale penning in kabelrand met oog: groot 48—43 Goud. *Vz.* Wapenschild. Gedeeld door een schuinsche balk van keel, waaruit twee handen (*au naturel*) uitsteken. Daaronder een links-gewende opstaande smidshamer van sabel. Alles op een zilveren veld. Helmteeken: Geopende helm met kroon waaruit een hand en twee vleugels zich verheffen. *Kz.* Opschrift *Ter Gedachtenis — van — D. E. D. Heer — Cornelis Speelman — Gouverneur-Generaal — Van het — Nederlands India — Geboren tot Rotterdam — den* 3 *Maart* 1618 — *Overleden tot Bat(avi)a — den* 11 *Juni* 1684. Zie *Valentijn* IV 315 (niet 318) en IV 1).

n° 1909. Bij *Völcker* ook met ander borstbeeld van Lodewijk XIV door *Delahaye* Z. 139 W. *f* 30.—.

n° 1912. Zie *Revue Belge* (1887) p. 50 n° 264.

n° 1913. (18 2/18 85). »Le n° 1913 du *Repertorium*, la legende *Ludo-* »*vico magno qvod*, etc. est bien celle du n° 443 actuel du *Catalogue des* »*Coins.* (Paris 1833 p. 184). Il s'agit dans ce même Catalogue, (loco »citato) d'une médaille du module de 36 lignes, soit 81 millimètres." (*J. Rouyer à Thiancourt*).

n° 1916. Ook bij *Bom* Sept. 1889 n° 67. Z. 92 W. als *doublet.*

n° 1918. Zie *Revue* 1887 p. 50 n° 265.

n⁰ 1927. zegt M⁰ te 's-Gravenhage (*Lamoraal Ulbo baron Rengers van Naerssen*).

n⁰ 1929*. 1685 27 April. Op het overlijden van *Joh. Lastdrager*, pred. te Utrecht. K. P. K. 1887. Aanw. bl. 16.

n⁰ 1930. Bij *de Groot* c. s. n⁰ 697 Z. 36 W. Met wapen Z. 68 W. *v. d. Niepoort* n⁰ 83.

n⁰ 1941. 1685. Op het overlijden van *Margreta Vesterman*. Zeer fraaie gebosseleerde penning.

n⁰ 1944. Invullen zwaar — 8 Mei — *Cat. Kleijnenberg* 1835 n⁰ 303.

n⁰ 1947. Bij *Völcker* n⁰ 956 Goud 24 W. *f* 64.—. Afgebeeld in *Eigen Haard* 1885 n⁰ 10 bl. 516. Het opschrift aldaar dus vertaald *Al wat de liefde vol deernis met martelaars en vluchtelingen en het medelijden der burgers heeft gegeven voor de beproefden, heeft uwe hand met beleid uitgedeeld.* — Een der penningen kwam in 1866 in auctie; hij woog 14 grammen en had de waarde van *f* 66.—, (voorhanden in *Kon. P. Kab.* en dat van *Teyler's* tweede Genootschap).

n⁰ 1947*. Standbeeld ter eere van Lodewijk XIV op de *Place des Victoires* (28 Maart 1686) ingewijd.

A⁰ 1686 *Cat. de Paris* 1833 *Coins* n⁰ 448. Afgebeeld in de *Revue Belge de Numismatique* (1887) pl. III en p. 36—38 door *Jules Royer* beschreven. Groot 28 lignes 70 m.m. *Vz.* Rechtsgewende gelauwerde buste waaronder *R(oettiers)*. Omschrift *Lvdovicvs magnvs rex christianissimvs. Kz.* Het hoog verheven standbeeld gekroond door de overwinning. Aan de vier hoeken van het voetstuk de geketende natiën. Op de plint

Viro immortali. (Den onsterflijken man.)

Omschrift *Patri exercituum et ductori semper felici.* (Aan den vader der legers en den steeds gelukkigen aanvoerder) Onder het voetstuk *Franc(iscus) Vice Com(es) d'Aubusson posuit in area publ(ica) Lutetiar(um).* Ann(o) 1686 *François* Vicomte *d'Aubusson* heeft het op een openbaar plein te Parijs in het jaar 1686 opgericht.

n⁰ 1949. Bij te voegen 3de druk 1886 n⁰ 14 Z.

1951*. 1686. Op het overlijden van *Joan v. Beuningen* Staatsman. Ovale penning geschonken aan de genen die hem ter aarde brachten. Zilver 83 W. *Voorzijde.* Paradebed. Opschrift *Ille heri, ego hodie, tu cras.* (Hij gisteren, ik heden, gij morgen). *Keerzijde.* Twee geraam-

ten houden een schild vast met deze inscriptie *Ter gedachtenis van Joan v. Beuningen* enz. Fraaie onuitgegeven penning bij *Völcker* n° 955 *f* 13.—.

1951**. 1686. Geslagen zilveren, rond stuk in doorsnede $5^1/_2$ Ned. duim. *Vz.* Prachtige groep, meesterstuk van vinding en van uitvoering, zegt *J. H. Hofman*, (oud-pastoor van Schalkwijk (Everdingen) in zijn stukje *Joannes Wandelman en zijn gedenkpenning*). *De Katholiek.* Dl. XCIV bl. 322—333 (1888 *Oct.*). Links de oever van den Jordaan, rechts in de verte eene Oostersche stad, en in het midden de rivier. In de kruin van den cirkel de geopende hemelen en de daaruit als duif nederdalende H. Geest. Verder de doop van Christus door Johannes, voorstelling van *Matth.* III v. 14. *Ik moet door U gedoopt worden, en komt Gij tot mij?*

Keerzijde, binnen twee cirkels.

Ter gedachtenis van
den Eerw. Heer
Joannes Wandelman
in den Heer ontslapen
den 17 Junij 1686.
Bidt voor hem.

n° 1956. *P. Jurieu.* Zie Rotterdamsch Jaarboekje 1889, I, bl. 43 *en passim.*

n° 1964. (1). *Kon. P. K. Aanw.* 1886 bl. 16. Zilveren penning uit de hand gewerkt op het overlijden van een lid der familie *Boeye?* 12 Junij 1687 met het opschrift *Teneant vestigia matris.* (Laat hen de voetstappen der moeder drukken.

n° 1695. In goud. *Cat. Bat. Gen.* 3de druk 1886 n° 16.

n° 1972 (2). *Le Perron.* La colonne elle même repose sur un soubasement à degrés; celui-ci est supporté par quatre lions accroupis, et tout le petit édifice sert de couronnement à une fontaine etc. (*Le Tour du monde* n° 1292 (1885) p. 239). In het *Bulletin mensuel de Numismatique et d'Archéologie* zegt de Redacteur *R. Serrure* (1885 p. 82). »Dans la livraison du *Bulletin de l'Institut archéologique liégeois.* (Tome XVIII n° 2, 1885) le baron *J. de Chrestet de Haneffe*, publia »une note très intéressante sur l'origine du perron liégeois. L'auteur »combat les idées souvent romanesques émises par *MM. Henaux*, *Per-*

»*reau*, *Piot et J. Demarteau* et appuie de nouveaux arguments, la »thèse défendue par M. l'abbé *Louis* (*perron* = *calvaire*) que le *per-* »*ron liégeois* n'est autre chose qu'une croix élevée sur des degrés. »Cette croix appelée *croix haussée* par les numismates est fréquem- »ment représentée sur les monnaies. Elle fait son apparition à Liége, »au milieu du XIIme siècle".

n⁰ 1977 staat 1388 lees: 1688.

n⁰ 1984. Fraai Z. 56 W. bij *de Groot* n⁰ 710 als *Völcker* n⁰ 977 Z. 27.5 *f* 6.— geëncadreerd met ring.

n⁰ 1985. v. L. III 378 (3). Bij *Teding v. Berkhout* n⁰ 323 Z. 17 W. zonder kroontje en kantschrift.

n⁰ 1988. Ald. n⁰ 324. Z. 44 W.

n⁰ 1990‡ 1688. *Verbond van Augsburg* (*Cat. des coins à Paris* 1833) n⁰ 228 18 lignes 41 mm. (*Revue Belge* (1887) p. 38—39 n⁰ 228 door *Jules Rouyer*. *Vz.* Buste van Lodewijk XIV. *Kz.* De 19 ovale schilden der verbonden mogendheden, cirkelvormig aan elkander geketend. In het midden een bliksem die aan drie kanten uit elkander barst. Opschrift *Desjungam foedus Augustanum* (Ik zal het verbond van Augsburg verbreken) M.DC.LXXXVIII.

n⁰ 1991. Heidelberger vat. bij *Völcker* n⁰ 987 grooter dan v. L. III 383 (4) Duitsche inscriptie. *Köhler* VIII S. 145 Z. 27.5 *f* 22.— en n⁰ 990. *Goud* 1.5 W. *f* 20.— als *e*.

n⁰ 1995. Bij *de Groot* n⁰ 717 Z. 1 W.

n⁰ 2005. Bij *J. Schulman* IX n⁰ 808 *f* 4.50 XI n⁰ 950 *f* 3.50 *de Groot* n⁰ 718 K.

n⁰ 2014. Bij *de Groot* n⁰ 722 Z. 29 W.

n⁰ 2015. *Als boven* n⁰ 728 Z. 60 W.

n⁰ 2023. v. L. III 412 (4). Onze gissing was, dat de afgeknotte woorden op den omvergeworpen pilaar luidend MAC / CARE den naam MARGATE als de inschepingsplaats der gemalin van Jacobus II aanduiden, doch de heer *E. Ph. Erfmann* te Rotterdam heeft (26 Mei 1885) ons welwillend bericht, dat hij er leest MAG / CART als verkorting van het *Magna C(h)arta* door *Jan zonder land* in 1215 aan Engeland, gedwongen door Adel en Geestelijkheid, gegeven, en de grondzuil van

Engelands vrijheid uitmakend. *Die zuil wierp Jacobus II omverre.* Wij omhelzen deze uitlegging waarop de regel »*Herstelt de charters van 't gemeen* in n° 2024 geheel toepaslijk zijn. *De zuil is dan het Magna Charta.*

n° 2027*. v. L. III 415 (3). In Kon. Penn. Kab. *Aanw.* 1886, *doch met één borstbeeld.*

n° 2036. Wellicht *Völcker* n° 994 Z. 50,5 W. *f* 44.—. ald. n° 995 = *de Vries* c. s. XII 1. Z. en Brons 31 W. *f* 29.— en n° 996 Z. 31 5 W. *f* 19.— als *Chevalier* p. 98, beide door *G. Hautsch.*

n° 2034 staat *Excandore*, lees *Ex candore.*

n° 2038. *Vroedschapsp. van Rotterdam* 1689, groot 23, doch *meest* ter grootte van 21 afgeb. in *Rotterd. Jaarboekje* 1888, n° 1 (*a*—*b*), blz. 171—176 door *J. H. W. Unger.*

n° 2042. Bij *de Groot* n° 734 Z. 44 W.

n° 2043. Aldus ook bij *Völcker* n° 1014 Z. 44.5 W. *f* 21.—

n° 2070. *Snouckaert* n° 1972 K., *de Roye* n° 2327 *f* —.60 K.

n° 2073. In de Verz. van den heer *E. Ph. Erfmann* staat op dezen penning onder den Oranjeboom n° 2, en daaronder *M S*(*meltzing*).

Kz. Het wapen van Groot-Brittannië met dat van Nassau *en surtout.* Op het lint er omheen *Hony soit qui mal y pense*, en op den banderol onder het wapen *Je maintiendray* (Geel koper).

In het Kon. P. Kab. berust een soortgelijke penning met het gestempelde N° 1. De heer E. (2 Aug. 1885) schrijft mij, dat de heer Meyer (Directeur) van oordeel is, dat omstreeks 1689 door den graveur *M. Smeltzing* eene serie penningen ter eere van den stadhouder koning Willem III zou zijn vervaardigd, waarvan deze n° 1 en 2 waren.

2087*. 1689 v. L. III 442. Gesneden door *O*(*dendahl*) *Völcker* n° 1023 Z. 21.5. *f* 10.—.

2094. Bij *de Groot* n° 739 Z. 44 W. met voor *bonna* het woord? *bonora.*

2099. In gips in Coll. *Bat. Gen.* Cat. 3de druk 1886 n° 17.

2100. Staat 459, lees 458.

2106. In gips, als boven n° 18.

2107. Zie *Revue Belge de Num.* 1887 p 39, n° 454 *des Cat. des coins à Paris* 1833.

2115. Staat 21 Nov., lees 22 Nov. als *Bom* (21/22 Dec. 1886 n°

77). Fraai gedreven gedenkpenning *Ter gedachtenisse van Jacob de Marsman in den Heere gerust d(en)* 22 *November* 1689. *Out* 22 *Jaren.* (Muntm. 73/68 W. 7.5 Dekagram).

Ald. te lezen *W. Kooiman Jzn.* (Onder zijne (Febr. 1888) door *Bom* verkochte penningen niet te vinden, waarschijnlijk reeds Dec. 86 verkocht).

2119 (1). Penning op de vier banken van Hamburg, Venetië, Amsterdam en Neurenberg. Gezicht op Hamburg. Get. H. M. B. *Köhler* n° 2907. Goud. *Berg* n° 107 34.5 W.

2126 (1). 1690. Bb. van Karel II. Kz. der koningin door *M. B(runner) Völcker* n° 1036. Tin. 1.75 Verzilverd.

2139. Zie ook *Revue Belge* 1887 p. 50 n° 292, *du Catalogue des coins à Paris.*

2144. (1). Vz. Gelauwerd bb. van Lod. XIV, links-gewend, rijk gedrapeerd. Kz. v. L. III 483 (3). Op den zeeslag van Bevesier. Schepengroep. Gesneden door *Molart. Völcker* n° 1041. Z. 146 W. *f* 151.—.

2165. Als *Revue* 1887 p. 50 n° 295.

2175. Zeldz. *Völcker* n° 1047 Z. 31 W. *f* 6.75.

2176. Staat *Borch*, lees *Bosch.* In Kab. *Smits v. Nieuwerkerk* Z. Volgens opgaaf aldus te verbeteren. De penning bevat hunne wapens en een tijddicht. (Middellijn) 48 in Zilv. 16 W. *f* 6.50 bij *J. D. G.* en *D. G. v. Epen* te Haarlem (Oct. 1887).

2179. Bij *v. Cleeff* I n° 2317 Z. *f* 7.—, *Völcker* n° 1048. Z. 44.5 W. *f* 7.25.

2180. Zie *Oud-Holland* IV (3) blz. 162. en

2180 (1). Ald. blz. 155. *Gerard ter Borch* en zijne familie beschonken door Philips IV met gouden halsketen en *medaille.*

2181. *Jonker van Meeuwen (Mewen) van Heijnsbergen (Hijnsbergh).* Zie *van Balen, Beschrijvinghe van Dordrecht* blz. 1123 waar de *Vz.* van den penning afgebeeld is thans volgens mededeeling van *Jhr. M. A. Snoeck* (18$\frac{7}{24}$85) in het bezit van *Jonkhr Mr. P. M. F. v. Meeuwen*, adv.-gen. te 's Hertogenbosch.

n° 2203. Zie *Revue Belge* 1881 p. 40 n° 455. *Cat. de Paris* 1833 n° 455. *Tresor de num. et de glypt. Méd. franc T. III pl. XXX.* Module de 32 lignes = 72 m.m.

n° 2204. Aldaar p. 39/40 n° 456. Module de 28 lignes = 63 m.m.

n⁰ 2211*. Vz. v. L. III 415 Kz. v. L. III 547 Kz. In goud 63 W. bij *Völcker* n⁰ 1066. *f* 350.

n⁰ 2212 en elders staat *accolles*, lees *accolés*.

n⁰ 2214. achter Z. 32 (W. *f* 7.50)

n⁰ 2215. Zie *Revue Belge* 1887 p. 50 n⁰ 302 v. L. III 550 (2). Allerzeldzaamst zelfs niet voorhanden in Britsch Museum. In Kon. P. K. Aanw. 1887, bl. 1 en 16.

n⁰ 2216. Vgl. *Völcker* n⁰ 1073. Kz. v. L. III 378.2 (1688) Z. 44 W. *f* 99.—.

n⁰ 2216 (1). 1691. Gegr. zilv. penning op het overlijden van *Katharina Bredenburg*, huisvrouw van *Willem Suderman* te Rotterdam. (*Kon. P. Kab. Aanw.* 1886, bl. 16). *Vz.* tusschen een doodshoofd en een fenix een zesregelig vers. Op den kant eenige bijbelspreuken. Cat. *Teding v. Berkhout* (1885) n⁰ 340. M.m. 81 Z. 87 W.

2244 (1). 1691. Overtocht van *Johan George III* over den Rijn. *Vz. Joh. Georg III d. g. el(ector) Sax(oniae). Kz. Pressis auxilio.* (Den bedrukten tot hulp). Bij *de Groot-Kooiman* (1888) n⁰ 767. M.m. 15. Z. 2 W.

2251 (1). Bij *Völcker* op 1691 n⁰ 1059. Jeton. Z. 2.5 W. *f* 3.— Vz. Bb. van W. III, gelauwerd links *Gulielmus* III *dei. gra.* Kz. De zon. *Non devio.* (Ik wijk niet af.)

2252. v. L. IV 20 (2). Met *G(eorg) H(autsch)* bij *de Groot* n⁰ 773. Z. 22 W.

2256 (1). v. L. IV 25 (2). In de *Revue Belge de Num.* (1887) p. 40. (*Cat. des coins à Paris* n⁰ 305) wordt als verschillend van v. L. IV. (*Ed. Fr.* p. 88 n⁰ 2). Holl. Ed. IV 25 (2)) de penning n⁰ 3 beschreven als groot 18 lignes = 41 m.m.

2259. II en III en elders staat *accollés*, lees *accolés*.

2259. VI. Bij *Völcker* n⁰ 1086. Z. 68 *f* 58.— bedekt de paruik den schouder niet. Ook andere slagorde door *J. Boskam* gesneden.

2260. v. L. IV 48 (2). Zie *Revue Belge* 1887, p. 50 n⁰ 302 Catalogue n⁰ 302.

n⁰ 2262. v. L. IV 51. Onder de buste I. NILIS bij *Schlickeysen* verkeerd vermeld als *Nyris* fransche stempelsnijder 1675—1695.

n⁰ 2263. v. L. IV 52. Dezelfde. Vz. als v. L. IV 51.

n⁰ 2266. Bij *Bom* Sept. 1889, n⁰ 72 Z. 2 W.

n⁰ 2272. *Revue* 1887, p. 41 n⁰ 459. Vgl. v. L. III 489 van het

jaar 1689. *J. Royer* zegt. »Elle se frappe aussi avec la tête du roi couronné de laurier signé *J. Nilis* se trouvant aussi sur les médailles" v. L. IV $\frac{111}{51}$ et $\frac{112}{52.}$ Ed. Fr. Ed. Holl.

Tournooisch gewicht (XXXIX, 571). Tournooisch (Turonensis) komt van Tours. Zie Littré en Brachet (op Tournois); Verdam, Mnl. Wdbk II, 2187; Lübben, Mnd. Wtb. (op Tornois); Revue Archéologique, XXVII (1874) p. 235 vg.; Lecoy de la Marche, Saint Martin pl. 523—5, enz. Troysch gewicht komt van de stad Troyes in Champagne (vgl. Lübben op Troisch).

BOEKENOOGEN.

GESCHIEDENIS DER LETTERKUNDE.

Waldeck. In een der doopboeken van Oosterhout (N.-Brabant) vond ik een los vel papier, waarop het navolgende: »Daar het niet algemeen bekend is, waar zich de doop- en trouwboeken der Waldeksche regimenten voorheen in Nederlandschen dienst, bevinden, diene hiertoe, dat die van het 1ste regiment van Waldeck zijn beym Herrn Prediger Grabe zu Münden im Waldeckschen, die van het 2de regiment beym Herrn Pfarrer Thienemann zu Kleinern im Waldeckschen, en die van het 5de bataljon zu Arolsen auf Hochfürstlichen Waldeckschen Consistorie".

Breda. J. D. WAGNER.

Piet Ardes (XL, 164). Hij gaf uit »Apologie van Mr. P. Ardes, op de beschuldinge bij de Raden en Meesters van rekeninge van S. H. den Prins van Orange, rakende sijn twaelfjarigen dienst als Tresorier, en kort berigt van de debvoiren van P. Ardes tot afdoening zijner differenten buiten proces. 's-Gravenhage, 1678, in-4". Voor de biblio-

grafische nauwkeurigheid van dezen titel, afgeschreven naar eene aanteekening voorhanden in de Bibliotheek der Hoogeschool te Gent, kan ik echter niet instaan. Een exemplaar van deze Apologie kwam voor in de verkooping van J. W. Te Water (zie Bibliotheca Te-Waterana, Leiden, S. en J. Luchtmans, 1823, bl. 280, n° 1465) en, volgens dezelfde aanteekening, berust een exemplaar in de Kon. Bibliotheek te 's-Gravenhage. — In de zitting van 5 April 1850, der Tweede klasse van het Kon. Nederl. Instituut, hield J. C. de Jonge eene voordracht over de staatkundige uitzettingen tijdens het Gemeenebest. der Vereen. Nederlanden, en inzonderheid over de uitzetting van Pieter Ardes te 's-Gravenhage, in 1680.

Gent. TH. J. I. ARNOLD.

Francina Baane (XI, 50; XXXV, 98; ald. 487.) Nadat Mr. C. Bake in het tweede aangehaalde artikel alles saamgebracht had, wat in den laatsten tijd over de beminde van Zelandus gezegd was; kwam de vraag ter laatst aangeh. pl., of Fillis soms op het armenkerkhof te Goes begraven kon zijn. Vooral na de gedenkdagen der Vlissingsche beroemdheden van de 18de eeuw, trok het mijne aandacht, hoe weinig de kennis aangaande personen en gebeurtenissen toeneemt, wanneer men op den inval komt, eenig historisch feest zooveel mogelijk in 't openbaar te vieren, en het aandeel van letteren en geschiedenis even op tijd klaar moet hebben als de decoratiën, collations en toiletten. De met zoo uitnemende dichterlijke gaven vereerde jonge vrouw, die zelfs een jonger geslacht bleef herdenken in liedjes, liederen, zangen, verhalen en overleveringen, nog in de dagen toen zij leefde, schoon op korten afstand van hare woonplaats haar aanwezen in deze wereld weinig meer opgemerkt was, — zij was nauwelijks opzettelijk genoemd op den 100sten sterfdag van Bellamy, en haren naam zal men met moeite vinden in overigens voortreffelijke berichten aangaande personen, die met eene zorgvuldige toewijding beschreven zijn, waarop ook zij alle aanspraak heeft. Weldra zullen de laatste zangsters verdwenen zijn, die nooit eindigden van Damon en Doris, en Chloris en Fillis, en de kuische Maan, met het Graf, en de Klok, die acht slaat. Eindelijk zullen ook de jongst bewaarde overleveringen, van mond tot mond overgebracht, als levende oor-

konden, verloren gaan; en eer dit geschiedt, willen wij trachten iets van het ons vriendelijk medegedeelde te voegen bij de aangehaalde keurige bijdrage. Wellicht komen er meer andere en wetenswaardiger dingen te voorschijn, waaruit nog terechtertijd eene kleine, aardige studie kan saamgevoegd worden. Eerst van haar graf. »Den 17 October 1837 is alhier overleden" — zoo bericht mij de heer Hartman, secretaris van Goes, — »Francina Baane, oud 79 jaren, wonende te Goes, dochter van Jan Cornelis en Maria v. Mil. Zij is op de algemeene begraafplaats in de derde klasse begraven, doch achter haar naam in het register van begravenen komt niet voor, zooals bij anderen wel het geval is, Voor den armen. Zij is dus niet voor rekening eener instelling van weldadigheid begraven, doch ligt in de minste klasse". Van eene andere hand ontvang ik de mededeeling, dat het wel een weinig in haar geest lag, zelf de bepaling gemaakt te hebben van die derde klasse; want zij had geld genoeg om een beter graf te betalen. Wij hopen van dezen niet onbekenden medewerker in De Navorscher eens een heel verhaal hiervan te lezen, met of zonder zijn huismerk $\varphi^2-\varphi$.

Toen vóór een klein tiental jaren Bellamy's faam voor eene wijle in Zeeland opfleurde, trachtte ik mijne onvoldane belangstelling in Francina Baane te bevredigen, en richtte mij te dien einde tot den heer A. Visser, onderwijzer te Kapelle bij Goes. Zij was daar in 1817 met attestatie uit Vlissingen aangekomen; — de lezer houde mij ten goede, dat ik deze eerbiedwaardige getuigschriften in geval van nood als verhuisbiljetten gebruik —; zij ging daar in een knap burgerhuis wonen, in welks achterste helft een arbeidersgezin gratis huisde, mits de vrouw de kamers der Juffer in orde hield. Op Bruëlis woonde haar broeder Jan, die kapitein genoemd werd, en vroeger 23 jaren in de Oost had doorgebracht, (zie v. der Aa, Biogr. Wdbk, op den naam.) Naar het oordeel der bejaarde vrouw, die dit bericht aan mijn neef Visser overbracht, was Fransje in 1819 een »vijftiger [lees: zestigjarige], die zij lang gekend heeft, zeer vriendelijk, middelmatig van grootte en van schoonheid, doch van Bellamy had de oude zegsvrouw nooit iets vernomen. De juffer bracht haar meesten tijd door bij eene weldadige en nog in vrome gedachtenis geblevene dame, mevr. v. Citters, beter door $\varphi^2-\varphi$ te identifiëeren, welke heer nu

weder aan 't woord komt. Nadat men te Kapelle de kat van de juffer had vergiftigd, en dus werkelijk geschied was wat Westerbaen zingt: »Phillis is haar puisjen quyt"; verliet zij het lieve dorp, en ging te Goes inwonen bij haren zwager Udemans, voormaals secretaris van Kapelle. Tante bleef buiten model in de kleeding, zooals wij ze nog kennen op het titelprentje der tweede editie van de Gezangen mijner jeugd, Haerlem, 1790; ook is het niet vergeten, dat de nichtjes Udemans een beetje bang van Tante waren, die soms wat zonderling kon doen. Een paar plaatsen uit de Gedenkzuil voor den vriend harer jonkheid, geven ons den indruk, dat — hoewel zij reeds in 1819 zijne brieven vernietigde, omdat deze haar »niet in staat deden zijn tot (hare) plichten", zeker haar trouwens onbezoldigd verkeer met mevr. v. Citters, — zij niettemin met Zelandus in den geest bleef verkeeren, meer dan vijftig lange jaren. Eene der jonge dames Udemans werd de gade van den dichter Mr. A. F. Sifflé, die de merkwaardige Francina Baane zeer vereerde. — Het is te wenschen, dat hier en daar bewaarde bescheiden en voortlevende verhalen, met het reeds bekende, eens de bron mogen uitmaken eener treffende levensgeschiedenis uit een nog niet volkomen begrepen tijdvak.

Amsterdam. J. G. FREDERIKS.

Jan de Bakker (Pistorius) (XXXV, 628). De juiste titel van het boek geeft antwoord op de vragen hier gedaan. Deze titel luidt: »De eerste [1]) Hollandsche martelaer, ofte historie van het liiden ende de doodt aengedaen Jan de Backer, geboortigh van Woerden, om de belijdenisse van de evangelische waerheyt in 's-Gravenhage verbrandt, in den jare 1525. Eerst in 't latijn beschreven door Guilielmum Gnapheum [de Volder, Fullonius of Willem Claesz van de Voldersgraft] met den selven martelaer in eene gevangenisse gelegen hebbende. In 't nederduyts vertaelt door Mr. Jacob Verwey. Tot Leyden, gedruckt bij Willem Christiaens vander Boxe. Anno 1652. Van deze uitgave bestaat eene andere (nieuwe-titel-uitgave), met het adres en

[1]) Jan de Bakker, verbrand 15 Sept. 1525, heeft eenen voorganger gehad in Willem Dirks, aliàs »de roode kuiper", die 10 Juli daar te voren te Utrecht op den brandstapel als ketter het leven liet; zie Nederl. Heraut 1889 bl. 256, noot. RED.

het jaartal: Tot Leyden, bij Johannes Meyer... 1657". Uit het aangehaalde stuk blijkt dus, dat er met deze uitgave iets bijzonders heeft plaats gehad. Begrijp ik de zaak goed, dan is hier sprake van 400 exemplaren van het boek, in 1652, door den vertaler, Jac. Verwey, van den drukker of van den uitgever gekocht; en bestaat er dus waarschijnlijk verband tusschen deze 400 exemplaren, en tusschen de uitgave met verjongden titel, in 1657 door Joh. Meyer in den handel gebracht. Zie, voor uitvoeriger berichten aangaande het boek, den schrijver, den vertaler, en de verschillende uitgaven: Bibliotheca Belgica; bibliographie générale des Pays-Bas, par F. v. der Haeghen, Th. J. I. Arnold en R. v. den Berghe, G. 169—76, en Bibliographie des Martyrologes néerlandais; extrait de la Bibliotheca Belgica, 's Gravenhage, Mart. Nijhoff, 1890, I, bl. 271—304.

Gent. TH. J. I. ARNOLD.

Chevallier (XL, 192). In den Almanach de la Cour, 1809 en 1810, komt onder de hofbeambten van Koning Lodewijk, geen Paul Chevallier voor. Zelfs wordt dus Pierre Chevallier, 1795—1825 pred. te Amst., daarin niet genoemd; daar hij toch in 1810 belast werd met het onderricht in onze taal aan den Koning. Onder de 155 gijzelaars, aangeduid in de uitvoerig bewerkte lijst van Mr. N. de Roever, Alg. Ned. Familieblad voor 1886, bl. 289—98, is hij niet te vinden; misschien was hij van de vrijwillige eerewacht van 1810. Later heette het eene onderscheiding, bij de gardes d'honneur gediend te hebben. Zooverre dus de Hofalmanak te leeren geeft over de laatste twee jaren van het Koningrijk Holland, doet de vraag denken aan den Taalonderwijzer van Lodewijk, die zelf ook eens predikantszoon was.

Amsterdam. J. G. FREDERIKS.

Jacob Crom. *Nav.* X, 357 komt het volgende bericht voor. »In de Sted. Rekening van Middelburg over 1496 leest men: Betaald bij ordonn. van de wet Mr. Jacob Crom over dat hij opten nieuwjaersavont heeft doen presenteeren BB en SS (burgemeesters en schepenen) zinen almanacke die hij gemaeckt heeft en hebben hem daer voor gegeven tot heuscheid de som van £ — 4 — 6 —", gevolgd door de vraag: Was Mr. Jacob Crom een drukker, en is er van zijnen

Almanak iets bekend? Op deze vraag kwam geen antwoord in; ik veroorloof mij dus, deze thans tot de mijne te maken, en die nog eens te herhalen. — De aanduiding Mr. (Meester) geeft, dunkt mij, genoegzaam te kennen, dat men hier niet met een boekdrukker, maar met een »Medicyn" te doen heeft; welk vermoeden nog versterkt wordt door de omstandigheid, dat oudtijds de almanakken meestal door »Medicyns" werden vervaardigd. Wat ik echter gaarne zou willen weten, is dit, of aangaande dezen Jacob Crom, diens familie en nakomelingen meer bekend, en in de archieven van Middelburg, van Zeeland, of van elders, iets naders dienaangaande te vinden is. — Een zekere Jan Crom werd in 1518 ingeschreven als vrijmeester-schilder in de St.-Lucas-gilde te Antwerpen, en Matthijs Crom is een bekende boekdrukker in dezelfde stad, die 1539—43 [misschien reeds vroeger (1525?), maar waarschijnlijk niet veel later] vele »kettersche" boeken in het licht gaf.

Gent. TH. J. I. ARNOLD.

Vomelius. In twee boekjes, geschreven door H. W. Steenstra (Franeker, G. Ypma, 1836) en getiteld »Oudheidk. aantt. van al de dorpen en kloosters der grietenij Barradeel — 't andere Franekeradeel — tevens bevattend eene naamlijst van de Herv. predd. dier dorpen sedert de Hervorming tot nu toe", staan aantt. over dit pred. geslacht, dat meer dan 250 jaar bloeide. Joh. Stapert, vermogend eigenerfde te Wommels, had vier zoons, door Karel V geadeld wegens hunne geleerdheid; onder wie vooral uitmuntte Ciprianus, jurist, mathematicus en Lat. dichter. Zij noemden zich naar hun dorp (Wommels) Vomelius. Petrus Sybrandi d. i. Sybrandszoon V. † 1639, was reeds in 1603 pred. te Herbajum en lid der synode te Harlingen. De synode committeerde hem met nog een lid, om bij de Staten de eindelijke wegneming van al de beelden uit de kerken van Friesland te verzoeken. Meinardus Sybrandus (wellicht Sybrandi d. i. Sybrandszoon?) V., in 1604 pred. te Schalzum, † 27 Juli 1634, oud 58 j. Joh. V., † Dec. 1653, pred. te Minnertsga vóór 1641, en waarsch. beroepen van Firdgum; althans hier stond vóór 1640 een Joh. V. — Sybrandus V. (vader van Petrus en Meinardus?), in 1591 of '92 pred. te Oosterbierum, beroepen van Pietersbierum, emeritus omstr. 1606, woonde

daarna te Franeker, en leefde nog in 1614, heeft veel geschreven en vertaald. Onder Pietersbierum wordt deze vermeld in 1580 als Sybrandus V. of Sybren Gerrijts, beroepen van Oosthuizen. Diens vader was dus Gerrit Vomelius. Bestaat er eene genealogie van dit geslacht? Is het uitgestorven?

U. H. J. S.

VRAGEN.

Watergeuzen. Brieven. Wijlen A. P. v. Groningen, pred. te Ridderkerk, schrijft in het naschrift van zijne »Geschiedenis der Watergeuzen" (Leiden, S. en J. Luchtmans, 1840), dat de boekhandelaar C. Weddepohl te Amst. op 5 Oct. 1840 en volgende dagen eene auctie gehouden heeft, waarbij ook (zie den catalogus bl. 78) eene verzameling voorkwam van brieven van Willem I en bevelhebbers der watergeuzen. Ds. v. Gr. had gehoopt deze te mogen doorsnuffelen, doch zijne verwachting werd teleurgesteld. Zelfs kon hij er niet nauwkeurig achter komen, wie ze kocht (iets dat nog al vreemd is). Alleen bij geruchte vernam hij, dat ze bij eene geachte familie in Friesland zouden berusten; en hij drukt den wensch uit, dat de eigenaar ze moge uitgeven. Is dit geschied?

U. H. J. S.

KUNSTGESCHIEDENIS.

Oosterbierum. Muurschilderingen. In »Oudheidk. Aantt. van al de dorpen en kloosters der grietenij Barradeel", door H. W. Steenstra (Franeker, Ypma 1836) staat te lezen, dat het gewelf der kerk te O. voortijds geheel beschilderd geweest moet zijn; dat er o. a. ten smaad der geestelijken (?) te zien was een vos met monnikskap omhangen, voor de ganzen predikend (men denke hier om 't bekende spreekwoord); dat er in 1836 nog een deel dier schilderingen, doch be-

schadigd, te zien was, en wel boven het koor, het laatste oordeel voorstellend. Zijn die muurschilderingen te voorschijn gehaald in de laatste jaren, of zijn ze geheel overkalkt?

U. H. J. S.

Winterswijk. Eene oude torenklok, de zoogenaamde brandklok, is verwijderd, eene nieuwe opgehangen. De keuring er van had 28 Febr. en 1 Maart '90 plaats. Deze nieuwe klok, ongeveer 1100 Kgm. wegend, fraai gegoten in de fabriek »Concordia" van Gebrs. v. Bergen te Midwolde, uit twee defecte klokken uit de 16e en 17e eeuw, is versierd met het opschrift:

Besluit Gemeenteraad Winterswijk,
20 Juli 1889.
C. Haitsma Mulier, Burgem.
Mr. H. C. J. Willink, } Weth.
J. G. ten Houten, }
A. J. Temmink, Secret.

Op de oude brandklok, welke nu na ruim 480 dienstjaren van hare verheven hangplaats is neergedaald, en spoedig zeker de verjongingskuur zal ondergaan, prijkt met gothische letter het volgende opschrift:

Anno Domini MCCCC ✝ VI vas istud est completum in honore beate Mariē virginis et provisoris ecclē (beschermheilige der kerk) . . . .

Hieronder komt nog een tweede regel voor, die echter door afslijting van vele letters minder goed leesbaar is. Het verhaal wil, dat deze klok, of wellicht alle klokken, veel zilver bevatten, zoodat velen dan ook aan omgieting van de oude klok de voorkeur zouden gegeven hebben. De overlevering spreekt er van, dat de zilverbestanddeelen door eene inzameling van zilveren voorwerpen bij de ingezetenen zijn saamgebracht. Vgl. hiermede het *Nav.* XXV, 491, 2 medegedeelde. — Zooals vroeger meer gebeurde, heeft ook hier het gieten der klokken in of nabij de plaats zelve plaats gehad, — de slechte verkeerswegen en de primitieve middelen van vervoer lieten toen wellicht dergelijke zware transporten niet toe, — althans op een half uur afstands van het dorp, op den Tiggelòven, is eene plek, die aan deze gebeurtenis herinnert, en bekend staat onder den naam van »klokkenbulten"

(zandhoogte). Minder bekend is het nog, dat in deze gemeente in de 14e eeuw een klokkengieter heeft gewoond, die in zijn vak nog al eene gevestigde reputatie moet genoten hebben. Blijkens bestaande oude geschriften toch, heeft een zekere Fremy of Fremery uit Winterswijk eene klok geleverd te Alkmaar.

Behalve de brandklok, telt de toren nog eene luidklok, welke iederen dag, 's middags om 12 uur en 's avonds om 9 uur in beweging wordt gebracht; Zondags roept ze mede de gemeente kerkwaarts, en vervult bovendien de taak van aankondigster der gemeenteraads-zittingen en van sommige kerkelijke plechtigheden. Verder de uurwerkklok, die ééumaal 84 slagen achter elkander deed hooren, en ten laatste de pempklok, zoo geheeten naar het eigenaardige geluid, dat ze voortbrengt. Ze is opzetlijk scheef gehangen, teneinde te voorkomen, dat de klepel naar beide zijden doorslaat, en doet dienst, wanneer er moet verkondigd worden, dat in de buurschappen brand is uitgebroken.

TAALKUNDE.

Een, Twee, Drie, Vier, Vijf, Zes, Zeven — in eigennamen. Het eerste ontmoet men tout-court, in Een (buurt te Norg, Drente), volg. J. v. Wijk Rzn, Aardr. Wrdbk, Suppl., saamgetr. uit Eden, Eeden. Als hoofdsylbe schijnt het, — vgl. *Nav.* XXXIX, 353, noot 2, — soms hoek te beduiden, bijv. in Eenaeme *of* Eenham (O.-Vlaand.) = hoek-heem, Een-Bekende (ibid.) = hoek-beek-einde (?); en kan uit ek (zie *Nav.* t. a. pl.), of (in meerdere gevallen) uit ern = hern zijn vervloeid; zie ook ibid. XXXVI, 484 [1]). Of in De Eenarm (weiland te Dodewaard), Het Eenboompje (perceel te Zandwijk? o. Tiel), De Eenstrik (bouwl. te Op-Hemert) het getal schuilt, al dan niet, durf ik niet zeggen; maar, zoo het fantasienamen zijn, is zulks vrij zeker.

---

[1]) Het ibid. XXXVII, 46 (vgl. XXXV, 494 noot) opgemerkte vindt treffende bevestiging in Arndorf *of* Eberndorf (Beijeren), daar arn (= harn) hoek beduidt. In dit land ligt ook een dorp Arn- of Ohrnbau.

Met zeven, — het bij de oude Israëlieten heilige getal, — was men in de taal der aardrijkskunde, vooral ten onzent steeds zeer ingenomen. Bij Deventer heette eene groep hooibergen lange jaren »De Zeven H.", ofschoon er wel veertien stonden, of meer. Eenige heuvels tusschen Voorthuizen en Putten, heeten De Zevenbergjes. Behalve het dorp zelf telt de Woordenlijst 1884, niet minder dan twaalf buurten van den naam Zevenhuizen op; bij de Apeldoornsche bp voege men nog de buurt Z. noord-west van Nijkerk. Boksmeer heeft zijn gehucht Zevenhutten. Hier kan overal het getal zeven spelen, zoowel als denklijk in Zevenhoven [Utr., Z.-Holl. (a⁰ 1502 Soevenhaven (*Nav.* XIII, 255, 60), a⁰ 1508, 12 Seuenhoue(n) (N. VI, 1 bl. 405, 42)], Seveneecke (O.-Vlaand., z. v. a. zeven-eiken, Joh. Winkler, N. Gesl. 306), en gewis in Zevenwouden [a⁰ 1515, 7 Soeuen-, Seuenwolden (N. VI, 2 bl. 500, 1, 91), a⁰ 1516, 7 Septemsiluana (-norum), Septemnemora (-rum) (N. VI, 2 bl. 530, 86)], Sevencoten (O.-Vl.), Seven Curches (= Churches? Ierland) [1], Siebenbäumen (Denemarken [2]), Siebenbergen (Hanover) [3], Siebengebirge (Rijnland). Maar denklijk *niet* in Zevendaal (Mook), Zevendonk (Antw.) [4], Zevenhuis (N.-Br., Zeel.), enz.; ook niet in Zevenborn [bij Kranendonk, N.-Br., a⁰ 1383 Zoeuen-, Soeuenborne, Zouenborn (N. III, 108, 9)] [5], Siebenbrünn (Oostenr.), Siebenegg (Illyrië), welke allen kunnen vallen in de rubriek van Zevenaar [Lijmers, villa Fumarhara a⁰ 838 = Suvarhara?, a⁰ 1046 Sovenharen, a⁰ 1047 Subenhare, a⁰ 1200 Seivenharen, Sevenharen, a⁰ 1257 Sevenair, a⁰ 1355, 6 Zouener (Dev. Cam.-rek. II 350, 85), a⁰ 1646/51 Seventer (kaart der St. Jansgoederen, in *Nav.* XXXIX, 622), welks wapen »zeven (koren)aren" niet

---

[1]) Derhalve ook Corck = church, kerk?

[2]) Men vindt ook eene bepaalde boomsoort »zevenboom", Hgd. Säbenbaum, eene plant »zevenblad", zoowel als eene plant Driedistel.

[3]) Misschien in onderscheiding van Zevenbergen in N.-Brabànt, omdat dit in 1378 Seven*bergh* luidde (Slichtenhorst, Tooneel v. Gelre 81a).

[4]) Hoe gepast staat dit Zevendonk tegenover Zevendaal, als men in de slotsylbe van het eerste eene »hoogte", in die van het andere eene »laagte" ziet! Te Hoeven (N.-Br.) ligt Bovendonk.

[5]) In de hoog-adellijke abdij van Elten werd de memorie van Jutta v. Zevenborn in April, die van Margaretha v. Z. in Juli en December gevierd; zie Necrologium van Elten in Nieuw-Arch. v. Kerkgesch. II 76, 87, 103.

slechts voor de slot-, maar o. i. ook voor de hoofdsylbe op groot misverstand berust [1]), etym.-ident. met Zevender (Utr.); alsook in de rubriek van Sevenum [Limburg, in 1654 Sevenhem (Slicht., Tooneel 63a), — gesl.: v. Seuenum a⁰ 1570 (v. H., Kron. v. Arnh. 47), Klosterzeven (? Hanover), Seve (riv. Frankr.), Seven (riv. Engeland), Siben *of* Sibo (dorp in Zevenbergen, Transilvania), Soeveningen (erve op Kampereiland, Chartul. Kamper-weesh.), De Zubenborg (goed te Hellendoorn, a⁰ 1457, Over. Arch. IV 38), — met de gesl. Sabé (Bijdr.), Zeuen (a⁰ 1569, v. Hasselt, Stukken I 366), v. Zeben (te Tiel). Minstens op de water-, zoowel als op de tout-court-namen onder deze passen geenszins persoonsnamen als Sebe, Sibe, Sebo, Sybo, Sew (vgl. Joh. Winkler, Nederl. Gesl. 91, 432, 518). Evenmin op den gesl. v. Lewezoven (Levitzow, *Nav.* XXXVI, 340)]. Dit Seve(n) verklaren wij liever van »zijpelend" water, doorzijgkanaal, z. v. a. zege of tochtsloot. Vgl. seef, seve, zeve = sap; zijpen = druipen, vloeien, (impf. seep, sepen), sijp(e) [2]) = riool (Kiliaan), zie Oudemans. Zoodat dan bijv. Zevenaar eenen hoek bij zoodanige sloot, beduiden kan. Misschien mag hier als toelichtende analogie genoemd *Zevaco* of *Zesaca* (eiland Stille-Zuidzee). Is Zever de naam eener grens-rivier tusschen Portugal en Spanje; de *Nav.* XXXVIII, 186 vermelde heerl. Severgem luidde, blijkens ibid. 'IX, 452 ook Zeeuweghem; ten stelligen bewijze, dat hier bijv. geen persoonsnaam speelt, gelijk in St. Severe (dorp in Fr., dep. Charente).

---

[1]) Te Utrecht en te Beverwijk ontmoet men eenen gesl. Siebenhar. In Henegouwen ligt Saventerloo.

[2]) Zijpen, met zijn frequentativum zijpelen, vindt men ook in plaatsnamen terug. Bijv. Ter Zepel (goed te Brummen), Zijveling (weiland te Ommeren), De Lange en Korte Zijveling (weil. op Zantwijk, o. Tiel); Ziflich [Land van Kleef: XIde eeuw (apud) Sevelica(m) (Bn Sloet, Oorkdbk bl. 124), a⁰ 1014/7 Safliggi, -licka (Bn Sl.), a⁰ 1021 Sefluche, a⁰ 1143, 67/91 Sevelica, Sefflica, Syflich, a⁰ 1212 Seflike, a⁰ 1228 Seflich (ibid.), a⁰ 1357 Zefelic (Bn v. Spaen, Inleid. IV Cod. Dipl. p. 64), — adject.: a⁰ 1117 Sebliccensis, Seblicensis (Bn Sl.), a⁰ 1143 Seveliensis (ib.), a⁰ 1178 Seflikensis (ib.), enz. [Welke varianten wij ook ter wille van de slotsylbe (-ich = hoek) hier opgeven.] Hiernevens: Siependaal (bouwl. te Drumpt, bij Tiel), De Siepsche Klef (akkermaalsbosch te Groesbeek), De Zeepe (duinvallei op Schouwen), (ten) Zepenenwolde (o. Almelo), De Sibesloot (water in Friesl.), Sibbe (gehucht bij Maastricht). Zie ook *Nav.* XXXVI, 607, de noot, aan het slot.

Dat in Zevenaar enz. de hoofdsylbe op »water" kan oogen, blijke duidlijk uit De Zeevang, polder o. Edam, — Tegenw. St. v. Holl. (XVIII) VIII, 509 vg. schrijft a° 1750 steeds Z e e v a n g k, zonder lidwoord), — niet alleen *Si*vun a° 983, maar ook *Seven*vanc a° 1277, 82, den *Zeven*vang a° 1298 luidend (v. den Bergh, Oorkdbk. v. H. e. Z. I, 37; II, 146, 203, 477). Daar dit woord beduidt »wat de se, ze = zee of het water (see, zee = meer, poel, staand water, Kiliaan) [1]) (op)vangt", begrijpt men, hoe Z e e v a n g of Zeeving, Z ij v i n g niet alleen als benaming van weteringen, slooten, die het water opvangen, maar ook als naam van kaden (te Deil, Vuren, enz.) kan dienst doen. Zelfs een weg, als hooger gelegen pad in eene lage, dus vaak onder-water-staande streek, heet wel z ij v i n g, bijv. de veldweg van Brakel naar Poederojen. De grens van Dalem bij de oude poort van Loevestein (Geld. Volksalm. 1872 bl. 175) staat als Floerkens-Zijving bekend. — Niet minder wordt het woord gebezigd van »hetgeen door of uit het water (of de zee) wordt opgevangen", dus van strandvonderij; waarvoor ook het Mid. Nederl. »zeevont" (zeevonder = strandvonder) geldt. Zoo had Gerard van Velsen te Noerdeke (Noordwijk) eenen z e e v a n c k, welken hij 22 Juni 1290 aan graaf Florens V kwijtschold (v. den Bergh, Oorkdbk v. Holl. e. Zeel. II 323). — Oogt de hoofdsylbe van Severen (*Nav.* XXXIX, 261) ook niet op »water"?

Hetgeen wij straks opmerkten betr. een vermoedlijk verschil tusschen Zevenhuis en Zevenhuizen, geldt in casu natuurlijk ook nopens bijv. Driehuis (te Reek en te Velzen) en Driehuizen (zie negen buurten in de Woordenlijst 1884). Alzoo dat in het laatste de hoofdsylbe een getal [2]), in het eerste deze een metathetisch dor̊, dur̊(re) = opening, gat, doortocht, kan vertoonen. Te Garderen en te Lunteren toch treft men buurten Drieberg aan, gelijk *Nav.* II 118 getuigt [3]); terwijl een derde Veluwsch Drieberg te Ermelo, bij de bp Drie is ge-

[1]) De slotsylbe van Elkerzee (Woordenlijst 1884: Elkersee, op Schouwen), waar geen »zee" = mare is, behoeft dus geen bezwaar op te leveren.

[2]) De buurt Driehuizen bij Groot- of Zuid-Schermer, die in 1750 omtrent 30 huizen bevatte, heeft volg. Tegenw. Staat v. Holl. (XVIII) VIII, 390, haren naam naar de eerste drie huizen, welke aldaar in 1603 gebouwd werden.

[3]) in verband tot grafheuvels en oudheden.

legen [1]). En dit laatste, — a⁰ 855 villa Thri, a⁰ 996 Tri-, Tryendum, a⁰ 997 Triendem (Menso Alting: Thrienden), zie Nom. Geogr. Neerl. III, 85, — is gewis gansch iets anders dan het getal d r i e, even zoowel als Dreien (bp te Renkum), Drey(e) (buurt bij Hoey, in Luik), Driburg (stadje in Minden), Dricourt (stadje in Frankr., dep. Ardennes), — gesl. v. Treijen (Halsteren, N.-Br.). Opmerking verdient hierbij, dat Dreykirchen (in Zevenbergen) ook Dörnstadt heet (Hong. Tovis); de slotsylbe zal hier wel geen pluralis wezen. De Woordenlijst 1884 vermeldt eene *hoogte* Drieberg te Ede, — misschien eenerlei met het straksgenoemde te Lunteren, — en 't is juist te Ede, dat men, volg. diezelfde Woordenlijst, eene bp D r i e ë nhuizen aantreft. De kaart van Veluwe in Tegenw. Staat v. Geld. a⁰ 1741 heeft niets hiervan. Aan dat Drieberg is dan Driebergen (Utrecht) etymologisch tegenovergesteld, dewijl »men meent", — zegt de Tegenw. St. v. Utr. bl. 356, — »dat dit dorp den naam hebbe naar *drie* hoogten, heuvels of *bergen,* die er, als men, van den kleiweg naar Wyk-te-Duurstede, oostwaarts opziet, onderscheidenlyk ontdekt worden. Vgl. *Nav.* X 271: »Drie-, oudtijds Dri-bergen, d. i. drie heuvelen". Levert in Groningerland Beerta zijn gehucht Drieburg, Eenrum zijn geh. Drieborg: te Waarder (Z.-Holl.) treft men eene bp Driebrug*ge*, te Anna-Paulowna (N.-Holl.) eene bp Driebrug*gen*, aan. Trimunt, geh. te Marum (Gron.) = (nota bene!) Driemont of Driebergen, Trium Montium Monasterium (v. der Aa) is natuurlijk louter vernuftspeling; zij het ook, dat de »drietoppige heuvel", waarop in Albrecht Dürer's wapen de portiek staat, in »Der Deutsche Herold" XX (1889) S. 135ᵃ een »Dreiberg" heet; zij het ook tevens, dat uit den Bydriebeek, die in de Berkel uitwatert, »drie beken" ontspringen, vanwaar eene plaats den naam Bydriebeek bekwam (Slichtenhorst, Tooneel bl. 4ᵇ).

»Dreischor (op Schouwen) heeft tot zynen Inboorling gehad Jakobus Zovitius, bestuurder der Latynsche Schole te Breda, en Digter van

---

[1]) Alhier meenden R. H. Graadt Jonckers en O. G. Heldring ook eene menigte graf- en offerheuvels op het spoor te wezen; zie hun »Wandelingen op de Veluwe" 124, 5. Mij dunkt, Maria Drie, in 1501 non in het voormalig klooster Sion bij Doetinchem (Greeven, Beschr. v. D., bl. 37) is eene Maria *van* Drie geweest.

eenige Bly-eindende Treurspelen in de zelfde Taal [1]). Hij liet zig, naar zyne Geboorteplaats, Drieschardus en ook Triturbius noemen, alsof Dreischor zynen naam voerde van drie Schaaren, doch verkeerdelyk. Sommigen zyn van gevoelen, dat Dreischor z. v. a. drie Schaaren betekent, en dat die naam ontleend zy van de drie Vierschaaren over Dreischor, Zonnemare en Noordgouwe; aangezien Dreischor voorheen niet alleen de Hooge Jurisdictie over die allen hadt, maar dat ook, in Burgerlyke Zaaken, van de twee laatsten aan de eerste moest worden beroepen. Doch deeze afleiding gaat niet door; om dat het Land van Dr. al lang vóór de bedyking van Zonnemare en Noordgouwe, dien naam gevoerd heeft. Waarschijnelyker is het, dat het dus genaamd zy van d r i e S c h o r r e n, uit welken het bedykt zal zyn. Ten minsten schynt het Wapen, drie groene Schorretjes met witte Schaapjes op een blaauw Schild, deeze Naamsreden niet weinig te begunstigen". Aldus Tegenw. Staat v. Zeel. a⁰ 1753 (XX) X, 427. De vraag is echter, of Dreischor [2]) = schor bij den doortocht, niet beter past; immers »weleer heeft in het Land van Dr., aan de Oostzyde, een vermaard Vlek of Visschers Gehugt gelegen, Maye genaamd, by het welke de voornaamste »diepte" en »Reede" plagt te zijn", enz. (ibid.). Waarbij men op 't oog houde, dat schorre, (schoore, sco(o)re, scuer) ook scheur [3]), spleet (Kiliaan) beduiden kan.

De Tegenw. Staat v. Holl. (XVII) VII, 228 spreekt van Drie Mylen *of* Drimmelen; waaruit men zou opmaken, dat de benaming van dit N.-Brabantsch dorp op »drie mijlen" oogt. In de 10de eeuw luidde de plaatsnaam Tremella, en, blijkens het in Algem. Nederl. Familieblad 1888 bl. 245^{b}, 7^{a} medegedeeld Testament van Arnoldus Wischaert, in 1325 Driemilen; toch geloof ik niet, dat hier het getal d r i e schuilt. 't Kan etym.-identisch wezen met Tremile, Tremele a⁰ 893 (Nom. Geogr. Neerl. III 84), = Dreumel, welks variant Dormel (ibid.

---

[1]) Zie over hem de la Ruë, Gelet. Zeel. bl. 227, 8.

[2]) De Woordenlijst voor de Spelling der Aardrijksk. namen (1884) blijft zich hier niet gelijk, bl. 21 Drei-, bl. 7 (bij Bellard) Drij-schor schrijvend; al zijn ook beide spellingen etymologisch-bestaanbaar, wanneer men de hoofdsylbe aanmerkt als een metathetisch dor, důr = doortocht, opening, gat.

[3]) Te Elst (Utr.) bestaat een gesl. v. de Scheur.

II 115) [1]) op metathese in de hoofdsylbe wijst; zoodat dor-maal, d. i. »paal, bestek, ruimte (Kiliaan, Meijer) bij den doorgang" eerder voor de hand schijnt te liggen. Merkwaardig zijn hier de varianten van *Dort*mund (Pruissen, rgdstr. Arnsberg): a⁰ 1016 Drodmannia (Bn Sloet, Oorkbk bl. 139), a⁰ 1059, 1623 curtis Trutmannia (ib. 119), a⁰ 1075 Trutmonia (ib. 181), a⁰ 1184 Drutmunda (ib. 359), a⁰ 1201 *Tri*monia (ib. 403), a⁰ 1285 *Tre*monia (ib. 1058), — adj.: *Tre*moniensis a⁰ 1201, 29 (ib. 403, 4, 523), — varianten, ook voor de slotsylbe (-mund) van gewicht. Ook sta hier, dat bij Coblentz de Drim vloeit.

Aan eenen geslachtsnaam Dreckmeijer, d. i. dree-eek-meijer, aanduidend eenen boer, die *drie* eiken vóór zijn huis had staan, herinnert Joh. Winkler, Nederl. Gesl. 305, 6.

T w e ehuis (Friesl.) naast Tweehui*zen* (Gron.), V i e rhuis (twee buurten in Friesl.) naast Vierhui*zen* (tien buurten, de meeste in Fr. en Gron.), V ij fhuis (twee d⁰., ééne in Friesl., de andere in N.-Brab.) naast Vijfhui*zen* (elf d⁰., meest in Friesl.) — nope toch niet, om de knoop overal onvoorwaardlijk door te hakken met een Alexanderzwaard, alsof overal louter dialekt-verschil zou heerschen, omdat men bijv. in Neder-Betuwe »huis" voor »huizen" bezigt, zeggend: »onder de huis" = langs de huizen, evenals »onder de boom" (= de boomen), de koei, de peerd, de schaap, pijn in de tand = de koeien, enz.; en te Oldebroek één enkel huis den naam draagt van Vierhuizen. Immers waarom dan tien buurten Vierhuizen en elf d⁰. Vijfhuizen; daar Vierhuis, Vijfhuis korter is, en dus den volke overal en altoos beter past, als gemaklijker uit te spreken. Ook bespeurt men, dat de onderscheidenste provinciën bedoeld verschijnsel opleveren. — Voor de hoofdsylbe in het straksgenoemde T w e e huis, — een bouwland te Heesselt heet Tweeweg [2]), — vgl. misschien Twy (rivier in Wallis) [3]), met Twycross, -ford, -well in Engeland. Ook misschien (Den)

---

[1]) Dit Dormel doet de ald. voorgestelde duiding: dromel = vlaktemaat van 3 schacht, vermoedlijk beslist afwijzen. En evenzeer tremelle of tremel van *Nav.* XL, 112.

[2]) misschien eigenlijk op te vatten, omdat een gehucht te Wynkel (O.-Vlaand.) Vierweegsche heet.

[3]) Van dezen riviernaam Twy kan Tweed (riv. in Schotland) een versterkte vorm zijn. Eene bp in Engeland luidt Twitham.

Tweel (in 1534 vermelde hofstede te Barneveld, v. Hasselt, Geld. Oudhh. 377), Twyle (erve te Twello, item, ibid. bl. 403), zoo dit Twee-l, Twy-le is, wegens Twe(e)lo (geh. bij Meppel; Woordenlijst 1884: polder te Ruinerwold), welk laatste, met het oog op (Amelis) v. Twiller *of* Twijler (te Nijkerk a⁰ 1608, 29, 36 enz., Regrs. arch. voorm. Hof v. Gelre bl. 30, 75, 81) = (Amelis) v. Zwiller (te Nijkerk a⁰ 1627, Cat. arch. Dev. gasth. n⁰ 1454) [1]), etymol.-ident. zal zijn met Zweelo (Drente). Dit Twee = Zwee zou ons alzoo naar de straks besproken Zeve-rubriek terug kunnen voeren. In denzelfden trant als het bovengenoemde Drieënhuizen heet een erf te Hellendoorn Tween- *of* Tweenhuizen.

Voor de hoofdsylbe in V i e rhuis vgl. misschien de »*vyer*wensche [1]) akkers" van *Nav.* XXXVI, 607, ook misschien het vuirofferen = vóór-offeren van ibid. XXXI, 614. Op dezelfde wijs kan dan misschien Vierhees (goed te Hummelo, a⁰ 1239 vermeld bij Bn Sloet, Oorkdbk bl. 619, die in het opschrift Vierhese heeft) en de Vyerdonkshof (Land van Kleef, a⁰ 1326 vermeld in Geld. Volksalm. 1885 bl. 4) worden verklaard. Of vier soms vy(v)er = vijver (*Nav.* XL, 207 noot, 211); of somwijlen z. v. a. wier(d), weerd? In laatstgenoemd voorbeeld is het achter V i e r staande woord ongetwijfeld een enkelvoud; maar soms kan men in twijfel staan, of het meervouds-teeken (zoo het dit is!) wellicht zij afgeknepen, bijv. in Vierakker (bp o. Warnsveld), omdat ik ook wel als hieraan ontleenden gesl. v. Vieracker*en* aantrof. Hierbij kan echter ook van een dativ-vorm sprake zijn. Zoo ontmoet men omstr. 1600 in Twente in adellijke omgeving eenen gesl. v. Viermond (Mr. J. v. Doorninck, Gesl. Aant. bl. 9), in 1631 afgewisseld met v. Viermund en v. Viermunde (ib. bl. 10), zoodat deze gesl. ontleend kan zijn geweest aan Viermünden (dorp in Keur-Hessen, prov. Opper-Hessen). En zoo vindt men Sechshaus (voorstad van Weenen, onder het Weenerwoud) naast Zes-Eilanden (groep noordkust Java); Zes-Gehuchten (N.-Brab.), Zeshoeven (polder Maartensdijk, Utr.), Zesmorgen (polder Almkerk), in welk alles het getal

[1]) In het Wallisch en Bretonsch beduidt twill foramen, specus, caverna.

[1]) Kan vyerwende, waarvan bovenstaand vyerwen(d)sch het adjectivum is, spelen in Vierwandy (of Vierouandy, stad in Madras)? En wat beduidt de gesl. Viervant, *Nav.* XXV, 112 Vierevant? Z. v. a. Fiere vent?

z e s onmiskenbaar is. Of men echter straks wel met het getal (vier) te doen had, is denklijk onzeker, daar de gesl. ook als v. Virmond (omstr. 1620, ibid. bl. 124) voorkomt. In elk geval blijkt uit Vier-, of Vir-, ook V i r n grund (boschachtig oord in Wurtemberg), dat met deze hoofdsylbe voorzichtig dient omgesprongen. Voeg er het straksgenoemde Vierakker nog eens bij, als luidend de hieraan ontleende gesl. Viiracker a° 1337 (Dev. Camer.-rek. I, 21), v. Vijrackeren (Slicht., Tooneel 72a) [1]. De gesl. Vierhout (te Tiel), — tenzij verkort uit v. Vierhouten [bp te Ermelo, z. v. a. (naar men meent) de Quatuor-Forestae der Veluwe van weleer (?!) ; de Tegenw. Staat v. Geld. Kaart heeft Vierholten, maar J. v. Wijk Rzn, Aardr. Wrdbk, Suppl. Vierhout, dat »vijver-bosch" beduiden kan] [2], — geeft stof tot allerlei gissing: vier = vuur? vier = vierdach? enz. Ook de (te Tiel voorkomende) gesl. Tweeboom kan fantasienaam wezen.

Wat V ij f als hoofdsylbe betreft, ingeval dit geen getal is, verwijzen wij naar *Nav.* XL, 211. Aan gesl. Vijfeeken [3], Vijf-Eiken, v. Vijfeyken, Veyfeyken, geheel gelijksoortig, wat de hoofdsylbe betreft, met het straksgenoemde Dreckmeijer, herinnert wederom Joh. Winkler a. w. bl. 306, 406. Twee-, Drie-, Vier-, Vijfhuis bestendig op te vatten als het tweede, derde, vierde, vijfde huis, — in den trant denklijk van Vierdehoek, kaap aan de Bankastraat (Sumatra), —

[1] Wanneer leefde de daar vermelde Juffer Wendele v. V., wede v. Soelen, uit wier beurs een weezenhuis te Doesburg werd gesticht.

[2] In denzelfden trant ziet men in het tijnsboekje van *Nav.* XXXIX, 562, 621, Henrick Moniohuys vermeld, terwijl de kaart van Tegenw. Staat v. Geld. a° 1741 Munkhuis heeft, waarmede het voormalig klr Monnikhuizen wordt bedoeld. Het »Lagerboek" van ibid. bl. 618, 9 vermeldt Valckenhuijsen, — ook de Woordenlijst 1884 heeft Valkenhuizen (o. Arnhem, zoowel als o. Kerkrade in Limb.), — terwijl de kaart van Veluwe in Tegenw. Staat v. Geld. a° 1741 Valkenhuis heeft. — »Het getimmer op dit goedt heeft den Hr Commandeur vrijhr v. Mervelt (te Munster, die gezegd »Lagerboek" i. d. 19 Febr. 1709 renoveerde) aen de Commanderie gebragt voor 500 gl. en een niewe huijs en s c h a e p s c h o e t, — vgl. varkensschot van *Nav.* XXXVIII, 633 en noot, — der op timmeren laeten, hetwelcke hem tot 3000 gl. heeft gecostet. Noch heeft denselven H. Command. op de Cluijs een niewe huijs en s c h a p s c h o o t timmeren laeten, hetwelcke hem gecostet omtrent 1500 gulden".

[3] In 1741 sprak en schreef men nog »eeken boomen" (Tegenw. Staat v. Geld. bl. 253).

schijnt al te gezocht. Daarbij dagteekent het gebruik b. v. van »twee", als (rang)telwoord, volg. *Nav.* XXV, 607 eerst uit de 16de eeuw; men sprak vóórdezen van »ander (de)".

J. A.

De Klepperheide, — blok landerijen tusschen Avezaat en Erichem, grenzend aan de Woerd van eerstgenoemd dorp. Van de samenstelling van dit woord kan o. i. eene natuurlijker verklaring gegeven worden, dan *Nav.* XL, 103 geschiedt. In de Betuwsche kleistreken spreekt men nml. van klepgrond [1]), van grond die klepperig is; en daarmede bedoelt men de taaie, leemachtige klei, die aan vruchtbaarheid veel te wenschen overlaat. Wat evenwel dat »klep" beteekent, zal ik niet wagen te verklaren; misschien is het verwant met »kleef", »klef", of daaruit verbasterd, want het is grond die kleeft; doch ik heb het niet nagevorscht.

J. A. HEUFF AZ.

Dodico (XL, 139). Deze mansnaam komt, in de formen Duco en Doeke, en in verkleenform Doekele, met den vroueliken form Doekje, nog heden algemeen in Friesland voor; tevens in verschillende hiervan afgeleide patronymikale formen, als geslachtsnaam.

J. W.

Span (XL, 169). Een friesch dorp, met den naam Spanjura bestaat niet; ook is my die naam, in oude friesche oorkonden, nooit te voren gekomen. De naam van het dorp Spanga, in West-Stellingwerf (Friesland), wordt ook wel, door On-Friesen, als Spangen en Spange genoemd en geschreven; maar Spanga is de oorspronkelike, friesche en alleen-goede form van dezen dorpsnaam. Aan dezen naam, even als aan dien van het dorp Spannum, in Hennaarderadeel (Friesland), ligt de oudgermaansche, ook in Förstemann's Namenbuch vermelde mansnaam Span ten grondslag. Het zy dat de laatste lettergreep van den naam Spanga het friesche woord *ga* of *gea* = dorp is; het zy dat Spanga een samengetrokken form is van het volle patronymikon Spanninga — de zaak komt op het zelfde neer;

---

[1]) Te Hien-en-Dodewaard heet een uiterwaard De Klepwaard. RED.

immers die naam beteekent in het eerste geval: dorp van Span, van den man die Span heette, en die daar ter plaatse het eerste huis boude; en in het andere geval: (dorp der) Spanninga's, der Spanningen, der nakomelingen of kinderen van Span. — De dorpsnaam Spannum is voluit Spanheim (Spana- of Spanna-heim), woonplaats van den man Span. Nog in de vorige eeu werd deze naam wel als Spanheim geschreven (Zie H. v. R., Oudheden en Gestichten van Vriesland, Leiden, 1723). In eene middeleeusche oorkonde komt deze dorpsnaam voor als Spannamaghae, d. i. Spannuma gea, oudfriesch voor: het dorp van Spannum. — Al is de naam Span heden ten dage onder de Friesen niet meer als mansvóórnaam in gebruik, als geslachtsnaam komt Span nog heden in Friesland veelvuldig voor. Andere geslachtsnamen zijn nog Spanninga, het oorspronkelike patronymikon, en Spans, de tweede naamvalsform, staande voor Spanszoon. Deze twee in Friesland. En Spaninckx, ook een patronymikale form, in Vlaanderen. Plaatsnamen van Span afgeleid zijn, behalven Spanga en Spannum, nog: Spenningborg, een huis by den dorpe Stapelmoor in Reiderland (Oost-Friesland); misschien ook Spanbroek in West-Friesland, en Spanbeck, dorp by Göttingen in Hanover. Förstemann vermeldt nog in zijn Plaatsnamenboek, als afgeleid van den mansnaam Span, uit eene oorkonde van de 8ste eeu, de naam Spanesheim, waarschijnlik het hedendaagsche Sponsheim, by Bingen aan den Rijn; verder Spanswanch, mede uit de 8ste eeu, thans Spanswang by Neumarkt; nog een ander Spanheim, een Spangenberg (Spanningenberg), Spanelo. Ook Förstemann houdt »Spana in pago Isloi" voor het hedendaagsche Spaansweerd in Gelderland. — Eene zeer bekende herberg in Friesland, aan den straatweg van Sneek naar de Lemmer, by den dorpe Tjerkgaast, in het gehucht Wollegaast, draagt den naam Spannenburg. Een jonker v. Swinderen kocht en sloopte ten jare 1844 de aloude Douma-state te Langweer, en liet van de afbraak die herberg bouen. De eerste waard van die herberg, een Harlinger van afkomst, heette Spannenburg; naar hem heeft de herberg haren naam gekregen. Deze friesche geslachtsnaam Spannenburg, nog bestaande, is oorspronkelik ook een plaatsnaam.

JOHAN WINKLER.

[Spanheim a° 1334 Spaijnheijm, — destijds was Henrick v. Sp. thesaurier der

kerk te Keulen, — v. Spaeneien als a° 1605 behoorend bij den Frieschen plaatsnaam Spangen, in verband tot Spang (geh. te Texel) en Spana a° 1053/71 (tout-court) maken den mansnaam Span in menig opzicht verdacht.]

Bleeswerk (XL, 148). Kan ter duiding van dit woord in aanmerking komen bleesem van ibid. bl. 238? Te Breda komt een geslnm Bluijssen voor.

Machlichte (XL, 114). In de woordenlijst op de uitgave van Sinte Franciscus Leven van Jacob v. Maerlant door Dr. J. Tideman (door de Vereen. ter bev. van Oud-Ned. Letterkunde), wordt op bl. 421 dit woord door »misschien" verklaard, en verwezen naar den 3319n versregel, waar het voorkomt.

A. AARSEN.

[Bij Oudemans worden aangehaald Floris ende Blanchefloer, vs. 411 en v. Maerlant, Spieghel Historiael 4e ed, I P. VII B. XXX vs. 9. Het bovenstaande is echter geen antwoord op de vraag naar »misschien" = machschien.]

Misschien (XL, 114). Dr. Jan te Winkel schrijft over dit woord in zijne »Grammatische Figuren": »Een enkel voorbeeld van assimilatie der *gs*, als *chs* uitgesproken en in 't mnl. ook zoo geschreven, tot *ss*, levert ons »misschien" voor messchien, en dit weder voor masschien, bv. Limb. I, 1688, 2422, III, 416, 614, VI, 80; Piramus en Tysbe vs. 126, Belg. Museum X, 93; Leven van Jezus, cap. 82, 169, 176. Masschien nu is geassimileerd uit machscien, dat ook Kiliaan nog naast misschien opgeeft, en dat o. a. voorkomt Alex. VI 687, Limb. I, 1128, IV, 396. Evenzoo vindt men met voorgevoegd *ge* den vorm »mach ghescien" bij Stoke V, 458. Het is dus met »mogen" in den zin van »kunnen" samengesteld, evenals het synoniem »mogelijk", hiervan afgeleid. Vgl. ook het mnl. machlichte (= het kan licht zijn), Torec 1561; Spieghel Hist. I 7, 30 vs. 9; Floris 411". Ten slotte wijs ik nog op 't Fr. peut-être, 't Engelsche may be en het Zweedsche kanske, kanhända.

Zutfen. J. GIMBERG.

Misschien. Dat in Nijhoff's Oorkondenboek dit woord voorkomt in den vorm »machscien", is niets verwonderlijks; in het

Middelnederlandsch treft men dien vorm ontelbare malen aan. Stellig is in machscien de oorsprong te zoeken van het latere »misschien". Uit machscien nml. ontstond dit woord, met assimilatie en verkorting der vocaal in de toonlooze lettergreep (*i* in plaats van toonlooze *e* vóór *s*). Eene »samenstelling en samentrekking" van »mag schijnen" kan dit machscien echter onmooglijk wezen; dan toch zou het in 't Mnl. moeten luiden »machscinen"; en van het uitvallen der *n* in scinen kan geen sprake zijn. Neen, maar »scien" is de oorspronklijke vorm van het lateren »schieden" (in »geschieden"), waarin de *d* onorganisch is, evenals in spieden, vlieden, kastijden, bevrijden, wijden, belijden, en het bij Busken Huet voorkomende zich vermeiden (voor: zich vermeien, eene afleiding van Mei). — De eigenlijke beteekenis van machscien, misschien, is dus: het kan geschieden (Mnl. mogen = kunnen). Het woord staat dus volkomen gelijk met Fr. peut-être, Eng. may be. Evenmin als in »machscien" een werkwoord schijnen schuilt, mag men in »machlichte" een ww. »lichten" onderstellen. In dit woord toch is »lichte" adverbium, met de bet. gemakkelijk; machlichte is dus: het kan gemakkelijk. Vgl. het eveneens in 't Mnl. voorkomende »machode", waarin *ode*, dat oorspronklijk »licht" beteekent, ook den zin van gemakkelijk heeft aangenomen.

S.

Ooievaar. De *Nav.* XXXIX, 49 gegeven verklaring van ooievaar, oodebaar wijkt geheel af van de gewone. Volgens deze laatste komt *-baar* van den stam van beren (dragen) [1], en is ood hetz. woord als got. oud, ohd. ôt, ags. eád, ndd. en ofri âd (d. i. schat). Het woord beteekent dan: schatdrager, gelukbrenger. (Zie Grimm Wtb (adebär), v. Dale (ooievaar), de Jager's Archief, III, 154, enz.). — Ik wil hier vooral wijzen op hetgeen in 1875 in de Kon. Akad. v. Wetensch. over dit woord gesproken is, naar aanleiding van het oud-noorsche aeiphar (= lepelaar), voorkomend in het werk van keizer Constantinus Porphyrogenetus, de Administrando Imperio, cap. 9. De vraag was, of dit aeiphar verwant kon zijn met ons odebare. Prof. de Goeje achtte dit onmogelijk, omdat vóór tien eeuwen de *d* nog niet zou zijn

[1] Vgl. *Nav.* XXIV, 321, 2. RED.

uitgevallen, en ook de overgang van *b* tot *v* van jonger datum is. Prof. Kern deelde die bezwaren niet (zie Verslagen en Mededeelingen, afd. Letterkunde, 2de reeks, dl. V, bl. 194, 5). Naar aanleiding hiervan hield Prof. de Vries eene hoogst belangwekkende voordracht, om aan te toonen, dat aeiphar volstrekt niet verklaard kan worden door ons *ooievaar*. De zeer vernuftige gissing ter verklaring van het raadselachtige aeiphar leze men echter zelf, daar ze ons te ver zou voeren (t. a. pl. bl. 209—23). — Ik wil aan dit stuk nog eenige opmerkingen over het w. ooievaar ontleenen. Ofschoon sommigen twijfelen aan de gangbare verklaring van het woord [1]), houdt Prof. de Vries zich nog daaraan, en heeft die dan ook in het Ned. Wrdbk op »adebaar" medegedeeld. De vergelijking der verschillende dialectvormen biedt wel eenige zwarigheden, maar het woord is door volksetymologie zeer verbasterd. De oudste vormen zijn : oudd. odebaro, odebero, odebore ; mhd. odebare, odevare, mnl. odevare, oudevare [2]), ofri. *adebar*. Hieruit ontstonden in ndd. streken : adebar, adebär, edebar, edebere, edefare, oedber, oedver, euver, enz. ; bij de Friezen : æbar, œber, eiber. Verder maakte men er van : aatjebaar, aribar, arrebarre, heileuver, heilebart, heilebate, heilbot, ottebar, otterweer, enz. — In de oudste vormen is steeds de *d* aanwezig ; ook is de *b* ouder dan de *v*. Deze laatste overgang is vermoedelijk ontstaan, doordat het volk het laatste deel der samenstelling niet meer begreep, en het met varen (d. i. vliegen) in verband bracht. Voorbeelden van het uitvallen eener *d* tusschen klinkers, tien eeuwen geleden, zijn niet bekend ; want de fri. vorm eiber zal wel niet zóó oud wezen. Uit onze taalgegevens kan het tenminsten niet blijken. Evenmin is de overgang van *b* tot *v* in die hooge oudheid aannemelijk. Op deze en andere gronden kan een o. noorsch woord aeiphar niet beantwoorden aan ons odebare.

BOEKENOOGEN.

---

[1]) Zie o. a. Versl. en Meded. K. A., 2de reeks, dl. V bl. 195, en Kluge, Etym. Wtb. op Adebar.

[2]) smgetr. ouaere, ouere (lees ovaere, overe, en dus bij Oudemans lexicografisch misplaatst) van Kiliaan. Zelfs »oudevader" in »den oudevader ende den zwane" (Bijbel a° 1477, Levitic. 11 vs. 19). Vgl. hiermede de varianten o. a. ook van *Nav.* XXII, 218 noot, 219 noot 3; XXXVIII, 291. RED.

GESLACHT- EN WAPENKUNDE.

v. Gindertaelen (XIX, 106; XXXIX, 550, enz.). In Annuaire de la Noblesse de Belgique publié par le Bn Stein d'Altenstein 1887, leest men p. 105, 14—8, 22, 3, wat hier volgt. Gindertaelen. Armes: de gueules à cinq (3, 2) losanges d'argent, surmontées d'une rose du même entre deux étoiles à six rais d'or. Cimier; une étoile de l'écu. Les armes sont ainsi décrites dans les lettres patentes du 25 sept. 1640. Elles avaient subi antérieurement plusieurs variantes. — Antoine v. Gind. [1]), fils d'Antoine † le 17 déc. 1520, et de Cathérine Mussche (mariées le 25 déc. 1518). Il avait épousé une dame hollandaise, désignée dans les généalogies et même dans les actes publics sous le nom de Pétronille Lauwers, fille de Jean. On savait, que sa mère était Madelaine v. Mierop ou Myerop [2]); mais son véritable nom nous est révélé par v. Leeuwen (Batavia Illustrata, II, 1018, généalogie de la famille Cuyck v. Mierop). Cet auteur dit, que Madeleine v. M., fille de Vincent et de Marie Ruysch, dame de Cabau, épousa Jean v. Haamstede, et que leur fille Pétronille épousa Antoine v. Gind. de Bruxelles (voir aussi Kok, Vaderlandsch woordenboek, et Eeckman, Généalogies de quelques familles nobles des Pays-bas, II, 110). On sait, que dans le cours du 16e siècle comme antérieurement, les filles n'étaient généralement désignées, dans les provinces septentrionales, que sous les prénoms seuls de leur père et de leur aïeul. Les scribes bruxellois, voyant la femme d'Antoine v. Gind. nommée Pé-

---

[1]) Il joua un rôle politique à l'époque des troubles. Partisan des idées nouvelles, il fut en 1579 (20 et 21 Sept.), l'un des commissaires des nations, chargés avec ceux des deux autres membres de la commune de Bruxelles, de présenter au gouverneur v. den Tympel des doléances au sujet des exactions commises par ses soldats (Henne et Wauters, Hist. de Brux., I, 517). En 1581 il fut élu échevin, bien qu'il ne fût jamais, que l'on sache, admis aux lignages (Ibid., 548) et continua à remplir ce mandat en 1582, '83 et '84. Il était alors comme tous les échevins, calviniste.

[2]) De heer en mevr. v. Mierop te Winterswijk dankten bij advert. in Haarl. Ct. 4 Jan. 1878 voor betoonde belangstelling wegens de geboorte hunner dochter. Red.

tronille Jans Lauwers, ont traduit Pétronille Lauwers, fille de Jean, alors qu'il fallait lire Pétronille, fille de Jean, fils de Laurent (Lauwer). En fait, ils ont ignoré son nom de famille qui est, comme nous venons de le voir, v. Haamstede [1]). Il avait cessé de vivre dès le commencement de 1599, puisque c'est le 29 mars que son fils ainé Antoine releva Opperseele (seigneurie) et prêta le serment pro indiviso. Sa succession et celle de sa femme furent partagées par un acte du 22 nov. 1603. Leurs enfants étaient :

1. Cathérine, mariée à la chapelle de la fondation de Terarken, paroisse de Saint-Gudule à Bruxelles, le 5 juillet 1569, à Don Diego [2]) ou Jacques Manrique de Lara. Il épousa en secondes noces Anne Gramay, fille de Thomas, président de la chambre des comptes du duché de Gueldre, et de Jacqueline Stalpaert van de Wiele [3]), sa première femme, et passa avec elle un acte devant les échevins d'Anvers le 7 sept. 1594 (Actes Scab. 1594, Moy et Neesen, vol. 2, fol° 63). Anne Gramay, devenue veuve, se remaria à Dordrecht, par contrat du 8 mai 1597, avec Jacques della Chiesa, dont elle fut la quatrième femme (minutes du notaire Fabri à Anvers 1609, inventaire des biens de Jacques della Chiesa).

2. Antoine, *qui suit.*

3. Philippe, mentionné dans l'acte du 28 mars 1611, dont nous parlerons plus loin. Il est probable, qu'il se maria et eut postérité en Zélande. Smallegange, dans sa Chronique, parle des v. Gind. venus, dit-il, du Brabant, et donne leurs armoiries qui sont, sauf une légère différence, celles que portait Lancelot v. Gindertaelen, oncle de Philippe.

4. Madeleine, mariée à Adolphe v. Weede, dont elle était veuve en 1611 et qui vivait encore en 1603.

5. Jérôme, né à Bruxelles, baptisé à Saint-Gudule le 20 Oct. 1573,

---

[1]) Antoine avait acquis de Jacques v. Campenhout un fief nommé la quatrième gerbe, gisant dans la paroisse d'Ossel, avec un livre censal, tenu du seigneur de Bigard, et avait prêté le serment de fidélité le 15 janvier 1555. Ce fief formait, avec une ferme, monticule et jardin de plaisance, la seigneurie d'Opperseele. En 1578 il avait acheté des religieuses de Grand-Bigard, un terrage seigneurial de 17 bonniers, également sous Ossel; et cet achat fut ratifié par un acte passé à Bruxelles le 8 nov. 1581 (Wauters, Hist. des Env. de Brux, II, 52).

[2]) Diego = Jacques.

[3]) Stalpert (-part, -paert) v. der Wiele; vgl. *Nav.* Alg. Regr dl XXI—XXX. RED.

marié à Notre-Dame à Anvers, le 21 juillet 1598 à Cathérine della Chiesa, fille de Jacques et de Marie Moreau, sa seconde femme. Par un acte passé devant les échevins d'Anvers le 23 nov. 1609, il partagea, conjointement avec sa femme et les soeurs de celle-ci, Anne della Chiesa, femme de Jacques Manrique, Marie della Chiesa, femme de Jean François della Chiesa et Constance della Chiesa, encore célibataire, les biens provenant de la succession de leur père et beau-père respectif, Jacques della Chiesa, et de la troisième femme de ce dernier, Cathérine v. Weldam, en vertu du testament de celle-ci (Collectanea, 1589—1610, fol. 311). Le 16 mai 1616, il vend un tiers d'une dîme provenant de son bisaïeul Vincent v. Mierop, fils de Corneille. Il comparaît dans un acte du 26 juin 1618 passé devant les échevins d'Anvers (Actes scab., 1618, sub della Faille et Roose, vol. 3, fol. 110). Le 19 nov. 1627, il relève le fief d'Oppersele, et le reporte au profit du sieur d'Herville, son beau-frère, et de Jeanne v. Gind., femme de ce dernier, sa soeur. Il eut un fils, Pierre-Paul, né à Anvers, baptisé à Notre-Dame le 3 juillet 1599.

6. Jeanne, née à Bruxelles, baptisée à Sainte-Gudule le 14 mars 1577, mort le 15 février 1655, mariée à Saint-Rombaut, à Malines, le 5 nov. 1598 (les bans ayant été au préalable publiés à Sainte-Gudule à Bruxelles), Louis d'Herville, »gentilhomme entretenu du roi Philippe III'', mort à Bruxelles le 24 février 1637, fils de Louis et de Marie de Mantin, petit-fils de Pierre, gentilhomme provençal, et de Jeanne d'Anglure.

Ces six enfants ou leurs représentants comparaissent dans un acte de partage passé devant les échevins de Bruxelles le 28 mars 1611: c'étaient messire Antoine v. Gind., fils d'Antoine et de Pétronille Jans Lauwers, pour une part; messire Jean v. Gind. représentant messire Philippe v. Gind., frère d'Antoine, en vertu d'une procuration donnée le 3 nov. 1609, pour une deuxième part; messire Jérôme v. Gind., frère d'Antoine et Philippe, pour une troisième part, dlle Madeleine v. G., veuve de messire Adolphe v. Weede, soeur des précédents, pour une quatrième part; messire Louis d'Herville, mari et momboir de dlle Jeanne v. Gind., soeur des précédents, à ce autorisé par le conseil de Brabant, la dite Jeanne se trouvant en ce moment en Hollande, pour une cinquième part; enfin messire Jacques Man-

rique, fils de feu messire Jacques et de dlle Cathérine v. Gind., soeur des précédents, tant en son nom que comme mandataire de messire Antoine Manrique, son frère, et de dlles Madeleine et Jeanne M., ses soeurs, en vertu de leur procuration donnée à Goes le 7 août 1609, pour une sinième part. — Jacques M., qui figure dans cet acte, est le même qui épousa, par contrat du 15 février 1597 Anne della Chiesa, soeur de la femme de son oncle Jérôme v. Gind. (voir plus haut). Le 9 nov. 1611, il donna à son oncle Philippe v. Gind., par un acte passé à Anvers, devant le notaire Pierre Fabri (dont les minutes sont aux archives de la ville d'Anvers), procuration à l'effet de résilier le bail de certaines parties de terres sises à Steenhuffel et provenant de son aïeul, messire Antoine v. G. Jacques M. résidait alors à la Haye; il ne vivait plus le 6 août 1616; nous voyons, en effet, à cette date, son frère messire Antoine M., en son nom et au nom de ses soeurs Claire et Madeleine, confirmer par acte passé devant les échevins d'Anvers la vente faite par feu messire Jacques M. d'une rente à l'abbage de Grand-Bigard, laquelle rente lui était advenue »par décès de feu messire Antoine v. Gind. et demoiselle Pétronille Jans Lauwereyssens, ses grand-père et grand'mère", en vertu du partage fait devant les échevins de Bruxelles le 28 mars 1611 (Actes scab. 1615, Gavarelles et Kieffelt, vol. I, fol. 82).

De *Nav.* XXXIX, 553 genoemde Vervooren [1]) was Reynerus Vervoorn, die als proponent, in 1620 de eerste predikant werd te Piershil, (cl. Voorne en Putten) als afzonderlijke gemeente, daar emeritus in 1659. Volg. v. der Aa, Aardr. Wrdbk IX, 162, in 1657 emeritus geworden, † te Piershil.

Amsterdam. J. B. VAN IJSSELDIJK.

Goraiski de Goray. In Friesche Volksalm. 1889, vindt men een merkwaardig artikel, een naar het Noorden afgezakt lid dezer Poolsche familie betreffend. Bij mij is aanwezig een »Bruiloftszang ter eeren v. d. Wel-Ed., Eerentv. ende welgel. Joncker Gerlacvs Doys

[1]) Lees: De eerste pred. te P. was (Reynerus) Vervoorn, op wiens naam zinspeelt het klokopschrift van *Nav.* t. a. pl., het woord »vervooren" bezigend in den zin van »reeds lang te voren". — De in dat opschrift genoemde »groote meneer" was de Johan Manrycque van *Nav.* XIX, 106. RED.

bruidegom, Ende de Hooch-Adel., ende in alle deughden uitmuntende Jvffer, Jvffer Maria Goraiska, afcomstich uit het hoogh-Eed., seer-oude ende wijt-beroemde geslacht der Poolsche baronnen van Goray, Mede erffdochter in Esinghe ende Ferwert etc. bruidt; door Venus Minne-snoer aen een geschakelt binnen Groningen op den $\frac{9}{19}$ van Wijnmaant 1649. Tot Gron., Uyt de druckery van Jan Claessen, wonende in de Gulden-straet in 't Schrijfboeck, Ao. 1649." De vervaardiger is, volgens de onderteekening: Wilh. Janssonius Zytsema, S. S. L. L. stud.

Dat zij in »Esinghe ende Ferwert" (in 't Gron. westerkwartier gegoed was, dankt zij waarschijnlijk harer moeder. De MS.-Geneal. Alberda zegt: »Reiner Alberda tot Spijk (in Fivelgo), tr. Helena Ripperda, dr van Peter en Everdina Tamminga; 6 kinderen, o. a.: *a.* Everdina, geb. 4 Dec. 1590, † 5 Juli 1658, tr. 1622 Joh. Demetrius Gorayski baron de Goray, zoon van Peter en Elisab. Zelinsky(a); *b.* Elisab., geb. 12 Nov. 1591, † 20 Aug. 1652, tr. 1. Syds v. Botnia op Hottinga-State te Nieuwland in Friesland, zn van Syds en Tet Douwema [1]); 2. William Macdowel [2]), Britsch afgezant, zn van Julianus en ..... Douglas; *c.* Derk, geb. 26 Aug. 1598, capitein, gesn. in den slag bij St. Jans-Steen bij Hulst in St.-Vlaand., 23 Juni 1640,

---

[1]) »Niewlandt, Nieuland, een der 14 bovendyksche dorpen van de Grietenie Wimbritzeradeel, in 't Quartier Westergoo. Een fray dorp met een schonen kerk en de State Hottinga. Botnia State omtrent Nyland ten Zuiden bewoonde a° 1414 Tjalling Botnia". Geogr. Wrdbk v. Friesl,. Leeuw. 1749, bl. 82. Zie voorts, Stambk v. d. Fr. adel, in Botnia; te Water, Verb. d. Edel., II, 270, III, 486, 7, IV, 430; Sminia, Naaml. v. Grietm., 297.

[2]) Schotsch edelman, in 1614 als hoogleeraar in de wijsbegeerte naar de in dat jaar opgerichte Gron. Akad. vertrokken. Sedert verkoos hij de rechtswetenschap, en trad eene andere loopbaan in; werd in verschillende ambassades naar Engeland gebruikt; ging daarna in dienst van dat rijk over, en bekleedde nog in 1654 den post van Britsch gezant in den Haag. Uit zijn eerste huwelijk, in 1617, met Bernardina v. Frittema (denkelijk eene dr van Menno bij Wemele Clant (die hertr. Theod. v. Heerma), dr van Joh., burgemr van Gron., bij Rudolpha ten Holte, Berneer of Bernards dr, in Zeerijp, sproot ééne dr, Joha Emilia. Zie zijn levensber., door mr. Boeles, achter Jonckbloet's Gedenkbk d. Gron. H.-S.; *Nav.* XIII, Omsl. no 5, 6, XIV, O. no 2; MS.-Geneal. Clant.

tr. Agnes v. Bassum (Bassen), dr van Joh. en Anna v. Brienen; één kind, Reiner, tot Feerwerd [1]).

»Tot Ferwert — zegt Matthijs v. der Houve, Handv.-Chron. I, 173 — zijn twee adelijcke huysen, d'een aenkomende Joncker Sydts v. Botnia, 't ander Joncker Iebbo Aldringa". — Een afschrift van een stuk, dat weliswaar niet direct met de Gorayski's in verband staat, maar hier toch niet misplaatst is, laten wij volgen: »Ik ondergeschreven attestere en verclare met dese (: ter requisitie van Ed. Mog. Heeren Borgermrn en Raed in Groningen :) dat ick voir omtrent drie weken geleden, mij ande Here Bartold Wicheringe [2]), Lieutenant van Hoge gerichts Camer deser provincie hebbe geaddresseert, en van sijn Ed. versocht een mandament en provisie van rechte, op die persoen van Jr Jebbe Aldringa woonachtig tot ferwert ter cause hij sich hadde laten ge-

[1]) [Zie mijne geneal. v. Bassen in Herald. Bibl. 1876. bl. 320. RED.] In 't »Clauwboeck" van den Secret. Joh. Tjassens (Verzamel. in hs. van Registers, dienende om de beurtwisselende opvolging der plaatsen tot 't rechterampt bevoegd, aan te duiden, — zie v. Halsema, Regeringsvorm d. Ommel., i. d. Werk. v. h. Gen. Pro excol. jur. patr., II, 350), — treft men, onder den Rechtstoel van Feerwert, de volgende aant. aan: »1657, in Julio, sijn de heeren Goraiski en Onno Tamminga voormont over zal. Capt. Derck Alberda soon, als 't recht hebbende van sal. Jr. Sijdt van Botnia gewesen eheman van vr. Elisabet Alberda ter eenre, en d'heer Duirt Elema ter ander sijden, door uijtspraecke van de heer Br. Joh. Tiassens als overman, en de heer Adolf Louwens Br. en Schotte Tamminga compromis mannen over ses ommegangen (de ommeloop van 't rechterampt bij de plaatsen, ende buuren, noemde men van ouds her *ommegang;* v. H., l. c., 349) van 15 in dese Grietenie soo Luirsma genoemt worden vereenicht, dat de heeren Goraiski en Tamminga in qlte. soellen possideren, en eijgendoemelijck beholden de tweede op Wobben tuin, 9de op Wobben heert, 10de op Hidden heert, en 11de op J. Schroers stede. Insgelijcken sal de heer Elema possideren en eijgendoemelijck behouden de 8st op Vledderheem en 12de op Luirsma". — Uit dit zelfde boek blijkt voorts, dat, volgens eene overeenkomst der »Clauwgenooten toe Hardeweer" (redgerrecht of clauw, onder Ezinge), Sydts v. Botnia in 1632 nog moet geleefd hebben (hij †, volg. het Stambk v. d. Fr. adel, 13 Nov. 1638, z. k.).

[2]) Uit een der oudste Gron. geslachten, thans uitgestorven; vóór 1641 burgemr en den 18 Dec. van dat jaar, ingevolge Sententie van H. H. Mog. van 24 Juli, tot Luitenant van de Hooge Justitie- of Hoofdmannenkamer van Stad en Lande, voor zijn leven, aangesteld, † 15 Oct. 1652 (MS. Regeeringsbk v. Stad en Lande) Jac. Gleintz, Gron. Stadh.- en Lieutenantschap der Hooftmannenkamer, achter het Beknopt Kron. v. Gron. en Ommel., Gron. 1727, bl. 16.

lusten eigenheerig eñ achterbax d'Vuirwijser eñ wapenen van wijlen Jr Sixtus van Botnia eñ Juffrouwe Elisabet Albarda [1]) (: attestants respective voirsate eñ tegenwoordige huisfrouw :) vañ toorn en kercke des voorsz dorps afftebreken laten, deselue wapenen te defaceeren eñ wt te wisschen, eñ in plaetse van dien sijn eigen wapen te stellen, hoewel dat attestant die principaelste Collator eñ Hoeveling ter plaetse is. Dan hadde welgel. Lieutenant voir andwoord gegeven, bij dese constitutie van regeringe eñ interregnum [2]), vermits geen heeren in eed gebracht waren, geen provisie van rechte te connen noch mogen verleenen, presenterende nochtans vant geene versocht eñ geclaegt was goede notulen eñ memorie te willen houden. Aldus geattesteert om te mogen strecken naer behoiren. Oirconde mijn hand eñ signet. Act. Groningen den 21. dag april 1645. Onderstond neffens een signet segel in lack gedrucket, G. Makdowel als principaelste Collator eñ Hovelinge tot Feerwert".

Dat dergelijke eigenheerigheden ook elders in de Ommelanden plaats grepen, blijkt uit een mij behoorend HS., getiteld: »Ex cerpten uit de Decisien van de Hoge Justitie-Kamer van Stad en Lande", waarin men o. a. leest: »1680, Nov. 16 . Jr. Fecco Ompteda ageerde tegen Jr. Willem Alberda, ten eijnde hij wederom in 't gewelfte van de Zantster [3]) Choor zoude moeten herstellen de twee wapenen van Ompteda en Cater [4]), als hy ten onrechte hadde doen wechnemen u overwitten, aengesien hij in 't posses daer van sijnde, niet de facto uit het selve kost worden gestoten. De Ged. sustineerde, dit geen

---

[1]) De naam dezer familie wordt in oude stukken ook aldus, doch meestal »Alberda" gespeld gevonden. Met de tegenwoordige Friesche familie Albarda heeft zij echter niets gemeen.

[2]) De stad Gron. lag toen met de Ommelanden en het Oldambt overhoop.

[3]) 't Zand, dorp in Fivelgo, waar vroeger de thans verdwenen stamhuizen van Ompteda en Alberda stonden.

[4]) Oude Gron. of Ommelander geslachten; het eerste bloeit nog in Pruissen; het tweede, voornamelijk te Huizinge, in Hunsingo, gegoed en gezeten, stierf 16 April 1622 uit met de vrouw van den Gron. burgemr Frederik Coenders, † 23 Juni 1618, Hille Cater (Nobil. Gron., in hs. en gedr.; Levensber. v. F. Koenders, Gron. 1775, bl 14; Scheltema, Stk. Nederl., i. v.).

posses subject te zijn. De Impetr. repliceerde, dat hij, als gedepossideert sijnde, eerst moest herstelt worden, kunnende de Collatoren, indien vermeijnden dat 'd Impetr. geen recht soude hebben om sijne wapenen in 't Choor te behouden, daer over haer actie behoorlik by middel van rechte instellen, en is het mandaat geconfirmeert, als mede in revisie, den 20 Dec. 1681".

M^C.

v. Westrenen (XL, 63). Gerrit Johan Marius v. W. geb. 8 Nov. 1783 tr. 's Hage 8 Juni 1836 J. C. Caroline Saxe. Hij, zn v. Gerrit Jacob of Jan v. W., command. v. Weerden, Johanniter-orde, bij Susanna Reina Hooreman. Hij is van eene andere familie, dan de genoemde Hieronymus, lees Mr. Pieter Hieronymus heer van Houdringe en Themaat, wiens geslacht eertijds Duwer heette. Eerstgenoemde is van de steeds v. W. geheeten hebbende familie. Had hij kinderen bij Caroline Saxe?

V. O.

[Hij kan zeer goed van dezelfde familie geweest zijn; zie de geneal. van *Nav.* XXIV, 30.]

v. Westrenen (te Lienden en omstreken). Lijsbeth v. Vinceler was 31 Oct. 1675 getuige bij den doop van Dirk v. Westrenen Goossenszn (Doopbk van Maurik). Levert *Nav.* XXVI, 96 een gegeven uit het trouwboek te Maurik, ter aanvulling van ibid. XXIV, 53, waar eene verbintenis v. W.-v. Hattum (Hattem) voorkomt, en vermeldt ibid. bl. 410, 1 eenen Petrus v. W., in 1662 proponent geworden: aan het *Nav.* XXIV, 52—4; 'VII, 95, 423; 'VIII, 43; XXXIII, 410 (vgl. *Nav.* XXXVIII, 58); 'IV, 166; 'VI, 128; misschien ook 'IX, 390 (i. d. 17 Juni) — hier passende sluite zich nog het volgende uit het Doopboek te Ingen (waarin geene aanteekeningen vóór 1662).

Willem Petersen (Peterszn) v. West Rhenen en Petronella v. Bueren lieten 24 Mei 1663 Geertruijdt [1]), en 23 Oct. 1664 Joost [2]) doopen. Van Petrus v. Westrenen (den straksgenoemden proponent) en Lijsbet

[1]) ten doop gepresenteert van de moije (tante) Grietien v. Bueren.

[2]) ten overstaan van den vader en van Judith v. Eck, beste-moeder (grootmoeder).

(of Elisabet) v. Hattem werd 23 Juni 1667 eene dr Johanna, en 28 Maart 1669 een zoon Gerrit gedoopt. A⁰ 1718—72 ontbreken de aanteekeningen; maar 25 Oct. 1772 is een 19 te voren geboren tweeling Christiaan en Stefanus van Jan v. West Rhenen en Annigje v. de Weerd gedoopt.

Volgens attestatie van J. v. Campen, pred. te Rhenen, is aldaar 27 Maart 1789 in wettigen ondertrouw opgenomen Adrianus v. Westrhenen, geb. en wonend te Ingen, met Helena v. Spanje, geb. en wonend te Elst bij Rhenen, en te Ingen in de kerk 19 April 1789 getrouwd. Zij wonnen, allen te Ingen gedoopt:

1. Anna Peternella, 30 Mei (geb. 22 Mei) 1790, doopgetuige Cornelia Gaasbeek.

2. Jan, 2 Aug. (geb. 2 Aug.) '91, get. Judik de Leeuw, huijsvrouw van Gerrit v. Westrhenen.

3. Jan, 21 Oct. (geb. 14 Oct.) '92, get. Geertruij v. Snoekeveld, huijsvrouw van Jan v. Ommeren.

4. Cornelis, 29 Dec. (geb. 27 Dec.) '93, get. Willemina Christina v. Spanje, huijsvrouw van Frederik v. Schaik.

5. Jan, 22 Mei (geb. 15 Mei) '97, get. Geertrui v. Snoekeveld, huijsvrouw van Jan v. Ommeren.

6. IJda, 8 Apr. (geb. 31 Maart) '98, get. Henderika v. Wijn, huijsvrouw van Gerrit v. Spanje.

7. Gerrardus, 30 Maart (geb. 16 Maart) 1800, get. Judik de Leeuw, huijsvrouw van Gerrardus v. Westrhenen.

Blijkens attestatie v. J. v. Geelkerken, pred. te Kesteren, is aldaar 17 April 1789 in wettigen ondertrouw opgenomen Gerrardus v. West Rhenen, geb. en won. te Ingen, met Judik de Leeuw, geb. en won. in den Oudenweerd (o. Kesteren), en aan 't huis van de bruid getrouwd 7 Mei 1789) [1]. Uit dit huwelijk kwamen voort, allen gedoopt te Ingen:

---

[1]) Hun eerste »huwlijksvoorstel" had plaats 19 April, »met belasting, dat ook de proclamatiën te Ingen moesten gaan, hetwelk geschied en behoorlijk bewijs ingebragt zijnde, dat ook de 3 Sondagsche proclamatiën te Kesteren gegaan waren, zoo zijn deze perzonen op voorkennis en toestemming van den gesubstitueerden Amptman van de Nederbetuwe aan haar huis getrouwd, in het bijzijn van den ouderling Bart v. Lienden en den diaken Jan Bos v. de Peppel".

1. Johanna Peternella, 22 Dec. (geb. 13 Dec.) 1793, doopget. Mergrietje v. Berg, huijsvrouw van Joost de Haas.

2. Jan, 3 Apr. (geb. 30 Maart) '96, get. Geertrui v. Snoekeveld, huijsvrouw van Jan v. Ommeren.

3. Peter, 14 Oct. (geb. 30 Sept.) '98, get. Metje v. Ommeren, huijsvrouw van Johannes Quint.

4. Adriana Geertrui Wilmina, 13 Sept. (geb. 22 Aug.) 1801, get. de moeder zelve.

5. Geurt Willem, 19 Febr. (geb. 25 Jan.) 1804, get. de moeder zelve.

6. Geurtje Theodora Baldina, 6 April (geb. 30 Maart) 1807, hefster en get. de moeder, bij afwezigheid van den vader.

Laatstgenoemde Peter, gehuwd met Elisabeth Constantina v. Maren, liet 29 Maart 1829 te Ingen een 23 Febr. geboren zoon Gerrit doopen. Terwijl Antonia v. Westrhenen, huisvr. van Hendrik v. Beekhoff, getuige was bij den doop i. d. 28 Mei 1797 van den 21 Mei geb. Johannes, zoon van Roelof v. Beekhoff en Helena v. Voorthuijsen.

Het wapen dezer v. Westrhenen's is, volg. *Nav.* XXVIII, 318, in goud een ring van zwart verzeld van drie (2, 1) leliën v. zwart, gelijk het voorkomt op den gedenkpenning der zilveren bruiloft van Adriana v. Westrhene (dr van Jan, geb. te Meerten o. Lienden, schepen te L., † 22 Maart 1727 bij Willemina Cregel, met wie 20 Juni 1680 gehuwd), geb. in de Marsch (te L.) 20 Juni 1687, † te Rotterdam 29 Maart 1770, met Gabriël v. Charante i. d. 27 Oct. 1742; welke zilveren penning in 1883 nog in 't bezit was van den heer C. A. v. Ch. ter stede. Dit wapen komt dus volkomen overeen met dat der adellijke, thans uitgestorven v. Westreenen's van Tiellandt; terwijl de andere met deze nauw verwante Utrechtsche v. Westrheenen's voerden in zilver een loopenden vos v. zwart, verzeld van drie leliën v. dito, naast elkander in 't schildhoofd. Eenen vos en geen ezel (Rietstap's Armorial 1e éd.), heeft de Utrechtsche wapenkaart.

Ek-en-Wiel, 1 Mei 1890. JAC. A.

VRAGEN.

v. Arckel. Wijlen Mr. C. Vosmaer gaf in Her. Bibl. 1873 eene geneal. zijner familie, en daarbij op bl. 324 in eene noot de volgende afstamming uit Arckel: Walraven 1365 — Pieter tr. Beatrix v. Culemborg 1393 — Walraven 1422 tr. eene jonkvr. uit Kleef — Cornelius-Anthony v. A. enz. In de geslachtlijst v. A. door W. v. Gouthoeven (d'Oude Cronycke 1636 bl. 133 en 175) wordt echter geen dezer genoemd; wel Baerte v. Culemborg als vrouw van Jan v. A. † 1465. Evenzoo v. Slichtenhorst bl. 194, en S. v. Leeuwen in Bat. Ill., een en ander in Fr. Halma's Toon. der Vereen. Ned. verv. door Brouërius v. Nideck I, 76. Zij geven: Jan v. A. Ottozn 1360 tr. 1° N. v. Hoorn, 2° N. v. Teylingen — Otto † 1408 tr. Elis. v. Lijnden — Jan † 1465 tr. Baerte v. Culemborg — Otto † 1508. — Is nu de stamlijst door Vosmaer onjuist? Welk is anders het verband tusschen zoo geheel verschillende opgaven?

V. O.

von Berken. Een officier van dezen naam te Berlijn, die eenen berk in zijn wapen voert, in de stellige meening aangaande Nederlandsche afkomst zijner familie, vraagt omtrent deze, geneal. bijzonderheden. En tevens vooral naricht omtrent Gualtar (Walter) von Berken, in de 17de eeuw in Holl. militairen dienst als hoofd-officier. De officiersboekjes reiken, naar men zegt, niet hooger dan tot 1760 of '70. Maar in het Rijks-archief bestaan lijsten der officieren 17de eeuw, gelijk zij op de betalings-repartitiën staan. Wie helpt dus hier?

[Past hier Ber(c)k? Zie dan *Nav.* XXVI, 306: Anna Maria Berk (*sic*, van Utrecht), wede Marcelis Bax, tr. 23 Juni 1619 Guill. de Levin de Famars, kolonel; zij komt *Nav.* XXVII, 314 als Anna Maria v. Berck voor; terwijl in dezelfde omgeving ibid. eenige regels vroeger sprake is van »Maria Berck, van Utrecht". Rietstap's Arml 1e éd., dat aan eene Utrechtsche familie v. B. nochtans drie hanen toewijst, geeft aan v. den Berck (Luik) eenen berk. — Past hier v. Berck? Zie dan *Nav.* XXII, 142, 456; 'VI, 52, 112, 59, 63, 81, 489. Het Arml noemt eene Dordsche berk-voerende familie (v.) Berck en eene kruisvoerende familie (v.) Berck (Geldersch) — uitgestorven.]

Doys. Het »Maandbl. van het Geneal. Herald. Genp »de Nederl.

Leeuw", 1889 aflevr. 9 en 12 maakt melding van eenige leden van dit geslacht, en wel in n° 9, in de kwartieren van wijlen bn Frederik v. Hogendorp, van Jkvr. Theodora Odilia v. Doys, gade van Jhr. Steven v. der Does, en in n° 12, o. a. van Elisabeth bse v. Doys, tweede gade van Johan Diederick bn v. Friesheim. Wie waren de ouders van Theodora Odilia v. D.? Heeft zij broeders en zusters gehad; zoo ja, wie waren deze? (J. Kok, in zijn Vaderl. Wrdbk, Geslachtstafel v. der Does, noemt haren vader »N. Dois, Lieutenant-Kolonel en Kapitein in de Gardes te voet"). — Is mijn vermoeden juist, dat Elisabeth bse v. D. dezelfde persoon is als de in het Stambk v. d. Frieschen Adel, in de geneal. Doys voorkomende Elisabeth Machtelt D., geb. 28 Juli 1660, dr v. Johan D. tot Rande bij Margaretha Odilia v. Lintelo? — Theodora Odilia stierf, blijkens eene MS.-aant. in mijn bezit, als wede v. der Does, 5 Jan. 1774 (te 's Gravenhage ?).

V. WAGENINGEN THOE DEKAMA.

Gallas. Wie waren de ouders van Eduard Dirk G., burgemeester van Eindhoven, † Zwolle 19 Oct. 1822, oud 84 jaar, en van zijne echtgenoote Cornelia Theodora Kumsius, † ald. 9 Maart 1838, oud 77 jaar?

MR. J. E. VAN SOMEREN BRAND.

v. der Gon. Genealogische bescheiden gevraagd, betreffende deze familie, waarvan mij bekend de kapt. t. z. in 1711 comm. van de »Zeeland" in de vloot naar Napels en Toscane gezonden, en in 1712 comm. van 't zelfde vaartuig, deel uitmakend van 't eskader met directie naar Tunis en Algiers. Vermoedelijk dezelfde, die in 1716 in Russischen zeedienst overging. Bij 't eskader in 1722 naar Algiers gezonden als comm. van de »Rossum", de kapt. Jacob v. der G. Adriaan David v. der G. is in 1744 kapt.-comm. van de Oud-Teijlingen, in 1755 van »'t hof van St. Joriskerk"; in 1759 der »Dordrecht", in denzelfden rang; in 1766 schout-bij-nacht, althans in dit jaar in dien rang, belast met de overbrenging der gebruiklijke geschenken aan den Beij van Algiers. — Het geslacht v. der G. is opgegaan in v. der Gon Netscher. — De heer A. D. v. der G.

Netscher, oud-officier der Marine, oud-lid van 't Hof van Politie in Suriname, oud-lid van den gemeenteraad van 's Gravenhage, woont nog in laatstgenoemde plaats, en heeft verscheidene kinderen.

SILVATICUS.

[Vgl. Herald. Bibl. 1881 bl. 36 noot 2, en over Denier v. der Gon ibid. 1882 bl. 302 noot *a*].

Kuijck (of v. Cuyck) —, uitgestorven? Dr. Wap zegt in zijn werk over de »Heeren van Kuik" bl. 188, dat J. W. Te Water (»Verbond der Edelen") in 1572 eenen Jan v. Kuik, heer van Erpt [1]), vermeldt, wien hij verder verklaart nog verscheidene jaren later te hebben aangetroffen in eenige rekeningen aanwezig ter Rekenkamer van Zeeland; en betuigt uit een aloud, vermaard geslacht gesproten te zijn. Dr. Wap oordeelt, dat Te Water de plank geheel mis slaat, en zegt: »Deze genealogie is dus mede in het gebrekkige", enz. enz. — Uit aanteekeningen in familiepapieren Kuijck, blijkt, dat in 1572 te Werkendam drie broeders woonden, zonen van Hendrik Kuijck (of Cuijck), Corneliszn. Eén dezer broeders vluchtte naar Friesland; zijne nazaten belandden, volg. de familiepapieren, aan De Klundert; hoewel nasporingen te dezer plaatse gedaan geen resultaat hebben opgeleverd. De tweede broeder werd door de Spanjaarden gevanklijk medegevoerd. De derde bleef te Werkendam wonen, en heeft tot nazaat den 1en luit. veld-art. te Breda L. J. Kuijck. Te W. ingesteld onderzoek in de doopboeken enz. stemt precies overeen met de berichten der familiepapieren wat datums enz. betreft. Men mag derhalve aannemen, dat de familie-aanteekeningen juist zijn. Vormen Kuijck te Arnhem en Kuijck v. Houweningen éénen stam met Kuyck te W.: deze drie takken voeren dan ook wat de hoofdtrekken aangaat éénerlei wapen; in teekening en helmteeken bestaat eenig verschil [2]). In een nog aanwezigen brief drukte indertijd Dr. Wap als zijne meening uit, dat de bovengenoemde Jan v. Kuik de stamvader was van Kuijck te W., hem Nieuwkuik als bakermat toewijzend.

Wie levert nu eene genealogie van dezen Jan v. K.? Wat is er

[1]) Erp of Herpt? Beiden liggen in N.-Brabant. Vgl. Nom. Geogr. Neerl. II, 126. RED.

[2]) Waarom, tot verduidlijking, het wapen en het wapenverschil niet nauwkeurig aangegeven! RED.

bekend van de drie genoemde broeders, die blijkbaar, — althans twee er van, — vijanden van Spanje, en bijgevolg aanhangers van den Prins van Oranje zijn geweest. En in 't algemeen, wie verstrekt omtrent het bovenstaande nadere gegevens?

In Friesland bestaat heden ten dage nog een Dekema-, Cuycks- en Toits-Veenkampje. Uit die veenen ontstond eertijds Heerenveen.

K.

de Ramaix. Bij de bekendmaking van het overlijden, op 8 Maart 1888, hunner moeder en behuwdm., mevr. Suermondt, geb. v. Hoboken, komt in het Dagblad van 10 Maart onder de onderteekenaren ook voor: »Jonkheer De Ramaix". — Graaf du Chastel de la Howardries-Neuvireuil, geeft van deze Belgische familie een geslachtsbericht in zijne »Notices généal. tournaisiennes dressées sur titres"; in de eerste zes lijsten van den Zuid- en Noord-Nederl. adel, in het Staatsblad opgenomen, komt de naam Ramaix niet voor; evenmin onder de in de »Herald. Biblioth." 1873 medegedeelde »Wapens van den thans bloeijenden Belgischen adel". Sedert wanneer is aan deze familie, of aan genoemden heer dat praedikaat toegekend, en werd dit nog na de afscheiding in België verleend?

v. Rensselaer. Gaarne zou men spoedig weten, wie de moeders zijn van Willem v. R. Antonieszn en Cornelia Judith Cramer Jan Jacobsdr, die 8 Jan. 1742, oud resp. 26 en 21 j., te Amsterdam in de Nieuwe-kerk huwden.

Thooft-Hertong. Mr. Cornelis Thooft, schepen van 's Hertogenbosch, tr. aldaar 28 Juli 1668 Ursella Hartongh van Crêvecoeur. Hunne oudste dochter Johanna, geb. 1670, tr. ('s Bosch 1694?) Adolph v. der Meulen, heer van Arlebeek en Riksel. Een kind uit dit huwelijk werd geb. 1695. Welk verband bestaat er tusschen deze personen en de kwartieren op de zerk van *Nav.* XXIX, 582; waar is deze te vinden, en welke zijn de wapens Thooft en Hertong, daarop voorkomend? *Nav.* ibid. wordt vermeld Jan 't Hooft, zwager van Jkvre E. Segers; wat is van hem bekend?

T.

[Vgl. ook Herald. Bibl. 1876 bl. 278, 98, aangehaald in Nederl. Heraut 1889 bl. 268. Zie ook ald. bl. 227.]

GESCHIEDENIS.

Arnhem. Grafzerken. *Nav.* XL, 131 leest men: »Goert van Baei dē 2 Septemb. 1587. Voronica vā Baei huisf. Henrick Wilbrenninck... maio 162. Ano 1640 dē 4 Juniis in de Here gerust Elbert...." Volg. de geneal. Wilbrenninck heette de vrouw van Hendrick W. Veronica de Raey. Haar wapen was Gedeeld: 1. in rood achtspakig rad van goud; 2. in blauw drie (2, 1) ruiten v. zilver. Hendrick W., geb. 1569, zn v. Hermanus bij Catharina N., was ontvanger van de Veluwe, woonachtig te Arnhem. Hij huwde tweemaal; 1° Sept. 1595 bovengenoemde vrouw, † Mei 1623 bij wie negen kinderen, waarvan het jongste, Elbertus W., geb. Aug. 1612, † 4 Juni 1640. Van Baei kan vergissing zijn, en wellicht wezen v. Raei? Ook het rad in het wapen doet aan dit laatste denken [1].

Zutfen. H. M. WERNER.

Utrecht. Overluidingen. Vervolg van *Nav.* XL, 2—5.

1632. v Jan. in ob. et fun. Mariae ab Aalst, ux. Mri Christiani Bruynings, advti curiae Traj. et secretarii ecclesiae Sti Petri.

x Jan. in fun. Henrici de Buegem, filii Dni Antonii de Buegem.

xii Jan. in ob. et fun. Dllae *Christinae Corneliae van der Burch*, filiae Dni Henrici van der Burch, dni in Velthuysen.

xiii Jan. in ob. et fun. Theodorici Jois a Mathe, quondam consiliarii civ. Traj.

xxii Jan. in ob. et fun. nobilis et strenui Dni Friderici a Pithan, quondam gubernatoris Juliacensis.

xxix Jan. in fun. filiolae Dni *Jacobi Godin*, confratris nostri.

---

[1]) Dit wapen is hier echter *niet* sprekend, ingeval er bij v. Raei sprake is van een lid der familie v. Raden, uit wie bijv. Steven v. Raden, (evenals Johan Bentinck en Gisbert v. Welderen) gerichtsman bij Arnt v. der Lauwick, richter van Veluwe, vóór wie Peter v. Steenbergen en Agnes zijne vrouw in 1370 het goed Tellicht te Ermelo opdroegen aan Gonde Pannekoek. Ra *of* Rade is de naam eener buurschap te Steenderen, beteekenend »uitgerooide" of »nieuw-aangemaakte grond". RED.

1632. xxxi Jan. in ob. Dñi *Gulielmi Winsen*, equitis ordinis Teutonici et commendatoris in Maeslant.

i Febr. in ob. et fun. Dñi Alberti de Berges ten Esendelff, canonici Stae Mariae.

x Febr. in ob. *Dnae a Doornick*, viduae Dnae [*sic*] *Gulielmi a Winsen.*

v [*sic*] Febr. in ob. Dñi Justi Boelens, J. U. D.

xxv Febr. in ob. et fun. Petronellae van der Vorst, viduae Lucae de Pott, quondam scabini civ. Traj.

xxviii Febr. in ob. infantis Dñi Jois de Ledenberch.

xxix Febr. in ob. et fun. Joae a Straten, ux. Henrici de Kretser.

i Mart. in ob. et fun. nobilis et strenui Dñi Thomae ab Egmont, ductoris turmae equitum; est affinis confratris nostri Ruytenberch.

ii Mart. in ob. et fun. Ludovici a Buegem, filii Cornelii Buegem, quondam commissarii.

iii Mart. in ob. et fun. Francisci Arnoldi Verhaer.

iv Mart. in ob. et fun. Gerardi Ruempst, quondam secretarii ecclesiae Stae Mariae.

vi Mart. in fun. *infantis Dñi Gerardi de Balveren.*

vii Mart. in funere filiolae Dñi Antonii a Buegem.

x Mart. in ob. et fun. Margaretae Moreelsz., filiae Pauli Moreelsz, scabini civit. Traj.

xv Mart. in ob. et fun. Margaretae Barnardi, viduae Petri Jois a Raveswaey.

xvi Mart. in ob. et fun. Dñi Justi de Vogelaer, commissarii electi militū.

xvii Mart. in ob. et fun. Gerardi de Bruyn de Berendrecht.

xviii Mart. in ob. nobilis et strenui viri Dñi Stephani ab Hartevelt, equitis ordinis Malthesis et commendatoris in Ingen; est affinis confratris Hartevelt.

ix [*sic*] Mart. in ob. et fun. Dnae *Mechtildis ab Hackfort*, viduae Dñi *Jois de Renesse*, quondam decani Sti Jois.

xxvi Mart. in ob. Dnae *Henricae a Golsteyn*; est soror confratris Golsteyn.

xxxi Mart. in ob. et fun. Adrianae a Ruytenberch, viduae Mri Jacobi Nelturp.

iii Apr. in fun. Dñi Ludovici Perckhoever de Otsingen, quondam capitanei et ex nobilibus servientibus principi Auriaco.

xi Apr. in ob. et fun. *Gulielmi ab Eck*, capitanei provinciarum unitarum.

xii Apr. in ob. et fun. Dlli *Jois ab Abcoude a Meerten,* satrapes superioris partis hujus provinciae.

x Maji. in ob. et fun. Dñi Serapionis Sminiae.

xvii Maji. in ob. et fun. Mri Rudolphi Polman, advti curiae Traj.

1632. XIX Maji in ob. et fun. strenui *Petri Arnoldi a Brakel*, capitanei et commendatoris in fluminibus Rheni et Yssulae.

XXIV Maji in ob. et fun. Christinae, filiae Balthazaris Vossche.

XXVI Maji in ob. nobilis Dlli *Borchardi a Westerholt*, filii nobilis Dn̄i Borchardi a Westerholt, dn̄i in Hackfort, Herren [1]), etc.

III, IV, V, VI Jun. in ob. illustriss. comitis et Dn̄i, Dn̄i Ernesti Casimiri, comitis Nassaviae, Catzenellebogi, Vianden, Dietz, dn̄i in Buelsteyn, gubernatoris Frisiae, Groningae et Omlandiae, mareschalis exercitus provinciarum unitarum.

XII Jun. in ob. et fun. nobilis Dn̄ae, Dn̄ae *Emerentianae a Wijngaerden*, ux. nob. Dn̄i, Dn̄i *Godefridi de Reede, dn̄i in Nederhorst*, Horstweert, etc.; est uxor fratris decani.

XVI Jun. in ob. et fun. Bernardi Cransken.

XVII Jun. in ob. et fun. Jo̅is̅ a Dalen, quondam consulis Germanicae nationis Livornae [2]), est affinis confratris Ter Stege.

XVII Jun. in fun. *Beatricis Proeys*, filiae Dlli Alberti Proeys.

VII Jul. in fun. filiolae Arnoldi Ruempst, secretarii ecclesiae B. Mariae.

XIV Jul. in ob. et fun. Jo̅a̅e a Grovesteyn, viduae Mr̄i Jo̅is̅ a Muyden, quondam advti curiae Traj. et scabini civit.

XIX Jul. in ob. nobilis Dn̄i *Caroli van Brienen*, capitanei.

Eod. d. in fun. Jo̅a̅e Struys, filiae Mr̄i Theodorici Struys, quondam advti directorum Societatis Indiae Orientalis.

XXV Jul. in ob. nobilis et strenui Dn̄i Gulielmi Prent, vicetribuni militum nationis Angliae nobilis et strenui tribuni Philippi Pagenham.

XXVI Jul. in ob. et fun. Jo̅is̅ ab Oort, satrapis in De Vaert; est avunculus Dn̄i Henrici Nellesteyn, confratris nostri.

II Aug. in fun. Dollae Jo̅a̅e Riebeeck, conventualis conventus Albarum Dn̄arum.

VI Aug. in ob. et fun. Gulielmae Liesvelt.

XIV Aug. in ob. et fun. Reineri a Swanenborch.

XXIV Aug. in ob. et fun. Rolandi Gerobuli, scabini Traj.

I Sept. in fun. et ob. Dn̄ae *Jo̅a̅e ab Amstel a Mijnden*, viduae nobilis Dn̄i *Frederici de Wael de Vronesteyn*.

IX Sept. in fun. Dlli *Henrici van der Werve*, dn̄i in Westkerck.

XXIV Sept. in ob. et fun. *Adriani de Renesse van der Aa*, dn̄i in Schonauwen et Dorp.

XXX Sept. in ob. et fun. Mr̄i Thomae Cogen, J. U. D. et adti curiae Traj.

---

[1]) lees waarschijnlijk, Herxen. [2]) Livoniae (Lyfland)? RED.

1632. vii Oct. in ob. et fun. Catharinae Hongtis [1]), ux. Andreæ de Wijck, consiliarii et scabini civ. Traj.

xxi Oct. in ob. nobilis Dnae *Joae de Reede,* abbatissae in Mariendael; est soror Dni decani a Reede.

xxiii Oct. in ob. et fun. Arnoldi ab Eem.

xxix Oct. in ob. et fun. Dnae Corneliae Buth, ux. Dni ac. Mri *Jois a Pallaes*, consiliarii cur. provinc. Traj.

xxx Oct. in ob. et fun. Angelicae Sass, ux. Wilhelmi a Straten, Medic. Doct.

iv Nov. in ob. et fun. nob. Dni *Theodorici a Boecop.*

vii Nov. in fun. Arnoldi a Ram, filii Philippi a Ram, receptoris ordin. prov. Traj.

xi Nov. in ob. et fun. Catharinae a Leeuwen, viduae quondam *Gerardi Ploos*, dum viveret consiliarii rei maritimae, residentis Amsterodami; est mater confratris nostri Dni Adriani Ploos.

xii Nov. in ob. et fun. Antonii Jois ab Oudijck.

xiv Nov. in fun. Alettae a Lienden, ux. Jacobi a Mijnden ; obiit Franequerae.

xix Nov. in ob. et fun. Dnae *Corneliae a Cuylenborch*, viduae quondam Dni Jacobi Mom, dum viveret satrapis Superioris Betuwe.

xxiii Nov. in ob. et fun. Dnae Barthae a Weede, ux. Dni Jois a Ravesway.

xxiv Nov. in ob. et fun. Gisberti de Vyanen, quondam gubernatoris in insulis de Molucis, etc.

xxv Nov. in ob. et fun. Gisberti a Leeuwen.

xxix Nov. in ob. et fun. Mariae de Water, ux. Jois Boschman.

iii Dec. in ob. et fun. Jois Petri a Lommel.

vii Dec. in fun. nobilis Dnae *Corneliae a Drinckweert*, liberae dnae in Giessenborch, Giessen et Nieuwkerck, dnae in Natis et Natendael; ob. Antwerpiae [2]).

xiii Dec. in ob. et fun. Dnae Margaretae a Derthuysen, viduae quondam Cornelii a Beugum.

xvi Dec. in fun. Dnae *Antonettae de Parijs a Zuydtoort;* obiit in domo Lockhorst.

xvii Dec. in ob. et fun. Philippi Ram, senioris scabini civ. Traj. et receptoris ordin. prov. Traj.

xviii Dec. in ob. et fun. Margaretae Rams, ux. *Arnoldi ab Eck*, camerarii civ. Traj.

xix Dec. in ob. et fun. Mariae, filiae Jois Bogaert, ux. Pauli Wijns.

xxiii Dec. in fun. nobiliss. Dni *Segeri ab Aernhem*, dum viveret dni in Kernhem, etc.

---

[1]) *Hongtis*, of Honghs.

[2]) Naast deze overluiding is geschreven: Taets v. Amerongen.

1632. xxiv Dec. in ob. et fun. nobiliss. Dnae *Wilhelmae a Riebeeck*, ux. nobiliss. Dni Wilhelmi a Zuylen a Nijvelt, dni in Snaefburch.
xxxi Dec. in ob. et fun. Margaretae ab Eem.

(*Wordt vervolgd.*)

Montispessulum (XXXVIII, 412). Mons pessulanus, Mons pessulus, Mons puellarum en Pelerius, zijn zoovele latijnsche benamingen voor de stad Montpellier. (Zie Graesse, Orbis Latinus, Dresden, 1861, bl. 141; [Chaudon], Dictionnaire... des noms latins de la Géographie, Parijs, 1777, p. 300; P. D. [Pierre Dechamps], Dictionnaire de Géographie... Parijs, 1870, kol. 881). De omstandigheid, dat Leo Ætsema te Mons pessulus tot doctor der geneeskunde werd bevorderd, bewijst tevens genoegzaam, dat hier slechts aan Montpellier is te denken. De geneeskundige school dezer stad, in 1289 gesticht, behield steeds hare aloude vermaardheid.

Gent. TH. J. I. ARNOLD.

Duckenburg (XL, 137). Aan Arkstée's Nijmegen (de uitgave van 1788) zij de hier ter plaatse behoorende aanteekening ontleend: »Duckenburg is een slot, in zeer aangename bepootingen in het Schependom van Nijmegen, een uur gaans van de stad, toebehoorende aan den Heer Generaal Snouckaert van Schauburg. Het is in den jare 1473, wanneer Hertog Karel van Bourgondiën Nijmegen belegerd had, al bekend en van groot aanzien geweest. Dit blijkt uit de Gedenkschriften van Philips van Comines, alwaar die schrijver, nadat hij een dagregister van dezen krijgstogt heeft opgegeven, o. a. III, 378 zegt: » »Den 30 Junij kampeerde de Hertog met zijn leger bij den Duckenburg, en den 3 Julij vertrok hij met zijn leger naar Nijmegen, welke stad zig den 19en aan den Hertog overgaf, enz." ". Aan wien dit Huis in vroeger tijden behoord heeft, kan ik niet zeggen; veel min hoe hetzelve van tijd tot tijd van bestuur is veranderd. De vorige eigenaar, de Heer v. Quadt, beweerde in zijn tijd, dat hetzelve, als een Adellijk goed, vrij zoude zijn van de Jagt, en dat de Burgers van Nijmegen geen regt hadden daarop Wild te jagen; doch is daarin niet geslaagd, en wordt door dezelven aldaar de jagt, zonder eenig beletsel, gebruikt. Voorts deelen wij hier mede een Af-

beeldzel van het Huis, zooals het door den Heer A. v. Schuylenburg dien het voor den Heer v. Quadt toebehoorde, is doen sloopen, met voornemen om een ander in de plaats te zetten, hetgeen egter niet geschied is".

A. AARSEN.

[Ook de Quay heeft den D. in eigendom gehad; zie *Nav.* XXVII, 249, 477.].

Havines (XXXVII, 219). Een dorp Havinnes is gelegen in Henegouwen, arrond. en cant. Doornik, op 6 kilom. afstand O.-N.-O. van de stad van denzelfden naam. Kan deze aanwijzing ook op den weg helpen?

Gent. T. J. I. ARNOLD.

Bisschop Albert. De *Nav.* XXXVIII, 379 bedoelde plaats is waarschijnlijk Buxtehude [1]), Pruis. stad, in het voormalig koningrijk Hannover, $3^1/_4$ mijlen ten Z. O. van Stade [2]), aan de Este en nabij de uitmonding dezer rivier in de Elbe. Het was te Buxtehude dat 10 Maart 1523 door Christoph. van Brunswijk-Luneburg, aartsbisschop van Bremen, een provinciaal concilie werd gehouden, op welk concilie de bekende Hendrik van Zutphen werd gedagvaard, maar waarop deze weigerde te verschijnen, zich vergenoegend met de inzending der stellingen die hij 12 Jan. 1521 te Wittemberg, onder het dekenaat van Luther, had verdedigd, ter verkrijging van den graad van baccalaureus in de godgeleerdheid. Zooals bekend is, werden deze stellingen door het genoemde concilium veroordeeld, en werd Willem [3]) van Zutphen, 11 Dec. 1524 te Heide, in Dithmarschen, door een hoop boeren verbrand.

Het is niet onmogelijk dat Albert I, de derde bisschop van Lijfland (Albert v. Apeltern?), gekozen in 1198, gestorven 17 Jan. 1229, vóór zijne aanstelling tot bisschop, te Buxtehude woonachtig was [4]),

[1]) ook Boxtehude geheeten. RED.

[2]) Albert v. Staden maakt in zijn Chronicon Livonicum v. Albert v. Apeltern, den kruisvaarder, zijnen tijdgenoot, gewag; zie Geld. Volksalm. 1887 bl. 134, 9 noot 1. RED.

[3]) Lees Hendrik; zie bijv. mijn »v. Delen" in Nederl. Heraut 1889 bl. 256. RED.

[4]) Hij zal er eerder gewoond hebben, want, volg. Geld. Volksalm. 1887 bl. 135, was hij, tijdens zijne verheffing tot bisschop, kanunnik van het aartsstift te Bremen. RED.

waar, wanneer ik mij niet bedrieg, toen reeds eene aanzienlijke geestelijke inrichting gevestigd was.

Gent. TH. J. I. ARNOLD.

J. W. Kumpel (XL, 72). Onder de weinige vrienden van dezen Oranje-klant, noemt het Vad. Huisboek V, 267 ook Muller Massis, boezemvriend van den beruchten Kumpel, en met hem opruier van het Leidsch gepeupel, na de omwenteling van 1787 aangesteld tot vroedschap, en naderhand tot secretaris der weeskamer te Leiden en kapitein van het Geele Vaendel der burgerwacht [1]). Mr. Dirk Muller Massis werd 10 Dec. 1808 aangesteld tot secretaris te Kampen, en in 1815 hersteld in zijn vorigen post van secretaris der weeskamer te Leiden (Bijdr. tot de gesch. v. Overijssel, VIII, 242). — Met »een Man voortgesprooten uit den Meer", wordt denklijk bedoeld Mr. Johan Meerman geb. 1 Nov. 1753, † 19 Aug. 1815, die, ofschoon Oranjegezind, het feest te Oegstgeest wist te beletten. Zijn huis te Leiden werd, evenals dat van Muller Massis e. a. 4 Febr. 1795 door gewapende burgers bezet. Meerman was toen in Den Haag, doch werd door boden der Staten bewaakt (v. der Aa. Gesch. van den Oorlog, III, 299).

H.

Samuel Story (XL, 205) — zie over hem »Neêrlands Heldendaden te Land, van de vroegste tijden tot op onze dagen" door J. Bosscha, III, 159 (Leeuwarden, G. J. N. Suringar 1856), en ...... Geschiedenis van het Nederlandsche Zeewezen, door Jhr. Mr. de Jonge (Zwolle, v. Hoogstraten en Gorter), V, 173—8, — behoudt in 1795 Hellevoetsluis voor den Staat; maakt deel uit der Commissie ter Inspectie van het Zeewezen 1795 (bl. 219); zijne verrichtingen in den slag bij Kamperduin (bl. 316—18, 25, 6, 33, 4, 51, 7, 8); met het bevel over de scheepsmacht bij Texel belast 1798 (bl. 433); zijne voorschriften

---

[1]) Muller Massis uit oud Leijdsch bloed, Stond voor Oranje met leeuwenmoed, Beveelt met roem stads-geel banier; Elk Leijdenaar mint dien Batavier. (J. le Francq van Berkhey, »Bericht wegens de intrede van de erfstadhouderlijke familie binnen Leyden, 4 Oct. 1788).

aan de kapt. Pletsz en v. Nierop (bl. 435, 6); ontvangt bevel met een esk. naar O.-Indië te vertrekken; voorwaardelijk tot vice-admiraal bevorderd; zijn misnoegen over de benoeming van Daendels tot opperbevelhebber der expeditie (bl. 443); zijn eskader door de Engelschen opgeëischt; wijkt naar de Vlieter (bl. 449—59); oproerigheid zijner bemanning; zijne onderhandelingen; geeft zich over (bl. 459—77); wijkt het land uit (bl. 479); zijn vonnis (bl. 480).

's-Hage. M. G. WILDEMAN.

Brongersma (XXXVI, 126; 'VIII, 597). Verzegeling, waarbij Frans Clant en Teetke Douwema, echel., eene jaarlijksche rente verkoopen uit »onse landē so wy to lettelbert (2 u. van Gron.) liggende hebbē", aan den »Ersamē Brunger Brungersma ende Syberich syner huisfr. ēn horē arffgen." 1566, 1 Jan. Met eene transfixverzegeling van Abel Greuinck redger toe Adewert (Aduard), van 1585, 7 Junij, vermeldende »bronger brongersma als voermondt ouer sal. peter louwens ende Ide syne sal. gewesene huisfr. nagelatene kinderen". — Transfixverzegeling, waarbij Hille Torninge verkoopt »Johan Veelker, borgher binnen Groeninghen, Gheertruut syn huesfr. ende hoeren arffgen., 24 enckele daler jaerlyker renten". 1568, 7 Sept. Bezegelt door de »Erbare Boele Brungersma tho Suythorrum" [1]). Zegel in groen was Doorsneden: 1. gedeeld: *a.* omgewend mans-(neger-?) hoofd.; *b.* drie, zoo 't schijnt, bladerlooze eikels, de stelen omlaag; 2. lelie, begeleid van twee klaverbladen. Randschrift: B o e l.; het overige, wegens afbrokkeling van het zegel, onleesbaar. Boven het contra-zegel de letters B. B. — Een rentebrief van 30 Nov. 1574, door Tamme v. Borck [2]) bezegeld, vermeldt ook zijne vrouw »Aucke Brungersma", die in een ander stuk van 6 Julij 1582 als zijne

---

[1]) Zuidhorn, 2½ u. t. w. van de stad Gron., waar hij destijds misschien een ambt bekleedde.

[2]) Deze familie, niet oorspronkelijk Groningsch, schijnt later geadeld, en voerde het wapen 't welk Rietstap, Arm. gén., 2e éd., beschrijft I, 250. In een MS.-Zijlboek vind ik, dat »Johan v. Borck van Doesborch" in 1553 acht grasen land in Winsumer en Bellingeweerster eed of de Schepperij bezat. — »Albertus Borck, Bander Schulte van Anloo, Giethen, Suydtlaren ende Landtscriuer inder tydt", zegelde 12 Dec. 1584 met een geheel ander wapen.

weduwe voorkomt [1]). — Tot deze familie v. Borck behoorden Johan v. B., Jonker en Hoveling in de Zeerijp, Godlinse c. a. (Gron.), 1619 (Regist. Gron. arch., 1e Verv., bl. 170); Nicolaas v. B., gezworen te Groningen 1662 e. vv., raadsheer 1680, † 7 Julij 1682; denkelijk dezelfde Nicolaus v. B., die 29 Apr. 1657 voorkomt als »tot Loppersum, Wirdum ende in die vier Buren tot Godlinse Jr. ende Hoevelinck"; Wilhelm v. B., tot Loppersum, Wirdum en in de Vierbuiren tot Godlinse Joncker ende Hoevelinck, mede Gesworen der stadt Groningen en Schepper der Auwerder (Aduarder) Sijlen, 20 Jan. 1686; nog in 1720 Curator der Gron. Hoogeschool, en 22 Maart van dat jaar gestorven [2]). Het wapenbord zijner vrouw, in de Rijpster (Zeerijp) kerk, Habina Elisab. Alberda, obiit die 7 Martii 1717, aetatis suae 61 menses 10 (dr van Reint en Elisab. Wicheringe), vertoont volgende kwartieren: v. Borck, Wicheringe, Ten Holte, Sygers, Ulger, v. Holte, Voorne, Boockoop (Boecop); Alberda, Schatter, Ubbena, Conders, Wicheringe, Mathys, Clant, Hinkarts. »Den 17 Aug. 1590. De vrouw van Brunger Brungersma, wiens vader Jullo Br., zal. ged., met den grootsten lof den Aduarder regtsstoel heeft bediend en bestuurd, heeft men gevonden met afgesneden hals, met twee zoontjes, eveneens vermoord, van welke het eene door den moeder-moordenaar in hare armen was gelegd. Haar man, Brungersma, had den nacht onder den blooten hemel doorgebragt, opdat zijn vee niet als buit in handen zou vallen van de soldaten, die 's avonds uitgaan". Gron. en de Ommel. tijd. h. stadhoud. v. Verdugo; volg. de aant. v. d. stads-secret. Joh. Julsing, 1589—94 (Gron. Bijdr. III, Gron. 1866, bl. 19). — Stukken v. h. proces t. Bronger Brongersma en Gadije Thijengha over eene verjaring, 1608—11, berusten op het Gron. arch. (Regist., 2e Verv., bl. 61, n° 58).

Dat P. Brongersma in 1636 secretaris te Kollum was, blijkt uit een stuk op het Gron. arch. (Regist. IV, bl. 35, n° 14); en dat de naam daar nog 24 Jan. 1874 voorkwam, uit eene adv. in de Leeuw. Ct. v. 8 Febr. v. d. j., waarbij W. Br., echtgt. van A. v. Kleffens, de geboorte van een zoon bekend maakt. Den 17 April 1877 overl.

---

[1]) Deze oorspr. stukken zijn in mijn bezit; het laatste in afschrift.

[2]) Alles volg. oorspr. stukken, en regeeringsb. (gedr. en in hs.).

te Noordpolder, Usquert (Gron.), oud 24 j., Kornelis, jongste zoon van L. J. Pot en A. J. Brongersma (Prov. Gron. Ct. 26 Apr.).

De dichteres Titia Brongersma (zie Lud. Smids, Schatk. d. Nederl. Oudh. 3de dr., bl. 359; Bidloo, Pan-Poet., Aanh. op Witsen Geysbeek, door v. der Aa, dl. I), dichtte, in haar »Bronswaen", Gron. 1686, op hare zuster A. Br. (bl. 76), haren broeder Conraad (bl. 97), en hare nicht Marg. Gratema, † te Gron. 1686 (bl. 37, 209).

M°.

v. Egmond. *Nav.* XXXVI, 145 stelde ik de vraag, of de in België zetelende prinsen van Ligne geen rechte afstamlingen waren van den 5 Juni 1565 te Brussel onthoofden graaf van Egmond. Sedert kwam daarop geen antwoord in. Onlangs nu verscheen als feuilleton in het Dagblad van Z.-Holland en 's-Gravenhage een zeer belangrijk opstel van de hand van Jhr. C. A. v. Sijpestein, waaruit ik putte hetgeen zijn nut kan hebben hier te herhalen. Lamoraal, graaf van Egmond, prins van Gavre en Steenhuyse, ridder van 't Gulden Vlies en der orde van Calatrava, hertog van Veria, grande d'Espagne 1e kl. enz. enz. werd geboren op het kasteel de la Hamayde 18 Nov. 1521, uit het huwelijk van Jan graaf van Egmond en Françoise, prinses van Luxemburg. — Hij huwde in 1544 Sabina prinses van Beieren, zuster van Frederik III, keurvorst van de Paltz. Zij wonnen elf kinderen (drie zoons en acht dochters?). Na zijn dood ging zijne weduwe met twee dochters in een klooster, waar zij † 19 Juli 1608. Van de zonen ging Filips, geb. 1558, in Spaanschen dienst over, en werd ridder van 't Gulden Vlies. Hij sneuvelde 14 Mrt 1590 in den slag bij Ivry, toenmaals in Franschen dienst, zonder nakoomlingen. De tweede zoon, Lamoraal, tr. eene hertogin van Rohan-Penthièvre, † te Brugge kinderloos, in zeer behoeftige omstandigheden, was eerder luit.-generaal en opper-hofmaarschalk van Hendrik III van Frankrijk. De derde, Karel, prins van Gavre, gouverneur van Namen, en ridder Gulden Vlies, † 's Hage 1620, één zoon nalatend, die in Franschen dienst ging, later onderkoning van Napels werd en in 1707 stierf, wiens eenige dochter tr. eenen markies, later prins Pignatelli te Parijs. De onderkoning van Napels was dus de laatste manlijke afstamling van den graaf

Lamoraal v. Egmond. — Volgens Jhr. v. S. zijn ook de takken v. Egmond v. Meerestein en v. Egmond v. den Nienburg reeds lang uitgestorven.

Den Haag. M. G. WILDEMAN.

[De *Nav.* XL, 193 vermelde Maria van Nassau overleed in dato niet te IJselstein, maar te Buren.]

v. Enckevort (XXXVIII, 242, 470). »Het gesl. Enckefoirt, eene beroemde familie, is in de stad en Meijerij van 's Hertogenbosch zeer aanzienlijk geweest, heeft gedurende de 16de eeuw in den schepenstoel gezeten en leden gehad in de Illustre Broederschap van O. L. Vrouw. In goud drie zwarte adelaars" (Herald. Bibl. 1876 bl. 266). — Te Warsin † 31 Jan. 1889 Albert v. Enckevort, oud-ritmeester, oud 69 jaar. [Der Deutsche Herold XX (1889) nº 4 S. 83]. Te Vogelsang (waar?) trad 4 Oct. '89 Hildegard v. E. met den luitt Hans von Gotsch in den echt, en te Warsin schonk Margarethe v. E. 6 Nov. '89 aan haren echtgenoot, den Pr.-Lt d. L.-K., v. E., eenen zoon. Item te Sassenburg 27 Dec. '89 eene v. Klitzing aan eenen v. E., eene dr Editha. »En effet, nous voyons bientôt des difficultés surgir entre Nicolas Oudart et ses voisins, Agnès de Halmale, veuve de Godefroid d'Enckevoirt, et Jean de Berchem, chevalier, mari de Jacqueline d'E., fille unique de ces époux et châtelaine de Zevenbergen. Un procès s'ensuivit, mais le 23 août 1569, un accord eut lieu, grâce à l'intervention de Melchior Schets, chevalier, seigneur de Rumpst et de Schooten, et de Jacques de Wachtendonck, tous deux feudataires du dûché et bons amis des parties". Aldus Joh. Theod. de Raadt in zijn »Quelques Observations sur Nicolas Oudart et son Jeton, Étude héraldico-historique" [1]), als Extrait du bulletin du Cercle Archéologique, Littéraire

[1]) Een door v. Mieris in zijne »Historie der Nederl. Vorsten" III, 45 vertoonde, door R. Chalon in zijn »Jetons de Mariage" (Revue de la Numismatique Belge, 5e Série, T. I (1869) p. 193, 4; pl. VII nº 4) verbeterd voorgestelde legpenning, thans in 't bezit van den burgemr van Schiedam, v. Dijk van Matenesse, met de wapens van N. Oudart en gade Marie de Douvrin, wede Filips v. der Noot, gaf den heer de Raadt aanleiding, in dit stuk over die wapens te handelen, met bijvoeging eener totdusver nimmer geleverde levensschets van dezen Oudart, raadsheer en rekwestmeester van den hoogen raad van Brabant, † Nov. 1577 (na met zijne gade vóór den notaris C. v. der Noot 29 Oct. getesteerd te hebben), wien hij, in strijd

et Artistique de Malines, Tome I, Année 1889 (Mechelen, H. Dessain), p. 10. Nic. Oudart had het als heer van Ranst (sed. 1554) en als eigenaar van het in deze heerl. gelegen kasteel Doggenhout, over de uitoefening van heerlijke rechten aan den stok gekregen met den eigenaar van het in hetzelfde Ranst (prov. Antwerpen) gelegen kasteel Zevenbergen [1]).

In het *Nav.* XXXIX, 618, 9 vermelde »Lagerboek" is sub nº 13 sprake van eenen authentiquen Extract uit het Coir (kohier) van het ampte van Brummen onder de hant van den Secretaris op ten Noort, raekendt den grooten en kleijnen Enckweert en den Hutting, waeruit te sijen is, dat den grooten Enck'weert neffens het hegholt daerbij in de verponding is aengeslagen op 86 gl. 17 st. 6 penn. Den kleinen Enckvert op 48 gl. 10 st. 9 penn. En den Hutting [2]) op 23 gl. 19 st. 3 penn. Was dit in Brummen gelegen pand de bakermat van dat geslacht? Zoo ja, dan speurt men ook hier, dat vort, foirt als slotsylbe van plaatsnamen soms weerd beduidt. De slotsylbe der benaming van dat pand te Brummen is in casu identisch met Engeweer (Middelstum) en Engwier (in Wonseradeel).

J. A.

Halbretter (XXXVIII, 138 en 254). Philip Ernst von Halbritter, zn v. Philip Ernst Carel, opperamptman te Ebbenhauzen, vorst. Würtzburg, bij Maria Avila, geb. te Würtzburg 28 Febr. 1760, was

---

met Azevedo, de Revue en de Annuaire de la Noblesse Belge, als ouders toekent Ambroise, heer van Opstalle (te Rijmenam), en Jeanne de Wesemaele (hertr. met Henri de Keyser te Leuven). Ambroise's vader, Jan O. zal men ook vermeld zien in eene eerlang te verschijnen Geschied. van Rikstel, van de hand der heeren de Raadt en Aug. Sassen (archiv. te Helmond). Alexander, zoon van Nic. O., had bij zijne gade Geertruid v. Brecht, kroost, dat zich voortplantte in de familiën Happart, v. Dongelberghe, v. Steelant, enz. enz.

[1]) In de 17de eeuw rezen over dezelfde aangelegenheid geschillen tusschen Marie Houtappel (vgl. *Nav.* XL, 204 ?), vrouwe van Zev., en Philippe François de Fourneau, heer van Doggenhout, enz.

[2]) Item, »noch een pacjen brieffe spreekende van een goedt tot Nortloo gelegen, en eenige thijnsen aldaer, waervan men in geene possessie is; of het mogte weesen, dat het dat goedt van Hütting genoemt soude zijn, waervan men noch in gebruick is".

gehuwd met Aletta Kuijper, geb. op het slot Amelienstein buiten Vianen, dr v. Matthias, gewezen kolonel-ter-zee. Zij hadden éénen zoon, geb. 25 Dec. 1789, en ééne dochter. In 1793 was hij kapitein bij de Jagers van v. Bylandt, (volgens een staat opgemaakt den 1en Jan. 1809).

A. C. SNOUCKAERT V. S.

VRAGEN.

Blankenheym. *Nav.* XL, 253 r. 7 en 8 v. b. te lezen : né à Heuninge, probablement Hoen(in)gen ; r. 18 v. b. Charles Jacob, ancien bourgmestre de Rotterdam ; r. 14 v. o. Pierre de Brouwere, en Dominique, ancien président de la 1e chambre des États-généraux ; r. 10 v. o. 1889 Julia Bouttelier. — Lyskirchen (*Nav.* ib. bl. 254), in 1744 eene R.-Kath. kerk te Keulen, bestond omstr. 1240 als kasteel, wanneer in »Het Familieverhaal der Pantaleons" in Geld. Volksalm. 1875 bl. 15, 6 sprake is van »'t Casteel van Lieskercken binnen Ceulen", als verblijf van Barthold van Panthaleon, den vader van den eersten heer van Ek-en-Wiel (Barthold v. Eck v. Pantaleon); bij wien graaf Otto II van Gelre logeerde ter bijwoning der kroning te Aken van Willem II van Holland i. d. 1 Nov. 1248 tot Roomsch koning. Welke latere lotgevallen had dit slot?

St. Catharina- en St. Peters-gilde te Herwaarden. Hierover zou men gaarne nadere bijzonderheden kennen. Het eerste, St. Cath. gilde, bestond daar in 1632, het tweede, St. Petersgilde, wordt er reeds in 1615 genoemd. Wat waren deze gilden? Vele jaren geleden verzekerde men aldaar ter Secretarie, dat er van het laatstgenoemde een wapenboek bestond, en nog vele oude bescheiden aanwezig waren. Zijn die in zorgvuldige handen terecht gekomen?

OUDHEID-, MUNT- EN PENNINGKUNDE.

Apenstert. Schreef de bekende letterkundige J. G. Frederiks in de Nieuwe Zutfensche Courant van 11 Dec. 1889 n° 99 over den pred. te Z. Dirk v. Wullen [1]) (ged. te Amsterdam 28 Jan. 1761, † te Z. 28 Nov. 1832 als wedr van Henriette Charlotte Wintgens, zoon van Jan v. W., geh. April 1758 met Elisabeth Schutte Dirksdr te Winterswijk) een artikel, dat meer uitgewerkt eene plaats verkreeg in zijne nagenoeg voltooide uitgaaf van het Biogr. Wrdbk d. Noord- en Zuid-Nederlandsche Letterkunde [2]): in dezelfde Ct van 18 Dec. ving onze medewerker J. Gimberg, adjunkt-archivaris te Z., na een woord van de rechtmatigste waardeering en hulde aan de nagedachtenis van L. A. F. H. bn v. Heeckeren [3]) († 13 Dec. '89), zijn leidsman in het archief ter stede, eene in drie artt., — zie diezelfde Ct van 25 Dec. '89 en 22 Jan. '90, — voltooide, van rijke belezenheid getuigende studie aan over De Apenstert, gevangenis te Zutfen, waarin hij allereerst handelt over den naam, en, na een drietal professorale gevoelens te hebben meëgedeeld, tot het besluit komt: »Ofschoon mijne afleiding niet als een paal boven water staat, — want de naam »apen stad" komt nergens voor, — toch geloof ik, dat men voorshands 't wijste doet met Apenstert op te vatten als ontstaan uit » »apen (open) stad" ".

Neen, alzoo doet men, naar mijne bescheiden meening, niet het wijsste. Want 1° klinkt »open stad" als benaming van een nog niet

---

[1]) Zijn »Repertorium" strekt nog steeds tot een uitnemenden gids voor hen, die in het uitgebreide Zutfensch archief nasporingen doen.

[2]) In die levensschets komt toch het Utrechtsch studentengenootschap, waarvan Dirk v. Wullen lid werd, niet voor onder de onmooglijke zinspreuk: »Dulcis ante omnia Musis", met de zelfs hiervan onmooglijke vertolking: »Alles aan de Musen is zoet"?!? »Dulces ante omnia Musæ" is eene gepaste zin- of kenspreuk voor een letterlievend genootschap, enz. enz. enz.

[3]) De degelijke genealogische, heraldische en sfragistische studiën van dezen edelman, bijv. in Herald. Bibliotheek 1872—83 zullen niet licht in vergetelheid geraken.

ommuurd gedeelte van Zutfen (dat aan de Berkel lag) minstens zonderling; zoo niet verdacht, ingeval men weleer aan »apen stad" hetzelfde denkbeeld hechtte, dat men aan de uitdrukking »apen (= open) huis" verbond, t. w. een verblijf, hetwelk de eigenaar of kastelein steeds ter beschikking moest stellen van den heer des lands (den Graaf of Hertog van Gelre) of van een of anderen zegevierenden ridder, en hunne trawanten, knechten, enz., tot inlegering of inkwartiering. 2° Kleeft Apenstert als plaatsnaam niet enkel aan eene plek (den plattegrond van de gevangenis) der *stad* Zutfen, maar evenzeer aan een blok *landerijen* in het *midden* van 't dorp Ek-en-Wiel, dat nooit eene stad geweest is of met eenige stad hoegenaamd in geografische of topografische verbinding heeft gestaan. 3° In (een kamp lands te Olden-Keppel, geheeten) De Kerkenaap, kan de slotsylbe onmooglijk een bijvoegl. naamw. zijn, daar omstr. 1450 van dit perceel sprake is als van »bona dicta *ape* sita prope dottinchem" (Nieuw-Arch. v. Kerkgeschied. II, 87)[1]. Voeg er bij: Ape, vlek en ambt in den Oldenburgschen kreits Neuenburg[1]. En zoodanig rededeel wordt ook door den geslachtsnaam v. Ape (a° 1176 op de Veluwe; zie bn Sloet, Oorkdbk v. G. en Z. bl. 335) volstrekt uitgesloten. In de buurtnamen Apenbroek (te Heel, Limburg) en De Apenhorst (te Aalten of Dinksperlo) kan de hoofdsylbe ook kwalijk »open" beduiden; immers welken zin zou dit geven! Zelfs Apenhuizen (buurt te Batmen, a° 1345 Apenhusen, Dev. Cameraars-rek. I, 236) luidde in 1581 Appenhuisen (Cat. Arch. Deventer Gasthuizen n° 1191), terwijl een gesl. v. Apenhu(e)sen in 1351, 1420 voorkomt in Dev. Cameraars-rek. II 104 enz.; Tijdr. Regr Overijs. Arch. Aanh. bl. 231. In dit Tijdr. Regr II 249 ontmoet men, als geldend verschillende personen, zelfs tweemaal v. Apenhulsen (a° 1420), welke naam in den Bladwijzer met v. Apenhusen onder één hoofd is gebracht. Vermoedlijk drukfeil, voor v. Apenhuesen. Daarbij is Appen, buurschap te Voorst, bekend, en Kantens (Gron.) heeft zijn gehucht Eppenhuizen[2]. 4° Is het, ook afgescheiden van den Ek-en-Wielschen Apenstert, wetenschaplijk niet

[1]) Hierbij is geen spotnaam, waarbij men »in den aap gelogeerd is" (Prof. Verdam), mooglijk. Tenminsten historisch niet.

[2]) Aandacht verdient ook Eppenzolder (bp te Haaksbergen, zie Nom. Geogr. Neerl. I, 94), naast Ebbenhorst, buurten in Ambt-Almelo en te Scherpenzeel in Geld.)

verdedigbaar, ter wille van de omstandigheid, dat in de *stad* Zutfen eene plek den naam droeg van Apenstert, de slotsylbe hiervan voor een door den volksmond verhaspeld »stad" te verklaren, zelfs al verklaart men dit »stadt" door »plaats" (zie Oudemans, Mid.-Nederl. Wrdbk); wanneer men weet, dat o. a. De Start (Stert of Steert) een naam is, die aan oud-adellijke huizen kleefde of kleeft (te Maas-Bommel in 1505, misschien reeds veel vroeger, en te Zoelen). Te minder is het dit, bij de hier karakteristieke, naïeve betuiging: »De vorm »apen stad" (voor Apenstert te Zutfen) komt nergens voor" [1]. Stert, als oude inhoudsmaat (van 14 pond, te Zwolle enz. Bijdr. Gesch. Overijsel, III, 244), past hier geenszins; start, ste(e)rt (per metathesin) = (via) strata is geen naam voor eene havezate; evenmin start, stert als versterkte vorm voor starre, sterre = kruisstraat; bovendien levert bijv. »open straat" in de meeste gevallen een wanbegrip. Er schijnt dus niets anders over te schieten dan stert = staart (Kiliaan), alzoo dat de benaming van gezegde havezaten of huizen uit de ligging sproot: staart = uiteinde of achtereinde van en bij perceelen.

Even goed als De Apenstaart, -stert te Ek-en-Wiel en te Zutfen, lag te Wapenvelde (op Veluwe) in 1648 het heerengoed Kattestart of De Kattensteert (Regrs Arch. voorm. Hof v. Gelre bl. 141, 56), waarbij dus, liever dan aan een sering (eboom of -struik) [2], aan eenen kate- of kote-staart (= uiteinde van een boerenerf) te denken schijnt. Op Het Startje (goed te Beuningen), De Startjes (bouwland te Kapel-Avezaat), De Startekamp (weiland te Varik), Startenhuizen (buurschap te Kantens), Starterij (dito te Hoogeveen), Het Start- of Staartdijkje (te Bokhoven, N.-Brabant) past overal deze duiding denklijk wel; misschien ook op Stratum (N.-Br.), met letterkeer [3]. De Start, als

---

[1]) »In 1543 huurde men voor den beul Engelbert een huis » »liggende beneffen den apenstaet by de hooge Bruggen" " de brug over den IJsel', leest men in de Zutph. Ct 22 Jan. '90. Dit zal echter wel òf verschrijving wezen voor »apenstart", òf er is eene *r* uitgevallen. Bij de opvatting »apenstert" = open stad voelt men zich genoopt tot het doen der zonderlinge vraag, of dan dat huis »*beneffen* den A.", niet *in* die open stad lag. Opzichtens het beneden door den heer J. Gs genoemde »Nieuwstad" staat het geval natuurlijk gansch anders.

[2]) In de Neder-Betuwe noemt het volk de sering of syring steeds kattestart.

[3]) Vgl. Stratford *of* Startforth (dorp in York, Engeland).

polder te Zwollerkerspel, kan toelichting bekomen uit Slichtenhorst, Geld. Geschied., bl. 287*b*: (In 1483 hebben) »die van den Raed (te Doesburg) na waterrecht doen bevaeren een kleyn opkoemend zand in de Yssel, tot gebruyck van der burgeren koeyen, zijnde rechtevoort des Stads gemeynte, *de Start* geheeten, ende met syne weerden en aenschot etlyke margens groot geworden". Mooglijk geldt iets dergelijks van [duo hunt (= 2 hont of ⅓ morgen, $^2/_7$ bunder) sita in] Stertlaghe a⁰ 1273 te Beusichem (Bⁿ Sloet, Oorkdbk, bl. 915) [1]. Heet eene buurschap te Akersloot Starting: op de Veluwe kwam in 1501 een geslachtsnaam Sterting voor (v. Hasselt, Kronyk van Arnhem, bl. 71). Ligt in Moravië een vlek Starz, vloeit in Hohenzollern-Hechingen de Starzel als tak van den Neckar, heeft Pruissen zijn Sterzendorf (rgdst. Breslau), Oostenrijk zijne stad Sterzingen (in Tyrol): men weet, dat zelfs in het Nieuw-Hoogd. Sterz, Sterzel beduidt staart, achtereind. Eindelijk, eene kaap in Engeland (grp Devon) heet Starth of Start Point [door de Nederl. zeelui Goudstaart getiteld (*Nav.* XXI, 620)]; een meer in Rusland Stertsch.

En nu »apen" in verband tot »staart, stert". Met vermoedlijk-rechtmatige afwijzing der in den Geld. Volksalmanak 1890 bl. 124, ter bepleiting van Avezaat (a⁰ 850 Avensate, 12de eeuw Avansata, a⁰ 1266 Avonsate; zie Nom. Geogr. Neerl. III, 30) als »weidezetel" geopperde gissing: »ave = aue d. i. ouw, weidestreek [2]); ligt in het ald. voorkomend bericht, dat Alden-Avezaat tegenwoordig nog onder den naam van den Alden-Aaf bekend is, — zoo deze verkorting inderdaad op archaeologischen grondslag rust, en niet wilkeurig in later tijd uit den volksmond vloeide, — misschien eene vingerwijzing, om Aap (Apen) (Nom. Geogr. Neerl. III 21, 2), Appen (ib.

---

[1]) Aldaar lag destijds ook dimidium juger (half bunder) quod dicitur »Starroder" (ibid).

[2]) Beslissend is hier Avezaat = hofzate (havezate), wegens de tegenstelling met kotsate = kotezate; kote = boerenhut; vgl. *Nav.* XXXIII, 502. Vgl. de oorkonden-uitdrukking: »huys en have". Den 18 Mei 1632 verklaarde Albert v. den Berg het leengoed Woldenborg te Netterden (bij 's Heerenberg) »voir eene adelicke *haeffsaet*" (Graafl.-Bergsch archief, C II n⁰ 1, Minutenboek A f⁰ 126verso). Kan ook de te Zutfen voorkomende geslachtsnaam Davenschot, zoo hij oud is, niet oogen op »de haven-schote", d. i. het afgeschotene van den hof?

bl. 23, a⁰ 1200 Apede), Epe (ibid. bl. 97, a⁰ 1176 Eep, einde 13e eeuw Eppe), Epen (bp te Wittem, Limburg), in plaatsnamen en als plaatsnaam, door »hof" te verklaren. Men voelt zich in deze meening sterken door vergelijking *van* Appen, Apede (= avede?), Eep, Eppe *met* Eefde (buurschap te Gorsel, en *van* den straks vermelden Veluwschen geslachtsnaam v. Ape a⁰ 1176 *met* den in 1358 in de Grp Zutfen voorkomenden v. Haep (Dev. Camer.-rek. II 542, 79, 80) [1]).

In casu dan Apenstert = hofstaart, uiteinde of achtereind eener hofstede (of zoo men liever wil, havezate); hetgeen op het Ek-en-Wielsche blok uitnemend past, en door de lokaliteit eener stad als Zutfen op het einde der 13de eeuw, geenszins wordt verhinderd. De naam, die kleefde aan een stuk gronds, dat den »staart" uitmaakte van een »hof" of hofstede aan de Berkel, ging dan over op het gebouw, de gevangenis, welke er later verrees, en van welke 't historisch vaststaat, — zie *Nav.* XXXIX, 149, — dat ze in 1311 aanwezig was.

Natuurlijk geven wij dit gevoelen voor beter.

Ek-en-Wiel. J. A.

Apenstert. In het eerste gedeelte mijner studie maakte ik reeds, zooals de lezer zich zal herinneren, een dankbaar gebruik van eenige der bovenstaande mededeelingen, mij met de meeste heuschheid door J. A. verstrekt. Thans geeft deze zelf zijne meening over de afleiding van Apenstert ten beste, en ook hij kan evenals ik slechts gissen. Inderdaad te dezer zake gelden de schoone woorden van Beets:

> Hier vloeit op de schemerige grenzen
> Aarde en hemel, stof en geest, ineen.

Ik heb den inhoud van bovenstaand opstel nauwkeurig nagegaan, doch zie nergens het bewijs geleverd, dat mijne afleiding niet juist is. Woorden, die één zelfde spelling hebben, zijn daarom nog niet één van afleiding. Om die reden vooral liet ik Apenstert (te Ek-en-Wiel) buiten beschouwing. De wijze, waarop hier de heer A. den vorm Apenstert tracht te verklaren, komt mij voor, niet de ware te zijn; het bijeenzoeken van alle mogelijke plaatsnamen, wier afleiding

---

[1]) In casu Haps [N.-Br.; a⁰ 1409 Hoeps (*Nav.* XL, 65), a⁰ 1419 Haips (v. Hasselt, Geld. Oudhh. 206)] z. v. hap-sate, havezate.

grootendeels in 't duister ligt, is hier, dunkt me, niet de weg, om tot een goede verklaring te komen. In de benaming »open stad" ligt niets zonderlings; open (in de beteekenis van onbemuurd) is nog gangbaar Nederlandsch, vergel. bv.: open (onbemuurde, niet versterkte) plaatsen, terwijl bovendien Apenstad evenmin eene vreemde samenstelling vormt als Nieuwstad (straatnaam te Zutphen en elders).

Kan apen stad niet tot Apenstert verbasteren? Den heer A. zal het niet onbekend zijn, hoe de spraakmakende gemeente er steeds op uit is, woordspelingen te maken, steeds haar best doet, om vormen, die zij niet begrijpt, met andere in verband te brengen, welke er dikwijls niets mee uit te staan hebben. Werd nachtmare (d. i. nachtelijke kwelduivel) niet nachtmerrie, omdat aan dit mare de verkeerde beteekenis van mare »wijfjespaard" gehecht werd? Zoo zijn er eene menigte voorbeelden op te noemen [1]).

Door deze dusgenoemde volks-etymologie kon apen stad zeer goed tot Apenstert verbasteren; te meer, omdat in de Saksische streken van ons vaderland de *r* in eene menigte woorden nauw hoorbaar is, zoodat daar stad nagenoeg hetzelfde luidt als start (staart) [2]).

Ten slotte nog het volgende. Ook aan prof. Verdam zond ik het eerste gedeelte van mijn opstel; en deze beroemde taalkundige schrijft me, dat hij zich zeer goed met mijne afleiding kan vereenigen. Waar een zoo uitstekend kenner onzer oude Dietsche taal zijn zegel hecht aan mijne verklaring, daar kan ik, hoe ongaarne ook, niet met mijn redacteur A. meegaan, indien deze geen bewijzen bijbrengt, welke hout snijden.

Zutfen. J. GIMBERG.

[Vier omstandigheden blijven tegen de duiding Apenstert (te Zutfen) = open stad, een m. i. onoverkoomlijk bezwaar: 1° dat te Ek-en-Wiel (nooit ofte nimmer een stad) een blok landerijen aldus heet; 2° dat Start, Stert ook opzichzelf een wijdverbreide plaatsnaam is, gelijk ik boven heb aangetoond; 3° dat in Kudelstaart (gehucht te Aalsmeer) de slotsylbe gewis niet »stad" beduidt, evenmin als in De Molenstart (uiterwaard bij Kuik); 4° dat Apenstert als plaatsnaam slechts een paar

---

[1]) Vergel. Moltzer »De Volksverbeelding in het Rijk der Taal"; Andresen »Ueber deutsche Volksetymologie"; en de studiën van Verdam en Beckering Vinckers.

[2]) Een menigte voorbeelden — ook sta(r)t [staart] — kan men vinden in de woordenlijst van prof. Gallée (zie »Onze Volkstaal", deel 1).

malen schijnt voor te komen, terwijl die naam gewis veel algemeener zou zijn, ingeval hij »open stad" beteekende. Om te zwijgen van vormen als Apenay (dorp in Orne, Frankr.); van composita als: Apen-d'Amont (vlek in Pas-de-Calais), Apen-d'Aval (dorp ibid.), waarin de hoofdsylbe onmooglijk een adjectivum wezen kan, daar Amont en Aval(l)on ook op zichzelve in Frankrijk voorkomen. En al wil men nu zeggen, dat Apen in laatstgenoemde voorbeelden eene gansch andere beteekenis hebben kan, dan in »Apenstert"; zoo zien wij toch niet in, waarom Apenstert (Zutfen) niet met Apenstert (Ek-en-Wiel) etymol.-identisch zou wezen; te eerder nog, omdat beiden in dezelfde provincie gelegen zijn. Voor Ape(n) = hof pleite misschien ook eenigermate Echtern, *Ech*ternach *of* Epternach (Luxemburg) vgl. met Over*acht* of Over*hagen* (*Nav.* XXXV, 457); hage, haegh, haech nu beduidt huis met *hof* (en bosch) samen genomen. Want omdat de slotsylbe ach op water oogen kan, zal het Kimbrische afva (= water; Hoeufft, Taalk. Bijdr. bl. 1) in de hoofdsylbe van Epternach wel niet spelen. Ook zou voor Aap, Appen, Epe(n), Eefde »water" wel wat zonderling klinken, al zijn het ook plaatsen, die op korte(re)n afstand liggen van eene rivier. Beduidt echter in Echternach of Epternach de slotsylbe ach niet »water", dan kan de beteekenis dezes plaatsnaams »waterbosch" zijn. Moet nu Start met geweld »stat" zijn, zoo vertolke men Apenstert èn te Zutfen (aan de Berkel) èn te Ek-en-Wiel (langs den Rijn, waar, als zijnde een dorp, geen »open" te pas komt) in elk geval door »waterstede"; stat, stadt of stad = plaats, plek (Oudemans). RED.]

XCV.

Penningkundig Repertorium. Mededeelingen van Mr. J. DIRKS.

Toevoegsels enz. op Repertorium I—LXXXIII.

n⁰ 2284. *Het Maagdenhuis* en *Wed. v. Blesen.* Zie *Th. v. Rijckevorsel.* (Amsterdam Heerengracht 98) in *Nav.* XXXVI, 338, 9 in diens belangrijke geschiedenis van dat gesticht (24 Oct. '87) spoedig uit te geven, en naar wij meenen kort daarop in het licht gekomen.

n⁰ 2286. Begraafnisp. van *Gerbrand Schagen*, te veranderen (2) in A en invullen. Groote: ovaal van zilver. *Vz.* Wapen. [Opvliegende vogel op veld van zilver, gedekt met een baronnenkroon. In groote krans. Kabelrand. *Kz. Ter gedagtenis van Gerbrandt Schaghen Jongste Soon van de h: Nicolaas Schaghen Raad van Indien en Gouverneur van Amboina overleden den* 29 *Julii* 1692 *Oud zijnde* 5 *Jaren* 6 *Maanden* en 27 *Dagen.*

n⁰ (2290(1) (1692). Bij *Völcker* n⁰ 1097 (wit Metaal) Het compromis van 1595 tusschen de regeering van Leiden en de Hoogheemra-

den van Rijnland vernieuwd. Gegraveerde penning. (Niet verkocht).

n⁰ 2290 (2) (1692). Begraafnispenning van *Johanna Somay, out synde* 29 *jaer, Cat. Berg* c. s. (Nov. 1889 n⁰ 256 Z. 36 W.) Type als *de Vries* en *de Jonghe* II. 83.

n⁰ 2290 (3). 1692. *Ernest August*, hertog van Brunswijk-Luneburg, bisschop van Osnabrück, tot keurvorst verheven. Gesneden door E. B. (*Ernst Brandt*), stempelsnijder te Celle (1670—1705). Bij *de Groot* n⁰ 785 Mm. 52 met kantschrift 29 W.

n⁰ 2290 (4) 29 Juli 1692. *Alkmaarsche vroedschapspenning.* Het maken der stempels er van geschikt voor 4000 stuks naar het ontwerp van *Romein de Hooghe*, aanbesteed aan *Reinier Arondeaux.*

n⁰ 2294. Bij *de Groot* n⁰ 787 Z. 25 W.

n⁰ 2315* * 1693. 10 Juni. Groote penning. *v. Gelder* (47) (Coll. *Dirks*). *Vz.* Borstbeeld gelauwerd, rechts-gewend. Omschrift *Lvdovicvs magnvs r.(ex) Christ.(ianissimvs) f(elix) p(ivs) semp(er) vict(or)* (Lodewijk de groote, de allerchristelijkste koning, gelukkig, vroom, altijd overwinnaar (de romeinsche vleitaal). *Kz. De faam* vliegend boven een strand en steden links-gewend. In de uitgestrekte rechterhand houdt ze eene bazuin waarin ze blaast. In de linkerhand een *rozenstruik* (zinspeling) en eene vesting (*Rosas*). Onderschrift *Rosas soumis à l'obéissance du roy* 10 *Juin* 1693. Boven haar *Quam bene conveniunt* (Hoe goed passen zij) de inneming van *Rosas* of *de roos* en *de roem* bij elkander. Fraai gesneden. Zeldzaam. (Niet bij *v. Loon* of *Goeree*).

n⁰ 2315*** 1693. Volgens den *Catalogue des poinçons, coins et médailles du Musée monétaire de la commission des Monnaies et Médailles.* Paris 1833 8⁰ aangehaald door *Jules Rouyer* in de *Revue Belge* (1887) p. 9 (1) bestaan de stempels van een penning van Lodewijk XIV met het opschrift *Heidelberga deleta* (Heidelberg verwoest) 1693 (?) afgekeurd door Lodewijk XIV en nergens vermeld, ook niet in het officieel recueil: *a*) *Médailles sur les principaux évènements du règne de Louis le Grand avec les explications historiques* (*publié par l'Académie royale des Médailles et des Inscriptions*) 1702 in folio. en quarto). Deuxième édition (1701—1715) Paris 1723 in folio. *b*) *P. Menestrier, Histoire de Louis le Grand par les médailles* etc. (1689). *c*) *De la Hode, Histoire de la vie du règne de Louis XIV enrichi de médailles* Francfort et Bale 1740—1743 6 vol. quarto.

n⁰ 2318. Bij *Völcker* n⁰ 1116. *Kz.* De prins met lauwerkrans gekroond. *Vt Lvnae siste gradvm* etc. door *P. H. Muller* Z. 44 W. *f* 6.75.

n⁰ 2317. Zie *J. G. Frederiks Colerus' Leven van Spinoza herdrukt.* (*Nederl. Spectator* 1880) 7 blz. kl. 8⁰. Zijn grafschrift ald. blz. 7. (Geb. te Dusseldorf 5 Jan 1647. Overleden te 's Hage 19 Juli 1707).

n⁰ 2329. Invullen 1693. }

n⁰ 2330. » » 1693. }

n⁰ 2330 (1). 1693. Gegr. begraafnispenning van *G. van Rhee*, boekhouder en eerste klerk te Jafnapatnam 1693 Z. *Cat. Bat. Gen.* 1886 3de druk n⁰ 19.

n⁰ 2335. Zie *Revue Belge* (1887) p. 50 n⁰ 322.

n⁰ 2350. 1694. Bij *Völcker* n⁰ 1110. Bustes accolés: *Gulielmus et Maria.* Kz. *Brittania* gezeten Z. 10 W.

n⁰ 2363. v. L. IV 120 (1). Gevonden in de gemeente Sappemeer. (Zie 1885 *Verslag over het kabinet* (Prov. Groningen) met de onjuiste bemerking dat die penning noch bij *v. Loon* wordt afgebeeld, noch in ons *Repertorium* wordt vermeld.

n⁰ 2381. v. L. IV 130 (3). Door *J. Drappentier*, bij *de Groot* n⁰ 801. Kleiner Z. 27 W. de stempel der *Vz.* gescheurd.

n⁰ 2382. Bij *de Groot* n⁰ 803 Z. 31 W. De stempel der *Kz.* gescheurd.

n⁰. 2382 (1). Z. J. (1680, 1690 ?). Groote gedreven zilveren gedenkpenning op het 25-jarig huwelijk van *G. Noppe* en *M. de Kijser* (*Kon. P. Kab. Aanw.* 1885 bl. 12).

n⁰ 2384. Staat *Hom*, lees *Hohn.*

n⁰ 2384*** Bij *Völcker* n⁰ 1120 Z. 91 W. *f* 70.—. Op het overlijden van koningin Maria (5 Jan. 1695). Vz. Borstbeeld rechts-gewend. Kz. Grafmonument. Door *W. Roukens.*

2410. *Joannes Camphuys. Valentijn* IV 323 zegt: Na zijn dood zijn »er aan de dragers gouden penningen omtrent 3 goude *cobangs* of »66 gulden zwaar (hoewel ik er een van 100 rijxdaalders gezien heb) »gegeven, hoedanige er ook aan zijn doopkinderen over welke hij ten »doop gestaan had tot een gedagtenis van zijn Ed. gegeven zijn, »waaronder er ook met eene zware gouden schakelketen". Op de eene zijde stond, *volgens zijne begeerte*, dit vers:

Mijn aardze Camphuis was vergaan,

Mijn Tabernakel kon niet staan,
Dog ik zag op een vast gebouw
Dat eeuwig zijn en duuren zou
Een plaats, door Jesus toegezeit
En in zijn's Vadershuis bereid.
Wel zalig is dien man zijn lot
Die heeft een timmering bij God.

2414. In goud bij *Völcker* n⁰ 1118, 11 W. *f* 140.—, n⁰ 1119 Z., 8 W. *f* 21.—.

2416. *Christiaan Huygens*. Zie *Nav.* XX, 455.

2416 (1). Als boven, *Kluyskens* T. II p. 58 [1]) *Schulze Tonhalle* 1869 n⁰ 42. *Rudolphi* (Ed. 1829) p. 79 n⁰ 330. *Vz.* Borstbeeld links-gewend met lang gelokt haar. Omschrift *Christ(ianvs) Hvgenivs. Kz.* Een zittende *Saturnus* met slinger als triangel. Opschrift *Semet metitvr.* (Hij meet zichzelven). Bovenaan: de planeet *Saturnus* met zijn ring omgeven. Kantschrift *Propter inventionem Trianguli Saturni.* (Om het vinden van den ring van *Saturnus*). (Ingesneden *En lettres gravées; iteris incisis Rudolphi*, Num. egregium tres pollices linea excedens necum mihi est.

2420. In Kon. P. Kab. *Aanw.* 1884 bl. 12.

2424. *Brief over het zoogenaamde Bidder oproer in den jare* 1696. *Amst.* 31 *Jan.* 1696. In *Alg. Konst- en Letterbode* 1844, II, bl. 34—37.

n⁰ 2425 a). Bij *de Groot* n⁰ 805, Z. 77 W. Mm. 66 Grooter dan IV 161 (1).

n⁰ 2425 c). Als boven n⁰ 806. Door *J. Boskam.* Met gegraveerd kantschrift, Z. 78 W. Mm. 37.

n⁰ 2425 d). Als boven n⁰ 807. Door *J. Luder.* Brons Mm. 58.

n⁰ 2426. (161(2). *de Groot* n⁰ 808. Door *A(rondeaux).* Z. 45 W.

2426 (1). (167(2). *de Groot* n⁰ 809. Door *J. v. Dishoecke* Z. 50 W.

n⁰ 2427. (161(3). Bij *de Groot* n⁰ 810 als *v. Loon, met vier vogeltjes* in het nest Z. 23 W. en aldaar.

811. Door *J. Boskam.* Z. 25 W.

---

[1]) *Kluyskens* II p. 57 zegt »il découvrit le premier *un satellite* à la *planète Saturne*", en *Rudolphi* »*planeta cum satellite* a Hugenio detecta": *Neen*, het was de *ring van Saturnus* dien H. ontdekte. Zie *E. M. Beima, De annulo Saturni commentatio*, Lugd. *Bat.* 1842, 4to cum figuris.

812. Door *J. Boskam Het éëne vogeltje klapwiekend.* Z. 25 W.

813. *Het nestje onder de zon.* Z. 20 W.

814. Door *J. v. Dishoecke.* Z. 25 W.

815. Door *Arondeaux.* Z. 25 W.

816. Grooter. Mm. 39 door *Arondeaux.* Z. 25 W.

817. *Zonder naam des makers. Met breeden wimpel.* Z. 26 W. Zie ook *Bom*, Cat. Sept. 1889 n⁰ 73–85.

n⁰ 2438 (1). Cat. des coins à Paris 1833 n⁰ 329. Medaille van v. L. IV 171 verschillend afgebeeld door *J. Rouyer* in de *Revue Belge* 1887, pl. II fig. 2 en beschreven p. 41—44. *Vz.* Holland verschrikt door het zien van een aan de vlammen ter prooi gegeven schip. Omschrift *Attonita Batavia.* (Het verbaasde (eigenlijk *bedonderde*) Holland). *In de afsnede. Incensis aut capt(is) nav(ibus) onerariis XXX bellicis III ad Texellam* M.DC.XCV. (Onnauwkeurig voor XCVI). Ook bij *Goeree* n⁰ 263 met XCV desgelijks in de Editie der Académie 4to 1702).

n⁰ 2448. Ovaal 39/30 in kabelrand met oog. *Vz.* Wapenschild waarin een zich tot vliegen verheffende vogel in zilver. Helm. Helmteeken. Uit de kroon rijst een vogelkop en hals omhoog. Opschrift *Ter Gedagtenis van Den Edle Heer mr. Nicolaas Schaghen Raad Extis van India Gouverneur van Amboina. Overleden den* 7 *Juli* 1696. *Out* 52 *Jaren,* 2 *Maanden en* 12 *Dagen.*

n⁰ 2462 (1). 1697. *Cat. des coins à Paris* 1833, n⁰ 336. Inneming van Ath, Barcelona en Carthagena. De *Overwinning,* staande, grift op drie schilden hangend aan een palmboom de woorden *Ad Barcinonem Hispaniae.* (Bij Barcelona in Spanje). *Ad. Athum Flandriae* Te Ath in Vlaanderen). *Ad Carthaginem novi Orbis* (Bij Carthagena in de nieuwe wereld). In de afsnede M.DC.XCVII. Groot 18 lignes, (41 mm.) *Médailles du règne de Louis le Grand.* Ed. 1702 f⁰ 269. *J. Rouyer* in *Revue Belge* (1887) p. 44 (336).

n⁰ 2462 (2). 1697. Als boven. *Méd.* n⁰ 337. *Revue* p. 44 (337) *Catalogue des coins* n⁰ 337. Frankrijk altijd overwinnares.

Frankrijk staande, steunend met de éëne hand op een werpspies, draagt op de andere een victorie-beeldje; aan hare voeten zijn de schilden der vijandelijke mogendheden; op een daarvan de leeuw der Vereenigde-Staten den zevenvoudigen pijlbundel vasthoudend. Omschrift *Gallia invicta* (Het onoverwonnen Frankrijk). In de afsnede

Bello per decennium feliciter gesto M.DC.XCVII. (De oorlog tien jaren lang gelukkig gevoerd). Groot 18 lignes = 41 mm.

n⁰ 2496. Kleiner bij *Völcker* n⁰ 1170 Z. 15.5 W. *Der Krieg hat abermahl ein (loch)* Kz. *Pacem te poscimvs omnes.*

n⁰ 2497. Ook aldus bij *de Groot* n⁰ 834 Z. 15 W. *Kz.* Omschrift *Wer aber flickt dem fride seinen boden.* M.m. 38, grooter dan v. L. IV 197 (2). Met *groote trom* in plaats van *pauk.*

n⁰ 2512 (1). 16 Jan. 1699. Besloten te Alkmaar 27 zilveren vroedschapspenningen te stellen tegen één gouden.

n⁰ 2513. Bij *de Groot* n⁰ 839 Z. 68 W.

n⁰ 2522. Zeer zeldzaam. In Goud 183 W. bij *Bom* Sept. 1889 n⁰ 86 en n⁰ 87 Z. 102 W.

n⁰ 2523. In goud ook bij *Völcker* n⁰ 1165 186.5 W. *f* 6.25

2559—2561 en ald. aant. 1). Bij *Bom* Sept. 1889 n⁰ 98 Z. 26 W. 1699. Hongersnood en dure tijd. Noodmunt van XL stuivers van de St. Marie of Nieuwe-kerk. Met P. G. A⁰ 1570. Rondom de Vz. gegraveerd *Gedenckt der Armen* UW *Loon is in den Hemel.* Op de Kz. eene belangrijke gravure, voorstellend eene brooduitdeeling door een predikant aan gebrekkige armen. Omschrift A⁰ 1699 *Doe koste een broot van* 12 *Pont* 22 *Stuyvers.* Hoogst zeldzaam. Vierkant.

n⁰ 2565 (1). 1698. Zilveren bruiloft van *N. Clement* en *G. v. Dale* gevierd te Batavia. Z. gegraveerd. *Cat. Bat. Gen.* (1886) 3de druk n⁰ 21.

2566. *Corn. Nicolai.* Bij *v. der Niepoort* 1888 n⁰ 101. Omschrift aldaar *pax a etat datx.* zeker fautief. Jaartal aldus CIƆIƆCXVIII fautief. Door *Boskam* Z. 18 W.

2575 (1). 1699. Vierkant Zilver Cat. *Völcker* n⁰ 2557 *f* 3.— (Coll. *Dirks*). *Voorzijde* Wapen van Amsterdam, gekroond met de schildhouders in een krans, de vier hoeken met lofwerk ingevuld, gestempeld.

Keerzijde gegraveerd *Den* 8 *Maart* 1699
koste een last
Tarw 330 *ggul de*
rog 266 *ggul een*
broot van 12 *pont*
22 *stuyvers een*
lootie verstrekte

voor 5 stuyvers
tot Amsterdam.

n⁰ 2580. v. L. IV 237 (2) bij *Völcker* n⁰ 1193 Z. 28 W. door *G. F. Nurnberger* met *GeenDernter* enz. en met n⁰ 1194 door *C. Wermuth* Z. 28.5 W. met *Neu und alt* verkocht voor *f* 15.50 n⁰ 1195 *Wo sind wir* Z. 10.5 W. met n⁰ 1196 *Ey was Wunder* Z. 14.5 W. verkocht voor *f* 10.

n⁰ 2599. (Later nog gezien) 1/*a* met 1744 GL: 1/*b* met 1819 : 1/*c* met 1819 AVDA: 2/*a* met 1740 (wat grooter): 2/*d* met 1819 AVDA.

n⁰ 2607 1). *Vz.* als n⁰ 2607. *Kz.* Het groote schip als op de *Kz.* van n⁰ 2607 (v. L. IV 257 *Kz.*) doch van een ander model. Omschrift *Ut coeteros sic dirigat.* (Dat hij het als het overige bestiere). In de afsnede *Le premier corps des marchands de Paris.* Cat. *de Coster* n⁰ 622 Z.

n⁰ 2608 1). *Vz.* Rechts-gewend borstbeeld *Lvdovicvs magnvs rex.* Onder het hoofd *T(homas) B(ernard). Kz.* De voorstelling van den haan het gulden vlies ontvoerend alsmede van den luipaard en van den leeuw, *doch verkleind. Labor aulitis aufert.* K.

n⁰ 2619. *Verschoor.* Bij *v. der Niepoort* n⁰ 103 Z. 26 W.

n⁰ 2652. *W. Slicher.* Bij *J. Schulman* n⁰ XVII n⁰ 62 *f* 26.—.

n⁰ 2653. *R. Hommens.* Ald. n⁰ 784. Mm. 60 Z. 60 W. *f* 14.—.

n⁰ 2683 1). Kleine zilv. penning Mm. 29, 27 W. Vz. De offerhande van Abraham. *Le bon Dieu pourvoira. Abraham a cru en Dieu Croy* A R. Keerzijde. Een engel stijgt van de aarde ten hemel. Ik Vliegh in 't Heiligdom bij Jesus mijn bruijdegom. Nat(a) 1672 19 Julij, denat(a) 1702. XI Febr. *Boven* aan M R. Bij *v. der Niepoort* n⁰ 105 »Probablement sur le décès d'un des membres de la famille Croy" (? ?)

n⁰ 2744. Bij *v. der Niepoort* n⁰ 108 Z. 12 W.

n⁰ 2779. Staat *Drising*, lees *Dusingh* volgens *v. der Niepoort* n⁰ 109 K.

v. Loon IV 354 (1). Zie n⁰ 2735 a).

De Gedenkpenning gemunt ter eere van zijne Majesteit, Karel den III, door Godts genade, Koning van Spanje, enz., enz , enz., verklaart.

Klinkdicht.

Zie hier den Adelaar op Spanjes wereld praalen,
Hij stort den vollen hoorn van allen overvloet

Op zijne Rijken uit, het zwaerd vertoont zijn moedt
En dapperheit, om eens den Vrede te behaalen:
Voor gansch Europa een heil dat niet is af te maalen,
Hier door den vredetak, als onwaardeerbaar goet,
Verbeeldt, waar voor 't gewelt en Mavors oorlogsgloet
Moet zwigten, als die zon schijnt met haar goude straalen.
Ik zie Britanjes en der Batavieren vloot
Hier dobberen op 't zout, om Spanjen uit den noodt
Te redden, en den Vorst op zijnen troon te zetten,
Dien 't Oostenrijksche bloet in 't hart en d'adren speelt,
Vorst Karel, Cæsars telg, het ware en groote beeldt
Van Herkules; een held voor vrijheit, deugt, en wetten.

Hage den 12 van Slagtmaend 1703. F. HALMA.

n⁰ 2782 (1). 1704. 24 Dec. Besloten te Alkmaar de zilveren vroedschapspenningen ter secretarie wisselbaar te stellen voor zilver *f* 15.—, Gouden voor *f* 33.15.

n⁰ 2683 d). v. L. IV 308 (1). Ook aldus bij *de Groot* n⁰ 889. Z. 33 W.

n⁰ 2683 f). v. L. IV 308 (3). Ook bij *de Groot* n⁰ 893. Grooter en veel fraaier stempel.

n⁰ 2684. I. In te vullen achter *v. Gelder* (en *de Groot* n⁰ 894 Z. 30 en voor *geeft*, te lezen *geven.*

n⁰ 6283 (1). Broodloodje der Gereformeerde diaconie te Amsterdam. Tin.

n⁰ 2684. n⁰ 4. Bij *de Groot* n⁰ 897 Z. 18 W. 1703. *A⁰ regni tertio.*

n⁰ 2717 (1). 1702. Zilver blazoen van de Rederijkers kamer te Overschie (afgebeeld in de *Alg. Konst- en Letterbode* (1813) II *vis-à-vis* bl. 20). *Vz.* Een rozeboom met negen knoppen. Omschrift *De nuge roo — roose knoppen.*

Kz. David de arke des verbonds terugbrengend. Omschrift *t Schiet uyt Vreught, Ouwerschie* 1702. Geëncadreerd hangend aan een zilveren kettingje waarvan de schalmpjes uit S S bestaan; Onder aan de voorzijde hangen de letters I. N. B. S. en geheel onderaan een zilver ankertje.

In n⁰ 2780. Weg te laten de woorden *ontbreekt echter*, en in te vullen achter (1884) n⁰ 1368 Z. *f* 2.50.

In n⁰ 2822. 460 (2), Aanvullen C(*aput*) en invullen *Hoofdstuk.*

nº 2847. Lees *Endter Thesaurus* etc. aldaar voor *Aperinsi* te lezen *Aperite*. De penning bij *v. der Niepoort* nº 2847, nº 107 Brons.

nº 2873. *P. v. der Dussen*. Bij Bom. Sept. 1889 nº 104. G. 20, 5 Vz. Zijn familiewapen.

nº 2895 staat 1709 lees : 1708.

nº 2897. Bij *v. der Niepoort* nº 117. Z. 29 W. Vz. Allegorie met de wapens op het altaar. Kz. Opschrift in tien regels.

nº 2908 (1). 11 December 1708 werd te Alkmaar besloten, 50 nieuwe gouden vroedschapspenningen te doen slaan, en het goud daarvoor te koopen.

nº 3017 (1). 19 December 1712 werd door den magistraat van Alkmaar gecontracteerd met *Smeltzing* over het maken van vier stempels en het slaan van vroedschapspenningen. Toen *Smeltzing* in het voorjaar van 1714 overleed was maar één stempel gereed. (Mededeeling met andere over het zelfde onderwerp (zie 1693, 1699, 1704) van den heer *C. W. Bruinvis* te Alkmaar.

3070. Staat *f* 2.80 lees *f* 288. Bezongen door *Petrus Burmannus* zie zijne *Poemata* L. IV Curante *P. Burmanno Juniore* Amst. 1745 p. 339 met afbeelding gegraveerd door *J. C. Philips* 1743.

Addenda.

nº 158—355. *Reinhart* (Hans). Zie Register op Deel I. Nog een penning van dezen beschreef Graaf *Maurin Nahuys* in de *Revue Belge de Numismatique* 1889, p. 394 (tiré à part p. 14).

Vz. De aanbidding der Drie Koningen. Kz. Mozes en het brandende braambosch. Geteekend H(*ans*) R(*einhart*) M.D.XXXVIII. Zilver. Groot 0.07.

nº 92, 98, nº 114—116. *Secundus* (*Janus*). Zijne penningen zijn ook vermeld in *l'Art ancien à l'exposition nationale à Bruxelles de* 1888 p. 111, 112, 115 en in de *Revue Belge* 1889 p. 386—387.

nº 219—420 (1). *Berlaymont* (Karel van) nº 420 (1) Repert. nº LXXXVI. Zie ook *Revue Belge* 1889, p. 395.

nº 545 (1). *v. Loon* I 226 (3). Bij *J. Schulman* XVII nº 771. Noodmunt van Groningen bij *Mailliet* pl. XLIV (1) met opschriften ◊ Z. *f* 7.50. Vz. *Ordinaris penninck voor* den hopman *Hendrick van Laar*. Kz. 1577. Groningen, ves (wees) Gedachtigh.

laet (laat) niet bet(aalde) knechten in

Die dw (gij) niet bist (zijt) machtich.

n⁰ 978. *v. Loon* II 238 (2) bij *Völcker* n⁰ 596 *f* 52.50, *Schulman* XVII n⁰ 416, *f* 45.—.

n⁰ 1295 (1). A⁰ 1658. Penning van Cromwell. Borstbeeld en face tusschen twee soldaten die een krans boven zijn hoofd houden. Kz. Borstbeeld van Masaniello door twee napolitaansche visschers gekroond. *Lochner* I S. 281. Bij *v. der Duyn* n⁰ 73 Z. 61 W. (*très bien et excessivement rare*).

n⁰ 1633 (1). Door *Rabenhaupt*. Bij *J. Schulman* XVII n⁰ 777 aldus »Avec un Écusson heaumé, timbré, mi-parti d'un homme sauvage et d'un lion avec un lion issant du heaume Gr. 28 Arg. *f* 10.— (Unique).

n⁰ 1631 (1). 1672). Groninger noodmunt van 12½ stuiver. Bij *J. Schulman* XVII n⁰ 780 *f* 2.50. Vz. Rondom het wapen *Tout Avec Dieu*. Kz. Gekroond, gegraveerd wapen van Groningen.

n⁰ 1638 (1). Als boven 6¼ stuiver. Bij *Schulman* XVII n⁰ 782 Z. *f* 1.—. Kz. *Ariaena Hebbelia Sluiters*.

A⁰ 1684 n⁰ 1922*. Drie gulden van Holland met daarin gesneden P. Saskers den 18 Januari 1684. Z. 32 W. (Cat. *v. der Duyn* 1890 n⁰ 108).

A⁰ 1684 n⁰ 1922**. Legp. van Lodewijk XIV. *Wellenheim* n⁰ 652 *v. der Duyn* n⁰ 106 Z. 6 W. (Le Roi Soleil). Kz. *Intactus reddidit*. Boven regenwolken de stralende zon. In de afsnede *Aerari(i) reg(is) calculus* 1684.

A⁰ 1689 n⁰ 2119 (1). Op het overlijden van *Catharina Hartman*. Cat. *v. der Duyn* (1890) n⁰ 122 Z. 15 W. (Is dit niet 1699?)

A⁰ 1692 n⁰ 2289 (1). Op het overlijden van *Adriana Achtienhoven*. (Cat. *v. der Duyn* 1890 n⁰ 116 Z. 27 W.)

A⁰ 1714 n⁰ 3110. 25-j. huwelijk van *J. v. Wieringen* en *Amarante Meermans*. Bij *v. der Duyn* n⁰ 138 Z. 28 W.

EINDE.

VRAGEN.

Oude registers. De genealogie v. Leeuwen in *Nav.* XL, 244—52, gewaagt van verklaringen vóór richters van Lienden, Ek, Maurik

en Buren uit de 16e eeuw. Registers daarvan, moeten nog in 1794 bestaan hebben; waar zijn deze nu? Toch niet verdwaald in den ibid. bl. 194 genoemden kelder onder het commissariaat-van-politie te Kulenburg? Indien er eenige grond bestaat voor de juistheid van het daar geuit vermoeden, wordt het toch waarlijk hoog tijd, te onderzoeken, of er in deze »droevige", maar voor het behoud niet minder »gevaarlijke" bergplaats nog belangrijke historische documenten bewaard (!) worden.

B. D.

Penning. Op welke gebeurtenis doelt een bronzen penning ter grootte van een gulden, waarvan de voorzijde vertoont de beeltenis van Lodewijk XIV, op jeugdigen leeftijd, met omschrift LUD. XIII D. G. FR. et NAV. REX; en de keerzijde eene eveneens jeugdige beeltenis, met omschrift PH. FRS. FILZ. DEFR. FRE. UN. DU. ROY. (Philippe François, fils de France, frère unique du roi?) Zonder jaartal of naam des stempelsnijders.

's-Hage. M. G. WILDEMAN.

GESCHIEDENIS DER LETTERKUNDE.

Maastricht (XXXVIII, 279). Aangaande M. Bernard, avocat, schijnt niets anders bekend te zijn dan dat hij was »un robin qui aimait à rôder dans les coulisses, à cajoler dans son patois les actrices débarquées de Paris ou du Mans, et à copier, tant bien que mal, les beaux airs français d'après quelque misérable histrion. C'était de plus, un esprit fort, tranchant du philosophe. Avec toutes ces brillantes qualités, il s'était cru appelé à prendre rang sur le Parnasse ... et au milieu du Maestricht étonné il lança un livre, un livre du cru, composé en plein Maestricht, imprimé en caractères »mastriquois". L'archidiacre n'en dormait plus, les deux bourgmestres furent saisis d'épouvante, le pensionnaire crut qu'il rêvait, la garnison oublia sa consigne... La gloire de M. Bernard, »le gentil Bernard" de l'endroit, devait infailliblement lui attirer beaucoup d'ennemis. Déjà l'introduction

d'une *redoute*, dont il était le promoteur, l'avait exposé aux caquets. Le champion du théâtre et surtout du théâtre français se mit sur les bras les dévotes, les prudes, les marchands et les banquiers. Mais, malgré ses obscurs blasphémateurs, il poursuivit sa route audacieuse et, sans se laisser intimider, il dédia galamment son volume à la première chanteuse, madame Clairville, qui faisait les délices des freluquets du »Vrythof" et des officiers de Leurs Hautes Puissances. Cette épître, rédigée dans un style ni français ni hollandais, est un avant-goût du livre écrit tout entier de la même manière, et avec une barbarie prétentieuse peu favorable à ceux qui se flattaient d'importer, en 1781, les grâces parisiennes sur les bords de la Meuse..." Ziehier, bij gebrek aan eene levensbeschrijving, een portret van M. Bernard, avocat, geteekent door den Bon de Reiffenberg. Wie meer aangaande zijn boek wenscht te weten, leze het art. waaruit het bovenstaande is getrokken, in Le bibliophile belge, V, 68—77. Een exemplaar van het hoogst-zeldzame werk van den advokaat berust in de Koninkl. bibliotheek te Brussel, en »malgré le fatras ridicule et le langage iroquois du sieur Bernard, son livre contient des faits curieux" voor de geschiedenis der stad Maastricht.

Gent. TH. J. I. ARNOLD.

Taxandria van Gramaye. Jan Baptist Gr. [1]), bekend door zijne belangrijke werken over Brabant en Vlaanderen, toonde metterdaad, dat het hem ernst was met zijne functie als historieschrijver (der aartshertogen Albertus en Isabella). Hoeveel moeite hij zich voor zijne geschriften gaf, is bekend; hij besteedde drie volle jaren aan eene reis door genoemde gewesten, bezocht al de steden er van, doorsnuffelde alom de archieven, en spoorde allerwege op, wat hem als geschiedschrijver nuttig kon zijn. De hulp, welke hij voor het schrijven van zijn »Taxandria" van de regeering van 's-Hertogenbosch mocht ontvangen, leert men kennen uit het stedelijk archief. De magistraat ontving 23 Juli 1608 een schrijven van Gramaye, waarin hij verzocht om stukken en aanteekeningen, welke hem dienen konden. Mitsdien benoemde de regeering eenige dagen later eene commissie, om voor

---

[1]) Zie hem genoemd *Nav.* XXII, 638; 'III, 213. RED.

dit doel gegevens te verzamelen. Vol ijver aanvaardde deze, onder leiding van den raadsheer Mr. Bartholomeus Loeff v. der Sloot, hare opdracht; ze begon met afschriften te maken van belangrijke stukken, en stelde zelve eene beschrijving op der stad. Deze stukken en beschrijving liet ze door den stads-klerk Jan v. Bierbeke in het net overschrijven, de laatste zelfs driemaal; waarvan één exemplaar was bestemd voor Gramaye, één voor het schepen-college, en het derde voor de commissie. Men betaalde aan v. Bierbeke daarvoor in drie termijnen de som van 68 gl. 10 stuivers. Aan Jan Roelofs v. Diepenbeek droeg men op, de stad en de St.-Janskerk in teekening, en de eerste met het fort Crêvecoeur in plattegrond te brengen; waarvoor hij 40 gl. ontving. Ook deed de commissie de St. Janskerk opmeten, hetgeen haar aan Wouter Bormans en Jan Martens 11 gl. 6 st. kostte. Onder al die bedrijven bleven de leden der commissie en hare assistenten op geen droogje zitten, maar verbruikten aan wijn voor stads-rekening het niet onaanzienlijk bedrag van 223 gl. 9 st. In Mei 1609 bezocht Gr. den Bosch; hij bezichtigde de stad en hare vestingwerken, het fort Crêvecoeur, de afsluiting der Dieze en de inundatie; de regeering betaalde voor hem de schuit- en wagenhuur en andere kleine uitgaven, ten bedrage van 14 gl. Tijdens zijn verblijf benoemde de regeering eene commissie uit haar midden om voor den geschiedschrijver de »Groote Komme" [1]) te openen, teneinde stads-privilegebrieven en andere stukken te kunnen onderzoeken; waarbij de pensionaris Jhr. Mr. Willem v. Reys hem behulpzaam was; en hiervoor vereerde de regeering aan v. Reys 24 gl. Ook nam ze de verblijfkosten van Gr. en zijne bedienden voor hare rekening; hetwelk der stad op 141 gl. 7 st. 14 duiten kwam te staan. Ze schonk hem daarenboven 131 gl. 5 st., voor hetgeen hij reeds in 't belang van de geschiedenis der stad gedaan had; waarbij men 23 Juli 1609 nog 40 gl. voegde. — Aan Mr. Bartholomeus Loeff v. der Sloot, die met Gr. de correspondentie gevoerd en verschillende kleine uitgaven daarvoor gedaan had, werd zulks door de stad met 55 gl. 10 st. vergoed. Ze schonk denzelfde bij haar besluit van 30 Sept. 1609 eene vereering van 250 gl. voor al zijne moeiten en zorgen als hoofd der

---

[1]) Zie over dit woord *Nav.* XXVIII, 463. RED.

commissie voor de geschiedenis der stad. Ook betaalde men hem 150 gl., welke hij aan Gr. had voorgeschoten, en waarvan een bedrag van 50 gl. gestrekt had om de teekeningen van v. Diepenbeek in koper te doen snijden. Deze platen zijn niet in 't werk opgenomen; wat daarvan de reden is, heb ik niet kunnen opsporen. — »Taxandria" zag het licht te Brussel in 1609, en is herdrukt met al de werken van Gr. over Brabant en Vlaanderen te Leuven in 1708 onder den titel: Antiquitates Belgicae". De regeering van 's Hertogenbosch was zeer met het werk ingenomen, en bedankte daarvoor den schrijver bij geschrift, dat vóór het werk afgedrukt staat. — Toen Gr. in 1611 weder den Bosch bezocht, betaalde de stad ook zijne verblijfkosten ten bedrage van 35 gl. 3 st. Aan hulp, belangstelling en vereering heeft het hem dus niet ontbroken.

Rotterdam. CH. C. V. VERREYT.

Ardes (XL, 164). Parmi les notes bibliographiques manuscrites du libraire Sartorius, conservées à la bibliothèque de l'Université de Gand, je trouve la note suivante: »Apologie van Mr. P. Ardes, op de beschuldiginge bij de raden en meesters van rekeningen van S. H. rakende sijn twaelfjarigen dienst als Tresorier. 's Grav. 1678. 4°".

Gent. DR. PAUL BERGMANS.

Fasciculus temporum. A. Eeltjes (Rotterdam, Oppert 94) stelt in zijnen Catal. n° 47 (a° 1889) »W. Rolevinck, Fasciculus temporum inhoudende die Cronycken van ouden tyden (Utrecht, Jan Veldenaer, 1480, in 4to dem. veau. Grav.)" verkrijgbaar voor *f* 15, en teekent aan: Exemplaire provenant de la bibliothèque de Th. de Jonghe. Les feuillets 2—184, 186—328 sont en bon état, 329 est raccommodé. Les feuillets 185 et 330 manquent, ainsi que le premier et le second feuillet non chiffré, tandis que tous les feuillets non chiffrés sont plus ou moins raccommodés. Dans cet exemplaire ce n'est pas le feuillet 216 mais 217 dont le verso est blanc. Les figures xylographiques, ainsi que les armoiries qu'on y trouve, sont coloriées". Omdat dit werk in de oudere jaargangen van ons Maandwerk nu en dan wordt aangehaald, zij er hier melding van gemaakt.

J. A.

Kloris en Roosje (XXXIX, 527). In »Het Tooneel", jaarg. 17, komt eene uitvoerige studie van Loffelt voor over Kloris en Roosje, en de nieuwjaarswenschen van Thomas-vaer; waaruit blijkt, dat er een Kloris van 1688 bestaat, welke echter een geheel anderen inhoud heeft dan die van 1700 en 1707, al stammen de laatste er ook in rechte lijn van af. Met grondige bewijzen wordt verder aangetoond, dat de Kloris van 1688 naar alle waarschijnlijkheid door D. Buysero geschreven is, en dat de latere Bruiloft (1707) met medewerking van een ander het licht zag, of dat de onvervalschte niet tot ons gekomen is. Niet zonder reden staat dus Loffelt lijnrecht tegenover Ter Gouw, die in »De Oude Tijd", 1871, bl. 336 vg. verklaart, dat Buysero niets met Kloris en Roosje had uit te staan.

Zutfen. J. GIMBERG.

KUNSTGESCHIEDENIS.

Cluny (XXXVIII, 439). Men denke aan het wereldberoemde museum van oudheden door den oudheidkundige Alex. du Sommerard gesticht, en gevestigd in het oude Hôtel de Cluny, gelegen in de Rue des Mathurins-Saint-Jacques, te Parijs, welk museum later door den Staat werd aangekocht, en sedert 29 Aug. 1843 openbaar museum.

Gent. TH. J. I. ARNOLD.

St. Lambert. *Nav.* XL, 66 noot 2 beweert, naar aanleiding van mijn opstel in Geld. Volksalm. 1890, dat de muurschildering in de kerk te Avezaat niet Sint-Lambert, den patroon der kerk, voorstelt, gelijk ik »veronderstelde", maar Christus aan het kruis. De schildering heeft te veel geleden, om alle bizonderheden nauwkeurig waar te nemen; van een »niet te miskennen Romeinschen krijgsknecht", die daarbij zal voorkomen, kan echter, m. i. geen sprake zijn. Ik zie twee wezens met tronies gelijk de helsche Breugel en zijne geestverwanten die schilderden; en een hunner martelt den man die aan het kruis hangt met een tang. Derhalve....

J. A. HEUFF AZ.

Rembrandt (XXXVIII, Bladw.). Zie »Un R. à retrouver" in L'Intermédiaire des Cherch. et Cur. XXIII (1890), c. 133, 219, 20.

Willem du Fay. Een Fransch zerk-opschrift (Gillis de Fay) ontmoet men 2 Jan. 1592 te Arnhem (*Nav.* XL, 131). Misschien was een voorzaat Guillaume du Fay (of Dufay): »Dan verschijnt de geniale » »déschanteur" " Du Fay. Over hem treffen wij eenige onbeduidende berichten aan, o. a. van le Franc, en ziedaar alles — ik spreek van een lang verleden:

Mais onques jour ne deschantèrent,
En mélodie de tel chois,
— Ce m'ont dit ceulx qui les hantèrent —
Que Guillaume Dufay et Binchois.

Aldus Edmont Vander Straeten in »Dietsche Warande" (Gend, A. Siffer) 1890 bl. 27, die bl. 29 voortgaat: »Het werk (»De Contrapuncto" van Tinctoris) werd voltooid in 1477. Tinctoris verklaart, dat de toonzettingen vóór veertig jaar verschenen » »niet waard zijn gehoord te worden" ". Du Fay en Binchois nu behooren tot dit tijdstip, en door eene zonderlinge tegenspraak worden zij met onderscheiding vermeld".

J. A.

Geheimzinnige portretten (XL, 35). Een ingezetene van Apeldoorn, aldaar bekend om zijne porcelein-verzameling, heeft ook zulk een lijstje. Als ik mij wel herinner, is het eene graftombe van Hooft, voorzien van zijn portret. Was het afteekenen dezer dingen voor de tentoonstelling te Amsterdam moeielijk, de fout ligt dáárin dat er bij die lijstjes iets ontbrak, en wel eene kleine kopergravure, waar de geheele voorstelling op staat. Zulk eene gravure, een decimeter in 't vierkant, zag ik te Apeldoorn er bij.

H. H. J. S.

Vogelnamen (XL, 37, 227). Deze vraag is overgenomen en gedeeltelik beantwoord in het vlaamsche tijdschrift Het Belfort, maandnummer van April 1890, in de afdeeling »Spraakwetenschap", bladz. 301. Daaruit blijkt dat de gewone vink (Fringilla coelebs), in Vlaanderen zoowel boger-, bogaerd-, boomgaardvinke, als appelvinke heet.

Niettemin komt, in geijkten, algemeen-nederlandschen zin, de naam appelvink aan den Coccothraustes vulgaris, den kernbyter toe.

JOHAN WINKLER.

VRAGEN.

Carel de Hooch. De Intermédiaire van 25 Jan. 1890 vraagt naar werken van dezen Hollandschen graveur, geleefd hebbend in 't begin der 17de eeuw.

's Hage. M. G. WILDEMAN.

Plaatsnijders van de Vervolgen op v. Loon's Penningwerk (Deel I—V). In de »Inleiding" op het Eerste Stuk dier Vervolgen, in 1822 verschenen, klagen de bewerkers van dezen arbeid (blz. 15) over het lang verwijl bij de uitgave daarvan ondervonden. »Plaat-»snijders, voor dit werk berekend werden door de Drukkers van het »Instituut (Pieper en Ipenbuur) bezwaarlijk gevonden". De commissie moest zelve de handen uit de mouw steken. Hierbij kwam eene langdurige en hoogst gevaarlijke ziekte en daarna het vertrek naar elders van den Plaatsnijder, waardoor de onder handen zijnde derde plaat, maanden lang is blijven liggen en men staande het werk nog heeft moeten veranderen van Plaatsnijder.

Inderdaad zijn Plaat I—III geteekend »J. F. Lange sculp.", doch Plaat IV—VI zijn ongeteekend. Bij VII hervat de eerste graveur zijnen arbeid blijkens het »J. F. Lange sculp."; en bij VIII vindt men »J. F. L". Doch onder plaat IX staat (zeer flauw) »J. Plugger sculp."; X—XI hebben weder J. F. L. f.", maar XII—XX hebben zeer duidelijk »J. Plugger sculp."

In de *Inleiding* (blz. 1) van het tweede stuk (1824) komt de commissie op de blijvende bezwaren wegens het vinden van goede plaatsnijders terug. Dit stuk bevat de platen VII—XIV. Het werk van J. F. Lange houdt met pl. XI op. Was hij dezelfde als J. Ph. Lange, graveur bij Kramm † Oct. 1849 oud 39 jaren? [1]) Waar woonde hij

[1]) Een andere graveur Joh. Phil. Lange, geb. 24 Sept. 1810, leefde nog in 1855 (Immerzeel).

opvolgend? Het derde stuk verscheen in 1827. Dit bevat de platen XV—XXII, allen van J. Plugger, behalve Pl. XXI, evenals vroeger, IV—VI ongeteekend. Ons vermoeden, dat J. Plugger die sneed en eerst schroomvallig onder IX (bijna onleesbaar) zijnen naam zette, vervalt hierdoor vrij wat. Wie sneed dan deze drie stuks? — Na dertien jaren verscheen eindelijk het vierde stuk. Wij vinden daarin drie andere graveurs R. v. der Meulen, die pl. XXIII sneed (vrij flauw), H. W. Couwenberg († 28 Nov. 1845) die krachtiger pl. XXIV bewerkte, en D. J. Sluyter (geb. 14 Nov. 1819) die pl. XXV in koper bracht. Al de andere platen van stuk IV en V (1848) zijn ongeteekend. Wie sneed die? En wat weet men van R. v. der Meulen?

MR. J. DIRKS.

Spelen. In 1773 speelde men te Leeuwarden Smousse Jassen en Piquetten, en een kaartspel Crewithz waar tegen gewaarschuwd werd. Wat was dit voor een hasardspel? Crewithz, uit écrévisse verbasterd? Of Poolsch?

L. J. D.

TAALKUNDE.

Bibera enz. (XL, 212). De aardrijkskundige namen Bibera, Biberach, Bebra, in Duitschland, zijn aan den naam van den bever (castor) ontleend, en beteekenen: Beverwater. Deze en vele andere aardrijkskundige bevernamen in verschillende landen (de nederlandsche namen Beverwijk, Bevervoorde, Beverbeek, Bevermeer, Beverloo, Bevershoek, Beversoord, Beverweerd, Beverweurde behooren er ook toe), vindt men aangegeven en verklaard in Taylor, »Words and Places". — De naam van de *Nav.* ibid. bl. 211 genoemde rivier Wye in Wales, en van eene andere rivier Wye in Derbyshire, zoo mede van de rivieren Wey in Hampshire, in Dorset en in Surrey, met menige andere samengestelde riviernaam in Wales en elders in Brittannië (Mynwy, Garway, Elwy, Medway, Solway, Sowy, enz.), is, volg. Taylor, eenvoudig het welsche (keltische) woord *gwy* of *wy*, d. i. water. Dit

wordt bl. 206 van genoemd werk duidelik aangetoond, en ook vele andere riviernamen, vooral in Frankrijk en Duitschland, daar mede in verband gebracht.

JOHAN WINKLER.

Tenby. Wat de *slot*sylbe van dezen Engelschen plaatsnaam aanbelangt, Is. Taylor's stelling (*Nav.* XXXIX, 39): Daneby = Danebyr; byr, bur = gebouw, huis, wordt denklijk bevestigd door hetgeen ik thans eerst bespeur, nml. dat Tenby ook wel Tenbigh luidt (zie J. v. Wijk Rzn, Aardr. Wrdbk). Oogt dit -bigh op birg, bergh, met vervloeide *r*, — bergh = burg (burcht, zie Oudemans, Mid.-Nederl. Wrdbk), — dan bestaat er eigenlijk geen wezenlijk onderscheid tusschen *by* en *bury*, en ten onzent tusschen (sommige namen eindigend op) *boer*, *buur* en *burg*. Vgl. *Nav.* XXXVIII, 644, 5. Al deze uitgangen der namen van plaatsen zoowel in Engeland als in Nederland, kunnen dan inderdaad somwijlen één en identiek zijn; en blijkt ook hier alzoo, afgescheiden van ibid. 407 noot 1, 579, 644, in strijd met Nom. Geogr. Neerl. II, 177, dat Buren (Gelderland) niets anders dan burg (burcht) beduidt. Aandacht verdient hierbij, dat Elburg (Over-Veluwe) in een hoogduitsch charter bij Nijhoff, Oork. IV, 70) a° 1430 voorkomt als *Elbeck*, — naast Elberge, -berch, -burg, -borg(h), -borch, -boirgh, (Nom. Geogr. III, 92). Leert dit een en ander ook niet, dat ons woord burg (burcht) van ons werkw. bergen afkomt? In casu, burg (burcht) letterlijk z. v. a. bergplaats; verblijf, woning, huis, waarin men menschen *bergt*, waarin menschen *geborg*en worden. Kiliaan heeft: buer = boer (paysan), maar ook = huis(je), hut(je), stulp.

Wat de *hoofd-*, of hier misschien juister, eerste sylbe betreft, Tenby moge Daneby zijn; maar hoe staat het dan met het *Nav.* XXXVIII, 645 eveneens genoemde Tenbury? Zou hier de hoofdsylbe niet een voorzetsel, mitsdien deze plaatsnaam met Tenboer etymol.-identisch kunnen wezen? Opzichtens het Gron. *Ten*boer verdient de gehuchtsnaam *Ten*post hierbij de aandacht. Zie eenige andere inheemsche met het voorzetsel *te* aanvangende plaatsnamen in de Woordenlijst 1884 (Amst., C. L. Brinkman). Voeg er bij Tenbrugsken (geh. Z.-Brabant [1]). — Intusschen, bijaldien Tenbury *ten* burcht beduidt,

[1] z. v. a. ten burgsken (kleine burcht)? Brech, breg, brigge = brug. Brug-

zou dit onder de uitheemsche plaatsnamen een schier eenig voorbeeld zijn; misschien is de plaatsnaam ook, voor samenstelling met een voorzetsel, te oud. Hoewel, in 1188 is sprake van »quidam mansus apud Huppelo dictus Thokamp" (in Eibergen, Bn Sloet 371); kan dit »te kamp" wezen? Maar mag men er in casu wel bijvoegen Thenford (Engel., Northampton), als »ten voorde", en dus etymol.-ident. met Tervoort (geh. te Ginneken)? En Themaat (bp in Utr.) in den zin van »ter made" [1]? Ook Themar (ambt in Saksen-Coburg), als »ter-mare" (moeras)? Mag men Therfield (Engel. Hertford) door »te velde" vertolken? Zulks valt te betwijfelen. Speelt hier niet, bij de eerste drie then = Eng. den; (Mid.-Nederl.) dan, d. i. 1. vlakte, 2. dal, vallei; 3. oord, landstreek; 4. bosch als verbanningsoord (zie Oudemans)? En bij het laatstgenoemde, ther = der (dir, důr)? — *Th* = *d*. Ook in Tenby, dus bij enkele *t*, laat Taylor verwisseling met *d* toe. Staat die oorspronklijke of oudere variant Daneby historisch vast? Al is dit het geval, en al gewaagt de Historie van Deensche vikings; dan nóg blijft het de vraag, of in dezen plaatsnaam niet een, in namen van plaatsen in verschillende landen voorkomend appellativum *dan* (= than, then) schuile, nóg voortlevend in het Engelsche »den". Men vindt bij of te Albergen (o. Ootmarsum) in 1365 Het Dankate,

---

gen (Mid. Nederl.) = óns overbruggen. Brig *of* Brug is een Zwitsersch vlek (Walliserland), Bruggen *of* Bruk een Pruissisch stadje, Bruggen een dorp in Hanover (met kasteel). Eene buurt te Hillegersberg (Z.-Holl.) heet Terbregge *of* Terbrugge; hier zeker wel z. v. a. bij de brug. *Nav.* XXVIII, 519; 'IX, 108 schijnt opzichtens Brugge (W.-Vlaand.) tusschen brug en burg (burcht) te weifelen. Zou 't niet burg wezen? Immers de gegravene kanalen (bijv. de Bruggervaart) zullen toch van lateren oorsprong wezen, dan Brugge (de burcht?) zelf. Waarop oogen de oudste varianten? Want deze kunnen dit denklijk uitwijzen. Over 't algemeen zal de schifting tusschen burg en brug soms wel bezwaarlijk gaan.

[1]) Hieraan schijnt De Woordenlijst 1884 te denken, Temaat spellend, zonder *h*. Deze letter komt echter al vroeg voor; immers men leest van Joannes Tol, — zie eenen drie eeuwen later levenden Jan Tol en zijn vermoedlijken zoon Pieter in Geld. Volksalm. 1888 bl. 120 vermeld, — die in 1301 landerijen bebouwde super »Thematen", waarvan Hubertus de »Themate" tien bunders overgaf tot heil zijner ziel aan het altaar van St. Nicolaas te Vleuten (J. J. Dodt v. Flg, Archief van Utrecht II, 276). — Terwei (Beusichem) Terwisch (Vlachtwedde), Terwisga (Oost-Stellingwerf), waarin overal een voorzetsel, beduiden nagenoeg (*Nav.* XXXVIII, 468) hetzelfde.

1380 Het Danhuis, 1409 katerstede ten Danne, kat. geheeten Dan, 1467 goed en erve den Dan, 1469 erve Dan (Over. Arch. I, 74, 92; II 173; IV, 196, 220). Tanne, Hgd. denneboom, past hier denklijk minder goed.

Eenigzins vrijmoedig opper ik deze bedenking, aangezien *Nav.* t. a. pl. onder de plaatsen, wier benaming op zichzelve reeds voor Deensche stichting zal pleiten, optelt Derby, dat m. i., minstens voor de hoofdsylbe etymol.-identisch is met Torbay, terwijl geen van beide plaatsnamen dien volksnaam uitdrukt, of er op doelt. In dezer hoofdsylbe ontwaar ik liever »der, dir, důr". Insgelijks neme men, teneinde met de lokaliteit soms niet in strijd te geraken, in aanmerking, dat het Engelsche *bay* niet enkel baai, bocht, inham, (kleine) zeeboezem, maar ook sluis, opening, zelfs schuur, en laurierboom, beduiden kan. Eene schuur nu is eene *berg*plaats; dit zou dus, vooral bij niet hoogoude plaatsnamen, de schifting tusschen *bay* (= baai, enz.) en *by* (= byr, bur) schier ondoenlijk kunnen maken. Voeg hierbij het boven opgemerkte nopens *by* en *bury*; zoo wordt de *Nav.* t. a. pl. aanbevolen onderscheiding veelszins kwalijk uitvoerbaar.

Nog dit. Het straksgenoemde Torbay, zoo daarin do̊r, důr (Celt. = doorgang, opening, gat) speelt, verlokt, dunkt mij, in verband tot zoo menigen met T(h)or, T(h)ur aanvangenden plaatsnaam [1]), met afwijzing van Germaanschen Thor-dienst, alsmede van den Gotischen mansnaam Dure, Thure, Thuro (*Nav.* XXXVII, 113); de hoofdsylbe van THURINGEN, het woonland der Thuringers (of Thoringers), wier naam in den aanvang der 5de eeuw n. Chr. (bij Vegetius Renatus) voorkomt, terwijl zij in het midden dier eeuw als behoorend tot Attila († 454) 's volksbond bekend staan, — wanneer leefde de Gotische bevelhebber Thuro, van wien Joh. Winkler, Nederl. Gesl. bl. 46 als van eenen historischen persoon spreekt? [2]) — uit dat důr (thůr) te ver-

1) Vgl. *Nav.* XXXVI, 539, 40, welk artikel aanleiding geve, om in Dar, Der, Dir, Dor, Dur, T(h)ar, T(h)er, T(h)ir, T(h)or, T(h)ur, T(h)yr, als hoofdsylbe, met hunne intensiva b. v. Dart, Thord, enz., meerendeels datzelfde Celtische woord terug te vinden. Voeg er het Nom. Geogr. Neerl. III, 75 door mij verzwegene Diramme 12de en 13de eeuw = Diermen (te Putten; Bn Sloet bl. 393) bij.

2) Vermeldt Dr. Hartman (*Nav.* XXI, 555; XXXIX, 160) hem wellicht? Hoeufft, Taalk. Bijdr. bl. 65 duidt Thöringers als nakoomlingen of aanhangers van Thor;

klaren. »Es ist kein Zweifel, das in den Thüringern weder (Mascov) goth. Thervinger [1]), noch viel weniger (Wachter) Cheruskische Thoren (dwazen? Nota bene!) zu suchen seien, aber höchst wahrscheinlich, das sie die Nachkommen der alten Hermunduren sind, und dasz ihr Name von diesen abstammt" luidt Brockhaus' Real-Encycl. XV, 1 (1855) S. 64. De Hermunduren nu woonden benoorden het Thüringerwoud; maar van dezen volksnaam wordt in dit werk geen verklaring gegeven. De naamsduiding staat bijgevolg allesbehalve vast. En daar het woord thůr, reeds lang vóór Chr. in eenen plaatsnaam voorkomt, naar het schijnt, — zie hiervoren, bl. 360, noot 2, — dunkt het mij geenszins onwaarschijnlijk, dat zich hier dezelfde kwestie voordoet, als bij de Batavieren (vgl. *Nav.* XXXV, 492), nml. dat, gelijk m. i. de Betuwe aan de Batten of Batavieren, alzoo Thüringen aan de Thüringers den naam zal hebben gegeven.

Ten slotte de opmerking, dat in het oostlijk gedeelte van het Thüringerwoud zich in de Middeneeuwen Slaven uit Boheme en het Voigtland terugtrokken; zij gaven aan dit hun nieuw verblijf den Slavonischen naam Loibe of Leibe (Br., Real-Encycl. XV, 1, S. 68). Zoo dit Loibe of Leibe hier kwalijk iets anders dan »bosch" beteekenen kan, blijkt de gevolgtrekking van *Nav.* XXXIV, 152 juist te zijn geweest; en hebben wij hier bovendien niet met een woord uit »der alt-thüringsche Sprachschatz" te doen. Reden te meer, om den oud-Germaanschen mansnaam Lebbo, Libbo, Lubbe (ibid. XXXV, 178) voorzichtig toe te passen.

J. A.

Walcheren (XXXV, 179). Zie over Walcheren: Tegenwoordige Staat van alle Volken, deel XX, bl. 198; F. Nagtglas, Onze Voorouders, een eerste hoofdstuk uit de Geschiedenis van Zeeland, bl. 36; Geschied- en Aardrijkskundige beschrijving der provincie Zeeland, door P. N. Muyt, Zalt Boemel, J. Noman, 1821, bl. 41.

H. J. SCH.

---

hetgeen zwevend is uitgedrukt. — Het door de Crotoniaten verwoeste Sybaris, (Calabrië), aan de Tarentijnsche *golf*, herrees omstr. 444 vóór Chr. als Thurium (of Thurii) omdat het bij de *bron* Thurias werd herbouwd.

[1]) Wie deelt mij de beteekenis van dit woord of van zijn hoofdsylbe welwillend mede?

Walcheren, enz. De vergelijking van den Tegenw. Staat v. Zeel. XX, 198) baat alleen inzóóver, dat men er uit ziet Boxhorn's (II, 7) beweering (tegenover Dousa en Scriverius), dat Walcheren in een giftbrief a⁰ 868 van koning Lodewijk zal voorkomen als Wasda; hetgeen t. a. pl. onwaarschijnlijk wordt gekeurd. Behalve aan Walac(h)ra uit de dagen van Willebrord (658—739), herinnert die Tegenw. Staat t. a. pl. aan Walachaum, — verschrijving voor Walachrum? — van Sigebert van Gemblours. Het vermoeden rijst, dat naar den door dezen (zie *Nav.* XXXVII, 217) vermelden St. Walaricus de landstreek vernoemd zal wezen, ingeval deze heilig daartoe vroeg genoeg heeft geleefd; — alzoo, dat Walrich per metathesin Walcher zij geworden. — Zoo neen, dan doen ons toch Walchra, Walacria a⁰ 837, Gualacra a⁰ 842 (v. den Bergh, Wrdbk Nederl. Mythol. 1846 bl. 379), zoowel als Vvalacra (Bondam bl. 67), Walacra a⁰ 972 (Bⁿ Sloet bl. 100), Walecre a⁰ 997 (ibid. 119), Walachria a⁰ 1194 (ib. 379) eenen prins Walachrin (*Nav.* XXXIV, 176), of ook een Henegouwschen hertog Walachrius (nota bene, uit de dagen van Judith en Holofernes!?), alsmede de Walkyren (Germaansche schikgodinnen) uitsluiten. De ligging begunstigt gewis de toepassing in de hoofdsylbe van valghe = golf, stroom (Oudemans) [1]. Doch er bestaat zoo menige naam, de gansche wereld door, op Walach, Walc, Walch, Walk, waar de lokaliteit deze duiding òf niet begunstigt òf bepaald weerstreeft, dat men in sommige gevallen liefst naar een meer algemeen appellativum omziet. Hier opent de *Nav.* XXXVI, 46 aangeboden sleutel misschien de deur, en toont ons walch = malch = mark in den zin van »begrensde streek," of eenvoudig grens, omtrek. En nu verdient het wel aandacht, dat volg. A. J. v. der Aa (Aardr. Wrdbk), Walacren of »de Bewalde akkers", als eertijds dat gedeelte van Walcheren geweest zijnde, hetwelk thans het waterschap der Vijf-Ambachten vormt, tot de oudste bedijkingen des eilands behoort; doch als proeve van naamsduiding kan Wal-acren = walakkers o. i. nooit steek hou-

---

[1]) Daar Veliki, Welika, Welikaja, Wileika, Wilga (Polen), Wolga riviernamen zijn, nagenoeg allen in Rusland, zoo is de vraag, of op deze dit valghe wellicht past. Bolga of Wolga zal, zegt men, de aan den volksnaam der oude Bolgaren ontleende naam wezen, door de Slaven aan den stroom gegeven (Brockhaus' Real-Encyclopädie); maar dit klinkt allerzonderlingst.

den [1]). Walcheren, oorspr. Walchra, Walacria, laat zich in casu ontbinden in Walch-, Walac-ra = malch-, malac-rade, malk- of markerode, d. i. het nieuw-aangemaakte (land) der grens(-streek) of van de door water of dijken begrensde, omperkte streek. Tenzij de Nom. Geogr. Neerl. II, 182 vermelde varianten Walecorn (Walec-orn), Walkara (als Walk-ara) tot grens-hoek of grenswater nope. De ibid. opgegeven variant Waucria begunstigt deze duiding der hoofdsylbe zeer; vgl. Maurik a° 997 Maldericke, Mook a° 1005 Moldeche, a° 1222 Moldeke (a. w. III, 183, 91) met Varik a° 1233 Valdrich (ib. II, 143), Waldrichem (*Nav.* XL, 268), en zie *Nav.* XXXVI, 47. — Boxhorn's Wasda, zoo dit verschrijving mag zijn voor Walda, is hiermede overeen te brengen; walda = malda kan grens wezen. Maar Wasda opzichzelf vertoont denklijk een versterkten vorm van wase = slijk, slib (Oudemans).

In een charter a° 972 leest men: »provincias Vvalacra Vuigle, cum abbatia Niuelle" bij Bondam; »provincias Walacra Wigle, cum abbatia Nivelle" bij B^n Sloet. Waarop oogt dat Vuigle, Wigle hier? Zou het, met terugroeping van den straksgenoemden heilig, kunnen wezen »grens der rode van (St.) Walrich? Vuigle, Wigle z. v. a. muigel, migel, megel, metathetisch voor melk = merk (mark), of ook uitgedegen voor meel, maal = grens? [2]). — Welke plaats ook mag bedoeld zijn met Walegemůnde a° 1209 (B^n Sloet 432), in de buurt van Confluentia (Coblentz)? In Limburg liggen twee gehuchten Walk, het éene, o. Heithuizen, aan de Maas; doch op aanmerklijken afstand van dezen stroom ligt het andere, o. Weert, op de westlijke grens der provincie.

»Die Walachen haben den Namen, unter dem sie dem Westen Europas bekannt sind, unmittelbar von den Slawen erhalten, welche mit dem Namen Wlach, Woloch alle romanischen Völker bezeichnen; sie selbst nennen sich Romënen" [Brockhaus, Real-Encyclop. XV (1855), S. 40. »Walachei oder Wlachei, türk. Ak-Islak" (ib. S. 34)]. »Het woord Wallach = Wallachyer wordt in de joodsch-duitsche

---

[1]) Vgl. eenigermate Walchen- of Wallersee (meer in Beijeren).

[2]) Een Friesche mansnaam Wigle a° 1450 (bij v. Camstra, »Friesche Adelaar" 1888 n° 4 bl. 32a) kan hier natuurlijk niet in aanmerking komen

mengeltaal, die in geheel oostelik Europa onder de daar zoo talryke Israëlieten in gebruik is, als *bloch* uitgesproken; walch, wolch, wloch, bloch, de overgang is geleidelik" (Joh. Winkler, Nederl. Gesl. 196). Dit laatste verlokt schier, al kan het turk. Ak-Islak waterhoek beteekenen, tot de gissing: Wallachië = baelgye, baelgie, d. i. afgeperkt terrein (Oudemans). Alzoo zou de naam van dit Turksche land etymol.-identisch worden met België (vgl. *Nav.* XXXVII, 577 noot 2). Maar ook alzoo zou de hier boven voorgestelde duiding: Walcheren = malch-, malcra(de), d. i. de rade of rode der omperkte streek, iets aanwinnen in eene aanneemlijkheid, welke misschien versterking zou kunnen vinden in den straks-aangevoerden variant Gualacra a⁰ 842, Gualac-ra, met vergelijking van *Nav.* XXXVI, 241, 8.

J. A.

Wolderink (XL, 143). Deze naam, waar voluit onder verstaan wordt Wolderink-hoeve, de hoeve Wolderink, de hoeve der Wolderingen, is eenvoudig het patronymikon, in byzonder-sassischen form (*ink* in plaats van *ing*) van den bekenden mansnaam Wolter; bij letterwisseling, tusschen *t* en *d*, vooral by oude namen zeer gewoon, is de *t* tot eene *d* verzacht. Dit heeft b. v. ook plaats gehad bij de patronymikale geslachtsnamen Alberdingk en Alberda, van Albert; Volberda, van Volbert, Folbert, Folkbert; Gerdes, van Gerd, Gert, Gerhart, enz [1]).

JOHAN WINKLER.

---

[1]) Voeg er, om de bekendheid en 't voormalig aanzien, by: Ripperda van Rippert; zie Joh. Winkler, Nederl. Gesl. 114, die Ripperda en Rypperda genealogisch onderscheidt. De gesl. kan niet afkomen van den doopnaam Rupert, gelijk men in Geld. Volksalm. 1885 bl. 14 leest. Rupert vindt men in den gesl. Rupprecht (Beijeren) terug. Ook is de ald. voorkomende »zinspeling op het wapen" (een ridder op een galoppeerend paard), »als verkorting van »reid das Pferd da", niets anders dan een canard, een curiosum. Dat bij dezen gesl. het voorzetsel *van* misplaatst is (bijv. *Nav.* XXXI 594), toont ook ibid. XXXII, 541. — De voornaam Rippert komt op zichzelf denklijk wederom als gesl. voor in Ripert (d'Artaud de Montauban de Barret marquis de Monclar, in Provence), evenals omgekeerd de *Nav.* XL, 145, noot 3 vermelde gesl. Bollard, Bollaert op zijne beurt in 1230 een voornaam was, in Bolaerd Ripperda, nobilis in Farmsum, (Geld. Volksalm. t. a. pl.). RED.

Vonckenhoren (XL, 237). In dezen geslachtsnaam duidt het voorzetsel *van* aan, dat de hoofdnaam Vonckenhoren oorspronkelik een aardrijkskundige naam is. En als zoodanig kan Vonckenhoren (V-hoorn) zeer gereedelik geduid worden als hoorn of hoek van Vonk, van den man, die Vonk of Fonk heette. Vonk of Fonk toch is een oudnederlandsche mansvóórnaam, waarvan de geslachtsnaam Vonckx, in de zuidelike Nederlanden inheemsch, een patronymikon is.

JOHAN WINKLER.

Meyer (XL, 213), — als mansvóórnaam onder de Joden niet zeldzaam in gebruik, is van hebreeuwschen oorsprong. In eenen der oudste jaargangen van de Navr is deze naam verklaard geworden.

J. W.

[Zie *Nav.* IV, 210b. De Joodsche mansnaam Meijer, als t. a. pl. uit mee-ier, part. hiphil van oer, d. i. »de licht gevende" (?!?) verklaard, heeft niets gemeens met Meier, oud-Germaanschen, of, misschien juister, Mid.-Nederl. mansnaam Meijer = Me(ij)ger van *Nav.* XL, 213. Zoo de zonderlinge afleiding van dien Joodschen mansnaam t. a. pl. juist is, – zie echter ook *Nav.* V Bijbl. bl. XVII — kan daarin bijv. nooit eene *g* te pas komen. Doch Meij(g)er = maggher, mangher past uitnemend voor een Middeneeuwschen Jood].

Oudemans' Bijdrage. Nalezing. *Nav.* XXXIX. *Maerschalck*. Vrouwelijke geneesheer (bl. 540). Dit woord trekt mijne aandacht, omdat gezegd wordt, dat het zoowel een geneesheer als eene godheid kan beteekenen. Zou het Z.-Vlaamsche volks-bijgeloof omtrent de bekende nachtmerrie, eene ongesteldheid in het bloed, niet uit die soort van (booze) godheid te verklaren zijn? Volgens dit bijgeloof worden lijders, maar vooral de veelvuldige lijderessen van de mare gereden of bereden. Indertijd heb ik in Frijlinck's Leeskabinet daarover eens een stukje geplaatst. De genezing werd vooral door vrouwen, tooveressen of heksen, teweeggebracht. Behalve sommige vrouwen, werden er vooral des winters de gestalde paarden door geplaagd; en zag men weleens het verschijnsel van een witten hengst met zilveren hoefijzers, op de hofsteden. Men schreef deze zeker zeer lastige kwaal aan de werking der »zwarte kunst" toe. Sedert het verdwijnen der heksen — dank zij 't verbeterd onderwijs! — is in dezen oord de zwarte kunst en kunstenaar verdwenen. 't Was een kwaje beeste, de bête

noire, veelal een zwarte kater met vurige, of een wit konijn met roode oogen, waarin de kunstenaar zich veranderde; vergeefs schoot de niet-bijgeloovige landbouwer met fijn of grof lood op dit gedierte; met een gouden of zilveren hemdsknoop of zoo iets van edel metaal ging het beter; dus verzekerde mij in goeden ernst en eenvoud een dorpswagenmaker, een jaar vijftien, zestien geleden. — *Mannen* (ibid. bl. 543). Heeft de Bijdrage 't ook in den zin van in huwelijk uitgeven? [1])

Het is de mode van het land,
Dat eerst de oudste wordt gemand.

Iz. Du Flo, Kort levensbericht in rijm (H S.).

G. P. ROOS.

Oudemans' Bijdrage. Nalezing. *Nav.* XL. *Naamstremig* wordt (bl. 177) verklaard als »wapen-doorstrepend", = »naam-onteerend". Doch al komt het bij Oudaan, t. a. pl., voor in verband met het heraldisch gebruik, om het wapen van edelen, op wie de eene of andere schande rustte, te doorstrepen, of eigenlijk te overstrepen, met een schuinbalk; zoo heeft toch »naemstremig" een anderen, meer algemeenen zin, en beduidt eenvoudig naam (= eer- of roem-)stremmend. In het onderhavige geval dan »adeldom-stremmend". — *Naquicken* (ibid. bl. 178) z. v. a. nazien, nakijken; vgl. quicken metten oghen = wenken, pinkoogen. Derhalve hier, den koker ter dege nazien, om er de beste pijlen uit te halen.

J. A.

Tegenwoordig (XXXIX, 51, 242). Dat wij hier niet te doen hebben met eene afleiding van »woord", leert ons de Hoogduitsche vorm gegenwärtig en het Gotische andwairths (*and* beteekent tegen; cf. antwoord, en Hd. Antlitz). Tegenwoordig, dat in het Mid.-nederl. ook zeer dikwijls voorkomt in den vorm tejegenwoordig, is eene afleiding van »waarts" [van het werkw. worden, Mnl. werden, identisch met Latijn vertere, draaien, wenden, keeren; cf. Eng. to *turn* pale, bleek *worden*], d. i. (gekeerd) naar, b. v. opwaarts (naar boven), huis-

[1]) Juister, aan den man brengen. RED.

waarts (naar huis). De beteekenis van »tegenwoordig" is dus: tegengekeerd, tegen iemand gekeerd, »op het naar iemand toegekeerde oogenblik".

S.

Tegenwoordig. Dit woord is in de plaats getreden van *jegenwoordig*, uit Kiliaan wel bekend. Het ontstond uit mnl. jegenworde (d. i. zoowel tegenwoordig, als tegenwoordigheid), en is van denz. oorspr. als hd. gegenwart, gegenwärtig. Het eerste deel der samenstelling is natuurlijk het voorz. *jegen*, hd. *gegen*. Het tweede deel is nauw verwant aan den afleidingsuitgang -*waarts*, hd. -*wärts*, waartoe de *s* oorspronkelijk niet behoort. J e g e n w o r d e beduidt oorspr. het tot iemand gewende, vandaar hetgeen nabij, aanwezig is; ook van tijd. J e g e n w o r d e beantwoordt volkomen aan het stamverwante mnl. a n t w e r d e, dat ook »tegenwoordigheid" beteekent en niet verward moet worden met het andere woord a n t w e r d e (= antwoord), dat een geheel anderen oorsprong heeft. — Ter opheldering van den verschillenden klinker van -*waarts*, *jegenworde* en *gegenwart*, wil ik wijzen op eenige verwanten dier woorden, waarin zich diezelfde verwisseling voordoet. Het zooeven genoemde antwerde (= tegenwoordigheid) vertoont in het mnl. de bijvormen »antworde" en »antwoorde"; en luidt in het Got. andvaírthi, mhd. antwart, antwurt, mnd. antworde, antwerde. Verder is ook verwant ons bnw. meewarig of meewaardig, en het ww. *worden* (mnl. worden, werden, ward, worden, geworden). — Is hiermede dus oorsprong en beteekenis van *jegen*woordig verklaard, zoo moet ik nog ophelderen, hoe dit in *tegen*woordig overging. — Welnu, *tegen* is eenvoudig samengetrokken uit *te jegen*, dat in denzelfden zin als *jegen* herhaaldelijk in het mnl. voorkomt. — Wie nog iets naders weten wil omtrent het hier medegedeelde, zie Verdam, Mnl. Wdb. I, 424 op antwerde; Kluge, Etym. Wtb. op gegen en op wärts; Franck, Etym. Wdb. 399 op jegens. Deze laatste verklaart echter *tegen* verkeerdelijk uit entgegen.

BOEKENOOGEN.

GESLACHT- EN WAPENKUNDE.

Annocque (XXXIV, 429, enz.) In eene acte van 11 Jan, 1675 wordt genoemd »d'Heere en Mr. Adriaen Annocque, advocaet voor den Hove van Hollandt". 10 April 1660 Dirck Annockee, notaris in 's Gravenhage.

Den Haag. A. J. SERVAAS V. ROOIJEN.

d'Arnaud. Elisabeth d'Arnaud of d'Arnould, gade van Frans v. Ingen, beiden 4 Nov. 1749 in leven, volg. Bijdr. Geschied. Overijsel (Zwolle, Tijl) X (1888) bl. 45 (ontleend aan de familiepapieren) afstamlinge van den vermaarden Waldenzen-aanvoerder Henri Arnauld, voerde volg. die familiepapieren Gevierendeeld, met een hamer op de deellijn, 1. en 4. half-aanz. helm, met schildhoofd, beladen met drie 6-punt. sterren naast elkander; 2. en 3. burcht, met dito schildhoofd. In Rietstap's Armorial 1e éd. bespeurt men sterren in het blazoen van Arnaud (Berry), A. (Languedoc), A. (Provence) en A. (France). In dit laatste o. a. ook een helm. Maar noch bij Arnaud, d'A., noch bij Arnoul(d), Arnoult ergens een burcht. Waaruit het vermoeden rijst, dat gezegd wapen der familiepapieren misteekend is. Men mag misschien gissen, dat de familiën van dezen naam, die sterren of sterren en palmtakken voer(d)en, tot éénen stam behooren, en wel dien van straksgenoemden Henri. Opmerking verdient uit het Armorial, Arnauld (France), wegens helm in het schild *en* zwaard; naast Arnauld d'Andilly, wegens den zes-toppigen berg in den schildvoet [1]). De bovengenoemde Elisabeth d'Arnaud toch zegelde Doorsneden: 1. in zilver een liggend zwaard, het gevest herald.-links; 2. twee of drie grasheuvels naast elkander; het schild, omgeven door twee van onderen gekruiste gebladerde takken (palmtakken ?), is gedekt met eene kroon,

---

[1]) Tot deze familie behoorde Antoine Arnauld, leeraar der Sorbonne, † Brussel 8 Aug. 1694.

tusschen twee letters D [1]). Aldus komt het voor bij hare handteekening, — »Elisabeth D'arnaud", — aan den voet van een testament te Kampen 26 Maart 1755 verleden, waarbij zij, met bewilliging haars echtgenoots, Dr. Christoffer Nessink tot haren »gekooren momber" verzocht hebbend, in vereeniging met haren man tot hare erfgenamen benoemde hunne drie kinderen : Jan Otto, Gerhardina Judith Elisabeth en Honoré, en verder het kroost, dat hun huwelijk nog opleveren mocht. Later is zij van haren man gescheiden, gelijk blijkt uit de te Deventer aanwezige kopie eens 15 Oct. 1784 te Kampen verledenen testaments, waarbij J. A. v. Knultz en F. W. Hennekes, schepenen ter stede, verklaarden, dat Elisabeth d'arnaud, gesepareerde huisvrouw van den heer Baron F. v. Ingen, enz., tot hare eenige erfgenamen benoemde haren zoon Jan Otto en hare dr Judith Elisabeth Gerardina [2]), huisvrouw van den heer Ceva, majoor in dienst van den Staat [3]), enz., tot executeur van dit testament aanwijzend Jacques Arnaud, pred. bij de Wale gemeente te Kampen (vgl. Bijdr. Gesch. Over. X 46), die dus gewis van Elisabeth een bloedverwant zal zijn geweest. Hoe bestonden zij in casu elkander? Jaques, die 19 Juli 1768 reeds te K. stond, kan kleinzoon geweest zijn van Jacques Arnauld, in 1718 Waalsch pred. te Balk (Friesland), en de laatste aldaar als zoodanig, dood Mei 1731, als wanneer zijne weduwe ter plaatse geen gevolg gaf aan het door de afgevaardigden der Wale gemeente te Leeuwarden tot haar gericht verzoek, om afgifte der papieren betr. de door haren man bediende gemeente ; zie *Nav.* XXII (1872) bl. 3.

Elisabeth's zuster, Magdalena Margreta d'Arnaud, zegelde met het gewone wapen, nml. Doorsneden: 1. in zilver twee . . . . (leliën ?) [4]) 't Armorial op d'Arnaud (Neerl.) noemt ze rapen óf knollen van groen, gebladerd v. goud — naast elkander ; 2. in rood het liggende zwaard

---

[1]) Beduidt wellicht die dubbele D, dat dit cachet(?)-zegel gebruikt was door eenen D. D'arnaud of D'arnoud?

[2]) *Sic.* En aldus is nog de volgorde der voornamen van hare te Deventer woonachtige kleindr Jud. Elis. Gerh. IJssel de Schepper, wede Wilhelm Conraed Houck, en dr van Gerhard bij Charlotte Maria Elisabeth Otteline de Ceva († 23 Oct. 1850), vgl. Mr. J. v. Doorninck, Geslachtk. Aantt. bl. 723.

[3]) Filippe de Ceva, later luit.-kolonel.

[4]) In geenen deele het gewei van een reebok (*Nav.* XXVI, 154, 5).

v. zilver; het schild gedekt door eene kroon: Aldus bij hare handteekening (»D'Arnaud") aan den voet eens testaments 19 Sept. 1765 te Kampen verleden, waarbij zij met Dr. Gerhard Arnold Herweijer [1]) als haar gekoren momber, in vereeniging met haren echtgenoot Johannes v. Lill [2]) aan hare zuster Elisabeth hare »drie snoer fijne paarlen" vermaakte.

Wat moet men nu als het echte wapen van dit zusterpaar beschouwen? Vermoedlijk dat van Magdalena Margreta. Hoe heetten hare ouders en grootouders van vaders- en moederskant? — Het Biogr. Wrdbk d. Nederl. van v. der Aa (hoofdred. Dr. Schotel) spreekt ook van d'Arnaud in Friesland, vermeldend George d'Arnaud (Georgius Arnoldus), wiens vader Honoré (zie dezen voornaam hier boven en Bijdr. t. a. pl. bl. 15) in 1708 tot Waalsch pred. te Franeker beroepen, ald. in 1763 nog leefde. Deze Honoré stond gewis in nauwe familiebetrekking tot den straksgenoemden pred. te Balk. Nóg vermeldt gezegd Wrdbk Hendrik Arnault (of Arnout), geb. te Zwolle, † 1460 te Dijon als vermaard wiskundige; alsmede Hendrik Karel Arnaud, meer bekend als »abt van Pompone" † 1756. Bestaat er eene genealogie d'Arnaud? Een der heeren du Rieu te Leiden helpe hier!

J. A.

v. der Beeke (XL, 256). Zie eene aanteekening in mijn opstel »De familie v. Ingen. Eene bijdrage tot de kennis van het voormalig »Kamper patriciaat", in Bijdr. Geschied. van Overijsel X, 18, 49, 50. Daarin komt voor: Johan Huibert bn v. der Beeck of Beecke 12 Maart 1734 te Kampen ingeschreven met Judith v. Ingen. Hij was zoon van Jurrien Reinder bij Cecilia Cath. Juncker. Volgens den afdruk eens zegelrings van Reinder v. der B., was het wapen In blauw opvliegende arend (geen adelaar) van goud; helmt.: de arend uitkomend. Rietstap's Armorial 1e éd. spreekt echter van een valk.

J. A.

Dingemans (XL, 61). Het geslacht van dien naam, dat een rooden

[1]) Zie dezen naam in Mr. J. v. Doorninck, Geslachtk. Aantt. (Deventer 1871) en in de Bijdr. Gesch. Overijsel. [2]) Vgl. Herald. Bibl. 1881 bl. 123, 5, 302; 1882 bl. 266, noot: v. Lil en v. der Horst v. Lil.

ossekop in gouden veld tot wapen voert, is uit de baronie van Breda afkomstig. De stamvader, Matthijs Matthijszn D. wordt genoemd in een vestbrief van Breda a° 1541, en was lid van den tienraad aldaar in 1574. Adriana D., vrouwe van 's-Gravenhoek, de echtgenoote van Mr. Johan v. Bueren, rentmeester van Noord-Beveland, † oud 65 jaar 7 Sept. 1747. Uit dit huwelijk werden geboren vier dochters, en één zoon († jong). Hare ouders waren Adriaan D., rentmeester van N.- en Z.-Beveland, en Petronella Anemaet. Blijkens de zestien kwartieren van Wilhelm Parker (kleinzoon van Mr. Johan v. B. voornoemd), geb. 17 Nov. 1747, geh. Jan. 1774 met Adriana D., dr v. Johannes D., rentmeester van de Klundert, bij Maria v. Maurik, was Boeren de geslachtsnaam van Petronella's moeder. — Adriaan D. had tot ouders Dingeman Dingemans, schout van de Hooge en Lage Swaluwe, en Anna Brants, wier vader schout van Ter Heijden was. De ouders van genoemden Dingeman D. waren Jan D. (zoon van Dingeman D. en Catharina Christoffelsdr v. Dongen, en kleinzoon van Matthijs Matthijszn Dingemans, den stamvader) en Cornelia Petersdr Deijst (1e huwel.).

P. A. J. VAN DEN BRANDELER.

Dingemans (XXXV, 625, 6; 'VII, 696). A. Dingemans werd 25 Nov. 1885 tot lid van den gemeenteraad te Zuilichem, en P. J. Dn 26 Nov. '85 tot lid der Kamer van Kooph. en Fabr. te Gorinchem, benoemd.

Doublet (XL, 61). Bij raadpleging der genealogie van dit geslacht, welke te vinden is in Herald. Bibl. 1880 bl. 248, en in Oud-Holland, als bijlage van dl. III, 185, blijkt, dat het getal der dochters in het aangeduide jaar, waarin het portret moet geschilderd zijn, nl. 1616, niet groot is. Catharina, dr van Jan den Ouden uit het Voorhout, was toen een kind. Johanna, zuster van den eersten ontvanger-generaal der Unie, overl. reeds in 1613; beider zuster Maria, die met Gerard v. der Burgh zou gehuwd zijn, kent men niet eens in de genealogie dezer familie. Anna, de dochter van den ontvanger-generaal, was reeds in 1607 dood; Maria, later echtgenoot van Willem v. Outshoorn (De Riemer, dl. 2, bl. 49) was in dien tijd 25 jaar, Margareta, die Mr. Johan de Voocht, toen nog een jong Haagsch

advocaat, trouwde, telde drie jaren minder ; Magdalena, in tweede huwelijk met den gouverneur-generaal Spex verbonden, was in 1595 geboren. De dochters van den wagenmeester-generaal zijn te laat geboren, om hier in aanmerking te komen. Nu kan men nagaan, uit hoeveel en uit welke personen men te kiezen heeft; altijd in de veronderstelling, dat het portret eene jeugdige dame voorstelt; de opgave van den vermoedelijken leeftijd ontbreekt in de vraag, en de juiste beschrijving van het wapen zou wellicht nog iets ophelderen.

Amsterdam. J. G. FREDERIKS.

Entens of Entheus (Gron. Ommelanden) — voerde Gedeeld: 1. in rood half pompeblad v. goud (nu eens voorkomend zonder dan weer met opwaarts gerichten steel), uitgaande van de deelingslijn ; 2. in goud dwarsbalk v. groen beladen met eene ster v. goud. Dit wapen komt met deze kleuren voor onder de zestien kwartieren van den vice-admiraal Rudolf v. Coenders, † 4 Aug. 1666. Ook ziet men het met dezelfde figuren (dus ook weer een half pompeblad) op geschilderde ruiten, evenwel met andere kleuren, t. w. het half pompeblad groen in goud, de met gouden ster beladen dwarsbalk rood in goud. Het pompeblad is door sommige heraldici verkeerdelijk aangezien geworden voor een nederwaarts gerichten vleugel, en wordt dientengevolge het wapen dezer familie foutief in gedrukte wapenboeken geblazoeneerd. — Inlichting wordt gevraagd omtrent de voornamen van eenen Enthens en diens gade, de Mepsche. Wie waren hun beider ouders ?

Leeuwarden. HEERKE WENNING.

Houck, enz. enz. Cornelis Adriaenszn H., baljuw van Tholen, liet in 1557 binnen de heerl. Oud-Vossemeer vangen zekeren Jan Huysken, dien hij, toen de heerschappen daartegen protesteerden, verklaarde »noch de Kon. Maj. noch hem aan te gaan". Waaruit, — aldus leest men in 't Aardr. Wrdbk van v. der Aa, — geen ander besluit valt op te maken, dan dat Jan Huysken, wegens aankleving der Hervormde leer, door de kettermeesters vervolgd, een prooi der gehate Inkwisitie geworden is. Zie Corn. Adr. Houck, destijds deken der kerk te Veere, vermeld bij J. J. Dodt v. Flensburg, Arch. v.

Utr. II 52; vgl. Herald. Bibl. 1882 bl. 368, waar men dezen familienaam, die te Deventer sedert lang rijkelijk en deftig is vertegenwoordigd, nog eenmaal aantreft. — Rijk Houck, uit den magistraat van Nijmegen, werd door het Hof van Gelderland, met Jan v. Heruk de oude, afgevaardigd naar de prov. Geld. synode te Nijmegen i. d. 24 Mei 1597. — Willem H., oud-wethouder te Bergen-op-Zoom, was 22 Jan. 1627 aldaar doopgetuige van Sara de Rouck (Geneal. Maandblad April 1883 n⁰ 3 bl. 13). — (George) Friedrich Houck, geb. te Rheda (Westfalen) in 1647, prof. med. te Burg-Steinfurt 1677—81, later burgemeester en archiater te Lippstadt, tr. in 1676 *Cornelia Pagenstecher*, dr v. Werner P. [1], prof. jur. te Steinfurt, en Maria Elisabeth Rutgers. Gevraagd wapen, geboorte- en sterfjaar van Cornelia P. — Hun zoon Augustus (Johannes) H., geb. te Lippstadt 15 Sept. 1677, † te Steinfurt 1716, prof. jur. ald. 1704—16, tr. Anna (Maria) Wilhelmina *Bachmann*, dr v. Gotfried, lt.-kol. in staten dienst (zie Biogr. Wrdbk v. der Aa bl. 1308) bij *Anna von Wylraet*. Gevraagd wapens Bachmann [2]) en von Wylraet, benevens ouders van Anna von W. — Hun zoon Maurits Ernest Houck, door Henr. de Jongh, Naaml. d. predd. v. het Geld. Synode 1750 bl. 333 Ernst Mauritz H. geheeten, geb. 2 Nov. 1710, als prop. ber. Mei, bev. 11 Juli 1734 tot pred. te Batenburg (Maas-Waal), † 15 Febr. 1804; tr. 1746 Aleida Johanna Speckman, geb. 1709, † 1771, dr v. Johannes Leonardus (geb. 1677, in 1706 pred. te Veldhuyzen in Hanover, alwaar hij † 1713) bij *Helena* (*E. V.*) *Buitendijk*. Gevraagd de ouders dezer laatste, benevens wapens [3]). — Johannes Leonardus evengenoemd was de zoon van Arnoldus Wilhelmus [geb. 1632, † 1686 (?), sedert 1664 pred. te Neuenhaus) bij Anna Christina *Seyther* † 1630 (?), dr v. Johannes Leonardus S., pred. te Bentheim, bij Magdalena Strick, wier vader Harman Strick pred. was te Neuenhaus. Gevraagd wapen Seyther. —

[1]) Vgl. over dit geslacht *Nav.* XXVI, 339; XXXV, 65; 'VI, 63, 4, 423, 8, 512; 'VII, 127; 'IX, 184.

[2]) Bachmann (Land van Kleef) voert In zwart drie palen v. goud, den eersten afgebroken in den schildvoet, Bachmann (Beijeren) In goud eenen rechterschuinbalk geschakeerd v. rood en zilver; helmt.: antieke vlucht v. goud; dekkleeden: rechts, zilver en rood; links, goud en rood.

[3]) Butendyck (prov. Utrecht) In zwart drie schoorsteenhalen gehaakt en tegengehaakt v. zilver.

Maurits Ernest's broeder, Fredericus Gothofredus H., in 1738 van Steinfurt als hoogl. in de Rechten beroepen naar het Athenaeum Illustre te Deventer, hield eene inwijdingsrede »Pro legislatoria Imperatoris Justiniani prudentia", en vertrok in 1746 in dezelfde betrekking naar Utrecht, waar hij † 1767 (Heringa, Orat. hab. 1825 p. 149). — Mr. Maurits Ernest H., notaris te Deventer, wiens moeder heette Aleida Catharina *Le Cavelier*, tr. 29 Juli 1813 Johanna Dorothea Friderica Hagedoorn, geb. 21 Jan. 1795, † 13 Dec. 1834, dr v. den Deventer burgemeester Wilhelm Conraed H., geb. 3 Oct. 1766, † 15 Juli 1809, bij Johanna Dorothea Friderica Ulrich [1]), geb. 24 Aug. 1769, † ? dr v. Johan Fridrich bij Dorothea Augustina Elisabeth *Gunther*. Nu weet men van deze laatsten niets anders, dan dat J. Fr. Ulrich kwam uit Gernrode [2]). Wat is er omtrent Ulrich [3]) en Gunther [4]) bekend ?

Nav. XXXIV, 286; 'V, 409 wordt een Catal. penningkabinet Houck a⁰ 1863 vermeld. — Zie voorts Mr. J. v. Doorninck, Geslachtk. Aantt. 1871. Ernst Theodoor Octaef H., jongste zoon van Mr. Maurits Ernest, in leven notaris te Deventer, † te Zandpoort 10 Juni 1883, oud 49½ jaar, broeder van Mr. H. Houck, notaris te D. — Het Geneal. Herald. Archief van A. A. Vorsterman v. Oijen bevat eene Notice over Houck; zie Algem. Nederl. Familieblad April 1888, Inhoudsopgaven bl. 7; Catal. 1890 v. h. Geneal. en Herald. Archief bl. 30. Een lak-afdruk vertoont een zonnebloem, herald.-rechtsgewend, aan een op den schildvoet rustenden tak, aan weerszijden van drie blaadjes voorzien; dekkleeden en aanzienden helm met wrong, maar geen spoor van een helmteeken. Onder het schild op een lint de naam HOVCK. A. J. v. der Aa's Biogr. Wrdbk (hoofdred. Schotel) vermeldt nog eenen Jan Hendrikszn H., schepen te Arnemuiden in 1526, alsmede eenen Jacob H. te Rotterdam, zeekapitein in 1672 en '74.

---

[1]) Vgl. Mr. J. v. Doorninck, Geslachtk. Aant. bl. 678.

[2]) In Anhalt-Bernburg, maar ook in Pruissen, rgdstr. Erfurt, ligt een Gernrode.

[3]) Ulrich (Beijeren) In blauw zwaan v. zilver; U. (Estland) In blauw eene zuil enz.

[4]) Rietstap's Armorial heeft Gunter (prov. Utrecht) In rood drie leliën v. goud. Maar ook Gunther in Denemarken, tweemaal in Pruisen, item in Beijeren, eenmaal in Saksen, — alles adellijk.

Jean Le Cavelier tr. Marie Jean, bij wie Gilles (uit Caen, Normandië), gedoopt 6 Oct. 1616, tr. 1 Juni 1653 Marguérite *Loysel* (dr v. Jacques bij Marie Arnaut), en wint Marie, Jacques en Nicolas, welke laatste († 1686) tr. Maart 1679 Elisabeth Mareschant of Mareschaut, *Mareschaux*, en heeft: Jean, geb. 1680, † 1746, die in 1714 tr. Maria v. Ommeren, wede Derk Huyghens, en dr v. Rudolph, bij Anna Pauw, *Nav.* XXIX, 587 Albertina P. genoemd, terwijl Jean Le C. daar Johan le Cavalier heet. Behalve Jean worden als (zeven) kinderen van Nicolas opgegeven: Nicolas, geb. te Rotterdam, † Mei 1774, tr. in 1733 te Caen Anna Le Marinier; Guillaume, Hélène † 8 April 1769, Marie Magdalène geb. 2 Oct. 1690 † 21 Oct. 1772, eene kloosterlinge † 1769, eene dito † 1743, alsmede Jacques. Nicolas en Anna Le Marinier wonnen, behalve Elisabeth, Nicola Philippe en Pierre Nicolas, alle drie † jong, benevens Marthe Elisabeth Anna, als oudste kind Michel Pierre, geb. 21 Jan. 1741 te Caen, die bij Gillona Asire [1]) (geh. 1769) won twee dochters † jong, voorts Marguérite, Frédéric, Thoma Auguste, Pierre en Nicolas. Zie omtrent Le Cavelier ook J. v. Doorninck, Gesl. Aantt. bl. 596, 749. — Gevraagd de wapens van Loysel [2]) en Mareschaux [3]). Alsmede de voorouders van Rudolph v. Ommeren, volg. *Nav.* t. a. pl. rekenmeester van Gelderland, en die afgevaardigd zal zijn geweest naar Piëmont, om de Waldenzen te steunen.

Ek-en-Wiel, 1 Juni 1890.

VRAGEN.

Abbinga. »Den 3 Julii 1692 gedoopt een bejaerde Dochter genaemt Christina Abbinga; sijnde uijt de Meniste in de gereformeerde gemeijnte J. Chi ingelijft, nadat se belijdenis van haer geloof hadde gedaen, sijnde de dochter uijt de soutkeet tot Aetregt" (Doopboek te

---

[1]) Rietstap's Armorial 1e éd. heeft Azire (Normandië) In zilver keper v. groen, verzeld boven van twee wassenaars v. groen, beneden van een Moorenkop omwonden v. zilver.

[2]) Loisel (Normandië) voert, volg. het Armorial, In zwart drie wassenaars v. zilver.

[3]) Gezegd Armorial geeft aan een Normandisch gesl. le Maréchal de Cantilly In blauw leeuw v. goud, verzeld van drie rozen v. zilver.

Ingen). Het laatste woord kwalijk leesbaar. — Is van deze familie meer bekend?

Boel, enz. Balthasar Nolthenius, geb. Amsterdam 26 Apr. 1701, † ald. 21 Febr. 1755, tr. ald. 18 Apr. 1725 Jongkvr. Johanna Boel, geb. 9 Juli 1697, † ald. 28 Mei 1768, dr v. Hendrik (geb. 1672, † 1704, zn v. Hendrik bij Elizabeth Donkers) en Cornelia Geus (geb. te Batavia 11 Aug. 1679, † Utrecht 1725, dr v. Jacob, commandeur en equipagemr-generaal van Ned.-Indië, bij Aletta Rengers). Deze B. Nolth. en Joh[a] B. hadden o. a. eenen zoon Mr. Jeronimus N., adv. bij den Hove van Holland en West-Friesland, notaris te Amst., schout of baljuw van Ouwerkerk a/d Amstel, secretaris van het hoogheemraadschap van Zeeburg en Diemerdijk, regent van het Huiszitten- en Aalmoezeniershuis enz., gehuwd te Amst. 7 Febr. 1763 met Jkvr. Johanna Maria v. der Meulen, geb. 17 Juli 1738, † 26 Juli 1787, dr v. Dirk bij Johanna Maria Schelte (hert. met Cornelia Wetstein). — Welke wapens voerden Boel (kan dit wezen In groen dwarsbalk v. zilver, beladen met drie meerltjes v. zwart?), Donkers, Geus, Rengers en v. der Meulen? Rietstap geeft voor v. der M. verscheidene aan, maar welk is hier bedoeld? Kan zij gevoerd hebben hetzelfde als Cornelis Elias v. der Meulen, regent te Amst. 1781—'84, zijnde In blauw vier molenwieken v. goud?

Arnhem. J. J. NOLTHENIUS JR.

Holland, v. Hollant (XL, 251 noot 4). Berust het in Herald. Bibl. 1881 bl. 144, 5 vermelde op overeenstemming van wapen, of op andere gronden?

's-Hage. M. G. WILDEMAN.

[Het berust op de gegevens van familiepapieren uit onderscheiden bron.]

Klad, von Kladt. Bestaat er eene genealogie van dit, zoo ik meen, uitgestorven geslacht? Een tak verplaatste zich uit Duitschland naar Holland, en woonde te Amsterdam en Utrecht. Wapen: in blauw drie zilveren pijlen naast elkander, punten omlaag, waarboven eene 6-puntige ster v. goud helmt.: doodshoofd. Jan Klad lakenkooper te Amsterdam tr. Petronella v. der Hoeven bij wie: 1. Wilhelm,

predt te Wadenoijen tr. Mei 1746 Lucia Louise v. Oort bij wie gedpt ald.: Mr. Jan Willem 3 Nov. 1748, promoveert 24 Mrt 1773 te Utrecht in de rechten; Aletta Maria 5 Nov. 1752, Hermanus Franciscus 14 Juli 1754 en Frans 12 Sept. 1756. 2. Jan tr. Anthonia Chevalier bij wie Anna Petronella tr. Jan Arend Smit predt te Gouda. 3. Geertruida tr. Daniel v. den Brink notaris te Amsterdam. 4. Mr. Herman geb. 1724 notaris te Utrecht, regent v. h. Barbara- en Laurentia-gasthuis, secretaris v. h. kapittel van St. Jan † 1792 tr. Utrecht 10 Aug. 1751 Anna Francina v. Oort bij wie (gedpt te Tiel): Jan 13 Apr. 1752; Aletta Maria 18 Oct. 1753, † 1824 tr. Utrecht 10 Aug. 1773 Mr. Hendrik Nagtglas stadhouder van Gooiland; Willem Lodewijk 8 Apr. 1755 rijksontvr te Krommenie; Mr. Frans 26 Juni 1756; (en gedpt te Utrecht) Hermanus 12 Oct. 1757, onderkoopman in Japan; Daniel 21 Dec. 1758; Anna Agatha 5 Oct. 1760 tr. 1781 Mr. Jan Volkmer; Magdalena Francina en Lamberta Johanna Geertruida tweel. 30 Oct. 1761; Johannes Bernardus (Jansz?) lid v. h. Comité v. algemeen bestuur van Amsterdam 17 Mrt 1796.

V. O.

Clerk, Sterk, enz. Alida Elisabeth Cl. St., geb. Amsterdam 20 Jan. 1775, † ald. 13 Maart 1854, dr v. Johannes Cl. St. bij Catharina Brinkman, tr. 1° Arend Cornelis v. Vloten, zn v. Abraham bij Anna Maria Metelerkamp; 2° Willem Hendrik Nolthenius, pakhuismeester der O. I. Cie, geb. 16 Sept. 1767, † Amst. 6 Aug. 1827. — Gevraagd de wapens Clerk Sterk, Brinkman, v. Vloten en Metelerkamp?

Arnhem. J. J. NOLTHENIUS JR.

[Rietstap's Armorial geeft voor Brinkmann (Holl.): in rood getakte bloem v. zilver, tusschen twee korenaren v. goud, alles op grasgrond; dekkleeden: goud en rood; helmt.: de figuren van het schild. Past dit? — In zijne keurige »Genealogie v. h. gesl. Met." (J. J. Coers, Arnhem, 1883, niet in den handel), schrijft de heer G. S. Reehorst, bl. IX, X: »Het wapen Metelerkamp biedt verscheidenheid aan, en blijkt op drie verschillende manieren gevoerd te zijn: 1° Op de eene helft van het schild drie korenaren en op de andere een hoog opgaande boom. 2° Als voren, maar vermeerderd met twee klimmende herten, tegenover elkander geplaatst, de voorpooten tegen den boomstam. 3° In zilver drie korenaren, gestrengeld en gebladerd, van natuurl. kleur, naast elkander, op grasgrond (los in het schild). Dit laatste is genomen naar een lakafdruk van het cachet, waarmede Mr. Alexander Hendrik Met. (geb. 11 Aug. 1744 te Zwolle, † Gouda 3 Juni 1816) zegelde. Het

zegel zelf is verloren; de afdruk is in 't bezit van Mr. A. T. L. Met. te Arnhem. — In gezegde Geneal. komt voor Anna Maria Met. [gedpt te Zeist 14 Sept. 1738, dr v. Arent (of Arnoldus), pred. te Z., bij Cornelia Maria Creyghton], 24 Oct. 1760 te Amst. aangeteekend, en in de Engelsche kerk gehuwd — met Abraham v. Vloten (zoon v. Huybert bij Aletje v. der Schilden), gedpt (in den Dom) te Utrecht 20 Febr. 1734, en ald. tijdens zijn huwlijk woonachtig. — Een oud, dikwerf moeilijk leesbaar doopboek van Ingen geeft den doop aan: 25 Aug. 1709 van Jan, April 1714 van Aeltjen, dr v. Jacob Dorlant en Elisabet Willems(dr) Sterck. Den 24 Jan. '17 heet zij Elsabe Starck bij de vermelding van den doop i. d. van haren zoon Dirck.]

Landweert. Jan Coenraad Koopman, geb. Amsterdam 21 Maart 1790, † Utrecht 21 April 1855, adjudant des Konings i. b. d., vice-admiraal, lid van het Hoog Militair Gerechtshof, Commandeur der beide Nederlandsche Orden, grootkruis Eikenkroon, tr. 1°. Amsterdam 18 Maart 1810 Maria L., ged. ald. 4 Oct. 1789, † Medemblik 22 Febr. 1842, dr v. Bartel Hendrik bij Anna Maria de Haan. Gevraagd wapens L. en de Haan.

v. Mengerssen. Vermeldt de *Nav.* XL, 62 genoemde genealogie ook Overijselsche leden? Vgl. bijv. den Herman v. Mengers van ibid. bl. 213. Zoo v. Mengers in die gen. past, dan evenzeer v. Meijghersem, en denklijk ook v. Meegersen (nóg te Haarlem).

J. A.

v. Rosant. Als wapen van dit Utrechtsch geslacht is mij altijd opgegeven In rood drie afgewende leliën v. zilver, twee tegen de bovenhoeken en ééne benedenwaarts gericht tegen de schildpunt van een gouden hartschild; en zoo komt het ook voor op den kwartierstaat v. Asch v. Wijck-Uteneng. — In het Wapenboek van Vorsterman v. Oijen, art. Wijnaendts, leest men nu, dat deze familie stamt uit v. Rosant; en als bewijs daarvan wordt gezegd, dat beiden hetzelfde wapen voeren; t. w.: in zilver drie zwarte palen, met schildhoofd v. goud beladen met een loopenden rooden vos. Vraag: hoe is nu het wapen v. Rosant?

C. C.

v. den Steen = v. der Steen? [1]) Wolfert Marcuszn v. der St. jm.

[1]) *Nav.* XXXIV, 18 nadruklijk onderscheiden. RED.

te Tiel tr. ald. 16 Oct. 1653 Neeltien Aerts wede meester Steven v. den Bergh in leven schooldienaar op fort St. Andries. Maria v. der St. wede Gerrit v. Ewijck, wonende Tiel tr. ald. 13 Oct. 1646 Arnt v. Driel, erffscholt te Driel.

v. den Steen. Kan iemand mij opgeven eene genealogie van het geslacht v. den (niet v. der) Steen, hetzij gedrukt (en alsdan wáár?), hetzij in handschrift?

A. v. o.

v. der Strijp dict Vuijsting. Bestaat er eene genealogie van deze familie? Er behooren toe: Hugo v. der Str. dict V. tr. Margaretha de Witte ouders van Hugo v. der Str. tr. Adriana v. de Weteringe ouders van Elsabe V. tr. Lambert Foeijt zoon v. Folpert (Pieterszn bij Maria Pots) en Clementia v. Vleuten dr v. Willem bij Elisabeth v. der Aa. Wanneer leefden deze personen? Hugo Vuisting proost van Elst † 1404. Jvre Christina Prins wede Mr. Pieter V. woonde 1665 te Utrecht. Meyster Ghisebert Vuijstine (*sic*) en Henrick Vuijstinc 1364. Zie Matthaeus, de Nobil. p. 721 en 787.

Wierts. Waar en wanneer is geboren en gestorven Franciscus Jacobus W., schout bij-nacht, die in 1797 met de kapiteins Kikkert en Heshusius in West-Indië was.

Zeeuw. Men vraagt opgaven aangaande deze familie, gevoerd hebbend In blauw: boven, twee leliën v. goud, onder, ééne 6-puntige ster v. goud. N. Zeeuw tr. N. Locking (in blauw een hartschild linksgeschuind; boven, in goud, 6-puntige zon of ster v. rood, onder, in rood eene gouden 6-puntige dito), dr v....? bij N. de Bruijn (geschuinbalkt van goud en zwart in zes stukken), bij wie...? Zeeuw tr....? Bergervis [1]) (in blauw een witte tak, rechtopstaand, naar beneden gewend), bij wie Anna Zeeuw tr. Adriaan v. Oort, leefden 1720. — Komt dit geslacht Z. ook voor te Vianen?

W a p e n (XXXV, 390). Rietstap kent dit wapen toe aan een gesl.

[1]) Kent iemand dezen naam?

Meijer (Pruisen, geadeld 6 Juli 1798). Wat weet men omtrent dit geslacht?

N.

Wapens van in 1740 te Haarlem regeerende burgemeesters, afgebeeld doch kleurloos op den penning nº 145 (Vervolg v. Loon) zijnde 1. Pieter v. der Camer, 2. Mr. J. v. Dyck, 3. Mr. Anthonie v. Styrum en 4 Mr. C. A. v. Sypestein. Wie geeft de kleuren aan? Alsmede van de toenmalige pensionarissen te Haarlem. 5. Mr. Jacob Gillis en 6. Mr. Cornelis Gerlings, met dat 7. van den secretaris Mr. Dammas Guldewagen, afgebeeld in Vervolg nº 148, ook kleurloos.

L. J. D.

Wapens der bevelhebbers van de Swarte Knegten te Utrecht (1759). In Vervolg v. Loon pl. XXXII nº 354 zijn zeven (of liever acht) wapens afgebeeld volgens blz. 393 van den kapitein J. v. Dam, dat zeker bovenaan onder de strik te zien is; maar verder van den sergeant v. den Berg, den lieutenant D. v. Lobbregt, den sergeant O. G. de Kok, den scriba D. K. v. Poolsum, den sergeant Boomhouder, en van den nieuwen vaandrig Mr. W. W. du Pon. Het achtste schild is ledig. Men vraagt, aan welke der genoemde personen de afgebeelde wapenschilden zijn toe te kennen?

L. J. D.

Wapens. Welke familiën voerden:

1º. In blauw drie (2, 1) sterren v. goud, in 't midden van 't schild een wassenaar van? (waarschijnlijk ook goud); helmt.: geharnaste ridder, met strijdbijl van? in de rechterhand. — 2º. In (waarschijnlijk) zilver drie (2, 1) duiven (of tortelduiven?) van?; in 't midden van 't schild een klaverblad, waarschijnlijk groen; helmt.: de vogel van 't schild. — 3º. In groen drie (2, 1) eendjes van?; helmt.: het eendje. — 4º. In (waarschijnlijk) zilver, grasgrond in den schildvoet, waarop rust eene figuur als eene schuinsliggende E, waaraan het bovenste been ontbreekt (afgeknotte boomstam?).

Arnhem. J. J. NOLTHENIUS JR.

GESCHIEDENIS.

LES SEIGNEURIES DU PAYS DE MALINES.

WAVRE-NOTRE-DAME ET SES SEIGNEURS.

Il y a, dans les environs de Malines, trois localités du nom de Wavre : Wavre-Sainte-Catherine, nommé vulgairement *Katheliјne* tout court ; Wavre-Saint-Nicolas, n'étant plus désigné, de nos jours, que sous le nom de Putte ; et Wavre-Notre-Dame, appelé, dans la contrée, tout simplement Wavre. C'est cette dernière localité qui forme l'objet de la présente étude.

Toutes les trois doivent leur nom à l'immense forêt de Wavre, ou *Waverwald*, qui couvrait, au moyen-âge, toute la région entre la Dyle et les deux Nèthes et qui est déjà citée, en 1008, dans un diplôme de l'empereur Henri. Au XVIIe siècle, cette forêt n'existait plus. L'auteur des *Trophées du Brabant* dit à son sujet : *mais aujourd'hui il n'y a plus ni Bois ni Bocage.*

Dans son ouvrage intitulé *Etudes étymologiques sur les noms des villes* etc. *de la province de Brabant*, M. Chotin traduit *Waverwald* par *bois aquatique* ou *bois dans la prairie.* La première de ces deux traductions est exacte, mais la seconde ne l'est pas. L'auteur part d'une fausse étymologie. D'après lui, le mot aurait pour premier radical *ave* — c'est, sans doute, *Aue* qu'il a voulu écrire — mot allemand qui signifie pré, prairie ; le W initial serait parasite.

Le fait est que *Waver*, *wauwer*, *wouwer*, *weijver*, *vijver*, *weijer*, *Weiher*, signifient marais, *vivier*, en latin *vivarium*, et *wald* est l'ancienne forme du mot *woud*, forêt.

La forêt de Wavre a tiré son nom de l'énorme marais qui lui était contigu et qui formait la démarcation entre les diocèses de Liége et de Cambrai, depuis les limites entre Keerbergen et Werchter, sur la rive droite de la Dyle, jusqu'au-delà d'Aerschot.

Dès le XIIe siècle, la forêt de Wavre fut la propriété des Berthout, puissants dynastes qui régnaient alors sur Malines et le pays environnant. C'est, sans aucun doute, à l'intelligente et énergique initiative

de cette race redoutable que la plupart des localités créées dans cette forêt doivent leur existence. Wavre-Notre-Dame est une des plus anciennes de celles-ci. Elle existait dès le XIIIe siècle. Son église est consacré à la Vierge. De là le nom de Wavre-Notre-Dame ou, autrefois, Wavre-Sainte-Marie: *Sancta Maria in Wavria* ou *Wavera*, *Wavria Beatae Mariae Virginis*, et, en flamand: *Onze-Lieve-Vrouw-Waver(e)* etc.

Dans l'état qui fut dressé, vers 1220, des biens de l'hôpital de Notre-Dame à Malines, nous lisons: »Domus emit erga Henricum Bertout xxiiii bonaria terre iacentis in Wavera, sub censu annuo XII solidorum lovaniensium; et per hos domus defensa est ab omni iure, quod exigi possit a dicta terra et VII bonariis, sub tribus solidis et III denariis" [1]).

En 1220 (VI Kalendas Februarii), se trouvant parmi les croisés à Damiette, Walter Berthout IV, seigneur de Malines, dota l'hôpital de la maison teutonique à Jérusalem de certains droits sur sa forêt de Wavre (*nemor nostrum Wawir*) [2]). Son neveu, Egide II, céda, en 1235, à la commanderie de Pitzenbourg, succursale du même ordre chevaleresque, ses dîmes à *Wavera*. Cette cession fut faite de l'aveu de Walter Berthout V, cousin germain et suzerain du donateur [3]). En la même année, *in crastino circumcisionis*, celui-ci dota l'abbaye de Grimberghe de six bonniers de terres basses, situés entre Werchter et Wavre, pour extraire de la tourbe [4]).

En juillet 1244, Walter Berthout VI déclare avoir abandonné, du vivant de sa première femme, Marie (dont le nom de famille est inconnu), au monastère de Saint-Bernard, ses dîmes de Heijst, Wavre, Rijen et Muijsen [5]). Vingt ans plus tard, l'évêque de Cambrai régla avec ce seigneur et ses parents, les seigneurs de Duffel et de Gram-

---

[1]) *Analectes pour servir à l'histoire ecclésiastique de la Belgiqne*, XVI, 88; XI.

[2]) J. Th. de Raadt, *A propos d'un diplôme relatif à la maison des Berthout* (Annales de la Société d'archéologie de Bruxelles, II, p. 100—107).

[3]) Butkens, *Trophées*, II, 177.

[4]) 6 *buneria terre, qui dicitur muur* (*moer*), *terra videlicet, que effossa combustioni dicitur idonea, iacenti inter Wechter et Wavera* (Annal. p. serv. à l'hist. ecclés. de la Belg., XI p. 36.

[5]) Miraeus, *Opera diplomatica*, I, 763.

mines, leurs droits respectifs sur les dîmes novales des terres défrichées de la forêt de Wavre [1]).

Louis Berthout II, chevalier, seigneur de Keerbergen, etc., fils du dit seigneur de Grammines et de Sophie de Gavre, engagea, en 1296, à la commanderie de Pitzenbourg, pour six ans, ses dîmes de Wavre-Sainte-Marie et de Putte [2]). Dans l'acte y relatif, il se qualifie *germanus viri nobilis Joannis Berthout* et promet de fournir l'agréation de l'évêque de Cambrai, son suzerain du chef de ces dîmes, et celle de son dit frère. Ce dernier était alors seigneur de Wavre-Notre-Dame, Grammines, Berlaer etc. En 1293, il donna, de concert avec son fils aîné, Jean, seigneur de Neckerspoel, aux habitants de Wavre tous les chemins et toutes les issues dans ce village, moyennant une redevance annuelle de 1 denier, monnaie de Louvain [3]).

Wavre-Notre-Dame est cité dans la charte du 31 mai 1392, par laquelle Othon van der Poerten vend au chevalier Nicolas Zwaef tous ses droits sur le Pays de Malines, parmi les localités qui constituaient cette seigneurie, et, depuis, il n'en a plus été séparé sous l'ancien régime. Dans la seconde moitié du XVIe siècle, la juridiction du village fut, toutefois, donnée en engagère à des particuliers; elle fut aliénée définitivement en 1650, et constitua, depuis, un fief mouvant de la cour féodale de Malines.

* * *

L'opulente famille des dynastes de Crainhem-Bouchout possédait, aux XIIIe et XIVe siècles, de grands biens dans les environs de Malines, et notamment des cens et d'autres revenus dans les villages de Wavre-Notre-Dame, Putte, Beersel, Itegem, Rijmenam et à Zellaer, hameau de Bonheijden. Ces revenus furent vendus par Jean de Bouchout, seigneur de Loenhout, à Guillaume de Duvenvoerde, bâtard du seigneur d'Oesterhout du même nom, et époux de Marguerite de Bouchout. L'acquéreur en fit don, en 1345, au couvent des Riches-Claires,

---

[1]) Ibidem, III, 415 et 416.

[2]) Ibidem, III, 614.

[3]) Original aux archives de Malines. Pour plus de renseignements sur ces personnages, on peut consulter nos notices sur Putte, Schrieck, Grootloo, et notamment celle sur Keerbergen (*Messager des Sciences historiques*, Gand, 1889, 1ère livr.).

à Bruxelles, qui devait son existence à la générosité du père du pieux donateur [1]).

* * *

Par lettres-patentes du 22 avril 1559, le roi, en qualité de duc de Brabant et de seigneur de Malines, céda à Jean Charles, à titre d'engagère, la haute, moyenne et basse juridiction des villages de Wavre-Notre-Dame et de Bonheijden, avec toutes les appartenances [2]). L'investiture de l'acquéreur eut lieu le 8 mai 1561. Celui-ci était un fils d'un autre Jean Charles. Il ne faut pas le confondre avec son neveu du même nom, qui, docteur en droit, et ayant été d'abord conseiller procureur général du conseil de Frise, fut nommé, le 14 janvier 1575, à la place de Guillaume de Paemele, conseiller au Grand conseil de Malines et maître des requêtes; il devint enfin, vice-président de ce collège. Agé de 72 ans, il entra, à Malines, au couvent des Récollets et y mourut de la peste, l'année suivante, *aux Ides de Septembre*, laissant des enfants, de Jacqueline de Waelhem, fille de maître Jean et de Jacqueline van Gestel [3]).

Jean Charles, seigneur de Wavre-Notre-Dame, possédait la dîme dite de Santbergen, à charge de 21 bonniers de terre, dite *'t Respuelhof*, à Watermael. Il avait acheté cette dîme de Jean van der Linden (relief du 12 juin 1546).

Le 11 juin 1561, il acheta du fisc, moyennant 4750 livres à 40 gros de Flandre, les seigneuries d'Erps et de Querbs, et un cens sur le moulin de Rijmelghem (rel. du 13 mai 1563). Il acquit, ensuite, de Claire des Barres, veuve d'Antoine de Houthem, agissant de concert avec Jean van der Meeren et Jean de Branchion, tous trois tuteurs des

---

1) Miraeus, op. cit., I, p. 450.

2) *Staende weder te lossen om de selve pennighen.* M. 2, f°. 97 (Par les lettres M. et B. nous désignons les registres des cours féodales, respectivement de Malines et de Brabant, tous conservés aux Archives générales du Royaume, à Bruxelles; ils constituent les principales sources de ce travail.

3) Il fut rançonné, en 1580, par le fameux Olivier van den Tijmple. B. 364, f°. 368; *Provincie, stad ende land van Mechelen;* Azevedo, *Chronijcke van Mechelen* II, 196 et 231.

enfants dudit Antoine de Houthem, le château et la seigneurie de Huldenberg, avec la moitié de la seigneurie de Smeijersberg, diverses rentes, la moitié de la ferme de *ten Dale*, dite de Smeijersberg, et le château de cette localité. Charles fit cette acquisition au nom de son fils, maître Bernard Charles, dit Streignart, licencié en droit et avocat postulant au conseil de Brabant, qu'il avait de sa femme Claire van der Stoct. Il se réserva, toutefois, l'usufruit des biens pour lui et sa femme, leur vie durant (relief du 9 octobre 1564). Messire Jacques Quarre protesta contre cette vente, en faisant valoir sur les fiefs les droits de sa femme, Anne de Blehen, à titre de proche parente (19 octobre 1565). Les Charles conservèrent cependant ces propriétés [1].

Jean avait cédé à son fils, le 30 octobre 1561, sa dîme de Watermael; Bernard ne portait pas encore, alors, le surnom de Streignart [2]. En cette même année, le père et le fils avaient figuré au concours de rhétorique, à Anvers. Jean était alors prince de rhétorique de la Guirlande de Marie, et, en cette qualité, il avait reçu du magistrat de Bruxelles franchise d'accises. Comme indemnité des frais occasionnés par ledit concours, la ville de Bruxelles avait accordé, au père et au fils, la somme de 150 florins du Rhin (1 oct. 1561) [3].

Une fille de Jean Charles, Françoise, investie, le 27 juin 1561, de la seigneurie de Wommersom et du hameau de Walsbergen, était mariée à Denis Sgroots (trois chevrons), docteur en droit et conseiller du roi. Après la mort de cette dame, survenue le 8 février 1572, son époux lui fit ériger, dans l'église Notre-Dame-au-delà-de-la-Dyle, à Malines, une tombe avec une épitaphe latine et les quatre quartiers que voici:

Charles	vā der Stoc
Soffie	Buusegem.

Ces quatre armoiries sont: Charles, d'or à la fasce de gueules, chargée d'une quintefeuille d'argent, boutonnée d'or; Soffie, un franc-quartier, chargé d'une fleur-de-lis (le champ fruste?); van der Stoc, écartelé: aux 1er et 4e, de gueules à trois chicots d'..., posées en

---

1) B. 138, fo. 201; 358, fo. 448, et 359, fo. 1.

2) B. 358, fo. 331. Ce nom est aussi orthographié *Streignaert*, *Strengnaert*, etc.

3) A. Wauters, *Histoire des environs de Bruxelles.*

fasce (1, 1, 1); aux 2e et 3e, parti: *a.* de gueules à la croix pattée d'argent; *b.* d'or à la fasce d'azur et au lion de gueules issant de la fasce; Buusegem, trois anilles [1]).

Le 20 juillet 1585, maître Bernard Streignart alias Charles releva, pour lui et les autres enfants de ses parents, les seigneuries de Wavre-Notre-Dame et Bonheijden, et, le 2 décembre suivant, la seigneurie d'Overdorp, à Wambeek, provenant de la famille de sa mère et mouvant de l'abbaye de Nivelles. Le 15 février 1586, il fit le relief des seigneuries d'Erps et de Querbs, qu'il vendit, moyennant 6844 livres, au Marquis d'Havré (r. du 15 déc. 1604) [2]). Il avait acheté de Guillaume de Moer, alias Laemans, drossard de Wavre-Notre-Dame, une maison avec un jardin de 16 à 17 verges, située dans ce village, derrière l'église; ce bien constituait un fief du pays de Malines (r. du 3 janvier 1562).

Bernard avait été immatriculé à l'université de Louvain en septembre 1552 [3]). — Il se maria, d'abord, à Jeanne Gielis, fille de maître Joachim Gielis, ou Aegidii, conseiller et, depuis environ 1549, avocat fiscal au conseil de Brabant (successeur de Charles de Tisnacq), seigneur de Holsbeke et Pellenberg, et de Jeanne de Blioul, dame de Sart, fille de l'audiencier Laurent, grand bienfaiteur de l'église Sainte-Gudule à Bruxelles. Cette famille Gielis portait: d'azur au sautoir d'or, cantonné de quatre grenades du même, ouverte de gueules [4]).

---

[1]) Bibl. Royale, à Bruxelles, C. G. 1511, fo. 7; A. van den Eijnde, *Monuments; Inscr. funér. de la prov. d'Anvers.*

[2]) A. Wauters, op. cit. Overdorp avait appartenu, auparavant, à Bernard van der Stoct et à sa femme Marie van Buijsseghem, alias Buijs, grands-parents de Bernard Charles, et, ensuite à leurs enfants François, Nicolas, Bernard et Marguerite (r. du 14 févr. 1539; style de Liége). Le dit Bernard van der Stoct (Stock) était chevalier de Jérusalem († 26 sept. 1538); il avait accompagné Pierre de Smet, dit van Steebroeck, riche bourgeois de Bruxelles, dans son pèlerinage en Terre-Sainte. Ayant quitté Bruxelles le 1 avril 1505, ils étaient de retour le 6 avril de l'année suivante. Voyez son épitaphe dans Christijn, *Basilica bruxellensis. Le Héraut d'armes* (1873) attribue à Bernard v. der St. pour armes: d'or à trois pals d'azur, au chef de gueules adextré d'une merlette d'argent. Comparez la pierre tombale, décrite cidessus, de sa petite-fille.

[3]) Matricule de cette université (Arch. générales du royaume).

[4]) Comp. *Cartul. et Manuscr.* No. 881 (Arch. génér. du R.), recueil sur les con-

Après la mort de cette dame, Bernard convola avec Anne van der Tommen, fille de Louis [1]), seigneur d'Oplinter, Wilsele, ter Linden, et de Marie van Dijcke (investie, le 24 janvier 1572 d'une rente, comme héritière de Jean van Dijcke [2]), seigneur de Santvliet, conseiller et maître de la chambre des comptes de Brabant ; elle testa le 14 juillet suivant devant le notaire Martin Allart), et petite-fille d'un autre Louis van der Tommen, seigneur d'Oplinter et ter Linden, et de Cornélie de Wildere (Wilre) [3]).

Ces van der Tommen portaient : d'or à la fasce d'azur frettée d'argent, accompagnée en chef d'un lion de gueules, armé et lampassé d'azur, issant de la fasce.

Après la mort de Bernard Charles, sa seconde femme contracta une nouvelle union avec Jean de Fourneau, chevalier, seigneur de Cruquembourg, Wambeek, Lombeek, Ternath etc. Elle décéda le 17 septembre 1632 ; sa dépouille mortelle fut déposée dans l'église Saint-Nicolas, à Bruxelles, sous une tombe ornée des huit quartiers de la défunte, savoir :

van der Tommen van den Dijcke

---

seillers du conseil de Brabant; on y attribue à tort à Joachim Gielis les armes de Gielis-Hujoel.

[1]) Ce Louis reçut de son père, du même nom, par donation entre vifs, en dot à son mariage, la seigneurie de Wilsele, à Putte, près de Louvain (r. du 27 sept. 1552). Le 10 février 1558, il releva, comme héritier de son oncle, messire Martin de Wildere, la moitié du village et de la seigneurie d'Oplinter. Son frère, Pierre van der Tommen, reçut, par la mort de cet oncle, une seigneurie à Champes, près de Wavre, au Brabant wallon. Le 9 mars 1572, Louis fit le relief d'une rente pour ces filles Marie, Anna, Elisabeth, Catherine et Louise, héritières du conseiller Jean van den Dijcke. Louis mourut avant le 6 février 1587 ; ce fut ce jour que son fils Jean fut investi de Wilsele ; le 30 mai de la même année, il releva la seigneurie de Champes. Ses frères Octavien et Pierre reçurent alors l'investiture de la moitié d'Oplinter, respectivement de ter Linden. Après la mort de Jean, Pierre fit le relief de Wilsele, pour lui et les autres enfants de son père (3 février 1599 ; B.).

[2]) Jean van (den) Dijcke, seigneur de Santvliet et Beirendrecht, chevalier de Jérusalem († 1 sept. 1572), avait épousé, le 13 oct. 1525, Jeanne Marie van der Genst († 15 déc. 1541), mère de Marguerite d'Autriche, duchesse de Parme et de Plaisance. Ces van Dijcke portaient : de sable à trois fasces d'or, au chef du même, chargé d'un lion passant de gueules.

[3]) B. 361, fos 181 et 190.

Roelants	van Boxtel
van Wilre	van der Genst
Boote	van der Koijen.

De son premier mariage, Bernard avait une fille, nommée Clairt qui, le 23 janvier 1571, avec ses tantes Marie et Catherine Gielis, fue investie, par la mort de messire Jérôme Gielis, leur oncle et frère respectif, des seigneuries de Holsbeke et Pellenberg, avec haute, moyenne et basse juridiction. Un acte du 31 mars suivant établit que la jeune fille était encore mineure alors ; il est relatif au relief fait par Bernard, pour sa fille, d'une rente de 480 fl., sur Bréda, Diest, Grimberghe etc., rente provenant du grand-père de la demoiselle, Joachim Gielis. Claire Charles mourut peu de temps après ; en conséquence, ses deux tantes reçurent une nouvelle investiture des deux seigneuries qu'elles avaient possédées en commun avec elle (r. du 20 nov. 1572) [1].

Bernard Charles, dit Streignart, semble avoir été enterré dans l'église de sa seigneurie de Wavre-Notre-Dame. Toujours est-il qu'on y voyait son *obit* aux armes du défunt, telles que nous les avons décrites ci-dessus, et à la légende : Obiit 1607, 18 Sept. [2]).

En vertu de son contrat de mariage, sa veuve devait avoir l'usufruit de tous ses biens. Elle fit relever les fiefs de Huldenberg le 8 octobre 1607 et, le 27 de ce mois, les seigneuries de Wavre-Notre-Dame (avec la maison derrière l'église) et de Bonheijden [3].

* * *

Bernard Charles, dit Streignart, n'ayant pas laissé d'hoirs, ses parents collatéraux se disputèrent sa belle succession.

Le 26 septembre 1608, *Jehan* Charles, de Hemricourt, au pays de Liége, fit le relief de Wavre-Notre-Dame et de Bonheijden, sans préjudice de l'usufruit de ces biens réservé à la veuve du défunt. Il était fils de Jean et petit-fils de Jean, *le Vieux* (*de Oude*), et de Catherine Lens ; ce dernier était un frère de Bernard. Le 18 novembre suivant, les

---

[1]) ibid. fos 143, 144 et 177.

[2]) Bibl. Royale, à Bruxelles, C. G., N° 1510.

[3]) M. 3, f° 92.

terres furent relevées par maître Paul Mechelman, conseiller et auditeur des archiducs au quartier d'Anvers (par lettres-patentes du 30 nov. 1590)[1]) fils de Marc, pensionnaire de la ville de Bruxelles, et d'Anne van der Stock (fille de Bernard et de Marie van Buijsseghem), et petit-fils de Paul Mechelman, secrétaire de la ville de Bruxelles. Enfin, le 11 mai 1611, messire Bernard de Spira, fils d'Adrien et petit-fils de Sébastien, réclama et reçut une investiture de Wavre-Notre-Dame et de Bonheijden [2]).

Les trois compétiteurs opérèrent également le relief des autres biens féodaux de leur défunt parent, notamment d'Overdorp et de Huldenberg, avec Smeijersberg (20 août et 19 déc. 1608). Au partage de la succession fait par les héritiers du côté maternel, savoir: messire Bernard de Spira, seigneur de Chiny, son père Adrien, le frère de ce dernier, messire Pierre (tous deux fils de Sébastien), seigneur d'Overdorp, maître Paul Mechelman, Claire Mechelman, maître Pierre de Spira (fils de Jean), licencié en droit et chanoine de Sainte-Pharaïlde, en Saint-Nicolas, à Gand, agissant pour lui-même et en qualité de tuteur des orphelins de son frère, messire Jacques, et de sa femme Marie de Bruijne, Barbe de Spira, fille de messire Jean et femme de maître Guillaume Jacobssen, avocat et substitut procureur-général au conseil de Flandre, les biens de Huldenberg et de Smeijersberg, avec leurs appendances, furent attribués aux époux Jacobssen — de Spira (r. du 25 sept. 1627) [3]). En qualité de tuteur de ses enfants, Jacobssen releva aussi Overdorp (30 nov. 1640).

Un oncle de Bernard de Spira, messire Jean de Spira (fils de Sébastien), marié à Marie Cauwale, mort le 1 mars 1641, fut enterré dans l'église Saint-Bavon à Gand. Son épitaphe le qualifie de seigneur de *Huldenberghe*, *Smeijersberghe*, *Overdorp*, *Herleghem* etc.; elle est accosté de quatre quartiers, savoir:

Spira	van der Stock.
Anderlecht	Buseghem.

---

[1]) Ses armes étaient: écartelé; aux 1er et 4e, de gueules au chien élancé d'argent; aux 2e et 3e, d'or à trois anilles d'azur. — Le cartulaire de Saint-Michel prouve que les Mechelman s'appelaient aussi *van Mechelen*.

[2]) M., 3, fos 104, 108, 131; 48, fo 24 vo.

[3]) B. 373, fo 685.

Spira porte: de sable à la croix d'argent, accompagné au premier canton d'une étoile d'or; cimier: l'étoile de l'écu entre un vol de sable et d'argent [1]).

Après la mort de l'auditeur Mechelman, Conrad van Steenwinckel releva pour sa fille Reine Claire Mechelman, veuve de Thierry van Reijnegom, avocat-fiscal de la cour ecclésiastique à Malines, et au nom de ses co-héritiers du chef de Bernard Charles, la propriété derrière l'église, à Wavre-Notre-Dame, et deux rentes, hypothéquées sur des terres à Reeth. Catherine Mastelijn, âgée de 8 ans, fut inscrite comme *femme-mortuaire* (*sterfvrouw*) de ces fiefs [2]).

Le procès au sujet des biens de Bernard Charles dura longtemps. Les seigneuries de Wavre-Notre-Dame et de Bonheijden furent attribuées à Mechelman, et Huldenberg et Smeijeisberg échurent à la famille Charles. Jean et Guillaume Charles, de Hemricourt, les relevèrent le 24 mars 1614. Gaspard, fils aîné de ce dernier et échevin de Malines, en fut investi le 11 septembre de la même année. Enfin, le 10 janvier 1615, le prêtre Jean de la Tour, curé de Schindremale, au quartier de Tongres, fils de Bernard et petit-fils de Simon de la Tour et d'Ivette Charles, en fit le relief. Gaspard Charles céda ses droits (le 4 août 1618) à Susanne Charles et à son époux Jean van Daelem, qui avaient fait un procès pour se mettre en possession des biens [4]). Messire Jean Charles, dit Streignart, est cité en 1633 comme seigneur de Huldenberg. Après sa mort, son fils Jean, procréé avec sa femme Marie Jammart, acquit tous les droits de ses parents sur les

---

[1]) Comp. Hellin, *Histoire de Saint-Bavon.* Un maître Pierre de Spira figure dans un document de 1563 comme receveur de l'abbaye de Grimberghe. Un autre Pierre de Spira de Bruxelles fut immatriculé à l'université de Louvain, le 14 mai 1569. Le 23 juillet 1586, le prêtre Nicolas Spira, chapelain à Saint-Pierre, à Louvain, et ses frères et sœurs (?), enfants de Pierre, font le relief d'une rente (B. 363, fo. 202). Le 13 mars 1590, maître André Spira, licencié en droit et avocat fiscal de l'université de Douai, relève cette rente par suite de la mort de son frère, le chapelain (B. 364, fo. 215).

[2]) M. 7, fo. 159 vo.

[3]) B. 371 fo. 278.

[4]) *Procès plaidés devant la cour féodale de Brabant,* No. 777—1603. — Le 4 août 1618 les biens de Huldenberg etc. furent relevés par un Jacques Charles, fils de Guillaume (B. 372, fo. 138 vo.).

biens litigieux. Il partagea avec les autres héritiers de son père, le 27 novembre 1646, devant le notaire Robijns. Conformément à ce partage, il releva la dîme de Santbergen, à Watermael, dont son père avait négligé le relief, et qu'il céda à maître Martin van Horick, greffier d'Ophem. Il acheta du fisc la haute juridiction de Corbeek-au-delà-de-la-Dyle qu'il vendit, peu de temps après, moyennant 3000 florins du Rhin, à messire Henri de Dongelberghe, seigneur d'Herlaer etc. (r. 17 avril 1657).

Le 22 février 1656, dame Marie Jammart, *douagière* de Huldenberg, et son fils, messire Jean Streignart, alias Charles, seigneur de Huldenberg et Smeijersberg, constituèrent à Clémence Thérèse Streignart, dite Charles, et à son mari, messire Jean Beccart, seigneur de Dondenfort, deux rentes de 100 et de 200 florins du Rhin, qui furent hypothéquées sur leurs biens. Cette dernière dame avait deux soeurs, Marthe Claire et Anne Isabelle. En vertu du testament de Marguerite Susanna Streignart, dite Charles, passé, le 6 mars 1648, devant le notaire de Rouge, toutes trois relevèrent une rente sur Huldenberg [1]). Le 10 septembre 1666, Marie Jammart et ses fils, Jean et Lambert Charles, transportèrent cette terre et les biens de Smeijersberg à Ernest de la Bouette (époux de Marthe Charles, dite Streignart), Jean de Longueville, tuteur de sa fille Anne Marie, (procréée avec feu Anne Isabelle Charles, dite Streignart) et Clémence Thérèse Charles, dite Streignart, veuve de Jean *Beckaert*. Ces trois dames, nées Charles, étaient filles du défunt Jean, époux de Marie Jammart [2]).

Huldenberg et Smeijersberg furent vendus à l'encan, devant le conseil de Brabant, le 4 septembre 1677. Philippe Rijckewaert, seigneur de Tiberchamps, s'en rendit acquéreur (rel. du 28 du même mois) [3]).

Les seigneuries de Wavre-Notre-Dame et de Bonheijden, nous l'avons dit, avaient été attribuées à l'auditeur Paul Mechelman qui semble l'avoir emporté sur ces compétiteurs.

Bientôt après, la juridiction des deux villages fut rachetée par le fisc.

---

[1]) B. 375 fos. 139, 151 vo. 190, 218, 221.

[2]) Nous n'osons pas affirmer qu'elles soient issues du mariage de Jean avec Marie Jammart, les documents n'étant pas précis à cet égard.

[3]) B. 377, fos. 68 et 442.

Paul Mechelman eut pour femme Béatrice Rampaert, fille de Nicolas et de Catherine van den Putte. Il mourut le 10 juillet 1631. Son corps fut inhumé dans l'église Notre-Dame à Anvers.

* * *

Au milieu du XVII siècle, le vide des caisses fiscales fut cause d'une nouvelle aliénation d'une partie des domaines de la couronne. Un grand nombre de seigneuries brabançonnes furent vendues à l'encan, à Bruxelles, le 9 avril 1650. Messire Thierry van der Nath, seigneur de Gestel, se rendit acquéreur des seigneuries de Berlaer, Putte, Schrieck, Grootloo et Wavre-Notre-Dame. Le prix d'achat était de 67400 livres de gros, monnaie de Flandre, dont 16100 représentaient celui de cette dernière seigneurie. Dans une autre notice, nous avons donné un grand nombre de renseignements sur le nouveau maître de Wavre-Notre-Dame, ce qui nous dispense d'entrer dans des détails biographiques sur ce personnage. Rappelons seulement que sa carrière fut marquée par des embarras pécuniaires continuels. *Général de bataille et colonel de cavalerie et d'infanterie au service de l'empereur*, le comte van der Nath — le titre comtal lui avait été conféré le 20 novembre 1655 — ne put s'occuper sérieusement de l'administration de sa grande fortune. Ses nombreux créanciers firent saisir une grande partie de ses biens, notamment ceux du pays de Malines, et pour les satisfaire, il fut obligé de sacrifier ces propriétés. Berlaer fut vendu au baron Guillaume de Bronkhorst; Putte, Schrieck et Grootloo passèrent au chevalier Antoine Ferdinand de Brouchoven. Pour se couvrir d'une somme de 3372 florins, réclamés du chef de *pontpenningen*, le fisc fit opérer la saisie de la seigneurie de Wavre-Notre-Dame. Les revenus de cette terre n'étant pas suffisants pour amortir la dette et les frais de procès, le conseil souverain de Brabant décréta la vente de la propriété. Les deux annonces publiques requises furent faites les 4 et 18 septembre 1666. Ce fut au chevalier Jean François (Nicolas) van Bouchout, seigneur de Lorengem (Lorenghien), dernier enchérisseur, que Wavre-Notre-Dame fut adjugé, à l'extinction de la chandelle [1]).

[1]) *na veele ende verscheÿde debvoiren ende d'branden van den kersse metten vuÿtganck der selver.*

Le prix de vente était de 9400 florins, plus 1773 enchères à 4 florins [1]), soit 16492 florins; les frais s'élevaient à $1/2$ sol par florin, soit à fl. 412.6 sols. L'acquéreur fit déposer ces sommes le 24 septembre (1666) à la cour féodale de Malines; il fut investi de la seigneurie le même jour [2]).

(*Wordt vervolgd.*) J. TH. DE RAADT.

Jan Roesselmann (XXXVIII, 643). Omtrent hem gaf Bartholdi in L'Intermédiaire XXI, 606, o. a. het navolgend bericht. »Ce personnage fort populaire à Colmar fut pour la ville une sorte d'Etienne Marcel; il a combattu pour sa liberté, il l'a délivrée du joug des évêques de Strasbourg, et fut tué dans un combat contre les troupes épiscopales, qui avaient voulu reprendre la ville. Il figure dans l'histoire d'Alsace vers la fin du XIIIe siècle (Extraits concernant Jean Roesselmann)". Zie meerdere bronnen in L'Intermédiaire, t. a. pl., die col. 660 verwijst naar de studie van X. Mossmann in le »Journal de Colmar" 14 Oct. 1888.

J. A.

VRAGEN.

Cutynghim (XL, 263). In den giftbrief van hertog Albrecht, d.d. 3 April 1400 (zie Verwijs bl. 544) staat tusschen Vraenker (Franeker) en Mydlim (Midlum) Cutynghim. Dit moet westwaarts van Franeker gelegen hebben. Welk dorp of gehucht of stins was dit?

L. J. D.

Wardum enz. Kan het *Nav.* XL, 258 genoemde Wardum wel Wirdum (Leeuwarderadeel) wezen? Immers dit verwierf dan 8 April 1398 Sjoerd Wiarda, en 18 Juli 1399 Gerrolt Cammingha (ibid. bl. 259). Of is 't er meê gesteld als met Aalsum (bl. 257 en 262)? De Woordenlijst 1884 noemt naast Aalsum te Oost-Dongeradeel, ook een A.

---

1) 1773 hooghen tot vier guldens 'tstuck.

2) M. 13, f° 113 v°.

te Oldenhove. Irnsum ligt te Rauwerderhem. Eene bp o. Franeker heet War, een dorp in Dantumadeel Weerburen, een geh. in Kollumerland Weerdeburen, enz. — Leest men ibid., dat de Camminga's o. a. in Leeuwarden stinsen hadden; de Tegenw. Staat van Friesl. dl XIV st. 1 bl. 61 gewaagt van een in de 12de eeuw gestichten, weleer prachtigen Kammingaburg, noordoost van de stad, in 1785 eene ruïne. — Luidde Dantumadeel (*Nav.* ibid. bl. 261) in 1398 inderdaad Doncmerdeel? — Wat is ook Olden Wagenbrughe (ibid. bl. 264)? In Groningen ligt eene bp Wagenborgen (o. Termunten).

OUDHEID-, MUNT- EN PENNINGKUNDE.

Landen van herrewaerts over (XL, 272). Noord-Nederland vormde na 1543 met Zuid-Nederland een aaneéngeschakeld geheel, onder den naam van landen van Herrewaarts over, of Pays de Pardeça (Mr. G. Mees Azn, Hist. atlas van Noord-Nederland, Leiden 1881, bl. 4). In een schrijven van koning Filips i. d. 26 Nov. 1555 aan de ridderschap, hooft ende cleijne steden des quartiers van Arnhem, wordt gesproken over den afstand, dien keizer Karel aan zijn zoon gedaan had van de landen van herwertsover. Margaretha van Parma wordt in stukken van 14 Juli 1560 en 11 Dec. 1566 genoemd »generale regentinne ende guvernante Co. Majts landen van Herwarts over". Een giftbrief van 3 Juni 1565, waarbij Filips aan Joachim Hopperus de vrije jacht, zoowel te water als te land op Geesterland schenkt, maakt gewag van de trouwe diensten, die Hopperus bewezen had aan 's konings zuster, die namens hem regente ende gouvernante was in »de landen van herwerts overe" (Leven van J. Hopperus, in Levens v. voorname Ned. IV, 112). De staten van Henegouwen schrijven Sept. 1577 aan de andere gewesten over de handhaving der union des »Pays de pardeça" faict par l'empereur Charles en 1548. Zij wenschen eene vergadering der gouver-

neurs, om te spreken over de belangen des »pays de pardeça" (Bondam, Verz. v. Stukken, I, 14; v. Hasselt, Stukken I, 3, 27, 116).

H.

Gelderland. Over Pontis zie *Nav.* XXXVIII, 65. In Nom. Geogr. Neerl. III, 7, 8 schreef ik: »De thans bekende provincienaam (Gelderland), die de voormalige graafschappen, omstr. 1339 furstendomb Gelre en grp Zutfen, (sedert 1648) grootendeels omvatte, is eerst opgekomen onder het bestuur van het Oostenrijksche Huis; en was wel in 1545 enz. reeds in gebruik, doch is sedert de Unie van Utrecht a⁰ 1579 eigenlijk eerst meer algemeen bekend geworden; hoewel men in 1624, 7 toch ook nog (Raeden des Furstendombs) Gelre ontmoet [1]). Vóór dien tijd, bijv. als er sprake is van (»dat Drossaetampte van Gelren ende van) Gelre(n)lande a⁰ 1357, wordt met dit »Gelderland" slechts een klein gedeelte bedoeld van het kwartier van Roermond, het Overkwartier (van Gelderland), welk Overkwartier in zijn geheel bekend stond als Het land van herwaarts over, a⁰ 1577 den Lande van herwertz ouere, de Erff Neederlanden van herwertsover". Met aanhaling voor dit laatste, van v. Hasselt, Stukken Vaderl. Hist. III, 226, 403, 4. Ik paste dit dan ook *Nav.* XL, 272, noot 2 toe. Doch thans wordt mij welwillend bericht, — zie ook het vorige artikel, — dat *Nav.* t. a. pl. het »land van herrewaerts over" al de Nederlandsche gewesten omvatte, die stonden onder het bestuur van de te Brussel resideerende landvoogd of landvoogdes; hetgeen blijken kan uit het opschrift der bekende crimineele ordonnantiën van Filips II (Juli 1570), waarvan Joachim Hopperus een der makers was; in welke wordt gezegd, dat ze gemaakt zijn »voor onze landen van herwaerts overe", in den Franschen tekst: »Nos pays de par deça". — Het Nom. Geogr. t. a. pl. bl. 9 vermelde Nederampt van Gelrelandt a⁰ 1531, d. i. Neder-Gelder, omvattend de drie kwartieren (of vierendeelen) van Arnhem (of de Veluwe), Nijmegen en Zutfen (met de Grp), dat, — in tegenstelling met het »Ampt van Gelrelant" (a⁰ 1531) = den omtrek en het gebied der

[1]) A⁰ 1592 leenluide des Furstendoems Gelre end Graeffschafft Zutphenn (Geld. Volksalm. 1887 bl. 47). Zelfs in eene (in Nederl. Heraut 1889 bl. 249, 50 afgedrukte) resolutie eens 27 Nov. 1790 te Arnhem gehouden landdags leest men nog van »Furstendom en Graafschap".

stad Gelder(n), — sedert den Munsterschen vrede (a^0 1648) onder den naam van »Gelderland" eene provincie werd van de Republiek der Vereen. Nederlanden, heette ook wel »Het Nederland", waarvan bijv. in 1567 eene kaart voorhanden was op het kasteel te Vianen (*Nav.* XXII, 331), d. i. het beneden-kwartier van Gelderland, in onderscheiding van het vierendeel van Roermond (of het Overkwartier); zie Nijhoff, Oork. i. d. 13 Apr. 1493 en 23 Juli 1495, waar men in 1515 datzelfde »Nederland" als »De Nederlanden" vindt aangeduid (ibid. VI, 2 bl. 475). — Dat men in 1189 te Aken de landstreek, waarin Ommeren (Betuwe), Deest (Maas-Waal; B^n Sl. bl. 1129^a schrijft Deesd) en Varik (Tielerwaard) gelegen zijn, »Terra Inferior" noemde, de oorzaak hiervan was gewis eenvoudig het standpunt, van Aken uit bezien.

J. A.

Doetinchem (XL, 142, 233 noot). Ds. K. W. Greeven zegt in 1829, dat wie zijne »Geschied. en Beschrijving" dezer plaats zou willen uitbreiden of volmaken, daartoe als door hem niet gebezigd, gebruiken kan: v. Meteren, Nederl. Historiën; v. Heusden, Batavia Sacra; Beda, De Episc. Ultraj. et Heda, de iisdem; Hadrianus Junius, Hist. Bataviae Liberatae; Beschrijving van Emmerik; Huender, Rectoris Doetinchemensis celeberrimi oratio de origine nominis Doetinchemiae A^0 17... (MS.); Antiquitates Doetinchemenses descripsit... Cremer; Bondam, De Provocat. plerar. Urb. Gelr. ad Trib. Zutph. Men kan er *thans* bijvoegen B^n Sloet's Oorkondenboek v. G. en Z., alsmede Nijhoff's Oorkondenschat, — tevens over Bethlehem. Met het bij Greeven bl. 33 over Albertus van Lijfland voorkomende, vgl. Geld. Volksalm. 1887 bl. 127, 37 van mijn opstel: »Een Bisschoplijk Gelderschman herdacht". Daarin verzwegen wij, dat hij ook als Albert I van Bekeshovede, Buxhövden, aartsbisschop, vermeld wordt (zie *Nav.* XXXVIII, 379). Dat achter Büxhövden schuilt Buxte-, Boxtehude bij Staden in Hanover, leert *Nav.* XL, 326. Vóór zijne verheffing tot bisschop van Lijfland, stond hij dus eerder in betrekking tot, misschien wel aan het hoofd van het toenmaals reeds aanzienlijke geestelijk gesticht te B., en is hieruit ook zijne bekendheid met Albert van Staden, den opsteller van het Chronicon Livonicum, te verklaren. De eerste wij-

ding van het klooster Bethlehem, door Balduinus of Baldewijn II, bisschop van Utrecht a° 1178—95, had derhalve tusschen deze jaren plaats; de tweede, nadat het verbrand was, door Albert, die als kanunnik van het aartsstift te Bremen, in 1198 tot bisschop van L. was verheven, tusschen dit jaar en 1200.

Ook dit ons maandwerk verschaft hier en daar nog iets betreklijk Doetinchem. Voor de Gruitpoort (bij Slichtenhorst, de Doesburgerpoort), waardoor de gruit of gest van bier voorheen der stad werd toegevoerd (Greeven, bl. 57), zie bijv. *Nav.* XXXVII, 79. Van de *Nav.* XXXIV, 142, 3; 'V, 381 genoemde Heesen-, Hessenpoort, voorheen ook de Koepoort geheeten, zegt Gr. bl. 58, dat de Hessenkarren gemeenlijk er door in de stad komen, hetgeen den naam verklaart. Het is mooglijk, maar vanwaar dan de ook aan Greeven bekende variant Heselpoort, èn hier èn te Nijmegen [met zijn Hees (en Neerbosch)]? Komt de Homburgerpoort *Nav.* XXXIV, 142; 'VI, 368, 9 ter sprake; van haar zegt Gr. bl. 58, dat, dewijl ze in 1542 den naam had van Herboerigerpoort, en bij Slichtenhorst Burchpoort heet, deze namen blijkbaar in verband staan tot het nabijgelegen Ter Borch; doch verklaart niet te weten, »hoe daaruit de tegenwoordige naam ontstond". Ze zijn denklijk als dubbelnamen aan te merken; en Homburgerpoort laat zich geleidelijk verklaren uit de aanwezigheid bijv. van (Henricus) v. Homberch ter stede, die in 1228 uit zijne landerijen verplichtingen had te kwijten aan het klooster Bethlehem (Bn Sloet, Oorkdbk bl. 515). — In het voormalig richterampt van Doet. lag in 1671 de hof ter Gunne (*Nav.* XXXIV, 491), een naam te Deventer als familienaam in zwang. — Over de Kemnade (te Zeddam) vgl. *met* Gr. bl. 91 (en 65) *Nav.* XXXIX, 441, 501, *naast* Werner's opstel in Geld. Volksalm. 1889; over den Slangenburg [1]) Gr. bl. 89 *met* Werner's gegevens uit de genealogie v. Baer t. a. pl. bl. 65, 6. — De graven v. den Berg waren, blijkens *Nav.* XXXVII, 209, ook in het land van Doet. gegoed. — Vermeldt Greeven bl. 71 twee vicarieën van St. Maria, benevens eenen kerkdienst van O.-L.-Vr., gefundeerd in de Groote, oorspronklijk aan St. Catha toegewijde kerk: zie eene

[1]) Aldaar in 1829 in het kasteel nog een keurig behangsel, met voorstellingen uit Don Quichotte.

broederschap ter eere van St. Maria *Nav.* XXXIX, 253, 4 vermeld. — Terwijl de magistraat en de kerkmeesters van Doet. 25 Juni 1530 den magistraat van Groenlo uitnoodigden tot viering van een klokkendoop (*Nav.* XXII, 390), na den zwaren brand van den jare 1527 (vgl. Greeven bl. 67); werd in 1564 de groote in 1875 verkochte torenklok door Wilh. Wegewart gegoten, welker opschrift *Nav.* XXV, 332 heeft bewaard. Oogt deze omstandigheid niet op eenen aanvang van Geloofsverandering (Reformatie) ter stede? Greeven bl. 40 echter verzekert, dat vroeger dan in 1579 er geene vergaderingen der Hervormden hebben plaats gehad. Vermeldt Gr. bl. 61 Petrus Eeltink [1]), in 1611 en '37 rector der Lat. school, tevens »orgelista en psalmista": *Nav.* t. a. pl. bl. 553 noemt April 1761 M. de Graaf als organist, die ook t. a. pl. bl. 110 op de lijst van Maart 1760 voorkomt als M. de Graef [2]).

Volge thans eene lijst der predikanten, omdat deze menigen naam oplevert, die zijnen weerklank vindt in dit maandwerk, dat van meerdere plaatsen de predikantenreeks leverde.

1. Georgius Molnerus (v. Moln). Hij telde Dec. 1600 185 lidmaten, waaronder vele militairen van het garnizoen der vesting. Toen hij reeds 39 jaren zijnen dienst alhier had waargenomen, trad hij 6 Oct. 1639 in den echt met Gerarda ten Hage, wed^e^ van Albert Tengbergen [3]), burgemr en ambtman te Zutfen. In 1640 of 41 emeritus geworden, of overleden. Zijn verzoek d.d. 10 Maart 1626 (waarbij hij zich Ter Mollen teekende) werd 18 Juli door de Staten van Geld. ingewilligd, en een tweede pred. beroepen in den persoon van

2. Valentinus Weideman, pred. te Zelhem, dood (vermoedlijk aan de pest) 15 Nov. 1636, als wanneer men in zijne plaats beriep

---

[1]) Naast Vinkenburg of den Vinkenborg, aan de Slinge, in IJzevoorde, — in 1534 was een Jan Vinke burger van Doet. (Gr. bl. 19), — ligt Eeltink, eene landhoeve, van welke in 1829 J. Scheurleer, raad te Doet., eigenaar was (ibid. bl. 91). Aan eerstgenoemd gebouw is wederom een geslachtsnaam ontleend; immers te Doetinchem trad Mei 1872 A. Vinkenborg met H. G. Bulten, en H. W. Resink met A. C. Vinkenborg in den echt. A. Vg, en A. C. Vg vermoedlijk broeder en zuster.

[2]) J. J. de Graaf (*sic*) was destijds organist en klokkenist te Amsterdam (ibid.)

[3]) In 1681 waren H. en T. Tengbergen gildemeesters te Doetinchem (Gr. bl. 63).

3. Henricus Westranius, pred. te Koesveld, in 1640 vertrokken of overleden.

4. Theodorus Tholenius, pred. (vermoedlijk) te Gendringen, bev. 14 Nov. 1641, † 1652, gehuwd met Catha Mols.

5. Barchardus Lomeijer, in 1656 vertr. naar Zutfen [1]).

6. Ds. Colonius, onzeker van waar of wanneer, in de plaats van Georg Ter Mollen. Kort vóór 1672 (inval der Franschen) overleden, na 30-jarigen dienst [2]). Vindt aanvulling in *Nav.* XXVI, 93.

7. Wilhelmus Terstall, geb. te Doesburg [3]), in 1652; tr. 21 Sept. 1652 evengenoemde Catha Mols; predikte 28 Maart 1667 afscheid, vertr. naar Doesburg.

8. Johs Lomeijer, s.min.cand. en conrector te Zutfen, bev. 30 Juni 1667 door Ds. Colonius. Predikt Mei 1670 afscheid na bekomen ontslag, en vestigt zich naar het schijnt, te Zutfen.

9. Johs Piscator [4]), pred. te Terborgh, bev. 28 Aug. 1670 door Gosuinus Brantius, classicaal inspector. Volg. *Nav.* XXXI, 187 noot 1, in 1689 of 91 vertr. naar Eindhoven, † 1703. Greeven bl. 48 is hier onvolledig. Vgl. nog *Nav.* XXV, 12 (wapen).

10. Isaac Umbgrovius, bev. 14 Sept. 1763 door Johs Piscator. Een jaar later vertrokken of gestorven.

11. Gerbrand Henricius, pred. te Rekken, bev. 20 Dec. 1674 door Piscator. Na 9-jarigen dienst vertr. of overleden.

12. Wilhelmus Wachtendorp. pred. te Groenlo [5]), bev. 13 Juli 1684 door P. Wegens zwakte 5 Apr. 1713 (zijn sterfjaar) emeritus.

13. Ds. v. Weerde(n), onzeker van waar [6]), in 1700 in den dienst alhier gekomen, omdat het 20 Apr. 1721, toen hij, 66 jaren oud en

---

[1]) Zie Gr. bl. 95, die voor hem naar het Zutfensch Passieboekje verwijst.

[2]) Na zijn overlijden nam de cand. Daniël Vos gedurende één jaar den dienst waar, en werd dåarna pred. te Zelhem.

[3]) waar zijn vader Willem T. woonde.

[4]) nadat de 13 Juli 1670 beroepen Sebastiaan Damman Crusius, pred. te 's Heerenberg, bedankt had wegens eenige apparente onheilen, die de gemeente te Doet. vanwege de Gravinne v. den Berg bedreigden.

[5]) nadat Henricus Bekking, pred. te Varseveld, ber. 5 Juni, bedankt had.

[6]) uit Weerda in Munsterland?

blind, emeritaat aanvroeg, bleek, dat hij 42 jaren dienst had, waarvan 21 te Doet. [1]).

14. Ottho Solner [2]), pred. te Groenlo, bev. 2 Sept. 1713 door v. Weerden, † 1720.

15. Petrus Dreux, pred. te 's Heerenberg, bev. 10 Nov. 1720 door Ds. L'Espière, pred. te Doesburg. Emer. 5 Juni 1757.

16. Adolf Hendrik Noot, pred. te Beek en Ubbergen [3]), bev. 22 Nov. 1722 met Tit. 2 vs. 7, 8 door Dreux, deed intrede met Jez. 62 vs. 6a; vertr. 20 Aug. 1743 naar Doesburg.

17. Petrus Isak Schrijver, pred. te Warnsveld, ber. uit een gros van 32 personen, bev. 29 Maart 1744 [4]) door Dreux, met Hagg. 2 vs. 5; deed intrede met Ps. 8 vs. 3. Vertr. in 1755 naar Deventer.

18. R. (J.) Schot(t), S. Min. cand. [5]), ber. uit een gros van 36 personen, bev. 28 Maart 1756 door Dreux, met Exod. 29 vs. 40, 1; deed intrede met Ps. 119 vs. 171—5, † 29 Mei 1792.

19. Gerhard Everwijn, pred. te Weesp, bev. 27 Nov. 1757 door Schot, met Tit. 2 vs. 15; deed intr. m. Zeph. 3 vs. 9; † 1783 [6]).

20. Amos Lambrechts, pred. te Genemuiden [7]), bev. 18 Apr. 1784

---

[1]) Tot aan zijn emeritaat werd de dienst waargenomen door den prop. H. R. Ampsinck.

[2]) Met hem stond op het zestal Ds. Vermeer te Bredevoort.

[3]) Het beroep werd overgebracht door den Secretaris Cremer met Lambert ten Ham en Teunis v. Essen, hebbend Burgemr v. Dam zich wegens affaires verschoond. Anthonius Christiaans, pred. te Warnsveld, uit een 30- en 6-tal beroepen had bedankt.

[4]) In dit jaar, 6 Nov. werd de nieuwe Psalmberijming te Doet. ingevoerd.

[5]) sedert vier jaren. Ten zijnen gunste schreef de scholtus v. Brantsenburg aan den burgemr Cremer, eenen brief, die eene aanbeveling bevatte van de Gouvernante, prinses-wed. van Oranje, vóór wie hij met veel lof gepredikt had. Greeven bl. 50 noemt hem eerst R. Schott, daarna J. Schot, verv. weder Schott. Zie Schot *Nav.* XXXVIII, 233 noot. Den 11 Febr. 1863 benoemde de gemeenteraad te Haarlem J. H. Schot tot kastelein van het Prinsenhof, aan welken werkkring de functie van amanuensis der stads-bibliotheek en van het lees-museum verbonden is.

[6]) Op den 17 Juni 1762 werd er eene collectie gehouden voor een zwaren brand te Steenderen, op verzoek van Ds. Hartog aldaar. En in 1770 gaf de gemeente 16 gl. aan de gevluchte Poolsche dissidenten.

[7]) H., Meerma, pred. te Zwartsluis, 27 Nov. 1783 beroepen, had bedankt.

door Schot met Hand. 10 vs. 33; deed intrede met Hand. 13 vs. 37, 8; Jan. 1817 emeritus.

21. Joh. v. Slochteren, pred. te Hoog-Keppel en Keppel-Binnen, bev. 18 Nov. 1792 door Lambrechts met 1 Tim. 4 vs. 22; deed intrede met Joh. 9 vs. 36. Vertr. in 1804 naar Hoorn [1].

22. Boudewijn Clement [2], pred. te Genemuiden, ber. 18 Juni, bev. 1 Sept. 1805 door Lambrechts met Matth. 13 vs. 3—9; deed intrede met 2 Kor. 5 vs. 14. Emer. 14 Mei 1816.

23. J. H. v. Diest, pred. te Bathum [3], bev. 5 Jan. 1817 door Lambrechts met Matth. 13 vs. 48—50; deed intrede met Matth. 28 vs. 18—20; predikte afscheid met Openb. 3 vs. 3a in 1821 (nà 21 Aug. en vóór 6 Nov.), vertr. naar Lopik.

24. D. Molenaar, pred. te Nieuw-Loosdrecht, ber. 18 Febr., bev. 13 Juli 1817 door v. Diest met 1 Kor. 16 vs. 10b; deed intrede met 1 Kor. 3 vs. 9; predikte met 2 Kor. 6 vs. 1 afscheid 25 Maart 1821, vertr. naar Middelburg.

25. Ahasuerus Franken, pred. te Muiden, ber. 12 April, bev. 21 Aug. 1821 door v. Diest, met Phil. 2 vs. 29; deed intrede met 1 Kor. 4 vs. 4b; ontving 7 Nov. 1822 eervol ontslag, vertr. naar Delft [4].

26. Barend Stemberg, pred. te Herveld, bev. 14 Apr. 1822; predikte afscheid 2 Nov. 1823, vertr. naar Zutfen [5].

27. P. C. Hugenholtz, pred. te Woudenberg, bev. 4 Mei 1823 door zijn vader P. Hug., pred. te Utrecht. Vertr. 23 Apr. 1826 naar Harderwijk [6].

28. J. B. Barenbrugh, pred. te Spankeren en Dieren, bev. 2 Mei 1824 door Stemberg, predikte 28 Sept. 1828 afscheid, vertr. naar Zierikzee.

---

[1]) Den 22 Juni 1797 hield men een bidstond voor de veepest.

[2]) Eerst was 24 Jan. 1805 ber. A. Santberg, pred. te Keppel, met het lot tegen H. Hesselink, pred. te Apeldoorn, welke laatste daarna ber. werd, evenals Ds. Lulofs, pred. te Warnsveld, ber. 25 Maart.

[3]) Waar gelegen? Is 't Battum of Batmen in Overijsel? G. Lamers, pred. te Hoog-Keppel en Keppel-Binnen, had bedankt.

[4]) Destijds ontstond er gebrek aan predikanten in de Vaderl. kerk; weshalve Doet. in 1821 *f* 57, in 1822 *f* 51, 14 bijdroeg tot het fonds voor de Theol. studiën.

[5]) nadat hij al eens eerder voor Zutfen, en ook voor Leiden had bedankt.

[6]) nadat hij een beroep naar Delfshaven, en een naar Middelburg had afgeslagen.

29. J. Brave [1]), pred. te Maarssen, bev. 15 Oct. 1826 door Barenbrugh; predikte afscheid 29 Juli 1827, vertr. naar Arnhem.

30. K. H. Greeven, pred. te Hoogvliet, bev. 9 Dec. 1827.

31. P. v. Amerom, ber. 15 Nov. 1828 [2]), bev. 15 Apr. 1829 door Greeven, die in zijne »Beschrijving van D." met dezen zijne lijst eindigt.

Noemt *Nav.* XXXII, 350 nog Johs Stumph, in 1697 of '98 pred. te Doet., in 1715 te Puiflik en Leeuwen, enz. enz., zie aldaar; wij zagen ons in staat gesteld, de reeks tot op heden voort te zetten. Indezervoege:

P. v. Amerom, die van Aalsmeer gekomen was, † als pred. te D. 23 Oct. 1834. Zijn bevestiger, Ds. K. H. Greeven, vertrok 18 April 1830 (naar ?)

32. H. W. de Wilde, pred. te Spankeren en Dieren, bev. 8 Aug. '30, emer. 1 Jan. '56.

33. H. M. G. Koolhaas, pred. te Zandvoort, bev. 30 Oct. '36, emer. 8 Oct. '71.

34. B. J. Westerbeek v. Eerten, pred. te Varseveld, bev. 1 Juni '56, † 2 Jan. '88.

35. J. G. P. Muller, pred. te Vorden, bev. 7 Apr. '72, vertr. 28 Sept. '73 naar Dinksperlo.

36. A. J. P. W. de Wilde, pred. te Gorsel, bev. 20 Apr. '74, vertr. 2 Nov. '79 naar Beilen.

37. P. Moll, pred. te Pijnakker, bev. 2 Mei '80, vertr. 7 Oct. '88 naar Maastricht.

38. P. Barbas, pred. te Delden (eerder te Amerongen), bev. 21 Oct. '88, vertr. 10 Nov. '89 naar Haarlem.

39. A. H. den Boer, pred. te Muiden, bev. 5 Mei 1889, nóg aldaar.

Voor de Lutherschen vgl. *met* Gr. bl. 77, 8 het *Nav.* XXX, 232; 'VI, 198 noot 1 berichte.

Handelden wij *Nav.* XL, 233, 4 over den naam der aloude stede; laat ons dit artikel sluiten met de vermelding van eenige voorbeelden

---

[1]) H. J. Hattink, pred. te Rijssen, had bedankt.

[2]) Den 1 Oct. 1828 bedankte Hattink andermaal, gelijk ook deed 18 Oct. J. H. Dumans, pred. te Harmelen.

van oud- en nieuw-Doetinchemsch. *Gichte* (vgl. *Nav.* XXXIX, 275, 6 ; XL, 426) : »Scepen tho D. tho wesen in der vrije Stadt. Recht sal mi lieft wesen, onrecht sal mi leed wesen, *rechte gichte tho doen* tussen twijer mannen tale, recht ordell tho wijsen, nha mijne vijft sinnen unde heymelicken raet der Scepen niet tho melden. Dat mij Godt helpe". Dus luidde de eed der schepenen te D. in 1525 (Gr., bl. 81). — »Met dezen eed is a° 1567 die eerbaere und frommen Hendrik Runtholt in den Rechterampt van Doetinchem ucht bevel van den Coninck van Spanje unser genadigsten Heer, op zondag 27 October in tegenwoordigheid der alinger Schepenen *gestadigt* = bevestigd (ibid. bl. 82). — »Doetinchem dreef een sterken handel, en behoorde tot de Hanzesteden. Zutfen ontving de brieven van samenroeping tot de groote vergadering van dat beroemde verbond, in welke brieven de punten, die men behandelen moest, stonden aangeteekend, en van welke brieven de stad Z. het *wederkleed* of afschrift zond aan Doesburg, Doetinchem, Grol en Lochem" (ibid. bl. 60). — »Door een seer doncker *schoer*" [= scure, scuere, d. i. onweersbui (Oudemans, Mid. Nederl. Wrdbk)] [1]) en onweder... met veel haegel, wint en gedruijs vermenght,... »en eijndelijk" (heeft de stads-timmermansknecht Conrad) den brandenden *maeckelaer* of *middelaer*, (steun- of middenbalk?) well een man oft anderhalft lanckte en rondom *bekaalt* (bekoeld? In den samenhang schijnt »verkoold" beter te passen) daer men boven niet met water bij konde komen", — het opperste van den kerktoren was door den bliksem in den brand gezet, — aftgesaegt" (MS.-aanteekening a° 1702, Gr. bl. 67, 8). — »Ook heeft men er (in het Ambt-Doetinchem) veel veengrond, waaruit men eene soort van turf vervaardigt, *kluen* genaamd" (ib. bl. 87). — Telde Ambt-Doet. bijv. in 1626 zes buurtschappen: in 1829 vond men er vijf (Dichteren, Gaanderen, IJzevoorde, Langerak en Oosselt) ; zijnde de Catharina-mark of Stadsheide bij IJzevoorde gevoegd ; deze buurtschappen hadden in 1829 geene afzonderlijke besturen of opzichters, doch in elke buurtschap trof men

---

1) *Nav.* XXXI, 92 is schuere, scure z. v. a. schor. Dit kan passen bijv. op Schoerberg, heuvel te Kesselloo, bij Leuven. Deze heuvel wordt vermeld in »Dietsche Warande" (Gent, A. Siffer) 1890 bl. 25. Vgl. *Nav.* XL, 298. – Opmerklijk is t. a. pl. *Bos*voort, eigenlijk *Baets*voort, voormalige hoeve aan den voet van den Cesarsberg (bij Leuven).

twee Rotmeesters aan, die bij rondzeggingen hunnen dienst bewezen, hetwelk *rotbaren* werd genoemd (ibid. 88). — Het vlas heet er steeds *lijn* (uit de dagen van Kiliaan en Meyer). — De bewoners van een boerenerf noemde men omstr. 1829 nog gemeenlijk met den naam hunner plaats; voor den man met het bijvoegsel »boer", voor de vrouw met het toevoegsel »meuje" (= tante); zoo heette bijv. de boer van de plaats 't Klooster, Klooster*boer*, en de vrouw Klooster*meuje* (ibid.).

Als eene bizonderheid sta hier nog, — zie Gr. bl. 20, — dat Ternisse, hopman te Doet., in 1568 aan de burgerij aldaar een nieuw rood vaandel schonk als eerbewijs voor betoonden ijver, toen hij zijn volk ter plaatse met volle betaling afdankte. De verschijning van dit roode vaandel, het »bloedvaandel" geheeten, door den Doetichemmer Jacob Verhagen gedragen, vóór het door den overste de Hautepenne [1]) bezette Deventer in 1569, maakte zulk eenen indruk op de krijgslieden dezer stad, dat zij haar overgaven.

Hedendaagsche vermaardheid verwierf de Graafschapsche stede door de stichtingen van Ds. J. v. Dijk Mzn, welke inzonderheid het vaderlandlievend doel beöogen van voorziening in den predikanten-nood, waaraan onze Hervormde Kerk tegenwoordig lijdend is.

Ek-en-Wiel, 1 Juni 1890. JAC. ANSPACH.

Sluis. Grafzerk op het stadhuis (XXX, 27; XXXIII, 122; 'VI, 27). De laatste lezing is, hoogstwaarschijnlijk, nog niet geheel de ware. Ik vermoed, dat men bij een nogmaals herhaald onderzoek zal bevinden, dat in plaats van brito moet worden gelezen *pbter*, of eene andere, maar soortgelijke verkorting van het woord *presbyter*. Als men dit aanneemt, is het geheele opschrift duidelijk, en zegt het, dat [H]ugo quatooch priester was van de »tegenwoordige" of »hedendaagsche" parochie van Deede (samentrekking van De Eede). Ook is het woord *[h]odierna*, als »tegenwoordige" of »hedendaagsche" niet moeilijk te verklaren. De Eede is eene gemeente niet verre van Sluis gelegen. Ingesloten door Heille, Aardenburg en St.-Kruis, in Zeeland, en door Middelburg, Maldegem en St.-Laurens, in Oostvlaanderen, ontleent zij haren naam aan den voormaligen zeeboezem De Ee, die

[1]) De Geld. Volksalm. 1842 bl. 66, 7 deelt een edelen trek van hem mede, door ons in de Nederl. Heraut 1889 bl. 206 herdacht.

in de 13e eeuw werd bedijkt. De gemeente De Eede ontstond echter eerst in de 16e eeuw, dus in de eeuw waarin Hugo Quatooch stierf, ter plaatse waar vroeger twee dorpen stonden, St.-Baafs en O.-L. Vrouw Bezuiden, welke dorpen, ook in diezelfde eeuw, door oorlog en watervloeden waren ondergegaan. De juiste datum van dien ondergang is niet bekend, maar het opschrift der grafzerk waarvan hier sprake is, leert ons nu, dat die vóór 1532 moet hebben plaats gehad: het woord [*h*]*odierna* toch duidt aan, dat de nieuwe of »hedendaagsche" parochie De Eede in dit jaar reeds bestond. — De drie aalvorken vormen waarschijnlijk het wapen der gemeente of der parochie, en doelen ongetwijfeld op den toestand der gemeente, bestaande uit ingedijkte en ingepolderde gronden.

Gent. TH. J. I. ARNOLD.

Bachu of Backu (XXXIX, 60), — later in Zalt-Bommel aanwezig; dus toen in Gelderland. Zie eene Alarda Backus of Backhues (geb. te Dordrecht) *Nav.* XXIII, 272 vermeld. Bakhuis, een goed te Almen (bij Zutfen), luidde in 1188 domus Bachus (Bn Sloet, Oorkdbk v. G. e. Z. bl. 370), destijds eigendom van Hendrik graaf van Dalen, den stichter van het slot te Diepenheim, en van zijne gemalin gravin Regenwite. Zou dit Bakhuis niet de bakermat zijn? Zoo ja, dan kan Almen misschien gegevens verstrekken, indien deze plaats oude actenboeken bezit. — In het niet zoo heel ver van Almen verwijderde, ten oosten daarvan liggende Haaksbergen, trof men weleer v. Backem aan als gegoed, bijv. Johan v. B. a° 1484, grootvader van Frederick v. Backen (*sic*) a° 1513 (Overijs. Arch. IV, 401; V, 284). Deze geslachtsnaam, z. v. a. v. Beekhuis, noopt tot de duiding van Bachus (te Almen) als »beekhuis"; liever dan als »bakhuis", d. i. een afzonderlijk huisje, oorspronklijk bestemd tot het bakken van brood, gelijk men onder die oude benaming, doch tegenwoordig voor andere doeleinden gebezigd, nog wel bij oude landbouwerswoningen ziet staan.

J. A.

Versfelt. In antwoord op *Nav.* XL, 183, het volgende. 1°. De Theodericus a° 1260 in Bn Sloet's Oorkdbk n° 826, bl. 807, wordt weliswaar niet genoemd de Versevelde, maar het blijkt uit dat stuk,

dat hij miles was in Varseveld, van Groot-Schalking aldaar. Hij had dit goed in leen van Bernard miles van Velen, die het in leen had van Sweder, miles van Ringelberg; hij was alzoo onderleenman. 2°. Is 't zeer goed mooglijk, dat het oorspronklijk wapen verloren is, of veranderd in het thans gevoerde, evenals bij de familie Holland, die tijdelijk gevoerd heeft in zilver eene gouden zon en daaronder een omgekeerden gezichts-wassenaar, en in elken der vier hoeken eene ster, alles van goud; totdat ze haar oorspronklijk wapen »in blauw, bezaaid met tien zilveren leliën, een klimmenden en aanzienden zilveren leeuw over alles heen" weder terugvond.

Weert. TH. G. VERSFELT.

Herbergnamen (XL, 206). Twee oude en ouderwetsche herbergen in de friesche gewesten, dragen nog zulke bijzondere namen; te weten: »de Klanderij" [1]), buiten de Wirdumerpoort te Leeuwarden, en »de Slingerij" (ook wel Slingerie, en zelfs Slingorie geschreven), buiten Der-Aa-poort te Groningen. Van waar die namen? De herberg »de Benthem" te Leeuwarden, is een zeer oud gebouw, oogenschijnlijk uit de 15de of 16de eeuw dagteekenende [2]).

ARCADIUS.

Boevenklok (XXXIV, 510; 'V, 30, 156). In den Messager des sciences historiques etc. de Belgique 1889 p. 403 leest men nog: »Donc, après le son de la dernière cloche (het luiden van de leste clocke — également appelée de diefKlok), les honnêtes gens se retiraient en leur logis, et la rue devenait le rendezv-ous de tout ce que la ville comptait de brigands et de mailfaiteurs". (L'éclairage public à Gand.)

A. C. SNOUCKAERT V. S.

VRAGEN.

Maastricht. Waterpoortje. In het Utr. Prov. en Sted. Dagblad van 10 Mei '90 staat het volgende bericht. »Te Wijk (Maastricht) is men

[1]) naar een lid der fam. Clant? Of naar iemand van den naam Klander, en desgelijks het volgende naar eenen Slinger? Vgl. ook den kalandermolen van *Nav.* XL, 417. RED. [2]) In 1500 was Everwijn graaf van Bentheim stadhouder van Friesland [Tegenw. Staat v. Fr. XIV dl, 1e St. (1785) bl. 191]. RED.

op dit oogenblik bezig een der oudste en merkwaardigste gedeelten der Maastrichtsche bevestiging, het zoogenaamde Waterpoortje, te slechten. Met dit poortje verdwijnt het laatste historisch overblijfsel van de plaats, waar de Romeinen eene brug over de Maas sloegen". Wat is de reden van dit wandalisme ?

H.

Handschoen. Deventer munten van Hendrik II (1002—1024 keizer sedert 1014) met de »hand(schoen)" er op afgebeeld. Men vindt de afbeelding dezer denariën bij v. der Chijs (IX), »De Munten der Frankische en Duitsch-Nederlandsche vorsten" (plaat XVI n⁰ 4—8), en bij H. Dannenberg, »Die deutschen Münzen der sächsischen und fränkischen Kaiserzeit" (Tafel XXIV n⁰ 563). Deze laatste noemt het daarop op de Vz. voorkomend voorwerp, ook alleen een »hand", en treedt in geene verklaring daarvan. V. der Chijs merkt echter blz. 177 op, dat het is eene naar boven gerichte uitgestokene hand, als aan een schild gehecht (zie n⁰ 4—6), doch bij n⁰ 7 rust de hand op den cirkel, en bij n⁰ 8 is zij geheel los. Onlangs verscheen in de Annuaire de Numismatique (Mars-Avril 1890) eene notice van W Froehner, getiteld »Le Gant dans la Numismatique Byzantine". De handschoen duidelijk op een viertal aldaar afgebeelde munten voorkomend, is bij Froehner het zinnebeeld van een gerechtelijken afstand »Le prince qui abandonnait l'exercice d'un droit quelconque .... ôtait le gant de sa main dextre et le remettait à la personne qu'il investissait du pouvour, pour marquer, par cet acte symbolique, qu'il se dépouillait d'une chose qui lui appartenait". De uitgestoken hand op de Deventer munten (zegt v. der Chijs) wil men laten zinspelen op de betaling van tol; en dan zou deze denarius een tolpenning zijn. Vrage: is het niet de handschoen, en een symbool van het aan Deventer afgestaan (tol- en) muntrecht ?

L. J. D.

Vergaard geld. De bewoonsters van het Barbara-gasthuis te Haarlem ontvingen vroeger sommige buitengewone preuven of voordeelen, waaronder »dertig stuivers aan »vergaard geld"". Wat beteekent dit?

JANSSEN V. RAAIJ.

Penningen. Welke zijn de volgenden?

1. IJzeren penning, groot 36 m.M. diam. Vz. Links-gewend borstbeeld, waaronder Grieksche letters. Kz. Een lichtstraal uit een hemellicht in eenen brandspiegel vallend, wordt door den spiegel teruggekaatst op een altaar, dat daardoor ontstoken wordt. Omschrift: »Deo gratias". — 2. IJzeren penning, groot 39 m.M. diam. Vz. Een knaap, in biddende houding, ligt geknield vóór een stoel. Omschr.: »Remember the creator in the days of thy youth". Kz. In een cirkel op eene tafel (op welker rand: »Learn to live") een bijenkorf met zwermende bijen. Omschr.: »The reward of attention & industry". — 3. IJzeren penning, groot 39 m.M. diam. Vz. In een bekransten cirkel een driehoek, in wiens hoeken drie speelkaarten, t. w. schoppen- en klaveren-aas en harten-negen. Omschr.: »Vereint durch Freundlichkeit". Kz. Een haan vechtend tegen twee andere hanen. Omschr.: »Zum klugen Widerstreit". — 4. IJzeren penning, groot 50 m.M. diam. Vz. Het laatste avondmaal. In de afsnede: »Solches thut zu meinem Gedaechtniss". Kz. Zinnebeeldige voorstelling. In de afsnede: »Wandle vor mir und sey fromm". Omschr.: »Sey getreu bis an den Tod, so will Ich dir die Krone des Lebens geben". 5. Eenzijdige ijzeren penning, 38 m.M. diam. Een bekranste naakte knaap, een bokaal in de eene, een druiventros? in de andere hand, zit op een vat [1]). Omschr.: »Jungantur gaudia Musis" [2]). — 6. Geelkoperen penning met oog, diam. 45 m.M. Vz. Maria met het kind Jezus boven eene kerk. 't Geheel in de wolken. In de afsnede: »Roma". Kz. Vier standbeelden boven vier ingangen eens tempels. Daarboven: de Heilige Geest in de gedaante eener duif. In de afsnede: »Introït [3]) portas eius".

O.-Beierland. J. KARREMAN.

[1]) Bacchus. RED.

[2]) Leus van studentenvereenigingen, bijv. van dat te Deventer, toen, een veertigtal jaren geleden, het Athenaeum er nog bestond. RED. [3]) Introïte? RED.

GESCHIEDENIS DER LETTERKUNDE.

Jacob Crom (XL, 289). Dr. G. D. J. Schotel zegt in zijn »Vaderlandsche Volksboeken" I, 9: »Wanneer en waar de eerste almanak in ons vaderland het licht zag, is onbekend. Alleen weten wij dat er in 1494 te Middelburg bij Jacob Crom een gedrukt werd". Hoe Sch. dit wist, zegt hij niet; en het vorenstaande zal ook wel onjuist zijn; althans uit de Middelburgsche stadsrekeningen van 1494 en '96 blijkt, dat J. Crom almanakken aanbood, die hij »gemaakt", niet gedrukt had, en tevens, dat hij »medicijn", niet dat hij drukker was. Voorzoover mij bekend, komt overigens in het stadsarchief van M. niets omtrent hem voor. Wat ik omtrent zijne almanakken vond, deelde ik mede in »De stadsrekeningen van Middelburg" (Archief uitgegeven door het Zeeuwsch Genootschap der Wetenschappen, VI, 1, 75).

Domburg. H. M. KESTELOO.

Vomelius (XL, 290). In »Naamlijst der predikanten sedert de Hervorming totnutoe in de Hervormde gemeenten van Friesland" nagelaten MS. van wijlen Ds. Romein te Schermer en uitgeg. door het Friesch Gen. voor Geschied-, Oudheid- en Taalkunde, komen, — zie 't register — twaalf predikanten van dezen naam voor.

Vomelius. Over Cyprianus Stapert Vomelius of van Wommels (zooals Viglius Aytta Zuichemius, van Zwichem) en diens geslacht, hield ik indertijd eene lezing in het Friesch Genootschap. Bij mijne nasporingen daaromtrent heb ik geen enkel bewijs kunnen vinden, dat aan dit geslacht de bedoelde predikantenfamilie Vomelius verwant was. Ik vermoed, dat men tot deze veronderstelling is gekomen door vereenzelviging der namen Cyprianus en Sybrandus. Maar Sybrandus is de Latijnsche naam van Sybren, en Cyprianus niet van Sybren, maar vrij zeker van Sybolt. Zoo b. v. Sybolt v. Popma: Cyprianus à Popma. Ook den naam Gerrit vond ik onder de Stapert's niet vermeld. Waarschijnlijker komt het mij voor, dat Sybren Gerritsz., zoon

van eenen eigenerfde, voor zich en zijn geslacht, als afkomstig van Wommels, den naam Vomelius als geslachtsnaam heeft aangenomen. Uit de »Naamlijst der Predikanten" van Ds. Romein, uitgeg. door het Fr. Gen. in 1886 en '88, blijkt o. a. dat Sibren Gerritsz. leefde in 1580 en stierf in of kort na 1614, van wien zonen zullen zijn geweest Petrus Sibrandi V. (1603) en Meinardus S. V. (geb. 1576, † 27 Juli 1634); Abraham V. (1611); Johannes V. (1627, † Dec. 1653); een andere Johannes V. (1631), van wien een zoon zal zijn geweest Sibrandus Johannes V. (geb. te Leeuwarden, leefde 1657 en † 1694), wiens zoon was Theodorus V. (geb. te Bolsward, leefde 1694, † 1752); Mattheus V. (1626, † 11 Febr. 1665); Henricus V (1658) en diens broeder Petrus (1659) en Jacobus V. (1650, '84). — Voorzoover mij bekend, bestaat er van dit geslacht geene genealogie.

Kollum. ANDREÆ.

Boekbezichtiging. Vooraan sta, naar tijdsorde, de Noord-Brabantsche Volks-almanak 1890, onder redactie van Helmond's archivaris Aug. Sassen; met afbeeldingen, Helmond, Aug. Pellemans, *f* 1.25 (waarlijk een spotprijs). Schonk voor het wegens gebrek aan belangstelling van de zijde van het geletterd publiek gestaakte Tijdschrift, — zie *Nav.* XXXVII, 696, — de almanak 1889 als jaarboekje (kl. 8vo) voor Noord-Brab. Geschiedenis, Taal- en Letterkunde, eenige vergoeding; deze werd door dit publiek zóó erkentlijk en welwillend aanvaard, dat de jaargang 1890, hoewel op den titel, schier al te bescheiden, nog »Jaarboek*je*" en »*Volks*almanak" genoemd, als een kloek boekdeel gr. 8vo kon verschijnen [1]). Een jaarboek voor N.-Brabant inderdaad! Want de kalender bevat al de heilige en heiligendagen, vermeldt den heilig van iederen dag; en bewijst alzoo ook

---

[1]) met paginatuur voor het Mengelwerk, zich aansluitend aan die van het jaarboekje 1889, en voortaan over al de jaargangen doorloopend; gewis, opdat men het Mengelwerk van verschillende jaargangen later onder een afzonderlijken titel in meerdere boekdeelen kunne vereenigen. Is dit de reden, dan stelle men in 't vervolg onder ieder artikel den datum, minstens het jaartal, achter de woonplaats der medewerkers; en verlieze de tijdige bezorging van Naam- en Zaak-register(s) niet uit het oog! — Mocht onze Geldersche Volksalmanak ook eens zulk een jaarboek worden!

aan niet-Roomsche letterkundigen een wezenlijken dienst. Hierop volgen »Bepalingen en tarieven der posterijen" voor het binnen- en buitenland, alsmede voor de Nederl. koloniën, de Rijkstelegraafkantoren in Nederland, met het Telegraaftarief en Tarief van het zegel; Staatsbestuur, Bestuur van Noord-Brabant (Indeeling der prov. Griffie), Rechtswezen (Hooge Raad der Ned., Gerechtshof te 's Hertogenbosch, Arrond.-Regtbanken, Kantongerechten), Lijst van al de Notarissen, Rijks-ontvangers, Inspecteurs, enz.; Rijkspolitie; Besturen van al de gemeenten, dienstdoende schutterijen, Hooger en Lager Onderwijs, Landmeters, Waterschappen, Kamers van Koophandel en Fabrieken, Eerediensten (R.-Kath. en Herv., vooral de eerste zeer uitvoerig); terwijl men achteraan Advertentiën aantreft. Dit alles worde hier opgesomd, ten blijke hoe een provinciaal »vademecum" zich gevoeglijk laat inrichten. Maar niet minder een waardige plaatsvervanger van het opgeheven Tijdschrift, door zijn mengelwerk. Hier opent Jhr. Mr. A. v. Sasse v. Ysselt de rei met »Het recht van Voorpoting in de Meijerij van 's-Hert"., ten klemmenden bewijze (geschied- en rechtskundig), dat dit recht niet uit gewoonte enz. ontstond, maar een zaaklijk, voortdurend recht is der geërfden [1]), oorspronklijk in 't leven geroepen door het uitgeven van »pootkaarten" van de zijde van den Landsheer. De heer v. Sasse voegde aan zijn opstel eene reeks van vroeger en later uitgegeven pootkaarten toe. — Dat Tongerloo's kloostergemeente, in 1578 wegens de Staats-beroerten naar 's-Hertogenbosch geweken, zich in haar refuge-huis ter stede deugdelijk gedroeg, wijst de heer Waltman v. Spilbeeck aan uit een aantal gelijktijdige getuigenissen, welke niet van belang ontbloot zijn voor de kennis van het kloosterleven dier dagen. — Verrassend is het viertal »Kaboutersprookjes van den heer Jacq. Cuypers (te Zeelst). Ze behelzen eene kostelijke bijdrage tot het (N.-Brabantsche) f o l k l o r e, dat, voor België en het buitenland zoo waardig vertegenwoordigd door het tijdschrift van Pol de Mont (Antwerpen) en Aug. Gittée (Charleroi (Gent, Ad. Hoste), over 't geheel ten onzent nog te weinig be-

[1]) In denzelfden trant dacht er, voor Gelderland, de rechtbank te Nijmegen over, bij vonnis van 2 Juli 1870. Te Ek-en-Wiel spreekt men van »het recht van overpoot".

oefend [1]), wegens hun werkkring door onderwijzers inzonderheid geschikteliјk kan opgediept worden. »Er valt", — zegt de heer Aug. Sassen terecht in het »Voorwoord" tot dit zijn Jaarboek", — nog zooveel op te teekenen, sprookjes, sagen, legenden, anecdoten, volkshumor, volksliederen, parabels, komische trekken, spotnamen, raadsels, en vooral, hetgeen tot de [2]) folklore der taal behoort". — Levert Helmond's archivaris eene bijdrage tot de kennis van muntspeciën a⁰ 1614 : de heer Th. Ign. Welvaarts, prior der abdij van Postel (bij Mol, België), de bekende geschiedbeschrijver zijner abdij en van het klooster Corsendonck (bij Turnhout) [3]), geeft in een zeer uitvoerig stuk, »Bijzonderheden van Helmond" betr. den eerdienst, en de beneficiën verbonden aan den dienst in de aloude parochiekerk aldaar, van welke hij ook grafschriften en wapenkwartieren mededeelt. — Aangenaam laten zich lezen de »Bijdragen tot de geschiedenis van het Onderwijs" van de hand des redacteurs, t. w. »Een schoolmr in het markgrp Bergen-op-Zoom vóór 1648". »Inkomsten van een koster-schoolmr in het land van Ravestein omstr. 1740"; »Eene latijnsche school in de Meijerij a⁰ 1797", — die daarop laat volgen »Bierbrouwerijen te Helmond in 1701", terwijl men, in aansluiting aan »Nog eenige woorden over de Berthouts" (Joh. Theod. de Raadt) eene »Nalezing omtrent de Berthouts", aan »Stamboom van den zeeheld Jan v. Amstel" (Jhr. Mr. A. v. Sasse v. Ysselt) en »Jan v. A." (Mr. A. C. Bondam), eenige gegevens betr. het »Geslacht v. A." aantreft van hem, die ons de eigenaars van »Het kasteeltje Kouwenberg" (te Vucht) 1549—1844 mededeelt, en eene eigenhandige afteekening levert van het kasteel Croy nabij Helmond, zoowel als van 96 wapens [4]), voorkomend op even zoovele in het gemeente-archief van Helmond aanwezige zegels, — eene korte, maar gewichtige bijdrage voor de N.-Brab. heraldiek, ook uit het oogpunt van wapen*kunst*. —

[1]) al schreef Dr. L. Knappert, pred. te Dokkum, eene belangrijke dissertatie over »De beteekenis der wetenschap van *het* Folklore voor de godsdienstgeschiedenis".

[2]) Moet »lore" onzijdig of vrouwlijk worden gebezigd?

[3]) die ook in »Nom. Geograph. Neerl." II gewenschte bijdragen leverde. — Wat is de naamsreden van Vestaensdonk (achter de Dusseldonk) bij Helmond, in 1626 (N.-Br. Volksalm. 1890 bl. 290). Wijzen Dussel en Vestaen op geslachtsnamen?

[4]) tusschen de jaren 1366 en 1692; de meeste uit de 15de eeuw.

Levert de heer Ch. C. v. Verreyt (Rotterdam) in zijn »De boekdrukkers en uitgevers te 's Hert." a⁰ 1484—1795, met de vignetten van sommige, eene bijdrage tot de geschiedenis der boekdrukkunst, welke Dr. A. M. Ledeboer († 19 Jan. 1887 te Deventer) zou hebben doen watertanden: de heer H. N. Ouwerling (Deurne) toont levendige belangstelling in de aloude historie zijner woonplaats, door, in aansluiting aan zijne beschrijving van het verleden der R.-Kath. gemeente aldaar (Dietsche Warande 1886), in aangenamen trant verslag te doen van de vestiging van het Protestantisme ten zijnent, alsook van den toestand eens geneesheers in zijn dorp a⁰ 1715—75. — Nog dienen vermeld »Opschriften in de Ned.-Herv. kerk te 's-Hertogenbosch" door Jhr. M. A. Snoeck (Hintham); en »Aanvullingen der geschied. v. h. Bossche bisdom" door Mr. A. C. Bondam (archivaris in N.-Br.), ten bewijze, hoe het bekende werk van L. H. C. Schutjes uit de in de gemeente-secretarieën onder de burgerlijke-stands-registers van vóór 1811 bewaarde Pastoorsboeken aanmerklijk kan worden aangevuld, ook hier en daar verbeterd.

Aanvulling hier, verbetering daar wellicht, kan laatstgenoemd werk ook toekomen uit een nieuw geschrift van Helmond's onvermoeiden archivaris; — nieuw, niet alleen, omdat het onlangs (Maart 1890, in de Werken van het prov. genp van Kunsten en Wetenschappen in N.-Brabant, 's Hertogenbosch, Gebr. Muller, nieuwe reeks, als n⁰ 4) verscheen, maar dewijl het eene eerste proeve is. Wij bedoelen »De Protocollen der Helmondsche notarissen" (a⁰ 1595—1798). En niet minder vindt de beoefenaar van plaatselijke en van kunstgeschiedenis, de navorscher van oude gebruiken, de genealoog, daarin »spyze naer heure gadinge". Den heer Aug. Sassen onze dank voor deze met een uitvoerig plaats- en naamregister [1]) verrijkte uitgaaf, die inzonderheid waarde ontleent aan het licht, dat ze in vele opzichten op het nog altoos te weinig gekende tijdvak a⁰ 1648—1795 vallen doet.

»Greift nur hinein in 's volle Menschenleben, Ein Jeder lebt's, nicht Vielen ist's bekannt, Und wo ihr's packt, da ist's interes-

[1]) Waarom daarin niet letter C (voorzoover = K) onder K en letter Z onder de S verwerkt? Mij dunkt, dit moest men altoos doen, ten minste bij archaeologischen arbeid.

sant" (Goethe). Indien Dr. H. Kleesing zich niet door dit treffend vermaanwoord van Duitschland's dichter-vorst had laten bezielen, en zich tevens niet had ingewerkt in den geest der »Leekedichtjens" enz. van P. A. de Genestet († 1861), onmooglijk zou hij een boek hebben kunnen geven als »Gedenkschriften van een Gewoon Mensch" (Rotterdam, Nijgh en v. Ditmar, 1890, 251 blzz., kl. 8vo, net uitgevoerd). Hij beschrijft het huislijk en gemoedsleven van eenen medicus, — bij uitnemendheid patholoog, — van zijne prille jeugd af aan, gedurende zijnen school- en studententijd, enz. enz.; is soms komisch, altijd vol echten humor; ernst en luim wisselen zich af in zijn geschrift, dat zelden overdreven, soms teekenachtig als in pastel, fijne, diep-menschkundige wenken geeft omtrent opvoeding, gezondheidsleer, onderwijs, muziek [1]); een geschaift, dat geen ontwikkeld paedagoog, zelfs al is hij hoogleeraar, ongelezen kan laten; hetwelk men met klimmend genoegen en telkens meer vrucht herlezen zal, als stemmend, het »Naschrift" uitgezonderd [2]), tot eene blijmoedige levensbeschouwing. Kortom, het is een waar boek, dat veel bevat, waaruit men ziet, hoe men in den beschaafden stand moet leven, laten en leeren leven.

J. A.

Officiersboekjes (XL, 317), — 1725 en v. Delft, R. Boitet, 1747—59 niet verschenen, 1765 Leyden v. den Deijster, 1791—92, 94 's Gravenhage Thierrij en Mensing, 1793 niet verschenen.

H.

Ach, mein lieber Augustijn! (XXXIX, 291). Ik las eens, lang geleden, in een Duitsch jaarboekje, dat Augustijn, een balmuzikant, op zekeren winternacht in eene sneeuwgroeve viel, en, met een warm sneeuwkleed gedekt als hij was, hierdoor in leven bleef. Hij was ingeslapen, en werd 's morgens door een bekende gevonden. Deze riep jammerend uit: »Ach, du lieber Augustijn!"

---

[1]) Des schrijvers denkbeelden aangaande huwelijk, gods- en eerdienst gaan wij stilzwijgend voorbij.

[2]) Van dit »Naschrift" is geen sterker tegenstelling denkbaar, dan bijv. »Matthias Jorissen, in den gelukkigen avond zijns levens" door J. A. Mom (Delft 1825), — ten blijke, dat men een nuttig besteed en genoeglijk doorgebracht leven ook nog wel aangenaam eindigen kan.

Hij hoorde dit, en het liedje werd door hem vervaardigd en gespeeld. Ik vernam 't vaak in mijn jeugd, maar, lacy, ook met eenen Piet Boddaert in de schaduw stellende variatiën.

G. P. ROOS.

VRAGEN.

Utrecht. Album Studiosorum der Hoogeschool. Er ontbreken dan Bellamy, Anna Maria v. Schurman, Alberthoma, en wellicht nog anderen; zie *Nav.* XXXVII, 235. Wordt de aldaar uitgesproken wensch van een Addendum en een Corrigendum vervuld?

H.

Ingen. Met den *Nav.* XL, 48 genoemden I. wordt immers bedoeld Simon Ingen? Deze was een bevallig dichter, blijkens een door hem uitgegeven bundeltje, onder den titel »De Getrouwe Herderin, Lantspel door S. I., met eenige Gedichten van dezelve", Amst. 1658, 8vo. Uit de korte voorrede, geteekend »Vreelandt den 15den van Herfstmaand 1658", blijkt, dat hij daar destijds woonde. »Verder is er van hem niets bekend", luidt v. der Aa, Biogr. Wrdbk, hoofdred. Schotel. Was het Geldersche Ingen zijne of zijner familie bakermat?

Popma v. Oevering — aldus *Nav.* XXV, 58, ter verbetering van Bouwsteenen (door J. P. Heye) II, 53 en 262, en »Messager des Sciences" (Gand) Année 1871 p. 93; en niet Oevering de Popma, — gaf omstr. 1720 te Amsterdam bij E. Roger uit »VI Suites pour clavecin. Opus I". De Popma's behooren te IJlst te huis, en een Oevering was in het midden dezer eeuw stadsbode te Leeuwarden. Wie kan iets over dezen componist mededeelen, en zeggen of hij zijn Opus I vervolgde?

L. J. D.

Staatsalmanak. Is deze wel betrouwbaar? Toevallig opslaande de lijst der ridders v. den Ned. Leeuw, zie ik b. v. niet vermeld de predikanten Verhoeff te Utrecht. Ook is het bekend, dat meer dan één de benoeming tweemaal gehad heeft. 't Schijnt dus, dat de meest officieele

van alle almanakken onbetrouwbaar is, en dat ook de authentieke lijsten niet worden bijgehouden.

H.

KUNSTGESCHIEDENIS.

Oosterbierum — is niet de *Nav.* XL, 291 bedoelde plaats, maar Oosterwierum. Althans, volg. v. Alphen's Nieuw Kerkelijk Handboek; dat er dit van zegt, als van iets nog aanwezigs: »Op een balk van de kerk staat een vos, in het gewaad van een monnik, geschilderd, predikend voor de ganzen".

E. LAURILLARD.

Fremy (XL, 293). Claude Fr., klokkengieter te Winterswijk, later te Amsterdam, leerling van Hemony, vervaardigde in 1683 een nieuw klokwerk op den waagtoren te Alkmaar (ibid. XVI, 322). Gelijktijdig met hem leefden Jean Fr. (ibid. XXII, 448), die in 1682 eene klok goot voor de kerk te Rosmalen, en in 1705 voor die te Afferden (Tijdschr. v. N.-Brab. Gesch. I 40; *Nav.* XXXVII, 108) en Mammas Fr. te Amsterdam, vervaardiger eener klok te Geldrop in 1710 (N.-Brab. Volksalm. 1889 bl. 96).

W.

Haardplaten, -steenen. De Geld. Volksalm. 1873 bl. 25 noot, gegevene beschrijving eener in eene hoeve te Ek-en-Wiel aanwezige haardplaat, komt geheel overeen met de haardplaten, waarmede Cornelis Tromp zijn huis Trompenburg versierde; zie Craandijk, »Wandelingen door Nederland", Noord-Holland bl. 21, 40. Men ontmoet ze aldaar in de twee schoorsteenen der groote zaal. Ook in de boerderijen bij het landgoed behoorend versierden dezelfde soort platen den haard. Daar het niet bekend is, dat Cornelis Tromp of zijne gade, de bare v. Raephorst, te Ek-en-Wiel ooit gegoed was, zal gezegde haardplaat uit den afbraak van eene dier boerderijen, door middel van boedelveiling, herwaarts zijn beland. — Haardsteenen

als die op de Jorde te Ek-en-Wiel enz. (Geld.-Volksalm. t. a. pl. bl. 22, 4 enz.) treft men te Arnhem en Nijmegen in de steedlijke museums aan; zie Arnh. Catal. 1881 n° 284, 6, 93, 4, en Nijm. Catal. 1873 n° 80, 105, 8.

Palomijn. De gissingen van *Nav.* XL, 227 zijn niet juist. Kalamink is eene geheel andere stof, die nog voor vrouwenrokken gebezigd wordt. Palomijn moet eene soort linnen- of tafelgoed geweest zijn, dat vroeger in Haarlem geglansd of gekalanderd werd. Volg. de Haarlemsche Courant van dien tijd, werd in den nacht van 10 Dec. 1671, bij P. v. der Velde in »de Calandermolen", een stuk »Palomijn" gestolen, dat nog niet gecalanderd was.

JANSSEN V. RAAIJ.

VRAGEN.

Alkmaar. Geschilderd kerk-plafond. Een bericht, hetwelk eenige jaren geleden algemeene verbazing wekte, was, dat kerkvoogden, niet van een dorpje op de heide, maar van Alkmaar, een prachtig kerkplafond voor oud hout verkochten, en vervingen door een van gewoon grenenhout. De R.-Kath. kerk te Roermond moet sedert met het oude plafond prijken. De *Navr* zal ook in A. wel zijne lezers hebben. Een hunner wil zeker die overdracht wel eens toelichten?

H.

Winterswijk. *Nav.* XL, 292 meldt, dat de brandklok van W., die bijna vijf eeuwen dienst deed en met een opschrift voorzien was, vervangen is door eene nieuwe. Was de oude niet meer bruikbaar? Verder staat er, dat de oude waarschijnlijk gesmolten zal worden. Waartoe dat? In het Rijksmuseum is plaats genoeg! Er zullen zeker wel voor een en ander gewichtige redenen bestaan; althans de namen van B. en W. verbieden ons, hier aan gewone vernielzucht te denken. De inzender van *Nav.* t. a. pl. wil zijn bericht zeker nog wel aanvullen?

H.

Henry Liberti. Cet organiste célèbre, né à Groningue (?) en 15.., vint à Anvers en 16.., et succéda, en 1620 (?), à John Bull, dans les fonctions d'organiste de la cathédrale de cette ville, où il mourut en 1661 (?). Il fit imprimer, en 1621, chez Pierre Phalèse, à Anvers, un recueil de »Cantiones sacræ et suavissimæ cum vocibus quatuor et quinque compositæ", et collabora, en 1651, au recueil de »Cantiones natalitiæ quatuor, quinque et plurium vocum" publié à Gand, chez..., par J. Loisel. On lui attribue, à tort (?), un recueil de »Paduanes [1]) et Galiardes [2]) (Anvers,..., 1632) [2]). Ant. v. Dyck a peint son portrait, qui a été gravé par Pierre de Jode. Cf. Edmond Vander Straeten, »la Musique aux Pays-Bas", t. IV (1878), pp. 277—279. Les musicologues hollandais ont-ils déterminé avec plus de précision un ou plusieurs points de la biographie de leur compatriote? Dans l'affirmative, où et quand?

Gand. DR. PAUL BERGMANS.

TAALKUNDE.

Valkenswaard. Heeft deze plaats ook een vreemden naam, zooals Valkenburg, Fauquemont? Een Zeeuwsch predikant, wiens vroegere standplaats het was, verzekerde mij, dat het oorspronkelijk Varkenswaard heette, toen het nog een gehucht of buurschap was, waar eene herberg stond, die de varkensdrijvers, op hunne tochten naar de markten als eene begunstigde pleisterplaats verkozen. Men bescheidde elkander soms ook in de herberg van den Varkenswaard. 't Kwam mij al te populair voor, en ik blijf nog aan eenen valkeniers-oorsprong denken.

G. P. ROOS.

[Zie *Nav.* XXXIX, 531, 2.]

Del (XXXIX, 232). Dal, daal, del en deel zijn van denzelfden stam. De oorspronkelijke bet. is laagte. Hieruit ontwikkelden zich die

[1]) of Pavanen, vgl. *Nav.* XXVI, 124 noot. RED. [2]) Vgl. ibid. bl. 474 (Libertus Groninganus), en zie XXI, 30, 4, 5, 296, 404 eenen MS.-bundel vermeld. RED.

van dal, vallei, landouw; — dal, diepte, holle weg, gracht, groeve, wagenspoor, enz.; — kuil, deuk (ook in het gelaat, vanwaar ons pokdaal en pokdalig). Vgl. o. a. Verdam, Mnl. Wdbk. op dal en delle, en Franck, Etym. Wdbk. op dal. — Met dit woord is volstrekt niet verwant d e l (= morsige vrouw), gelijk *Nav.* XXXVIII, 580 en 'IX, 232 wordt beweerd. Dit luidt oorspr. d i l l e, (met d e l l e en d e l als bijvormen), en behoort bij het ww. d i l l e n, d. i. spreken, praten, maar gewoonlijk in den ongunstigen zin van kletsen, en waarvan ons b e d i l l e n eene samenstelling is. D i l l e of d e l l e is dus eene babbelaarster, en bet. in het algem. ook meisje. Eene plaats in Belg. Mus. (4, 86, 18), aangehaald door Verdam, »toont den overgang aan tot de beteekenis van ons znw. d e l, d. i. òf morsig òf ontuchtig vrouwspersoon". Uit deze bet. ontwikkelde zich weder die van het niets waard zijn; vanwaar d e l = vod, lor. Vgl. Verdam, Mnl. Wdbk op dille, en Franck, Etym. Wdbk op del.

BOEKENOOGEN.

Del. Voor dit woord in plaatsnamen zijn de varianten van Grapen*daal* (bp te Olst) in Nom. Geogr. Neerl. I, 97: -t o l l e, -t a l l, -t a e l, -t a l, -t o l, -t o l l, -t h o l l (vgl. *Nav.* XXXIX, 232), — van groot gewicht. Bij de voorbeelden van *Nav.* XXXVIII, 463 vg. nog te voegen: Zie de »Woordenlijst voor de Spelling der Aardr. namen" (1884) op Da(a)l, De(e)l, Dol. Vgl. ook de appellativa *deel*, *dol* van *Nav.* ibid. bl. 523. — Denklijk heeft men in Dioli a° 804 (Bn Sloet, Oorkdbk v. G. en Z. bl. 54) den oudst-bekenden vorm van het woord *del*, minstens in eenen plaatsnaam, vóór zich; hetzij men De Dola te Rijswijk, hetzij De Delle te Heerde er meent door te moeten verstaan, al naargelang men achter het tegelijk met Dioli vermelde Maandra (gelijk Bn Sloet bepaaldelijk heeft), Isandra (IJzendoorn, Nom. Geogr. Neerl. III, 150), of wel Manen (o. Ede, met zijn Maanderbroek, ibid. bl. 180) moge zoeken. Is Dioli, naar de gissing van v. den Bergh, Mid.-Nederl. Geogr. 1872 bl. 197, Tiel; dan inderdaad treffende bevestiging hier van de *Nav.* ibid. bl. 522 voorgestelde duiding dezes stadnaams.

J. A.

Gend, Gein. Een dorp in Kentucky heet Ghent. Het *Nav.* XXXIX, 591 vg. besprokene Gend (O.-Vlaand.), Gent (Over-Betuwe) kan, bij nader inzien, eenvoudig een versterkte vorm van het ibid. bl. 592 vermelde G a n a zijn. Gan, Genne, nu zijn waternamen, evenals Hain (Z.-Brab.), Haine of Haisne (Henegouwen), Hana (Moravië). En terwijl Gandia (Spanje) eene rivierstad is, ligt Gandersheim (Brunsw., Harz distr.) aan de G a n d e [1]). Een verlengvorm is dus Gander, zoowel als Gender (riv. bij Eindhoven). Gendringen (bij 's Heerenberg, Nom. Geogr. Neerl. III, 107), door J. v. Wijk Rzn, Aardr. Wrdbk, ook Genderlingen geheeten, wordt dan insgelijks duidlijk, zoowel als Genderdeur (O.-Vlaand., Dendermonde), — dor, dur, deur = doortocht, gat, opening), — zijn Ginderdoor en Ginderover (gehuchten, distr. Helmond), alsmede Ginderbinnen en Ginderomme (*Nav.* XXXVIII, 656, noot; 'IX, 665) derhalve wel fantasienamen? — Ghinderi (riv., Ceylon). Ook Gendie (Opper-Egypte) is een rivierdorp (linkeroever van den Nijl). — Opmerklijk mitsdien, dat Jhr J. J. de Geer in zijne »Bijdr. tot de Geschied. en Oudhh. v. Utr." 1861, bl. 347 schreef: »Gein schijnt *water* te beduiden. — Is Gan een rivierstadje (Neder-Pyreneeën), de Gan eene rivier in Mandschurei (China), en zijn Genève, Genua waterplaatsen: gan(a) in verhoogden klanktrap kan alzoo denklijk spelen in Guinea (Ghinné, Ghinney, westkust van Afrika); en in uitgedegen vorm, in Guano (riv. en eiland, Z.-Amerika), alsmede in Guiana (ook Guajana en Gujana geschreven), welk land in Z.-Amerika, als tusschen drie groote rivieren gelegen, met recht een »waterland" vertoont. Hoe? was het latere hertogdom Guienne (Frankr.) niet eerder een koninkrijk AQUItanie! — Bij Gin, Guin verwijst J. v. Wijk Rzn, Aardr. Wrdbk, naar Niger (riv., Afrika). Dit zal wezen, omdat deze stroom, volgens de door dezen auteur in 1821/23 aangevoerde meening van Reichard (Geogr. Ephemeriden, dl XII, st. 2) in den hoek der golf van Guinea in zee valt; of ook, omdat Gin- of Guinbala een door- twee takken van dien stroom omvangen e i l a n d is (in Midden-

[1]) De gesl. v. der Gant (te Ek-en-Wiel, Utrecht), hoewel oud, blijve hier, als te onzeker, buiten rekening, al staat hij in een doopboek te Ingen als v. de Gandt, v. d'gent geschreven; omdat men bij Kiliaan vindt gant = boel-, erfhuis, ghent = gender, mannetjesgans. De gesl. v. Geenhuizen (te Veenendaal) kan fantasienaam wezen; zoo niet, dan oogt hij op gein.

Afrika) [1]. Desniettemin verdient 't alle aandacht, dat aan die rivier eene (hoofd-)stad Gana of Ghana ligt, terwijl men in Nigritië een eiland Gonge *of* Gondji aantreft, en in Sudan de Ghanghe, in Abyssynië de Guangue vloeit. En ziet nu, de Ganges (Azië) is »bij de inboorlingen Ganga, d. i. de rivier, geheeten", zegt v. Wijk, die ook den vorm Gonga opgeeft, mitsgaders Gonduk of Gundak als tak van de Ganges. Ook hier kunnen wij dus op versterkte en tevens verlengvormen van *gan* stuiten. Zoowel als bij Ganc, in de Traditiones Fuldenses (8ste eeuw) voorkomend als (naam van) een e i l a n d, dat gewis reeds vroeg verging, in of omtrent De Wadden; 't komt ook voor als Gankchala, d. i. (zegt v. den Bergh, Mid.-Nederl. Geogr. 1872 bl. 24) Gankcha-land. In het Utr. regr (einde 10de eeuw) komt mede de naam Ganga voor; de varianten hebben hier Panga en Hanga. Deze zijn echter ook waternamen; Pango bijv. een rivier en meer in N.-Carolina (Noord-Amerika), Hengha een stroom in Achter-Indië. Zie verder de Woordenboeken op deze, zoowel als op de boven aangevoerde sylben; en niet minder, waartoe wij ons straks nog nader

---

[1]) Boezemt de waarneming der bovenstaande schier onbetwijfelbare geografische volapük bijna de stoutheid in, om Niger zelf, — voorwaar, nooit fantasienaam der Romeinen, bijv. fluvius niger!! — te duiden als i, ig = water, verlengvorm iger met eufonische *n* er vóór: dit is nochtans ongeoorloofd. Want als wij F. A. Bosse (Geogr. Antiq. Compend., Leiden 1826, p. 91, n. 3) hooren verklaren: »Ptolemaeus multa oppida ponit circa Nigrin s. Nigir, et urbem Giram circa fl. Girem (tegenwoordig, riv. Ghir); aliquando Gir et Nigir confunduntur"; zoo noopt dit tot ontbinding van Niger (igris) in *ni* en *ger* (gir, gris). Hiermede strookt, dat men op eene kaart van Afrika in den »Atlas de Géogr. Anc. et Mod." par C. V. Monin et A. Vuillemin (Paris, Robiquet, zonder jaar, doch in 1842 bestond hij reeds) vermeld ziet »Kouarra ou Niger". Nu, G(h)irri-Ganga (Bengalen) en Ghirna of Guirna, (Gaulna, Indië) zijn ook riviernamen, zoowel als Gera (Saksen), Gers (Opper-Pyreneeën), Gier (Loire), Chiers (bij Sedan). Voeg er bij Chiari (Lomb.-Venet. stad), Chieri (op Zante), Giera (bij Candia) als waterplaatsen. In dit -ger, -gir schuilt blijkbaar *γῦρος*, — òns woord *keer*, — z. v. a. gyrus, circulus, d. i. de kring, dien men in het varen (of loopen, rijden) maakt; derhalve »omloop". Mitsdien Niger, z. v. a. (n)i (= water)-gir, d. i. water-omloop. — Noemden wij boven, Gander, Gender als riviernamen; opmerklijk, maar tevens zonderling, mij etymologisch-onverklaarbaar is 't, dat Gaanderen (in Ambt-Doetinchem) in 1200 G(h)ernere, in 1468 Garner, — precies als het nog huidige Gerner (bij o. Dalfsen), — en in 1355 (?), 1783 Gandar luiden kon; terwijl Genderen (bij Heusden, N.-Brab.) bestendig Ganderon, G(h)enderen luidde; vgl. Nom. Geogr. Neerl. III, 104; I, 96; II, 120.

de vrijheid zullen gegeven zien, op Canc(h), Chanc, Chenc, Chinc(h), Conc, Cong, Khank, Kinck, Kong, Kung, Kunk, — natuurlijk met den geest des onderscheids. — Ook Chen, Chene, Chenu, Chien, Chiney zijn waterplaatsen, of rivieren.

Nog sta hier, dat G(h)endsche (Ghendjeh) de oude naam was van Elizabeth-Pol (kreits en stad in Georgië, Aziat. Rusl.); indien de lokaliteit er zich niet tegenkant, en dit Pol z. v. a. poel (*Nav.* XXXIX, 351—3; XL, 104 noot 1) mag zijn, dan wijst dit ook op »water". Het woord in versterkten vorm is zeer oud, als men denkt aan der Romeinen Guntia (riv. Vindelicia) = de Gunz of Guns (riv. in Neder-Hongarije), — ook Gontz of Ginz is een riviervlek in dit land, — dat op zijne beurt sterke overeenkomst met Hunze (*water* in Groningen en Drente) vertoont (vgl. *Nav.* XXXVI, 231 vg. Op Ghunsude (Arab. zeeplaats in Hedsjas, met een eiland vóór de haven) past, wat de lokaliteit betreft, uitnemend Ghuns = water, en ude = odde, d. i. uitstekende landpunt (*Nav.* XXVIII, 602); zoo ja, dan wederom, o, die Geografische volapük! In ieder geval zie de Woordenboeken op G(h)ans, Gens, Gins, Gons, Guns, waaruit menige naam hier passen kan; o. Ek-en-Wiel en Ingen, aan den Rijn, bijv. liggen uitgebreide tiendblokken, de Bovenste en Benedenste Ganzert (z. v. a. gansaert = water-streek ?); te Ingen ligt ook een perceel De Ganzekeutel of -schotel, (d. i. de kote (hut), of het afgeschotene bij het water ?) [1]. Nog kome hier, als mooglijk g e i n in verhoogden klanktrap, in aanmerking Gheuni (of Gonich, Gunich, zeeplaats in Georgië, Az. Turkije), Goonee (riv. in Sinde, O.-Indië); derhalve Goondeel (O.-Ind. distr., prov. Mysore) z. v. a. water-del. Eene der aangeslibte schorren van den huidigen Wilhelminapolder (Zeeland) heet Goenje, en Goniah is de naam van een nog weinig bekend rijk in Afrika. — Van gein zal een bijvorm wezen Keen (water bij de Klundert); het Zeeuwsche Kortgene toch luidde in 1217 Cortkeen en Cortekene, in 1271 Cortekine (waaruit derhalve voor het geslacht niets af te leiden valt); en Keent (Rijk van Nijmegen, aan de Maas, dus eene waterplaats) luidde in 1247 Kyent. Denklijk speelt dit woord als gana dan ook in den

---

[1]) Wegens »Ganzeschotel", hier denklijk geen »ganzenkot". Opmerklijk is ook in appellativa de letterverwisseling: ganser, gender, gent — alles, mannetjesgans.

ouden Cannenburg (te Vaassen) = waterburcht, als etym.-ident. met Kenenburg (Z.-Holl.). En ook hier zal volapük heerschen; want Genneh, Ghinna, Kene of Kenne is een Egyptische *handels*stad, terwijl Ghenne (stad in Opper-Egypte) het oude Coni of Conopolis is. Neen, maar Kane is zelfs eene Rus. rivier (Tomsk), ja, een tak van den Ganges; Engeland en Schotland bezitten rivieren van den naam Ken, Zwitserland zijnen stroom Kander; Klein-Azië zijn eiland Ken (Perz. Golf), Rusland zoowel als Noorwegen zijn eil. Kyn, de Grieksche Archipel zijn dito Candia (met de stad Canea). Canda is èn een riviervlek (noordel. Italië) èn een water (Engeland), Cande of Condé eene rivier (Lot) in Frankrijk, waarin Cande of Candes een stadje is aan de samenkomst van twee rivieren (Vienne en Loire); zie ook de Woordenboeken op K(h)and, K(h)ant, Kent, Kind, Cond, Kond, Kun(d, t); insgelijks sommige dezer sylben met sluit-*s*. In casu bewogen wij ons *Nav.* XXXVI, 234 op een verkeerd terrein; vgl. ibid. 'VII, 297, en vooral Nom. Geogr. Neerl. II, 189.

Bij deze afleiding van den naam van O.-Vlaanderen's hoofdstad bewijst de Brabant*dam* als oude grens van Vlaanderen en Brabant (*Nav.* XVIII, 534, noot 5) ook nog zijnen dienst. Gaat ze door, dan past ze èn op Gend (O.-Vl.) èn op Gent (Over-Betuwe); en kan men, wegens de vormen Gannitta a⁰ 860, Gannida a⁰ 863, beide plaatsen éénerlei spellen, en wel Gend of Gent. Liefst echter Gent, wegens de Gannitae marca van a⁰ 793/4.

Ziet men in het bovenstaande eene menigte gelijkluidende waterbenamingen bijeengebracht, en dit wel de gansche wereld door, van zeer oude tijden herwaarts; wij keeren ons ten slotte naar onze Dietsche sprake, om de vraag te opperen, of òns werkw. *gaan* van éénerlei stam zij met het hier besproken zelfst. nmw. gan(a)? Het impf. is ging, in den Neder-Betuwschen volksmond gink en gonk, in den Overijselschen gunk; het Hgd. heeft gegangen (bij zijn gehen); het Mid.-Nederl. bezigde gang(h)en = gaan, ganc = tocht; en eene naar de sloot afhellende hoekplaats der weide, waar het vee zijnen dorst lescht, heet nòg een watergang, -gank. Vgl. ook *keer* van hiervoren, bl. 421, noot.

J. A.

Les, lis, lus (XXXIX, 482 noot). In Z.-Vlaanderen is les onbekend; lus is er een aanhechtsel, bijv. van twee riemen in het paardentuig, en lis = lisse een oog in een touw, waardoor men het andere eind schuift, om zoo een strik te vormen. In het dusgenoemde tweede boek van den Reynaerde (Uitg. Willems-Snellaert) vinden we een werkwoord lijtsen, vs 6312.

> Ic sach hem beneden op haer staen,
> Crijtsen, lijtsen, steken, slaen.

Dus drie woorden, die eene strijdende beweging aanduiden. W. verklaart crijtsen door kratsen, kretsen, beiden nog in Z.-Vlaanderen èn als werkw. èn als zelfst. nmw. in gebruik; het geschiedt met eenig scherp voorwerp, zelfs met de nagels der vingers; kinderen en knapen zijn zeer geneigd om overal krassen op te krauwen of te krabben. Lijtsen verklaart hij door loteren (eene draaiende beweging). Z.-Vlaanderen heeft nog: de deure leutert, als de hang te wijd op den duim draait. De opklimmende orde der drie woorden doet aan gevecht in het strijdperk, oudtijds lytse, denken.

G. P. ROOS.

Geslachtsnamen van twee letters — zijn hier te lande zeldzaam. Er zijn er mij slechts twee bekend, Aa en Aij. Het accoord van den gefailleerden N. Aa werd Maart 1889 door de rechtbank te Amsterdam gehomologeerd (»Het paleis van Justitie", 1889 n° 36). — Pieter Aij en Grietje Krap, wonend in den Grooten IJpolder, Sloterdijk, vierden 12 Febr. 1890 hun 25-jarig huwelijk, blijkens advertentie van hunne kinderen Cornelis en Neeltje Aij in het Nieuws van den Dag van dien datum. Te 's Gravenhage treft men eene Israëlietische familie Ut aan.

A.

[Voor Aa vgl. Joh. Winkler, Nederl. Gesl. 464, die aldaar ook O als éénletterigen gesl. opgeeft, als te Brussel voorkomend. In Baden, Beijeren en Wurtemberg wonen baronnen von Ow. B^n Sloet. Oorkdbk v. G. e. Z. (bl. 297, 406) vermeldt in 1156 Walter v. A, in 1202 Engelbert v. O. Dit **A** en **O**, alsmede Ow beduidt »water".]

Pol (XXXIX, 353, 516) — is in de vier Vlaanderen, als mansnaam, louter verkorting van Paulus, Paul en Leopold of Leopoldus. De laatste voornaam was die van een mijner schoolmakkers, eenen

R.-Katholiek van den goeden tijd, uit de familie de Geus, die daarom in de wandeling, zonderling genoeg, »Polder-geus" werd geheeten.

G. P. ROOS.

Alevel (XXXIX, 114, 362). Dit woord vindt men behandeld in het Ned. Wrdbk, dl. II, kolom 116/7; het volgende ontleen ik aan de mededeelingen van Prof. de Vries. Alevel is samengetrokken uit het thans verouderde »alevenwel", d. i. *al*, als versterkend bijw., en *evenwel*, voegw. Uit deze verklaring blijkt, dat het gewestelijke *evel* evengoed recht van bestaan heeft naast het niet samengetrokken »evenwel", als alevel voor alevenwel.

BOEKENOOGEN.

Barbier (XXXIX, 426). Alweer wat geleerd, zei ik bij mijzelf, toen ik zag, dat de tochtplank aan de deur een barbier schijnt te heeten. Ik kende het voorwerp zeer wel, maar als barbiersdeurtje, omdat het in Z.-Vlaanderen bijna nergens, anders gevonden dan in de baardscheerderswinkels, uit deze nagevolgd werd om b. v. kamers waarin het rookt, zonder tocht lucht te geven. De barbierswinkels hadden en hebben soms nog dit zijstuk aan hunne deuren, gelijk bakkers en winkeliers hunne halve deurtjes hebben, de winkels gedeeltelijk afsluitend terwijl de voordeur open is; thans zijn deze laatsten veelal vervangen door de hekjes, voorheen uitsluitend door vleeschhouwers en vischverkoopers gebezigd. — Intusschen hoort men ook in Frankrijk den man »qui fait la barbe" barbier noemen, zoodat barbier niet van barba of barbe »zal" afkomen, gelijk de bestuurder al te bescheiden zegt, maar zulks zeer »zeker" doet. Men zegt mij, dat de Barbes (Waldenzer leeraars) dus genoemd werden, omdat zij den vollen baard droegen. Zoo mogen dan onze Methodisten en sommige andere pasteurs, hier ook wel barbes heeten; immers een geschoren kin is onder hen even zeldzaam als een kale kruin. Eenigen hebben zelfs 't hoofdhaar tot op de schouders hangen, en loopen bijgevolg met het geld van den barbier in hun zak, gelijk de Z.-Vlaming zegt van menschen, die het scheren of zich laten scheren verzuimden.

G. P. ROOS.

Beijer (XXXIX, 491 ; XL, 44). Ontmoet men dit woord in dezen vorm in eene Nijmeegsche raadsresolutie a° 1739 (*Nav.* 'IX, 363): schier gelijktijdig (in 1744) leest men nog van »beierd", in denzelfden zin: »Het Gasthuis (te Gorinchem) is een overoud Gebouw; men wil, dat het, al vóór den jaare 1300, gestigt zy; het werdt naar de H. Elizabet genaamd; in laatere tyden, vermoedelyk in 't jaar 1598, heeft men 'er een Beierd by gebouwd; in de jaaren 1617 en '84, is het Gasthuis verder vergroot" [Tegenw. Staat v. Holland (XV)V, 274].

J. A.

Gichten (XXXIX, 98, 274—6). Wie meer van de ww. van dezen vorm weten wil, zie het Mid.-Nederl. Wrdbk van Verwijs en Verdam. 1° voor g i c h t e (= gave, enz.) en gichten (= begiftigen, eigendom overdragen) op gifte (dl. II 1958) en giften (dl. II 1962). 2° voor gicht (= in rechten afgelegde verklaring) dl. II 1944, en voor het hiervan afgeleide g i c h t e n (= eene verklaring afleggen; tot bekentenis brengen, enz.) id. 1945. Dit laatste gicht is eene afleiding van het ww. gien (= eene verklaring afleggen, zeggen, verklaren, bekennen), vgl. Verdam II 1949). Op de aangehaalde plaatsen zal men een overvloed van voorbeelden uit Mnl. schrijvers vinden, alsmede de verwante vormen in de overige Germ. talen. De afleidingen en samenstellingen der genoemde mnl. woorden zal men dan tevens opmerken.

BOEKENOOGEN.

Kattebelletje (XXXVI, 420). Dit woord is, meer dan waarschijnlijk, eene verbastering van het oud-fransche woord *cartable* = register, en meer bepaald een register waarin nog niets is geschreven en wat hedendaags aangeduid wordt door het latijnsche woord *album*. In het zuiden van Frankrijk, en vooral op de oevers van de Rhône, is het woord cartable nog heden in dien zin in gebruik. Van een kattebelletje sprekend bedoelt men gewoonlijk een klein geschriftje, waarvan de inhoud geene of slechts eene zeer geringe waarde heeft. De woordafleiding is dus zeer natuurlijk; want de waarde van den inhoud van een register waarin nog niets geschreven is, is volkomen nul. — Het woord zou ook eene verbastering kunnen zijn van

cartabella = choor- of koortabel ; doch dit is minder waarschijnlijk. De cartabella toch is eene tafel, aanwijzend alle bijzonderheden en onderdeelen van den R.-Kathol. eerdienst voor alle dagen van het jaar ; en van deze tafel, die onontbeerlijk is voor alle kosters, organisten, zangers, enz., kan men dus niet zeggen, dat ze slechts geringe of geene waarde heeft.

Gent. TH. J. I. ARNOLD.

Zade, reeden (XXXIX, 295). Zade leeft nog in Z.-Vlaanderen als »zate", en beteekent eene aanlegplaats, soms bij eene zeesluis, zoo goed en kwaad als 't gaat eene haven vervangend. Een half uur bezuiden Oostburg was vroeger, ter plaatse van het latere Slapershaven, in de Passegeule [1]) de Turf-zate. Slapers zijn balken, die iets steunen of schutten. De Passegeule stond vroeger in 't westen in verbinding met het Zwin, in 't oosten door het Zuiddiep en Jonkvrouwen-gat met den Braakman. — Maar wat is hier reeden ? Z.-Vl. »reeden" is gereed maken, bereiden. Zoo ook »reejen" = huiden van haar en vezels zuiveren. T. a. pl. kan 't echter ook oogen op rijden, steenvervoeren, Z.-Vl. steen-riejen.

G. P. ROOS.

Style de Bohême (XXXVI, 418) — of beter gezegd Style Bohême, is in de letterkunde wat de »Bohémien de Paris" is in het werkelijke leven. Zie over den Bohémien de Paris, — een geslacht dat vele soorten bevat, en waarvan de naam bij vergelijking ontleend is aan de bohémiens, tsiganes, gitanos, zingari, gypsies, zigeuners of heidens, — P. Larousse, Grand Dictionnaire universel du XIXe siècle, I, 866—70.

Gent. TH. J. I. ARNOLD.

VRAGEN.

Bohey. »Tot Utrecht (in 1528) was . . . een groot geraas en bohey ontstaan", zegt Pontanus a⁰ 1654 *a*). »Poehaai" zegt men in Friesland. Afleiding van dit woord wordt gevraagd.

L. J. D.

[1]) Passegeulf schrijft J. v. Wijk Rzn, Aardr. Wrdbk. RED.

a) Joh^s^ Is. Pontanus overleed in 1639. Is Slichtenhorst ook bedoeld ? RED.

GESLACHT- EN WAPENKUNDE.

---

v. Berum-Ripperda (XL, 60). Omstr. 1632 vind ik maar ééne Elisabeth Ripperda in de genealogie van dit geslacht vermeld, zonder verdere aanduiding van jaartal, huwelijk, enz.; zoodat deze wel de gade van Wilhelm v. Berum kan geweest zijn. Zij was dr van Maurits R. tot Vorden en Maria v. Wylich, en hare acht kwartieren waren:

Ripperda	Dornum	Wylich	Bylant
Hackfort	Munster	Swanenborch	Salm Reifferscheidt.

Vgl. d'Ablaing v. G., Bannerhh. en Ridderschap v. Zutphen, II, 5 en 55.

Zutfen. H. M. WERNER.

v. Berum-Ripperda. Elisabeth v. Ripperda's echtgenoot Willem v. Berum † 29 Juni 1638 of 33. Hare ouders waren Luyert v. R., ritmr, en Ide Leuwe (Lewe). Hare grootouders van vaderszijde: Asinga v. R. tot Winsum (zoon van Focco v. R. in Winsum bij Anna Wigbolts v. Ewssum), en Bouwe Cater tot Fraem (wier moeder tot het gesl. Addinga behoorde); hare grootouders van moederskant: Jurrien (of George) Lewe (zoon van Joost Lewe en Elisabeth Jurriens Addinga) en Bijwe Schaffer (dr v. Johan Schaffer bij Ide de Mepsche). Op dezelfde wijze gesteld als die van haren man Wilhelm v. Berum, waren dus Elisabeth's acht kwartieren,

Vaderszijde:	Ripperda	Ewssum	Cater	Addinga
Moederskant:	Lewe	Addinga	Schaffer	de Mepsche.

Leeuwarden. HEERKE WENNING.

v. Eysinga. In het Jaarb. v. den Ned. Adel, door Vorsterman v. Oijen e. a., wordt blz. 114 gezegd: »Gercke (zoon van Feije E.) liet bij zijn dood twee dochters na; de oudste huwde eerst met Aede Jongema, wiens zoon den naam zijner moeder aannam, en welke door zijne nakomelingen behouden werd. Hij is dus de stamvader van den hieronder te vermelden Jhr. Frans Julius Johan v. E., die", enz. . . . .

Dit is onjuist; Æde Jongema is de stamvader *niet*. De heer V. v. O. schijnt de door hem vermelde onjuistheid niet te willen erkennen; minstens verbeterde hij die fout niet in den jaargang 1889, en evenmin doet hij zulks in dien van 1890, waar hij in de genealogie van het gesl. v. E. die afstamming overslaat, eerst aanvangend met Æde v. E., † 1551, met zijne gade in de kerk te Oenkerk onder eene prachtige zerk begraven [1]). In jaarg. 1890 bl. 56 heet het: »Omtrent het gesl. Oud-Eysinga kunnen niet met volkomen zekerheid genealogische mededeelingen worden gedaan. De daartoe strekkende gegevens stemmen niet steeds geheel overeen". Deze bewering moet ik stellig tegenspreken, door te verklaren, dat de Eysinga's afstammen, niet van Æde Jongema, maar van Tjalling Bolta [2]). Aede Jongema, †

[1]) In »Wandelingen door Nederland met pen en potlood", deel II, pag. 116, door de h.h. Craandijk en Schipperus, wordt, bij het maken eener vergelijking van den sierlijken stijl uit dien tijd met dien van een daar hangend wapenbord uit de 18e eeuw, gezegd: »Zie eens deze schoone zerk van het jaar 1651, die het graf »dekt van Ade Eysinga en zijne gemalin". Deze opgave is zeer onjuist; 't moet zijn 1551, 't geen ook duidelijk uit den stijl van het prachtig beeldhouwwerk blijkt; doch in plaats van MV^{c}LI (1551), zooals op den steen staat, zal abusief gelezen zijn MDCLI (1651). Ook bestaat van dezen belangrijken steen eene teekening, die, hoe net overigens bewerkt, toch niet met de werklijkheid overeenkomt, zoowel ten opzichte der wapenfiguren als wat het randschrift betreft. Aan de vrouw van Æde v. Eysinga, die Tzied Jvkama (Juckama) heette, wordt op die afbeelding de naam Tzied J. v. Kamstra gegeven. Deze ongelukkige vergissing des teekenaars heeft er toe geleid, dat door een archivaris in een exemplaar van het Stambk v. den r. Adel, berustend in eene openbare bibliotheek, ten onrechte werd bijgeschreven n de genealogie Eysinga, dat Æde v. Eysinga twee vrouwen had, eene Tzied Juckama en eene Tzied J. v. Kamstra. 't Is te hopen, dat die aanteekening in genoemd Stambk gerojeerd is geworden. — Behalve deze liggen te Oenkerk ook nog zerken van leden uit het gesl. Mulier, van den kapit.-ter-zee Jan de With († 1781) en diens vrouw, en van Feije v. Heemstra. Van de laatste is slechts een klein gedeelte van het randschrift zichtbaar, zijnde verder bedekt door vaste banken.

[2]) Dewijl ook de heer J. H. Riemersma in zijne beschrijving »Oude grafsteenen in de kerken van Tietjerksteradeel", geene melding maakt van de daarop voorkomende wapens, die de geslachten aanduiden waartoe de grootouders van Æde v. Eysinga en die van zijne vrouw Tzied Juckama behoorden, zoo laat ik hier volgen wat mij uit de bezichtiging van den grafsteen te Oenkerk is gebleken. Randschrift A^o *MV$_c$LI* (1551) *dê XIIII Septêbris sterf dê Eedelê en Eerentvestê Æde Eysinga.* A^o*MV^{c}XLV* (1545) *dê XIIII Septêbris sterf die Deugsame Tzied Jvkama sijn wijf.*

1481 liet zelfs geen kroost na. Omtrent de afstamming uit Bolta zijn alle tegenwoordige Friesche beoefenaars der geslacht- en wapenkunde het volkomen eens; en 't is mij aangenaam te kunnen zeggen, dat »de daartoe strekkende betrouwbare gegevens steeds geheel overeenstemmen" [1]). Hiervoor zijn vele bewijzen. o. a.

1°. De kwartieren van Æde Eysinga, † 1551, (zoon van Tjallingh Bolta genaamd Eysinga) op zijn grafsteen in de kerk te Oenkerk, welke zijn :

Eysinga, Bolta, v. Starckenborgh, Heemstra.

Zijne moeder Hack Eysinga was de dochter van Gercke E. en Jey v. Starckenborgh.

(Zie »De Friesche Adelaar", ook Jaarbk v/d Fr. Adel).

2°. De Kwartieren van Wilco Holdinga † 1595, zoon van Botto en Hack Feyes Eysinga, op zijn grafsteen in de kerk te Rinsumageest; zijnde die kwartieren moederszijde:

Bolta met Eysinga en Hermana met Wibbema.

Dus Feye E. zoon van Tjallingh Bolta genaamd Eysinga bij Hack Eysinga.

(Zie »De Friesche Adelaar").

3°. De kwartieren van Focco Ædes Eysinga volgens de wapens op

---

Behalve dat men aan het hoofdeinde der levensgroot uitgehouwen beeltenis in wapenrusting, ziet de wapens van man en vrouw, zijn op de hoeken van den steen acht wapens aangebracht der grootouders, uit wie beiden gesproten zijn. Uit de nog na te sporen kwartieren blijkt dat deze zijn, manszijde: Eysinga, Bolta, Starkenborgh, Heemstra; vrouwszijde: Juckema, Æsgema, Hemmema en Adelen. Hierdoor komt men tot de belangrijke ontdekking, dat de ouders van Æde v. Eysinga waren Tjalling v. Bolta, een Oostergoosch Edelman, die van zijne vrouw Hack v. Eysinga, den naam en het wapen van het geslacht v. E. aannam, 't geen zijne mannelijke nakoomlingen hebben nagevolgd. Dat de Eysinga's afstammen van Tjalling v. Bolta genaamd v. Eysinga, is dus zeker; 't geen bovendien nog ten volle bewezen wordt door de aanwezige wapens op grafsteenen in de kerk te Rauwerd.

[1]) Opdat de heer V. v. Oijen van de historische waarheid in dezen kennis zou kunnen nemen, zond ik destijds (1888) van het hier behandelde eene door mij vervaardigde aanschouwlijke voorstelling in ter tentoonstelling van oude en nieuwe Kunstnijverheid te 's Gravenhage, n° 300 van den Catalogus, nml. eenen geteekenden kwartierstaat (met de wapens in kleuren) des kleinzoons van Tjalling Bolta aliàs Eysinga, t. w. Jor Dr. Tjalling v. Eysinga, lid van het Verbond der Edelen, monstercommissaris enz. van graaf Lodewijk v. Nassau, en die aan het vaderland met raad en daad zulke gewichtige diensten bewees.

zijn monument, eertijds in de St. Petrikerk te Hamburg, later in een museum aldaar, zijnde:

Eysinga met Bolta en Juckema met Æsgema.

Deze wapens benevens een gelijk getal zijner vrouw Jel v. Glins, werden door Mr. B. F. W. v. Br. Fock, die ze mij heeft medegedeeld, daar ter plaatse nog in 1879 in ongeschonden staat gezien. Zijnde het wapen v. Eysinga drie rozen; dat van Bolta drie pijlen. Focco E. was dus de zoon van Æde E. en Tzied Juckema; zijne grootouders van vaderszijde waren Tjallingh Bolta genaamd Eysinga en Hack Eysinga.

4°. De 16 kwartieren van Anna v. Eysinga † 1655, volg. het handschrift Doys; zijnde deze daar van grootvaders zijde:

Eysinga en Bolta, en Juckema en Æsgema.

5°. De 16 kwartieren van Tjallingh v. Eysinga † 1653 in het handschrift U. v. B. opgeteekend.

6°. De 32 kwartieren van Hylck v. Eysinga † 1652 (volgens idem).

7°. De wapens op den grafsteen van Pieter v. Eysinga † 1645 in de kerk te Rauwerd.

(Zie »De Friesche Adelaar", ook Jaarbk v/d Frieschen Adel).

8°. De 16 kwartieren van Tjallingh v. Eysinga † 1658, op zijn grafsteen in de kerk te Rauwerd.

(Zie ook »De Friesche Adelaar" en Jaarb. v/d Fr. Adel).

Deze kwartieren op den grafsteen zijn:

(vaders zijde).		(moeders kant).	
Bolta	Harinxma	Heringa	Roorda
Eysinga	Abbema	Jousma	Tietema
Juckema	Jousma	Jongema	Sassinga
Æsgema	Camstra.	Eminga	Hiddema.

Wie verstrekt nu deugdelijke gegevens, die tot bewijs zouden kunnen dienen voor de door den heer A. A. Vorsterman v. Oijen beweerde afstamming van Eysinga uit Æde Jongema als stamvader? Voorzeker niemand, want die beweering is heel onjuist.

In het Jaarbk v/d Nederl. Adel 190, stuit men op de navolgende errata.

blz. 58, r. 4 v. o. *staat* 1607, *lees* 1601 { 10 Aug. volgens Doodb. E. H. à D. / 11 Aug. volgens grafsteen. }

» 58, » 2 v. o. » Sijtzama, *lees* Sythiema (van Hallum).

Bl. 59, r. 12 v. b. *staat* Willem Lodewijk v. Nass.; *lees* Lodewijk v. N.
» 62, » 6 v. o. » 2 Nov. *lees* 20 Nov. (volgens Doodb. E. H. à D.)
» 64, » 8 v. o. » 30 Dec. *lees* 29 Dec. (volg. wapenbord).
» 65, » 6 v. b. » 1654 gehuwd?
» 68, » 4 v. b. » »te Wirdum 5 Mei . . . en den 15 d. a. v. begraven", dit is foutief, en bewijst, dat De Friesche Adelaar n° 1 verkeerd gelezen is; — daar die datums betrekking hebben op haren vader den luit.-generaal Julius v. Eysinga, die † 5 Mei 1631.
» 69, » 1 v. b. » 21 Juli; *lees* 20 volgens grafsteen.
» 73, » 11 v. o. » geboren in 1654, hier is verkeerd afgetrokken (34 van de 1690 is 1656).
» 75, » 16 v. b. » Haulois, *lees* Haubois.
» 76, » 15 v. o. » geboren in 1721; waar vindt V. v. O. dit? Ik heb eene aanteekening, dat hij † 5 Juli 1768, oud 47 j. 8 m. en 21 dagen, dus geboren omstr. 14 Oct. 1720.
» 79, » 14 v. b. » 1761; *lees* 1762.
» 78, » 7 v. o. » Clara Tjallinga Æbinga v. Humalda, waarom niet Jkvr.?
» 79, » 8 v. o. » Menno baron Coehoorn v. Scheltinga (ik meen Jonkheer).
» 81, » 8 v. b. » Wiskje barones v. Heemstra, moet zijn Jonkvr.
» 81, » 11 v. b. » Cornelis Scheltinga baron v. Heemstra, moet zijn Jonkheer C. S. v. H.
» 89, Staat Geneal. kwartierstaten v. adellijke Friesche gesl.; *lees* Heerke Wenning, Kwartieren van Adellijke geslachten der Prov. Friesland.

In »De Friesche Adelaar" Nos. 5 en 6 gaf ik in 1889 van het gesl. v. E. eene genealogie, waarvan presentexemplaren aan belangstellenden op aanvrage gaarne verstrekt zullen worden.

Leeuwarden. R. H. B. S. HEERKE WENNING.

Gallas (XL, 318). Over de echtelieden Gallas-Kumsius zal men veel kunnen vinden in »De protocollen der Helmondsche notarissen (1595—1798)" door Aug. Sassen, die, — uitgegeven door het Prov. Genoots. van kunst en wetensch. in N.-Brabant —, dezer dagen het licht zagen.

Helmond. AUG. SASSEN.

[Zie hiervoren, bl. 413.]

Gallas (XXIX, 172 noot 2). Uit het huwelijk van Jan Arnold Jean Arnoud) G. met Catha Margta gravin v. Hogendorp, in 1751 afgekondigd in de Waalsche kerk te Brielle (*Nav.* ibid. bl. 63), werd te 's Gravenhage 10 Mei 1759 geboren Joha Ma, † Zwolle 7 Mei 1801,

geh. ald. 5 Dec. 1779 met Mr. Johs Jacs Metelerkamp (Geneal. Metp door G. S. Reehorst, Arnhem 1883 J. J. Coers, bl. 50). Kan een of ander hiervan soms leiden tot beantwoording der vraag van *Nav.* XL, 318?

J. A.

Gordijn. *Nav.* XL, 255 vraagt naar deze familie. Er is een proces aanhangig over eene erfenis van Job G. en diens broeder. 't Volgende verneemt men. Job G. en diens broeder, die door huwelijk met eene inlandsche vrouw op Java grooten rijkdom verworven had, bepaalden, dat hunne goederen eerst na 100 jaar onder de erfgenamen verdeeld zouden worden. In dien tijd echter zouden de renten komen aan eenige R.-Kath. kerken. Het oorspronkelijk testament (waarvan bij een der afstamlingen een niet-authentiek afschrift berust) moet in bezit geweest zijn van den pastoor te Wassenaar. Een der erfgenamen, een hotelhouder te 's Gravenhage, moet dat testament, hetwelk in den toren verborgen was, zijn machtig geworden, doch wil het nu, op aanraden der pastoors te W. en elders, niet uitleveren; hetgeen voor de overige erfgenamen niet aangenaam is. Zelf zal hij er wel geen schade bij hebben. Of dit verhaal geheel juist is, is mij onbekend. Ik vernam het van iemand, die er eenigzins in betrokken is.

H.

v. Heukelom (XXXIX, 184). Abigaël, † 1717, tr. 24 Maart 1689 Eduard Godfried v. Benthem, geb. 1658, † 10 Juni 1717, luit.-kol., zoon van Christiaan, kapitein, gesneuveld vóór Woerden 1672, bij Catharina Beijer. Wonnen: Agnieta, geb. 28 Juni 1691 te Maastricht, tr. 1717 Johannes Wittebol, pred. te Leijerdorp; Christiaan Willem, geb. 24 Oct. 1694 te Nijmegen, 1720 schepen ald. † 16 Maart 1774, tr. 1721 Anna Jacoba v. Dam; en Anna Martina, geb. 17 Jan. 1700, † 10 Maart 1790, tr. 25 Maart 1725 Christoffel v. den Bergh, geb. 1702, † 4 Jan. 1762, ontvanger-generaal van het Nijmeegsch kwartier.

H.

Huguetan (XL, 75). Jan Karel v. Eck tot Nergena, geb. 20 Nov. 1697, † Sept. 1760 z. k. (zn van Jan Karel, genl-maj., † 23 Nov. 1719, bij Sebilla Marg. Heuvelmans), burgemr van Wageningen,

gedeputeerde 1727, 35, 37, 45, 59, enz., geadmitteerde in de ridderschap van Veluwe 13 April 1720; tr. 1° 9 Juni 1739 Anna v. den Honert, Joh. en Cornelia de Witte dr, † 27 Jan. 1740; 2° Alexandrine Hug(u)etan, wede Week (Weck, Wecke), † 29 Maart 1760 (D'Ablaing v. G., Rp. v. Veluwe, bl. 386).

M°.

Jamin (XXI, 63) — voert in zilver een rechtopstaand anker van rood. Devies: Spes. mea. jam. in. deo. Helmt.: zwarte vogel met opgeheven poot; of ook: een onderst boven staand uitkomend anker van rood (de dwarsbalk niet zichtbaar).

Amsterdam. J. G. DE G. J. JR.

Keer (XL, 52). Hendrik Rutten K. tr. Willemina Cornelissen wede Frans Broesterhuijsen; hij (K.) als haar wedr met één zoontje Rut, verkoopt 21 Juli 1717 land onder Bemmel (Protocol van Bemmel f° 77vso en 78). Teunis of Antonis Evertszn K. vader van Albert, tr. Arnhem 15 Febr. 1663 Anna de Vael Jansdr en wede Hans d'Ancourt, zij hertr. (ondertr. ald. 15 Jan. 1681) Aert v. Alshaij wedr v. Naleken v. Enst; uit haar 2de huwelijk werd ald. 30 Sept. 1663 gedpt Teunis K. De naam komt te Arnhem al vroeger voor, als ald. geh. 4 Nov. 1649 Cornelis Dirksz. Crijter wedr van Anna Petersdr Keer met Geertruid Schutte wede Tom Everts, geh. 23 Jan. 1691 Jan Hendrikszn v. Kaldenhove met Hester K. j.dr uit Emmerik dr van Jan Nicolaasz. K. Is deze de Hester hertr. met Laurens Ongerhaus, die 30 Jan. 1710 ald. eene dr Antonia laten doopen? Geh. ald. 2 Nov. 1724 Gerrit Hermensse zn van Judith Burik m. Anthonia K. dr van Margaretha Eggedink, en gedpt ald. 5 Aug. 1708 Teuntje dr van Pieter Janszn K. en Johanna Elisabeth v. Weel. — Rutger Jansz. toegenaamd Keer werd 1623 en Geis (Gijsbert?) Lutgerst toegen. Keer 1625 burger te Wageningen. — Er woonden te Arnhem echter ook die Kaer heetten, als Claas K. gardiaen v. h. St. Eloeijs gilde ald. 1683 (misschien zn van Jan Caer wiens wapen voorkomt op den beker van dat gilde, na 1651) tr. Geertruid v. Gelder bij wie gedpt te Arnhem Johanna Catharina 13 Sept. 1705, Christina 20 Nov. 1707 en Hermina 20 Aug. 1711. Voorts, Geurt Kaer tr. Helena v. Dartelen bij wie gedpt ald. Jan 27 Mrt 1707, Jan 20

Nov. 1708 en Catharina Geertruid 3 Aug. 1710. — Te Breda tr. 18 Febr. 1641 Jacobus Keer (..? Barentszoon?) wedr van Nana v. Zeijl, vaandrig van capt. Ladder, Catha Hulshout wede Arnoldus v. Riebeeck, vaandrager. Te Zutfen gedpt 3 Juni 1703 Johannes zn van Peter Jansz. K. en Janna Otten. Klaas K., opziener 1749 aan het buiten-magazijn der O.-Ind. Cie te Amsterdam. — Ook te Utrecht komt de naam vroeger voor: Cornelia gedpt ald. 26 Febr. 1637 dr v. Cornelis K. en Pleuntie. Roelof gedpt ald. 28 Mei 1665 zn v. Roelof K. en Lijsbeth Jans. Wilhelmus gedpt ald. 5 Juli 1670 zn v. Albert Pietersz. K. en Grietje Willems. Hester K. (deze voornaam zou verwantschap doen vermoeden met de Arnhemsche) wede Anthoni de Gieter, tr. ald. 24 Juli 1732 Gerrit v. Rietveld wedr Berendje Wissel. Hendrina K. krijgt ald. attie 1776 om te huwen Andries Kemp. J. J. Keer was er 1776 kunstschilder. A. D. Keer de Rapper, 1881 secret. van Nederhemert. — Een Claas Kerre (Keer?) kapitein te Schoonhoven 1482 gevangen genomen (Beschrijv. van Schoonh. 1762 bl. 343). V. O.

Keer (XL, 58). De graveur Kaerius behoort niet tot dit geslacht. Bij zijne kerkelijke huwelijks-inschrijvingen te Amst., 7 Sept. 1599, teekent hij Pieter van den Keere, is geboortig van Gendt, plaetsnijder, oudt XVIIJ jaren, woonende op 't Rockin; bij zijn tweede inschrijving, 10 Maart 1623, spelt hij evenzoo; hij was de zwager van Jodocus Hondius; Kaerius woonde in 1623 bij de Beurs, en kan dus in de Nieuwe zijdskapel begraven zijn, waarvan het oudste der bewaarde begraafnisregisters eerst met 1657 aanvangt.

Amsterdam. J. G. FREDERIKS.

Kuijck. In verband met het *Nav.* XL, 319 medegedeelde, dat een lid omstr. 1572 naar Friesland vluchtte, kan misschien de herinnering van belang zijn, dat Joost Michielsz Kuik (of Cuycq) in 1665 als bevelhebber van »de Hollandia" en in 1666 van »de Princes Albertine" op het Friesche smaldeel diende. In den slag bij Solebay voerde hij het bevel op het fregat »de Windhond", en sneuvelde aan zijne toen bekomen wonden.

B. S. W.

[Uit welke bron is dit geput? Zulks mag niet verzwegen.]

Kuijck (of v. Cuyck). Vgl. *Nav.* Algem. Regr dl XXI—XXX, inzonderheid *Nav.* XXVII, 478—81 (wapens). De ald. bl. 253 vermelde Antonie werd door de Staten van Utrecht, op aandrang van hun secretaris Gillis v. Ledenberg, 14 Juni 1592 tot hun advokaat aangesteld. Zijne gade M. Boll † 1623. Mooglijk behooren tot de *Nav.* XL, 319 bedoelde familie de volgende personen. Dirk v. Kuijk, vermaakte als klerk van het Keulsch diocese, woonachtig op Hobergen onder de marke van Albergen (bp o. Ootmarsum), 25 Oct. 1434 op het kerkhof der kapel van St. Johan en Anthonij te H. al zijne bezittingen aan de priesters en klerken aldaar. (Op Hoberghen nu of Schultenhuis was in 1407 door eenige Broeders van het Gemeene Leven het klooster Albergen gesticht.) Hij deed dit ten overstaan van den notaris Godfried de Via van Kempen, die 5 Jan. 1437/8 verklaarde, dat hij, Dirk v. Kuijck, destijds priester van het Utrechtsch bisdom, op datzelfde kerkhof, heer Godfried, bestuurder der vergadering te Alb., met nog eenige anderen tot uitvoerders van zijn uitersten wil had ingesteld (Overijs. Arch., Tijdrek. Regr. III, 27, 36). — Henrick v. Kuijck of Kueck was in 1439, 43, 69, 79 burger van Deventer (Catal. arch. Deventer gasth. n° 367, 97, 599a, 659). — In 1402, 21, 27 ziet men vermeld een erve te Kueck of erve en goed geheeten Kuijck, in de bp Rande (te Diepenveen, bij Deventer) (ibid. n° 143, 229, 52a, 498). Terwijl te Heeten (o. Raalte, Overijsel) in 1487, 97 een goed Kuijckinck of Kuckinck bekend was (Overijs. Arch., t. a. pl. IV, 418; V, 33); trof men er in 1457 Kukes- en Haringertienden aan, (ibid. IV, 80). Harink is eene buurt te Raalte. Deze plaatsnamen doen ook aan Overijselsche v. Kuijck's denken, onder wie Johan v. Cuyck, schout te Staphorst, echtgenoot van Aaltje Paffraet, uit de vermaarde boekdrukkersfamilie, welke, uit Keulen herkomstig, 1477—1565 te Deventer werkzaam was (Bijdr. Geschied. Overijsel V, 353 en I, 288). Misschien herinnert het drietal buurten Kuikhorne in Friesland (Dantumadeel, Tietjerksteradeel en Achtkarspelen), zoo ze niet te oud daarvoor zijn, in hare benaming insgelijks aan leden dezer familie; die men, denkelijk ruim twee eeuwen later, in Drente terugvindt in den persoon van Albert v. Kuijck, scholtis in de Wijk, wiens dr Gesina 1 Oct. 1670 te Zwolle in den echt trad met Albert Molckenbour (-boer), ontvanger der verponding en contributie van Dalfzen; terwijl dezes broeder Jan M. te Zw.

14 Febr. 1680 huwde Christina (vermoedlijk Gesina's zuster) v. Cuijck op het Hof buiten de Wijck, uit welken echt als oudste kind sproot Albert Cuick M., † 23 Mei 1706 (J. v. Doorninck, Geslachtk. Aanteek., Deventer 1871, bl. 624).

J. A.

Pagé (XXXIX, 247). In een doopboek van Lillo ontmoette ik de volgenden, als in dato gedoopt.

9 Maart 1755 (geb. 28 Febr. in den Ouden Doel (Laurens, van Pieter Paggee en Adriana Vettens; get. Geert V. en Wilhelmina Poelmans. — 8 Oct. 1762 Pieter, van Nicolaas v. Paggé en Joanna v. P.; get. Pieter Moorman en Esther v. Oostdorp. — 22 Febr. 1767 Catharina, van dezelfden; get. Pieter en Anna v. P. — 10 April 1768 Willemina, van Symon Dronkers Jansz. en Anna Pagé; get. Wouter en Francina Dr. — 25 Maart 1770 Job, van dezelfden; get. Cent Dr. en Susanna Moorman. Het blijkt, dat hij, na overl. van Anna P., hertrouwd is, als zijnde gedoopt 24 Febr. 1779 Cent, van Symon Dr. Jansz en Jacoba Vercouteren; get. Vincent Dr. Jz. en Catharina Vettens. — 3 Juli 1777 Johanna Wilhelmina, van Jan Willem Holters en Elisabeth v. Pagé. — 6 Sept. 1778 Willem, van dezelfden. — 6 Febr. 1780 (geb. 31 Januari) Laurens, van dezelfden; get. Johanna v. P. — 11 Febr. 1781 (geb. 7 dito) Willemina Hendrica, van dezelfden; get. Johanna v. P.

Wolfaartsdijk. J. VAN DER BAAN.

[Behoort hier ook H. Pagius, die als theol. student in 1616 een pamflet schreef tegen den onrustigen en dweepzieken Vincent v. Drielenburch? Zie *Nav.* IX, 234, die vraagt naar levensbizonderheden hemaangaande. De predikant te Toulon Pagès sprak als een der Fransche afgevaardigden Aug. 1889 naar Genève, op de Balsiglia (valleien van Piëmont) bij het gedenkfeest der »Glorieuse rentree des Vaudois a⁰ 1689 (zie »Stemmen voor Waarh. e. Vrede" 1889 bl. 1113).]

Rasch (XL, 192). Zijne moeder was Pauline v. Eck. Zijn broeder, Mr. Bernard R. te 's Gravenhage, is wellicht bereid, uitvoeriger antwoord te geven.

Utrecht. G. J. RINK.

Thooft (XL, 320). De kwartieren van *Nav.* XXIX 582 kunnen aldus worden aangevuld:

Zes kinderen.	Adolph v. der Meulen † 1729.	Daniel v. der M. † 1687.	Jan v. der M. geb. 1594,	Daniel v. der M. † 1600, Hester della Faille † 1643.
			Maria v. der Horst.	Jan Baptist v. der H., Clara Maria Gerards.
		Josina Gerarda Becx.	Adolph Becx,	Jacobus B. † 1621, Catharina v. de Water † 1639.
			Ida v. Eynthouts.	Wouter v. E., Hester v. Stralen.
	Johanna Thooft, geb. 1670, † 1737.	Cornelis Th.	... Thooft,	. . . Thooft, . . . Woestenhove.
			... v. Veen.	. . . v. Veen, . . . Emmichoven.
		Ursula Hertong.	... Hertong.	. . . Hertong, . . . Dullemans.
			...v. der Velde.	. . . v. der V., . . . v. der Kelk.

Wie vult thans het ontbrekende aan?

Helmond. AUG. SASSEN.

Viervant (XXXVIII, 482; 'IX, 556). G. v. Hasselt's »Het Hertogrijk v. d. hertog v. Gelre", enz., Arnh. 1821, maakt, bl. 26, 27, 30, in de jaren 1786, 87, melding van den »Mr. Timmerman Viervant", en, bl. 31, in het jaar 1764, 11 Oct., van den »Timmerman Viervant". — Staan of staat deze tot de in de vraag genoemde V. in betrekking, en was deze familie oorspronkelijk Geldersch?

Vrolijk. De Aardenburger brievengaarder Jacob Johannes Vr., zoon van Ds. Gerrit (*Nav.* XXXIX, 609) leeft nog, en heeft onderscheidene kinderen, ook zoons.

G. P. ROOS.

Roijaards. *Nav.* XXXIX, 495 stemt niet overeen met Rietstap's Armorial 2me éd., waar men vindt: Gevierendeeld, 1. en 4. in zilver vier de schildwanden niet rakende molenwieken v. blauw St. Andrieskruis-gewijs voortkomend uit een ring van bl.; 2. en 3. in goud eendje van nat. kleur zwemmend in water v. blauw. Helmt.: het eendje. Aldus ook een cachet van Ds. Roijaards te Oisterwijk.

J. H. FRIESWIJK.

Udents (XXXIX, 63) — voerde in goud eene droogscheerdersschaar v. zwart, schuingeplaatst; helmt.: de schaar.

J. H. FRIESWIJK.

VRAGEN.

v. den Aardwegh — voert, blijkens een in mijn bezit zijnden lak-afdruk, drie korenaren op terras, en een schildhoofd beladen met twee toegewende sikkels. Welke zijn de kleuren?

's-Gravenhage. LION.

Alberda (XL, 311). M° (of een ander) zou mij zeer verplichten met mij, zoo mogelijk, te willen mededeelen: 1°. Wie de ouders waren van Reiner Alberda tot Spijk, die gehuwd was met Helena Ripperda, dr v. Peter en Everdina Tamminga; 2°. of dit huwelijk kan gesloten zijn in 1588; en 3°. welke Helena of Hille R. in den echt trad met Wigbolt v. Ewssum, ridder, heer v. Nijenoort, die reeds in 1600 overleden was. Was zij wellicht dochter van Focco en Anna v. Ewssum, en wie waren Wigbolt's ouders?

Zutfen. H. M. WERNER.

Grijph, enz. Cornelia Gr. tr. te...? den...? 1609 Johan Oem v. Wijngaerden. Zij, dr v. Rochus bij Anna v. den Eijnde (of Enden). Wat is er van Rochus en zijne ouders bekend? Hare moeder wordt gezegd geweest te zijn eene v. den Berch (in zilver twee dooreengestrengelde doorntakken v. groen, bij wijze van dwarsbalk geplaatst). — Johan v. Slingelant tr. Barbara de Clerck. Bizonderheden hen aangaande zullen welkom zijn.

JOH. THEOD. DE RAADT.

Hesselink. De ondergeteekende, reeds vele gegevens verzameld hebbende over de familie H. (tak Groningen, Varseveld, Zalt-Bommel, Dordrecht en Arnhem) beveelt zich aan bij een ieder die hem nieuwe gegevens kan verschaffen, terwijl hij alles wat hem reeds bekend is, ter beschikking stelt van belanghebbenden.

Arnhem. W. F. HESSELINK.

Vrolijk. Wie weet, waar te vinden is het wapen Vr., gelijk *Nav.* XXXIX, 605, 6 het beschreef.

v. Wely.

Rutger v. W., geërfd te Andelst 1444, tr. . . . ? . . . v. de Poll.	. . . ? v. Ambe tr. . . . ? v. Rossem.	? tr. ?	? tr. ?
Rutger v. W., doet in 1503 mede uitspraak tusschen Jasper v. Lynden, heer van Hemmen, en zijne moeder; tr.	Woltera v. Ambe.	Olivier v. Hackfort	tr. Christina de Ruiter.
Dirk v. W., ambtman van Over-Betuwe, medegedeputeerde uit de riddersch. van Nijmegen tot het ontslaan van den Hertog van Cleve uit den eed 1543, † vóór 1550; tr.		Christina v. Hackfort.	

Cornelis v. Wely, op de riddercedul van Nijm. 1565—1586, tr. 1578 Walrave v. Galen (dr v. Walraven bij Elisabeth v. Arenborg), wede Philip den Mommer.

Wie vult de vraagteekens in, vooral die betr. v. Hackfort?

Wapens. Welke familiën voeren de volgenden? 1. In goud? drie kepers boven elkander; helmt.: drie korenaren. Het cachet bevat de letters J. A. M. — 2. Drie (2, 1) sleutels; helmt.: sleutel tusschen eene vlucht. — 3. In goud loopende leeuw bij een boom (de boom in den rechterhoek (herald.) — 4. Een dwarsbalk, waarin een naar links (herald.) zwemmende visch, van boven en van onder verzeld van drie zesp. sterren; helmt.: klaverblad tusschen eene vlucht. — 5. Gevier.: 1. in blauw drie (2, 1) ruiten, 2. een boom, 3. een uit de (herald.) rechterzijde komende arm met zwaard, 4. leeuw in blauw. Middenschild: dwarsbalk verzeld boven door ééne, beneden door twee sterren; helmt.: drie vaantjes; het middenschildje is door eene bladerkroon gedekt.

GESCHIEDENIS.

Buelsteyn (XL, 323, i. d. 3 Juni), enz., — quid? — Boele- of Bolestein, te Maarsen, aan de Vecht, was, blijkens de Tegenw. Staat v. Utrecht (XXII) XII, 155, omstr. 1632 in 't bezit van Botter v. Snellenburg. In 1664 het eigendom geworden van David Godin, liet dezes kleindr Susanna G. († 1704) dit pand na aan haren zoon Jacob de Malapert, heer van Jutfaas en Plettenburg, enz. Ontleende dit goed den naam van de Bole v. Eemstede (a. w., t. a. pl.) ? Ibid. bl. 382 leest men, dat Plettenborg (bij Rijnhuizen), door de heeren van 't Gooi omstr. 1300 gesticht, vervolgens aan de geslachten Wouwman en Bol (*sic*) verviel. Met Eemstede zal bedoeld zijn de voormalige ridderhofstad (de) Heemstede, in de heerl. van Over-Jutfaas; omdat van den aanpalenden Plettenburg in 1598 Nicolaas de Malapert eigenaar was. Er lag anders nog eene aanzienlijke, doch niet riddermatige hofstede beoosten Jutfaas, zuidwest van Oud-Wulven, als ambachtsheerlijkheid, met 't Huis te H. (ib. 387). — *Nav.* t. a. pl. zal bedoeld zijn Beilstein, waarvan Willem Karel Hendrik Friso prins van Oranje en Nassau in 1749 als baron getiteld staat. Maar komt dit stadje in Nassau ook wel als Buelsteyn voor? — *Nav.* ibid. (i. d. 17 Juni) wordt met »consul Germanicae nationis Livornae" bedoeld »Hollandsch consul te Livorno (Italië). — *Nav.* ibid. bl. 324 (i. d. 19 Nov.) staat eene bepaalde onjuistheid; immers Jacob Mom (vgl. *Nav.* XXXIII, 338, noot) was amptman, niet van Over-Betuwe, maar van Maas-Waal. Hij komt dan ook, terecht, in Geld. Volksalm. 1879 bl. 158 niet voor.

Maas-Bommel. In de Arnhemsche Courant van 10 Juni 1890 wordt door een notaris aangekondigd, dat hij op 18 Juni d. a. v. bij toeslag zal verkoopen namens de weduwe en de erven van den heer A. v. Deursen te Dreumel: »Onder Maasbommel, het kasteel der hofstad Maasbommel, bestaande uit kapitale huizen, stallen, tuinen, boomgaarden, bouw- en weilanden, te zamen groot 23 hectaren, 91 aren ingezet op *f* 46.000. N. B. Deze heerlijkheid, afkomstig uit de nala-

tenschap van prins Willem III, koning van Engeland, is later door den Koning van Pruisen aan Graaf v. Bylandt in leen afgestaan".

A.

JACQUES LE ROY,

BARON DE BROECHEM ET DU SAINT-EMPIRE,

HISTORIEN BRABANÇON,

ET SA FAMILLE [1]).

PRÉFACE.

Parmi les historiens brabançons des XVIIe et XVIIIe siècles, c'est sans conteste Jacques le Roy qui occupe le premier rang. A une fécondité extraordinaire que peu d'historiens ont atteinte, avant et après lui, le Roy joint une exactitude et une minutie poussées à l'extrême. Si l'on peut dire de lui, comme de son prédécesseur, le prélat Butkens, dont il cite souvent les *Trophées tant sacrés que profanes du duché de Brabant*, qu'il a annoté avec un zèle admirable tout ce qu'il a trouvé d'intéressant dans le passé du Brabant, on doit, de plus, reconnaître qu'il a procédé avec infiniment plus de critique sérieuse que Butkens. En effet, alors que le savant prieur de l'abbaye Saint-Sauveur a consigné dans ses travaux une foule de données dont il aurait été embarrassé de fournir les preuves, le baron le Roy s'est borné à ne relater que les choses d'une exactitude rigoureuse [2]).

---

[1]) Sources principales:

les actes scabinaux d'Anvers, aux Archives de cette ville (A.);

les actes de la Chambre des comptes de Brabant (C.);

les actes des Cours féodales de Brabant (B.) et de Malines (M.).

Ces trois derniers fonds sont conservés aux Archives générales du royaume, à Bruxelles.

En renvoyant à ces sources, nous les indiquerons par les lettres placées ci-dessus entre parenthèses.

Nous avons, en outre, consulté les anciens registres d'église d'Anvers, de Bruxelles, de Broechem, etc. Pour ce qui est des autres sources, nous aurons soin de les indiquer dans le cours de ce travail.

[2]) Il est bien entendu qu'en nous exprimant de la sorte, nous n'avons en vue

Si d'aucuns lui font un grief de manquer de détails sur bien des sujets traités par lui, nous devons, au contraire, à notre sens, lui savoir gré d'avoir laissé subsister certaines lacunes, plutôt que d'avoir rapporté des faits d'une authenticité douteuse.

Au surplus, soyons heureux qu'il nous reste encore à glaner dans l'histoire du passé !

Aux recherches assidues de Jacques le Roy, nous sommes redevables de la connaissance d'un grand nombre de documents, qui sommeillent oubliés dans la poussières des archives, ou qui ont entièrement péri. Grâce à ses investigations infatigables, nous possédons une série d'excellentes vues de châteaux, de monastères, d'églises et d'autres édifices remarquables du Brabant, dont plus d'un a tout-à-fait disparu depuis ou pris un tout autre aspect, par suite de reconstructions partielles ou de restaurations inhabiles. Sans lui, nous serions dans l'ignorance d'une foule de monuments, pierres funéraires et d'inscriptions, détruits depuis par les révolutionnaires et les intempéries.

Les ouvrages de Jacques le Roy constituent donc une source d'histoire de tout premier ordre. Pas un écrivain, qui s'occupe de l'histoire du Brabant, ne saurait s'empêcher de les consulter. On y trouve toujours un guide certain d'un concours inappréciable.

* * *

Avant de nous occuper de la vie de notre auteur, nous allons étudier celle de ses ancêtres. Car, bien que nous n'ayons ni l'intention, ni le pouvoir de reconstituer l'histoire complète de la famille le Roy, celle des plus proches parents de l'historien occupera une large place dans la présente notice.

Peut-être plus d'un nous fera-t-il un grief de surabonder en détails et nous reprochera-t-on que, parmi ces détails, certains ne présentent pas de grand intérêt historique. Nous ferions remarquer à nos critiques que, lorsqu'il s'agit de personnes célèbres, — et, en effet, on rencontrera dans cette notice biographique non seulement un his-

---

que les grands travaux de Jacques le Roy sur le Brabant ; nous faisons abstraction de ses ouvrages secondaires : *Praedictio A. Bourignon*, etc., *Achates Tiberianus*, etc., et *Chronicon Balduini Avennensis.*

torien des plus marquants du pays, doublé d'un homme d'état, mais aussi plusieurs hommes politiques des derniers siècles, — rien ne doit être indifférent qui puisse jeter quelque jour sur leur vie, leur famille et leur époque. D'ailleurs, ce qui paraît sans intérêt aux uns, peut intéresser vivement les autres, et nous avons donc cru faire œuvre utile en faisant connaître certains détails susceptibles de contribuer à une intelligence plus approfondie des coutumes de nos ancêtres et de l'histoire des familles.

CHAPITRE I.

D'après la tradition, les le Roy seraient d'origine française. A en croire les lettres-patentes de noblesse du XVIIe siècle, la famille aurait été noble alors depuis plus de trois siècles (*ultra tertium saeculum*). Il n'entre pas dans le cadre de cette étude d'examiner le bien-fondé de cette assertion. D'ailleurs, le voulussions-nous, les éléments d'appréciation nous feraient défaut.

Chose curieuse à constater ! L'historien brabançon observe un mutisme complet sur l'origine de sa race, et, des documents communiqués par lui, pas un ne remonte au-delà de son grand-père. Ce fait prouverait-il que l'auteur se défiait des traditions nourries dans sa famille ? Quoiqu'il en soit, la lecture de ce qui va suivre expliquera en grande partie les réticences de Jacques le Roy à l'endroit de ses aïeux.

* * *

Le premier ancêtre dont l'existence soit prouvée d'une façon certaine, c'est Jacques le Roy que nous nommerons Jacques Ier, bis-aïeul de notre historien.

Un petit crayon généalogique des plus incomplets, conservé à la Bibliothèque royale, à Bruxelles, fait mention de lui et de sa seconde femme [1]) et lui attribue pour parents Laurent le Roy, mort en 1559,

[1]) Elle est appelée incorrectement Anne *van* Gommersbach. Si on a donné à ce nom la particule, c'est qu'il s'agissait de rattacher la femme de Jacques le Roy à une famille du nom de von Gommersbach, d'Allemagne. En effet, dans sa déclaration de noblesse, P. A. de Launay dit, à propos de cette alliance, que *la noblesse des v. G. conste par l'armorial de Paul Furst* (sic ! ! !).

et Jossine Brau. Celle-ci aurait porté: de gueules a la roue d'or [1]).

Une déclaration des rois d'armes, *Pierre Albert de Launay, chevalier, seigneur d'Oisel, Fontaine* [2]), *etc.*, et Robert d'Andelot, du 4 avril 1671, constate que Jacques Ier le Roy était fils de Laurent; celui-ci, après avoir servi, pendant plusieurs années, le comte d'Egmont dans la guerre, aurait été nommé capitaine et amman de la ville et du château de Sotteghem, et se serait allié à *noble damoiselle* Jossine de Brau. Le document nous dit que Laurent mourut dans cette localité à l'âge de 83 ans et qu'il résulterait de son épitaphe qu'il y avait rempli les fonctions de capitaine et d'amman. Nous apprenons, ensuite, que ce Laurent aurait été fils d'Antoine, lequel, venant de France, se serait établi, vers 1412, à Valenciennes, où il aurait épousé *noble damoiselle* Marguerite (ou Nicole) de la Rivière. Antoine précité est dit avoir eu pour père Pierre le Roy, fils de Guillaume, *issu d'une fort noble famille en France.*

Comme preuve qu'Antoine aurait été fils de Pierre, les rois d'armes invoquent, de Jacques Ier le Roy — qu'ils nomment *Jacques le Roy de la Rivierre* — une lettre, du 17 juin 1601, et une sentence prononcée, à Malaga, le 2 décembre 1622, par les docteurs Durango de Salazar, Gonzalo et Fernandes de Toro.

Une des principales preuves pour la filiation de Jacques est constituée pour les rois d'armes par une lettre de Philippe le Roy, frère dudit personnage, à son neveu Jacques (II).

Cette lettre, datée, de Sotteghem, le 11 février 1607, étant un document intéressant, nous croyons devoir en reproduire la partie essentielle. La voici [3]):

Soetegem den 11 februaryo anno 1607.

Sr. mon Couzijn.

Naer alle behoorelicke groetenesse hebbende Ur Lde leste schriven van 4 dezer met liefde on faen den 9 deser.... ende mijn huijsvrouwe wert ooc also machteloos

[1]) Cette filiation est également relatée dans un fragment généalogique que Mr. le colonel de Patoul, à Bruxelles, a eu l'obligeance de nous communiquer.

[2]) Seigneuries situées dans la lune.

[3]) Cette pièce est en possession de M. Bouillart, rue d'Havré, à Mons, qui conserve un grand nombre de documents de la famille le Roy. Ils concernent pour la plupart Philippe, père de l'historien. Ce sont notamment des lettres-patentes, pièces relatives aux différentes missions dont ce personnage a été chargé, correspon-

ende swaermoedich, dat mij ooc also zeere quelt, maer van alles loof godt de heere, ben verhopende de gratie ende ghesontheijt, aemen.

Also U. L^de^ gheschreven hebe ende noch ghenoech naer vernomen hebe van het overleijden van onsen vaeder saeliger memorien es int jaer van 1559, ende doen was aut inde 75 jaer [1]), zijn vaeder ons groot vaeder was Antonij le Roy, als ick onthauden hebe van ons moeyer saeliger ghehoort hebe, ende ons groot moeder was Colete de La Reviere, die naer doverleijden van Antonij le Roy hertraude met een Eddel man, maer den naeme hebe noijt gheweten, dan verstaen dat hij den Keijser Carolus ghedient hadde me 3 ofte 4 perden; ons vaeder Leurens le Roy heeft den graeve van Egemont ghedient in de 40 Jaeren tot zijn overleijden, ende was met den graeve inde voyatge in Ingelant als zijn guaerde van alle juweelen ofte maijordomo, als thuwelick gheconfirmert was van den Coninck Philips met de Coningine Marije. Aen gaende vande waepen die Ick U^r^ L^de^ sondt, es wel waer naer dat Icse langhe te voeren bestedt ende de memorie daervan naer Gendt ghesonden hade ome al hier op de gulde Coenic een glaes veijnster te stellen naer dadvis ende last van mon frere, U^r^ L. vaeder saeliger, wert die memorie verdonckert ofte verloren inden Schielders huijs ofte winckel ende dat was naer mijn onthaut een clau ofte poot van eenen leewe ende eenen clauwe van een griffoen die heben eenen Keije in haerlier beijder clauwen, ende die doen daer wijt springen vlamen met vier ende boven helm clau van den griffoen ooc eenen Keij daer wijt springende vlamen met vier ende zijn devijse was *Godt kendt de beste Le Roy.* So naer seckeren teijt hebende verschriven van U begerte ende souckende alle het bescheet dat ic konste ontdecken, hebe aen Cromphout last gegeven tot Gendt aen den schilder de vornoemde waepen te setten int net ende daer af mij bringen een schielt, alle dwelck ghedaen heeft ende mij brocht den Schilt alleen met de ghecruijste clauwen int blau veelt, oft vergult velt, es mij vergeten, segende de reden dat den Keij noch de vlamen viers maer en was een bijvueginge van mon frere saeliger wijt causa van zijn administratie vanden poieren ende niet van onse auders

---

dances, registres censaux de Broechem, etc. C'est par notre honorable ami M. Léon de Cannart d'Hamale, capitaine à Mons, que nous avons été averti de l'existence de ce fonds d'archives, et c'est grâce à son intercession que leur propriétaire nous les a communiquées, avec la plus grande obligeance. De son côté, Mr. de Cannart dont la famille est alliée aux le Roy, a mis à notre disposition ses propres documents. Qu'ils reçoivent tous les deux l'expression de notre vive reconnaissance pour la façon tout aimable dont ils nous ont fourni des éléments pour notre travail.

M. Bouillart a reçu les documents dont nous venons de parler à la mort de sa parente, Mlle Léopoldine de Saint-Vaast (fille d'Alard et d'Henriette Gaillard de Fassignies), petite-fille de Thérèse Joséphine, la dernière des de Cannart d'Hamale, seigneurs de Massenhoven. La grand'mère de celle-ci était Marie Isabelle le Roy, fille de l'historien.

[1]) Laurent le Roy, à en croire de Launay, serait mort à l'âge de 83 ans (voyez plus haut).

ghesproten, als men noch breeder sal moegen bevinden tot Vaelensen daer mijn vaeder gheboren was, ende Ur Lde daer nar breeder mach doen vernemen, Ick saude noch wel van zijne zijn waert mij moegelijck daer om tot Vallensien te reijsen met eenighe voerwaegens, ende ondersoucken daer alle aude bescheet van ons auders, maer saude moeten verbeijden het soet weere, april ofte maije, tegen dan moecht mij U begerte laeten weten ende item waer inne ick can ofte mach, moecht mij schriven ende ghebien salt doen al naer mijn vermoegen. Mij hertelicke recommandatie aen ma couzijne Anna le Roy ende Laurens, biddende Godt de heere U. Ld alle tsaemen wille verleenen reuste, vorspoet ende gratie in alle vwe affeijren, ter saelicheijt ende ooc verdeuldicheijt in alle tribulatie dat U saude ower comen ter saelicheijt.

Ur Lde goet willich hoom al wat ick vermach.

PHELIPE LE ROY.

Adresse: Aenden Eersaemen ende vorsinighen Sr Jacquez le Roy, tot Antwerpen [1]).

Jacques II le Roy, fils de Jean Ier, a laissé un mémoire, dont nous extrayons ce qui suit:

»Et affin que mes enfans scachent quelque chose de leur origine, je mettray icy par memoire ce que j'en ay par tradition assez obscur a cause que je n'ay guerres demeuré en la maison de mon Pere. A scavoir que notre nom et famille vient de France et eust son commencement en ces pays-bas au siecle qu'on comptoit 1300 [2]), mais si c'estoit au commencement ou quelques années après, je n'en ay pu rien apprendre: non plus du nom de notre premier Pere, que par ouy dire d'aulcuns, qui veuillent se resouvenir de l'avoir ouy nommer Robert ou Roger. Quoiqu'en soit, au rapport des armoiries, il estoit gentilhomme de bonne maison, car il y a encores des familles en France de mesme nom et armes qui ont porté le titre de comte et commandeur d'ordre. Et combien que la premiere demeure de mes Prédécesseurs seroit esté à *Tournay*, neantmoins je n'ay pu trouver aultre particularité sinon que mon Ayeul Antoine le Roy s'estoit retiré a Valenciennes, et qu'il avoit a femme Damoiselle Philippotte ou Marguerite de Rivieres: laquelle demeura vefve en l'an 1487 avec quatre enfans masles. Mais ladite leur mere se remaria quelque temps après avecq un gentilhomme de mesme nom et armes de Rivieres (comme l'on m'a dit) et lequel avec le train qu'il entretenoit au service et suite des guerres de Maximillen, Duc de Brabant, Roy des Romains et après Empereur, consuma entierement tous les biens desdits enfans, de sorte qu'il leur fallut cercher fortune ailleurs, et de tous ceux ne s'est trouvé memoire que de

---

[1]) Mr. M. Hénault, archiviste de la ville de Valenciennes, a eu l'obligeance de parcourir pour nous les documents *classés* de son dépôt; il n'a pas découvert de pièce concernant les personnes mentionnées ci-dessus.

[2]) D'après une autre tradition, un ancêtre de la famille serait venu en Belgique, au XVe siècle, dans la suite de Philippe-le-Bon.

Laurens le Roy, mon grand-Pere; lequel fut embrassé par le Baron de Fiennes son Parain; et depuis ayant esté fait amman de Soetegem par la Princesse de Gavre, il eust a femme dammoiselle Josina de Brau, fille du grand Bailly Jean de Brau et de Dammoiselle Isabeau van Turtelboom, et eurent ensemble plusieurs enfans masles et femelles, dont aulcuns se marièrent sans laisser lignée, sauf mon Pere Jacques le Roy, lequel en bas age fut envoyé pour page a monsieur Champy, Chevalier de l'ordre du toison d'or, grandmaître d'hostel de la Royne Marie Gouvernante du Pays".

P. A. de Launay n'apporte aucune espèce de preuve, ni de semblant de preuve, quant à la filiation de Pierre le Roy, qu'il dit être fils de Guillaume. Le passage de son factum relatif à ce personnage est caractéristique pour le trop fameux héraut d'armes; il est trop intéressant pour que nous nous abstenions de le faire connaître à nos lecteurs. Après avoir relaté que Guillaume était issu d'une fort noble famille de France, il ajoute: *ce que nous semble aussy vraysemblable, d'autant que nous est clairement apparu que les armoiries que porte le dit Philippe et que portoit aussy son Pere Jaques le Roy sont les mesmes que portoit ladite famille, scavoir d'argent à la bande de geulle, et de ce que nous est aussy consté qu'ils peuvent porter lesdites armoiries à bon et juste titre.*

On est vraiment confondu de l'audace de ce *roi d'armes* qui, tout en avouant connaître la lettre précitée de 1607, où se trouve une description très détaillée des vraies armes des le Roy, ose écrire le passage qu'on vient de lire. N'avons-nous pas là la preuve la plus manifeste que le complaisant »*seigneur d'Oisel, de Fontaine et d'autres lieux*" poursuivait un seul et unique but: *satisfaire l'ambition des familles, fût-ce au détriment de la vérité, pourvu que sa bourse y gagnât!*

LES ARMOIRIES.

La lettre de Philippe le Roy (fils de Laurent), de l'année 1607, prouve à l'évidence qu'à cette époque la famille n'avait qu'une vague notion de ses armoiries. Nous voyons, en effet, que l'écrivain de la lettre en ignore complètement les émaux: il ne sait pas si le champ est d'azur ou d'or. Il nous apprend, toutefois, que, d'après des documents de Valenciennes, l'écu est chargé d'une patte de lion et

d'un membre de griffon (sic !) [1]) passés en sautoir, et que Jacques le Roy, frère dudit Philippe, augmenta ces armes, en souvenir de ses fonctions dans l'administration des poudres, d'un *caillou*, sans doute un fusil de la Toison d'or, d'où jaillissent des étincelles. On lit encore dans cette lettre, un peu confuse, que le même Jacques cimait ledit écu d'un autre membre de griffon, tenant également un *caillou*, entouré de feu, et portait la devise flamande : *Godt Kendt de beste le Roy*. Philippe ne semble avoir possédé ni sceau, ni dessin de ces armes. Il s'en rapporte au dire d'un peintre de Gand, apparemment mieux renseigné à ce sujet, que lui-même.

Les armes que nous venons de blasonner, d'une façon un peu naïve, ont une grande analogie avec celles que *l'Armorial Général* de M. Rietstap attribue à une famille le Roy, du Brabant, savoir : d'azur à deux membres d'aigle d'or, onglés de gueules, passés en sautoir, les serres en bas ; casque couronné ; cimier : un bras armé, tenant une épée d'argent, garnie d'or.

Ne connaissant de cette famille qu'un petit fragment généalogique, nous ignorons si elle est de la même souche que celle dont nous nous occupons.

La lettre de 1607 s'adresse, on l'a vu, au neveu dudit Philippe, Jacques le Roy, fils de ce Jacques mentionné dans la même missive. Or, ce Jacques, le fils, tout en connaissant les véritables armes de sa famille, prit pour emblèmes héraldiques un écu d'argent à la bande de gueules. Quelle était la raison de cette substitution ? Elle nous semble manifeste. Etant arrivé à une position élevée dans l'administration du pays, Jacques succomba à la tentation de faire paraître son origine plus aristocratique qu'elle ne l'était. A cette fin, il n'hésita pas à sacrifier les armoiries de ses ancêtres, pour les remplacer par celles d'une famille homonyme, honorée du titre comtal.

Celle-ci a pour auteur Guillaume le Roy, seigneur de la Baussonnière et de Basses, marié à Jeanne Maumoine, dame de Chavigny et du Chillou, fille héritière de Pierre, chevalier, seigneur de la Maumonnière, etc., et veuve en premières noces d'Emery de la Grézille.

---

[1]) On sait que le *griffon* se compose de la partie supérieure de l'aigle, aux oreilles de cheval, et de la partie postérieure du lion. On ne peut donc, en science héraldique, parler de *membres de griffon*, qui sont, ou des pattes de lion, ou des membres d'aigle.

En troisièmes noces, elle convola avec Macé, seigneur de Gemages et de la Rosière. De son second époux, elle laissa un fils, Guillaume le Roy, seigneur de Chavigny, qui épousa, par contrat du 9 novembre 1398, Jeanne de Dreux, fille d'Etienne, dit Gauvain, vicomte de Dreux, seigneur de Beaussart, et de Philippine de Maussigny. Deux fils naquirent de ce mariage: Gauvain et Guillaume; ils partagèrent les biens de leur famille le 18 mai 1438. Gauvain reçut la Baussonnière, le Pege, le Bois-au-Veil, etc.; il devint capitaine du château de Montlhéry et s'allia, en 1434, à Marguerite de Chevreuse, fille de Jean, seigneur de Chevreuse, et de Guillemette d'Estouteville. Guillaume eut pour sa part, entre autres, les terres de Chavigny, de la Maumonnière et de Basses. Guion le Roy, s^r du Chillou, etc., le fils d'un de ces frères, devint vice-amiral de France et perpétua la lignée [1]).

Cette famille portait d'argent à la bande de gueules. Depuis une certaine époque, elle écartelait de Dreux.

Jacques, le fils, adopta les armes de ces le Roy. En 1649, elles lui furent confirmées officiellement par le roi d'Espagne; il fut autorisé en même temps à les faire supporter par deux aigles.

Jacques ne s'arrêta pas en si bon chemin. Il lui fallait dans ses armes le glorieux quartier de Dreux. La demande qu'il en fit au roi d'Espagne fut accueillie favorablement, et, en 1653, il obtint des lettres-patentes lui permettant d'écarteler de Dreux. Des lettres de l'année suivante *l'autorisèrent* toutefois à reprendre ses armes primitives, c.-à.-d. d'argent à la bande de gueules.

Selon toutes les probabilités, les le Roy, comtes de Clinchamp, ont été cause de cette *autorisation*, à moins que les autorités héraldiques ne s'en soient mêlées. Jacques avait prétendu descendre de la maison princière de Dreux; l'inanité de cette prétention reconnue, il aura été obligé d'abandonner celle-ci et de dépouiller ses armes de celles de la grande maison de France.

Ce n'est, certes, pas par modestie et par amour *des armes primitives de ses ancêtres* que le Roy en revint à celles-ci, car, on ne doit pas l'oublier, à cette époque de décadence, le bon gout héral-

---

[1]) Duchesne, *Hist. Généal. de la Maison Royale de Dreux;* Paris 1631. — D'après *l'Armorial Général* de M. Rietstap, ces le Roy, appartenant à la Bourgogne, portent, depuis 1565, le titre de comte de Clinchamp.

dique, qui inspire le culte des armes primitives et, par là-même, simples, telles qu'elles ont figuré, ou pu figurer dans les combats et les tournois, avait déjà disparu depuis bien longtemps.

Philippe le Roy, fils de Jacques II et d'Elisabeth Hoff, semble avoir hésité dans le choix de ses armes. En effet, nous avons trouvé, dans les documents des le Roy, en possession de M. Bouillart, à Mons, deux dessins grossiers, qui en font foi. Le premier, que leur propriétaire a eu l'obligeance de nous céder, représente les armes que voici: une étoile (à cinq rais) et un croissant tourné, en fasce, au chef chargé de deux croix pattées (Hoff), et en coeur un écusson, chargé d'une patte de lion et d'un membre d'aigle, passés en sautoir, les griffes et les serres en bas (le Roy *ancien*); cimier: une croix de Lorraine, ou patriarcale, pattée, le bras inférieur recroiseté. Le second des deux dessins offre une combinaison des armes de le Roy *ancien* et de le Roy *moderne*, savoir : d'argent à la bande de gueules, chargé en coeur d'un écusson d'azur à la patte de lion et au membre d'aigle, en sautoir, les griffes et les serres en bas, le tout d'or. — On verra plus loin quelles sont les armes définitivement adoptées par Philippe.

* * *

Jacques Ier se maria trois fois. Il épousa, d'abord, à Anvers, à l'église Ste Walburge, entre le 30 janvier et le 23 mars 1557, Elisabeth Crol ou Crols, fille de Charles et de Barbe van der Capellen [1]).

Sa seconde femme fut Anne Gommersbach, fille de Jean et d'Anne van der Capellen [2]).

---

[1]) Dans le registre aux mariages, la date n'est pas remplie. — La filiation d'E. Crol est prouvée par un acte du 29 janvier 1561 (A., N°. 3, Grapheus et Asseliers). A en croire le crayon généalogique susmentionné de la Bibl. royale, ces van der Capellen portaient : d'azur à trois glands d'or.

[2]) Cette filiation est prouvée par un acte du 2 mai 1605 (A., *Certificatieboek*. 1605, f°. 107). D'après les quartiers des le Roy, Gommersbach aurait porté: d'azur à la fasce ondée d'argent, accompagnée en chef de deux glands d'or (B. R., C. G., N° 1511, f°. 164). Une lettre, écrite le 4 mars 1576, par le prévôt Morillon, au cardinal de Granvelle semble avoir trait à ce second mariage de Jacques le Roy; voyez Ch. Piot, *Corresp. du cardinal de Granvelle*. Malheureusement, nous n'avons pas réussi à découvrir la lettre de Morillon à du Blioul, auquel cet ecclésiastique dit avoir écrit *amplement* au sujet de la même affaire. Les archives de

Enfin, Jacques convola, en troisièmes noces, le 10 janvier 1593, également à l'église Ste Walburge, avec Catherine de Catere. Les témoins de la cérémonie furent Jacques Melijn [1]) et Pierre Ooms. L'acte de mariage nous apprend que Jacques appartenait à la paroisse de Notre-Dame et qu'il avait fallu pour pour contracter cette union, une dispense de l'évêque d'Anvers [2]).

Chose curieuse, dans l'acte de mariage de 1557, le marié est nommé *Jacobus de Coninck*. Cette traduction du nom de le Roy n'a, evidemment, pour cause qu'une simple fantaisie du curé de Ste Walburge.

De concert avec Gilles *Smissaert* et Jean Crol, tuteurs des enfants légitimes de Charles Crol et de Barbe van der Capellen, Jacques le Roy et sa première femme transportèrent, le 29 janvier 1561, devant le magistrat d'Anvers, au charpentier Laurent *Mathijssins*, deux maisons dites *den Witte Hase* et *den Witte Schilt*, avec deux maisons de derrière, sises, à Anvers, dans la Longue rue Neuve, et à Elisabeth van Achterhout, veuve de Pierre de Haze, une autre maison, avec arrière-corps *in de Meere*. Jacques le Roy et sa femme étaient propriétaires de ces immeubles pour 1/9, les frères et sœurs de celle-ci de 8/9, ce qui ferait supposer que les époux Crol ont laissé neuf enfants (A.).

Le Roy avait administré les biens et les affaires de son beau-père Crol. A la mort de celui-ci, il surgit des difficultés, et le Roy fut attaqué par les héritiers du chef de sa gestion. Un accord intervint. Le 8 mars 1578, Charles, Gilles, maître Lambert et Jacques Crol, tous fils du défunt, Pierre Huijstart, mari d'Anne Crol, sœur des précédents, donnèrent décharge à Jacques le Roy, veuf d'Elisabeth Crol, à Jean Gommersbach, Gilles *Smissaert*, Jean et Henri Crol, et à Jean Paul Begaigne, qui, tous, avaient été tuteurs des enfants de Charles Crol et de Barbe van der Capellen (A.).

Jacques Ier le Roy était négociant et industriel. Il exploitait des

---

l'archevêché ne contiennent pas non plus de données à cet égard, d'après ce que M. le chanoine Bogaert a bien voulu nous écrire, avec cette obligeance extrême qui le caractérise.

[1]) A Lierre résidaient, aux XVIIe et XVIIIe siècles, des le Roy dont une Marie épousa, le 9 février 1620, Nicolas Melijn. Nous ignorons s'ils appartiennent à la même souche que ceux dont nous nous occupons ici.

[2]) *Per dispensationem Reverendissimi.*

poudrières dans le polder de Steenborgerweert (entre Anvers et Eeckeren), où il possédait une maison avec granges, remises, écuries, jardin, verger, etc., le tout entouré de fossés. Cette propriété avait nom *ter Willissen*, ou *ter Willigen*. Une partie en avait été achetée, le 8 janvier 1563, de messire Jean van Haesdonck [1]). Le 7 juin 1566, le Roy acquit de Jean d'Immerseel, chevalier, seigneur de Baudries, écoutète d'Anvers et margrave du pays de Rijen, moyennant 800 florins Carolus, le *Craendijck*, près du *Schenckeldijck*, sous Steenborgerweert, avec un terrain alluvial (*schorre*) (A.).

A Sotteghem, Jacques Ier le Roy avait une ferme ou un manoir [2]), qu'il avait hérité de ses parents. Il nous a été, malheureusement, impossible d'obtenir des renseignements sur les anciens propriétaires de cet immeuble, qui ne semble pas avoir constitué un bien féodal. Le Roy y fit bâtir une nouvelle maison par Corneille van Hole. Les travaux de celui-ci donnèrent lieu à des contestations. Par suite d'un jugement prononcé, le 27 mars 1572, par les *wethouders* de Sotteghem, ils furent expertisés par des membres de la corporation des charpentiers d'Anvers. Le 5 mai suivant, les experts déclarèrent, devant les échevins d'Anvers, que les constructions n'étaient pas conformes au devis qui en avait été dressé (A.).

De la fabrique de l'église Notre-Dame, le Roy acheta un quart de la digue, dite *Olmendijck*, au Steenborgerweert, moyennant paiement d'une rente annuelle de 6 florins Carolus [3]). Il fut adhérité de ce bien, devant le magistrat d'Anvers, le 18 novembre 1573. En garantie de la redevance, il engagea sa propriété du polder précité. Celle-ci fut décrite ainsi: *een schoone huijsinghe metten poijermolen, hove, beempde, fundo et omnibus pertinentiis.* Ce bien fut arrondi par une nouvelle acquisition faite, le 23 juillet 1580, de Jacqueline Hart [4]).

[1]) Cela résulte d'un acte du 10 mars 1621 (A. reg. N° 1, de l'année 1621, f° 452).

[2]) *Stede, huijse, boomgaert, watere*, avec appendances. Il n'existe plus d'actes scabinaux de Sotteghem du XVIe siècle.

[3]) Le capital de cette rente fut remboursé, suivant décharge donnée devant les échevins d'Anvers, le 6 mars 1619.

[4]) Cela est prouvé par un acte du 10 mars 1621 (A. reg. N° 1, de l'année 1621, f° 453).

Le 23 mars 1584, Corneille Michielssen, fabricant de poudre, céda à le Roy, moyennant 300 florins, gros de Flandre, trois moulins à poudre, avec terrains, écuries, etc., sis *op Sint-Willebroortsvelt*, près d'Anvers. Le 10 mars 1594, Jacques le Roy, *marchandt de ceste ville*, déclara sous serment avoir chargé Mathieu de Limborch d'acheter pour lui certaine quantité de salpêtre et de la transporter à Anvers.

Le 25 septembre 1597, il comparut devant le magistrat d'Anvers avec Herman Spruit, tous deux en qualité de tuteurs des enfants de Charles Crol — beau-frère de Jacques le Roy — et de feu Martine van Zeijst, fille d'Adrien. Intervinrent dans cet acte: Guillaume Bordincx et Philippe Bols, ce dernier en qualité de tuteur et de plus proche parent (*naeste maeght*) de Susanne Bols, fille de Jeanne van Zeijst (A).

Le 29 août 1601, François de Cater et Jacques le Roy, agissant au nom d'Antoine de Neve, fils d'Antoine et de feu Marie de Cater [1]), de Pauline de Cater, veuve de Rombaut Martens [2]), de Catherine Farmart (veuve de Guillaume de Cater et mère et tutrice de Pierre, Jean, Clément et Guillaume de Cater, mineurs), de Cathérine Adrienne et d'Agnès de Cater, sœurs des précédents, vendirent une maison à Guillaume 't Kint (A.).

Jacques le Roy, coopman, poirtere ende ingesetene deser stadt van Antwerpen, malade et alité, mais jouissant de toutes ses facultés [3]), testa, le 22 février 1603, dans sa maison sise *in de strate loopende van Clapdorpe ten goidshuijse van de minnebroeders waert* (rue du Fagot), par-devant le notaire Nicolas Cleijs, alias van Loemel.

Après avoir exprimé le désir d'être enterré aux Récollets, à Anvers, il institue des legs pour l'église Notre-Dame et des dons pour les pauvres. Il laisse à sa parente (*nicht*) Hélène Visschers [4]), béguine,

---

[1]) Par suite de procuration, passée à Huijssen, en Gueldre, le 27 février précédent.

[2]) Procuration datée de Hambourg, 10 avril précédent.

[3]) *te bedde liggende, nochtans sijne sinnen, memorie ende verstant wel machtich sijnde.*

[4]) Elle était évidemment une fille de ce Gilles de Visscher, qui épousa, à Anvers (Notre-Dame), le 28 avril 1572, Anne le Roy, *de Valenciennes* (témoins: Albert et Jacques de Risey). Disons encore que *Petrus le Roy, Valentinianus*, fut immatriculé, le 28 février 1652, à l'université de Leiden, comme *magister musices* (*Alb. studios. acad. Lugduno-Batavae*; Hagae Comit. 1875).

une rente viagère de 12 florins Carolus ; à ses filles naturelles, Hélène et Susanne le Roy, des rentes de 50 florins. Il stipule, ensuite, que l'on aurait à payer à sa dite fille Hélène, à sa majorité, un capital de 300 fl. *Son propre frère, Philippe le Roy*, devra jouir, sa vie durant, de la propriété de Sotteghem, à condition d'en supporter toutes les charges et les frais d'entretien. Après la mort de Philippe, ce bien appartiendra à Anne le Roy, fille du testateur, issue de son premier mariage avec Elisabeth Crols, à condition expresse de passer après la mort d'Anne à un des frères de celle-ci. Anne reçoit, en outre, un capital de 2000 fl., à placer en bonnes rentes. Il est stipulé formellement que ces deux legs sont faits en avant-part, sans préjudice quant au reste de la fortune, et ce en récompense des services rendus par Anne à son père pendant de nombreuses années. Outre ces legs, Anne reçoit, du chef de sa mère et de sa, ou de ses soeurs (*susterlijcke goeden*), un capital de 200 livres de gros, monnaie de Flandre. Ensuite, le testateur déclare que, de la dot de 400 livres, promise à sa seconde femme, Anne Gommersbach, il n'a jamais touché que 1600 fl. ; que, n'ayant, pendant dix années de vie conjugale, fait aucun bénéfice, ayant, au contraire essuyé de grandes pertes (*groote scade ende verlies*), il n'avait pas dressé d'inventaire à la mort de sa seconde femme. En omettant cette formalité, il aurait eu en vue l'intérêt des enfants issus de son second mariage, lesquels, éventuellement, auraient dû supporter la moitié des pertes faites pendant la vie de leur mère. Pour ces motifs, le testateur déclare laisser à ses fils Jacques et Jean, procréés avec ladite Anne Gommersbach, du chef de leur mère, ni plus ni moins que la somme susmentionnée de 1600 fl. Il veut qen les trois enfants partagent en parts égales avec son fils Laurent, issu de son troisième mariage avec Catherine de Catere, tous les biens restants, déduction faite des legs et des rentes mentionnés plus haut.

Pour exécuteurs de ses dernières volontés, désigne son frère Philippe et son fils aîné Jacques et leur recommande d'une façon toute spéciale son fils cadet Laurent, enfant en bas âge [1]).

---

[1]) Minutes du notaire N. Cleijs, alias van Loemel, 1602—1603; X; Archives de la ville d'Anvers.

Voici un facsimilé de la signature apposée par le testateur au bas de ce document :

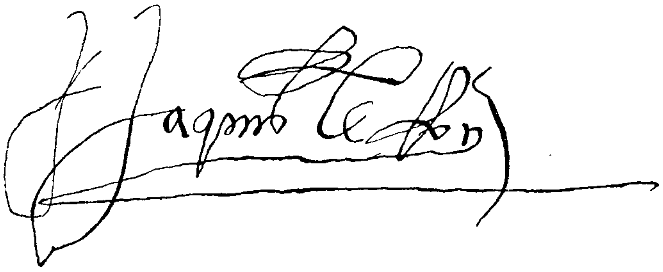

Jacques Ier le Roy décéda peu de temps après. Suivant sa volonté, il fut enterré au couvent des Récollets. Son fils aîné y fit ériger un beau monument en marbre blanc et noir, orné dans la partie supérieure, du portrait du défunt, sculpté en marbre blanc. Sur cette tombe fut gravée l'épitaphe suivante :

DEO OPT. MAX. SACR. ET MEMORIAE
JACOBI LE ROY
QUI GENERIS AC VITAE NOBILITATE
REGIISQUE OBSEQUIIS
AGNOMEN REGIUM IMPLEVIT :
DUM JOANNI III LUSITANIAE,
PHILIPPO II HISPANIAE, REGIBUS,
ET SERENIS^MIS AUSTRIAE ARCHIDUCIBUS,
ALBERTO ET ISABELLAE,
QUA IN INDIIS, QUA IN BELGIO
PER ANNOS L. STRENUAM OPERAM NAVAT (SIC !).
OBIIT IPSA CONCEPTAE VIRG. LUCE,
ANNO MDC.III. AETATIS SUAE LXXII.
NOB. VIR JACOBUS LE ROY, EQUES
TOPARCHA DE HERBAIS,
PHILIPPO IV. HISP. REGI A CONSILIIS
ET CAMERAE RATIONUM PER BRABANT
PRAESES
PARENTI OPTIMO P. C. [1])

---

[1]) J. F., VI[1], p. 214. Par les initiales J. F., nous désignons l'ouvrage intitulé : *Inscriptions funéraires de la Province d'Anvers.*

Quant aux services que, selon cette inscription, Jacques le Roy rendit pendant cinquante années, tant aux Indes qu'en Belgique, ce que nous avons dit plus haut sur sa carrière nous en fournit l'explication : ces services consistèrent probablement avant tout en fournitures de poudre à la flotte et à l'armée espagnoles.

La déclaration susmentionnée des rois d'armes, de 1671, porte que *Jacques, après avoir servy plusieurs années au Roy de Portugal, Jean III, et que d'Icelluy il avoit esté envoyé aux Indes pour son service, fut fait a son retour au Pays Bas Commissaire general des munitions de Guerre des armées du Roy Philippe IId.* Le document ajoute : *qu'il a servy au Roy de Portugal, conste par la susdite epitaphe ; de son estat de Commissaire general, conste par Patente du Roy Philippe IId, datée le* 17 *d'Avril* 1590, *signé Alexander, contresigné Verreÿcken.*

Environ un demi-siècle après la mort de Jacques Ier, on plaça sur son monument funéraire les armes de le Roy, écartelées de *Hoff*, timbrées d'un casque cimé, avec des tenants et bannières aux armes de le Roy et de Hoff.

Nous donnerons ci-après plus de détails à ce sujet ; on comprendra alors ce qu'il y avait de choquant et d'irrévérencieux pour la mémoire du défunt dans l'application, sur sa tombe, de ces armes qui constituent, en outre, un outrageux anachronisme.

L'entrée du caveau fut marquée par une dalle portant cette inscription : MONUMENTUM — D. JACOBI LE ROY — ET — SUORUM — R. J. P. — CIƆ. IƆ. C. III [1]).

* * *

De Jacques le Roy, nous connaissons les enfants suivants :

A. LÉGITIMES ;

du 1er *lit* :

1°. Anne ; elle ne semble pas avoir contracté mariage ; elle décéda à Bruxelles, en avril 1640, sous le toit de son frère Jacques, rue d'Isabelle. Ses funérailles eurent lieu le 3 du même mois [2]).

---

1) J. F., tom. cit., p. 178.

2) Obituaire de l'église Sainte-Gudule.

du second lit :

2°. Jacques II, dont nous parlerons plus loin ;

3°. Jean, qui devint licencié en droit et auditeur *au régiment de Monsieur Chalon, au service de Leurs Altesses*, et dont il sera également encore question ;

du troisième lit :

4°. Laurent.

B. NATURELS :

5°. Hélène le Roy ; elle épousa, à Anvers, à la cathédrale, le 30 septembre 1608, Hans van der Fonteijnen, de Gand ; témoins : Jacques (II) le Roy et Jacques van der Fonteijnen ;

6°. Susanne le Roy, qui devint béguine à Anvers. Les archiducs Albert et Isabelle lui dépêchèrent, à Bruxelles, le 9 août 1602, des lettres de légitimation, où elle est qualifiée de *arm schamel bagijnken... onwettighe dochter Jacques le Roy, die hij heeft verwect, in houwelijk state wesende, aen Margriete van Appen ongebonden* (C., N° 166, registre aux légitimations, p. 112).

(*Wordt vervolgd.*)

Heidens (met namen) te Gent (1515). In onze nasporingen over het verblijf der Heidens in ons vaderland, hebben wij vrij zeldzaam de namen van leden van dien volksstam ontmoet. Zij zijn daarom niet onbelangrijk, omdat zij soms eenige aanwijzing geven van de landen waaruit het mengelmoes eener heidenbende afkomstig of waarin het geboren was [1]). Zulk eene agglomeratie schijnt de bende te zijn, die zich in het voorjaar van 1514 in Vlaanderen ophield. Het hof van dit graafschap veroordeelde 18 Maart 1514 (N. Styl 1515) een tiental hunner wegens overtreding van het verbod aan die natie gedaan om binnen Vlaanderen te komen »sur le hart" (de strop) en wegens geweld, rovery enz., om ten bloede toe gegeeseld te worden, daarna met vrouwen, kinderen en gevolg, vóór zonsondergang, Gent, en binnen drie dagen Vlaanderen te verlaten op straffe van de strop,

---

[1]) Dr. A. F. Pott, »Die Zigeuner in Europa und Asien", Theil 1 Einleitung und Grammatik (Halle 1844) geeft S. 51—52 eenige Personennamen, doch geen dezer komt in het vonnis van 1515 voor.

bij nalatigheid. De namen der veroordeelden tot de lijfstraf waren »Martin Gomquiy, qui vous dites estre conte en la petite Egipte". Opmerkelijk is het, dat de eerste Heidens die in 1420 in ons vaderland te Deventer verschijnen, ook stonden onder onder »Heren Andreas, »hertogh van cleyn-egypten". Toen sloeg men nog geloof aan hun verhaal. Andreas is een heer, die met geld beschonken wordt. Wat later (1438—1441) wordt te Deventer het opperhoofd »Den Coninc van klein Egypten" of »den Koning van den heyden", doch tusschenbeiden, in 1439, weder »den hertog van Egipten" genoemd. In 1515 is het te Gent een »soi-disant conte en la petite Egipte". Na den graaf volgt 2) Jehan Fiver (Pfeyfer, een pijper of fluitist, van Duitsche afkomst ?). Volgen 3) Pierre Queque, 4) Phons de Leto, 5) Baillo de Leto, 6) Goyngun de Conday, 7) Jehan Fa, 8) Hoy de Barocara, 9) Viteyo de Schoka en 10) Babtista Gasla. Men bedenke, dat deze namen op den klank af zijn opgeschreven, en even zoo juist zijn als Coevorden bij Vosgien (Dictionnaire Géographique 1813) omgedoopt in Cordoven, capitale du pays de Drente. Er zijn fransche, spaansche en hongaarsche vermengingen. Pierre, Jehan de Conday (Condé) wijzen op Frankrijk en op doopnamen. (De heidens maakten er eene kostwinning van om zich te laten doopen). Babtista is vrij zeker een gebaptiseerde. Phons en Baillo zijn waarschijnlijk broeders (of vader en zoon?); Leto, Barocara, Schoka hebben wij in plaatsnamen niet kunnen herkennen.

L. J. D.

VRAGEN.

Clancarty (XXXVIII, 636). Waarom verleende koning Willem I in 1818 Nederlandschen adeldom aan Richard Trench, 2en graaf van Clancarty, burggraaf Dunlo van Dunlo en Balinasloe, baron Kirconnel van Garbally, alles onder de pairs van Ierland, geb. 19 Mei 1767, opgenomen onder de pairs van het Vereenigd Koningrijk als baron Trench 4 Aug. 1815 en als burggraaf Clancarty 8 Dec. 1823, in 1813 benoemd tot Engelsch gezant te 's-Gravenhage, † 24 Nov. 1837? En waarom verleende hij hem den titel van markies van Heusden?

Die titel wordt thans met de andere gevoerd door zijn kleinzoon, wiens oudste zoon Lord Dunlo, de aanstaande markies van Heusden, volgens een bericht in de Arnhemsche Courant van 22 Juli 1889 kort te voren te Londen was gehuwd met de danseres Belle Bilton.

A.

Pasch van Krienen. In het onlangs te Parijs uitgekomen prachtwerk van den grooten penningkundige Gustaaf Schlumberger, getiteld »Un empereur au dixième siècle. Nicephore Phocas", lezen wij p. 74 het volgende. »La flotte Byzantine gagnait Ios, aujourd'hui Nio, fameuse dans l'antiquité pour avoir été le tombeau d'Homère, qui y mourut, dit la legende en se rendant de Smyrne à Athènes. Au siècle dernier un officier hollandais au service de la Russie, un naif ou un rieur, le comte Pasch van Krienen, prétendit avoir retrouvé ce monument illustre entre tous". Wie was dit? En waar staat dit te lezen?

L. J. D.

OUDHEID-, MUNT- EN PENNINGKUNDE.

Schenkenschans —, voormaals 's-Gravenweerd, — was in 1794 eene rondom door 't water bespoelde bp, door eene brug aan 't vaste land verbonden, met twee poorten, drie of vier straten en ongeveer veertig huisgezinnen, meest visschers (Geogr. Beschr. v. Gelderland, bl. 325, 6). In 1634 werd er eene kerk gebouwd, in 1636 eene kaart van gemaakt. Schenken schantz. (Bijdr. Gesch. Overijsel V, 230), a° 1635 Schenckerschanse (ibid. IV, 264). Genoemd naar Maarten Schenk, den aanlegger in 1586 (Tegenw. Staat v. Geld. 259), evenals Schenkenschans (Friesl., o. Deinum) naar Georg Schenk v. Tautenburg, Friesland's stadhouder. De gesl. Schenk [a° 1278 Scench (Bn Sloet, Oorkbk. v. G. en Z. 964), a° 1286 le Schinke (de Nideke) (ib. 1083), a° 1332 Sceyncke (v. Hasselt, Geld. Oudhb. 523), a° 1332, 44 Scencke

(ib.; Stukken III, 19), a⁰ 1522 Scheynck (id., Geld. Oudhh. 437)] beduidt scenck = (wijn-)schenker (van den landsheer).

Terwijl de Schenksche Bouwing (tiendblok te Maurik) van Schenk v. Culemborg a⁰ 1344 (v. Hasselt, Stukken III, 19 — zie dezen mansnaam ook *Nav.* XL, 107 noot vermeld, — de gedachtenis bewaart; herinneren De Schenkers (weil. te Ingen) en De Schenkhof (hofstede te Kesteren) aan het »erfschenk-ambt van Gelre" ; de met dit ambt bekleede edelman ontving zoodanige panden »tot een Geldersch schenkleenrecht", wat den Schenkhof te K. betreft met twee »klaeren *becken*" (bekers van baar zilver) te verheergewaden, welk heergewaad ook wel vervangen werd, bijv. door een met zilver overdekten *croese*, enz. Opmerklijk, — misschien éénig in de Historie? — is, dat Jenephe, proostdin te Vreden (Munsterland) in 1485, »Schynckijnne" van Erpach was (Over. Arch. Aanh. 429). — Iets soortgelijks treft men aan in Erfkamerlingschap, als benaming eens gehuchts o. Herwen en Aart [1]).

Uit den geslachtsnaam Schinkelbuer a⁰ 1426 (Over. Arch. Aanh. 247) = Schenkebeer a⁰ 1457, 81 (ib. IV, 19, 357), d. i. bierschenker, valt af te leiden, dat ook Schinkel [a⁰ 1497, 1511 Schijnckel (ib. V, 45, 263), a⁰ 1517, 8 Schinckel (ib. 347, 404), a⁰ 1542 Scinckel (Chartul. Kamper Weesh. n⁰ 56)] hier behoort; vgl. schenkelwijn = eerewijn [2]). Troffen wij echter straks in v. Culemborg Schenk als voornaam aan, van hier een geslachtsnaam Schenken in 1663 te Kampen (Bijdr. Gesch. Over. V 88).

Ook te Haarlem Schenck; bijv. naam der wede van I. C. Bernelot Moens, ridder Ned. Leeuw, oud-directeur der Gouv. kina-cultuur in Ned. O.-Indië († 2 Oct. '86). En te Djecja schonk W. v. Weert, geb. Weynschenk 18/29 Sept. 1888 de geboorte aan eene dochter. Een graaflijk

---

[1]) Vgl. ook Joh. Winkler, Nederl. Gesl. 327. — Andere beneficiën ter begeving van de vorsten des lands aan door hen begunstigde edelen, waren het (erf)drost-, het (erf)maarschalk- en het (erf)voogdambt, die soms in dezelfde geslachten erflijk toegewezen werden. En bestonden in titels met daaraan verknocht vruchtgebruik van leengoederen. Zoo komt *Nav.* XXXVIII, 602 in 1200 een goed Maarschalkink te Zevenaar, ibid. bl. 495 omstr. 1650 een aartsmaarschalk van Koerland en Semgallen voor.

[2]) Eenigzins anders *Nav.* XXIX, 111, 2.

gesl. in Wurtenberg, dat tegenwoordig von Castel heet, heette eertijds Schenk von Castel.

J. A.

v. **Fridagh**, enz. Dat namen van dagen der week als geslachtsnamen voorkomen, toont Johan Winkler, Nederl. Gesl. bl. 416 aan. Tot de varianten van *Nav.* XXXIX, 248 noot 1, behoort volg. Rietstap's Armorial 1e éd., ook Vrydac. Niet evenzeer Vyrdach? Eene alliantie Vyrdach-Mom vermeldt Herald. Bibl. 1883 bl. 245. Of is (v.) Vyrdach eene andere, in Rietstap's a. w. verzwegene familie geweest? Ik zou 't niet denken, omdat v. Fridagh in de 13de en 14de eeuw »de Sexta feria" (= VIERDAG) duidde. Behoeft dus in casu ons VRIJDAG, — bij de Friesen oudtijds Frigendei, Friendei, Fredi, Freed, in Holland en Vlaanderen Vriindach (Jacob v. Maerlant), fridendach, in een Geld. charter a° 1492 Fridagh, Mid.-Nederl. Vrien-, Vrin-, Vrienddag(h) en Frijndach (Oudemans), hetwelk misschien alles aan »vrije dag, vierdag" (= rustdag, ook feestdag) herinnert, — wel (als Freiadag) aan den Germaanschen eerdienst ontleend te zijn? In zijn Mythol. Wrdbk stelt v. den Bergh dit als ontwijfelbaar, bl. 68 zeggend: »Vrijdag is de dag van Friga". Maar evenals wij in deze weekdagbenaming straks metathese veronderstelden, kan zulks ook met het door dezen geleerde op diezelfde bladzijde genoemde Freda of Ferda (in den zin van voorde, of mooglijk soms liever, weerd; vgl. *Nav.* XXXVII, 370), bij toepassing op nóg bestaande eigennamen 't geval zijn; vgl. *Nav.* ibid. bl. 435. Bij het door hem t. a. pl. vermelde Vredewold (Gron., vgl. *Nav.* XXXVI, 629; 'VII, 200, noot 1), oudtijds Fredewold, behoeft niet eenmaal tot metathese de toevlucht genomen; vgl. *Nav.* XXXIV, 508 *met* Oudemans, Mid.-Nederl. Wrdbk op »vreden" (uit Nijhoff's Oorkonden I 261 [1]). Daarentegen laat zich het door den-

---

[1]) Aandacht verdienen hier deze posten uit Deventer-Cameraarsrekeningen: A° 1361: »do sij (de schepenen) op den mersche gheweest hadden ende besaghen den vrede (Cam. III, 22). Do sij den Weert omme ghengen ende der stad vrede besaghen (ib. 51). Do sij den vrede saghen ende die greuers satten (aanstelden) (ib. 57)." Vrede hier z. v. a. (gegraven) grensscheiding. A° 1363: »do sy (de schepenen) gheseten hadden ouer den vrede vyt te verdone" (ib. 232), d. i. over de uitbesteding van het maken van grensscheidingen. In 1358 is sprake van fossatum dictum

zelfden geleerde op die bl. genoemde Vrekenhorst (oorspr. Frikken-, Freken-, Vrekenhurst), door hem als »aan Frik(k)e, Odin's gemalin gewijde horst" geduid), ongedwongen metathetisch verklaren als Virken-, Verken-, d. i. merken-horst, bosch der marke, der streek, of ook grensbosch; zie *Nav.* XXXVI, 46, waar Vreek- of Vrekwijk, ook wel Verrijck, hier alle aandacht verdient, als eenen persoonsnaam buitensluitend, mitsdien evenzeer Odin's gemalin verdrijvend. Behaagt deze duiding niet, dan neme men acte van Hoeufft (Taalk. Bijdr. bl. 9) 's getuigenis, dat »werck, wirck" in Friesche oorkonden dikwijls voor sluizen en andere waterwerken gebezigd wordt, en denke aan Danewerk (Danev i r k e), eenen weleer door de Denen tegen de invallen der Duitschers op Jutland opgerichten grenswal (Dänenwall), van welken heden nog maar luttele sporen overig zijn. Zoo het even genoemde Verrijck dit maar duldt. In elk geval verdwijnen denklijk wederom een paar sporen van Germaanschen eerdienst, voorzoover de voormalige aanwezigheid daarvan hier te lande, uit plaatsnamen blijken zal (zie de opmerking van *Nav.* XXXVII, 372). Gezegde bladzijde uit het Mythol. Wrdbk, hoe belangrijk op zichzelve, bewijst daarvoor vermoedlijk niets; vooral niet, indien het eens blijken mocht, dat zelfs »vrijdag" geenen Freia- of Frigadag, maar eenvoudig eenen »vierdag" aanduidt. Beslissend naar het schijnt kan hierbij wezen de beteekenis, welke aan het eerstgenoemde (Friesche) »*Frigen*dei" dient te worden toegekend. Johan Winkler of een andere aarts-Fries lichte ons voor! Kan men het ongedwongen laten beantwoorden aan »*vier*-dag"? (vgl. Heidelb. Catech., antw. 103: ..... »viere"). Zoo ja, vaarwel dan, Friga! Als hoofdbezwaar tegen deze gissing zal men gewis aanvoeren de omstandigheid, dat de namen der andere dagen

---

v r e d e g r a u e (ib. II 594). Denzelfden zin heeft ook gevoeglijk de in 1337 vg. te Deventer voorkomende gesl. v. Vreden (Cam. I, 2 enz.), welke wel ontleend mag zijn aan »domus Vreden trans Yslam" a° 1344 enz. (ibid. 127), alsmede (misschien) de naam der stad Vreden in Munsterland (vgl. echter *Nav.* XXXVI, 46 'VII, 435), zoowel als die van het Utrechtsche dorp Vreeland [a° 1348, 65, 1637 Vredeland (ib. II 12, III 504), a° 1674 Vreêland (Matthaeus, De Jure Gladii p. 301)]. Te Kruiningen trof men in 1842 eenen gesl. v. *de* Vrede aan. Men had (heeft?) ook een vrouwennaam Vreda, bijv. omstr. 1620 in Twente (Mr. J. v. Doorninck, Geslachtk. Aantt. bl. 124).

van de week ook op Heidenschen eerdienst oogen, inzonderheid Woensdag (Mercredi), — zie omtrent Wodan = Mercurius bij v. den Bergh, a. w. bl. 372, citaten uit oude schrijvers. En voorzeker legt zulks hier gewicht in de schaal. Maar toch ....?

J. A.

Hoorndrager (XXXIV, 241). Nog veel meer dan *Nav.* ibid., 425 aanhaalt, kan men over het »hoorn dragen" (porter des cornes) vinden in L'Intermédiaire des Chercheurs et Curieux: zie ald. XXIII, 121. Vgl. ook XV, 390, 444 (Confrérie des cornards). Ald. t. eerstageh. pl. leest men: »Voici sur cette expression un extrait du »»Dictionnaire des proverbes"" de M. Quitard: La raison d'attribuer des cornes aux maris trompés, on la trouve dans l'indifférence du bouc pour les agissemens d'un rival". (Vgl. hiermede *Nav.* X 304b: »Men denke aan de bokken"). »Les Grecs donnaient le nom de cet animal à l'époux d'une femme lascive, comme une *chèvre*, et appelaient » »fils de chèvre les enfants illégitimes" ". (Vgl. hiermede »Kalverboek" = boek der nachtloopers *Nav.* XXV, 256; XXXV, 228, 9). »La locution »»Planter des cornes" leur était connue, car elle figure au » »Traité des songes", d'Artémidore (l. II c. 12), où il est dit que rêver de cornes est un fâcheux pronostic pour les maris" (ook aldus volg. Scaliger in *Nav.* X, 304b). »»Les Romains traitaient de Vulcanus corneus" " (vgl. *Nav.* XXXII, 566; 'III, 217) un »»mari encornaillé" ", et l'on peut citer ce vers d'Ovide

Atque *maritorum capiti* non *cornua* desunt.

»»En Italie, l'époux d'une femme infidèle reçoit le nom de »»becco" " (bouc) [1]) que Molière a francisé par »»becque"" dans »»l'Ecole des femmes" " (acte 4, sc. 6); et, dans la scène 6 de »»Sganarelle" ", Cornelius est employé pour synonyme de »»cornard" ".

Was derhalve de uitdrukking »hoorndrager" = bedrogen echtvriend, reeds aan Ovidius bekend; de bevinding van menigen kruisvaarder bij zijne tehuiskomst (*Nav.* XXXIII, 126), gaf aan die uitdrukking eene historische beteekenis.

---

[1]) Ook wel voluit »becco cornuto". Tot hoorndrager maken luidt bij hen zoowel »far becco" als »far le corne". *Beccóne* beduidt bij hen zoowel »lummel", als »groote bok".

Maar nu de vraag: wat beduidt de persoonsnaam Corneli(u)s? Z. v. a. »man van kracht of macht" (vgl. *Nav.* XXXVII, 84)?

J. A.

Kelweerder. Zie Nom. Geogr. Neerl. III, 154, 5. Van den kelweerder des kloosters te Dickeningen [1]) a⁰ 1500 is sprake in Overijs. Arch. V, 131. In dezen verkorten vorm treft men het woord niet aan bij Oudemans, wel kelderwaerder (= hofmeester). Daarom sta het hier. Vgl. den gesl. Kelweert (a⁰ 1481 te Deventer, ib. IV, 358) naast Kelreweert a⁰ 1384 (ib. I, 96), -wert a⁰ 1403 (ib. II, 108). De gesl. Super-cellarium (a⁰ 1297 Bijdr. Gesch. Overijsel I, 297), vppen Kelre (a⁰ 1353, 7, Camer.-rek. II, 165, 447), Vppenkelnar (a⁰ 1334, Cat.) arch. Dev. gasth. n⁰ 19), *opten* Keire (a⁰ 1484, ib. n⁰ 697) — te Deventer, is rationeel, omdat het vertrek *boven* den kelder weleer het voornaamste vertrek was, de zoogenaamde »kelderkamer", welke ik alhier te Ek-en-Wiel ook wel »kelderzolder" hoorde betitelen. Doch gelijk Kelder (zie Joh. Winkler, Nederl. Gesl. 372) tout-court nóg in zwang is, evenzoo had men voorheen en thans Kelleneer; Willem en Johan Kelleneer bijv. werden door den Hertog van Alva (te Brussel) 12 Jan. 1568 om de religie uit Nijmegen gebannen, de eerste »pour avoir refusé de faire le serment susdit (t. w. dat hij met de Hervormingsgezinden niet heulde), de ander »pour avoir servy le Sr de Brederode à Vianen avec les rebelles illecq et reffusé de faire le serment susdit" (v. Hasselt, Stukken Vad. Hist. I n⁰ 114). Een Kelleneer

---

[1]) In het Over. Archief is 22 Juli 1437, 26 Mrt 1482, 3 Febr. 1512 van den abt van Dijckenijngen sprake; zie Aanh. 271, 413; V 131, 267 (vgl. *Nav.* XXXV, 587—9). Aldaar (I 50) leest men: »Johan Spite, abt, voorts prior, priorin en het convent van Dickeningen doen kond (3 Mei 1333), dat Geze en Margriet, nonnen van hun convent, met hunne toestemming aan hare zuster Lize, non van St. Marie ter Honnepe (volg. Bn Sloet 140b Cistercienser nonnen-klooster, te Diepenveen), verkochten zeven schillingen Brabantsche penningen uit het huis van Lambert den mulder te Zutfen, zullende dezelve na doode van Lize toevallen aan het convent van Ter Hunnep". In gezegd archief is geen zegel van den abt en het convent van D. meer overig. Mij dunkt, in den naam Dickninge(n) speelt het woord »decanye"; en als dit zoo is, bestaat de etymologische antithese met Dunninge, welke *Nav.* XXVIII vragenderwijs vermoedt, nimmermeer. Dit laatste kan alével op het *Nav.* XL, 359 aangevoerde *dan* oogen.

is thans pastoor te Maurik (Neder-Betuwe). — In 't Mid.-Nederl. kellenaer, kelnaer, -nair, -nare, -neer = kelder, voorts meer algemeen, plaats waar iets bewaard of geborgen wordt (zie Oudemans). — Te Hardenberg of daaromtrent woonde in 1380 Henric Kelreman (Over. Arch. Aanh. 14). Zie ook Kellenaer als gesl. omstr. 1650 in *Nav.* XXXIX, 554.

J. A.

Putgeld (XXXIX, 524). »De stad" —, aldus K. H. Greeven, »Geschied. en Beschr. v. Doetinchem" bl. 57, — »heeft uitmuntend en overvloedig drinkwater uit 18 à 20 pompen, die tot algemeen gebruik op de straten en pleinen zijn aangebragt en waarvan sommige uit den IJssel, doch de meeste uit wellen haar water trekken. Deze pompen worden onderhouden, elke door de naastbijgelegene buurt, naar bijzondere reglementen, die in vele buurten verschillen. Jaarlijks op eenen bepaalden dag vergaderen de buren van alle de pompen, iedere pompbuurt in eene bijzondere woning, en betalen wat in het verloopene jaar aan onkosten voor de pomp is besteed. In sommige buurten is men gehouden, bij de geboorte van een kind iets te geven. Deze pompen waren eertijds p u t t e n, gelijk blijkt uit het Olde Keurboeck, alwaar men eene wet vindt, dat »een iegelijck sijnen wijve ofte maegde alsoo sal afrighten datter niemandt wasschen sal bij den putte die aen die straete staen, bi pene van een pondt". Dusdanig stond deze aangelegenheid in 1829.

Reeroof (XXXVIII, 468). Zie ook Oudemans, Mid.-Nederl. Wrdbk op reeuw. Te Lier (Delfland)) had men in 1746 eenen schout-crimineel, die ook wel baljuw werd geheeten. Aldus Tegenw. Staat van Holland, (XVI) VI, 570, waar men leest van het onderscheid tusschen eenen baljuw en eenen schout-crimineel, hierin bestaande, dat de eerste alleen de hoofd-misdaden berechtte, t. w. moord, brand, vrouwenverkrachting, r a a r o o f of het bestelen der graven, en diefte (diefstal). De schout-crimineel berechtte van-ouds keurwonden, d. i. wonden van 1½ vingerlid diepte (Kiliaan), vechterijen, valschheden, overspelen en dergelijke, die mindere misdaden werden genoemd.

Tafelhouders-boedels (XXXVI, 449). De vergelijking van *Nav.* XXIX, 331, 2 doet vermoeden, dat Ferraris en Susio, als houders van leenbanken in Z.-Holland, waar men bizonder streng de lombardhuizen in 't oog hield, zich aan woeker zullen hebben schuldig gemaakt, of daarvan verdacht zullen zijn geweest. En dat mitsdien hunne boedels verbeurd zullen zijn verklaard ten behoeve van den Staat of van de provincie. Weshalve gezegde Leidsche professoren, als rechtsgeleerden, in 't belang der erfgenamen in den arm zullen zijn genomen, om van Prins Frederik Hendrik eene gunstige beschikking te erlangen. — Met Dr. Pinaecker en Dr. Tuningh kunnen denklijk zeer goed de *Nav.* XXXVI, 449, noot 2 en 3 vermelde professoren zijn aangeduid, omdat Daniel Heynsius in 1628 gewaagde van eene lang geleden zaak: »dat hem nog wel indachtig is". — *Nav.* XXXVIII, 650 vermeldt »lombaarderen", met een citaat uit Coornhert.

In Geld. Volksalm. 1890 bl. 83 ziet men eenen Fareres vermeld, in 1674 gijzelaar voor de stad Arnhem bij de Franschen. Deze Fareres zal wel een Ferraris of Ferreris zijn geweest. Vgl. ook *Nav.* XXXI, 640.

J. A.

VRAGEN.

De Oude Leye — in Friesland en Vlaanderen. De Leye was een twee-armige waterafloop, ontspringend of liever beginnend bij Hyum en Finkum in Ferwerderadeel, uitloopend in de door het Bildt kronkelende vaart en daarmede vereenigd als waterlossing door de sedert lang gedempte Oude en Nieuwe Zijlen in de Wadden uitvloeiend. Ook in Gent vindt men zulk een Oude Leye. Zie het stuk »La ville de Gand au XIVe siècle" par Maurice Heins in de »Messager des Sciences historiques" (1888, p. 33—35, p. 129—138. Plan de Gand p. 129). Aldaar beteekent Oude Leye, de oude waterafloop. Nog ligt aan de vroegere Oude Zijl op het Bildt het gehucht Oude-Leye. Ik meen, dat er meer zulke overeenkomst van oude woorden in Vlaanderen en Friesland bestaat. Wie deelt ze mede?

L. J. D.

GESCHIEDENIS DER LETTERKUNDE.

Antje en Lijsje (XXXVIII, 27, 8). Aangezien eertijds de kalenderheiligen eene groote rol speelden bij het bepalen van datums; is het zeer waarschijnlijk, dat men bij Antje en Lijsje aan eene H.-Anna en aan eene H.-Elizabeth te denken heeft. Moeilijk is het echter uit te maken, op welke van die heiligen die denzelfden naam dragen de uitdrukking toepasselijk is. Volge dus eerst eene opgave van de heiligen die onder de namen Anna en Elizabeth door de R.-Kath. Kerk worden vereerd, getrokken uit het werk »Martyrologe universel, traduit en français du Martyrologe romain"... par Ed. Rousseau d'Hiraumont, Parijs, 1823, blz. 11 en 44:

Anna, de gothische, martelares.	26 Maart.	Elizabeth, de moeder van Johannes den Dooper . .	10 Febr.
» de moeder van Maria moeder van J. C. . .	26 Juli.	» de wonderdoenster (Thaumaturga). . .	24 April.
» van Melun	13 Aug.	» van Buda	6 Mei.
» de profetes	1 Sept.	» van Schönauge . .	18 Juni.
» van Elcana, de moeder van Samuel	3 Oct.	» van Portugal . . .	4 Juli.
» de martelares	22 Oct.	» martelares	22 Oct.
» van Konstantinopel . .	29 Oct.	» van Hongarije . . .	19 Nov.
» van Perzië, martelares .	20 Nov.		

Uit deze lijst blijkt, dat op de beide boeren-feestdagen die in Zeeland den naam »Antje en Lijsje" dragen (4 Mei en 2 Nov.), noch het feest eener H.-Anna, noch dat eener H.-Elizabeth wordt gevierd. Intusschen geloof ik, dat de beide heiligen waarop gezinspeeld wordt, zullen zijn: de H.-Anna, martelares (22 Oct.) en de H.-Elizabeth, de wonderdoenster (24 April). De uitdrukking »Antje en Lijsje" doelt waarschijnlijk niet op de dagen der in diensttreding, maar op de dagen waarop partijen, verhuurder en huurder, uiterlijk verplicht waren elkander hun besluit te doen kennen, welk besluit dan, in geval van toestemming der beide belanghebbenden, door het geven

en aannemen van den godspenning werd bezegeld. — Blijkens *Nav.* t. a. pl. toch, gaan de dienstboden op 4 Mei en op 2 Nov. in andere diensten over, en aangezien nu deze datums beiden tien dagen later vallen dan de feestdagen der genoemde heiligen (24 April en 22 Oct.), is het zeer waarschijnlijk dat deze hunnen naam hebben geleend aan de dagen die in Zeeland, en misschien ook nog wel elders, door de dienstboden ten platten lande worden gevierd. Immers op de dagen dier heiligen was tusschen de beide belanghebbenden de onderlinge verbintenis aangegaan, waarvan de indiensttreding op 4 Mei en 2 Nov. slechts het gevolg was. — Opmerkelijk is hierbij dat, terwijl in sommige bisdommen de 22e Oct. aan eene H.-Anna is gewijd, in andere op denzelfden dag het feest eener H.-Elizabeth wordt gevierd. Deze omstandigheid kan echter tot geene gevolgtrekking leiden, aangezien die slechts betrekking zou kunnen hebben op den boeren-feestdag in November, maar geenszins op dien in Mei.

Gent. TH. J. I. ARNOLD.

Fasciculus temporum (XL, 353). Nogmaals moet ik opmerken (zie *Nav.* XXXII, 352 Omslag), dat f° 185 in alle exemplaren ontbreekt, of liever, dat bij het drukken der pagineering dit cijfer bij vergissing is overgeslagen. Ik vermeen ook, dat in alle ex. f° 217 verso in blanco is; althans in mijn ex., en in die, waarmede ik het mijne indertijd vergeleek, is het ook zoo. — De omschrijving van dat oude boekwerk, zooals het in Catal. n° 47 van A. Eeltjes voorkomt, is niet geheel juist, of liever geeft niet duidelijk aan, wat er aan het bewuste ex. ontbreekt. Een volledig ex. telt 330, met Romeinsche cijfers aan den voorkant genummerde bladen (of eigenlijk 229, dewijl bl. 185 is overgeslagen en dus niet aanwezig), en bovendien eene voorrede en een register, te zamen acht bladen. Op de keerzijde van het 1e blad staat in het midden een wapen met een blanco schild, omgeven door een arabeskenrand, geheel gelijk aan die om de 1e blz. van het boek zelf. Boven het wapen staat gedrukt: »Inicium Sancti ewangelij Secundum Johannem. Gloria tibi, domine". Rondom het wapen aan de vier zijden, en steeds rondgaand, staan gedrukt de eerste veertien verzen van het Ie hoofdstuk van het Evangelie van

Johannes, tot en met de woorden: »vol van gracien ende waerheden • :• Deo Gracias" •:• Op de volgende blz. begint de voorrede, 5 blzz. lang, behelzend het doel des werks, de bronnen, waaruit de schrijver putte of wien hij navolgde, hoe het werk verdeeld en ingericht is, enz. Daarop volgt een register, negen blzz. lang, bevattend de namen van alle personen, die in het werk voorkomen, en wier namen in kringetjes gedrukt staan, tot aan de coninghen van Vranckrijck, gerangschikt naar de letters van het alphabet en in iedere letter naar de volgorde der bladzijden, waarop zij voorkomen, en die er achter vermeld staan. — Den volledigen titel van het boek vindt men achter het werk, op blad 330, en daaronder hetzelfde wapen (met rand), dat vóór de voorrede staat, doch zonder het randschrift.

Zutfen. H. M. WERNER.

Genealogische kwartierstaten. Vervolg van *Nav.* XL, 97. Inhoud van aflev. 28—30.

Jan Dirk v. Heemskerck [1]), geb. 's-Gravenhage 13 Mei 1752, † Delft 11 Jan. 1789, vaandrig bij de Holl. gardes te voet, enz. enz., daarna schepen en raad te 's-Hertogenbosch; tr. 1° te 's-H. 3 Jan. 1773 Joha Margta v. Hanswijck, geb. 's-H. 17 Oct. 1747, † ald. 19 Nov. 1783, dr v. Johan bij Joha Ma Catha Hijssel; 2° St.-Oedenrode 12 Nov. 1784 Charlotta Titia Wierts, † St.-O. 7 Maart 1797, dr v. Wijnand Adriaan bij Charlotta Franq. — v. H., Elsevier, de Winter, v. Meel [2]), Delff, Roosterman, Hopcooper, v. Schoonhoven [3]).

Mr. Pieter Marcus [4]), geb. Amsterdam 16 Febr. 1674, † Leiden 1 Nov. 1744, raad en pensionaris der stad L., enz.; tr. ald. 24 Mei 1702 Jve Catha v. Hoogenhouck, geb. ald. 5 Juli 1674, † ald. 11 Juli 1761, dr v. Joost [5]) bij Anthonia des Quiens. — M., v. den

---

[1]) voert de twee helmen van v. Hk v. Beest. Had tot grootvader Mr. Jan v. Hk v. Beest † Delft 1732, tot vader Wm Cornelis v. Hk.

[2]) tweede gade.

[3]) Wapen, Schoonh. Néerl. v. 't Armorial.

[4]) Zie *Nav.* XXXIX, 581 de kwartieren zijns vaders.

[5]) ridder des H. R. Rijks.

Eeckhout [1]), Tilly [2]), Dedel [1]), Ubing, v. Winterswijk [3]), Wery [4]), v. der Dussen [5]).

Lodewijk Alexander Cornelis v. Wely [6]), geb. Helder 23 Jan. 1868. — ~. W., de Bock [7]), de Bock [7]), v. Bel [8]), Enklaar, Philippart, Philippart, Hellemann [9]).

Mr. Augustinus Gerhard Besier [10]), geb. Deventer 19 Mei 1756, † ald. 13 Maart 1829, schepen en burgemrald., enz. enz.; tr. 1°. Leiden 29 Maart 1780 Hester Wilhelmina Clignet, geb. ald. 27 Juli 1760, † Dev. 13 Aug. 1805, dr v. Mr. Pierre François bij Sara v. Gangelt; 2°. 's-Gravenhage 26 Juni 1809 Jeanne Fréderique de Mey, geb. ald. 5 Maart 1782, † Amsterdam 18 Apr. 1810, dr v. Mr. Pieter bij Carolina Petronella v. Cuyck. — B., Reminck [11]), Jordens, Mariënburgh, Herweijer [12]), Mariënburgh, Mensinck, Mariënburgh.

---

[1]) Sprekend wapen, tronk met eikenloten. Yda's vader, Jan Pieterszn v. den E. † 1652, goudsmid »in 't Wapen van Delft" in de Kalverstraat te Amst., had in tweede huwelijk Cornelia Dedel † 1660; haar grootvader Pieter Lodewijkszn v. den E, † Amst. 1619, was bijgenmd v. Brussel, omdat hij hier (in 1544) geboren was.

[2]) tweede gade. Gekuifde vogel op een tak aan een tronk, in eene kringvormige slang.

[3]) In zilver verkort krukkenkruis v. zwart. Is dit het wapen der stede Winterswijk?

[4]) *Nav.* XXXIX, 667 het wapen.

[5]) eerste gade. Yda Bruynsdr v. der D., geb. Delft 28 Jan. 1557, † ald. 29 Aug. 1599, voerde in een gevierendeeld schild: 1. den hond, maar zonder wassenaar, (zie beneden, bl. 472 noot 9), 2. in zilver gekant. en tegengek. dwarsbalk v. zwart, 3. in zwart drie kepers v. goud boven elkander, de bovenste verzeld aan weerskanten van een gouden ruitje, 4. in zilver gekant. dwarsbalk v. zwart, waaroverheen St. Andrieskruis van 't zelfde. Rietstap's Armorial 1e éd. kent deze kwartileering niet, maar geeft nog een gansch verschillend wapen van Delftsche v. der Dussen's (a° 1556).

[6]) Het kruis van 't Arml.

[7]) Bok v. zwart, opspringend tegen een boom op grasgrond, maar dien niet aanrakend.

[8]) In rood drie (2, 1) dolken (?) v. zilver.

[9]) Rechterschuinbalk van purper, beladen met drie leeuwenkoppen van goud naast elkander.

[10]) Zie de kwartieren zijns zoons, Mr. Pierre François, *Nav.* ibid. 584.

[11]) Bartholda Aleida Reminck, geb. Dev. 1 Jan. 1728, † 25 Mei 1821 op den huize Frieswijk (te Diepenveen bij Dev., vgl. *Nav.* XL, 51, 2). Haar grootvader, Dr. Arnoldus R., geb. Deventer 6 Nov. 1656, † ald. 31 Aug. 1729, was pred. te (Overijs.) Hengelo.

[12]) Elisabeth's echtgenoot, Dr. Bernard Besier, geb. Zutfen 25 Sept. 1654, was pred. te Amsterdam, † ald. 22 Juni 1717.

Bernhardus Pieter Luymes [1]), geb. Leiden 27 Febr. 1798, † ongehuwd te 's-Gravenhage 13 Juli 1822, ambtenaar bij de algemeene rekenkamer. — L., Snoeck [2]), v. Hoolwerff [3]), Marcus [4]), v. der Tack, Rpskam [4]), Groen [5]), Mylius [6])

Adam Dirckszn v. Bleyswijck [7]), geb. Delft 29 Maart 1605, † ald. 5 Oct. 1646, klerk-ordinaris ter financie der staten van Holl. en West-Friesl. te 's-Gravenhage, daarna commies van 's Lands magazijnen te D. en veertigraad ald.; tr. ald. 31 Oct. 1632 Anna Dircksdr Meerman, geb. ald. 5 Aug. 1607, † ald. 3 Sept. 1656, regentes van het nieuwe weeshuis ald., dr v. Dirck Dirckszn bij Dirckje Hendricksdr v. Santen. — v. Bl., v. der Graft [8]), v. der Dussen [9]), v. Hodenpijl [10]), Fijck [11]), de Waert [12]), Sasbout [13]), Verburch [14]).

Jan Pieter Frans v. der Mieden v. Opmeer [15]), geb. Zaan-

---

1) kleinzoon van Bernhardus L., geb. Delft 30 Mei 1731, pred. eerst te Akersloot, daarna te Oud-Alblas, waar hij † 12 Nov. 1788.

2) Wapen: Snoeck, Brab. (Jhr. 9 Apr. 1839).

3) Alleen de aanziende koeienkop in groen. 4) eerste gade.

5) tweede gade. In groen leeuw v. zilver.

6) Doorsneden, 1. gedeeld: 1 *a*. in rood distelroos, 1 *b*. in blauw drie saamgevoegde korenhalmen, de twee buitenste gebladerd; 2. in goud open burcht v. zwart.

7) Wapen: de kogels van v. Bleiswijck uit het Arml, dat aan v. Bleyswijck een gansch ander wapen geeft. v. Bleiswijck zal toch wel van éenen stam zijn met v. Bleyswijck.

8) In groen open burcht v. goud, geopend van 't zelfde.

9) Huygh Jacob Bruynszn v. der D., geb. te Delft, † ald. 31 Aug. 1587, brouwer in »De Halve Maan", burgemr enz. ald, voerde mitsdien boven den hond een gewenden wassenaar v. zilver, welken men in Rietstap's Armorial 1e éd. (Ville de Delft 1543) mist.

10) Vgl. *Nav.* XXXIX, 647, noot 8.

11) Arml Fyk (Vlaamsch).

12) Van zilver, gevierendeeld: 1. en 4. twee dwarsbalken v. rood, 2. en 3. drie (2, 1) ballen of kogeltjes.

13) Magdalena Pietersdr S., † 1 Sept. 1585, was regenfes van het oude mannen- en vreuwenhuis te Delft.

14) voerend de twee koeien van 1Armorial, waarboven de twee gekruiste pelgrimsstaven, doch ietwat anders geteekend dan op pl. V rij 8 n° 13 van 't Arm.

15) Aldus ook zijn vader en grootvader, heeren van Opmeer; zijn overgrootvader evenwel, † te Alkmaar 10 April 1800, hoewel ook heer van Opmeer (N.-Holl.) heet enkel v. der Mieden.

dam 21 Juni 1867, officier bij de Kon. Nederl. Zeemacht, — v. der M. v. O., Boogaert [1]; de Jonge [2], v. Heeckeren v. Brandsenburg, v. Toulon, Sprenger [3], v. Visvliet, v. Beek [4].

Wiardus Willem H o p p e r u s B u m a [5], geb. Leeuwarden 4 Febr. 1865. — H. B., v. Eysinga, de With [6], v. Heemstra [7], Hora Siccama [8], Aebinga v. Humalda [9], v. Haersma, v. Sixma [10].

Mr. Hendrik Alexander E l i a s, geb. Ouderkerk a/d. Amstel 12 Juni 1838, adv. en lid des gemeenteraads te Arnhem; tr. ald. 13 Juli 1865 Caroline Henriëtte Everts, geb. ald. 2 Jan. 1843, dr v. Mr. Gerhard P. Pzn bij Justine Christine v. Meurs. — E., v. Meurs [11], von Deneken [12], Enschedé [13], de Wilhem [14], Werdenier, du Peyrou [15], Swaving.

J. A.

---

[1]) In zilver drie (2, 1) uitgerukte boomen v. groen; evenals Bogaert. Bogaert v. Alblasserdam voert dit wapen gevierendeeld met »doorsneden v. rood op goud, met een leeuw van het een in het ander.

[2]) In goud golvende dwarsbalk v. blauw.

[3]) Aan Cornelia Louisa Spr., geb. Middelburg 4 Juli 1779, † ald. 2 Maart 1830, wordt toegekend In zilver rechter schuinbalk v. zwart, verzeld herald.-rechts van drie klaverbladen, her.-links van drie 6-punt. sterren, alles onder elkander en van zwart. 't Armorial heeft dit wapen niet.

[4]) In groen geit v. zilver loopend langs eene beek.

[5]) Het gewone (saamgestelde) wapen van Buma.

[6]) Maria († 1878) 's vader heette (Jan) Minnema de With, voerend Haersma de With.

[7]) Wiskje v. H. († 1871) 's vader heette (Jhr. Cornelis) Scheltinga v. Ha, voerend de armes modernes van Ha, en werd (16 Maart 1767) op Heemstra-state te Oenkerk geboren.

[8]) Rolina Maria H. S. † 1826 voerde slechts éénen hondekop.

[9]) De éénhoorn heeft onder zijne achterpooten een liggenden wassenaar v. zilver.

[10]) In blauw twee eikels v. goud naast elkander, omgekeerd, zonder blaadjes, waaronder een rechtopstaand eikenblad v. goud, — geplaatst 2 en 1. Eenigzins anders, het Armorial. [11]) Het anker.

[12]) Tweede gade. Henriëtte Alexandrine Adelaïde († Haarlem 5 Juni 1853) was barones des H. R. Rijks. Haar vader, Burchard Johann Bn von D., 12 Maart 1739 te Goes geboren, was officier in Hanoveraanschen dienst. Het wapen is zeer samengesteld. [13]) De halve adelaar en de sikkel.

[14]) de keper, enz. enz., zie 't Armorial 1e éd., evenals le Leu de Wilhem.

[15]) In goud twee kepers van rood boven elkander, de bovenste verzeld in de keperpunt van twee 5-punt. sterren van blauw, in den schildvoet een boom op

Leysen. Vgl. *Nav.* XXXIX, Bijlage, bl. C, D. Kan hierbij ook voor de benaming in aanmerking komen het aloud Waldenser gedicht Nobla Leyczon, in het Romaansch geschreven, doch in een anderen tongval dan dien der Provencaalsche troubadours? Men kan het met behulp van het taaleigen der Valeijen van Bobi en Pral, nog zeer goed verstaan. — Is omstr. 1100 geschreven en in 1182, door de leerlingen van Petrus Waldus (Petro Valdi), die in dat jaar verstrooid werden in Frankrijk, Italië en 't Zuiden van België en in een deel van Zwitserland zeer verspreid geworden. Zie Histoire populaire des Vaudois par Alexis Muston, Paris 1862, en den door hem bl. 11, noot 1 aangehaalden Ampère, Hist. Litéraire de la France. — De Leyssen bevatten evenals de Noble-Leçon, lessen en regelen; doch — 'k geef het voor beter.

G. P. ROOS.

VRAGEN.

Bewaarplaats. Familiepapieren, zooals boedelbeschrijvingen, scheidingen, aanteekeningen, testamenten, worden door wie er geen belang in stelt, soms vernietigd, liever dan ze aan particulieren af te staan, als wanneer ze niet voor belanghebbenden bereikbaar zijn, en van tijd tot tijd onder den hamer komen. Welke archieven en bibliotheken in Nederland nemen ze aan en bewaren ze?

F.

---

grasgrond in figuren en kleuren eenigzins anders dan het Arml. Jeanne Esther du Peyrou, — onderscheiden, volg. het Arml naar 't schijnt, van du Peyroux; vgl. *Nav.* XXVIII, 434, 586, 7 (wapen); 'IX, 527; XXX, 488 *met* ibid. XXVIII, 587, 8 (waar ze vereenzelvigd worden); *Nav.* ib. 589 is sprake van een Surinaamschen en Amsterdamschen tak, — werd (3 Oct. 1736) te Suriname geboren, maar overleed (22 Jan. 1797) te IJselstein. Zij was in eersten echt gehuwd met Burchard von Deneken.

KUNSTGESCHIEDENIS.

Bleeswerk (XXXVII, 49; XL, 147, 304). Dit is ongetwijfeld een gedeelte van het kribwerk. Bij het kribben spreekt men van eene blees-laag, een soort van onderlaag, waarop het verdere kribwerk wordt aangebracht. Op die onderlaag moest dus in 1764 verder gekribd worden, om de heerl. Millingen voor overstrooming te vrijwaren. Te Zutfen is eene straat, evenwijdig loopend met, en grenzend aan de Berkel, de Barlheze genaamd, welke benaming gewoonlijk wordt beschouwd als eene verbastering of samentrekking van Berkelheze = Berkelbosch of bosch aan de Berkel. Wanneer men evenwel weet, dat de Berkel daar ter plaatse nagenoeg evenwijdig met, en slechts op zeer geringen afstand van den IJsel loopt, dan is een bosch in vroegere tijden dáár niet denkbaar. Van andere, nog meer gewaagde uitleggingen van den naam Barlheze wil ik hier niet spreken; doch merk op, dat die straatnaam in den mond des volks steeds geheeten heeft en nog heet: de Beleese of Bleese. En in oude tijden gaf het volk, en niet de gemeenteraad, zooals thans het geval is, namen aan straten, enz. Nu is, in verband met het bovenstaande, de vraag: kan de Barlheze haren naam niet te danken hebben aan de bleeslaag of het bleeswerk aan den oever van de Berkel, dáár wellicht vóór eeuwen reeds aanwezig, waarop men niet verder kribde, omdat het mogelijk onnoodig was, en waarop later woningen, eindelijk eene geheele straat werd gebouwd?

Zutfen. H. M. WERNER.

Zonnebloem (XXIV, 260). De meening, dat de bloemen van de zonnebloem, tournesol = helianthus annuus, dagelijks de schijnbare beweging van de zon van het oosten naar het westen volgen, is geene dwaling. Deze eigenschap bezit echter niet alleen de zonnebloem, maar komt in het plantenrijk veelvuldiger voor dan men, oppervlakkig oordeelende, zou gelooven. Ze wordt echter inzonderheid opgemerkt

bij de rudbeckia's en de heliotropen, alsmede bij de verschillende andere soorten van helianthus.

Gent. TH. J. I. ARNOLD.

TAALKUNDE.

Derby, enz. (XL, 360). De lettergrepen *der* en *tor*, in deze engelsche plaatsnamen, zijn geenszins oorspronkelik de zelfde woorden, in woordafleidkundigen zin. De engelsche geleerden in het algemeen, de taal- en byzonderlik de namenvorschers, met de oudheid- en geschiedkundigen weten ruimschoots goed-bescheid te geven van den oorsprong en de beteekenis der engelsche plaatsnamen. Zien wy wat een van de voornaamsten onder hen, Isaäc Taylor, in zijn werk Words and Places, mededeelt van de namen Derby en Torbay. In dat werk dan (uitgave van 1865), lezen wy bl. 157, in eene noot by de vermelding van den naam Derby: »In a few cases we have documentary evidence of a change of name consequent upon the Danish conquest. Thus we know that the Norse name of Deoraby or Derby took the place of the former Saxon name of Northweorthig". — Bl. 362: »The name of Derby, the village [1]) of wild beasts, shows us the state of things on the arrival of the Danes". Bl. 466: Het woord »Deer" (hert), »or perhaps wild animals generally (German Thier; Anglo-Saxon deor) are found at" (dat is: in de plaatsnamen) »Deerhurst, and Dyrham in Gloucestershire, Dereham [2]) in Norfolk, Dereworth in Northamptonshire and Derby, anciently Deoraby". — En wat Torbay betreft, bl. 225: »Tor", in het Welsch, de keltische taal van het land Wales beteekenende »a projecting rock, is found in the names of Mount Taurus, Torbay, and the Tors of Devonshire and Derbyshire".

Wat Thuringen betreft, Thuro, krijgsoverste, hertog of heertoog,

---

[1]) Is 't hier village? *Nav.* XXXIX, 39 was by = byr, bur, d. i. gebouw, huis, woning; vgl. ibid. XL, 358: Tenby of Tenbigh. En Derby = herten- of, meer algemeen, wilde-dieren-burg (burcht) klinkt vreemd. RED.

[2]) In casu zonderlinge combinatie. RED.

heirvoerder der Goten, leefde in de derde eeu n. Chr., en wordt vermeld door den gotischen geschiedschryver, Bisschop Jornandes, in zyne gotische geschiedboeken, geschreven in de zesde eeu. Van dezen gotischen Thuro is de naam der Thuringen niet afkomstig, maar van eenen anderen Thuro, van eenen anderen germaanschen man, die *den* algemeen-oudgermaanschen mansnaam Thuro droeg. — Aangaande den oorsprong en de beteekenis, met de oude formen van den naam des germaanschen volks der Thuringen, welke volksnaam (patronymicale stamnaam) op hun land is overgegaan (zooals de naam der oude Pruissen op hun land Pruissen [2]), der Hessen op 't land Hessen, der Bajovaren op hun land Beieren), deelt Dr. E. Förstemann in zijn Altdeutsches Namenbuch (Ortsnamen, 1872), een schat van gegevens mede, te veel om hier over te nemen. Thuro is een hoogduitsche naamsform; de nederduitsche form is Doro, Dore. En deze naam heeft in alle nederduitsche, liever laag-germaansche landen oorsprong gegeven aan een groot aantal nog hedendaags bestaande geslachts- en plaatsnamen, vooral in de friesche gewesten; Dorama, Dorsma, Dorkema, Dorrië (samengetrokken uit Doringa), Dorren; Dorum, Dorkwert, Dorking, Doorsele, enz.

JOHAN WINKLER.

Schild, Schouw, Schoon in plaatsnamen. In 1528 ziet men vermeld een weydeken »Den Silveren Schilt", bij Doddendaal (v. Hasselt, Geld. Mndwk I, 107). Hier kan, als zijnde wellicht de geldspecie geweest, waarin de prijs voor dit weidje betaald is, passen het bekende muntstuk, waarvan men o. a. in den Bladwijzer op het Tijdrekenk. Regr oud-arch. van Overijsel, allerlei soort bij elkander ziet. — Op Schild (dorp op Texel, als toevluchtsoord tegen het water), Schilde (dorp Antwerpen), Schilden (geh. te Cluise, O.-Vlaand.), Schildern (Oostenr. dorp onder de Ens), Schildesche (dorp in Minden, aan de Aa) kan passen Angels. scyld, sceld, geschild = refugium, toevluchtsoord, schuilplaats, sceldburch = vrijstad; scyldan, gescyldan = beschutten, verdedigen; skelde = protectum, afdak [2]) (*Nav.* V Bijblad

[1]) Zie daarentegen *Nav.* XXXV, 495.

[2]) De laag-afhangende rieten daken van ouderwetsche boerenwoningen, gelijk men ze nog hier en daar te Ek-en-Wiel en in den omtrek bij uitzondering ziet, heeten schilden. Ze vormen het eigenlijke dak, geen afdak.

bl. lxv). Insgelijks, omdat een boomgaard ten »schild" verstrekt voor een huis of erf, om het voor wind en fellen zonnegloed te beschutten [2]), op Het Schild, boomgaard te Ek-en-Wiel, in welken het in 1361 door de partij der Bronckhorsten verwoeste kasteel der v. Eck's v. Pantaleon heeft gestaan, achter de oude huizing Kortenhoeve (Herald. Bibl. 1879 bl. 125—7); terwijl men o. Amerongen, dicht bij den Rijn, Het Schild of De Schildboomgaard (thans uiterwaard) aantreft. Een goed te Woudenberg heet De of Het Schild.

Men vindt echter ook Het Schildmeer (water te Slochteren) met Overschildmeer (a° 983 Extra Schaldmeda, te Hellum, v. den Bergh, Mid.-Nederl. Geogr. bl. 131). Voeg er bij, — niettegenstaande dat een »woud", destijds vooral, een uitnemend toevluchtsoord of schuilplaats was, — als eveneens te Slochteren gelegen, Schildwolde [a° 983 Sceldwalda, a° 1224 Skelwalda (ib. bl. 131, 252)], welks bewoners Emo v. Wierum in zijne Kronijk »Skelderwoudtlieden" stempelt. En inzonderheid de Scheldestroom [Fr. l'Escaut, a° 718 Scalda (Bn v. Spaen, Inleid. Hist. Geld. III, 163 noot), a° 843, 1035 Scaldis (Bn Sloet, Oorkdbk bl. 39; Bn v. Sp. I, 57), a° 882 Scaldus (Sl. 59), — gesl.: de (= v.) Scalda a° 1323 (HS. abdij van Baudelo, in *Nav.* XXVI, 308), to Auerscalde omstr. 1450 (bij Eltingen, in de Lijmers; Nieuw-Arch. v. Kerkgeschied. II, 150)], die den naam gaf aan Schouwen [a° 976 pagus Scaldis, a° 1156 insula Scouden, Scolden (v. den Bergh, Mid.-Nederl. Geogr. bl. 26, 82, 222; Oorkdbk v. Holl. e. Zeel. I n° 134; v. Mieris, Chrtbk I, 101), a° 1225 Schalda, Scalden (Bn Sloet bl. 485)] [2]), — vgl. Nom. Geogr. Neerl. II, 181. Mitsgaders Schou-

---

[1]) Eene door de Israëlieten geminde metafoor; vgl. Gen. 15 vs 1; Deuteron. 23 vs 29; 2 Sam. 22 vs 3; Ps. 18 vs 3, 31; 84 vs 10, enz. enz.

[2]) Is »gegouwen" als verl. deelw. van »gelden" (valere, valoir) Neder-Betuwsche volkstaal, voor »gegolden", en bezat het Mid.-Nederlandsch een werkw. »schouwen" in den zin van schelden, hoewel men in Neder-Betuwe toch nooit zegt »(uit)geschouwen" voor (uit)gescholden; evenals uit Schouwen, verdween de *l* uit schout (scout) = schulthetus, Schultheyss. In De-Kring-van-Dorth, bij Gorsel, volg. Tegenw. Staat v. Geld., Kaart a° 1741 in Overijsel, op de Geld. grens, volg. de Woordenlijst 1884 in Gelderland zelf, ligt de bp Schoolte (a° 1741 Scholt), in v. der Aa, Aardr. Wrdbk ook Scholte, Scholtenen luidend. In deze bp het goed Scholthof. Dit kan, zoo de gesl. v. Scolden a° 1261 (Bn Sloet, Oorkdbk bl. 830) er zich niet tegenkant, herinneren aan de zoogenaamde schultengoederen; gelijk in 1334 De Ooster-

wenfliet *of* S c h ö nfliesz, (Pruissen) Schild- *of* S c h i mberg (stedekens ibid. en in Moravië), Schaum- *of* Schauenburg [Keur-Hessen, a° 1520 Schaumbergk (v. Hasselt, Stukken III, 332), a° 1578 S c h o u wberg (ib. 333), a° 1574—84 S c h o w e nborch (Cat. arch. Dev. gasth. n° 1152), — gesl.: a° 1180 v. Scow*im*burc Bn Sloet 352) [1]], Schauburg *of* Schaubroek (tusschen Gend en Brugge), Schouwenburg *of* S c h o t e nburg (te Doornspijk, alwaar ook eene voormalige havezate Schoterbroek; vgl. *Nav.* XXXVII, 419, 671; IX, 151). Op deze benamingen past èn opzichzelf èn blijkens de analogieën van sommige, schild = refugium niet; een meer toch is als zoodanig niet aan te merken, en Zeeland had (heeft) juist omgekeerd bescherming *tegen* de Schelde noodig. Neen, ze wijzen op afperking, scheiding, g r e n s, uiteinde. Past dit ook niet 't geschiktst op Het Wijdschild, als benaming van het benedenste gedeelte des Tielerwaards, buiten de Dalempoort te Gorinchem? Een polder o. Grave heet Wijt,

---

hof (Oesterhof) te Rijssen (Overijs. Arch. Aanh. bl. 7) er een was. Had Albergen (o. Ootmarsum) weleer zijn erf Hoberghe of Schultenhuis, in manstad leenroerig aan de heerl. Borkelo (Grp Z.), maar in 1395 daarvan bevrijd en tot een edel vrij eigen goed gemaakt (ib. II, 30; III, 73), Kollendoorn (Ambt-Hardenberg) in 1496 zijn »des Schulten huijs (ib. V 12): een voormalig keurmedig goed te Brummen, Jorderink [a° 1405, 59 Jurderinc(k) (Bn Sloet, »Van-Al's" bl. 257, 232, 94)] was weleer ook een schultengoed. In Munsterland vindt men nóg Schulzegüter, wier bezitters, onder den titel Schulte = heerenboer, eenige bizondere rechten hebben bij de regeling van de aangelegenheden der gemeenten, waarin zij geërfd zijn. Op eene kaart van den platten grond rondom Munster zag ik een paar jaren geleden zulke scholtengoederen aangeduid door den geslachtsnaam der bezitters met een voorgevoegd »Schulte". Het Tijdr. Regr op het oud-prov. archief v. Overijsel vermeldt a° 1398 en vg. gesl. Scholte, Schulten, de Scholt, de Schulte, v. Scholtwijck, S c h o l d eman (Schoeltman, Scoltman); deze laatste gesl. kan echter ook beduiden »man uit Schoolte", als komend in 1486 te Deventer (a. w. IV, 457), in 1489, 97 te Olst (ibid. 504; V, 73) voor.

[1]) Bn Sloet, a. w. bl. 969 heeft eenen gesl. v. Scoveberge (a° 1279 te Bocholtz), zoowel als eenen gesl. Schowebik (a° 1231 te Zutfen) (bl. 554). Dit vermag mede de hoofdsylbe van Scheveningen op te helderen in den zin van *Nav.* XXXIX, 106, 7, waar nog had kunnen zijn opgemerkt, dat Scheveningen of Schevelingen, — vgl. Huisseling (in Ravestein, Noord-Br.) a° 1205 Hůseniggen (Nom. Geogr. N. II, 129), — ook wel als Scheveringe, Scheperinge voorkomt, tenminsten volg. Tegenw. St. v. Holl. (XVI) VI, 152. Wie deelt de varianten dezes dorpsnaams welwillend mede?

in den Tegenw. Staat v. Staats-Brab. (XII) II, 276 a⁰ 1740 aangeduid als een »kleine" polder, »Mars en Wyth" geheeten [1]).

Noemden wij zoo even Schouwenfliet *of* Schönfliesz, dat in casu grensvliet bekuiden kan; bekend is Schonen of Sconen [Denemarken, a⁰ 1335 Skania (Nijh., Oork. I, 354), als behoorend tot het Scandinavië *of* Scandia [»wol entstanden aus Skåney, d. h. Schonen-Insel", zegt Brockhaus' Real-Encycl. XIV (1854) S. 169)] uit de dagen der Romeinen (Ptolemaeus); ook weet men, dat de uiterste punt van Denemarken is Kaap Skavn *of* Skagen; en skage, skaega beduidt »äuszerste *Grenze*, soweit das Feld ausläuft" (Molbeck, Dän. Wörterbuch) [2]). Zulks vermag dan op te helderen Schon (Lichtenstein), Schonauwen (bij Aken, a⁰ 1280 Sconauwe prope Aquis, Bⁿ Sl. 994), Schonouwen (Utr., a⁰ 1248 Sconauwe, ibid. bl. 687), Schoonhorst, Schoonhoven [aldus in 1247 en a⁰ 1426 Scoenhouen (Nijh., Oork. IV, 39), a⁰ 1523 Schoenhauen (ib. VI, 2 bl. 751)], Schoon- of Schonevorst [bij Aken, a⁰ 1353 Schoinuorst (ibid. II, 63), a⁰ 1359 Schonenvoerst (ib. 133); a⁰ 1359 Schone-, Schoonevorst (ib. 137; v. Hasselt, Stukken III, 17), a⁰ 1363, 7 Schonuorst (Nijh., Oork. II, 186, 212), a⁰ 1377 Schoenuorst (ib. III, 45)], Schoonderbeek [huizing te Putten, op Veluwe, a⁰ 1500 Schoenrebeeck (v. H., Geld. Oudhh.

---

[1]) Dit Wijt kan »weide" beduiden, èn wegens het bovengenoemde Wijdschild, èn wegens Wijtvliet (Kattendijke). Zou derhalve in Wijtsma (Dantumadeel) de hoofdsylbe niet een persoonsnaam (Wijtse, Watse) zijn, en ma = made?

[2]) Denemarken (Dania) zelf, de peninsula Cimbrica der Romeinen, laat zich verklaren uit het *Nav.* XL, 359 genoemde d a n. Het land toch is »ein theils zusammenhängender, theils zerrissener und abgetrennter Theil der groszen nordeurop. E b e n e" [Brockh., Real-Encycl. IV (1852) S. 582). Doch waarom volgt men ten onzent de Duitschers (met hun Dänemark) niet na, sprekend van Denemark, in plaats van Denemarken? Zulks ware toch eenvoudiger, korter. — Een kerspel in Zweden eertijds het eigendom van het geslacht Wasa, heet Dane- of Dannemora. — Wat *Nav.* XL, 359 nog betreft, men zij toch voorzichtig met Deensche vikings, want acht bijv. de Tegenw. Staat v. Holl. (XVII) VII, 258 de afleiding van Heusden (N.-Brab.) als heus-Deen niet aanneemlijk, omdat de Denen in 839 die van H. zeer onfatsoenlijk behandeld zullen hebben door de verwoesting van stad en slot: de varianten van Nom. Geogr. Neerl. II, 127, 8 leeren, dat de slotsylbe (den, denne, dinne, dane naar d a n = vlakte, dal, vallei heenwijst, terwijl de hoofdsylbe op »water" oogen kan; alzoo »vlakte of dal bij het water".

432, enz.), Schoonderlogt (of -lagt, ook enkel Huis ter Lugt, te Valburg, alleen in deze verkorte benaming aan Tegenw. St. v. Geld. 1741 bl. 251 bekend)[1]), Schoonder- of Schoonrelo (Delfshaven), Schoonderweerd (bij Bukhorst, in Overijsel, op de Geld. grens, a⁰ 1261 palus (nota bene!) Sconreworth, Schoenrewert (Bn Sloet, 826, 7)], Schoonrewoerd (waarom niet Schoonderwoerd?) a⁰ 1284 Sconrewort (Bn Sl. bl. 1073bis, a⁰ 1654 Schoonerwoert, Slicht., Geld. Geschied. 195b)[2]), Schoonheeten (heerl. der Bentincks, o. Batmen), Schoonhedenskamp (weil. te Geldermalsen). Deze toch zijn meerendeels, zoo niet allen, geenszins fantasienamen, gelijk tallooze buitentjes enz. als »Schoonoord, Schoonzicht, Schoongelegen" bekend staan; reeds opzichzelve wijzen Schon (tout-court) en de *palus* Schoonderweerd dit af. Zelfs De Schoone Streek (blok weil. te Druten), zoo deze benaming oud is, behoeft geen zoodanige naam te wezen, evenmin als Schonenburg (voormalig kasteel te Over-Asselt, in 1308 als Schonenberghe vermeld, Nederl. Heraut 1889 bl. 228)[3]). Staat hier vermoedlijk bij deze hoofdsylbe het begrip van afperking, afscheiding, grens, op den voorgrond: iets soortgelijks bespeurt men in 't Mid.-Nederl. bij appellativa; *vgl.* schoe, scoe = (zwaard-) scheede (schee of schie, Woordenlijst van De Vries en Te Winkel), scheede = grens, scheidspaal (Kiliaan), *met* s c h e e n als contractie van s c h e d e n, d. i. scheiden. Zelfs (slinger)scoe (holte eener blijde) luidde evenzeer (slinger)schee of -schey, -schie. — Terwijl (de) Schie, — een water, dat aan Schiedam, Schieland, Overschie (a⁰ 1063 Schi, v. den Bergh, Mid.-Nederl. Geogr. bl. 161) den naam gaf, — gewis »scheiding" (*Nav.* XXXIX, 106) beduidt, evenals Schedewege (geh., W.-Vlaand.), Scheewege (geh. O.-Vlaand.) »scheidsweg"; zegt Kiliaan, dat scheene hetzelfde als scheme is. Dit laatste komt echter bij hem niet voor, en Oudemans vermoedt, dat het aanduidt

---

[1]) In 1746 stond bij Noordwijkerhout ook een huis ter Lugt.

[2]) volg. Tegenw. Staat v. Holl. (XVII) VII, 509, in 1025 gesticht door Jan I van Arkel († 1035, vgl. Slicht. t. a. pl. 195a).

[3]) Van een ander gewaagt Tegenw. Staat v. Holl. (XVII) VII, 423: »In het Oost-einde van dit Ambagt (Nieuw-Lekkerland, Alblasserwaard) ziet men een Heuvel, den Schoonenburger Heuvel geheeten, waarop wel eer het Kasteel Schoonenburg plagt te staan; het welk men meent al sedert den jaare 1456 vervallen te zyn", enz.

eene schaduwachtige plek, en ook het dak of de bedekking van dusdanige plek. Dit moge men willen toepassen op Overscheene (Stellingwerf), Overscheensche Bergpolder (o. Naarden), Schinnen (omstr. 850 Schina, a⁰ 1147 Schinna (v. den Bergh, a. w. bl. 211, 55) [1]; Schijndel [Scinle, Skinle, a⁰ 1299, Scijnle a⁰ 1309, Schindel a⁰ 1398 enz., Scijndel a⁰ 1506, Schijndel a⁰ 1520 (Nom. Geogr. Neerl. I, 62), Scheyndel a⁰ 1661 (N.-Brab. Volksalm. 1889 bl. 18)], waarbij in 1210 sprake is van »Super S c i n l r e m e r e" (Nom. Geogr. II, 142); zoowel als op Scheemda [Gron., aldus in 1391 (v. den B., a. w. bl. 252) en Schimmert [a⁰ 850 Scinmottera [2]), a⁰ 1152 Schinmortera (ib. bl. 211, 55)]; — o. i. is »scheiding", »grens" ook hier het natuurlijkst, en past op al deze voorbeelden 't gevoeglijkst.

Onzeker mag schijnen Schilberg (benaming van buurten te Echt en Slenaken, Limb.); of men hier met schildbergen = vluchtheuvels te doen hebbe, dan wel met de rubriek van *Nav.* XXXVII, 296 n⁰ 3. In verband met het Skelwalda (a⁰ 1224 = Schildwolde) van straks, doet het t. a. pl. genoemde Schalfick (= Schalwijk) door zijnen variant *Schan*figo tot de duiding van dit eerste als »scheidswijk" nopen. Dewijl Schilderink, goed te Groenlo, reeds in 1260 voorkomt als domus Scilderinc (Bn Sloet 809), — men vindt ook een erve te Varseveld van dezen naam, — derhalve in eene landstreek, waar men de inken, enken vindt; vat ik mitsdien ook dit liefst als grens- of scheidsveld of veld der begrensde (land-)streek op. Maar geef dan ook, met het oog op den gesl. v. *der* Schilden (*Nav.* XL, 378), bescheidenlijk in bedenking, of Johan Winkler (Nederl. Gesl. 76) 's duiding van den gesl. Schilderink (als oneigenlijk patronymikon van schilder of verwer), zoo deze geslachtsnaam zeer oud mag zijn, wel de waarschijnlijkheid vóór zich heeft. Eenen gesl. Schildesoert te Deventer a⁰ 1344, 7 zie Dev. Camer.-rek. I, 134, 283.

Nog dit. Jammer, dat de zoo kundige J. v. Wijk Rzn (a⁰ 1821 vg.) geene kennis heeft genomen van hetgeen de Tegenw. Staat v. Zeel.

---

[1]) Schin-op-Geul (Limb.) kan dan wezen scheidsgrens bij de sloot; indien geul z. v. a. heul (*Nav.* XXXVII, 295 n. 2) is.

[2]) Indien dit scheids-weide-hoek beduiden mag, dan is denklijk de slotsylbe van Hertogenmorte (*Nav.* XXXIV, 26, 7) ook gevonden. Of moet men het denkbeeld van »moer" (-grond) hierbij vasthouden.

(XIX) IX (a⁰ 1751) bl. 5, 6 schrijft aangaande de Fossa Ottoniana, de gracht van keizer Otto I a⁰ 980, die, ter afscheiding tusschen 't Roomsche Rijk en Frankrijk, van het kasteel van Gent en de St. Jacobs Brug, — oorsprong van den stadsnaam Brugge (*Nav.* XL, 359, noot)? — tot *in* de rivier de Hont liep; dan zou hij deze Ottogracht niet (art. Hont, Hondt of Westerschelde) met dezen Schelde-tak hebben vereenzelvigd, en Boxhorn's dwaling hebben voortgeplant. Maar gelukkig, dat ook hij geen vrede had met Boxhorn's Hont = Hotsund, d. i. Otto's water; dezen riviernaam liever afleidend van ontée, d. i. »tegen het land aanloopend (*sic*) water". Daar het echter eene eigenschap is van alle mooglijke wateren dezer wereld, dat ze »tegen het land aanloopen", mag men vragen, of (H)ont = water niet voldoende zij. Immers ook Hunte is een riviernaam (Hanover, Osnabrug), die op de hoogte van Diepholz ook Hunse luidt; en Hunse (Groningen) als riviernaam is overbekend. Opmerklijk wederom voor de Geografische volapük, dat Hondo de naam is van rivieren in Noord- en Zuid-Amerika, mitsgaders van een meer in dit laatste land; en Honscote *of* Hondschoten is de naam van een Fransch stadje (dep. du Nord) aan een kanaal (van Bergues naar Veurne); waaruit blijkt, dat wij ons *Nav.* XXXVI, 176 mooglijk andermaal op een verkeerd terrein bewogen, zoowel als ibid. 'V, 497, waar wij destijds nog niet konden indachtig maken aan de Nom. Geogr. N. II 129, 37 van de hoofdsylbe van Honswijk, Onzenoord (a⁰ 1415 Honsoirde), voorgestelde afleiding, nml. uit hons, honts of hondshout, zijnde zeker houtgewas. Dit schijnt bedenklijk, vermits Ons, Onsa (Onis), Onza waterplaatsen zijn, zoowel als Hunse; bovendien in Stiermarken een vlek Hunds- of Unzmark ligt. De beteekenis dezer hoofdsylben kan eenvoudig »water" zijn.

J. A.

Zeeuwsche en Vlaamsche geslachtsnamen (vgl. *Nav.* XXXIX, 533—9, 594—600): Visser, Kuyper (de Cupere), Smit (Smet), Timmerman, Schipper, Schippers (de Schepper en de Scheppere), de Jager, v. der Hoofd, Hooftman, den Decker (de Deckere), Peereboom. Ten bewijze dat tallooze familienamen alom aan beroep of stand ontleend waren, geef ik hier eenige zeer in zwang zijnde Z.-Vlaamsche:

Akkerman, Beenhouwer (Vl., voor vleeschhouwer, slager), Bestenboer Dijkman, v. Dijke, Diikman, v. Dike, Dobbelaar, den Dooven, Elshout, Elskamp, v. Elzen, Fruitier (Vl., voor fruithandelaar), Goedgeluk, Goedgebuur, Houweel, v. Houwe (Aue, Aou), Izerbiit, Kraaije, Leestemaker, Leuregans, Meersseman (Meysman), beiden ook met *de* (Mersseman, Marsman, rondventend koopman, marsdrager), Notelaar (notenboom), Okkersen, Paardekooper, Pastoor, Priester (de), Ronselaar, Slager, Tetenhove, Tienpond, Vereeke, Wisse (twijg, teen), Zoetebrood, enz.

G. P. ROOS.

Koen of koenen, meervoud van koe (*Nav.* XXXVIII, 165, 410, vgl. 'IX, 241, 2). Men vergelijke *kine*, naast cows meervoud van *cow*, in het Engelsch.

A.

Reilen en zeilen. In *Nav.* XXXV, 377 leest men, dat *reilen* een verbastering is van *treilen*. Naar aanleiding van deze opmerking zij hier gemeld, dat ik in één der Registers van de Ress. der Brielsche Regeering *rijen* vond. In Res. Vroedsch. 9 Mei 1650 staat: »omme tot defentie van de vischerije in te coopen drye bequaeme schepen totten oorloch ende gebruyck op de Noortzee, soo deselve *rijen* ende seijlen". Bij van Effen vindt men »*rijden* en zeilen".

H. d. J.

Stombeduusterd (XXXIX, 661; XL, 239). Nauw verwant aan deze uitdrukking met haar werkelijk of schijnbaar recht van bestaan, is het Veluwsche »stik beduusd", d. w. z. op en top, één en al verwondering, bewondering. Vele idiomen in de Veluwsche spreektaal gaan, helaas, allengskens verloren; maar »beduusd zijn, beduusd worden" doen onder 't volk nog trouw dienst. Zoo wordt gesproken van dominees die iemand »beduusd" preeken, van plantengroei waarvan men »beduusd" staat, van iemand »beduusd slaan", enz. In 't goede en in 't kwade »beduusd". Ik zie in 't woord geen duuster, duisternis of donkerheid; maar ik houd 't voor familie van duzelig, duzeligheid, dolheid in 't hoofd, eene voorgewende of lichte aandoening in de her-

senen. »Stik" in »stikbeduusd" is een voorvoegsel van versterking, als »stom" in stombeduusterd, »stapel" in stapelgek, »mors" in morsdood, enz. In het Veluwsch gezegde »stik an de latte", d. w. z. doodmoe, moe en mat, heel en al op, heeft »stik" dezelfde beteekenis.

Uddelermeer. A. AARSEN.

VRAGEN.

Bruin. Gelijk wij schertsend den vos soms Reintje noemen, duiden de Engelschen dikwijls den beer aan met het woord »bruin". Hoe is dit Nederlandsche woord in de Engelsche taal gekomen?

A.

Dweil (XXXIII, 229), enz. — saamgetrokken uit dwegel? — Heefvrouwe = jufvrouw (Kiliaan). In aansluiting aan *Nav.* XXXIX, 402 zij gevraagd naar de etymologie van dit *heef*, in verband tot heef in heefdochter, -zoon = stiefdochter, -zoon (Meijer). — Wat beduidt klokkenkleuver in het ooievaars-rijmpje van *Nav.* XXV, 507:

Eileuver,
Klokkenkleuver,
Duitendief
Hij 'et sien vaâr of moêr nie lief.

Kan 't wezen z. v. a. kloeken (klokhennen) -kluiver? — Pegel is het merk of knopje boven in eene meetkan enz., om aan te wijzen, hoever ze gevuld moet worden om de vereischte hoeveelheid vocht te bevatten. Het woord heeft veel overeenkomst met peil = watermerk, hoogtemerk; maat die men ten aanzien van andere vochten in acht neemt: het bier is niet op zijn peil gebrouwen, niet op eene bepaalde hoogte gebracht. Is peil saamgetrokken uit pegel?

GESLACHT- EN WAPENKUNDE.

---

v. Adrichem (XL, 127). Mr. C. v. Adr. advoc. en baljuw te Sommelsdijk tr. 22 Sept. 1805 Johanna Françoise v. Heurn geb. te 's Bosch 10 Dec. 1769 † 27 Mrt 1808. Hunne dr Johanna Françoise v. A. geb. te Sommelsdijk 2 Juli 1806 tr. 1834 Mr. H. A. R. Vosmaer.

v. o.

Aernsma (XL, 127, 8). Blijkens kwartierborden en grafsteenen met kwartieren in de kerk te Friens [1]), behoorde de moeder van Albert v. Aernsma tot het gesl. Mockema, komend d. t. pl. die naam voor onder het wapenschild dezer familie, voerend drie leliën. Ook in MS.-aanteekeningen onder de 32 kwartieren van Pico Galenus v. Sytzama [2]) wordt de moeder van genoemden Albert v. A. eene Mockema genoemd; doch hier zonder vermelding van haren voornaam. In dienzelfden kwartierstaat worden van zijne vrouw Margaretha Truchses bse toe Waldburg als ouders gesteld Willem des H. R. Rijks Grf Tr. bn toe Waldburg en Sybille Tr. bse toe Waldburg geb. gravin toe Sonnenberg. Voor wie nadere bijzonderheden omtrent het gesl. Truchses wenscht, ook wat betreft de afstamming van deze (Margaretha's) ouders en derzelver nakomelingen, verwijs ik naar de in 1729 uitgegevene door Johan Hubner bewerkte »Geslachtrekenkundige Tafelen" [3]). Weliswaar komt Margaretha Tr. daar onder de kinderen van Willem en Sybille niet voor, maar onder hunne meerdere zonen wel Christophorus (haar broeder), in 1528 pastoor te Goutum (bij Leeuwarden), † 7 of 13 Nov. 1535, alsook Otho Tr. baenderheer in Waltburch, in 1544 kardinaal. De ouders van Sybille waren volg. Tafel 508: Andreas Tr. in Sonnenberg † 1511, en Margareta v.

---

[1]) door mij beschreven in het Jaarboekje v/d Fr. Adel 1885 (redacteur Jhr. A. Lijcklama à Nijeholt.

[2]) Deze familie Sytzama mag niet verward met de Sythiema's (wapen, de zwaan).

[3]) Zie onderscheidene takken aldaar op tafels 507—13.

Starenberg (Starhemberg); en zoo is het zeer wel aanneemlijk, dat de vrouw van Albert v. Aernsma eene dochter is geweest uit het huwelijk van Willem Tr. met bedoelde Sybille Tr., en zij haren voornaam Margareta heeft ontvangen naar hare grootmoeder van moederszijde. — Op de boven genoemde grafsteenen en wapenborden te Friens staan eveneens de wapens van Tr. toe Waldburg en Tr. toe Sonneberg, met de namen er onder; zoodat ook daar de aanduiding bestaat, dat de ouders van Margaretha uit deze geslachten waren. Bestaat er gegronde reden voor de stelling, dat de *Nav.* XL, 128 genoemde Sibbel Wuytza de 2e vrouw van Willem (of Wilhelm) Tr. toe W. en de moeder van Margaretha Tr. was? Verre van deze vraag bevestigend te beantwoorden, vermoed ik eerder, dat Wilhelm Tr. t. W. maar ééne Sibbel (of Sybille) tot vrouw gehad heeft, nml. Sybille Andreasdr Tr. toe Sonnenberg, en dat haar naam het ongeluk gehad heeft door eene onbekwame of onvoorzichtige hand verknoeid te worden. Als voorbeeld diene hier het volgende ten opzichte van Tzied *Jvkama* (Juckema) † 1545, de vrouw van Ælde Eysinga † 1551, beiden te Oenkerk in de kerk onder een prachtigen grafsteen met wapens begraven [1]). Doordat de heer Martin bij het in teekening brengen van dezen grafsteen zich vergiste, voor Tzied *Jvkama*, zooals er werkelijk op staat, lezend Tzied *J. V. Kamstra*; ontstond er eene verkeerde afbeelding, die aanleiding heeft gegeven, dat in het exemplaar van het Stamboek v. d. Fr. Adel, berustend in de gemeente-bibliotheek te Leeuwarden, in de genealogie Eysinga bij Ælde Eysinga, wiens vrouw toch Tzied Juckama heette, ten onrechte werd aangeteekend, dat deze ook nog eene Tzied J. V. Kamstra tot vrouw gehad heeft.

Is het dus niet mogelijk, dat het met den naam Wuytza op eene dergelijke wijze is gegaan, en dat er in het oorspronkelijke iets heel anders stond, maar wellicht met eene onduidelijke hand geschreven?

Fr. Ad. te Leeuwarden.

Bachmann (XL, 373). Het kan niet moeilijk vallen, dit wapen te weten te komen, als men bij het Ministerie van Oorlog eenen staat

[1]) Zie ook »De Friesche Adelaar" bl. 4.

van dienst aanvraagt van G. Bachmann. Dan weet men, van welken stam hij is (namen van vader, moeder, geboorteplaats, enz.). Te 's Gravenhage heeft ook eene familie B. gewoond; deze schreef zich Bachman; hetgeen natuurlijk eene vergissing is; want de naam is echt Duitsch. De afstamlingen dezer familie (Johan Adolph Bachman en Johanna Helena v. den Santheuvel) zijn allen overleden, zonder kinderen na te laten; de laatste, Mr. Adriaan Bachman v. Schipluiden en Hodenpijl, wethouder en lid van den raad van 's Hage, † in 1846 ongehuwd. Dus moeten de papieren dezer familie in het bezit der familie v. den Santheuvel gekomen zijn. Uit de stamlijst of -lijsten is dus na te gaan, of Godfried Bachmann hier wellicht in voorkomt, en in dit geval is een aquarel van zijn wapen in 't bezit van A. W. Bachmann, luit. Infie (Graafsche straat) te Nijmegen. De laatstgenoemde zoekt ook tevergeefs naar zijn stamboom. Zijn grootvader was Jan August B., die bij Margaretha Anna Gros won August Anthony Elias Herrmann B., geb. in 1809 te Arnhem, en in de Evang.-Luthersche kerk gedoopt. Alle verdere nasporingen bleven vruchteloos; te Arnhem was niets te ontdekken. Wie biedt hier de behulpzame hand?

v. Bassenn (XL, 312). In Herald. Bibliotheek 1876 deelde onze bestuurder eene korte genealogie mede. Hoe past daar Susanna v. B., geh. m. Jan de Gorter, hoogl. in de med. te Harderwijk, daarna aan het keizerl. hof van Rusland? Hunne dr Johanna, † Harderwijk 7 Maart 1788, tr. 27 Febr. 1765 Lodewijk Elsevier, kapitein bij de marine. Hoe is het wapen de Gorter? Wellicht dat, hetwelk in Balen bl. 1120 te vinden is? Wie zijn de ouders van het echtpaar de Gorter-v. B.?

U. H. J. S.

Benthien (XL, 192). Ds. R. Alberthoma Chevallier was te Amsterdam gepromoveerd in de rechten in 1776 op een »Specimen Historico-juridicum inaugurale de vexationibus quas Christiani sub quibusdam imperatoribus perpessi fuerunt, ex Lege Julia maxime derivandis". Was de wede A. B., geb. Fraser, wellicht echtgenoote van den kapitein Anthony B.?

H. J. S.

Bleuland. *Nav.* XXXVI, 553 is sprake van Aafke Kuijpers. Dit is onjuist; de vrouw van prof. Jan Bleuland heette Adriana Cornelia K.; hare ouders waren Adrianus (zn van Hendrik bij Maria Boekwoud), en Johanna Bronkwaal, wier overige kinderen waren: Hendrik, Petronella Elisabeth (tr. Jan Honcoop), Hester en Louise. — Het gesl. Bl. (vgl. *Nav.* ibid. bl. 671), — weleer ook te Utrecht, alwaar overluid zijn 5 Jan. 1626 Jacob Bl. en 12 Juli 1629 Anna Ketel vrouw v. mr. Antony Bl. advt. 's Hoofs v. Utr., — schijnt zich in lateren tijd naar Gouda verplaatst te hebben, waar verscheidenen van dezen naam hebben gewoond. Als: Jan Bl. laat na Jan Jansz. geb. G. tr. ald. 1° 10 Oct. 1689 Catharina Schorel Jansdr geb. ald.; tr. ald. 2° op 22 Aug. 1690 Maria v. den Berg Davidsdr geb. Kralingen bij wie: 1. Matthijs geb. G. tr. ald. 1708 Johanna de Vries geb. ald. 2. David geb. ald. tr. ald. 3 Juni 1721 Ninge v. Sney wed. Arie v. Goor. 3. Anna geb. ald. 4. Jan geb. ald. tr. ald. 5 Juni 1714 Barendina v. Wijck geb. ald. bij wie, gedt te G.: *a.* Jan 28 Oct. 1716. *b.* Sophia 15 Febr. 1719. *d.* Maria 25 Mei 1722. *e.* Maria 29 Sept. 1723. *f.* Maria 17 Febr. 1725, en *c.* Jasper 14 Mei 1721 tr. ald. 19 Mei 1755 Aafke de Jonge geb. te Alfen, ouders van prof. Jan Bl. gehuwd als boven.

V. O.

Emstel (XXXIX, 192, 307). Met belangstelling nam ik kennis van hetgeen *Nav.* ibid. bl. 663 vg. is medegedeeld over Jeroen Rataller, diens vrouw Johanna v. Tautenburg, diens broeder Joris en de dochter van dezen laatste Marie. Volgens eene aant. van E. M. v. Burmania zou Jeroen R. in 1531 Johanna v. T. tot vrouw hebben gehad. In aanmerking genomen, dat Jeroen, de grietman, in dat jaar als zoodanig voorkomt, en de *Nav.* t. a. pl. bl. 663 vermelde Jeroen in 1575 nog als rentmeester werkzaam was; komt het mij meer waarschijnlijk voor, dat Jeroen (de grietman) geh. m. Emstel, niet dezelfde persoon is als Jeroen geh. m. Johanna v. T., en dat het jaartal 1531 abusief is. Hierbij komt nog, dat Jeroen de grietman een oom was van Joris, welke laatste t. a. pl. een broeder van Jeroen wordt genoemd. Uit deugdelijke gegevens, op 't oud-Archief te Leeuwarden voorhanden, meen ik te mogen opmaken, dat Johan Rataller en Geertruidt Sonck

slechts drie kinderen nalieten, van welke Georg of Joris, de oudste, Dirck de middelste en Lodewijck de jongste was. Of er was nog een zoon Jeronimus, òf Joris; de zoon van Johan R. en Geertruidt S. was niet die Joris, welke raadsheer was in Atrecht, later in Mechelen, ambassadeur en pres. v. h. Hof te Utrecht. — Was de *Nav.* ibid. bl. 665 vermelde Marie, dr van Joris R., de vrouw van Jan v. Cuyck? Is de bl. 663 noot vermelde stamlijst van Rottal (! *sic*) in het werk van Gabriel Bucelinus opgenomen vrij volledig, en zoo ja, wie leent mij dat deel eenigen tijd ter inzage, of vanwaar is het te bekomen? — Vgl. mijne Aantt. over 't gesl. R. in 't Nederl. Familieblad 1888. Het aldaar bedoelde adelsdiploma (1498) van Hans en Ulrich R. berust thans in de Bibl. v. h. Fr. Genootschap te Leeuwarden.

Kollum. MR. ANDREÆ.

Grauwert (XXXIX, 429; XL, 247, 50). In het Maandblad uitgegeven door het Genealogisch-Heraldisch Genootschap »de Nederlandsche Leeuw" te 's Hage, wordt in den 5en jaarg. (1887) bl. 49 vlg. eene geneal. medegedeeld van die Olde Ridder gez. Grauwert, aanvangend omstr. 1225. De bekwame historicus Dr. Cornelis Booth, schrijft van dit geslacht: »Den tenant des armes ofte wapendrager was eertijds eenen ouden grijsaart, ofte grauwart. Ende sedert het gebruijck van de tymbres ofte helmen hebben de Grauwaerden een gehulden grijsaerts hooft met hals en borst sonder armen".

V. O.

Hack v. Alem (XXXVIII, 242). Vgl., naast Herald. Bibl. 1882 bl. 154, over de eertijds zoo aanzienlijke familie Hack, die evenals (de) Cock, in verschillende takken uiteenging, *Nav.* XXI, 630. Gelis Hack, geërfd te Ingen, bezegelde den Lingebrief van 13 Mei 1456 (Nijhoff, Oork. IV n° 307). In het Aardr. Wrdbk van A. J. v. der Aa leest men art. St. Jansbeek (d. i. Sambeek in het Land van Kuik), dat »Henrick Hack, heer Johan sijn soon, doe hij onnosel (d. i. nog zeer jong) was, Doe leyt hij den eersten steen van desen Toorn" (te Sambeek). A° 1486 wert dat werk van den Toorn bestaēn (aanbesteed), a° 1532 waert voldaen". Onder de acht *Nav.* t. a. pl. vermelde takken

wordt Hack v. Alem [1]) (ongetwijfeld naar het N.-Brabantsche A.) niet genoemd. Hack bestaat in hoogst-eenvoudigen levensstand nog te Ravenswaaij als nakoomlingschap der Herald. Bibl. 1880 bl. 303, 31, 3 genoemde Gerrit Hack Gerritszn en Arienzn, alsmede van Grietje Hak in 1780 wede Steven Suurmond ter plaatse. Te Geldermalsen is een weiland als Aaltje-Haksweide bekend. Te Oss bestaat de gesl. v. Alem (niet-adellijk).

J. A.

Hattinga, Coutry (Algem. Regr). Het volgende trof ik aan in een doopboek van Lillo, loopend ao. 1706—'85, en wel bepaaldelijk door de hand van David Coutry, 12 Nov. 1713—13 Juli '32 predikant aldaar). Bij eene doopsbediening te Lillo op 19 Jan. 1727, alsmede op 7 Dec. deszelfden jaars, stonden als getuigen: dhr Wilhelmus Tiberius Hattinga, Commies ter recherche aldaar mitsgaders substituut Licentmeester, en zijne gade, Anna Maria Coutry. Gedoopt 3 April 1729 Wilhem David (geb. 31 Maart), zn van Wilhelmus Tiberius H., Medic. doctr, Commies ter recherche, enz., en Anna Maria C.; get. David C., pred. alhier, en Juffr. Elisabeth Hattinga. Gedoopt 9 April 1730 David Wilhelmus C. (geb. 7 dito), zn van Wilhs Tibs H., Medic. doctr en Vice-president van het achtb. collegie van de heeren gedelegeerde Rechters alhier, en Anna Maria C.; get. Abdias H., pred. te Sluis in Vlaanderen, en Juffr. Sara Huybrechtsen, echtgen. van Ds. David C., pred. alhier. Gedoopt 24 Juni 1731 Anthony

---

[1]) Nopens Hack van Tuil (Gelderl.) kwam mij uit het Cartularium van Mariënweerd, — thans (bij Mart. Nijhoff, 's-Gravenhage) kostlijk uitgegeven door den heer James de Fremery ('s-Gravenzande), — ter hand het navolgend verslag eens schepenbriefs i. d. 20 Aug. 1335 (sub nº 431): Vóór Wouter Wautaert ende Ghysbrecht van Deyle, s. in Deyle, verkoopt Peter Cay voor LX lb., VII hont lants gheleghen in den ghericht van Deyle in den Uterdijc tusghen die heren van Sunte Marienwerde aen beiden siden; voert I hont ende LXXXII scaften lants in denselven ghericht, opt Cortlant, tusghen Ghijsbrecht Hacke van Tule ende tusghen Valken Valkenzoen, aan heren Vrederic proest van Sunte Marienwerde, ten behoeve der abdij. Borg: Jan Stec. Ghegheven (te Deil) i. j. o. H. M CCC XXXV, des Sonnendaechs vor Bartholomei Apostoli. — Valken is accusat. achter »tusghen", evenals achter »inter" in den Lat. brief. — Bez. Geldersch Hengelo, en bec· Toldijk (te Steenderen) ligt De Keijenborg; zie bijv v. Beinhem-Key in *Nav.* XXXVI, 74.

(geb. 17 dito), zn van dezelfden; get. dhr Anthony Caen, schepen van 't Vrije tot Sluis, en Juffr. Elisabeth H. Gedoopt 13 Juli 1732 Anna Maria (geb. 9 dito); geene getuigen.

Ds. David C. en zijne eerste vrouw Anna Maria v. der Gughte stonden 16 Mei 1717 als getuigen bij den doop van David Johannes, zoon van dhr. Godefridus Mascamp en Juffr. Maria Blommendaal.

Wolfaartsdijk. J. VAN DER BAAN.

Houck (XL, 372). Ernst Theodoor Octaaf H., geb. te Deventer den...? 1853, † Zandpoort 10 Juni '83, huwde te....? Catharina Maria Johanna Dina Diemont, geb. te...? 27 Mei 1832, † Amsterdam, dr v. Jan Jacob, kapt. inf., bij Maria Dina Johanna von Wagner.

Rudolf Andreas Houck, broeder van boveng., geb. Deventer 12 Febr. 1824, kapt.-luit. Kon. Ned. Marine, ridder Milit. Willemsorde, tr. Arnhem 4 Febr. '75, Johanna Hugona Wouterina Wilhelmina Diemont, geb. Groningen 28 Jan. 1840, zuster van bovengenoemde. Uit beide huwelijken geen kinderen. Wapen Houck: In zilver een groene gebladerde (6) stengel waarop een rechtsgewende zonnebloem van natuurlijke kleur rust; alles op grasgrond. Helmt.: de stengel en de zonnebloem tusschen eene vlucht van....? wrong en dekkleeden: zilver en groen. Wapen Diemont: In blauw een gouden schildhoofd met vijf smalle golven van hetzelfde in den schildvoet, op de bovenste een walvisch, water spuitend, alles van zilver. Gekroonde helm. Helmt.: uitkomende zwaan van zilver met rooden bek. Dekkleeden: goud en blauw.

Amsterdam. F. G. W.

Houck. Zie de geslachtlijst bij A. A. Vorsterman v. Oijen, »Stam- en Wapenboek van aanzienlijke Nederlandsche familiën".

A.

Cock en v. den Bergh. Vgl. *Nav.* XVII, 59; XXXVIII, 153. Barend Cock, scholtus van Zoelen en Avezaat, ontvanger der hoofd- en kribpenningen van Neder-Betuwe, tr. 17 Sept. 1637 te Tiel Geertruid v. Benthem (Hendriksdr bij Cornelia Wijnands v. Resandt), die † 29 Aug. '48, nalatend:

1. Catharina, geb. 27 Juli '38 te Zoelen, † 7 Sept. 1688; tr. 11 Nov. '60 Mr. Gerard v. Altena, geb. te Tiel 1 Maart '32, schepen van Zantwijk, † '73.

2. Johanna Hadewich, tr. '64 Mr. Anthonie Udents, advocaat te T., en hertr. in '72 Louis Piper, rentmr. ald.

3. Mr. Jacob, geb. '44 ald., schepen ald. '75, † 23 Dec. '96; tr. 24 Juli '69 Adriana v. Eck, geb. '51, † 11 Sept. '75, dr v. Matheus bij Jeanne v. Riemsdijk; bij wie

b. Hendrik schepen van Zantwijk, † 1717, tr. in 1706 Geertruid v. Oijen gedpt 1 Dec. 1680.

a. Mr. Matheus, geb. 4 Mei 1670 te Tiel, schepen ald. 1703, † '19; tr. in 1695 Hendrica Bouwman, † 12 Jan. 1754; bij wie

1. Mr. Jacob Adriaan, geb. ald. 2 Maart 1696, schepen ald. 1719, † '21 ongehuwd.

2. Johanna Hadewich, geb. ald. 12 Mei 1702, † ald. 26 Nov. '68, tr. 29 Mei '46 Mr. Pieter v. den Bergh, schepen te Nijmegen. Kinderloos. Bij testament 23 Nov. '68 verleden, stelde zij tot haren erfgenaam aan Hendrik Jan v. Oijen, geb. 7 Oct. '50, jongsten zoon van den luit.-generaal Louis Anthonie v. O., wiens moeder was Adriana Piper en grootmoeder Johanna Hadewich Cock (geh. m. Louis Piper); onder bepaling, dat dewijl het mansoir der familie Cock, in den persoon haars broeders Mr. Jacob Adriaan in 1721 was uitgestorven, en de schilden van de baar afgenomen en met zijn ligchaam in het graf gelegd waren, haar erfgenaam zich v. Oijen Cock schrijven, en het wapen Cock met het zijne gevierendeeld voeren moest. Ziehier alzoo een voorbeeld van wapen-breking (vgl. *Nav.* XXXVII, 101, 2) bij niet-adellijken.

W.

Plaat (later genaamd Plate) (XXX, 617, 30). De ouders van Geertruida Plaat, die 18 Oct. 1797 te Rotterdam tr. Gerrit v. Steijn, heer van Hensbroek, waren Jan Plaat (vroeger Plate), geb. Egmond-op-den-Hoef 13 April 1749, en Cornelia Geertruida de Heer, geb. Rotterdam 26 Juli 1755, met wie hij te R. in 1772 gehuwd was. — De ouders van Jan v. Steijn, die 10 Maart 1768 te Beverwijk tr.

Maria Plaat, waren Gerrit v. St. en Paschijntje Groen, die 17 Juni 1732 gehuwd waren.

Amsterdam. J. G. DE G. J. JR.

(v.) **Regemorter** (XXXVIII, 563; 'IX, 495). Hoe, en of al deze t. a. bl. 563 genoemde personen met elkander in verband staan, zal zonder inzage van hunne geslachtlijsten wel moeilijk uit te maken zijn. Zeker is, dat, als men op de wapens afgaat, er twee verschillende familiën van dien naam bestaan hebben.

1°. Die, waartoe o. a. behoorde Pieter v. Regenmorter Pieters zoon, door den Prins-stadhouder tot schepen van Dordrecht geëligeerd, den 6 Sept. beëedigd, en ingaande den 8 des zelven maands, 1672. Als zoodanig komt hij in 't volgende jaar nog voor (Balen, Dordr., 343, 44), en werd tot oudraad of vroedschap gekozen 6 Sept. 1672 (ib. 348, en Gedenkbk v. Dordr.). Hij was gehuwd met Elisabet v. Naerssen Revixitsdr, als blijkt uit Balen, 1152, waar ook zijn wapen voorkomt: In zwart zilveren balk of faas, beladen met drie roode rozen, en verzeld van drie liggende wassenaars van het tweede [1]). Daar de naam, zoo het schijnt, weinig vóór, noch na de opgegeven jaren te Dordrecht voorkomt, is het wel waarschijnlijk, dat Pieter R. voorn., van elders gekomen was, en stamverwant was met Pieter Regemorter, ridder, die, blijkens de geneal.-v. Loo (MS.), bij Reinsck, dr van Pieter [2]) Dekema en N. v. der Marck [3]), geene kinderen naliet. In de Beschr. v. h. eil. Westvoorn of Goedereede (Sommelsdijk 1823), leest men, bl. 89: »Het huis te Ouddorp, thans de *Jonkerstee* genaamd, gesticht in 1693 door zekeren heer P. v. Regemorter, is thans in groot verval; echter kan men nog aan hetzelve sporen van vorige grootheid ontdekken".

2°. Die, welke in Zeeland bekend geweest is, en waarvan Smalle-

---

[1]) Men ziet het ook onder de »Wapens van Schout, Borgem., Schep., Oudrad. enz. der stadt Dordr., den 14 Julij 1676", bij Balen, 347, en op de Wapenk. v. Dordr., door de Leth, waar mede zijn sterfjaar, 1679, vermeld wordt.

[2]) Volgens anderen, en te recht, Rienck. Zie het hieronder aangehaalde.

[3]) De een noemt haar Maximiliana, de ander Margaretha; de een natuurlijke, de ander wettige dochter van den huize v. der Marck-Arenberg. Vgl. *Nav.* XXXII, 542; 'IV, 160, 525; 'V, 506, 7; 'VI, 121—3.

gange, in zijne Beschr. v. Zeel. aansienelyke geslachten, getuigt: »Raule en Regemortes, twee voorname Vlissingsche geslachten", en het wapen opgeeft: In goud drie roode St-.Andrieskruisjes in het schildhoofd, naast elkander; aan de punt een blauwe wassenaar, begeleid van twee zwarte spijkers. Rietstap zegt, in zijn Arm. Gén., dat dit geslacht in Vlaanderen te huis behoorde, 't geen niet onwaarschijnlijk is, daar vele Vlaamsche familiën zich, vooral in de 16e eeuw, in Zeeland gevestigd hebben. Toch blijft opmerkelijk, dat die zoogenaamde »voorname" familie op de Naamlysten v. d. regering v. Vlissingen, door J. W. te Water (Midd. 1767), niet voorkomt. — Zeker behoorde er toe: Johanna Regenmorter, geh. met Boudewijn Schot, wier dochter Susanna 30 Sept. 1642 te Vlissingen tr. Mr. Nikolaas v. Beverwijk, zoon van Bartholomaeus bij Maria Boot v. Wezel, † 6 Nov. 1652 (Balen 983).

De naam Regemorter enz., kwam en komt zeker nog te Antwerpen en elders veelvuldig voor, o. a.:

M. A. v. Regenmortel, journalière, 54 ans, † à Anvers 13—14 févr. 1865.

Edouard v. Regemorter, de Sempst, élève à l'école moyenne de l'Etat à Malines 1866.

J. v. Regemortel, propr., épicier à Merxem (Anvers, arr. Anvers) 1866.

Décès, déclaré, à Anvers 25—30 mars 1867: M. E. v. Regemorter, 71 ans, épousa de J. vande Ven.

Egide v. Regemortel, à Anvers, nov. 1867.

v. Regemorter, peintre à Anvers, nov. 1867.

Heden overl. onze moeder en behuwdm. mejuffr. de wed. H. v. Regenmorter, geb. Hoevens, i. den o. van bijna 64 j. Gorinchem, 2 Nov. 1875. U. a. n. P. A. A. v. Regenmorter (N. Rott. Ct. v. 5 Nov., Ocht.-ed.). Heden overl. mijne dr Helena Louzana Raadgeep, i. d. o. v. 43 j. Den Haag, 6 Febr. 1887. C. I. Raadgeep en kinderen en behuwdk., onder welke laatste ook P. A. A. v. Regenmorter (Dagblad v. 8 Febr.).

M^o^.

Ruts. Tot aanvulling van *Nav.* XXXIX, 373, 495, 6 strekke, dat Susanna (geb. te Keulen 4 Sept. 1598) 's vader Niclaas zoon was

van David bij Agneta de Bie, en hare moeder Cornelia Ranson Huijbrecht R. en Barbara de Coster tot ouders had.

M. P. SMISSAERT.

v. Suchtelen. Tot deze Overijselsche familie, — meest bekend als v. S. van de Hare (te Olst, vgl. o. a. *Nav.* XXVI, 621), — zal behoord hebben de *Nav.* XXXV, 62 noot 1 genoemde P. Suchtel, in 1503 secretaris van Tiel. Immers Johan v. Suchtelen was in 1699 hulder bij de beleening met Topsweert te Zoelen (ibid. XXVII, 581). Komt ibid. XXXIV, 49 voor eene Maria v. Suchtelen, in 1744 wede J. Schuijlenburgh, en is *Nav.* XXVIII, 55 sprake van eene kopie-geneal. v. Schuylenburch: »Der Deutsche Herold" XX (1889) nº 6 S. 110a [1]) noemt »eine Seltenheit ersten Ranges das ca. 6 Centimeter grosze, in Solenhofener Stein meisterhaft geschnittene Brustbild des Christophorus ab Schulenburg vom Jahre 1536". Het Geslachtregr van Lambert Melisz (Westzaan, Hoorn) vermeldt eene Ludewina Suchtelen (zonder voorzetsel) als gade van Mr. Jan Dirkszn Ben (*Nav.* XXIII, 623). Abraham v. Snihtelen aº 1637 diaken te Deventer (ib. XXXIII, 248) is natuurlijk verschrijving voor v. Suchtelen; hij, in 1600 geb. zoon van Gerrit (in 1596 burgemr van Deventer, † 1636, oud omstr. 82 jaar) bij Anna v. Rijssen, in 1646 burgemr van Dev., † 1661 te 's-Gravenhage als lid der Staten-Generaal. — »Der Deutsche Herold" 1887 S. 43b gewaagt van v. Suchten aliàs Suchtelen in Holland, voerend in rood drie (2, 1) ringen van zilver. Intusschen leert de grafzerk in de Groote-kerk te Deventer, waaronder de secretaris Hendrik v. Suchtelen begraven ligt, dat het familiewapen bestaat uit vier ringen, geplaatst 2, 1, 1, gelijk ook Rietstap's Armorial Général 1e éd. zeer juist opgeeft, waar men leest, dat de v. Suchtelens (Pays d'Overyssel) 20 Febr. 1816, met den jonkheerstitel, geadeld zijn. Van »von Suchten (zelfs, von Zuchta) *aliàs* Suchtelen" schijnt hier te

---

[1]) In die aflev. is o. a. merkwaardig het artikel over »Geadelte jüdische Familien. Ald. S. 115a. Für die Nobilitirung des Juden Don Manuel del Belmonte durch Kaiser Karel V haben sich diplomatische Beweise nicht beibringen lassen. De gade des dichters Mr. Isaac da Costa was, ni fallor, eene Belmonte. Zie ald. S. 117b Russisch-geadelde Israëlieten Fraenkel (vgl. misschien Frenkel van *Nav.* XXXVII Bijl. bl. R., tenminsten ook Israëlietisch) en Kronenberg, vermeld.

lande niets bekend te wezen. De v. Suchtelen's hadden hunne bakermat in het Pruissisch stadje Suchtelen (regdstr. Kleef)[1]. Nu leest men in »Der D. Herold" 1889 S. 120, 1: Im Jahrgang 1887 S. 43 wurde gesagt, die Familie von Suchten aliàs Suchtelen soll auch in Ruszland existirt haben und daselbst auch in den Grafenstand erhoben sein. Dieses hat seine theilweise Richtigkeit. Allerdings findet sich unter den in der Vierteljahrschrift unseres Vereines 1880 S. 1—7 angeführten russischen Grafendiplomen der Name Suchtelen nicht, eben so wenig wie in der Liste bei Dolgorouky, Notice sur les principales familles de la Russie, p. 57—60. Doch führte den Grafentitel der genannte Graf Johann Peter von Suchtelen, geboren 1759 in Overyssel[2], russischer Gesandter in Stockholm, † 18 Januar 1836 mit Hinterlassung zweier Söhne, Paul, russischer General, und Constantin, russischer Generalmajor. Es wäre interessant, Näheres über den Ursprung des Grafentitels zu erfahren". Dit »Näheres" geeft *Nav.* XXVIII, 388; hetwelk ten behoeve van den Duitschen vrager hier volge. Charles Diederick du Moulin, geb. 30 Juli 1727 te Namen, † 21

---

[1]) Op die herkomst oogt, dat bijv. Johan v. S. in 1459 raadsvrind was van het vierendeel van Roermond, bij de beslechting der geschillen tusschen Arnold van Gelre en zijne gemalin Catha van Kleef door Arnold's broeder Willem heer van Egmond, broeder tot Gelre (v. Hasselt, Roozendaal 1808 bl. 339). — Vgl. A. J. v. der Aa's Biogr. Wrdbk d. Nederl. hoofdred. Dr. Schotel, art. Suchtelen (Graaf Jan Peter v.), waar deze de afstamling genoemd wordt »van een oud-adellijk geslacht in het hertogdom Gulik, 't welk het kasteel bezat, in de nabijheid van het vlek Suchteln gelegen, welks overblijfsels nog bestaan. Vele geschiedschrijvers, als Revius, Dumbar, v. Hasselt, Slichtenhorst, Pontanus, Lindeborn e. a. gewagen er van van de 14de eeuw af aan. Omtrent het midden der 16de eeuw vestigde zich in de prov. Gelderland een Gerard ter Stiege van Suchtelen, die zich ook bij verkorting Gerrit v. S. schreef", enz. Straks kwam ons echter reeds een Johan v. S. a° 1459 te voren. En een doopboek te Ingen bijv. noemt Dirck Driesz van Zugtelen, die geh. m. Tuentjen (Toontje) Huijbersz 11 Febr. 1701 eene dr Gerritjen ten doop aanbood, terwijl Anna Triesz van Sugtelen 10 Dec. 1705 voorkomt. Dit »van Zugtelen" oogt op de plaats van herkomst, omdat ook Driesz tout-court te Ingen voorkomt. Men kan zich dus hierin erg vergissen.

[2]) Volg. v. der Aa 2 Aug. 1751 te Grave, achter-achterkleinzoon van den boven vermelden Abraham, — als zoon van Cornelis, majoor der Holl. genie, bij Theodora Emilia v. Cattenburch. Toen Jan Pieter in 1783 als luit-kol. d. genie in Russischen dienst trad, noemde hij zich sedert enkel Peter v. S, gelijk zijn benoemingsbrief inhield.

Maart 1793 te Dordrecht, page aan het hof van Willem IV prins van Oranje (destijds te Leeuwarden), die hem naar Parijs zond ter voltooiing zijner studiën, »entra au corps de génie comme lieutenant et fut en 1741 au siége de Bergen-op-Zoom, enz. Ses titres lorsqu'il mourut furent lieutenant-général de l'infanterie, directeur général des fortifications, chef des corps mineurs et sapeurs et gouverneur de l'Ecluse avec les forts qui y dépendaient. Il avait acquis une telle renommée européenne, que l'Impératrice Cathérine II de Russie et Frédéric le Grand, roi de Prusse, lui firent des propositions honorables et lucratives pour se mettre à la tête de leurs corps de génie, mais il réfusa ces offres pour l'amour de sa patrie et recommanda à l'Impératrice son aide de camp le capitaine van Suchtelen, qu' Elisabeth (lees, Cathérine) [1]) plaça au corps de génie avec le grade de lieutenant-colonel et qui reçut dans la suite le titre de comte [2]) et finit sa carrière comme général d'infanterie et ministre plénipotentiaire près de Bernadotte, roi de Suède. — *Nav.* XXX, 569, 83 is sprake van genealogieën v. Suchtelen.

JAC. ANSPACH.

Versfelt (XL, 405, enz.). Blijkens het doopboek der Hervormden te Zutfen werden ald. van Derk (of Dirk) v. Versfelt gedoopt: Jan Derksen 25 Nov. 1640, Lijsebet 8 Oct. 1647, Janna 2 Juli 1652.

Zutfen. J. GIMBERG.

Oude wapens. De *Nav.* XXXIX, 374 gehuldigde meening, dat geslachtswapens een bewijs van adeldom zijn, en burgerlijke familiën door het voeren of aannemen van wapens in de rechten van den adel treden, is onjuist. Een wapen geeft niet het minste recht, en

[1]) Elisabeth † 5 Jan. 1762; Catharina II regeerde 9 Juli 1762—96, en had haren eenigen zoon Paul I tot opvolger. Ook de in »Nederl. Heraut" 1889 bl. 168 door mij vermelde Leonard Albrecht Carl baron v. Delen, geb. 29 Juni 1767 op het kasteel Hückelhoven, was tot 1794 in Russischen dienst (als artillerie-officier onder Prins Potemkin). In den oorlog van Catharina tegen de Turken, verrichtte een Laudon in 1789 een wapenfeit door de verovering der sterke vesting Belgrado.

[2]) »Keizer Alexander I, die bij den aanvang zijner regeering (1801) hem in de eerste klasse van den Russ. adel had opgenomen, benoemde hem in 1812 tot Finland's baron en weinige jaren daarna tot graaf" (v. der Aa).

kan alleen beschouwd worden als onderscheidingsteeken en vertegenwoordiger van een geslacht, evenals de geslachtsnaam. Vgl. o. a. Rietstap, Handboek, bl. 51, vg.

Daar ook dit voorbeeld weder toont, hoe de verkeerde voorstellingen over wapens en wapenkunde nog lang niet bij ieder zijn verdwenen, wil ik de aandacht vestigen op een klein boekje, dat geschreven is met het doel deze dwaasheden te bestrijden en te weerleggen. Ik kan ieder, die prijs stelt op eene juiste voorstelling van deze zaken, aanraden dit werkje te lezen, waarvan de prijs (1 Mark) niemand behoeft terug te houden. Het heet »Wappenfibel, kurze Zusammenstellung der hauptsächlichsten heraldischen und genealogischen Regeln, von Ad. M. Hildebrandt" (Frankfurt a. M., Wilhelm Rommel)[1], en is geschreven door een der meest ervaren hedendaagsche wapenkundigen. Ik wil hier het een en ander over het voeren van wapens door niet-adellijken uit dat boekje afschrijven, nl. bl. 13: »Bürgerliche Wappen erscheinen bereits in sehr früher Zeit und lassen sich schon um 1300 nachweisen, selbst für Personen niederen Standes; sie unterscheiden sich in den meisten Fällen nicht von denen des Adels. Im 16. und 17. Jahrh. war die Sitte, Familienwappen zu führen, eine ganz allgemeine, und es wurde ihr noch durch die von den Kaisern, bezw. in deren Namen von den Hof-Pfalzgrafen (Comites Palatini) ausgestellten Wappenbriefe Vorschub geleistet. Als die Heraldik zu einer todten Wissenschaft herabsank, verschwanden auch die bürgerlichen Wappen allmählig. Erst in neuester Zeit legen auch bürgerliche Geschlechter wieder Werth auf Führung von Wappen; dieser Zug der Zeit sollte kräftig unterstützt werden, da einerseits ein allen Zweigen eines Geschlechts zugehöriges Familienwappen wesentlich zur Hebung des Familiensinnes beiträgt, andererseits auch Wappen in dekorativer Hinsicht von groszem Werth sind, vorausgesetzt dasz sie zu stil-gerechter Darstellung gelangen".

Bl. 54: Wappenrecht. Berechtigt zur Führung eines Wappens sind: »Staaten, Fürsten, der hohe und niedere Adel, Patrizier, Bürger, Zünfte, Städte, Ortschaften, Korporationen jeder Art, geistliche Stifte.

---

[1]) Zie *Nav.* XXXVIII, Bijlage bl. D. RED.

Nicht statthaft ist die Annahme und Führung eines Wappens, welches bereits anderweit geführt wird. Sonst ist jedermann berechtigt, für sich und seine Familie ein Wappen anzunehmen; doch sollte Niemand damit vorgehen, ohne vorher den Rath eines Wappenkundigen einzuholen, damit das neu zu schaffende Wappen nicht den Regeln der Heraldik widerstreite".

BOEKENOOGEN.

VRAGEN.

v. Beem, enz. Welk wapen voerde Berend Steven v. B., geb. te Valburg 1698, † ald. Nov. 1748, scholtus van dat dorp, die te Zalt-Bommel 25 Mei 1726 ondertr., en met attestatie vandaar tr. Anna Mechtelt v. Scherpenzeel, laatst te Zalt-Bommel woonachtig, geb. te Amsterdam 26 Dec. 1699, † 16 Febr. 1775? Welk wapen voerde de vrouw? — Hoe is het wapen van Catharina Speciael, geb. te...? den...?, † te...? 22 Aug. 1776, tr. te...? 27 Nov. 1763 Johannes Luden, geb. te...? 17 Apr. 1739, † te...? 26 Nov. 1794, commissaris te Amsterdam?

A.

Vles. Welk is het wapen dezer Geldersche familie, vermaagschapt aan v. der Meer de Walcheren, Wentholt, Cleefsche Fock's enz. Willem Vles was in 1741 burgemeester van Doesburg.

Middelburg. V. BR. FOCK.

Wapens. Van wie zijn deze twee? 1° Gedeeld: 1. ooievaar of kraanvogel, herald.-links gewend; 2. doorsneden: *a.* lelie, *b.* drie omgekeerde pijlen (?), korenaren (?), naast elkander. Het schild gedekt door eene kroon op wrong. 2° In purper klimmend hert, herald.-rechts gewend. Aanz. helm; helmt.: het hert, uitkomend.

GESCHIEDENIS.

Megen. Vernieuwd marktrecht a° 1357. In nomine Sancte et Individue Trinitatis feliciter. amen. Karolus quartus divina favente clementia Romanorum Imperator semper augustus et Boemie Rex. Ad perpetuam rei memoriam, quodque universis fidelibus, quos Sacri imperii latitudo complectitur, grata beneficia, teneatur impendere, et tanto copiosius in subditos sue largitatis donaria propagare, quanto ex huiusmodi distributione largiflua corda fidelium erga sacrum imperium in humili deuocione experitur augeri; ad illorum tamen procurandos honores singulari quodam favore inclinamur uberius quos intemerate fidei firma constancia et inveterati laboris divinitas claris testimonijs recom̄endant: Sane ex parte spectabilis Wilhelmi comitis in Megen nostri et imperii sacri fidelis dilecti oblata nostre celsitudini suplex peticio continebat, quatenus sibi et suis heredibus nundinas quas singulis annis tribus vicibus, videlicet in medio maiji ac in festo omnium Sanctorum ac sancti Bartholomei apostoli, ipse et sui progenitores in opido Megen hucusque habuerunt, ac ipsorum privilegia, jura, jurisdictiones, libertates, honores, judicia, bona, possessiones et consuetudines auctoritate Cesarea approbare, ratificare, innovare, de nouo concedere et confirmare dignaremur. Nos vero multiplicia merita probitatis et preclare deuocionis insignia, quibus memoratus Wilhelmus et sui progenitores nostram majestatem et imperium sacrum dignis quidem studuerunt honoribus venerari, limpidius intuentes, pensantes nihilominus multiplicia grata et fidelia obsequia et labores eximios, que et quos cum indefessa promptitudine idem Wilhelmus et sui progenitores nostro culmini et eodem Imperio retroactis exhibuerunt temporibus et que Wilhelmus et sui successores ac heredes indubie cum effectu fructuosorum operum in posterum habundantius poterunt exhibere, sepe dictis Wilhelmo et suis heredibus nundinas prefatas prout ab antiquo hucusque rite sunt seruate, nec non ipsorum privilegia, jura, jurisdictiones, libertates, honores, judicia, bona, possessiones et consuetudines, prout proinde et rationabiliter possederunt et hec ad eos juste spectant, animo deliberato, non per errorem, sed ex certa nostra auctoritate cesarea et de plenitudine imperialis potestatis, sano principum, comitum, Baronum, Procerum et Nobilium Virorum et imperii sacri fidelium accedente consilio, approbamus, ratificamus, innovamus, de nouo concedimus et ex innata benignitatis clemencia motu proprio confirmamus. Nulli ergo omnino hominum liceat hanc nostre majestatis paginam infringere vel ei ausu quovis temerario contraire sub pena Quinquaginta marcarum puri auri, quam ab eo qui contravenire presumpserit, toties quoties contrafaciens extiterit, irremissibiliter exigi volumus et earum medietatem Imperiali ærario, residuam vero partem pastorum usibus applicari, nostris Imperii sacri et quorumlibet aliorum juribus semper salvis. Signum Serenissimi principis et dn̄i dn̄i Karoli Quarti Romanorum Imperatoris Invictissimi

et Gloriosissimi Boemie Regis. — Testes huius rei sunt Illustris Lodowicus dictus Romanus Marchio Brandenburgensis, Sacri imperii.... camerarius, Venerabilis Engelbertus Leodiensis Episcopus, Illustris Wenceslaus dux Saxoij ‾ , Otto Bavarie, Wenceslaus Lucemburgensis, Brabantie et Lymburgie, ac Wilhelmus Juliacen duces spectabiles, Theodericus Losen̄, Gerhardus de Monte, Wilhelmus Namur̄. Engilbertus de Marca, Henricus de Gromdingen, Albertus de Anhalt et Johannes de Ritz comites nobiles, Johannes de Sleida, Arnoldus de Blankenheim, Arnoldus de . . . . . . , Philippus de Isemburg et alij quamplures nostri et imperii sacri fideles. Presentes sub Imperialis nostre maiestatis Sigillo testimonio lr̄ae datae Traiecti sup̄ Mosa Anno dn̄i millesimo trecentesimo Quinquagesimo Septimo, decima indictione iij mensis february, Regnorum nostrorum anno undecimo Imperij vero secundo.

Cancell̄ Rodulphus de Frideberg.

(zegels ontbreken)

Wieringerwaard. *Medegedeeld door* J. P. BACKX.

Rome. Grafschriften. Veel uitvoeriger dan in de »Nederl. Heraut" 1889 bl. 128, en van aant. voorzien, wordt het grafschrift van Arnoldus de Vlaming v. Oudtshoorn medegedeeld door Victor Gaillard: »Epitaphes d. Néerl. (Belges et Holl.) enterrés à Rome", Gand 1853, p. 121—22. Er staat daar ook: »S. Bennonis", »resurrectionem", »meritus". — Te Rome rusten ook: Herm. Uterw..ck, de Camden (Campen), armig., Traject. dioc., † 24 Dec. 1420. Magist. Jac. Aernhem, can. eccl. Traj. ac in Rom. curia caus. procur., † 24 Dec. 1447. Rud. da Yttershem (Ittersum?) in Belg. licent., armig., Traj. dioc., † 8 Aug. 1464. Mag. Cornel. de Brouwerschaven, can. Traj., † 18 Nov. 1485. Joan. de Bie, fil. Guil. de Bie, de Breda, † 17 Aug. 1490. Joh. Petri (Pieters), de Breda, † 26 Oct. 1508. Livinus Pels, Sirixee insign. Seland., † 26 Juli 1520. Hadrianus VI, Pont. max. Paulus a Middelburgo, antist. Forosempron., † 15 Dec. 1534 (vgl. de la Rue, Gelett. Zeel., bl. 73). Wilh. Enckevoirtius, card., † 19 Juli 1534. Guil. Orten, Busciducēsi Brab., cognom. dict. est Hertoch Willelm, † 13 Sept. 1550. Otto Wachtendonck, Geldr., † 6 Maart 1556. Jo. Mervortius, Helmond., past. in Breda, † 20 Sept. 1581. Phil. Hornkens, Belg. ex agro Buscod. Brab., † 16 Mei 1591, en zijn broeder Gerard. Just. Perues, civ. Buscod. ort., † 15 Oct. 1597. Lud. Aartenberch (a Rutenberch?), nob. ac pervet. ap. Ultr. gen. nat., † 3 Apr. 1604. Willelm. v. Wede, Ultraj. Belg., pictor egregius, † 17 Oct.

1613, oud 21 j. Ubertus a Pallaes, Traj. ad Rhen. honest. nat., reg. Hispan. ad reg. Angl. legat., † 31 Oct. 1624, oud 32 j. Guilh. Prinsbergus, Ruremond., sartor, † 19 Dec. 1631. Hubert. Faber (Fabry of Lefevre), Mos. Traj., protonot. apost., † 20 Febr. 1683. Const. Theod. de Kerckerinck, nob. Westph., Ultraj. Bat. nat., † 9 Aug. 1718. Nob. ac ill. Petrus Foresta Schouwsen, fam. Forestanae unicus haer. et non superst. dom. ab Indergeest, nob. stirpe apud Batavos nat., † 11 Jan. 1724 [1]). Joan. Nolen, Belg. Traj. ad Mos., † 28 Sept. 1725. Gaspar v. Vitellio, Ultraj., pict. exim., † 13 Sept. 1736.

M°.

LES SEIGNEURIES DU PAYS DE MALINES.

WAVRE-NOTRE-DAME ET SES SEIGNEURS.

Vervolg van *Nav.* XL, 393.

Lorsque l'Espagne eut replacé les Pays-Bas sous le joug, les souverains s'efforcèrent, par tous les moyens possibles, de relever l'aristocratie. Dans ce but, ils prodiguèrent des titres de noblesse et des titres de toute espèce. C'est alors qu'on vit se multiplier les seigneuries titrées, dont le nombre avait été très restreint jusqu'à ce moment-là [2]).

---

1) Gaillard vertaalt, en teekent hierbij aan: »Pierre Forest Schouwsen (*sic*), seign. d'Indergeest, unique héritier de la noble et illustre famille des Foresta, d'origine Batave, décédé le 11 janv. 1724. Un autre Pierre Forest, né à Alkmaar en 1522, médecin célèbre, fut le premier professeur de médecine de l'université de Leyde". — De verwantschap van het geslacht Foreest met dat van Schouwen v. Endegeest (bij Leiden: vgl. v. der Aa, Aardrk. Wrdbk., i. v. Endegeest), kan mogelijk van elders blijken. — Isabella v. Berchem (Jakobsdr ex Lijsbeth v. Schouwen Leonardsdr, volg. Kok, Stam- en Wapenbk., in Berchem) † 7 Jan. 1674, wede van Willem v. Riede (v. der Ryt), vrouwe van Endegeest, Vosmeer, enz., ligt in de kerk van West- of Woestwesel begraven, met volgende, *Nav.* XIV, 26, opgegeven, kwartieren: Berchem, Reesen (ibid. 24, 25), Rvuven, Nispen; Schouwen, Santhorst, Endegeest, Swaenenborch.

2) On n'avait compté, antérieurement, dans le Brabant, que quelques seigneuries à bannière, c.-à-d. des seigneuries dont le maitre avait, par d'antiques privilèges, le droit de conduire à l'ennemi une troupe sous sa propre bannière. Plus tard, ces seigneuries furent nommées, improprement, *baronnies*. Duffel est la seule ancienne seigneurie à bannière du Pays de Malines. Les innombrables vicomtés, comtés, marquisats et principautés du Brabant ne remontent guère au-delà de la domination espagnole.

Jean François Nicolas van Bouchout qui avait été investi de Wavre-Notre-Dame, le 24 septembre 1666, avait été créé chevalier le 14 février 1659. Le 10 mai 1676, le roi Charles lui accorda le titre de baron qui fut appliqué à sa seigneurie. Les lettres-patentes sont datées de Madrid; en voici un extrait: »Charles par la grace de Dieu, Roy de Castille... Sçavoir faisons que pour le bon rapport que faict nous a esté de la Personne de nostre cher et bien amé Jean François Nicolas de Bouchaut, Chevallier, Seigneur de Wavre Sainte Marie, scitué en nostre Pays et Duché de Brabant, et des bons et fidels services que ses ancestres auroient renduz à nos Augustes predecesseurs en des honnorables charges qu'ils auroient deservy tant en Flandres, Brabant qu'ailleurs, Nous pour ces raisons et aultres bonnes considerations, desirans l'eslever et decourer en honneurs, droicts, privileges, prerogatives et preeminences, avons de nostre certaine science, grace, liberalité, plaine puissance et authorité souveraine, creé comme nous creons par ces presentes ledit Jean François Nicolas de Bouchaut Baron et sa terre et seigneurie de Wavre Sainte Marie, scitué en nostre Pays et Duché de Brabant, consistante en haulte, moyenne et basse justice, creé et erigé, comme Nous la creons et erigeons par cette, en dignité, tiltre nom, cry et preeminence de Baronie..." [1])

Les barons en Brabant devant justifier — en vertu d'un édit royal du 26 janvier 1663 — d'un revenu de 6000 florins, le baron van Bouchout et sa femme Jeanne Eléonore Schotti déclarèrent, le 1er avril 1677, devant la cour féodale de Brabant, posséder les biens et revenus suivants:

1° la baronnie de Wavre-Notre-Dame, d'une étendue de 1500 à 1600 bonniers, avec la chasse, la poissonnerie etc., rapportant en cens par an un minimum de . . . . 480 florins du Rhin,

2° une terre de 12 bonniers, à Bouchout, près d'Anvers, avec un manoir, des fossés, un verger etc., d'une valeur locative de . . . . . . 300 »

3° une ferme de 8 à 9 bonniers à Heffen,

à reporter . . . 780 »

[1]) *Chambre des comptes de Brabant*, N° 147, f° 275.

report . . .	780	florins du Rhin,
près de Malines, rapportant	309	»
4° 3 bonniers de terre ensemencée, dans cette commune, rapportant	96	»
5° 4½ bonniers de terre, dans cette commune, rapportant	225	»
6° 2 bonniers de »houveniers land", dans cette commune, rapportant	120	»
7° 6 journaux de terre dans cette commune, rapportant	84	»
8° 8 bonniers de terre et de prairie à Leest, près de Malines, rapportant	176	»
9° 2 bonniers de terre et 1 bonnier de prairie, à Leest, rapportant	147	»
10° 3 bonniers de forêt à Leest et à Elewijk, rapportant . , ...	128	»
11° 1 terre de 20 bonniers, avec une maison en pierres et basse-cour, dans la seigneurie d'*Ameijden* [1]), rapport annuel	300	»
12° 3 bonniers de forêt dans cette seigneurie, valeur	100	»
13° 6000 chênes sur les voies royales dans la baronnie de Wavre-Notre-Dame, 4000 chênes dans la terre de Bouchout et plus de 3000 chênes et ormes à *Ameijden*, d'un rapport annuel de	1950	»
14° une prairie de 5 bonniers dans les polders de *Brijghem*, rapport . , ...	380	»
15° une grande et belle maison avec écuries et autres dépendances, située à Bruxelles *op de Joeden trappen* et habitée par les époux ; valeur locative	1000	»
16° deux rentes, ensemble	860.11½	sols
total [2])	6655 fl. 11½	sols.

[1]) ter Hameijden, nommé, depuis, Ramaij, Ramaije, Ramaijen; le château de Ramaijen, situé à Gestel, appartient maintenant à la famille le Grelle.

[2]) Bouchout indique un total de fl. 6660.11½ sols. Il est possible que le relevé que nous reproduisons, contienne une erreur de plume du scribe de la Chambre des comptes.

Les époux font remarquer que les biens cités ad 1 à 12 sont évalués très bas et que, s'ils les faisaient valoir eux-mêmes ou qu'ils pussent les louer en temps de paix, le rapport en serait bien plus élevé [1]).

Il résulte de cet état de biens que J. F. N. van Bouchout s'est dessaisi de la seigneurie de Lorenghien entre 1666 et 1677, probablement même avant 1676, puisque les lettres-patentes de cette année n'en font pas mention. Il l'avait vraisemblablement cédée à son fils. Le 4 mars 1667, il releva pour sa femme, par suite de la mort de Henri Schotti, chevalier, trésorier de l'Ordre de la Toison d'or, des terres situées à Bouchout, *op 't groot Block* [2]). Il possédait à charge de la baronnie de Bornival deux rentes de 500 fl. qui lui furent remboursées, en 1676 et 1677, par messire Ferdinand del Yllan (ou d'Illan), baron de Bornival, seigneur du *franc fief* de Roignon [3]).

Cette famille van Bouchout ne semble pas être de la même souche que les dynastes du même nom, dont il a été question plus haut; elle ne semble pas davantage avoir emprunté son nom à la commune de Bouchout, près d'Anvers, où elle possédait cependant quelques biens assez importants. Ceux-ci provenaient, selon toutes les apparences, de la famille Schotti.

D'après son *obit*, suspendu, autrefois, dans l'église de Wavre-Notre-Dame, le baron van Bouchout mourut le 22 décembre 1678. On y voyait, sommé d'une couronne dite de baron à l'antique, un écu écartelé; aux 1er et 4e, d'or à un sénestrochère sortant d'une nue au naturel, vêtu de gueules, la manchette d'argent et la main de carnation, tenant trois plantes de lin au naturel fleuries d'azur (Bouchout); aux 2e et 3e, d'argent à trois chevrons de sinople, accompagnés de trois étoiles de sable (Lettin) [4]). Un frère du baron de Wavre-Notre-Dame, Messire Jean van Bouchout, conseiller et pensionnaire, et auparavant bourgmestre de Termonde, mort le 1er novembre 1636, et sa femme Anne Thérèse Potter, morte le 19 octobre 1633, furent

---

1) *Chambre des comptes de Brabant*, N° 147, f° 277.

2) B. 377, f° 94. Cet acte le qualifie encore de seigneur de Lorenghien.

3) B. 377, fos 406 v°, 408 et 428. Une de ces rentes de 500 fl. avait été constituée le 30 avril 1672.

4) Bibl. royale, à Bruxelles, C. G., 1510, f° 250. *Butkens* et *le Roy* (*Not. March. S. R. J.*, p. 501) reproduisent également ces armoiries avec leurs supports : deux lions.

enterrés dans cette ville, en l'église Notre-Dame, sous une pierre ornée de leurs armes et des quatre quartiers de l'époux. L'écu de ce dernier est le même que celui blasonné ci-dessus (écartelé de Lettin); cimier: le sénestrochère de l'écu avec les trois plantes de lin. Le blason de la dame représente un écu en losange, parti, *a*) Bouchout, écartelé de Lettin, *b*) Potter, qui est: d'azur à la fasce d'or, chargée de trois quintefeuilles de gueules et accompagnée en chef de deux étoiles (à 8 rais) et en pointe d'un croissant, le tout du second. Les quartiers étaient:

Bouchout [1])	Buisset [3])
Ress . . . [2])	Lettin [4]).

Nous connaissons au baron van Bouchout et à sa femme précitée cinq enfants, savoir:

1°. François Henri, qui suit;

2°. Marie Jacqueline, dont il sera également question plus loin;

3°. Isabelle, femme de Michel de Iturieta, secrétaire du conseil d'Etat et du conseil de guerre aux Pays-Bas;

4°. Jeanne Eléonore, qui épousa Jean de Beijere [5]).

5°. Agnès Thérèse, femme de Henri Balthasar d'Oupée, baron d'Elven, fils d'Antoine et d'Anne Marie d'Elven. Etant veuve, elle fit casser, le 2 mai 1712, une rente dont le capital lui avait été remboursé par la ville d'Anvers. Elle avait reçu cette rente, en 1708, de messire Marie François Bijel (Biel), qui l'avait héritée de son oncle Dominique François Tholincx, prêtre [6]).

Les quartiers de ces enfants étaient:

van Bouchout	Schotti [7])
Buisset	Biel [8])
Ress . . .	van den Cruyce
Lettin	de Gavarelle.

Le tableau généalogique de la page suivante indique la filiation représentée par ces quartiers.

* * *

[1]) Les armes simples. [2]) Une fasce, accompagnée en chef d'une fleur de lis, au pied coupé, et en pointe de trois fers de lance posés en fasce.

[3]) Ecartelé; aux 1er et 4e, d'argent à l'arbre de sinople, et à la fasce de gueules chargée de trois étoiles d'or, brochant sur le tout (Buisset); aux 2e et 3e, d'azur à la croix recroisetée, posée sur un perron de trois marches, le tout d'or.

[4]) Comme ci-dessus. Voy. Bibl. r. à Bruxelles; C. G., 1522, MS. du chanoine Hellin.

[5]) D'argent au lion de sable, couronné d'or, armé et lampassé de gueules.

[6]) B., 381, fo 426. [7]) D'hermine à trois étoiles de sable.

[8]) D'azur à trois haches (en flam. *bijl*) d'argent.

van Bouchout; Ress...	Jacques Buisset (Buysset), licencié en droit, secrétaire ordinaire du roi Philippe et greffier du Grand Conseil de Malines; † le 23 novbr. 1578;	Françoise Lettin, † le 31 juillet 1618; elle fut enterrée auprès de son mari dans l'église St. Rombaut, à Malines, sous une pierre ornée de leurs blasons.	Henri Schotti, pensionnaire de la ville d'Anvers, puis conseiller et maître des requêtes au Grand Conseil; † le 17 juillet 1616 (fils de Jean Bte et d'Elisabeth de Renialme) [1];	Eléonore van den Cruyce (fille de François et de Josine de Meyere, et petite-fille de François v. den C. et de Gertrude d'Alckmaert) [2];	Laurent Biel, écuyer, licencié en droit et conseiller du roi [3].	Catherine de Gavarelle (fille de Jean, greffier de la halle aux draps (Bibl. roy. 767), et de Dorothée Houcx.

Henri van Bouchout, conseiller-pensionnaire de Termonde;	Elisabeth Buisset (Buysset).	Henri Schotti, conseiller et trésorier, puis chancelier de l'ordre de la Toison d'or, né en 1604, † le 2 décembre 1648 [4];	Marie Biel (soeur du chevalier Othon) [5].

Jean François *Nicolas* van Bouchout, chevalier, seigneur de Lorenghien, baron de Wavre-Notre-Dame; † le 22 décembre 1678;	Jeanne *Eléonore* Marguerite Schotti, † le 26 décembre 1692; on voyait, jadis, son *obit* dans l'église de Wavre-Notre-Dame; armoiries: écusson parti de Bouchout (écartelé de Lettin) et de Schotti.

Henri François van Bouchout, baron de Wavre-Notre-Dame, † le 25 juin 1694.

---

[1]) Henri Schotti releva, le 2 août 1612, une forêt dite *den Brandt*, à Reeth; il possédait par sa femme ²/₃ de la seigneurie de Berchem, à Contich. Par suite de sa mort, ses enfants furent investis de ces biens; sa fille Eléonore devint *femme-mortuaire* (*sterfvrouw*). Il fut enterré, avec sa femme, dans l'église St. Jean à Malines; sa tombe portait les quatre quartiers des époux (M. 5, fo 64).

[2]) Eléonore v. den Cruyce fit relever, le 12 mai 1617, par maître François v. den Cruyce, diverses terres à Bouchout (B. 372, fo 37).

[3]) Le 10 sept. 1626, le conseiller maître Laurent Biel transporta, pour son beau-frère, maître Jean de Gavarel*les*, ancien pensionnaire de la ville d'Anvers, à Ambroise van Oncle, conseiller, et à sa femme, Odile van Zeverdonck, *'t hoff ten Bossche* à Raemsdonck (B. 373, fo 617).

[4]) Henri Schotti, le fils, possédait un tiers de la cour censale de Berchem, à Contich. Il fut nommé trésorier de la Toison d'or, par l.-p. du 2 avril 1633, avec un traitement annuel de 180 livres de gros (*Chambre des Comptes*, No 45873, fo 19).

[5]) Le 5 octbr. 1652, Marie Biel releva, par la mort de son mari, de concert avec sa belle-sœur Eléonore Schotti, ¹/₃ de la seigneurie de Berchem, à Contich; son fils messire Jean Jacques Schotti est inscrit *homme-mortuaire* (M. 10, fo 123); le 24 avril 1653, le comte de Warfusée lui remboursa le capital d'une rente hypothéquée sur Scailmont (B. 375, fo 109). Le 26 juin 1660, elle fit valoir, de concert avec Isabelle Hippolyte Schotti, veuve d'Othon Biel, chevalier de l'ordre du Christ, seigneur de Bouwel, conseiller au conseil de Brabant, leur droit sur la seigneurie de Bouwel que messire Martin Biel avait cédée, le 22 févr. à Pierre Melis. Le 3 févr. suivant, Mme Biel, née Schotti, fut investie de cette terre (B. 375, fos 313 et 333). — Le 24 novbr. 1661, le roi Philippe IV écrivit au gouverneur Caracena, à Bruxelles, que Marie Biel, veuve de H. Schotti, trésorier de la Toison d'or, l'avait supplié de lui faire payer les arrérages du pain et du vin dont avait joui feu son mari à titre d'émoluments de son dit office et qu'il a fait droit à cette demande (*Corresp. de Caracena avec Philippe IV*, fo 216; Arch. Génér. du Roy., à Brux.)

Par suite de la mort de son père, Henri François van Bouchout fut investi, le 28 janvier 1679, devant la cour féodale de Brabant, pour lui et ses co-héritiers de la baronnie de Wavre-Notre-Dame et des terres à Bouchout; le 11 du mois suivant, il fit faire le relief de cette première devant la Cour de Malines [1]). Il fut capitaine de cavalerie. Il testa le 24 mai 1684, devant le notaire Anseau à Mons, et mourut célibataire, le 25 juin 1694. Son *obit*, aux armes primitives de la famille, se trouvait, autrefois, dans l'église de Wavre-Notre-Dame [2]).

* * *

Marie Jacqueline van Bouchout, sœur du précédent, fit relever la baronnie, le 18 septembre 1694, par Jean Bogaerts, secrétaire de la commune. Cette dame épousa Albert François, baron de Liedekerke, *colonel et brigadier de cavalerie de Sa Majesté Catholique*, qui, après la mort de Bogaerts, renouvela pour sa femme le serment de fidélité du chef de Wavre-Notre-Dame, le 15 février 1699 [3]). Le 2 juillet suivant, messire François Marie Biel [4]), fondé de pouvoir de ses parentes Marie Cornélie de Montfort (fille d'Emmanuel et d'Isabelle Schotti, qui avait pour parents Henri et Marie Biel) et Agnès Thérèse van Bouchout, toutes deux majeures et célibataires, déclara, devant la cour féodale de Malines, avoir vendu [5]) à messire Pascal Ignace Philippe van den Cruyce, seigneur d'Aertselaer, Cleydael, Stoovers, ter-Linden, bourgmestre d'Anvers, la seigneurie de Berchem, comprenant des livres censaux et féodaux relatifs à des biens à Contich, Reeth et Waerloos. L'acte de vente présenté à la Cour porte que de même que les deux dames précitées, l'acheteur descend, de messire

---

[1]) Il faut faire remarquer que, dans les registres féodaux de cette Cour, ses prénoms sont laissés en blanc.

[2]) Bibl. Roy. à Brux., C. G., N° 1510, f° 251.

[3]) M., N° 49, sans pagination.

[4]) Un Franciscus Biel, Antverpiensis, fut immatriculé, à Louvain, parmi les *Nobiles falconenses*, (élèves de la *Pédagogie du Faucon*). Les quartiers de la tombe de H. Schotti et d'Eléonore v. den Cruyce sont: Schotti, Janssens, Renialme, Bombergen; v. den Cruyce, d'Alckmaert, de Meyere, de Boucq.

[5]) le 20 juillet 1698, par-devant le notaire Jacques de Bruyn, à Anvers.

François van den Cruyce, *le vieux* [1]). La seigneurie de Berchem possédait le droit de moyenne et basse juridiction, un mayeur, un lieutenant, des tenanciers, des hommages, un greffier et un *chercheur de fiefs* (*leenvinder*), ainsi que le droit d'adhériter et de déshériter. Elle mouvait de la Cour de Malines, mais la moitié des *lods et ventes* (*hergeweijden*), acquis sur les fiefs *échus*, était due au seigneur de Helmond (sous Contich). L'investiture de l'acquéreur eut lieu le 14 octobre de la même année [2]).

Le 22 avril 1701, Henrico Romano Zumallo, capitaine au service de Sa Majesté au duché de Milan [3]), Marie Jacqueline van Bouchout baronne de Wavre-Notre-Dame, son mari Albert François, baron de Liedekerke et de Wavre-Notre-Dame [4]), Gasparine Eléonore de Montfort (sœur de Marie Cornélie précitée), son mari Joseph, comte de Toulongeon, *maistre-de-camp* d'un régiment de cavalerie bourguignon au service du Roi, messire Henri Balthasar d'Oupie (sic !), seigneur d'Elven, etc., mari d'Agnès Thérèse van Bouchout, firent transporter au meunier Gilles Verhaegen, à Contich, et à sa femme Françoise Loos, $3^3/_4$ bonniers de terre à Reeth, dits *de Verrebosch*, éclisse de la seigneurie de Berchem, et dont leurs parents et beaux-parents respectifs avaient hérité en qualité d'enfants de Henri Schotti. Les acheteurs en firent le relief le lendemain.

Le 7 mai suivant les époux de Liedekerke cédèrent à Michel Wegge,

---

[1]) *den heere cooper genoechsam bekent als voorts comende vuijtten ouden stam van wijlen heer Franchois van den Cruyce den ouden, van den welcken soo des heere comparants constituanten als den cooper is descenderende.*

[2]) M., N° 17, sans pagination.

[3]) Le 2 mai 1669, Isabelle Hippolyte Schotti et son mari Don Pedro *Zumalo, capitaine réformé d'une compagnie de chevaux* au service de sa Maj., cèdent à messire Jean Jacques Schotti et à sa femme Claire Christine de Deckere, la seigneurie de Bouwel, au quartier de Santhoven (B. 377, f° 165). Le 20 mai 1713, messire Henrico Romano Zumallo releva, par le décès de messire François Marie Biel, son cousin, un cens en argent, chapons et poules, à charge de 38 maisons à Anvers, ainsi qu'une pêcherie à Austruweel (B. 381, f° 468). En 1725, il figure comme *major* de la ville d'Anvers (B. 383 f° 8).

[4]) Le 25 nov. 1700, les époux de Liedekerke cédèrent à maître Antoine Essers secrétaire de la baronnie de Hove, quatre bonniers de terre à Bouchout (B. 380, f° 63).

à Contich, trois bois à Aertselaer, Contich et Duffel, vendus au prix de 825 florins [1]).

Albert François de Liedekerke mourut le 3 novembre 1704. On voyait dans l'église de Wavre-Notre-Dame son *obit*, orné de ses armes, qui sont: écartelé; aux 1er et 4e, de gueules à trois lions d'or; aux 2e et 3e, de sable à la croix engrêlée d'or; en coeur: d'or au lion de gueules, couronné, armé et lampassé de gueules, et à la bordure échancrée de sable [2]).

Sa veuve fit inscrire, le 24 février 1705, un nouvel *homme-servant* du chef de Wavre-Notre-Dame, en remplacement de son défunt mari.

Nous ne connaissons à ces époux qu'une fille, savoir Josèphe Thérèse Léonarde, baronne de Liedekerke, † le 22 octobre 1728, qui s'unit à Albert Pierre, baron de Piermans (né en 1682, créé baron le 28 septembre 1757), seigneur d'Opperseel, Hacquart, La Wastine, Dieghem, etc. Après avoir convolé en secondes et troisièmes noces avec Claire Louise de Cloeps et Catherine Alexandrine Thérèse Arazola de Oñate, il mourut le 5 mai 1758; sa dépouille mortelle fut déposée, à Bruxelles, dans l'église Sainte-Gudule.

* * *

La baronne de Liedekerke, née van Bouchout, céda, le 21 novembre 1719, devant le notaire Jean Baptiste Aerts, à Bruxelles, à messire Charles van de Werve, seigneur de Schilde, moyennant la somme de 1000 ducatons ou 5050 florins, à payer en six semaines, la baronnie de Wavre-Notre-Dame telle qu'elle l'avait héritée de son défunt frère, Henri, seigneur de *Lorenghien*. La propriété était libre de toutes charges. Il fut stipulé que la dite dame ne prendrait aucune responsabilité quant au droit de planter des arbres le long des rues et sur les places vagues, ni quant à la remise au vendeur de tous ces arbres, attendu qu'elle se trouvait en procès à ce sujet avec les habitants de la commune. L'acquéreur consentit à reprendre ce procès pour son compte. A quelques mois de là (5 janvier 1720), les deux

---

1) M. 18, fos 112 et 119.

2) Bibl. roy. à Brux., C. G. No 1510, fo 250.

contractants passèrent un nouvel acte devant le même notaire, acte par lequel la cession de la baronnie fut déclarée avoir été faite par donation entre vifs [1]), par suite de l'attachement et de l'affection existant entre les parties [2]). Le 2 mars 1720, la baronne de Liedekerke fit acter, par le notaire Aerts, que le donataire est son cousin (*cosijn*), ce qu'elle aurait omis de déclarer dans l'acte de donation [3]). En présentant celui-ci, Charles van de Werve avait fait relever la baronnie le 13 janvier, par le drossard de Wavre-Notre-Dame, Jacques Henri van den Bossche. Appartenant à une des plus antiques maisons d'Anvers il était né à Schilde le 27 novembre 1672 ; il possédait aussi la, seigneurie de Giessen Oudekerk. Il remplit à Anvers, par plusieurs fois, les fonctions d'échevin et de bourgmestre et fut, ensuite, conseiller et receveur-général du quartier d'Anvers. Il eut pour femme Eléonore Louise de Varick (née à Court-Saint-Etienne, le 25 novembre 1669, † à Schilde le 27 avril 1714, qu'il avait épousée à Bruxelles, église de N.-D. de la Chapelle, le 4 janvier 1696).

Au commencement du XVIIIe siecle, la commune de Schilde fut complètement ruinée par les invasions de troupes ; les maréchaux de France de Villeroy et Boufflers y avaient établi leur camp. Les dommages s'élevaient à plus de 30000 fl., sans compter les récoltes et les fourrages détruits. Ne parvenant pas à un accord avec Charles van de Werve, le magistrat de Schilde recourut, en 1719, à la justice pour la fixation de la somme à accorder au seigneur pour les dommages causés au château [4]).

Il mourut le 29 septembre 1721 ; son *obit*, suspendu, jadis, dans l'église de Wavre-Notre-Dame, portait un écu écartelé ; aux 1er et 4e, d'or au sanglier passant de sable, aux 2e et 3e, de sable à trois chevrons d'argent [5]). La famille cime d'une hure et col de sanglier.

Les époux van de Werve-de Varick eurent quatre enfants, savoir :

---

[1]) *bij ghifte ter warmender handt, die men noemt donatio inter vivos.*

[2]) *om de goede lieffde en d'affectie die sij is draeghende tot Joncker Carel van de Werve, heere van Schilde*; celui-ci accepte la donation, *de voorschreven vrouwe comparante daer over hooghelijck bedanckende bij desen.*

[3]) M. 23, f° 470 et deux actes passés par-devant le notaire Aerts.

[4]) Inventaire des archives de la commune et de l'église de Schilde (Anvers, 1879).

[5]) Bibl. roy., C. G., 1510, f° 250.

1° Eléonore Marie Caroline, dame de Wavrans, † le 28 août 1726, successivement épouse de Charles François Boot, seigneur de Velthem, Ophem, Sombeek, Lamotte, (fils de Henri François et de Barbe Caroline Maes) [1]) et de Ferdinand Joseph, marquis de la Puente, baron de Limal. La tombe de cette dame (reproduite par J. le Roy, *Grand Théâtre Sacré*, II, 382), dans l'église de Velthem, fut ornée de huit quartiers, savoir:

v̄. Werve, v̄. Werve, v̄. Werve, v. Bleeswijck ;

de Varick, Micault, Hennin, Bois-de-Fiennes.

2° Gertrude Madeleine Rose, mariée à Philippe Adrien de Varick, vicomte de Bruxelles, baron de Saint-Lambert et de Libersart.

3° Charles Philippe Joseph, qui suit;

4° Charles Philippe Henri Jean Baptiste, qui perpétua la famille.

Voici les seize quartiers de ces enfants:

van de Werve	de Varick
van de Werve	de Haynin
van de Werve	Micault
van Bleeswijck	du Bois de Fiennes
Lomelini	Damant
Taets d'Amerongen	de Hennin-Liétard
van de Werve	de Halmale
Struyne	de Brias.

Les tableaux généalogiques des deux pages suivantes établissent la filiation représentée par ces quartiers.

---

[1]) Le 17 juin 1719, Eléonore Marie Caroline van de Werve, douairière de Charles François Boot, sr de Velthem, etc., assistée de Jeanne Marie Maes, douairière de Pierre Martin de Pape, sr de Winge-St Georges, etc., conseiller au conseil de Brabant, et de son beau-frère, P. A. de Varick, remit au notaire J. B. Aerts, à Bruxelles, le testament de son mari, mort le même jour. Cette pièce est datée du 22 juillet 1718.

Jean van de Werve, chevalier, seigneur d'Hovorst et Vierseldijk, conseiller au conseil de Guerre, Gouverneur de Deynze; † à Bergen-op-Zoom le 6 novbr. 1622;	Jossine Lomelini, dame d'honneur de l'infante Isabelle.	Guillaume van de Werve, seigneur de Schilde, Immerseel, et Vremdijk : il testa avec sa femme le 11 mars 1639 devant le notaire Jacques van Huffel, à Anvers [1]);	Anna van de Werve, dame Giessen Oudekerk ; investie de Schilde, en vertu du testament de son mari, le 19 avril 1639 [2]).	Henri van de Werve, seigneur de Westkerke, et Spierenbroek marié en 1ères noces à Gertrude de Bronckhorst;	Marie Taets d'Amerongen, sa 2de femme, mariée par contrat, daté à Utrecht le 10 sept. 1605; † le 24 juillet 1648.	Léonard van Bleeswijck (ou Bleyswijck);	Apollonie Struyne.

Augustin van de Werve, seigneur d'Hovorst (sous Santhoven), et Vierseldijk, *capitaine d'une compagnie de 300 chevaux*, au service de sa Maj.; † en 1647 [3]);

Marie Anne van de Werve, dame de Schilde, Immerseel, Vremdijk; † à Schilde, le 19 février 1658 [4]).

Thierry van de Werve, seigneur de Westkerke, et Spierenbroeck, investi le 19 mai 1617: né à Utrecht et y baptisé (St. Pierre) le 15 janvier 1608;

Dimphne van Bleeswijck testa le 27 juin 1668, devant le notaire Chrétien Hoefs; elle mourut le 13 mai 1670 (d'argent à trois tourteaux de sable).

Charles Bruno van de Werve, seigneur de Schilde, capitaine d'infanterie au service d'Espagne; † le 26 avril 1696, enterré dans l'église de Schilde;

Cornélie van de Werve, mariée à Schilde, le 15 août 1671, † le 21 janvier 1673.

Charles Henri van de Werve.

[1]) B. 374, fo 152.
[2]) B. 374, fo 127.
[3]) Le 6 mars 1640, Augustin van de Werve, releva pour sa femme, en vertu du testament de ses beaux-parents, une rente annuelle de 500 florins du Rhin, hypothéquée sur son propre château d'Hovorst (B. 374, fo 152).
[4]) Le 19 avril 1639, Marie Anne van de Werve fut investie, comme héritière de son père, d'un sixième *van het geleijde de Beckevoirt et de Beckensveert* (B. 374, fo 127).

Henri de Varick, chevalier, capitaine d'une compagnie allemande au régiment du comte Biglia, 1599; du Conseil de guerre; margrave d'Anvers; vicomte de Bruxelles (relief du 28 sept. 1616), † le 5 octbr. 1641 [1];	Anne Damant, vicomtesse de Bruxelles, dame de Boendael, Bouwel, Olmen, Ixelles, etc., mariée par contrat du 20 mars 1599; † le 6 mai 1630 [2].	Léonard Micault, sr de Dieghem Tourneppe, Huyssinghen, Buysinghen et Eysinghen, commissaire des montres † en 1622 [3];	Catherine d'Halmale [4]; † le 7 janvier 1603; en 1608, son mari conclut une nouvelle union avec Marie Oudart.	Philippe de Haynin, seigneur de La Vallée, Wavrans et Rechem, † le 3 février 1623;	Françoise de Hennin-Liétard, mariée par contrat, daté à Douai, le 7 mai 1583.	Maximilien du Bois de Fiennes, seigneur de Rénauville;	Françoise de Brias.

Nicolas de Varick, vicomte de Bruxelles, margrave d'Anvers, seigneur de Duffel, Tourneppe, Bouwel, Olmen, colonel d'un régiment d'infanterie, membre du conseil de guerre, † en 1656;	Anne Marie Micault, fille unique et héritière des seigneuries paternelles; elle testa le 22 septbr. 1646 et mourut avant le 22 novbr. suivant.	Philippe de Haynin, chevalier, seigneur de La Vallée, Wavrans, Portingal, Rechem, † en 1649;	Eléonore du Bois de Fiennes, mariée par contrat du 19 novbr. 1616, morte le 4 juin 1632.

Charles Hyacinthe de Varick, chevalier, seigneur de Court-Saint-Etienne et Witterzée.	Eléonore Louise de Haynin.

Eléonore Louise de Varick [5].

(*Wordt vervolgd.*)

---

[1]) Fils de Gossuin de Varick, tué, en 1576, au pillage d'Anvers, et de Catherine de Berchem.

[2]) Fille de Nicolas Damant, chevalier, chancelier de Brabant, et de Barbe Brandt, dame de Bouwel et Olmen. Dans notre histoire de Duffel, nous avons donné de nombreux renseignements sur les de Varick, Damant etc.

[3]) Fils de maître Nicolas Micault, seigneur d'Indevelde, conseiller au conseil privé, etc. etc., et de Marie Boisot; voy. J. Th. de Raadt et Em. de Munck, *les Micault belges, leurs portraits et leur histoire* (*Annales de la Sté d'Archéol. de Bruxelles*, T. III, 1889).

[4]) Fille de Henri d' Halmale et de Pétronille de Gottignies.

[5]) Comp. M. 25, fo. 365.

OUDHEID-, MUNT- EN PENNINGKUNDE.

Bachu of Backu. Men meent, dat de omstandigheid, dat deze gesl. ook wel als Baggu en Begu voorkomt, de gissing van *Nav.* XL, 405: Bachu of Backu = Backus of Backhues, minder waarschijnlijk maakt. Vgl. echter eenigermate de varianten van Pagé in *Nav.* XL, 437.

Del(le) (XL, 418). In de Veluwsche oorkonden vindt men delle als een gemeen zelfstandig naamwoord in de beteekenis van plaggenveld gebezigd. In het protocol van Oene i. d. 12 Dec. 1718 is bv. geregistreerd, dat den 17en Sept. van dat jaar »omtrent ses schepel saylandt neeffens een delle off plaghvelt daeraen met sijn hoeltgewassen, gelegen in den ampt Epe, charspel Oen in den Hooghen Enck", toebehoorende aan Johan Grutter en Gertrud v. Hoeckelum, echtelieden, bij vorm van pandschap werden uitgedaan voor den tijd van zes jaren voor eene som van 225 gl. aan Henderijck v. Isendoorn, ontvanger des ambts Epe. De Plagdel, naam eener boerenplaats in de hei, op een half uur afstands van Rozendaal, is dus een pleonasme.

A.

Maalschappen (XXXVI, 153, noot). Omtrent de voorgenomen verdeeling der maalschap Kootwijk (gem. Barneveld) vernam men 13 Oct. 1887, dat de bewoners der buurschap Essen (gem. B.) ze verlangden. Op eene geërfden-vergadering besloot men tot onderlinge, vrijwillige verdeeling over te gaan. De maalschapsgronden beslaan eene oppervlakte van 4997 hectaren, waarvan 1472 hect. onder de gemeente Apeldoorn. Jammer, dat circa $^2/_5$ van de maalschap uit stuifzanden bestaat, die voor de bezitters slechts schadeposten kunnen zijn. Allerwegen op de Veluwe doet zich de heilzame werking van de markenwet gevoelen, zoodat binnen enkele jaren vele duizenden hectaren grond, in gemeenschap bezeten, in individueel bezit zullen zijn overgegaan. Ontginning van tal van heidevelden is hiervan het gevolg.

Door eenige invloedrijke personen uit verschillende plaatsen des

lands is nabij Harskamp en Otterlo, onder de gemeente Ede, een groot stuk heidegrond (255 hectaren) aangekocht, met het doel werk te verschaffen aan landloopers en bedelaars, door ontginning van heidevelden enz.

Oudheden (XXXVII, 648, 9). In de Drentsche heide, tusschen Gasselte en Gieten werd Nov. 1887 een tumulus of grafheuvel ontgraven. Men vond er een in hoefijzervorm opgestapelden hoop keisteenen in, in holten, tusschen de steenen opengelaten, beenderen en houtskool. Men meent het dus voor een lijkoven of voor eene offerplaats te moeten houden. De eigenaar van den grond, A. Rosing, te Exloo, bood dien tumulus der provincie Drente ten geschenke aan.

Op eene veiling i. d. 14 Maart '88 in de Brakke Grond te Amsterdam, besteedde men *f* 295 voor den gedreven en geciseleerden beker, met het wapen van Bergen-op-Zoom, ter herinnering aan het ontzet van de belegering der stad door Spinola.

In het Eenerveld, gem. Norg, vond men Juli '88 $2^1/_2$ meter beneden den beganen grond tusschen eene veen- en zandlaag een paar horens, in vrij gaven toestand, die ieder eene lengte hebben van één meter en op de zwaarste einden een decimeter in middellijn zijn. Van welk dier ze afkomstig zijn, is nog niet uitgemaakt. — Bij het graven in den grond vond W. Zeubring te Borger 14 Juli '88 een prachtigen vuursteenbeitel. Het voorwerp is goed geslepen, en heeft eene lengte van een dM. bij eene breedte van $3^1/_2$ cM. aan het scherpe einde en $2^1/_2$ cM. aan het boveneinde.

Bij Heusden werd Juli '89 bij eene opgraving een houten kano gevonden, die blijkbaar zeer oud is. Het vaartuigje is lang 7.30 M. bij eene breedte van 0.90 M., en is uit den stam van een eik gehold. Het heeft eenen voor- en achtersteven, die blijkbaar òf afzonderlijk aangebracht òf hersteld zijn. Aan het achterstuk bevindt zich een metalen of bronzen plaat, verbonden door bronzen spijkers. Zoowel de plaat als de spijkers waren zwart, doch niet bezet met roest. Dicht bij de kano werden nog twee voorwerpen gevonden, op speren gelijkend, het eene lang 56 en het andere 39 centim., die veel gelijkenis hebben met de tegenwoordige kleine artillerie-sabel. Deze wapenen zijn eveneens van brons.

Als men *Nav.* XL, 480 noot (op het einde) in aanmerking neemt, kan men nagaan, dat laatstgenoemde voorwerpen vele eeuwen oud moeten zijn.

Herbergnamen (XL, 406). Het feit, waarop de Tegenw. St. t. a. pl. doelt, heeft niet in 1500, maar in 1512 plaats gehad. Everwijn van Bentheim was 1509—16 stadhouder van Friesland.

Kollum. ANDREÆ.

Herbergnamen. Daar was oudtijds ook te Leeuwarden eene herberg, die »de Slingorie" heette; ja wel twee, eene oude en eene nieue. Dit blykt uit een friesch blyspel, een »Vermaecklijck Sotteclucht van »een Advocaet ende een Boer", opgesteld door den frieschen dichter Jan Jansen Starter, en by hem zelven uitgegeven, te Leeuwarden ten jare 1618. Daarin zegt de boer: »fen dir ney die Cronje" (moet zijn: die Tronje, de Tronie, de volksnaam van de aloude en vermaarde leeuwarder herberg »'t Vergulde Hoofd", nog als een heerenhuis bestaande); »dir ney yne Klocken, in 't Fet, ynnet ting as yn helm, yne Gouden Hous, yne slingorie fen die Aade to de Nye, in Ventem" (d. i. Benthem), enz. — Men zie aangaande Oud-Leeuwarder herbergen, W. Eekhoff, Geschiedkundige Beschryving van Leeuwarden, Leeuw., 1846, II, 431; waar echter geen taalkundige uitleg dezer namen gegeven wordt.

JOHAN WINKLER.

Herbergnamen. Indien in de beide noordelijkste gewesten der Nederlanden de vlasnijverheid bestaat of bestaan heeft, iets wat ik niet weet, is de oorsprong der namen »De Slingerij" en »De Kalanderij" niet moeilijk te vinden. Slingeren toch is synoniem met zwingelen of zwengelen = de bewerking waardoor de vlasvezels ontdaan worden van het haar omringende stroo, en Kalanderen (fransch: calandrer) is synoniem met glanzen of mangelen = de bewerking welke de nieuw-geweven stoffen moeten ondergaan, om aan deze, door persing of door wrijving tusschen rollen, den vereischten glans te geven. »De Slingerij" en »De Kalanderij" waren alzoo wellicht vroeger soortgelijke werkplaatsen, tenzij de beide herbergen misschien

den naam hadden aangenomen van die in hare nabijheid gelegene inrichtingen.

Gent. TH. J. I. ARNOLD.

Bidden van St. Cornelis. In aansluiting aan *Nav.* XXXI, 451, sta hier dat in het Correctieboek van den Briel, loopend van 1404 tot 1474 hetzelfde misdrijf een paar keeren vermeld wordt. F° 12 leest men: »Item omdat Gheyle Jans dochter bat van Sinten Cornelis op een wijf buten twijfs weten ende begheren, so sal sij binnen achte dagen trecken t Sinten Cornelis ende byachten (byechten) hair dairof ende ontf. dairof penitencie ende dair betooch of brengen der stede, op hair lijf ende goet". — Tot staving van des heeren Kremer's verklaring (*Nav.* ibid. bl. 614) diene wat ik f° 17 van het Correctieboek vond: »Item Dirc Heynricsz. van Vyanen, gheheten Boomkiin, ghes. van den bayliu ende tgherecht uyt der stede ende uten lande van Voirn 5 jair lang, op sijn lijf ende goet, omdat hi van Sinten Cornelis bat, sonder noot. Factum 28 dagen Julij anno 1413. Item Jan Jansze van Remmerswale omdat hi met hem ghinc truwanten sonder noot van Sinten Cornelis, so is ghebannen op sijn lijf ende goet uter stede ende van Voirn een jair lang". — »Bidden" is hier verwisseld met »truwanten" d. i. bedelen. In Willink's Amstell. Arkad. I, 153 wordt een bedelaar genoemd een terwant; en dit staat voor tre-, trawant, bij Kiliaan trouwant.

Brielle. H. DE JAGER.

Zegelafbeeldingen. Het gemeentebestuur van Rotterdam nam onlangs een besluit, dat algemeene navolging verdient; het stond een bedrag toe voor de uitgave van eene naamlijst der regeeringsleden van de stad, versierd met afbeeldingen der nog aanwezige schepenzegels. Als nieuwe bijdrage voor de in ons land weinig beoefende zegelkunde, zal dit werk velen welkom zijn. De kennis der zegels toch is voor iederen beoefenaar der geschiedenis, vooral van die der Middeneeuwen, eene onmisbare hulpwetenschap. De onderlinge betrekking der geslachten wordt daaruit opgehelderd, en menig duister punt in de geschiedenis en wapenkunde, is er door te verklaren. Bovendien is die kennis eene mild-vloeiende bron voor de geschiedenis

der kunst, die nog bijna niet benuttigd werd. Naar aanleiding van 't besluit des Rotterdamschen gemeenteraads, wenschen wij de aandacht te vestigen op de belangrijke en uitgebreide verzameling zegelafbeeldingen der schepenen van den Bosch, vóór den overgang dier stad aan de Vereenigde Nederlanden in 1629, welke reeds bijna eene halve eeuw in portefeuille berusten. Om 't belang, dat de kennis der zegels voor de historie van 's Hertogenbosch, hare voormalige Meijerij en de aanzienlijke geslachten in deze, kan opleveren, besloot de commissie voor het stedelijk archief in 1845, op verzoek van den toenmaligen archivaris Dr. C. R. Hermans, afteekeningen te laten maken der nog 255 aanwezige zilveren zegelstempels van schepenen der stad. En gelijk het éene werk gewoonlijk het andere ten gevolge heeft, vond de commissie goed, ook afteekeningen te doen vervaardigen der zegels in was aan de perkamenten schepenbrieven, in 't archief bewaard. Terwijl men hiermede bezig was, kwam Hermans nader in kennis met den 1en luit. art. G. O. Heidenreich, een warm beoefenaar der wapenkunde, die op zijn verzoek zich dadelijk bereid verklaarde de wapens der Bossche schepenen, waaronder vele edellieden en leenbezitters in de Meijerij, met de voormelde kleurlooze zegelafbeeldingen voor oogen, heraldisch voor den steendruk in gereedheid te brengen. Bij dezen arbeid strekte aan Heidenreich tot leiddraad zijne eigene verzameling, eene portefeuille met wapenkaarten van het Prov. Gen. van K. en W. in N.-Brabant, een geteekend wapenboek der Illustre Lieve-Vrouwe broederschap, hiertoe welwillend afgestaan door Mr. P. S. v. Son, en een aantal gedrukte werken.

Met het doel die wapens en eene naamlijst der schepenen, in het 2e deel zijner »Verzameling van Kronijken betr. de stad en Meijerij van 's Hertogenbosch" op te nemen, bood Hermans die wapenteekeningen der bibliotheek-commissie van gezegd genootschap aan, welke daarmede zeer was ingenomen. Zooals bekend is, werd dit werk niet voortgezet, en heeft Hermans aan zijn voornemen ook later geen gevolg meer gegeven. Zijn opvolger, de oud-archivaris R. A. v. Zuijlen, wist de verzameling zegelafbeeldingen nog eenigszins uit te breiden, door ook de ontbrekende, naar zegels aan perkamenten oorkonden, berustend in 't archief der godshuizen van 's Hertogenbosch, te laten afteekenen. De belangrijke aankoop in 1862 van 242 zilveren zegel-

stempels van Bossche schepenen van een particulier door het N.-Brabantsch genootschap, schonk hem gelegenheid, daaraan nog een aantal nummers toe te voegen.

Door de »Wapenkaart van de leden der regeering van 's Hertogenbosch na de reductie in 1629", van genoemden heer, hebben de zegelafbeeldingen dier schepenen haar belang voor de wapenkunde verloren. Derhalve gaan wij ze stilzwijgend voorbij; doch wenschen een woord te spreken over de veel belangrijker en uitgebreider verzameling van die der schepenen vóór den overgang der stad aan de Vereenigde Nederlanden in 1629. Deze bevat 26 zegelafbeeldingen der 13e, 182 der 14e, 286 der 15e, 206 der 16e en 72 der 17e eeuw; hierbij kan men nog voegen 23 hoogschoutenzegels, te zamen 795, welk getal nog met eenige te vermeerderen valt. Zou voor het gemeentebestuur van 's Hertogenbosch de tijd nog niet zijn aangebroken om het goede voorbeeld van Rotterdam te volgen, door eene naamlijst van de schepenen vóór de reductie, versierd met zegelafbeeldingen, het licht te doen zien? De schepenlijsten toch bij v. Oudenhoven en Butkens zijn onvolledig en vol fouten, wat de 13e en 14e eeuw betreft. Mochten de daaraan verbonden kosten voor eens, te bezwarend zijn, niets verhindert om ze over eenige jaren te verdeelen; en daarbij zal het Prov. GenP van Kunsten en Wetenschappen in N.-Brabant zeker zich bereid toonen deze uitgave krachtig financieel te steunen. Want zoo iets ligt op den weg dezer vereeniging, en is met haar doel en naam in volkomen overeenstemming, waaraan het zich niet kan of mag onttrekken.

Wat uit deze zegelafbeeldingen voor de wapenkunde in 't algemeen, zoowel als tot kennis der Meijerijsche geslachten, valt te leeren, blijkt 't best uit de hier volgende beschrijving van een driehonderdtal, waartoe vooral die der 13e, 14e en 15e eeuw zijn gekozen. Voor gemak van overzicht zijn ze alfabetisch, doch naar tijdsorde gerangschikt, hetwelk met een oogopslag doet zien, hoe zelfs bij voorname geslachten, bijv. Dickbier en Monincx, de erflijkheid der wapens in de 14e en een gedeelte der 15e eeuw, nog niet als regel zonder uitzondering mag worden aangenomen; en hoe menigvuldig in die dagen de wapens werden gebroken, waartoe behalve van den meestal gebezigden barensteel of tornooikraag, ook veel gebruik is gemaakt

van boordsels, kantons, vierbladen, sterren, penningen en andere mindere stukken. Het verdient vermelding, dat de vierbladen, sterren enz. als breuk, veel kleiner zijn afgebeeld, dan de andere stukken van het wapen. Ook de belangrijke vraag, of overeenkomst in wapens geslachtsverwantschap mag doen veronderstellen, komt door deze zegelafbeeldingen eene schrede tot hare oplossing nader.

Laat ons daarom hopen, dat de regeering van 's Hertogenbosch of het bestuur des Genootschaps, of wel beide te zamen, spoedig mogen overgaan tot deze uitgave, waardoor de geschiedenis in 't algemeen, en die van de stad, voormalige Meijerij en van N.-Brabant in 't bizonder, met een hoogst belangrijk werk zou worden verrijkt. — Wij schreven voor verkorting drie leeuwen, drie vogels, drie sterren enz., als deze stukken zijn geplaatst 2, 1, hetwelk geene betrekking heeft op het schildhoofd, waarin ze bijna zonder uitzondering naast elkander staan. Zoo ook, een leeuw, een wolf, een vos enz., wanneer deze dieren klimmend zijn afgebeeld; is de plaatsing of stand anders, dan wordt zulks aangewezen. De cijfers achter de namen duiden de jaartallen aan, waarin de schepenen 't eerst vermeld worden.

Gerard v. der Aa 1386, Gosewijn v. der Aa, ridder, 1387, en Dirk v. der Aa 1471. Geschakeerd, en vrijkwartier met meerl.

Arnold v. Andel 1362. Geschakeerd St-Andrieskruis, met sikkel of snoeimes in het bovenste kanton.

Hendrik v. Arennest 1438, en Pieter v. A. 1457. Drie adelaarskoppen.

Dirk Bartholomeussen of Berten 1379. Geschakeerd, met schildhoofd, waarin rechts een vogel.

Jan Basijn 1342. Geschakeerd, en schildhoofd met molenijzer en zesspakig rad.

Arnold v. der Beke 1374. Drie dwarsbalken met ledig schildhoofd, en vrijkwartier met drie molenijzers.

Hendrik Becker 1403. Drie ruiten, gebroken door een barensteel.

Willem v. Berckel 1317. Twee zespuntige sterren naast elkander, waaronder St.-Jacobsschelp.

Gerard v. Berckel 1371 en Albert v. B. 1512. Drie zespuntige sterren.

Gerard v. Berckel Janszn 1532. Hetzelfde, waartusschen een hart.

Dirk Berwout 1383, Arnold B. 1440 en Everard B. 1566. Stappende beer.

Godfried v. Bladel 1278. Lam Gods met de kruisvaan.

Godschalk v. Bladel 1300. Drie gehoornde ramskoppen.

Jordaan v. Boert 1503. Drie dwarsbalken, en schildhoofd met twee molenijzers.

Dirk de Borchgrave 1478. Twee staande zalmen, ruggelings naar elkander.

Lodewijk v. Boxtel Albertszn 1346. Drie potten, en vrijkwartier met beurtelings-gekanteelden dwarsbalk.

Gosewijn v. Brecht 1502, Jan v. Br., ridder, 1523 en Jacob v. Br., ridder, hoogschout, 1558. Leeuw met geschakeerden rechterschuinbalk er over heen.

Jan v. Breugel Willemszn 1520. Drie hermelijnstaarten, en schildhoofd met drie vogels.

Jan v. Breugel 1602. Drie molenijzers.

Albert v. Breugel 1611. Gevierendeeld: 1. en 4. drie molenijzers, 2. en 3. dwarsbalk.

Rudolf v. den Broeck Nicolaaszn 1501. Drie kannen of stoopen.

Gosewijn v. den Broeck 1506. Dwarsbalk, rustend op drie ingekorte palen opkomend uit den voet van het schild, met twee rozen in het hoofd. Waarschijnlijk is dit wapen foutief gegraveerd; het zal moeten voorstellen drie palen van vair, en schildhoofd met twee rozen.

Dirk Buxken 1346. Bok.

Jacob v. der Cammen 1580. Vijf (1, 3, 1) aaneengesloten ruiten.

Arnold v. Campen 1472 en Arnold v. C. 1559. Zwaan.

Godfried Cleijnael 1467. Gehermelijnd, en schildhoofd met drie vogels.

Hendrik Cnode 1375. Leeuw, het schild uitgepunt omzoomd.

Jan de Cock 1513, en Jacob de C. 1617. Dwarsbalk, verzeld: boven, van twee rechts-hellende hamers; beneden, van een molenijzer.

Godfried Coenen, ridder, 1254. Zegelfiguur in den vorm van een molenijzer.

Pieter Colen 1478, Gerard C. 1507 en Jacob C. 1534. Vos, beklimmend eene naar rechts gekeerde ladder; achter hem een dorre boom.

Willem Coptiten 1339. Drie koeken beladen met hermelijnstaarten vrijkwartier met molenijzer.

Jacob Coptiten 1344 en Jacob C. 1366. Hetzelfde, zonder vrijkwartier.

Jacob Coptiten 1347, Wouter C. 1379 en Egidius C. 1402. Gevierendeeld: 1. en 4. tweehoofdige adelaar, 2. en 3. schildhoofd, waarin twee ringen.

Jan Coptiten 1394. Drie molenijzers, en vrijkwartier met vierblad, gebroken door een barensteel.

Jan v. Craenendonck Lodewijkszn 1442. Lelie, verzeld: boven, van een barensteel; beneden, van een molenijzer.

Jan Dachverlies 1483. Zeven (3, 3, 1) zespuntige sterren, gebroken door een barensteel, het schild omzoomd.

Walraven Dachverlies 1521. Zeven (3, 3, 1) zespuntige sterren.

Herman v. Deventer 1519 en Hendrik v. D. 1528. Dwarsbalk beladen met drie rozen, en leeuw uitkomend van den balk.

Jan Dickbier 1278. Als zegelfiguur, een boomstam.

Arnold Dickbier Hendrikszn 1311 en Jan D. 1381. Drie bierkannen.

Jan Dickbier 1348 en Arnold D. 1363. Drie molenijzers, met barensteel in het hoofd.

Hendrik Dickbier Hendrikszn, heer van Mierlo, hoogschout, 1421. Drie molenijzers.

Hendrik Dickbier 1439 en Hendrik D. Willemszn 1462. Drie heiblokken.

Rudolf Dickbier 1469. Hetzelfde, als breuk een vierblad in het hoofd.

Berthold Dirckx 1335. Drie vogels.

Gijsbert v. Doorn 1347. Rozeboompje op terras.

Gijsbert v. Doorn 1395. Rozeboompje, belegd met barensteel.

Heimerik v. Dordrecht 1351. Twee dwarsbalken, met drie meerlen in het hoofd.

Daniel v. Dijck 1312 en Jan v. D. 1381. Gedeeld: rechts, halve tweehoofdige adelaar, links, half ledig hartschild, beide uitgaande van de deelingslijn.

Hendrik v. Dijck 1340. Tweehoofdige adelaar in een omboord schild, in het schildhoofd rechts vijfpuntige ster.

(*Wordt vervolgd.*)

Ambrosia en nectar. Het algemeen gevoelen is: ambrosia =

goden*spijs*, nectar = goden*drank*. In l'Intermédiaire (vgl. *Nav.* XXXVII, 603) XX, 370 echter leest men: »Que l'ambroisie ait été le mets des dieux et le nectar leur breuvage, cela n'est point aussi certain et aussi incontestable qu'on le croit. La question a toujours été au contraire fort vivement controversée même par les anciens". Volgt een citaat uit den Dictionnaire mythologique universel van Dr. Jacobi (Parijs, Didot 1854), waarin gezegd wordt, dat de oudste dichters bovenstaand gevoelen koesterden. Maar »plus tard le nectar devint la nourriture des dieux, et l'ambroisie leur breuvage". M. J. A. Hild s'exprime en ces termes: »L'anthropomorphisme inventa une substance spéciale, destinée à entretenir l'immortalité des dieux: ce fut l'ambroisie (amrita, breuvage des dieux, dans les Védas). Tout d'abord, l'ambroisie était conçue à la fois comme boisson et comme aliment solide; plus tard, elle désigna ce dernier seulement, et le nectar fut la boisson des dieux (Grande Encyclopédie, II 634). Vgl. hiermede l'Intermédiaire ib. 523: Il n'est pas certain, qu'Homère ait nettement distingué l'ambroisie du nectar", enz. Volgt een citaat des Griekschen dichters Anaxandrides (fragment bij Athenaeus in zijn Deipnosophistae II, 8): **Τὸ νέκταρ ἐσθίω πάνυ Μάττων, διαπὶνω τ'ἀμβροσὶαν και τῷ Διΐ Διακονῶ,** d. i. Ik *eet* nectar, het met kracht fijn stootend of vermalend met mijne tanden, en *drink* ambrosia, en dien ze aan Jupiter voor. Deze dichter stelt dus het [1]) nectar nog wel als eene bizonder vaste spijs voor. Forcellini, ronduit beweerend: »Graeci promiscue et ambrosiam pro nectare, et nectar pro ambrosia ponunt", beschouwt het onverschillig gebruik als eene kwestie van dichtmaat (van spondaei en dactyli). Men kan misschien volstaan met te zeggen, dat Homerus, als hij (Odyssea IX vs 159) den cycloop Polyfemus nopens den dezen door Ulysses aangeboden *drank* (wijn) laat verklaren, dat hij een »uitvloeisel" (*ἀποῤῥώξ*) was van ambrosia en nectar, bij *beide* aan eene vloeibare zelfstandigheid gedacht heeft, en dat de verwarring is ontstaan toen de Lyrische dichteres Sappho en dito dichter Alcman de zaak omgekeerd voorstelden, van ambrosia (ook

---

[1]) Is, in overeenstemming met het Grieksch, dit geslacht niet konsekwenter, dan het manlijke der Woordenlijst van De Vries en Te Winkel? Deze wijst denklijk aan nectar het manlijk geslacht toe, omdat drank manlijk is.

goden-*zalf*) drank, van nectar spijs makend. Ten overvloede kan men l'Intermédiaire verwijzen naar, de belangstellenden onder ons herinneren aan — het beredeneerd artikel »Ambrosia" in Friedrich Lübker's Reallexicon des classischen Alterthums (6ste Aufl. door Dr. Max Erler, Leipzig, Teubner 1882).

J. A.

GESCHIEDENIS DER LETTERKUNDE.

Boekbezichtiging. Heeft de heer Joh. Theod. de Raadt *Nav* XL, 381 vg. eene reeks van studiën geopend over de voormalige heerlijkheden van het Land van Mechelen, ze kan als de voortzetting worden beschouwd eener studie, welke ten vorigen jare in een net boekdeeltje te Antwerpen, bij J. Plasky [1]) het licht zag, onder den titel »Les seigneuries du Pays de Malines. Berlaer et ses seigneurs. Notice historique sur la Commune de Berlaer". Dit geschrift vormt een »extrait des Annales de l'Académie d'Archéologie de Belgique", 128 blzz. De geachte schrijver, wiens werkkracht in verband tot zijne wetenschaplijke stelling en omgeving te Brussel [2]), inderdaad benijdenswaardig is, handelt daarin over den naam, met het oog op *Nav.* XXXIX, 229, 651, waarbij de varianten Berrelaer, Baerlaer, Ballaert, alle aandacht verdienen. Merkwaardige bizonderheden over de weleer zoo machtige dynastie der Berthouts, de eerste heeren (a° 1180—1331), komen ter sprake. Waarna de souvereiniteit over het Land van Mechelen aan de kinderen van Reinald II, sedert 1339 hertog van Gelre, als gemaal van Sophie Florisdr Berthout, overging.

---

[1]) Deze Firma is gevestigd in de »Rue Z i r k". Tenzij die straat-naam een bizonderen oorsprong hebbe, zien wij er eene bevestiging in onzer eenen persoonsnaam uitsluitende duiding der hoofdsylbe van Zierikzee (*Nav.* XXXVII, 296, 7, 369; vgl. ook de ibid. XXXVIII, 439 aangevoerde geslachtsnamen).

[2]) Aldaar is hij secretaris der »Société d'Archéologie". Voorts, correspondeerend lid v. h. Prov. Genp v. Kunsten en Wet. in N.-Brabant, gevestigd te 's Hertogenbosch, medewerkend lid der Kais. Kön. herald. Gesellschaft »Adler" te Weenen, enz. enz.

Na den dood van Margareta van York keerde dit Land, en mitsdien ook Berlaar, tot het hertogdom Brabant terug. Breeder gewag maakte de heer de R. van een en ander in zijne »Notice sur Keerbergen et ses seigneurs" (in Le »Messager des sciences historiques"). Hij vlecht er bizonderheden in over het goed, den Hof van Heij(n)sbroek. Onder de heeren van Berlaar en Hk met den Schagermolen, wordt opgeteld Pieter v. den Dale, sedert 17 Oct. 1595, † 1612, zoon van den ridder Paul v. D. † 1595 als heer van Zuijdland, eigenaar der Canarische eilanden (Suiker-eil.), dijkgraaf [1]) en sedert 1560 heer van Beirendrecht (en Stabroeck), ook heer van Lillo en »den torre die die grave van Vlaenderen dede maeken tot L., mit allen zijnen toebehoirten". De laatstgenoemde bewoonde te Antwerpen op de St.-Jakobs-markt het huis »de groote Zot", en maakte vóór den notaris Jan v. Wamel te Leuven, 24 Juni 1595 zijn testament. Pieter's broeder, Hieronymus (Jérôme), heer van Werchter, hield in 1597 verblijf op Palma (een der Canar. eil.), alwaar men in 1612 ook eenen notaris, Simon v. Ichaides, aantrof. In 1624 was Hendrik Hoogdonk schoolonderwijzer te Berlaar. De Hof van Hk (anders gezegd, de Roode Hoeve) kwam in 1632 aan v. Gemert, en kort daarop aan v. Vlierden, enz. In 1650 zien wij den *Nav.* XXXIX, 194—9; XL, 392 vermelden Diderik v. der Nath † 1693 optreden als heer van Berlaar; in 1661 vervangen door Willem v. Bronckhorst-Batenburg [2]) † 1671 en gade Juliana Catharina v. Aebinga, dr v. Schelte v. Aeb., hertrouwd met Andriesia Lucia v. Br., vermoedlijk Willem's zuster. De zestien kwartieren dezer laatste geeft »De Nederl. Leeuw" 1885 bl. 21 aan; onder deze be-

[1]) le dijkgraviat ou la chomarchie; chomarchia = aggerum custodia, uit χῶμα (dijk) en ἄρχειν (besturen).

[2]) Met het oog op *Nav.* XXXIX, 159, 410, (en vooral) 516, sta hier wat de heer de R. in deze zijne Notice (p. 59 van het »Extrait") opmerkt: »Le comté de Zutphen comprenait quatre baronnies *ou* baenderheerlijkheden, savoir, Bronckhorst, Berg, Wisch et Baar. Les maitres de ces seigneuries avaient le droit de lever bannière, c'est-à-dire ils fournissaient au souverain un contingent de troupes sous leur propre bannière. Ils étaient seigneurs-bannerets dans la vraie acception du mot (qui banneriis utuntur propriis). C'est assez arbitrairement que l'on a dénommé, plus tard, *barons* les propriétaires des *baenderheerlijkheden*. *Baron* et *banneret* ne sont point synonymes. Baron dérive de baro ou barus, qui signifie dans la basse latinité: homme".

hooren Micault en Cats v. Welle (vgl. *Nav.* XL, 160, 1). Willem's tweede zoon Schelte Willem (Scaevola Guilelmus) woonde op Saszicht (te Sassenheim), waar hij 9 Oct. 1727 testeerde. Zijn oudste zoon, in 1679 gehuwd met Marie Constance Rubens, kleindr van den grooten schilder, volgde hem in 1671 op als heer van Gestel en Berlaar, welk laatste hij in 1681 aan Jacob graaf van Groesbeek enz. verkocht. Deze deed het in 1687 over aan Jan Nicolaas Rubens, broeder der even genoemde Marie Constance, heer van Ramay, Waesbeke enz. Hier lascht de geleerde schrijver de voorzaten van Pieter Paulus R. in uit de door Frederik Verachter opgemaakte genealogie, uit welke blijkt, dat de door vorige genealogen aan R. toegekende herkomst uit Stiermarken, eene fabel is. Berlaar kwam kort daarop aan verschillende eigenaren; de laatste was Guillaume Charles Guislain, graaf van Merode, beleend in 1791. — Hierop volgen eenige bizonderheden betreffende twee leengoederen, Herbais en Baerdeghem, — te Berlaar, welks dorpsgeschiedenis de heer de R., ten besluite van zijn merkwaardig geschrift, hoofdzaaklijk putte uit aanteekeningen van Nicolaat Otto v. den Kerckhove, oud-pastoor ter plaatse. De dagen van Napoleon I worden er levendig in geschilderd, in gemaklijk, vloeiend Fransch. En de drie gemeentezegels ten slotte afgebeeld en besproken. Deze ééne opmerking zij ons vergund: Waarom p. 127 achter de »Familles citées dans cette Notice" de paginatuur van het »Extrait" achterwege gelaten? Er komt zoo menige naam in voor, die op den duur belangstelling wekt.

Schier gelijktijdig met deze doorwrochte bronnenstudie zond ons de heer de Raadt het eerste proefblad van zijn »Armorial Brabançon. Recueil d'Armoiries inédites (Brussel 1890, Alfred Vromant en Cie), 24 blz. in-8, bevattend letter A (*Abbe*) tot einde letter D (*Dijedegem*); — waarom C = S niet tusschen A en D behouden, maar C = K onder letter K verwerkt? Het woord »inédites" omvat het verzwegene vooral in de twee standaardwerken, dat van J. Bosmans (Armorial ancien et moderne de la Belgique) en van J. B. Rietstap (Arml Général). Dit Armorial belooft eene belangrijke bijdrage voor de Brabantsche heraldiek, en inzonderheid voor de dito zegelkunde te zullen worden. Te meer, omdat de samensteller louter zegels beschrijft, die hij aantrof aan authentieke charters gehecht, met vermelding waar

deze te vinden zijn, en wel de persoonlijke zegels, met vermelding van naam en jaartal, verblijf en waardigheid der zegelaars. Hij hoopt met dezen arbeid de lijsten der schepenen van Leuven (door Butkens en Divaeus) mitsgaders van Brussel (in »l'Histoire de Bruxelles" door Henne et Wauters, waarin de helmteekens gansch ontbreken) aanmerklijk aan te vullen. De wapen-kleuren kan hij natuurlijk niet leveren. In de »Préface" vermeldt hij o. a. de »particularité inédite", dat de schepenen van Aerschot de eigenaardige gewoonte hadden, voor zegel te gebruiken »hun eigen wapen als vrijkwartier in dat hunner gemeente" geplaatst. Aangezien ook hier wederom bronnenstudie op den voorgrond staat, doet het vele, door den heer de R. ons reeds geschonken, de gegronde verwachting koesteren, dat, indien tijd en kracht hem gespaard blijven, hij als onvermoeid-werkzaam historicus en archaeoloog geheel in het spoor zal treden van den streng-wetenschaplijken Jacques le Roy, den historien brabançon, wiens leven en werken hij *Nav.* XL, 442 aanving met ingenomenheid te beschrijven. Alleenlijk, bij de beschrijving van voormalige »Seigneuries" late hij het financieele (vgl. bijv. *Nav.* XXXIX, 197; XL, 393, 455) wat meer rusten. Doch ook in dit opzicht gaat strenge schifting van bizonderheden soms bezwaarlijk; wij weten het zelven; en staan de beste stuurlui vaak aan den wal.

Van Alfred von Eberstein's »Handbuch für den Deutschen Adel" zag in 1889 de »Erste Hälfte" der eerste Afdeeling, het licht (bij Mitscher en Röstell te Berlijn, W., Jägerstrasse 61a). Ze bevat een »Hand- und Adressbuch der Genealogen und Heraldiker, unter besonderer Berücksichtigung der Familiengeschichtsforscher". En wel hiervan Abschnitt 1., waarin men vindt een »Alphabetisches Adressenverzeichnis der Genealogen und Heraldiker, der Forscher auf dem Gebiete der Familiengeschichte (auch bürgerlicher Geschlechter) und der adligen Specialgeschichte, sowie sonstiger Forscher auf mit diesen Gebieten verwandten Feldern, — mit Angabe des Gebiets ihrer Thätigkeit, der von ihnen bereits veröffentlichten Arbeiten, der von ihnen noch in Vorbereitung befindlichen Arbeiten, und derjenigen Materien und Zeitabschnitte, über welche ihnen Nachrichten ganz

besonders willkommen sind". Dit alles »geordnet nach folgenden Ländern bezw. Landestheilen: 1. Deutsches Reich u. Deutsch-Oesterreich; 2. die russischen Ostseeprovinzen; 3. Böhmen u. Mähren (Moraviё) mit Oesterreichisch-Schlesien; 4. Ungarn u. Siebenbürgen; 5. die südslavischen Länder; 6. Polen; 7. die Schweiz; 8. die Niederlande, Belgien u. Luxemburg; 9. Dänemark; 10. Schweden u. Norwegen; 11. Finland; 12. Italien; 13. Frankreich; 14. Spanien u. Portugal; 15. Grossbritannien; 16. Russland". Het vóór ons liggend net uitgevoerd boekdeel, kl. 8vo, 180 blz., geeft dan nu van Abth. I. Abschn. 1. het eerste gedeelte, nml. het Duitsche Rijk en Duitsch-Oostenrijk. Als proeve der bewerking sta hier de eerste naam van letter A, en de laatste van letter Z, t. w.: v. Abensberg (u. Traun), Hugo, Reichsgraf, geb. 20 Sept. 1828, K. K. Kämmerer, Erblandpanierträger im Erzherzogthum Oesterreich ob u. unter der Enns, enz. enz., Präsident der K. K. heraldischen Gesellschaft »Adler", Ehrenmitglied der Reale Accademia Araldica Italiana in Pisa, etc. etc. Wien I. Wallfischgasse 13. (Genealogie und Heraldik im Allgemeinen u. Geschichte des eigenen Geschlechts; — Zwenger, Ferdinand, geb. 20 Dec. 1824 zu Fulda, Herausgeber der geschichtlichen Zeitschrift »Das Hessenland" in Kassel, Jordanstr. 15. — Wanneer men nu aldus tot Rusland gevorderd is, vangt Abschn. 2. aan, vermeldend de »Führer durch die wesentlichste genealogisch-heraldische Literatur, mit einer kurzen Kritik über den Grad der Brauchbarkeit derjenigen Werke, welche nicht durchweg zuverlässig sind, gleichwohl aber nicht entbehrt werden können. Abschn. 3. zal behelzen »Hilfsmittel u. Notizen verschiedener Art; bijv. Kesselmeyer's stellbarer Universalkalender; Thommen, Schriftproben aus dem 14. bis 16. Jahrh.; Wörterbücher enz.; Beantwortung praktischer Fragen, als »Wie schützt man Archivalien vor Verderben?" Vgl. *Nav.* XL, 474 (Bewaarplaats), enz. enz. Abschn. 4. zal opgaaf verstrekken van »die genealogisch-heraldischen Vereine in den verschiedenen Ländern", alsmede van »die Organe dieser Vereine, sowie alle sonstigen einschlägigen periodischen Zeitschriften" (namen der redacteuren, enz.). Abschn. 5. belooft »Praktische Winke für die Abfassung von Familiengeschichten (Formulare u. Fragebogen). Terwijl eindelijk Abschn. 6. toezegt »Empfehlenswerthe Adressen von Künstlern u. Gewerbe-

treibenden (wapenschilders, graveurs, medailleurs, goudsmeden, beeldhouwers, fotografen, damastwevers, boekbinders, enz.).

Daar Alfred v. Eberstein, de ontwerper van dit uitgebreid »Handbuch", in April 1890 overleden is, heeft zijn broeder Botho v. Eb. (Berlin, S. W., Lindenstrasse 85II) de taak aanvaard, om de »zweite Hälfte des I. Theils" voor de pers gereed te maken.

Abtheil. II. zal beschrijven »Die deutsche Adelsgenossenschaft u. die mit ihr verwandten Vereine, sowie diejenigen adligen Orden welche mildthätige Zwecke verfolgen. Deze afd. behandelt alzoo in vier gedeelten: »die deutsche Adelsgent" (voorloopers, stichting, ontwikkeling, haar orgaan »das deutsche Adelsblatt", enz.), de »Verein Nobilitas" te Potsdam, de »Vereine katholischer Edelleute", en »Adlige Orden", als de Johanniter-, St. Georgs-, Hubertus-, St. Elisabeths-orde, enz. enz., — met litteratuur. Abtheil. III zal een »Handbuch der Geschlechtsverbände" behelzen; hierin o. a. »Angabe praktischer Winke für die Gründung neuer Verbände, nam. bez. des Verkehrs mit den Behörden, der Erwerbung der Corporationsrechte, Entwurf eines Erbvertrags, tot bevestiging van het grondbezit, zonder benadeeling van vrouwelijke familieleden; de voordeelen der levensverzekering bij vastgesteld grondbezit, enz. In Abth. IV ontvangt men een »Handbuch der adligen Stiftungen", t. w. een »Verzeichnis der adligen Fräulein- u. Wittwenstifte, sowie aller sonstigen Stiftungen zu Gunsten Angehöriger des Deutschen Adels, nach Ländern u. Provinzen geordnet", enz. Eindelijk is in Abth. V. sprake van »Der heutige Adel Deutschlands in geschichtlicher u. socialpolitischer Beziehung". Hierin o. a. »seine heutige socialpolitische Bedeutung u. seine heutigen Rechte", alsmede »Die Heroldsämter in Berlin u. München", enz.

Men ziet, welk een uitgebreid materiaal hier in druk wordt aangeboden. Slechts Duitsche werkkracht, gepaard aan Duitsche ondernemingslust, deinst voor zulk een omvangrijken arbeid niet terug. Alleen de vraag, of niet veel van hetgeen hier wordt toegezegd, reeds elders bevredigend wordt gevonden, bijv. de inhoud van Abtheil. II. in Brockhaus' Real-Encyclopädie of het bekende, degelijke Conversations-Lexicon, waarvan het laatste (XVde) deel in 1855 verscheen. Ook de vraag, of hetgeen Abtheil. III. belooft, niet te veel van tijdelijken en plaatselijken aard is, om in heel Europa belangstelling te

wekken. Eindelijk de vraag, of hetgeen Abschn. 2, 3, 4, 5 en 6 van Abtheil. I. zal geven, niet van meet af het onderwerp van bespreking en navorsching in omvangrijke tijdschriften als »Der Deutsche Herold" (Berlijn) en »Adler" (Weenen), heeft uitgemaakt en nog voortdurend uitmaakt. Schier elke aflevering toch van eerstgenoemd tijdschrift laat bijgaande uitvoerige prospectussen van nieuwe werken op geneal.-heraldisch gebied circuleeren, en biedt eene »Inserat-Beilage" aan in den trant van Abschn. 6. Hoe menige uitgewerkte Catalogus ziet daarenboven niet telkens in Duitschland's hoofdplaatsen het licht, welken de welwillendheid der boekhandel-firma's ook menigen partikulier in het buitenland bereiken doet! Wij spreken hier uit onze eigene blijde ervaring. Intusschen moeten wij ons volkomen onbevoegd verklaren om op goeden grond de bedenking te opperen, of wetenschaplijke ondernemingszucht hier wellicht geheel, grootendeels, of minstens gedeeltlijk, speculatiezucht zij. En terwijl wij ons aanbevelen voor eventueele kennismaking met de volgende Abschnitte en Abtheilungen, nemen wij den uitroep over van den heer Joh. Theod. de Raadt, toen hij in *Nav.* XXXIV, 433 Fahne's diep-betreurd overlijden aanstipte, — »Gewaltiges Unternehmen!" Om te eindigen met den *Nav.* t. a. pl. uitgedrukten wensch, »dass Fahne's Schwiegersohn Pflaum, Buchhandler u. Verleger zu Düsseldorf, für den nicht-veröffentlichten Nachlass seines Schwiegervaters einen geeigneten Bearbeiter finden möge". Want zoo die in 1884 gekoesterde wensch nog altoos op vervulling wacht, blijft het verlies, dat de genealogisch-historische wetenschap in den dood van A. Fahne († 1883) heeft geleden, grooter, dan het behoeft te wezen.

JAC. ANSPACH.

VRAGEN.

Boeken. Aflev. 3 (1 Juli 1890) der, gelukkig, thans weder, verschijnende »Rotterdamse Librye" (Rotterdam, G. v. Rijn, Noordsingel 191) bl. 24b vraagt, waar zich bevinden en hoe te bekomen zijn: Dominicus Lampsonius, Lamberti Lombardi apud Eburones pictoris celeberrimi vita (Brugis Flandr. Ex officina Huberti Goltzii. 1565.

8vo); B. v. Velsen, Theologia practica; en J. Roggeveen, De val van 's werelds afgod.

KUNSTGESCHIEDENIS.

Oosterbierum (XL, 416). Het Alg. aardr. en gesch. Woordenboek der prov. Friesland van V. B. Smallenburg (Sneek, 1833) zegt op Oosterbierum, en *niet* op Oosterwierum, »Oudtijds vondt men in de kerk eene vos en eenige ganzen op eenen balk geschilderd".

Den Haag. J. C. DE R.

Willem du Fay (XL, 355). Zie, voor tamelijk uitvoerige en belangrijke berichten betreffende dezen toonzetter: F.-J. Fétis, biographie universelle des musiciens, 2e édit. Paris, Didot, 1860 en volgg., III, 70—72, en de aldaar aangehaalde bronnen.

Gent. TH. J. I. ARNOLD.

Geheimzinnige portretten (XL, 355). Een voorwerp, niet ongelijk aan dat van *Nav.* XXXIX, 588, is in het bezit van eene mijner bloedverwanten, Mej. L. H., te V. Het is een soort van medaillon, ter grootte van een klein schoteltje, bestemd om opgehangen te worden. In den rand is een half-bolvormig voorwerp gevat, schijnbaar een groeisteen, doch in werkelijkheid een dubbel glas, waartusschen zich een laagje bruine was bevindt. Houdt men het bij het vuur, of legt men het in de zon, dan wordt die was doorschijnend, en ontwaart men het borstbeeld van een geparuikten en gebeften heer, naar men zegt vader Hooft [1]), geplaatst op een voetstuk, waarop men deze woorden leest:

Hy Leeft | vergenoegt | Niets kan hem | Hinderen | tot vreugd van | zyn Bataafse Kinde | ren.

Het beeld van den Amsterdamschen burgervader is aan weerszijden

[1]) Vgl. *Nav.* XL, 35 met ibid. XXII, 237. RED.

geflankeerd door een engeltje; het eene, rechts daarvan geplaatst, blaast op eene bazuin, het andere draagt den vrijheidshoed, en heeft eenen keeshond aan zijne voeten. Oogenschijnlijk zijn de figuren verguld.

MR. C. BAKE.

Haardplaat. In 1870 viel het oog van den kunstschilder L. L. Kleijn, thans te München, op eene haardplaat, ten huize en het eigendom van den bakker J. Bessem te Bathmen. Genoemde heer kocht haar van den eigenaar; liet haar te Zutfen reinigen en fotografeeren, waarvan een ex. in mijn bezit is. Het stelt voor het kindeke Jezus, waarvoor Maria en een Engel in aanbidding nederknielen, omgeven door Jozef, herders en de ster. Boven in den linkerhoek, ontrollen twee Engelen eene boekrol, met onleesbare karakters. Onder het geheel staat: DE GEBORT CHRISTI.

Utrecht. G. J. RINK.

Doezebout en andere namen dier plant. Voor het kantongerecht te De Lemmer stond onlangs een inwoner van Echten (gemeente Lemsterland) terecht, onder beschuldiging van doezebout te hebben willen ontvreemden. De vraag deed zich hierbij voor, of er aan diefstal moest gedacht worden, (welke ter berechting van de rechtbank staat), dan wel aan (tot de competentie van den kantonrechter behoorende) strooperij, waaronder de wet verstaat de wegneming van verschillende met namen genoemde voorwerpen van geringe waarde, als riet, biezen, ongeplukte of afgevallen boomvruchten of bladeren enz. De kantonrechter besliste dienaangaande bij vonnis van 29 Oct. 1889, opgenomen in het »Weekblad van het Recht" n⁰ 5876:

»dat bij dagvaarding wordt ten laste gelegd eene ontvreemding van »doezebout", dat die doezebout in de dagvaarding wordt genoemd riet en een soort van riet, dat dit evenwel is onjuist; dat doezebout, met het riet gemeen hebbend, dat ze in moerassigen grond groeit, van riet verschilt in aard en wezen en tot andere doeleinden wordt gebruikt dan riet, omdat het niet geschikt is voor hetgeen men met riet doet, maar tot iets anders, t. w. het vullen van kussens en bedden; dat dan ook in het dagelijksch leven doezebout geen riet wordt genoemd; dat de in de dagvaarding bedoelde plant, behalve die van doezebout, onderscheidene volksnamen

hebbend als: doerebouten, douzen, bulpezerik, duivelsknoppen, raboerden, waterknodsen, zwezerikken, doeteboeten, haneboeten, pommels, dullen, douterhousen, polsen, biezelvassen, doedels, sneelings, kannewasschers, kattestaarten, (wetenschaplijk gesproken) is de tyfa, behoorend tot de familie der tyfaceae; terwijl riet behoort tot de familie der gramineae; dat doezebout ook niet gezegd kan worden te zijn begrepen onder de biezen, als behoorende deze tot de familie der cyperacea; dat, terwijl in de dagvaarding geen sprake is van bladeren, de ten laste gelegde ontvreemding moet geacht worden niet te vallen onder gemeld art. 314 Strafrecht; Gezien de artt. 218 en 253 Strafvord.; Rechtdoende: Verklaart zich onbevoegd van de onderwerplijke zaak kennis te nemen; verwijst de zaak naar den bevoegden rechter, de kosten te dragen door den Staat".

Een der getuigen had o. a. verklaard, »dat doezebout geen riet is, maar van het riet, waartusschen het groeit, zooveel mogelijk wordt afgezonderd; dat de staart van de doezebout, welke staart zich aan den stengel der plant bevindt, gebruikt wordt in de bedden; dat hij, hoewel hij reeds dertig jaren te Echten woont, niet weet dat het aldaar gebruik is doezebout te mogen snijden en wegnemen zonder vergunning van den eigenaar"; en een andere, »dat doezebout geen riet is, een geheel anderen wortel dan riet heeft; dat het ook wel wordt genoemd dullen".

Onder de bovengenoemde namen komt ook voor »kattestaarten". Deze benaming is ook in de Over-Betuwe wel bekend voor eene waterplant, bestaande uit verschillende geledingen, die gemakkelijk uit elkander te trekken zijn, welke op vochtige plaatsen groeit. Te Arnhem hoorde ik ze, zoo ik mij wel herinner, hazegerft noemen.

A.

TAALKUNDE.

Ierzeke. *Nav.* XXXVII, 672, 3 waagde eene poging tot naamsduiding, welke de oudste varianten Gerselre en Gersicha voegzaam samenkoppelt. Men vindt nog Yeerzicke a° 1331 (Graaflijkheidsrekening van Zeeland). De Tegenw. Staat v. Z. a° 1753 heeft Iersike met Iersikenoort, a° 1345 Jheersickeroirde (bl. 266 noot, 273, 85 noot), welk laatste de voorgestelde duiding zeer begunstigt. — Eene gansch

andere duiding echter, — die van »bosch-dijk"? — laat de op de kaart van J. Dosseray (Rotterdam, 1874) voorkomende vorm »IJersdijke" vermoeden. Is ergens blijk van dezen naams-vorm? Welke Zeeuw licht hier voor?

Wagenbrughe (XL, 394) — is een oude, (verkeerdelik) verhollandschte naamsform van de friesche grieteny Wymbritseradeel.

J. W.

Leeuwarden (XXXV, 297—300). De varianten Lintarwrde, Linwart, Lienwart zijn met de latere Liu-, Lie-, Le-, Lio-, Li-, Leu-, Leeuwerth, -wart, enz. bestaan- en vereenigbaar, als men in aanmerking neemt, dat Linth (Zwitserl.), Linde (Overijsel, bij Kuinre, en in Mozambique), Leina (Saksen-Gotha), Leine (Hanover), Len (Engel., Kent), Lena (Aziat.-Rusl.), Lyne (Engel., Schotl.), Liner (Engel., Cornwallis) — riviernamen zijn. Koppelt men hiermeê samen het bericht van »Tegenw. Staat v. Friesl." XIV, 1 bl. 27: »Weleer vloeide hier (bij de stad) naar de Middelzee de stroom, of liever 't watertje Le of Lea, nog heden de Dokkumer Ee", dan ligt voor de hand de duiding l e d e w a a r d. Tevens bespeurt men alzoo het nauw etymologisch verband tusschen le(de) en ee of ede = water. De grondklank is hier *e*, in uitgedegen vorm ede; met voorgevoegde *l*, le(de). Hetzelfde kan men opmerken bij *a*(*a*), *aha* = water, in uitgedegen vorm ai, met voorgevoegde l, Lai, zooals bijv. de naam is eener rivier in China. Vgl. Hoeufft, Taalk. Bijdr. bl. 29: »*A*(*a*), *Aha*, enz., beteekent water, en heeft in eene menigte landen aan grootere en kleinere wateren en plaatsen den naam gegeeven, zoo dat het meer dan beweezen schijne, dat het voor een wortelwoord, aan alle hoofdtaalen gemeen, moete gehouden worden. Het lijdt geen twijfel, of het is hetzelfde woord, als *Ee*, *Ede*, *Ei*, en diergelijke woorden, van welke het laatste ook somtijds » »eiland"" beteekent". Ibid. bl. 30: »Voor een water in het gemeen moet *Ee*, om slechts één voorbeeld bij te brengen, genomen worden in » »Dokkumer-Ee"". Ibid. bl. 31: »In Friesland is een dorp, welk eenvoudig *Ee* of *Ea* heet, naar de veele oudtijds omtrent hetzelve geleegene poelen"; zie Tegenw. St. t. a. pl. bl. 212. Die wortelwoorden of grondklanken *a*(*h*) en *e* ziet men in versterkten

vorm, met achtergevoegde *n* en vóórgevoegde *l*, optreden; vgl. Lahn (of Löhn, riv., Nassau en Hessen), naast de bovengenoemde voorbeelden. En zoo kon dan ook in versterkten en tevens uitgedegen vorm, Lintar, Lin, — ook Inn (Duitschl.) is een riviernaam, — Lien, naast Liu, Lie, Le enz. als hoofdsylbe in »Leeuwarden", ontstaan of bestaan. Opmerklijk, dat bijv. Lent (Over-Betuwe), Lienden (of Linden, Neder-Betuwe), enz. rivierplaatsen zijn. Vgl. Lintelo (= waterbosch ?) in Nom. Geogr. Neerl. III, 172, naast Linde (en Lindele) in Nom. G. Neerl. I, 112; in de oudste varianten mist men de *d*. De gesl. de Lint (Tiel) kan »de lente", — linten, Mid.-Nederl. lente, — beduiden, omdat men ook eenen gesl. de Winter (Joh. Winkler, Nederl. Gesl. 415) heeft. In Lende-lede (dorp, W.-Vlaand.) = »water-*leiding*" (?) zal de slotsylbe een ander wortelwoord vertoonen, dan in Le(de) of Lea, Leije = e(e), ea, ede, ei, d. i. water; m. a. w. de *l* zal er stamletter zijn. — Als varianten van Leeuwarden vond ik nog: Leewairden a° 1399 (*Nav.* XL, 259), Lewerden a° 1497 [Histor. Genp, Bijdr. en Mededeel. XII (1889) bl. 105].

J. A.

Namen. In een handschrift, getiteld: »Dit naervolghende zijn de cueren, rechten, vryheden, mannen, erven, busschen, renten, visscherien, eerlicheden ende singnorien, toehorende den goede ende heerscepe van Pollare", berustend in het archief van het kasteel te Helmond, en opgesteld midden 15de eeuw, treft men de navolgende voor- en geslachtsnamen aan. Ik vertrouw, dat dit lijstje velen der lezers van dit maandwerk, en vooral den heer Johan Winkler niet ongevallig zal zijn. De namen zijn in het handschrift enkel opgenoemd, zoodat ik daaruit niet kan zien, of een naam aan een man of aan eene vrouw toebehoort. Alleen aan den naam Jane gaat het woord »vrouwe" vooraf. Ik neem *al* de voornamen over, omdat het wellicht van belang is te weten, *waar* zelfs algemeen bekende voornamen voorkwamen.

Voornamen. Adriaen, Alice, Andries, Arnoud, Beatrijs, Be(e)le, Bernaerd, Bette, Boudin, Calle, Clais, Clerbon, Coppin, Cornelie, Cornelis, Cornet, Daneel, Gheile, Ghenin, Gheraerd, Gille, Gillis, Godevaert, Gosin, Griele, Griete, Heile, Heilewijf, Heyne, Heynkin, Hennekin, Hughe, Jan, Jane (vrouw), Jacob, Jehane, Joos, Joris, Kateline,

Lauwerins, Lice, Line, Lisebette, Louis, Maertin, Machtilt, Marie, Mathieu, Michiel, Pauwels, Pieter, Raze, Roegaer, Roegier, Ruebin, Rycquaerd, Stafin, Steven, Symon, Theunis, Thoir, Thijs, Trude, Vranck, Victor, Willekin, Willem, Wouter, Zeger.

Geslachtsnamen. Bachuut, Baten, de Beire, Beverlinx, Blondeels, Breicpot, Breicscilt, de Breidere, Bukkemanne, de Cammere, Cloterine, Cloterins, de Coeil, de Coyl, Coutaerd(s), Drieboots, Drievers, de Droge, Drogheman, Emmen, Gaderpennix, Ghamaerde, de Ghier, Ghiselins, de Hare, Hemme, Hoikers, de Ingelse, Yserman, Lips, Maupreit, de Moey, de Mol, de Nayere, de Otenare, Paeuwe, de Praetmakere, Quadecole, de Rodere, Rijsman, Sanpot, Scloppers, Sconavons, Sconemans, Scoudenlige, Scrivere, Sgraven, Skix, Skox, Smeyers, Soykin, de Splitere, Spuelbouts, Standaerde, Steenputte, Swandels, Utenhove, de Wandel, Widdins, Widdinx, v. den Winkle.

Dat vele dezer geslachtsnamen slechts toenamen, en geen erflijke geslachtsnamen, zijn, ligt wel voor de hand.

Helmond. AUG. SASSEN.

Geslachtsnamen van twee letters (XL, 424). Behalve de drie genoemde, vindt men ook Eg. J. M. Eg werd benoemd tot kapelaan te Kralingen, volgens een bericht in het »Nieuws van den Dag" i. d. 11 Juli 1890.

A.

v. Vonckenhoren (XL, 365). Evenals bij Ripperda en tutti quanti, kan het voorzetsel *van* hier misplaatst, of uit wanbegrip des naams geboren zijn.

Sybrandus, Sybren (XL, 409). Sybrandus is niet »de Latijnsche naam van Sybren". Maar Sybrandus is de verlatijnschte form van den oudfrieschen, oud-algemeen-germaanschen mansvóórnaam Sibrand, Sîgbrand, beteekenend: het overwinnende zwaard, of: overwinning door het zwaard. Sybren daarentegen, ook nog wel als Syberen geschreven, de hedendaagsch friesche mansvóórnaam, is oorspronkelik en voluit: Sibern, Sîgbern, (als Wigbern of Wybren, Gerbern of Gerbren), in de beteekenis: kind der overwinning. Wilde men den naam Sibren

verlatijnschen, dan zoude men daar af Sibernus maken moeten. Dit verhindert niet, dat, by onkunde en misverstand, oudtijds de naam Sibren wel eens verkeerdelik als Sybrandus kan zijn verlatijnscht geworden. Zulke misduidingen en verkeerde naamsformen zijn geenszins zeldzaam in oude geschriften. *Bern* is nog heden het friesche woord voor kind; en op de beteekenis van *brand* als zwaard, is herhaaldelik in dit tijdschrift gewezen. Het oudfriesche woord *sîg* is het hoogduitsche *Siege*, zege, overwinning.

JOHAN WINKLER.

Ben je zestig! (XL, 237, enz.). In den »Ten Kate-Scheurkalender voor 1879" schreef op 23 December, zijn 60en verjaardag, de beroemde en betreurde dichter († 27 Dec. 1889) dit versje:

»Die zestig jaar zijn pakjen heeft gedragen,
Droeg hij het wèl, hij droeg het lang genoeg".
Vader Cats.
Ik zal mijn God geen langer leven vragen:
De Alwijze, die zoo lang mij leidde en droeg,
Weet best wanneer mijn uurtjen heeft geslagen.

A. AARSEN.

Echelieden, enz. Dit woord, in stede van echtelieden, bezigen nog steeds de rechters en practizijns in Gelderland en Overijsel, waarvan men voorbeelden kan zien in het »Weekblad van het Recht" van de laatste jaren. Vgl. de eerste sylbe van »eegade". — Wan wordt niet gevonden bij De Vries en Te Winkel. Echter leest men in artikel 351 van het Wetboek van Koophandel »Hij [de schipper] laadt geene goederen waarvan de wanheid, beschadiging of slechte gesteldheid der emballagie zigtbaar blijkt, dan met aanteekening van den slechten of wannen staat van dezelve in de recieven en cognoscementen"; enz. Misschien zijn het handelstermen, ontleend aan het Engelsch, waarin wan beteekent: bleek (door ziekte). Ook het woord stoppen, voor ophouden, kreeg bij ons uit het Engelsch het burgerrecht.

A.

Folklore (XL, 412, noot 1 en 2). De heer Taco de Beer raad-

pleegde omtrent het geslacht dat aan dit woord gegeven wordt of zou moeten worden, vóór een paar jaren de hoogleeraren Chantepie de la Saussaye en De Vries. Deze heeren zullen er wel geen bezwaar in zien, zoo ik hier een uittreksel van hun schrijven laat volgen. De eerste gebruikte het woord folklore in zijn Gids-artikel (Aug. 1887) als onzijdig. »Voor het gebruik van het *folklore* als *neutrum*," zegt hij evenwel, »heb ik geen zwaarwichtige redenen; althans geene die tegen gronden uit het angelsaksisch opwegen. Als gij er dus een femininum van wilt maken, zal ik er mij niet tegen verzetten". Naar het voorbeeld van Prof. Chantepie maakte ook Dr. L. Knappert het woord onzijdig. — »Mij dunkt," zegt Prof. De Vries, »wij kunnen »folklore", als wij dat fraaie woord nu eenmaal willen gebruiken, niet anders dan vrouwelijk nemen. Voor 't mannelijk en onzijdig geslacht is niet de minste reden of aanbeveling te bedenken; voor het vrouwelijk pleit »leer", waaraan men toch terstond denkt, als men het woord ziet of hoort. Zulke vreemde woorden krijgen hun geslacht bij analogie. Die analogie nu met »leer, kunde, wetenschap, kennis", enz. pleit bepaald voor het vr. geslacht".

Een Nederlandsch aequivalent voor het woord te zoeken, schijnt geenen dezer beide geleerden noodig toe. »Het begrip is zoo ruim, vaag en onbepaald", zegt Prof. De Vries, »dat ons nauwkeurig Hollandsch er geen aequivalenten term voor maken kan. Het is waar, het object der studie zou men het »volkswezen" kunnen noemen. »Zeewezen, geldwezen, rechtswezen", het gezamenlijke begrip van alles wat de zeevaart, de geldmiddelen, het recht betreft; »volkswezen", het collectieve begrip van hetgeen tot het »volk" betrekking heeft. Maar men heeft ook een naam voor de studie zelve noodig. En »Volkswezenleer" durf ik u niet aanbevelen. Ik zie dus niet in, hoe wij een volkomen aequivalent zullen vinden". — »Maar een aequivalent van het woord", zegt Prof. Chantepie, »zoek ik niet. Mij dunkt »»juist het vreemde woord dat geen antecedenten heeft, is zeer geschikt de zaak uit te drukken"". Ieder weet, dat er niet alleen volks*voorstellingen* maar ook volks*gebruiken*, niet alleen sprookjes maar ook zeden en gewoonten onder te verstaan zijn, benevens nog allerlei andere zaken: liedjes en wijsjes, raadsels en spelen, enz. Alleen zou ik wel wenschen omtrent éen punt eenparigheid te verkrijgen, nl. folklore

te gebruiken »»niet voor de wetenschap, maar voor het object der wetenschap" ". Velen spreken van folklore, waar ik van studie van 't (of de) folklore zou willen spreken. Ik had dus ook juister mijn Gids-artikel betiteld: »Mythologie en Studie van het Folklore of wel: Over Mythen en Folklore".

Charleroi. AUG. GITTÉE.

[Kan volkleer (vrouwl.), in onderscheiding van »volksleer", niet door den beugel?]

Kattebelletje (XL, 426). Men hoorde vroeger meer »kartebelletje". Uit wanbegrip schijnt men er het belletje van de kat bijgehaald te hebben, met het oog misschien op de bekende fabel. Het woord is waarschijnlijk van het Spaansche *cartapel*[1]), geschrift vol onzin, of van het Italiaansche cartabello [2]), geschrift van weinig waarde, welke woorden echter, beide van carta, eertijds een edeler beteekenis hadden.

Den Haag. J. C. DE R.

Lorssen. *Nav.* XXXVIII, 468 te lezen »lorshandel". Alzoo geeft Oudemans (Mid.-Nederl. Wrdbk) het woord, met aanhaling van zijn Wrdbk op Hooft. Intusschen is lordshandel niet foutief, bij vergelijking van lordsen (lorsen, lorssen, lortzen) = aftroggelen, (geld) leenen; lordster = uitdraagster. Waaruit blijkt, dat lors(s)en sproot uit lordsen; en dit laatste is wederom een versterkte vorm van lorden = afhandig maken. Ontlorden *of* ontlorsen beduidt heimlijk ontnemen.

J. A.

Poehaai (XL, 427). Kan »bohey" 't zelfde zijn als »wohey"? Zie N^we^ naaml. van Grietm. door Jhr. Mr. H. Baerdt v. Sminia, bl. 43; daar leest men de volgende door Æbe of Abbe v. Sjuxma (grietman van Ferwerderadeel 1520—28/9) gesprokene woorden:

Better yen wohey Az 't fijf krjuessen alle dey; — waarin »wohey"

---

1) In de woordenboeken van Don Federico Booch-Arkossy 4de ed. 1881, en van D. Vicente Salvá, 15de ed. 1881, treft men dit woord niet aan; wel cartapácio = register, schoolschrijfboek. RED.

2) of scartabello (faccio), sm., schrijfboek, papierrommel, bundel papieren. RED.

beteekent geweld of leven maken, door op eens een hard geschreeuw aan te heffen.

L. H. W.

[Oudemans heeft boha, bohay = getier, geschreeuw, gedruisch, drukte, opschudding, wind, — als woord, gebezigd door Jeremias de Decker, Cats en Vondel. Wohey heeft hij niet.]

Poehaai. Waarschijnlijk een soort van onomatopœia, zooals bombarie, e. a. In Holland hoort men meestal boehaai, boeha. Het Fransch heeft brouhaha.

Den Haag. J. C. DE R.

Slag (XXXVII, 611, 2). Niet alleen in Zeeuwsch-Vlaanderen, ook in Zuid-Holland heeft dit woord de beteekenis van landweg, uitweg, meer bepaaldelijk ook van een pad door de duinen. Te Scheveningen heeft men o. a. het Heemraadslag, het Kolenwagenslag, thans straten.

Den Haag. J. C. DE R.

Vent (XXXIX 182, 531). Vent, vente, hoort men in de Vlaanderen veel. Bijvoorbeeld: venten, uit- of uutventen, leuren, langs den weg verkoopen. »K êen goeije vente g'ad", (ik heb nogal verkocht). — Scheuteventen, onder de waarde of onder den marktprijs verkoopen. — Vent-jager is een persoon die in plaats van zelf te visschen, met zijn vaartuig op zee zwalkt, teneinde de vangst van derden op te koopen. — Vente, trekschuit, barge. — Nacht-vente, 't zelfde, maar bij nacht gebezigd. — Gescheurde vente, Z.-Vl. voor havelooze jongelieden van beiderlei kunne, met gescheurde kleederen aan.

Dit alles wijst dus op het *Nav.* t. a. pl. vermelde venda, emporium, marktplaats.

G. P. ROOS.

[Vgl. *Nav.* XVIII, 534—6.]

Eerste Persoon enkelvoud der aantoonende wijs uitgaande op de toonlooze *e*. Behalve in verheven stijl, wordt deze vorm nog in eenige vaststaande uitdrukkingen gebezigd, waarvan mij bekend zijn: »blijve, verblijve, noeme mij", (of »ik blijve, ik verblijve, ik noeme mij"), onder brieven; »transporteere" (vroeger »drage over"), bij

optellingen; »verzoeke", b. v. in: verzoeke niet zonder noodzaak te bellen, verzoeke vooraf belet te vragen; »zegge", bij herhalingen tot nadruk, als: Borneo is ruim 22-, zegge 22-maal zoo groot als Nederland. Ook »vrage", wanneer men, na opgave van eenige feiten, naar aanleiding daarvan eene vraag stelt. Bijv.: Lord Balfour of Burleigh is thans (1890) secretary to the Board of Trade in Engeland; de geslachtlijst Balfour in het »Stam- en Wapenboek" van A. A. Vorsterman v. Oijen begint aldus: »Het geslacht Balfour is oorspronkelijk uit Schotland. Ridder James Balfour, een trouw vriend en onderdaan der koningin Maria Stuart, zoon van ridder Michael, was gehuwd met Jvre Margaretha Balfour van Burleigh, en had vijf zonen en drie dochters. De oudste zoon, ridder Michael, werd 7 Aug. 1606 tot lord Burleigh verheven; na het uitsterven zijns taks nam in 1814 de Nederlandsche tak dien naam bij den zijnen aan, en schrijft zich nu Balfour van Burleigh"; v r a g e: zijn deze opgaven met elkander te rijmen? — Het is opmerkelijk, dat in het eerste geval dikwijls, en in de laatste vier altijd, het woord ik, kortheidshalve of uit bescheidenheid, wordt weggelaten, zooals dat in het Duitsch ook anders dikwijls geschiedt. Dat de oude vorm in deze uitdrukkingen bewaard bleef, zal gedeeltelijk te verklaren zijn uit de kracht der traditie, b. v. »blijve" enz. aan het einde van brieven, »transporteere" in koopmansboeken enz.; gedeeltelijk uit het oogmerk om verwarring met den 2en persoon enkelvoud der gebiedende wijs te voorkomen, die juist door het weglaten van het woord »ik" kon ontstaan, en vermeden moest worden, om niet soms den schijn van onbeleefdheid op zich te laden, b. v. wanneer men onder eene optelling schreef: »transporteer".

A.

V R A G E N.

Hok. Tot een korentiend te Woudenberg behoort o. a. de 5de Hok uit het Holevoeterland. Het logement bij Scherpenzeel heet »De Holevoet". Wat is hier *hok*? Kan het z. v. a. »hoek" zijn?

GESLACHT- EN WAPENKUNDE.

Alberda (XL, 439). De ouders van Reyner Alberda in (toe) Spijck waren Derck A. toe Sp. en Hille (of Helena) Broersema. Hij huwde in 1588 vrijdags vóór Michaëlis Hille (of Helena) Ripperda, dr v. Peter bij Evertjen (of Everdina) Tamminga. Verlangt men ook zijne acht kwartieren te weten?

Leeuwarden. HEERKE WENNING.

v. Baerle (XXXIX, 612), enz. Gude v. Baerle staat vermeld als non van het vóór 1444 door Johanna v. Tengnagel, wede Gerrit v. Heeckeren (vgl. Herald. Bibl. 1882 bl. 36, 7 met Greeven, Beschr. v. Doet. bl. 36, 7) gestichte [1]) bagijnenklooster Sion te Doetinchem. Als

---

[1]) niet in 1444, gelijk Herald. Bibl. 1882 bl. 37 met aanhaling van »Oudhh. en Gestichten van Deventer" I, 517, getuigt. Is het vermoeden van Greeven, Geschied. en Beschr. v. Doetinchem 1829 bl. 37, dat het klooster in 1400 of daaromtrent zal gesticht zijn, denklijk als »na 1460" op te vatten, toch verdient opmerking dezes schrijvers gezegde t. a. pl.: »De eerste inwoneressen waren aan geene kloostergeloften verbonden, maar hebben nog ten jare 1444 gestaan onder het bestuur der broeders of klerken van het Gemeene Leven". Omstr. 1440 zal wel het tijdstip der stichting vallen. — Wat v. Heeckeren nog betreft: In 1230 (volg. Greeven bl. 34) stond ridder Evrard v. H. zijn recht op sommige weiden en goederen te Keppel, alsmede op de Walsche en Horresche tienden, — Wals is eene buurt van Gendringen, en de Horkamp ligt te Ruurlo, — ten behoeve van het klooster Bethlehem af (vgl. Bn Sloet, Oorkdbk v. G. e. Z. bl. 598 met Herald. Bibl. 1882 bl. 30). In het bijzijn van Hartwich v. H. en Maas Blijffert had in 1481 in het klr Bethl. het mondgesprek plaats over de vernieuwing van het verdrag tusschen die van Doesburg en den aartshertog Maximiliaan (Her. Bibl. ib. bl. 44; Slichtenhorst, Geld Gesch. bl. 284; Greeven bl. 36). Walraven v. H. (de Herald. Bibl ib. bl. 63 vermelde edelman), door Willem III in 1675 tot burgemr van Doetinchem aangesteld (Greeven bl. 29), was kleinzoon van Walraven, die in Herald. Bibl. 1876 bl. 80; *Nav.* XXX, 202, 3 geboekt staat, — uit den tak v. H. v. Nettelhorst. Herald. Bibl. 1882 bl. 54 vermeldt eenen Johan v. H. als burgemr v. Doet., ten Geldersehen landdage verschenen 1659—73, die in 1675 niet meer in de redemptie aangeslagen, dus vermoedlijk overleden was. Ter ageh. pl. wordt hij opgeteld onder de v. Heeckeren's, die men niet kan aansluiten. Evenmin weet men eene plaats te

zoodanig komt zij voor in een perkamenten brief onder de papieren van den bisschop (van Roermond?) Sasboldus a° 1501, waarin men ook ontwaart Mente Velink, priorin, daarin aangeduid als Mente Velincka, zoowel als Anna Velincka [1]; voorts Joha v. Ampsen, Elisabeth v. Arnhem, Agnes v. Baer, Henrica v. Berinchem, Catha v. Delden [2], Catha v. Gent, Wijsse Grijsen [3], Christina en Joha v.

---

geven aan A. v. H., in 1700 gildemr te Doetinchem (Greeven bl. 62). Hij kan behoord hebben tot de nazaten van (den niet tot den adel gerekenden) Otto v. Hekeren van Her. Bibl. ibid. bl. 123 (welks noot vervalle, omdat bl. 60 sprake is van eene Cunegond, als dr v. eenen v. H., en niet van eene persoon van dezen voornaam als gade van eenen v. H.). Te Zutfen † 13 Dec. 1889 Ludolf Anne Frederik Hk v. H. (uit den tak v. H. v. Waliën), als douairière nalatend Charlotte Wilhelmine Caroline Louise v. H. v. W., dr v. Willem bij L. E. J. gravin v. Gronsfeld-Diepenbroeck-Impel, zijne nicht, met wie 16 Mei 1882 te Wiesbaden hertr.); zie Herald. Bibl. 1882 bl. 86. Hem, den hoogstbekwamen genealoog en heraldicus, die zich omtrènt de voortgezette ordening van het uitgebreid archief te Zutfen bizonder verdienstelijk heeft gemaakt, wijdde de adjunkt-archivaris ter stede, J. Gimberg in de Nieuwe Zutfensche Ct. v. 18 Dec. '89 een woord van dankbare hulde, de heer H. M. Werner in die van 28 Dec. '89 een artikel van de rechtmatigste waardeering. Zie ook »Geneal. Maandblad de Nederl. Leeuw" 1889 n°. 11, 12.

[1]) Steven Velinck, raad, zegelde met Gerrit Huetink (of Heutink) en Willem ten Holte(n), raden, 17 Juni 1532 eenen open brief van beëedigde kondschappen wegens den inhoud van een in 1527 verbranden brief, waarbij door graaf Otto den 3den (lees II) ten jare 1236 aan die van Doetinchem dezelfde stadsvrijheid, gelijk die van Zutphen hadden, geschonken is geweest. — In 1337 komt Bernard Velijcke (Dev. Camer.-rek. I, 4), in 1348 Arnoldus Velcken (ib. II, 11) en Hermannus Velicke(n) (ib. 38), in 1349 Herm. Velicke (ib. 74), in 1353 Herm. dictus Velicke (ib. 196) voor; en in 1362 leest men van »den toern achter des Veliken hues" (ib. 190) — te Deventer. Gansch onderscheiden hiervan is comes Ernestus de Vellecki a° 1204 (Bn Sloet, Oorkdbk bl. 420). Aangaande Wm ten Holt(en), hij en Jan Vinke deden namens de burgerij van Doet. hun best om hertog Karel van Gelre terug te brengen van de heimlijke opdracht zijner landen aan Frankrijk's koning in 1534, terwijl de burgemr Gerard Huetink, benevens Herman Holthuisen, Hendrik v. Hartebroek, Dederick v. Huessen en Rein Renssen de burgerij verschoond wilden hebben wegens den oploop, door misverstand en wellicht ook door gezegd verdrag veroorzaakt (Greeven bl. 19).

[2]) Deze gesl. zal wel aan Delden, bp Vorden, zijn ontleend.

[3]) Bij gebreke van dat van Berndt de Grijse en Andries Huginck, raden, die »ditmael zelfs geen zegel" hadden, hingen Goze Goldsmits en Andries v. Corest namens hen hun zegel aan het hierboven noot 1 aangevoerde document a° 1532.

Heeckeren, Margta v. der Hoeven, Barbera v. Campen, Barbera en Galert v. Meverden, Berta en Gertruidis Ridders, Hilla v. Rijswijck, Beele en Geese Rutgers, Gertrudis Schrijver, Mechteld Sweders [1]), Henrica en Catha v. Wisch, en vele andere bagijnen, ten getale van 63 opgesomd door Greeven, a. w. bl. 37, 8, en die niet allen adellijk zullen zijn geweest. — Van Baerl, — één met v. Baerle? — komt vóór 1553 te Arnhem voor (*Nav.* XL, 131), en ontmoet men ook in de kwartieren van Jhr. Diderik v. Brakell (Geld. Volksalm. 1879 bl. 48, 58). — Een der predikanten te Veenendaal (Jan. 1890) heet v. Baerle.

J. A.

v. Bergen-op-Zoom. De *Nav.* XXXVIII, 623, 4 vermelde Hauptmann, † 4 Mei 1802 is m. i. één persoon met Carolus Philippus Faustinus Adan, gedoopt (R.-Kath.) te Bergen-op-Zoom 15 Febr. 1740, zoon van Laurentius A., raad van den Doorl. Huize van Bergen, — de hertog van Sultzbach was destijds markies, — bij Francisca Carolina Gerardina Le Febure. Peter en meter: Laurentius Franciscus (Sabinus) A. en Maria Clara Cecilia A. Hij was het zevende van negen kinderen, waaronder twee zoons.

W. J. F. J.

von Berken (XL, 317). J. L. Bercken werd 30 Aug. 1784 aangesteld tot luit.-ingenieur in dienst dezer landen, en was in 1793 kapitein. Hij zegelde met in zilver berkenboom op grasgrond, verzeld van drie zespuntige sterren, 2 links en 1 rechts van den boom. Helmt.: ster van 't schild tusschen eene vlucht.

's-Hage. M. G. WILDEMAN.

[Zie eenigen van den naam v. Berck in Herald. Bibl. 1881, bl. 161.]

Dijxhoorn. Jan Philipszn D. tr. te Overschie 30 Nov. 1664 Maartje Leenderts, en woonde onder Akkersdijk. Hun zoon (o. a.?) Leendert D. Janszn, gedoopt te Overschie 21 Jan. 1677, tr. te Vlaardingen (?) 9 Maart 1699 Maria v. der Snoek; zij hebben gewoond te

---

[1]) z. v. a. Sweers.

Voorburg en zijn ald. begraven, hij † nà 4 Apr. 1749 te Delft; winnen (o. a.?) Cornelis D. Leendertsz., geb. te Voorburg 29 Apr. 1704, † te Noordwijk-Binnen 29 Mei 1765, tr. te Voorschoten 5 Febr. 1730 Anna Swemkoop, Leendertsdr bij Johanna v. Suylen [1]), bij wie (o. a.?) Leendert D. Corneliszn, geb. te Overschie 9 Maart 1733, † aldaar 26 Mei 1777, tr. ald. 6 Nov. 1757 Ruscie Hoorewegh, Arydr bij Cornelia Breetveld [2]), ged. te Overschie 21 Juni 1732, bij wie (o. a.?) Cornelis D. Leendertsz., geb. te Overschie 15 Mrt 1769, notaris te Rotterdam, † ald. 18 Juni 1839, tr. ald. 28 Oct. 1807 Anna Agatha Dijxman, Jacobsdr bij Anna de Kater, geb. te Hillegersberg 5 Jan. 1785, † te Rotterdam 23 Juni 1821. Winnen:

1. Leendert Cornelis D., geb. te R. 24 Oct. 1808, notaris te O., huwt te R. 21 Apr. 1841 Alida Maria Ebhardt, Johann Wilhelmsdr bij Johanna Wijbrans, geb. te R. 27 Sept. 1806, † te O. 1 Apr. 1881, bij wie:

a. Cornelis Anne D., geb. te O. 23 Juni 1842, † ald. 22 Apr. 1843.

2. Jacob D., geb. te R. 10 Juni 1810, tr. te Gouda 23 Apr. 1836 Adriana v. Bentum, Jacobsdr bij Johanna v. Gogh, geb. te Gouda 18 Oct. 1813, bij wie:

a. Johanna Jacoba D., geb. te Gouda 25 Juli 1836, † ald. 15 Oct. 1837.

b. Cornelis D., geb. ibid. 14 Mrt 1838.

c. Jacob Johannes D., die den naam v. Bentum aanneemt, zich noemend v. Bentum Dijxhoorn, geb. ibid. 4 Juni 1840, woont aldaar, is gehuwd (?).

d. Anna Agatha D., geb. ibid. 10 Febr. 1842, tr. eenen de Ridder, woont te Katwijk a/d Rijn, wint o. a. eene dochter, geb. ald. 13 Juli 1878.

---

1) Swemkoop × Harteveld. Hoogendijk × Stolksman. v. Suijlen × Bakker. Breur × Berkel.
Swemkoop × Hoogendijk. v. Suijlen × Breur.
Leendert Sw. tr. Zoetermeer / Segwaart 6 Nov. 1701 Johanna v. Suijlen.
Anna Sw. geb. te Voorschoten, † Overschie 19 Oct. 1775, tr. Cornelis Dijxhoorn.

2) Hoorewegh × v. der Sweth. Breetveld × Kerkhof.
Ary Hoorewegh huwt 5 Mei 1715 Cornelia Breetveld.
Ruscie Hoorewegh gedt 21 Juni 1732, † Overschie 11 Juni 1794, tr. Leendert Dijxhoorn.

e. Ruscie Agatha D., geb. te Gouda 27 Juni 1846.

f. Leendert Cornelis [1]) D., geb. ibid. 30 Nov. 1849.

g. Adriaan Jacob D., geb. ibid. 29 Mei 1852.

(*h.* ?) Alida Maria D., geb. ibid. 25/28 Febr. 1859, tr. bij volmacht 29 Jan. 1881 J. A. v. Rijn v. Alkemade, controleur bij het binnenl. bestuur in O.-Indië, wonend te Bengkalis, Leendert Corneliszn bij eene v. Ameide van Duijm.

(*i* ?) Johanna Jacoba D., geb. ibid. 18 ? ? tr. eenen Kampsteeg.

3. Anna Willemina D., geb. te R. 27 Maart 1813, † ald. 4 Jan. 1836, tr. ald. 3 Juni 1835 Willem v. Traa, Willemszn bij Susanna Oudshoff, geb. te R. 7 Mei 1804, bij wien:

a. Anna Willemina v. Traa, geb. te R. 1 Jan., en † 23 Juni 1836.

4. Ruscie Agatha D., geb. te R. 7 Dec. 1815, † ald. 186., tr. ald. 1841 Johannes v. Oosten, Johanneszn bij Sara Maarsman, geb. te R. 3 Febr. 1820, lid der Kamer v. koophandel ald., † ald. 186.. Winnen verscheidene kinderen.

5. Gerrit Simon D., geb. te R. 5 Febr. 1818.

Nog kwamen ons voor:

Jacob. D., zoon van? bij? tr. Johanna v. Aensorge, woont te Zalt-Bommel, en wint:

1. Jacomina D., ged. te Zalt-Bommel 20 Juni 1699.
2. Christina, ged. ibid. 15 Oct. 1702.
3. Johannes, ged. ibid. 19 Mei 1704, † jong.
4. Johannes, ged. ibid. 19 Juli 1705, tr. 12 Oct. 1731 Helena Margaretha Montanus (uit Rotterdam).
5. Jacobus, ged. ibid. 20 Mrt 1708.
6. Adriaan, ged. ibid. 23 Nov. 1710.

Misschien behoort tot deze kinderen:

Cornelia D., tr. Zalt-Bommel 16 Nov. 1730 Johannes v. Aensorge.

Te Rotterdam † 10 Juni 1881 Elisabeth Catharina D., vrouw van Jacob v. der Meij. Ibidem bevallen van eene dochter 22 Febr. 1881 M. P. Niepoort, geb. Dijxhoorn.

---

[1]) zal de 1e luit. art. L. C. Dijkshoorn wezen, die 12 Mei 1886 als bevelhebber van een detachement suppletietroepen (35 man) voor den dienst in W.-Indië uit Harderwijk naar Curaçao vertrok. RED.

[v. Dijkshoorn onderscheiden van v. Dixhoorn? C. G. v. Dixhoorn werd te Bergen-op-Zoom 26 Jan. '86 tot onder-voorzitter (J. W. Swaan voorzitter) der Kamer v. koophandel herkozen.]

Grijph, enz. (XL, 439). Johan v. Slingelandt was zoon van Otto bij Maria v. der Meije. Hij, burgemr van Dordrecht 30 Oct. 1570 en schepen ald. 28 Sept. 1565 (Balen 253 en 320), tr. Barbara de Clercq (in zwart drie gouden hamers, in schildhart een zilveren vijfbladerige roos), dr v. Jan bij Elionora de Villeers; bij wie zeventien kinderen.

Breda. J. D. WAGNER.

Kuyck. Het *Nav.* XL, 435 vermelde is geput uit den ter Prov. Bibliotheek van Friesland berustenden brief van den Admiraliteitsraad A. Booth dd. 6 Mei 1665, uit Mr. de Jonge's Gesch. v. h. Ned. Zeewezen I, 2 bl. 776; II, 308; alsmede uit de Eskaderlijsten bij G. Brandt bl. 407, 70, 573.

B. S. H.

[Ook aldus M. G. Wildeman.]

Kuyck. In eene MS.-genealogie vind ik: »... Heer van Kuyck, 's lands advocaat, geh. met.... v. der Vloot, uit Leiden, had eene dochter, Theodora, geh. met .. Pian. geheimraad van prins Karel, gouv.-generaal der Oostenr. Nederlanden".

Den Haag. J. C. DE R.

Meemeling (XXXIX, 124) [1]. Het zal moeielijk zijn uit te maken, van wien Dr. Meemeling zijn zegel heeft geleend, daar verscheidene geslachten drie gouden sterren in blauw voeren. Misschien kan het den vrager dienstig zijn de namen dier geslachten te kennen. Ik vermeld daarom wat ik weet. Vooreerst bezit ik een zegelafdruk met drie sterren in blauw; het schild gedekt met negenpaarlige kroon; het

[1]) Betreffende den ibid. bl. 166 vermelden Jan Memlinc komt onder den titel »Memlings Heimath" een artikel voor in »Zeitschr. für Christl. Kunst" 1889/90 nº 29. RED.

geheel in rococostijl. Dit wapen zou zijn van Wesseling [1]). Waar het geslacht woont, weet ik niet. Of de naam juist is, evenmin. Ik kreeg den afdruk van iemand, die geen nadere inlichtingen wist te geven. Moet het ook soms zijn Meemeling?? Verder voert het Z.-Holl. geslacht v. Berkel drie gouden sterren in blauw (zie Armorial Génér.). Mijne zegelverzameling levert nog op: Vorster (te Deventer 19de e.): Drie gouden sterren in blauw; Ht.: eene ster van het schild. — Theodore Scholten (wie en waar? Begin dezer eeuw, doch de stempel is ouder. Uit eene oude lakkenverzameling) Drie sterren. Ht.: eene ster tusschen vlucht. — Ook Claeys (in Vlaanderen) voert in blauw drie gouden sterren, zie Arm. Gén.

Meerdere hieraan gelijke wapens kan ik niet mededeelen, er zijn er echter ongetwijfeld meer. Wie geeft ze op?

Meteen wil ik van de gelegenheid gebruik maken, om den heer Versfelt nog eene andere mededeeling te doen. In »Nederl. Leeuw" 1888 (bl. 3 vg.) geeft hij eenige berichten aangaande het gesl. Knippenberg, en begint aldus: »Deze familie heeft vroeger zeer waarschijnlijk Knippen Berg geheeten; hetgeen ik afleid uit een afdruk in lak van het wapen, waarboven de letters I. K. B. staan, voorkomend op de huwlijksaankondiging van J. Willem Knippenberg", enz. Tegen deze gevolgtrekking moet ik ten sterkste opkomen. Ze is geheel onjuist. De letters I. K. B. geven volstrekt niet het recht, Knippenberg als een oorspr. dubbelen naam te beschouwen. Vroeger (en vooral in de vorige eeuw) was men zeer gul met hoofdletters, en sneed men de namen vaak in stukken, om maar eene groote letter meer te kunnen gebruiken. Getuigen zijn brieven en geslachtslijsten, grafschriften en zegels. Uit de letters I. K. B. is dus geen bewijs voor den oorspr. vorm van den gesl. Knippenberg te putten.

BOEKENOOGEN.

Rufelaert (XXXVI, 579; 'VII, 384, 626, 87). In de Broederen-, later Akademiekerk, te Groningen, was (is nog, in de een of ander

---

[1]) Pieter W. te Franeker 18de eeuw zie *Nav.* XXXVII, 334 noot 2. Te Utrecht ontmoet men dezen naam in den emer. pred. van Tiel Hendrik Carel W. vermeld *Nav.* XXXVI, 289. RED.

opene ruimte van het tegenwoordige Akademiegebouw?) de grafsteen aanwezig van »Jan Ruffelaert, een aanverwant der Altings, wiens gedachtenis met een passend inschrift door den burgemr Menso Alting vereerd is" (Prof. P. Hofstede de Groot, Gesch. d. Broederenk. te Gron., Gron. 1832, bl. 147). — Menso Alting, geb. 1586, † 1647, æt. 61 (zn van Menso, den bekenden Emder predikant, bij Maria Bischoff), majoor te Emden, tr. 1° Dorothea Rufelaert (Nederl. Familieblad II bl. 237—38), »ex nobili et antiqua Rufelariorum Dominorum de Burgwalle [huis, te Stedum (Gron.)], familia Flandrensi oriunda" (Mr. M. H. Alting, Succincta narratio de claris Altingiis, Gron. 1772, p. 68). — Titia Brongersma schreef in haar »Bronswaen", Gron. 1686, bl. 179, een gedichtje »Op de afbeeldinge van de hoog Ed. Geb. V. Titia Ruffelart". — Tijdens de oneenigheden van graaf Edzard van Oostfriesland met de stad Emden, welke in opstand kwam, »sandten die Bürger am 20. märz 1595 Gerhardt Ruffelaer [1]), nach Prag. Nach seiner Instruction sollte er bei dem Kaiser neue Klagen wider den Grafen führen, weil er den Kaiserlichen Decreten nicht gelebet hätte und die Privilegien der Stadt zu untergraben suchte, und daraus sollte er die vorgefallene Revolution vertheidigen" (Wiarda, Ostfr. Gesch. III, 253; vgl. Funck, Ostfr. Chron. II, 8. B., 103; Loesing, Gesch. Emdens, Emd. 1843, 241). Deze is ongetwijfeld dezelfde, wiens »Album" (denkelijk later aan zijne bloedverwanten te Groningen gekomen) beschreven wordt in de »Gron. Bijdr." IX, Gron. 1872, bl. 46 e. v., en waaruit blijkt, dat hij 3 April 1586 te Heidelberg student werd; zich inschreef als »Gerardus Rufelaert Frisius"; daarna de akademie te Marburg bezocht [2]), van welk laatste tijdperk dit

[1]) Funck noemt hem, t. a. t. h. pl. II, 7. B., 104: »Gerhardus Ruffelar". — »Dass fremde Namen sowohl durch Uebersetzung in andere Sprachen, als durch die Aussprache oft verstümmelt und verändert wurden, lässt sich leicht denken und beweisen. So unterzeichneten sich die Budde auch Butte, vielleicht dieselbe Familie, die auch unter dem Namen van Putte schon 1354 im Magistrat der Stadt Gent vorkommt und zu den angesehensten gehörte (l'Espinoy, Antiq. et nobl. de Flandr., 365, 377)". Wenz, t. a. t. h. pl., 120). Deze Gendsche familie v. der Putte voerde echter, volgens L'Esp. l. c., een geheel ander wapen (d'azur à trois annelets d'or), dan de Oostfr. Buddes (D'or à deux fasces nébulées ou entées de sable).

[2]) Schreef zich aldaar in als »Gerhardus Rufelart Frisius, 27 Maii ao. 87" (Car. Jul. Caesar, Catal. stud. schol. Marp.).

album is, en aldaar in Sept. het kandidaats-examen in de rechten aflegde; daarna afscheid van zijne leermeesters en vrienden nam; zich in November te Emden bevond, en aldaar 1 Maart 1598 nog eene inscriptie ontving van Raab (Rabo) Arnold v. Oeynhausen (den 7 Mei 1596 te Marburg als student ingeschreven (Car. Jul. Caesar, Catal. stud. cit.). — Reeds onder Karel de V.'s bestuur, verlieten velen, om de geloofsvervolgingen, Vlaanderen, Rijssel, Valenciennes, en voornamelijk Antwerpen en Gend, de bakermat der nieuwe leer, en begaven zich naar Engeland; van daar naar Denemarken en Hamburg, en wederom van daar naar Oostfriesland. »Von den etwa 200 Geflüchteten kamen nur ungefähr 175 hier (in Emden) an. Mehrere waren unterwegs gestorben oder zurückgeblieben. Ihnen folgten mehrere ihrer Brüder aus England und Brabant, besonders aus Gent. Auf die Einladung Utenhofens kamen die übrigen aus London nach. Zu ihnen gesellten sich noch Flüchtende aus den Niederlanden und aus Frankreich, so dass nach Hugo Grotius Bericht [1]), ihre Anzahl bis auf 6000 wuchs [2]). Diese Menschenmenge vertheilte sich in Emden, Norden, Leer u. s. w. Viele kehrten 1559 wieder nach England zurück, als nach dem Tode der katholischen Maria, ihre reformirte Schwester Elisabeth regierte und den Flüchtlingen ihre vorigen Rechte und Freiheiten wiedergab, die sie noch bis auf den heutigen Tag haben [3]). Die Geschichte der Märtyrer der Wahrheit ist ein sprechender Beweis des Adels unserer Natur und des unschätzbaren Werthes der Religion oder des Glaubens: Gott und seiner Pflicht mehr zu gehorchen als den Menschen. — Wie gross war nicht die Anzahl bloss der Niederländischen Flüchtlinge! Ausser den 100,000 welche schon das Land verlassen hatten, ergriffen nach der Hinrichtung Egmonts und Hoorns, wieder aufs neue 20,000 Niederländer die Flucht,

---

1) Hist. de rebus Belg., lib. IV.

2) Incredibile quantum urbs, sc. Emda, adoleverit, aucta non minus sex hominum millibus.

3) »Siehe Em. v. Meteren Hist. d. Ned. 's Grav. 1636, 1, Boek 1553. Aus einem von dem fr. ref. Prediger Hr. L. Amad. Anspach aus London 1818 erhaltenen Briefe erhellt, dass im J. 1731 allein in London 20 französische Kirchen waren und beinahe eben so viele in den andern Theilen Englands, alle im blühenden Zustande. Diese" etc.

weil jetzt keiner seines Lebens mehr sicher war. — Ueberhaupt hat sich die Familie v. Knyphausen sowohl nachher der französischen Kirche durch ihre jährliche ansehnliche Unterstützung, als auch vorher schon der Flüchtlinge immer wohlwollend angenommen. Der Freiherr Dodo v. Knyphausen schätzte die Anzahl der von Unico Manninga zu Lütesburg aufgenommenen Emigranten auf 70 Familien. Auf dem Lütetsburger Hause [1]) schrieb Philipp v. Marnix, Herr von Saint Aldegonde, die bekannte Satyre »der römische Bienenkorb", welches der Jesuit Johann David librum pestilentissimum, oder ein höchst gefährliches Buch, nannte [2]). Die französisch-reformirte Kirche in

---

[1]) Door huwelijk van Unico's erfdr. Hima aan de Knyphausens gekomen. »Ein schönes, im J. 1677 bis 79 von Herrn Dodo v. K besser ausgebautes Schloss, nebst einem schönen Garten und einem grossen Gehölze samt dem beyliegenden Dorfe gleiches Namens, zu dem Amte Norden gehörig". Bertram's Geogr. Beschr. v. Ostfr., Aur. 1787, 229; C. Alberts, Ortsbeschr. v. Ostfr. u. Jev., 2. Aufl., Emd. 1828, 60—61: »Die Herrlichkeit L. hat 952 E. Westekelbuhr u. Bargerbuhr, woselbst die Kirche für die Reformirten aus der Stadt Norden, gehören hierher".

[2]) Wiarda, a. w. III, 100. Vgl. Meiners Oostvr. kerk. Gesch. I, 420; J. I. Harkenroht, Oostfr. Oorspr., 2e dr., 799, met verwijzing naar Mich. Ruckert, Gründl. u. wahrh. Ber. v. Anf. u. Fortg. de Ref. Gem. i. d. St. Norden in Ostfr., 1674, 144. — »Die Familie Manninga hat bis zu ihrem Erlöschen in jeder Beziehung ein hohes Ansehen genossen und sowohl in Ostfriesland, wie weit über die Gränzen dieses Landes hinaus, einen ehrenvollen namen hinterlassen. Durch Reichthum, hohe Verbindungen, vor Allem aber durch edlen Sinn, durch Wohlthätigkeit, religiösen Lebenswandel und durch eine in jenem Zeitalter aussergewöhnliche Bildung, zeichneten sich Viele ihres Namens vortheilhaft aus. Alle diese Eigenschaften vereinigte aber Unico Manninga in sich, dessen Andenken noch heute seine Nachkommen dankbar und ehrfurchtsvoll preisen. Auch in der Familie Manninga war für die neue Lehre Parthei ergriffen, und dadurch, dass Unico M. und sein Bruder Dido um 1551 in Wittenberg studirten, wurden aus ihnen nur um so eifrigere Protestanten. Namentlich des ersteren Wirken für dieses Land ist in den ostfriesischen Geschichtsbüchern gebührend anerkannt. Sein frommer Sinn zeigte und bewährte sich auch noch nach seinem Tode; denn viele Geschenke an die Armen zu Lützburg, Bargebuhr und Norden sicherten ihm auch bei ihnen ein dankbares Andenken. Zu wichtigen Missionen ward Unico M. verschiedentlich benutzt, und so reiste er auch für sein Vaterland zweimal nach England, an den Hof der Königin Elisabeth, lernte dort viele französische protestantische Familien kennen, welche dorthin geflüchtet waren und erhielt u. A. einen Brief vom Cardinal Chatlion (Châtillon, Coligny's broeder) mit Dankbezeugung für sein jenen Familien bezeugtes Wohlwollen. Seine Liebe gegen alle, der Religion wegen, verfolgte und geflüchtete

Emden ist von allen wallonischen die älteste und kann gleichsam als die Mutterkirche derselben angesehen werden. Micronius setzt ihren Ursprung in das Jahr 1550 in der Vorrede seiner Vertheidigungs-

---

Personen hat er allezeit thätig erwiesen; denn als nach dem Tode des Königs Eduard, Maria zur Regierung in England gelangte, hat er in solcher, wie auch vom Herzog Alba in den Niederlanden angestellten harten Religions-Verfolgung eine Menge Flüchtlinge, meistens vornehme Leute, auf Lützburg untergebracht und versorgt, so dass er zuweilen wohl 70 Familien zugleich bei sich gehabt, auch sein Haus von solcher Zusprache (nach seiner eignen im Testamente gemachten Aussage) 27 Jahre hindurch nicht frei gewesen ist. Dass auch unter den Flüchtlingen der Bürgermeister von Antwerpen (1583—85), Herr von Marnia (Marnix) von St. Aldegonde gewesen, dürfte bekannt sein, weniger vielleicht, dass dieser berühmte Mann in einer Laube des Lützburger Nuss-Busches (Stern Garten) («in het Lusthuis van 't Luitsborger Nootenhof", zegt Harkenroht, t. b. a. pl. en blz.) sein Buch »Bienenkorb der heiligen Römischen Kirche" geschrieben (»omtrent het jaar 1567 of 1568", zegt Te Water, Verb. d. Edel. II, 50, zich beroepend op Meiners a. w. I, 420, die echter, evenals Harkenroht, 1582 als het jaar noemt, toen dit boek geschreven en voor de eerste maal gedrukt werd), auch auf dem Schlosse einen Schatz gefunden hat, der ihm von Unico M. verehrt, später dazu diente, ein Hospital zu Dortrecht zu gründen, das noch bestehen soll. (Dit verhaal is zeker zoowel »geheel onwaar", als dat van den »Byencorf": zie G D. J. Schotel, in Schull en v. der Hoop's Bijdr. III, 109—10. Den 19 Sept. 1568 en 10 Jan. 1569 schreef hij brieven »uit Lutzbourg in (Oost-) Friesland"; in 1582 bevond hij zich te Antwerpen (Te Water III, 53 (b), 63 (b)). In zweiter Ehe war Unico M. mit Adelheid v. Brakel vermählt, aus welcher Ehe eine Tr., Hyma, geboren war. Diese vermählte sich im J. 1581 mit dem Freiherrn Wilhelm v. Inn und Knyphausen, und somit vererbte das Lützburger Fideicommiss auf diese Familie. Noch bei seinen Lebzeiten hatte Unico M. das Glück, Enkel zu erhalten. Sein im J. 1588 erfolgter Tod ward allseitig betrauert, und seine Leiche wurde in der Familiengruft zu Norden beigesetzt, wo neben ihm seine um 1617 im 83. Lebensjahre gestorbene Gemahlin und seine Tochter (im J. 1620) ihre Ruhestätte fanden. Das dem Unico M. von einem seiner Nachfolger gesetzte Epitaphium ist noch heutigen Tages in der grossen Kirche erhalten. Die lebensgrosse Figur in voller Rüstung und mit gefalteten Händen hat über sich die Auferstehung und an den Seiten die Temperantia und Prudentia, am Kopf des Monumentes die Charitas, Fides, Justitia, Spes und Fortitudo, sinnbildliche Darstellungen der hervorragenden Eigenschaften des Entschlafenen, als Widmung aber den Spruch:

Memoriae

Uniconis Manninga, Institutoris Fidei Commissi Lutzburgici, Nati Anno Christi 1529. Denati 28 April. Anno 1588. Hic Sepulto 5. May Subsequentis. Hoc refecit Monumentum abnepos ejus Dodo L. B. ab Innhausen et Knyphausen Dominus in

Schrift [1]), weil sie den 12. Dez. 1550 schon eine Kirche zum Eigenthum erhielten, die französisch-reformirten aber schon früher eine Kirche und Gottesdienst hatten, aber erst 1552 vom Könige bestätigt wurde. In Emden sammelte sich die zerstreute Kirche und wurde von der Gräfin Anna wieder als gesetzmässig anerkannt im Jahr 1554. Die Stiftungs-Urkunde der Gräfin Anna wurde durch ihren Sohn, den Grafen Johann II, wieder den 28. Dezember 1575 bestätigt" (Jubel-Predigt am 31. Oct. 1817, nebst Gesch. d. französ. reform. Kirche in Emden. von Phil. Jac. Wenz, Prediger derselben, Emd. 1819, S. 37, 68, 75—101, 102—4, 14, 21, 75, 78, 80). — »Te vooren, zegt J. I. Harkenroht, a. w.. 140, 41, 53, »zijn veele oude familien ook te Emden met de Engelsche en Vlaamsche vlugtelingen omtrent het jaar 1553 gekoomen, daar onder ook was Johannes van Harkenroht uit het Limborgsche (eene familie de Herckenrode was dáár — en is nog in België bekend), met zijne huisvrouw Judit Peters en twee kinderen; hy is in hoogen ouderdom te Emden overleden, in 't jaar 1614 den 18 Jan., volgens zijn grafschrift op 't Groote kerkhof, ten zuiden; zijn ander maagschap zette zig te Keulen, zie Michael ab Isselt, De Bello Colon. lib. 3, pag. m. 399, 512 en 522 [2]). Desgelijks zijn ook veele vlugtelingen uit geheel Nederland te Emden gekomen, omtrent het jaar 1566, ten tijde van de woede van den hertog van Alba. Want uit Emden en Oostfriesland zyn dog de Eerste Emissariën ten tyde der Reformatie van Nederland gekoomen; ende daarheen als de Gemeene Herberge van de Gemeente des Heeren 1553 vlooden de vlugtelingen; daarom noemt Ubbo Emmius, De Frisia

---

Lützburg et Jendelt Anno Christi 1678". (E. Graf Knyphausen-Lützburg, Gesch. d. Ref. Kirche zu Bargebuhr, Norden 1868, 5. 3—13. Vgl. Harkenroht, a. w. 794—99; Schultz Jacobi, Oud en Nieuw u. d. gesch. d. Nederl. Luth. Kerk, 28, n⁰ 209, 69).

[1]) Een waeracht. verh. d. tsamensprek t. Menno Simons ende Mart. Mikron enz. Dordr. 1603.

[2]) Edit. Colon. 1620. — Bl 561, 62, zegt hij: »Harkenroht i. h. hartogdom Limborg, wordende ook oudtijds en nu op de landkaarten Hertogenrode, Harkenroed of Harkenraad genaamt. Daar uit zijn ook onder de Vlaamsche vlugtelingen eenigen binnen de stad Emden gekomen, naa dat i. d. j 1557 de plakkaaten en mandementen van den Kon. v. Spanje teg. de Gereform., van den predikstoel waaren afgekondigt in Nederl.; onder die vlugtelingen was mede Hans van Harkenroht", enz. Vgl. zijn »Oostfrl. Jubeljaar, Amst., 1722, in de »Aanspr. a. d. ledemat".

Orientali et de Statu Reipubl. ac Relig. p. m. 17, de Kerke van Emdem ook met de gemeenen Naame de Moeder van de kerken in Nederland en Engeland. Aanmerkelijk zyn ook hier by, de Supplyken der ballingen uit Groningen en Omlanden, onder de regieringe van Duc de Alba, te Emden haar schuil hebbende, welke zy in 't jaar 1570 te Spier op den Rijksdag door Cornelius Rhetius, der beiden regten licentiaat, hebben overgegeven, my van den hr. Henricus Hoffsnyder, Syndicus der stad Groningen, gedrukt in 't jaar 1573, onlangs ter hant gestelt (eene Naamlijst dier ballingen geeft de schrijver bl. 367—70, en den vluchtelingen en ballingen uit Gron., Appingedam en Ommel. in 1580, bl. 136—39)". Zie voorts: W. te Water, Hist. d. herv. kerke te Gent, 1—25, 36, 88, 97—99, 104; 's Gravesande, 200 j. ged. v. h. 1e syn. enz., 26—30, 33—65, 78, 87—90, 96; H. Q. Jansen, De synode te Emd. in 1571 (vóór 300 jn., n⁰ 3); Bronsveld, vluchtel. en ball. (ib. n⁰ 10); Rahlenbeck, L'Inquisit. et la Réf. en Belg.; Denz., Le protest. d. le Limb. (Revue trim.), Les bannis du duc d'Albe à Cologne (ib.); de Jonghe, Gendsche Gesch.; Ph. de Kempenare, Vlaem. kron.; Zeitschr. d. Ver. f. Hamb. Gesch. N. F. IV, 481 ff.; v. Vloten, Nederl. opst. teg. Spanje (1567—72), 52; Van Cauwenberghe, t. a. t. h. pl., 187, 270, 76; enz.

Het is zeer waarschijnlijk, dat Jacques of Jacob Rufelaert, die nog in 1578, toen op 14 Jan. »uit den naem van den prins van Oranje", door diens gecommitteerden, te Gent »de wet vermaekt werd", tot schepen van gedeele werd aangesteld (de Jonghe en L'Espinoy verzwijgen hem), en nog in 1580, 14 Aug., onder »les Electeurs du Prince" of »'s Heeren kiezers" voor het vernieuwen van den magistraat genoemd wordt (L'Espinoy, a. w., 927; de Jonghe, a. w., II, 233; *Nav.* XXXVII, 385), nadat Gent weder in 1584 aan de Spaansche zijde gebracht was, die stad verlaten en zich met zijn gezin naar Emden — waar reeds vroeger vele Gentenaars eene schuilplaats gezocht hadden — heeft begeven. Misschien was Gerard (uit wiens Album blijkt, dat hij in 1586 te Heidelberg en in 1587 te Marburg als student werd ingeschreven, en die, volgens de b. a. w., in 1595 door de stad Emden met eene gewichtige zending aan den keizer belast werd) zijn zoon; en deze nauw verwant met Jan († 11 Mei 1621 en in de kerk te Stedum (Gron.) begraven. *Nav.* XXXVII,

386, 87, 626), Jacob (die testeerde 27 Nov. 1652; ib. XXXVI, 581) en Jan R. († 9 Febr. 1671; ib. 'VII, 387, 88, waar verbeterd dient te worden, dat deze, en niet de eerstgenoemde Jan, in 1634 lid der Prov. Rekenk. was).

In zijn Album treft men voorts eene inscriptie en eene teekening aan, van het wapen (gebroken met een barensteel van zilver) van Charles Cabeliau, met de spreuk Espoir conforte, en op een afzonderlijk blad, tegenover dit wapen, een ander, nl. Cabeliau gevierendeeld met Sersanders. Marie en Jaques Cabeliau, misschien kinderen van Charles, schreven op één blaadje de spreuken: Riens sans Dieu en Espoir en Dieu. De beschrijver van het Album laat er op volgen: »Waar hij (Gerard) met de Zuid-Nederlandsche familie C. in aanraking kwam, blijkt uit een en ander niet. Zou hij ook met Marie C. in den echt zijn getreden?" Van dit huwelijk is mij niets gebleken, wel uit *Nav.* IV, 348, 49; VIII, 267 (men leze ald., aant. (†): Hij, zijne dr Marie en zn Jaques, en hale »J. Agnes" door), waar staat: »De edelman van dien naam (Cabeliau), in den slag bij Turnhout t. j. 1597 gekwetst en gesneuveld, wordt in de Resol. van Holland van 28 Jan. 1598, bl. 43, genoemd Charles, zoon van François Cabelliau; want men leest er het volgende verzoek zijner weduwe. »Op het verzoek van de achterghelaten weduwe met vier kinderen »van wylen Jhr. Charles Cabelliau, filius François, in syn leven »Heere van Dagon, Mulle (Mulhem?) en omme te hebben vordere »continuatie van den tractement van twaelf gulden thien stuyvers »ter maendt, haer na den doodt van haer man, in den slagh buyten »Turnhout gebleven, voor een jaer by de Staten Generael gheaccor»deert, na dien sy anders egeene middelen en heeft van onderhoudt, »en dat zij met schoolhouden niets kan verdienen, is geappostilleert »enz. toegestaan voor een jaar". »In de Resolutie van 20 July 1599, wordt de weduwe van Charles Cabelliau, genoemd Joanna Sersanders [1]),

[1]) De »Suite du Suppl. au Nobil. d. Pays-Bas" V, 144, 45, heeft: »Gérard Sersanders, échev. de Gand en 1557, 63 et 66, ép. Adrienne v. Waelbroeck: 1° Antoine S. *dit* de Luna, sgr. de la Woestyne, de Cleenbrugghe et de Nieuwenhove, † 21 Sept. 1610. Il s'était allié avec Anne Ruffelaert, † 24 Mars 1659, fille de Jaques, sgr. de Casele et d'Anne de Grysperre; 4° Anne S., religieuse au couvent de St. George à Gand. Elle sortit du monastère pendant les Révolutions, et se maria

terwijl die van 16 Oct. 1600 leert, dat hij als ruiter in den slag bij Turnhout had gediend. Zij leefde nog op den 18den Sept. 1612". — Dit geslacht Cabelliau (Cabillau), behoorde tot de oudste en aanzienlijkste van Audenaerden, waar het, volgens L. v. Lerberghe: Magistraats-personen d. stad A., tot 1793, Aud. 1849 (getr. u. d. Aud. Mengel.), sedert 1286—1685 onafgebroken regeerings-posten heeft bekleed. Zie ook L'Espinoy, a. w., 205, 19, 28, 98, 351, 77, 86, 904 (23, 27, 32: Jacques C., échev. de Gand 1578, 80, 83); de Jonghe, a. w. II, 78, 87, 190, 234, 330, 431; Lud. Robyn, Oorspr. en onderg. d. Ketterye binn. Auden., 66, 70, 113, 14; Annuaire d. l. nobl. de Belg. 1868; Ed.-Fr. v. Cauwenberghe, Lettr. s. l'hist. d'Auden., 91 (Gheeraerd C. 1486), 126, 201, 5, 16, 23, 84, 302. Ook zij schijnen Gend [1]), na het verdrag met Parma, verlaten, en zich naar Holland — waarheen reeds vroeger andere leden van hun geslacht de wijk genomen en hun naam in aanzien gehouden hadden — begeven te hebben. »Van Meteren zegt, dat allengskens de stad van haere beste inwoonders is ontbloot, die met'er tyd meest in Holland, Zeeland ende elders vertrokken, zoo dat'er den helft van het volk niet ingebleven en is; het gene genoegzaam overeenkomt met het H. S., het welke men meest heeft gevolgd, want 't zelve zegt: Dat het derde deel van de huyzen van in 't jaer 1585, te hueren ofte te koopen, ofte anderzins ledig en onbewoont waeren; dat men rekende, dat'er negen duyzend huysgezinnen de stad verlaeten hadden; en dat hy met oogen gezien heeft twee peirden weyen op eene van de bezonderste straeten van de stad; 't welke, zeyde hy, zeer wel bleek aen alle de huyzen,

---

avec Charles Cabeliau, fils p-uîné de François C, sgr. de Mullem et d'Audegoede, et d'Agnès de Saint Genois".

[1]) Van Cauwenberghe zegt, a. w. 316, op h. j. 1578, toen Audenaerden den 26 Juny door de Gentenaers, onder kapt. charles Rockelfing, overrompeld was, en er den baas speelden: »Entre-temps Audenaerde, dont presque toute la magistrature appartenait à la religion réformée, s'était alliée à la ville de Gand et soutenait la faction d'Hembise". Jor. François Cabillau, heere van Mullem, werd toen schepen, 1579 oppervoogd, 80 en 81 burgemr, en komt in 82, toen de wet 8 July bij brieven van Parma vernieuwd werd, noch later, niet meer onder den magistraat aldaar voor. — »De familie Cabilliau of Cabeliau was eene aanzienlijke te Yperen" (hervormd en roomschgezind). H. Q. Janssen, De herv. vlugtel. v. Yper. in Engel. (Bijdr. t. d. Oudhdk. en Gesch., inz. v. Zeeuwsch-Vlaand. II).

die ter hueren ende te koopen hingen, in alle de straeten van de stad". (De Jonghe, a. w. II, 470; vgl. Te Water, Herv. kerk te Gent, 96—99; H. Q. Janssen, Kerkherv. in Vlaand., 213, te Brugge II, 225, 57).

M⁰.

Semeyns (XXXIX, 316). In de Croniek van Enkhuizen, van Centen en Brandt, vindt men vele bijzonderheden over dit geslacht. Ook de wapens op de uitslaande wapenkaart. Deze worden ook beschreven in Rietstap's Armorial. Onze geslachtslijst heeft: Jesajas Semeyns huwt Jozina de Haan (geb. 18 Dec. 1737).

BOEKENOOGEN.

v. Wely-Hackfort (XL, 440). Christina Hackfort (niet van H.) was dr v. Olivier, schepen in 1510, '21, '27, burgemr '18 — van Arnhem, † 11 Sept. '43 (begr. te Nijmegen met deze vier kwartieren: Hackfort, Vaeck, Delen, Steenbergen, zn v. Alard bij Elisabeth Vaeck), en van Stina Ridder (niet, de Ruiter), dr v. Wijnand bij Aleid v. Baerle. Hare moeders kwart. waren Ridder, Baerle, Welderen, N. (in rood leeuw v. goud). Zie Fahne, Denkm. u. Ahnent. des Geschl. Mumm, bl. 61; d'Ablaing v. G., Rp van Veluwe, bl. 130, en Herald. Bibl. 1883 bl. 188, 9.

Zutfen. H. M. WERNER.

De lelie als wapenfiguur (XL, 63 noot). Ofschoon geheel beamend wat de heer Rietstap in zijn Handbk der Wapenk. omtrent den vermoedlijken oorsprong dezer wapenfiguur in het midden brengt, dient toch te worden opgemerkt, dat de oorsprong der lelie, als symbool van het koningschap, als oude type van ornementatie, enz., veel ouder is dan de Frankische werpspies, en wel van Egyptische, Perzische, Arabische en Assyrische afkomst; bepaald als dusdanig tijdens de eerste Kruistochten uit het Oosten naar Europa overgekomen, waaruit later de lelie als wapenfiguur geboren werd, waarschijnlijk ten tijde van Lodewijk VII, die in 1137 op den troon kwam; men vindt althans de lelie (fleur de lis) op zijne munten en in zijn contra-zegel.

Fleur de lis beteekent: fleur de roi; li (celtisch) is in het Fransch

roi, souverain, enz. Zie over een en ander breedvoerig »Recherches sur l'origine du blason et en particulier sur la fleur de lis" par Adalbert de Beaumont, avec 22 Pl., Paris 1853.

Zutfen. H. M. WERNER.

VRAGEN.

v. Velpen. Is er eene familie van dezen naam gesproten uit v. Wijck? Jan v. Wijck Janszn beleend 14 Mei 1432 te Doorn met land, dat Claes Gijsbertszn v. Velpen gehad heeft en door diens dood vrij kwam. De zoon van Jan *v. W.* gend Gijsbert Jansz *v. Velpen* [1]) wordt er meê beleend St. Paulus-avond 1438. Johan v. V. na doode zijns vaders Johan v. V. beleend met land te Neêrlangbroek 8 Nov. 1484, was misschien een kleinzoon. (Uit de Gaasbeeksche leenen).

v. Wely. Rutger v. W. verkoopt in 1495 met zijne vrouw eenig land in Reijnssem (d. i. Rhineshem a° 855) = Randwijk (vgl. Nom. Geogr. Neerl. III). Wie toont mij aan, dat Hendrik v. W., geb. omstr. 1640, tot vader had Dirk v. W., die in 1636 als voogd over zijns broeders kinderen te Hemmen wordt vermeld. Had Hendrik wellicht eenen zoon genaamd Dirk, dan laat hij zich denklijk aansluiten aan het lijstje van *Nav.* XL, 440, omdat de kinderen gewoonlijk den voornaam huns grootvaders ontvingen.

B.

Wapens. Welke zijn die van Baltus, v. Brieving, Holster, Gerardus, Mans, Marcelisse, Peterse, Timmermans; van welke familiën verschillende leden in de 17de en 18de eeuw woonden in Gorinchem en omstreken.

D. V. H.

---

1) Zou niet òf v. Wijck òf v. Velpen op de plaats van herkomst oogen? Wijk = Wijk-bij-Duurstede (als in de nabijheid van Doorn gelegen), Velpen = Velp (bij Arnhem?)? RED.

GESCHIEDENIS.

Doetinchem (XL, 14). Van Sweten was in de 16e eeuw een schepengeslacht ter plaatse.

KREMER.

Doetinchem (XL, 545, noot 1). In het »Algem. Nederl. Familieblad'' 1890 n⁰ 2 en 3 vindt men eene lijst der oudst-bekende schepenen van Doet., verzameld uit de schepenakten, aanvangend a⁰ 1437. — De *Nav.* ibid. bl. 398 genoemde Georgius Molnerus (v. Moln) staat ibid. XXVII, 423 als Georgius Mollerus vermeld.

J. A.

JACQUES LE ROY,

BARON DE BROECHEM ET DU SAINT-EMPIRE,

HISTORIEN BRABANÇON,

ET SA FAMILLE.

Vervolg van *Nav.* XL, 458.

CHAPITRE II.

Le 1er février 1605, maître Jean le Roy, licencié en droit et auditeur au régiment Chalon, chargea, devant le magistrat d'Anvers, le chevalier Antoine de Berchem, échevin de cette ville, de transporter à son frère Jacques II une maison, avec jardin, etc., provenant de la succession de leur père. Le 7 du même mois, Anne, Jacques et Jean le Roy vendirent, de concert avec leur oncle Philippe, tuteur de son neveu Laurent, à Paul Bevers, facteur en grains, et à sa femme, Sara van *Scrieck*, une maison dite *den Keijser*, sise, à Anvers, *in der Nieuwstadt*, *aen den Zeeuwschen Corenmerckt*. Cette maison leur était dévolue du chef de leur père qui en avait hérité une part de Melchior Crol, et acquis une autre part de Gilles, Anne, Charles et maître

Lambert Crol [1]). Jacques II le Roy était à cette époque *commissaire général des salpêtres et poudres au service de Leurs Altesses les Archiducs Albert et Isabelle.* Le 2 mai de la même année, il donna ses pouvoirs à Gaspard van Hoorne, avocat au grand conseil de Malines, à l'effet de recevoir pour lui le capital d'une rente hypothéquée sur des biens situés *op den Berthoulhof*, dit *Nijeulant*, près de Malines. Cette rente dépendait de la succession de sa grand'mère maternelle, Anne van der Capellen, veuve de Jean Gommersbach. Le partage des biens de celle-ci avait été effectué le 5 octobre 1600. Jean le Roy en avait cédé sa part à son frère Jacques, le 20 septembre 1602. Le 21 mai 1605, Anne le Roy, assistée de son tuteur *ad hoc*, le chevalier Antoine de Berchem, l'auditeur Jean le Roy et Philippe le Roy, ce dernier agissant en qualité de tuteur de son neveu Laurent, cédèrent à Jacques II la propriété avec les poudrières au Steenborgerweert, ayant alors une étendue de 40 *mesures* [2]). Le 13 août suivant, Jacques constitua, en vertu du testament de son père, à sa parente (*nicht*) Hélène Visschers la rente viagère de 12 fl. Carolus, *omme heur vrientschappe te doene* (A.) [3]).

Le 3 octobre de la même année, nous rencontrons Jacques en compagnie de Herman Spruijt, comme *toesienders* sur les biens des enfants de feu Charles Crol et de feu Martine van Zeijst. Le 18 du mois suivant, il constitua, de concert avec son oncle Philippe, à sa soeur Anne une rente, en conformité du testament de son père (A.).

En cette année, Jacques eut à soutenir, dans sa propriété de Steenborgerweert, une attaque des troupes de Maurice de Nassau qui cherchait à s'emparer d'Anvers. Ce fait d'armes est consigné dans un acte passé le 20 février 1619. Il est mentionné dans la déclaration de noblesse dépêchée à la famille, en 1671, par les rois d'armes Pierre Albert de Launay et Robert d'Andelot.

---

[1]) Cet acte établit parfaitement la filiation des quatre enfants de Jacques Ier le Roy.

[2]) Cet acte établit aussi la filiation des quatre enfants; seulement, la 3e femme de Jacques Ier y est nommée à tort *Catherine van der Voirt.* La pâleur de l'encre avec laquelle ce nom a été écrit, permet toutefois, de constater qu'on l'avait d'abord laissé en blanc et que ce n'est qu'après coup que l'on a comblé la lacune.

[3]) Par son testament du 10 octobre 1618, Hélène Visschers (*Svisschers*) institua pour son héritière universelle, sa parente Anne le Roy, fille de Jacques II et de Jeanne Maes (A., reg. de l'année 1632, f° 6).

Jacques II le Roy épousa, à Anvers (St Georges), le 21 avril 1607, *cum consensu Reverendissimi Domini* (l'évêque) *et dispensatione duarum proclamationum tempore clauso*, Jeanne Maes, fille de Guillaume, aumônier de la ville d'Anvers, seigneur foncier de Ranst et de Millegem, en partie, propriétaire du château de Zevenbergen, à Ranst, et de Marguerite van den Nieuwenhuijsen, qui était fille de messire Dominique et de Lucie Gevaerts. Le père de celle-ci, Hubert Gevaerts, avait été conseiller de la reine-douairière de Hongrie, Marie, archiduchesse d'Autriche [1]).

Le 21 octobre 1625, Jacques le Roy releva, par suite d'achat de Marie van (den) Nieuwenhuijse(n), veuve de messire Henri van der Cluysen et tante de sa femme, une rente féodale, hypothéquée sur la seigneurie de Dommelen et deux moulins à eau dans cette localité (B.).

Sa femme était soeur du fameux Jean Maes, seigneur du comté de Cantecrode, de Mortsel, d'Edegem, de Luijthagen, etc., qui avait reçu ces biens, le 5 mai 1616, par achat de François Thomas Perrenot de Granvelle, dit d'Oiselet, comte de Cantecrode. A cette cession, celui-ci avait mis la condition de porter seul le titre de comte de Cantecrode. Lorsque, en vertu d'un décret du conseil de Brabant, lesdits biens de Jean Maes avaient été vendus à Philippe Godines (17 avril 1627), Jacques II le Roy protesta devant la cour féodale de Brabant contre cette aliénation et revendiqua les fiefs au nom de sa femme, comme proche parente du vendeur (18 avril 1628). Cette démarche resta, toutefois, sans succès (B.).

Le 19 août 1630, Jacques II prit en engagère la haute, moyenne et basse juridiction du village d'Herbais, sous Piétrain, moyennant 500 florins, payés en sus de 573 florins 1 sol, somme d'une première engagère, de 1561, en faveur de Thileman van Wonckele (relief du

---

[1]) Les témoins du mariage de J. le Roy et de Jeanne Maes furent: Guillaume Maes, seigneur *en* Ranst, et Philippe le Roy. Guillaume Maes mourut le 12 novbr. 1616; il fut enterré, auprès de sa femme (décédée le 10 octbr. 1610), à Anvers, dans l'église St Georges. Leur épitaphe armoriée est reproduite dans les *Inscr. funér. de la prov. d'Anvers.* — Dominique van den Nieuwenhuijsen, marié en secondes noces à Marie van Gameren, décéda le 10 novbr. 1581; il gît à Bois-le-Duc, dans l'église des Dominicains. — Ces van den Nieuwenhuijsen blasonnaient: d'argent au lion de sable, armé et lampassé d'or.

4 novbr. suivant). Plus tard, le 20 janvier 1644, il acheta du fisc cette juridiction définitivement, moyennant 2500 livres de gros, monnaie de Flandre, payées en sus de la somme versée pour l'engagère (B.).

C'était un homme capable et qui fit sa fortune en passant par tous les rangs de la hiérarchie administrative. Il entra, en 1604, au service du roi d'Espagne, en qualité de commissaire général des salpêtres et poudres pour l'artillerie aux Pays-Bas. Plus tard, il devint auditeur de la Chambre des comptes du Brabant. En cette qualité, il reçut le 1er mars 1610, de même que ses collègues Bocxhorn, van der Smessen et de Zoete, conformément à une ancienne coutume, 9 livres de sucre, 15 livres de figues, 12 livres de raisins secs, 60 harengs saurs, 8 livres de riz, 8 livres d'amandes, 8 livres de corinthes, 8 livres de prunes et 8 livres de dattes, que les fermiers ou collecteurs des péages d'eau (*grooten Watertol*) avaient à fournir annuellement aux auditeurs de la Chambre des comptes à l'approche du carême. Le président et les conseillers recevaient les mêmes denrées, mais en plus grande quantité (C. 178, p. 60).

Une autre redevance bizarre était due par l'écoutète d'Anvers, nommé aussi margrave ou marquis du pays de Rijen. Ce fonctionnaire était tenu de fournir à la Chambre, pour le carême, des provisions de harengs. En 1626, l'écoutète, qui était alors le fameux Henri de Varick.... il possédait, du chef de sa femme, Anne Damant, la châtellenie ou vicomté de Bruxelles.... semble n'avoir pas mis tout le zèle désirable à satisfaire ceux de la Chambre des comptes. Une première réclamation, du 25 février, envoyée *par express*, était restée sans succès. Trois jours après, la Chambre adresse une lettre indignée à Varick qu'elle appelle *Tres cher seigneur et especial amy*.... et dans laquelle elle lui avoue être *fort esmervelliez* de n'avoir pas encore reçu *son ancien et immemorial emolument de harancx de ce present quaresme.* Elle ajoute que la disette de harengs ne pouvait aucunement servir à Varick d'excuse pour se soustraire à ses engagements et qu'au besoin elle se contenterait volontiers de l'équivalent en espèces. Le 3 mars, il arrive de la part du débiteur négligent un envoi, accompagné de la lettre originale que voici:

»Messieurs, comme je n'ay sceu recouvrer viande de *caresme salée*, je vous envoye *celle qui est sucrée*, a sçavoir *trente pains de sucre*,

vous priant les vouloir prendre de bonne part, comme de celluy qui se dict, Messieurs, Votre serviteur tres humble

Henry de Varicq (C. 179, p. 20).

Voici les traitements annuels alloués, à cette époque, aux fonctionnaires de la Chambre des comptes: au président 925 livres artois; aux conseillers 825; aux auditeurs 610.

En 1617, l'auditeur le Roy fut chargé par le conseil des finances de renouveler la loi ou échevinage de Berchem-Sainte-Agathe, village dont la juridiction venait d'être rachetée du baron de Chassey (E. B. [1]) I, 346).

Par suite du décès de François Verleijsen, conseiller et maître ordinaire de la Chambre des comptes, Jacques le Roy fut investi, en 1618, de la place de celui-ci (B., reg. 405, f° 67).

Après la mort du roi d'Espagne, arrivée le 31 mars 1621, le Roy reçut, de même que les autres membres de la Chambre, 14 aunes de la meilleure *baye* [2]), pour des vêtements de deuil. Peu de temps après, pour le deuil de l'archiduc Albert, décédé le 11 juillet 1621 [3]), on lui attribua 16 aunes de la même étoffe. La dépense de ce chef fut de 40 livres.

Le 14 octobre 1626, le conseil des domaines et finances chargea messire Henri de Croonendael, chevalier, conseiller et greffier des finances, et le conseiller le Roy d'examiner la reddition de comptes de Melchior van den Cruijce, chevalier, receveur général des aides de Brabant.

Le président Alexandre Madoets ayant passé de vie à trépas le 14 décembre 1627, le bruit courut que des personnes étrangères à la Chambre postulaient la place du défunt. Emu de cette nouvelle, le collège adressa, le 17 du même mois, à l'Infante une requête par laquelle il la supplia de conférer la place vacante à un membre de la

---

[1]) Par ces initiales, nous entendons désigner l'ouvrage intitulé *l'Histoire des environs de Bruxelles*, par Alph. Wauters.

[2]) *Baie* ou *baye*, une étoffe semblable à la serge ou à la bure (*Diction. wallon* de Grangagnage).

[3]) A l'âge de 61 ans, 8 mois et 1 jour. — Dans sa *Relation de la pompe funèbre de l'archiduc Albert*, Butkens mentionne le conseiller Jacques le Roy parmi les personnages assistant aux funérailles de ce prince (*Trophées*, Supp. I, 119).

Chambre. La mort du conseiller Jean van der Stegen, survenue le 26 octobre 1630, offrit au collège une nouvelle occasion de prier la gouvernante de disposer en faveur d'un des conseillers en fonctions, de la place de président, restée inoccupée jusqu'alors (29 octobre). A quelque temps de là, celle-ci fut accordée au conseiller le Roy.

Pour le deuil de l'archiduchesse Isabelle, morte le 1er décembre 1633 [1]), le président le Roy, les conseillers et les auditeurs de la Chambre des comptes reçurent chacun 16 aunes de la meilleure *baye*, à raison de 3 fl. l'aune [2]).

Pour remplacer la gouvernante défunte, la couronne désigna six gouverneurs provisoires, savoir: le marquis d'Aytona, l'archevêque de Malines, don Carlos Coloma, le duc d'Aerschot, le marquis de Fuentes et le comte de Feyra. En sa qualité de chef de la Chambre des comptes, *messire Jacques le Roy*, *seigneur de Herbaix,* souhaita la bienvenue à ces hauts personnages, à l'exception du duc d'Aerschot, séjournant alors en Espagne (24 décbr. 1633).

Le marquis d'Aytona ayant été nommé gouverneur et capitaine-général des Pays-Bas, en l'absence de S. A. le Cardinal-Infant, don Ferdinand, frère unique du roi, appelé définitivement à ces fonctions élevées, le président le Roy lui exprima les félicitations du collège (31 janvier 1634).

Le 6 novembre de la même année, il eut l'honneur de présenter ses souhaits au Cardinal-Infant lui-même, *sur le subiect de sa venue en ces pays.*

En 1645, époque de détresse financière du fisc, le gouvernement chargea les monts-de-piété de contracter un emprunt de 600,000 florins. Des négociants anversois se déclarèrent prêts à procurer les fonds. Pour appuyer le crédit des monts-de-piété, le gouvernement eut recours à un moyen bien caractéristique pour l'époque. Par l'organe du marquis de Castel-Rodrigo, il fit des instances auprès des fonctionnaires des collèges administratifs et judiciaires pour qu'ils se portassent caution, dans la mesure de leurs fortunes personnelles, pour une partie de l'emprunt à contracter. Le président le Roy remit alors

---

[1]) Agée de 67 ans, 3 mois, 18 jours.

[2]) C., reg. No 179, fos 31, 43, 80, 98, 134 et 142.

une déclaration par laquelle il se constitua garant du gouvernement à concurrence de 6000 fl. [1])

Voici, en fac-simile, la signature de ce personnage:

L'arrivée de Jacques II à des positions élevées ne pouvait manquer de lui attirer des distinctions de toute nature. Déjà sa nomination de conseiller lui avait valu, implicitement, la noblesse personnelle. L'année 1639 lui réserva de nouveaux honneurs. Il y avait alors 35 ans que le Roy s'était consacré au service de la couronne. Par lettres-patentes, données à Madrid, le 27 août, le roi Philippe l'éleva, sur l'avis favorable de son frère, le Cardinal-Infant, à la dignité de chevalier [2]). Cette distinction lui fut accordée *pour la bonne relation que faict nous a esté.... ensemble des bons, fidels et agreables services, qu'il nous a rendu par l'espace de trente cincq ans, les dix premiers comme commissaire general des salpetres et pouldres pour nostre artillerie esdits Pays-Bas, et les vingt-cincq années restantes en ladite Chambre des Comptes, s'estant en tout honorablement acquicté de son debvoir a nostre entiere satisfaction, pour ces causes et afin de le stimuler d'avantaige*... Quant aux armes du nouveau chevalier, il n'en est pas question (C., 145, f° 176 v°).

A en croire ces lettres-patentes, le Roy aurait donc été commissaire général des salpêtres et poudres de 1604 à 1614 et serait entré alors à la Chambre des comptes. C'est là une erreur évidente! En effet, nous avons démontré qu'il était déjà auditeur de ce collège en 1610.

---

[1]) C., reg. N° 179, f°s 100, 101, 104 et 154.

[2]) Celui qui est l'objet de cette distinction est qualifié dans ce document de *nostre cher et feal Jacques le Roy, seigneur de Herbais, conseiller et President de nostre Chambre des Comptes en Brabant.*

Par de nouvelles lettres du 16 octobre 1649, le roi d'Espagne permit au chevalier le Roy de faire supporter ses armes *'d'argent à la bande de gueules*, par deux aigles d'argent, becquées et *armées* (!) de gueules, et de remplacer par une couronne le bourrelet de son casque.

Ce monarque l'autorisa, le 12 décembre 1650, *à faire blasonner les dites aigles d'or, au lieu d'argent*, attendu que des supports d'argent *ne porteroient a ses armes le lustre qu'ils feroient s'ils etoient blasonnés d'or* (B. R., C. G., Portef. 628). Etranges idées héraldiques que celles qui avaient cours de ce temps-là!

En date du 12 avril 1653, le roi lui permit d'écarteler ses armes de celles de la famille de Dreux: échiqueté d'or et d'azur, à la bordure de gueules, et de faire tenir par chacun des supports une bannière, celle de dextre aux armes de le Roy, celle de sénestre aux emblèmes de Dreux. Toutefois, par lettres du 14 mai de l'année suivante, le Roy fut *autorisé* à reprendre ses armes primitives et à en orner aussi la bannière de sénestre.

Nous avons dit plus haut notre avis sur les motifs de cette dernière modification du blason de Jacques.

* * *

Jacques le Roy et son beau-frère Jean Maes, seigneur de Mortsel, etc., furent exécuteurs testamentaires de Guillaume Maes, leur beau-père et père respectif. En qualité de mari et tuteur de Jeanne Maes, le premier transporta, en 1621, devant le magistrat d'Anvers, au nom des héritiers Maes, aux héritiers de Gilles Hooftman la maison dite *Rodes*, sise près de *Sint Peters Brugge*, à Anvers. Cet immeuble, mis en vente après la mort de Hooftman, avait été acheté, le 25 mai 1594, par Guillaume Maes, en son propre nom, mais des deniers des héritiers et, depuis, Maes avait toujours transmis à ceux-ci les produits de la propriété. Outre Jeanne, les enfants et héritiers de Maes étaient: Lucie, veuve de Jean de Bot, aumônier d'Anvers, Marie, veuve de Jean Michielsen, Catherine, veuve de Roland van Hollant, Jean, seigneur de Mortsel, etc., et Marguerite, femme de François de Raet, ancien aumônier d'Anvers, etc. Le partage des biens de Guillaume Maes et de sa femme avait eu lieu le 26 mars 1619 (A.). Une autre fille de ces époux, Geneviève, était religieuse au couvent de Ste Elisabeth, à Bruxelles.

Le 10 mars 1621, Jacques le Roy céda à Godefroid Artssen, mandataire de Christophore Gallé, la propriété du Steenborgerweert, avec les poudrières. L'acte de transport établit qu' elle avait été agrandie, en 1614, par une acquisition faite de l'hôpital de Sainte-Elisabeth, à Anvers (A) [1]).

Il résulte d'une déclaration délivrée, le 27 mars 1625, par Isabelle Maes, douairière de messire Henri Antoine de Marneffe, seigneur de Gesves, que le père de cette dame, Jean, seigneur de Mortsel, etc., avait constitué une rente sur la cense *del Grijet* (60 bonniers), à Beauvechain, provenant de feu Isabelle Everarts, femme dudit Jean et mère d'Isabelle [2]).

Par testament, passé le 14 décembre 1626, devant le notaire Pietquin, ladite douairière de Marneffe, alitée et gravement malade, institua pour ses héritiers universels, son oncle et sa tante, le conseiller le Roy et Jeanne Maes.

Ce dernier fut tuteur des enfants de son beau-frère Roland van Hollant. Le 22 octobre 1625, il autorisa Catherine Maes, mère de ces enfants, à prendre une hypothèque sur les biens de feu Jean Baptiste *van Hollant van Praga*, père de son défunt époux, au quartier de Roulers, à concurrence de la somme apportée jadis par elle à son mariage [3]).

* * *

Jacques II le Roy mourut à Bruxelles, dans sa propriété sise rue d'Isabelle, en Mars 1654. Ses funérailles, présidées par le clergé de Sainte-Gudule, furent célébrées le 28 de ce mois [4]).

---

[1]) C'est à tort que cet acte dit Jacques II fils de Jacques et d'Elisabeth Crol. Comme nous l'avons démontré par plusieurs documents, il était issu du second mariage de son père, avec Anne Gommersbach.

[2]) Minutes du notaire Th. Pietquin, à Bruxelles. — La ferme *del Grijet* avait été achetée, en 1599, à maître Corneille Wijtfliet par Pierre Everarts, qui, plus tard, de concert avec sa femme Elisabeth Bames, en fit don à leur fille Isabelle, lorsqu'elle épousa Jean Maes (voyez Alph. Wauters, *la Belgique ancienne et moderne*, ad vocem Bauvechain). Jean Maes, ancien seigneur de Mortsel, mourut en Italie en 163.; il fut enterré à Lodi (Lombardie). Il n'est donc pas, comme le suppose l'auteur du *Bulletin de la Propriété* (1875, p. 71), identique à ce banquier anversois qui acheta, en 1724, un château à Schooten et qui mourut vers 1740.

[3]) Notaire Pietquin; cet acte qualifie Roland van Hollant de *Jonker*.

[4]) D'après une annotation de Philippe le Roy, seigneur de Broechem, Jacques II serait mort le 14 février.

Il eut au moins douze enfants, savoir :

1° Guillaume, baptisé à Anvers (Notre-Dame), le 10 avril 1608 ; parrain : Guillaume Maes ; marraine : Anne le Roy ;

2° Marie, baptisée dans la même ville (St Georges), le 21 avril 1609 ; elle mourut en bas âge ;

3° Jacques III, baptisé le 5 avril 1610 ; parrain : Jean de Bot ; marraine : Marguerite van den Nieuwenhuijsen ; il semble être mort en bas âge ;

4° Jean, baptisé le 7 septembre 1612 ; parrain et marraine : Jean Maes et Marguerite Maes ;

5° Marie, baptisée à Bruxelles (à Ste Gudule), le 13 août 1615 ; parrain et marraine : Jean le Roy et Marie Maes, qui se firent remplacer par Jean et Lucie Maes. — Elle hérita de sa mère la ferme *del Grijet*, à Bauvechain. — Le 21 février 1640, elle épousa (Ste Gudule) messire Paul François d'Origone [1]) (témoins : le président J. le Roy, Liévin Berens *et alii*), qui était seigneur de Neer-Velp, chef-maïeur de Tirlemont, du 30 avril 1635 jusqu'au 22 janvier 1675, jour de sa mort.

Les époux testèrent le 27 juillet 1665, devant le notaire van Ranst. Vers la fin de sa vie, P. F. d'Origone semble avoir eu des embarras financiers, et ses héritiers n'acceptèrent sa succession que sous bénéfice d'inventaire. Sa veuve fit emprunter par un de ses fils, Zeger, de Suzanne Locquet, à Anvers, la somme de 3000 fl. et lui engagea, en garantie, la seigneurie de Neer-Velp (le 13 septbr. 1677). Moyennant 3150 fl. payés en sus du prix d'achat, les héritiers transportèrent ce fief, le 15 février 1680, devant le conseil de Brabant, à Denis Wilmaers, qui le releva le 23 du mois suivant (B.).

D'après le monument funéraire, dans l'église de Rijmenam, de Jacques Octave d'Origone, seigneur d'Hollaken (à Rijmenam), Busermate, etc., et de sa femme Claire Barbe Marie de Caluart, dite de Sassigny († le 16 octobre 1714), les quartiers des époux d'Origone-le Roy étaient :

---

[1]) D'après le fragment généalogique de Mr le colonel de Patoul, d'Origone était veuf, en premières noces, de Marie Christine Coulez. — Les armes de la famille d'Origone sont : d'azur au chêne d'or, portant des glands du même.

Origone, Wiflet, Origone, Pahaud-Crehen ; le Roy, Maes, Gommersbach, Nieuwenhuijsen [1]) ;

7° Marguerite, baptisée à Bruxelles (Ste Gudule), le 21 septembre 1617 ; parrain : Laurent le Roy, remplacé par Jean Baptiste Lamberts, licencié en droit ; marraine : Lucie Maes ;

8° *Ignace, dont il sera question plus loin* ;

9° François, baptisé à Bruxelles (Ste Gudule), le 21 avril 1624 ; parrain : François de Kinschot, conseiller et trésorier-général des finances ; marraine : Elisabeth Maes, *vidua de Geves* ;

10° Laurent, baptisé à Bruxelles (Ste Gudule), le 15 août 1625 ; parrain : Laurent le Roy, remplacé par Jacques le Roy ; marraine : Catherine Maes ;

11° Théodore, baptisé à Bruxelles (Ste Gudule), le 10 janvier 1628 ; parrain : Théodore Fierlants ; marraine : Marie de Raedt ; il devint chanoine à Ste Waudru, à Mons.

12° Anne [2]) ; le 4 novembre 1625, elle donna, devant le notaire Pietquin, ses pouvoirs à son frère naturel Philippe pour recevoir le capital d'une rente. Elle chargea, le 23 octobre 1632, devant le notaire Jean Verhagen, à Bruxelles, ledit Philippe de toucher pour elle le capital d'une autre rente, ce qui eut lieu devant le magistrat d'Anvers le 3 du mois suivant (A.). Par son testament du 10 octobre 1618, sa parente Hélène Visschers l'institua pour son héritière. — Anne pourrait bien être cette Anne Françoise le Roy qui fut enterrée à Broechem, le 30 septembre 1675.

CHAPITRE III.

Ignace le Roy précité, fils de Jacques II et de Jeanne Maes, naquit à Bruxelles et y fut baptisé, dans l'église Sainte-Gudule, le 22 août 1620. Messire Jean Lamberts et Damlle Catherine Maes le tinrent sur les fonts.

---

[1]) Aug. van den Eijnde, *Choix d'inscriptions et de monuments funéraires de Malines et de ses environs.* — Armes ; *le Roy* : la bande ; *Maes* : les trois têtes de cerf, brisé en coeur d'une étoile ; *Gommersbach* : une fasce ondée (sic!) ; *Nieuwenhuijsen* : le lion.

[2]) N'ayant pas découvert l'acte de baptême de cette Anne le Roy, nous la mentionnons après ses frères et sœurs. Il est toutefois évident qu'elle n'était pas la plus jeune des enfants de Jacques II.

Il fut immatriculé le 14 janvier 1639 à l'université de Louvain parmi les *porcenses divites* (pédagogie du Porc).

Il épousa, à l'église paroissiale de Schaerbeek, devant le curé de Ste Gudule, le 17 juin 1649, Suzanne Catherine Nijs [1]), baptisée à Bruxelles (Ste Gudule), le 12 juillet 1628, et qui mourut le 28 septembre 1662 [2]). Elle était fille de messire Godefroid Nijs et de Marie de Prince (ou Prins). A l'occasion de son mariage, Ignace reçut de son père la seigneurie d'Herbais. Par lettres-patentes du 9 décembre 1649, le roi Philippe de Castille lui céda, *a tiltre d'achapt absolu*, la haute, moyenne et basse juridiction de Tourneppe, au quartier de Bruxelles; le prix de vente fut de 4800 livres, en sus du prix de l'engagère, s'élevant à 4000 livres. L'investiture de ces deux seigneuries n'eut, toutefois, lieu que le 18 septembre 1657 (B.). Ignace le Roy fut mis en possession de Tourneppe par Henry Wijtvliet, conseiller et procureur-général du Brabant, devant l'échevinage de ce village (9 janvier 1650). Cette cérémonie se fit en présence des habitants après la célébration d'une grand'messe. Le lendemain, le nouveau seigneur releva les échevins et le greffier de leur serment envers Nicolas de Varick, seigneur d'Huijssinghen, etc., ci-devant seigneur de Tourneppe, et institua un nouveau magistrat [3]).

Ignace le Roy construisit à Tourneppe un château, *orné d'une très belle fontaine*, dit l'historien Jacques le Roy. Il vendit Herbais à don Diego de Bohorques, seigneur de Geest-Saint-Remy, mestre-de-camp, gouverneur de Stevensweert et premier comte de Saint-Remy, qui annexa Herbais et Piétrain à son nouveau comté [4]).

Comme son père, Ignace entra à la Chambre des comptes; il fut maître et conseiller de ce collège de 1655 à 1667, et, depuis, prési-

---

[1]) Portant d'argent au chevron de gueules, accompagné de trois trèfles de sinople.

[2]) Les témoins du mariage, du côté d'Ignace, furent son père et son frère (naturel), le conseiller des finances (Philippe) le Roy. — Le 29 novbr. 1668, Marie Anne et Isabelle Nijs relevèrent, par suite de la mort de leur sœur Susanne Catherine, une rente hypothéquée sur le château et la seigneurie de Facuwez (B.)

[3]) Greffes scabinaux; arrond. de Bruxelles, reg. N° 7133; Arch. générales du royaume.

[4]) Pour plus de détails, on peut consulter Alph. Wauters, *la Belgique ancienne et moderne*, ad vocem *Geest-Saint-Remy*.

dent, après avoir déjà occupé la chaire de la présidence *ad interim* durant une maladie du chevalier Jacques van Parijs, seigneur de Merxem et de Dambrugge, qui avait succédé à Jacques le Roy [1]). Il obtint le titre de chevalier par lettres-patentes du 25 janvier 1655.

En qualité de mandataire de Marie Anne Nijs, femme de Zeger François d'Origone, Ignace acheta, le 10 octobre 1661, des héritiers de Marie de Helt, la forêt de Kesterbeek (E. B. III, 725).

Il avait hérité de la maison paternelle, à Bruxelles, rue d'Isabelle. En face de cette maison, *derrier la muraille de la fontaine*, il existait *une petite tour du vieulx rampars, y restée inutile depuis la fabrique de la ditte rue.* Ignace avait pris possession de cette tour *pour s'en servir pour remise d'une carosse des champs, quoy qu'avec beaucoup d'incommodité,* car elle n'était *couverte que d'une voulte, la pluspart exposée a l'air et partant incapable de garantir le lieu contre la pluie.* Avant de faire le frais d'une nouvelle toiture, Ignace adressa au conseil des finances une requête pour obtenir cette tour *en arrentement perpetuel.* Par lettres du 10 avril 1663, le conseil lui accorda *la propriété et usage* de la tour, moyennant un *cens irredimible* d'un chapon (C. 147).

En sa qualité de conseiller et président de la Chambre des comptes, Ignace touchait un traitement annuel de 1000 livres artois, et 409 livres 8 escalins, à titre de pension *ende verdieren van emolumenten.*

Il mourut en 1667 et fut enterré à Sainte-Gudule, le 1er septembre. En vertu d'un ordre spécial de *Son Excellence* (le gouverneur-général), on paya à ses héritiers pour l'année de service, expirant le 30 septembre de cette année, la somme de 1409 livres 8 sols, *alhoewel hij soo lange niet en heeft geleeft.* Messire Lamoral van den Berghe lui succéda dans sa charge de président (C. 4337, f° 362 v°).

* * *

D'Ignace le Roy et de Susanne Catherine Nijs, nous ne connaissons que deux enfants, savoir:

---

[1]) Butkens, *Trophées*, Suppl. I, p. 208. — Le 5 juillet 1655, le président van Parijs transporta la seigneurie de Merxem-Dambrugge à son fils Philippe, conseiller et receveur-général au quartier d'Anvers, qui avait épousé (par contrat de mariage passé le 10 juin 1655, devant le notaire Gaspard van IJsendijck) Claire Jeanne Rubens, fille du grand peintre et de sa seconde femme, Hélène Froment (B.).

1° Jacques *Landelin*, dont nous parlerons plus loin, et

2° Jacqueline Françoise, qui naquit en 1651 ; elle fut baptisée à Bruxelles (Ste Gudule), le 24 novembre ; parrain : Théodore le Roy, chanoine à Ste Waudru, à Mons, remplacé à la cérémonie par Paul François d'Origone ; marraine : Elisabeth Lucie Nijs. Cette enfant mourut l'année suivante ; elle fut enterrée le 3 juillet ; son acte de décès, ou mieux dit d'enterrement, porte : *comende van achter den nieuwen Cleijts.*

* * *

Jacques *Landelin* fut baptisé (à Ste Gudule) le 15 juin 1650 ; ses parrain et marraine furent le président Jacques le Roy et damlle Marie Anne Nijs.

Le 23 février 1668, *Dominus Landelinus le Roy*, *nobilis Bruxellensis*, fut immatriculé à l'université de Louvain parmi les *Falconenses* (pédagogie du Faucon) [1].

Il fut investi de la seigneurie de Tourneppe (relief du 1er février 1668), que ses tuteurs administrèrent pour lui pendant sa minorité. Au nom de ceux-ci, sa tante Marie Anne Nijs assermenta, le 4 mai 1669, Jean Antoine van Schoonbeke, succédant à feu son père Jean en qualité de maïeur de Tourneppe [2].

Landelin le Roy épousa sa cousine Anne Jeanne d'Origone [3], qui lui apporta, entre autres biens, la ferme *del Grijet* à Bauvechain.

Le 25 avril 1692, il renouvela pour lui-même et ses co-héritiers du chef de sa mère le serment féodal relatif à une rente hypothéquée sur les seigneuries de Facuwez, de Hamme et de Sart ; il reconnut, en même temps, être remboursé du capital de cette rente. — De concert avec sa femme, il greva la seigneurie de Tourneppe d'une hypothèque de 5000 fl. qu'il avait empruntés à Anne Catherine Nocetti, veuve de Gilles Dominique de Pape, conseiller au conseil de Brabant et garde-chartes du roi. Le 30 septembre 1698, il fut investi de biens à Meldert, provenant de la succession de sa grand'mere, Jeanne Maes (B.).

---

[1] Matricule de l'université de Louvain ; Arch. générales du royaume.

[2] Greffes scabinaux cités.

[3] Fille de Paul François et de Marie le Roy.

Le château de Tourneppe ayant été incendié par les troupes françaises, Jacques Landelin le Roy le fit reconstruire plus somptueux qu'il ne l'avait été auparavant [1]). Le nouveau château a été reproduit par Jacques le Roy, dans plusieurs de ses ouvrages. La gravure est ornée, au haut, des armes de la famille le Roy: d'argent à la bande de gueules; cimier: *un vol de l'écu;* supports: deux aigles, tenant chacune une bannière aux armes. Le manoir se compose d'un corps-de-logis quadrangulaire; le perron d'entrée est surmonté d'une tourelle ornée d'un cadran solaire et couverte d'une toiture bulbeuse. On arrive à l'avant-cour par une poterne, ornée des armes de le Roy et de Nijs et précédée d'un pont-levis. En-dehors de ce dernier et des fossés, rien ne décèle un caractère féodal à cette demeure.

Jacques Landelin devint aussi seigneur de Kesterbeke et de Rilleroij (B. 379, p. 522). Il vendit Tourneppe au chevalier Pierre Fariseau, seigneur de Steenockerzeel, Humelgem, Wambeke, Rollant, etc., et à sa femme Catherine Robijns (r. du 27 janvier 1701). Ces époux se rendirent aussi acquéreurs de la seigneurie de Kesterbeke (B.).

Jacques Landelin mourut avant le 4 octobre 1715, car un acte de cette date cite sa femme comme étant veuve.

Nous ne lui connaissons qu'un fils:

Charles François Martin, qui, en compagnie de sa mère, figure dans l'acte précité de 1715, comme seigneur de Hautegrange. Il céda à Pierre Fariseau, moyennant 5000 fl., la forêt de Kesterbeke (14 juillet 1705), et de concert avec sa mère, à Herman Everaert et à sa femme, Anne Goidtsenhove, une maison, avec jardin, verger et des terres à Meldert, au lieu dit *ter Mienen* (3 février 1713; B.) [2]). Il vendit ensuite, avec le consentement des autres intéressés, la ferme *del Grijt* aux jésuites de Tongres [3]).

(*Wordt vervolgd*).

---

[1]) Jacques le Roy, *Castella et Praetoria*, etc., *Grand Théâtre Profane*, etc.

[2]) Cette propriété provenait de la succession de Jeanne Maes.

[3]) A. Wauters, *La Belgique ancienne et moderne.*

OUDHEID-, MUNT- EN PENNINGKUNDE.

Barlheze (XL, 475). De afleiding, welke t. a. pl. van dezen straatnaam gegeven wordt, kan onmogelijk juist zijn, omdat volgens onze taalwetten Barlheze niet uit Beleese of Bleese kan spruiten; wel kunnen, of liever moeten zich beide laatstgenoemde vormen uit Barlheze ontwikkeld hebben. Barlheze, — de oudste, mij bekende vormen zijn Barleheze en Berleheze, — is klaarblijklijk eene samenstelling van Barle en heze, dat o. a. voorkomt in Beelheeze, enz., vgl. *Nav.* XXXIX, 41, 481. De vormen Belèze en Blèze hebben zich geleidelijk uit Berleheze ontwikkeld; *rl* assimileerde zich tot *ll*, en dus ontstond Be(l)leheze, evenals »schie(l)lijk" uit »schierlijk" [1]). Door syncope der *h* [2]) ontstond uit Be(l)leheze de vorm Be(l)leeze, 't Zutfensche Belèze [3]); waaruit weder door syncope der *e* [4]), Blèze.

Zutfen. J. GIMBERG.

De Pol, enz. — te Dreumel, in 1535 en 1602 vermeld als »adelijke hofstad", alwaar in de buurt ook de Megenberg zal gelegen hebben (zie *Nav.* XXVI, 567, 8), is, — blijkens het keurig uitgevoerde kaartje 16de eeuw in de kostelijke, door den heer James de Fremery (op Ouwendijck, bij 's-Gravenzande) onlangs bezorgde uitgaaf [5]) van het

[1]) Het Middelned. »schier" heeft dezelfde beteekenis als ons »schielijk".

[2]) Zie eene menigte voorbeelden van syncope der *h* in Jan Te Winkel's »Gramm. Figuren". [3]) *è* als in 't Fransche *père*. [4]) Zie eene menigte voorbeelden van syncope der *e* in Jan Te Winkel's a. w.

[5]) Bij denzelfden uitgever, Martinus Nijhoff te 's Gravenhage, verscheen in 1888 van dezen auteur »De Abten van Mariënweerd" (gr. 8vo, *f* 1.25). Eene »Nalezing" op laatstgenoemd werk maakt het Aanhangsel dezer uitgaaf van het Cartularium uit. Mij is onbekend, of in »De Abten van Mar." melding geschiedde van het *Nav.* XXXVIII, 352 noot, aangeroerde damesgilde van St. Cecilia, in 1549 onder patronaatschap van Johan v. Rossem, heer van Poederojen († 1573), opgericht, tot het houden van een jaarlijkschen maaltijd, op St. Ceciliadag (22 Nov.) met Zalt-Bommel als domicilie. Om er een religieus tintje aan te geven, hield men eerst eene mis en armen-bedeeling; en Peter v. Zuere, abt van Mariënweerd, was tegenwoordig als kapelaan.

Cartularium der abdij van Mariënweerd (waarvan het Handschrift in de Kon. bibliotheek te Brussel berust), eene grootsche stichting geweest. Die hofstad staat er als »Poll" aangeduid. Het land van Kulenburg en Buren wordt er tot »Bata" (*sic*), de Betuwe, gerekend. Zuid-west van Gellikum ziet men er op vermeld *Hoichten*; een kasteel *Elwo* prijkt er aan de Waal (rechter oever), tusschen Herwijnen en Haaften; een goed *Veltlungen* bezuiden Dreumel en bewesten Alfen. Wat weet men van deze drie plaatsen? Vanwaar, vooral die benaming Elwo? — In deze uitgaaf van het Cartul. — een standaardwerk voor Geldersche archaeologie, — zijn alle namen, zoo van plaatsen als van personen, met de grootste nauwkeurigheid overgenomen uit het Handschrift. — Zegt de geëerde bewerker (Cartul., bl. XIII), dat in het gericht van Deil tusschen 8 Juli 1332 en 10 Juli 1335 eene schepenbank moet zijn opgericht; de termijn dier oprichting laat zich juist bepalen; ze had 27 Maart 1335 plaats, bij de toekenning van een landrecht aan Tieler- en Bommelerwaarden in dato (Nijhoff, Oork. I, n° 302; Bn v. Spaen, Inleid. Hist. Geld. III, 341).

Radinche (XL, 79) — kan geweest zijn het graafschap Reckem [1]) aan de Maas, beneden Maastricht op den linker (Belgischen) oever. Ik heb het kasteel gekend als een rijksbedelaarsgesticht. Het zal nog wel bestaan.

A. J. C. KREMER.

Zegelafbeeldingen. Vervolg van *Nav.* XL, 519—24.

Gerard v. Eyck 1470, Hendrik v. E. 1530 en Rudolf v. E. 1560. Drie ingekorte palen, uitgaande van het hoofd.

Adriaan v. Eyndhouts 1529 en Hendrik v. E. 1535. Drie eendvogels.

Leon v. Erp 1343. Geruit St.-Andrieskruis met horen in het bovenste kanton.

Jan v. Erp 1369. Geruit St.-Andrieskruis belegd met barensteel.

Leon v. Erp 1385. Geruit St.-Andrieskruis met hartschild, waarin drie horens.

---

[1]) Uit een etymologisch oogpunt is dit bepaald onmooglijk. Radinche = enk der rade of rode (nieuw-aangemaakte grond); Reckem = heem van het rack (oord, buurt) of reck (gebied). RED.

Jan v. Erp Leonszn 1428. Geruit St.-Andrieskruis met vogel in het bovenste kanton.

Lucas v. Erp 1491, Jan v. E. 1504, Jan v. E. Lucaszn 1517 en Willem v. E. 1581. Geruit St.-Andrieskruis.

Reinier Everzwijn 1578. Zwijnskop, waaronder drie klaverbladen.

Arnold v. Geel Lambertszn 1446. St.-Andrieskruis met vier schapescharen, een in elk kanton, beladen met hartschild, waarin een leeuw.

Jan v. Gemert 1361. Drie hanen.

Edmond v. Gemert 1385 en Hubert v. G. 1401. Hetzelfde, als breuk zespuntige ster in het middenpunt van het schild.

Willem v. Gent, ridder, 1418. Dwarsbalk beladen met vier aaneengesloten St.-Andrieskruisen.

Frans v. Gestel 1363. Drie leeuwen gebroken door een barensteel.

Jan v. Gestel 1389. Drie hanen.

Gijsbert v. Gestel Godfriedszn 1465. Doorsneden: boven, drie linkerschuinbalken met vijfpuntige ster rechts in het hoofd, beneden ledig.

Frans v. Gestel Hendrikszn 1586 en Pieter v. G. Hendrikszn 1605. Drie leeuwen.

Jan Gijsselen Janszn 1463 en Hendrik G. Hendrikszn 1496. Vos en zespuntige ster, links in het hoofd.

Volg. Rietstap's Armorial voerde deze Bossche familie eenen windhond. De fraai gesneden zegelstempels dezer schepenen, nog in het stedelijk-archief voorhanden, laten niet toe in dit dier eenen windhond te erkennen. De spits toeloopende kop, dunne pooten en dikke ruige staart, geven ons eenen vos te zien.

Arnold Goyaerts 1343. Geschakeerd en schildhoofd met drie vogels.

Jan v. Gunterslaer 1514. Doorsneden: boven, twee molenijzers naast elkander, beneden, een visch.

Gijsbert Haeck 1449. Drie gehoornde ramskoppen.

Frans v. Haenenberch 1567. Haan op een bergje.

Jan v. Haeren 1486. Leeuw.

Jan v. Hedel Godfriedszn 1481. Drie harten versierd met een geknopt kruis.

Jan v. Hedel 1493. Drie palen van vair en schildhoofd met loopenden vos.

Zeger v. Hedel Jan Godfriedszn 1522. Drie meerbladen met de stelen naar boven.

Egidius v. Hedel 1550. Een ploeg en eene zespuntige ster in het hoofd.

Martinus 's Heeren Gerardszn 1577. Drie horens.

Godfried Heerkens 1343. Twee beurtelings-gekanteelde dwarsbalken, voorzoover zichtbaar.

Gosewijn v. den Heesacker 1458. Drie dwarsbalken en schildhoofd met uitkomenden leeuw.

Herman v.)Heumen 1587. Drie dolfijnen en zespuntige ster als breuk in het middenpunt van het schild.

Hendrik Heym 1405 en Jan H. 1406. Zespuntige ster, gebroken door een barensteel.

Arnold Heym 1435, Gosewijn H. 1468, Gijsbert H. 1536, Jan H. 1560 en Jan H. 1578. Zespuntige ster.

Antoon Hinckaert 1497. Gekroonde leeuw met barensteel over den hals in een met blokken bezaaid veld, de leeuw behangen met een schildje, waarin een leeuw met rechterschuinbalk er overheen.

Jordaan v. Hoekelem of Heukelum 1382. St.-Andrieskruis met vier schapescharen, een in elk kanton, in het hart van het kruis eene zespuntige ster.

Hendrik de Hoesch 1558. Pijl met de punt rechts naar boven gewend.

Berthold v. Hoesden 1291. Achtpuntige ster.

Berthold v. Hoesden 1326. Leeuw, het schild uitgepunt omzoomd.

Jacob v. den Hoevel 1473. Drie heiblokken en een vrijkwartier met drie hoeken.

Hendrik de Hont 1589. Doorsneden : boven, drie ruitvormige gespen naast elkander; beneden, eene roos.

Jan de Honte, hoogschout, 1282. Adelaar.

Gerard v. Horenbeeck 1610. Vier gegolfde dwarsbalken en schildhoofd met drie gebonden horens.

Marcelis Hijmans 1534. Gedwarsbalkt van zes stukken en schildhoofd met drie horens.

Pieter v. Hijnden 1518. Hinde met omgewenden kop.

Godfried de Jeger 1541, Jan de J. 1591 en Godfried de J. 1609. Staande degen met het gevest boven.

Gerlach v. Keldonck 1363. Geruit St.-Andrieskruis met hartschild, beladen met een leeuw.

Hendrik v. Kessel 1476. Dwarsbalk.

Arnold Keymp Janszn 1490. Drie horens en een barensteel in het hoofd.

Gerard Kuysten 1473, Iewaan K. 1491 en Mathijs K. 1524. Drie molenijzers.

Leon v. Lanckvelt 1378 en Godfried v. L. 1453. Geruit St.-Andrieskruis met een penning in het bovenste kanton.

Jan v. den Leemputte 1621. Twee zespuntige sterren naast elkander.

Hendrik de Leeuw 1480. Golvende dwarsbalk beladen met een gaanden leeuw in een met blokken bezaaid veld.

Bart Loeff 1548, Godfried L. 1561 en Godfried L. v. der Sloot 1609. Beurtelings-gekanteelde rechterschuinbalk.

Jan Loenman 1418. Vijfpuntige ster.

Hubert v. Loon 1551. Drie molenijzers.

Albert v. Lose 1330. Gevierendeeld: 1. en 4. leeuw, met uitgeschulpten schildzoom, 2. en 3. beurtelings-gekanteeld St.-Andrieskruis.

Jacob Loze 1384. Aanziende stierenkop met zespuntige ster tusschen de hoorns, het schild omboord.

Dirk de Lu 1395. Drie molenijzers met een vierblad als breuk in het middenpunt van het schild.

Godfried de Lu 1472. Drie molenijzers en hartschild, beladen met beurtelings-gekanteelden dwarsbalk.

Adam de Lu 1477. Drie molenijzers en hartschild, waarin tweekoppige adelaar.

Engelbert Ludinck v. Dijck 1318. Tweekoppige adelaar in een omboord schild.

Willem Ludincx 1477. Drie heiblokken met een vierblad als breuk in het hoofd.

Gijsbert Lyscap 1351. Rechterschuinbalk van vair.

Hendrik Maechelijn 1363. Drie leeuwen en uitgeschulpte schildzoom.

Albert v. Maeren 1516. Drie dwarsbalken.

Martinus Martens Nicolaaszn 1466. Drie koeken beladen met een hermelijnstaart, en een schaakbord als vrijkwartier, waarvan één hoek (als vrijkanton) is bezet met eene roos.

Dirk v. Meerhem, ridder, heer van Boxtel, 1418. Gevierendeeld: 1. en 4. adelaar, 2. en 3. twee dwarsbalken verzeld van acht (3, 2, 3) meerlen.

Hendrik v. de Meerendonck 1459. Barensteel met vijf punten, waaronder een meerblad, in een omboord schild.

Godfried v. Middegael 1518. Geruit St.-Andrieskruis met een leeuw in het onderste kanton.

Jan Millinck 1484 en Lambert M. 1502. Tweekoppige adelaar.

Gosewijn Model Dickbier 1362. Drie molenijzers met barensteel in het hoofd.

Gosewijn Model v. den Steenwech 1365. Drie molenijzers en een vrijkwartier uitgeschulpt omzoomd met een leeuw.

Dirk Monincx 1271, Jan M. 1300 en Hubert M. 1484. Drie koeken beladen met een hermelijnstaart, en een schaakbord als vrijkwartier, waarvan één hoek (als vrijkanton) is bezet met eene meerl (v. der Aa).

Arnold Monincx Godfriedszn 1527. Hetzelfde, vermeerderd met een barensteel.

Willem Monincx Janszn 1480. Drie koeken beladen met hermelijnstaart, waartusschen hartschild met twee dwarsbalken, verzeld van acht (3, 2, 3) meerlen.

Arnold Monincx Martinuszn 1505. Twee ringen, waarboven twee molenijzers, onder de ringen beurtelings-gekanteelde dwarsbalk. De naam dezer familie wordt op verschillende wijze geschreven, zooals Monic, Monix, Monnicx, Moninc, Monickx, Monnincx, Moins, enz.

Jan Neve 1459. Beurtelings-gekanteelde dwarsbalk, verzeld boven van een vogel.

Hendrik v. Neynsel 1300 en Gerard v. N. 1322. Molenijzer.

Adam v. Neynsel 1309. Doorsneden: boven, twee zesspakige raderen naast elkander; beneden, eene roos.

Willem v. Neynsel 1335. Molenijzer, waarboven drie zespuntige sterren naast elkander.

Adam v. Neynsel 1345. Doorsneden: boven, twee zesspakige raderen; beneden, een molenijzer.

Hendrik Noeden 1457. Zwaan.

Huibert v. Orthen, heer van Rixtel, hoogschout, 1302. Drie molenijzers.

Marcelis v. Os 1373. Drie aanziende stierenkoppen.

Willem v. Os 1528. Hetzelfde, met hartschild beladen met een leeuw.

Pieter v. Os 1552. Drie aanziende stierenkoppen met zespuntige ster als breuk in het middenpunt van het schild.

Nicolaas v. Ouden 1323. Barensteel met vijf punten.

Rutger v. Ouden 1347. Gevierendeeld: 1. en 4. beurtelings-gekanteelde balk; 2. en 3. barensteel met drie hangers.

Hendrik Pelgrom 1489 en Frans P. 1536. Adelaar met omgewenden kop.

Laurens Pelgrom 1546 en Jan P. 1621. Beurtelings-gekanteelde dwarsbalk, verzeld boven van eene vlieg.

Pieter Pels 1492. Drie koeken beladen met hermelijnstaart, waartusschen eene 𝔓 (P), en een schaakbord als vrijkwartier, waarvan één hoek (als vrijkanton) is bezet met eene meerl (Monincx en v. der Aa).

Jan Pels 1495 en Gijsbert P. 1525. Gedeeld: rechts geruit St.-Andrieskruis met een vogel in het bovenste kanton, links vierblad.

Tielman Pijckevet 1461. Vijfpuntige ster met een molenijzer links in het hoofd.

Willem Pijnappel 1518, Jan P. Willemszn 1541, Jan P. Janszn 1551, Gosewijn P. 1556 en Wouter P. 1581. Drie dwarsbalken met drie pijnappels in het hoofd, de steel boven.

Hendrik Raet 1385. Leeuw met een klaverblad op den linkerschouder in een uitgeschulpt omzoomd schild.

Daniel Roesmont 1402. Wolf met barensteel over den hals.

Godschalk Roesmont 1424 en Gijsbert R. 1427. Wolf.

Herman Rombouts 1582 en Rombout R. 1618. Drie palm- of overwinningstakken, staande naast elkander.

Adam Roompot 1492. Drie herkruiste kruisen.

Edmond de Roover 1324, Edmond de R. 1401 en Gerlach de R. 1503. Drie molenijzers.

Arnold de Roover 1349. Hetzelfde, vermeerderd met een barensteel.

Dirk de Roover 1386. Drie molenijzers met eene zespuntige ster als breuk in het hoofd.

Arnold de Roover v. der Poirten 1429. Drie molenijzers en vrijkwartier met leeuw.

Arnold de Roover Boest 1479. Drie molenijzers met zespuntige ster als breuk in het middenpunt van het schild.

Nicolaas Schilder 1339, Nicolaas Sch. 1366, Gerard Sch. 1413, Willem Sch. 1449 en Jan Sch. 1481. Twee palen met ingehoekten dwarsbalk er overheen, verzeld boven van drie meerlen.

Godfried Schrevel 1340 en Godfried Schr. 1356. Schaap met omgewenden kop.

Zeger Segers Adriaanszn 1610. Twee dwarsbalken verzeld van acht meerlen, 3, 2, waartusschen een vierblad, en 3.

Gerard v. Someren Nicolaaszn 1604. Uitgerukte dorre boom en vrijkwartier met molenijzer.

Hendrik v. Son 1295. Fransche lelie; één rechtblad in het midden en één omgeslagen aan elke zijde ; aan weerszijden van het rechtblad een lelietak met drie bloemen, alles verbonden door een gepareld dwarsbalkje.

Tielman v. Son 1334. Drie zonnen en vrijkwartier met vierblad.

Nicolaas Spierinck 1447. Drie heiblokken en schildhoofd met vijfspakig rad, rechts in het hoofd zespuntige ster als breuk.

Antoon Spierinck 1492. Hetzelfde, de ster als breuk in het middenpunt van het schild.

Nicolaus Spierinck 1514. Hetzelfde, zonder breuk.

Hendrik v. Staekenbroeck 1581. Gedeeld : rechts, doorsneden, boven gehermelijnd, beneden twee palen; links vijf (1, 3, 1) wassenaars.

Arnold Stamelaert v. Penu 1370. Drie vogels.

Pieter Steenwech 1309, Gosewijn St. 1333, Hubert St. 1333, Gosewijn St. 1353, Jan St. 1390 en Gosewijn St. 1400. Leeuw, het schild uitgeschulpt omzoomd. Deze familie schreef zich ook v. den Steenwech.

Jan v. der Stegen 1526 en Jan v. der Stegen Janszn 1576. Dubbelstaartige leeuw.

Berthold Stempel 1329. Drie palen van vair en schildhoofd met zesspakig rad en molenijzer.

Hendrik Stierken 1342. Dwarsbalk beladen met drie vierbladen, verzeld van drie langwerpige gespen.

Iewaan Stierken 1382. Hetzelfde, doch gebroken door eene zespuntige ster in het hoofd.

Godfried Symons 1525. Twee dwarsbalken en vrijkwartier met leeuw.

Nicolaas v. Thulden 1583. Gedeeld : rechts, drie dwarsbalken ; links, dwarsbalk bezet met eene roos en verzeld van vijf (3, 2) vogels.

Jordaan Tielkens Arnoldszn 1389. Drie aanziende stierenkoppen.

Tielman Tielmans Janszn 1613. Gedeeld: rechts-omgewende leeuw, links drie krukken of T's.

Pieter Tolinck 1514. Drie dwarsbalken met twee vogels in het hoofd, waartusschen eene 𝔓 (P).

Gerard v. Uden 1397, Marcelis v. U. 1447, Engelbert v. U. 1480 en Hendrik v. U. 1486. Twee dwarsbalken verzeld van acht (3, 2, 3) meerlen, en vrijkwartier met drie mispelbloemen.

Godfried v. Vechel 1547 en Dirk v. V. 1574. Leeuw.

Jan v. den Velde 1608. Uitgerukte boom, verzeld, rechts van een klaverblad, links van eene korenbloem.

Jan v. de Ven Janszn 1622. Golvende dwarsbalk beladen met drie eenden.

Arnold v. Vladeracken 1302, Arnold v. Vl. 1445 en Gerard v. Vl., heer van Geffen, 1530. Drie molenijzers en vrijkwartier met vierblad.

Jacob v. Vladeracken 1472. Gevierendeeld: 1. en 4. drie molenijzers, 2. en 3. drie vierbladen.

Jan v. Vladeracken Arnoldszn 1520. Drie palen van vair en schildhoofd met loopenden vos.

Godfried v. Vlierden 1579. Drie molenijzers.

Gijsbert v. Vlockhoven 1378. Drie dwarsbalken met ledig schildhoofd en vrijkwartier met drie molenijzers.

Robbert v. Voorn 1609. Twee vischfuiken naast elkander, waaronder een voorn.

Gerard Vos 1337 en Leonard V. 1592. Vos.

Willem v. Vucht 1448, Jan v. V. 1486 en Arnold v. V. 1487. Twee palen.

Arnold v. Waderle 1290 en Pieter v. W. 1335. Drie dwarsbalken met ledig schildhoofd, het schild omzoomd.

Everard v. den Water 1450 en Jan v. den W. 1564. Drie driekante eggen met vierblad als breuk in het hoofd.

Everard v. den Water 1534. Hetzelfde, zonder breuk.

Jan Wolphaerts 1399. Drie doorboorde harten.

Jan v. Zuydewijn 1364. Drie St.-Andrieskruisen.

Rotterdam. CH. C. V. VERREIJT.

VRAGEN.

Amsterdam, paleis. Bij het leggen van den eersten steen van het paleis te Amsterdam i. d. 2 Oct. 1648, door de »Zoonen en Neven van Burgemeesteren" Gerbrand Pancras, Jacob de Graeff, Sybrant Valckenier en Pieter Schaep, zijn volgens de overleveringen vier troffels met schootsvellen vervaardigd, en vier op het feit betrekking hebbende gouden penningen geslagen. Een dezer troffels met schootsvel en penning behoort aan en is in het bezit van Jhr. W. F. H. v. de Poll, adjudant des Konings. Een tweede troffel met schootsvel en penning behoort onzer familie, en bevindt zich als bruikleen in het oudheidkundig Museum te Amsterdam. Kan nu iemand opgeven, waar of bij welke familie de beide andere troffels met meergemelde voorwerpen thans zijn, en hoe men daaraan gekomen is. Hierbij te voegen eene beschrijving dier troffels, daar die van Jhr. v. de Poll en van ons geheel verschillen. Is ook ergens te vinden, hoeveel de opbouw van het paleis heeft gekost?

F. DE GRAEFF.

De Rikkelenberg — te Vorden staat in 1387, 1401 vermeld als Rikelanderberch (Oorspr. perk. leenbrief, in Geneal. Maandblad 1883 n° 11, Dec^r^, bl. 77). Een gesl. Riikelant a° 1359 (Dev. Camer.-reken. II 684), Rikeland a° 1368 (Tijdr. Reg^r^ prov. arch. Over. I, 80), Rijckland a° 1450 (Cat. arch. Dev. gasth. n° 464), Rijckelant a° 1482 (ib. n° 677) — kwam te Deventer en Zutfen voor. Nu vindt men te Wisch een huis of hofstede Riekelenberg. Staan deze beiden niet met elkander in verband? Zoo ja, in welk?

Stigtenbleij. Aldus heet eene flinke boerenhuizing te Beuzichem (bij Kulenburg), thans betreklijk nieuw; maar de benaming prijkte reeds vóór den gevel van het oude huis op dezelfde plek. Niemand te dezer plaatse weet de naamsreden. Is 't soms een fantasienaam, z. v. a. (de) »stichter (is) blij" of (de man die het liet bouwen is(»blij (over de) stichting"? Bestaan er meer dergelijke fantasienamen?

GESCHIEDENIS DER LETTERKUNDE.

Antje en Lijsje (XL, 468). Bij het herlezen van mijn antwoord komt mij iets in de gedachte, waarvan het mij thans verwondert dat ik daaraan niet vroeger heb gedacht. Het is nml. niet noodig de boerenfeestdagen van 4 Mei en 2 Nov. te beschouwen als zijnde de dagen waarop door huurder en verhuurder overeenkomst werd gesloten; waarschijnlijk waren het inderdaad de dagen der indiensttreding. Men houde slechts in het oog, dat bij de invoering der Gregoriaansche tijdrekening, in 1582, de datums plotseling tien dagen opschoven, waardoor de feestdag van de H. Anna, martelares, van 22 Oct. op 2 Nov. werd verplaatst, en die van de H. Elizabeth, de wonderdoenster, van 24 April op 4 Mei. Dit dus ter aanvulling.

Gent. TH. J. I. ARNOLD.

De Librye — Letterkunde, Boekenkennis (Rotterdam, G. v. Rijn, Noordsingel 191) — verschijnt, tot onze vreugde, weder. Aflev. 1—4 liggen vóór ons. In de eerste (1 Mei 1890) zijn »proefnummer", verklaart de heer v. R. eenen plicht der dankbaarheid te vervullen door de opneming eener beknopte auto-biografie van Dr. Arnoldus Ekker, wiens laatste leerling hij was, zoon v. A. H. Er, † 1806, als chirurgijn-majoor op de Ajax bijwoner van den slag van Doggersbank, daarna civiel med. dokter en vroedmr te Vollenhove, waar, bij J. Pingel, dr eens wijnkoopers, 6 Febr. 1799 Arnoldus werd geboren. Deze, als student te Utrecht leerling van Schröder, v. Goudoever en v. Heusde, 10 Juni 1822 publiek gepromoveerd op een »Specimen inaugurale in Protagorae apud Platonem fabulam de Prometheo et generis humani ad humanitatem progressionem", was Juli '22—Maart '23 præceptor te Middelburg, Maart '23— '32 præceptor, tot '49 conrector, tot herfst '72 rector — te Utrecht, 51 jaren lang gehuwd met G. M. Epkema, oudste dr des rectors te Mg, en † '75 te Utr., waar hij zijn aandeel had aan de vorming van elf-à-twaalfhonderd leerlingen. Zie de volledige lijst zijner geschriften in »De

Librye". Zijn laatste arbeid was $^1/_3$ of $^1/_4$ gedeelte van het »Nederl.-Latijnsch Woordenboek, door Dr. F. v. Capelle, rector van 't gymnasium te Doetinchem, en Dr. A. Ekker, oud-rector van 't gymn. te Utr." (Groningen, Wolters). — In dit proefnummer vindt men eenige »Varia", waarvan Johs Molinaeus Jr met zijn verdienstlijk vers (zonder jaar), dat volgens v. R. de aandacht der letterkundigen verdient, aan den Eerwaerden Heer Johan v. den Heuvel, destijds bewoner van Rodenrijs, vroeger de buitenplaats van Johan v. Oldenbarnevelt, de rei opent. Insgelijks daaronder de »Nederl. Volksalmanak voor 1844" (Amst. 1843); hierin: J. Kneppelhout, De Salon des Variétés (met plaat), en H. Pol, »Nimmerdor 1661", buitenplaats nabij Amersfoort te dien tijde bewoond door Jor Everard Meyster, een zonderling van het eerste water (Met eene afbeelding van het inbrengen der Kei binnen Amersfoort). Zie over de Amersfoortsche en Utrechtsche »keien" *Nav.* I, (59), 112; ibid. en *Nav.* IX, 10 eene opgaaf van Meyster's werken, waaronder de »Key-klucht" (ibid. VIII, 103); ibid. VIII, 236, 99; IX, 117 over zijn geslacht en wapen; in 1679 nog in leven (ib. XVIII, 273). — Insgelijks, »Almanach iovrnalier, Pour l'année Bissextile 1648, Contenant les Predictions iournalieres en forme d'Ephemerides, enz. Diligemment calculé par François Movrillon, Lyonnois, Arithmeticien", enz. Doorschoten, met wit papier, waarop tal van aanteekeningen in de Nederd. taal uit 1648, een volledig dagboek van dat jaar, gehouden door een ongenoemd reizend, (vermoedlijk) R.-Kath. edelman, waarin menige bekende naam, als Diodati (14 Juni »uytermaten siek"), v. der Mart, neef Jan v. Geel, oom Josef Koymans, Mr. Becker (uit Italië), neef Tol, v. Donselaer, Mr. Boreel, neef Cruytpenningh, Rodenberg, v. Hogendorp (te Nantes), v. der Dussen, v. Rijn, neef Schaep (te Saumur, met Diodati), v. der Duyn, Hudde, Driewegen, Verschuer, enz. enz. Voorts, »Een geschil aan de hoogeschool te Leiden a° 1636", waarin op verzoek van Henricus Scriverius als getuigen optreden de studenten Thomas Sasburgh (geb. 1615), Imenus Rob (geb. 1614) en Franciscus Vtenbogaert (geb. 1614), alsmede Jacob Janszn Verweij, notaris te Leiden; — het gold den verkoop van een tuin des heeren Manmaecker. De notarieele akte is geteekend door de drie eerstgenoemden, — Franciscus schrijft zich Wttenbogardt, — alsmede door Philips Reynoudtszn v. Brederode, schrijnwerker, en Lambert Joosten

v. Lunen, kleedermaker te L., als getuigen. Daarna een »ondeugend" (Chloris zegt: Ik weet het niet) en een »pikant" lied (gewrocht voor de eeuwigheid) van den 1sten secretaris van 't Nut van 't Algemeen, Dr. Martinus Nieuwenhuysen († 6 Maart 1793, zie zijn doodbericht *Nav.* XXI, 131). Eindelijk, »Een strijd over 't Nut v. 't A. in 1793" (betr. godsdienstig of godsdienstloos onderwijs), die heel wat geschrijfs uitlokte.

Afl. 2. Ontzegt de heer v. R. aan Jacob Campo Weijerman (vgl. *Nav.* XXXIX, 528) het auteurschap van »De examinator of de hollandsche zeedenmeester, Waar in de Vlekken der zeeden deezer Eeuw op een Stigtelyke wyze voorgestelt zyn" (Leyden, A. Ambrullaerd, 1731, in-4, br. *f* 6): aangaande 's mans »Treurvertoog ter loflyker geheugen van den godgeleerden, godvrugtigen, liefdaadigen Heer Henrik Velse, leeraar van de hervormde nederduitsche gemeente in 's Gravenhage, Overleeden op den 9 van de Louwmaand, in den Jaare 1744 ('s Grav., J. de Cros, 1744, in-4, ingen. *f* 2.50) getuigt hij: »Bij het doorlezen van dit 39 bladzijden lange vertoog, betreurt men het, dat de man, met zóóveel gaven bedeeld, het grootste deel zijns levens besteed heeft aan schot- en schimpschriften". Voorts noemt hij nog enkele geschriften van en over hem. Alsmede een tweetal minder bekende werken van Betje Wolff, het eerste eene vertaling. Bij de opgave der »Proeve van oudheid-, taal- en dichtkunde", door het genootschap »Dulces ante omnia musae" (vgl. *Nav.* XL, 334 noot 2) (Utrecht, A. v. Paddenburg en J. v. Schoonhoven en Comp. 1775, in-8 ingen. *f* 1,25) leest men 't navolgend bericht. In 1759 werd dit genP opgericht op het initiatief van A. Kreet, later advokaat te Rotterdam, en A. Kluit, later lector te Middelburg. Van lieverlede breidde het zich uit. Bleef het gewone werk altijd voor de jonge liefhebbers; ook enkele ouderen, tot honoraire leden benoemd, leverden bijdragen, in dezen bundel (de »Proeve") opgenomen. Onder hen was o. a. Marten Schagen, leeraar der Doopsgezinden te Utrecht. In eene naamlijst der leden, achter de »Voorrede" opgenomen, die 50 namen telt, komen voor M. Tijdeman (prof. te Utrecht), J. Both Hendriksen (Amersfoort), W. E. Grothe (kanunnik te Utr.), P. Hofstede (prof. te Rotterdam), Mr. C. v. Lennep (Amsterdam), Petrus Paulus (J. U. stud.) e. a. Onder de opstellen verdienen vermelding: Bedenkingen over de Perzische en Nederl. taal; Aanmerking over de overeenkomst

der Hebr. en der Nederd. taal; Brief over Theodoricus, Diederik, Diet (vgl. *Nav.* XXXVI, 252, 543, enz.), Eo en Ie, Leudi, Feudum, Alodium, enz.; Over den geslagtnaam v. Hamel, en de woorden Maal, Ham, Hamel, enz.; Over de woorden preuts, prat, pratten, schoorsteen en schoorvoetend; Over de St. Antonis Verkens; Aanmerking op Sannazaar, Vondel en Poot; Over zeker oud opschrift aan de kerk aan den Stichtschen berg, enz. Komt het betreklijk zeldzaam letterkundig weekblad Argus (Rott.-Breda) a⁰ 1828/29 (2 dln, 1 bd in-4 *f* 5.50), met Fr. Reland als verantwoordlijk redacteur, ter sprake; men vindt in deze aflev. een »Request van Joh[s] Rouckesze, pred. te Sneek, vader van Daniel Johannis, naderhand pred. en rector ald., d.d. 29 Mei 1595; alsmede een beredeneerd artikel »De drukpers in den Patriottentijd", waarin Catalogussen van insolvente boedels (vermoedlijk meerendeels Utrechtsche a⁰ 1787), en hieronder inzonderheid die van den heer G. R. a⁰ 1781. Merkwaardig is de »Iconographia Batava" van den adjunct-archivaris van Rotterdam E. W. Moes, als »Proeve eener beredeneerde lijst van Geschilderde en Gebeeldhouwde Portretten van Noord-Nederlanders in vorige eeuwen" (Amst. 1890, in-4).

Uit Afl. 3 (1 Juli '90), die het slot van een in de vorige aflev. aangevangen artikel »P. v. Woensel en zijn Lantaarn" bevat, ziet men, hoe »Ismaël" (de opvolger van »Janus", een politiek tijdschrift 1 Jan.—14 Aug. 1787) in 1788 een merkwaardig pleidooi voert ten gunste van L ij k e n v e r b r a n d i n g; waaruit dus voor de zooveelste maal blijkt, dat er eigenlijk »niets nieuws is onder de zon". In dat nummer ook een eigenhandige brief van P. A. de Genestet dd. Delft 6 Febr. 1859; een gedicht op »T'Hovwelick vande God-vrvchtige jongelieden Pieter v. Vyven Ende Maria Elsevier (geb. 7 Nov. 1617 nieuwe stijl, dr van Louis en zuster van Bonaventure E.); soortgelijke zangen op Corn. v. Almonde en Anna v. Beuningen (geh. te Dantzig April 1709), Gerrit Backer Jzn en Joh[a] Backer (geh. te Alfen 28 Juni 1707), op Mr. Joh[s] Beeldsnijder en Henriette Everdina Beeldsnijder (geh. 19 Sept. 1790), deze laatste vervaardigd door Jan Jacob v. Rensselaer, geh. met hare zuster Suzanna Cath[a] B., op welk echtpaar S. Æ. Verburg i. d. 19 Apr. 1792 een koperen-bruiloftszang ten beste gaf. Voort op Mr. Hermanus Borghorst en Immagonda Maria Duyvensz

(geh. 1791), Izaak Dusart Jr en Anna Maria v. Rensselaer (geh. te Amst. 27 Apr. 1733), Joannes Dusart, pred. te Hemmen, (15 Oct. 1752 bev. te Schoonhoven) en Joanna Jacoba Vos (geh. te Utrecht 18 Juni 1743), Joannes Philippus Scheidius (pred. te Otterlo) en Anna Maria Dusart (geh. te Amst. 6 Mei 1733), Joannes Phil. Sch. (pred. te Wageningen) en Agneta Konijnenberg (geh. te Amst. 16 Juni 1734), Jan Daniel Sch. en Sara Margta Calkoen (geh. ibid. 10 Oct. 1741), Mr. Henrik Antoon Gobius en Margta Falk (geh. 16 Mei 1745), Adriaan v. Malsen en Hillegonde v. Heijningen (geh. 30 April 1713), Jacob v. Rincom en Margta v. H. (geh. te Amst. 21 Apr. 1705), Abraham Schellinger en Agatha de Haas (geh. ibid. 16 Febr. 1721), (Pieter Vos en Margta Blom (geh. ibid. 3 Juli 1704). Bij de zangen betr. de familie Dusart treden als dichters op R. v. Rensselaer, I. Dusart (of du Sart), Johs Dusart Izaakszn, Izaak D. Jr [1]) en Iz. D. Sr. Laatstgenoemde vierde als ouderling te Amsterdam 3 Mei 1757 zijn 50-jarigen echt met Helena Dusart (du Sart). En Abraham Dusart vervaardigde in 1786 een gedicht van 28 blz. in-4 (met titelplaat) op zijne eigene benoeming (door den burgemr Pieter Clifford) tot eersten klerk extraord. ter thesaurie te Amst. — Nog verdienen vermelding Prof. J. L. Kesteloot's Lofrede op Hermanus Boerhave, 2de dr., Leiden 1825 met portret (naar eene schilderij van Troost); en een viertal Vreugdezangen (van H. A. Bruining, A. Spoor, Ph. Vermaat, J. Smits) op de benoeming van Gijsbert Bonnet tot theol. prof. te Utrecht 1761. — In den trant van *Nav.* XXXII, 257 vg. uit den jare 1797, maar veel korter, komt in dit nummer voor eene »Schets van eenige fraaye characters, Waarmede de Bezitters thans brilleeren in Utrecht. Ten nutte van de Leden van het wydberoemd exercitie-genootschap. Tweede Druk 1784. Alom te bekomen in-8", — met bijvoeging, dat er onder dezen titel meer dan één pamflet bestaat.

Aflev. 4 (1 Aug. '90) handelt over »de Joden in Holland a° 1795". Hoewel de leus »Vrijheid, Gelijkheid en Broederschap" op dit thans in Rusland weder erg geteisterde volk op gezegd tijdstip hier en daar, bijv. te Gouda, nog soms zonderling werd toegepast, zoo kwam toch hunne gelijkstelling met andere gezindten toenmaals tot stand, en

[1]) Deze schreef ook »Bevelen van den Heere Jesus Christus en zyne apostelen", enz. a° 1757. Zie »De Librye" 1890 bl. 32a.

een eerste uitvloeisel hiervan was de oprichting i. d. 11 Febr. eener societeit onder de zinspreuk »Felix Libertate". Besprak Dr. J. Hartog in »De Gids" 1875 I, 116 vg. dit onderwerp uitvoerig; de heer v. R. noemt hier nagenoeg een 40-tal bronnen op, noch door dezen auteur, noch door da Costa of Koenen vermeld. — Als bijdrage tot de letterkundige en familiegeschiedenis van Nederland, — in den trant van het bovengenoemde gedicht op »T Hovwelick van P. v. Vyven ende Maria Elsevier", — komen hier voor een »Grafschrift" voor Coenraad Blom, raad in de vroedschap enz. van Utrecht († ald. 1 Dec. 1739) door K. Westerbaen Wzn, en een »Lijkdicht" op Johanna le Gillon († op Teylingen 17 Sept. 1706), wede Mr. Hieronymus v. Beverningk, heer van Teyl., burgemr en raad van Gouda, curator der hoogeschool te Leiden, door A. Maria Paauw. Aan soortgelijke gelegenheidsgedichten in handschrift en druk, aan eigenhandige brieven van bekende personen, hoewel buiten onmiddellijk verband tot de geschiedenis van Rotterdam, is de Bibliotheek dezer stad zeer rijk; en uit dien overvloed zal »De Librye" nu en dan voortaan eene proeve leveren. — Na eene korte bespreking van de auteurs der uitgaven van »Oudt Batavien nu ghenaemt Holland" a° 1606 en 1612/16, — Dr. Jacob Duym, P. Scriverius en Henrik v. Haestens (?), — geeft ze onder den titel »Willem Deurhoff, Geestel. opwekking in Nieuw-Engeland (a° 1741 vg.)", enz., een 16-tal boektitels. De eerstgenoemde, een Amsterdamsch handwerker, schreef in 1684 enz. tegen Spinoza, en werd nochtans voor Spinozist gehouden. In deze rubriek wordt aangeroerd de pennestrijd a° 1777/78 tusschen Mr. Wm Schorer en Mr. L. J. Vitringa over het samenstel der toenmalige burgerlijke rechtspraktijk. En is merkwaardig het »Danklied der nonnen in de Oostenrijksche staeten over het ontslag uit haeren kloostereed" (in Nederd. verzen, uit het Hgd. naar den Weener druk, te Nijmegen, bij A. v. Goor), eene verheerlijking van Jozef II, door een »dankbaeren Protestant" jegens zynen verdraegzaemen Keizer; in dit bandje één stukje van Ferdinand v. Geusau.

Deze aankondiging der »herrezen" Librye mag niet eindigen zonder vermelding der Bijlage tot aflev. 2, waarin de heer v. R. het pamflet aller pamfletten »Aan het Volk van Nederland" in tal van bibliografische aanteekeningen ter sprake brengend (24 blzz. in-8), mede-

deelingen doet omtrent de hollandsche, fransche, duitsche en engelsche uitgaven van dit »fameus libel", Sept. 1781 met kwistige hand gratis verspreid door iemand bezield met een onverzoenlijken haat tegen het Oranjehuis in zijn geheel, en prins Willem V in 't bizonder, en tevens niet-alledaagsch kenner onzer geschiedenis en staatsinrichting. A. Loosjes' studie »Een krachtig libel" (Haarlem 1816, 116 blzz.) was v. Rijn's uitgangspunt. Aan de manier van bespreking kan men duidelijk bespeuren, dat v. R. voor zichzelven inderdaad de vondst deed, — in De Spectator 1890 bl. 233 zijne »ontdekking" genoemd, — dat Karel van Ligtdal's, ten onrechte aan Mirabeau toegeschreven »Despotisme" niet anders is dan eene vertolking van gezegd pamflet aller pamfletten; zie bl. 13 dier Bijlage. Die vondst is echter in 1882 reeds publiek gemaakt, en wel in *Nav.* XXXII, 282. Als hij Bijl. bl. 15 zich derhalve sterk maakt, met prof. Fruin de eenige te zijn, die zulks weet, dan worde aan *Nav.* t. a. pl. herinnerd, waaruit blijkt, dat H. T. G. het ook weet. In 1868 had deze het bij den aankoop van het werkje ontdekt, en bovendien aan eenen vriend te 's-Gravenhage schriftelijk medegedeeld. Houdt de heer v. R. zich overtuigd (Bijl. bl. 16), dat Jhr. Joan Derk v. der Capellen tot den Poll en François Adriaan v. der Kemp de schrijvers van »Aan het Volk van Nederland" [1]) niet zijn, en staat bij hem nog niet bepaald vast, wien hij voor den vermoedlijken auteur en uitgever houden moet; toch heeft, volgens hem, W. Irhoven v. Dam de meeste kans, en zal J. G. Tegelaar de man geweest zijn, die zoowel den schrijver als den drukker (W. Holtrop) betaalde.

Zulke afleveringen en bijlagen smaken naar meer.

J. A.

VRAGEN.

Em. v. Swedenborg. Aug. 1890 herdacht Antwerpen den 300sten verjaardag van het overlijden van Christoffel Plantijn, eenen der

---

[1]) In 1860 schreef De Navr (X, 56b): »H. R. meent uit eene oude aanteekening te moeten opmaken, dat de schrijver van den »Brief" (*sic*) a. h. Volk van Ned. een Fries was, en verlangt den naam van dezen te kennen. Volgens sommigen was het een Fries, nml. Wijbo Fijnje." Zie ook *Nav.* ibid. bl. 289, 90 (Onderschrift).

beroemdste vertegenwoordigers der boekdrukkunst, den stichter van het eigenaardigste gedenkteeken voor die kunst opgericht, de Plantijnsche aartsdrukkerij, het tegenwoordig Museum Plantin-Moretus. Terzelfder tijd had in die stad de plechtige opening plaats van het nieuwe Museum van Schoone Kunsten en van het Steen of Museum van Oudheden. Dit samentreffen deed het ontwerp ontstaan een Boekwezendag te houden, eene bijeenkomst, sedert lang ontworpen, maar herhaaldelijk uitgesteld. De gelegenheid scheen gunstig tot het bespreken en, zoo mooglijk, tot het oplossen van eenige vraagpunten, betrekking hebbende op de verbeteringen en de leemten, waargenomen in een der bijzonderste vakken van de menschelijke werkzaamheid. Zeker heeft het Boek vele kluisters afgeschud, en vele belangrijke verbeteringen verwezenlijkt, maar zijne vervaardiging, zijn vervoer, zijne ruiling, laten nog veel te wenschen. In deze overtuiging vatten de Belgische letterkundigen het ontwerp op om, onder de bescherming van Staat en Stad, gedurende eenige dagen te Antwerpen de mannen van goeden wil samen te brengen, die met hen meenden, dat de volmaaktheid nog niet is bereikt, dat er nog rechten te bekomen, nog diensten te bewijzen zijn, en dat onze eeuw zich zoowel dient bezig te houden met het boek als met de overige middelen van verkeer tusschen de volkeren.

Op dat congres nu riep de vertegenwoordiger aldaar der Academy of the New Church of Philadelphia, Eugène J. E. Schreck, de hulp in der bibliofilen, ter bekoming van uitsluitsel omtrent hetgeen thans volgt. Uit de nagelaten handschriften van Emanuel v. Swedenborg († 1772), die nog worden bewaard in het Koninklijk Instituut van Wetenschappen te Stokholm, en verder door foto-lithografie werden vermenigvuldigd, weet men, dat hij een groot werk schreef van ruim 2000 paragrafen, over het Huwelijk, dat niet werd gedrukt, en waarvan het manuscript is zoek geraakt. Wellicht is het in bezit gekomen van den eenen of anderen minnaar van boeken en manuscripten, in het eind der vorige of het begin dezer eeuw. Sw. gaf vele zijner werken in Nederland uit; en nu is het mogelijk dat het bedoelde manuscript thans in eene of andere bijzondere bibliotheek zich bevindt. In welke? — Het is verder bekend, dat Sw. op twee boeken in Holland de woorden schreef »Hic liber est adventus Domini".

Eén daarvan met den titel »Summaria Expositio Doctrinae novae Ecclesiae" etc., is gevonden, en men is begeerig te weten, waar het andere boek is. Wie wijst in dezen het spoor?

Wat men hieromtrent weet of verschaffen kan berichte men den heer G. Barger te 's-Gravenhage (Sundastraat 20).

KUNSTGESCHIEDENIS.

Schoonschrijvers (zie Algem. Regr XXI—XXX op Schrijfkunst, XXXVI, 408, 535, enz.). Van David Roelands uit Antwerpen, Fransch schoolmr te Vlissingen in 1616, en zijn »Magazin Oft' Pachuys der Loffelycker Penn-const" en van de »Pen- en Penceelkunst in de vijf diakoniescholen te Rotterdam a^0 1805" — is sprake in de »Rotterdamse Librye" (Rott., G. v. Rijn) n^0 1 (1 Mei 1890) bl. 4a en n^0 2 (1 Juni '90) bl. 9a. — Den 1 Sept. 1888 was het dertig jaar geleden, dat de algemeen bekende Hof-kalligraaf Antonie Grevenstuk, geb. in 1828, zich te Amsterdam vestigde als schoonschrijver en penteekenaar. Vijf jaar geleden werd het 25jarig jubilé daarvan in allen eenvoud in huislijken kring gevierd, bij welke gelegenheid hem door zijne kinderen eene door zijne zonen keurig bewerkte oorkonde werd overhandigd. De inhoud dezer oorkonde luidde als volgt:

»Nademael wy gheinformeert waeren, dat onsen veelgheliefden en welbeminden vader *Antonie Grevenstuk*, Konstschryver van wylen den Doorluchtighen Prince Henrick van Nederlandt, op den 1sten Dagh van Herfstmaend A. D. MDCCCLVIII syne Professie tot Amstelredam was beghonnen uyt te oefenen en daerna gheduerende een *quart eeuwe* als een treffelyck Schryfheere mette lof de penne gevoert hadde, soo ghevoelden wy ons sterckelyck aenghedreven, hem, by de herdenkinghe van desen ghedenckwaerdighen ende gheseeghenden dagh, onse gratulatien ofte gheluckwenschinghe aen te bieden, biddende Godt, onsen Heere, met grooter naersticheid, een langhduerigh leve, seegheningh, voorspoet, ghesontheit ende welvaert voor onsen lieve Vader!

»Ghedaen tot Baembrugge ende op ten voorz. feestdagh seer vrundelick ter hant gestelt bij syne seer lieve kinderen". (Volgen de namen.)

In den aanvang was het twijfelachtig, of Gr. wel zou slagen in zijn streven om zich in den door hem gekozen werkkring hier te

lande eene positie te veroveren. Dank zij echter zijner volharding om steeds fraaier en kunstiger voortbrengselen zijner pen te ontwringen, werd niet alleen hier te lande, maar ook menigmaal in het buitenland zijne hulp ingeroepen, wanneer men iets werkelijk schoons verlangde. En dat Gr., krachtig gesteund door zijne bekwame zonen, in staat is daaraan te voldoen, daarvan getuigen de 25 medailles, door hem op verschillende tentoonstellingen behaald of hem geschonken door vorstelijke personen, waaronder voorkomen: HH. HH. Pius IX en Leo XIII, H. M. Koningin Victoria, HH. KK. HH. Prins Frederik der Nederlanden, de Groothertogen van Oldenburg en Mecklenburg-Schwerin, enz.

Ofschoon het atelier nog steeds te Amsterdam is gevestigd, woont de heer Gr. sedert 1880 op den huize »Overdorp" te Baambrugge.

Geheimzinnige portretten (XL, 35, 355, enz.). Kort geleden kwam zoo'n exemplaar in mijn bezit, bevattend van geplet, dun zilver, het borstbeeld van prins Willem V op een voetstuk met het opschrift in zeer kleine letters, in vijf regels:

Dees vijfde Willem heeft ons land
Geret door Pruyssen's onderstand.

rechts van het borstbeeld een Oranjeboom in eene tobbe, de boom en de Oranjeappelen gekleurd, en links een naakt kindje met een vaantje, waarop »Vivat Oranje", terwijl tegen het voetstuk de Nederlandsche leeuw ligt met een opgeheven zwaard in eenen der voorpooten. Het geheel is gehecht op zwart fluweel, en bedekt met een laag was tusschen twee glaasjes met een vliesje omsloten; hetwelk, matig verwarmd, helder doorschijnend wordt en de beelden zichtbaar maakt. — Een tweede schilderijtje van ongeveer gelijke gedaante, reeds sedert jaren mijn eigendom, eveneens zilver op fluweel en van dezelfde bewerking, vertoont de buste van Burgemeester Hooft met pruik en bef, op een voetstuk geplaatst, waarop men leest:

Hij leeft bedekt door eenen wolk
In 't Hart van het Bataafse volk.

Rechts van Hooft een naakt kindje op eene bazuin blazend, en links een dito figuurtje, dat in de rechterhand een speer draagt met een vrijheidshoed er op; terwijl daarnaast een keeshond staat. Dit laatste

schilderijtje is slechts bedekt met een gewoon bol glaasje, waaruit blijkt, dat men met Hooft minder geheimzinnig was dan met prins Willem V.

Rotterdam. E. PH ERFMANN.

TAALKUNDE.

Bretzenheim enz. »Der Deutsche Herold" XXI (1890) S. 50b meldt, dat Ambrosius Franz Friedr. Chr. Adalb. graaf von Virmont († 19 Nov. 1744 als de laatste van zijn geslacht) omstr. 1740 in het met drie tornooihelmen beladene hartschild zijns wapens, onder deze eene »goldene Bretzel" plaatste, »wegen der Herrschaft Bretzenheim (bei Kreuznach, eines kölnischen Lehens, mit welchem er nach des letzten Lehnträgers, des Grafen Otto von Velen Tod 1733 belehnt worden war"). »Bretzel" nu beduidt krakeling, en men ziet dezen dan ook in de bijgevoegde wapenafbeelding werkelijk in het hartschild staan. Maar dit kan toch de beteekenis der hoofdsylbe van Bretzenheim niet wezen, evenmin als van Bretzingen (Baden, Main- en Tauberkreits). Er zijn niet vele plaatsnamen met deze hoofdsylbe. Men vindt nog Bretsch (stad en slot in Saksen, rgdstr. Merseburg); voorts Britz (dorp, rgdstr. Berlijn), Britzingen (Baden, Wiesenkreits). Mogelijk ook per metathesin Brest (Frankr.). Zoo ja, vgl. dan *Nav.* XXXV, 495. Is dit ook toepaslijk op Britsaard, -um, -werd in Friesland? Deze drie plaatsnamen worden ook met *z* in plaats van *s*, geschreven (zie J. v. Wijk Rzn, Aardr. Wrdbk). Ligt Britsum in Leeuwarderadeel, — in dezelfde grietenij, op één uur afstands van Leeuwarden, lag weleer een kasteel Britzenburg, waarvan men omstr. 1200 de grondslagen ontdekte (ibid., Suppl. o. h. w.).

J. A.

Eppenhuizen (XL, 335). Deze hunsegoosch-friesche dorpsnaam heeft met de woorden en namen ape, apen, Appen, enz. niets te maken, maar is oorspronkelik en voluit, van ouds steeds geweest: Eppingahusen. Nog heden wordt deze naam even veelvuldig als Eppingehuizen

en Eppinghusen geschreven en gesproken, als Eppenhuizen; dit is dan ook slechts eene verbastering van den oorspronkeliken vollen naam, door onnaukeurige en haastige uitspraak ontstaan. Eppingahusen, de huizen, de buurt, het dorp der Eppinga's, der Eppingen, der kinderen, nakomelingen van den man, die Eppo heette. In alle friesche gewesten en gooën, binnen en buiten de Nederlanden, is Eppo of Eppe, in verkleinform Epco en Epke, nog heden een zeer gebruikelike mansvóórnaam. En dat deze naam ook oudtijds door vele Friesen is gedragen geworden, leert de geschiedenis op menige bladzyde. Ook in de formen Epkje en Epje, in Groningerland wel als Eppien, komt deze naam als vrouenaam voor. Talrijk zijn de geslachtsnamen en de plaatsnamen, in Friesland en evenzeer daar buiten voorkomende, ontleend aan dezen algemeen-oudgermaanschen, heden ten dage byzonder-frieschen mansvóórnaam. Zie hier eenigen daarvan. Geslachtsnamen: Eppinga, eigen aan verschillende maagschappen in Friesland, Groningerland en Oost-Friesland; Eppinge, in Drente; Epping, in Engelland; Eppink, in de saksische gouen van Nederland en in Westfalen; Van Eppema, in Friesland, en Eppena in Oost-Friesland (deze twee uitgestorven); Eppens en Eppen. Van den verkleinform: Epkema, Epkens, Epkes. — Plaatsnamen: Eppingahuizen of Eppinghuizen of Eppenhuizen, het bovengenoemde groningerlandsche dorp; Eppingaweer, gehucht by den dorpe Jemgum in Reiderland (Oost-Friesland); Epshusen, sate by den dorpe Fulkum in Harlingerland (Oost-Friesland); Eppeghem (oudtijds voluit Eppingaheim), dorp in Zuid-Brabant; Eppink, huis by Aalten in Gelderland; Eppinkhuis, by Eibergen in Gelderland; Eppingen, stadje by Karlsruhe in Baden; Epping, dorp in Lotharingen; Epping, dorp in Sussex, Engelland; Epping-forest, woud in Engelland; Eppendorf, dorp by Hamburg; Eppenhausen, dorp by Hagen in Westfalen; Eppensen (oudtijds Eppingen), dorp by Lüneburg in Hanover, enz.

JOHAN WINKLER.

Wiesbaden (enz.), — aldus in 't Hgd., J. v. Wijk Rzn Aardr. Wrdbk heeft Wis- of Wiesbaden, a° 1491 Wijesbaden [1]), — is het Aquae

[1]) Adolph graaf van Nassau, stadhouder-generaal van Gelre en Zutfen, was destijds heer van Wiesbaden.

Matiacae (F. A. Bosse, Comp. Geogr. Antiq., Leiden 1826, p. 20 of Mattiacae (Brockhaus, Real. Encycl. XV (1855) S. 242 ; Friedr. Lübker, Reallexicon, door Max Erler, Leipzig 1882 S. 728) der Romeinen, die, naar de getuigenis van Tacitus en Plinius, de ter plaatse ontspringende heete bronnen benuttigden, en de uit een strategisch oogpunt gewichtige plek niet onversterkt lieten. Lübker, t. a. pl., leidt de Rom. benaming af van Mattiaci, eenen tot de Katten (Chatten) behoorenden volksstam tusschen Rijn, Main en Lahn, in wier gebied de Romeinen vestingen en zilverbergwerken bezaten (Tac., Germ. 29, op het jaar 11 en 20). En voegt er bij, dat de door Tacitus (Annal. I, 56) vermelde hoofdstad der Katten Mattium (*Ματτιακόν*) niet het hedendaagsche Marburg (aldus bijv. F. A. Bosse, a. w. p. 20 achter zijn Matium), doch het dorp Maden aan de Eder (Adrana) zal zijn. Voorzeker kan Mat(t)ium niet Marburg (aan de Lahn, Keur-Hessen) = moeras-burcht, — mare = »moeras en water" (Huydecoper op Melis Stoke); maerwaeter = stilstaand water (Kiliaan), — wezen, als er een Maden in die landstreek valt aan te wijzen. Want dit made, in plaatsnamen ook maet, maat, beduidt grasland. De Mattiaci van Tacitus waren dan weidebewoners; evenals de Batten (of Batavieren), nadat zij als deel der Katten zich van deze afgescheiden, in de Betuwe (*Βαταβία, Βατaούα* a° 192/200, Dio Cassius, LV, 24) = weide-streek (? B = M ?) aangeland, en aan deze landstreek hunnen naam ontleend hadden. Ontleend, *niet* gegeven, herhalen wij met nadruk; immers blijkt dit zijdelings uit het voorbeeld der Mattiaci, daar toch de hoofdstad der Katten of Chatten Mattium, en niet bijv. Chattium of Chattiacum luidde; en in Duitschland ontmoet men daarenboven Battemberg, in Luxemburg zoowel een Badem, als een Bettendorff en Bettemburg, om van Passau (Beijeren), der Romeinen Batava Castra, en van Badajoz (Spanje, der Romeinen Badia) [1]) te zwijgen; zonderdat hier van een voormalig verblijf der Batten of Bataven historisch blijkt [2]). Die Mattiaken ontleenden hunnen

---

[1]) F. A. Bosse, a. w. p. 11. Derhalve niet verbasterd uit Pax Augusta, gelijk de Romeinen de plaats, vermoedlijk in overdrachtlijken of figuurlijken zin, titelden.

[2]) Opmerklijk is hier Slichtenhorst, Toneel des Lands van Gelder 1645 bl. 8b: »de Tijdschryver Dio (Cassius) wel duydelyken vermaent (gelijk ook zulx niet dan

naam eveneens aan den bodem, de landstreek, waar zij zich hadden neêrgeslagen. Van Aquae Mat(t)iacae is Wiesbaden de nagenoeg letterlijke vertaling. Immers »unter einer W i e s e versteht man eine bleibende Futterfläche, deren Hauptbestand Gräser und Kleearten bilden. Man unterscheidet künstliche u. natürliche Wiesen. Die künstlichen sind mit Futter angesäete Aecker, welche eine Zeit lang zur Weide oder zur M a h d liegen bleiben, dann umgebrochen werden und wieder in den Turnus eintreten. Die eigentlichen oder natürlichen Wiesen dagegen sind zur fortdauernden Erzeugung von gras- und kleeartigen Futterpflanzen, mit entschiedener Vorwaltung der erstern, bestimmt und wird ihr Ertrag gewöhnlich zur Gewinnung von Heu, dem getrockneten ersten Schnitt des Grases im Frühjahr, und Grummet (Oehmd, óns ijmad; vgl. *Nav.* XXXVI, 542 noot; 'VII, 602), dem Herbstheu, benutzt" (Brockhaus, Real-Encykl. XV, 243).

De slotsylbe *baden* oogt gewis op »Aquae", en wel denklijk bepaald op *bad*water, omdat de Romeinen er de (heete) bronnen benuttigden; vgl. Baden of Baden-Baden (Groot-hert. B.), wegens zijne geneesbronnen reeds den Romeinen bekend, die de plaats ter eere van keizer Alexander Severus (222—35 n. C.) Aurelia aquensis noemden, en er »Bäder" anlegten, von denen Ort und Land nachher den Namen erhielten" [ibid. II (1851) S. 169, 70]; daarna als »Thermae inferiores" bekend, in onderscheiding van »Thermae superiores" of »Aquae Helvetiae", gelijk Baden, de hoofdpl. van het voormalig graafschap, nu distrikt Baden, in Aargau (Zwits.), heet, waar men eveneens voortreflijke gezondheidsbronnen aantreft. Ditzelfde is het geval met Baden (Thermae Austriacae) [1]), stad in Oostenrijk, land onder de Ens, met 16 warme baden. Insgelijks met Baden in Walliserland (Zwitserl.), alwaar het beroemde Walliser- of Leukerbad (welks water zóó heet is, dat men er eieren in kan koken). — Opmerklijk, dat ook Bado (riv. op Luzon, Philipp. eil.), Badoo (riv., Irak in Perzië) waternamen zijn; het dorp Badon (Frankr.) ligt in het dep. Monden

al te waer is) dat de Batavieren van 't eyland van den Rhijn Batavien, gelijk meer andere volken van hunne woonplaetz, alzoo geheeten zyn".

[1]) Ook in 't noorden van Sicilië lag eertijds eene plaats Thermae; in Macedonië Therma, later Thessalonica (Salonichi).

der Rhône; in Morbihan heeft men een dorp Badeune *of* Baden. Hier is nochtans, dunkt ons, geen bepaald *bad*water in 't spel, maar, zoo 't alles waternaam is, gewoon rivier-water. Ook *beek* komt als bede, bed(de), bide, beth, beyde, bith voor, gelijk blijkt uit Lobith (zie al deze varianten in Nom. Geogr. Neerl. III, 172, 3) = bosch-beek, en waarschijnl. etymol.-identisch met Lubeck (in Minden), zoowel als gewis met Lubbeke (Z.-Brabant). Met het huidige Lobith [1]), eerst Lobede, later (nog zelfs in Slichtenhorst's dagen, a⁰ 1645, 54) Lobeek, is het dus eveneens gesteld als met Muggenbeet (bp o. Giethoorn), in 1467 aldus, maar a⁰ 1443, 56, 97 Muggenbeke, -beeck(e) (zie Nom. Geogr. N. I, 116), en in 1598 Mugge(n)bete (Bijdr. Gesch. Over. X, 133, 4) [2]).

Dit alles doet wederom in bedenking geven, of de hoofdsylbe in (de door Rijn en Waal omvangen) Betuwe (in 900 Badua, 11de eeuw pagus Baduanus) wellicht op »water" oogt. Als de slotsylbe — zie de varianten in Nom. Geogr. N. III, 47—9, — dan het huidige Aue (Hgd., weiland, beemd) vertegenwoordigt, zou de naam der aloude insula Batavorum beduiden »water-weide" of »waterbeemd". Wisbach (riv. Gr.-hert. Hessen) beduidt gewis »weidebeek". Onzeker kan 't echter misschien wezen, of dit ook de beteekenis zij van Wisbeach (Eng. marktvlek, Cambridge) in zijn slotsylbe, aangezien beach in het (heden-daagsch) Eng. strand, kust, oever, zelfs voorgebergte beteekent. Hier beslisse dus de lokaliteit.

J. A.

Bosniaken (XXXIX, 201). *Nav.* XXIX, 260 leest men, dat de uitgang *ak* »kleinschatting" aanduidt. Dit is dan zeker in de Slavische tongvallen alleen bij appellativa, en nog niet eens altijd, het geval. In 't Boheemsch bijv. duidt dol-ňák eenen Nederlander = »Thalbewohner" aan, —dolni

[1]) Ter plaatse, en in den omtrek hoort men gewoonlijk spreken van '*t* Lobith. Vanwaar dit onzijdig lidwoord? De plaats was weleer een tol (teloneum), en de slotsylbe beduidt toch »beek". Kan »beek" ooit onzijdig voorkomen? Of heeft men hier met grillig spraakgebruik in den volksmond, van doen?

[2]) Toevallig, dat Baden-Baden in den *Murg*kreits ligt. Want ook de hoofdsylbe in Muggenbeet kan, met vervloeiing der *r*, op march, marck = grens (-streek, -land) oogen. Van welke *r* Mechelen *of* Marlinnes (Limburg) nog het spoor vertoont.

(= untere) krajina [1]), dolni zemè [2]) = das Unterland, die Niederlande; dolnatý = voll Gruben, dolnè = von unten; vgl. *Nav.* XXXVIII, 462, 3, 521, 79. In die taal beteekent blázinec Narrenhaus; en blázinek *lieber* Narr, als gevormd van blázen = Narr, Thor. Doerak (*Nav.* XXIX, 260) of iets dergelijks tref ik in mijn Boheemsch woordenboek (van Josef Rank, Praag 1882) niet aan.

J. A.

Trakranen. »Den maagschapsnaam Tra (Tra komt ook voor, met v. Traa) ziet men zynen oorsprong van den plaatsnaam Ter-Aa niet op het eerste gezicht aan. Ter-Aa of Nieuwer-ter-Aa voluit, is een dorpke in Utrecht. De maagschap, die dezen naam draagt, voert tevens den geslachtsnaam Kranen (Tra Kranen). Voegt men deze twee namen samen, gelijk veelal by misverstand gebeurt, als Trakranen, dan schijnt de beteekenis nog duisterder". Aldus Joh. Winkler, in zijn »Nederl. Gesl." bl. 216. Blijkt deze herkomst des geslachtsnaams uit de genealogie dezer familie? Is ze dus historisch bewijsbaar? Zoo neen, dan schijnt, zelfs al stond mogelijkerwijs deze familie oorspronklijk tot Ter-Aa in betrekking, de duiding Trakranen = ter krane(n), d. i. bij de kraan (= hijschtuig), veel natuurlijker. Dient deze gesl. aldus verklaard, dan kan in die duiding een vingerwijzing liggen, om bij den gesl. Kraan, Craan (tout-court, vgl. *Nav.* XXXII, 189), zoowel als bij de Cra(a)ne (ibid. XXIII, 80), aan den kraanvogel te denken.

J. A.

Wytsma (XL, 480). »Wijtsma (Dantumadeel)", zekerlik overgenomen uit den 2den druk der hoogst onnaukeurige Woordenlijst van de aardrijkskundige namen in Nederland, door het Nederlandsch Aardrijkskundig Genootschap uitgegeven, waar deze naam dan toch nog beter, als »Wytsma" vermeld staat [3]), zal wel moeten verbeelden den naam van de oude Wytsma-sate (reeds in de 17e eeu in Groot- en Klein-Wytsma-sate gesplitst), te Birdaard in Dantumadeel (Friesland).

---

[1]) Vgl. krajina, Gegend, Landschaft; krajinka, *kleine* Landschaft; dus eenvoudig deminutief. [2]) meerv. van země = aarde, land.

[3]) In de Lijst a° 1884 staat uitdruklijk Wijtsma. RED.

Dit »Wytsma" nu is anders niet als een oorbeeldig geformde friesche maagschapsnaam, een patronymicon van den frieschen mansnaam Wytse, gelijk duizenden andere soortgelyke friesche maagschapsnamen, en daaruit afgeleide plaatsnamen (state- en satenamen), geheel op de zelfde wyze van friesche mansvoornamen afgeleid zijn. Hieraan is geen de minste twyfel. De friesche, de eenig goede uitspraak van dezen naam is met den eenvoudigen en zuiveren, langen *i*klank, en geenszins met den hollandschen *ij* = *ei*klank in de lettergreep *wyt* (dus *wiit*, en niet *wijt* of *weit*), waardoor alle overeenkomst met het hollandsche woord *weide* onmogelik is. En de lettergreep *ma* kan even min het verkorte hollandsche woord *made* = hooiland, maailand, zijn. Immers dit woord *made* is niet Friesch, kan dus niet in eenen oorspronkeliken frieschen naam voorkomen. Daarvoor heeft men in het Friesch het woord *miede*, dat gewoonlik slechts in het meervoud gebruikt wordt, als de *mieden*, de hooilanden, die niet beweid, maar gemaaid worden. En al ware *made* een friesch woord, dan nog kon het in de friesche taal, dus evenzeer in eenigen frieschen naam, nooit tot *ma* verslyten (gelijk in het Hollandsch wel het geval is), omdat die *d* door de Friesen in hunne uitspraak der taal, nooit prijs gegeven noch verwaarloosd wordt. In sommige nederlandsche gewesten buiten Friesland moge men het woord *lade* b. v. als *la* uitspreken, en »op de *hei*" zeggen, de Fries spreekt naukeuriger van *laed* of *laad*, van *heide*, van *breiden* of *breidsje*, waar de Hollander *breie* zegt, enz. — Wijtse (lees Wytse) en Watse, zijn twee verschillende namen, even als Ada en Ida, al komen deze laatsten in uiterlike gedaante evenzeer overeen.

JOHAN WINKLER.

Pol (XL, 424). Karel Maria Polydoor de Mont heet de Vlaamsche zanger. Pol is hier dus eene verkorting van Polydoor.

Zutfen. J. GIMBERG.

[Ook aldus G. J. Boekenoogen.]

Reilen en zeilen (XL, 484). Te Leeuwarden spreekt men (in overdrachteliken zin, b. v. van het overnemen eener handelszaak): zooals zy »reilt en zeilt". Dit zoude voor een werkwoord reilen pleiten. Maar eveneens, en in den zelfden zin, spreekt men er van eene zaak

aanvaarden »met zeil en treil". Is dit woord treil niet oorspronkelijk het zelfde woord als het engelsche *trawl* = vischnet?

[Ja; zie *Nav.* XXXV, 377.]

Bohey (XL, 427). Mr. J. v. Lennep zegt in zijn Zeemans-Woordeboek, o. h. w. Bohei of boha: »Wanneer men, met de sloep over den (*sic*) modderbank vóór Batavia varend, vastraakt, moeten de roeiers er uit om te sleepen; 't welk uithoofde der menigvuldige kaaimans, die zich aldaar bevinden, niet weinig gevaarlijk is. Wanneer nu de Javanen, die op den (*sic*) modderbank visschen, een sloep zien vastzitten, roepen zy aan de Ekipaadje toe: *bohaya*, 't welk in 't maleisch »kaaiman" beteekent, teneinde men hun de sloep doe sleepen en zy er wat aan verdienen. Uit dat herhaald en luid geschreeuw der Javanen is ontstaan, dat de matrozen een schreeuwer, rumoermaker een Bohaaimaker noemen".

Op deze verklaring teekent Veth, »Uit Oost en West", 358 aan: »De gissing van V. Lennep is in strijd met de zekerheid die wij bezitten, dat de frase »bohay maken" reeds vóór 1573 in het Nederlandsch bekend was. Ze komt nml. voor in den in genoemd jaar uitgegeven »Schat der Nederduytscher spraken" van Plantin. Zie daarover V. Dale's Nw. Ned. Wrdbk o. h. w.". Volgens Veth t. a. pl. bl. 359, is het woord slechts een natuurkreet, »eene nabootsing van de natuurgeluiden, die bij een alarm, een getier, een uitkraaien van de beteekenis eener zaak worden vernomen. Daaruit laat zich dan ook het best verklaren, waarom er zooveel verscheidenheid in den vorm wordt waargenomen, en geene stellige beteekenis kan worden opgegeven".

Zutfen. J. GIMBERG.

Bruiloft (XXXII, 486). Voor den *Nav.* XXXVI, 419 genoemden variant bruedtlacht is Aitzema's b ij l a g e r (of bruiloft, ibid. XXIX, 395) opmerklijk.

J. A.

Dweil (XL, 485). Zekerlijk, dwegel is geheel het zelfde woord (slechts in eene andere uitspraak: dwejel, dweiel, dweil) als dweil;

zoo ook pegel en peil; Hoogduitsch segel, Nederduitsch seil of zeil, Engelsch sail; Hoogduitsch en Hollandsch regen, Friesch en Westvlaamsch rein, Engelsch rain; Hoogduitsch Segen, Nederlandsch zegen, Friesch seine; Hoogduitsch (Dresch) flegel, Nederlandsch (dorsch-) vlegel; Friesch fleile; Engelsch flail; Hoogduitsch en Nederlandsch hagel, Friesch heil, Engelsch hail, enz.

J. W.

GESLACHT- EN WAPENKUNDE.

Deventer. »Z. M. de Koning heeft aan de gemeente D., met wijziging van het totdusver gevoerde wapen, het volgende verleend: In goud een rechts-gewende adelaar van zwart, gekroond met de oud-keizerlijke Duitsche rijkskroon, getongd en geklauwd van rood. Het schild gedekt met de keizerlijke kroon en omgeven van het randschrift: Gemeentebestuur van Deventer'' (Nieuws-van-den-Dag n° 6225 i. d. 23 Mei 1890).

d'Arnaud. De catalogus der oud- en zeldzaamheden v. h. Zeeuwsch Genootschap 1869 bl. 25 vermeldt, dat de *Nav.* XL, 368 genoemde Waldenzen-aanvoerder Henri A. tot kleinkinderen had Jean, Waalsch pred. te Kampen, en Eva Maria, gade van eenen Maurel, wier zoon Jean M., Waalsch pred. te Sluis, een oom was van J. A. Schansman te Sluis, die in 1820 den degen en de sjerp van Henri Arnaud aan het Zeeuwsch Genootschap schonk.

In kwartierstaten van Smissaert en V. der Dussen vindt men als voerend hetzelfde wapen als Rietstap's Armorial heeft, Antony d'Arnaut, geb. te ....? 1713, sterft te ....? 12 Maart 1762, grietman van Oost-Dongeradeel, tr. te Leeuwarden den ....? Jonkvr. Anna Dodonea v. Burmania gedpt L. 28 Oct. 1730, † ald. 22 Aug. 1777. Alsmede Regnerus Livius v. Andringa de Kempenaer, geb. 's Bosch 24 Maart 1752, † Arnhem 3 Dec. 1813, grietman van Lemsterland; tr. 1° te Leeuw. 6 Juni 1774 Judith Elisab. d'Arnaut, geb. 1757, † te Leeuw. 29 Febr. 1780.

Nog vond ik in V. der Aa, Biograf. Wrdbk het volgende: Antoine d'Arnaud, advokaat bij 't gerechtshof te Puy-Laurens, had tot zoon Honoré d'Arn., in 1708 Fransch pred. te Franeker, in 1763 nog in leven, geh. m. eene dr v. den theol. prof. te St.-Hilaire Philippe Coupé, bij wie George d'Arn., geb. te Franeker 16 Sept. 1711, † 1 Juni '40. Merkwaardig is de overeenkomst van voornamen, daar Frans v. Ingen en Elisabeth d'Arnaud tot kinderen hadden Honoré George, Judith Elis. Gerhardina en Johan (Jean?) Otto.

Mogelijk kan de familie Schansman of, wanneer deze niet meer bestaat, eene zijlinie, licht brengen.

[Op de *Nav.* XII, 271a gedane vraag naar het grafschrift van den ibid. XL, 368 noot 1 vermelden Antoine, kwam nimmer een antwoord in.]

Bachmann. Anna Wilhelmina B., gade van den hoogl. te Steinfurt, Augustus Houck (*Nav.* XL, 373), behoorde tot het Rijn-Pruisisch geslacht, dat in goud een rooden meerman met groenen staart, gewapend met pijl en boog, voert. Haar vader Godfried B., J. U. Dr., later overste in Hollandschen dienst, geb. 1640, † 1711, geh. m. Anna von Wylraedt, geb. 1644, † 1719, was het eenige kind van Reinhard B., J. U. Dr., Fiscal-Anwalt te Cleef en richter in Cleverham, geb. 1606, † 1691, en diens eerste vrouw [1]) Johanna Rab (of Raef). Reinhard was een der vijf zonen van Johann B., burgemr van Dusseldorf (bij Maria Rode von Rodehausen); zoon van Ewald B., J. U. Dr, burgemr van D. 1583, 88, 93, 99 en 1605, stadsrentmeester 1579, bij Christina von Dorenberg von Bergsen; zoon van Wilhelm B., J. U. Dr, burgemr van Uerdingen aan den Rijn, bij Eleonora Kettwigh; zoon van Casparus Mauricius B., Justiz-Rath te Uerdingen, bij Mechteld Godden, dochter van den Uerdinger burgemr van dien naam. Des laatsten ouders zijn niet bekend, maar Reinhardt B., burgemr van D. 1525, was zijn broeder.

Van de bovengenoemde vijf zoons van Johann B. stammen verschillende takken af. Die van den oudsten, Dr Conrad, prof. theol. te Giessen, later te Marburg, stierf reeds in de eerste generatie uit. De tweede zoon was de bovengenoemde Reinhardt, † 1691, de groot-

[1]) Zijne tweede gade was Maria Scriba.

vader van Anna Wilhelmina. Zij had twee broeders, Frederik Hendrik B., die als kapitein in Holl. dienst bij eene verkenning in Brabant sneuvelde, en Reinier Reinhardt Wilhelm B., J. U. Dr, graaflijk-Bentheimsch raad, die uit zijn huwelijk met Helena Elisabeth v. Buitendijk geene kinderen had ; zoodat deze tak toen ook uitstierf. — De jongste twee zoons Dirk B., kapt. in Saksischen, later in Brandenburgschen dienst, en Ewald B., als marine-luit. in Moscovischen dienst met zijn schip vergaan, hadden geen kinderen, zoodat de geheele verdere familie afstamt van den derden zoon Dr Wilhelm B., geheimregeeringsraad van den Keurvorst van Brandenburg te Kleef, die uit zijn huwelijk met Margaretha von Raesfeld vijf kinderen had. Twee van hen stichtten takken.

I. Johann Wilhelm B., J. U. Dr., Justiz-Rath des Keurvorsten van Brandenburg te Kleef in 1672, † 1673, was gehuwd met Elisabeth Walburg Mechtel Hillesheim. Hun jongste zoon, Johann Godfried B., prof. theol. te Duisburg, † 1702 ongehuwd. De oudste, Johann Wilhelm, baljuw van Morgerath [1]) en leenman van Hertogenrath [2]), gedoopt te Kleef 12 Juni 1669, had uit zijn huwelijk met Amalia v. Gangelt deze kinderen:

1. Friedrich Mauritz, vaandrig bij de Hollandsche dragonders 1727, luit. 1735, kapt. '45, gepensionneerd '49, ongehuwd.

2. Johann Adolph, † 1773, kolonel in Holl. dienst, commandant der forten Frederik Hendrik en Kruisschans, tr. Johanna Helena v. den Santheuvel [3]), bij wie Catha Elisabeth, geb. 1751, † ongeh. te 's-Gravenhage 27 Sept. 1802; Adriaan, heer van Schipluiden en Hodenpijl, burgemr van 's-Grav., † ongeh. 18 April 1846, en Jan Ernst, gedpt te 's-Grav. 4 Maart 1767.

3. Johann Wilhelm, secretaris der heerl. Gulpen, had uit zijnen

---

[1]) Margra(e)ten, in Limburg? Red.

[2]) of Rolduc, dorp in rgdstr. Aken. Red.

[3]) Zie haar en hare ouders op de tabel V. der Burch, in de »Geneal. Kwartierstaten", indertijd uitgegeven onder redactie van den Majoor V. der Dussen c. s. Silvaticus deelt mede, dat de familiepapieren Bachmann berusten bij een lid der familie V. den Santheuvel, en wel bij Jhr. G. K. v. den S., te 's Hage, die daartoe aangezocht, waarschijnlijk wel genegen zal zijn nadere inlichtingen te verschaffen.

echt met Cornelia v. der Spijk twee kinderen, waarvan alleen bekend is Wilhelm Frederik, geb. 9 Aug. 1740.

4. Philipp Louis, luit. in Holl. dienst, † te Laon (in Champagne).

II. Johann Adolf Bachmann, tweede zoon van Dr. Wilhelm en M. von Raesfeld, was geheim regeeringsraad des Konings van Pruissen te Kleef, richter te Kleef, Griet en Oud-Calcar, † te Calcar 24 Nov. 1725, had uit zijn huwelijk met Geertruida Schievelberg vijf kinderen waarvan twee gehuwd, nml. Swana, de gade van den Goudschen burgemr Arent v. der Burch, en Wilhelm, J. U. Dr., Koninkl. Pruiss. regeeringsraad en richter te Calcar, gedpt ald. 8 Febr. 1689, † ald. 15 Maart 1737. Zijne afstamlingen behoorden tot den Pruisischen adel, doordat zijne weduwe Johanna Maria Gertruid Engelberts hertrouwde met den Koninklijken Justiz- en Hofgerichtsrath, later regeeringspresident, te Kleef, Abraham Koenen die 29 April 1749 door Frederik den Groote in den adel werd verheven, en omdat hij geen kinderen had als gunst verwierf, dat deze adelsverheffing mede zou omvatten zijne gade en hare voorkinderen Bachmann. Deze heetten sedert von Bachmann, en voerden het wapen van Koenen, nml. in goud drie palen v. goud, die ter rechterzijde tot de helft verlaagd zijn [1]). Van de zoons had alleen Johann Adolf von B., geb. te Oud-Calcar 9 Febr. 1730, † te Kleef 19 Jan. 1805, overste en vestingcommandant in Holl. dienst, uit zijn huwelijk met Christine Johanna Elisabeth Louise von Hymmen [2]) kinderen. Vijf dezer stierven ongehuwd, eene dochter Antoinette Louise Frederika von B. huwde Jean Baptiste graaf von Monts-Mazin, geb. te Nijmegen 29 Nov. 1763, † te Parijs 17 Dec. 1844 kapt. in Pruisischen dienst; eene andere dochter Charlotte Marie Juliane von B. was de gade van den Pruisisch oberstlieutenant Johann Peter Heinrich von Römig.

Het geslacht werd voortgezet door den vierden zoon Christiaan Bernhard Friedrich Arnold, geb. te Kleef 3 April 1769, † te Warschau 9 Maart 1832 als keizerlijk Russisch staatsraad, die uit zijn

---

[1]) Zie Rietstap's Armorial, Könen (Prusse).

[2]) De heer J. D. Wagner (Breda) bericht, dat in den catalogus der Oranje-Nassau-tentoonstelling gehouden te 's Hage in 1880, onder n° 3741 als ingezonden door Mr. A. J. Enschedé te Haarlem, voorkomen »Geslachttafels van Casparus Mauricius Bachman, Wilhelm B. en Heinrich Johan von Hymmen. Red.

huwelijk met Henriette Bückling (later hertrouwd met den Poolschen overste Faustin von Pawlowicz) drie kinderen had, waarvan twee dochters, nml. Constantia, geb. te Warschau 15 Mei 1810, eerst gehuwd met graaf Casimir Raczynski, secretaris bij 't ministerie van buitenlandsche zaken te Petersburg, later met Joseph Wierciochowski; en Lucina, geb. te Warschau 17 Oct. 1828, eerst gehuwd met Felix Staszewski, later met Stanislas Czwierciakiewiez. Met den zoon, Dr. Carl von B., rechter te Warschau, geb. Warschau 4 Nov. 1821, ongeh. overl. ald. 3 Juli 1852, stierf de tak der familie Bachmann, die het wapen van Koenen voerde, uit. De heer A. W. Bachmann te Nijmegen (*Nav.* XL, 488) zal dus, zoo hij tot deze familie behoort, van den boven behandelden tak, die het oorspronklijk wapen, in goud een rooden meerman, is blijven voeren, moeten afstammen, al is het mij niet mogelijk zijnen grootvader Jan August Bachmann daaraan vast te hechten; doch, gelijk boven gezegd is, één der kinderen van Johann Wilhelm B., secretaris van Gulpen (Limburg), is onbekend, zoodat van hieruit wellicht een onderzoek kan worden ingesteld. Is het wapen, waarvan de heer Bachmann te Nijmegen eene afbeelding bezit, geheel gelijk aan het bovenbeschrevene? Met eene nauwkeurige beschrijving en de opgave van het helmteeken zou hij mij kunnen verplichten.

Wat het wapen van den anderen tak betreft, zoo is het verwonderlijk, dat de beschrijving daarvan in de tweede uitgave van Rietstap's Armorial aanmerklijk verschilt van die in de eerste editie. Toen kwam het overeen met de boven gegeven beschrijving; nú zouden de kleuren niet goud in zwart, maar zwart in goud zijn, en de korte paal niet in de onderste, maar in de bovenste helft van 't schild staan. Er wordt als helmteeken bij opgegeven eene vlucht volgens het schild, wat ook aanmerklijk afwijkt; want de stiefvader der von Bachmann's, Abraham v. Koenen, had als helmteeken [1]) eene vlucht doorsneden rechts van zwart en goud, links van goud en zwart. De eerste editie gaf bij von Bachmann geen helmteeken op. Uit welke bron mag de heer Rietstap deze verandering, die wel geene verbetering zijn kan, geput hebben?

Amsterdam. H. J. KOENEN.

[1]) Zie Rietstap's Arm. Gén., Könen (Prusse).

v. Bassen (XL, 488). Susanna v. B., wier ouders ik *Nav.* XXIX, 166 opgaf, behoorde naar alle waarschijnlijkheid *niet* tot het Herald. Bibl. 1876 behandelde geslacht. Sinds is mij omtrent haar wapen het volgende gebleken. D. de Gorter schrijft 15 Dec. 1778 aan eene zijner zusters: »Het wapen van onze moeder is een Bas; gelijk blijkt uit het cachet, gegraveert in een carlijn-steentje, welk Haar Ed. Vader in een ring gevat aan den vinger gedragen heeft en bij mij berustende is". En verder: »Ik heb dit wapen met voorkennis van onze ouders bij 't wapen van Vader gevoegt, en in Ruschland laten snijden onder het opzicht van den Heer Staatsraad Stohlin, directeur der academie der konsten te St. Petersburg en Herrault-meester, welke mij onderricht heeft, dat de Bas geel van couleur moest zijn en de grond donker bruin of bijna swart". De Gorter voert in zilver drie (2, 1) korenaren van natuurlijke kleur. Het schild gedekt door eene kroon. Geen helmteeken. Jan de Gorter was een zoon van Dirk bij Willemina de Boer. Aangaande deze laatste vind ik nog de volgende aanteekening: Wilmpje de Boer was de dochter van Cornelis, capitein bij de admiraliteyt van Noord-Holland; zijn schouder afgeschooten en aan die wonde overleden te Rotterdam en te Enchuysen begraven in de Zuyderkerk, en van Grietje Simonsdr Semeyns.

Leiden. D. RUTGERS VAN ROZENBURG.

d'Edel, Dedel (XXXIII, 181—5, 231—6; 'V, 250). Vgl. *Nav.* XXXVII, 341 (29 Maart) met ibid. 'IX, 391. — »Op Paaschavond 1584, nadat Doesburg 9 Maart daar te voren de Staatsche troepen had uitgedreven, werd Edel Hendrik (*sic*, waarschijnlijk een Staatsch overste) te Terborg verslagen en gevangen genomen door den Hertog van Beijeren, bij welke gelegenheid hij een oog verloor (K. H. Greeven, Geschied. en Beschrijv. v. Doetinchem 1829, bl. 24). Past hij hier? Edel toch is hier niet de persoonsnaam van *Nav.* XXXIX, 109. — Onder de aankondiging van »Kunstliefde spaart geen vlijt, Proeven van poëtische Mengelstoffen; Leyd. 1773/96, 13 dln, in 8vo, 7 half led. banden, *f* 8, leest men in »De Librye" 1889 n° 8 bl. 64^{a}: »Vyf hoogschatteren en beöeffenaaren der vaderlandsche Poëzije (J. v. Spaan, C. Vlieg, H. Wielheesen, G. Beijer en J. v. Hoogstraten), die alle in de Hofplaatse woonden, hielden een vriendlijk gezelschap en vastgestelde

bijeenkomst" en »werden te raade een zeker dichtlievend Kunstgenootschap op te richten; ontworpen eenige wetten... bedagten een spreuk... en wekten eenige kunstlievende vrienden, ôok buiten De Haag op... medetewerken, en beslooten eenige aauzienlijke Heeren tot Mecenaaten of Beschermers te verzoeken". De Raadpensionaris Steyn vernam dit, en bood op het eerste aanzoek »zijnen dierbaaren Persoon en veelvermogende bescherming, daartoe aan. Dan, wat gebeurt'er! de... Raadsheer Hoog dit vernemende... betuigt het zich eene eer te zullen rekenen, met denzelven... medetewerken. De Grootăchtbaare DEDEL... opent, benevens de bovengemelde Heeren, zijn liefderijk hart en veelvermogende armen, om het in de geboorte staande Kunstwicht hoe eerder hoe liever minzaam te omhelzen, en te helpen opkweeken". Dit »Kunstwicht" was het 4 Jan. 1772 opgerichte genp »Kunstliefde spaart geen Vlijt"; in het 6de deel van welks »Proeven van poëtische Mengelstoffen" voorkomt: »J. V. S. Op de beeldtenis van Vondel [1]) door Ph. de Koning.. door.. J. HUDDE DEDEL by deszelfs uitersten wil" aan dat genp vermaakt. — Jhr. Mr. C. Dedel, oud-president der arr.-rechtbank te Amsterdam, eere-commissaris van het Nederl. Fonds ter aanmoediging van 's Lands Zeedienst, commandeur Nederl. Leeuw, † 10 Febr. 1885, oud 79 jaar, vader van Jhr. W. G. Dedel.

J. A.

Doublet (XL, 61, 371. Das I. v. Ravestein zugeschriebene Porträt eines Fräuleins D. ist mit einem quadrirten Rautenschild geziert: 1. u. 4. in Roth drei silberne Lanzenspitzen, in der Form der alten dreizackigen Krone (Doublet); 2. u. 3. in Roth drei silberne Beile, wovon das Zweite nach links gerichtet ist (Picavet?). Die Jahreszahl 1616, die auf dem Bilde steht, lässt uns vermuthen, dass das Fräulein (in den 20ern) Johanna Maria D. (Tr. von Lorenz und der Maria Numan v. Warendorp) vorstellt, welche im selben Jahre Dominicus de Pottere heirathete und sich vielleicht für ihren Bräutigam hat malen lassen? Es sollte uns lieb sein, die Ansicht des Herrn Frederiks

[1]) Datzelfde nummer van »De Librye" bl. 61b vermeldt een vertoog uit den jare 1772: »Verdediging van Den goeden Naam en het Zeedelyk Karakter van.. Joost v. den Vondel" (met plaat).

über diese unsere Vermuthung zu vernehmen. — Das Gemälde ist früher auch Geldorp Goltzius zugeschrieben worden.

DE R.

Evekink (XL, 255) — te Zutfen zegelt met: Op grasgrond (?) een stappend paaschlam houdend in zijn voorpoot (herald.) links, eenen stok, aan wiens einde een tweepuntige wimpel. Aanz. helm; helmteeken: eene vlucht. Dekkleeden. Op enkele zegels bevinden zich bovenaan de letters M. G. Deze familie zegelt ook met twee door een lint aan elkaar verbonden wapens [1], het ééne (herald.-links) gelijk aan het hierboven beschrevene, het andere (herald.-rechts) een merk van den vorm [2].

Zutfen. J. GIMBERG.

Havelaar (XXXIX, 310—2). In het Wapenboek van Ned. familiën door Vorsterman v. Oijen komt eene genealogie voor. Evenwel zonder melding te maken van hunne afkomst uit Gorkum, wat voor de presumptie van het wapen der Arkel's gebroken te voeren, toch niet van belang ontbloot is. Nog in 1730 woonde ald. Isack H., marktschipper op Middelburg.

Heynen (XXXVIII, 472, 653). Bartholomeus H., pred. hier aangekomen met 't schip »Vreede" 22 Dec. 1667. De kinderen zijner dochter Margarita Elizabeth bij Johan Frederik Gobius waren: Agnita Margarita, Joan Frederic, Adriana, Jacob, Hendrik Antonij (allen in leven 1734), Anna Wilhelmina † vóór 1734 tr. Jan Landsheer opperhoofd te Cheribon, bij wien Jacob Frederik. — Iman de Jonge en Daniel Quirijn de J. waren de zonen van Johan de J., rentmeester der gemeene landsmiddelen te Zierikzee 1734.

Galle (Ceylon). MR. F. H. DE VOS.

---

[1]) Wijst dit mooglijk op eene alliantie? RED. [2]) Vgl. misschien hetgeen *Nav.* XXXI, 184 Omslag, bij het wapen Hesselink is opgemerkt. RED.

VRAGEN.

v. Attenhoven, enz. 1° Wapen v. Attenhoven? Willem Johan Louis Adriaan v. A. verongelukte als 2de stuurman met het schip »Minister Pahud" in Jan. 1867. Toen woonden van dezen drie zusters respectieflijk te Leiden, Montfoort en Schoonhoven De ontvanger van Leiden, Hendrik Henkes, was toen voogd over twee nog minderjarige kinderen van wijlen Martinus v. A. en Henrietta Virginie Louise Agnes Brouërius v. Nidek. — 2° Wie waren de ouders enz. van Willem Hendrik Geistman, pred. te Beuningen en Ewijk 1720—'42 (19 Maart)? Hij was geboren te Emmerik in 1695 [1]). Hoe is het wapen Geistman? Zijn vader schijnt schepen geweest te zijn. — 3° Wapen van Henricus Ostermann, Jur. Utr. Dr., geb. te Bockum 10 Febr. 1644, † Lubeck 13 Dec. 1700. Zijne ouders waren Johannes, pred. te Bockum, en Clara Brauers. — 4° Wapen en geslacht Spalier? — 5° Wapen en geslacht van Adriaan v. Woestijnen, commandeur van Essequebo 1641—'44?

Arnhem (Prinsessestraat n° 4). A. J. C. KREMER [2]).

v. Bockom. Wie vult het ontbrekende aan, en kan of wil nadere inlichtingen verschaffen aangaande deze familie? Jan Godefridus v. B., geb....? †....? tr. (wanneer?) Arentje Kloetingh, geb....? †....? Bij wie: *a.* Maria, geb....? †....? tr. te Pijnakker 19 Mei 1749 Godefridus of Godefroi Trouillé [3]), geb....? †....? (zn v. Jean Abraham bij Anne Angélique Carlié); *b.* Andries, geb....? †....? tr. (wie?), stierf kinderloos in Ned.-O. I. (waar?); *c.* Gerrit, tr. in 1753 te Delft Catharina v. Daalen, geb....? †....? Uit dit huw. deze vijf kind.: 1. Jan Godefridus, geb. Delft 16 Sept. '53, † 26 Jan. '84 te Malakka; 2. Barbara Maria, geb. 9 Nov. '55, tr. 31 Dec. '82 te D. Willem Simon Burger, geb....? †....? (bij wien vijf kind.); 3. Engelina Johanna Petronella, geb. te D. 20 Nov. '57,

---

[1]) Vgl. *Nav.* XXXIX, 61. RED.

[2]) Onmiddellijk na ontvangst van eenige mededeeling, zal ik een frankeerzegeltje tot goedmaking van het port, den vriendelijken toezender doen toekomen met, desverlangd, wederkeerige inlichtingen.

[3]) Vgl. *Nav.* XXXVII, 401; 'IX, 237. RED.

† Febr. '87, tr. 3 Mei '83 te D. Jan Bernardus Haldert, geb....? †....? Uit dit huw. één kind, gen^d Adrianus, geb. '84, †....? 4. Catharina Adriana Anna, geb. te D. 6 Sept. '59, †....? tr. in '87 1° Willem Maas Pietzn, geb....? †....?, 2° Nicolaas v. Helden. Ex 1ma drie kind., waarvan Gerrit Jan Godefridus bij den doop 21 Jan. '91 den naam v. Bockom Maas ontving, †....? geh. m. Susanna Cornelia Heshusius. Hunne afstamlingen zijn het thans nog bloeiend geslacht v. Bockom Maas. 5. Hesther Alida Elisabeth, geb. te D. 5 Sept. '61, † 1818 aan de Kaap van Goede Hoop, tr. Jan Christoffel Berrangé of Béranger, bij wien: Elisabeth Hesther, tr. eenen Serrurier (?); Catharina Gerarda, en Anthonia Maria, wier geboorte- en sterfjaren mij niet bekend zijn. — Het wapen v. B. is Gevierendeeld: 1. en 4. in rood klimmende leeuw v. zilver; 2. en 3. in blauw drie dwarsbalken v. zilver. Helmt.: de uitkomende leeuw van het schild.

's-Hage. M. G. WILDEMAN.

Dedel. In eene in mijn bezit zijnde MS.-genealogie D. vind ik »het onvoltrokken huwelijk van Isabella D. met Mr. Constantijn Huijgens, heere van Zuilichem", enz.

Isabella Dedel, dr v. Jan Willemse D. en Isabella de Vogelaer, geb. 4 Febr. 1633, is ondertrouwd geweest met Constantijn Huijgens, zoon van Constantijn H. en Susanna v. Baarle. Voorts vind ik: »Geprocreëerd Justina Dedel, geb...... 1667"; welke Justina D., volg. de in die geneal. volgende aanteekening tr. Mr. Feltrum de Vries, raadsheer in den Hoogen Raad van Holland. — Wat was de oorzaak, dat dit huwelijk tusschen den jongen Const. H. en Isabella D. is afgesprongen? Of waar kan men daarover iets vinden?

N.-A. J. H. M.

Hennebo. Den 4 Juni 1740 verkoopt Jacobus H. te Leiden aan Antonie Smazen ald., een huis en erf, staande en gelegen aan de westzijde van de Haven, omtrent de Westhavenstraat, met een werkhuis daarachter, en uitkomend aan eene zekere poort in de Oosthavenstraat, belend ter eener zijde door Adam Sm., ter anderer zijde door voornoemde poort. Alles voor 1550 gl., waarvan blijkt uit

schepenacte in dato 4 Juni 1740 vóór Mr. Cornelis v. Dorp en Mr. Adriaen v. Assendelft als schepenen. — Wie weet iets mede te deelen aangaande dezen Jacobus H. en zijne familie?

M. G. W.

[Zie *Nav.* XXIV, 122: Ester Cath. H. geh. 1720 met Jacob v. Dorp. Ibid. XXXI, 317 vermeldt Robert H.; 'II, 585 Abraham H., geh. m. Swavinck; 'V, 549 B. H. a° 1736.]

v. Imhoff, Im-Hof (XXVII, 586). Gaarne zag men medegedeeld de voorouders in rechte vaderlijke linie van den door het schrijven des Bijbels in vier talen in Zwitserland bekend geworden Im-Hof, wiens kleinzoon . . . . . ? Im-Hof sedert vele jaren predikant is te Schaffhausen, geh. m. . . . ? Burckhardt, bij wie vier zonen. Twee daarvan kwamen naar Nederland, en vestigden zich te Rotterdam, waar zij met leden der familiën Montauban v. Swijndregt en v. Oordt in het huwelijk traden; hun wapen is Gedeeld: 1. in blauw gouden, rood get. en genag. zeeleeuw, 2. in blauw gouden lelie, en groen klaverblad uit den schildvoet opkomend. — Doch reeds veel vroeger vindt men den naam in ons land vermeld, nl. Daniël Im-Hof, geb. te Bern (Zwitserland), werd 30 Aug. 1625 student te Groningen. Bern schijnt de hoofdzetel dezer familie te zijn, alzoo nog in 1880 van dien naam daar woonden, zijnde ald. 10 Apr. van dat jaar overleden W. von Peyer Im-Hof, geb. baronesse de Salis Soglio. — v. Ledebur, Adelslex. Preuss. Mon., zegt: Imhoff, im Hof (Im rothen Felde Kopf und Vorderspranken eines goldenen Löwen, der in einem nach oben gebogenen Fischschwanz endet). Ein altes, weitverzweigtes . . . . Geschlecht, dem mannigfaltige Anerkennungs- . . Diplome zu Theil geworden sind, u. a. Freiherren-diplome vom 14 Juni 1685 . . . und Wappen-Vermehrungen; dit laatste komt dus overeen met het hierboven medegedeelde wapen.

[In 1889 verschenen Geneal. Aantt. betr. v. Imhoff; zie Catal. 1890 v. h. Geneal. en Herald. Arch. te 's-Grav. bl. 31.]

v. Meekeren. Wapen gevraagd dezer Rotterdamsche (nu uitgestorven?) familie, waartoe behoorde Johannes Theodorus v. M. † ald. in de 1e helft dezer eeuw; zijne moeder heette Lelivelt. In welke betrekking staat hij tot Jan v. M., den stichter van twee hofjes te Amster-

dam? Van dezen laatste bestaat eene geneal. uit het begin dezer eeuw, luidend: Wouter v. M. te Batenburg 1630 (de in Herald. Bibl. 1874 bl. 19 genoemde adell. v. M.'s behoorden daar ook te huis), had bij N. N. twee zonen: Jan zie *a*, en Herman zie *b*.

a. Jan v. M. geb. Batenburg 1632 was vader van Johannes geb. Tiel 15 Jan. 1658 tr. eene Hovink bij wie Sikko geb. Amsterdam 1693 tr. ald. 22 Apr. 1717 Alyda v. Liesveld; hun zoon Jan was de insteller van het gesticht genmd »Geslachtsteun en verdere Liefdesverzorgingen door Gods zegen". Hij was geb. Amsterd. 25 Juni 1718, † ald. 12 Juni 1791 en benoemde bij test. tot executeuren Evert de Marre, Evert Jan Everwijn en Gualtherus Hendrik Schoegardus. De bedoelde hofjes »de Eendracht" aan den Overtoom en »de Noteboom" aan den Amstel, moeten nog bestaan, en wordt in het laatste zijn portret bewaard. Hij overleed kinderloos, en waren de gerechtigden tot deze instelling de afstamlingen van Johannes Joseph de Kleijn.

b. Herman v. M. geb. Batenburg 1637 tr. 18 Mrt 1666 Gerrigje Jantgee (Jansen?) te Tiel bij wie Jenneke geb. ald. 14 Febr. 1674 tr. ald. 19 Juli 1711 Stoffels v. Rijken, bij wie Hermijnke v. R. geb. Tiel 16 Juli 1713 tr. ald. 13 Juni 1732 Johannes Joseph de Kleijn, bij wien:

1. Willem de Kl. geb. Tiel 17 Mrt 1734 tr. ald. 10 Dec. 1758 Helena v. IJsden (Eysden?) bij wie Johannes Joseph geb. ald. 3 Dec. 1759 en Jacobus Johannes geb. ald. 21 Mrt 1776.

2. Antonie de Kl. geb. Tiel 6 Juni 1740 tr. ald. 12 Juni 1766 Elisabeth Maarsback bij wie Johannes Joseph, Hermijntje en Theodora.

3. Christoffel de Kl. geb. Tiel 25 Juli 1743 tr. ald. 11 Febr. 1776 Cornelia v. der Graaf bij wie: Johannes Joseph geb. ald. 16 Juni 1777 Christina geb. ald. 21 Juli 1779 wed. J. v. Zoelen, Trijntje en Gerrit.

4. Michiel de Kl. geb. Tiel 17 Febr. 1745 tr. ald. 12 Jan. 1771 Johanna v. Hoeften (Haaften?) bij wie: Johannes Joseph geb. den Haag 3 Mei 1773, Hermijntje geb. Tiel 20 Dec. 1776, Joos geb. ald. 1 Apr. 1782, Adrianus en Willem.

Aldus deze genealogie, welker juistheid wij in het midden laten. Is er iets meer bekend aan een onzer lezers, omtrent deze familie v. M.,

haar wapen en hare stichting? De adellijken voerden in zilver een zwart St.-Andrieskruis, verzeld van vier zwarte droogscheerdersscharen, punten omlaag. Ook te Utrecht hebben van dezen naam gewoond; alwaar omstr. 1835 nog eene dame van dien naam overleed.

Ploos v. Amstel, enz. Wie geeft de datums op van het echtpaar Willem Pl. v. A. en Elisabeth Pater v. Raveschot (vgl. Herald. Bibl. 1881 bl. 144, 5), alsmede de geboorteplaats van Agnes Pl. v. A., geb. 1662, dr v. Nicolaes (geh. 12 Oct 1641 met Alarda v. Hollandt?), kleindr van dit echtpaar? Welke leden van 't geslacht Pl. v. A. zijn heeren van Lievendaal (*Nav.* XXXV, 259) geweest? Wijk-bij-Duurstede en Amerongen leveren geen uitsluitsel. — Bestaat er eene genealogie van het adellijk (?) gesl. (van?) Aerssen v. Juchem. Het wapen v. Juchem komt voor op de Wapenkaart van Utrecht. Rietstap's Armorial 1e éd. vermeldt v. Aersen (dat hij van v. Aerssen onderscheidt) v. Juchem (Pays d'Utr.): in groen zwaan van zilver, met eene gouden kroon om den hals en zwemmend op water van nat. kleur. De helm is gekroond met eene kroon van paarlen.

v. Raesfeld. »Der Deutsche Herold" XXI (1890) S. 102b vraagt naar de ouders en grootouders van Jan v. R. tot Twikkel, geb.... ? † ... ?, gehuwd... ? met Lucia v. Heyden uit den huize v. Astrup, alsmede naar hare ouders en grootouders.

des Vilattes. Iemand in Frankrijk vraagt inlichtingen omtrent eene ten onzent gevestigde familie d. V., réfugiés, eenigermate verwant aan de zijne, en aangaande welke hij meldt: »Il y a quelques années, on a publié au sujet de cette famille, en Hollande, une brochure, dont je ne connais pas le titre". Wat weet men ook van deze brochure? Of misschien »tijdschrift-artikel"? — Vgl. misschien *Nav.* XXXIX, 414 (Graswinckel), en in »Geneal. Kwartierstaten" ao 1890 aflev. 34—6 dien van Wm Hk graaf v. Heerdt tot Eversberg, waarin als wapen des V. In zilver drie kepers v. rood boven elkander, verzeld van negen (2, 3, 3, 1) hermelijnstaartjes.

GESCHIEDENIS.

Cutynghim (XL, 393). Dit zal wel eene misstelling zijn voor Ludynghim. In middeleeusch geschrift kan zeer gemakkelik eene L met eene C, beiden als hoofdletter geschreven, verward worden, even als ook nog heden in het hoogduitsche loopende letterschrift, de gedaante van beide letters, in hoofdletterform, weinig verschil oplevert. En de verwisseling van de oorspronkelike *d* met *t* kan zeer wel het gevolg wezen van de omstandigheid, dat misschien de »clerck" of schryver, die de oorkonde opschreef, een Bovenlander was, een Hoogduitscher, die de plaatsnaam niet kennende, op het gehoor af de *d* als eene *t* opvatte, gelijk by Hoogduitschers nog heden veelvuldig voorkomt. Cutynghim is dan Ludynghim, Ludinghem of Ludinghum (Ludingaheim oorspronkelik), een andere, oudere form van den naam Ludingakerk, oudtijds een welbekend klooster, westwaarts van Franeker, by Midlum gelegen. Misschien ook kwam de naam Ludynghim, Ludingaheim oorspronkelik aan de plaats zelve toe, en was Ludingakerk de byzondere naam van het klooster. De plaats bestaat nog heden als een gehucht, Ludingakerk, in het Friesch Ludingatsjerke, hedendaags door het friesche landvolk, by samentrekking, Lûntsjerke genoemd.

JOHAN WINKLER.

Cutynghim, enz. (XL, 393 en 394.) Volg. Naamlijst bij Verwijs, t. a. pl. bl. 616 en 619 moet voor Cutynghim gelezen worden Tutynghim, zeer zeker hetzelfde als het bekende t'Utgong, vroeger eene vermaarde havenplaats aan de monding der Middelzee nabij het tegenwoordige Berlikum. Volgens sommigen zou die havenplaats onder den naam van Civitas Exiensis ten tijde der Romeinen reeds hebben bestaan. Zie hierover o. a. De Vrije Fries, XIV, bl. 241 en 299; Mr. A. Telting, Het Oudfr. Stadrecht, bl. 86; Fr. Volksalm. voor 1889, bl. 179 en Nota, Oudhh. van Berlikum, enz. — *Wardum* is t. a. pl. m. i. zonder twijfel Wirdum bij Leeuwarden. Zie Naaml. bij Verwijs en Reg. v. Oork., door Colmjon, n^0. 442. — Met *Doncmerdeel*, waarvoor men vrij zeker Dontmer(of ma-)deel zal moeten

lezen (zie »De Vr. Fries", t. a. pl. bl. 310), wordt in de desbetreffende oorkonde, bij Colmjon t. a pl. n° 409 vermeld, bepaaldelijk Dantumadeel bedoeld. Verder worden in n° 405 aldaar o. a. de drie oude deelen van Westergo aldus genoemd:

1° »Olde Waghenbrugge, dat is te verstaan:

die Gheesten	=	Gaasterland	
Kolderwolde	=	Kolderwolde	vier dorpen in Hemelumer-Oldefert c. a.
Koldem	=	Koudum	
Hemelvrede	=	Hemelum	
Wirlimservrede	=	Warns	
Doedingwaerstal	=	Doniawerstal.	
de Vijfgäen	=	Sneeker-vijfga: Scharnegoutum, Goënga, Loënga, Gauw en Offingawier, alle in Wymbritseradeel [1].	
Ghelmeerdeel	=	sc. Gaastmeer en zijne omgeving in Wymbritseradeel.	

Dit deel omvatte dus Gaasterland, het z. w. deel van Hemelumer Oldefert, Doniawerstal en Wymbritseradeel.

2° »Woudensera en Oldenvrede, dat is te weten van Woudrichem en Hinlopen", hetwelk zal hebben omvat Wonseradeel en het overige van de tegenw. gem. Hemel. Oldef. c. a.

3° de »Vijfdelen" waarvan de deelen bekend zijn.

Over den aanzienlijken Cammingaburg t. o. van Leeuwarden, zie men ook Eekhoff, Gesch. v. Leeuw. II, 394.

Kollum. ANDREÆ.

Lillo en Liefkenshoek (XXXVI, 5—11, 135—40; 'IX, 441—43). In het gemeente-archief van Rilland c. a. berusten de trouwboeken van Liefkenshoek a° 1636—1711, '15—'85, en van Lillo a°1732—'85. Uit deze, mij welwillend ten gebruike verstrekt, ontleen ik het volgende.

Marinus Huyghens, pred. te Lk 1646—'59, met Anna v. Grijpskerke, j.dr van Middelburg, ondertr. te M. 6 Juni en 1 Juli '48 ald. getrouwd.

Petrus Smijtegeld, pred. te Lk '59—'79, als j.m. van Tholen, met Rebecca de Ridder, j.dr van Lk, ondertr. te M. 12 Sept. en 7 Oct.

---

[1]) Zoo wordt bij eene invordering van schatting in 1496 bij Worp van Thabor, IV, 241 ook gesproken van Wymbritseradeel en van »Sneecker vyff gäen".

'65 ald. getr. Als haar wedr, met Johanna de Vassy, j.dr van Lillo, ondertr. te Lk 19 Dec. 1677 en 6 Jan. '78 ald. getr.

Cornelis Bruynvisch, pred. te Lk '80—1714, was reeds in '77 getr. met Abigaël de Ridder, waartoe hem 14 Febr. '77 te Zierikzee (volgens trouwregr aldaar) attestatie werd afgegeven.

Cornelis Gentman Leydecker, pred. te Lk '15—'16, als j.m. van Heusden, met Josina de Back, j.dr van M. en ald. wonende, ondertr. te M. 10 Mei en 29 Mei '15 ald. getr.

Renatus Stenhuys, pred. te Lk '36—'54, als j.m. van Groningen, met Susanna de la Rue, j.dr van M., ondertr. te M. 8 Maart en 30 Maart 1742 getr. in de Fransche kerk ald.

Johannes Adrianus Toelaer, pred. te Lk '59—'66, als j.m. van Nijmegen, met Angelina Adriana Gaaswijk, j.dr van Poortvliet, ondertr. te P. 14 Oct. en 5 Nov. '61 ald. getr.

Anthonie Marant, pred. te Lk '71—'75, als j.m. van Nijmegen, met Adriana v. Toulon, j.dr van Bladel en wonend te Lillo, ondertr. ald. 30 April en Mei '71 ald. getr.

Josua v. Iperen, pred. te Lillo '50—'66, als j.m. van M., met Maria Catharina de Waal, j.dr van Tholen en wonend te M., ondertr. ald. 7 Mei '56 en vervolgens aldaar getr.

Wolfaartsdijk. J. VAN DER BAAN.

Megen. Schepengericht, enz. a° 1496. Vgl. *Nav.* XXXVIII, 425.

Wy Adriaen van Brymeu Greve van Meghen, heere van Humbercourt doen condt allen deyghenen die dese letteren sullen sien oft horen lesen dat wy by wille wete ende consente onser lieuer moedere vrouwe Anthonie van Rambures grevne van meghen en mitten ghemeynen... orde en overdrach onser scepen borgmeesten heylige geestmeesten kerckmeesten der ghemeyn poerters ingeseten onser stat van meghen en der gemeyn naberen ende ondersaten ons voirsz lants van meghen h e b b e n g e s e t gestelt en geordonneert, setten, stellen ende ordonneren mit desen tegenwoerdighen te halden voir Recht en gewoente ons voirsz lants van meghen oit poenten en articulen hiernae verclaert S o e w a n n e e r daer eenighe questien van gedynge op rysen ende geboeren en dan des die scepen van meghen nyet wys en weesen om tenich vonnisse en recht daer af te wysen en hoer hoot daer omme souden willen an roepen en daer gevuert te willen wesen soe men geplegben heeft tot hier toe des en sullen die voirsz scepen van meghen voirtaen alsoe nyet meer doen en trecken ter plaetsen om hoer hoot daer sy plegen trecken

maer sullen by hen roepen die scepen van den dorpe s voirsz lants van meghen die syn oft namaels wesen sullen en̄ mit malcanden̄ raet houwen om des vonnisse mit malcanden̄ wys te werdden ende by alsoe sy des dan noch nyet vroet noch te wys gewordden en̄ connen soe sullen sy dan proces en̄ gedynge gelyck dat is bedyngt geweest volcomelicke brengen in die borch te meghen by den officier aldaer en̄ daerby nemen twee, drye oft meer van den seuen heemraede s voirsz lants van meghen die zyn oft namaels wesen sullen en̄ daer mit malcanden̄ raet houwen en̄ nyet scheyen van den eene dach opten anden̄ dach van den anden̄ dach opten derden dach en̄ van den derden dach opten vierden dach als over recht en̄ dan sullen zy moeten buyten en̄ wysen t vonnisse als van hoer hoot camen̄ ten waere dat x̄tien zych vertuechden by den heere Soe wanneer dat scepen̄ van den dorpen voirsz eenige gedyngen onder hebben en̄ des vonnisse nyet wys en syn dat sullen zy dan brengen an die scepen van meghen als an hoer hoot en̄ dat volbrengen ten wae̅ dat zich x̄tien vertuchden by den heere Soe wanneer enich dynck van schade en̄ schant betuyght worde mit twee witaftighe en̄ onbesproken mannen dat sal stat grypen en̄ van weerden gewesen wordden. Voert sal men kiesen by den scoutet van meghen seuen der notabelste eerbaerste wyse en̄ witste mannen die hy sal weten op die dorpen s lants van meghen dient seven scepen te syne te weten te Haren drye te macharen drye en̄ te tefelen eenen, die welcke eedt sullen doen als scepen sdinxdaegh van viertien dach te viertiendach eens te camen̄ te meghen Recht en vonnisse te doen als die scoutet dinget en̄ die sullen hebben eenen gemeynen segel die sal gebeelt met Sunt Jaacs syn hebben eene schilt voir hem gewapent mitter wapen van meghen daer enic inder .... sal staen gescreven Sigillum scabinorū de hare machare en̄ tefelen. Voert sal men kyesen by den voirsz scoutet seuen der wysste notabelste en̄ witste man̄en die hy sal weten in der stat en̄ lande van meghen voirsz om heemraede te syne die eedt doen sullen en̄ kennisse hebben en̄ nemen van den dyken, waterlayen weteringe, ryden gelyken gelyck boven en̄ beneden die sullen oick hebben eenen ghemeynen segel die gebe̅lt sal wesen mit Sunte Stinaes[1]) beelde hebben̄ den schilt en̄ wapen van meghen voir hem en̄ daerboven drye lambeelen en̄ in die ...... sal staen gescreven sigillum der heemrade slants van meghen. Sullen die seuen scepen̄ van den dorpen en̄ die seuen heem Rade slants van meghen voirsz hebben eene came̅ daer sy hoer segelen in leggen sullen en̄ dat cofferen sal hebben sesse sloetelen dairaf sullen die scepen hebben̄ die drye sloetelen en̄ die heem Rade die an de̅ drye sloetelen Men sal kyesen by den her̄ den pastoer en̄ scoutet in der stat op die dorpen tot elker plaetsen twee kerckmeesters en̄ desgelycx twee heylige geestmeesters die ten heylige sweeren sallen der kercken goet en̄ des heyligen

1) Servaes? Stevaens? Red.

geest goede wael te Regten eñ des jaers eens daeraf Rekeninghe betalinge et Reliqua te doene voir hēre scopen eñ goede mañen. Waert dat daer enighe gevangen waēn van einmaelen saken lyf oft lit an gaen daermede sal men dan dingen voir die brugge van den huyse eñ slotte. Soe wat gewesen is van den gerichtsluyde van den dorpen dat sal gewesen blyven maer voirts sal men dese poenten halden ende die in de kaerden [1]) sullen anders in hoer macht blyven gelyck men die tot hyertoe gevseert eñ gebruyct heeft. Voert soe moegen x̄tien die costen selve doen eñ betalen van hoot kaerden [1]) oft andere diergelycken willen zy 't doen eñ doen zy des nyet soe sal die hr̄ dit doen eñ waer hy dan eenen penninck vuyt leght daer sal hy twee gelyke peñyngen weder af hebben van x̄tien, maer men sal die costen soe gracelicke eñ redelicke doen als t betaemelyck is. Ende om alle dese pointen eñ articulen ĩn deser tegenwordigher kaerden [2]) begrepen vast, seedich [3]) eñ onverbrekkelyc houden tot ewigen daghe, hebben wy gebeden onser lieuer moedere vrouwe Anthonie van Rambures als grevñe van meghen voirsz hoeren segel hier an te willen hangen. Dewelck wy Anthonie van Rambures als grevñe van meghen voirsz gerne gedaen hebben eñ onsen segel hier an doen hangen in kēnisse der waerheit. Ende wy Adriaen van brimeu als greve van meghen voirsz hebben onsen segel hiervoirts oick an doen hangen in kennisse der waerheyt. Ende wy hebben voirts versocht an scepen eñ borgemeesters der voirsz onse stat van megen hoeñ gemeynen segel der voirsz stat van megen hier an doen hangen eñ hebben oick mede versocht vier van den voirsz scepen van meghen elck hoen propren segel hier an te hangen. Dewelck wy scepen eñ borgmeestern voirsz gerne gedaen hebben eñ den gemeynen segel der stat van meghen voirsz hier an doen hangen In kennisse der waerheyt. Ende wy dirck de Rimer, Geryt direxen, Arnt horsman ende dirck van drueten, als scepeñ voirsz oick gerne gedaen hebben eñ elck onsen propren segel hier an doen hangen In kennisse eñ getugenisse der waerheyt. Gegeven in onsen stat van meghen voirsz den acht en tweentichsten dach der maent van aprille int jaer ons Heeren dat men screeff duysent vier hondert sesse en 't negentich.

Wieringerwaard. *Medegedeeld door* J. P. BACKX.

Ommeren en Ingen. Aan het *Nav.* XL, 67, 8 omtrent Monnikhuizen opgemerkte, zij toegevoegd, dat Geld. Volksalm. 1876 bl. 86 bij dezen naam (Munihchusen a° 893) ook denkt aan een vóór 1328 ter plaatse bestaan hebbend geestelijk huis.

Mr. J. J. S. Bn Sloet (vgl. *Nav.* ibid. bl. 137), die in 1885 het archief der Commanderie van St.-Jan te Arnhem uitvoerig inven-

---

[1]) keuren. RED. [2]) keur. RED. [3]) stedich. RED.

tariseerde, berichtte mij, dat de *Nav.* XXXIX, 615 r. 8 vermelde grootmeester heette don Raphael Cotoner, en de ibid. bl. 619 noot 2 vermelde commandeur Dirk Wolf v. Everdingen was genaamd, voorkomend tusschen de jaren 1470 en 1482. En geeft tot de opgaven uit het Kerckenboick de hier volgende aanvullingen.

Na 4 Mei 1675 n⁰ 98, staat nog: »Item heb ick tot begraeffenis van het lichaem van zal. suster Johanna Kempincx aen mij genaemen drie groeven in St. Jans commandurie kerck in den noert cruys vluegel, geteykent met N⁰ 209, 240 en 271, welcke drie groeven maer tot twe groeven te gebruycken bequaem sijn om die fundamenten van den muyren die soo wijdt inschoeten dat maer tot twe groete groeven konden gebruyckt worden, den 31 Oct. 1679. Hiervan sall ick aen Commanderie verantwoorden; edoch duer het groet vorderlijcq insicht op de kerck van St. Jan commandurie mij die well ryckel. voer beloenonge toe commen souden". Hierbij staat in margine aangeteekend: »Deese 3 groeven contradiceere ick het sye dat d' Erffgenahmen sulcke betaalen, indien ick niet sehe wat Kempinck sal. voor profijt ahn de commendery gedaen maer wel dat tot sijn voordeel groote schade veroorsaakt hebbe".

(get.) Le Comd de Merveldt.

Voorts: Groeve n⁰ 88 aan Willem v. Woerden, zoon van Derck Willemsen gedevolveerd, 2 Nov. 1758. Groef n⁰ 325, op het koor, gekocht door Arent Timmerman 7 Oct. 1662, en Groef n⁰ 38, middenpand, door Frederick Reynders, 4 April 1668 gekocht, beide gedevolveerd op Michael v. der Schlooten; Garret Harmen Sminck en Antoni Sminck, 24 Febr. 1782. N⁰ 309 en 310 gedevolveerd op Dirkje de Veer, wed. van Bastiaen v. der Schlooten, 5 Jan. 1784. N⁰ 39 verkocht aan erfgen. van Jan Sminck en Jenneke Kedde, 3 Febr. 1784. Een grafstede op het koor verkocht aan Alijda Philippina Lippert, 24 Maart 1788.

In den band is een papier geplakt, inhoudend:

Int jaer ons Heren m. vierhondert 56 op den darden dagh maendt October starff den Welgebooren Herr Walraven van Mursa gekohren en confirmiert bisschop tot Munster, bidt voor de ziele. Dit staet op de groote zarcksteen voor sacristey in de S. Jans kerck tot Arnhem.

Daar Bn Sloet mij tegelijk met deze gewaardeerde mededeelingen

de belofte deed, mij voor dit maandwerk eene reikhalzend tegemoet geziene lijst der Arnhemsche Commandeurs te zullen doen toekomen, bleef het bovenstaande totdusver achterwege.

Vermeldt *Nav.* XXXIX, 619 noot 1 eenen Commandeur v. Rose*n*bach a⁰ 1570: ibid. XXXIV, 488 vraagt naar het wapen van Elisabeth Clara v. Rose*m*bach, de latere gade (?) van Henry v. Nassau († 1544). En leest men ibid. XL, 69 van de riddermatige v. Meerveld's, die in Meerveld bij Nijkerk hunne bakermat hadden; tot deze behoorde gewis Adolf heer van Merveld, huwlijksvrind van Theodora Pieck, toen zij 18 Juni 1598 (te Tiel) de tweede gade werd van Dirk Vijgh, amptman van Neder-Betuwe (Herald. Bibl. 1882 bl. 167), bijgenaamd »de koning van Tiel".

J. A.

Ommeren en Ingen (*Nav.* XL). Ter Leeuwe (bl. 67): »Het lant van vicaryen gnt het goet ter Leeuwen tegenover den Ruytenbergh, belast met een thins van y schepel roggen". (N⁰ 9. Inlassching n⁰ 3. Protocollen van Arnhem, Buitenregister.) — Monnikhuizen (bl. 67) zal, vóórdat er een klooster gesticht werd, eene hoeve geweest zijn, welke door dienende broeders uit Prumen werd bewerkt. — De Hof van Meurs (bl. 68, vgl. *Nav.* XXXIX, 613) stond te A. op de Bovenbeekstraat; thans is het 't Burgerweeshuis. — Nyenbeeck (bl. 69) heeft zijnen naam gewis *niet* ontleend aan een geslacht v. Nyenbeeck (o. Voorst), maar werd door de heeren [1]) van Prumen gesticht, nadat Arnhem stadsvrijheid bekomen had en de burgerij er vrije lieden verklaard waren.

KR.

LES SEIGNEURIES DU PAYS DE MALINES.

WAVRE-NOTRE-DAME ET SES SEIGNEURS.

Vervolg van *Nav.* XL, 503—15.

Charles Philippe Henri Jean Baptiste van de Werve, ecuier, seigneur de Giessenoudekerck, Vorsselaer, Lichtaert et Rilen, lieutenant-colonel

---

[1]) Kloosterheeren. RED.

titulaire, exposa, dans une requête, adressée à l'Impératrice-douairière, qu'il descendait d'une ancienne famille chevaleresque, établie, depuis des siècles, à Anvers et à Bruxelles, que ses ancêtres avaient occupé des positions élevées et s'étaient alliés à de nombreuses familles de la noblesse. Il ajouta que lui-même s'était consacré au service de la maison impériale d'Autriche: qu'il avait été, pendant 14 ans, enseigne au régiment *Claude de Ligne*, puis, pendant 4 ans, capitaine *avec actualité*, et qu'enfin, le 28 avril 1736, il avait été honoré, par l'empereur Charles VI, du rang de *lieutenant-colonel honoraire.* Son cousin sous-germain, Guillaume-Raymond van de Werve, seigneur de Vremdijck et d'Immerseel, aurait reçu, de Charles II, par lettres du 31 décembre 1686, le titre de vicomte d'Immerseel. Il résulterait de ce document que les ancêtres du requérant avaient été vicomtes d'Anvers, que Raymond et Augustin van de Werve, grands-pères respectivement dudit cousin et du suppliant, avaient levé, de leurs propres deniers, deux compagnies de 300 chevaux pour le service de l'Empereur et qu'enfin le bis-aïeul commun des deux cousins, Jean van de Werve, gouverneur de Deynze et membre du conseil de guerre des archiducs Albert et Isabelle, après plus de 50 ans de service, avait été tué au siège de Bergen-op-Zoom (1622) [1]. Le requérant pria l'impératrice de lui conférer le titre de baron, applicable à une de ses terres et transmissible à ses descendants par ordre de primogéniture. Il termina en demandant une couronne de baron et, pour tenants, à dextre un homme sauvage appuyant une massue sur l'épaule, à sénestre une femme sauvage, tenant un long bâton au naturel, tous deux ceints et couronnés de sinople.

Marie-Thérèse accueillit cette requête favorablement: elle y fit droit par lettres-patentes du 17 novembre 1767.

* * *

Messire Charles Philippe Joseph van de Werve naquit à Schilde le 3 août 1702. Par suite de la mort de son père, il fut investi de

---

[1] La filiation indiquée dans la requête est inexacte: en effet, C. P. H. J. B. van de Werve était arrière-petit-fils d'Augustin, fils de Jean van de Werve (comp. le tableau ci-dessus) (Bibl. roy., C. G., Portef. 1047).

la baronnie de Wavre-Notre-Dame le 9 mai 1722; le drossard van den Bossche le remplaça au serment de fidélité [1]).

Quatre ans après, Wavre-Notre-Dame fut acheté, par-devant le notaire de Greve, à Bruxelles, par messire Chrétien Guillaume de Ruysschen, ancien bourgmestre de la ville et province de Malines. L'acte y relatif est daté du 16 novembre 1726; il fut passé en présence de Philippe Adrien de Varick, vicomte héréditaire de Bruxelles, et de Gaspard de Coninck, écoutète de Schilde, tuteur de messire Charles Philippe Henri van de Werve, frère du vendeur, qui déclarèrent que la terre appartenait à ce dernier et qu'ils n'y élèveraient jamais de prétentions. Elle était libre de toutes charges. Le 23 du même mois, l'acheteur fut mis en possession de son nouveau bien par la cour féodale de Malines [2]).

Charles Philippe Joseph van de Werve était aussi seigneur de Giessen Oudekerk. Il embrassa la carrière militaire. Nous le rencontrons successivement comme capitaine au régiment wallon d'infanterie *de Wurttemberg* et comme lieutenant et *sous-aide major aux gardes wallonnes*, au service d'Espagne. De concert avec sa sœur Gertrude Madeleine et l'écoutète de Coninck, tuteur de son frère, il vendit Schilde à Paul Jacomo, baron de Cloots, conseiller aulique de l'Empereur. L'acquéreur en fit le relief, le 15 janvier 1723, en même temps que du titre de baron du S. E. R. à lui octroyé par lettres-patentes du 24 octobre 1718; ce titre fut appliqué à Schilde [3]). Par suite de la mort du baron de Cloots, sa veuve Jeanne de Pret fut investie de la baronnie le 28 mars 1726 [4]). Cette dame testa, devant le notaire Edouard van Tilborg, à Anvers, le 5 juillet 1763. Elle mourut peu de temps après, car le 8 juin suivant, son exécuteur testamentaire, messire Jacques Joseph de Pret, ancien échevin d'Anvers, releva Schilde, constitué en fidéicommis [5]), pour messire Philippe Charles van de Werve, âgé de 16 ans, second fils de Charles Philippe Henri Jean B^te^. et de Marie Anne de Pret.

---

[1]) M. 24, f° 17.
[2]) M. 25, f° 365.
[3]) B. 382, f° 267.
[4]) B. 383, f° 53.
[5]) *by doode ende by prelegaet met den bandt van fideicommis;* ibid., f° 339.

Philippe Louis Joseph Ignace, autre fils des époux van de Werve-de Pret, reçut de Marie-Thérèse le titre de baron pour lui et ses descendants, par lettres données à Vienne, le 31 août 1768. Il le fit appliquer à Schilde le 26 octobre de la même année, en se réservant d'incorporer d'autres biens dans sa baronnie [1]).

Charles Philippe Joseph van de Werve resta célibataire. Il fut tué à Velletri le 11 août 1744.

* * *

Chrétien Guillaume de Ruysschen, le nouveau baron de Wavre-Notre-Dame, né le 3 janvier 1657, était aussi seigneur d'Elissem, Crainière, Sevenplancque, Hamme, etc. Il fut, à Malines, échevin, trésorier, bourgmestre et lieutenant de la cour féodale. Ses armes étaient : écartelé ; aux 1er et 4e, d'or à l'aigle de sable, la tête posée de front, b. et m. d'or (armes primitives); aux 2e et 3e, de gueules à la croix enhendée d'or, au canton sénestre d'azur, chargé d'une rose d'argent.

De Jean Ferdinand Daneels, baron d'Attenrode, il acheta la seigneurie et vicomté de Dormael, au quartier de Tirlemont, et en fit le relief le 2 janvier 1704 ; mais il dut la rétrocéder, le 22 décembre suivant, par suite de retrait lignager, à messire Jean Baptiste Lancelot Daneels, seigneur de Corbeek-over-Loo [2]).

Son frère Michel Constantin de Ruysschen, seigneur d'Elissem, Marquette, Bautersem, Crainière, Sevenplancque et Hamme, conseiller au Grand Conseil de Malines, avait reçu le titre de baron de Charles II, par lettres données à Madrid, le 20 mai 1693, avec application à la seigneurie d'Elissem. Ce document constate l'ancienne noblesse de la famille et les services rendus par elle. Un Pierre de Ruysschen aurait été employé à diverses ambassades et affaires importantes par Charles-Quint et sa sœur, la reine Marie, gouvernante des Pays-Bas ; son fils Pierre, bis-aïeul du nouveau baron, aurait rendu des services signalés à Philippe II, au pays d'Outre-Meuse, dans le Limbourg, à Daelhem et à Fauquemont ; le fils de ce Pierre, Guillaume, conseiller

---

[1]) B. 390, f° 220.

[2]) B. 380, fos 161, 185 et 189.

au Grand Conseil de Malines, durant 36 années, se serait allié à Claudine Sucquet, fille d'Antoine, chevalier, qui aurait appartenu également au Grand Conseil, comme d'autres membres de sa famille. L'oncle paternel et le frère de Michel Constantin se seraient distingués comme capitaines de cavalerie, le premier sous Albert et Isabelle, le second étant encore en service. Le baron lui-même aurait pour femme Marguerite van der Gracht, ancienne chanoinesse d'Andenne, d'une ancienne et illustre famille [1]).

Par des lettres-patentes de Philippe V, du 30 avril 1705, déclarées plus tard caduques, ce Michel Constantin fut créé comte. Le 3 janvier 1722, Charles VI lui octroya le titre comtal, qui fut alors appliqué à Elissem [2]). Il résulte du nouveau diplôme que Michel Constantin avait été, sous Charles II, membre du Conseil Suprême de Flandre, à Madrid, qu'il était, actuellement, membre du Conseil d'Etat aux Pays-Bas, qu'il avait convolé en secondes noces avec Pétronille de Vicq, fille de Philippe Albert, baron de Cumptich, et, enfin, que l'évêque van der Lindt, dit Lindanus, de Ruremonde, avait été un proche parent de sa bis-aïeule. Ces lettres-patentes renferment un article important, à savoir qu'à défaut d'hoir mâle, Michel Constantin pourrait transmettre le titre de comte à un de ses frères ou à un collatéral de son nom. Il mourut à Bruxelles, le 31 mars 1732, conseiller-doyen du Conseil d'Etat. Sa dépouille y fut déposée dans l'église des Récollets. De ses cinq enfants, deux fils et trois filles, quatre moururent jeunes. Sa fille Anne Marie Claudine épousa son cousin Guillaume Claude Joseph de Ruysschen.

Par suite du testament de son frère, ce fut Chrétien Guillaume de Ruysschen qui obtint le titre de comte. Il reçut aussi les seigneuries de Sevenplancque, Crainière, Hamme, etc. L'investiture d'Elissem eut lieu le 15 mai 1732; messire Guillaume Claude Joseph, *baron* de Ruysschen, la reçut pour le titulaire [3]).

La seigneurie d'Elissem [4]), au quartier de Tirlemont, avec haute,

---

[1]) *Chambre des comptes*, N° 148, f° 171.

[2]) B. 391, f° 95.

[3]) 384, f° 85; comp. Arch. Génér. du Roy, *Conseil Privé*, N° 864 (*Cartul. et Manuscr.*).

[4]) De nos jours, on orthographie ce nom *Elixem*. Cette commune fait maintenant

moyenne et basse justice, avait été relevée par messire Pierre *van Ruysschen*, fils de Pierre Vreen, dit Ruysschen, et d'Anne Peeters, alias Vrancx, le 29 mai 1589, par achat de Marie van Straesburch, veuve de messire Arnould Amour, ou van Amours [1]). Ce seigneur était officier; il devint aussi seigneur de Marquette et de Bautersem. Il resta célibataire et fit son testament le 13 juillet 1637. Son neveu messire Jean Antoine de Ruysschen reçut Elissem. Celui-ci eut pour successeur son fils Josse François, né le 1 juillet 1654, qui releva la seigneurie le 18 septembre 1671, pour lui-même et ses co-héritiers; il reçut également les autres seigneuries de son père. Etant décédé sans enfants, ses biens échurent à son frère Michel Constantin, qui fit le relief d'Elissem le 20 août 1689. Le 5 janvier 1694, il prêta le serment de fidélité du chef de sa nouvelle baronnie [2]).

Voici les huit quartiers des deux premiers comtes d'Elissem :

Vreen alias Ruysschen	Vecquemans
Sucquet	Moens
Peeters alias Vrancx	Donckers
Van der Lindt	Bonanomi.

On trouvera à la page suivante le tableau généalogique représenté par ces quartiers.

* * *

Après la mort du comte Chrétien Guillaume, survenue, à Malines, le 10 février 1734, son neveu Guillaume Claude Joseph de Ruysschen releva, le 11 du mois suivant, Elissem et, deux jours plus tard, la baronnie de Wavre-Notre-Dame. Il reçut également les terres de Bautersem, Sevenplancque, Hamme, Crainière et Marquette. Ce ne fut que le 2 avril 1772 qu'il fit le relief du titre de comte d'Elissem [3]).

Il était fils de François Philippe de Ruysschen, capitaine de cava-

---

partie de la province de Liège. Il ne faut pas la confondre avec (Op- en Neer-) Heylissem, appartenant encore aujourd'hui au canton de Tirlemont.

[1]) Marie van Straesburch, héritière de son mari, qui avait acheté Elissem du Roi le 21 juin 1560, avait fait le relief le jour même où elle céda cette seigneurie à Pierre de Ruysschen. (B. 364, f⁰ 156). Le 11 décbr. 1699, Pierre de Ruysschen' sr d'E., transporta, devant les échevins d'Anvers, une rente à François van Gameren, bourgeois d'Anvers.

[2]) B. 378, f⁰ 234, et N⁰ 109, f⁰ 72.

[3]) M. 26, f⁰ 264; B. 384, f⁰ 163; 391, f⁰ 95.

Pierre Vreen, dit Ruysschen, anobli par Charles-Quint le 7 décbr. 1549; seigneur de Marquette et de Bautersem,

Anne Peeters dite Vrancx (fille de Pierre et de Jacqueline Pels).

Antonie Sucquet, chevalier, seigneur de Sevenplancque, conseiller au Grand Conseil de Malines,

Adrienne van der Lindt.

Jean Vecquemans, né en 1567, marié le 30 mai 1589, † le 13 juin 1618;

Cornélie Donckers, † le 31 décembre 1612 [1].

Henri Moens, fils de Henri, marchand de draps [2]), marié le 21 sept. 1586, à Anvers, à N.-Dame,

Constance Bonanomi, baptisée, à Anvers, à N.-Dame, le 9 oct. 1570 [3]).

Guillaume de Ruysschen, né à Maastricht, le 13 mai 1570, pensionnaire de Malines, conseiller au Grand Conseil par lettres du 18 août 1618, puis vice-président; † à Malines, en 1651; enterré dans l'église St. Pierre,

Claudine Sucquet, mariée par contrat daté à Malines, 5 février 1604.

Jean Vecquemans, seigneur de Bodeghem-St.-Martin, conseiller au Conseil de Brabant; † en 1642,

Marie Moens, née en 1596, mariée, à Anvers (N.-Dame-Nord) le 20 novbr. 1621 [4]); elle testa le 14 novbr. 1656 et mourut en 1657;

Jean Antoine de Ruysschen, seigneur d'Elissem, Marquette, Bautersem, Sevenplancque, Crainière, Hamme. échevin de Malines (1632—1650), secrétaire et conseiller au Grand Conseil; † le 26 juin 1670, enterré avec 8 quartiers dans l'église St. Pierre [5]);

Marie Agnès Vecquemans, baptisée à Anvers (N.-Dame-Nord) le 23 novbr. 1625 et y mariée (St. Jacques) le 20 février 1645 [6]); † en 1698.

Chrétien Guillaume de Ruysschen, baron de Wavre-Notre-Dame.

---

[1]) Fille de Jean, chef-fauconnier et maître de chasse de l'Empereur, † le 7 mai 1591, et de Madeleine Hockaert, † le 8 juin 1611, enterrés tous deux à Anvers (St. Jacques; comp. Smallegange, *N. Kron. v. Zeel.* p. 287.).

[2]) *Lakenverkooper.*

[3]) Fille de Bernard Bonanomi et de Jeanne de Schot.

[4]) Les témoins du mariage furent: Georges *Vekemans* et Henri Moens.

[5]) Un autre Jean Antoine de Ruysschen, *Mechliniensis*, fut immatriculé, à Louvain, le 23 février 1666.

[6]) Les témoins du mariage furent: François *Vekemans* et Michel Moens, tous deux licenciés en droit.

lerie au service de Sa Majesté Catholique, seigneur de Marquette, échevin de la *Keure* et des *Parchons*, à Gand, et de Marie Philippine d'Hane, fille de Jérôme Sébastien, seigneur de Berzée, et de Marie Philippine de Wilde. Il acheta de Charles François Hubert, marquis de Coupigny, seigneur de Liguereuil, Bellencourt, Sorel, Beaurepaire, du Ploinch, etc., deux maisons avec écuries, granges, terres, prairies et bois, le tout d'une étendue de 51 bonniers, sis dans les seigneuries de Heyst et de Beersel et mouvant du seigneur de Heyst (13 avril 1770) [1].

Guillaume Claude Joseph de Ruysschen eut deux femmes. Il épousa, par contrat [2]) passé le 26 septembre 1716, devant le notaire Jacques Laurent Janssens, à Bruxelles, sa cousine, Marie Anne Claudine de Ruysschen. A cet acte, la future était assistée de son père, messire Michel Constantin de Ruysschen, comte d'Elissem, seigneur de Sevenplancque, Crainière, Hamme, etc., président du *souverain conseil du Hainaut, cy-devant du conseil suprême de Flandre, à Madrid, près la personne du feu Roy Charles II, et à présent premier commissaire de Sa Majesté Impériale et Catholique à la conférence de Lille* [3]) et d'Anne Claudine de Ruysschen, douairière de Jacques Roelants, chevalier, conseiller et commis des domaines et finances, tante paternelle des futurs. Chrétien Guillaume de Ruysschen, écuyer, bourgmestre de la ville et province de Malines, et Jean Ferdinand de Ruysschen, écuyer, ci-devant capitaine de cavalerie au service de Sa Majesté, tous deux oncles paternels, consentent au mariage. Le futur est enfant unique de ses parents. Ceux-ci lui promettent une pension annuelle de 600 florins et de le pourvoir de linge et de vêtements, etc., *selon son estat*. Il sera leur héritier universel après leur mort. La future recevra de son père une rente de 1200 florins ; à la mort de celui-ci, elle sera son unique héritière. Dans le cas où elle mourrait sans laisser de progéniture, avant ou après la mort de son père, son mari aura toute la fortune de celui-ci ; si Guillaume Claude Joseph décède sans

---

[1]) Ces biens étaient grevés d'un cens annuel de 8 sols 2 *oords*. Guillaume Claude Joseph de Ruysschen résidait à Malines au moment de cet achat (M. 32).

[2]) Cet acte le nomme *écuyer*, *seigneur de Bautersem*, *etc.*

[3]) Alors veuf de Marguerite Thérèse van der Gracht, fille de Philippe Robert, seigneur de Swijveghem, et de Barbe van der Gracht, dame de Dadizeele.

hoirs, un des plus proches parents du nom de Ruysschen sera héritier de cette fortune. Les futurs époux auront leur *table* et leurs domestiques chez le comte d'Elissem, ou bien, en compensation de ces avantages, une rente annuelle de mille florins, au choix de ce dernier. Les acquêts faits durant le mariage seront communs. Le survivant des époux aura l'usufruit des biens et un douaire de 600 florins; il aura, en outre, s'il n'y a pas d'enfants, la propriété des meubles, joyaux et argenteries.

Cette première femme étant morte en couches, à Mons, le 8 juillet 1717 — elle fut enterrée à Sainte-Waudru —, Guillaume Claude Joseph de Ruysschen convola, le 18 juillet 1730, avec Albertine Thérèse Rosalie de Visscher, fille de Guillaume Louis, baron de Celles [1]), seigneur de Traulez, Pottes, Schiplaeken, conseiller aulique et échanson du duc Maximilien Marie de Bavière, et de Jeanne Albertine Stalins [2]), dame de Rollegem, Capelle, ten Daele, Neufville, Voorde, Nieuwerburg, qui était fille unique de Jacques Dominique, bourgmestre de Malines, et de Marie Albertine Stalins, dame de Neufville. Cette seconde femme décéda à Malines, le 20 septembre 1744; elle y fut enterrée à Saint-Pierre.

* * *

---

[1]) Par relief du 20 janvier 1695, après la mort de son père, Jean Balthasar de Visscher (B. 379, f° 164).

[2]) Le 29 janvier 1726, Jeanne Albertine Stalins, baronne de Celles, dame de Rollegem, ten Daele, Schiplaeken, etc., reçut de Paul Jacomo de Cloots, baron de Schilde, pour compte des enfants de feu messire Charles van de Werve, seigneur de Schilde et de Wavre-Notre-Dame, 2400 fl., capital d'une rente hypothéquée sur Schilde. Sa mère, Marie Albertine Stalins, avait été mise en possession de cette rente, en partageant avec messire François Stalins et consors la succession de sa tante Barbe Stalins (devant les échevins d'Anvers, le 3 décbr. 1703). Cette rente avait été constituée le 4 août 1690, à Guillaume Antony, chevalier, et à ladite Barbe Stalins (B. 383, f° 47). Le 23 juin 1760, Constance Thérèse, vicomtesse van der Haeghen, douairière de Ferdinand Philippe Ignace de Visscher, baron de Celles, vendit à son fils, Joseph Albert, sa part ($^1/_{12}$) dans la seigneurie de *Ramayen* (ter Hameyden). Celui-ci paya doubles droits, attendu que ni d^{lle} Claire Josèphe Rubens, ni sa mère n'avaient fait le relief de ce fief. Le 17 décembre de la même année, ce personnage releva, par suite de la mort de son père, la seigneurie de Pont-à-Celles, érigée en baronnie, par lettres données à Madrid, le 1er sept. 1686 (B. 388, f°s 37 et 66).

De ce second mariage naquit entre autres, François Honoré Philippe Ghislain de Ruysschen, baptisé à Malines (St Pierre), le 12 avril 1740, qui épousa, par contrat, passé le 11 septembre 1765, devant le notaire Lesage, à Bruxelles, et, le 24 du même mois, à l'église *Finis-Terrae*, Jeanne Louise van der Stegen, baptisée dans la même église le 26 septembre 1745, fille unique de Charles Louis, seigneur de Schrieck et de Grootloo, et de Marie Françoise van der Meere ; il en eut une fille unique, dont il sera question plus loin.

Par lettres-patentes données à Vienne, le 24 mars 1767, l'impératrice Marie-Thérèse permit à François Honoré Philippe Ghislain de Ruysschen de porter le titre de comte du vivant de son père. Il mourut à Malines, le 5 août 1770; il y gît dans l'église Saint-Pierre. Son père lui ayant survécu, il n'a pas possédé la baronnie de Wavre-Notre-Dame. Sa veuve contracta, plus tard, une seconde union avec Isidore Marie, comte de Lados-Baillencourt, seigneur d'Orp-le-Grand et d'Orp-le-Petit [1]).

* * *

Par suite de la mort de *messire Guillaume Claude Joseph, baron de Ruysschen, comte d'Elissem*, survenue, à Malines, le 8 juillet 1780, Pierre van Veerle, secrétaire de Wavre-Notre-Dame et exécuteur testamentaire du défunt, releva cette baronnie pour *Damoiselle Florence Marie Josèphe Ghislaine, baronne de Ruysschen, comtesse d'Elissem de Neufville* (!), née à Bruxelles et y baptisée (Finis-Terrae) le 3 août 1766, petite-fille et héritière universelle du défunt. Il releva, en outre, deux bois, sis, l'un entre le bois dit *Kerckenbosch*, le *Beersel-Bergh* et

---

[1]) Le 11 avril 1770, F. H. P. G. de Ruysschen, *comte* d'Elissem, seigneur de Neufville, etc, et sa femme Jeanne Louise van der Stegen constituèrent à Jean Pierre Vincent de Pape, seigneur de Wijneghem, moyennant 5000 fl. dont ils lui étaient restés redevables sur un achat, une rente de 175 fl. qui fut hypothéquée sur le château de Stalle avec sa basse-cour et un moulin à papier à Uccle. Son mari étant mort le 5 août suivant, Jeanne Louise van der Stegen releva, le 5 novbr. de la même année, le château avec ses dépendances (B. 390, fos 353 et 398). Le 11 mai 1772 (remariée à Isidore Marie *de la Deuze, dit de Lados, comte de Beaulaincourt*, sr d'Orp-le-Grand et d'Orp-le-Petit), cette dame céda le château de Stalle à Claude Bellanger, secrétaire du Conseil de Brabant, et à sa femme Marie Thérèse Collage de Zuniga (B. 391, fo 109).

la chaussée (*des heeren straete*), l'autre *aen d'ander zyde van ende tegens de straete*. Ces bois avaient une étendue d'un bonnier; ils avaient été éclissés, autrefois, de la seigneurie dite *'t hof ter Duyst*, sous Rijmenam. P. van Veerle agissait en vertu d'une procuration [1]) de Pierre Philippe Xavier Egide de Brouchoven, comte de Bergeyck, et de François Josse Bottier, licencié en droit et avocat, tuteurs de cette demoiselle [2]). Ceux-ci relevèrent le 2 avril 1783 pour leur pupille le comté d'Elissem [3]).

Elle épousa, à Bruxelles, le 14 septembre 1784, Jean Joseph Philippe, comte van der Noot et de Duras, baron de Carloo et de Meldert, maréchal héréditaire du pays de Liége et du comté de Looz, membre du corps équestre du Brabant, chambellan de L. L. M. M. Apostoliques, né le 17 janvier 1746, décédé, à Bruxelles, le 12 nivôse an XI (2 janvier 1803), fils de Philippe Louis Joseph et d'Honorine Françoise Antoinette van Hamme, baronne de Stalle [4]).

De cette alliance naquit une fille: Joséphine Louise, comtesse van der Noot et de Duras, qui devint héritière des biens de Wavre-Notre-Dame. Elle s'unit successivement à Louis Lamoral, prince de Ligne, et à Charles Ferdinand Joseph, comte d'Oultremont.

(*Wordt vervolgd.*)

Rome. Grafschriften (XL, 502). »Te Rome rust ook Herm. Uterw..ck, de Camden (Campen), armig., Traject. dioc., † 24 Dec. 1420. ....'' Deze persoon heette ongetwijfeld Herman (v.) Uterwijck. In de 14de, 15de en 16de eeuw (wellicht ook reeds vroeger) woonde te Kampen een aanzienlijk geslacht van dien naam. Het wordt herhaaldelijk vermeld in het »Register van Charters en Bescheiden in het oude archief van Kampen'' (5 deelen). De naam Herman v. Uterwijck komt verscheidene malen voor (zie bv. dl. I, 201 nº 636 (aº 1457),

---

[1]) Donnée à Beveren.

[2]) M. 34, sans pagination.

[3]) B. 393, fº 545.

[4]) Le 6 sept. 1759, cette dame, étant veuve, céda, devant la cour féodale de Malines, des terres à Schrieck. En la même année, elle figure comme propriétaire d'un capital de 3000 florins, hypothéqué sur des fiefs sous Berlaer (M. 30, fᵒˢ 258 et 271).

204 n° 645 (a° 1459), 268 n° 845 (a° 1483), 283 n° 894 (a° 1487)). De eerste van dit geslacht, dien ik vermeld vind, is Henric v. Uterwijk, t. a. pl. I, 53 n° 175 (a° 1372). De buurschap Uterwijk, nu Uiterwijk, ligt bij Kampen.

BOEKENOOGEN.

[Zie v. U(ij)terwijc(k) ook in Tijdrek. Rgr oud-prov. arch. van Overijsel sedert 1402. In 1514 was Mr. Herman Vterwijck deken en kanunnik der St. Lebuinuskerk te Deventer (Cat. arch. Dev. gasth. n° 843). Zie ook Bijdr. Gesch. Overijsel dl I—V.]

Abbinga (XL, 376). In mijne Adversaria vind ik het volgende. Abbinga-State bij Huizum (Leeuwarderadeel) en de familie Schurman (zie Schotel, Leven van Anna Maria van Schuurman, Aant. blz. 50, 55, 109). Zij logeerde aldaar in 1668. Het is nu eene fabriek. — Huyrboek van Maria Anna v. Abbinga; MS. met eenige aanteekeningen over Abbinga-state. (Gezien bij Mr. J. J. Bolman te Bergum 12 April 1883). — Anna Francisca v. Abbinga, jarigh den 17/27 Augusti 1681; vers daarop door Joncker Henric v. der Borch (*Nav.* XXII, 20).

L. J. D.

Bloys v. Treslong. De *Nav.* XXXIX, 131 vermelde Bl. v. Tr. is toch gewis één met den ibid. bl. 102 genoemde? Nml., Willem Bl. v. Tr.. lid van het Verbond der Edelen 1566, tegenwoordig bij de inneming van Brielle 1572, admiraal van Zeeland, † 1597. De Herald. Bibl. 1872 voorkomende geneal. leert bl. 231, dat hij eerst met Adriana v. Egmond v. Kenenburg, daarna met Cornelia v. den Heuvel in den echt trad.

Samuel Story (XL, 328). In 1856 gaf men *Nav.* VI, 64 den raad, om nadere vragen naar zijn persoon en huislijk leven later in te zenden, wanneer 's mans betrekkingen allen zouden overleden zijn, en niet meer gekwetst zouden kunnen worden door berichten en mededeelingen, waarvan men toenmaals de openbare vermelding minder gepast oordeelde. Onder de *Nav.* XL, 441 bij Maas-Bommel genoemde weilanden staat vermeld »De Polder van Story" (vgl. *Nav.* ibid. bl. 206).

J. A.

OUDHEID-, MUNT- EN PENNINGKUNDE.

Tronje (XL, 28) — in het Nevelingenlied, is Xanten in Kleefsland. Waarom het Tronje of Troie heette, weet ik niet; mogelijk ingevolge eener verbasterde overlevering van Castra Vetera, — of ter oorzake van de vele oudheden aldaar in den bodem gevonden. Dee naam Xanten of Santen ontleende het aan het aldaar gemarteriseerde Thebaansche legioen (Victor en zijne 300 gezellen.)

KREMER.

Donk. Wat het *Nav.* XXXVIII, 646; 'IX, 229, 30 besproken Berendonk aanbelangt, vgl. nog Berendorp (Munsterland, tusschen Imster en Roer) = Barendorf (Pruisen, rgdstr. Maagdenburg, kr. Wangleben). — De twee N.-Brabantsche gehuchten o. Etten en Leur, worden in Hooge en Lage Donk onderscheiden. Dit wijst eerder op hoogte, dan op laagte, als beteekenis van donk; evenals Bovendonk (N.-Br., distr. Rozendaal). *Nav.* XL, 527 vermeldt eenen gesl. Hoogdonk a° 1624. — In prov. en gem. Antwerpen vindt men Donk of Wilmaers-, Wilmersdonck. Men ziet het in een charter, a° 1161, opgenomen door Johs Hooyberg in zijne »Annotationes" (Antw. 1644) bij de »Beschrijving van het Augustijner-klooster Korssendonck" door Johs Latomus, abt te Herenthals († 1578), aangeduid als terra de Wilmardus, het toenmalig eigendom der St.-Michielskerk te Antwerpen ten vruchtgebruike voor de kanunniken der Praemonstratenser orde aldaar. Hetgeen in de hoofdsylbe onmiskenbaar eenen persoonsnaam doet zien. Wilmaers behoort nóg tot eene der zeven patricische familiën van A. In datzelfde charter volgt op »terra de Wilmardus" onmiddellijk »terra de Awendunck". Nu ontmoet men in O.-Vlaanderen, distr. St. Nicolaas, gem. Calloo, een gehucht Oudendijk; vgl. Loven*dijk* of Lovens*donk* (geh. in N.-Brab., distr. Prinsenhage, gem. Teteringen). Maar zoo dit Awendunck eene Antwerpsche plaats is, zou in de hoofdsylbe ook de gesl. v. Ouwe kunnen schuilen; Amilius v. Ouwe en Johan zijn zoon waren bijv. tegenwoordig bij eene overeenkomst tusschen Willem graaf van Gulik, als boschgraaf,

en zijnen oom Walram, over de rechten van het bosch Contzen (of Cumze, kr. Montjoye, rgdstr. Aken) i. d. 21 Febr. 1237 (Bn Sloet, Oorkdbk bl. 603); doch wat denklijk hier meer zou kunnen afdoen, is, dat Walter Gevars gezegd de Jonge, die als edelman uit Turnhout, in het gevolg van hertog Wenceslaus van Brabant den slag van Baesweiler 24 Aug. 1371 (zie Geld. Volksalm. 1875 bl. 34, 5, 7, 8) bijwoonde, gehuwd was met Michaëlina v. Ouwe(n); evenals toen, kan dit geslacht ook eerder te Turnhout of elders in Antwerpen zijn voorgekomen. — Andere composita zijn: de Dusseldonk (bij Helmond, in 1626 vermeld; N.-Brab. Volksalm. 1890 bl. 290), denklijk etymol.-ident. met Diesdonk (geh. o. Asten, N.-Br.), Lysdonk (dorp, O.-Vlaand)., Raemsdonk (Antw.), Veldonck (geh. te Werchter, Z.-Brab.), Voos-, Voijs-. Voes- of Boesdonk (*Nav.* XXXIX, 450), – en de gesl.: v. Asseldonk (te 's-Hertogenbosch 1890, N.-Brab. Volksalm. '90 bl. 62), v. Boedonk (Holl., Rietstap's Arml 1e éd., o. h. w.), v. de Meerendonck (a⁰ 1459, *Nav.* XL, 580), v. den Paependonck (a⁰ 1439, 44, N.-Brab. Volksalm. '90 bl. 337), Poeldonc (a⁰ 1315 te 's-Hert., »Cartul. van Mariënweerd" 1890 bl. 116, 7), v. Steendonck (*Nav.* ibid. 529 noot), v. de Veerdonk (Joh. Winkler, Nederl. Gesl. 276 noot), Verdaasdonk (te Teteringen, bij Breda), v. Voesdonck (*Nav.* ibid. 444), v. Zeverdonck (Antw., *Nav.* XL, 508 noot 3). Inzonderheid Poeldonk, nagenoeg gelijkbeteekenend met Voes-, Boesdonk, — vase = slijk, slib; moes, mose = moeras, — pleit voor donk = hoogte, omdat een poel uit zijnen aard laag is.

J. A.

Stedemaagd (XXXIII, 424; 'IX, 519). »Pallas Athene, die mutterlose Tochter des Zeus, das Kind eines starken Vaters, ward aus dem Haupte des Zeus geboren, nachdem er die Metis (Klugheit), seine erste Gemahlin, verschlungen. Nach späterer Ausschmückung spaltete Hephaistos (Vulcanus) oder Prometheus das Haupt des Zeus mit einer Axt, und Athene sprang gewappnet in voller Jugendkraft hervor. Darnach ist Athene die personificirte Klugheit des Zeus; Klugheit und Kraft sind die Hauptseiten ihres Wesens. Da sie ohne Mutter aus dem Haupte des Zeus geboren ward, und ihr Charakter von fast männlichem Ernste ist, so ist ihr vor allen Göttern eine strenge Jungfräulichkeit eigen (*Παρθένος*). Die gewal-

tige Jungfrau ist eine mächtige u. kluge Lenkerin und Schirmerin der Städte und Staaten in Krieg u. Frieden, geschickt zu jeglicher männlichen wie weiblichen Thätigkeit; sie liebt u. schützt alle die, welche sich als kluge u. tapfere Männer, als verständige u. kunstfertige Frauen erweisen. Die Stadtschirmerin Athene begünstigt alles, was zum Wohle der Bürger beiträgt, den Ackerbau und die Gewerbe (Ἐργάνη); ihr kluger Sinn hat mancherlei nützliche Dinge erfunden, wie den Pflug, das Zügeln des Rosses, den Wagen, die Schiffahrt, das Anzünden des Feuers, u. s. w.; sie übt u. lehrt jede weibliche Kunstfertigkeit; sie ist die Göttin aller Weisheit und Wissenschaft; sie waltet über der Handhabung des Rechts u. des Gesetzes, über Gerichten u. Volksversammlungen (Βουλαία, Ἀγοραία). Auch gegen den Feind schützt sie den Staat; sie ist die Göttin kluger, geordneter Kriegführung". Als men dit alles in Lübker's »Reallexicon des class. Alterthums" (Leipzig, Teubner 1882), S. 848, 9, leest, waarbij wij het meest ter zake dienende spatiëerden, dan ziet men duidlijk in, hoe de gedachte aan Pallas Athene de »stedemaagden" in 't leven moet hebben geroepen. Ook de Romeinsche Minerva, »deren Name von dem mit »mens" und »memini" verwandten Worte »minervare" abgeleitet wird, jene klugsinnende Göttin, bildet mit Jupiter u. Juno einen stadtschirmenden Dreiverein; sie ist die Schützerin aller Gewerbe u. Künste, wie der Walker (vollers), Schuster, Aerzte (Minerva medica), Lehrer, Bildhauer, Dichter u. besonders auch der Musiker, u. die Vorsteherin u. Lehrerin aller weiblichen Arbeiten" (ibid. S. 850). Derhalve de beschermster van alles wat tot het staatsburgerlijke leven behoort in eene geordende maatschappij. Leest men dan verder t. a. pl.: »Diesen Charakter der Göttin erkennt man besonders in ihrem Hauptfeste, Quinquatrus oder Quinquatria, welches vom 19 März an fünf Tage lang gefeiert wurde, und an welchem sich besonders die Handwerker u. Künstler jeder Art, so wie die Schuljugend, die an diesen Tagen Ferien hatte u. ihren Lehrern das Schulgeld (Minerval) brachte, betheiligten", zoo bespeurt men tevens, hoe gepast eene »stedemaagd" figureert bij plechtige steedsche optochten, in welke kunsten en weten-

schappen allegorisch voorgesteld aan het oog der toeschouwers voorbijgaan.

J. A.

A la mode de Bretagne (XXXI, 579). Een oom of tante, à la mode de Bretagne, is een volle neef of nicht van den vader of de moeder. Voorbeeld: de vader van A is een volle neef van B; dienvolgens is de vader van A een oom à la mode de Bretagne van de kinderen van B. — Een neef (*neveu*, niet *cousin*) of eene nicht (*nièce*, niet *cousine*) *à la m. de Br.* is de zoon of de dochter van een vollen neef of nicht. Dit ten opzichte van de beteekenis der uitdrukking [1]; maar waarin is nu haar oorsprong te vinden? Geen der door mij geraadpleegde schrijvers geeft op deze vraag antwoord, en, zoolang ik niet beter zal zijn ingelicht, houd ik het er dus voor dat de genoemde graden van bloedverwantschap, in dezen zin, in Bretagne Britannia minor, Frankrijk) werkelijk bestonden of nog bestaan.

Gent. TH. J. I. ARNOLD.

VRAGEN.

Biervliet. Gilden. Onder »vutgheven van diversche extraordinaire costen" vind ik in de »rekenijnghe van P. Maeldraey, ontfanger van deser stede (Biervliet) van allen den ontfanck ende vutgheuen, van dat hij van 't jaer xv^c^ xix beginnen 1 Meye ende expirerende den laetsten in April xx ontfanghen en vutghegheven heeft" (berustend in het Rijks-archief te Brussel), het bewijs, dat die plaats ook hare gilden van rederijkers en handboogschutters had.

»Bet. eenen bode, die brachte zeken lett(eren) van bevele, dat men draghen zoude processie gen(erael), vieren en esbatementen gode ter eeren ter cause van der blider electie, die ons gen. heer en coninc ghegheven was als coninc ende keisere van den Roomsche Rycke bij den curvorsters als electeurs" . . . . xij β.

»Bet. een bode van een placcaet inhoudende, dat men zoude dra-

[1] Vgl. *Nav.* XXXVI, 665. RED.

ghen processie gen(erael), goede (gode) te loven ende te dancken, dat hij gewairdicht hadde bij zijnder voorsienicheyt den Stoel van Rome vacheren(de), te voorsiene van een werdighen prelaet, te weten meester Adriaen van Utrecht" . . . . xij gr.

Als deken van het kruisbooggilde komt dat jaar voor Jacob Rogier (burgemr 1525) en van het handbooggilde Hendrik Pauw: deze gilden worden in andere rekeningen genaamd van St. Joris en van St. Sebastiaan.

Vrage: Wie weet den naam, het blazoen en de lotgevallen der rederijkerskamer van het verdwenen Biervliet?

's-Gravenhage. FRED. CALAND.

Los Encartacionen — is een Spaansch rechtsgebied tusschen Biscaye, Burgos en Alava, doch tot geene dezer provinciën behoorend, deels naar eigene, deels naar Castiliaansche wetten bestuurd wordend. Het is in twee Anteiglesias en dertien Barrios verdeeld, en heeft Ognate tot hoofdstad. Aldus J. v. Wijk Rzn, Aardr. Wrdbk. Op Onate of Ognate zegt hij: Spaansch grP, prov. Guipuscoa, door ons op het art. Encartacionen beschreven, schoon ons naderhand is gebleken, dat het dezen naam alleen draagt; met het hoofdvlek Onate. In het Supplement op dat Wrdbk II (1838) bl. 245 leest men: »Encartacionen is niet de ware naam, schoon bij velen gebruikt; beter is Agnate (*sic*) of Onate. Is dan nu die verdeeling in twee A. en dertien B., door v. W. op eerstgenoemd rechtsgebied toegepast, inderdaad daarop betreklijk? Want anteiglesia beduidt vrije plaats vóór eene kerk, en barrio *stads*wijk. Wat beteekent encartacionen, hetwelk voorzeker een appellativum is. Cartázo = aanklachtsbrief. Het Ital. carteggio beduidt, naast briefwisseling, eenvoudig »schriftlijk bericht". — *Nav.* XL, 511 vermeldt een gesl. Arazola de Oñate, in Rietstap's Armorial 1e éd.: Arazola (devies, *Ara Soli* Deo) graven van Oñate, Limburgsch gesl.

Rode. In Bn Sloet's Oorkdbk v. G. e. Z. leest men bl. 1139a onder één en hetzelfde hoofd van »'s-Hertogenraad, in Limburg en Landkr. Rgbz. Aken". Met dit laatste wordt gewis bedoeld Herzogenrath of Rolduc (rgdstr. Aken). A. w. bl. 1138a is sprake van Herken of

Herkenraad (Limb.), hetwelk dus van dat Limburgsch Hertogenrade onderscheiden wordt. De bij dit laatste aangevoerde charters hebben denklijk alle betrekking op eene Limburgsche plaats, uitgenomen n° 363 (a° 1184). Inzonderheid dunkt mij zulks van n° 1055 (a. w. bl. 1018, 9), krachtens welke oorkonde koning Rudolf I 19 Juni 1282 aan Reinald I van Gelre als hertog van Limburg, vergunde, de munt van Limburg te verleggen — volg. B^n^ Sloet's opschrift, naar 's-Hertogenrade. En een landsheer verlegde toch voorzeker niet, bij hooge vergunning, maar alleen door nood gedrongen eene munt *buiten* zijn gebied. Intusschen is 't de vraag, of er in Limburg wel een Hertogenrade ligt. J. v. Wijk Rzn, Aardr. Wrdbk, verwijst bij Hertogenrade enkel naar het Pruis. Herzogenrath, dat hij vervolgens opgeeft. *Nav.* XL, 555 n. 2 zegt, dat Herkenrade (Limb.), Harkenroed, -raad, — vanwaar de gesl. (v.) Harkenroth, — ook Hertogenrode luidde. Indien dus een Hertogenrade in onderscheiding van Herkenrade, in Limburg onbekend mag zijn, komt 't mij voor, dat n° 1055, 81, 1103, 1109, 1114, 1125, 1149, waar (meerendeels) sprake is van (castrum) Rothe a° 1284 (Sl. bl. 1045), Rode a° 1286, 7, 8 (ibid. bl. 1069, 78, 81, 92, 1109), passen op Herkenrode, dat blijkens ibid. bl. 995, minstens in 1288 bekend was, — als Rode? En zal alleen n° 363, waar a° 1184 sprake is van eene gift door Filips, aartsbisschop van Keulen en zijnen broeder Godfried aan het Mariaklooster te Heinsberg (Kr. Rgbz. Aken) gedaan (ibid. bl. 357), op het Pruisische Hertogenrade of Herzogenrath oogen. In casu valt er in het Plaatsnamen-reg^r^ achter B^n^ Sloet's Oorkdbk, op bl. 1152^b^ (Rode = 's-Hertogenraad) en op bl. 1138 (bij Herken), 1139^a^ (bij 's-Hertogenraad) een topografisch abuis te herstellen.

Maar nu eene etymologische bedenking. Daar Harch, Harg, Hark, Herk, meermalen als hoofdsylbe in plaatsnamen voorkomt, waarin het gewis niet »hertog" beduidt, evenmin als in Her(c)k (tout-court), Limburgsch riviertje, — ook eene rivier in Wallis (Engeland) heet Hirgum, — welke tout-court-naam Her(c)k tevens eenen persoonsnaam Haro, Hero, met zijn deminutivum Harco, Herco, He(e)rke, (Joh. Winkler, Nederl. Gesl. bl. 399) uitsluit, zoowel als een persoonsnaam Haring (ibid.) bij Harig of Harich (Friesl.), Haring (ibid., een gehucht te Haps), Harink (gehucht te Raalte) ongepast is; bovendien de

varianten van Herike (bp te Markelo) in Nom. Geogr. Neerl. I, 101 op iets gansch anders wijzen: zoo rijst er twijfel, of het bericht van *Nav.* XL, 555 n. 2, dat Herkenrade (Limb.) of Harkenroed, -raad ook wel Hertogenrode heette, steek kan houden. Ook Ark (o. Nijkerk), — aldus J. v. Wijk Rzn, Aardr. Wrdbk, Suppl., en de Woordenlijst 1884; Bn Sloet bl. 1133b heeft Erk o. Putten, — luidde in de 12de en 13de eeuw Herca, in 855 Archi (Nom. Geogr. III, 24). En Erkelens (rgdstr. Aken) wordt ook Herkelens (J. v. W. Rzn, a. w.) geheeten.

Nog eens dan: 1° Ligt er in Limburg een Hertogenrade, dat achter het oude Rode van genoemde charters schuilen kan? 2° Zal Herkenrade wel ooit Hertogenrode hebben geheeten? Of was dit dubbelnaam?

J. A.

Stichtsche berg. Waar gelegen? En wat was dat opschrift, waarvan *Nav.* XL, 589 gewaagt?

v. Gronsfeld-Diepenbroick-Impel (XL, 545 noot). Wil deze combinatie zeggen, dat v. Impel in v. Diepenbroeck, en dit laatste wederom in v. Gronsfeld is opgegaan? Bij v. Impel heeft Rietstap's Armorial 1ste éd. [Empel, Honnepel]. Is hier Empel en Honnepel identisch? In N.-Brabant, bij Meerwijk, ligt een Empel; en Honnepel ligt kr. Kleef, rgbz. Dusseldorf. In O.-Vlaanderen ligt een dorp Impe. Komt Honnepel ooit als Empel, Impel voor? Kan Em etymologisch = Honne zijn?

Surckeldag. In den Landbrief voor Maas-Waal a° 1532 leest men: »Soe als denselve onsen Lande voirschr. hier bevorens geen opgerichtsdagen te versieren en te gebruycken pleghe, dan wie des gerichts behoefden, onsen amptman in den tijt willighen moste mit swaere kosten ind etselijke gesworen daghe, die men noemde *Surckeldaghe*, tot veraffenge (vereffening) der parthyen gehalden plegen te worden tegen Godt, billicheit en redenen enz.; derhalve beveelt de hertog, dat in 't vervolg ter vervanging dier surckeldaghe zes opgerichtsdagen zullen gehouden worden afwisselend te Borgharen en te Wamel". Vanwaar die benaming »surckeldag"? Verbasterd uit cirkeldag?

GESCHIEDENIS DER LETTERKUNDE.

Oost-Friesland. In de Ostfriesische Zeitung, die te Emden uitgegeven wordt, en wel in het n° van 12 Juli 1890, lees ik de volgende mededeeling aangaande een geschied- en oudheidkundig werk over Oost-Friesland, het naburige, voor Friesche en Onfriesche Nederlanders zoo belangryke gewest. Dit werk verdient zekerlik wel onder de aandacht der nederlandsche navorschers gebracht te worden. »So eben ist die vierte Lieferung von Pastor Houtrouw's hochinteressanter »Wanderung durch Ostfriesland gegen Ende der Fürstenzeit" ausgegeben; dieselbe ist besonders fesselnd durch die in derselben auf's Ausführlichste beschriebene Wanderung durch das versunkene Dollartland, zu deren Verständniss eine Karte des alten Dollartlandes, mit Angaben der später bewirkten Eindeichungen, dem Hefte beigegeben ist. An sonstigem bildlichen Schmuck enthält diese vierte Lieferung noch eine Tafel Wappen ostfriesischer Familien, und das Porträt Johannes à Lasco's, des Reformators Ostfrieslands".

JOHAN WINKLER.

Johannes Hermanus Hering. Daar de gegevens voor de biografie van dezen schrijver vrij gebrekkig waren, moge het volgende het allernoodigste mededeelen. Hij werd gedoopt in de Groote-kerk te Rotterdam den 13 Dec. 1731, was later werkzaam aan de Amsterdamsche Courant, als schrijver van dit blad onder het toezicht van Willem Hooft en diens voorganger, na Jan. 1787 onder Joan Huijdecoper, beiden commissarissen voor de Binnen- en Buitenlandsche nouvelles, en alzoo lang vóór den patriottentijd en na de herstelling van het stadhouderschap. Evenmin als zijn geboortetijd, was zijn sterfdag opgegeven. De Amsterdamsche Courant van 27 Dec. 1794, nr. 155, bevat hieromtrent het volgende:

»Daar het God behaagd heeft, myn waarden en tederbeminden Man Johan Herman Hering, in het 64e jaar zynes levens, gisteren morgen ruim elf uuren aan een toeneemende Borstziekte tot myn

overgroote droefheid van my wech te neemen; geef ik by deeze aan alle myne goede vrienden daar van kennis, met verzoek my van Condoleantie-Brieven te verschoonen.

Amsterdam, A. H. VANGELÉ,
23 December 1794. wed. J. H. HERING".

»De bovenstaande communicatie van het afsterven doet ons leed te moeten melden, daar dezelve veele jaaren als schrijver deezer courant heeft gefungeerd".

Dit naschrift vanwege de stadscourant aan de welwillendste uitlegging van den Lezer overlatende, kunnen wij ook den sterfdag van Hering vaststellen, en wel op 22 Dec. 1794. Zijne geschriften, opgegeven in onze Biogr. Woordenboeken, zijn niet onbelangrijk, doch dat over het bezoek der vorstelijke familie te Amsterdam is onbeduidend; misschien stelde hij uit de gegevens van ooggetuigen samen »Het Verheugd Zeeland", Amst. 1787.

Amsterdam. J. G. FREDERIKS.

Schabalie (XL, 30). Eenige mededeelingen over Jan Philipsz. Schabalje en zijne werken, vindt men in de »Geschiedenisse der Mennoniten" door Hermannus Schijn, 2de druk, vermeerderd door G. Maatschoen (Amst. 1744), bl. 581—8.

BOEKENOOGEN.

Boeken. Het *Nav.* XL, 532 genoemde boekje van Dom. Lampsonius, a° 1565, is hoogst zeldzaam. Reeds in 1603 schreef Karel v. Mander, en in 1675 herhaalde Joach. Sandrart, dat zij daarvan geen exemplaar hadden kunnen vinden. Thans is men in dit opzicht gelukkiger, en kent men vier exemplaren, waarvan één berust in de Boekerij der Hoogeschool te Gent, en een ander in de Koninkl. Bibliotheek te Brussel; de beide andere maken deel uit van particuliere verzamelingen. — Het boek: Den val van 's werelts afgod, ofte het geloove der heyligen, zege-pralende over de leere van eygen geregtigheyt, 's Gravenh., 1718—27, 4 dln. 4°, is niet van Jacob Roggeveen; maar van Pontiaan v. Hattem; het werd echter uit diens nagelatene schriften door Jac. Roggeveen uitgegeven. Een exemplaar

van het boek is o. a. voorhanden in de Bibliotheek der Hoogeschool te Leiden.

Gent. TH. J. I. ARNOLD.

Gedichtjes uit den patriottentijd. Ik vond deze onder de papieren van een patriot, en geloof niet, dat ze ergens gedrukt voorkomen.

De eerste Willem bond den band van vriendschap vast,
De tweede Willem had schier Amsterdam verrast,
De derde Willem toog voor Engeland ten stryd,
En heeft het Britsche volk van hunnen dwang bevryd,
De vierde was gebult doch goed en zacht van aard,
De vyfde was voor 't land geen oliekoekje waard;
Hy liet zich door een Mof [1]) zoo schandelyk beheeren,
God geef dat Willem zes ons beter mag regeeren.

Pain-et-Vin was een verrader,
Daarom stierf hy zulk een dood,
Maar de prins, ons aller vader,
Is een man als Wyn en Brood.

De kolonel Mozes Pain-et-Vin had 28 Dec. 1672 eigendunklijk den post van de Nieuwerbrug bij Zwammerdam verlaten, waardoor Luxembourg ongehinderd naar Utrecht kon aftrekken. Hij werd 30 Dec. op last der Gedeputeerden te Velde gevangen genomen, voor een krijgsraad terechtgesteld, en 23 Jan. 1673 in het hoofdkwartier te Alfen met den zwaarde gestraft. Zijn lijk werd in de St. Janskerk te Gouda ter aarde besteld, alwaar tot 1795 zijn wapen heeft gehangen, zijnde gevierendeeld: 1. en 4. in blauw druiventros en korenaar van zilver; 2. en 3. in zwart drie leeuwen van zilver (v. Wijn, Bijv. v. d. Vad. Gesch. II, 230). De Beaurien (»Campagne de M. le prince de Condé") noemt den kolonel, misschien om te verbergen, dat hij Franschman was, Brott-Win (H. W. Tijdeman, Aantt. op Bilderdijk, Gesch. d. Vad. X, 255).

W.

---

[1]) Lodewijk Ernst hertog van Brunswijk-Wolfenbuttel.

Genealogische kwartierstaten. Vervolg van *Nav.* XL, 473. Aflev. 31—33.

Seerp v. Galama [1]), hoveling te Mantgum, enz., geb. 25 Oct. 1528, † 22 Jan. 1581, begr. te Mantgum, lid der gedep. staten van Friesl. bij gelegenheid der instelling van dat lichaam (1578); tr. 1564 His v. Bothnia, † 8 Juni 1593, dr v. Syds v. B. bij Bouck Heringha v. Kamstra. — v. G., v. Hoxwier [2]), Osingha, v. Dekama, Harinxma (thoe Heeg), Hermana [3]), Oenama (van Ter Kapel) [4]), Unia [5]).

Ducke v. Martena [6]), † Leeuwarden 11 Nov./Sept. 1605, lid der staten van Friesl. in 1554, enz. enz.; tr. 1° Swob v. Bothnia, dr v. Tzallingh bij Frouck v. Hottingha, 2° 1565 Tryn v. Unama † 1603, dr v. Janke bij Teth v. Wyboltsma. — v. M., Heringha v. Kamstra [7]), Unia, v. Dowama [8]), Harinxma (van Ylst) [9]), Oenama van Wirdum) [10]), Amama, Ringia [11]).

Andries Pels [12]), geb. Amsterdam 3 Sept. 1655, † ald. 8 Febr. 1731, koopman, commissaris des Konings van Zweden, kanunnik van St. Pieter te Utr.; tr. 6 Mei 1682 Agneta Bouwens, geb. A. 30

---

[1]) Ouderwetsch schild, gedeeld: 1. in goud halve adelaar v. zwart uitkomend uit de deellijn, 2. in blauw boven lelie v. goud, beneden 6-punt. ster v. goud. Het schild op de herald.-rechter bovenpunt gedekt door een kuiphelm, waarboven zich uit een helmmantel in den vorm eener banderol (buiten, goud; binnen, blauw) een bos verheft van drie struisvederen, eene gouden tusschen twee blauwe.

[2]) De Hoxwier's waren Schieringers, de Galama's Vetkoopers. [3]) Tweede gade.

[4]) Gedeeld: 1. in goud halve adelaar v. zwart, uitk. uit de deellijn, 2. in blauw wassenaar v. zilver en lelie v. goud naast elkander. [5]) Eerste gade. [6]) Het schild gedekt mèt een helmhoed. [7]) Ducke's moeder, Bouck Her. v. K., was dr v. Abbe v. Her. en kleindr v. Sasker K. zich genmd hebbend Heringha Gedeeld: 1. in goud de halve adelaar v. zwart; 2. in blauw 6-punt ster, waar boven kam, en waar beneden het liggende rad, alles van goud. Waarom niet Camstra? [8]) Gedeeld: 1. de dito adelaar; 2. in blauw de degen van Douma van Langweer van Oldeboorn uit Rietstap's Arml 1e éd. [9]) Tweede gade. [10]) Eerste gade. Gedeeld: 1. als hier voren; 2. in goud twee groene vijfbladerige klavers (?) met uitloopende steeltjes, boven elkander. [11]) Arml op Rinia, maar de klaverbladeren geplaatst 2 en 1, de bovenste met rechtstandige stelen, de onderste met omgebogen steel. [12]) Ouderwetsch schild, doorsneden: 1. in zwart St.-Andrieskruis, saamgesteld uit zilver en rood; 2. in blauw roos v. goud. Het schild gedekt door een stormhoed, met de Janus-

Juni 1660, † ald. 29 Jan. 1749, dr v. Pieter bij Anna Maria v. Nutt. — P., Noirot, Vegelmans, de Wilhem [1]), v. Opalphens, v. Vaudemont [2]), 't Kint [3]), v. Opalphens.

Bernard August Carbasius [4]), geb. Meppel 2 Aug. 1850, † 's-Gravenhage 5 Oct. '86, vicaris v. 't recht van successie en collatie van de vicarie of kapellerije der landerijen onder Ooster-Blokker [5]); tr. Schoonhoven 12 Juli '83 Ma Catha Constantia v. der Kop, geb. ald. 31 Mei '61, dr v. Carl Wilhelm bij Françoise Charlotte Vreede. — C. [4]), Meemeling [6]), Langewagen [7]), Jongewaard [6]), v. Hoolwerff, Harmsen, Breebaart, Ebmeyer.

Mr. Samuel v. Huls [8]), geb. 's-Gravenhage 16 Sept. 1706, † Breda 28 Sept. '70, schepen enz. te Delft, daarna te Breda; tr. 20 Dec. '35 Cornelia v. Beaumont (wede Mr. Wm Carel Boogaert v. Beloys), geb. ald. 29 Mei '04, † Br. 16 Juni '65 dr v. Mr. Filip Quirijn bij Françoise Elisabeth v. Strijen. — v. H., Rover [9]), le Maire [10]), Wharton [11]), v. Huckelhoven, v. Wickevoort [12]), Cocquiel dit le Merchier [13]), Johnston [14]).

---

buste van het Arml tot teeken. Zijn vader enz., voerden in dezelfde kleuren dezelfde stukken, doch gedeeld: 1. de roos; 2. het kruis, met eene her.-links-gewende merel v. goud tusschen de bovenste beenen.

[1]) Arml, Cambray, -esis. [2]) Gedwarsbalkt van zes stukken, rood en goud; met schildhoofd, paalsgewijs gebalkt van zeven stukken, goud en blauw. [3]) Arml: 't Kint v. Roodenbeke; doch één blokje, in den herald.-rechter bovenhoek van 't schild.

[4]) Wat het zeil betreft, sprekend wapen; zie *Nav.* XXXIX, 595. Bij de oudere Carbasiussen is de vorm en stand er van eenigzins anders. [5]) Zijn grootvader, Nicolaas † te Hoorn 23 Juli 1860, was ook vicaris van dat recht. [6]) Wapen, zie *Nav.* XXXIX, 124. [7]) Eerste gade. [8]) Sprekend wapen. Zijn grootvader, Samuel † 1687, secretaris te velde en secretaris van prins Willem III, vervaardigde in 1681 eene nieuwe Psalmberijming. [9]) Mr. Gaspar Rover † 1737 was agent van den Hertog van Saksen-Gotha. In goud moorenkop (negerhoofd) met hals, omwonden v. wit. [10]) Doorsneden: 1. in zilver drie (2, 1) moorenkoppen met halzen; 2. in blauw 14 à 15 spits-uitloopende, van onderen driehoekig-ingebogene figuurtjes v. goud, aan de spitse bovenpunt elk bezet met drie (1, 2) knopjes of nageltjes.

[11]) Adel Wh. In zwart mouw v. zilver, met den zoom van het Arml (op Wharton hertog van Wh.); doch niet gevierendeeld. [12]) Wapen v. 't Arml; de leeuw gekroond. [13]) Als Cocquiel in 't Arml; maar de leeuw niet gekroond.

[14]) Doorsneden: 1. Johnston, 2. Randolph — van 't Arml.

Willem Laurens v. Sonsbeeck, geb. Middelburg 22 Sept. 1809, † ald. 23 Aug. '65 ; tr. Sas-van-Gent 29 Juni '36 Reine Félicie Seconde v. Franckenberg en Proschlitz, geb. Hontenisse 28 Mei '11, dr v. Wm Jan Jacobus bij Joha Petronella Joly. — v. S., Verheye v. Citters [1]), v. Hoorn [2]), de Witte [3]), de Vriese [4]), Boudaen [5]), Ockersse [6]), v. Gelre.

Henri Dignus von Brucken Fock [7]), heer van der Hooge, geb. Middelburg 21 Aug. 1817, † Rigi-Kaltbad (Zwitserl.) 5 Juli '74, raad in de centrale directie van Walcheren, enz.; tr. te M. 10 Jan. '40 Joha Caland, geb. te M. 16 Dec. '19, regentes v. 't burgerweeshuis ald., dr v. Abraham bij Catha Wilhelmina v. der Plas. — Fock [8]), Mathias Pous [9])'

---

[1]) Als v. Citters in 't Arml, maar de sterren 6-puntig. [2]) Joha Regina v. H. vrouwe van Duvenee, en haar vader, Mr. Nicolaas, heer van Burcht en Craayestein, † Vlissingen 2 Oct. 1776, voerden Doorsneden in drieën: 1. in goud twee her.-links-gewende paardenkoppen v. zwart naast elkander; 2. dwarsbalk v. rood; 3. in goud den jachthoorn van 't Arml. [3]) Eerste gade. Wapen, als de Witte in de W. v. Citters van 't Arml. Anna Jacoba's echtgenoot, Mr. Jacob V. v. C., heer van St. Laurens en Popkensburg (*Nav.* XXXVIII, 438, 634 n. 1 ; 'IX, 585 n. 10), † op P. 17 Juli 1823. [4]) Eerste gade. Als de Vr. (Holl.) van 't Arml; maar de leeuwen zwart in zilver, de lelie zilver, de sterren goud. [5]) Anna Sara B., † Middelburg 8 Febr. 1781, was vrouwe van St. Laurens en P. [6]) Tweede gade. Doorsneden in drieën: 1. in zilver 6. punt.ster v. rood tusschen twee rozen v. 't zelfde geknopt v. goud, alles naast elkander; 2. golvende dwarsbalk v. bl.; 3. in goud de groene notentak. [7]) Het wapen moet zijn Gevierendeeld: 1. en 4. in goud halve adelaar v. zwart, uitkomend uit de deellijn; 2. en 3. in zilver drie (2, 1) rozen v. rood, geknopt v. goud. Met hartschild v. goud beladen met een dwarsliggenden boomstam met drie bladeren, het middelste geheel, de twee buitenste half, alles natuurlijk. Dekkleeden: rechts zilver en rood, links goud en zwart. Helmt. 1°: antieke vlucht v. zwart oprijzend uit een gekroonden helm; helmt. 2°: twee takken (brandons) oprijzend uit een met wrong v. goud en zwart gedekten helm. [8]) De vader van Henri Dignus v. Br. F., Gerardus Hubertus Fock, werd (1 Mei 1782) te Tricht geboren, en † (30 Juli 1821) te Middelburg. Zie het wapen in 't Arml; deze familie is nu Zeeuwsch, doch oorspronklijk Friesch, komt evenwel reeds vroeg te Nijmegen, in 't Cleefsche, te Hamburg enz. voor. Henri Dignus' grootvader, Franciscus F. (kleinzn v. Franc., achterkl. v. Gerhard), † Amsterdam 23 Jan. 1820, pred. ald., en overgrootvader, Petrus, † te Gorinchem 19 Jan. 1804, pred. op Loevestein, werden op L. geboren. [9]) Jacoba Maria's vader, Mr. Bonifacius, schreef zich ook Mathias Pous, als zoon van Mr. Pieter Pous bij Sara Catha Mathias. Wapen enkel Pous, zie 't Arml; doch de dwarsbalk zilver, in de 1e éd. Arml verkeerdelijk goud.

v. Everdingen [1]), Steengracht [2]), Buschman [3]), Mathias, Buschman, v. Gelre.

Jhr. Gijsbert Karel v. den Santheuvel [4]), geb. te Stad-Vollenhove 30 Oct. 1868. — v. den S., Sloet v. Tweenijenhuizen [5]), thoe Schwarzenberg en Hohenlansberg, v. Rechteren-Limpurg, v. Hogendorp [6]), Gansneb genmd Tengnagel [7]), thoe Schw. e. Hoh., v. Heeckeren v. Overlaar [8]).

Adriaan Karel Daneels v. Wijkhuyse [9]), geb. Bergen-op-Zoom 24 Sept. 1836. — D. v. W., Sloet tot Hagensdorp [10]), Entink, v. Dedem (van Vosbergen), Douglas [11]), v. Dedem [12]), Arentsen, v. Lintelo [13]).

J. A.

---

1) In zilver drie goudgehoornde ossenkoppen v. zwart. 2) Wapen, zie 't Arml, doch de golvende dwarsbalk effen blauw. 3) Gedwarsbalkt v. zes stukken, goud en blauw, met schildhoofd v. zilver beladen met drie rozen v. rood, geknopt v. goud.

4) Het wapen van 't Arml; doch als schildhouders, her.-rechts staand konijn van 't schild; her.-links een jager, aanziende, nieuwerwets uitgedost, gekleed v. groen, met weitasch v. zwart, hoogen fantasiehoed en hooge laarzen; leunend met den eenen arm op het schild, en in de andere hand een geweer houdend, dat aan zijn voet rust. Dekkleeden: rood en zilver. Geen devies. 5) in Ambt-Vollenhove. Het gewone wapen Sloet. 6) Derde gade. Alleen in zilver het rad v. zwart.

7) Ma Mechtelt Florentina tot den Luttenberg, vrouwe van Bredenhorst, † 4 Febr. 1847; haar echtgenoot, Coenraad Wm bn Sl. v. Tween., † 23 Nov. 1849, was o. a. raad bij het generaal commissariaat in het depart. d. Monden v. den IJsel.

8) Tweede gade. Haar gemaal, Frederik Lodewijk Christiaan des H. R. Rijks graaf v. R.-Lg tot Rechteren, heer v. R., Vriezenveen, Schulenburg, Eeze, Almelo en Verborg, Oostenrijksch kamerheer, regeerend graaf (met zijn broeder) van Limpurg, enz., was tot 1795 in Holl. dienst als kolonel en commandant van het inf. reg. Bédeaulx.

9) In zilver keper v. rood, verzeld v. drie her.-rechtsgewende staande vogels (valken?) v. groen. Aanz. helm, met wrong v. zilver en groen, waarop als teeken staat de vogel van 't schild tusschen eene vlucht v. z. en gr. Schildhouders: her.-rechts, naakte wildeman, aanziend, groen bekranst (gemutst?), met knods over den schouder; her.-links, klimmend hert v. goud, met gewei v. nat. kleur.

10) Het gewone wapen van Sloet.

11) In zilver het gekroonde hart van Douglas of Glembervie, met schildhoofd v. blauw beladen met drie 5-punt. sterren v. z. naast elkander; en tandéringszoom v. blauw, langs al de zijden van 't schild. De echtgenoot van Sara Geertruida D., Mr. Christiaan D. v. W., pensionaris-honorair der stad Tholen († te 's-Gravenhage 18 Mrt 1796,) was ook drossaard van prinses Anna v. Nassau-Dietz aan de Lahn, ober-amtmann (groot-baljuw) van den vorst van Isenburg-Bierstein te Offenbach bij Frankf. a/d. Main.

12) Joha Filipna v. Dedem tot de Gelder (te Wijhe), vrouwe van Ter Heil (Drente).

13) Wapen v. 't Arml, doch de balken rood. De raven zijn misteekend.

VRAGEN.

Boeken. In de »Rotterd. Librye" 1890 bl. 32 staat de navolgende vraag te lezen. In 1841 verscheen »Vlerk (B. Gewin), Reisontmoetingen van Joachim Polsbroekerwoud en zijne vrienden". Is het waar, dat met den hoofdpersoon bedoeld wordt een Rotterdammer, Vlaardingerwoud geheeten, die op de Hoogstraat een beddenwinkel deed? Is het waar, dat niet alleen de schrijver, maar ook deze Vlaardingerwoud zooveel mogelijk de exemplaren opkocht? Bestaat er eene recensie van dit werk?

[Wij hebben lang geleden weleens hooren zeggen, dat Ds. B. Gewin één zijner pennevruchten liever als ongeschreven wilde hebben aangemerkt, omdat en sedert dat hij meer rechtzinnig werd. Zoo ja, dan is het denklijk bedoeld geschrift geweest.]

Geschrift. Bestaat er nog, en wáár bevindt zich een exemplaar van een geschrift, in den zomer van 1578 uitgegeven door Martinus Duncanus, pastoor der Nieuwe-kerk te Amsterdam? Nauwkeuriger aanduiding is mij niet mogelijk; het heeft bestaan, maar schijnt verloren.

J. T. G.

Parkementen. »Un très précieux registre, contenant les procès-verbaux des enquêtes que saint Louis fit faire en 1247 sur l'administration royale en Picardie et en Vermandois, a été livré, vers l'année 1823, à un relieur parisien, qui en a employé les feuillets à couvrir des exemplaires d'une Chrestomathie grecque publiée en 1823 par la librairie Delalain. Quatre doubles feuillets de ce registre ont été trouvés, dans le Poitou et dans l'Alsace, par M. Alfred Richard et par le R. P. Ingold, sur quatre exemplaires de la Chrestomathie grecque. Il y aurait grand intérêt à rechercher d'autres exemplaires du même livre, et à vérifier si la couverture n'en est pas formée de fragments du registre des enquêteurs. La Bibliothèque nationale, à laquelle M. Richard et le R. P. Ingold ont fait hommage des feuillets déjà retrouvés, est disposée à acquérir les autres feuillets que de sagaces explorateurs pourraient découvrir chez des bouquinistes ou dans des collections de livres classiques du temps de la Restauration.

L'importance du document a été indiquée par M. Léopold Delisle dans le dernier cahier des » »Comptes rendus des séances de l'Académie des inscriptions" " (année 1889 p. 315—26). Deze vraag uit den »Intermédiaire des chercheurs et curieux" XXIII (1890) col. 167, sta ook hier, wegens de mogelijkheid, dat de een of ander in ons land bezitter zou kunnen wezen van die Chrestomathie grecque, welke zulke kostbare schutbladen heeft, herkomstig van Lodewijk IX.

KUNSTGESCHIEDENIS.

Ecce homo. Omtrent het uiterlijk voorkomen van onzen Heer en Heiland tijdens zijne omwandeling op aarde zijn ons in het Nieuwe Testament geene gegevens nagelaten. Alleen aan de woorden, door de Joden onzen Heer toegevoegd, toen zij hem tegemoet voerden: »Gij telt nog geen vijftig jaren, en hebt gij Abraham gezien?" zou men de onderstelling kunnen ontleenen, dat hij, ofschoon op zijn hoogst 33 jaren tellend toen hij predikte (Joh. 8 vs. 57), er veel ouder uitzag dan hij was; anders hadden de Joden in plaats van 50 wel 40 gezegd.

Zeist. J. H. VAN LENNEP.

De Leeuw van Waterloo. Naar aanleiding der 75-jarige herinnering i. d. 15 Juni 1890 aan den slag bij Waterloo, deden een paar belanghebbenden onderzoek naar eenige bizonderheden inzonderheid betr. de plaatsing van dien leeuw. Vreemd genoeg wordt daarvan in de meeste boeken die van dit monument gewagen, niets gemeld. De meesten maken er zich van af met de mededeeling, dat het er staat, zóó hoog en zóó lang, en opgericht als een aandenken aan het aandeel hetwelk Nederland had in de ter plaatse behaalde zege. Zie hier dan nog een en ander, totdusver onbekend.

De leeuw is gegoten te Seraing in de welbekende fabriek van Cockerill, naar een model dat toegeschreven wordt aan J. F. v. Geel, een beroemd beeldhouwer in dien tijd (zie Kramm). Hij heeft bij eene

hoogte van 13 voet en eene lengte van 17 voet een gewicht van 28.000 kilo. In de Staats-courant van Woensdag 25 April 1826 leest men »dat de leeuw geheel gereed is en dat hij eerstdaags overgebragt zal worden". Dit transport heeft per as plaatsgehad in zeven of acht gedeelten. Verder vindt men in de Staats-courant van vrijdag 5 Mei 1826 dit bericht uit Brussel: »Men verzekert, dat op den eerstkomenden verjaardag van Z. M. (24 Aug.) de kolossale leeuw, bestemd om in het veld van Waterloo te worden geplaatst, zal worden ingewijd. Een groot aantal troepen zal bij die plegtigheid tegenwoordig zijn". Vol verwachting dan toch van die plechtige gebeurtenis beschreven te zullen zien, worden we echter teleurgesteld door eerst in de Staats-courant van Dinsdag 7 Nov. 1826 het korte berichtje te lezen: Brussel 4 Nov. 1826. Jongstleden zaturdag (derhalve 28 Oct.) is de kolossale leeuw, boven het gedenkstuk in de vlakte van Waterloo *geplaatst* geworden". Volgens eene mededeeling uit de gemeentebescheiden van Brussel van dat jaar heeft de inwijding zonder festiviteiten plaatsgehad op maandag 30 Oct. 1826. Dus waarschijnlijk is men des zaterdags klaar gekomen en heeft men het des maandags overgedragen. Wat kan de reden zijn, dat de eerste grootsche plannen aldus gewijzigd zijn tot eene stille gebeurtenis? — Nog deel ik mede, dat de dichter Dr. Wap bij die gelegenheid een gedicht vervaardigd heeft, getiteld »De Leeuw van Waterloo", dat voorkomt in »De Vriend des Vaderlands", I, 170. De aanhef luidt:

Daar *ligt hij* op den heuveltop
In vrede neer, voor 't oog der aarde.

In dl V bl. 667 komt hetzelfde gedicht nogmaals voor, echter met een eenigszins gewijzigden aanhef, aldus:

Daar *staat hij* op den heuveltop
Vol majesteit, voor 't oog der aarde.

Dr. Wap droeg zeker eerst geen kennis van de houding van den leeuw, en bracht daarom later die wijziging aan.

Rotterdam. J. J. W.

Steen om deure in de sonne te weeten (XXXI, 317). Lees: Steen om d'ure in de sonne te weten = een steenen zonnewijzer.

Gent. TH. J. I. ARNOLD.

Doezebout (XL, 534). De ware en oorspronkelik friesche naam van de lischdodde (typha) is thûrebout (men spreke: thoerebout); de form doerebout, meest aan de spreektaal der friesche stedelingen eigen, is eene verbastering daarvan. Maar de form doezebout is my nooit in Friesland voorgekomen. Is hy misschien eene verbastering, eigen aan de friesche spreektaal van Oostzingerland? — Thûrebout, thorenbout, thor's bolt, bout (pylebout) van Thor, van den oudgermaanschen dondergod? — De naam »kattesteert" is aan verschillende planten eigen, in verschillende gouen van ons land: aan typha, aan lythrum salicaria, aan polygonum persicaria, en, zoo als uit bl. 535 blijkt, in de Over-Betuwe ook aan den peerdesteert, anders gezeid unjer, hermoes, kwadernaart (equisetum). Om verwarring te voorkomen dient men dus deze vage benaming kattesteert te myden.

JOHAN WINKLER.

Doezebout. In Arnhem worden de hier bedoelde waterplanten kolven, in Brielle poelen genoemd. In mijn omgeving heeten ze papekullen, en daarvan nog een paar woorden. Ze groeien zeer welig en in groot aantal aan den moerassigen kant van ons Uddelermeer, en oogluikend wordt het plukken er van uit 't koninklijk vischwater toegelaten, ten gerieve der minder gegoede bewoners die van het pluis der zoogenoemde knoesten of aren, van binnen wit en als dons zoo zacht, bedden en kussens maken. Maar dan heeft men wel een karvracht noodig, en zoo'n met papekullen-pluis gestopt bed is om de zwaarte zeer moeilijk te hanteeren. Als de schooljongens soms in 't hoofd krijgen papekullen te gaan plukken en die bij huis of in den speeltijd bij de school te gaan uitpluizen, is zulks eene ware bezoeking. Het laten vliegen van dat besmetlijke dons namelijk.

A. AARSEN.

Pro(e)nkers (XXXVII, 112). Op de beschrijving afgaande vermoed ik, dat hier bedoeld wordt de Lychnis chalcedonica (Fransch: fleur de Chalcédoine, fleur de Jérusalem, fleur de Constantinople, fleur d'écarlate, Croix de Jérusalem, Croix de Malthe; Nederlandsch: Chalcedoniebloem, Constantinopelbloem). Ik moet hierbij echter doen opmerken, dat de verzekering dat de plant altijd vermiljoen-roode bloemen draagt,

thans niet meer juist is. De kultuur heeft in de laatste jaren verscheidenheden in het aanzijn geroepen, met saffraan-, oranje- en vleeschkleurige, met witte en met dubbele bloemen.

Gent. TH. J. I. ARNOLD.

TAALKUNDE.

Breul. Met het *Nav.* XL, 260 vermelde De Brol wordt gewis bedoeld een huidig marktplein te Leeuwarden (in een zeer oud gedeelte der stad). Insgelijks ligt te Franeker een marktplein, zoowel als te Nijland en te Oosthem, bew. Sneek, perceelen van dezen naam [1]). — Te St. Jansga vindt men Bruijel. Denzelfden uitgedegen vorm ontmoet men in Bruyelle (ook Bruelle), dorp ten zuiden van Doornik, aan de Schelde. De beteekenis vindt men in het belangrijk artikel in Nom. Geogr. Neerl. II, 3 vg., als locus depressus, humidus pascuus. — Past hier ook niet de gesl. Broyelant a° 1273 (Bn Sloet, Oorkbk v. G. bl. 915)? — Als varieerende voorbeelden van plaatsnamen kunnen bij dat artikel gevoegd worden Brohl-(dal) en Burgbrohl bij Coblentz. Het Sardinisch vlek Broglio (grp Nizza) luidt in het Fransch Brevil. (J. v. Wijk Rzn, Aardr. Wrdbk). Eene familie te Epernay heet Chaudon de Briailles. Zie ook vooral de varianten van De Breul (Veluwe) in Nom. Geogr. N. III 64, in het »Lagerboeck" van *Nav.* XXXIX, 618, 9 als »den Broill" vermeld. Aldus is ook de benaming van een landgoed te Zeist.

Ontmoet men Den Bruil als bp te Ruurlo (grp Z.): Bruil te Geld.-Hengelo staat in 1422, 47, 91, 5, 1528, 44 in het Geld. Leenregr als het goed te Breule vermeld. Te Bemmel (O.-Betuwe) ligt De Brijllec (aldus in 1497, Over. Arch. V, 19); terwijl weilanden te Alfen en Dreumel Den Broelij zijn genaamd. Waarbij opmerking verdient, dat in v. Hasselt's Geld. Oudhh. bl. 513 voorkomt Parceuael v. Brolie, als Joodsch koopman, in 1332 te Zalt-Bommel woonachtig.

[1]) Volg. Nom. Geogr. Neerl. II, 7. Het ald. bl. 5 genoemde den Brielard (Brielert) zal wel niet tot de Breul-rubriek, maar tot de namen op *laar* behooren, als men den vorm Brilaere a° 1330, Brijlaer a° 1334 (ibid. III, 64) in aanmerking neemt. In 1481 is sprake van Half Brijler (Nederl. Heraut 1889 bl. 146, 208).

Nog kan genoemd De Bruhl, als open plaats buiten de stad Gelder, a⁰ 1497 Brůele, a⁰ 1505 den Broell, a⁰ 1579 den Bruill (Nijhoff, Oorkonden VI, 1 bl. 161, 333) geschreven. Vermeldt *Nav.* XL, 287 een Zeeuwsch Bruëlis, en Nom. Geogr. t. a. pl. bl. 6 den Ouden Bruel te Mechelen, in 1692 is sprake van »den Nieuwen Bruel" aldaar (*Nav.* XXXIX, 264). In de Deventer-Cameraars-rek. komt in 1353 Broijl, Broijle (II 181, 2), in 1355 Henricus dictus Broijl (ib. 298), in 1358 Henr. Broeijl (ib. 540), ex parte Broijle, Broijls, Henrici dicti Broijls (ib. 552, 75, 84), zelfs een gesl. Broyielhane(n) a⁰ 1345, 7 (vgl. de »Verbeteringen" achter den Bladwijzer op Camer.-rek. I) voor. — Te Scherpenzeel bestaat een gesl. v. den Brul, te Haarlem v. den Brule. Onzeker mag 't schijnen, of hier wel bij behoort de gesl. v. Breel (te Veenendaal), omdat bijv. de Baarl (voorm. havezate te Didam), a⁰ 1734 Baerl, Bael, a⁰ 1753 de Baerl, in 1671 de Braell luidde [Minutenboek K f⁰ 515 van het graafl. Bergsch archief, in »Dietsche Warande" (Gend, A. Siffer), 1890, bl. 88—90].

J. A.

Kwikborn, enz. Dit voormalig heerenhuis te Epe (Veluwe) luidde in 1592 (op) den Uickenborn (v. Hasselt, Geld. Maandwk I, 318). Leert deze merkwaardige variant, — tot welker rechtvaardiging wellicht kunnen dienen, wat de beginletters betreft, (pagus) Quasa (= Wasa) als a⁰ 939 voorkomende betiteling van het Land van *Waas* (v. den Bergh, Hdbk Mid. Nederl. Geogr. 2de dr. bl. 226), Guassen-, Guasimberg (= Wassenberg) (*Nav.* XXXVII, 85), misschien ook Quadah *of* Uidah, Whydah, Widah (Àfrika) [1], — dat men hier in casu waarschijnlijk niet mag denken aan quickborn (e) = levend water, fontein (Oudemans, Mid. Nederl. Wrdbk), en evenmin aan eene bron voor kwik of quic [2], d. i. klein of jong vee (vgl. Oudemans met v. Hasselt, Arnh. Oudhh. IV 132, — a⁰ 1535): zoo rijst de vraag, of de denklijk juiste duiding des geslachtsnaams Kweekeboorne (*Nav.* XXVII, 35) [3])

[1]) Zelfs Fidah, Juda en Schudah geheeten, bezuiden Dahomey.

[2]) Vgl. Bijdr. Geschied. Overijsel III, 123: »voir niemantz anders vee off quick"; waar derhalve de gissing dat voor »quick" dient gelezen »guet", geen grond heeft.

[3]) Zie ook Joh. Winkler, Nederl. Gesl. 545. Bl. 405 zegt deze schrijver, dat kwekke, kweke, kwik leven beduidt. Neen, maar 't beduidt levend; zie Oudemans

ons hier niet veelszins op een verkeerd terrein zou kunnen verplaatsen, al komt Quickborn als benaming van eenige dorpen in Noord-Duitschland voor. Bij de duiding der plaatsnamen De Kwak (? polder te Nieuw-Hellevoet, — uithangteeken?), Quackenbrück (Hannover), Quaeckenbeke Z.-Brab.), Queck [1]) (naast Queckborn, Hessen), de Quackel of Kwakel (Uithoorn), Quakkel (O.-Vlaand.), Kweek (polder bij Naarden), De Kweek (perceel te Maarsbergen), klinkt, minstens voor sommige, dat »levend, vloeiend, springend (water)" wel wat vreemd. Daarom doet Kwikborn *of* Uickenborn, Quasa = Wasa enz., ons hier minstens gedeeltlijk de aanvangsletter (K, Q) liever als eufonisch aanmerken. En als wij dan nevens Uidah *of* Whydah, Widah mogen plaatsen Wa*ch*tendonk a° 1286 *Waten*dunch (B^n^ Sloet, Oorkdbk bl. 1066), zoo zij gevraagd, of hier niet toepaslijk zij kwak = [wak, wag(t)] *wade*. Het straksgenoemde Quakkel, Quakel, behoeft daarbij niet eens in Quakke-lo te worden ontbonden, maar kan — evenals Hagel, Heggel van haag, hage, heg(ge) — verlengvorm wezen van Kwak, omdat immers bijv. Wachtendonk a° 1224 Wachteldunc luidde (Bn Sloet bl. 480) [2])..

Van Kwikborn (te Epe) biedt A. J. v. der Aa (Aardr. Wrdbk) de varianten Kwik*horn* en *Kwis*born. Het eerste nu riekt te veel naar misverstand, verschrijving of drukfeil, om er bij stil te staan; maar zoo Kwisborn gewettigd, en niet z. v. a. Kwiksborn is, — quicks, quix beteekent ook levendig, doch in het voorbeeld bij Oudemans bepaaldlijk in de overdrachtlijke beteekenis van »vlug, vroolijk, aardig", — dan andermaal in bedenking gegeven, of men, bij vergelijking van wase = slib, slijk, naast wade, tot diezelfde rubriek niet betrekken mag Quasachi (Rusland), Kwassitz of Quassitz (ibid.), Quessant *of* Ouessant (? Frankr.) [3]), Queyssac (ibid.), Quissac (ibid.), Quisten

op quic(k), quec uit Kiliaan. Quekebijl (ibid. bl. 364) = schuddebijl, die de bijl zwaait of hanteert? Queken = schudden, bewegen, slingeren, zwaaien (Oudemans). Desgelijks Kwekke- en Quekeboom (Joh. W. 404, 5) z. v. a. Schuddeboom? — Kimmyzer (ib. 364) = kamijzer, d. i. roskam; kimmen = kammen (Oud.). — Eene analogie tot Kweekeboorne, wat de slotsylbe betreft, levert v. Ertborn (te 's-Hertogenbosch?). Ertborn z. v. a. bron der landstreek (aert).

[1]) Dit Queck tout-court verjaagt denklijk den vogel (kwak, vgl. Joh. W., a. w. bl. 384) uit Quackenbrück en Quaeckenbeke.

[2]) (Op) de Wachteldonk is ook een blok lander. in de heerl. Renswoude.

[3]) (Ouessant *of*) Heysand (J. v. Wijk Rzn) is toch een zonderlinge eilandsnaam.

(Zweedsche *rivier*), Quistinic (Frankr.), mitsgaders den gesl. Queysen [a⁰ 1582 Queisenn, Quesen (v. Hasselt, Stukken Vaderl. Hist. IV, 423, 4)].

Ingeval het bovenstaande aanneemlijk mag zijn, valt het alzoo ook licht, Kwaadeind (N.-Brab.) [1]), Kwadendamme (Zeeland), [1]), Kwadijk (N.-Holland) [1]), Quaestraete (Henegouwen) [1]), Quaetregt (O.-Vlaand.), Quaetypre (Frankr.), Quaedmechelen (Limb.) [2]), te beschouwen als plaatsnamen, waarin de eerste letter eufonisch kan wezen, en de hoofdsylbe dan vermoedlijk op eene *wa(de)* oogt. Voeg er mogelijk (wegens het voorzetsel) bij den gesl. v. Quadt [a⁰ 1620 Quaett tot Wykraedt (Regrs arch. voorm. Hof v. Gelre 58), a⁰ 1674 Quaedt v. Wijkrath (Geld. Volksalm. 1879 bl. 10) [3])] en misschien den dito Quaetfaslem (Haarl. Ct 21 April 1885). — Opzichtens Quadoelen *of* Quadolingerkamp [4]) (Overijsel) verkeert men in 't onzekere, omdat hierbij behoort als gesl. v. Quadoelen of Cadoelen (Bijdr. Geschied. Over. IV 186), en Kadoelen is een gehuchtsnaam in Ambt-Vollenhove en te Landsmeer (N.-Holl.) [4]). Ook schuilt achter Quirnifurt (= Cuirni-, Curnifurt) 8ste en 10de eeuw het latere Kornwerd (in Wonseradeel, v. den Bergh, Hdbk Mid. Ned. Geogr. 2de dr. bl. 142, 3), d. i. horn = hoek-waard. — En de gesl. de (of die) Quade, — vgl. Kwadegoed te Vorchten, a⁰ 1534 des Quaden guedt [5]) (v. Hasselt, Geld. Oudhh. bl. 391), — beteekent ongetwijfeld »de booze". Is de Quay, etymo-

---

Westzand (*Nav.* XXI, 615, 6) klinkt beter, en heeft, behalve de lokaliteit of ligging, misschien Questenberg (Pruissen) naast Guestphalus a⁰ 1661 (*Nav.* XXXVI, 422) = Westfaalder, etymologisch in zijn voordeel.

[1]) tenzij eigenlijk op te vatten; en bijgevolg fantasienamen!

[2]) Het Aanteekenboek van Jhr. Diederik Huygens a⁰ 1622, — zie Tijdschrift N.-Brabant Geschied. en Letterk. III, 164, — gewaagt van »Kwaad-Mechelen in den lande van Luik". Verschrijving voor »Kuik" kan dit wegens den nog al verren afstand der beide plaatsen, niet wezen. Derhalve zal het beduiden »in het bisdom van Luik", omdat in eene oorkonde van 4 Aug. 1529 sprake is van »den Convente van Bynderen (Binderen, te Helmond) des bisdomps van Luyck" (ibid. bl. 177).

[3]) Is Quadt-Iszny, graafschap in Wurtemberg, Donaukreitz, niet de bakermat van dit geslacht?

[4]) Voor doling, doelen vgl. *Nav.* XXXVIII, 463 enz. Kadoelen = kade-del.

[5]) Disquadengaerden a⁰ 1501 te Diepenheim, als zijnde des Quaden gaarden, dient dus in den Bladwijzer op het Tijdrek. Regr oud-Prov. Arch. v. Overijsel bl. 36 van letter D naar letter Q(u) of liever K(w) te verhuizen.

logisch gewis één met de Quade [1]), ook genealogisch er mede één? *Nav.* XXXI, 171 (Mr. Wm de Quaede, a° 1694 te Maastricht) zou men het wel aanzeggen. — Vermoedlijk is Quadekker z. v. a. kwade dekker [2]); hoewel, men treft ook den gesl. Quadacker aan. Evenals Schou-, Schauvliegh, -vliege(r) z. v. a. vlieger, vliegend mensch uit vertooning (*Nav.* XXXVI, 272), zal Quaedt-, Quad-, Quatvlieg(h), -fleigh, op zoodanigen kwaden of slechten, onbedrevenen kunstenmaker oogen; komen beide geslachtsnamen in Limburg veel voor (Joh. W. 386, 7), op dit gewest schijnen dan de vliegende harlekijnen (*Nav.* XXXIII, 228) te zijn afgekomen.

J. A.

Roodkerk — zal oorspronklijk Roordakerk hebben geheeten, zegt *Nav.* VII, 81; XXVI, 144. Nu komt het insgelijks Friesche dorp Roordahuizen in 1520 als Raidahuysen voor (Nijhoff, Oork. VI, 2 bl. 666). Dit wijst dus niet op de roode kleur van een pannendak (*Nav.* XXXII, 318), maar, zoo niet op de oude mansnamen Rado en Root, dan toch gewis op den stam roden (ad novalia redigere); vgl. Roodenbroek (hofstede te 's-Heerenberg), Rodengooi (streek lands in Utr. bij Schalkwijk, in 1263, 4 vermeld, zie Bn Sloet's Oorkdbk v. Gelre en Z., bl. 840, 7, 54), en misschien Het Roodakker (bouwland te Kapel-Avezaat), — vanwaar hier het onzijdige geslacht? — Roodland (tiendblok te Neerijnen), alsmede den geslachtsnaam v. Rode, (Sloet). De benamingen Roordakerk en Roordahuizen behoeven dus niet qua tali noodwendig aan den ouden geslachtsnaam Roorda te herinneren, tenzij dan dat de Historie er toe nope.

Doch welke is nu de etymologie van dien geslachtsnaam zelven? Hier speelt een persoonsnaam Ruurd in (vgl. Joh. Winkler, Nederl. Gesl. 91). Derhalve is de gesl. Roorda een etymol. bij-vorm van den (a. w. bl. 113, 4 vermelden) gesl. Ruurda. Roorda luidde in 1523 31 Rorda (Mr. G. v. Hasselt, Geld. Maandw. II, 527; *Nav.* XXV, 487), in 1527 Roerda (ib., Geld. Oudhh. 452), 1528 Roirda (G. Mk II, 528), 1528 Ruerda (ib. 530). Opmerking verdient hier ook Johan-*Red*ings-Huerne (bij Vollenhove, aldus a° 1471), a° 1512 Johan-*Reerd*incxhuerne (Tijdr. Regr, prov. arch. Overijs. IV 239; V 272, —

[1]) Vgl. Joh. W., a. w. bl. 338, 52, 501. [2]) Ibid. bl. 309.

ter plaatse waar vervolgens het kasteel Toutenburg stond) vergeleken met den geslachtsnaam Roerdink (te Winterswijk). Zie Joh. Winkler, Nederl. Gesl. 40, 132, nopens den oud-Nederl. persoonsnaam Reer, Reder, Redert, van welken deze geleerde de gesl. Rördts, Reurts herkomstig acht. Vgl. ook den ouden gesl. Roering: a° 1367 Ruring, Ruerijnch, Roerinc (Bijdr. Gesch. Over. III 333), a° 1371 Ruering (Cat. arch. Dev. gasth. n° 47), a° 1379 Ruerinc (ib. n° 60), a° 1450 Ruijring (ib. n° 471), a° 1493 Roring (Over. Arch. IV 588). Men komt dan tot het besluit, dat aan al deze geslachtsnamen één en dezelfde oud-Nederl. persoonsnaam, die in zijn oudsten vorm Rethart, Redhart luidde, ten grondslag ligt. Over de oude mansnamen Rado en Root zie Joh. Winkler, a. w. bl. 37, 343. Te Haarlem (?) bestaat de gesl. Rooda; *Nav.* XL, 605 vermeldt (Maria) Rode von Rodehausen. Wat nu de slotsylbe van Roodkerk aanbelangt, hoore men onzen Winkler in Nom. Geogr. Neerl. I (1885) bl. 21: »Met Tietjerk in ééne groep vereenigd en in de onmiddellijke nabijheid er van, liggen nog meer dorpen, waarvan de namen alle op *kerk*, *tsjerke* uitgaan. Het zijn: Giekerk, Oenkerk, Oudkerk, Roodkerk en Rijperkerk, in 't friesch Gietsjerk, Oentsjerk, Aldtsjerk, enz. Merkwaardigerwijze is in *deze* dorpsnamen uitsluitend de nederlandsche vorm *kerk* in gebruik, en komt de verhollandschte spelwijze Gietjerk, Oentjerk, enz. in geschriften nooit voor. Deze zonderlinge onregelmatigheid in schrijfwijze bij de plaatsnamen Tietjerk, Tjerkgaast en Tjerkwerd, aan de eene, en Giekerk, Oudkerk enz. aan de andere zijde, weet ik mij niet te verklaren". Zou, — dit geven wij in bedenking, — wat hier onregelmatigheid genoemd wordt, oorspronklijk geen r u b r i e k-verschil kunnen geweest zijn? Vgl. het bij Zierikzee, nopens Cirkwerum opgemerkte in *Nav.* XXXVII, 369, en zie ibid. 'VI, 241, 2. Het is maar eene vraag.

J. A.

Byzantinisme (XXXVII, 190). Dit woord kan *Nav.* XXV, 316 genomen zijn in den zin van Constantinopolitaansche, d. i. Turksche politiek, welke gemeenlijk eene politiek van weifelen, van onzekerheid is, zoodat men schier nooit weet, wien Turkije als bondgenoot beschouwt en de hand reikt. Als zoodanig, in dezen zin, en in 't

verband van *Nav.* XXV, 316, is 't gewis nieuw fabrikaat. — Als historisch fabrikaat zou daarentegen kunnen gelden byzantinisme = langzame, langdurige marteling of mishandeling ten doode; hoor de getuigenis van l'Intermédiaire XX, 591 : »Tout homme qui a un peu étudié l'histoire byzantine, sait que la promenade sur un chameau, était une formalité qui précédait presque toujours le supplice public. Plus d'un empereur b y z a n t i n, avant d'être massacré par la populace, a été promené dans les rues de Byzance, sur un chameau, la tête tournée vers la queue dudit animal, et cette queue entre les mains. Dans cet équipage, il recevait toutes les injures, tous les crachats, tous les coups de bâton, tous les cailloux que lui distribuait la populace, et, tout sanglant et meurtri, les yeux crevés, les dents brisées, la tête fendue, il arrivait à peu près mort au lieu du supplice. Pourquoi les monarques d'Occident, qui copiaient en toutes choses ceux de l'Orient [1]), n'auraient-ils pas emprunté à Byzance cet usage féroce, avec beaucoup d'autres?" Met deze vraag bedoelt l'Int. dan natuurlijk strafoefeningen, door de vorsten of machthebbers van het Westen op hunne onderdanen toe te passen; want voor hen zelve was de overneming en invoering van dat wreed gebruik allesbehalve gewenscht. En doet die vraag aan het slot van een artikel, hetwelk ten bewijze dient dat de Merovingiërs, — Clotarius bijv., — zeer goed eenen kameel er op kunnen hebben nagehouden.

Mitsdien blijkt, dat het woord byzantinisme, met het oog op een tweevoudigen oorsprong, — politisch en historisch, — ook een dubbelen zin toelaat. Als zoodanig levert het misschien een schier éénig verschijnsel op in de taal.

J. A.

Byzantinisme. »Disputes" of »discussions byzantines" zijn twistgesprekken of beraadslagingen over onbeduidende onderwerpen, gehouden in oogenblikken dat de grootste belangen op het spel staan. De uitdrukking bevat eene zinspeling op de monniken van Byzantium (later Constantinopel), die over een hoogst onbelangrijk punt, de tucht in hun klooster betreffend, zaten te twisten, op het oogenblik

[1]) Dit mag waarlijk wel cum grano salis opgevat. De *gesanctionneerde* veelwijverij bij voorbeeld?!?!

dat Mahomet II (bijgenaamd El Fatyh = de Overwinnaar, 7de keizer van het Ottomannisch rijk, 1430 † 1481) de halve maan op de muren hunner stad plantte (1453). Het woord *byzantinisme* wordt door sommige schrijvers (meestal niet-Franschen) in denzelfden zin gebruikt, ofschoon het van zeer twijfelachtig gehalte is; de dictionnaire de l'Academie geeft het niet.

Gent. TH. J. I. ARNOLD.

Geslachtsnamen van twee letters (XL, 424, 538). In de Zaanstreek vindt men de namen Al, Eg, Es, IJf, IJp, Ok en Zy. Het waren oorspronklijk mansnamen, — Alle, Egge, Esse, IJf, Ipe, Okke, Sie zijn nog heden als zoodanig in gebruik, — die later tot geslachtsnamen zijn geworden.

BOEKENOOGEN.

Geslachtsnamen van twee letters. Behalve de reeds genoemde, vindt men ook As en Os. Deze komen te Haarlem voor.

JANSSEN VAN RAAIJ.

Bollaert. *Nav.* XL, 145 n. 3 trekt in twijfel, of *bollart*, dat in de 14de eeuw te Deventer als gesl.n. wordt aangetroffen, wel beul kan beteekenen, op grond dat Oudemans' Bijdrage deze beteekenis niet vermeldt. Dit geeft mij aanleiding te vragen, waarom nog steeds voor de bet. van Mnl. uitdrukkingen en woorden Oudemans als raadsman wordt genomen, hoewel wij een veel beter en betrouwbaarder gids bezitten in het Mnl. Wdbk van Verwijs en Verdam. Hierin vinden wij (dl. I, 1335) vooreerst bollaert in de bet. windbuil, pochhans door een paar voorbeelden gestaafd, en verder een ander znw. bollaert vermeld, dat gerechtsbode, beul beduidt. »Die onsienlike bose vianden, die des heren boedels of bollaerts sijn in deser werelt" staat in een Hs. van de Mij der Ned. Letterk., en op eene andere bl. van dat zelfde geschrift leest men: »buedels of bollaerts". Hieruit blijkt overtuigend, dat er een woord bollaert heeft bestaan, dat hetzelfde beteekende als bodel. En dat bodel de grondvorm is van ons beul is algemeen bekend. Verdam teekent hierbij aan, dat dit bollaert wel van geheel anderen oorsprong zal zijn dan

bollaert, pochhans (fabulator, homo futilis, zooals Kil. zegt). Bollaert (beul) zal wel eene samentrekking zijn van bodelaer(t). In het Mnl. bestaat ook een werkw. bodelen, dat beulen, mishandelen en bij uitbreiding doorsteken, dooden beteekent (zie Mnl. Wdbk I, 1328).

BOEKENOOGEN.

Hij is bij de pinken (XXXII, 182 enz.). Zou deze uitdrukking niet aan het visschersbedrijf ontleend zijn, en zou ze niet beteekenen: hij is in de nabijheid der pinken (visschersvaartuigen), ten einde bij het opkomen van den vloed of van een gunstigen wind gereed te zijn, om zonder verwijl daarvan gebruik te kunnen maken en in zee te steken?

Gent. TH. J. I. ARNOLD.

[Vgl. *Nav.* XXXII, 48: Bij het hek zijn.]

Oud-Hollandsch. *Gomen* zocht ik tevergeefs bij Verdam. Toch komt het voor bij Kiliaan, die het verklaart door »vissera perforare sive laedere"; in dezelfde beteekenis vind ik het in eene Arnh. schepenacte; *gegoemd* is daar »hij stak hem door den buik, door de ingewanden". Van Hasselt teekent bij gomen nog aan: »gomen e Plautino, hinc etiam be-gomen.

»daer saen
C″C″ Turke gewapend comen
Die den bode wel begomen".

hier vermoedlijk empaleeren.

Wetscher in gemelde schepenacten ontbreekt ook bij Verdam. Men vindt het bij Kiliaan Germ. Sax. Sicambr. Waetsack, Bulga. Bulga is een lederen zak. Zoo ook v. Hasselt in diens aanteekeningen op Kiliaan. Wetscher, waetsack, sed H. Junio est waarsack ascopera etc Leerensack, wetscher, aessack.

De schepenacten leveren tal van bijzonderheden betreffende de oude taal. Zoo vond ik, om iets te noemen, in één schepensignaat van Tiel, dl. 1549—1554 fol. 99 verso de volgende woorden.

Nastelen, opbinden: »nastelden sijn broeck op".

Neertygen, nedertrekken: »die dat vurz. vrouwen mijns by hair neertoegen".

Achterdenken, vermoeden, achterdocht: »geen achterdenken hebbend" (fol. 100.)

Mijsschien, onheil geschieden: »dat die macht idtwes mysschien solde".

Sydelkamer, benedenkamer: »in die sydelkamer zitten drinken", — in tegenstelling met de *opkamer*, bovenkamer, kelderkamer.

Wanderen, wandelen: »achter vuyt gaen wanderende".

Ourlast, overlast.

Wyssen, wisschen, vegen: »und wijsten dat gelacht uit", veegde de rekening der vertering van het bord.

Onnutte und onerbare worden, vuile en oneerbare woorden.

Koert, kortaf: »antworden dat vrouwenmijnsch koert".

Dat u Goitz fleis scheyn, eene verwensching, »dat u Gods vleesch schenne!"

Clammen, ineenslaan: »unnd sy getuich clampten hair hant". De getuige sloeg hare handen in elkander, wrong hare handen.

Overdait, euveldaad: »wat last und overdait geschiet".

Vrouwen chrafft, vrouwenkracht, schennis.

Verbarmen, erbarmen.

Beweemoeden, droevig te moede worden.

Kuste [1]), konde: »mer kuste sy idt soes gedaen", maar konde zij het op zulke wijze doen.

Soes, op zulk eene wijze.

Hon, hem: hon dit te kennen gegeven.

Geslaepen, slapen: »en kost nyt geslaepen," en kon niet slapen.

Het komt mij voor, dat over het algemeen 't onderzoek der oude schepenacten ten behoeve der taalstudie, nog al verwaarloosd is. Vooral de verklaringen van getuigen geven vele merkwaardige bijzonderheden.

Munnik, beddepan: »een munnik om 't bed te warmen (Acten Zelhem 3 Oct. 1731).

»*Se woldent lyver een jaer off twe den vogelen laten bouwen*" = laten braak liggen (Gerichtsboeken van Elburg, inliggend [2]) in dl 1551-1553).

---

[1]) in Neder-Betuwe ik »kos", gij »kost", hij »kost", = ik kon, gij kondet, hij kon. Red [2]) Inliggend, d. w. z. op een los stuk papier, waarvan de inschrijving verzuimd werd. Zulks ontmoet men meer in boeken van schepen-acten.

Voirworden = voorwaarden, ibidem.

Camer of spycker (olde prothocol van Ampte Heerde 1675—1733 Vorchten fol. 22.)

Een schip soe alst ryedt ende seylt (Signaten van Sandtwyck, dl 1563—1567 fol. 158), d. i. een schip zooals het vóór anker ligt en zeilt. — »Op het anker rijden" is een zeemansterm. Volksetymologie maakte vermoedlijk van rijen of rijden reilen; maar klaarblijklijk is het oude rijen beter [1]).

A. J. C. KREMER.

Beyer (XL, 426 enz.). Een voorbeeld van beyert in den zin van warboel (welke bet. v. Dale opgeeft voor baaierd) vindt men »Ned. Kluchtspel", uitgeg. door J. v. Vloten, 2de druk, II, 193: (Zindelijke Anna beklaagt zich onder het schuren:)

Onze Kees, die knecht, is oock te geck dat hy leeft,
Die wil juyst hebben, dat vaêr een blymael geeft,
En daer lach sucken beyert, ick kender niet in duuren,
Myn erreme binne schier sticken 'ewrocht, nou moet ick schueren,
En de avont valt! (uit J. F. Vijgh's »Jaep Rondvoet". Tot Hoorn, gedruckt by Isaac Willemsz., 1645).

BOEKENOOGEN.

Folklore (XL, 539 vgl.). Door sommigen wordt dit woord tegenwoordig vervangen door *volkskunde*. Zoo bv. Verdam in zijne onlangs verschenen »Geschiedenis der Nederl. Taal", bl. 216.

BOEKENOOGEN.

Hagelschot = uitschot (XXXIX, 182). Dat schot, van schieten, is uitzoeken, uitlezen, met de hand het eene van het andere afzonderen, en tevens soort of hoedanigheid bij elkander voegen. Men vindt er een fraai voorbeeld van in Genesis XXX, vs 31—43. Hagelvlekkig (ibid. 31 vs 10 en 12) geeft nog meer licht. Jacob schoot natuurlijk al het gevlekte, gespikkelde, bruine en hagelvlekkige vee uit, en zonderde het alzoo van 't overige af. Nóg heet een bont of

---

[1]) Vgl. *Nav.* XL, 484. RED.

zwart schaap, bij alle Vlaamsche veehouders en wolhandelaars »uitschot". Ons spreekwoordelijk gezegde »de gespikkelde vogel zijn", geeft de Franschman weêr door »être la bête noire", het zwarte schaap der kudde. Jan-hagel kan er wel als uitschot mee in verband staan. Ik merk op, dat de bonte of zwarte verscheidenheid aan schrik of verbeelding moet toegeschreven worden. De zwarte kleur van een enkel schaap ontstaat, naar mij verzekerd is, doordat het, tijdens de dracht, voor den hond schrikte; en zoo laat zich de bonte en bruine teekening van sommige schapen uit de verschillende kleuren der herdershonden verklaren.

G. P. ROOS.

[*Nav.* t. a. pl. is naar *hagel* gevraagd, en niet naar *schot.*]

Klokkenkleuver (XL, 485). Kan 't samenhangen met kleuen (Kiliaan) = aan de klok klevend, of met kleueren (Kiliaan) = op de klok klimmend, in verband met het nestelen op kerktorens?

E. LAURILLARD.

[Heeft men weleens eenen ooievaar op een kerktoren zien nestelen?]

Koen (XL, 484). Men vergelyke ook het friesche woord *kou* (naukeurig zoo als het engelsche woord cow uit te spreken), in het meervoud ky.

Sergeant. Voor het *Nav.* XXXVIII, 469 opgemerkte vgl. nog de bij Kiliaan voorkomende variant *schaer*iant: zie Oudemans, Mid.-Nederl. Wrdbk; welke variant de afleiding van »serviens" (*Nav.* XXXIX, 48) geenszins begunstigt. In Neder-Betuwe bezigt men »aanscharen", ook wel »uitscharen" = zóóveel vee in een weiland uitdoen en laten loopen als dit weiland velen kan en de toestand er van gedoogt. Te 's-Gravenzande lag in 1266 eene »terra que vulgariter nuncupatur Suriantteland; zie »Cartularium van Mariënweerd", uitgeg. door James de Fremery 1890 bl. 67. Past deze benaming hier?

Spindbrood (XXXVII, 636), d. i. brood hetwelk den armen wordt uitgedeeld. In 1415 noemde men het in Brabant »broit spijnden" (ibid. 'VII, 16); te Helmond sprak men weleer van »brood spijnen"

(N.-Brab. Volksalm. 1890 bl. 303). Kiliaan, Meyer, Oudemans hebben alleen den vorm »spinden". Het is 't Hgd. spenden, hetwelk niet enkel nopens liefdegiften wordt gebezigd; te Munster hoorde ik eens eenen geestelijke zeggen: »Ich habe heute Morgen die Sacramenten gespendet".

XIJ.

GESLACHT- EN WAPENKUNDE.

Grijph, enz. (XL, 439). Zie *Nav.* XXIV, 363—69.

M⁰.

de Kater. De *Nav.* XL, 182 genoemde Klaas en Luert Kater of Cater zullen met de behandelde familie de K. wel niets gemeen hebben. Zij toch behoorden tot een der oudste en aanzienlijkste Groninger geslachten, voornamelijk te Stedum en te Huizinge, — waar zij het huis Fraem, later, door huwelijk, aan de Coenderssen gekomen, bewoonden, — gegoed en gezeten. Hermannus Cater, komt 1352, 56, 63, 64, 69—85 als burgem^{r} te Gron. voor (Emmius, Fasti consul.). Dom. Rudolphus in Husdingum (Huizinge), wordt 1371 vermeld (Driessen, Mon. Gron. II, 326), Rolef Kater van Huesdinghen 1408 (Regist. v. h. Gron. arch. I bl. 54, n⁰ 6), Clawes of Claes Kater, hoofdling te Stedum 1470 (ib. I bl. 172 n⁰ 24), misschien dezelfde Clawes of Klaas, die, volgens het Reg^{r} o. h. oud-Prov. Arch. v. Overijs. IV, 319, in 1478 met het Nijdinge goed [1]) (Stichts, later Overijsels leen) werd beleend. Dit geslacht, 't welk in goud een blauwen, met een gaanden en aanzienden gouden kater beladenen, band of baar voerde, stierf uit met Hille Cater († 16 April 1622), in 1584 gehuwd met Frederik Coenders v. Helpen, geb. 1541, † te Gron. 23 Juni 1618 (vgl. *Nav.* XL, 313).

M⁰.

[1]) in en buiten de stad Groningen gelegen. In 1372 werd Otto Polleman of Polman daarmede beleend, in 1433 Fije Calmers, in 1451 Clawes Kater (zooals dat Nanneke zijne moei reeds vóór hem bezeten had), in 1452 Henrik Kater, in 1603 Hille Kater. Driessen l. c. II, 328; Gron. Bijdr. VII, 13; X, 145—47.

Cranenbroeck, enz. (XXXVIII, 62; XL, 121—4). Pieter v. Dekema, † 17 Aug. 1568 en zijne vrouw Catharina v. Loo, † 4 Nov. 1581, werden begraven in Oldehove (St Vitus-Dom) te Leeuwarden, onder een prachtigen grafsteen, met wapens, die betrekking hebben op beider voorouders, zoo van moeders-, als vaderszijde.

Afstamming van Catharina v. Loo, wapen: de twee gekruiste degens verzeld van vier klaverbladeren. Zij was dr v. Gerrit v. Loo, † 28 Dec. 1562, bij Margrieth v. Eemskerk (ook genoemd v. Heemskerk v. Beest, v. Beest v. Eemskerk of v. Beest v. Heemskerk) [1]). De ouders van deze waren Mr. Dirck v. Beest v. Eemskerk en Geertruy v. Diemen, ook vroeger reeds in dit maandwerk vermeld evenals hare grootouders; zoodat het niet noodig is, die hier te herhalen. Haar vader Gerrit v. L. was de zoon van Aelbrecht, die eene *Zwinters* [2]) (Mary Pietersdochter Zwinters) tot vrouw had, wier moeder volgens de kwartieren op den grafsteen tot het geslacht Amerōgen (Borre van Amerongen) zou behoord hebben. De grootouders van genoemden Gerrit v. L. van vaderszijde waren Aelbrecht en Dieuwer v. Cranēbroeck (of Cranenbroucq), Bartholt Floriszoonsdr, afstammend uit het doorluchtige huis v. Egmont en ook wel genoemd Dieuwer of Divertje v. Egmont v. Cranenbroeck. Zij werd ook genoemd »moer Loo".

De beschrijving der wapenfiguren op bedoelden grafsteen vindt men in n° 2 van 't blad onder mijne redactie »De Friesche Adelaar". Dat nummer zal ik gaarne als present-exemplaar toezenden aan belangstellenden, die mij daartoe hun verlangen te kennen geven. Zij mochten eens in staat zijn mij oplossing of aanvulling te verstrekken betreffende datgene wat mij tot heden raadselachtig en onbekend is gebleven. Bij dezen grafsteen valt de bijzonderheid op te merken, dat het wapen, waaronder de naam Cranēbroek staat, doorsneden is:

---

[1]) Vgl. *Nav.* XXXVIII, 353. RED.

[2]) Op den grafsteen staat de naam Zwinters, en het wapen vertoont aldaar drie (2, 1) sterren. Volg. MS.-kwartieren waren deze sterren goud in blauw, en wordt daar de naam geschreven Swenters. De opgaven in »De Nederlandsche Leeuw" 1884 bl. 69 zijn wat deze afstamming betreft minder juist; in plaats van Zwinters wordt daar verkeerdelijk gezegd Zeventer, welke naam allicht doet denken aan het geslacht Zevender, dat een geheel ander wapen voerde (v. Leeuwen, Bat. Ill. bl. 1188).

1. staande zwaan met opgeheven vleugels, = Cranenbroeck, ook Waterland of Grevelingen; 2. schuinbalk verzeld van zes zoomsgewijs geplaatste leliën (= Beets, ook Borre van Amerongen). Terwijl het daaronder volgende, en waarbij de naam Amerōgen staat, ook weder vertoont Doorsneden: 1. gekeperd van twaalf stukken waarover een bastoen (smalle linker schuinbalk) = v. Egmont; 2. zeven (3, 2, 2) meerltjes (= ?).

Nu is het opmerklijk, dat op het wapenbord van Willem Floriszoon v. Cranenbroucq † 1459 (oom van Dieuwer v. Cr.) dezelfde vier wapens als de zoo even genoemde hebben gestaan. Dit wapenbord heeft in de Groote-kerk te Hoorn gehangen, en stond daarop als hoofdwapen dat met den zwaan (zie *Nav.* IV, 97).

Gevraagd: 1° Wie was de moeder van Dieuwer Bartholtsdr v. Cr.? Haar grootvader Floris Floriszoon v. Cr. ligt begraven in den Hage; wie was de vrouw van dezen? Welke is de afstamming van het gesl. v. Cranenbroeck uit dat van v. Egmont? 2° Welk geslacht der 15e eeuw voerde in zilver zeven (3, 2, 2) zwarte meerltjes (vgl. *Nav.* IV, 97)?

Leeuwarden. HEERKE WENNING.

Kuyck of v. Cuyck (XL, 319). »Herp of Herbt heeft Hedickhuysen Oost, de stadt Heusden West, Noord 't waterken tusschen Heusden ende Hemert van de riviere de Maes overghebleven, Zuyd Honsoirt. A° 1494 is met de Ambachtsheerlijckheyt van Herp verlijdt Mr. Aert Beuckelaer [1]) ende Godtschalck sijn soon, haer beyder leven lanck by koope van de Majesteyt aen deselve vervallen, by doode van Arent Spiringh v. Aelburgh, Hugo Spiringhsz. A°. 1549 verlijdt ter selver nature Hugo Spiringh v. A., by koope van den Heere van Heusden, als aen denselven vervallen. A° 1576 verlijdt Joncker Johan v. Kuyck, by opdraghte van de Heeren Staten tot een onsterffelijck erfleen, aen de ghemelte Heeren Staten vervallen, als geweest zijnde een recht leen. A° 1615 Joncker Ioris v. Kuyck, by doode ende maeckinge van den voorschreven Joncker Iohan v. Kuyck sijn

---

[1]) Hij wordt onder de Holl. edelen opgeteld, bij Gouth., Chron., bl. 556; v. Leeuwen, Bat. Ill., bl. 753.

grootvader [1]. A° 1633 Joffrouw Amelie Ulgers, by doode ende maeckinge van Joncker Ioris v. Kuyck voornoemt [2]) haer man". Jac. v. Oudenhoven, Beschr. v. h. landt van Heusden, Amst. 1650, bl. 11—12.

Eene MS.-geneal.-Loo-Rattaller zegt, dat Margriet v. Loo, Gerrits dr bij Margriet Beest v. Heemskerck, geh. was met George of Joris Rattaller, pres. in 't Hof van Utrecht 1569, die bij haar o. a. verwekte: »Maria, getr. met Johan v. Cuyck, bij wien: 1. Joris v. C., heer van Herpt [2]), getr. met Amelia Ulgers, sonder kinderen gestorven; 2. Maria, ongetrout gest.; 3. Catherine, getr. met Christopher v. Balveren, capiteijn [3]); 4. Philippota, s. k. gest.".

M°.

1) Tusschen 1549 en 1576 schijnt er geen verlij te hebben plaatsgehad; misschien, omdat Heusden toen Spaansch en de na Hugo Spiring v. A. in het bezit van Herpt gekomen Jan v. Cuyck in Staten-dienst was. Onzeker is echter, of de in 1576 met deze heerlijkheid beleende Jan v. C., dezelfde was met zijn naamgenoot, van wien Jac. v. Oudenhoven, Beschr. v. Heusden, Amst. 1651, bl. 59, getuigt: »Iohan v. Kuyck, Heere van Herp, was wel het eenighe uytterlijcke instrument, dat Vlissinghen sich aen de zyde van den Prince van Orangien begaf Anno 1571. Was een seer kloeck ende couragieus man, die in de eerste kommerlijcke tijden groote diensten aen het Landt ende den Prince van Orangien ghedaen heeft, waer over hy vereert worde met Domburgh in Zeelandt (wanneer en door wie?)". Te Water, die vermoedde dat hij kort na 1573 overleed (Verb. d. Edel. I 270), komt hiervan terug, III, 444, waar hij zegt: »Mijn vermoeden dat Jan v. K., Heer van Erpt, kort na 't jaar 1573 overleedt, is ongegrond; want noch verscheiden jaaren later vinde ik meldinge van hem gemaakt in eenige rekeningen, ter Rekenkamer van Zeeland berustende". Denkelijk is hij in 1576 overleden, en toen als heer van Herpt opgevolgd door zijn zoon, mede Jan geheeten en vermoedelijk dezelfde met Johan v. C. of K., heer tot Herpt, schepen te Heusden 1584, '85, '87, '91, '94, en rentmr van de graaflijkheids-domeinen over Stad en Land van Heusden (Oudenhov. l. c. bl. 46, 2e druk, Amst. 1743, bl. 160—62, 85; 3e druk, Amst. 1794, bl. 160—62, 85), die in 1615 schijnt gestorven en door zijn kleinzoon Ioris (wiens vader toen zeker niet meer in leven was) als leenbezitter van Herpt vervangen te zijn (vgl. *Nav.* XXXI, 349).

2) Oudenh. noemt (B. v. H., 1e druk, bl. 47) dezen Ioris: »J. C., Heere tot Herpt" en onder de »Geleerde en vermaarde mannen van Heusden" (vgl. 2e en 3e druk, bl. 186).

3) Volgens de MS.-geneal.-Balveren, zn van Christoffel, amptman van tusschen Maas en Waal 1622, bij Elisab. v. Ingenuland. Hij verwekte o. a. een zoon, »ob. 5 Dec. 1697, begraven te Wamel met 16 Quartieren: Balveren, Ingenuland, Wees, Braeckell, Steenhuis, Hackfort, Hoenselaar, Brienen. Cuyck, Rataller, Galen, Loo, Brugghen, Domburg (moet zijn Sonck), Sabeland (Savelant?), Horst (moet zijn Heemskerk)". [Vgl. Herald. Bibl. 1879 bl. 18. RED.]

v. Maurik (XXXIX, 62). Aan onze geslachtslijst ontleen ik, dat Johanna v. M., wede van Jacobus Franken, Maart 1770 hertrouwde met Jan v. Walré, geb. te Haarlem 12 Sept. (of Dec.?) 1726, † 7 April 1782, wedr van Susanna v. Westerkappel (geb. 1735, † 1759).

BOEKENOOGEN.

Papo [1]. Jan P., commandeur der steden Axel en Ter-Neuzen, had waarschijnlijk vijf kinderen, nml.

1. Sara Jacoba, woonachtig 20 Juni 1784 te Lith, 4 April 1807 nog in leven.

2. Johanna, woonachtig 3 Nov. 1791 te Biervliet.

3. Arnoldus Didius, equipagemeester op de kust van Guinea, dood 3 Nov. 1791, liet éénen in dato onmondigen zoon na, genaamd Jan Gerrit.

4. Frederik Jacob, 30 Mei 1801 opperhoofd van Putland en Calpette op Ceylon.

5. Pieter Benjamin, drossaard, enz. (*Nav.* XL, 184, 5) te Lith; verklaarde 10 Mrt 1801 bij zijne terugkomst uit Holland a⁰ 1795 zijn huis geplunderd en beroofd te hebben gevonden [2]; † na 1809 [3]; tr. 1⁰ 30 April 1765 te Lith Catharina Forsinck, wede Mr. A. G. Hoppenbrouwer, adv.-fiskaal der stad Grave [4], dr v. Gerard, rentmeester, bij Anna Albertina Reus of Ruis, begr. te L. 6 Aug. 1771; bij wie deze twee kinderen:

1. Jan Gerrit, ged. te L. 17 Mei 1764, † Amsterdam 12 Febr. 1837, tr. Barendina Broeders; bij wie vermoedelijk:

a. Jan Gerrit Isaäc, geb. 1796 te 's-Gravenhage, † Amsterdam,

---

[1]) Zie omtrent deze familie, — volg. overlevering Fransche uitgewekenen, Papon geheeten, — »Maandblad v. h. geneal.-her. genp »de Nederlandsche Leeuw", 5e jaarg. n⁰ 1; *Nav.* XXXVIII, 362. Hoe is het wapen?

[2]) Inlichting mij welwillend verstrekt door Mr. A. C. Bondam, Rijks-archivaris te 's-Hertogenbosch, wien ik meerdere hier ter zake dienende berichten uit het oud-archief van N.-Brabant dank wijt. Ik waardeer zulks te meer, dewijl mijne herhaalde aanzoeken om inlichtingen te Lith, steeds vruchteloos bleven. In 1784 is door de Franschen het doopregister te Lith verscheurd, en in 1794 een nieuw aangelegd door den drossaard Pieter Benjamin Papo.

[3]) Hij, oud-drossaard, verkocht 9 Febr. 1809 nog een huis aan den Bandijk te Lith aan den heer v. Tengnagell. [4]) bij wien zij kinderen had.

14 Oct. 1834, tr. ald. 24 Mei 1820 Joanna Feurer, geb. Amsterdam in 1796, dr v. Jacobus bij Joanna Gersteling. Bij wie deze vijf kinderen :

aa. Jacob, geb. Amst. 11 Jan. 1818, † Schooten 21 Juni '68, tr. te Amst. 13 Nov. '44 Elisabeth Brondert, geb. ald. '18, † Haarlem 27 Oct. '70, dr v. Hermanus bij Johanna Maria de Groot. Wint deze zeven kinderen :

aaa. Jacob, geb. Haarlem 5 Sept. '47, tr. te Helder 31 Jan. '79 Theodora Maria Magdalena Duran, geb. ald. 31 Maart '57, dr v. Johannes bij Elisabeth Blok. Bij wie deze vijf kinderen, allen ald. geboren :

aaaa. Elisabeth, 26 Oct. '80.

bbbb. Johannes, 4 Maart '82.

cccc. Maria Magdalena, 6 Oct. '83.

dddd. Anna Theodora Jacoba, 9 Jan. '85.

eeee. Theodora Jacoba, 27 Maart '86, † 26 Aug. '86.

bbb. Hermanus, geb. te Bloemendaal 5 Aug. '49.

ccc. Johannes Lambertus, geb. ald. 17 Nov. '51.

ddd. Dirk, geb. ald. 29 Jan. '54, ondertr. 24 April, tr. ald. 8 Mei '79 Johanna Koster, geb. ald. 4 Nov. '57, dr v. Cornelis Hendrik bij Sara Adriana Makensie. Wint twee kinderen :

aaaa. Cornelis Hendrik Papo, geb. te Amst. 6 Nov. '79.

bbbb. Elisabeth, geb. ald. 13 Febr. '83.

eee. Johanna Margaretha Elisabeth, geb. Bloemendaal 20 Febr. '56.

fff. Hendrik, geb. Haarlem 28 Jan. '59.

ggg. Lambertus, geb. ibid. 23 Nov. '63, † ald. 30 Aug. '66.

bb. Joanna Maria, geb. Amst. 14 Dec. 1819, tr. ald. 10 Jan. '72 Adam de Langen, geb. ald. '25, zoon van Hendrik bij Neeltje Sieben.

cc. Jan Gerrit Isaäc. geb. ald. 31 Juli '22.

dd. Pieter Benjamin, geb. ald. 3 Oct. '24, † ald. 5 April '27.

ee. Marie Henriette, geb. ald. 15 Dec. '28, tr. Petrus Hyacinthes Fischer.

b. Catharina Cornelia Christina, geb. 's-Gravenhage 25 Sept. 1799, ged. ald. in de Groote-kerk 2 Oct., † Amst. 20 Febr. 1847, tr. IJsbrand Smit.

c. Barendina Johanna Simonetta, ged. Amst. 24 Febr. 1808, † ald. 14 April '79, tr. Cornelis Versluys.

2. Albertus Jacobus, ged. te Lith 23 Febr. 1766.

Pieter Benjamin Papo, bovengenoemd, tr 2⁰ in 1772 Janetta Willemyna Versfelt (*Nav.* XL, 184) [1]), † na 1802, dr v. Arnoldus, bezitter van landgoederen onder Alem, Berlicum en Venloon (Loon-op-Zand), schepen [2]) te 's-Hertogenbosch en rentmeester van het groot-gasthuis ald., bij Elselina Maria de Raeff. Wint bij haar, met wie hij 31 Maart 1802 testeerde, deze acht kinderen:

1. Elselina Maria, ged. te Lith 15 Nov. 1772, begr. ald. 18 Sept. 1773.

2. Anna Catharina Henrietta, ged. ald. 7 Aug. 1774, † ald. ongehuwd 5 Nov. 1835.

3. Jacob Gerard Didius, ged. te Osch 14 Juli 1776, diaken te Lith, begr. ald. 18 Oct. '99, ondertr. 2⁰ 2 Febr. '99 te L. Theodora Huberta Maria Rappard [3]), geb. te Batenburg 7 Oct. '74, dr v. Gerhard [4]) bij Wilhelmina Verspyck. Uit dit tweede huwelijk sproot:

a. Janetta Willemina, ged. te L. 10 Maart '99, tr. Louis Hubert Fontaine, 1e luit. veldart., bij wien:

aa. Louis Jacques Theodoor F., geb. Nijmegen 19 Mei 1826.

bb. Hubert Daniël Bernard F., geb. ibid. 18 Dec. 1829.

4. Helena Johanna, ged. te L. 12 Juli 1778, woonde in 1809 te Bergen-op-Zoom, † ongehuwd te L. 9 Aug. 1860 [5]).

5. Arnoldus Didius, ged. te L. 8 Oct. 1780, tr. ald. 19 April 1807 Catharina Cornelia Fardon, geb. te Amst., dr v.... ? F. bij Johanna Helena Ophoven. Wint deze zes kinderen, allen te Lith gedoopt:

a. Johannes Jacobus, 23 Maart 1808, ged. 27 d. a. v., tweelingbroeder van

b. Pieter Benjamin, 23 Maart 1808, ged. den 27 d. a. v., † ibid. 29 Maart 1808, begr. 31 d. a. v.

---

[1]) Zij woonde 23 Sept. 1767 »op 't Huijs Akerendam" (bij Beverwijk?). Zie Gesl. Versfelt behalve in *Nav.* t. a. pl., in A. A. Vorsterman v. Oijen, Stam- en wapenboek van aanz. Nederl. familiën.

[2]) Zie Naamlijst en wapenkaart der leden van de regeering van 's-Hertogenbosch door R. A. v. Zuylen, archivaris van 's-Hertogenbosch, December 1863.

[3]) Zij hertr. te Lith 21 Juli 1805 Johannes Constantijn Schorer, j. m. van 's Hage.

[4]) broeder van Bernard of Barend R., heer van Balgooi en Keent, 30 Mei 1801 woonachtig te Nijmegen.

[5]) C. J. v. Straaten was haar executeur-test.

c. Frederik Jacob, 17 Maart 1809, ged. den 19en d. a. v., woont thans ald., gehuwd met Cornelia v. der Helden. Bij wie deze vijf kinderen:

aa. Bertha Cornelia, ged. 7 Aug. 1853.

bb. Catharina Cornelia, ged. 5 Aug. 1855.

cc. Elisabeth Frederica, ged. 27 Maart 1859.

dd. Catharina Cornelia, ged. 10 Nov. 1861.

ee. Maria Adriana, ged. 10 Juli 1864.

d. Adriana, geb. 24 Maart 1811 (te Lith?)

e. Arnoldus Didius, ged. te L. 23 Jan. 1814.

f. Cornelis Jacobus, ged. te L. 5 April 1818, leeft nog ald., gehuwd met Mechelina Verhoeven; bij wie deze twee zoons, woonachtig te Ophemert:

aa. Willem, ged. te L. 10 Mei 1846.

bb. Leendert, ged. ald. 15 Aug. 1850.

6. Frederik Jacob, ged. ald. 10 Maart 1782, diaken ald., † vóór 1809.

7. Adrianus Albertus Jacobus, ged. ald. 20 Juni 1784, begr. ald. 5 Jan. 1805.

8. Daniël, ged. ald. 9 Sept. 1787.

Addendum. Afschrift van eene inschrijving in het register van den burgerlijken stand te Amsterdam: Op 8 Juli 1812 ingeschreven de geboorte van Pieter Papo, naar gissing een maand geleden geboren, opgebakerd in luijers enz; voor getuige fungeerde Gerrit de Mare, timmerman, woonplaats Passeerderstraat. Dit kind is dus gevonden op den 8 Juli 1812 door dien timmerman, en heeft de namen Pieter Papo ontvangen, van wie? Wellicht aangenomen door de familie Papo?

Dongen. TH. G. VERSFELT.

Royaards (XL. 438). Gelijk het wapen door mij is opgegeven, wordt het gevoerd door Mr. F. Royaards te Utrecht. Wie bezit nu het juiste wapen?

Haarlem. J. C. G. H.

Rovelasen (XL, 2 i. d. 7 Maart) — luidt *Nav.* XXIV, 306 Rovalesca = Rovelasca (ib. XXIII, 216) = Rovelasco (ib. bl. 15, 442, 3).

J. A.

Schenk von Castel (XL, 461, 2). Het graaflijk gesl. Schenk zu Castel bestaat nog in Oostenrijk, en heeft tot nu toe den naam Schenk niet laten varen [1]). Deze familie behoort tot den oudsten Zwabischen adel. Hare verheffing in den Rijksvrijheerenstand dagteekent van 19 Juni 1665, en die in den gravenstand van 1 Mrt 1681. Lodewijk Anton graaf Schenk zu Castel, graaf von Schenklingen en Berg, werd 14 Mei 1860 geboren, en is thans 1ste luitt in het 2de Dragonder-regiment, gend graaf Pejácsevich [2]). Zijne moeder Josephine Poth, geb. 12 Jan. 1831, trad 7 Juni 1859 in den echt met den graaf Lodewijk Sch. z. C., geb. 5 Juli 1802, † 13 Aug. 1876. Ook bestaat er eene graaflijke familie Schenk von Stauffenberg in Beieren, Wurtemberg en Boheme; ze werd 17 Jan. 1874 in Beieren in den gravenstand verheven.

's-Hage. M. G. WILDEMAN.

Schmid zu Malans. *Nav.* XXXIX, 569 in verband met bl. 250 wordt naar dezen naam, dien van mijn stief-overgrootvader, gevraagd. Malans (niet, Malang) is een Zwitsersch dorp, kanton Graubunderland, waar deze familie sedert het begin der 17de eeuw gevestigd was, en verschillende eereposten bekleedde. Johann Christian Friedrich trad 2 Mei 1730 in Hollandschen dienst als vaandrig in de compagnie van zijn vader Peter Schmid von (of zu) Malans, die, in 1675 geboren, reeds op jeugdigen leeftijd in Hollandschen militairen dienst was gekomen; zijne moeder was eene Hertell, zuster van den generaal en gouverneur van Namen. (Wat weet men van de familie H.? Een kapt. H. komt ook voor.). Zijn vader stierf als »Obrist lieutenant" te Yperen in 1741, en hij zelf als luit.-generaal te Maastricht 10 Jan. 1800, in hetzelfde jaar als zijne echtgenoote. Zij bewoonden aldaar het kasteel Reckheim, een uur beneden de stad; bestaat dit nog? [3]) — Schmid von Malans wel te onderscheiden van Schmid von Grüneck, die in geen verband met haar staat, en ook een ander wapen voert; leden van dit geslacht dienden hier mede. Van eenen

---

[1]) Rietstap's Armorial 1e éd. heeft: Castel (anciennement Schenk de Castel). RED.

[2]) Rietstap, ibid., heeft P. de Veröcze (Hongaarsch gesl.). RED. [3]) Vgl. *Nav.* XL, 577. RED.

gen.-majoor Christoph Schmid von Grüneck (afstamling van Wilhelm Schmid, die in 1550 door keizer Karel V in den rijks-adelstand werd verheven), bezit onze familie nog een in het Fransch geschreven Journaal 1671—1711, dat deze bij zijn kinderloos overlijden te Hees, waarvan hij heer was, aan Peter Schmid von Malans ten geschenke gaf. Zoodoende kwam het in onze handen.

Deventer. H. W. VAN SANDICK.

Snethlage (XXXIX, 498). Deze familie stamt af van een Duitschen bakker, volgens Mr. W. Bilderdijk, die in zijne »Verhandeling over de geslachten der Naamwoorden" zegt bl. 167, waar hij het woord snetlagen behandelt: »Zoo is het met onze »snitlagen" (bij verbastering snetlagen), die men van een bakker van dien naam afleidt, terwijl ondertusschen het woord zijne beteekenis van *sneedtjens brood* met zich brengt, die de Duitsche bakker in zijn taal Schnittlagen noemde, en waarvan naderhand zijne geheele afkomelingschap haren naam ontleende".

A.

v. Suchtelen (XL, 496). In mijne verzameling afdrukken van wapens in lak, komen, behalve het wapen der Jonkheeren v. S., nog twee andere wapens v. S. voor, nml. 1° in zilver lelie verzeld van drie (1, 2) vijfp. sterren; en 2° in blauw vier (2, 1, 1) zesp. sterren. Dit laatste komt als vrouwelijk wapen nog bij mij voor als geallieërd met v. Leeuwen (keper met schelpen) [1]) en de Mist (ankerkruis).

Breda. J. D. WAGNER.

v. Suchtelen. De *Nav.* XL, 496 vermelde P. Suchtel was niet secretaris van Tiel, maar van de Rekenkamer. — »Der Deutsche Herold" XXI (1890) S. 67b biedt het volgende.

Cornelius v. S., Holländischer General major (*sic*, vgl. echter *Nav.* XL, 497, noot 2) had tot zoon

Graaf Peter, geb. 2 Aug. 1751 in Holland, † 18 Jan. 1836. Deze wint

[1]) Vgl. *Nav.* XL, 244, noot 1. RED.

1. Charlotte Elisabeth, geb. '81; tr. 1800 den keiz. Franschen gener.-luit. Sarreboures de Pontleroy.

2. Maria Eleonora, geb. '86, Russische hofdame.

3. Paul, geb. 30 Aug. '88, Russ. gener.-luit., † 20 Maart 1833; tr. 4 Oct. '14 de gravin Horvara (Barbara) Suboff; bij wie

a. Olga, geb. '16, tr. Alexis Petrowitsch Buturlin.

4. Constantijn, geb. 1794, Russ. geheimraad, stalmeester, † 185.; tr. 1819 Elisabeth, dr van den Russ. overste Jacob Dmitriwitsch Lanskoi; bij wie

a. Helena, geb. '20, hofdame.

b. Peter, geb. '22, kapt. bij de Russ. lijfgarde rijd. art.

c. Natalie, geb. '25.

Als bronnen voor deze opgaven worden genoemd »Description des armoiries des familles nobles du Grand-Duché de Finlande" (Helsingfors 1840/43 p. 5, 6, tab. nº 6) en Storfurstendömet Finlands Ridderskap och Adels-Kalender 1858 pag. 22, 3 — 1883 pag. 21, 2.

J. A.

v. Suchtelen. Wijlen de oud-rijksontv. van Vlissingen François Frederik v. S. hield zich bezig met het verzamelen van bescheiden betr. zijn geslacht, en bezat eene vrij uitvoerige genealogie. Hij † te Rozendaal (bij Arnhem) 2 Mei 1880, 75 jr oud, kinderen nalatend uit zijn huwelijk met Maria Guyot, o. a. den oudsten zoon in O.-Ind. en C. W. v. S. kapt. inf., die dus waarschijnlijk breedere opgaven kunnen doen. — Ook in het bezit van Mevr. v. Oorschot geb. v. S. was eene nauwkeurig bijgehouden geneal. v. S. — Dirk v. S. tr. 1° Janne Schagen, 2° Marytie Sijms, bij wie Nicolaas v. S., tr. 1° Wijntges, 2° Catharina v. Bredehoff 13 Mei 1691, 3° Jacoba Trigland. Hendrik Jacob v. S. 1743 baljuw te Batavia en scholarch b. d. Ned. gem. Abraham v. S. opperhoofd van Bassoera 1736. Zie ook *Nav.* VIII, 140. De stamlijst bij v. der Aa gegeven is vervolgens: (Abraham geb. 1600) tr. 1° Vreda Kijver, 2° Hermanna v. der Kruis, bij wie Arend v. S. tr. Bartha v. Markel, winnen Casparus tr. Margaretha Swam wed. Alexander Spoor, bij wie Alexander tr. 1° zijne volle nicht Maria v. S., 2° Elsabé Arentz, dr v. Cornelis bij Margaretha Slichtenbree; winnen: Casparus Arnoldus v. S., resident van

Grissee, tr. Sara Maria v. Oordt. — Door het huwelijk van Helena Maria v. S. † 1887 met G. Hesselink, is de naam ook in deze familie overgegaan; zij noemen zich H. v. S. — Wie waren de ouders van Hendrica Catharina v. S., geb. 9 Sept. 1729, † 9 Nov. 1789, tr. Adrianus v. der Geugten geb. 4 Mrt 1719? Hunne portretten werden of worden te Indramaijoe bewaard.

O.

VRAGEN.

Anspach (XXIV, 325; XXXII, 256 Omslag). Wat weet men naders omtrent den *Nav.* XL, 552 noot 3 vermelden L. Amad. A., in 1818 predikant bij de Waalsche gemeente te Londen? Wie waren zijne ouders, was hij gehuwd, had hij kinderen, heeft hij geschriften nagelaten? Zoo dit maandwerk ook Londen mag bereiken, zal er zeker wel een antwoord volgen. Hoogstwaarschijnlijk was hij nauw verwant aan den vorigen burgemeester te Brussel, naar wien de Anspachsboulevard ter stede is vernoemd; zie Herald. Bibl. 1882 bl. 194 noot c. Als ik mij wel herinner, hield indertijd Mr. Vent, Waalsch pred. te Brussel(?), de lijkrede op dezen. Zijne (eenige?) dochter huwde eenen v. Rothschild (duc de Féreire?) Die van dezen naam te Grenzhausen (*Nav.* XXXII, 300) moeten, naar mij gezegd is, R.-Katholiek zijn.

JAC. ANSPACH.

de Berghes (XL, 80) — één met de Berges (ib. bl. 322 i. d. 1 Febr.) en v. Bergen (ib. bl. 546)?

Chalon. *Nav.* XL, 458, 561 is sprake van het regiment Chalon. Quid? Rietstap's Arml 1e éd. geeft Châlon (Franche-Comté); maar ook Chalon (Chaslon) de Cretol (Normandie), Chalon (Schloen, Schlun, Slom) gezegd Gehlen (Rijn-prov.), alsmede Chalon gezegd Tribbe (ibid.). Vgl. ook *Nav.* XL, 331 noot.

BIJLAGE,

BEVATTEND DEN VOORNAAMSTEN INHOUD VAN
DE OMSLAGEN

DER

MAANDELIJKSCHE AFLEVERINGEN.

Noordzee-kanaal, Zuiderzee. Het Kaapsche Volksblad meldde het overlijden i. d. 19 Aug. 1889 te Stellenbosch van Pieter Faddegon (vader van mej. P. E. Faddegon, geh. met A. H. Sausenthaler, te Amerongen), sedert jaren horlogemaker te St. (Zuid-Afrika), oud 82 jaren Het blad voegt er bij:

»Wij herinneren ons uit de dagen onzer jeugd, hoe de heer Faddegon, toenmaals nog als ingenieur in zijn vaderland Holland gevestigd, een plan opperde om de Zuiderzee droog te maken en Amsterdam door een kanaal met de Noordze te verbinden. Het kanaal is er, en een »tochtje naar IJmuiden", door nu wijlen prof. Vissering zoowat veertig jaren geleden als een droom beschreven, dien de lezing van een boekje van den heer Faddegon hem had ingegeven, kan thans iedereen maken, die maar wil. De Zuiderzee is nog niet droog, maar plannen tot de indijking er van worden nog steeds geopperd en zullen stellig volvoerd worden, en toen niet vele jaren geleden er een te berde werd gebracht, dat kans scheen te hebben om door te gaan, nam de heer Faddegon nog eenmaal de pen op om inlichtingen en terechtwijzigingen er over te geven. In Z.-Afrika ligt nu het graf van den man, die zulke grootsche plannen voor zijn land ontwierp; maar wij vertrouwen, »»dat als de Zuiderzee in een nieuwe provincie van het Koninkrijk der Nederlanden wordt herschapen, zijn naam als een der eerste ontwerpers van het plan in eere zal worden gehouden"".

Spoorwegen. Vrijdag 20 September 1889 was het vijftig jaren geleden, dat de eerste spoortrein in ons land, Amsterdam en Haarlem verbond. De Hollandsche IJzeren Spoorweg-Maatschappij herinnerde in dato aan de talrijke schare harer ambtenaren den dag waarop de eerste in haren dienst trad, en aan het publiek den dag, waarop gebroken werd met oude gebruiken, ondanks de tegenwerking van verschillenden aard, tegenkanting van bezitters van slooten, laantjes, van weiden en velden, van tuinen, enz. Daar destijds geen onteigeningswet bestond, moesten, om enkele vierkante meters grond te kunnen overschrijden, de grootste moeilijkheden overwonnen worden, en werden de dolste voorwaarden gesteld. Als één voorbeeld uit vele werd bij ingezonden stuk in het *Utr. Dagbl.* de volgende aardigheid medegedeeld, welke plaats had in de familie van een oud-ambtenaar, die zulks verhaalt. De bezitter van een huis met tuin werd door de commissie voor het aankoopen van terreinen aangezocht om zijn tuin, waardoor de baan moest loopen, aan de maatschappij te verkoopen, en de man bedong voor zijn zoon eene betrekking benevens eene zekere som. We zullen hem commies maken, zegt de daartoe bevoegde ingenieur. Een commies werd destijds een stadskraaier genoemd, en de man schrikte daarvan. Kraaier wilde hij zijn zoon niet hebben, maar de betrekking van wachter hem daarna als eervol voorgespiegeld, omdat hij dan met eene vlag mocht zwaaien, vond de man verkieslijk; en hij ging op de voorwaarde in. Gelukkig voor den bedoelden zoon zagen de heeren in, dat barrières open en dicht maken toch geen werk was voor den ontwikkelden jongman; en hoewel de wachtersbetrekking in de notarieele overeenkomst was opgenomen, werd die spoedig verbeterd; de bedoelde ambtenaar is een thans nog in leven zijnd gepensionneerd stations-chef. — Een ander verhaal, eveneens door een daarin betrokkene meegedeeld, luidt aldus. Eene weduwe verkoopt op aanvrage van den ingenieur Conrad een laantje achter hare woning, dat toegang gaf tot de Singels, voor f 250. Een vriend dier weduwe wordt den volgenden dag daarmede in kennis gesteld. Op zijn raad aan de weduwe wordt de koop vernietigd, omdat geene voogden over hare onmondige kinderen waren be-

noemd. Het overschrijden van het 2 meter breede laantje moest toen 5000 gulden kosten, waarop werd ingegaan.

Duizend andere moeielijkheden waren te overwinnen, en groote kosten te maken; o. a. bepaalden de vroede mannen van Amsterdam, dat de locomotief, de vuurgod, ver buiten Amsterdam moest blijven met het oog op mooglijke ontploffingen. Desondanks vertrok 20 September 1839 de eerste trein in Nederland van Amsterdam naar Haarlem.

Dit heuglijk feit werd aan al de stations en inrichtingen dier maatschappij feestelijk herdacht. Een bronzen gedenkpenning, aan 's rijks munt vervaardigd, alsmede eene oorkonde, werd aan ieder der beambten overhandigd. Aan het station te Rhenen ontving het beambten-personeel ook een boekwerk, inhoudend de ontwikkelingsgeschiedenis der Mij, benevens een document, eene grafische voorstelling bevattend der ontwikkeling van alle takken van vervoer.

Oude oorkonden, — waar ze soms terecht komen. In de Deutsche Herold XVI (1886) § 64, Bericht üb. die Sitzung vom 1. Juni, leest men: »Als Kuriosum theilte der Vortragende, Herr Budczies, noch mit, dass ein bekannter Heraldiker einmal eine der ältesten Urkunden eines alten märkischen Geschlechts in einer Weise benutzt gefunden habe, wie sie nicht oft vorkommen mag; sie war nämlich verwendet zur Verstärkung desjenigen Kleidungsstücks, welches bei Leuten von sitzender Lebensweise der stärksten Abnützung unterworfen ist". M°.

Schoolmeester. Een plattelands-schoolmeesters tractement in het begin dezer eeuw.

Aangezien door het overlyden van H. Westendorp, het ampt van schoolmeester te Farmsum is vakant geworden, op een jaarlyks tractement van twintig guldens, vrye woning en het gewone schoolgeld, zoo worden alle die geenen, welke tot dien post genegen zijn, en aan de vereischtens by de Wet bepaald, kunnen voldoen, verzocht om zich vóór den eersten Mei 1809, schriftelyk te adresseren by den Unicus Collator, den Heer Rengers van Farmsum. (Ommelander Ct. van Vrijdag 17 Februarij 1809, N° 14: Gemengde Berigten.) M°.

Kinderen.

Monday's bairn is fair o' face,
Tuesday's bairn is fu' o' grace,
Wednesday's bairn has far to go,
Thursday's bairn is the child of woe,
Friday's bairn is lovin' and givin',
Saturday's bairn works hard for its livin',
But the bairn that is born on the Sabbath day,
Is both happy and luchy and wise and gay.

Dit rijm uit de Old Scotch popularlines luidt vertolkt aldus:

Maandags-kind, schoon van gezicht,
Dinsdags-kind, beweegt zich licht,
Woensdags-kind, de zorgen groot,
Donderdags-kind, reist voor zijn brood,
Vrijdags-kind, de liefde groot,
Zaterdags-kind, hard werk voor 't brood,
Zondags-kind, des Heeren gezind.

Zeist. J. H. VAN LENNEP.

De volkstaal in België. In België wonen 2,485,384 lieden, die enkel Vlaamsch, 2,239,316 die enkel Fransch, 39,550 die enkel Duitsch, 423,752 die Vlaamsch en Fransch, 35,250 die Fransch en Duitsch, 2,956 die Vlaamsch en Duitsch, 13,331 die Vlaamsch, Duitsch en Fransch — kunnen spreken en verstaan. (Uit Rond den Heerd, n° van 29 Aug. 1889).

Marolde (XXXIX, 545). Te Leeuwarden kent de jeugd dit rijmke:

Oude maroude!
Sat seuven jaar in de koude.
Oude maroude had flees noch bloed,
En oude maroude waar altiid goed. J. W.

Marolde. Zwolsch? kinderrijmpje.

Krulle Marulle, wat doet Mevrouw?
Krulle Marulle, ze is in den rouw:
Krulle Marulle, wat doet ze daar?
Krulle Marulle, ze krolt 'er hair!

Zeist. J. H. VAN LENNEP.

Marolde. Ik ben het geheel eens met de uitlegging van *Nav.* XXXIX, 546, dat »Marolde", »Ommerommerellen" enz. niets meer dan rijmklanken zijn [1]). Eveneens is het met:

Ik, sprik, sprouw [2]),
'k Geef den hik an jouw;
Geef hem an een ander man,
Die den hik verdragen kan.

Dordrecht. D. T.

Marolde. Van het hierbedoelde rijmpje bestaat in Overbetuwe een variant:

Ik heb den hik,
Ik heb den snik,
Ik heb 'em nou,
Ik geef 'em ou. (u.)

»Snik" is natuurlijk, evenals »marolde", slechts een rijmklank.
Het andere aangehaalde rijmpje luidt in Over-Betuwe:

Klepspaon, Arriaon,
Ge durft niet deur 't strötje te gaon,
't Höndje zal oe bieten,
't Kätje zal oe krabben,
Dat kömt van al oe kleppen.

En wordt door de kinderen den makker toegezongen, die iets »geklept", d. i. »geklikt" heeft.

Haarlem. J. V. R.

Weernieuws (XXXIX, Bijl. bl. D.) A° 1511. Langdurige vorst, men ging van Arnemuiden naar Borsele over 't zoute water, en reed met geladen wagens van Antwerpen over de Schelde naar Goes: dit duurde een maand lang.

1512. Vorst van negen weken, waardoor de zoute wateren nogmaals bevroren.

1684. Zóó felle vorst, dat men in de zoute havens en vóór de steden, in Zeeland, over 't ijs reed, en op het zoute water tenten opsloeg.

1709. Koude winter in 't begin des jaars, zooals men zich niet herinnerde ooit beleefd te hebben. Verschijnselen: vogels vielen in menigte dood neder; men ging en reed over 't ijs van Vlissingen naar Zaandam; den 4 Maart ging men vóór Vlissingen nog ruim een kwartier ver op de Schelde; 22 schildwachten in hunne huisjes bevroren; twee menschen werden in Vlaanderen in de sneeuw bedolven twee ruiters kwamen dood op hunne paarden binnen Gend; de vorst duurde elf tot twaalf weken, en brandstof en levensmiddelen waren vreeslijk duur.

---

[1]) Dat dit opzichtens Marolde onmooglijk is, leere Anna Marolle van *Nav.* ibid. noot 1, alsmede vooral Morolt van ibid. XXIV, 558 (in verband met tooverkatten), z. v. a. eene heks, die zich van tooverkatten bedient. Leere ook het eerste van bovenstaande rijmpjes, dat op een spooksel oogt. »Ommerommerellen" kan een iterativum of frequentativum wezen van een zelfgesmeed werkw. ommerommen = rondomloopen, nml. loopen buiten rondom de in een kring staande kindertjes, die alzoo spelenderwijs geteld worden. In denzelfden trant, wat den vorm des woords betreft, spreekt men te Ek-en-Wiel van een »slommerom" = hutspot voor vee, dat men tehuis met kooksel voedert. RED.

[2]) De spruw, in 't Neder-Betuwsch sprouw, is trouwens ook een wit, slijmerig beslag in de keel en op de tong van zuigelingen; welke ongesteldheid eenige dagen, soms een paar weken, duurt. Alwie onder deze er van bevrijd blijft, krijgt, zegt men, de spruw in zijne laatste ziekte, als stellige voorbode van zijnen dood. Want eens in zijn leven moet, naar het volksgeloof, misschien ook volgens de medici, ieder mensch de spruw hebben. RED.

1740. De vorst overtrof die van 1709, vooral op 10 en 11 Januari; de thermometer kon niet lager meer wijzen, er bevroren menschen, wild, gevogelte, visschen zelfs en zware boomen in menigte. De koude duurde heel de lente door, zoodat in Juni de boomen nog bladerloos waren. 't Gevolg was wederom vreeslijke duurte: 1600 oude ponden hooi werden voor f 100 verkocht, de waterweringen leden zóó, dat in 't begin des volgenden jaars, vooral in Brabant en Gelderland [1]), zware overstroomingen plaats hadden.

1795. Mijn oom Jacob v. den Berghe reed den 1 Mei, doch 's morgens vóór acht uren, op den vijver, achter 't stadhuis te Aardenburg, nog schaatsen.

183?. Eene nog welbekende Friesche turfschipperstjalk vroor te Sluis, in de zoute haven vast. Een paar dagen vóór Kerstmis bonden hij en zijn knecht de schaatsen aan, en reden van Sluis op Brugge, van Gend naar de Antwerpensche en Limburgsche Kempen, de N.-Brab., Z.-Holl. en Stichtsche wateren over, en vervolgens langs de Zuiderzee naar Friesland.

Uit losse aanteekeningen van

G. P. ROOS.

Wratten. Middelen ter genezing. De handen, buitendeurs, in den maneschijn kwanswijs wasschen in eene ledige kom, en die dan voor de leus in het water uitgieten. Bij 't ontmoeten van twee menschen op één paard, de wrat als 't ware opnemen en hun toewerpen, met den uitroep: »neem den derde ook mee!"

Zeist. J. H. VAN LENNEP.

Schoolmeester (XL, Bijlage bl. B). De bijdragen tot het Lager Onderwijs voor Jan. 1809 behelzen het bericht van den schoolopziener prof. E. Tinga: »Den 30 Dec. 1808 overleed de brave en zeer verdienstelijke H. Westendorp in zijn 70ste jaar". Hij was in zijne laatste dagen bijgestaan door een ondermeester van den derden rang, die de school in de wintermaanden zou waarnemen. Tegen Mei werden gegadigden opgeroepen voor de opengevallen plaats, om zich aan te melden bij den Ambachtsheer der vacante gemeente Farmsum (*Nav.* t. a. pl.). Ook het straksvermelde officiëele tijdschrift de Bijdragen zegt, dat het landstractement »alleen" *f* 20 beloopt, en dat de onderwijzer vrije woning heeft en het gewoneschoolgeld. Dit »tractement uit 's lands kas" was iets nieuws, dat meester Westendorp op zijn' ouden dag, als eene »nieuwigheid" te zien kreeg. Zijn opvolger Houtman werd na afgelegd vergelijkend examen benoemd, en nam dus de voorwaarde aan. Kort te voren had hij den tweeden rang »behaald"; geen geringe onderscheiding volgens de wet, die twee jaren vroeger ingevoerd was, en eene halve eeuw lang de grondslag bleef van ons wijd en zijd vermaard lager schoolwezen. Aldus was hij geen van de minsten der broederen. De »plaats", gelijk dat toen en nog veel later heette, telde ongeveer 900 inwoners, derhalve meer dan 70 leerlingen; zoodat volgens de wet een »onder- of tweede meester" noodig was. Nu zegt ieder, die alleen als statisticus met de cijfers te werk gaat, dat meester Houtman zijn tweeden rang goedkoop veil had, en dat Westendorp wonderbaarlijk bijna zeventig jaar werd, zonder verhongerd of door koude omgekomen te zijn. Laten wij bij den ouden Meester blijven, omdat diens positie toch nog begeerlijk was voor een jonkman, die vermocht »te staan naar elke school" in de heele republiek. De oude voorganger had op behoorlijken tijd zijn' jongen op de Latijnsche school te Appingadam gebracht, vanwaar deze in Groningen tot de godgeleerde studiën bevorderd was; hij had den ijverigen jonkman in het predikambt zien bevestigen in 1797; de letterkundige historie onzer Vaderlandsche Oudheden kent eene eereplaats toe aan denzelfden schoolmeesterszoon Dr. Nicolaas Westendorp. Alle begeerlijke onderscheidingen vielen hem ten deel als staatsburger en als geleerde; en wij denken bij hem aan den redacteur der Antiquiteiten, als tijdschrift nog voortlevend onder den titel van Nijhoff's Bijdragen, thans bestuurd door prof. R. Fruin. — Oude Westendorp, wiens ambt begeerd werd door een' knap man in zijn' tijd, en wiens zoon voor predikant kon gaan studeeren, staat niet alleen. Buiten die landstoelage, was hij toch nog niet rijk bezoldigd; maar die twintig gulden maken den maatstaf niet uit van den toenmaligen dorpsschoolmeester.

J. G. FREDERIKS.

---

[1]) Vgl. voor Gelderland ook Herald. Bibl. 1879 bl. 146. RED.

Seltsame Eidesleistung. Wenn im Mittelalter deutsche Frauen vor Gericht einen Eid abzulegen hatten, so mussten sie auf ihren Zopf schwören. Einen solchen Eid leisteten, wie der Historiker Sakler (*sic*, Sattler) im dritten Bande seiner Geschichte des Herzogthums Württemberg berichtet, noch im Jahre 1403 die Gräfin Varena von Zollern. Sie musste ihren langen, schönen Haarzopf. nachdem untersucht worden war, ob derselbe echt sei, um die linke Hand wickeln und dieselbe dann auf die Brust legen, die rechte Hand aber legte sie auf den Amtsstab des Richters, der ihr den Eid abnahm. Auch im Oesterreichischen war diese sonderbare Art der Eidesleistung gebräuchlich; nur mussten dort die Frauen nicht auf einen, sondern sogar auf zwei Zöpfe schwören, wie das Wiener Stadtrecht vom Jahre 1351 vorschreibt. Warscheinlich rührte dieser Unterschied nur von der abweichenden Mode her, dass die schwäbischen Frauen im Mittelalter sich mit einem Zopf begnügten, während die österreichischen Edeldamen sich mit zwei Zöpfen zu schmucken liebten. Wenn jetzt unsere Damen auf ihren eigenen Haarzopf oder gar auf zwei derselben schwören sollten — wir fürchten nicht alle ... doch nein, wir wollen nicht ungalant sein. (M. L. N., im »Deutsches Adelsblatt' 1887 Nr. 20 S. 388.)

Vond dit ook elders plaats, en gewaagt Grimm er van in zijne »Teutsche Rechtsalterthümer?

M⁰.

Kanon als wapenfiguur (XXXIX, 314). Zie over het kanon in de wapenkunde het »Handboek" van Rietstap, bl. 260, waar ook de wapens van Boscheron in Vlaanderen (kanon met affuit) en de Bastynck in Nederland (kanonloop) worden beschreven. Ook v. Marselis te Amsterdam voert kanonloopen in zijn wapen (zie Armorial Génér.). Ik wil hier nog het wapen van het gesl. Schutte mededeelen, dat niet in het Armorial voorkomt. Ik vond het op een zegelafdruk, verbonden met het wapen der maagschap v. der Moer van Oosterhoudt. Het is In goud een rechtopstaande kanonloop, de monding boven, en eene kroon, daarboven zwevend. Ht.: geharnaste arm, een zwaard zwaaiend.

BOEKENOOGEN.

[Zie ook *Nav.* XXXIX, 371, een voorbeeld.]

Passiespelen (XXXIX, Bijlage bl. F, G, enz.). Het geheele leven van Jezus was eene passie, eene lijdensgeschiedenis, van de kribbe tot het kruis. Zoo begrijpt men het te Parijs, en stelt het aanschouwlijk voor, door middel van den Hydroxogène lantaarn. Onlangs zag ik zulk eene avond-voorstelling in de Methodisten-kapel, hier te Calais; het wandelen op de zee en het stillen van den storm, zal ik, om hunne schoonheid niet licht vergeten! Zulk aanschouwlijk onderwijs is minder aanstootlijk dan de Oberammergauer- en St. Michiels-tooneelvoorstellingen, en nog minder, dan die door marionetten op de kermissen (vgl. *Nav.* XXXVI, 36).

G. P. ROOS.

[In „Algem. Nederl. Familieblad" 1883/4 vindt men „Een oude Passiespeler en zijn nageslacht".]

Weernieuws (XXXIX, Bijlage bl. D enz.). Lemmer den 27 Januarij. Heden kwam alhier, des namiddags te vier uren, een gezelschap van negen personen, onder geleide van de schippers J. J. v. den Berg, Wiggert Visser en Pieter v. Dijk, met drie paarden en sleden, van Enkhuizen over zee aan. Hetzelve was, na eenigen tijd op het eiland Urk vertoefd te hebben, van daar naar Schokland gereden, en vervolgens naar de Overijsselsche kust overgestoken, en verklaarde eenparig, dat op sommige plaatsen het ijs geheel en al tot op den grond zat, en geene zwakke plaatsen op hunne reis waren aangetroffen. De daaraanvolgende dag zijn deze personen van hier weder naar Enkhuizen vertrokken (Gron. Ct. Dingsdag 4 Febr. 1823, N⁰ 10). — Groningen den 3 February. Bij menschen geheugen heeft men alhier zoodanige koude niet ondervonden, als wij vóór eenige dagen gehad hebben (Ibid.). M⁰.

Kempisch Museum, maandschrift gewijd aan geschiedenis en oudheden. Onder bovenstaanden titel verscheen bij mij Januari 1890 de eerste aflevering van een tijdschrift, aan de oudheden der Kempen gewijd. De beoefening der historische kennis heeft in deze tweede helft der XIXᵉ eeuw een verbazenden

voortgang gemaakt. Ook in onze Kempen heeft de bevolking sedert langen tijd hare onverschilligheid afgeschud. De voetstappen drukkende van Ad. Heylen en L. v. Gorkum, hebben mannen van studie en talent, als Avontroot, Gife, Dr. Heylen, Heuvelmans, Kuyl, W. v. Spilbeeck, J. Welvaarts, — om slechts deze te noemen — de nieuwsgierigheid der Kempenaars door lezenswaardige en meermaals hoogst belangrijke pennevruchten opgewekt. Doch niet alles is tot hiertoe over onze streek gezegd: er blijft integendeel zeer veel te doen. Talrijke oorkonden rusten nog onder het stof van bibliotheken en archieven, die voor de Kempische heerlijkheden, kasteelen, kloosters, steden en dorpen van zeer groot belang zijn. Vele stukken betreffende onze zeden en gewoonten, ons verstandelijk en politiek leven, onze gilden, onze kamers van rhetorica, enz, zijn nooit in druk uitgegeven, of uiterst zeldzaam geworden Hoeveel wetenswaardige bijzonderheden aangaande het verblijf der Vorsten te Turnhout, krijgsgebeurtenissen, duren tijd en ziekten, waarvan onze streek zoo dikwijls het tooneel of de prooi was, zijn niet van aard om belangstelling te verwekken! En niet alleen over de Antwerpsche, ook over de Limburgsche en Noord-Brabantsche Kempen hopen wij belangrijke bijdragen te kunnen mededeelen. Verscheidene schrijvers van naam, onzen oproep beantwoordende, hebben reeds voor het nieuwe tijdschrift hunne medewerking beloofd. Het zal verschijnen in twaalf afleveringen van 32 bldz. groot 8°. De abonnementsprijs is bepaald op zes frank, betaalbaar op voorhand. Aan het tijdschrift zal eerlang een bijvoegsel worden gehecht, waarin advertentiën worden opgenomen, tegen matig tarief, waarop aan de abonnenten eene prijsvermindering wordt verleend van 50 t. h. Er worden volstrekt geen advertentiën geplaatst van boeken, welke in strijd zijn met de leering en geloofspunten van den Roomsch-Katholieken godsdienst.

De Uitgever JOSEPH SPLICHAL (Paterstraat, te Turnhout).

Soranus (*Nav.* XXXVIII, 496). Van »Soraen, een Betouws Ridder, en sijne weetenschap van schieten en swemmen", getuigt Slichtenhorst, Tooneel des Lands van Gelder, 12b, 3a: »Keyser Hadrianus heeft sich niet te groots geacht zeker Batavier, met naemen Soranus, met een Griex grafschrift te verheerlyken; met verwonderingh hem nazeggende, dat hy in sijn volle harnas en wapentuygh den Donauw konde overzwemmen, ende een bout in de lucht in 't nederdaelen met een anderen bout wist te treffen en door te splijten". De oude schrijver voegt er bij, dat gezegd keizerlijk grafschrift bij Suidas staat opgeteekend, en door Adriaen de Jongh in 't Latijn vertolkt werd. Deze vertolking deelt hij t. a. pl. mede, en voegt er eene Nederduitsche aan toe.

J. A.

Behendige boogschutters. Une curieuse étude de M. Ch. Duval, sur l'armée mexicaine avant Cortez, signale les exemples suivants de l'incroyable adresse de certains archers mexicains. Les arbalétriers de l'Anahuac lançaient en l'air un épi de maïs, et tiraient dessus avec tant de promptitude et tant d'habileté qu'ils otaient tous les grains de l'épi avant de le laisser retomber. Ils lançaient également une pièce de monnaie et la maintenaient en l'air en la frappant de leurs flèches pendant le temps qu'ils voulaient. (Journal *La France* du 20 Nov. 1866).

De rozenmaagd (*Nav.* XXXIX, Bijlage bl. J.). In meer dan één Fransch bellettristisch werkje las ik eene beschrijving van haar feest; doch altoos was er sprake van het deugdzaamste meisje der plaats.

G. P. ROOS.

Mummietarwe (*Nav.* XXXII, 353, Omslag; '111, 240, Omslag; 'IV, 33; 'V, 103, 202, 3). Volgens bericht in »De Tijd" van 18 Nov. '89 (bl. 3 p. 1) zijn andermaal proeven genomen met »mummietarwe". Met groote zorg gezaaid, bereikte de stengel 2 tot $2^1/_4$ meter hoogte, welke niet slechts een enkele aar droeg; maar er vormde zich een bosje van dunne stengels, die door de zwaarte naar beneden buigen. Elk van deze stengels draagt trosvormige vruchten, en elke korrel zit in een afzonderlijk hulsel. Men was voornemens, groote akkers met deze tarwe te bezaaien; want het gehalte der korrels is oneindig beter dan van eenige tarwe, soort, die thans, waar dan ook, wordt gewonnen.

A. J. ROTTEVEEL.

[Vgl. *Nav.* VIII (a° 1858) bl. 89, 283 (Prof. Harting); IX (a° 1859) bl. 287; X (a° 1860) bl. 187.]

Bidden in jagertaal. Wanneer de valk, gereed op zijne prooi neer te schieten, schijnbaar onbeweeglijk in 't luchtruim zweeft, heet het, in valkeniers-taal, dat hij »bidt". Lang heb ik over de zonderlinge toepassing van dit woord op eene allesbehalve biddende handeling nagedacht, totdat mij heden op het onverwachts de zaak duidelijk werd gemaakt. Ik las namelijk op bl. 74 van J. Rendel Harris's »The Teaching of the Apostles" (*Διδαχὴ τῶν Ἀποστόλων*), tot verklaring van het woord *ἐκπέτασις* het volgende. »Oorspronkelijk beteekent het de uitspreiding van eens vogels wieken; vervolgens wordt het gebruikt om de houding aan te geven van iemand, die bidt met uitgebreide armen; eindelijk beduidt het het menschlijk lichaam uitgestrekt op het kruis. Alle drie deze beteekenissen worden begrepen in den schoonen volzin, waarmede Tertullianus zijne verhandeling »De Oratione" besluit: »en zelfs de kleine vogeltjes, opvliegend uit hunne nesten, spreiden het kruis hunner wieken uit en doen hooren wat door hen bedoeld wordt als een gebed tot God".

Zeist. J. H. VAN LENNEP.

Beerschoten. Dit schoone buitengoed nabij het station Zeist-Driebergen, en sinds jaren bewoond door de familie Willink, is door het laatste lid van dat geslacht aan de gemeente Driebergen vermaakt, om tot openbaar wandelpark te worden ingericht. Aan die schenking was de bepaling verbonden, dat het woonhuis en verdere opstal geheel moesten worden gesloopt, en dat het nimmer voor een ander doeleinde dan openbare wandelplaats zou mogen worden ingericht. Een der familieleden van den overledene, de heer H. B. Willink v. Collen, te Breukelen, heeft Sept. '89 op de plek, waar het woonhuis weleer stond, ter gedachtenis een Belvedère doen bouwen. De reiziger, die aan het station Driebergen afstapt en langs den schoonen straatweg zich naar Driebergen begeeft, ziet thans op een verheven punt van »Beerschoten" deze versiering reeds van verre. Uit de Belvedère heeft men een fraai uitzicht over het schoone goed, den straatweg en aan de overzijde naar den hertenkamp met zijne slanke bewoners. De Belvedère verrijst op een hardsteenen tree-vormig afloopend voetstuk, en is gebouwd in den vorm van een ronden koepel, met open bogen en halfzuilen en forsche kroonlijst. Hij is gedekt met een leien koepeldak en bekroond met een fraai gemodelleerd Florabeeld. Een marmeren gedenktafel draagt het opschrift:

Der gemeente Driebergen. Ter opluistering van Beerschoten — Willinkhof, Anno 1889.

Het geheele bouwwerk is behandeld in de vormen van den bloeitijd der Grieksche bouwkunst, met Ionische kapiteelen, gebeeldhouwd fries en sluitsteenen. In den vloer van marmer-mozaïek zijn in stervorm omloopende randen aangebracht. De geheele bovenbouw is uitgevoerd in Oberkirchner zandsteen, en door Hollandsche steenhouwers van de firma Wegewijs te Amsterdam fraai bewerkt. Al het beeldhouwwerk en het sierlijke Florabeeld is kunstvol gebeiteld door de bekende beeldhouwers v. den Bossche en Crevel te Amsterdam.

Bern, 2 Jan. Nach einem Waadtländer Blatte hat ein Bürger von Lausanne letzter Tage, was dort wohl seit vielen Jahrzehnten nicht der Fall war, eine Schlittenfahrt rings um den Genfer See ausgeführt, wozu er vier Tage brauchte. Am ersten Tage kam er bis Villeneuve, am zweiten bis Evian, am dritten bis Genf und am vierten nach Lausanne zurück. Natürlich gab der viele Schnee auch den anderen Anwohnern des Genfer Sees Gelegenheit, ihre Schlitten aus der Rumpelkammer hervorzuholen. Es kam da manch wunderliches Exemplar zum Vorschein. Ganz besondere Aufmerksamkeit erregte ein grosser, grell gemalter Schlitten in Form eines Kahnes, einen Adler mit ausgebreiteten Flügeln an der Spitze. — Der Schlitten, in welchem der Consul Bonaparte von Martigny nach Bourg St. Pierre fuhr, als er sich bereit machte, vor der Schlacht bei Marengo den St. Bernhard zu überschreiten (Köln. Ztg. Dinstag, 7 Januar 1879, Nr 7, 2. Blatt: Verm. Nachr.). — The sledge of Napoleon I., in which the Emperor rode from Martigny to Bourg St. Pierre, when preparing to cross the Alps before the campaign of Marengo, has been driven daily about the streets of Lausanne during the recent snowy weather. The sledge belongs to a Vaudois fly-proprietor, who lets it out on hire, and it

still bears on its gaily-painted sides the victorious Bonapartist eagles (The Graphic, Jan. 4, 1879: Scraps).

Christiaan V. Als die Dänen im Jahre 1679 mit grosser Kriegsmacht gegen Hamburg gezogen waren, doch nach vergeblicher Anstrengung die Belagerung aufgeben und unverrichteter Sache wieder abziehen mussten, liessen die Hamburger eine Münze schlagen, welche auf der einen Seite die Inschrift führte: Der König von Dänemark ist vor Hamburg gewesen; was er ausgerichtet ist auf der andern Seite zu lesen". Auf der andern Seite stand nichts. (Bonn. Z.) Köln. Ztg. 4 Jan. 1885, 2. Blatt.

J. Ph. Doressen, voorzitter der rederijkerskamer »Jan-van-Beers" te Utrecht, † 29 Mei 1888 aldaar. Ook te Haarlem, waar de rederijkerskunst zoo uitnemend door de Kamer »Creme" beoefend wordt, was hij geen onbekende. Den 18 Sept. '88 had te Utrecht namens de leden der eerstgenoemde Vereeniging de onthulling plaats van een gedenksteen op zijn graf. Het is een eenvoudig-, statig-monumentale gedenksteen, uitgevoerd in Néolatijnschen stijl, in graniet en wit marmer bewerkt. Onder een monogram J. v. B., dat in goud op een wit marmeren medaljon is aangebracht, leest men op eene witte zerk, die in granieten omlijsting is gevat, het opschrift:

»Jan Philippus Doressen.
Geboren 16 October 1833.
Overleden 29 Mei 1888.
Gedurende 25 jaren was hij voorzitter der Vereeniging
Jan van Beers.
Door zijne mede-leden uit toegenegenheid opgericht".

Op de zerk die het graf dekt zijn eenige regelen van den dichter Jan van Beers, onderteekend met een facsimilé zijner handteekening, gebeiteld. De plechtigheid ging gepaard met eene korte toespraak van den onlangs benoemden voorzitter der Vereeniging, Joh. G. Andriessen, die het monument aan de familie opdroeg.

„**Latijnsche citaten** in het dagelijksch leven" bijeengebracht, vertaald en met opgave der bronnen voorzien door Adagiarius, prijs *f* 1.50; in net linnen bandje *f* 1.90, J. L. Beijers, Utrecht, 1889. Dit boekje is bestemd voor hen, die den juisten vorm van een Latijnsch citaat of spreekwoord, dat in het daaglijksch gesprek of in een geschrift voorkomt, alsmede den schrijver, aan wien het toebehoort, willen kennen.

Arnhem. Predikbeurtenbriefje. In mijn bezit is het volgende, dat om zijn oudheid nog al merkwaardig is.

Anno 1754, Den 10 November, Den L. Zondag, Groote-kerk: voormidd. Themmen, namidd. Blanken, 's avonds Vitringa. Jans-kerk: voormidd. de Haan, namidd. de Haan. Broere-kerk: voormidd. Gavanon, namidd. Gavanon. Broere-kerk: dingsd. avond Blanken. Groote kerk: dond. avond Blanken. Tot Arnhem, Bij de wed.: van Hendrik van Goor, Boekdrucster.

Zutfen. H. M. WERNER.

Haps, Haren, Jan v. Kuik (XL, 65, 71). Zijn dit charters? Zoo ja, waar te vinden?

[Het antwoord zoeke men te Wieringerwaard.]

Palestine exploration fund. Patron: the queen. President: The Archbishop of York. Chairman of Executive Committee: James Glaisher, F. R. S. Hon. Treasurer: Walter Morrison, M. P.; Honorary Secretary: Walter Besant, M. A. The Society was founded on June 22nd, 1865, for the purpose of conducting systematic and scientific research in the Holy Land. It was established on the basis of the following rules: —

1. It was not to be a religious society. That is to say, it should not be pledged to advocate or to attack any form of creed or doctrine.
2. It was not to adopt or to defend any side in controversial matters.
3. It was to be conducted on strictly scientific principles.

These rules have been jealously observed. The Society's organ, the »Quarterly

Statement". is open to all opinions, while it records as facts only the actual discoveries and results of its exploring officers. The best guarantee of the accuracy of the work done is found in the names and position of the officers who have carried it out, and the travellers who have sent their observations to the Committee. Among them are Col Sir Charles Wilson, K. C. B, K. C. M. G. F. R. S., L. L. D, R. E. (the Surveyor of Jerusalem and of Sinai); Col. Sir Charles Warren, K. C. B. G. C. M. G, F. R. S, R. E. (who conducted the excavations of Jerusalem); Major Conder, R. E. (Surveyor of Western Palestine and of the East country, unfinished); Lieut. Col Kitchener C. M. G., R. E (Surveyor with Major Conder); the late Major Anderson, C. M. G, R. E.; Col Stewart, R. E.; Canon Tristam, F. R. S.; Prof. E. Hull, F. R. S.; the late Prof E. H. Palmer; the late Mr. C. F. Tyrwhitt Drake; M. C. Clermont-Ganneau; Rev. Greville Chester; the late Mr. Laurence Oliphant; Mr Guy le Strange; Dr. Selah Merrill. Herr Conrad Schick; and Herr Gottlieb Schumacher. Although the Society is not a religious society, strictly so called, its work necessarily possesses unusual interest for Bible Students, and its chief supporters are found among ministers of all denominations, who see in the results of the exploration many confirmations of the truth of Scripture. In the course of its twenty-four years' existence, the Society, with limited funds at its disposal, has done an immense amount of work, and published the results in books, papers, maps, plans, and photographs, primarily for the benefit of its subscribers, and also for the advantage of all students of the Sacred Scriptures.

Among its chief operations may be enumerated the following: —

1. Excavations at Jerusalem. — These were conducted by Sir Charles Warren, and had very remarkable results. Jerusalem is now proved to be, to a great extent, a buried city, and the ancient foundations are in some places a hundred feet underground. The walls of the Temple enclosure have been examined, down to the foundations, and the original masons marks found upon them. The contours of the rock, showing how the city was situated before the valleys were filled up, have been ascertained. In consequence of these and other discoveries, many questions of the topography relating to the city, and all Bible references to locality, are now viewed in an entirely new light.

2. The Recovery of the Synagogues of Galilee, by Sir Charles Wilson. — Ruins of many of these structures still stand in Galilee. They have all been planned and sketched, and are found to be of considerable architectural pretentions. As one consequence of this work, the building in which Christ taught the people, could now be reconstructed.

3. The Survey of Western Palestine. — This work, occupying ten years in all, was carried out by Major Conder, R. E., and Lieut.-Col. Kitchener, R. E. Before it was undertaken, many parts of Palestine were a terra incognita — some names were filled in conjecturally, and 860 Scripture places remained unknown. But now we possess a map, on the scale of one inch to the mile, as beautifully and accurately executed as the Ordnance map of England. In the course of the Survey, 172 of the missing Biblical sites were recovered and fixed. (See list of publications).

4. The Archæological Work of M. Clermont-Ganneau. — Among the illustrations of the Bible furnished by this learned archæologist may be mentioned the Discovery of the Stone Zoheleth, the Inscriptions at Tell Jezer (Gezer) the Inscribed Stone of Herod's Temple, the »Vase of Bezetha,' the ancient Jewish cemeteries at Jerusalem and Jaffa. &c. The famous Moabite Stone, the Inscribed Stone at the Pool of Siloam, the Hamath Inscriptions, and the Cromlechs and Dolmens of Moab, are additional archæological discoveries, of incomparable importance due to other explorers. Casts and drawings of these may be seen in the collection of the Fund.

5. The Geological Survey of Palestine, by Prof E. Hull, F. R. S. — The geological facts here brought forward throw new light on the route of the Exodus, and afford conclusive proof that the Cities of the Plain are not under the waters of the Dead Sea.

These paragraphs will give the reader some little — very little — idea of the Society's work in the past. Before us there lies a work not less important.

6. Excavations at Jerusalem are carried on from time to time as opportunity permits, and recorded in the »Quarterly Statement", as also are all discoveries made during alterations in and outside the city.

The Committee fully hope soon to procure a Firman for excavating some of the important sites and mounds of places mentioned in Bible History.

7. The Survey on the East of Jordan, where scores of Scripture sites remain to be fixed, and where the country is even more thickly strewn with ruins than on the western side, is to be resumed when permission can be obtained. It was amid the ruins of Dibon, by the brook Arnon, that the Moabite Stone was found in 1868 and at Ammân Major Conder discovered the Sassanian monument which is described in his book, »Heth and Moab", as well as an immense number of rude stone monuments. It is confidently believed that a complete survey of this region would lead to very important discoveries

8. Inquiry into Manners and Customs, Proverbs, Legends, Traditions, &c. — Readers of Dr. Thomson's »The Land and the Book", or of the Rev. J. Neil's »Palestine Explored", will know what vivid light is often thrown upon whole classes of Scripture Texts by the accurate observation of the customs of the people. Yet no inquiry of this sort has ever been carried out systematically over the entire country. The Committee have now made arrangements for conducting a scientific examination into all these points by means of questions drawn up with the assistance of the President of the Archæological Society, the Director of the Folk Lore Society, the Secretary of the Bible Society, and others. A paper by Major Conder, R. E., on the first series of answers to these questions was published in the »Quarterly Statement" for July 1889.

It cannot be too strongly urged that no time should be lost in pursuing these explorations, for the vandalism of the East, and the newly imported civilisation of the West, together, are fast destroying whatever records of the past lie exposed.

Subscribers to the Palestine Exploration Fund receive the following advantages: —

The *Quarterly Statement* free by post Price to non-subscribers, 2sh. 6d. quarterly. Subscribers are supplied with all books, maps, photos., &c., at a very large reduction. Subscriptions may be half a guinea, one guinea, and upwards, and may be sent by cheque or postal order, crossed Coutts & Co., to the Assistant Secretary, George Armstrong, at 1, Adam street, Adelphi.

De heer H J. Schouten, theol. stud. te Utrecht (Nieuwe Gracht 896) is sedert Aug. 1889 »Honorary Secretary" voor Nederland. Het tijdschrift is voor Ringleesgezelschappen van predikanten zeer geschikt.

John Lubbock, »De genoegens des levens", uit het engelsch (naar den 13den druk) met een voorrede van Dr. J. Knappert, hoogleeraar te Amsterdam. Prijs *f* 1.50; gebonden in prachtbandje *f* 1.90, bij J. L. Beijers, Utrecht, 1889. Inhoudsopgaaf: De plicht van het geluk. — Het geluk van den plicht. — De lof der boeken. — Boekenkeus. — De zegen der vriendschap. — De waarde van den tijd. — De genoegens van het reizen. — Het genot van den huiselijken haard. — Wetenschap. — Opvoeding.

»The pleasures of life" kwam in Juni 1887 voor de eerste, in November 1888 voor de dertiende maal in het licht. Of nog meerdere drukken zijn verschenen, is mij onbekend. Doch het gezegde kan ons doen zien, met hoeveel belangstelling dit geschrift in Engeland is ontvangen. En zoodra wij er kennis mede maken, zal dit ons geenszins verwonderen. De schrijver, Sir John Lubbock, is een man van beteekenis, en beweegt zich met eer op onderscheiden gebied. De lijst zijner geschriften is belangrijk; daaronder vinden wij er van groote waarde. Hij schreef over de vóórhistorische tijden, over den oorsprong der beschaving, over plant- en dierkunde, en lichtte zijne landgenooten meermalen voor op het gebied van staatkunde en opvoeding. Ook is hij lid van het Parlement. In alle opzichten een man van veelzijdige kennis en ontwikkeling. Meermalen werd hij geroepen, bij de opening van scholen en het uitreiken van prijzen een woord te spreken van goeden raad en bemoediging tot jongelieden, die de school verlieten, om het leven in te treden. Zijne ondervinding en levenswijsheid stelden hem in staat dit te doen met hoogen ernst en groote kennis van zaken, waardoor aan zijn woord te meer beteekenis moet worden toegekend. Een tiental van die redevoeringen heeft hij eenigzins gewijzigd en door den druk algemeen bekend gemaakt. Zietdaar den oorsprong van het boekje, waarvan de vertaling thans aan het Nederlandsch publiek wordt aangeboden. Het is een merkwaardig geschrift. Hier is geene overspanning en geene

weekelijkheid, maar eene warme liefde voor de natuur en het leven. De schrijver heeft hart voor de menschheid en een open oog voor hare ontwikkeling; deze laatste te bevorderen is zijn ernstig, heilig streven; met enthousiasme wekt hij zijne lezers op, daarvoor hunne beste krachten in te spannen. Vooral treft ons het optimisme van den schrijver. Wij zijn in onze dagen zoo gewend aan klachten over de wereld en het leven, dat het eenen mensch inderdaad goed moet doen eens iets anders te hooren En hier hoort hij wat anders. Het boek handelt over het geluk des levens. De auteur bewijst ons, dat blijmoedigheid, vroolijkheid een plicht is. Een mensch moet en kan gelukkig zijn. Verder noemt hij onder de zegeningen des levens het gehoorzamen aan de zedenwet, het lezen van goede boeken, de vriendschap, het huiselijk leven en de wetenschap. Ook worden wij gewezen op de waarde van den tijd en op de opvoeding. Men zou voorzeker meer kunnen noemen. Doch de schrijver heeft niet naar volledigheid gestreefd. En voor het gegevene mogen wij dankbaar zijn Er zit kracht in, ook voor jonge lieden.

Yperen. Katten-Woensdag. In deze Vlaamsche stad bestond vroeger het gebruik, om van den Toren der stadshal katten te werpen. Zulks geschiedde op den woensdag der tweede week van de Vasten, die deswege door de burgerij Katten-Woensdag werd geheeten. Dit gebruik dagteekent reeds van het jaar 962, toen Boudewijn III, graaf van Vlaanderen, de jaarlijksche viering daarvan vaststelde. In 1231, toen de toren der hal en de Lakenhal waren voltooid, wierp men de katten zoowel van den toren van het nieuwe als van het oude kasteel, en daarna van den toren der St. Maartenskerk. Eerst in 1475 werd de plechtigheid (?), die jaarlijks op den dag der groote kermis of »Tuindag" herhaald werd, overgebracht naar den woensdag in de tweede vastenweek; en de kermis, in die week, te Yperen gehouden, kreeg den naam van »Katten- of Koude-Ypre-feest. In 1674 werd dit gebruik afgeschaft, maar op 28 Febr. 1714 hersteld, om nog tot 1868 voort te duren, toen er voor goed een einde aan kwam. Gelukkig!

Misgeboorte. 1504. sijn tot Deventer twee kinderen geboren, sijnde beyde meyskens, die met de borst aen malkanderen waeren, hebbende een buyck ende middel, maer onder en boven gescheiden: want hadden twee hoofden, vier armen, twee schamelen, en vier beenen. Similibus exemplis qui delectatur, adeat Liceti Tractatum de Monstris. (Anonymi chron. Transisal. of Overyss. chron., bij Dumbar, Analect. II, 450.)

Pruiken. Au Recueil des anciennes lois françaises, t. XX, p. 484, vous lirez ces lignes: »L'usage des perruques ne contribuant pas moins à l'ornement de l'homme qu'à sa santé, nous avons créé des lettres de maîtrise dans toutes les villes du royaume, afin que le public pût être mieux servi et avec fidélité". Et pour mieux garantir encore cette fidélité des perruquiers, il créa des contrôleurs de perruques, auxquels il accorda un bail de neuf ans, moyennant 210,000 livres à payer chaque année. — On voit par là que ces créations grotesques avaient des résultats sonnants pour Louis XIV. (Charles Desmaze, Curiosités des anc. justices d'après leurs registres, Paris, Plon, 1867, p. 184.)

Carmen macaronicum op het Bosscher bier. Hiervan staat *Nav.* I 322 het begin te lezen. Het geheel, vervaardigd door den Bosschenaar J. A. Verreijk, en dezer dagen bij toeval door mij teruggevonden, luidt aldus.

BIERI REGII

BUSCODUCENSIUM ENCOMIUM.

Vos onbekrompo Bieros qui swelgitis haustu,
  Nec drogos umquam willitis esse Keelos.
Birorum liquidi cunctorum Encomium Regis,
  Ooribus aanhorite et corde tenete diu.
Est Urbs Hertogum cui Tradit nomina sylva:
  In Somero Tempe est, cincta mari est hieme,
Dieza riviera repens per amœna hæc moenia lympham

Claram Burgeribus suppeditare potest;
Ex qua Brassator fluidum scit brouwere Nectar,
Ligt bruini Cleuri, dollificansque caput;
Quale nec in Westo, nec in Oosto vindere posses,
Quamvis reizando saecula plura teras.
Petermannificum Dileum verrotta caterva
Lavanidum laudat, sed ratione caret:
Nam diccos beenos facit et carbuncula smoelis,
Nec totus bibulus Martius esse solet.
Et Sijra Taversam, quae sæpe est dunnior unda,
Praedicat et stulte ad sidera laude vehit.
Diestenia in multas Bierus demittitur oras,
Sed schraalos keelos oraque vuila parat.
Perbene Reeks-bierus smaakat, Bosscho qui propinquat
At capitis pateras usque dolore lues.
Maastrichtum brouwit zeer smaaklieke dranca palato,
Et non spernendam brouwere Luika solet.
Sed si cum Bosscho Biero gelyken ze tentes,
Phoebo lanternas aequiparare studes.
Nam tam in smaako quam cragt praevalet omni;
Dulce etenim smaakat, satteficatque simul
Vidi ego nathalsos plura haurire pocilla,
Ut se monstrarent multa bibendo basos,
Ipsosque basos vidi quoque saepe ruentes,
Straffatos blauwis oogibus atque genis.
Non secus ac Phaëton coelo waaghalsius alto
Labitur, en straffam, quod male ducit equos.
Icarus ut vliegere volens, sonnoque propinquans
Straffatur zoutis naufragus in wateris,
Sic quoque spottatur cretro temerarius hauriens
Et kragti ignarus tuimelat instar equi.
Ast hos dum punit Bierus, nos recreat idem,
Jucundeque keelos afficiendo streelit;
Spartelat in vollis, quasi vina recentia, glazis,
Quando steenkolium sittimus ante vurum;
Tunc nos exhilarat teugis, tongasque resolvit.
Praatziekis onus est keelis tacuisse grave;
Contra alios reddit stommos, aliosque jocosos,
Ast omnes tendunt ut titubent pede;
Et quamvis ebrius redditus vix vadere possis,
Mane tamen cum vis surgere, frissus eris;
Sed caveas Biero praecedat turpe Genevrum,
Et sumto Biero sumere vina nocet.
Nam Konings Bierus [solium sibi Rex petit]
Vult etiam in Mago solus habere locum.
Quod si sic drinkas pintas septem, octo, novemve,
Dic an mendax sim, si mox crura labent,
Oogi verflouwant tui . . . . verberet . . . . . . ,
Et madidum vitulum [1]) forsitan ore creës.

Van denzelfden dichter bezit ik nog eenige stukken, welke ik in de papieren mijns grootvaders aantrof, en veronderstel dus, dat ze vervaardigd zijn in het laatst der vorige eeuw.

Amsterdam. TH. VAN RIJCKEVORSEL.

---

[1]) Vgl. *Nav.* XXXV, 499: kalven, kalf slaan; ibid. VII, 116: kalverbraken. Hier en daar viel de tekst niet zuiver te herstellen. RED.

Pascal's »Gedachten en zijne kleine geschriften", vertaald en toegelicht door A. Loosjes, leeraar in de Doopsgezinde gemeente te Amsterdam. Haarlem, Erven Loosjes. 1890. Deze »Gedachten" zijn het kostbaarste deel der nalatenschap van dit genie. »Het is het meest verheven boek, dat de christelijke literatuur na den Bijbel heeft aan te wijzen, en, wat den vorm betreft is het 't stoutste en schoonste proza, waarop de fransche letterkunde heeft te bogen". (Prof. H. P. G. Quack).

De Gedachten van Pascal worden in Nederland te weinig gekend en gewaardeerd; deze vertaling wil er voor 't eerst of opnieuw de gewenschte aandacht op vestigen van allen die gaarne nadenken. Ze is de vrucht van vele jaren studie en van de overtuiging, dat Nederland niet langer eene vertaling mag ontberen, terwijl Duitschland en Engeland er verscheidene bezitten, en Denemarken reeds in 1883 eene derde uitgave van de hare noodig had. De bewerker was zoo gelukkig, dat Prof. Dr. J. J. v. Toorenenbergen, hoogleeraar te Amsterdam, hem met zijn advies getrouw ter zijde stond. Deze vertolking beveelt zich door hare volledigheid aan, want in geene enkele oorspronklijke uitgave is zóó alles vereenigd wat tot den kring der »Gedachten van Pascal" behoort. Daarenboven voldoet ze, het voetspoor van den laatsten Franschen uitgever Molinier volgend, meer dan eenig andere, aan den welgegronden eisch, reeds in 1865 door Prof. Dr. A Pierson uitgesproken: »wie mij om de aanwijzing vroeg van eene editie der »Pensées" zou ik.... eene uitgave aanbevelen, waarin de tallooze *pensées* van Pascal onder zekere rubrieken zijn gebracht'. Wil iemand in Pascal's uitgebreide schatkameren recht goed t'huis geraken, dan zij hem deze Nederlandsche vertolking aanbevolen. Om eenig oppervlakkig denkbeeld van haren rijkdom te geven, volge hier de

INHOUD.

Eerste afdeeling: I. Pascal's Visioen. II. Onderhoud van Pascal en de Saci over Epictetus en Montaigne.

Tweede afdeeling: III. Algemeene Inleiding. IV. Voorbericht voor het eerste deel. V. Geene evenredigheid tusschen den mensch en de voorwerpen zijner kennis. VI. Afleiding. VII. 's Menschen grootheid en ellende. VIII Over de misleidende machten. De verbeelding. IX. Over het recht. Gebruiken en vooroordeelen. X. Zwakheid, onrust en gebreken van den mensch. XI. Voorbericht voor het tweede deel. XII. Het zoeken van de waarheid noodzakelijk. XIII. Over de wijsgeeren. XIV. Gedachten over Mahomed en over China. XV. Over het Joodsche volk. XVI. De geloofwaardigheid der Heilige Schriften. XVII. Profetieën. XVIII. Over de afbeeldingen in het algemeen en over hare wettigheid. XIX. De wet der Joden eene afbeelding. XX. Over den waren godsdienst en zijne kenmerken. XXI Voortreflijkheid van den christelijken godsdienst. XXII. Over de erfzonde. XXIII. Onafgebroken duur van den christelijken godsdienst XXIV. Bewijzen voor den christelijken godsdienst. XXV. Bewijzen voor de goddelijkheid van Jezus Christus. XXVI. Zending en grootheid van Jezus Christus. XXVII. Het Mysterie van Jezus. XXVIII. Over den waren rechtvaardige en over den waren christen.

Derde afdeeling: XXIX. Orde. XXX. Over de wonderen in het algemeen. Het wonder van den heiligen doorn. XXXI. Jezuïeten en Jansenisten. XXXII. Gedachten over den stijl. XXXIII. Verscheidene Gedachten.

Vierde afdeeling: Kleine geschriften van Pascal. XXXIV. Gebed om aan God het rechte gebruik van de krankheden te vragen. XXXV. Brief van Pascal over den dood van zijn vader, geschreven aan zijn zwager en zuster Périer. XXXVI Over den hartstocht der liefde. XXXVII. Fragment eener verhandeling over het Ledig. XXXVIII. Over het meetkunstig genie. XXXIX. Over de bekeering des zondaars. XL. Vergelijking van de christenen der eerste tijden met de tegenwoordige. XLI. Uittreksels uit de brieven aan Madlle de Roannez. XLII. Drie redenen van Pascal over den stand der aanzienlijken. XLIII. Overzicht van het leven van Jezus Christus.

Het werk is verrijkt met tal van Aanteekeningen, die opzichzelve een boekdeel konden vormen. Ze dienen voor den meer en minder ontwikkelden lezer; want ook de eerste zal er in vinden wat hij niet dan met zeer veel inspanning zou kunnen bijeenzoeken, en vaak de verklaring en oplossing van raadselachtige uitspraken, waarover zelfs de beste commentator Havet het stilzwijgen heeft bewaard. — De

prijs van het keurig gedrukte boekwerk van ruim 700 bladzijden royaal formaat, met opzettelijk door C. Ed. Taurel gegraveerd portret van Pascal, en gebonden in half leder is *f* 12 50, ongeveer die van de beste maar veel minder volledige oorspronklijke uitgave van Molinier. De uitgevers hebben gezorgd dat Pascal's Gedachten op waardige wijze in Nederland zich aanboden Het boek heeft naar den aard van zijn inhoud een ernstig voorkomen, en kan niet anders dan een sieraad heeten voor elke bibliotheek, terwijl het evenzeer eene eereplaats mag vorderen op de salontafel. Als geschenk voor geleerden van elke faculteit, voor studenten, voor onderwijzers, voor ontwikkelde vrouwen, ja voor elk die wat dieper, breeder en hooger wil zien dan het algemeen, is het zeer aan te bevelen; tot geschenk bij kerkelijke plechtigheden is het als aangewezen.

Dr. A. W. Bronsveld zegt in zijne »Kroniek' van deze uitgave: »Hoeveel meer waarde heeft dit werk dan zooveel lectuur, waarmeê de kinderen van dit geslacht hun geest voeden. De heer Loosjes vergelijkt, treffend, Pascal met Bach. Laat mij den wensch er aan toevoegen, dat evenals voor den grooten toondichter, ook de ure van den grooten denker en schrijver slaan moge, en velen zich verliezen in zijn groote en grootsche gedachten".

John Tyan. Sous le titre de »Mort d'un bibliothécaire excentrique", le »Morning Herald" raconte ce qui suit. On annonce la mort subite de M. John Tyan, bibliothécaire de la Société de librairie de Kilkenny. Son excentricité était très grande. Les livres étaient ses idoles, et la bibliothèque même de la Société ne lui suffisait pas, quoique très considérable. Il ménageait sur sa nourriture et ses vêtements pour pouvoir acheter des livres. Il avait un appartement attenant à la bibliothèque, mais il n'était permis à personne d'y entrer, pas même à sa domestique. Sa chambre à coucher que l'on a connue seulement après sa mort, était encombrée de livres amoncelés sans ordre dans les coins et tout couverts de poussière et de toiles d'araignées. Il n'avait pas de literie. Il reposait sur un vieux canapé, et il se couvrait avec une paire de couvertures. C'était lui-même qui faisait cette espèce de lit. Une autre chambre, qui devait lui servir de cabinet, était également remplie de livres poudreux; en un mot, il n'avait qu'une idée fixe, amasser et entasser volumes sur volumes; il prenait ses maigres repas dans le salon de travail de la commission de la Société (La Presse, Samedi 1er Déc. 1866, Nouv. du Jour).

Weernieuws (Bijl. bl. C). Zeer belangrijke bijzonderheden aangaande verschillende strenge winters kan men vinden in J. H. Hering, »Tafereel van harde Winters, doormengd met staatkundige en andere Gebeurtenissen van die Jaaren, in ons Vaderland" (Amsteldam 1784).

Zutfen. J. GIMBERG.

Brazilië, enz. Het keizerrijk Br. is sedert 17 Nov. 1889 in de rij der staten vervangen door de Republiek der Vereenigde Staten van Br., en nam met den nieuwen naam eene nieuwe vlag aan, bestaande uit afwisselend groene, roode en gouden strepen met negentien gouden sterren op een blauw veld. Het rijk telt twintig provinciën; doch Bahia weigerde aanvanklijk zich bij de insurrectioneele beweging aan te sluiten. Later echter voegde ook dit gewest zich bij de republiek, zoodat het getal sterren wel in twintig zal worden veranderd. Zie een zaakkundig artikel »Ueber die brasilianische Flaggenfrage" in »Der Deutsche Herold" XXI (1890), S. 75—7. — Het Braziliaansche volk was zijnen ouden Keizer (Don Pedro) volstrekt niet ongenegen, naar 't schijnt: doch zag met zorg het oogenblik tegemoet, dat zijne dochter hem zou opvolgen. Deze is gehuwd met eenen Prins van Orleans, den Graaf van Eu, die zeer veel geld noodig heeft, en, naar men zegt, een losbandig leven leidt, terwijl de Kroonprinses om hare ultramontaansche beginselen zeer inpopulair moet wezen.

De Mexicaansche luitenant Iturbide, een kleinzoon van Keizer Maximiliaan, heeft te Mexico voor een krijgsraad terechtgestaan wegens beleedigende brieven betreffende den president Diaz en andere hooggeplaatste personen. Veroordeeld tot een jaar gevangenisstraf met wegzending uit het leger en verlies van zijne decoratiën, is hij in hooger beroep gekomen. (Haarlemsche Courant, 14 Juni 1890).

Yperen. Katten-Woensdag. Zie de Bijlage, hiervoren. Was die katten-gooierij een zinnebeeld, dat men op die wijze de booze geesten, meermalen door (zwarte) katten voorgesteld, wilde verdrijven en verpletteren?

A.

Henry Grey. Eenigen tijd geleden heeft men in de grafkelders der Heilige Drieëenigheidskerk in Minories, te Londen, in volkomen staat van bewaring, het hoofd van Henry Grey, hertog van Suffolk, gevonden. Aan den hals waren de wonden, door de bijl van den beul, die, meermalen moet misgeslagen hebben, toegebracht, nog duidelijk zichtbaar. Het hoofd was geplaatst in eene vierkante doos zonder deksel en gevuld met zaagsel, waardoor het zoo wonderbaarlijk gepreserveerd is. De doos of kist was waarschijnlijk die waarin het hoofd op het schavot werd opgevangen, en is na de terechtstelling vermoedlijk door de familie van den Hertog weggevoerd en onder het altaar der kerk geplaatst. Zooals men weet, was de hertog de vader van Lady Jane Grey, en werd hij wegens zijne deelneming aan Wayt's rebellie, 23 Febr. 1554 op Tower-Hill onthoofd. (Tielsche Ct v. 2 Febr. 1890).

Quint. Vgl. *Nav.* XXXVII, 580 enz. enz. Den 21 Febr. 1890 werd te Elst (prov. Utrecht) een 85-jarige grijsaard, C. Quint genaamd, de bekende planter van den Oranjeboom, die 13 Nov. 1888 nog in triomf door het dorp werd gereden en den laatsten tijd geheel als kluizenaar leefde, door iemand, die hem wat hout bracht, dood op den vloer liggend gevonden.

Kerkklokken. »Eine Anzahl alter Kirchenglocken wurde dieser Tage (Maart 1890) hier verladen, um nach Zehlendorf weiter geschickt zu werden. Dort sollen die Glocken, deren eine das Alter von 600 Jahren aufweist, in der Gustav Collier'schen Glockengieszerei umgegossen, und aus ihrem Metall neue Glocken hergestellt werden. Sehr interessant, namentlich für die märkische Geschichte, ist die Inschrift an einer Glocke, die jetzt gerade zweihundert Jahre alt ist. Auf dem äuszeren Theile des Mantels ist (wie »die Post" meldet) folgendes zu lesen: » »Ich zersprang A° 1689 und bin gegossen und vergröszert A° 1690 durch Forsorge Frauen Marien Elisabeth Brandin von Lindo Hans Jochem Hennings von Hacken Wittipen (weduwe) zu Uetz" ". Ueber dieser Inschrift befinden sich die beiden Wappen der uralten märkischen Adelsgeschlechter der Brand von Lindau und Hacke. Auch der Name des damaligen Seelsorgers des Ortes ist eingegossen; er lautet: H. MARTIN GVTSCHMIT PASTOR. Ebenso hat sich der Glockengieszer verewigt mit der Inschrift: » »Gosz mich Martin Heintze in Berlin" ". Von ihm rühren die meisten Kirchenglocken der Mark aus damaliger Zeit her". Aldus »Der Deutsche Herold" XXI 38, uit de N. Pr. Ztg.

Banknoten. In het Britsch Museum te Londen is een Chineesche banknoot te zien, welke door onze gestaarte voorgangers in de beschaving werd uitgegeven 300 jaren vóórdat het eerste Europeesche papieren geld in omloop kwam. Die banknoot dagteekent uit het eerste of een der eerste regeeringsjaren van den eersten Keizer der Mingdynastie. Ze is ouder dan de eerste Europeesche bank, die van Barcelona, welke in 1401 werd opgericht, en, zooals gezegd is, drie eeuwen ouder dan de eerste Europeesche bankbiljetten, welke in 1668 door de bank van Stockholm werden uitgegeven.

Modebuiken, tournures, enz. Als, unter der Regierung des Königs Franciscus II. in Frankreich, die Männer ein majestätisches Ansehen darin fanden, wenn sie mit dicken Bäuchen einhergingen; so bildeten sich die Damen in Frankreich alsobald ein, dass sie eben so majestätisch aussehen würden, wenn sie von hinten dick wären. Man trug also damals zum Staate grosse Bäuche und dicke Gesässe, und diese lächerliche Mode dauerte drei bis vier Jahr. Das sonderbarste dabei war, dass die Damen, seitdem sie diese Mode anfingen, nicht mehr auf ihre Gesichter achteten, sondern dieselben mit Masken bedeckten. Auf den Strassen, in den Spatziergängen, in Gesellschaften und in den Kirchen, sah man lauter verlarvte Gesichter. Nach diesen Larven folgten die Schönpflästerchen, womit sie das Gesicht häufig beklebten. Was die rothe Schminke betrifft, so ist es kein Wunder, dass sich die Damen derselben bedienen. Die Feldherren pflegten dieselbe

aufzulegen, wenn sie ehedem zu Rom im Triumph einzogen; und eine artige Dame kann glauben, dass jeder Tag ihres Lebens ein Triumphstag für sie sey. (Sitten, Gebräuche u. Narrheit. alter u. neuer Zeit, Berlin 1806, S. 213—14.)

Vader.

't Woord »vader", vroeger zeer in zwang,
Schijnt in den ban reeds sedert lang;
Geen mensch zegt thans »mijn vader" meer,
Maar elk zegt nu »mijn oude heer".
Het »vaderschap" dus van voordezen
Moet nu het »oudenheerschap" wezen,
En »vadervreugd" naar allen schijn,
Moet »oudenheersvreugd" voortaan zijn.
Ook »vaderland" klinkt zeer gemeen,
En heimlijk broeit dan ook 't verlangen
't Door »oudenheersland" te vervangen . . .
Ach, lieve taal! waar gaan wij heen?

V. O

Mookerheide. Als »Hulde eener dankbare Nagedachtenis" worde, teneinde goed bewaard te blijven, in het meest naburige, trouw bezochte Protestantsche kerkgebouw, dat te Heumen, een gedenkteeken opgericht voor de graven Lodewijk en Hendrik van Nassau, die 36 en 23 jaren oud, 14 April 1574 op de heide bij Mook en Heumen het leven lieten voor de vrijheid onzes vaderlands. Zij toch verdienen zulks niet minder dan hun in 1568 bij Heiligerlee gesneuvelde broeder, graaf Adolf. wiens heldendood te dier plaatse, ingevolge particulier initiatief, door een gedenkteeken aan de vergetelheid werd ontrukt. Zoodanig »Huldeblijk" zou tevens eene zijdelingsche hulde wezen aan prins Willem I, wien in dat broederpaar opnieuw een machtige steun ontviel, en wien als »Vader des Vaderlands" Nederland nooit genoeg kan eeren. Geen wonder dan ook, dat Z. M. onze Willem III met ingenomenheid kennis heeft genomen van dit plan, dat, breeder ontwikkeld in het »Nieuws-van-den-Dag" d.d. 17 Mei l.l., nog onlangs in de Prov. Groninger Courant van 28 Aug. door Prof. Blok in herinnering gebracht en aangedrongen is. Elk Nederlander, wien een vaderlandlievend hart in den boezem klopt, schenke er zijne aandacht aan, en steune, ook financiëel, de welmeenende pogingen van

Mr. P. W. Alstorphius Grevelink, oud-hoofd-inspecteur bij het Ministerie van Justitie, te Ellekom.
B. W. Wttewaall van Wickenburgh, oud-vrijwillig Jager van 1830, te Utrecht.
J. C. Gijsberti Hodenpijl, kapt. der Genie, te Haarlem.
A. J. Meerburg Snarenberg, pred. en kerkvoogd der Hervormde gemeente van Heumen, Malden en Mook.

21 September 1890.

A. en J. Darmesteter. »Het is merkwaardig", — schrijft Antonio (pseudoniem) in zijn feuilleton »Fransche Geleerden" in Haarlemsche Ct. 26 Nov. 1888, dien wij hier geheel aan het woord laten, — »dat, wanneer er aanleiding is om den naam van een Fransch geleerde bijzonder luide in Europa te doen klinken, bijna altijd onder 's mans voortreflijke eigenschappen ook de bescheidenheid geroemd wordt. Dien indruk heeft het publiek nog onlangs gekregen van het verhaal der inwijding van het hospitaal-Pasteur. Die lof klonk uit den mond van alle lofredenaars, toen in den afgeloopen zomer, voor den jeugdigen sanscritist Bergaigne het graf gegraven werd waarin het verminkte lijk van dien geleerde, dat men vol ontzetting had vinden liggen aan den voet van een steil rotsgevaarte, zou worden nedergelegd. Die indruk overheerscht ook in mijne herinnering alle andere, nu ik denk aan twee broeders, beiden meester in hun vak, waardige priesters der wetenschap, geleerden van den echten stempel, als zoodanig sinds lang erkend en gevierd. Het zijn de broeders Arsène en James D.

In eene der afgelegen buitenwijken van Parijs, bijna een uur rijdens van het centrum der stad verwijderd — te Vaugirard, eene soort van voorstad van den voornamen faubourg St.-Germain — ligt in een kleinen tuin, eene eenvoudige woning. Hoe menigmaal heb ik mij niet den langen tocht getroost om die woning te bezoeken. In een klein studeervertrek, aan alle zijden door eenvoudige zwarte, zwaar beladen boekenplanken gegarneerd, vond ik Arsène gebogen over de bladen van

zijn Dictionnaire, waaraan hij reeds meer dan zes jaren van zijn leven gewijd had. Altijd hulpvaardig stond hij mij met zijne uitgebreide kennis ten dienste, en gaarne wees hij mij, met bescheiden fierheid, zijn werk, dat langzaam vorderde, en waarnaar ik nooit verzuimde belangstellend te vragen, dat ik nooit naliet eerbiedig te bewonderen als een monument van stalen vlijt en scherp doorzicht. Hij stond daar bij zijn Dictionnaire, als de schilder bij het kolossale doek waarop hij bezig is zijne schetsen uit te werken, als de boer bij het stuk land dat hij bezig is te bezaaien. Hij toch had eene soort van heilige passie voor den woordenschat der Fransche taal. Eene zijner eerste studies, als leerling van de »Ecole des Hautes Etudes", gold de vorming van nieuwe woorden; zijne dissertatie bevatte eene uitvoerige behandeling der eigenaardige afleiding en samenstelling van woorden in het Fransch. En een paar jaren geleden gaf hij dat aantreklijk boekje uit, »La Vie des mots", hetwelk bewees met welk een meesterschap deze taalkenner onder de schijnbaar doode letter het leven en de ziel van het woord had weten te ontdekken.

In een ander vertrek der kleine woning bracht zijne trouwe gade de eenzame uren — die in deze afgelegen wijk, bij het gemis van kinderen, soms al te talrijk waren — met schilderen door; terwijl in eene kamer der eerste verdieping de trouwe, ongehuwde broeder James zich in zijne studiën van de oude taal der Perzen verdiepte. Was in het leven van Arsène het artistieke element bovenal door zijne vrouw vertegenwoordigd, James (wiens onaanzienlijk voorkomen men spoedig vergat wanneer men zijn oog had zien schitteren, en zijne zwakke vriendelijke stem had gehoord) scheen die »hulpe nevens hem" te kunnen ontberen. Hij was artist en geleerde tevens. Zijne pen is een van de meest sierlijke der Fransche publicisten, en het »Journal des Débats" nam even graag als de »Nouvelle Revue" of de »Revue bleue" zijne voortreflijk gestyleerde bijdragen op. Zijn horizont was veel uitgebreider dan die van zijn broeder. Officieel geroepen tot het vertegenwoordigen der studie van het Zend, sloeg hij nu eens den blik naar Shakespeare, en gaf eene volledige studie over Macbeth, of wendde zich naar Egypte en gaf eene monografie over den Mahdi, vertolkte Afghaansche volkszangen, die hij op zijne reis naar Engelsch-Indië had hooren zingen, of vertaalde in rythmisch Fransch proza de idealistische verzen der Engelsche dichteres Mary Robinson. En wanneer dan, op het uur van het déjeuner, of des zaterdags-avonds, de beide broeders hun werk verlieten en de schilderes hare penseelen nederlegde, om met den bezoeker te gaan aanzitten in de kleine »salle à manger", of, om door een ruimer kring van vrienden omringd, te keuvelen in den salon, — dan was het alsof hun eenvoud en hunne bescheidenheid nog grooter werden. Men verliet de woning der Place de Vaugirard met een weldadig gevoel van rust, van stille, ernstige poëzie.

Arsène verliet eenige malen in de week zijne stille buurt, om zijne colleges te geven in de Sorbonne, waar hij een professoralen leerstoel bekleedde voor oud-Fransche taal en letteren, en zijn broeder J. begaf zich op zijne beurt naar het College de France, om er de oud-Perzische talen en hare letterkunde te verklaren. Maar zelden bleven zij in de drukke buurten om bij een vriend te middagmalen, of om er — wat misschien éénmaal in het jaar gebeurde — een schouwburg te bezoeken. Het liefst keerden zij terug naar het afgelegen Vaugirard, waar zij zich door nieuwen arbeid verpoosden. Verder bracht A. gaarne zijne vacanties in Engeland door, in den kring zijner schoonouders, en meestal trok zijn broeder J. dan mede; want ook deze heeft sympathie voor het Engelsche volk. Maar toch behoorde beider hart aan Frankrijk. Zij hadden hun land vurig lief, al was het niet het land hunner vaderen; en niets trof hen onaangenamer dan de meening van sommige Duitsche geleerden, dat zij meer of min hunne landgenooten waren. Zij haastten zich dan op te merken, dat de Duitsche klank van hun, in de spelling verfranschten, naam niet zoozeer van Germaansche, als van Israëlietische afkomst getuigde ..... Ik betrap mij daar waarlijk op het gebruik van den verleden tijd, alsof James D. niet leefde, alsof hij mij niet vóór een paar maanden het bericht had toegezonden van zijn huwelijk met Mary Robinson, de Engelsche dichteres, wier verzen hij vertaald heeft. Het is waar. Maar even waar is het, dat mij dezer dagen het doodsbericht van zijn broeder Arsène bereikte. Nog jong te midden van zijn arbeid, terwijl weldra het voorbericht van zijn Dictionnaire — eene geheele geschiedenis der Fransche taal! — zou verschijnen, is deze geleerde in één enkelen nacht bezweken aan het hartgebrek dat reeds sinds meer dan een jaar voor het behoud van zijn

leven deed vreezen. »Ik word niet oud", zeide hij meer dan eens tot mij: »ik moet hard werken om met mijnen Dictionnaire gereed te komen". Helaas, een zoo spoedig uiteinde heeft hij niet voorzien.

Arsène en James D. verdienen ten volle gehuldigd te worden als Fransche geleerden. En er zijn onder de Parijsche beoefenaars der wetenschap niet weinigen die leven en werken als zij.

Dreumel. Den 14 Juli 1890 werd op de burgerlijke begraafplaats alhier door den heer J. A. v. Wijk Pistoor, als daartoe door de familie te Meiderich, bij Ruhrort, aangezocht, een sierlijk monument geplaatst op het graf van wijlen den schipper Heinrich Hoffman, 9 Febr 1889 te Dodewaard, gedurende een sneeuwstorm, waarbij zijn schip zonk, met zijn knecht verdronken, en in de daaraanvolgende maand Mei te Dr. opgevischt en begraven. Na de plaatsing, die door velen werd bijgewoond, deed men naar aanleiding van 2 Machab. XII vers 46 en Psalm 129 een gebed tot rust der ziel van den overledene; waarna het monument aan den burgemeester V. Eijseren werd toevertrouwd. Op den katheder, waarvan het dekstuk uit fijn wit marmer is vervaardigd, leest men: »Hier ruest de Schipper Hendr. Hoffman verdronke 9 Febr. 1889". Het geheel, te Ruhrort vervaardigd, is goed bewerkt.

Goes. Beste toondag is een der voornaamste veemarkten, ja de voornaamste der veemarkten, die in de hoofdplaats van het voormalige eiland Zuid-Beveland, eigenlijk van geheel Zeeland, gehouden worden. Goes heeft in November op elken Dinsdag eene veemarkt Op den eersten Dinsdag vindt men echter geen vee op de markt. De veekoopers en gegadigden ontmoeten elkander dan in societeit of koffiehuis, om koopmanschap te drijven omtrent het vee, dat de volgende dagen op stal bezocht en bezichtigd wordt. De tweede Dinsdag is de ware veemarkt. Dan wordt van heinde en veer het beste wat de boer op stal heeft, naar Goes gevoerd, om daar te worden »tentoongesteld", en vervolgens verhandeld. Vanhier de benaming »beste toondag". — Op dezen tweeden Dinsdag heeft ook de verwisseling der dienstboden bij de landbouwers plaats; en de knechts en meiden vrijaf hebbend maken dezen dag tot eene halve kermis. Eerst dansen zij jongens en meisjes afzonderlijk; totdat het tootelokken begint. Dit oude Zeeuwsch gebruik bestaat hiarin, dat het gedanst hebbende paar een stuk koek neemt, en, ieder een eind in den mond, zoo elkander nadert, totdat er eene kus-partij op volgt. Het gebruik van koek gaat echter al meer en meer verloren, maar de kus-partij blijft in zwang. Hierop volgt dan de officiëele vrijerij, en de aanleiding tot een huwelijk is geboren.

Dr. Johnson's neger. Een juwelier te Brighton kocht Juni '87 op eene verkooping het portret van een neger, in eene erg gehavende lijst, en werd, ofschoon het voor een prikje ging, nog uitgelachen op den koop toe. Maar wie het laatst lacht, lacht het best. Hij wist wat hij deed, want hij had op den kijkdag gezien, dat op den rug der schilderij stond: »Dr. Johnson's knecht". Hij had Boswell en het »Leven van Reynolds" er op nageslagen, en was te weten gekomen, dat de beroemde schilder Josua Reynolds tenminste éénmaal den bekenden neger, die zoo lang bij den grooten Johnson in dienst geweest was, geportretteerd had. Een paar deskundigen verklaarden dan ook straks, dat dit portret òf het origineel was, òf eene zeer goede kopie.

Relieken voorheen aanwezig in de abdij van St. Denis te Parijs. Den 12 Nov. 1793 werden, nadat de lijken der te St. Denis bijgezette vorstelijke personen in twee putten met kalk geworpen en de looden lijkkisten enz. versmolten waren, de schatten van St. Denis gevoerd naar de Convention Nationale. (Zie d'Heylli, Les tombes royales de St. Denis, Paris, Libr générale, 1872, p 125). In een zeer zeldzaam boekje »Le trésor de l'abbaye royale de S. Denis en France" (Paris 1756) ziet men, dat de kerk aldaar rijk was aan relieken. Eene korte opsomming kan in »de Navorscher" niet ongepast zijn. Onder de 21 lichamen van heiligen bevonden zich dat van S. Lodewijk IX (aan welks echtheid niet getwijfeld kan worden), dat van een der kinderen uit den moord van Bethlehem en dat van eenen der soldaten uit het Thebaansche legioen (van St. Mauritius). Er waren drie stukken van het kruis des Heeren, een doorn uit de doornenkroon, een stuk der spons, een stuk van den rok, een spijker van 't kruis (l'Intermédiaire des chercheurs et curieux 1889 en 1890 noemt er bij de veertig!) enz. Verder, haren der H Maagd,

een tand van Johannes den Evangelist, een arm van Simeon, die het kind Jezus in den tempel droeg, een stuk van den rooster, waarop St. Laurentius ter dood werd gemarteld, een vinger (been en vleesch van den Apostel Bartholomeus, een schouderbeen van Johannes den Dooper, een stuk der doeken, waarin het kind Jezus na de geboorte gewikkeld werd, beenderen der Apostelen Petrus en Paulus, overblijfselen van den profeet Jezaia, de rechterhand van den Apostel St. Thomas, en voorts beenderen, armen, enz. van allerlei minder bekende martelaren en martelaressen. Ze waren in verschillende eeuwen door Pausen, Koningen van Frankrijk en Keizers van het Oost-Rom. rijk aan de abdij ten geschenke gegeven. Het boekje is geen boekhandelaarsspeculatie, maar wel degelijk voorzien van »approbation' en »permission".

H. J. S.

De sociaal-democratische staat der toekomst. Ongetwijfeld hebben velen met mij met genoegen gelezen het verhaal van »Acht uur werken" en »Dr. Leete's jaar 2000". Men vergunne mij de aandacht te vestigen op een werk uit de vorige eeuw »L'an 2440", van Louis Sebastien Mercier. In dit boek is een ideaal-sociaal-democratische staat uitgewerkt tot in de kleinste bijzonderheden. Het werd korten tijd na de verschijning door de Fransche regeering verboden Evenwel bestaan er nog enkele exemplaren; ook verscheen eene hollandsche vertaling, van welke ik een exemplaar heb gehad, maar dat te loor is gegaan.

Het is zonderling dat mannen die denken anderen vooruit te zijn, gewoonlijk terug willen naar zeer primitieve toestanden, en blijkbaar geen waarde hechten aan kunsten en wetenschappen. Levensstrijd en strijd om het bestaan dunken mij verkieslijk boven een soort van Paradijsstaat. Men moet er zeer dankbaar voor wezen, dat onze stamouders uit het Paradijs verdreven zijn. Wie zou zich daarin op zijn gemak gevoelen! De verveling moet verbazend geweest zijn, indien Adam en Eva ontwikkelde menschen geweest waren; maar zij waren zulks niet. Zij waren ellendige wilden, zonder doel, zonder kleeding, zonder werktuigen, levend van boomvruchten.

Eene maatschappij, zooals Mercier en nu Dr. Leete, die schilderen, is niet veel beter. Zonder levensstrijd en strijd om het bestaan is er geen vooruitgang op eenig gebied mogelijk. De menschen worden zonder dat verlaagd tot mieren. Ik weet niet, of die dieren zich gelukkig gevoelen; maar wel weet ik, dat geen beschaafd mensch zich met een mierenbestaan vergenoegen zou. Alle beschaafde en vrijheidlievende menschen zouden moeten uitgeroeid zijn, alvorens een sociaal-democratische staat, zooals die in genoemde werken geschilderd wordt, zou kunnen bestaan. Ik geloof, dat ieder die »L'an 2440" leest, daarvan overtuigd zal worden, wanneer hij zich niet laat medesleepen door den stijl en de fantasie des schrijvers, maar kalm zijn oordeel gebruikend zich de vraag stelt, of bij zulk eene inrichting eenige verdere ontwikkeling mogelijk zou zijn. De mensch zal bij brood alleen niet leven. Een menschwaardig bestaan eischt iets heel anders dan enkel voorziening in materieele behoeften en 't genot van materieele genoegens. Ieder die daarvan overtuigd is, zal dan ook de sociaal democratie zelfs niet eens een schoonen droom noemen; integendeel na het lezen van »L'an 2440", zal het hem zijn of hij uit een benauwden droom ontwaakt.

A. J. C. KREMER.

Dividivi. Men las in de Leydse Woensdagse Courant van 1768 nº 2, onder »Vrankryk": »Volgens brieven van Madrid is aldaar gepubliceerd, »dat in de Cacao-Magazijnen, welke de Compagnie van de Caraques in die stad als mede te Kadix, te St. Sebastiaan, in de Corunha, te Barcelona en te Alicanten heeft, een nieuwe Plant zal worden verkogt, die bekwaam is tot het maaken van verscheide soorten van Verwen, zoo voor Zyde als voor Wol en Catoen. Dat deze Plant in de Provincie van Carraques en Maracaibo groeid, onder den naam van Dividivi bekend is, en dezelfde Eigenschappen van de verscheide Verwen heeft als de Galnooten van Aleppo", enz.

KREMER.

Scaldis, Jaarboekje voor de Oudheidkunde en Geschiedenis van Zeeland en Zeeuwsch-Vlaanderen, onder redactie van G. A. Vorsterman v. Oyen, archivaris te Aardenburg. Dit Jaarboekje, bevattend minstens 256 bladzijden druks, post-8⁰, bij genoegzame deelneming ook voorzien van kaarten en platen, zal einde December 1890 verschijnen bij P. G. Wijtman te Middelburg; prijs *f* 1 (franco thuis).

Willem v. der Os, † 29 Oct. 1890 te Utrecht. Van dezen wakkeren Zeeuw, die ook in dit maandwerk belang stelde, — zie bijv. *Nav.* XXXVII, 192; 'VIII, 121, enz. enz., — vinde eene korte levensschets hier eene plaats. Als zoon van Mr. Willem v. der O. en Martina Wilhelmina Joha Elisabeth Vader, 10 Dec. 1864 te Vlissingen geboren, ontving hij wegens het vroegtijdig afsterven zijns vaders, terwijl zijne moeder te Vl. wonen bleef, zijne opleiding bij den vroeger te Vl. woonachtigen hoofdcommissaris van politie Vermeijs te Utrecht, waar hij de voortreflijke Marnix-stichting, daarna het Gymnasium bezocht; om dit in 1888 met eind-examen te verlaten. Twee jaren later (20 Juni) werd hij candidaat in de Rechtswetenschap, maar was in zijn hart historicus en genealoog. Deze neiging deed hem 20 Jan. '84 met een drietal vrienden het geschiedkundig gezelschap »Bor" oprichten, thans eene bloeiende studenten-vereeniging. — De tentoonstelling Wolf-Deken, welke in ditzelfde jaar volgde op de onthulling der fontein ter harer eer, en van welke hij een jaar later een keurig bewerkten catalogus voor eigen rekening 't licht deed zien, slaagde inzonderheid door zijn toedoen. Zijne verzameling betr. deze beide schrijfsters der vorige eeuw, is dan ook éénig. En niet minder zijne collectie betr. Jacobus Bellamy, aan de tentoonstelling op wiens sterfdag, door den Utrechtschen Kunstkring 11 Maart '86 gehouden, hij mitsdien een groot aandeel nemen kon. Deze verzamelingen zullen wel als geschenken overgaan aan Vlissingen, waar, op zijn initiatief, eene 27 Aug. '60 geopende Oudheidskamer is daargesteld, door hem met velerlei voorwerpen begiftigd uit zijne schoone collectie boeken, handschriften, portretten, penningen betreklijk deze zijne vaderstad, welker historie en genealogie in hem een ijverigen beoefenaar vonden. En zoo schreef hij (Jnli '86 in de Vl. courant) over »Willem V voor het laatst te Vl"., en leverde artikelen over v. den Bussche, Lampsins en v. de Spiegel in het Maandblad der Vereeniging »De Nederlandsche Leeuw". Zie van hem en over hem nog deze Courant a° 1882 n° 150 en 151; a° 1890 n° 42, 100, 128, 9, 21.

Heeft zijn onverwachte dood hem belet, zijnen catalogus dier Oudheidskamer te voltooien; zijn gebeente is toch 1 Nov. te Vl. bijgezet, en wel onder een grooten toevloed van belangstellenden, die, den met meer dan twintig kransen getooiden lijkwagen achtervolgend, begeleidend, in hem den bekwamen en werkzamen studiosus, zoowel als den milddadigen menschenvriend betreuren, wiens vroegtijdig heengaan een groot verlies is te achten voor zijne familie, voor zijne landlieden, en vooral voor zijne vaderstad, welke gehoopt had hem na zijne Promotie in haar midden te ontvangen als een sieraad harer burgerij.

Ek-en-Wiel, 10 Dec. 1890

BLADWIJZER.

A, B, C, D, enz. = de bladzijden der **Bijlage. Alb.** = Album. — **Arch.** = Archief. — **Beschr.** = Beschrijving. — **Bibl.** = Bibliotheek. – **Bio.** = Biografie. — **Ged.** = Gedicht. — **Gen.** = Genealogie. — **Gr.** = Grafschrift. — **HS** = Handschrift. — **Kab.** = Kabinet. — **Cat.** = Catalogus. — **Coll.** = Collectie. — **Kw.** = Kwartierstaat. — **Nm** = Naam. – **Pn** = Penning. – **PR** = Penningkundig Repertorium. — **Por.** = Portret. — **Z.** = Zegel.

Y = I, Ph = F, x = ks.

De sterretjes wijzen op wapens.

Aa (Ter), pred., 118, 323.
Aalburg, heerl., 667, 8 (*n.* 1).
A e l d r i m, heerl., 258.
Aalsmeer, pred., 11, 402.
Aalst (N.-Brab.), drossaard, 186.
——, heerl., 190.
Aalsum (Oost-Dongeradeel), 257, 393.
———— (bij Irnsum), 262, 3, 393.
Aalten a° 1284, — 69.
Aardenburg, archivaris, T.
————, haven, sluis, 41.
Aarle-Rikstel, heerl., 53, 320.
Aerschot, Schepenzegels, 529.
Aertselaer, grafzerk, 162.
————, heerl., 509, 11.
Abalino, de groote bandiet, 162, 3.
Abbanes, 81.
A b b i n g a-s t a t e, 634.
Abdijen, *zie* Kloosters.
———— en Kloosters", Beschr., 83.
Adagiarius, Latijnsche Citaten, H.
Adriaan VI, paus, 502 (*Gr.*), 639.
Aduard, pred., 12.
————, redger, 328.
————, rechtstoel, 329.
————, zijlschepper, 329.
A e g i a l ē a, 79.
Afferden, klok, 416.
Agaat (Vloeiend), 35.
Achates Tiberianus, 443 (*n.*).
Agnate, *zie* Oñate.
Agricola (Rudolf), 142.
Achlum, heerl., 263.
Achtkarspelen, baljuwschap, 261.
Aken a° 1189, — 396.
——, kasteelen, 198, 333.
——, vrede a° 1668, — 151 (*Pn*).
Akerendam, huis, 671 (*n.* 1).
Akersloot, pred., 132.
A k - I s l a k, dubbelnaam, 363, 4.
Akkrum, 270.
Axel, dialect, 175.
——, commandeur, 185, 669.
Alba amicorum, 80.
Albany, hertog Leopold, 200.
Albergen, klooster, 436, 79 (*n.*).
Albert (Bisschop), 326, 96, 7.
Alblasserdam, heerl., 473 (*n.* 1).
Algiers, Beij, 318.
Alchimisten, 178.
Alexander Severus, 599.
Alem, 490, 1, 671.

Aleppo, galnoten, T.
Alfæus, 244 (*n.* 1).
Alfen [1] (Zuid-Holl.), heerl., 150, 1.
Alcman, 525.
Alkmaar, kerkplafond, 417.
———, klok, 293.
———, lakenrederij, 82.
———, pastoor, 182.
———, vroedschapspenningen, 341, 7, 8.
———, waagtoren, klokwerk, 416.
Allingawier, leengoed, 262.
Almanak a° 1648, — 587.
——— (Staats-), betrouwbaar? 415.
Almanakken (Eerste), 289, 90, 409.
Almelo, heerl., 94 (*n.* 2), 648 (*n.* 8).
———, zusterklooster, 1.
Almen, goed, 405.
Almkerk, heerl., 59.
Aloëplant, 97 (*n.* 6).
Altenstein, heerl., 307.
Alva (Hertog van), 250 (*n.* 1), 465, 554 (*n.*), 5, 6.
——— (Hertog van), Sententiën, uitgever, 141.
Amboina, getrouw a° 1667, — 91.
———, gouverneur, 340.
Ambrosia, godenspijs, drank? 525.
Ameide, heerl., 71.
———, pred., 118.
Ameijden, 505.
Ameland, weggeschonken, 271.
A m e l i ë n s t e i n, slot, 333.
Amerongen, pred., 402.
Amersfoort, kei, 587.
———, St. Joriskerk, vicarieën, 273.
Amerzooi, heerl., 207.
Amstel (Jan v.), zeeheld, 412 (*Bio*).
Amstenrade, heerl., 138 (*n.*).
Amsterdam, Beschrijving, 179.
———, bank 283 (*Pn*).
———, belegering a° 1650, — Beschrijving, penningen, 18, 9, 20 (*Ged.*), 1 (*Ged.*).
Amsterdam, bidders-oproer, Brief, 343.
———, broodloodje, 347.
———, diaconie-weeshuis gesticht, 86 (*Pn*). Vgl. *Nav.* XXXI, 496.
———, hofje »De Eendracht", 615.
———, Engelsche kerk, 186, 378.
———, »Geslachtsteun", enz., 615.
———, »Hollend Paard", 21.
———, hongersnood, 345.
———. Huis met de Hoofden, 22.
———, klokkenist, 398 (*n.* 2).
———, Comité v. algem. bestuur, 377.
———, lakenrederij, 82.
———, Maagdenhuis, Geschied. 340.
———, matrozen en officieren, Monsterrol a° 1750, — 45.
———, Nieuwe kerk, noodmunt, 345. — pastoor a° 1578, — 649.
———, Nieuwezijdskapel, Begraafnisregr, 435.
———, hofje »De Noteboom", 615.
———, O.-Ind. Compagnie, buitenmagazijn, 435.
———, orgelist, 398 (*n.* 2).
———, paleis, eerste steenlegging, 585.
———, penning geslagen, 277.
———, peter, 25.
———, pred., 5, 8, 10, 2, 86, 118, 86—91, 471 (*n.* 12), 539, N.
———, Prinsenhof, 27 (*n.* 1).
———, prof., 29, 70, 190, K, N.
———, R.-Kath. gemeente op de Brouwersgracht, 218 (*Pn*).
———, St. Marie-kerk, 345.
———, stadhuis, Tweede eeuwgetijde, 26 (*Pn*).

[1] „De Ambagtsheerlijkheid van Alfen en Rietveld is in den jaare 1745 door den Heer Jakob v. der Meer, wiens Vader, Grootvader en Overgrootvader dezelve bezeten hadden, verkogt geworden aan Katharina de Wilde, Weduwe van Abraham Josua Brakonier, Predikant te Utrecht"; Tegenw. Staat v. Zuid-Holl. (XVI) VI (1746) bl. 259, 60.

Amsterdam, Tentoonstelling a° 1876, — bl. 35.
———, Vereeniging V. W., 94.
———, Wale-gemeente, predd., 12, 119, 92, 289.
———, wapen en kroon, 91 (*Pn*), 345 (*Pn*).
———, 't Wapen van Luyk, 77.
———, *Zie* Munten.
Anaxandrides, 525.
Andelst, heerl., 131, 440.
Andenne, 627.
Andries (Kanunnik), 202.
Anecdotes, 141.
Angerlo, pred., 117 (vgl. *Nav.* XXIX, 475).
Anjum, klooster, 260.
Anti-concordatisten, 140.
Antje en Lijsje, 468, 9, 586.
Antonio, R.
Antwerpen, aalmoezeniers, 563, 8.
———, aanslag, 562.
———, Boekwezendag, 593.
———, burgemeester, 554 (*n.*).
———, burggraven, 624.
———, citadel, 188.
———, rue *du Fagot*, 454.
———, »Grafschriften", 386 (*n.* 1), 456 (*n.*), 563.
———, plein *Keyser*, 561.
———, *Clapdorpe*, 454.
———, major, 510 (*n.* 3).
———, markgraaf, 515.
———, de *Meere*, 452.
———, Musea geopend, 593.
———, Longue rue Neuve, 452.
———, *Nieuwstad*, 561.
———, par. Notre-Dame, 452, 4.
———, orgelist, 418.
———, Plantijn-Moretus, 593.
———, plundering, 515 (*n.* 1).
———, rederijkerskamer »Guirlande de Marie", 385.
———, huis *Rodes*, 568.
———, schout, 564.
———, Zeeuwsche Corenmerckt, 561.
Antwerpen, St. Elizabethsgasthuis, 569.
———, *St. Jacobsmarkt*, 527.
———, » Lucasgilde, 290.
———, » Michielskerk, 635.
———, » *Pietersbrug*, 568.
———, » Walburgskerk, 451, 2.
———, » *Willebroortsvelt*, 454.
———, rue *Zirk*, 526 (*n.* 1).
———, »de groote Zot", 527.
———, Spelen van Sinne, 46, 110, enz.
———, Het Steen, 593.
———, timmerliedengilde, 453.
———, vluchtelingen, 552.
———, Groote watertol, 564.
———, *den Witte Hase* en *Schilt*, 452.
———, *zie* Kempisch Museum, Steenborgerweert.
Ape, naamsreden, 335, 40.
Apeldoorn, Grift, weteringen, 147.
———, ontginning, 516.
———, porceleinverzameling, 355.
———, pred., 192, 401 (*n.* 2), 88 (Rob. Alberthoma).
———, villicus, 215.
Apenrade, 186, 7.
Apenstert, 226, 334—40.
A p i a, 79.
Apingedam, pred., 6, 7.
———, vluchtelingen, 556.
Appeltern, hofstad, wycle, 147.
———, beleeningen, 244 (*n.* 2).
Appelvinken, 37, 227, 355, 6.
Appen, naamsreden, 337, 8, 40.
Aquitanië, koningrijk, 420 (*Nm*).
Ardes (Mr. P.), apologie en uitzetting, 285, 6, 353.
A r e n d s b u r g, 96 (*n.* 3).
Archangel, krijgsgevangenen, 54.
»Argus", 589.
Ark, 641.
Arcadia (Kleefsche en Z.-Hollandsche), 25.
Arkel (Land van), Beschrijv., 272 (*n.* 1).
Arklow, baronie, 200.
Arnauld, abt van Pompone, 370.

Arnauld, Antoine en Henri, 68, 70.
Arnhem, archief, 194.
————, Buitenreg^r, Protocollen, 623.
————, Doirnickx-steeg, 181.
————, Gebodboeken, 43.
————, Groote-kerk, grafzerken, 129 —35, 321, 55. — Protocol, 129, 30 (*n.* 1). — Verwarmingsbuizen, 129. — Wapenboek, 135 (*n.* 2), 6.
————, Gulden Spijker, vijver, 207, 8.
————, haardsteenen, 417.
————, Invaliedenhuis, 103.
————, landdags-resolutie a° 1790,— 395 (*n.*).
————, *ter Leeuwe*, *Leeuwenstein*, 67, 623.
————, hof van Meurs, 68, 623.
————, *Nyenbeeck*, 69, 623.
————, Observanten-klooster, 134 (*n.* 4).
————, orgelisten, 129 (*n.* 2).
————, *Papegeij*, 69.
————, pastoors, 136 (*n.*).
————, pred., 132, 402, II.
————, predikbeurten-briefje, II.
————, *den Ruytenberg*, 623.
————, St. Anthonie-gasthuis, 83.
————, » Eloeijs-gilde, 434.
————, » Erasmus-broederschap, 136 (*n.*).
————, » Jans-orde en kerk, 68—70, 621, 3. — Archief, grootmeester, commandeurs-Lijst, 621—3. — Pitanciemeesters, 83.
————, » Catharina-gasthuis, 83.
————, » Peter-gasthuis, 83, 137.
————, » Walburgis-kerk, grafzerken, broederschap, 68, 135—7.
————, stads-medicijn, 208.
————, Wynkens wier, 207.
Arnoldus (Georgius), 370.
Arolsen, Hochfürstl. Consistorie, 285.
Arras, ontzet, 25 (*Pn*).
Artemidorus, 464.
Artevelde (Jacob v.), 103.
Artur (Koning), 81.
Arum, heerl., 258.
Azevedo, 332 (*n.*), 84 (*n.* 3).
A s p a n m o r e, 169.
Assendelft, heerl., 322.
Ath, ingenomen, 344 (*Pn*).
Athenaeus, 525.
Atlas-Leemans, 94, 147.
Atrecht, zoutkeet, 375.
Atzecs, 167, 8.
Attenrode, heerl., 626.
Attila, volksbond, 360.
Augsburg, verbond, 281 (*Pn*).
Augustijn (Lieber), balmuzikant, 414.
A u r e l i a a q u e n s i s, 599.
Australië, *zie* bij Maatsuyker, de noot.
Austruweel, 510 (*n.* 3).
Avaux (Graaf d'), Fransch gezant, 22 (*Pn*).
Avezaat, kerkpatroon, muurschildering, 66, 354.
————, naam, 337.
————, pred., 414 (*n.* 2, Jorissen).
A w e n d u n c k, ligging, naamsreden, 635.

Baambrugge, 595.
Baane (Francina), 286—8.
Baar, amptman, 131.
————, bannerij, 527 (*n.* 2).
Baerdeghem, leengoed, 528.
Baarderadeel [1], baljuwschap, 262.
Baarl (De), havezate, 654.
Baesweiler, slag, 636.
Baetsvoort, *zie* Bosvoort.
Babiloniënbroek, heerl., 97 (*n.* 4).
Bach (Joh. Sebastian), † 1750, — O.
Badajoz (Badia), 598.
Baden, erfgroothertog, 201.
Baflo, 197.
Bahia, Braziliaansch, O.
Bajovaren, 477.
B a k h u i s, goed, 405 (*Nm*).
Bakker (Jan de), martelaar, 288.
Baldewijn II, — 397.

[1] Bauwerderadeel. Baard = Bawerd, Bauwerd.

Balgooi, edelhuis, 131 (*n.* 3.)
———, heerl., 671 (*n.* 4).
Balinasloe, burggrp, 459.
Balk, Waalsch pred., 369, 70.
B a l s i g l i a (D e), gedenkfeest, 437.
Balveren, tiende, wyer, 207.
Bank en bankbiljetten (Eerste) in Europa, P.
Bannerijen, 503 (*n.* 2), 27 (*n.* 2).
Bantam, keizerlijk-gevolmachtigde, 190 (*n.* 2).
Barcelona, ingenomen, 344 (*Pn*).
———, *zie* Bank.
Barendrecht, heerl., 322.
Bargebuhr, Herv. kerk, Beschrijv., 555 (*n.*).
Barlheze (De), naamsreden, 475, 576.
Barneveld, heide-ontginning, 516.
———, pred., 12.
Baronieën, 503 (*n.* 2), 27 (*n.* 2).
Barradeel, baljuwschap, 262.
———, Oudheidk. Aantt., 290, 1.
———, Predikantenlijst, 290.
Bartas' Wercken, 240.
Basses, heerl., 449, 50.
Basso(e)ra, opperhoofd, 675.
Batavia, Genootschap, Catal., 278, 80.
———, modderbank, 603.
Batavien" (»Oudt), auteurs en uitgaven, 591.
Batavieren, naamsoorsprong, 361.
Batenburg, 615.
———, pred., 373.
Batmen, pred., 401 (*n.* 3).
Baudelo, abdij, 478 (*HS.*).
Baudries, heerl., 453.
Bausonnière (La), heerl., 449, 50.
Bautersem, heerl., 626, 8, 9, 30 (*n.* 2).
Beaufort, naamsreden, 210.
Beaulaincourt, graafschap, 632 (*n.*).
Beaurepaire, heerl., 630.
Beaussart, heerl., 450.
B(e)auvechain (Z.-Brabant), landhoeve, 569, 70.
Bedevaarten, 164.
Bedum, pred., 5.
Beek, heerl., 124.
Beek, *zie* Aarle.
Beek en Donk (N.-Brab.), heerl., 53, 4.
Beek en Ubbergen, pred., 400.
Beekbergen, pred., 117 (vgl. *Nav.* XXIX, 475).
Beeldhouwers, 203, 650, G.
Beers (Jan v.), H.
Beersel, 383.
———, heerl., 630.
——— -*Bergh*, 632.
Beerschoten, vermaakt, G.
Beesd, veerstad, 144.
Beffe, naamsbeteekenis, 210.
Bhegvor, stroom, 230 (*Nm*).
Beijeren, naam, 477.
———, wapen, 257.
———, hertog a° 1584, — 609.
———, Jan, 208.
———, Maximiliaan Marie, 631.
———, Otto, 502.
———, Sabina, 330.
Beilen, pred., 402.
Beilstein, heerl., 323, 441.
B e c k e n s w e e r t, 514 (*n.* 4).
B e k e s h o v e d e, 396.
B e c k e v o i r t, 514 (*n.* 4).
Beirendrecht, heerl., 387 (*n.* 2), 527.
Beldershoek, *Beldert*, 146.
Belfort (Het), tijdschrift, 355.
België, »Antiquitates", 353.
———, Inkwisitie en Hervorming, 556.
———, naamsreden, 364.
———, Stevenisten, 140, 1.
———, tocht a° 1667, — 150 (*Pn*).
———, volkstaal, B.
———, *zie* Borgondisch (e kreits), de noot.
Belgrado, veroverd a° 1789, — 498 (*n.* 1).
Bellamy (Jac.), Litteratuur, 93, 415.
———, » » 100ste sterfdag, 286, 7.
Bellard, Belder, buurt, 146 (*Nm*), 298 (*n.* 2).
Bellencourt, heerl., 630.
Bellingeweer, eed, 328 (*n.* 2).
Bemmel, *den Brijllee*, 653.
———, *Bronkhorst*, 193.

Bemmel, heerenhuis, veiling, 193.
———, protocol, 434.
———, R.-Kathol. statie, 193.
———, veer op Nijmegen, 193.
Bennekom, naams-oorsprong, 105 (*n.*).
———, ridderhofstad, 135 (*n.* 1).
Benzoni, 166.
Bentheim, Geschied., 162.
———, pred., 373.
Berbice, graafschap, plantages, 185.
———, plantage Deutinchem, 142.
Berendonk, naamsreden [1]), 635.
B e r e s i n a (D e), brug gelegd, 191.
Berg, Geschichtsverein, 208.
———, *zie* Heerenberg('s-).
Bergaigne, R.
Bergeyck, graafschap, 633.
Bergh, *zie* Beersel.
Berchem (O.-Vlaand.), heerl., 508 (*n.* 1), 9, 10.
———, St. Agatha (Z.-Brab.), schepenschap, 565.
Bergen, heerl., 95 (*n.* 2).
——— (Henegouwen), Ste Waudru, [571.
——— (Noorw.), Havenschenderij, 90.
Bergen-op-Zoom, merkwaardige beker, 517.
———, beleg a° 1622, — 624. — a° 1741, — 498.
———, gouverneur a° 1570, — 161 (*n.* 2).
———, commandant a° 1631, — 4.
———, pred., 24.
———, schoolmeester, vóór 1648, — 412.
Bergharen, opgerichtsdagen, 641.
Bergzabern, mijnwerkersfeest, 13.
Bergum, 634.
Berlaar, heerl., 383, 92, 633 (*n.* 4).
———, Beschrijving, 526—8.
———, gemeentezegels, 528.
———, naam, 526.
Berlaar, oud-pastoor, 528.
Berlaymont (Karel v.), 348 (*Pn*).
Berlijn, verbintenis-verdrag a° 1788, — 203.
Berlikum, 671.
———, Oudheden, havenplaats, 617.
Bernard (Sieur), 350, 1. (Vgl. *Nav.* XXXVIII, 279).
Berzée, heerl., 630.
B e r t h o u t h o f (D e), 562.
Bethlehem, Geschiedbron(nen), 396.
———, klooster-Archief, 233.
———, mondgesprek, 544 (*n.*).
———, proosten, 234.
———, wijdingen, enz., 397.
Béthune, Numismatique, 85.
Betuwe, voormalige grenzen, 577.
———, naamsreden, 598—600.
Beuningen, pred., 612.
Beusichem, landerijen, 337.
Bevecom, *zie* B(e)auvechain.
Beveland (**Zuid-**), dialekt, 175.
Bevermeer (**De**), naamsreden, 212.
Beverweert, heerl., 75 (*n.* 1), 210.
Beverwijk, heerl., 75 (*n.* 1).
Bevesier, zeeslag, 283 (*Pn*).
Bevoort, adellijk huis, 210.
Biben, 212.
Biberich [2]), slot, 201, 12 (*n.* 1, *Nm*), 357 (*Nm*).
Bidden, *zie* Jagertaal, St. Cornelis.
B y d r i e b e e k, naamsreden, 297.
Bier, brouwen, 412.
———, *zie* Macaronicum.
Bi(e)rstein (Keur-Hessen), *zie* Isenburg.
Biervliet, gilden, rederijkerskamer, 638, 9.
Bijenkorf der Roomsche Kerk" (»De), 553, 4 (*n.*).
Bijgeloof, 365.
Biland (**Den**), heerl., 232 (*n.*).
Bylandt (v.), geslachtsoorsprong, 232 (*n.*).
Bilderdijk (Mr. Wm), 34.
——— » en Kumpel, 72 (*n.* 1).

[1]) Vgl. nog Bähren *of* Beraun, Morav. stad, kreits Olmutz. Beraun(ka) is zelfs een riviernaam (Boheme). [2]) niet, Biebrich.

Bilderdijk (Mr. Wm) en Tydeman, Briefwisseling, 72 (*n.* 4).
Bilt (De), 96 (*n.* 3).
Binchois, 355.
Biron, *zie* Lauzun.
Byzantijnsch Muntwezen, 407.
———— strafrecht, 659.
Byzantijnsche twisten, 659, 60.
Byzantinisme, 658—60.
Blaeu (Joan), 40.
Blankenberge, dialekt, 175.
Blarikum, pred., 192, 488 (Rob. Alberth.).
Blasenburg, ridderhofstad, 252.
Bled (Victor du), 141.
Blitterswijk, heerl., 144.
Blokland, heerl., 95 (vgl. *Nav.* XXXIX, 642, noot 4).
Board of trade, 543.
Bodeghem St. Martin, heerl., 629.
Bodegraven, fort, 149.
Boekhorstenburg, havezate, 247 (*n.* 1).
Boekwezendag, 593.
Bo(e)lestein, hofstad, 441.
Boendael, heerl., 515.
Boerhave (Herman), Lofrede, Portret, 590.
Boevenklok, 406.
Bogaardvinken, 228, 355.
Boheme, stijl, 427.
————, Frederik, gouverneur, 92 (*n.*).
————, Karel, 501.
Bohémien de Paris, 427.
Bois-au-Veil, heerl., 450.
Boxtel, heerl., 581.
Boksum, leengoed, 262.
Bockum, pred., 612.
Bolga(ren), 362 (*n.*).
Bolsward, 257.
————, ambochtheerscip, 258.
Bommel, Hang(h), 147.
Bommelerwaard, eerste landrecht, 577.
Bommen-Berend, *zie* v. Galen.
Bonheijden, 383.
Bonheijden, gericht, 384.
————. heerl., 386, 8, 9, 91.
Bonifacius VI, — 76.
Boogschutters (Behendige), F.
Boone (Jacob), aartsbisschop, 117.
Borellus (Dr. Petrus, 85, 6 (*n.*).
Borgelermarke, 51.
Borgharen, *zie* Bergharen.
Borgondië, Filips de Goede, 165, 83, 447 (*n.* 2).
————, Karel, 137, 95, 325.
————, Maximiliaan, 165, 447.
————, Maria, 448.
Borgondisch kruis, kreits [1]), rijk, vuurslag, 165.
Borkelo, heerl., 479 (*n.*).
Borneo, 543.
Bornival, baronie, 506.
Bornwerd, baljuwschap, 264.
Bosniaken, naam, 600.
Bosvoort, hoeve, 403 (*n.*).
Boswell (James) [2]), S.
Botnia-state, 311 (*n.* 1).
Bottestein, ridderhofstad, 67.
Boudewijn van Avignon, 443 (*n.*).
Bouchout, 504, 5, 9, 10 (*n.* 4).
Bouflers (Louis François hertog van), maarschalk van Frankrijk († 1711), 512.
Boulanger (Generaal), 228.
Bourbons (Nederl.), 13, 202.
Bourignon (Ant.), Praedictio, 443 (*n.*).
Bouwel, heerl., 508 (*n.* 5), 10, 5.
Braemberch (Den), 112.
Brabançon (Armorial), 528, 9.
Brabant, kanselier, 515 (*n.* 2).
————, vluchtelingen, 552.
————, wapenkaarten, 520.
————, Maximiliaan I, — 447.
————, Wenceslaus, 502, 636.
Brakel, heerl., 251 (*n.* 2).
———— (Den), te Rijswijk (Geld.), 58.
Brandenburg, Karel Aemilius, 25 (*Pn*).

[1]) Eene der tien kreitsen, waarin het Duitsche rijk verdeeld was, bij den vrede van Luneville (1801) aan Frankrijk afgestaan, en thans grootendeels tot België behoorend.
[2]) Dr. Sam. Johnson's biograaf, † 1795.

Brandenburg, markgraaf Lodewijk, 502.
———, keurvorstin Louise, 25, 149 (*Pn*).
———, *zie* Pruissen.
Brandsenburg, heerl., 95, 473.
Brantôme, heerl., 32.
Brazilië, hout, 77.
———, petun, 167.
———, republiek, O.
———, vlag, O.
———, Maximiliaan, O.
———, don Pedro, O.
———, *zie* Maurits.
Breda, baronie, 42.
———, bestuurder der Latijnsche school, 297.
———, pastoor, 502 (*Gr.*).
———, vestbrief, 371.
———, (België), heerl., 388.
Bredenhorst, heerl., 648 (*n.* 7).
Bredevoort, a° 1284, — 69.
———, pred., 400 (*n.* 2).
Breede, 6.
Bremen, bisdom, 1. — Aartsbisdom, 326.
———, aartsstift, 326 (*n.* 4), 97.
Bretzenheim, heerl., 596* (*Nm*).
Breugel (P. Pzn, of de helsche), 354.
Breukelen, 198.
B r e u l (D e), B r e v i l, naamsreden, 653.
Brieler (**Den**), landgoed, 124, 653 (*n.*, *Nm*).
Brielle, inneming, 634.
———, Correctieboek, 519.
———, naam, 653.
———, visscherij, 484.
Brig, naam, 359 (*n.*).
Brijghem, polders, 505.
Brijllee (**De**), 653.
Brinckerinck [1] (Johan), 2, 65.
Broechem, heerl., 442, 561, 9 (*n.* 4), 71.
———, cijns-registers, 446 (*n.*).
Broelij (**Den**), 653.
B r o h l d a l, 653.
Brol (**De**), state, 260, 653.
Brongersma (Titia), 330, 551.
Bronkhorst, bannerij, 527 (*n.* 2).
Bronkhorsten-partij, 478.
Brott-Win, 644.
Bruëlis, Bruwelis ('t Huys te) [2], 287, 654.
Brugge, »Kerkhervorming", 197 (*n.*).
———, naam, 359 (*n.*), 483.
Brugman (Joh^s), Leven, 109.
Bruhl (**De**), **Brul** (**Den**) [3], **Bru**(**y**)**elle**, naamsbeteekenis, 653, 4.
Brummen, ambt, 332.
———, pred., 184.
Brunswijk, hertog a° 1750—84, — 160 (*Bio.*)
———-**Luneburg**, Christoph, 326.
———, Christ. Lodewijk, 88.
———, Ernest August, keurvorst, 341 (*Pn.*)
———-**Wolfenbuttel**, 644.
Brussel (en omstreken), Beschrijving, 385 (*n.* 3), 529, 65, 9 (*n.* 2).
———, »Basilica", 386 (*n.* 2).
———, *Anspachsboulevard*, 676.
———, burggraaf, 513, 5, 64.
———, Franciskaner-kerk, 627.
———, *Isabella-straat*, huis met toren, 569, 73.
Joeden trappen, 505.
———, *den Cleijts*, 574.
———, kloosters, 272, 3, 383.
———, Kon. museum, 161.
———, N.-Dame de la Chapelle, 512.

[1]) De gesl. Brinkerink bestaat nog, te Twisk. Aldaar thans een pred. van dien naam.
[2]) begin 19de eeuw gesloopt slot te Kapelle in Z.-Beveland. „Of dit slot den naam gegeven of ontleend heeft aan het aanzienl. gesl. Bruelis, dat verwant was aan het Henegouwsche Huis, is onzeker", zegt Nom. Geogr. Neerl. II, 6.
[3]) Over den Bruel of Bruil tusschen Zeist en Driebergen, zie „Tegenw. Staat van Utrecht" (XXII) XII (a° 1772), bl. 352.

Brussel, Rekenkamer, 564—7, 72, 3.
_______, St. Elizabeths-klooster, 568.
_______, Sainte Gudule, 308, 11, 69.— Grafschrift, altaar met triptiek, enz., 160 (*n.*), 2, 386.
_______, Saint-Nicolas, 387.
_______, Saint-Sacrement de Miracle, Histoire, 84, 151. — 300-jarig jubilé, 151 (*Pn*).
_______, Schepenlijsten, 529.
_______, straatgevecht, 188.
_______, *Terarken*, stichting, 308.
_______, Waalsch pred., 676.
_______, *zie* Waterloo (leeuw).
Buda, St. Elizabeth, 468.
Buelsteyn, *zie* Beilstein.
Bhugwar, *zie* Bhegvor.
Buysinghen, heerl., 515.
Bukhorst (Den), voormalig kasteel, 13.
B u x h o v e d e, Buxtehude, prov. Concilie, 326, 96.
Bunde, 126.
Buren, verstrooid archief, 194.
______, begraafplaats van Maria v. Nassau? 193, 4, 331.
______, gericht, 350.
______, kastellein, 251.
______, kerk gerestaureerd, 194.
______, naam, 358.
______, pred., 194.
______, prinslijke goederen, 250.
______, weeshuis, 194.
B u r g b r o h l, 653.
Burcht, heerl., 647 (*n.* 2).
Burgwalle, huis, 551.
Burgwerd, heerl., 258.
B u s e r m a t e, 570.
Buskruit, 564, 7. *Zie* Steenborgerweert.

Caesar (Julius), 235 (*n.*).
Caesarius, 68.
C a e s a r s b e r g (D e), 403 (*n.*).
Ceylon, 611, 69.
Celle, stempelsnijder, 341.
Celles, *zie* Pont-à-Celles.
Chalcedon, bloem, lychnis, 652.
Champes, heerl., 387 (*n.* 1).
Charleroi, beleg opgebroken, 275 (*Pn*).
Chassé (David Hendrik bn [1]), 188.
Chattam, tocht, 91 (*Pn*).
Chavigny, heerl., 449, 50.
Cherusken, 361.
Chevreuse, heerl., 450.
Chiari, Chieri, Chiers, naam, 421 (*n.*).
Chillou (Le), heerl., 449, 50.
China, banknoten, P.
______ Ming-dynastie, P.
______ (Gedachten over), N.
Chinezen (Gepromoveerde), gekerstend, 33.
______, *zie* Oost-Indië.
Chiny, heerl., 389.
Cicignon, 90.
Cyperaceeën, 535.
Cyprine, *zie* Porphyre.
C i r k w e r u m, naamsreden, 658.
C i s o n i u m, klooster, 27, 8.
Cisterciënsers, 465 (*n.*).

Daele (Ten), heerl., 631.
Daelhem, 626.
Daalhuizon, landgoed, 97 (*n.* 6).
Dadizeele, heerl., 630 (*n.* 3).
Dagon, heerl., 557.
Dagteekening a° 1765, — 78.
Dale (Ten), hoeve, 385.
Dalem, heerl., beleeningen, 272.
Dalen, graafschap, 405.
Dambrugge, heerl., 573.
Damiette, kruistocht, 382.
D a n (n) e m o r a, kerspel, 480 (*n.* 2).
D a n e v i r k e (- w e r k), 463.
Dankate (Het), naamsreden, 359, 60.
Dantumadeel, baljuwschap, 261, 617, 8.
__________, oude naam, 394.

[1]) Zie „Ter nagedachtenis" van hem een uitnemend levensbericht in Geld. Volksalmanak 1883 bl. 90 vg., van H. M. Werner.

Dantumawoude, pred., 5.
Darmesteter (A. en J.), taalgeleerden enz., Q, R, S.
D a t h a r, landgoed, 41.
Dedem, bp, 231.
Deekelo (Oost-), 102.
Deersheim, heerl., 198.
Deest, bp, goed, hof, weerd, 194, 231 (*Nm*), 396.
Deil, gericht, 491 (*n.*).
_____, schepenbank opgericht, 577.
Deynze, gouverneur, 624.
D e k e m a -veenkampje, 320.
_____ -state, 95.
Delden (Overijsel), pred, 402.
_____ (Grp Zutfen), 545 (*n.* 2).
Delfzijl, pred., 222.
Delfshaven, pred., 401 (*n.* 6).
Delft, Beschrijving, 82, 122 (*n.* 1).
_____, bijbel a° 1477, — 179.
_____, »Halve Maan", 472 (*n* 9).
_____, haring-ordonnantie, 177.
_____, lakenrederij, 82.
_____, pred, 401. — Remonstr., 580.
_____, wapenborden, Beschrijv., 181.
D e l i a n e n, hofstad, 66 (*n.* 1).
Delwijnen, naamsreden, 39.
Demen, zie Dedem.
Demerary, 191.
Democraten" (»De) a° 1796/7, — 93.
Dendermonde, 626.
Denekamp, *Sijngraven*, 148.
Denemarken, marine, koopvaardijschip Vigilantie, 186.
_____, naam, 480 (*n.* 2).
_____, vikings, 359, 60, 480 (*n.* 2).
_____, vluchtelingen, 552.
_____, Christiaan V vóór Hamburg, H.
_____, Frederik III, commissaris, 152 (*Pn*).
Derby, naamsoorsprong, 360, 476.
Descartes (René), spotpenning, 21, 2.
Deurhoff (Wm), als Spinozist, 591.
Deurne, geneesheer a° 1715, — 413.
_____, Protestantisme, 413.
Deurne, R.-Kathol. gemeente, Beschrijv., 413.
Deutz, varianten, 231.
Deventer, *Aernt-Meijershuis*, 212.
_____, Athenaeum, 408 (*n.* 2).
_____, bloedvaandel, 404.
_____. heidens, 459.
_____, kerspel van O.-L.-Vr., 51.
_____, kerspelen-richter, 215.
_____, Meester-Geertshuis, 65.
_____, *Meijerinkshuis*, *Meijershof*, 212.
_____, misgeboorte, L.
_____, munten, muntrecht, 407.
_____, noodmunten, 153.
_____, Noordenbergerpoort, reempte, 143.
_____, *Polstraat*, 104 (*n.* 1, *Nm*).
_____, pred., 8, 400.
_____, prof., 374.
_____, *Schoenouer*, 145.
_____, St. Lebuinus-kerk, 634.
_____, Stakeldertoren, 143.
_____, studentenleus, 408.
_____, *de Teuge*, 145.
_____, tolrecht, 407.
_____, huis Vreden, 463 (*n.*).
_____, nieuw wapen verleend, 604
_____, *zie* Dood.
Diaz, president, O.
Didam, naamsbeteekenis, 231, 2.
_____, oude havezate, 654.
Dieden, naamsoorsprong, 231.
Dieghem, heerl., 511, 5.
Diepenheim, kasteel-stichting, 405.
Diepenveen, 471 (*n.* 11). *Zie* Ter Hunnep.
Dieren, Hank, 147.
_____, pred., 401, 2.
D i e r k i n s d r e v e, naamsreden, 40, 236.
Diermen, 360 (*n.* 1, *Nm*).
Dieze, afsluiting, 352.
_____, naam, 230.
Diest, oude naam, 229.
_____, heerl., 388.
Dieten, *zie* Dieden
Dietz, naamsreden, 231.
_____, grp. 323, 648 (*n.* 11).

Digena, fluvius, 231.
Dichteren, bp, 403.
Dichteressen, 286—8, 330, 551.
Dichteressen (Engelsche), R.
———— (Grieksche), 525.
Dichters, 8, 9, 10, 20, 1, 6, 7, 30, 87, 9, 94, 152, 3, 5, 79, 218, 86—8, 415, 96 (*n.*), 539, 87, 9, 90, 1, 634, 51, H. *Zie* Oudemans' Bijdrage, Nalezing, passim.
———— (Friesche), 518.
———— (Tooneel-), 162, 3, 298.
———— (Duitsche), 414, 5.
———— (Fransche), 31, 464.
———— (Grieksche), 460, 525.
———— (Latijnsche), 290, 464, L, M.
———— (Russische), 199.
Dijon, 370.
Dickeningen, klr, kelweerder, 465 (*Nm*).
Dillingen, grp, 199.
Dinksperlo, pred., 402.
Dinteloord, pred., 254.
Dio Cassius, 598.
Dioli, 419.
Diosna, 231.
Diramme, 360 (*n.* 1).
Dispargum, 229.
Dissina, 231.
Ditmarschen, 234 (*n.* 2), 326.
Dividivi, verwplant, T.
Dodakerk, heerl., 257.
Doddendaal, huis, 207.
Dodewaard, oude gesteldheid, naam, 234.
Dodingweerde, goed, 233.
Doerebout, 652.
Does, klooster, 230.
Doesburg, naamsreden, 229.
————, hanzestad, 403.
————, kalender, 229.
————, pred., 399, 400.
————, procedure a° 1640, — 130 (*n.* 5).
————, verdrag a° 1481, — 544 (*n*).
————, weezenhuisgesticht, 301 (*n.* 1).
————, zand, 337.
Doezebout, 534, 652.
Doetinchem, Beschrijving, 14, 544 (*n.*).
————, Geschiedbronnen 396.
————, bona *Ape*, 335.
————, Bijslag, 14.
————, bloedvaandel, 404.
————, boerderij, 143.
————, brand, 398, 403.
————, dialekt, 403, 4.
————, gildemeesters, 398 (*n.* 3).
————, handel, hanze, 403.
————, de Holtkamp, 133 (*n.* 1).
————, huizen a° 1829, — 146 (*n.* 1.)
————, kerk, vicarieën, 135 (*n.* 2), 397.
————, klokken, 398.
————, Latijnsche school, 398.
————, Luthersche gemeente 402.
————, naam, 233, 4.
————, orgelisten, 398.
————, plantage Deutinchem, 142.
————, poorten, 132 (*n.* 2), 397,
————, pred., 14, 133 (*n.* 1), 233 (*n.* 1), 561.
————, pred.-lijst, 398—402.
————, procedure a° 1640,— 130 (*n.* 5).
————, putgeld, 466.
————, raadhuis gevangenis, 142.
————, Reformatie, 398.
————, Schependom, 133 (*n.* 1),
————, Schepenlijst, 561.
————, schutterij, 129 (*n.* 1).
————, klr *Sion*, 133 (*n.* 1), 297 (*n.*), 544—6.
————, stadsheide, 403.
————, stads-privilege, 545 (*n.* 1).
————, stichtingen, 404.
————, veepest, 401 (*n.* 1).
————, hooge waterstand, 14.
———— (**Ambt-**), 132 (*n.* 2).
———— » , buurschappen, 403, 4.
———— » , veengrond, 403.
———— » , *zie* Bethlehem.
Doggenhout, kasteel, 332.

Doggersbank, slag, 586.
Dokkum, a° 1398, 1400, 261—3.
———, huis Benthem, 206.
———, *Ee*, 536.
———, pred., 412 (*n.* 1).
———, slot, 271.
Doccumanus (Reijnerus), Manuscript, 70.
Dola (De), 419.
Domburg, weggeschonken, 668 (*n.* 1).
Dommelen, heerl., 563.
Dondenfort, heerl., 391.
Dongeradeel, baljuwschap enz., 261.
Doniawerstal, oude naam, 618.
Donk, *zie* Beek.
Donkersloot (Dr. N. B.), *zie* Geslachten, op den naam, de noot.
Don Quichotte, 397 (*n.*).
Dood (De)[1]), uitspanningsplaats, 232.
Doode Zee (De), J.
Doopsgezinden, 30, 375, N.
———, Geschied., 643.
Doorn (Den), heerl., 97 (*n.* 9).
Doornik, ingenomen, 150 (*Pn.*).
———, Geneal. Aantt., 222, 320.
Doornspijk, 479.
Dordrecht, Beschrijv., 283.
———, Gedenkboek, 494.
———, hospitaal, 554 (*n.*)
———, lakenrederij, 82.
———, maagd, zie hier beneden, bij Stedemaagd.
———, pred., 192, 488 (R. Alberth.).
———, Synode, president, 71.
———, zeilmakerij, 120.
———, wapenkaarten der vroedschap enz., 494 (*n.* 1).
Dorènwerd, heerl., 136, 8.
Doressen (Jan Phils.), monument, H.
Dormael, burggrp, 626.
Dorp, heerl, 323.
Dortmund, naam, 299.
Dost, stroom, 230.
Douay [Dou(e), Doe], naamsreden, 232.
Douay, universiteit, 390 (*n.* 1).
Douma-state, gesloopt, 303.
Dreischor, Dijkwater, haventje, 146.
———, naam, 298*.
——— (Land van), 148.
——— » », vierschaar, 298.
Drempt, pred., 117 (vgl. *Nav.* XXIX, 475).
Drente, ontgraven tumulus, 517.
Dreux, burggrp, 450.
Dreumel, gemaal, 208.
———, grafteeken, S.
———, havezate, 576.
———, naam, 298.
Drie, naam, oudheden, 296, 7.
Drieberg, grafheuvels enz., 296.
Driebergen, naamsreden, 297.
———, belvedère, G.
Driedistel, 294 (*n.* 1).
Driehuizen, naamsreden, 296 (*n.* 2.).
Driel, pred., 12, 79.
Driescharus, *zie* Zovitius.
Driezum, heerl., 258.
———, pred., 5.
Driewielers, *zie* Vélocipèdes.
Drimmelen, naam, 298.
Dronrijp, heerl., 262.
Droogscheerders, 68.
———, Synode, 82.
Drost[2])-ambt, 81, 2.
Drusus-burcht, 229.
Dubbeldam (Oud-), 95.
Duffel, bannerij, 382, 503 (*n.* 2), 11, 5 (*n.* 2, *Beschr.*).
Duimpjes, 37, 228.
Duinkerken, ingenomen, 89 (*Pn.*).
Duys, Duesche (De), erven, 230.
Duisbergen, buurt, 229.
Duisburg, naamsbeteekenis, 229.
———, prof., 606.
Duiz, *zie* Deutz.
Duist (of Duits), 231.
Duyst (Ter), hof, 633.

[1]) Insgelijks te Made een polder; terwijl Dinter eene buurt Doodenhoek heeft.
[2]) Te Warnsveld ligt de Drosterijbrug.

Duitsche Huis, 183, 322, 82, 6 (*n.* 2), 7 (*n.* 2).
———— Huis, naamsreden, 235 (*n.*).
Duitschland, Adel, Handbuch, 529—32.
————, blauwjassen, 38.
————, naamsbeteekenis, 234, 5.
———— (*Hoog-* en *Neder-*), 235.
————, Augusta, 201.
————, Frederik III, — 121 (*n.* 2).
————, Hendrik II, — 381. — munten, 407.
————, Karel IV, — 501.
————, Lodewijk de Vrome, 1.
————, Maximiliaan I, *zie* Oostenrijk.
————, Otto I, gracht, 483.
————, Rudolf I, — 640.
————, » II, — 551.
————, Sigismund, 121 (*n.* 2).
————, Wilhelm I, kleinzoon, 201.
Duijvel (Den Hogen), 104 (*n.* 1).
Dukenburg (**De**), heeren, 137—9 (*Nm*), 325, 6.
Duncanus (Mart.), Geschrift, 649.
Dunlo, burggrp, 459.
Dunninge, goed, 465 (*n.*).
Dürer (Albr.), 297*.
Dusseldonk (De), 412 (*n.* 3).
Duvenee, heerl., 647 (*n.* 2).

Eboracum, *zie* York.
Eburonen [1]), 532.
Ede, heide-ontginning, 517.
Edegem, heerl, 563.
E(a)dwin, 15, 143.
Edinburgh, naamsreden, 15, 143.
Ee of **Ea**, naamsbeteekenis, 536.
Eed zweren op de haarvlecht, E.
Ee(de) (De), water, 41.
Eede (De), gemeente-oorsprong, 404, 5*.
Eefde, bp, 338, 40 (*Nm*).
Eeckeren, 453.
Eelde, 97 (*n.* 8).
Eelde, huizing, 224 (*n.* 2).
————, pred., 223.
Eeltink, landhoeve, 398 (*n.* 1).
Een, naam, 293.
Eenum, pred., 5.
Efemeriden (Geograf.), 420, 587.
Egge, 229 (*n.* 3).
Egypte (Cleyn-), hertog of Coninc, 459.
Echteld, adellijk huis, 4 (26 Aug.), 64.
————, *zie* Eijerweerd, de noot.
Echten (Friesl.), baljuwschap, 264.
———— » , doezebout, 534, 5.
Echternach, naamsreden, 340.
Ehse (De), heerl., 94, 648 (*n.* 8).
Eiderganzen, 38.
Eidewerd, huizing, 156.
Eijerweerd (Den) [2]), 144.
Eindhoven, pred., 399.
Eijsden, pred., 12.
Eysinghen, heerl., 515.
Ek-en-Wiel, *Apenstert*, naamsreden, 334—40.
————, gericht, 349.
————, haardplaat, 416.
————, heerl., 64, 249 (*n.* 3), 333.
————, *Jorde*, 417.
————, kasteel verwoest, 478.
————, kerkzerk, 245 (*n.* 5).
Ecce Homo, 650.
Exiensis (Civitas), 617.
Eksmorra, leengoed, 262.
Elburg, 358 (*Nm*).
————, Gerichtsboeken, 662.
Elden, pastoor, 136.
————, tiende, wyer, 207.
Elderen, baronie, 4.
Elizabeth-Pol, oude naam, 422.
Elissem, *Elixem*, heerl., 626—8 (grp) —32.
Elkerzee, 296 (*n.* 1, *Nm*).
Elsasz, *zie* Roesselmann.

[1]) Belgische volksstam; hunne stad was Leodium (Luik).
[2]) In 1424 is sprake van tienden van Oijerweerde te Echteld (Geld. Leenregr in *Nav.* XVII 123a). Aldaar vindt men heden perceelen Eijerkamp en Eijerland. En Ooi is er eene buurschap.

Elspeet, de zeven oude erven, 117 (*n.* 2).
Elst, proost, 379.
Elten, Memoriebeek, 215, 94 (*n.* 5).
Eltingen, 478.
Elven, baronie, 507.
E l w o (= Hellouw), kasteel, 577.
Emden, 6 (*n.* 1).
———, Beschrijving 551.
———, Jubel-Predigt, 555.
———, keizerlijk heraut, 122 (*n.*).
———, moederkerk, 556.
———, opstand, 551.
———, pred., 6, 7, 8, 551, 5.
———, Synode, 556.
———, Supplieken, 556.
———, vluchtelingen, 552, 5, 6.
———, Waalsche kerk, 553—5.
Emelaar, bouwplaats, 1 (*Nm*).
Emmeklaar, 1.
Emmerik, Beschrijving, 396.
Ems, 139.
Endegeest, heerl., 503.
Engeland, Denen, 359, 476.
————, Folklore-Society, K.
————, Guide to English Coins, 24.
————, Common Wealth, 23.
————, Magna Charta, 281, 2 (*Pn*).
————, vluchtelingen, 552.
————, *zie* Albany, 's-Gravenhage (Verdrag), Londen, Het Loo, Nieuw Engeland.
————, Eduard VI, — 554 (*n.*).
————, Elizabeth, 119, 552, 3 (*n.* 2).
————, Jacobus I, — 503.
————, » II, — 281, 2.
————, Jan-zonder-land, 281.
————, Karel II, penningen, 87, 90, 153, 218, 83.
————, Catharina, 88 (*Pn*).
————, Margaretha, 281.
————, Maria, 446 (huwelijk), 552, 4.
————, » , 87 (*Pn*), 342 (*Pn*).
————, Richard II, — 264.
————, Victoria, 200, 595, H.
————, *zie* Willem III (Prins).
————, *zie* Albany.
E n g e l a n d, in Mastenbroek, 1.
Engelen, heerl., 96 (*n.* 2).
Engelsche tuinen, 98.
Engeweer, -*wier*, 332 (*Nm*).
E n c a r t a c i o n e n (L o s), verdeeling, 639.
Enkhuizen, 208.
————, Croniek, 559.
————, lakenrederij, 82.
————, schutterij a° 1673, — 217, 8 (*Pn*).
————, Zuiderkerk, 609.
————, wapenkaart, 559.
E n k w e e r d (D e n), 332.
E n p a n r a g a, heerl., 258.
Epe, naamsreden, 338, 40.
——, ambt, 516.
——, heerenhuis, 654, 5.
Eppegem, 161.
Eppensen, naamsreden, 597.
Epternach, *zie* Echternach.
Erfkamerlingschap, gehucht, 461.
Erk, *Erkelens*, 641.
Ermelo, 321 (*n.*).
Erpach, Schenkin, 461.
Erps, heerl., 384, 6.
Erpt, heerl., 319.
Esbatement-spelen, 638.
Ezinge, 311.
———, pred., 7, 8.
———, redgerrecht of clauw, 312 (*n.* 1).
Ezumazijl, slot, 271.
Essen, buurschap, 516.
Eu, graaf, O.
Eugenius (Prins), Spaansche ruiters, 36.
E u s u m r a g a, heerl., 258.
Evangelische Gezangen, dichters, 94, 7 (*n.* 6)
Everdingen, vernieuwde kerk, en pred., 12.
————, pastoor, 280.
Eversberg, heerl., 616.
E v e r t s - g o e d (H e i n r i c k-), 182.
Ewijk, oude wyer, 208.
———, *zie* Beuningen.

Fahne (A.), genealoog, 532.

Fairfax (Thomas lord), satyrieke medaille, 24.
Facuwez, heerl., kasteel, 572 (*n.* 2), 4.
Falconenses nobiles, 509 (*n.* 4), 74.
Farmsum, huis, heerl., 61, 97 (*n.* 8), 364 (*n.*), B.
————, schoolmeester, B, D.
Fasciculus Temporum, uitgave, 353, 469, 70.
F a u q u e m o n t, 626.
Feerwerd, heerl., 311, 2.
————, collator, 313.
————, pred., 5.
————, rechtstoel, heerden, 312 (*n* 1).
Pheniciërs, 171.
Ferda, 462.
Féreire, hertog, 676.
Ferwerd, heerl., 259.
Ferwerderadeel, baljuwschap, 261.
Fidèles de la Petite Eglise, 140.
Philadelphia, 190.
————, Academy of the New Church, 593.
Fillis, 286—8.
Finistère (Kaap), 190.
Finland, Adels-Kalender, 675.
————, baron, 498 (*n.* 2).
Firdgum, pred., 290.
Flaarsum (Flansum), state, 269.
Flink (Govert), Levensbeschr., 88 (*Pn*), *Ged.*).
Florestein, edelhuizen, 131.
Florida, petun, 167.
Floris ende Blanchefloer, 304.
Folklore, vrouwlijk, of onzijdig, 539—41.
———— in Engeland, K.
Fontaine, heerl., 445, 8.
Formosus, paus, 76.
Fortificatiemeesters, *zie* Ingenieurs.
Fourquevaux, heerl., 32.
Fraem, heerl., huis, 428, 665.
Franche-Comté, veroverd, 151 (*Pn*), 218 (*Pn*).
Franeker, heerl., 263, 393
Franeker, marktplein, 653.
————, universiteit, Declaratoir a⁰ 1787, — 93, 4.
————, Waalsch pred., 370, 605.
Franekeradeel, baljuwschap, 262.
————, Oudheidk. Aantt, 290.
————, Predikanten-Lijst, 290.
Frankrijk, Geschied., 202.
————, gardes d'honneur, 289.
————, grens van 't Roomsche Rijk, 483.
————, Capetingers, 202.
————, Kerkhervorming, 202, 552.
————, contrabande ingevoerd, 76—8
————, modebuiken, P.
————, pruikendracht, 34, L.
————, Revolutie, »Slachtoffers en Helden", 34.
————, Stevenisten, 140.
————, tabak ingevoerd, 167.
————, tournures, P.
————, vluchtelingen, 552.
————, Philippe François, 350 (*Pn*).
————, Frans I, — 31, 145 (*n.* 1).
————, » II, — P.
————, Hendrik III, luit.-gener. en opperhofmaarschalk, 330.
————, Karel VIII, — 31.
————, Lodewijk VII, — 559.
————, » IX, begraafplaats, S. — Kostbare schutbladen, 649.
————, Lodewijk XII, — 31.
————, » XIII, 350 (*Pn*). — Goudsmid en kamerdienaar, 4 (i. d. 8 Sept.).
————, Lodewijk XIV, 119, 51, 9, 202, 75, 9, 81, 3. — Borstbeeld, 149 (*n.*). — Geneeskundige, 86 (*n.*, *Pn*). — Pruikendracht, L. — Legpenning, 348. — Medailles, 22, 5, 84, 5, 6, 7, 9, 149, 50 (bis), 1 *a*), 4, 217, 21, 75, 341, 4, 6, 50.

a) De eenige medaille van Lodewijk XIV met fransch opschrift op de keerzijde.

Frankrijk, Lodewijk XV, penning, 84.
————, Marie Louise, 63.
F r a n k r ij k, in Mastenbroek, 1.
Freda, 462
Frederici (Wilh.), Levensbeschr., 29.
Frederik (Prins), 595.
————, » , hofmaarschalk, 95 (*n.* 3).
———— Hendrik, 467. — dochter, 25, 149 (*Pn*).
F r e d e r i k-H e n d r i k, fort, 606.
Freia, 463.
Friaul (Eberhard von), 27, 8.
Friens, grafsteenen, enz., Beschrijv., 486 (*n.* 1), 7.
Friezen, Oorlogen met Albrecht van Beijeren, 257—72.
Friezenveen, heerl., 648 (*n.* 8).
Friesche ruiters, 36.
Friesland, bul van Karel den Groote, 261.
————, burchten, 271.
————, Gedeputeerde staten ingesteld, 645.
————, herbergnamen, 206.
————, Kerkhervorming, 290.
————, luiklokken-opschriften, 34.
————, Predikanten-register, 469, 10.
————, rechtsgeleerden, Beschrijv., 273.
————, Middeneeuwsch Stadrecht, 617.
Frieswijk, landgoed, 471 (*n.* 11).
Friga, Frik(k)e, 462, 3.
Fritema, heerl., 196.
Früchte, familiegraf, 139.
Fulda, abdij, Traditiones, 421.
Fullonius (Gulielmus), 288.

Gaaien, 37, 228.
Gaanderen, bp, 403.
————, naam, 421 (*n.*).
Gaasbeeksche leenen, 560.
Gaasterland, oude naam, 618.
Gagliarden, 418.
Galdrade, *zie* Goldrade.
Galen (Christ. Bernh. v.), bp van Munster, 156, 7 (*Bio.*).
Galilea, synagogen-ontdekking, J.
Galle, pred., 611.
Gallus, 28.
Galnoten, T.
Gan(de, Gander, Gandia), naamsbeteekenis, 420, 1 (*n.*).
Ganga, **-ges**, naam, 421.
G a n c (-c h a l a), verdwenen eiland, 421 (*Nm*).
Ganzert, naamsreden, 422.
Garbally, baronie, 459.
Gardes d'honneur, 192.
Garwert, pred., 9.
Gavre, prinsdom, 330, 448.
G e e l v i n k b a a i, naamsreden, 37.
Geersdijk, heerl., 60.
G e e s t-S a i n t-R e m y, heerl., 572.
Geesterland, vrije jacht, 394.
Geffen, heerl., 584.
Gelder (De), heerl., 648 (*n.* 12).
Gelder(n), drostampt, omtrek en gebied, 395, 6.
Gelderland a° 1672, Beschrijv., 158.
————, a°. 1740, — D.
————, oorspr. naam en omvang, 395, 6.
————, erfmaarschalken, 138 (*n.*).
————, hanzesteden, 403.
————, Hof, oorsprong, 247 (*n.* 5).
————, inval, 153 (*Pn*).
————, »Muntwezen", 22.
————, Nederampt, Overkwartier, 395.
————, Alianora, 79.
————, Arnold, 170 (*n.*), 95, 272 (*n.* 1), 497 (*n.* 1).
————, Karel, 133, 96 (*n.* 2), 207, 45, 6, 7 (*n.* 5), 72 (*n.* 1), 545 (*n.* 1).
————, Karel, bastaard, 170 (*n.*).
————, Catharina, 497 (n. 1.)
————, Otto I, weduwe, 197.
————, » II, — 333, 545 (*n.* 1).
————, » III [1]) en Goldrade", 50, 177.

[1]) Lees II, zie *Nav.* XXXVII, 295 (*n.* 1.).

Gelderland, Reinald I, — 249 (*n.* 3), 640. — Brief, 234.
———, Reinald II, — 67, 79, 80, 139, 208. — Gemalin, 526.
———, Sofia, 208.
———, Willem I, — 194, 244, 64.
Gelders(che) toren (De), naamsreden, 170 (*n.*).
Geldrop, klok, 416.
Ghelme(e)rdeel, omvang, 618.
Gemages, heerl., 450.
Gemeene Leven (Broeders van het), 436, 544 (*n.*).
Gen(ne, Gender), enz., naamsbeteekenis, 420.
Genderen, naam, 421 (*n.*).
Gendringen, naam, 420.
———, pred., 399.
Genealogische kwartierstaten, 94—7, 470—3, 645—8.
Geneeskundigen, 21, 81, 6 (*n.*), 152, 216, 78, 324 (i. d. 30 Oct.), 5, 73, 414. 88, 91, 503 (*n.* 1), 90, Bladw. bl. XXIII, noot.
Genemuiden, pred., 400, 1.
Génestet (P. A. de), 414, 589.
Genève, gedenkfeest a° 1889, — 437.
———, naam, 420.
Gend, Beschrijving, 467.
Gend, Geschiedenissen, 556.
———, a° 1584, — 558.
———, Brabantdam, 423.
———, »L'éclairage public", 406.
———, *Gulde Cocnic*, 446.
———, heidens, 458, 9.
———, Herv. Kerk, Geschied., 556, 9.
———, ingenomen, 276 (*Pn*).
———, kasteel, 483.
———, *Oude Leye*, 467.
———, naam, 103, 420—3.
———, pensionaris a° 1593, — 117.
———, schepenen van de keur, 630.
———, St. Bavo, enz., 389. — Beschrijv. 390 (*n.* 1).
———, kl^r St. Georges, 557 (*n.*).
———, tentoonstelling van herald. kunst, Verslag, 80.
———, vluchtelingen, 552, 6.
Gent (Geld.), naam, 420—3.
Genua, naam, 420.
Gera, Gers, naamsreden, 421 (*n.*).
Geregtigheijd (De), koopvaardijschip, 190.
Gerkesklooster, prior, abt, 70, 1.
Germania, naamsbeteekenis, 235.
———, Urgod, 234 (*n.* 2).
Gernrode, 374 (*n.* 2).

GESLACHTEN.

v. **A**, 424 (*Nm*). — Aa, 424. — v. der Aa, 5, 203, 379, 522 (*Z.*), 82 (*Z.*). — v. Aebinga, 527. — v. Aeb. v. Humalda, 432, 73 (*n.* 9)*. — Aegidii, 386*. — Aelberse, 53, 7. — Aelsoma, 257, 66, 8. — v. Aalst, 42, 321. — v. Aensorge, 548. — v. Aerde ende Stoff, 173. — v. den Aardwegh, 439*. — Aarsen, 1, 40, 80, 1, 108, 304, 652. — Aernsma, 486, 7. — v. Aersen v. Juchem, 616*. — v. Aerschot, 566. — Aartenberch, 502. — Aerts, 379, 511—3 (*n.*). — Aesgema, 430 (*n.*), 1. — v. Aeswijn, 193. — Aetsoma, 325. — Abbe, 528 (*Z.*) [1]. — Abbema, 431. — v. Abbenbroeck, 123. — (v.) Abbinga, 375, 6, 634 (*Geld.*). — v. Abeele, 23, 85, 6, 8, 92, 153, 218. — von Abensberg und Traun, 530. — v. Abcoude v. Meerten, 250, 321. — d'Ablaing v. Giessenburg, 428, 34. — Abrahamsen, 30. — Adan, 546. — Addinga, 428. — Adelen, 430 (*n.*). — Adelphi (?), K. — Adelung, 8, 81. — v. Adinga, 272. — Adolphi, 85. — v. Adrichem, 127, 486. — Advocaat, 120. — Agricola, 142. — Agrippa, 208. — v. Achterhout, 452. — v. Achte(n)veld, 245 (*n.* 2, *Nm.*). — v. Achtevelt Vonck, 60. — Achtienhoven, 349 (*Pn*). — Aguirre [2] van Yoldi, 142. —

[1] J. Abbe, 1424, 6, 31 schepen van Aerschot.
[2] Aquire (Biscaye)? Zie Rietstap's Armorial 1e éd. Ook in Vlaanderen.

Aij, 424. — d'Aylva, 204. — v. Aysma, 128. — v. Aytona, 566. — Aitzema, Aitsma, 115, 6. — Achoven, 244. — Al, 660 (*Nm*). — Albada, 270. — Albarda, -berda, 311 (*Gen.*), 2 (*n.* 1), 3. — Alberda, 313 (*n.* 1), 29*, 439, 544. — v. Alberdingh, 98. — d'Albert, Alberti, 80 (*n.*) — Alberti, 5. — Alberthoma, 5—12, 415, 88. — A. Chevallier, 192, 488. — Alberts, 553 (*n.* 1). — v. Alderwerelt, 87 (*Pn*). — Aldringa, 312. — v. Alem, 491. — Alewijn, 90, 109. — v. Alphen, 58, 273, 416. — v. Alkemade, 82, 164, 548. — d'Alckmaert, 508, 9 (*n.* 4). — Allart, 387. — Allershoff, 225*. — v. Almonde, 162 (*n.*)*, 589 (*Ged.*). — v. Alshaij. 434. — Alstorphius Grevelink, Q — v. Altena, 493. — Alting, 222 (*n.*, *Por.*), 3 (*Z.*)*, 4*, 5* (*n.*), 551. — A. Siberg, 95*. — Alta, 120. — v. Ambe, 440. — Amama, 645. — Ambrullaerd, 588. — v. Ameide v. Duijm, 548. — v. Amelroyen (Amerzoye), 17. — v. Amerom, 402. — v. Amerongen, 121, 82, 666; *zie* Taets v. A. — Amingha, 266. — Amour (v. Amours), 628. — Ampère, 474. — v. Ampsen, 545. — Ampsinck, 400 (*n.* 1). — v. Amstel, 412 (*Gen.*). — v. Amstel, *zie* Ploos v. A. — v. A. v. Mijnden, 323. — Andela, 268. — d'Andelot, 445, 562. — d!Andemar, 119. — v. Anderlecht, 389. — Anderson, J. — d'Andilly (?), *zie* Arnauld. — Andla, Andletsma, 265. — Andreae, 71, 128, 272, 3 (*n.* 1), 410, 90, 518, 618. — Andresen, 339 (*n.* 1). — Andriessen, H. — v. Andringa de Kempenaer, 604. — Anemaet, 60, 371. — d'Anglure, 309. — v. Anhalt (*Graven*), 502. — Aninge (-ga), 262, 8. — d'Ancourt, 434. — Annocque (-kee), 368. — Anseau, 509. — Anspach, 552 (*n.* 3), 676. — Ant(h)onisz, 136, 7. — v. Ape, 335 (*Nm*), 8 (*Nm*). — v. Apeltere, Appeltern, 13, 65, 244 (*n.* 2), 326. — v. Apenhu(e)sen, 335. — v. Appen, 458. — Aquire, *zie* Aguirre, de noot. — Arazola de Oñate, 511, 639*. — Ardes, 164. — Ardesch, 188. — v. Aremberg, 494 (*n.* 3). — v. Arenborg, 440. — Arends, 198. — v. Arennest, 522 (*Z.*). — Arentz, 98, 100, 675. — Arentsen, 648. — Arentsma, 127, 8. — v. Arkel (*adell.*), 272 (*n.* 1), 317, 481 (*n.* 2), 611. — Arkossy, *zie* Booch. — Arkstée, 325. — Arland, 99. — Armstrong, K. — Arnaut, 375. — d'A., 604*. — d'Arnau l)d (-nould), 368*, 9*, 70*, 604*, 5 (*Gr.*). — A. d'Andilly, 368*. — v. Arnhem (*adell.*), 324, 502, 45. — Arnold, 2, 32, 9, 44, 76, 8, 9, 92, 8, 286, 9, 90, 1, 325, 51, 4, 405, 69, 519, 638, 51, 60, 1. — Arondeaux, 341, 3, 4. — d'Arrondel, 100. — d'Artaud, 364 (*n.*) — Arts, 42 (*Nm.*). — Artssen, 569. — As, 660. — v. Asbeck, 95*. — v. Asch v. Wijck, 245 (*n.* 5)*, 378 (*Kw.*). — Asinga v. Maneel, 224 (*n.* 5). — Asire, Azire, 375 (*n.* 1)*. — d'Aspremont v. Lijnden, 193. — v. Asseldonk, 636. — Asseliers, 451 (*n.* 1). — v. Assendelft, 614. — v. Asten, 42. — v. Astrup, 616. — v. Attenhoven, 612. — Attenis, 264. — d'Aubusson, 279. — Augier, 99. — d'Aumerie, 53, 4. — d'Auzon de Boisminart, 191. — Aventroot, 224 (*n.* 3). — to Auerscalde, 478. — Avila, 332. — Avontroot, F.

v. Baei, 131, 321. — Baex v. Tommen, 4. — v. der Baan, 437, 92, 619. — v. Baer, 397 (*Gen.*), 545. — v. Baerdwijck, 17 (?). — v. Baerl, 131, 546. — v. Baerle, Baarle, 544, 6, 59, 613. — v. Baern, 3. — v. Baersdorp, 81. — Baert, 95*. — Bachiene, 168. — Bachman(n), 373 (*n.* 2)*, 487, 8*, 605*—7*— (*n.* 2, *Gen.*) — 8*. — Bachu, 405, 516. — Bachuut, 538. — Bayle, 222. — de Back, 619. — Bake, 286, 534. — v. Backem (en), 405. — Backer, 589 (*Ged.*). — B v. Leuven, 116. — de B., 84. — Backhues, 516. — Bakhuizen v. den Brink, 207. — Bakker, 547 (*n* 1). — Backx, 65, 71, 502, 621. — Bax, 317. — Backu, 405, 516. — Backus, 516. — Baldringa, 6. — v. Balen, 122 (*n.* 1), 283, 488. — Balfour (v. Burleigh), 543 (*Gen.*). — Balck, 18 (*Pn*). — v. Ballen, 61. — Baltus, 560. — v. Balveren, 322, 668 (*n.* 3, *Gen.*, *Kw.*). — v. Bambeke, 61. — La Bame,

162 (*n.*)*. – Bames, 569 (*n.* 2). — v. der Bank, 96 — Bara, 46. — Barbas, 402. — v. Bardeus, 4. — Barenbrugh, 401, 2. — v. den Barch, 132. — Barger, 594. — v. Barick[1]), 137. – Barckringer, 91, 2 (*Pn*). — v. Barnekow, 70 (*n.* 3). — v. Barnevelt (v. Noordeloos), 96*. – de Barocara, 459. — des Barres, 384. — de Barret (?), 364 (*n.*) — Bartholdi, 393. — Bartholomeusz, 522 (*Z.*). — Basijn, 522 (*Z.*). — v. Bassen, 609*. — v. Bassenn, 312 (*Gen.*), 488 (*Gen.*), 609 (*Gen.*) — de Bastynck, E*. — Baten, 538. — v. Batenburg, 97 (*n.* 3)*. – v. Battum, 3. — Baud, 126. — v. Baumhauer, 118. — Beaufort, 104 (*n.* 1). — de *of* v. Beaumont, 560, 646. — de Beaurien, 644. — Becius, 97*. — Beda, 396. — Bédeaulx; 648 (*n.* 8). — ter Beeck, 2. — v. Beek, 55, 473 (*n.* 4)*. — v. der Bee(c)k(e), 256, 370*. – Beecken, 99, 100. — Beecker, 131. — v. Beekhoff, 316. — Beelaerts v. Blokland, 95 (*Kw.*)*. — Beeldsnijder, 125, 6, 589 (*Ged.*). -- v. Beem, 500. — Beenhouwer, 484 (*Nm*). — de Beer, 130. – v. Beest (v. Heemskerck), 122 (*n.* 1, *Gen.*), 666, 8. — v. der B., 101. -- Beets, 121, 667*. — B. v. Amerongen, 121. — Begaigne, 452. -- Begu, 516. — Beijer, Beyer, 67, 433, 609. -- de Beijere, 507*. — Beijers, H, K. — Beima, 343 (*n.*). — v. Beynhem, 248 (*n.* 2)*, 491 (*n.*). — de Beire, 538. — v. der Beke, 522 (*Z.*). – Beccart, Beckaert, 391. — Becker, 99, 522 (*Z.*), 87. — Beckering Vinckers, 339 (*n.* 1). — Bekking, 399 (*n.* 5). – Becx, 438. — v. Bel, 471 (*n.* 8)*. — v. der Bell, 73 (*n.* 2). — Bélier, 222, 3. — Beljaerts, 95*. — Bellanger, 632 (*n.*). — Belmonte, 496 (*n.*). — v. Beloys, 646. — v. den Belt, 184. — v. Bemmel, 66, 130, 1, 2. — Ben, 496. — Benninge, 261. — Benno (?), 502. — v. Bentheim (en Steinfurt), 200, 406 (*n.* 2), 518. -- v. Benthem, 206, 433, 92. — Benthien, 191, 2, 488. — (v.) Bentinck, 117, 24, 96 (*n.* 2), 321 (*n.*), 481. — v. Bentum (Dijxhoorn), 547. — v. Beoostenzween (v. Renesse), 183*. — Béranger, 613. — Berens, 570. — Berentsen, 118. — Berg, 341 (*Cat.*). — v. B., 316. — v. den B. (*Graven*), 397, 9 (*n.* 4), 502. — v. den B., 12, 380*, 489, E. — v. den Berch, 181, 439*. — v. den Bergh, 132 (*n.* 1, *Gr.*), 362, 79, 433, 92, 3. — v. den Berge, 132, 268. — v. den Berghe, 289, 573, D. — v. Berchem, 331, 503 (*n.* 1, *Gen.*), 61, 2. — v. Bergen, 292, 676. — v. Bergen(-op-Zoom), 546. — Bergervis, 379*. — de Berg(h)es, 80 (*n.*), 322, 676. -- Bergmans, 168, 353, 418. – von Bergsen, 605. — v. Berinchem, 545. — Ber(c)k, 317. — v. Berck, 137, 317*, 546. — Berkel, 547 (*n.* 1). — v. B., 550*. — v. Berckel, 522 (*Z.*). — Bercken, 546*. — von Berken, 317*. — (v.) Berkhey, 110; *zie* le Francq v. B. — (v.) Berkhout, 118. — v. Berlaer, 65. — Berlinckhoff, 25 (*Pn.*) – Bernard, 22, 346. — Bernelot Moens, 461. — Berntsen, 253. — Berrangé, 613. — Berten, 522 (*Z.*). — Bertolff, 272, 3. — Berthout, 381—3, 412, 526. — Bertram, 553 (*n.* 1). — v. Berum, 60, 1*, 428. — Berwout, 523 (*Z.*). — Besant, H. — Besier, 23 (*Cat.*), 471 (*Kw.*)*. – Bessem, 534. — Best, 118. — v. Beugum, 324. — Beuckelaer, 667. — Beucker Andreæ, 273 (*n.* 1). — Beuker, 56. — Beumer, 56, 7. — Beunigh, 220. — v. Beuningen, 118, 279 (*Pn*), 80 (*Pn*), 589 (*Ged.*). — Beverlinx, 538. — v. Beverningk, 591. — Bevers, 561. — v. Bevervoorde, 212* (*Nm*). – v. Beverwij(c)k, 177, 495. — Bidloo, 90 (*Ged.*), 330. -- de Bie, 496, 502. — Biel, 507*, 8—10 (*n.* 3). – v. Bierbeke, 352. – Bigarne, 161. — Biglia, 515. — Bijel, *zie* Biel. — v. Bijler, 5. — v. Bijnkershoek v. der Koog, 126. -- v. Bylandt, 136, 333, 428, 42 — Bilton, 460. — Binckes, 97*. — Binz, 208. -- Bisdom, 95. -- Bischoff, 223, 551. — Bytter, Bitter, 130, 1. -- v. Bladel, 523 (*Z.*). — de Blagny, 2. — le Blanc, 25, 149. — Blan-

[1]) vermoedlijk etym.-identisch met het onmiddellijk volgende v. Berck.

ken, H. — Blankenheym, 253*, 4, 333 — v. Bl., 502. — v. Blanckevoort, 99. — v. Bleeswijck, 513, 4*. — v. Blehen, 385. — v. Bleiswijck, 472 (n. 7)*, 513. — v. Bleyswijck, 472 (Kw., n. 7)*. — Blencke, 224. — v. Blenkvliet, 62. — Bles, 253. — v. Blesen, 340 (Pn). — Bleuland, 489. — Blijffert, 544 (n. 1). — de (du) Blioul, 386, 451 (n. 3). — Bloys v. Treslong, 634. — de Bloys, 99, 102. — Block, 99, 253. — Blok, 70, 670, Q. — Blokmaker, 43 (Nm). — Blom, 96*, 182, 277, 590 (Ged.), 1 (Gr.). — Blommaert, 179. — Blommendaal, 492. — Blondeels, 538. — Blooter, 43 (Nm). — Bluijssen, 304 (Nm). — Blusse, Blussé, Bluzée, 254. — Boddaert, 30, 415. — Bodel Nijenhuis, 146 (n.) — v. Boedonk, 636. — Boeije, 280 (Pn). — Boekenoogen, 39, 41, 4, 5, 108, 12, 75, 239, 40, 85, 306, 67, 419, 500, 50, 9 (Gen.), 634, 43, 60 1, 3, 9 (Gen.). — Boekholt, 222. — v. den Boeckhorst, 83. — v. Poecop, 324, 9. — Boekwoud, 489. — Boel, 376*. — Boele, 146 (n., Nm). — Boelens, 322. — Boeles, 223 (n.), 311 (n. 2). — de Boer, 197, 609. — den B., 402. — Boeren, 371. — v. Boert, 523 (Z.). — Boest, zie de Roover. — v. Boetberg, 138. — Bogaard, 95. — Bogaert, 324, 452 (n.). — B. v. Alblasserdam, 473 (n. 1)*. — Bogaerts, 509. — Bogerman, 70, 1. — de Bohorques, 572. — v. Boickholt, 138 (n.). — du Bois de Fiennes, 513, 5 — de Boisminart, 191. — Boisot, 515 (n. 3). — Boitet, 82, 122 (n. 1), 414. — Boc, 134. — Bock, 76. — de B., 471 (n. 7)*. — Bockelman, 278 (Pn). — Bockema, 264, 5, 6, 7, 8. — v. Bockhorst, zie v. Buckhorst. — Bocxhorn, 564. — v. der Boxe, 288. — Boxhorn, 24, 362, 3, 483. — v. Boxmeer, 252. — v. Boxtel, 388, 523 (Z.). — v. Bockum, 612, 3*. — v. B. Maas, 613. — Bol(l), 3, 436, 41. — de Bole v. Eemstede, 441. — Bollaert, Bollard, 145 (n. 3), 6 (n.), 660. — Bol(le), 146 (n., Nm). — Bolman, 634. — Bols, 454. — Bolstra, 99. — Bolta, 429—31*. — B. aliàs Eysinga, 430 (n. 1, Kw.). — Bom, 19 (Cat.), 274; zie **PR.** — B. v. Cranenburch, 3. — v. Bombergen, 509 (n. 4). — v. Boemel, Bommel, 65, 145. — Bonanomi, 628, 9. — Bondam, 395, 6, 412, 3, 669 (n. 2). — Bon(ne), Bonné, 61. — Bonen, 119. — v. den Bongart, 130, 4 (n. 4). — Bongert, 134 (n. 4)*. — Bonke (v. Overmere), 182. — de Bonnechose, 202. — Bonnet, 590 (Ged.). — la Bonté, 185. — v. der Boog (Booij), 87. — Booch Arkossy, 541 (n. 1). — Boogaard, 96*. — Boogaert, 473 (n. 1)*. — B. v. Beloys, 646. — v. den B., 134 (n. 4)*. — Boom, 182. — Boomhouder, 380*. — Boomkiin (?), 519. — Boon, 117. — Boone, 116*, 7*. — Boonen, 116*—9* (Pn). — Boonstra, 104 (n. 1). — Boot, 513. — B. v. Wezel, 495. — Booth, 490, 549. — Boote, 388. — Bootsman, 119 (Pn). — Bordincx, 454. — Boreel, 587. — ter Borch, 283 (Pn). — v. der B., 634. — Borger, 5. — de Borchgrave, 523 (Z.). — Borghorst, 589 (Geld.). — v. Borck, 328 (Z.)*, 9. — Bormans, 352. — Borre, 120. — B. v. Amerongen, 666, 7*. — v. Borsele, 64. — Bos v. de Peppel, 315 (n.). — Bosch, 96*, 283. — de B. Kemper, 141. — v. (den?) Bosch, 65. — v. Boscheiden, 8. — Boschèron, E*. — Boschhouwers, Boshof, 43. — Boschman, 324. — Boshoff, 135. — v. Bosinghern, 267. — Boskam, 284, 343, 4, 5. — Bosmans, 528. — Bosscha, 191, 327. — v. den Bossche, 512, 625, G. — Bosse, 79, 421 (n.), 598. — Boss(e)y, 253. — Bossert, 28. — Both, 67. — B. Hendriksen, 588. — de Bot, 568, 70. — v. Botlant, 162 (n.)*. — v. Bot(h)nia, 266, 311, 2 (n. 1), 3, 645. — (v.) Bottenheim, 66, 7. — Botter v. Snellenburg, 441. — Bottier, 633. — Boudaen, 647. — de la Bouette, 391. — Bouchout, 383. — v. B., 392, 504, 6*—7*—8 (Kw.)* — 9, 11. — Bouillart, 445 (n. 3), 6 (n.), 51. — de Boucq, 509 (n. 4). — Bouman, 11. — de Bourbon, 13, 202. — de Bourdeille, 32. — Boursse, 43 (Nm)*. — Bouttelier,

253, 333. — Bouwens, 645. — Bouwman, 493. — Bowers, 87. — Brachet, 240, 85. — de Bray, 62. — v. Brakel, 57, 116, 323. — v. Brakell, 4, 58, 144, 246°, 8, 546 (*Kw.*), 54 (*n.*), 668 (*n.* 3). — Brackelmans, 131. — de Branchion, 384. — Brand, 181, 318. — Brand von Lindau, P*. — v. den Brandeler, 371. — Brandt, 26, 7, 87 (*Ged.*), 9 (*Ged.*), 94, 155 (*Ged.*), 218 (*Ged.*), 341, 515 (*n.* 2), 49, 59. — Brant, 123 (*n.* 3). — Brantius, 399. — Brants, 60, 371. — v. Brantsenburg, 400 (*n.* 5). — (de) Brau, 445*, 8. — Brauers, 612. — Brave, 402. — v. Bredehoff, 675. — Bredenburg, 284 (*Pn*). — v. Brederode (*adell.*), 465. — v. Br., 587. — Bredius (Boonen), 117. — Bree, 3. — v. Bree, 42. — Breebaart, 646. — v. Breel, 654. — Breetveld, 547. — v. Brecht, 332 (*n.*), 523 (*Z.*). — de Breidere, 538. — Breijer, 158 (*Cat.*). — Breicpot, -scilt, 538. — Brest, 60*. — v. Breugel, 523 (*Z.*). — Breur, 547 (*n.* 1). — Brevivre, 272. — de Briailles, *zie* Chaudon. — de Brias, 513, 5. — v. Brienen, 134, 234 (*n.* 1), 312, 23, 668 (*n.* 3). — v. Brieving, 560. — v. Brimeu (Brymeu), (619, 21. — ten Brink, 34. — v. den Brink, 207, 377. — Brinkman, 358, 77*. — Broeders, 669. — Broedersma, 267. — Bro(e)ijl, 654 (*Nm*). — v. den Broeck, 99, 523 (*Z.*). — v. den Broek, 278 (*Pn.*). — v. Broeckhuysen (*adell.*), 96. — (v.) Broen, 192. — Broërius Brouwer, 118. — Br. v. Nideck, 317, 612. — Broersema, 544. — Broersma, 267. — Broes, 118. — Broesterhuijsen, 434. — Broyiclhane(n), 654. — Brockhaus, 79, 235, 531, 98. — v. Brockhorst, 13. — v. Brolie, 653. — Brondert, 670. — Brongersma, 328 (*Z.*)* — 30, 551. — Bronchorst, 223. — v. Bronckhorst, 123, 93, 392, 514, 27 *a*), 8. — Bronkwaal, 489. — Bronsveld, 556, 0. — Brouërius, *zie* Broërius. — v. Brouc(k)hoven, 392, 633. — Brouwer, 51, 118, 85 (*n.* 4, *Gen.*). — de Br., 194. — de Brouwere, 333. — v. Brouwershaven, 502. — Bruëlis (zie hiervoren, bl. VIIIb, dit woord). — Brucherus, 6, 7. — v. (der) Brugghen, 668 (*n.* 3). — Brugmans, 7. — Bruin, 25. — de Br., 56. — de Bruijn, Bruyn, 96*, 120, 379*, 509 (*n.* 5). — de Br. v. Barendrecht, 322. — de Bruijne, 389. — Bruining(h), 7, 321, 590. — Bruyns, 75 (*n.* 3). — Bruinvis, 141, 348. — Bruynvisch, 619. — v. Brucken Fock, 52, 431, 500, 647* (*Kw.*). — v. den Brul, Brule, 654. — de Brune, 109. — Brunner, 283. — Bruno, 240. — Brunold, 199. — Brunt, 123. — Bruzen de la Martinière, 168. — v. Brussel, 471 (*n.* 1). — Brutel de la Rivière, 119, 20. — Bucelinus, 490. — Budczies, B. — (v.) Buegem, 4, 321, 2. — v. Buchell, 68, 251, 2. — Buchon, 32. — Budde, 551 (*n.* 1)*. — (v.) Buij(s)seghem, *zie* v. Bu(u)seg(h)em. — v. Buijsen, 182. — Buysero, 354. — Buijsset, 507*, 8. — Bu(i)tendijk, 373 (*n.* 3)*, 606. — v. Buckhorst, 12, 3*. — Bukkemanne, 538. — Bückling, 608. — Buxken, 523 (*Z.*). — Bull, 418. — Bulten, 398 (*n.* 1). — Buma, 266, 473. — v. Bueren, 314, 71. — v. Bu(e)ren (*adell.*), 2, 164. — v. B. v. Reigersvoort, 251, 2. — v. Bueren (gez. v. Rechteren), 60*, 205. — v. Buerse, 196 (*n.* 2.). — v. der Burch, 95* (*n.*), 119, 321, 607. — v. der Burgh, 371 (*Gen.*). — Burger, 612. — Burchelus, 130. — Burgersdijk, 37. — Burguy, 240. — Burik, 434. — Burckhardt, 614. — Burleigh, *zie* Balfour. — Burman, 348. — v. Burmania, 261, 489, 604. — v. Bu(u)seg(h)em, 385, 6*, 9. — de Busere, 119. — Buschman, 648*. — Busgers, 255 *b*). — Busken Huet, 29, 305; *zie* Passiespelen, de noot. — Busschaert, 121 (*n.* 1)*, 2 (*n.* 1). — Buth, 324. — Butkens, 442, 506 (*n.* 4), 21, 9. — Butte, 551 (*n.* 1). — Buturlin, 675. — v. Buul, 42.

Caesar, 551 (*n.* 2), 2. — Cedee, zie hier achter bij de Errata, de noot. — Centen, 559; *zie* bij Donkersloot, de noot. — de Ceva, 369. — Chaemis, 132. —

a) denklijk geen v. Br.-Batenburg. *b*) niet Rusgers.

du Chaine, 77. — Chalmot, 224 (*n.* 5). — Chalon, 331 (*n.*), 458, 561, 676. — Ch. de Cretol, enz., 676. — Champy, 448. — Chantepie de la Saussaye, 540. — v. Charante, 117, 316 (*Pn*). — Charles, 384, 5*—91. — de Chassey, 565. — du Chastel de la Howardries-Neuvireuil, 222, 320. — de Châtillon, 99, 553 (*n.* 2). — Chaudon, 325. — Ch. de Briailles, 653. — Chester, J. — Chevalier, 217, 82 (*Cat.*), 377. — Chevallier, 9, 10—2, 192, 254, 488. — de Chevreuse, 450. — della Chiesa, 308—10. — v. der Chijs, 85, 216, 407. — Chotin, 381. — de Chrestet de Haneffe, 280. — Christiaans, 400 (*n.* 3). — Christijn, 386 (*n.* 2). — Christophori, 6. — v. Citters, 287, 8, 647 (*n.* 1)*. — Czwierciakiewiez, 608.

v. Dael, 3, 132. — v. Daelem, 390. — v. Daalen, 612. — v. Daelen, 99. — Daendels, 328. — Dadler, 20. — Dagevos, 73 (*n.* 3), 4 (*n.* 2). — Dachverlies, 524 (*Z.*). — Daymonaz, 202. — Daynga, 266. — v. Dale, 44, 112, 3, 75, 305, 45 (*Pn*), 603. — v. (den) Dale, 527. — v. Dalen (*Graven*), 405. — v. Dalen, 93, 323. — v. Dam, 98, 204, 380*, 400 (*n.* 3), 33, 592. — Damant, 513, 5, 64. — Damman Crusius, 399 (*n.* 4). — v. Damme, 84. — Daneels v. Wijkhuyse, 648* (*Kw.*). — Danckaert, 107 (*n.*). — Dancoisne, 85. — Dannenberg, 407. — v. Dans, 146. — Darmesteter, R. — v. Dartelen, 454. — v. Darthuysen, 324. — Davenschot, 337 (*n.* 2, *Nm*). — David, 49, 553. — Dechamps, 325. — Dedel, 471, 609, 10, 3 (*Gen*). — v. Dedem, 231, 2 (*Nm*), 648. — v. D. v. Vosbergen, 648. — Deel, 66 (*n.* 1). — Dees, 231 (*Nm*). — (v.) Deest, Diest, 194—6*, 7. — v. Deil, Deyle, 57, 491 (*n.*). — Deijst, 371. — v. den Deijster, 414. — Deynoot, 95. — Deysfelt, 230. — Deyssing, 229 (*Nm*). — (thoe) Dekama, 266, 318, 20, 494, 645. — de Deckere, 510 (*n.* 3). — Delahaye, 278. — Delalain, 649. — Delamothe de Girardin, 199. — v. Delden (*adell.*), 545. — v. Delen, 66, 136, 7 (*Gen.*), 248 (*n.* 1, *Gen.*)*, 326 (*n.* 3, *Gen.*), 498 (*n.* 1, *Gen*) 559. — Delff, 470. — Delisle, 650. — Demarteau, 281. — von Deneken, 473 (*n.* 12)*, 4 (*n.*). — Denier v. der Gon, 319. — v. Dese, 231 (*Nm*). — Desmaze, L. — Despars, 103, 11. — Desplaces, 32. — Dessain, 332. — v. Deurn, 144. — v. Deursen, 441. — de la Deuze dit de Lados, 632 (*n.*). — Densinck, 229 (*Nm*). — Deutz, 10. — Deussen, 229 (*Nm*). — Develle, 184. — v. Deventer, 524 (*Z.*) — Dibbetz, 274. — Dideweg, 232 (*Nm*). — Didot, 533. — v. Diedegem (Dijedegem), 528 (*Z.*)[1]. — v. Diemen, 121, 2 (*n.* 1, *Gen*), 3, 666. — Diemont, 492*. — D. v. Dathar, 41. — v. Diepenbeeck, 352, 3. — v. Diepenbroeck, 545 (*n.*), 641. — Diependaal, 218. — Dieperink, 226. — Dierkens, 117. — v. Diese, 231 (*Nm*). — v. Diest, 197*. — v. D., 401. — v. Dijck, Dyck, 380*, 418, 524 (*Z*). — v. Dijk, 404, 580 (? *Z.*), E. — v. D. v. Matenesse, 331. — v. (den) Dijcke, 117, 387 (*n.* 1)*. — Dijxhoorn, 546—9. — Dijxman, 182, 547. — Dickbier, 65, 521, 4 (*Z.*); *zie* Model. — v. den Dikkenberg, 139. — v. Dixhoorn, 549. — Dixon, 143. — v. Dillewijn, 39 (*Nm*). — von Dillingen (*Graven*), 199. — Dingeman Broen, 192. — Ding(e)mans (v. 's Gravenhoeck), 60*, 370*, 1. — Diodati, 587. — Dirckx, 524 (*Z*) — Dirks, 18, 35 (enz.), 288 (*n*), 341 (*Coll.*). 57. — Dircksen, 129. — Dircxen, 621. — v. Ditmar, 414. — Dodt (v. Flensburg), 372. — v. Dis, 231 (*Nm*). — v. Dyze, 231 (*Nm*). — v. Dishoecke, 277 (*Pn*), 343, 4. — Diteweg, 232 (*Nm*). — Divaeus, 529. — Doeding, 264. — Doedinga, 263. — Does, *zie* Duys. — v. der D., 94, 230 (*Nm*), 318, 62. — v. Doesburgh, *zie* v. Doyensb. — (v.) Doest, 195. — (v) Doetinchem, 71, 183. — Doets, 233 *Nm*). — v. Dochem, Dockum, *zie* v. Heemstra, Camstra. — v. Doyenburch, 2, 4. — v. Doyen(s)-, Doys-, Dous-,

[1] J. v. D., schepen van Brussel a° 1424.

Doesburgh, 233 (*Nm*). — Dojes, 233 (*Nm*). — Doykinga, 266. — Doynga, 262, 3, 6, 7. — (v.) Doys, 4, 51, 2, 232 (*Nm*), 310, 1, 7, 8 (*Gen.*), 431 (*HS*). — D. v. Bylandt, 232 (*n.*), 3 (*n.*). — Dolgorouky, 497. — Dollin, 149, 220, 1. — Domaes, 107 (*n.*) — (v.) Domburg, 254, 668 (*n.* 3). — v. Dompselaer, 2, 587 (?). — Don Roy, *zie* v. Donroy — v. Dongelberghe, 332 (*n.*), 91. — v. Dongen, 371. — Donia, 262, 4, 6, 7. — Donkers, 376. — Donckers, 628, 9. — Donkersloot [1]) 188. — v. Donroy, 192. — v. Donselaer, 587. — v. Doorn, 4, 524 (*Z.*). — v. Doernick, Doorni(n)ck, 1, 35 (*n.* 2), 130, 81, 3, 322. — Doppelmayer, 216 (*Nm*), 27 (*n*). — v. Dordrecht, 524 (*Z.*). — von Dorenberg von Bergsen, 605. — Doressen, H. — Dorlant, 378. — v. Doornick, 138. — Dornstet, 67. — v. Dornum, 428. — v. Dorp, 614. — v. Dorpe, 274. — Dorsman, 99. — v. Dorth, 145. — v. Dortmont, 8. — Dozy, 95*. — Dosseray, 536. — Dote, 234, — v. Doubelt, 199. — Doublet, 61 (*Por.*)*. 371 (*Gen*, *Por.*), 2 (*Por*), 610 (*Por.*). — Douglas, 311, 648*. — D. of Glembervie, 648 (*n.* 11). — Douma, 262, 70. — D. van Langweer, 645 (*n.* 8.)*. — D. v. Oenema, 265. — Dousa, *zie* v. der Does. — Douvelt, 215. — de Douvrin, 331 (*n.*)*. — (v.) Do(u)wama, 261, 8, 70, 311, 28, 645*. — Drake, J. —Drappentier, 342. — Dreckmeijer, 299 (*Nm*). — Dreux, 400, 50* (*n.*, *Gen.*), 568*. — (v.) Dr'e, 297 (*n*). — Driebeek, 253. — Drieboots, 538. — Driel, 56. — v. Dr., 379. — v. Drielenburch, 437. — Driesz, 497 (*n.* 1). — Driessen, 9, 270, 665. — Drievers, 538. — Driewegen, 587. — v. Drinckweert, 324. — de Droge, 538. — Drogheman, 538. — Dronkers, 437. — v. Drueten, 621. — Duchesne, 450 (*n.*). — Dufay, 355. — Dufour, 221. — Dugniolle, 220 (*Coll.*). — Duyck, 139 (*Nm*). — Duym, 591. — v. Duijm, 548. — v. der Duyn, 349 (*Cat.*), 587. — ten Duijne, 51. — v. den Duijs, ter Duijse, 230 (*Nm*). — Duijsken, 233 (*Nm*). — Duys v. Maud(e)ric, 232 (*n.*). — v. Duisborgh, 229 (*n*) — Duyst (v. Voorhout), 19, (*Pn.*), 121 2 (*n.* 1). — v. D., 230 (*Nm.*). — Duistermans, 185. — Duyts, 233 (*Nm*). — Den Duytsen, 120. — Duetz, 233 (*Nm.*). — v. Duyven, 3. — Duyvensz, 589 (*Ged.*). — Dullemans, 438. — Dumans, 402 (*n.* 2). — Dumbar, 497 (*n.* 1) L. Dunk, 36. — Dunlo, 459, 60. — Duntzen, 9. — Duran, 670. — Durango (?) de Salazar, 445. — v. Duras, *zie* v. der Noot. — v Duren, 120*. — Dursel, 54. — Durven, 154. — Dusart, 590 (*Ged.*). — Dusingh, 346. — v. der Dussen, 29, 230 (*Nm*), 348 (*Pn*)*, 471 (*n.* 5)*, 2 (*n.* 9)*, 587, 604, 6 (*n.* 3). — Dutry, 75. — Du-

---

[1]) Dr. N. B. Donkersloot, gedurende eene reeks van jaren directeur van het krankzinnigengesticht te Dordrecht, hoofdredacteur der „Geneeskundige Courant" en van de „Psychiatrische Bladen", vroeger geneesheer te Amerongen, schrijver der indertijd met grooten bijval ontvangene „Schetsen uit het Kantonnementsleven" en van zoo menig ander litterarisch en medisch stuk, — † 24 Febr. 1890 te 's Gravenhage, als consuleerend geneesheer, oud 77 jaar. Was gehuwd met Clara Jacoba Centen, geb. te Nijmegen, kinderloos. In de met hooge waardeering opgestelde levensschets van dezen èn in de praktijk èn in de wetenschap èn als mensch uitnemenden arts, voorkomend in „Het Nieuws van den Dag" van 26 Febr. no. 6153, staan een paar onnauwkeurigheden. Zijne ouders toch zijn niet in zijne kindsheid overleden; zij bezochten hunnen 21 Febr. 1813 te Deventer geboren zoon nog wel tijdens zijn leven van geneeskundige praktijk te Amerongen, zijnde destijds te Stavoren woonachtig. Hij had dus nooit eenen voogd. — Ook studeerde hij te Amsterdam voor Officier van Gezondheid, en eenigen tijd na zijn eind-examen bij het leger in N.-Brabant geplaatst, bleef hij aldaar in die functie tot het tijdstip zijner benoeming als geneesheer te Amerongen, waarvoor hij ontslag uit 's Lands dienst had aangevraagd. In die dagen trad hij in den echt en deed zijn examen als heel- en vroedmeester, waarop zijne promotie volgde. Te Amsterdam was hij nooit in garnizoen.

val F. — v. Duvenvoorde, 383. — v. Duverden, 4 (*bis*). — Duvivier, 85. — Duwer, 314.

von **Eberstein**, 529, 31. — Ebmeyer, 646. — d'Edel, 609. — Edelinck, 12. — v. Eecke, 30. — v. Eeckeren, 205. — Eekhoff, 518, 618. — v. den Eeckhout (v. Brussel), 471 (*n.* 1)*. — Eeckman, 307. — Eeltink, 398. — Eeltjes, 59, 147, 353, 469. — v. der Eem, 324, 5. — v. Eemskerck(e), 124, 666. — v. Eerten, 402. — v. den Eetvelde, 117. — v. Effen, 484. — Eg, 538, 660 (*Nm*). — Eggedink, 434. — v. Egmond (*adell.*), 271, 322, 30, 1, 445, 6, 8, 97 (*n.* 1), 552, 666, 7*. — v. E. v. Kenenburg, 634. — v. E. v. Meerestein, 331. — v. E. v. den Nijenburg, 331. — v. den Eijnde, 439, 571 (*n.* 1). — v. Eijseren, S. — v. Eyck, 125, 577 (*Z.*). — v. Eyll, 138 (*n.*). — v. Eynthouts, 438, 577 (*Z.*). — v. Eysden, 615. — v. Eysinga, 428, 9 (*Gen.*) — 31*, 2, 73, 87. — Eyssonius, 7. — v. Eck, 314 (*n.* 2), 437, 93. — (von) E., 254. — v. E. v. Luitson, 254*. — v. E. (v. Pantaleon), 5, 64*, 249 (*n.* 3)*, 322, 4, 33 (*Geschr.*), 478. — v. E(c)k, 55, 7. — Ekker, 586, 7. — Elant(s), 99, 100, 2. — v. Elderen, 196 (*n.* 2). — Eldercamp(ius), 159. — Elema, 312 (*n.* 1). — Elias, 473 (*Kw.*). — v. Els, 35 (?) — von Elz-Rübenach, 139. — Elsevier, 470, 88, 589 (*Ged.*), 91 (*Ged.*). — v. Elsland, 243. — d'Elven, 507. — Eminga, 258, 62, 431. — Emmen, 538. — (v.) Emmichoven, 438. — Emmius, 195, 223 (*n.* 1), 61, 555, 665. — v. Empel, 641. — l'Empereur Edelinck, 12. — Emstel, 489. — v. Endegeest, 503 (*n.* 1). — v. den Enden, 439. — Endter, 348. — v. Engel, 131. — Engelberts, 607. — Engelhard, 224 (*n.* 3). — Engelvaart, 42 (*Nm*). — Eninga, 262. — v. Enckevoort, 254, 5, 331*, 2, 502 (*Gr.*). — Enklaar, 471. — Enschedé, 473 (*n.* 13)*, 607 (*n.* 2). — Ensinck, 134. — v. Enst, 434. — Ent(h)ens, 372*. — Entink, 648. — v. Epen, 283. — Episcopius, 223 (*n.* 1). — Epkema, 586. — Eppinga, 263. — Erfmann, 149 (*Coll.*), 53 (*Coll.*), 9 (*Coll.*), 220, 1, 81, 2. — v. Erffrenten, 97. — v. Erckelens, 130, 96 (*n.* 2). — Erler, 526, 98. — Ernesti, 11. — v. Erp, 577 (*Z.*), 8 (*Z.*). — v. Ertborn, 655 (*n.*, *Nm*). — v. der E(h)ze, 182. — Es, 660 (*Nm*). — Eschauzier, 274. — L'Espière, 400. — l'Espinoy, 551 (*n.* 1), 6, 8. — v. Essen (*adell.*), 195. — v. E., 400 (*n.* 3). — Essers, 510 (*n.* 4). — d'Estouteville, 450. — Evekink, 255, 611*. — E. Busgers, 255. — Everaert, Everarts, 569, 75. — v. Everdingen, 622, 48*. — Everts, 434, 73. — Everwijn, 132, 3, 4, 400, 615. — Everzwijn, 578 (*Z.*). — v. Ewij(c)k, 60, 379. — v. Ewssum, 428, 39.

Fa, 459. — Faber, 503. — Fabri, Fabry, 77, 308, 10, 503 (*Gr.*). — Faddegon, A. — Fagel, 78. — Fahne, 138 (*n.*). — de, du Fay, 131, 355, 533. — della Faille, 309, 438. — Phalèse, 418. — Falk, 590 (*Ged.*). — de Famars, 205*, 317. — Fardon, 671. — Fareres, 467. — Farfiers, 36, 227. — Fariseau, 575. — Farmart, 454. — de Fassignies, 446 (*n.*) — Faus(t), 253, 4. — F. gez. Mertens, 254. — Favauge, 188. — le Febure, 546. — Feddenzoon (?), 266. — v. der Feen, 97*, 186, 7. — de Feyra, 566. — Feirabend, 120. — Feith, 61, 195 (*n.* 2), 224 (*n.* 5), 5 (*n.*), 61. — Feltrum de Vries, 613. — v. der Feltz, 196 (*n.* 2, *Kw*, *Gen.*). — Ferraris, -reris, 467. — Ferwerda, 259. — Fétis, 161, 533. — Fetmenger, 214 (*Nm*). — Feurer, 670. — Feuwen, 23 (*Pn*). — de Fiennes, 448, 513, 5. — Fierlants, 571. — Fijck, 472 (*n.* 11)*. — Fijnje, 592 (*n.*). — Philippart, 471. — Philips, 348. — Fischer, 670. — von der Fistehl, 13. — Fiver, 459. — v. Flaerzum (?), 270. — du Flo, 366. — Flotho, 191. — Foeyt, 379. — Foeck, 3. — Foyert, 250*. — Fock, 52, 500, 647 (*n.* 8)*; *zie* v. Brucken F. — Fokama, Fockema, 267. — Focquenbroch, 179. — Folkerts, 11. — Fontaine, 671. — de la F., 10. — Fontein, 26, 220. — v. der Fonteijnen, 458. — du For, 100. —

Forcellini, 45, 525. — v. Foreest, 503. — Forsinck, 184, 669. — Förstemann, 44. — Forter, 249, 52. — de Fourneau, 332 (*n.* 1), 87. — Fraenkel, 496 (*n.*). — François, 80 (*n.*). — le Franc, 355. — Franck, 35, 175, 6, 240, 367, 419. — le Francq v. Berkheij, 73 (*n.*), 327. — Franq, 470. — Franken, 56, 401, 669. — v. Francken-berg en Proschlitz, 647. — Fraser, 192, 488. — Frederici, 29 (*n.* 1). — Frederiks, 72, 4, 5, 141, 60, 3, 8, 204, 89, 334, 42, 72, 435, 643, D. — Frees (v. Apenrade?), 187. — Fremery, 293. — de Fr., 2, 491 (*n.*), 576, 664. — Fremy, 293, 416. — Frenkel, 496 (*n.*). — v. Fridagh, 462. — v. Frideberg, 502. — v. Friesheim, 318. — Frieswijk, 33, 160, 206, 52, 438, 9. — Frijlinck, 365. — v. Frittema, 311 (*n.* 2). — Froehner, 407. — Froment, 573 (*n.*). — Fruin, 592, D. — Fruitier, 484 (*Nm.*) — de Fuentes, 566. — Fuchs, 253. — Funck, 122 (*n.*), 223 (*n.* 1), 551. — Furst, 444 (*n.*).

Gaertner, 129. — Gaasbeek, 315. — v. Gaesbeeck, 560. — Gaderpennix, 538. — Gaillard (de Fassignies), 446 (*n.*), 502. — v. Galama, 270, 645* (*Kw.*). — v. Galen, 71, 440, 668 (*n.* 3). — Gallas, 318, 432. — Gallé(e), 339 (*n.* 2), 569. — Gallenkamp Städlmaier, 215. — Gallus, 44 (*Nm*). — Ghamaerde, 538. — v. Gameren, 563 (*n.*), 628 (*n.* 1). — v. Gangelt, 471, 606. — Ganneau, J. — Gansneb genmd Tengnagell, 648. — v. der Gant, 420 (*n.*, *Nm*). — Gasla, 459. — v. Gasperden, 252. — Gauvain, 450 (?). — Gavanon, H. — de Gavarelle, 507, 8. — v. Gavere(n), 383. — v. Geel, 578 (*Z.*), 87, 650. — v. Geelkerken, 315. — v. Geenhuizen, 420 (*n.*). — de Geer, 22 (*Pn*). — Gehlen, 676. — Gheyle (?), 519. — Geysbeek, *zie* Witsen. — Geistman, 612. — v. Gelder, Gelre (*adell.*), 132, 70 (*n.*). — v. Gelder, 19, 434. — Geldorp (?) Goltzius, 611. — Gelink, 57. — v. Gellekom, 57. — v. Gelre, 647, 8. — v. Gemert, 527, 78 (*Z.*). — v. Gennep, 42. — Gendt, 133. — v. der Genst, 387 (*n.* 2), 8. — v. Gent (*adell.*), 92, 244 (*n.* 2), 72, 545, 78 (*Z.*). — Georgii (?), 5. — Gerards, 438. — Gerardus, 560. — Gerlings, 98, 380*. — Gerobulus, 323. — Gerrits, 117. — Gerritz, 85 (*Pn.*). — Gersteling, 670. — Gervers, (-wers), 255. — v. Gerwen, 190. — v. Gestel, 384, 578 (*Z.*). — v. der Geugten, *zie* v. der Gughte. — Geus, 376. — de Geus, 425. — v. Geusau, 225 (*n.* 1), 591. — Gevaerts, 563, 636. — Gevers Deynoot, 95*. — Gewin, 649. — von Giech, 139. — Gielis, 386*, 8. — Gielis-Hujoel, 387 (*n.*)*. — de Ghier, 538. — de Gieter, 435. — Gife, F. — Gijsberti, 181. — G. Hodenpijl, 164, 81, 252, 74, Q. — Gijsselen, 578 (*Z.*). — Gilders, 43 (*Nm*). — Gillis, 380*. — le Gillon, 591 (*Ged.*). — Gimberg, 13, 7, 30, 6, 45, 197, 226, 304, 34, 9, 54, 498, 545 (*n.*), 603, 11, O. — (v.) Gindertaelen, 307*, 8*—10. — Giot, 253. — de Girardin, 199. — Ghiselins, 538. — v. Ghistele, 48. — Gittée, 411, 541. — Gladov, 121 (*n.* 2). — Glaisher, H. — Gleintz, 312 (*n.* 2). — v. Glins, 431. — Gobius, 590 (*Ged.*), 611. — Godden, 605. — Godin, 321, 441. — Godines, 563. — de Goeje, 305. — v. Goens, 86. — Goeree, 86, 7 (*Cat.*), 91 (*Cat.*), enz., *zie* **PR.** — v. Gogh, 547. — Goidtsenhove, 575. — Goyaerts, 578 (*Z.*). — Gockinga, 158 (*Bio*). — Goldsmit(s), 545 (*n.* 3). — v. Golstein, 131 (*n.* 3), 250, 322. — Goltz, 532. — Goltzius, 611. — (von) Gommersbach, 444 (*n.*), 51 (*n.* 3)*, 2, 5, 562, 9 (*n.* 1), 71 (*n.* 1)*. — Gomquiy, 459. — v. der Gon (Netscher), 318. — de Gonnes, 252 (*n.* 1). — Goodrick, 190. — v. Goor, 489, 591, H. — Goray, Goraiski (de Goray), 310—4. — Gordijn, 255, 433. — Gordon, 97*. — v. Gorkum, F. — Gorter, 527. — de G., 488, 609*. — v. Gotsch, 331. — de Gottignies, 515 (*n.* 4). — v. Goudenberg, 63. — v. Goudoever, 586. — Gouthoeven, 123 (*n.* 1), 317, 667 (*n.*). — ter Gouw, 17, 354. — Graadt Jonckers, 297 (*n.*). — de Graaf, 189 (*n.* 2)*,

398. — de Graef, 398. — v. de Gr., 52. — de Graeff, 585. — v. de Graaff, 193 (*Gen.*). — v. der Graaf, 615. — v. der Graaff de Vapour, 125. — v. der Graeff, 256. — Graesse, 325. — Grabe, 285. — Graff, 40. — v. der Graft, 472 (*n.* 8)*. — Grapheus, 451 (*n.* 1). — v. der Gracht, 627, 30 (*n.* 3). — Gray, 53, 6*. — Gramay(e), 308, 51. — Grangagnage, 565 (*n.* 2). — de Grant, 118. — Graswinckel, 616. — Gratama, 330. — Gra(u)wert(s)[1], 247 (*n.* 2)*, 50*, 490*. — de Grave, 84. — v. 's Gravenhoeck, 60. — 's Gravesande, 556. — Greeven, 14, 129 (*n.* 1), 396, 402. — Greizer, 28. — le Grelle, 505 (*n.* 1). — de la Grézille, 449. — de Greve, 625. — v. Grevelingen, 667*. — Grevelink, *zie* Alstorphius. — Grevenstuk, 594. — Greville (?) Chester, J. — Grevinck, 328. — v. Grieken, 107 (*n.*). — v. Gri(e)nsven, 15, 6*, 7*. — Grijph, 439, 549, 665. — v. Grijpskerke, 618. — de Grijse, 545 (*n.* 3). — Grijsen, 545. — Grimm, 105, 234 (*n.* 2), 305, E. — de Grysperre, 557 (*n.*). — Groebe, 151, 4. — de Groef v. Erkelens, 196 (*n.* 2). — Groen, 472 (*n.* 5)*, 94. — Groen v. Prinsterer, 203. — Groenhout(s), 3. — v. Groesbeeck, 528. — v. Gromdingen (*Graven*), 502. — v. Groningen, 291. — v. Gronsfeld-Diepenbroeck-Impel, 545 (*n.*), 641. — de Groot, 18 (*Cat.*), enz., *zie* **PR**, — 120*, 220, 3 (*n.*), 551, 670. — Gros, 488. — Grothe, 588. — v. Grovesteyn, 323. — Gruis, 158 (*Bio*). — Gruter, 45. — de Gr., 260, 1. — Grutter, 516. — Gualtheri, 53, 4. — v. der Gughte, 492, 676 (*Por.*). — Guyot, 277, 675. — Guyzot, 277. — Guldewagen, 380*. — v. Günderrode, 94. — ter Gunne, 397. — Gunt(h)er, 374 (*n.* 4)*. — v. Gunterslaer, 578 (*Z.*). — Gutschmit, P.

v. **H**aeften, 615. — ten Haegh, 131, 2, 3. — Haege, 130. — v. Haeg(h)en, 133 (*n.* 1). — v. der Haeghen, 289, 631 (*n.* 2). — Haeck, 190, 578 (*Z.*). — v. Haamstede, 307, 8. — de Haan, 55, 96*, 378, 559, H. — de Haen, 92 (*Pn*, *Ged.*). — v. Haenenberch, 578 (*Z.*). — v. Haep, 338 (*Nm*). — v. Haeren, 578 (*Z.*). — v. Haersma, 473. — v. H. de With, 473 (*n.* 6)*. — v. Haersolte, 94*, 7*. — de Haas, 316, 590 (*Ged.*). — de Haes, 74. — v. Haesdonck, 453. — v. Haestens, 591. — ten Hage, 133 (*n.* 1), 398. — Hagedoorn, 374. — v. Hagen, 133 (*n.* 1). — v. der Hagen, 59. — Hag(e)nauer, 52. — Hagetan, 74. — del Hay, 61. — de Haynin, 513, 5. — Haitsma Mulier, 292. — Hack, 490, 1. — H. v. Alem, 491. — H. v. Tuil, 491 (*n.*). — Hacke, P*. — (v.) Hackfort, 135, 252 (*n.* 2)*, 322, 428, 40, 559 (*Kw.*), 668 (*n.* 3). — v. Halbretter (-ritter), 332, 3. — Haldert, 613. — Halling (-lincg), 125. — Halma, 317, 47. — v. Halmael, 48. — v. Halmale, 331, 513, 5. — Hals, *zie* hier onder, de noot. — v. Halsema, 312 (*n.* 1). — ten Ham, 400 (*n.* 3). — Hamaker, 57, 175. — d'Hamale, 446 (*n.*). — v. Hamel, 58, 589 (*Nm*). — v. Hamme, 633. — d'Hane, 630. — d'Hane-Steenhuyse, 225. — von Hane, 198. — de Haneffe (?), 280. — v. Hania, Hannya tot Weydum, 127 (*Kw.*), 8, 266. — v. Hanswijck, 470. — Happart, 332 (*n.*). — v. Hardenbroeck, 4. — de Hare, 538. — v. Harencarspel, 75 (*n.* 1). — Harinxma thoe Heeg., 645. — H. van Ylst, 645. — v. H. (thoe Slooten), 35, 258, 9, 431. — H. (thoe Sneek), 265. — Harkenroht, 553 (*n.* 2), 4 (*n.*), 5, 640. — Harmens, 87. — Harmsen, 646. — Harris, *zie* Rendel H. — Harscamp, 130. — Hart, 453. —

---

[1] In de kerk van het klooster van St. Antonis-Boomgaart te Haarlem werd 7 Februari de memorie van Nicolaas Grauwert, en 18 September die van Gheerbargis (Gerberich, Gerbrecht) Hals Frederiksdr gevierd. Misschien behoort bij den eerstgenoemde „memoria Gerbrechte Nicolai, una missa" (15 Dec.); zie „De Abten van Mariënweerd" door James de Fremery ('s-Grav., Mart. Nijhoff 1888) bl. 54.

Hart (?) v. Abbenbroeck, 123 (*n.* 1). — v. Hartebroek, 545 (*n.* 1). — Harteveld, 547. — v. Hartevelt, 322. — Harting, G. — Hartingh, 95. — Hartman, 287, 349 (*Pn*). — Hartog, 11, 400 (*n.* 6), 591. — Hartsinck, 198. — de Haze, 452. — v. Hasselt, 54, 112, 91, 497 (*n.* 1), 661. — v. Hattem, -tum, 248 (*n.* 3, 4)*, 50 (*n.* 1), 1, 2, 314, 5. — Hattinga, 491, 2. — Hattink, 402 (*n.* 1, 2). — Haubois, 432. — Haulois, 432. — Hautsch, 282, 4. — Hauvarlet, 222. — Havelaar, 611 (*Gen.*)*. — Havet, N. — d'Havré, 386. — Hebbema, 262. — Heda, 396. — v. Hedel, 578 (*Z.*), 9 (*Z.*). — Heeck, 102. — v. Heeckeren, 23 (*Cat.*), 66, 94*, 213, 334 (*Bio*), 544 (*n.* 1) — 6. — v. H. v. Brandsenburg, 95*, 473. — v. H. v. Nettelhorst, 544 (*n.*). — v. H. v. Overlaar, 648. — v. H. v. Suideras, 203. — v. H. v. Waliën, 545 (*n.*). — v. Heel, 182. — v. Heemskerk, 23 (*Pn*), 122 (*n.* 1, *Gen.*), 8, 162, 271, 470 (*Kw.*, *n.* 1)*, 666, 8 (*n.* 3). — v. H. v. Beest, 470 (*n.* 1)*. — v. Heemstra, 261, 4—8, 429 (*n.* 1), 30, 2, 73. — de Heer, 493. — v. Heerdt tot Eversberg, 616 (*Kw.*). — 's Heeren, 579 (*Z.*). — Heerkens, 579 (*Z.*). — v. Heerma, 311 (*n.* 2). — Heermans, 128. — v. den Heesacker, 579 (*Z.*). — v. Heessel, 246*. — v. Heydeck, 252. — v. Heyden, 616. — Heidenreich, 520. — Heye, 415. — Heylen, F. — Heyligers, 15. — d'Heylli, S. — Heym, 579 (*Z*). — Heineke, 43 (*Nm*). — Heynen, 611. — v. Heyningen, 63, 590 (*Ged.*). — Heins, 467. — Heijnsius, 84 (*Pn*), 467. — Heyns, 240. — Heintze, P. — Heypen, 107 (*n.*). — v. Hekeren, 545 (*n.*). — v. der Hell, 132. — v. Helden, 613. — v. der H., 672. — Heldring, 297 (*n.*). — Hellemann, 471 (*n.* 9)*. — Hellerus, 59. — Hellin, 84, 390 (*n.* 1), 507 (*n.* 4). — Helmich, 152 (*Pn*)*. — v. Helpen, *zie* Coenders. — v. Helt, 573. — Hembyse, 558 (*n.* 1). — Hemme, 538. — Hemmema, 430. — Hemony, 416. — Henaux, 280. — Hénault, 447 (*n.* 1). — v. den Hende, 150. — Hendrikse, 117 (*n.* 2). — Hendricksz (?), 266. — Hendriksen, 588. — Henkes, 612. — Henne, 307 (*n.* 1), 529. — Hennebo, 613, 4. — Hennekes, 369. — Hennevelt, 188*. — Hennin, 513, 5. — Hennings von Hacken, P. — Henricius, 399. — Henting, 257. — v. Herema, 196 (*n.* 1, *Gen.*). — Hering, 643, O. — Heringa, 374, 431. — Heringha v. Camstra, 645*. — de Herckenrode, 555. — v. Herlaer, 71. — Hermana, 645. — Hermand, 275. — Hermans, 520. — Hermennikine (-kinc?), 143. — de Herst (?), 48. — Hertell, 673. — Hertong, 320 438. — v. Heruk, 373. — d'Herville, 309. — v. Herwaarden, 120*. — v. Herwaerden (*adell.*), 120 (*n.* 2). — Herweijer, 209, 370, 471. — Heshuysen, 96*. — Heshusius, 19, 379, 613. — Heslinga, 263, 5—8. — Hesselinge (-ga), *zie* Heslinga. — Hesselink, 401 (*n.* 2), 39, 611 (*n.* 2)*, 76. — H. v. Suchtelen, 676. — Hessels, 3. — v. He(e)teren, 130. — Heters, 56. — Heuff, 247, 302, 54. — v. Heukelom, 433. — v. Heukelum, 579 (*Z.*). — v. Heumen, 579 (*Z.*). — v. Heurn, 486. — v. Heusde, 586. — v. Heusden, 396; *zie* v. Hoesden. — Heusges, 129 (*n.* 1). — v. Heussen, 273. — Heutink, 545 (*n.* 1). — v. den Heuvel, 587 (*Ged.*), 634. — Heuvelmans, 433, F. — Hibbema, 262. — Hiddema, 431. — Hijmans, 579 (*Z.*). — v. Hijnden, 579 (*Z.*). — Hijssel, 470. — Hild, 525. — Hildebrandt, 499. — Hillesheim, 606. — v. Hymmen, 607 (*n.* 2, *Gen.*). — Hinckaert(s), 329, 579 (*Z.*). — Hinlopen, 89 (*Pn*). — d'Hiraumont, 468. — Hobbema, 262. — v. Hoboken, 320. — de la Hode, 341. — (v.) Hode(n)pijl, 164, 81, 274, 472. *Zie* Gijsberti H. — Hoe(de)maker, 137 (*n.* 2*). — Hoeff, 247. — Hoefs, 514. — v. Hoeften, 615. — v. Hoekelem, 579 (*Z.*). — v. Hoeckelum, 516. — v. Ho(e)men, 194. — v. Ho(e)nselaer, 668 (*n.* 3). — v. Hoesden, 579 (*Z*). *Zie* v. Heusden. — de Hoesch, 579 (*Z.*). — Hoetink 159. — v. den Hoevel, 579 (*Z.*). — v. der Hoeven, 124, 376, 546. —

Hoevens, 495. — Hoff, 451*, 7* — im Hof, *zie* Im-Hof. — Hoffham, 48. — Hofman, 280. — Hoffman, S. — Hoffsnyder, 556. — Hofstede, 588. — H. de Groot, 223 (*n.*), 4 (*n.* 5), 551. — de Hoghe, 107 (*n.*). — v. Hogendorp, 29, 318, 432, 587, 648 (*n.* 6)*. — Hogerbeth, 2. — v. Hohenlo, 193. — Höhn, 92, 342. — Hoijer, 255. — Hojer, 152 (*Pn*). — v. Hoyer, 138 (*n.*). — Hoikers, 538. — Hoyting (?), 265. — Hoitsema, 223. — Hockaert, 629 (*n.* 1). — v. Hoxwier, 645. — Holdinga, 430 (*Kw.*). — v. Hole, 453. — Holland, 406*. — (v.) Holland(t), 251, 2, 376, 568, 9 (*n.* 3), 616. — v. Hollant v. Praga, 569. — Hollebeek, 10. — v. Holdt, Holt, 132, 3 (*n.* 1). — Holsappel, 204. — Holster, 560. — Holtappel, 204 (*n.*). — v., ten Holt(e, en), 133 (*n.* 1), 311 (*n.* 2), 29, 545 (*n.* 1). — Holters, 437. — Holthuisen, 545 (*n.* 1). — Holtrop, 592. — v. Homen, *zie* v. Hoemen. — Hommens, 346 (*Pn*). — v. Homoet (*adell.*), 138. — v. Hompesch, 128 (*n.* 1) *a*). — Hondius, 50, 167, 435. — v. den Honert, 434. — Honghs, Hongtis, 324. — Honigh, 90. — Honcoop, 489. — v. Honnepel, 641. — de Hont, 579 (*Z*). — de Honte, 579 (*Z.*). — Hooft, 35, 174, 5, 533, 642. — H. v. Iddekinge, 25 (*Cat.*), 155 (*Cat.*) enz., *zie* **PR.** — 't Hooft, 320. — Hooftman, 568. — Hoog, 610. — de Hooch, 356. — Hoogdonk, 527. — de Hooghe, 341. — Hoogendijk, 547 (*n.* 1). — v. Hoogenhouck, 470. — Hoogeveen, 256. — Hooggeboren, 182. — v. Hoogstraten, 49, 327, 609. — Hooyberg, 635. — Hooydorsser, 215 (*n.* 3, *Nm*). — Hooymaijer, 96*, 215* (*Nm*). — v. Hoolwerff, 472 (*n.* 3)*, 646. — v. der Hoop, 554 (*n.*). — Hooreman, 314. — Hoorewegh, 547 (*Kw.*). — v. Hoorn, 317, 647*. — v. Hoorne, 562. — Hopcooper, 470. — Hoppenbrouwer, 669. — Hopper(s), 257*, 63, 5, 7, 8, 72. — Hopperus Buma, 473 (*Kw.*, *n.* 5)*. — Hoppinga, 267. — Hoerneken, *zie* Horenken. — Hora Siccama, 97*, 473 (*n.* 8)*. — Hordijk, 127. — v. Horenbeeck, 579 (*Z.*). — Horenken, 182. — v. Horick, 391. — v. Horne, 152 (*Pn*). — de Hornes, 4. — Hornkens, 502. — Horns, 254. — Horsing, 5. — Horsman, 621. — v. der Horst, 202, 438, 668 (*n.* 3). — v. der H. (nu Roelfsema), 158. — v. der H. v. Lil, 370 (*n.* 2). — Hoste, 411. — (v.) Hotting(h)a, 257, 65, 7, 645. — Houck, 369 (*n.* 2), 72—4* (*Kab.*), 492* (*Gen.*), 605. — Houcx, 508. — Houth, 96, 198. — Houtappel, 332 (*n.* 1). — v. Houthem, 384, 5. — ten Houten, 292. — Houtman, D. — v. der Houve, 312. — Houwaert, 50, 177, 243. — v. Houwe, 484 (*Nm*). — v. Houweningen, 319. — Houtrouw, 642. — v. den Hoven, 67. — Hovink, 615. — de la Howardries-Neuvireuil, 222, 320. — Howenpe, 263. — Hubert, 96*. — H. de Coupigny (?), 630. — Huberts, 10. — Hubner, 168, 486. — Hudde, 587. — H. Dedel, 610. — Huet, 29, 305. — v. Huffel, 514. — Hugenholtz, 401. — Huginge, 196 (*n.* 2). — Huginck, 545 (*n.* 3). — Huguetan, 74, 5, 483, 4. — Huijbersz, 497 (*n.* 1). — de Huybert, 116. — Huybrechtsen, 491. — Huydecoper, 642. — Huygens, Huijgens, Huyghens, 54, 94, 174, 613, 8. — Huyn v. Amstenrade, 138 (*n.*). — Huysken, 372. — Huyssen, 101, 2 (?). — Huysser, 102. — Huystart, 452. — Huyttens, 225. — Hujoel, 387 (*n.*). — v. Huckelhoven, 646. — Hull, J. — v. Hulft, 27 (*Pn*). — v. Huls, 646* (*Kw.*). — Hulsen, 274. — Hulshout, 435. — v. Hulst, 52, 3, 4, 5, 6*—8. — v. Humalda, 432, 73. — Hunnen, 252. — v. Hunsel, 42. — Huen(d)er, 233 (*n.* 1), 396. — v. Huessen, 545 (*n.* 1). — Huetink, 545 (*n.* 1).

Yan Lee, 33. — v. Iddekinge, 25. — Idsinga, 122 (*n.*), 259, 60. — v. Ichaïdes, 527. — IJf, 660 (*Nm*). — IJlstanus, 261. — Yp, 660 (*Nm*). — v. IJsden, 615. — v. IJsendijck, 573 (*n.*). — v. IJsendoorn, 118. — IJssel de Schepper, 369 (*n.* 2). —

a) Hier valle v. Hompesch weg.

v. IJsseldijk, 12, 310. — Ilberi, 9. — del Yllan, d'Illan, 506. — Iman (?) de Jonge, 611. — v. Imbyze (v. Batenburg), 97*. — Im-Hoff, Imhoff, 614*. — Immerzeel, 120, 356 (*n.*). — v. Immerseel, 453. — v. Impel, 545 (*n*), 641. — In den Haege, *zie* Harinxma. — v. Inn-u. Knyphausen, 554 (*n.*). — de Ingelse, 538. — Ingen, 48. — v. I, 368, 9. — Ingenulant, 134, 668 (*n.* 3). — Ingold, 649. — Inh(i)emra, 270*. — d'Inkefortis, *zie* Enckevoort. — Insinger, 99 (*Nm*). — Yooy, Yvoy, 102. — Ypeij, 11. — v. Iperen, 619. — Ypma, 290, 1. — Irhoven v. Dam, 592. — v. Isenburg, 502. — v. I.-Mariënborn, 94*. — v. Isendoorn, 516. — Yserman, 538. — Isinck, 223 (*n.* 1). — v. Isselt, 555. — v. Ittersum, 502 (*Gr.*). — de Iturieta, 507.

de Jager, 113, 75, 305, 519. — Jacobssen, 389. — Jalink, 44 (*n.*). — de Jamblinne de Meux, 254. — Jamin, 434*. — Jammart, 390, 1. — Jani, 223 (*n.*). — Jans, 220 (*Pn*), 435. — Jansen, 57, 615. — Janson, 62*. — Janssen, 42, 197 (*n.*), 556, 8 (*n.* 1), 9. — J. v. Raaij, 93, 407, 17, 660. — Janssens, 509 (*n.* 4), 630. — Janssonius, 10. — Jant (Chevalier de), 153. — Jantgee, 615. — Jantzon v. Erffrenten, 97*. — Jarges, 61. — Jariga, 272. — Jean, 375. — (de) Jeger, 135, 579 (*Z.*). — Jelckama, 270. — de Jeude, *zie* v. Lidth de J. — Jobert, 221. — de Jode, 418. — Johnston, 646*. — Jolama, 173 (*Nm*). — v. Jolen, Joling(en), Jolink, 43, 4, 173 (*Nm*). — Joly, 647. — de Jong (v. Beek en Donk), 53, 4. — de Jongh, 186 (*n.* 2, *Gen.*), 8, 373, F. — Jongama, 258, 72, 428, 9, 31. — de Jonge, 25, 96 (*n.* 4), 7*, 206, 20, 86, 327, 473 (*n.* 2), 89, 549, 58, 9, 611. — de Jonghe, 341, 53, 556. — Jongewaard, 646*. — Jongste, 124, 256. — Jonckbloet, 11, 29, 223 (*n.*), 311 (*n.* 2). — Jonckers, 297, (*n.*). — Jonctijs, 180. — Jonquière, 127. — Joosten, 120. — Jordaen, Jorden(s), 131. — Jordens, 471. — Jorissen, 29, 414 (*n.* 2, *Bio*). — Jousma, 270, 431. — v. Juchem 129 (*n.* 1), 616*. — Juckama, 429, 30 (*n.*), 1, 87. — Julsing, 329. — Junius, 396. — Juncker, 370. — Jurieu, 280. — Juwinga, 265. — Juwsma, 258, 65, 7.

v. der **Kaa**, 97*. — v. der Kaaij, 129 (*n.* 1). — Kae(c)k(s), 52. — Caen, 492. — Caer, Kaer, 434. — Kaerius, 58, 435. — Cabelliau, 59, 557*, 8. — v. Cadoelen, 656 (*Nm*). — de Cafmeyer, 84, 216 (*Nm*). — Cay, *zie* Key. — Kaiser, 256. — Caland, 116, 639, 47. — v. Kaldenhove, 434. — Caleward, 107 (*n.*). — Califour, 43 (*Nm*). — Calisch, 227. — Calkoen, 126, 590 (*Ged.*). — Calmers, 665 (*n.*). — de Caluart gezegd de Sassigny, 570. — v. der Camer, 380*. — v. der Cammen, 523 (*Z.*). — de Cammere, 538. — v. Cammingha, 95*, 259, 64—8, 394. — Kamp, 189. — Du Camp, 168. — v. Campen, 162 (*n.*)*, 315, 523 (*Z.*), 46. — v. Campenhout, 308 (*n.* 1). — Camphuys, 342 (*Ged.*). — v. Camphuysen, 136. — Kampinge, 265. — Kamps, gezegd Horns, 254. — Kampsteeg, 548. — (v.) Camstra, 263, 363 (*n.* 2), 429 (*n.* 1), 31, 87, 645*. — du Cange, 45. — Canis, Kanis, 132 (*n.* 1). — de Cannart d'Hamale, 446 (*n.*). — Canon (?) Tristam, J. — Canter, 224 (*n.* 4). — C. Alta, 120. — de Cantilly (?), 375 (*n.* 3). — Cantzelaar, 190. — v. Capelle, 587. — v. der C., 269. — v. der Capellen, 66, 451 (*n.* 1)*, 2, 562, 92. — Carr, 99. — Carbasius, 189 (*n.* 4*, 5 *Gen.*), 646* (*Kw.*). — Cardinaal, 156. — Carly, 80 (*n.*). — Carlié, 612. — Karreman, 408. — Casem, 252. — Cassianus, 111. — de Castel, 111. — de C.-Rodrigo, 566. — von C., 462, 673 (*n.* 1). — de Casteleyn, 178, 241. — Castendijk, 97*. — v. Castricum, 117. — ten Kate, 539. — Cater, Kater, 182, 3 (*Nm*), 313*, 428, 665*. — de K., 181—3 (*Nm*), 547, 665. — de Cater(e), 452, 4, 5. — Katon, *zie* Cotton. — Cats, 214. — v. C., 161, 528. — v. Cattenburch, 95*, 249 (*n.* 2), 497 (*n.* 2). — Cau, 60 (*Gen.*). — Cauwale, 389. — v. Cauwenberghe, 556, 8. — le Cavalier, Cavolier, 374, 5. — Kedde, 622. — Keer, 52 (*Gen.*) - 5*—6*—8, 434, 5. — Keer de

Rapper, 435. — v. den Keere, 435. — du *of* v. der Keere, 58. — Key, 491 (*n.*). — Keymp, 580 (*Z.*). — Keijser, 19 (*Pn*), 95*. — Keijzer, 152. — de Keizer, 43 (*n.* 2). — de Keijser, Keyser, 92, 332 (*n.*). — Kelder, 137, 465 (*Nm*). — v. Keldonck, 580 (*Z.*). — v. der Kelk, 438. — Kelkoven, 43 (*Nm*). — Kellenaer, -neer, 465 (*Nm*), 6. — Kelreman, 466. — Kemp, 272 (*n.* 1), 435. — v. der K., 592. — Kempema, 269. — de Kempenaer, *zie* v. Andringa. — de Kempenare, 556. — Kemper, 141. — Kempinck, 622. — v. Keppel, 196 (*n.* 2). — t(o)e Keppenisse, 267. — Keradeck, 42 (*n.*), 3 (*Nm*). — Kerbert, 42 (*Nm*). — Kerdijk, 42 (*Nm.*) — v. Kerck(e)rinck, 503. — Kerkhof, 547 (*n.* 2). — v. den Kerckhove, 528. — Kerchoven, 130. — v. Kerkwerve, 128. — Kern, 306. — Kerre, 425. — v. Kessel, 580 (*Z.*). — Kesselmeyer, 530. — Kesteloo, 409. — Kesteloot, 590. — v. Kesteren, 162. — Ketel, 489. — K. v. Hackfort, 252 (*n.* 2*). — v. der Kethulle, 4. — v. Kettelhodt, 94. — Kettwigh, 605. — von Ceumern, 13. — Keupers, 57. — v. der Kevie, 120. — Kiefhaber, 76. — von Kielmansegge, 139, 40. — Kies v. Wissen, 62. — de Kijser, 342 (*Pn*). — Kijver, 675. — Kikkert, 379. — Kimmyzer, 655 (*n.*, *Nm*). — Kindlinger, 226. — Kinckhuysen, 101. — Kinnema Wijndels, 126. — v. Kinschot, 571. — 't Kint, 454, 646*. — Kirconnel, 459. — Kitchener, J. — Claeys, 550*. — Claessen, 311. — (von) Klad(t), 376*, 7. — Clant, 61, 311 (*n.* 2, *MS.-gen.*), 28, 9, 406 (*n.* 1). — v. Cleeff, 22 (*Cat.*), enz., *zie* **PR**; 99. — Kleesing, 414. — v. Kleffens, 329. — Kleijn, 534. — de Kl., 615. — Cleijnael, 523 (*Z*). — Cleijs (aliàs v. Loemel), 454, 5 (*n.*). — Kleynenbergh, 87 (*Cat.*), 9 (*Cat.*), 216, 78 (*Coll.*), 9. — Clement, 345 (*Pn*), 401. — Clerk Sterk, 377. — de Clerck, Clercq, 439, 549*. — den Clerc (?), 71. — Clermont-Ganneau, J. — Clifford, 590 (*Ged.*). — Clignet, 471. — Klinkenberg, 147. — v. Klitzing, 331. — Cloeck, 96*. — de Cloeps, 511. — Kloetingh, 612. — Klompmaker, 43 (*Nm*). — v. Cloon, 251. — v. den Clooster, 4, 142. — de Cloots, 625, 6, 31 (*n.* 2). — Cloterine, -rins, 538. — Kluge, 306 (*n.* 1), 67. — v. der Cluysen, 563. — Cluysenaer, 97*. — Kluyskens, 343. — Kluit, 94, 588. — Knappert, 412 (*n.* 1), 540, K. — Knellissen, 55. — Kneppelhout, 587. — Knibbe, 117. — Knijff, 4. — v. Knyphausen (-Lützburg), 553, 5 (*n*). — Knippenberg, 185 (*n.* 3, *Gen.*), 550*. — Cnode, 523 (*Z.*). — Knoll, 100. — Knultz, 369. — Cobet, 163. — Coegle v. Dortmont, 8. — de Coeil, 538. — v. Coehoorn, 12, 100. — C. v. Scheltinga, 432. — Co(e)nders, 61 *a*), 196, 313 (*n.* 4, *Bio*), 29, 665. — C. v. Helpen, 665 (*n.*). — Coenen, 523 (*Z.*). — Koenen, 60, 136, 591, 608. — von K., 607*, 8*. — Coerman, 188. — Coers, 377, 433. — v. Coesfelt, 2 (?). — Koest, 199. — Cogen, 323. — Köhler, 281, 3. — v. der Koijen, 388. — de Coyl, 538. — Kock, 132. — Cock, 492, 3*. — de Cock, 490, 523 (*Z.*). — de C. v. Bruchem, 62. — de C. v. Delwijnen, 62. — Kok, 122 (*n.* 1), 7, 307, 18, 503 (*n.* 1). — de Kok, 380*. — Cockerill, 650. — Cocquiel dit le Merchier, 646*. — Koll, 57. — Colen, 523 (*Z.*). — Colerus, 342. — Colff, 4. — Collage de Zuniga, 632 (*n.*). — v. Collen, *zie* Willink v. C. — Collot d'Escury, 35, 94* (*Kw.*). — Colmjon, 261, 617, 8. — Coloma, 566. — Colonius, 399. — Kols, 18. — Coman, 131. — de Conday, 459. — Conder, J. K. — v. Könen, 607 (*n.* 1), 8 (*n.*). — Konijnenberg, 590 (*Ged.*). — de Koning, 93, 610. — Konings, 120. — Coninck (gnmd v. Ballen), 61. — de Coninck, 452, 625. — Conrad, 185 (*n.* 1, *Gen.*), 403 (?). — Conradi, 5. — Conroy, 162 (*n.*)*. — v. der Koog, 124, 6. — Kooiman, 18, 283, enz., *zie* **PR.** — Ko(o)ymans, 587. — Coolen, 42 (*Nm*). —

a) „Nobiliarium".

Koolhaas, 402. — Koopman, 378. — Coops, 129 (*n.* 1). — Coornhert, 49, 110, 467. — Cooster, 56. — v. der Kop, 646. — Copes, 22*, 95*. — Copinga, 9. — Coppaerd, 274. — Coptiten, 523 (*Z.*), 4. — v. Corest, 545 (*n.* 3). — Cornelissen, 131. — Cornwall, 53. — v. Korpershoek, 256. — Kortenaar, 89 (*Pn, Ged.*). — Cossart, 275 (*Pn*). — Cosson, 216. — da Costa, 496 (*n.*), 591. — de la Coste, 125. — Koster, 670. — de Coster, 346 (*Cat.*), 496. — Cot(t)on, 52, 4. — Coulez, 570 (*n.*). — Coupé, 605. — de Coupigny, 630. — de la Court, 68. — del Court, 96 (*Kw.*, *Nm*)*. — Coutaerd(s), 538. — Coutry, 491, 2. — Coutts, K. — Couwenberg, 357. — Craeyvanger, 130 (*n.* 5), 2. — Kraan, Craan, de Cra(a)ne, 601 (*Nm*). — Craandijk, 274, 416, 29. — v. Craenendonck, 524 (*Z.*). — de Crainhem-Bouchout, 383. — Crajenschot, 93. — Kramm, 86, 356, 650. — Cramer, 320. — Cramerus, 168. — v. Cranenbroeck, -brouck, 121—3, 666, 7*. — v. Cranenburch, 2 (?). — Cransken, 323. — Krap, 424. Kreet, 588. — Cregel, 316. — Crehen, 571. — Creyghton, 378. — Kreivanger, *zie* Craeyvanger. — Cremer, 396, 400 (*n.* 3, 5). — Kremer, 34, 44, 104, 24, 519, 663. — de Kretser, 322. — Crevel, G. — Kriger, 98. — Krijnenburg, 73 (*n.* 4). — Crijter, 434. — Cristiaanse, 190. — de Croeser, 117. — Croy, 346 (*Pn*). — Croiset, 125. — Crol(s), 451, 2, 4, 5, 561, 2, 9 (*n.* 1). — Croll, 102. — Crom, 289, 90, 409. — Crommelin, 96. — Cromphout, 446. — Kronenberg, 496 (*n.*). — v. Croonendael, 565. — de Cros, 588. — Crouck, 203. — v. den Cruyce, 507—9 (*n.* 4), 10, 65. — v. der Cruycen, 46. — de Kruyff, 223. — Kruijer, 131. — v. der Kruis, 675. — Cruytpenningh, 587. — Krul, 241. — Crusius, 399 (*n.* 4). — Cuycq, 435. — Cuyck v. Myerop, 307. — v. C. (*adell.*), 183, 667, 8. — Kuijck (v. Cuyck), Kueck, 319*, 435, 6*, 71, 90, 549 (*Gen.*), 667, 8. — K. v. Houweningen, 319. — Cuick Molkenboer, 437. — v. Kuyk, 80. — Kuyl, F. — v. Cuyl, 3. — v. Cuylenborch, 324. — Kuijper, 333. — de Kuyper, 253. — Kuijpers, 489. — Cuypers, 411. — Kuysten, 580 (*Z.*). — v. Culemborg, 66, 317, 461. — v. Culenburch, 2 (?). — Kumsius, 318, 432. — Kunde, 71. — Cuper, 78. — Kweekeboorne, 654 (*Nm*). — Kwekkeboom, 655 (*n.*, *Nm*).

Laemans, 386. — v. Laar, 121, 348. — v. 't Laet, 8. — Laetkama, 265. — Ladder, 435. de Lados-Baillencourt, 632. — Lackama, *zie* Liauckama. — Lacomblet, 207. — v. Lalaing, 66. — Laman Trip, 118. — Lamberts, 571. — Lambrechts, 400, 1. — Lamers, 401 (*n.* 3). — v. Lamsweerde, 3. — Landsheer, 611. — Landweert, 378. — Lange, 356. — de L. v. Wijngaarden, 43. — Langedult, 278 (*Pn*). — de Langen, 670. — von Langenau, 139. — v. Langerack, 4. — Langerhuijzen, 13. — Langewagen, 646. — v. Lanckvelt, 580 (*Z.*). — Lanskoi, 675. — Lanting, 23, 4. — Lantzocht, 117. — de Lara, 308. — de Large, 77. — Larousse, 32, 427. — Lascaris Castellar, 68, 9*. — Lastdrager, 279 (*Pn*). — Laswerda, 266. — Latkama, 266. — Latomus, 635. — Latsma, 265. — Lattenhouwer, 63. — Laudon, 498 (*n.* 1). — Laufer, 221. — de Launay, 444 (*n.*), 5, 6 (*n.*), 8, 562. — Laurensen, 131. — Laurentius, 132 (*Gr.*). — Laurillard, 108, 227, 416, 664. — Laurman, 225 (*n.* 3). — Lauwercyssens (?), 310. — Lauwerens, 3. — Lauwers, 117, 307 (?). — v. (der) Lawick, 99, 321 (*n.*). — Ledeboer, 33, 51, 8, 216 (*Pn*), 78 (*Pn*), 413. — v. Ledebur, 614. — v. Ledenberch, 3, 322, 436. — v. Leemkuyl, 59. — v. den Leemputte, 580 (*Z.*). — v. Leend, 42. — Leenderts(z), 546, 7. — de Leeuw, 253, 315, 580 (*Z.*). — v. Leeuwen (*adell.*), 244* (*Z.*) — 6 (*Gen.*) — 50*—2, 349 (*Gen.*), 674*. — v. L., 3, 55, 122 (*n.* 1), 7, 42, 62, 73, 274, 307, 24, 666 (*n.* 2). — Lefevre, 503. — v. Leiden (v. Leeuwen), 127. — Ley(en)decker, 133, 619. — v. der Leck(e), 65,

182, 232 (*n.*). — Lecoy de la Marche, 285. — de Lely, 59. — v. der L., 181. — Lelivelt, 614. — v. Lennep, 17, 588, 603, 50, B, C, D, G. — Lens, 158, 388. — Lentfrinck, 109. — Leoninus, 135. — Leonis, 135 (*n.* 2). — v. Lerberghe, 558. — de Lerica, 131. — v. Lering(en), 196 (*n.* 2)*. — Lesage, 632. — Lescaljet, 118. — Lesturgeon, 158. — de Leth, 494 (*n.* 1). — de Leto, 459. — Lettin, 506*, 7*, 8. — Le Leu de Wilhem, 473 (*n.* 14). — v. Leudekercke, 116. — v. Leusden, 71. — v. Leuven, 116. — Leuwens, 52. — de Levin dict (de) Famars, 205, 317. — Lewe, 428. — v. Levitzow, Lewezoven, 295. — Liauckama, 262, 4, 7, 8. — v. Lidth de Jeude, 97 (*n.* 6), 251. — Lieberam, 190, 1 (*n.* 1). — Liebermann, 149. — v. Liedekercke, 116, 509—11*—2. — Lieftinck, 3. — v. Lienden, 2, 120 (*adell.*), 315 (*n.*), 24. — v. Lierop, 42. — Liesvelt, 323. — v. Liesveld, 615. — Liétard, 513, 5. — de Ligne, 330, 624, 33. — Lichtenberg, 116. — v. Lijnden (Linden), 134, 93, 17; *zie* v. Lienden. — v. L. v. Hemmen, 144, 244 (*n.* 1), 440. — Lijnslager, 118. — Lycklama à Nijeholt, 486 (*n.* 1). — Lix Raaven, 118. — v. Lil(l), 370. — v. Lillo, 224 (*n.* 3). — v. Limborch, 454. — v. Limburg-Stirum, 95*. — v. Limpurg-Speckfeld, 94*. — von Lindau, P. — v. der Linde, 72 (*n.* 4), 101. — Lindeborn, 497 (*n.* 1). — v. der Linden, 52, 162, 384. — v. der Lindt (gez. Lindanus), 627, 8, 9. — de Lint, 537 (*Nm*). — v. Lintelo, 94*, 318, 648 (*n.* 13)*. — Lion, 439. — Lippert, 622. — Lips, 538. — Lyscap, 580 (*Z.*). — Littré, 285. — v. Lobbrecht, 99, 100, 380*. — v. Lodensteyn, 277 (*Pn*). — Loeff, 245, 580 (*Z.*). — L. v. der Sloot, 352. — v. Loemel, 454, 5 (*n.*). — Loenman, 580 (*Z.*). — Loesing, 551. — Loffelt, 354. — Lochner, 24, 349. — Loysel, 375 (*n.* 2)*, 418. — Locquet, 570. — Locking, 379*. — Lomeijer, 399. — Lomelini, 513, 4. — v. Lommel, 324. — de Longueville, 391. — v. Loo, 121 (*Gen.*) — 4, 8, 277 (*Pn*)*, 494 (*Gen.*), 666*, 8 (*Gen.*). — v. Loon, 35, 150, 3, 218, 9 (*Pn, Ged.*), 341, 80, 580 (*Z.*). — Loos, 120, 510. — v. Loosen, 85. — Loosjes, 592, N, O. — Loze, 580 (*Z.*). — v. Lose, 580 (*Z.*). — Losen, 502. — Louis, 281. — Louroux, 77. — Louwens, 312 (*n.* 1), 28. — Louwer, 43 (*Nm*). — Lovy, 4. — Lower, 63 (*n.*). — de Lu [1]), 580 (*Z.*). — Lübben, 285. — Lübker, 526, 98, 637. — Ludeken, Ludeman, 43 (*Nm*). — Luden, 500. — Luder, 343. — Ludinck v. Dijk, 580 (*Z.*). — Ludincx, 580 (*Z.*). — Luchtmans, 286, 91. — Luymes, 472 (*Kw.*)*. — v. Luinen, 78. — v. Luitson (?), 254. — Lulofs, 401 (*n.* 2). — v. Lunen, 588. — Lüps, 62. — Lutgerst (?) toegenmd Keer, 434. — Lutkenhuysen, 86. — Lutma, 87 (*Pn*).

Maeldraey, 638. — v. Maanen, 118. — Maechelijn, 580 (*Z.*). — v. Maeren, 580 (*Z.*). — v. Maerlant, 110, 80, 235. — Maarsback, 615. — Maarsman, 548. — Maertens, 96*. — Maas, 613. — Maes, 513, 62 (*n.* 3), 3, 8—71 (*n.* 1)*, 4, 5 (*n.* 2). — v. Maaseren, 57. — ter Maet, 129. — Maatschoen, 643. — Macé, 450. — Madai, 90 (*Cat.*), enz, *zie* **PR.** — Madoets, 565. — Mailliet, 348. — le Maire, 646*. — de Mayere, 215 (*Nm*). — Majerswinckel, 215 (*Nm*). — Macaré, 124, 7. — Macdonald, 41 (*Nm*). — Macdowel, 311, 3. — Makensie, 670. — Makingje, 102. — de Malapert, 441. — Maleur, 120. — v. Malsen, 590 (*Ged.*). — Mamminga, 268. — Manart, 4. — v. Mander, 643. — v. Mane, 62. — v. Maneel, 224 (*n.* 5). — Manger (Cats, Muntz), 214 (*Nm*). — Manmaecker, 587. — Manninga, 553, 4 (*Gr.*) — Manrique (de Lara), 308—10. — Mans, 560. — v. Manteuffel, 129 (*n.* 1). — de Mantin, 309. — Marant,

[1]) = de Leeuw, welke geslachtsnaam in Neder-Betuwe nóg aldus uitgesproken wordt.

619. — Marcelisz, 3. — Marcelisse, 560. — Marchant, 254. — de la Marche, 285. — de Mare, 672. — le Maréchal (de Cantilly), 375 (*n.* 3)*. — v. Maren, 316. — Mareschant(-schaut, -schaux), 375. — Des Marets, 100. — Mariënburgh, 471. — Le Marinier, 375. — von Marioth, 139*. — v. der Marck, 195, 494, 502. — v. der M.-Aremberg, 494 (*n.* 3). — v. der Mark, 252. — v. Markel, 675. — Marcus, 14, 5, 141, 470 (*Kw.*)*, 2. — Marlet, 100. — de Marneffe, 569, 71 (Geves). — v. Marnix (v. St. Aldegonde), 205. — Maronier, 120. — de Marre, 615. — v. Marselis, E*. — de Marsman, 283 (*Pn*). — v. der Mart, 587. — v. Martena, 645* (*Kw.*). — Martens, 125, 352, 454, 580 (*Z.*). — Martin, 487. — de la Martinière, 168. — Martna v. Burmania, 261. — Mazin, *zie* v. Monts-M. — Mascamp, 492. — Massis, 327. — Mastelijn, 390. — v. Mathe, 321. — v. Matenesse, 138 (*Arch.*). — Mathias (Pous), 647 (*n.* 9). — Mathijssins, 452. — Matthaeus, 9, 184, 379. — Matthysz, 26, 267, 329. — v. Maudric, 232 (*n*). — Mauger, 25, 149 (*n.*), 53, 9, 60, 220. — Maumoine, 449. — Maupreit, 538. — Maurel, 604. — v. Maurik, 371, 669. — de Maussigny, 450. — v. Meegeren, 213. — v. Meegersen, 213, 378. — v. Me(ec)keren, 68*, 97 (*n.* 3, *Gen.*)*, 170 (*n.*), 95, 614, 5 (*Gen.*, *Por*), 6*. — v. Meel, 470. — Meemeling, 189 (*n.* 6)*, 549*, 646*. — v. der Meer, 150, 1 (*Pn*). — v. der M. v. Walchren, 500. — Meerburg Snarenberg, Q. — v. der Meere, 632. — v. der Meeren, 384. — v. de Meerendonck, 581 (*Z.*), 636. — v. Meerhem, 581 (*Z.*). — Meerma, 400 (*n.* 7). — Meerman, 327 (*Nm*), 472. — Meermans, 349 (*Pn*). — v. der Meersch, 62, 96*. — Me(e)rsseman, 484 (*Nm*). — v. Meerten, 247 (*n.* 6)*, 8. — Me(e)rvoort, 502. — Mees, 394. — v. Meeuwen, 283 (*Pn*). — v. Mechelen, 389 (*n.* 1). — Mechelman, 389*—92. — v. Megen (*Graven*), 501. — v. der Meij, 548. — v. der Meije, 549. — de Mey, 471. — Meybusch, 221. — Meijer, Meyer, 81, 180, 90. — de M., 179, 89 (*n.* 1, *Gen.*), 282, 9, 379*, 80. — de Meijere, Meyere, 100, 508, 9 (*n.* 4). — Meijering(h), -rink, 212, 3 (*Nm*). — Meijers, 100, 212. — v. Meijghersem, 213, 4 (*Nm*), 378. — Meiners, 223 (*n.* 1), 553 (*n.* 2). — Meinertshagen, 59. — Meysman, 484 (*Nm*). — Meister(s), Meyster, 2, 587. — Melders, 57. — Meletons, 56. — Melijn, 452. — Melis, 508 (*n.* 5). — Melisz(oon), 256, 496 (*Gen.*). — Melmer, *zie* bij de Tourton (Bruyns), de noot. — Menestrier, 150, 1, 221, 341. — v. Mengers, 213, 4 (*Nm*), 378. — v. Mengerssen, 62 (*Gen.*), 378. — Mensing, 414. — Mensinck, 471. — de Mepsche, 372, 428. — le Merchier, 646*. — v. Merenberg (*Graven*), 199. — v. Merenborch, 3. — de Merode, 528. — Merrill, J. — Merser, 260. — Mertens, 254. — v. Merveldt, 69, 301 (*n.* 2), 622, 3. — Mester, 159. — Mestingh, 192. — Metelerkamp, 377* (*Gen.*), 8, 433 (*Gen.*). — v. Meteren, 396, 558. — von Metternich, 139, 200. — v. Meugerssen, 63. — v. der Meulen, 120, 320, 57, 76*, 438. — Meulman, 141. — v. Meurs (*Graven*), 68, 136, 622. — v. M., 174, 473 (*n.* 11)*. — de Meux, 254. — v. Meverden, 546. — Michielsen, 568. — v. Middegael, 581 (*Z.*). — v. Middelburg, 502. — v. der Mieden (v. Opmeer), 472 (*Kw.*)*, 3. — v. Mierop, 307, 9. — Michaud, 32. — Michel, 98. — v. Middachten, 51. — v. Mieris, 331 (*n.*). — v. Mierlo, 42. — v. Mierop, 123 (*n.* 5). — v. Mijnden, 2, 324, *zie* v. Amstel v. M. — Micault, 160, 1 (*n.*)* (*Nm*, *Por.*), 2, 513, 5 (*n.* 3, *Bio.*), 528. — v. Mil, 287. — Mylius, 472. — Millinck, 581 (*Z.*). — Mina, 216 (*Pn*). — Minkman, 43 (*Nm*). — Minnema de With, 473 (*n.* 6)*. — Minnes, 256*. — Miraeus, 382 (*n.* 5). — Mis, 56. — Mispelblom, 99. — de Mist, 674*. — Model Dickbier, 581 (*Z.*). — M. v. den Steenwech, 581 (*Z.*). — Modersohn, 218 (*Pn*). — de Moey, 538. — Moens, 461, 628, 9. — v. Moer, 386. — v. der M. v. Oosterhoudt, E*. — Moes, 88, 589. — v. Moesbergh, 132. — Moy, 308. — Moins, 581. — Mockama, Mockema, 127, 8*,

257, 66, 486*. — Mol, 252. — de M., 538. — Moll, 109, 402. — Molart, 150, 83. — Molenaar, 89 (*Pn*), 401. — Molenbrug, 43. — Molinaeus, 587. — Molinier, N, O. — Molkenboer, 212 (*n.* 3, *Nm*), 436, 7. — ter (of v.) Mol(le)n, 133 (*n.* 1), 398, 9, 561. — Mollerus (v. Westkerke), 125. — Mols, 399. — den Mommer, 440. — v. Monichuys, 68, 301 (*n.* 2). — Monin, 421 (*n.*). — Moltzer, 54, 339 (*n.* 1). — Mom, 324, 414 (*n.* 2), 41, 62, 559. — Moni(n)c(x), Mon(ni)(n)k(x), 521, 81 (*Z*), 2 (*Z.*). — de la Monnoie, 31. — de Mont, 104, 411. — Montanus, 548. — Montauban v. Swijndregt 614. — de M. (?), 364 (*n.*). — de Monte, 502. — v. Montfoort, 248. — de Montfort, 509, 10. — v. Montmorency-Nivelle, 552 (v. Hoorne). — von Montfs-Mazin, 607. — Moolenburgh, 43. — Moonen, 153. — de Moor, 59. — Moorman, 437. — v. Moorsel, 42. — Moreelsz, 322. — Moreau, 309. — Morillon, 451 (*n.* 3). — Morleth, 129. — Morrison, II. — du Mortier, 39. — Mosers, 76 (*n.*). — Mossmann, 393. — Mosmans, 253. — du Moulin, 497. — Mourentorf, 243. — Mourik, 203. — Mourillon, 587. — v. der Muelen, 90. — v. Muyden, 323. — v. Muijlekom, 52. — Muilman, 141. — Muyt, 361. — Mulert (Muylart), 3. — Mulier, 292, 429 (*n.* 1). — Muller, 15, 72 (*n.* 4), 90, 342, 402. — M. Massis, 327. — Mumm, *zie* Mom. — v. Munichusen, *zie* Monichuys. — Municker, 100. — de Munck, 160, 515 (*n.* 3). — Munnik, 55. — Munniks, 118. — M. de Jongh, 186 (*n.* 2, *Gen.*). — v. Munster, 428. — Muntz, 214. — Mussche, 307. — Muston, 474.

v. **Naeldwijck**, 2. — v. Naerden, 107 (*n.*). — v. Naerssen, 279, 494. — v. Naburen, 4. — Naeirne, 102. — Nagel, 52, 5. — Nagtglas, 361, 77. — Nahuys, 348. — de Nayere, 538. — v. Namen (*Graven*), 502. — Napjus, 260. — v. Nassau, 124, 93, 4, 7, 98, 205, 48, 323, 31, 430, 2, 597 (*n.*), 623, Q. — v. N.-Dietz, 648 (*n.* 11). — v. N.-la-Leck, 74, 5, 102 (vgl. *Nav.* XXXIX, 205), 98. — v. N.-Odyck, 75. — v. N.-Saarbruggen, 199. — v. N.-Usingen, 77. — v. N.-Weilburg, 198, 9, 201 (*Por.*). — v. der Nath, 392, 527. — v. der Neer, 167. — Neesen, 308. — Neil, K. — v. Neynsel, 581 (*Z.*). — v. Neck, 127. — v. Nellesteyn, 59, 323. — Neltorp, 322. — Nerger, 55. — v. Nes, 248. — v. Nesch, 3. — Nessink, 369. — Netscher, 318. — v. Neukirchen genmd v. Nijvenheim, 64. — Neve, 581 (*Z*). — v. Nide(c)k, 317, 612. — Niemeijer, 254. — v. Nierop, 328. — v. Nyenbeke, 69, 623. — Niepoort, 548. — v. (der) Niepoort (Nijpoort), 2, 22 (*Pn*)*, 154 (*Cat.*), 279 (*Cat*), 345, 6, 8 (*Cat.*). — Nierop, 101. — v. der Nieuburg, 93. — Nieuwenhuysen, 588. — v. (den) Nieuwenhuijse(n), 563 (*n.*)*, 70, 1 (*n.* 1)*. — Nieuwkoop (?), 101. — Nijemeij(g)er, 209 (*Nm.*). — Nijenhuis, 146 (*n.*). — Nijenhuizen, 57. — Nijgh, 414. — Nijhoff, 160, 289, 396. — de Nijs, Nys, 246*, 572*, 3, 4. — Nicolaï, 345 (*Pn*). — Nilis, 284, 5. — v. Nymegen, 130. — Nyris, 284. — v. Nispen, 125, 503 (*n.* 1). — v. Nyvelt, *zie* v. Zuylen. — Nocetti, 574. — Noeden, 581 (*Z.*). — v. Noest, 4. — Noirot, 646. — Nolen, 503. — Nolet, 253. — Nolthenius, 376, 7, 80. — Noman, 361. — v. Noordt, 3. — v. der Noordaa, 88. — Noordewier, 145 (*n.* 3). — Noot, 400. — v. der N., 331 (*n.*). — v. der N. et de Duras, 633. — Noppe, 342 (*Pn*). — Noreulx, 162 (*n.*)*. — Nötelaar, 484 (*Nm*). — Numan v. Warendorp, 610. — Nurnberger, 346. — v. Nutt, 646.

O, 424. — v. O, 424 (*Nm*) — Odendahl, 282. — v. Oeynhausen, 552. — Oeldemeyger, 209, 13 (*Nm*). — Oelrich, 85 (*Kab.*). — Oem v. Wijngaerden, 439. — Oenama, 269, 645*. — v. Oenema, 265. — v. Oevering, 415. — Offerkamp, 99, 100, 2. — v. Oijen, 251, 493. *Zie* Vorsterman v. O. — v. O. Cock, 493*. — v. der Oye, *zie* Schimmelpenninck v. der O. — d'Oiselet (?), 563. — Ok, 660 (*Nm*). —

Ockers(s)e, 108, 647 (*n.* 6)*. — O'Connor, 41 (*Nm*). — Oldenmeij(g)er, *zie* Oeldem. — Oldenwyer, 208, 9 (*Nm*). — Oliphant, J. — v. Ommeren, 130, 315, 6, 75. — Ompteda, 61, 313*. — Onghena, 276 (*Cat.*). — Ongerhaus, 434. — v. Oncle, 508 (*n.* 3). — Ooms, 452. — v. Oordt, 117, 8, 614, 76. — v. Oorschot, 675. — v. Oort, 59, 121 (*n.*), 226, 323, 77, 9. — v. Oostdorp, 437. — v. Oosten, 548. — Oosterhooren, 156 (*Pn*). — v. Oosterhoudt, E. — v. Oestrum, 3. — v. Opalphens, 646. — Ophoven, 671. — Opzoomer, 2, 66. — Opten Zywerdyck, 267. — Op ter Geest, *zie* Juwsma. — v. Orden, 85, 7 (*Cat.*)*, enz., *zie* **PR.** — d'Origone, 570 (*n.*)*, 1 (*Kw.*), 3, 4. — Orisandt, 95*. — Orten, 502. — v. Orthen, 581 (*Z.*). — Os, 660. — v. Os, 582 (*Z.*). — v. der Os, U. — Osingha, 645. — Ostermann, 612. — de Otenare, 538. — v. Otsingen, 322. — Otten, 130, 435. — Ottensz, 260. — Otto, 185. — v. Ottweiler (*Graven*), 199. — Oudaan, 49, 110, 77, 80. — Oudart, 331 (*Pn*, *Bio*)*, 515. — Oud-Eysinga, 429. — v. Ouden, 582 (*Z.*). — v. Oudenhoven, 521, 668. — Ouderidder gezegd Grauwert(t), 490 (*Gen.*). — v. Oudeweert, 4. — v. Oudijck, 324. — Oudshoff, 548. — Oudwyn, 107 (*n.*). — d'Oultremont (de Wegimont), 198, 633. — d'Oupée (-pie) [1], 507, 10. — Outhof, 223 (*n.* 1). — v. Outshoorn, 371; *zie* de Vlaming v. O. — v. Ouwe(n), 635, 6. — Ouwerling, 413. — Ouwinga, 266. — v. Overmere, 182. — (v.) Overschie, 98, 100, 81. — von Ow, 424 (*Nm*).

de **Paemele**, 384. — Paen, 100. — v. den Paependonck, 636. — Paats, Paets, 100, 27. — Paauw, 591. — Paeuwe, 538. — v. Padbroec, 71. — v. Paddenburg, 588. — Paffraet, 436 (*Gen.*). — Pagé, 437, 516. — Pagenbam, 323. — Pagenstecher, 373. — Pagès, 437. — Paggee, *zie* Pagé. — Pagius, 437. — Pahaud-Crehen, 571. — (v.) Pallaes, 4, 324, 503. — Palmer, J. — Pancras, 585. — Pannekoeck, 321 (*n.*). — Panneman, 43 (*Nm*). — Pansser, 100. — v. Pantaleon, *zie* v. Eck. — de Pape, 513 (*n.*), 74, 632 (*n.*). — Papo, 184 (*Gen.*), 90, 669—72. — Papon, 669 (*n.* 1). — v. Parijs, 573. — v. P. v. Zuidoort, 324 (vgl. *Nav.* XXIII, 212). — Parker, 60, 371. — Pater v. Raveschot, 616. — Patin, 91. — de Patoul, 445 (*n.* 1), 570 (*n.*). — Paulus, 588. — Paulusz, 252. — Pauw, 375, 639. — P. v. Wieldrecht, 181. — de Pavie, 32. — von Pawlowicz, 608. — Pebelaer, 107 (*n.*). — Peelen, 133. — Peerlkamp, 216. — Peeters gezegd Vrancx, 628, 9. — Peirolet, 9. — du Peyrou(x), 473 (*n.* 15)*, 4 (*n.*). — Pejácsevich de Veröcze, 673. — von Peyer Im-Hof, 614. — Pelgrom, 582 (*Z.*). — Pellemans, 410. — v. Pellenze, 258, 63, 5—8. — Pels, 55, 502, 82 (*Z.*), 629, 45* (*Kw.*). — Pelt, 255, 6. — Penmarch, 115*. — v. Penu, *zie* Stamelaert. — v. de Peppel, 315 (*n.*). — Pérachon, 74. — Périer, N. — Perckhoever v. Otsingen, 322. — Perreau, 280, 1. — Perrenot (de Granvelle), 563. — v. Persijn, 100, 21*. — Perues, 502 (*Gr.*). — Peters, 555. — Peterse, 560. — Petri, 502. — Pets, 100. — Peyrot, *zie* bij Waldenzen, de noot. — Pfeiffer, 28. — Pflaum, 532. — Pian, 549. — Pieck, 623. — Pielat de Blagny, 2. — de Piermans, 511. — Piersma, 272. — Pierson, N. — Pietermaat, 126. — Pieters, 502. — Pietersen, 19 (*Pn*). — Pietquin, 569. — Pignatelli, 330. — Pijckevet, 582 (*Z.*). — Pijnakker, 61, 467. — Pijnacker Hordijk, 127. — Pijnappel, 582 (*Z.*). — Pijs, 119. — Pinaecker, *zie* Pijnacker. — Picavet, 610*. — Pingel, 586. — Pinkerton, 24, 86, 151. — Piot, 281, 451 (*n.* 3). — Piper, 493. — Pirau, 54. — Piscator, 399*. — Pistoor, *zie* v. Wijk P. — v. Pithan, 321. — Plaat, 493, 4. — Planten, 129 (*n.* 1). — Plantijn, 112, 216, 603. — v. der Plas, 99, 100, 2, 647. — Plasky, 526. — Plate, *zie* Plaat. —

[1]) Rietstap's Armorial 1e éd. heeft Oupey (Pays de Liége).

Pleyte, 1, 69, 92 (*n.*), 104 (*n.* 1). — Pletsz, 328. — v. Plettenberg, 95*. — Pleuntie (?), 435. — Plon, L. — von Plön, 156. — Ploos, 3, 324. — Pl. v. Amstel, 251 (*n.* 4, *Kw.*), 616. — von Plötzen, 205. — Plugger, 356, 7. — Poeldenc, 636. — Poelmans, 437. — v. der Poerten, 383. — Poitou, 133. — Pol, 587. — v. de Poll, 96, 440, 585. — de Polignac, 254. — Pol(le)man, 665 (*n.*). — Polman, 322. — du Pon, 380*. — Ponse, 97*. — Pool, 25. — v. Poolsum, 380*. — Poortemans, 142. — v. der Poirten, *zie* de Roover v. der P. — Popma v. Oevering, 415. — v. Popma, 409. — de la Porte, 274, 5. — Pot, 330. — Poth, 673. — Pott, 458 (*n.*). — de Pott, 322. — Potauw, Potov, 133. — Pots, 379. — Potter, 268, 506, 7*. — de Pottere, 64, 610. — Potthast, 2. — Pous, 647 (*n.* 9)*. — de Pouschkine, 199. — de Praetmakere, 538. — v. Praga (?), 569. — Prangran, 53. — Prent, 323. — v. Presichafen, 130. — de Pret, 625, 6. — Priesma, 272. — de Prince, 572. — Prins, 379, 572. — Prinsberg, 503. — Prinsen, 55. — Proeys, 3, 323. — de la Puente, 513. — de Puiters, 109. — v. (der) Putte, 551 (*n.* 1)*.

Quaestius, 85 (*Coll.*), 156 (*Coll.*), 7 (*Kab.*) — Quaetfaslem, 656 (*Nm*). — v. Quadt, 325, 6, 656 (*Nm*). — v. Qu. v. Wyckradt, 656. — de Qua(e)de, 656 (*Nm*). — Quadacker, -dekker, 657 (*Nm*). — Quadecole, 538. — v. Quadoelen, 656 (*Nm*). — Qua(e)tvlieg(h), -fleigh, 657 (*Nm*). — de Quay, 326, 657 (*Nm*). — Quack, N. — Quarre, 385. — Quatooch, 404, 5. — Queysen, 656. — Quekebijl, -boom, 655 (*n.*, *Nm*). — Queque, 459. — des Quiens, 470. — Quint, 316, P. — Quirijn (?) de Jonge, 611. — Quitard, 464.

Raadgeep, 495. — Raet, 582 (*Z.*). — de Raadt, 80, 160, 331, 2 (*n.*), 93, 412, 39, 515 (*n.* 3), 26, 7, 32. — de Raet, 54, 89, 568. — de Raedt, 571. — Raef, 605. — de Raeff, 184, 90, 1, 671. — v. Raaij, *zie* Janssen v. Raaij. — v. Raey, 321*. — de, ten, v. de Ra(e)m, 53—7. — v. Raephorst, 416. — von Raesfeld, 606, 7, 16. — Raaven, 118. — Rab, 605. — v. Raden, 321 (*n.*). — Radin(c)k, 89 (*Cat.*), 156 (*Cat.*), enz., *zie* **PR**. — Rahlenbeck, 556. — Raczynski, 608. — Ram, 324. — de Ramaix, 320. — v. Rambures, 619, 21. — Rampaert, 392. — Ramper(s), 131 (*n.* 4.). — Ramus, 7. — Randolph, 646 (*n.* 14)*. — v. Randwijck, 124. — Rank, 601. — Ranson, 496. — Rappard, 671. — de Rapper, 435. — Rasch, 97*, 192, 437. — Rataller, 489, 90 (*Gen.*), 668 (*Gen.*). — Raule, 494, 5. — Ravensberg, 118. — v. Ravenswade, 232. — v. Raveschot, 616. — v. Ravestein, 61, 610. — v. Raveswaey, 322, 4. — Rawlins, 90. — Redelijkheid, 100. — v. Rhee, 342 (*Pn*). — v. Reede (*adell.*), 124, 323, 4. — Reehorst, 377, 433. — Reershemius, 8. — v. Rees, 55, 6. — v. Reesen, 503 (*n.* 1). — v. Reever, 100. — v. Rechem, 83. — (v.) Rege(n)morter (-tes, -tel), 494*, 5*. — Regenboog, 101. — de Regt, 109. — v. Rechteren, 60, 5, 141, 2 (*Gen.*). — v. R.-Limpurg, 94 (*Kw.*)*, 648. — Reialf, 116. — Reijers Vos, 55, 7. — de Reiffenberg, 351. — v. Reifferscheidt, 428. — Reichard, 420. — v. Reijnegom, 390. — Reynders, 622. — Reynersz, 270. — Reinhart, 348. — Reijnst, 91. — v. Reys, 352. — v. der Reit, 42, 503 (*n.* 1 ?) — Reitter von Grünstein, 249 (*n.* 1)*. — Recalf, 116. — Reland, 589. — Reminck, 471. — v. Remmerswale, 519. — Rendel Harris, G. — v. Renen, 249 (*n.* 3). — v. Renesse, 183*, 322. — v. R. v. der Aa, 323. — v. R. v. Elderen, 4. — v. R. v. Wilp, 2. — v. R. v. Wulven, 251 (*n.* 4). — von Renesse, 58. — Rengers, 97*, 195 (*n.* 2), 204, 376, B, D. — R. v. Naerssen, 279. — de Renialme, 508, 9 (*n.* 4). — Renier, 120. — v. Rens(s)elaer, 117, 92, 245, 320, 589 (*Ged.*), 90 (*Ged.*). — Renssen, 545 (*n.* 1). — Repelaer, 97*. — Repelius, 54. — v. Resandt, 492. — Resepad, 56. — Resink,

398 (*n.* 1). — Ress..., 507*. — Rethaan Macaré, 124, 7. — v. Rhety, 119. — Rhetius, 556. — Reurts, 658 (*Nm*). — Reus, 669. — Reuter, 233 (*n.* 1). – v. Reverhorst, 101. — Revius, 497 (*n.* 1). — Richard, 649. — Ridder, 135, 247 (*n.* 3), 546, 59 (*Kw.*). — de R., 59, 247 (*n.* 3)*, 547, 618, 9. — de R. v. Groenestein, 249 (*n.* 1)*. — (v.) Riebeeck, 323, 5, 435. — v. Riede, 503 (*n.* 1). — v. Riembeke, 69. — de Riemer, Rimer, 371, 621. — Riemersma, 429 (*n.* 2). — Riemes, 23 (*Pn*). — v. Riemsdijk, 493. — Rietstap, 35, 449, 50 (*n.*), 528. — v. Rietveld, 435. — du Rieu, 370. — Rijdder, *zie* Ridder. — Rijff, 52. — de Rijcke, 83. — Rijke, 252. — Rijcken, 251, 2. — v. Rijken, 615. — Rijkens, 159. — v. Rijckevorsel, 340, M — Rijckewaert, 391. — v. Rhijn, 248, 73. — v. Rijn, 58, 94, 532, 86, 7, 92. — v. R. v. Alkemade, 548. — v. Rijneveld, 58. — v. Rijnevelt, 3. — Rijsman, 538. — v. Rijssele, 48, 242. — v. Rijssen, 496. — v. Rijswijck, 131, 546. — Ri(i)kelant, Rijckland, 585. — de Ring(h), 88 (*Pn*). — v. Ringelberghe, 406. — Ringeling, 191* (*n.* 2, *Gen*). — Ringia, 645*. — Rinia, 645 (*n.* 11)*. — Rink, 70 (*n.* 2), 437, 534. — Rinkes Borger, 5 (*n.*). — v. Rincom, 590 (*Ged.*). — Ripert, 364 (*n.*, *Nm*). — (v.) Ripperda, 60, 1, 196, 311, 64 (*n.*, *Nm*)*, 428 (*Gen*) 39, 538 (*Nm*), 44. — Rypperda, 364 (*n.*). — de Risey, 454 (*n.* 4). — v. der Ryt, 503 (*n.* 1). — v. Ritz (*Graven*), 502. — de (la) Rivière(s), 119, 445–7 (*n.* 1)*. — Rjofleurs, 217. — de Roannez, N. — Rob, 587. — Robert-Dumesnil, 153. — Robijns, 391, 575. — Robyn, 558. — Robiquet, 421 (*n.*). — de Rochemont, 129. — Rode, 55, 267. — R. von Rodehausen, 605, 58. — de R. (*adell.*), 183. — Rodenberg, 587. — Rodenburgh, 47, 9, 50, 177, 241, 2. — de Rodere, 538. — Rodrigo, *zie* de Castel R. — Roëll, 96. — Roelants, 388, 630. — Roelofs, 117. — Roelofse(ma), 158. — Roem, 190. — Roerdink, Roering, 658 (*Nm*). — Roesmont, 582 (*Z*). — Roessingh, 197. — Roettiers, 87, 90, 154, 217, 20, 75, 9. — Roehelfing, 558 (*n.* 1). — Roger, 415. — Roggeveen, 533, 643. — Rogier, 639. — Rochussen, 61. — de Rohan-Penthièvre, 330. — le Roy, 443—6*—8*—50 (*n.*)*—1*—6 (*Gr.*)—7*—8, 561, 2, 8*, 70, 1 (*Kw.*), 1 (*n.*)*, 2 (*n.* 1), 3—5*. – le R. de Clinchamp, 450 (*n*)*. — Royaards, 438*, 672*. — de Roye, 282. — Royer, *zie* Rouyer. — v. Roijen, 3, 4, 14, 58, 9*. — Roldanus, 184. — Rolevink, 353. — Roman, 206. — Romar, 12. — Rombouts, 582 (*Z.*). — Romein, 409, 10. — Romen, 206. — Römer, 83. — v. Römig, 607. — Rommel, 499. — de Rondt (genmd Potou), 133. — Ronsen v. den Belt, 184. — de Roo, 97 (*Kw.*)*. — de R. v. Westmaas, 97 (*n.* 6). — Rooda, 58 (*Nm*). — v. Roodenbeke(?) [1], 646 (*n.* 1)*. — v. Rooije, 277 (*Pn*)*. — v. Rooijen, *zie* Servaas v. R. — Roompot, 582 (*Z.*). — v. Roon, 99, 100, 1. — Roorda, 431, 657 (*Nm*). — Roos, 14, 29, 30, 6, 84, 366, 415, 542, 664, D, E, F. — Roose, 309. — Roosing, 159. — Roosterman, 470. — de Ro(o)ver, 116, 83, 582 (*Z.*). — de R. v. der Poirten, 582 (*Z.*). — de R. Boest, 582 (*Z.*). — Roovers, 43 (*Nm*). — Rördts, 658 (*Nm*). — Ross, 186. — v. Rosant, 378*. — v. Rosenbach, 623. — Rosing, 517. — v. Rossem, 272 (*n.* 1), 440, 576 (*n.* 5). — Rotermund, 6. — Rotgans, 8. — v. Rothschild, 676. — Rottal, 490 (*Gen.*). — Rotteveel, F. — de Rouge, 391. — Rouyer, 84, 7, 9, 149, 50, 1, 3, 4, 275, 8, 81, 5, 341, 4. — de Rouck, 373. — Roukens, 342. — Rouckesze, 589. — Rousseau d'Hiraumont, 468. — Roussel, 221. — Routier, *zie* Roettiers. — Rovelase, Rovalesca, Rovelasco, 2, 672. — Rover 646*. — Rubens, 528 (*Gen.*), 73 (*n*), 631 (*n.* 2). – Rudolphi, 343. — de la Rue, 619. — Ruempst, 322, 3. — Rufelaert, 550 (*Alb.*)—2 (*Alb.*)—7*—9. — Ruyl, 19

---

[1] In Z.-Brabant, arr. Brussel, ligt een dorp Roodebeke.

(*Pn*). — Ruis, 669. — Ruysch, 123 (*n.* 5), 252 (*n.* 1), 5, 307. — R. Pelt, 255, 6. — de Ruysschen, 625—6*—9 (*Kw.*) — 33. — v. Ruytenberch, 322, 502 (*Gr.*). — Ruiter, 136. — de R., 440, 559. — de Ruijter, 60. — v. Ruyven, 503 (*n.* 1). — Ruckert, 553 (*n.* 2). — Rückman, 25. — v. Runen (*adell.*), 66. — Rungé, 14, 5. — Runtholt, 403. — Rupprecht, 364 (*n.*, *Nm*). — Ruse, 88 (*Pn*). — Rusgers, 255 a). — v. Rusting, 109. — Rutgers, 87 (*Pn*), 131, 373, 546. — R. v. Rozenburg, 609. — Ruts, 495, 6. — Ruurda, 657 (*Nm*).

Saakes, 162. — Saan, 100. — Sabé, 295. — v. Sabeland, 668 (*n.* 3). — Sadelijn, 67 (*Kw.*) — de St. Aldegonde, 205 (*n.*). — de St.-Edme, 191. — St.-Foix, 239. — de St.-Genois, 558 (*n.*). — de St.-Gilles, 59. — St. Martin, 285 — de St.-Maurice, 127 (*n.* 1). — de Saint-Vaast, 446 (*n.*). — Sakler, E. — Saxe, 63, 314. — de Salazar, 445. — de Salis Soglio, 614. — Salm, 85 (*Cat.*), 247 (*n.* 4). — S. Reifferscheidt, 428. — Salvá, 541 (*n.* 1). — v. Sandick, 29, 674. — Sandrart, 643. — Zandwaard, 42 (*Nm*). — v. Sandwyck, 101, 38. — Sanpot, 538. — Santberg, 401 (*n.* 2). — v. den Sande, de Zande, 132, 81, 249 (*n.* 2). — v. Santen, 2, 3, 140, 472. — v. Zanten, 277 (*Pn*), 8 (*Pn*). — v. den Santheuvel, 95 (*Kw.*)*, 7*, 488, 606, 48* (*Kw.*). — v. Santhorst, 503 (*n.* 1). — Sarreboures de Pontleroy, 674. — du Sart, 117, 590 (*Ged.*). — Sartorius, 353. — Sass, 324. — Sasbout, 472. — Sasburgh, 587. — Saskers, 349. — Sasse v. Ysselt, 411, 2. — Sassen, 332 (*n.*), 410, 2, 3, 32, 8, 538. — de Sassigny, 570. — Sassinga, 431. — Sattler, E. — Sausenthaler, A. — de la Saussaye, *zie* Chantepie. — Sautijn Kluit, 94. — Sauveur, 43 (*Nm*). — v. Sauwer(t), 262, 7. — v. Savelant, 668 (*n.* 3). — Savry, 19, 26, 88. — Seba (Marcus), 14, 141. — v. Zeben, 295. — v. Seen, 125. — Zeeuw, 379*. — Segers, 320, 583 (*Z.*). — Seghers, 89 (*Pn*). — Seijffart, 191. — v. Zeijl(l), 256, 435. — v. Zeijst, 454, 562. — Seyther, 373. — de Sexta Feria, 462. — Zelandus, 286, 8. — Zelinska (-ky), 311. — Zelis, 120. — Semeyns, 559, 609. — Sepp, 11, 208. — Serrure, 49, 111, 280. — Serrurier, 613. — Sersanders, 557*. — Servaas v. Rooyen, 102, 42, 52. — v. Setterich, 118. — Zeubring, 517. — Zeuen, 295. — v. Zevenborn, 294 (*n.* 5). — (v.) Zevender, -ter, 666 (*n.* 2). — v. Zeverdonck, 508 (*n.* 3), 636. — Schaaff, 5 (*n.*). — Schaap, 191. — Schaep, 585, 7. — Schabal(l)ie, 30. — Schäfer, 28. — Schaffer, 428. — Schagen, 588. — Schag(h)en, 340 (*Pn*)*, 4 (*Pn*)*, 675. — v. Schaik, 315. — Sc(h)alkaert, 107 (*n.*). — Schansman, 604, 5. — Schares, 142. — Schatter, 329. — v. Schaumburg-Lippe, 200. — Schauvliegh, 657 (*Nm*). — Scheidius, 117, 8, 590 (*Ged.*). — Schelkes, 55. — v. der Schelling, 82. — Schellinger, 87 (*Pn*), 590 (*Ged.*). — Schellinghout, 124, 256. — Schellingwou, 196. — Schelte, 376. — Scheltema, 123 (*n.* 5), 313 (*n.* 4). — v. Scheltinga, 260, 432. — Sch. v. Heemstra, 473 (*n.* 7)*. — v. Schengen, 64. — von Schenick, 205. — Schenck, 461. — Schenk, 460, 1 (*Nm*). — Sch. v. Castel, 462, 673. — Sch. v. Tautenburg, 460. — Schenk von Stauffenberg, 673. — Schenkebeer, Schenken, 461 (*Nm*). — de Schepper, 369 (*n.* 2). — Schermerten, 43 (*Nm*). — v. Scherpenzeel (*adell.*), 3. — v. Sch., 500. — Schets, 331. — v. de Scheur, 298 (*n.* 3). — Scheurleer, 398 (*n.* 1). — v. Schie, 124. — Schieselberg, 607 *b*). — Schijn, 643. — Schick, J. — v. der Schilden, 378, 482 (*Nm*). — Schilder, 583 (*Z.*) — Schilderink, 482 (*Nm*). — Schilders, 43 (*Nm*). — Schildesoert, 482. — Schilling, 100. — Schim, 30. — Schimmelpenninck v. der Oye, 69 (*n.*) — Schinkel, -buer, 461 (*Nm*). — Schipperus, 429 (*n.* 1). — Schlegel, 227. —

a) *Lees* Busgers. *b*) Niet Schievelberg.

Schlickeysen, 160, 221, 84. — Schloen, 676. — v. der Schlooten, 622. — Schlumberger, 460. — Schlun, 676. — Schmeltzing, 91, 282, 348. — Schmid von Grüneck, 673. — Schmid zu (von) Malans, 673, 4. — Schoegardus, 615. — de Schoka, 459. — Scholdeman, 479 (*n.*). — de Scholt, 479 (*n.*). — Scholte, 479 (*n.*). — Scholten, 55. — v. Schonevelt [1]), 3. — von Schöning, 205 (*Gen.*). — v. Schoonbeke [2]), 574. — v. Schoonhoven, 470 (*n.* 3)*, 588. — v. Schore, 119. — Schorel, 489. — Schorer, 591, 671 (*n.* 3). — de Schot, 629 (*n.* 3). — Schot(t), 400, 1. — Schoth, 101, 2. — Schotanus, 197 (*n.*), 261. — Schotel, 50, 110, 554 (*n.*), 634. — Schotti, 504, 6—7*—8* (*Kw.*)*, 10. — Schouten, 132, K. — Schouvliege, 657 (*Nm*). — v. Schouwen (v. Endegeest), 503 (*n.* 1). — Schrant, 179. — Schreck, 593. — Schrevel, 583 (*Z.*). — v. Schrieck, 561 (?). — Schrijver, 400, 546. — Schröder, 586. — Schroers, 312 (*n.* 1). — (v.) Schu(y)lenburgh, -burch, 138, 326, 496 (*Gen.*). — Schull, 554 (*n.*). — Schulders, 57. — v. Schuler [3]), 97 (*HS*). — Schuller tot Peursum, 96 (*Kw.*)* (*Nm*). — Schulman, 19, 91 (*Cat.*), enz., *zie* **PR.** — Schulze, 343. — de Schulte, 479 (*n.*) — Schulting, 162. — Schumacher, J. — Schurman, 634. — Schut, 131. — Schutjes, 413. — Schutte, 334, 434, E*. — v. Schwarzburg-Rudolstadt, 199. — thoe Schwarzenberg en Hohenlansberg, 648. — Schwartzenberg, 268. — Sgraven, 538. — Sgroots, 385*. — Zy, 660 (*Nm*). — Siberg, 95, 225. — Sybrandi (?), 290, 410. — Sybrands, 186 (*n.* 4)*, 8. — Sieben, 670. — Siebenhar, 295 (*n.* 1). — Siebenkees, 76. — Ziemann, 40. — Siffer, 355, 403 (*n.*). — Sifflé, 288. — Sygers, 329. — Sijms, 675. — Sijtzama, *zie* Sytsama. — Siccama, 97, 473. — Sickens, 158. — Sickinga, 264, 7, 8. — Six, 154 (*Pn.*). — v. Sixma, 473 (*n.* 10). — v. Sypestein, 330, 1, 80*. — Sythiema, 431, 86 (*n.* 2)*. — Simon, 85, 9. — Symons, 583 (*Z.*). — Symonsz, (?) 267. — Sytsama, Zytsema, 311, 431, 86 (*Kw.*). — v. Sytsma, Sytzama, 63. — v. Sjuxma, 541. — v. Scalda, 478. — Skix, 538. — Scloppers, 538. — Skox, 538. — v. Scolden, 478 (*n.* 2). — Sconavons, 538. — Sconemans, 538. — Scondenlige, 538. — v. Scoveberge, 479 (*n.* 1, *Nm*). — Scowebik, 479 (*n.* 1, *Nm*). — Scriba, 605 (*n.*). — Scribani, 272. — v. Scrieck, 561. — Scrivere, 538. — Scriverius, 362, 587, 91. — Slabbaert, 107 (*n.*) — v. Slee, 66 — v. der Sleyden, 190, 502 (de Sleida). — Slicher, 346 (*Pn*). — Slichtenbrée, 675. — Slijp, 101. — v. Slingelandt, 439, 549. — Sloet (Slooth), 137, 83, 396, 621, 2. — Sl. v. Hagensdorp, 648 (*n.* 10)*. — Sl. v. Marxveld, 53. — Sl. v. Tweenijenhuizen, 648 (*n.* 5)*. — v. Slochteren, 401. — Slom, 676. — v. der Sloot, 352. — v. der Sluis, 55. — Sluisken, 130, 4, 81. — Sluiter, 179. — Sluyter, 357. — Sluiters, 349 (*Pn*). — Smallegange, 161 (*n.* 2), 2, 308. — Smallenburg, 533. — Smazen, 613. — Smeyers, 538. — Smeltzing, *zie* Schmelzing. — v. der Smessen, 564. — Smet, 483 (*Nm*). — de Smet, 386 (*n.* 2). — Smidt v. Gelder, 19 (*Cat.*) enz., *zie* **PR.** — Smids, 330. — Smijtegeld, 618. — v. Sminia, 258, 311 (*n.* 1), 22, 541. — Sminck, 622. — Smissaert, 452, 96, 604. — Smit, 186 (*n.* 6)*, 8, 377, 670. — v. Smithuizen, 182. — Smits, 590. — Sm. v. Nieuwerkerk, 283 (*Kab.*). — Snab, 132. — Snarenberg, *zie* Meerburg. — v. der Sneecke, *zie* Bockema. — v. Sney, 489. — v. Snellenburg (?), 441. — Snethlage, 674 (*Nm*). — v. Snihtelen, 496. —

---

[1]) Zie bij Schoonhoven, de noot.

[2]) In 1176, 1372 ontmoet men v. Schonebeck, -beke (Bn Sloet, Oorkdbk v. G. e. Z., bl. 333). Gilbert v. Schoonbeke (omstr. 1520 te Antwerpen), groef de Schoonerbeeksche Grift (op Veluwe en in Eemland). Te Veenendaal bestaat de gesl. Schoonderbeek.

[3]) Vermoedlijk z. v. a. Schuller.

d(i)e Snijder, 267. — Snoek, 56. — Snoeck, 120, 283, 413, 72 (*n.* 2)*. — Sn. v. Loosen, 85 (*Cat.*). — v. der Snoek, 546. — v. Snoekeveld, 315, 6. — Snouckaert (v. Schauburg), 36, 282 (*Cat*), 325, 33, 406. — v. Zoelen (*adell.*), 5, 301 (*n.* 1). — v. Z, 615. — de Zoete, 564. — Soffie, 385*. — Soglio, *zie* de Salis. — von Sohle(rn), 139*. — Soykin, 538. — v. Solingen, 58. — von Zollern, E. — Solner, 400. — Somay, 341 (*Pn*). — v. Someren, 63, 583 (*Z.*) — v. S. Brand, 318. — v. Somervelt, 130. — v. Son, 520, 83 (*Z.*). — v. Zon, Son(ne), 17*. — Sonck, 489, 90, 668 (*n.* 3). — v. Sonsbec(c)k, 57, 253, 647 (*Kw.*). — Soop, 256. — Soureau, 222. — v. Zoutelande, 99. — Spaan, 172. — v. Sp., 609. — (v.) Spaen, 169, 70, 2, 83 (*n.*) — v. Spaendonck, 172 (*Por*). — v. Spaenerbock, 169 (*n.* 4, *Nm*). — Spalier, 612. — v. Spangen, 171, 304. — v. Spanheym, Spaninckx, 303, 4 (*Nm*). — v. Spanje, 172, 315. — Spanjersberg, 172. — Spannenburg, Spanninga, 303 (*Nm*). — Spans, 303 (*Nm*). — (ter, v.) Sparenberg, 41. — Speciael, 500. — Speek, 77. — Speelman, 91, 277 (*Pn*) 8 (*Pn*). — v. der Spek, 101. — Speckman, 373. — Spex, 372. — v. de Spiegel, 203, 75, U (*Gem.*). — Spierinck, 583 (*Z.*). — Spies, 226. — v. der Spijk, 607. — v. Spilbeeck, *zie* Waltman. — Spinhof, 3. — de Spira, 389, 90*. — Spirinck, 667, 8 (*n.* 1). — Spite, 465 (*n.*). — Splichal, F. — de Splitere, 538. — Spoor, 119, 590, 675. — Sprenger, 473 (*n.* 3)*. — Spruit, 454. — Spruyt, 120, 1 (*n.*), 562. — Spuelbouts, 538. — Staaffen, 201. — Staeck, 107 (*n.*). — v. Staekenbroeck, 583 (*Z.*) — Staats Boonen, 118. — Städlmaier, 215 (*Nm*). — Stalins, 631. — Stalpert (paert) v. de(r) Wiele, 308. — Stamelaert v. Penu, 583 (*Z.*). — Stamelant, 65. — Standaerde, 538. — Stapert, 290, 409. — v. Staren (Starhem)berg, 487. — Starck, 378. — v. Starckenborgh, 430. — Starter, 518. — Staszewski, 608. — Stauberin, 76. — v. Steebroeck, 386 (*n.* 2). — v. Steelant, 95*, 332 (*n.*). — v. den Steen, 378, 9. — v. der St., 378, 9. — Steenbergen, 256. — v. St., 321 (*n.*), 559. — v. Steendonck, 636. — Steengracht, 648*. — v. (den) Steenhuys, 668 (*n.* 3). — Steenhuyse, 225. — v. Steenler, 130 (*Gr.*). — Steenputte, 538. — Steenstra, 290, 1. — (v. den) Steenwech, 581 (*Z*), 3 (*Z*). — v. Steenwinckel, 390. — Stephani, 3. — Steffany, 101. — ter Stege, 323. — v. der Stegen, 566, 83 (*Z.*), 632. — Steyn, 610. — Stein d'Altenstein, 307. — v. Steijn, 493, 4. — von u, zum Stein, 139, 40. — von Steinäcker, 198. — v. Steinford, 69. — Stec, 491 (*n.*). — Stecke, 196 (*n.* 2). — Stellingwerf, 19 (*Pn*). — Stemberg, 401. — Stempel, 583 (*Z.*). — Stenhuys, 619. — Sterk, Sterck, 377, 8. — Steukers, 62. — Stevens, 140. — Stewart, J. — Stibbe, 67. — ter Stiege, 497 (*n.* 1). — Stierken, 583 (*Z.*). — Stinstra, 11. — v. Styrum, 380*. — Stoff, *zie* v. Aerde. — Stohlin, 609. — v. der Stoc(t), 385*, 6*, 6 (*n.* 2)*, 9. — Stolksman, 547 (*n.* 1). — Stoop, 119. — de Storff, 101. — Storij, 206, 327, 634. — Storme, 143. — v. Straesburch, 628. — v. Straaten, 671 (*n.* 5). — v. der Straeten, *zie* Vanderstraeten. — v. Stralen, 205, 438. — le Strange, J. — v. (der?) Straten, 324. — Stratenus, 125. — Streignart (-naert, Strengnaert aliàs Charles), 385, 6, 8, 90, 1. — v. Strijen, 646. — v. der Strijp (dict Vuysting), 379. — Strick, 373. — v. Stryp, 42. — Strodtman, 11. — v. Strucht(e), 101. — Struyne, 513, 4. — Struys, 323. — de Stuers, 165. — Stumph, 402. — Suartoghe, 107 (*n.*). — Suavink, 226. — Suboff, 675. — Suderman, 284 (*Pn*). — v. Zuere, 576 (*n.* 5) *a*). — Zuerius Boxhorn, 24 (*Pn*). — v. Suchten (von Zuchta), aliàs Such-

a) In „De Abten van Mariënweerd" ('s-Grav., Mart. Nijhoff 1888) bl. 25 staat vermeld Peter v. Zuyren (uit Zutfen), 15 Juni 1515 tot 24 Dec. 1560 in oorkonden van het Cartularium dier abdij als abt van Mar., in 1549 kapelaan van 't St. Cecilia-gilde te Zalt-Bommel, alwaar hij een huis bezat; enz., zie t. a. pl. aant. 37.

telen, 496*—8 (*Gen.*), 674*-5 (*Gen.*) — 6 (*Por.*) – Suermondt, 320. — Suchtel, 496, 674. — Zuidema, 29. — v. Zuydewijn, 584 (Z.). — v. Zuidoort, 324 (vgl. *Nav.* XXIII, 368). — v. Suijlen, 547. — v. Zuijlen, 184 (*n.* 3), 520, 671 (*n.* 2). — v. Zuylen, 4, 252 (*n.* 1). — v. Z. v. Blasenburg, 252. — v. Z. v. Ny(e)velt, 136, 325. — Sucquet, 627, 8, 9. — v. Sultzbach, 546. — Zamal(l)o, 510 (*n.* 3). — de Zuniga, 632 (*n.*). — Suringar, 159, 327. — Susio, 467. — v. Zutphen, 326 (?). — Suermondt, Suurmond, 320, 491. — Zuwairt, 262. — Svisschers, 562 (*n.* 3). — Zwaef, 383. — Swaan, 549. — Swaens, 120. — Swalb, 207 (*Z*), 207. — Swam, 675. — Swandels, 538. — v. Swanenborch, 323, 428, 503 (*n.* 1). — Swartgen, 68. — Swaving, 142, 473. — Sweders, 546. — Sweers, 63 (*Gen.*), 546 (*n.*). — Sweerts, 217 (*Pn*). — Swemkoop, 547 (*Kw.*). — Zwenger, 530. — Swenters, 666 (*n.* 2)*. — v. der Sweth, 547 (*n.* 2). — v. Sw(i)eten, 14, 83, 226, 561. — v. Swijndregt (?), 614. — v. Zwiller, 300. — v. Swinderen, 303. — Zwinters, 121, 2 (*n.*), 666 (*n.* 2)*.

Taets v. Amerongen, 324 (*n.* 2), 513, 4. — Tayngа, 266. — v. der Tack, 472. — Talholt, 195. — Tamminga, 61, 311, 2 (*n.* 1), 439, 544. — Tarquinii, 142. — Taurel, O. — v. Tautenburg, 460, 89. — Theben Tervile, 96. — Thedema, 61. — Teding v. Berkhout, 18 (*Cat.*) enz., *zie* **PR,** — 118. — Tegelaar, 592. — Teyler, 96*, 157, 8. — v. Teylingen, 256, 317. — to Tellenze, 265 *a*). — Telting, 617. — v. Themaat, 359 (*n.* 1). — Themmen, H. — Temmink, 292. — Tengbergen, 133 (*n.* 1), 398. — (v) Tengnagell, 544, 669 (*n.* 3). *Zie* Ganseb genmd T. — Termaet, -maat, 129 (*n.* 1). — Ternisse, 404. — Terstall, 399. — Terstege, 3. — Tervile, 96. — v. Tets, 95. — Tetterode, 274. — Teubner, 526, 637. — Teunis, 55. — Teunissen, 52. — Thevet, 32. — Tewessen, (?) Gendt, 133. — Thooft, 320, 438 (*Kw*). — Tiaetse (?), 266. — Tideman, 304. — Tydeman, 72 (*n.* 4), 126 — von Tiefenbach (*Graven*), 199. — Tielkens, 583. — Tielmans, 584 (Z.). — Thienemann, 285. — Thierrij, 414. — Tijdeman, 588, 644. — Thijengha, 329. — v. den Tijmple, 307 (*n.* 1), 84 (*n.* 3). — Thijssen, 72 (*n.* 4), 254. — v. Tilborg, 625. — Tilly, 471 (*n.* 2)*. — Timmerman, 622. — Timmermans, 560. — v. den Tympel, *zie* v. den Tijmple. — Tinga, D. — Tyrwhitt (?) Drake, J. — de Tisnacq, 386. — Tjaden, 223 (*n.*). — Tjassens, 312 (*n.* 1). — Toelaer, 619. — v. der Tocht, 58. — (du) Toit, 320. — Tocke, 62. — Tol, 359 (*n.* 1). — Tholenius, 399. — Tholincx, 507. — Tolinck, 584 (*Z.*). — Tollyke, Tol(le)kens, *zie* Tulleken. — Thomae, 5, 6, 7, 8. — Thomas (?), 266. — Thomasz, 252. — del Tombe, 95*. — des Tombe, 125. — Thommen, 530. — v. (der) Tommen, 4, 387*. — Thomson, K. — v. Toorenenbergen, N. — Torck, 104 (*n.* 1). — Torninge, 328. — de Toro, 445. — Torrenius, 252. — v. Toulon (v. der Koog), 124—7, 473, 619. — de Toulongeon, 510. — de la Tour, 390. — du Tour, 95*. — (de) Tourton (Bruyns), 75 (*n.* 3) *b*). — v. Traa, 548, 601 (*Nm*). — Trakranen, 601 (*Nm*). — Traun, *zie* v. Abensberg. — v. Treijen, 297. — Treccius, 5. — Trench, 459. — Tribbe, 676. — Trieger, 43 (*Nm*). — Triesz, 497 (*n.* 1). — Trigland, 675. — Trip, 118, 223, 4. — Tristam, J. — Troost, 590. — Tropet, 133. — Trouillé, 612. — de la Trugodière, 101. — Truchses (toe Sonnenberg, toe Walburch), 128, 486, 7. — Truwe, 117. — v. Tuyll v. Serooskerken, 161 (*n.* 2). — v. Thulden, 583 (*Z.*). — Tulleken, 134, 7 (*Gen.*). — Tuningh, 467. — v. Turtelboom, 448. — Tweeboom, 301 (*Nm*). — v. Twijler, Twiller, 300.

Ubbena, 61, 329. — Ubing, 471. — Udemans, 288. — v. Uden, 584 (*Z.*). —

a) *Lees* Pellenze. *b*) A. L. Melmer, wede G. J. A. de Tourton Bruyns.

Udents, 439*, 93. — Uytenbogaert, 134 (*n.* 4)*, 587. — Uelson, Wlson (de St. Maurice), 127. — Uhlin (?), 76. — Uiterwaard, 247 (*n.* 1)*. — Ulger, 329. — Ulgers, 668. — Ulrich, 374 (*n.* 3)*. — Ulsen, 191. — Umbgro(e)ve, 130, 399. — v. Unama, 645. — Unger, 26, 282. — von Ungern v. der Fistehl, 13. — Unia, 260, 645. — vppen Kelre, ·kelnar, 465. — Ut, 424. — Utenengh, 3, 378 (*Kw.*). — Utenhamme, 4. — (v.) Ut(t)enhove(n), 3, 538, 52. — Wtenweerde, *zie* Uiterwaard. — (v.) Wterwyck, 67, 502, 633, 4. — Wttewaal, 68. — Wt. v. Wicken-burg, Q. — v. Utwijck, 4.

Vaeck, 559. — de Vael, 434. — Vader, U. — Valentijn, 109, 277, 8. — Valk(enzoon), 491 (*n.*). — Valckenaer, 138. — Valkenburgh, 120. — Valckenier, 585. — v. Valleymare, 199. — Vanderstraeten, 355, 418. — Vande Ven, 495. — Vangelé, 643. — de Vapour, 125. — v. Varick, 132, 512, 3, 5 (*Kw.*), 64, 5, 72, 625. — Vasebender, 188. — de Vassy, 619. — v. Vaudemont, 646*. — Veelker, 328. — v. Veen, 218 (*Pn*), 438. — de Veer, 129, 622. — v. de Veerdonk, 636. — v. Veerle, 632, 3. — v. Vechel, 584 (*Z.*). — Vegelmans, 646. — Vecquemans (Vekemans), 628, 9 (*Kw.*). — v. de Velde, 132, 208. — v. den V., 584 (*Z.*). — v. der V., 86, 417, 38. — Veldenaer, 353. — Veldwijk, 118. — v. Velen, 406, 596. — Velijcke, -licke(n), Velcken, 545 (*n.* 1). — Velink (-lincka), 545. — v. Vellecki, 545 (*n.* 1). — v. Velpen, 560. — Velse, 588. — v. Velsen, 159, 86, 91, 533. — v. Veltdriel, 83. — v. Velthem, 81. — v. de Ven, 584 (*Z.*). *Zie* Vande Ven. — Venman, 93. — v. de Venne, 50, 179. — Vent, 676. — Verachter, 528. — Verbeeck, 184 (*Gen.*). — Verbockhorst, 4. — Verboom, 125. — Verbruch, 250. — Verburg, 186, 245, 589. — Verburch, 472 (*n.* 14)*. — Verdaasdonk, 636. — Verdam, 285, 335 (*n.* 1), 9, 67, 419, 660, 1, 3. — Verdusse(n), 230 (*Nm*). — Verhaegen, 510. — Verhaer, 322. — Verhagen, 404, 571. — Verheye v. Citters, 647. — Verhoeff, 415. — Verhoeven, 672. — Ver Huell, 227. — Verkade, 22 (*Cat.*), 152 (*Cat.*), enz., *zie* **PR.** — Vercouteren, 437. — Verleijsen, 565. — Verloren v. Themaat, 126. — Vermaat, 590. — Vermeer, 400 (*n.* 2). — Vermeijs, U. — Vermeulen, 117. — Verner, 105. — Verreijk, L, M. — Verreijcken, 457. — Verreyt, 353, 413, 584. — Verschoor, 346 (*Pn*). — Verschuer, 152 (*Pn, Ged.*)*, 587. — Versfelt, 183, 4* (*Gen.*) — 6 (*n.* 1, *Por.*)* — 91 (*Bio.*), 405, 6*, 98, 550, 671 (*n.* 1, *Gen.*), 2. — Versluys, 670. — Verspaendonk, 172. — Verspyck, 671. — Verstap, 99, 100, 1, 2. — Vervoorn, 310. — Verwayen, 42. — Verweij, -wey, 189, 288, 9, 587. — Verwijs, 257, 617, 60. — v. Vesaneveldt, 154. — Vesterman 279 (*Pn*). — Veth, 603. — Vettens, 437. — de Via (v. Kempen?), 436. — v. Vyanen, 324. — v. Vieracker(n), 300 (*Nm*), 1 (*Nm*). — (v.) Vierhout(en), 301 (*Nm*). — v. Viermond, -mund, 300. — Viervant, 300 (*n.* 2, *Nm*), 438. — Vigeri, 213. — Vijgh (*adell.*), 623 — Vijgh, 663. — de Vijver, 209 (*n.* 3, *Nm*). — v. de V., 209. — v. der V., 18, 209. — de Vicq, 627. — des Vilattes, 616*. — Vilda, 118, 85. — de Villeers, 549. — Villers, 202. — Vimans, 209 (*Nm*). — v. der Vinet, 117. — Vinke, 398 (*n.* 1). — Vinkenborg, 398 (*n.* 1). — Vinckers, 339 (*n.* 1). — Vyrdach, 462. — von Virmont, 596*. — Vis, 106 (*n.*). — Visch, 162 — de Viscre, 222. — Visser, 182 (*n.*), 287, E. — Visscher, 83, 125. — Visschers, de V., 454 (*n.* 4), 562, 71, 631. — v. Visvliet, 473. — v. Vitellio, 503. — Vitringa, 591, II. — Vivario de Ramezée, 209. — de V., 208, 9 (*Nm*). — v. Vyven, 589 (*Ged.*), 91 (*Ged.*). — v. de Vivere, 209. — Viverius, 209 (*Nm.*) — Du Vivier 22, 209 (*Nm*). — Vlaardingerwoud, 649. — v. Vladeracken, 584 (*Z.*) — Vlack, 99. — de Vlaming v. Outshoorn, 502 (*Gr.*). — Vles, 509. — v. Vleuten, 379 — Vlieg, 609. — de Vl., 120. — de Vlieger, 59. —

v. Vlierden, 527, 84 (*Z.*). — v. Vlijmen, 17 (?). — v. Vlockhoven, 584 (*Z.*). — v. Vlooswijk, 86. — v. der Vloot, 549. — v. Vlooten, 104. — v. Vloten, 29, 377, 8, 556, 663. — Vlugh, 92. — Voet, 195. — Vogelaer(s), 2, 255. — de V., 322, 613. — Vogelpoot, 192. — v. der Voirt, 562 (*n.* 2). — de Volder (?), 288. — Völcker, 18 (*Cat.*), enz.; *zie* **PR.** — Volkmer, 377. — Vomelius, 290, 409, 10. — Von(c)k, 237 (*Nm*), 50. — v. Vonckenhoren, 237 (*Nm*), 365 (*Nm*), 538 (*Nm*). — de Voogt, 22. — de Voocht, 133, 371. — Voombergh, 275. — zum Voorbroeck, 162. — v. Voorhout, 121, 2 (*n.* 1). — v. Voorn, 584 (*Z.*). — v. Voorne, 329. — v. Voerst, Voorst (*adell.*), 138. — v. Voorst, 117. — v. der Voort, 118. — v. Voorthuijsen, 316. — v. der Vorst, 322. — Vorster, 550*. — Vorsterman v. Oijen, 77 (*n.*), 184, 374, 428, 9, 30 (*n.* 1), 1, 543, 671 (*n.* 1), T. — Vos, 55, 7, 399 (*n.* 2), 584 (*Z.*), 90 (*Ged.*). — de V., 162, 611. — Vosmaer, 86, 317 (*Gen.*), 486. — Vossche, 323. — Vranckesz, 259. — v. de Vrede, 463 (*n.*). — v. Vreden, 463 (*n.*). — Vreede, 646. — Vreen gez. Ruysschen, 628, 9 (*Kw.*). — de Vries, 20 (*Cat.*) enz., *zie* **PR.**; 25, 39, 82, 114 (*n.*), 206, 20, 306, 41, 425, 89, 525 (*n.*), 40. *Zie* Feltrum de Vr. — de Vriese, 647 (*n.* 4)*. — Vrieswijk, *zie* Frieswijk. — Vrijthoff, 97*. — Vrolijk, 438, 40*. — Vromant, 528. — Vroon, 17 (*n.*, *Nm*). — v. Vroonhoven, 17 (*n.*)*. — Vrouckynsz, 264. — v. Vucht, 584 (*Z.*). — Vuillemin, 421. — Vuysting, 379. — Vuytsma, 128. — Vuljon de St. Maurice, 127. — Vulson de la Colombière, 127 (*n.*).

de **Waal**, 619. — de Wael, 19 (*Pn*). — de W. v. Moersbergen, 4. — de W. v. Vronesteyn, 323. — v. Waelbroeck, 557 (*n.*). — v. Waelhem, 384. — de Waert, 472 (*n.* 12)*. — v. Waderle, 584 (*Z.*). — Wagenaar, 183. — v. Wachendorff, 98 (*HS*). — v. Wageningen, 95 (*Kw.*)*, 215 (*Kw.*). — v. W. thoe Dekama, 318. — Wagner, 285, 549, 607 (*n.* 2), 74. — v. Wagtendonck, 100, 331, 502. — Wachtendorp, 399. — v. Waldeck(-Pyrmont), 199, 200. — v. Walchren, 500. — von Walmoden-Gimborn, 139. — v. Walré, 669. — Walta, 258, 62, 4—6, 7, 8. — Waltman v. Spilbeeck, 411, E. — v. Wamel, 527. — de Wandel, 538. — Wandelman, 280 (*Pn*). — v. Wanroye, 4 (?). — Wantsnijder, 43 (*Nm*). — Wap, 319, 651. — Wapperman, 57. — v. Warendorp (?), 610. — de Warfusée, 508 (*n.* 5). — Warmenhuysen, 101. — Warren, J. — Wharton, 646*. — v. Wassenaer, 183, 271. — de Water, 324. — v. de W., 102, 438. — Te Water, 98, 286, 319, 495, 556, 9. — v. den W., 584 (*Z.*). — v. Waterland, 667*. — Wautaert, 491 (*n.*). — Wauters, 307 (*n.* 1), 85 (*n.* 3), 6 (*n.* 2), 529, 65 (*n.* 1), 9 (*n.* 2). — v. Waversveld, 211 (*Nm*). — Weddepohl, 291. — v. Wee, 83. — v. Weede, 308, 9, 24, 502 (*Gr.*). — Weeck, 102, 434. — v. Weel, 434. — de Weer, 63 (*Gen.*). — v. de Weerd, 315. — v. Weerde(n), 399, 400. — v. Weert, 461. — Weerts, 53. — de Wees, 26. — v. W., 668 (*n.* 3). — v. Weesop, 130. — Wegewart, 398. — Wegewijs, G. — Wegge, 510. — de Wégimont, 198. — Weideman, 398. — v. der Weij, 90. — Weijerman(s), 209 (*n.* 1, *Nm*), 588. — Weijers, Weijr, Weyer, 208, 9 (*Nm*). — Weich, 57. — de Weijger, 213 (*Nm*). — Weygers, 213 (*Nm*). — von Weiler, 126. — Weiman, 209 (*Nm*). — Weynschenk 461. — Weck(e), 434. — de Wecke, 75 (*n.* 1). — v. Weldam, 309. — v. Welderen, 321 (*n.*), 559. — Weleveld, 225. — v. Wely, 245 (*n.* 1)*, 440 (*Kw.*) 71 (*Kw.*, *n.* 6)*, 559, 60. — v. W. v. Leeuwen, 245. — v. Welle (gezegd v. Cats), 161 (*Nm*), 2 (*n.*)*, 528. — Wellenheim, 349 (*Cat.*). — Welvaarts, 412, F. — Wemmers, 131. — Wenning, 372, 428, 32, 544, 667. — Wens(ch), 101. — Wenz, 551 (*n.* 1), 5. — Wentholt, 500. — Werdenier, 473. — Wery, 471 (*n.* 4)*. — v. Werckhoven, 4. — Wermuth, 346. — Werner,

64, 140, 65, 70 (*n.*), 321, 97, 428, 39, 70, 545 (*n.*), 59, 60, H. *Zie* hiervoren, bl. IX, noot. — v. de Werve, 511, 2*—4 (*Kw.*), 623—4*—6. — v. der Werve, 323. — v. Wezel, 495. — de Wesemaele, 332 (*n.*). — Wesseling, 550*. — Wesselius, 10. — Westenagell, 148. — Westendorp, B, D. — Wester (?), 107 (*n.*). — Westerbaen, 49, 94, 288, 591. — Westerbeek v. Eerten, 402. — Westerhoff, 55. — v. Westerholt, 323. — v. Westerkappel, 669. — Westerman, 172. — 's Westers (?), 107 (*n.*). — Westranius, 399. — v. Westrhenen, 132, 314—6 (*Pn*)*. — v. W. v. Themaat, 63*, 314 (*Gen.*). — v. W. v. Tiellandt, 316*. — v. de Weteringe, 379. — Wetstein, 376. — v. Wette(n), 132, 3. — Wetters, 132. — Wiarda, 122 (*n.*), 258, 65, 393, 551, 3 (*n.* 2). — Wibbema, 430. — v. Wyboltsma, 645. — Widdinx, 538. — v. der Wiele, 308. — Wielheesen, 609. — Wier, Wyer(us), 208. — de Wier, Wyer, 208. — v. de(n) Wyer, 208, 9. — Wierciochowski, 608. — Wierdsma, 95, 7 (*n.* 7)*. — Wieringa, 6. — v. Wieringen, 349 (*Pn*). — Wyerssoen, 209. — Wiersma, 220. — Wierts, 379, 470. — W. v. Coehoorn, 12. — Wiflet, 569 (*n.* 2 ?), 71. — Wigeri, 213 (*Nm*). — Wicheringe, 312, 29. — Wichers, 12, 79, 95, 7*, 158 (*Bio*). — W. Wierdsma, 97 (*Kw.*)*. — Wiggema, 259, 60, 6. — Wijbrans, 547. — Wijers, 209 (*n.* 1). — v. Wijhe (*adell.*), 4, 63, 4*. — v. Wijk, 169, 560 (?). — v. W. Pistoor, S. — v. Wijck, 3, 245 (*n.* 5)*, 7, 51, 2, 324, 489, 560. *Zie* v. Asch v. Wijck. — Wijckerheld Bisdom, 95. — v. Wijkhuyse (?), 648. — v. Wijn, 315, 644. — Wijnaendts, 378. — Wijndels, 126. — v. Wijngaarden, 43. — v. Wijngaerden (*adell.*), 323. *Zie* Oem v. W. — Wijnen, 129. — Wijns, 324. — Wijntges, 675. — Wijr, 209 (*Nm*). — Wijtman, T. — Wijtfliet, 569 (*n.* 2), 71 (?), 2. — v. Wijtsma, 128. — v. Wickevoort, 646*. — v. W. Crommelin, 96*. — Wilbrenninck, 131, 321 (*Gen.*). — de Wilde, 402, 630. — Wildeman, 35, 127, 239, 328, 31, 56, 76, 546, 613, 73. — v. Wil(de)re, 387, 8. — Wildschut, 243 (?). — de Wilhem, 473 (*n.* 14)*, 646*. — v. Wylich, 428. — Willems, 240, 435. — Willemsz, 663. — Willemsen, 131. — Willink, 292, 519. — W. v. Collen, 198, G. — Wilmaers, 570. — v. Wilp, 145. — v. Wylrae(d)t, 373, 605. — v. Wilre, *zie* v. Wildere. — Wilson, J. — Wiltenaer, 55, 6*. — v. der Winden, 14. — Te Winkel, 114 (*n.*), 304, 525 (*n.*), 76 (*n.* 2, 4). — Winkelman, 56. — v. den Winkle, 538. — Winkler, 41, 356, 518, 37, 97. — Winsemius, 121 (*n.* 2), 261. — v. Winssen, 322. — de Winter, 470, 537 (*Nm*). — v. Winterswijk, 471 (*n.* 3)*. — Wintgens, 35, 334. — v. Wisch, 546. — Wischaert, 298. — Wiskinga, 266. — Wisse, 484 (*Nm*). — Wissel, 435. — v. Wissen, 62. — de Witt, 19 (*Pn*). — de With, 429 (*n.* 1), 73 (*n.* 6)*. — Witsen Geijsbeek, 330. — Wytsma, 602 (*Nm*). — de Witte, 379. — de W. (v. Citters), 647 (*n.* 3)*. — de W. v. Reyerskercke, 4. — Wittebol, 433. — Wittewrongel, 86. — v. Woensel, 589. — v. der Woerd, 252. — v. Woerden, 622. — v. Woestenberg, 53. — (v.) Woestenhove, 438. — Woesthoven, 97*. — v. Woestijnen, 612. — Wolff v. Brakel, 251. — Wolf (?) v. Everdingen, 622. — W. v. Goudenberg, 63. — W.-Metternich [1]), 139. — Wolphaerts, 584 (*Z.*). — Wolters, 248. — v. Wonckele, 563. — v. Wormer (*adell.*), 108. — v. der Woude, 19 (*Pn*). — Wouters (?), 107 (*n.*). — Wouwman, 441. — Wright, 102. — Wt, *zie* Uyt, Ut. — Wuytza, 128, 487. — Wullems, 117. — (v.) Wullen, 4, 157 (*Pn*), 334 (*Bio.*). — v. der Wulp, 158.

---

[1]) Vgl. *Nav.* IX, 281a; Nederl. Heraut 1889 bl. 267.

Gestel (Antw.), 392, 505.
——— (N.-Brab.), 65.
Ge(s)ves, heerl., 569, 71.
Getal **666** (Het), 228.
Geuzen, 42.
——— (Water-), Geschied., Correspondentie, 291.
Gewoon Mensch" (»Gedenkschriften van een), 413, 4.
Gier, naam, 421 (*n.*).
Giesenburg, heerl., 324.
Giesen-Nieuwkerk, heerl., 324.
——— **Oudkerk**, heerl., 512, 4, 623, 5.
Giessen, prof., 605, 6.
Giessnau (Die), 27.
Gyldenstein, graaf, 75.
Gimborn, heerl., 139.
G i n(-b a l a), 420.
Gits, Stephanisten, 14.
Glenbervie (Schotl.), 648 (*n.* 11).
Glyptiek, 150.
Gnapheus, *zie* Fullonius.
Godlinze, 329.
Godsdienstvriend (De), 141.
Goedereede, Beschrijving, 494.
Goenje, schor, 422.
Goes, 287.
———, Beste toondag, S.
———, Wale gemeente, 119.
Goethe (Joh. Wolfg. von), 34, 414.
Goldrade, *zie* Gelderland (Otto).
Gooi ('t) (Utr.), heerl., 441.
Gooiland, stadhouder, 377.
Gorinchem, Beschrijv., 272 (*n.* 1).
———, Kamer v. Koophandel, 371.
———, St. Elizabethsgasthuis, 426.
Gorsel, pred., 402.
Gorsen, 37.
Goten, geschiedschrijver, 477.
Gouda, Beschrijving, 43.
———, Joden, 590.
———, lakenrederij, 82.
———, pred., 5, 377.
Goudmerels, 37, 228.
Goudriaan (Oud- en Nieuw-), heerl., 95.
G o u d s t a a r t, 337.
Goutum, 258.
———, pastoor, 486.
Gracht, heerl., 139.
Gramaye (Jan Baptist), Taxandria, 351—3.
Gramineeën, 535.
Grammines, heerl., 382, 3.
Grand-Bigard, abdij, 308 (*n.* 1), 10.
Granvelle (Ant. Perrenot, kardinaal van), Correspondance, 451 (*n.* 3).
Grave, advok.-fiskaal, 669.
Gravenhage ('s), Beschrijving (van de Riemer), 371.
———, Britsch gezant a° 1654, — 311 (*n.* 2).
———, *Geestbrug*, 101.
———, Gulden Vlies-ridders, wapenborden, 165.
———, heraldieke tentoonstelling, 119.
———, Hofje van Nieuwkoop, 101.
———, Hofkapel, 122.
———, ingenieurs, landmeters, 98—102.
———, Juffr. Idastraat, 101.
———, college der Algem. Rekenkamer, 188, 9.
———, Oranjemannen, 327.
———, pred., 10, 588.
———, Trekvliet, 101.
———, Nieuwe Veerkade, 100.
———, Verdrag a° 1788, — 203.
———, *het Voorhout*, 371.
———, Voorpoort, 102.
———, wagenmeester-generaal, 372.
———, *zie* Ardes, de Bakker.
Gravenhoek ('s-), heerl., 371.
Gravenweerd ('s-), *zie* Schenkenschans.
Gravesande ('s-), naamsreden, 16.
———, havezate, enz., 576, 664.
Graveurs, 58, 76, 141, 356, 7, 418, 35 *Zie* **PR.**

Gregoriaansche tijdrekening, 586.
Grey (Henry), hoofd teruggevonden, P.
—— (Jane), P.
Grenzhausen, 676.
Grevenstuk (Antonie), Hofkalligraaf, jubilé, 594, 5.
G r ij e t (d e l), hoeve, 569, 70, 4, 5.
G r ij n (Grind), voormalig eiland, 16 (*Nm*).
Grijpskerke, heerl., 95 (*n.* 5).
Grijpvogel (De), in de heraldiek, 449 (*n.*).
Grimbergen, prinsdom, 80 (*n*), 388.
————, abdij, 382, 90 (*n.* 1).
Grinsven, buurschap, 16.
Grissee [1]), resident, 676.
Groene Jagers, 38.
Groenestein (Geld.), 249 (*n.* 1).
———— (Utr.,) 249 (*n.* 1).
Groenlo, 398.
————, hanzestad, 4ι3.
————, pred., 399, 400.
————, procedure a° 1640, — 130 (*n.* 5).
Groesbeek, graafschap, 528.
————, pastoor, 63.
Grol, *zie* Groenlo.
G r o m s m o l e, heerl., 3 (*n.*).
Groningen, Acad.-Gedenkboek 11, 223 (*n.*), 311 (*n.* 2).
————, Aa kerk, beschild. glasraam, 224.
————, Der-Aa-poort, 406.
————, ballingen, 556.
————, de Barckmeule, 197.
————, Broederenkerk, Geschied., 223 (*n.*), 551.
————, beleg en verlossing a° 1672, — 155—8, 220 (*Pn*). — Litteratuur, 158—60.
————, Burgemeesters- en hovetmannen-lijst, 195, 6.
————, hopman a° 1655, —25.
————, derde Jubeljaar, Gedicht, 10.
————, Hooge Justitiekamer, 195.
————, Folkerdingestrate, 182.
————, interregnum, 313.

[1]) of Gressee, Gressec, landschap noord-oostkust Java.

Groningen, mobiele schutterij, 189.
————, Nobiliarium, 196, 313 (*n.*)
————, noodmunten, 155—8, 348, 9*.
————, penningkabinet, Verslag. 342.
————, pred, 5, 7—11, 158, Q.
————, prof., 7, 9, 11, 158, 222, 3 (*n.*), 311 (*n.* 2). — Levensschetsen, 223 (*n.*), 311 (*n.* 2)
————, MS.-Regeeringsboeken, 196, 312 (*n.* 2).
————, MS.-zijlboek, 328 (*n.* 2.).
————, St. Maarten, persona, 29 (*n.* 1).
————, de *Slingerij*, 406, 518.
————, Stadh.- en Lieutenantschap, 312 (*n.* 2).
————, stadsrentmeesters, 195.
————, verdrag a° 1579, — 195 (*n.* 2).
————, *zie* Nijdingegoed.
———— (Ommelanden), interregnum, 313.
————, interregnum, Regeeringsvorm, 312 (*n.* 1).
Gröningen, heerl., 198.
Groot (Hugo de), 552.
Groote (Geert), 65.
Grootegast, pred., 5.
Grootloo, 383 (*n.* 3, Beschr.), 92, 632.
G r o o t-S c h a l k i n g, leengoed, 406.
Group, heerl., 97 (*n.* 4.).
Grouw, 128 (*n*).
G r u (i) t e r s m a - h u i s, 260, 1.
G r u m m e s m o l l e, *zie* Gromsmole.
Grüneck, 673.
Grünstein, riddergoed, 249 (*n.* 1).
Guanahani, 168.
Guano, naam, 420.
Guarantie van het erfstadhouderschap (Acte van), 33, 203 (*Pn*), 4.
G u a s i m-, G u a s s e n b e r g, 654.
Guestphalus, 656 (*n.*).
Guyana, 185, 420 (*Nm*).
Guienne, hertogdom, 420 (*Nm*).
G u i n (-b a l a), 420.
Guinea, equipagemeester, 669 (*n.* 2).

Guise, ontzet, 22 (*Pn*).
Gulden Vlies-orde, ridders, 330.
———, tresoriers, 161, 506, 8. — kanselier, 508.
———, vuurslag. enz., 165, 449.
———, wapenborden, 165.
Gulik, gubernator, 321.
———, Willem a° 1357, — 502.
———, Willem en Walram, 636.
Gulliver, 163.
Gunne (Ter), 397.
Guns (Gunz, Guntia), 422.

Haaksbergen, 405.
Haar (Ter), huis, 148.
Haardplaten, -steenen, 416, 7, 534.
Haarlem, »Tafereel", 93.
———, Barbara-gasthuis, vergaard geld 407.
———, kalandermolens, 417.
———, lakenrederij, 82.
———, lees museum, 400 (*n*. 5).
———, pred., 120, 402.
———, *Prinsenhof*, kastelein, 400 (*n*. 5).
———, rederijkerskamer, H.
———, St. Antonis-Boomgaart, *zie* Bladw. bl. XXVI, noot.
Haarlemermeer, 74.
Haarst, heerl., 97 (*n*. 9).
Hadrianus, keizer, F.
Hagensdorp, heerl., 648.
Hagestein, pred., 12.
Hakfort, havezate, 323.
Hacquart, heerl, 511.
Hallum, 431.
Hamburg, aartsbisdom, -rijksleen, 1.
———, aartsbp Christoffel, 1.
———, aanblik, 90 (*Pn*), 283 (*Pn*).
———, bank, 283 (*Pn*).
———, belegerd a° 1679, — munt, H.
———, Spaansch gezant, 142.
———, vluchtelingen, 552.
———, welvaart a° 1653, — 24 (*Pn*).
H a m e ij d e n (T e r), *zie* Ramaijen.
Hamme, heerl, 4, 574, 626–30.
Hand en handschoen, als symbolen, 407.
H a n g a, variant, 421.
Hanover, koning(rijk), 201.
——— (Das gelehrte), 6.
Hanze, 403.
Haps, heerl., 65.
———, naam, 238 (*n*.).
———, charter a° 1409, — H.
Harderwijk, hoogeschool, 7, 118.
———, pred., 117, 401.
———, prof., 488, 9.
Hardeweer (bp te Ezinge), clauwgenooten, 312 (*n* 1).
Hare (De), havezate, 496.
Haren (Gron.), pred., 7
——— (N.-Brab.), charter a° 1361, — H.
——— » , goed, 65.
——— » , schepengericht, 620.
Haren (Onno Zwier v.), beschuldiging, 29, 160.
Hari(n)g, **Harich**, naam, 640.
Haring (Placcaat ber. het vangen, souten, enz. van den), 177.
Harink, naam, 640.
———, tiend, 436.
Harlingen, dijkgraafschap a° 1398, — 257.
———, pred, 118.
———, Severijnshuis, 206.
——— synode, 290.
Harmelen, pred., 402 (*n*. 2)
Harreveld (Lichtenvoorde), heerl, 124.
Hartman (Dr. H.), 360 (*n*. 2).
Hartwerd, heerl, 258.
Hazerswoude, pred., 188.
Hasselt (O.-Vlaand.), gevecht, 189.
Hasselt (Mr. Gerard v.), Handschriftenschat, Catalogus, 165, 6.
Hattem, huizing, 188.
———, pred., 117 (vgl. *Nav*. XXIX, 475).
Hattem (Pontiaan v.), »Den val van 's werelts afgod", 643, 4.
H a u t e g r a n g e, heerl., 575.
Hautepenne (Heer de), 404.
Hebreeuwsche taal, Overeenkomst met de Nederl., 588, 9.

Hee [1]), water, 41.
Heeg, heerl., 265, 645.
Heemstede (Utr.), ridderhofstad, 441.
Heemstra-state, 473 (*n*. 7).
Heerde, Ampts-protocol, 663.
———, *Delle*, 419.
Heerenberg ('s-), bannerij, 527 (*n*. 2).
——— » , pred., 399 (*n*. 4), 400.
Heerenboekjes, 141.
Heerenknegts, optochten, 206.
Heerenveen, oorsprong, 320.
Heertjes-Inlage, 145 (*n*. 2).
Hees, heerl., 674.
Heeswijk, heerl., 65.
Heeten, bp, 436.
Heffen, 504.
Heide, ketter verbrand, 326.
Heidelberg, zum Ritter St. Georg, 222.
———, prof., 222.
———, studenten, 556.
———, verwoest, 341 (*Pn*).
———, wijnvat, 281 (*Pn*).
Heidens, *zie* Zigeuners.
Heidensche eerdienst, 462—4, 652.
Heil (**Ter**), heerl., 648 (*n*. 12).
Heiligerlee, slag, monument, Q.
Heylissem (Op- en Neer-), 628 (*n*).
Heinsberg (te Oud- en Nieuw-Gastel), heerl., 283.
———, (in Aken), kl[r], 640.
Heij(n)sbroek, Hof, 527.
Heysand, 655 (*n*. 3).
Heyst, heerl., 630.
———, tienden, 382.
Hexenwahn, Bekämpfer, 208.
Hellevoetsluis a° 1795, — 327.
Hellouw, *zie* Elwo.
Helmond (Antw.), 510.
——— (N.-Brab.), beneficiën, eerdienst, 412.
———, bierbrouwerijen, 412.
———, kasteel, 412. — archief, 537.
———, »Notaris-Protocollen", 413, 32.
———, R.-Kath. kerk, grafschriften, wapens, 412.
Helmond, zegels, 412.
Helvetiae Aquae, 599.
Hemelum, klooster, 263.
———, oude naam, 618.
Hemmen, 560.
———, heerl., 144, 244 (*n*. 1), 440.
———, pred., 590.
Hemricourt, 388, 90.
Hendrik de Zeevaarder [2]), 29.
Henegouwen, hertog, 362.
———, staten, 394.
Henfrey (Henry William), 24.
Hengha, naam, 421.
Hengelo (Overijs.), pred., 471 (*n*. 11).
Hennaarderadeel, baljuwschap, 262.
Hensbroek, heerl., 493.
Herbais, heerl., 456, 563, 6, 7 (*n*. 2), 72.
———, leengoed, 528.
Herbajum, heerl., 263 (Heerbadigim).
———, pred., 290.
Herenthals, klooster, 635.
Herike, **Her(c)k**, naamsbeteekenis, 640.
Hering (Johan Herman), 643 (*Bio*.).
Herkenrade, 555 (*n*. 2), 639, 40 (*Nm*)
Herksen, havezate, 323 (*n*. 1).
Herlaar, heerl., 391.
Herleghem, heerl., 389.
Hermana (Klein-), state, 95.
Hermunduren, 361.
Herpt, heerl., 319 (*n*. 1), 667, 8 (*n*. 1, 2).
Herrewaerts over (Landen van), unie, 394, 6.
Hertogenbosch ('s), Beschrijving, 352.
———, bisdom, Beschr., 413.
———, bier, Lofdicht, L, M.
———, Boekdrukkers en uitgevers met vignetten, 413.
———, Dominikanerkerk, 563 (*n*)
———, godshuizen, Archief, 520.

[1]) Ook een gehucht, op Terschelling, heet aldus.
[2]) Dom Henrique el Navegador, † 1460.

Hertogenbosch ('s), Illustre broederschap, 331. — Wapenboek, 520.
———, kerkopschriften, 413.
———, komme, 352.
———, magistraat, Naamlijst en wapenkaart, 184 (*n.* 3), 521.
———, pred., 192, 488 (R. Alberth).
———, Refugehuis, 411.
———, schepenzegels, 520—4, 77—84.
———, St. Jans-kerk, afgeteekend, 352.
———, tollen, 3 (i. d. 18 Juli).
——— (Meijerij van), 42, 215 (*Nm.*), — Geslachten, 331. — Latijnsche school, 412. — Schepenzegels, 520. — Voorpotingsrecht, 411.
Hertogenmorte, naamsreden, 482 (*n.* 2) *a*).
Hertogenrade, Herzogenrath, 639—41.
Herveld, pred., 401.
Herwaarden, gilden, 333.
Herwen, situatie der rivier, 147.
Hesperië, naamsreden, 171 (*n.* 2).
Hessen, Groothertog, kamerheer, 94.
———, keurvorst, 201.
———, naam, 477.
Hessenkarren, 397.
Hessenland" (»Das), 530.
Heule, Stephanisten, 14.
Heumen, pred., Q.
———, *zie* Mookerheide.
Heusden, Beschrijv., 668 (*n.* 1).
———, heerl., 667.
———, kano enz. gevonden, 517, 8.
———, markies, 459, 60 *b*).
———, Spaansch, 668 (*n.* 1).
———, Vermaarde mannen, 668 (*n.* 2).
Hydroxogène lantaarn, E.
Hietzing, 201.
Hichtum, heerl., 258.
Hillern-Birch (Wilhne von), *zie* bij Passiespelen, de noot.
Hinningen, 253.
Hinte, 6.
Hirgum, rivier, 640.
Hirschberg (Silezië), 58.
Hitsum, heerl., 263, 5.
Hobergen, kapel-kerkhof, 436, 79 (*n.*)
Hodenpijl, heerl., 488, 606.
Hoefijzers, 17.
Hoefnagel (Nic.), Pamfletten, 94.
Hoekelom, heerl., 135 (*n.* 1).
Hofhaus, 139.
Hofnarren, Geschrift, 108.
Hogenstein, heerl., 138 (*n.*).
Hoichten, 577.
Holevoet (De), 543.
Hollaken, heerl., 570.
Holland, »Graaflijkheids-rekeningen", 175.
———, Hof, deurwaarder-ordinaris, 123 (*n.* 4).
———, Albrecht, ruwaard, 45, 122 (*n.* 1), 257—72, 393.
———, Albrecht, landvoogd, 122 (*n.*).

---

a) Motir of Motil (een der Molukken) luidt ook Mortes (J. v. Wijk Rzn, Aardr. Wrdbk, op Moluksche eil.).

b) Koning Willem I verhief, uit erkentlijkheid voor Engelsche hulp, den opperbevelhebber Wellington tot Prins van Waterloo, en den Engelschen gezant tot Markies van Heusden (Volg. de Adelslijsten). Aan den titel van Prins van Waterloo was verbonden, misschien het eigendom, en zeker het inkomen, naar men meent ten bedrage van *f* 18000 of waarschijnlijker *f* 24000 jaarlijks, als revenu van een domein in eene der zuidelijke provinciën. Tot deze laatste schenking werd vermoedlijk de toestemming der Staten-Generaal vereischt.

Holland, Floris IV, brief, 82.
———, » V, — 244 (*n.* 1).
———, Willem, bastaard, huwlijksvoorwaarden, 164.
———, Willem II, kroning, 333.
———, » III, — 274.
———, *zie* Lodewijk.
——— (**Noord-**), dialekt, 175.
Holofernes, *zie* Judith.
Holsbeke, heerl, 386, 8.
Holstein, hertog a° 1672, — 156.
Holstein, oude volksstam, 234 (*n.* 2).
Holtkamp (De), 133 (*n.* 1).
Holwierda, pred, 12.
Homerus, 525.
———, graf, 460.
Hongarije, Maria, 563.
———, St. Elizabeth, 468.
Hon(d)t, naamsreden, 483.
Hooft (Vader), graftombe met geheimzinnig portret, 35, 355, 595.
Hooge (**Ter**), heerl. [1]), 647.
Hooge ouderdom, honderdjarigen, 13, 75, 6.
Hoogezand, pred., 5.
Hoogstraten, heerl., 71.
Hoogvliet, pred., 402.
Hoogwoud, naamsreden, 39.
Hoorn, lakenrederij, 82.
———, pred., 401.
———, wapen, 115.
Hoorndragers, 464.
Hopperus (Joachim), 272, 3, 394.
——— » , crimineele ordonnantiën, 395.
Horkamp, Horresche tiend, 544 (*n.*).
Horstweerd, heerl., 323.
Horstwijk, heerl., 196 (*n.* 2).
Hortense (Koningin), kamerheer, 63.
Hospital (L'), kanselier, 202.
Hottinga-state, 311.
Hottinger (M.), 91 (*Pn*).
Houdringen, heerl, 314.
Houthalen, gevecht, 189.
Hove, baronie, 510 (*n.* 4).

———

[1]) Vgl. Herald. Bibliotheek 1880 bl. 312 noot

Hovorst, heerl., 514.
Hudsons-baai, ontdekkers, 29.
Hugenoten, naamsreden, 202.
Huy, garnizoensprediker, 12.
Huygens (Christiaan), penning, 343.
——— (Const) Jr, huwelijk, 613.
Huizinge, 313 (*n.* 4), 665.
Huisseling, naamsreden, 479 (*n.* 1), 80 (*n.* 2).
Huyssinghen, heerl., 515, 72.
Huizum, 259, 60, 634.
Hückelhoven, kasteel, 498 (*n.* 1).
Huldenberg, heerl., 385, 8—91.
Humbercourt, heerl., 619.
Humelgem, heerl., 575.
Humsterland, 196.
Hunnep (**Ter**), kl[r], 465 (*n.*).
——— » , Beschrijv., 2.
——— » , Handschrift, 66.
——— » , ligging, patroon, gebouwen, abdissen, enz., 65, 6.
——— » , rechten, 215 (*n.* 2).
——— » , stichting, 197.
Hunze, water, 422.
Hutting (Den), 332.
Huwelijk van 75 jaar, 13.
Huwelijken, *zie* Meijers.

Iberië, naamsreden, 171 (*n.* 2).
Yerseke, naamsreden, 535, 6.
IJmuiden, tochtje, A.
IJsel (**De**), commandeur a° 1632, — 323 (i. d. 19 Mei).
——— » , dep. der Monden, generl commissariaat, 648 (*n.* 7).
IJselstein, *zie* Buren (Weeshuis).
IJzendoorn (Isandra), 419.
IJzevoorde, Catharina-mark, 403.
IJstroom (d'), koopvaardijschip, 190.
Icarus, 21, 2.
Ikenberg (**Den**), 132 (*n.* 2).
Ixelles, heerl., 515.
Ylst, heerl., 645.
Immerzeel, heerl., 514, 624.
———, burggrp, 624.
Inn (De), naam, 537.

Indevelde, heerl., 161, 515 (*n.* 3).
Indramayoe, 676.
Ingen, 66.
———, geërfden, 250 (*n.* 1).
———, kerk-patroon, 147.
———, commanderie van St. Jan, 322.
———, pred., 93 (*n.*).
———, *de Wiel*, 147.
Ingen (Simon), 415.
Ingenieurs, 98—102.
Inhimmeren, state, 269.
Insingen, 99 (*n.* 2).
Inslage, pred., 145 (*n.* 2, *Nm*).
Ios, *zie* Nio.
Yoldi, graafschap, 142.
York, Fasti, 143.
———, Margareta, 527.
———, aartsbisschop, H.
Yperen, Hervormde vluchtelingen, 558 (*n.* 1).
———, hal, kasteelen, laken-haltoren, St. Maartenskerk, L.
———, kattenwoensdag, tuindag, L, P.
Irail (L'abbé), Querelles littéraires, 151.
Irnsum, heerscip ende gerechte, 262, 3, 394.
Isenburg-Bierstein (Keur-Hessen), vorstendom, 648 (*n.* 11).
»Ismaël", 589.
Israëlieten, 653, 76, R, S.
———, Geadeld, 496 (*n.*).
———, societeit »Felix Libertate", 591.
———, *zie* Hebreeuwsche.
Issum, pred., 192, 488 (R. Alberthoma).
Italië, *zie* Livorno.
Itegem, heerl., 383.
Iturbide, luitenant, O.
Ivry, slag, 330.

Jafnapatnam, eerste klerk, 342 (*Pn*).
Jagertaal, G.
Jansenisten, N.
———, variant, 14.
»Janus", 589.
J a r i n g e h u i s, 263.
Javabank, *zie* Soerabaya.
Jelgen (Jellinga), sate, 173 (*Nm*).
Jelsum, 95, 173 (*Nm*).
Jendelt, heerl., 555 (*n*.).
Jenkins (Henry), 13.
J e n s e m a (-b o r g), heerl., 196.
Jeruzalem, bloem, kruis, 652.
———, hospitaal der Duitsche ridders, 382, 6 (*n.* 2), 7 (*n.* 2).
———, surveyor, excavations, J.
Jezuiten, N.
Jezus Christus, uiterlijk voorkomen, 650
Joden, *zie* Israëlieten.
J o h a n - R e(e r) d i n c x - h u e r n e, 657, 8.
Johnson (Dr. Samuel), † 1784, neger, S (*Por.*).
J o n k e r s t e e (D e), 494.
Jorderink, keurmede, 479 (*n.*).
Jornandes (Bisschop), 477.
Joure, Severijnshuis, 206.
Judith en Holofernes, 362.
Julia (Lex), 488.
Junius (Hadr.), Hist^ia^, 396.
Jutfaas en Over-J., heerl., 441.
Jutland, grenswal, 463.
J u w s m a - s t a t e, 258.

Kaalhoofdigheid, 34.
K a a p d e G o e d e H o o p, ware schrijftrant, 39.
Kaapsche boeles (eenden), 38.
Kaars (Verkooping bij de), 392.
Kaartspel, 357.
Kabauw, heerl., 123 (*n.* 5), 307.
Kadoelen, gehucht, 656 (*Nm*).
Kadzand, lobbetjes, 35.
Cacao-magazijnen, T.
Calais, Methodisten-kerk, E.
Kalamijnk, 227, 417.
Kalandermolens, 406 (*n.* 1), 17.
C a l a t r a v a, ridderorde, 330.
Calcar (O u d-), richter, 607.
Calpentyn [1]), opperhoofd, 669.
Kalverboek, 464.
Kamerijk, bisschop, 382, 3.
———, hof, 71.

[1]) niet Calpette.

Kamerijk, ingenomen, 221 (*Pn*).
Kammingaburg, 394, 618.
Kampen, bolbake, 146.
———, karveelschippers, 146, 7.
———, Patriciaat, 370.
———, pensionaris, 71.
———, Waalsch pred., 369, 604.
Kamperduin, zeeslag, 327.
Canarische eilanden, 527.
Candia, Canea, naam, 423.
Cannenburg (De), naamsreden, 423.
Kano's, 517.
Kanon als wapenfiguur, E.
Kanoniek recht, *zie* Recht.
Cantecrode, graafschap, 563.
Kapel (**Ter**), heerl., 645.
Capelle, heerl., 631.
Kapelle (Z.-Beveland), voormalig slot Bruëlis, 287.
Capelle (Pierre), La clef du caveau, 32.
Capet (Hugo), 202.
Caracena, Correspondentie, 508 (*n.* 5).
Caraccas, Compagnie, T.
Karekieten, 37, 228.
Karel de Groote, 1.
———, bul, 261.
Carloo, baronie, 633.
Carpentaria, Carpentier [1]), *zie* bij Maatsuyker, de noot.
Cartabella, 427.
Cartagena, ingenomen, 344 (*Pn*).
Karthuizers, 67.
Casele, heerl., 557 (*n.*).
Kasteleinschap, 183, 4.
Castilië, koning, 161 (*n.* 2).
Castra-Vetera, 635.
Kate-Scheurkalender (Ten-), 539.
Kathelijne, 381.
Cats (Jacob), penningplaat, 23.
Catzenelnbogen, grp, 323.
Katten en katers in de Heraldiek, 161 (*n.*).
———(Toover-), C (*n.* 1), P.
Kattestart (De), heerengoed, 336.
Kattesteerten, 336, 535, 652.
Keent, naamsreden, 422.
———, heerl., 671 (*n.* 4).
Keerbergen, grenzen, 381.
———, heerl, 383. — Beschrijving, 383 (*n.* 3), 527.
Keije den drossate, ridder, 81.
Keijenborg (**De**), 491 (*n.*) [2]).
Keiklucht, 587.
Kelderkamers, -zolders, 465.
Kemnade (**De**), 397.
Kempenland, stadhouder, 186, 8, 90.
Kempisch Museum, maandschrift, E, F.
Kenenburg, kasteel, 423 (*Nm*), 634.
Keno (Joncker), 263.
Keppel (**Hoog-**), pred, 401.
——— (**Olden-**), *de Kerkenaap*, 335 (*Nm*).
Kerkem, 28.
Kerckweer, daghelix gherecht, leengoed, 258, 62, 3.
Kernbijters, 227, 356.
Kernheim, heerl., 324.
Kerstzangen, 418.
Kesselloo, heuvel, 403 (*n.*).
Kesterbeek, -beke, woud, 573, 5.
Kestoren, klaringbank (signaten), 244, 6, 8, 9.
———, pred., 315.
———, *Schenkhof*, naam, heergewaad, 461.
Ketel (**De**), heerl., 123 (*n.* 5).
Keulen, Bannelingen, Geschrift, 556.
———, Lyskirchen, 254, 333.
———, metropolis, 1.
———, oorlog, Geschrift, 555.
———, aartsbisschop Filips, 640.
Kiel, meer, 156.
Kimswerd, ambachtsheerl, 262.
Kyn, eiland, 423 (*Nm*).
Kina-cultuur, 461.
Kinderen, Schotsch liedje, B.
Kirchheim, Kirchem, 28.

[1]) kwam weleer, misschien nóg, te Ingen; ook te Ek-en-Wiel als geslachtsnaam voor.
[2]) Een ander K., voorheen de Beke, te Renkum, vermeldt Nom. Geogr. Neerl. III, 153.

Clairville (Madame), 351.
Clancarty (Graaf), 459, 60.
Klarenbeek, huis, 207.
Clarence, grp, 200.
Klaringbanken, *zie* Kesteren.
Claudianus, 235 (*n.*).
Clauw-recht, 312 (*n.* 1).
Claverius, 233 (*n.*).
Kleef, hertooglijk lijfarts, 208.
——, heeren, 207, 32 (*n.*), 440.
Cleenbrugghe, heerl., 557 (*n.*).
Cleydael, heerl., 509.
Kleinern, Pfarrer, 285.
Kleinevent, naamsreden, 39.
Klepperheide (De), 302.
Clinchamp, grp, 450.
Klingelbeek, lustplaats, 124.
Klinkdichten, 179.
Klioo's Kraam, 179.
Klokken (Duitsche kerk-), P.
——, gieters, 34, 398, 416, P.
Kloosters, 1, 28, 65, 6, 7, 8, 70, 82, 3, 133 (*n.* 1), 4 (*n.* 4), 64, 97, 207, 8, 15, 30, 1, 3, 4 (*n.* 1), 47 (*n.* 1), 60, 3–5, 72 (*n.* 1), 90, 4 (*n.* 5), 5 (*n.* 2), 7 (*n.*), 301 (*n.* 2), 8 (*n* 1), 23, 4, 30, 63, 82, 3, 4, 6, 90 (*n.* 1), 6, 411, 2, 36, 42, 61, 5, 78, 9 (*n.*), 91 (*n.*), 544–6, 57 (*n.*), 68, 76, 7, 617, 21, 3, 35, 40, 64, S. *Zie* Bladw. bl. XXVI, noot.
Kloris en Roosje, 354.
Clotarius, 659.
Klundert (De), rentmeester, 371.
Cluny (Hôtel de), 354.
Knuiringshuis, 14.
Coehoorn (Menno bn v.), 100.
Koerland, aartsmaarschalk, 461 (*n.* 1).
Koesveld, pred., 399.
Koevorden, omgedoopt, 459.
——, pred., 12.
——, verrast, Beschrijv., 158, 9.
Coigny (Made de) et Lauzun, 141.
Coligny (Gaspard de Châtillon, graaf van), admiraal, 553 (*n.* 2).
——, id., standbeeld, 202, 3.
Kollendoorn, Schultenhuys, 479 (*n.*).
Kollum, huis, 271 (*n.*).
Kollum, pred., 71.
Kollumerland, Beschrijv., 271 (*n.*).
——, oude grietenij, 261.
Colmar, bevrijding, 393.
Kolmschate, meijer, 215.
——, rempte, 143.
Colombus (Christoph.), 166–8.
Columba, 28.
Comines (Filips de), Gedenkschriften, 325.
Condé (Lodewijk II van Bourbon, prins van), »Campagne", 644.
Königstein, kasteel, 201.
Confluentia, 363.
Coni, Conopolis, 423.
Constantinopel, bloem, 652.
——, St. Anna, 468.
Constantinus Porphyrogenetus, keizer, Geschrift, 305.
Contich, 508 (*n.* 1), 9–11.
Contzen, bosch, 636.
Koolmeezen, 37, 228.
Koopvaardij, 190.
Kootwijk, maalschap verdeeld, 516.
Koppelrust, 97 (*n.* 1).
Coracoras, 91 (*Pn*).
Corbeek, gericht, 391.
——-over-Loo, heerl., 626.
Koryphasion, 79.
Corck, naamsreden, 294 (*n.* 1).
Kornwerd, ambochtsheerscip, 258, 62.
——, naam, 656.
Corssendonck, prioraat, 208, 412 (*Beschrijv.*), 635 (*Beschr.*).
Cortez (Fernando), 167, F.
Kortgene, naamsreden, 422.
Kortrijk, ingenomen, 150 (*Pn*).
Corvey, klooster, 1.
Kotzebue (Aug. Friedr. Ferd. von), tooneeldichter, 163.
Kouarra, dubbelnaam, 421 (*n.*).
Koudekerke, heerl, 196.
Koudum, oude naam, 618.
Coupigny, markiezaat, 630.
Court-Saint-Etienne, heerl., 515.
Kouwenberg, kasteeltje, heeren, 412.
Craayestein, heerl., 647 (*n.* 2).
Craendijck, 453.

Krabbendam, heerl., 4.
Crainière, heerl., 626—30.
Cremer (Jac. Johs), H.
Crêvecoeur, 320.
——————, plattegrond, 352.
Crewithz, spel, 357.
Krimpen a/d Lek, heerl., 96.
Croy, kasteel, 412 (*Afb*).
Cromwell (Olivier), satyrieke medaille, 24, 349.
——————, munten, 86.
Crotoniaten, 361 (*n.*).
Kruisbekken, 228.
K r u i s s c h a n s, fort, 606.
Kruisvaarders, 382, 6 (*n.* 2).
Cruquemborg, heerl., 387.
Cuba, tabak-verbruik, 167.
Kudelstaart, 339 (*Nm*).
Kuik, 54.
———, Geschied. en Heeren, 319.
———; heerl., 65, 71.
———, *de Molenstart*, 339.
———, Jan, charters a° 1352, 60, — H.
Kuikhorne, buurt, 436.
K u (ij) c k i n c k, (T e) K u e c k erven, tiende, 436.
C u y c k s v e e n k a m p j e, 320.
K u i l e n b u r g, ridderhofstad, 2 (? i. d. 9 Jan.); vgl. *Nav.* XXXIII, 337, *n.* 2.
Kuinder (De), baljuwschap, 264.
Kulenburg, heer Hubert enz., 232 (*n.*), 461.
——————, Huis, 248.
——————, Politie-Commissariaat, 194, 350.
Cumberland, hertog, 201 *a*).
Kumpel (Jan Wm), Oranjeklant, 72—4, 327.
Cumptich, baronie, 627.
»Kunstliefde spaart geen Vlijt", opgericht, 609, 10.
Cumze, *zie* Contzen.
Cutynghim, heerl., 263, 393, 617.
K w a d e g o e d, 656.
Kwak (De), polder, 655.
Kwakers-predikatie, 94.
K w i k b o r n, naamsreden, 654, 5.
Kwikstaarten, 228.

Laag-Nieuwkoop, (Utr.), heerl., 4.
Laar, ridderhofstad, 248.
L a g o s (= lacus), 232.
L a h n (D e), naam, 537.
Lakenrederij, 82.
Lambert Melisz, Geslachtregister, 496.
Lammensvliet, naamsreden, 40, 236.
Lamotte, heerl, 513.
Lampsins, 167, U (*Gen.*).
Lampsonius (Dominicus), 532, 643.
Landmeters, 98—102.
Langbroek, graftombe, 247 (*n.* 1).
Langenau, slot-ruïne, heeren, hospitaal, 139.
Langerak (Ambt-Doet.), 132 (*n.* 2), 403.
—————— bez. de Lek, heerl., 95.
Langweer, state(n), 303, 645 (*n.* 8).
Lantaarn" (»De), 589.
Laren (N.-Holl.), pred., 192, 488 (R. Alberthoma).
Latum, amptman, 131.
Lauerzee (De), verzonken land, 173.
—————— » , Beschrijv., 271 (*n.*).
Lauzun-Biron, 141.
Leer, vluchtelingen, 252.
Leerdam, *zie* Buren (weeshuis).
Leete (Dr.), T.
Leeuwarden, Beschrijving, 518, 618.
——————; leengoed, 259.
——————, huis Benthem, 206, 406 518.
——————; herbergen, 518.
——————; kaartspelen, 357.
——————, Kerkstraat, stins, 260.
——————, *de Klanderij*, 406, 518.
——————, Lijst en Merken der goud en zilversmeden, 220.
——————; marktplein, 653.

a) George V (Friedr. Alex. Karl Ernst Aug.), gehuwd met Maria, oudste dr v. Joseph hertog van Sachsen-Altenburg.

Leeuwarden, naam, 536, 7.
————, St. Anthony-gasth., oork. 260.
————, *de Tronie*, 518.
————, Wale gemeente, archief, pred., 369.
————, *de Wirdumerpoort*, 406.
Leeuwen, pred., 402.
Legioen van Eer, 192.
Leibe, Loibe, naamsoorsprong, 361.
Leiden, Chronycke, 72—4.
————, »Welvaren", 68.
————, burggraafschap, 183.
————, geel vaendel, 327.
————, havenstraten, 613.
————, intrede der erfstadhouderl. familie, 327 (*n.*).
————, jaagpad, aanleg, 89 (*Pn*).
————, compromis a° 1595, — 340 (*Pn*).
————, lakenrederij, 68, 82.
————, Munt- en Penningkabinet, 216.
————, pred., 8, 10, 74 (*n.* 1), 189, 401 (*n.* 5).
————, prof., 10, 34, 9, 82, 91, 162, 3, 79 (Schrant), 305, 6, 467, 503 (*n.* 1), 90, 2, 644.
————, steen(ver)koopers, 173.
————, student gesneuveld, 216 (*Pn*).
————, tabak-gebruik, 167.
————, Wale gemeente, 119.
————, weeskamer, 227.
————, *zie* Oranje en Nassau.
Leiderdorp, pred., 433.
Leydsch Vlaemsch Orang. Lely-hof, 179.
Leye, 467.
Leina, Leine, naam, 536.
Leysen, 474.
Lek (De), heerl., 74.
————, » , Beschrijv., 2.
Lekkerkerk, heerl., vierschaar, 2.
Lelie (De), in de Heraldiek, 559, 60.
Len, Lena, naam, 536.
Lendelede, naam, 537.
————, Stephanisten, 14.
Lent, naam, 537.
Leo XIII, — 595.
Leoninus (Elbertus), grafschrift, enz. enz., 135 *a*).
Lettelbert, 328.
————, pred., 9.
Leukerbad (Het), 599.
Leusden, heerl., 71.
Leuven, heuvels, 403 (*n.*).
————, gevecht, 189.
————, pedagogie du Faucon, 509 (*n.* 4), 74. — du Porc, 572.
————, prof., 135 (*Gr.*).
————, schepenlijsten, 529.
————, St. Pieter, 390 (*n.* 1).
Leuvenum, Zwarte boer, 79, 80.
Lewe, ingenomen, 276 (*Pn*).
Lewe (Die), *zie* Arnhem.
Liauckama-state, Beschrijv., 262.
Libersart, baronie, 513.
Libertus Groninganus, 418 (*Por.*).
Librye (De), 93, 147, 586—92, 4, 609, 10.
Licetus, L.
Lydia, koopvaardijschip, 190.
Liedekerke, baronie, 510.
Liefkenshoek, predd., 618, 9.
Lienden, gericht, 349.
————, naam, 537.
Lier (Z.-Holl.), schout-crimineel, 466.
Lierre, 452 (*n.* 1).
Lievendaal, heerl., 616.
Lichtaert, heerl., 623.
Ligtdal (Karel van), »Despotisme", enz., 592.
Liguereuil, heerl., 630.
Lijfland, Chronicon, 326 (*n.* 2), 96.
————, Theatridium, 13.
————, bisschop, 326, 96, 7.
————, consul, 323 (i. d. 17 Juni).
———— kruistocht, 13.
————, uitgestorven geslachten, 13.
Lijkenverbranding, Pleidooi a° 1788, — 589.
Lijsje, *zie* Antje.

---

a) Vgl. Geld. Volksalm. 1874 bl. 32, noot; 1891 bl. 17—20.

Lijtert (De), waldforster, 272 (*n.* 1).
Lille, *zie* Rijssel.
Lillo, heerl., 527.
——, pred., 491, 2, 618, 9.
——, toren, 527.
Limal, baronie, 513.
Limburg, Protestantisme, 556.
——, *zie* Brabant (Wenceslaus), Kempisch Museum.
Limpurg, heerl., 648 (*n.* 8).
Linde(n), naam, 536, 7.
Linden (Ter-), heerl., 387, 509.
Lyne, Line, naam, 536.
Lingen, graafschap, 6 (*n.* 3).
——, auditorium, 6.
——, hoogeschool, 7, 10.
——, pred., 6.
Linth, Lintelo, naam, 536, 7.
Lippstadt, archiater, 373.
Lyskirchen, kasteel, kerk, 254, 333.
Lith, heerl., drossaard, 184, 5, 669.
——, geplunderd, 669.
——, pred., 186.
Lithauwen, kruistocht, prins Wykolt, 264.
Lithoyen, *zie* Lith.
Lythrum salicaria, 652.
Livorno, consul, 323 (i. d. 17 Juni), 441.
Lobben, 35.
Lobith, naamsbeteekenis, 600.
Lodewijk (Koning), giftbrief, 362.
Lodi, 569 (*n.* 2).
Loenhout, heerl., 383.
Loenersloot, Leenregisters, 226.
Loevestein, oude poort, grens, 296.
——, pred., 647 (*n.* 8).
——, staatsgevangenen a° 1650, — 19 (*Pn*).
Lochem, hanzestad, 403.
——, de Hooge Maet, 129 (*n.* 1).
——, procedure a° 1640, — 130 (*n.* 5).
Löhn (De), naam, 537.
Lokhorst, huis, 324 (i. d. 16 Dec.).
Lombardus (Lambertus), Biografie, 532.
Lombeek, heerl., 387.
Londen, Minories, kerk, P.
——, pred., 117.
——, Waalsche gemeente, pred., 552 (*n.* 3), 676.
Loo (Rijnland), 122 (*n.*).
Loo (O.-Vlaand.), Stephanisten, 14.
Loo (**Het**), heerl., grensscheidingen a° 1748, — 104 (*n.* 1).
——, pred., 192.
——), tractaat tusschen Pruissen en Engeland, 203, 4.
——, *zie* Apeldoorn.
Loon-op-Zand, 671.
Looz, graafschap, 633.
Loosdrecht (**Nieuw-**), pred., 401.
Lopik, pred., 401.
Loppersum, 329.
Lorengem (**-ghien**), heerl., 392, 506, 8, 11.
Lousaert, heerl., 205.
Lubbock (Sir John), K, L.
Lübtow, wapenborden, 205.
Ludingakerk, heerl., 263.
——, klooster, 617.
Lugt (**Ter**), huizen, 481.
Luik, bisschoppen, 208, 502.
——, garnizoenskerk en -prediker, 12.
——, perron, 280, 1.
Lu(i)ne (**Ter**), slot, 271.
Luirsma, 312 (*n.* 1).
Luijthagen, heerl., 563.
Luxemburg, groothertog(-dom), regeering, eigenaardige toestand, 201.
——, prinses Françoise, 330.
——, *zie* Brabant (Wenceslaus).
—— (Franç. Henri de Montmorency, hertog van), 644.
Lûntsjerke, 617.
Luther (M.), dekenaat, 326.
Lutkegast, pred., 5, 7.
Lützburg, heerl., 554 (*n.*), 5 (*n.*).
——, Notenhof, 553, 4 (*n*).
Luttenberg, heerl., 648 (*n.* 7).
Lyskirchen, *zie* Keulen.

Maalschappen, 516, 7.

M a a n d r a, ligging, 419.
Maerlant (Jacob v.), 304.
M a a r s c h a l k i n k, goed, 461 (*n.* 1).
Maarssen, edelhuizen, 148, 98.
———, pred., 402.
Maas-Bommel, 147.
———, huizing, 336.
———, ridderhofstad verkocht, 441, 2.
Maasland, Duitsche Huis, 322.
Maastricht, Annales Théâtrales, 350, 1 (vgl. *Nav.* XXXVIII, 279).
———, gouverneur na 1672, — 156.
———, *de Vrythof*, 351.
———, *het Waterpoortje*, 406, 7.
Maas-Waal, Landbrief a° 1532, — 641.
M a e t (D e H o o g e), 129 (*n.* 1).
Maatsuyker [1]) (Joan), gouv.-generaal, 277 (*Pn*).
Macedonië, Philippus, narrengezelschap, 108.
Maden, naamsreden, 599.
Macharen, schepengericht, 620.
Mahomed (Gedachten over), N.
Maye, gehucht, Gat, 148, 298.
Maillot de la Treille (Baron), 13.
Macaronicum carmen, L, M.
Makassar, tocht a° 1667, — 91 (*Pn*).
Makkinga, leengoed, 262.
Makkum, burcht, 271.
Malans, 673.
Malden, pred., Q.
Maltha, Kruis, 652.
Manchester, muziek-akademie, 200.
Manslagt, pred., 6.
Mansuy, baronie, 4 (i. d. 23 Oct.), 142.
Maracaïbo, T.
Marburg, naamsreden, 598.
———, prof., 605, 6.
———, Studenten-lijst, 551 (*n.* 2), 2, 6.
Marcel (Etienne), 393.
Margraeten, baljuw, 606.
M a r i ë n b u r g, voorpui, wapen, 247 (*n.* 1).
Mariëndaal, klooster, 324.
M a r i ë n h a v e, - p o e l, kloosters, 83.,
Mariënridders, 235 (*n.*).
Mariënweerd, abdij, 247 (*n.* 1).
———, Abten, 576 (*n.* 5).
———, Cartularium, 491 (*n.*), 576, 7, 664.
———, *zie* Bladw., bl. XL, noot.
Marius, Rom. veldheer, 234 (*n.* 2).
M a r k e v e l d, Marxveld, heerl., 53.
———, malendijk, 215 (*n.* 2).
———, meijer-recht, 215 (*n.* 2).
Marcus Aurelius, Rom. keizer, Leven, 178, 80.
Marlborough (John Churchill hertog van), Lied, 31.
——— » , Spaansche ruiters, 36
Marne (De), classis, 6.
Marnix van St. Aldegonde (Filips v.), 553, 4 (*n.*).
Marolde, B, C.
Marollen, 37.
Marquette, heerl., 628, 9, 30.
M a r s e n W y t h, polder, 480.
Marsch (Utrecht), schout, 4 (i. d. 16 Sept.).
Martelaren, 288.
———, literatuur, 289.
Martialis, 234 (*n.* 2), 5 (*n.*).
Martyrologe Romain, Geschrift, 468.
Marum, pred., 7.
Masaniello [2]), 24 (*n.*, *Pn*), 349 (*Pn*).
Massenhoven, heerl, 446 (*n.*)
Mastenbroek, 1.
Matenesse, heerl., 331 (*n.*).
Matheus Doolhof, 99.
M a t (t) i a c a e aquae, Mat(t)iaken, 598.
Maumonnière (La), heerl., 449.
Maurik, geërfden, 244, 6, 8, 50.
———, gericht, 349.
———, heeren, wapen, 232 (*n*).
———, pastoor, 466.

---

[1]) In Australië (Carpentaria) vindt men de Maatsuikersbaai, en een deel van Van-Diemensland aldaar heette vroeger Maetsuyker-eiland, thans St. Vincent. [2]) eigenlijk Thomas Aniello.

Maurik, *den Santwik*, 246.
———, Schenksche bouwhof, 461 (*Nm*).
———, Kuilenburg, ridderhofstad, 2 (? i. d. 9 Jan.).
Maurits van Brazilië, penning. graftombe, 25.
——— (Prins), aanslag, 562.
——— » , Friesche ruiters, 36.
——— » , kamerheer, 322.
——— » , rentmeester, 250.
Meerkoeten, 38, 228.
Meerveld, Beschrijving, 1, 69.
———, Malenboek, 104 (*n.* 1).
———, heerl., 623.
Meezen, 37.
Mechelen, Beschrijvingen, 384 (*n.* 3).
———, Grafschriften enz., 571 (*n.* 1).
———, aartsbisschop, 566.
———, Oude en Nieuwe *Bruel*, 654.
———, heerl., 382.
———, gasthuis, 382.
———, St. Jan, 508.
———, St. Rombout, 309, 508.
——— (Land van), heerlijkheden, Beschrijv., 381—93, 526—8, 71 (*n.* 1).
Megen, graafschap. graven, 65, 71, 501, 619, 20.
———, burcht, brug, 619, 20.
———, marktrecht, 501, 2.
———, schepengericht enz., 619.
M e g e n b e r g (D e), adellijk goed, 576.
Mey (Ter), oudheid, heeren, 148.
Meiboomen, 204.
Meiderich, S.
Meijers, huwelijken, pachtrecht, -voorwaarden, 215 (*n.* 1 en 2).
Meyster (Jhr. Everard), ridder van de Kei, 88, 9 (*Pn*).
———, Geschriften, 587*.
Mecklenburg-Schwerin, Groothertog, 595.
Mexico, behendige boogschutters, F.
———, krijgsraad, O.
———, eerste landing, 167.
Meldert, 574, 5.
———, baronie, 633.
Melun, St. Anna, 468.
Memling (Jan), »Heimath", 549 (*n.*).
»Mémoires d'une Contemporaine", 191.
Menagiana, 32.
Menaldum(adeel), baljuwschap, heerl., 262.
Menno Simons, 555 (*n.* 1).
Mensingeweer, pred., 6.
Meppel, pred., 189.
Merxem, heerl., 495, 573.
Mercurius, 464.
——— (De Nederl.), 203, 4.
Merovingiërs, kameelen, 659.
Metalen Kruis, 189.
———, Documenten, 93.
Methodisten, 425.
Middelburg, almanakken, 409.
———, medicijn, 409.
———, pred., 118, 401.
———, Stadsrekeningen, 409.
———, eerste verrekijkers, 86(*n.*).
———, Wale gemeente, 119, 619.
Middelharnis, wapen, 115.
M i d d e l z e e (D e), 536, 617.
M i d d e l w e e r d (D e), 144, 7.
Midlum, heerl., 263, 393.
———, klooster, 617.
Midwolde, pred., 9.
M i e n e n (T e r), 575.
Mierlo, heerl., 65, 524.
Micronius (Mart.), 554, 5 (*n.* 1).
Mill, predikheer, pastoor, 182.
Militaire Willems-orde, 188.
———, ordeteekens, 36, 164, 5.
Millegem, heerl., 563.
Millingen, ridse, 144, 475.
Minden, 169.
Minerva, 637.
Minnertsga, heerl., 262.
———, pred., 290.
Mirabeau (Honoré Gabriel Riquetti, graaf), Pamflet, 592.
Misgeboorten, L.
Mithra-monumenten, 221.
Moersbergen, heerl., 4 (i. d. 28 Sept.)
Mol, abdij, 412.

Molukken, gouverneur, 324 (i. d. 24 Nov.). *Zie* bij Hertogenmorte, de noot.
Monclar, markiezaat, 364 (*n*.).
Monnikhuizen, 67, 8, 301 (*n*. 2), 621, 3.
Monogrammen, 217.
Monstris (Tractatus de), L.
Montesquieu, 203.
Montfoort, burggrP, 183.
M o n t i s p e s s u l u m, 325.
Montlhéry, kasteel, 450.
Montmédy, stedemaagd, 85 (*Pn*).
Montmorency, *zie* Luxemburg.
Montpellier, Latijnsche naam, geneesk. school, 325.
Mook, pred., Q.
Mookerheide, gedenkteeken, Q.
Morea, naamsbeteekenis, 79.
Morolt, C (*n*. 1).
Mortara, ingenomen, 86 (*Pn*).
Mortsel, heerl., 563, 8, 9.
Muggenbeet, naamsbeteekenis, 600.
Muiden, pred., 132, 401, 2.
Muijsen, tienden, 382.
Mullem, heerl., 557, 8 (*n*.).
Mummietarwe, F.
Münden, Prediger, 285.
Munster, bisschop Everhard, 69.
Munster, bisschop Walr. v. Meurs, 622.
————, *zie* v. Galen.
Münsterhausen, heerl., 95 (*n*. 2).
M u n t e n: drie gulden van Holland, 349. — dukaton van Filips IV, — 25. — dukaton van Holland a° 1671, — 152. — Amsterdamsche dukaat en dukaton a° 1673, — 154. — Zeeuwsche hoedjesschelling, 154. — gouden cobang, 342. — dubbele Friesche koggerdaalder, 22. — Fransche kroon, 83. — Sovereign, 86. — halve Sterbethaler, 149. — tournooisch en troysch gewicht, 285.
————, met de hand(schoen), 407.
———— (N o o d-), 153, 5—8.
———— (Proef-) (Piedforts), 154, 7.
————, Geschriften, 407.
Muntmeesters, 221.
Muntspeciën, 412.
Mussenberg (Den), 134.

Naaldwijk, heerl., 95 (*n*).
Naarden, overwonnen, 217 (*Pn*).
Nachtmerrie, 339, 65.
Namen, beleg a° 1695, — 100.
————, gouverneurs, 330, 673.
————, voormalig bisdom, 141.
N a m e n (D i e r-), 475. — (G e s l a c h t s-), aanvangend met *Door*, *Dor*, 477. — *Epp*, 597. — *Jel(k, t)*, *Jol*, 173. — *Ker*, 43. — *Vijf*, *Veyf*, 301. — (G e s l a c h t s-), eindigend op: *berg*, *borg*, *brug*, *burg*, 43. — *man*, 43. — *mayer*, *meijer*, 215, 6. — Met voorgevoegd *del*, 96 (*n*. 1). — (Patronymikale), 364, 5, 482, 597. — Aan de namen der weekdagen ontleend, 462. — (Z a a n s c h e), 104-8. — (Z e e u w s c h e en V l a a m s c h e), 483, 4. — (Schotsche en Iersche), aanvangend met *Mac* en *O'*, 41. — (W e s t f a a l s c h e) met of zonder *van* en *ter*, 41. — van twee letters, 424, 538, 660. — Geschriften, 41—4. — (H e r b e r g-), 206, 303, 406, 518. — (P l a a t s-), aanvangend met: *Apen*, 335—7, 40, 596. — *Arn*, 293 (*n*.). — *Bad*, *Bet*, 598—600. — *Bever*, *Bib(er)*, enz., 210, 2, 357. — *Bretz*, *Brits*, 596. — *Chanc*, *Chen(e, c, u)*, *Chien*, *Chinc*, 422. — *Da(a)s(e)*, *De(e)s*, *Deis*, *Di(e)s(s)*, *Do(e)z*, *Du(i)s*, *Dys*, 229—31. — *Dar(t)*, *Der*, *Dir*, *Dor*, *Dur*, 360 (*n*. 1), 477. — *Deer*, *Der(e)*, 476. — *Del*, 419. — *Dod(e)*, 234. — *Doerk*, *Dork*, 477. — *Dot*, *Do(u)v*, *Dou(w)*, *Dud*, *Duiv*, *Dut*, 232. — *Drei*, 297. — *Drie*, 296—9. — *Eber*, 293 (*n*.). — *Een*, 293. — *Ebben*, *Eppen*, 335, 596, 7. — *Gan(d)*, *Gen(d)*, *G(h)in(d)*, *Guin*, 420—2. — *G(h)ans*, *Gens*, *Gins*, *Gons*, *Guns*, 422. — *Ger*, *G(h)ir*, 421 (*n*.). — *Harch*, *Harg*, *Hark*, *Herk*, 640. — *Heus*, *Huis*, 479 (*n*. 1), 80 (*n*. 2). — *Hon(d)*, *Hons*, *Huns*, 483. — *Jel(s)*, 173. — *Can (e, d)*, *K(h)an(d, k)*, *Ken(t) Kind*, *Cond*, *Kund(t)*, 423. — *Kerk*, *Kirk*, *Kirc*, 28 (*n*.). — *Kinck*, 422. — *Klap(per)*, *Klep(per)*, 103. — *Cong*, *Kong*, *Kung*, *Kunk*, 422. —

Kwa(ad), 656. — *Kwak*, *Kweek*, 655. — *Non*, *Nun*, 140. — *Ohrn*, 293 (*n.*). — *Ons* (*-ze*), 483. — *Pol*, 169. — *Quac(k)*, *Qua(e)ck*, *Quas*, *Que(y)s*, *Quis(t)*, 655, 6. — *Ro(o) d(en)*, 657. — *Zes*, 300. — *Zeue(n)*, *Sieben*, 294—6, 300. — *Schal*, *Schil*, 482. — *Schauen*, *Schaum*, 479. — *Schenk*, 460, 1. — *Schie*, 481. — *Schild*, *Schim*, *Schoon*, *Schön*, *Schouw*, 477—82 — *Spaans(ch)*, *Span(n)*, *Spanish*, *Spanjaard*, 171, 302—4. — *Zwee*, 300. — *T(h)ar*, 360 (*n.* 1). — *T(h)e(n)* *T(h)er*, *T(h)ir*, *Thor(d)*, *Thur*, 359, 60. (*n.* 1), 476, 7. — *Tjerk*, 658. — *Tut(t)*, 232. — *Twee*, *Twy*, 299. — *Uns*, *Unz*, 483. — *Vier*, *Vyer*, *Viv*, 211, 99, 300, 1. — *Vre(e)k*, 463. — *Walach*, *Walc(h)*, *Walk*, 362. — *Wark*, *Werk*, 149, 463. — *Wauver*, *Wave(r)*, *Wever*, *Wefer*, *Wevel*, *Wij(v)er*, 211. — *Wi(e)s*, 599, 600. — (Plaats-), eindigend op: *baden*, 599, 600. — *beet*, *bit*, 600. — *by(r)*, *bigh*, *boer*, *brug*, *burg*, *bury*, *buur*, 358, 9 (*n.* 1), 60, 476. — *del*, 419. — *donk*, 296 (*n.* 4), 635, 6. — *foirt*, 332. — *hees*, *heeze*, 576. — *ich*, 295 (*n.* 2). — *kerk*, 658. — *laar*, 1, 653 (*n.*). — *start*, *stert*, 336, 7, 9, 40. — *t(s)jerk*, 658. — *vort*, 332. — *way*, *wy*, 357. — (Plaats-), Engelsch geschrift, 39, 143, 357, 8. — (Plant-), 534, 652. — (Spot-), 43, 8. — (Vogel-), 37, 227, 8, 355, 6. — (Voor-): Ada, 602. — Alice, 537. — Alle, 660. — Ave, 107 (*n.*). — Bas, 236. — Beatrijs, 537. — Be(e)le, 537, 46. — Bennet, Bent(e), 105 (*n.*). — Bette, 537. — Bloch, Blok, 107 (*n.*). — Bloed, Bloot, 107 (*n.*). — Boele, Bol(le), 146 (*n.*). — Bolaerd, 364 (*n.*). — Boon, 117. — Boudin, 537. — Bronger; Brunger, 328, 9. — Cyprianus, 409. — Daas, Das(so), 233. — Daneel, 537. — Diederik, 589. — Dierk(in), 236. — Diet, 589. — Dodico, Doeke(le), Dûke, Duco, 139, 302. — Dod(o), Doede, Doye, Does, Doos, Duys, 229, 33, 4. — Doeys (Doens ?), 232, 3. — Dore, Doro, 477. — Dure, 360. — Egge, 660. — Eppe (-po), Epco (-ke), -pien, 597. — Esse, 660. — Fonk, 365. — Fritz, 105 (*n.*). — Gheile, 537. — Ghenin, 537. — Gerbern, -bren, 538. — Gerd, 364. — Geurt, Goert, 236. — Gille, -lis, 537. — Godert, Govert, Godfried, 44, 236. — Gosin, 537. — Griele, 537. — Grijn, Grin, 16 (*n.* 2). — Guurtje, 236. — Har(c)o, Haring, He(e)rke, 640. — Heile(-wijf), 537. — Heinz, 105 (*n.*). — Hennekin, 537. — Herderwiche, 116. — Hoet, Hoed, 107 (*n.*). — Hughe, 537. — Ida, 602. — IJf, 660. — Ipe, 660. — Jane, 537. — Jas, 236. — Jehane, 537. — Jelle, Jeltje, 173. — Jool, Jol(l)e, 44, 173. — Joos, 537. — Calf, 107 (*n.*). — Calle, 537. — Kat, Keet, 107 (*n.*), — Kateline, 538. — Kerbert, 42 (*n.*). — Kette, 107 (*n.*). — Clerbon, 537. — Coppin, 537. — Corneli(u)s, 465. — Cornet, 537. — Lambe, Lamme, 41, 236. — Lammin, 236. — Lauwerins, 538. — Lebbo (Libbo, Lubbe), 361. — Lice, Line, 538 — Loen, Loon, Lone, 107 (*n.*). — Maertin, 538. — Meginhardt, Meyart, 214. — Me(ij)ger, Meijer, 212—4, 365. — Minco, 43 — Okke, 660. — Pol, 103, 424, 602. — Raab, Rabo, 552. — Raap, Rape, 107 (*n.*). — Rado, 657, 8. — Raze, 538. — Red-, Rethart, 658. — Rycquaerd, 538. — Rippert, Rupert, 364 (*n.*). — Roegaer, -gier, 538. — Root, 657, 8. — Ruebin, 538. — Ruurd, 657. — Sebe, (-bo), Sew, 295. — Severijn, 206. — Sc(h)enk(e), 107 (*n.*), 461. — Schilp, Sculp, 107 (*n.*). — Si-, Sybo, 295. — Sybolt, Sy-, Sigbrand, -bren, 409, 538. — Sie, 660. — Slab, 107 (*n.*). — Sören, 206. — Spa(e)n, 107 (*n.*), 69 (*n.* 3), 303. — Spronk, 107 (*n.*). — Stafin, 538. — Storm, Sturm, 107 (*n.*). — Sweertgen, 68. — Taco, 539. — Tas(o), 233. — Theodoricus, 589. — Thoir, 538. — Tjaard, Tjerk, 258. — Tol, 107 (*n.*). — Tozo, 229, 33. — Thure (-ro), 360, 476, 7. — Vechter, 214. — Volbert, 364. — Vonck, 237, 365. — Vranck, 538. — Vreda, 463 (*n.*). — Watse, 480 (*n.* 1), 602. — Weijer, Wyer, Wig(g)er, Wichart, Weigard, 209, 13, 4. — Weiert, Wiard, 214. — Wybren, Wigbern, 538. —

Wigbold, 213. — Wigle, 363 (*n*. 2). — Willekin, 538. — Wytse, 480 (*n*. 1), 602. — (V o o r-), verkleiningsuitgang *itjo*, *itto*, Hgd. *izo*. 105 (*n*.). — Geschrift, enz., 44, 107.

Nantes, Edict herroepen, 119.
Napels, eskader, 318.
Napoleon I, — 528.
——— » concordaat, 140.
——— » slede, G.
——— » tocht naar Rusland, 54. — Herinneringen, 191.
——— (Lodewijk), Hof, 192, 289.
——— » taalonderwijzer, 289.
Napoule, kolk, 104 (*n*. 1, *Nm*).
Nassau, hertogdom, 200.
———, hospitaal, 139.
———, slot, 201.
———, *zie* Rio.
Natendaal, **Natis**, heerl., 324.
N e d e r-G e l d e r, 395.
Neder-Hemert, heerl., 136 *a*).
Nederhorst, heerl, 323.
Nederland, »Atlas", 394.
———, »Wandelingen", 429 (*n*.).
———, Gebeeldhouwde en Geschilderde Portretten-lijst, 589.
———, gijzelaars, 289.
———, haardsteden-geld, 90 (*Pn*).
———, contrabande uitgevoerd, 76—8.
———, Martyrologie, 289.
———, berucht Pamflet, 591, 2.
———, eerste spoorweg, A.
———, Toonkunst, 418.
———, vluchtelingen, 552.
———, Volksboeken, 409.
———, *zie* Bourbons, Hebreeuwsche, Perzië, Waldeck.
N e d e r l a n d (H e t), kaart a° 1567, — 395, 6.
Nederlanders, beschermd door Lodewijk XIV, — 90 (*Pn*).
Neerhaven (België), 126.
Neerlangbroek, 560.
N e c-p l u s-u l t r a (Nec-ultre), landspits, 29.
Neckerspoel, heerl., 383.
Nectar, godenspijs, -drank? 525.
Nergena, heerl., 433.
Nes, grafzerk, 270.
Nettelhorst, heerl, 544 (*n*.).
Netterden, havezate, 337 (*n*. 2).
Neuenhaus, pred., 373.
Neufville, heerl., 631, 2.
Neurenberg, »Artisten en Wiskundigen", 227.
———, bank, 283 (*Pn*).
———, gemeente-museum, 36.
———, muntmeesters, 221.
New-York, koopvaardij, 190.
Nicephorus Phocas, Grieksch keizer, 460.
Niezijl pred, 6.
N i e u w-E n g e l a n d [1]), Geestelijke opwekking a° 1741, — 591.
Nieuwenhove, heerl, 557 (*n*.).
Nieuwerbrug, legerpost, 644.
Nieuwerburg, heerl., 631.
Nieuwerkerk, heerl., 283.
———, H.-Geest- en Pesthuis, 120.
N i e u w-K r u i s l a n d a° 1542, — 261.
Nieuwkuik, 319.
Nieuwland, kasteel, 257.
———, oude naam, 257.
———, pred, 97 (*n*. 1).
———, state, 311 (*n*. 1).
N i e u w-P l a n t l u s t, 53, 4.
Nieuwe Pekel-A, pred., 9.
Nieuws van den Dag" (»Het), premiën, 34.
Niger, **-gir**, **-gris**, 420, 1 (*n*, *Nm*).
N ij d i n g e-g o e d, 182, 665.

---

a) Vgl. Slichtenhorst, Tooneel, 113b met Geld. Volksalm. 1879 bl. 8 (Johan v. Hemert, heer van Neder-Hemert, was de tweede echtgenoot van Sophie v. den Bylandt, vrouwe van Dorenwerd).

[1]) voorheen de naam van een deel van N.-Amerika, hetwelk nu de staten van Vermont, New-Hampshire, Massachusetts, Maine, Rhode-Island en Connecticut omvat.

Nijehove, state, 260.
Nijenbeek (te Voorst), Kroniek, 69.
———, heerl., 183 (*n.*).
Nijenoort, heerl., 439.
Nijland, *de Brol*, 653.
———, state, 311 (*n.* 1).
Nijmegen, Beschrijving, 325.
———, Augustijner-kapel, 57.
———, belegerd, 137, 325.
———, burggraven, 193.
———, haardsteenen, 417.
——— ijkmeester a° 1717, enz., 54.
———, pred., 117 (vgl. *Nav.* XXIX, 475), 192.
———, synode, 373.
———, St. Stevenskerk, 54, 5.
———, *het Valkhof*, 137.
———, Vrede, 25 (*Pn*).
———, *zie* Bemmel.
Nicolaas I, paus, 1.
Nicot, 167.
N i m m e r d o r, 89, 587.
Nio, grafplaats van Homerus, 460.
Nivelle, abdij, 363, 86.
Nobla-Leyczon, 474.
Noëls, 32.
Non, Noon, kaap, enz., naamsreden, 29, 140.
Noord-Brabant, Jaarboek, Volksalmanak, 410—3
———, folklore, 411, 2.
———, muntspeciën, 412.
———, onderwijs, 412.
———, *zie* Kempisch Museum.
Noordeloos, heerl, 96 (*n.* 2).
Noordgouwe, bedijking, appèl, 298.
Noordhorn, beleening, 270.
Noordwijk, pred, 7.
———, zeevang, 296.
——— **-Binnen**, pred, 118.
Noorwegen, *zie* Bergen.
Norden, Gereform. Kerk, Beschrijving, 553 (*n.* 2).
———, vluchtelingen, 552.
Northumberland, E(a)dwin, 143.
N o r t h w e o r t h i n g, 476.
N o r t l o, 332 (*n.* 2).
Nunen, Nunhem, naam, 140.

Ober-Ammergau, *zie* Passiespelen.
Oberkirchen, zandsteen, G.
Obernhof, 139.
Odijk, heerl., 75.
Odin en gemalin, 463.
Oegstgeest a° 1783, — 72.
———, klooster, 83.
———, Oranjefeest, 327.
———, pred., 73.
Oei Yan Lee, 33.
Oene, protocol, 516.
———, St. Dionysius-kerk, St. Jorisvicarie, 273, 4.
Oenkerk, grafzerken, 429, 30 (*n.*).
———, state, 473 (*n.* 7).
Oesdorf, kerk, 200.
Ophem, heerl., 391, 513.
Offenbach, 648 (*n.* 11).
Officiersboekjes, 414.
Oisel, heerl., 445, 8.
O l d a m b t (H e t), interregnum, 313 (*n.* 2).
Olde, heerl., 94 (*n.* 2).
Oldeberkoop, ambocht, 259.
Oldeboorn, 645 (*n.* 8).
Oldebroek, Vierhuizen, 299.
Oldeferd, baljuwschap, 264.
Oldehove, 196, 394.
Oldeklooster, Schieringers, 269.
Oldenbarnevelt (Jan v.), buitenplaats, 587.
Oldenburg, Grootheitog, 595.
Oldenzijl, pred., 5.
Olifants-orde, 199.
Olmen, heerl., 515.
O l m e n d ij c k, 453.
Olst, havezate, 496.
———, inlaghe, 145 (*n.* 2).
Ommeren a° 1189, — 396.
———, kerkzerkje, 66.
Oñate, Ognate, 511, 639.
O.-L.-V r.-B e z u i d e n, ondergang, 405.
Oorschot, pred., 54.
Oosselt, bp, 403.
Os (W^m v. der), U (*Bio*).

Oostbroeksterlant, baljuwschap, 261, 4.
Oostenrijk, eedzweren, E.
———, kamerheer, 648 (*n.* 8)
———, Nonnen-Danklied, 591.
———, Albertus, 456, 8, 562, 624, 7. Historieschrijver, 351. — Uitvaart, Beschrijving, 565 (*n.* 3).
———, Frans Jozef, 201.
———, Isabella, 456, 8, 562, 5, 624, 7. — Uitvaart, 566.
———, Jozef II verheerlijkt, 591.
———, Karel V, — 80, 161, 273, 90, 394, 446, 96 (*n.*), 552, 626, 38, 73.
———, Karel VI, — 624, 5.
———, Maximiliaan I, — 122 (*n.*), 65, 447, 544 (*n.*).
———, Margareta, moeder, 387 (*n.* 1), 94, 5.
———, Maria, aartshertogin, 563, 626.
———, Maria Theresia, 624.
Oosterbierum, heerl., 263.
———, kerkhof, 262.
———, muurschildering, 291, 533.
———, pred., 290.
Oosterblokker, vicarie of kapellerije, 646.
Oosterbroek, havezate, 97 (*n* 8).
Oostergo, voormalige baljuwschappen, 264.
Oosterhof (De), 478 (*n.* 2), 9 (*n.*).
Oosterhout (Geld.), weerd, 144.
——— (N.-Brab.), doopboeken, 285.
Oosterland, burchten, 271.
Oosterzee, baljuwschap, 264.
Oistersteyn, heerl., 161.
Oosterwierum, kerkschildering, 416, 533.
Oosterwijk, pred., 438.
———, priester-beneficiaat, 63.
Oost-Friesland, Geschiedbronnen, 122 (*n.*), 98, 551, 3 (*n.* 2). Kerkgesch., Topografie, 553, 642.
Oost-Friesland, Dollartland, kaart, enz., 642.
———, Jubeljaar, 555 (*n.* 2).
———, »Pred. Denkm.", 8.
———, Anna, 555.
———, Edzard, 551.
———, Johan II, — 555.
———, Ulrik, rijksgraaf, 121 (*n* 2), 2 (*n.*).
Oosthem, *de Brol*, 653.
Oosthuizen, pred., 291.
Oost-Indië, Chinezen-sterfhuizen, 190 (*n.* 2).
———, Compagnieschepen, 190.
Oostzingerland, spreektaal, 652.
Ootmarsum, 436.
Op-Hemert, kerkpatroon, 66.
Oplinter, heerl., 387.
Opmeer, heerl., 472.
Opperdoes, naamsreden, 229.
Opperseele, heerl., 308, 9, 511.
Opstalle, heerl., 332 (*n.*).
Opsterland, baljuwschap, 264.
Oranjeboom, P.
Oranje en Nassau, Vorstenhuis, 77 (*n.*, *Gen.*), 198. — Geschrift, 331 (*n.*)
———, betrekking tot de Leidsche Akademie, Redevoering, 216.
———, Gouvernante, 400 (*n.* 5).
———, Tentoonstelling, Catalogus, 607 (*n.* 2).
———, Anna, Lijkrede, 11.
———, Louise, 25, 149 (*Pn*).
———, Willem Frederik, 25 (*Pn*).
———, Willem Karel Hendrik Friso, 441.
Oranje-Friesland, regt, 95.
Oranje-partij, 72—4, 327.
Orgelisten, 398, 418.
Orleans, prins, O.
Orp-le Grand et -le Petit, heerl., 632.

Osnabrück, bisschop, 341 (*Pn*).
Ossel, paroisse, 308 (*n.* 1).
Ostende, badkoetsen, 98.
Otsingen, heerl., 322.
Otterlo, pred., 590.
Ottomanen, *zie* Turkije.
Ottoniana Fossa, 483.
Ottweiler, grp, 199.
Oudaan, ridder-hofstede, geveild, 198.
Oud-Alblas, pred., 97 (*n.* 1).
Oud-Bisschoppelijke Cleresij, Oud-Roomschen, 140.
Ouddorp, huis, 494.
Oudega, ambachtsheerl., 262.
Oudegoede, heerl., 558 (*n.*).
Oudemans' Bijdrage, Nalezingen, 46—50, 109—12, 77—80, 365, 6.
Oudenaarde, Geschied., 558.
———, ketterij, Geschrift, 558.
———, magistraat, 558.
———, overrompeld, 558 (*n.* 1).
Oudewater, Spaansch huishouden, 249, 51.
Oudeweerd, 315.
Ouessant, naam, 655.
Ouwendijck, huizing, 576.
Overdorp, heerl., 386, 9.
Overhagen, Overacht, huizing, 54.
———, naam, 340.
Overijsel a° 1672, Beschrijv., 158.
Overkwartier (van Gelderland), 395, 6.
Overlangbroek, *zie* Langbroek.
Overmeer, 182 (?).
Overny (Petrus), 34.
Overpoot (Recht van), 411 (*n.*).
Overscheene, -schie, naam, 482.
Overschie, rederijkerskamer-blazoen, 347 (*Pn*).
Ovieda, 166.

Paanderen, 96 (*n.* 2).
Paaschberg (Den), 103.
Padang, Bovenlanden, 41.
Paduanen, 418.
Pain-et-Vin (Mozes), 644*.
Pays de pardeça, *zie* Herrewaerts over.
Pax Augusta, 598 (*n.* 1).
Palatinus (Vicecomes), *zie* Paltz.
Palestina, Exploration fund, H, J.
Palisse (Monsieur de la), levensschets en lied, 30—2.
Pallas Athene, 637.
Palma, 527.
Palomijn, 103, 227, 417.
Palomino y Velasco, 227.
Paltz, burggraaf, 80, 207.
———, Reitter, 202.
———, Frederik III, — 330.
———, hertog Casimir, 202.
———, Hendrik Casimir II, — 220 (*Pn*).
Panga, -go, 421.
Pannerden, heerl., 232 (*n.*).
Pantaleons (Het Familieverhaal der), 333.
Panthéon Classique, kleine uitgaven, 163.
Papegaaien, 228.
Papier, monsters, watermerken a° 1339 tot einde 16de eeuw, 165, 6.
Parr (Thomas), 13.
Parijs, museum, stichting, 354.
———, triomfboog a° 1670, — 151.
———, *Vaugirard*, R.
———, *zie* Bohémien, Pasteur.
Parma, Alexander, 558.
———, Margareta, *zie* Oostenrijk
Parrega, heerl., 258.
Pasch v. Krienen (Graaf), 460.
Pascal, Gedachten, N, O (*Por.*).
Passegeule (De), 427.
Passiespelen, E [1]).
Pasteur-hospitaal, R.
Pastoors, 63, 136, 64, 82, 208, 18 (*Pn*) 80 (*Pn*), 390, 433, 65, 86, 502 (*Gr.*) 28, 649.

[1]) Wilhelmine von Hillern-Birch, o. a. uit haar Gier-Wally, een Tiroolsch, door Cd Busken Huet bewonderd verhaal, zoo gunstig bekend, gaf einde 1890 uit „Aan het Kruis", Roman uit het Passiespel te Ober-Ammergau; vertaald door Hermina, 2 dln.

Paterwolde, bp, 224 (*n.* 2).
Patriottentijd, Drukpers, 589, 91, 2.
————, gedichtjes, 644.
Pausen, 1, 76, 140, 502, 95, 639.
Pavanen, *zie* Paduanen.
Pavia, slag, 31.
Pedena, stad, 212 (*Nm*).
Pege (**Le**), heerl., 450.
Pekela (Oude-), 197.
Pelasgia, 79.
Pellenberg, heerl., 386, 8.
Pellenzee, heerl., 258.
Peloponnesus, naamsreden, oudste benamingen, 79.
Penningen der Nederl. vorsten, Geschrift, 331 (*n.*).
———— (Begraafnis-), 91, 152, 216, 77, 340, 1, 2.
———— (Doop-), 89.
———— (Eere-), 87, 8, 92, 151, 282.
———— (Gedenk-), 18, 27, 85, 157, 216, 8, 81, 3, 346. Geschrift, 221.
———— (Huwlijks-), 86, 7, 92, 119, 218, 9, 77, 8, 316, 31, 49 (*n.*, Geschr.), 342, 5.
———— (Leg-), Geschriften, 150, 221, 331 (*n.*), 49.
———— (Ordinaris-), 25, 348.
———— (Spot-), 19, 20, 1, 4, 159.
———— (Sterf-), 23, 4, 84, 8, 152, 217, 20, 75, 6, 7, 8, 9, 80, 4, 342, 4, 6, 9.
———— (Vroedschaps-), 282, 341, 7, 8.
———— (Tinnen), 22, 91.
Penningkunde, Geschriften, 22, 4, 84, 5, 90, 150, 1, 3, 4, 221, 75, 80, 2, 3, 331, 41, 8.
Penningkundig Repertorium, Toevoegsels op Repert. I—LXXXIII, — 18—27, 84—92, 149—60, 216—21, 75—82, 340—9.
Penningmakers, 151.
Penningwerk van v. Loon, 380. — Plaatsnijders der Vervolgen, 356, 7.
Penningkundigen, 460. *Zie* **PR.**
Penthièvre, hertogdom, 350.
Perizonius (Jac.), Lijkrede, 162.
Perzië, St. Anna, 468.
————, taal (Opmerkingen in verband. tot de Nederlandsche), 588. — Beoefenaar, R.
Petun, 167.
Peursum, heerl., 3, 96 (*n.* 4), 7 (*n.* 1).
Piëmont, Waldenzen, 375.
Piershil, klok, 310 (*n.*).
————, pred., 310.
Pietersbierum, heerl., 262.
————, pred., 290, 1.
Piëtrain, heerl., 563, 72.
Pijnakker, pred., 117, 402.
Pijpen (Aarden), 167.
Picardië, administration royale a° 1247, — 649.
Picten, 15.
Pimpelmeezen, 37, 228.
Pingjum, 258.
————, ambachtsheerl., 262.
Piquetten, 357.
Piramus en Tysbe, 304.
Piscinarius (Johs), 208, 9.
Piso, misdadiger, 142.
Pistorius, *zie* de Bakker.
Pitzenborg, kommanderie, 382, 3.
Pitschen, stad, 212 (*Nm*).
Pius VII, concordaat, 140.
—— IX, — 595.
Plaatsnijders, 356, 7. *Zie* Graveurs.
Plagdel (De), boerenplaats, 516 (*Nm*).
Plaisance, hertogin, 387 (*n.* 1).
Plantijn (Christoffel), jubilé, 592, 3.
Platonische liefde 18de eeuw, 141.
Platte Mavry (De Prins van), 48.
Plecht (**De**), 65.
Plettenburg (**De**), heerl., 441.
Ploegen, 38.
Ploen, **Plön**, 156.
Ploinch (**Le**), heerl., 630.
Poederojen, heerl., 576 (*n.* 5).
Poelgeest, heerl., 196.
Pol(l) (De), havezate, 576, 7.
Poll (**Den**), heerl., 592.

Poll- of Posendorff, naamsreden, 104 (*n.* 1), 69 (*n.* 1).
Polken, Polcamp, 104 (*n.* 1).
Polygonum persicaria, 652.
Pollare, goed en heerschap, keuren, enz., 537 (**HS.**).
Pollenbering, huizing, 193.
————, naamsreden, 169 (*n.* 1).
Polsbroekerwoud (Joachim), »Reisontmoetingen", 649.
Pomponne, *zie* Arnauld.
Pontanus (Joh. Is.), 427, 97 (*n.* 1).
Pont-à-Celles, baronie, 631 (*n.* 2).
Pontleroy [1]), heerl., 674.
Pontis, 395.
Poolsche dissidenten, 400 (*n.* 6).
Poot (Huibert Corneliszn) (Aanmerking op), 589.
Pootkaarten, 411.
Popkensburg, heerl., 647 (*n.* 3, 5).
Poppendamme, heerl., 95 (*n.* 5).
Porcelein, 355.
Porcenses divites, *zie* Leuven.
»Porphyre en Cyprine", 177.
Portengen, heerl., 4.
Portingal, heerl., 515.
Portretten (Geheimzinnige), 35, 355, 533, 95.
Portugal, St. Elizabeth, 468.
————, Joan III, — 456, 7.
————, *zie* Hendrik de Zeevaarder.
Pösen-, Pesen- of Persenbeug (-burg), naamsreden, 104 (*n.* 1), 69 (*n.* 1).
Post (Ten), heerl., 97 (*n.* 8).
Postel, abdij, Beschrijving, 412.
Potemkin (Prins), 498 (*n.* 1).
Pottes, heerl., 631.
Pouschkine (Alex. de), 199.
Praag, 201.
Predikanten, 3 (i. d. 17 Maart), 5—12, 4, 5, 24, 51, 3, 4, 8, 71, 3, 9, 80, 6, 93, 7 (*n.* 1), 117, 8, 20, 1, 30 (*n.* 5), 2, 3 (*n.* 1), 42, 58, 67, 84, 6—91, 2, 208, 22, 54, 5, 77, 9, 90, 1, 7 (*n.*), 310, 5, 34, 73, 7, 8, 98—402, 9, 10, 2 (*n.* 1), 14 (*n.* 2), 5, 8, 33, 8, 88, 91, 2, 539, 46 50, 61, 88—90, 611, 2, 8, 9, 47 (*n.* 8), 9, H.
Predikanten, nood, 401 (*n.* 4), 4.
———— (Doopsgezinde), 588, N.
———— (Luthersche), 402.
———— (Remonstrantsche), 589.
———— (O.-Indische), 55.
———— (Garnizoens-), 12.
———— (Leger-), 9.
———— (Oost-Friesche), 551. — Lijst, 8.
———— (Duitsche), 28, 373, P.
———— (Zwitsersche), 614.
———— (Waalsche), 12, 119, 92, 289, 369, 70, 437, 604, 5, 76.
Predikheeren, 182.
Prinsjesdag, 74 (*n.* 4).
Professoren, 7, 29, 34, 9, 70, 2 (*n.* 4), 81, 2, 91, 2, 135, 52, 8, 62, 3, 79 (Schrant), 222, 305, 6, 11 (*n.* 2), 335 (*n.* 1), 9, 74, 464, 7, 88, 540, 86, 8, 90, 2, 644, A, D, G, K, N, Q.
———— (Duitsche), 28, 373, 605, 6.
———— (Engelsche), J.
———— (Fransche), R.
Prometheus, fabel, 586.
Pro(e)nkers, 652.
Protagoras, 586.
Pruikendracht, 34, L.
Pruissen, naam, 477.
————, *zie* Het Loo.
————, Frederik I, — 607.
————, » II, de Groote, 498, 607.
————, Frederik Wilhelm, de Groote, 25, 217 (*Pn*), 606. — Ingenieur, 102.
————, Frederik Wilhelm I, — 607.

[1]) Pont-le-Roi of Pont-sur-Seine (depart. Aube), met een schoon kasteel en park.

Pruissen, prins Heinrich, Pathenstelle, 58.
Prüm, abdij, 68, 623.
______, » , Liber Antiquus, 68.
Psalmberijming a° 1681, — 646 (*n.* 8).
Pseudoniemen, 649, R.
Puiflik, pred., 402.
Purgeerjurken, 38.
Purmerland, pred., 184.
Putgeld, 83, 466.
P u t l a n d , opperhoofd, 669.
Putte, heerl., 381, 3 (*n.* 3, Beschr.), 7 (*n.* 1), 92.

Quadt-Iszny, 656 (*n.* 3) *a*).
Q u a s a , 654.
Quatrebras, slag, 119.
Querbs, heerl., 384, 6.
Quinquatrus, -tria, 637.

Raa, bp, 321 (*n.*, *Nm*).
Raedt, kasteel, 198.
Raalte, 436.
Raemsdonck, 't hoff ten Bossche, 508 (*n.* 3).
Rapenhaupt (Karel), penningen, 155, 6, 8, 220, 349*.
R a d i n c h e , heerl., 79, 577 (*n.*, *Nm*).
R a m a ij (e n), kasteel, 505 (*n.* 1), 528, 631 (*n.* 2).
Rande, bp, heerl., 318, 436.
Randwijk, 560.
__________, pred., 12.
Ranst, heerl., 332, 561.
Ratingen, 79.
Rauwerd, grafsteenen, 430 (*n.*), 1.
__________, Vetkoopers, 269.
Rauwerderhem, nieuwste kaart, 269.
Ravenswaai, 232, 44 (*n.* 1).
____________, kerk, nieuw altaar, 245.
____________, pastoor, 208.
____________, pred., 58, 208.
Rheden, water, 147.
Rederijkerskamers, 639, H.
Redgerrecht, 312 (*n.* 1), 28.
Redichem, kapel, 79.
Reding(en), 79.
Reeroof, 466.
Reeth, 390, 509.
______, *den Brandt*, 508 (*n.* 1).
______, *de Verrebosch*, 510.
Réfugiés, 10, 669 (*n.* 1).
Rechem, heerl., 515.
Regenwite (Gravin), 405.
Recht (Geestelijk of Kerkelijk), 183, 207.
Rechteren, heerl., 94 (*n.* 2), 648 (*n.* 8).
Rechteren (Made de), anecdote, 141.
Rechtsgeleerden, 273, 374, 488.
Rechtspraktijk a° 1777/8, — 591.
Reijerskerke, heerl, 4.
Rey(g)ersvoort, ridderhofstad, 251, 2 (*n.*).
Reynolds (Sir Joshua) [1]), S (*Bio.*).
Reckem (Reckheim), graafschap, kasteel, 577 (*Nm*), 673.
Rekken, pred., 399.
Relieken, S, T.
Rembrandt (Un) à retrouver, 355.
Renatus (Vegetius), 300.
Rénauville, heerl., 515.
Rhenen, 4 (i. d. 16 Sept.).
________, pred., 315.
________, station, B.
Rennenberg (George v. Lalaing, graaf v.), 66, 195 (*n.* 2).
Renooi, pred., 255.
R e s p u e l h o f ('t), goed, 384.
Ridderkerk, pred., 291.
Ried, 265.
R i e k e l e n b e r g, hofstede, 585.
Rietgorzen, -musschen, 37, 228.
Riga, Kommissair und Rath, 13.
R i g i - K a l t b a d, 647.
Rijen, markgraaf, 453, 564.
_____, tienden, 382.
Rijhoven, heerl., 4.

---

a) Vgl. Quadt Wykradt d'Isny, Graafl. gesl. in Wurtemberg en Beijeren (Arml van Rietstap).
[1]) portretschilder, † 1792.

Rijmelghem, molen, 384.
Rijmenam, 332 (*n.*).
———, bosschen, 632, 3.
———, heerl., 383, 570.
Rijn, Commandeur a° 1632, — 323 (i. d. 19 Mei).
Rijnhuizen, 441.
Rijnland, »Oudheden", 82.
———, hoogheemraden-Compromis, 340, 1 (*Pn*).
———, Caert a° 1741, —99.
Rijnsburg, abdij, brief, 82.
———, bedevaart naar Rome, 164.
———, pred., 73, 142.
Rijp (**De**), heerl., 262.
———, *zie* Zeerijp.
Rijssel, Conferentie, 630.
———, ingenomen, 150 (*Pn*).
———, Numismatiek, 150.
———, vluchtelingen, 552.
Rijssen, pred., 402 (*n.* 1, 2).
Rijswijk (Geld.), *de Dola*, 419.
——— » , *den Eikelenboom*, 251.
——— » , geërfden, 244, 5, 8, 51.
——— » , kerktoren, zerk, 247 (*n.* 2), 50.
——— (Z.-Holl.), pred., 10, 1.
R i k k e l e n b e r g (D e), havezate, 585.
Rikstel, heerl., 53, 244 (*n.* 2), 581. — Geschied., 332 (*n.*).
Rilen, heerl., 623.
Rilland, gemeente-archief, 618.
Rilleroy, heerl., 575.
Rinsumageest, grafsteen, 430.
———, state (*n.*), 258.
Rio de Berbice, fort Nassau, 185.
Ritsum, kloostergoed, 260.
Robespierre, portret, 34.
Robinson (Mary), dichteres, R.
Robinson Crusoë, 163.
Rodange, **-dingen**, 79.
Rode, ligging, 639, 40.
R o d e n b u r g, 264, 5.
Rodenrijs, buitenplaats, 587.
Roderwolde, huizing, 156.
Rodney (George Brydges), admiraal, 14.
Roermond, kwartier, 272 (*n.* 2), 395, 6.
Roermond, R.-Kath. kerk, plafond, 417.
Roesselare, 14.
Roesselmann (Jan), Levensbeschr., 393.
Roy (Jacques le), historien Brabançon, Levensbeschr., 442—56, 506 (*n.* 4), 13, 29, 61—75.
Roignon, heerl., 506.
Roijen (Mr. I. A. v.) »Leven en Werken", 59.
R o l d u c, 639.
Rollant, heerl., 575.
Rollegem, heerl., 631.
Rome, bedevaart a° 1403, — 164.
———, grafschriften, 502, 3, 633.
R o m e, hofstede, 206.
Romënen, 363.
R o o d e H o e v e (D e), 527.
R o o d e t o r e n (D e), 170 (*n.*).
Roodkerk / **Roordahuizen** }, naamsreden, 657.
Rosas, ingenomen, 341 (*Pn*).
Rozendaal, burggraaf, 195.
———, grenzen a° 1756, — 104 (*n.* 1).
Rozenmaagd (De), F.
Rosière (**La**), heerl., 450.
Rosmalen, klok, 416.
Rotterdam, Assemblée Française, 94.
———, Gelegenheidsgeschriften, 591.
———, *het Hang*, 147.
———, *Hoogstraat*, beddenwinkel, 649.
———, lakenrederij, 82.
———, pred., 11, 5.
———, prof., 588.
———, regeeringsleden, Lijst met zegels, 519.
———, Spelen van Sinne, 46, 111, enz.
———, vroedschapspenning, 282.
———, Waalsch pred., 119, 20.
Rübenach (rgdstr. Coblentz), 139.
Ruhrort, S.
Ruinen, heerl., 66.
Ruijter (Mich. Adr.zn de), Levensbeschrijving, 60.

Ruijter (Mich. Adr.zn de), gedenkpenning, 218.
Ruiven, heerl., 123 (*n.* 5).
Rukven, bp, 16 (*Nm*).
Rumpst, heerl., 331.
Rumpt, hofstad, 207.
Rusland, Aanzienl. Geslachten, 497.
———, Geadelde Israëlieten, 496 (*n.*).
———, geneeskundige, 488.
———, gezant a° 1765, — 141.
———, Joden vervolgd, 590.
———, St. Andreas-orde, 164, 5.
———, wiskundigen, 99.
———, Alexander I, — 498 (*n.* 2).
———, Elisabeth, 498.
———, Catharina II, — 498.
———, Peter de Groote, 165.
———, *zie* Napoleon I.

Zaamslag, heerl., 60.
Zähringer (Die), 27.
Saint-Bernard, klooster, 382.
Saint-Denis, abdij, relieken, »Tombes Royales", Trésor, S, T.
Saint-Lambert, baronie, 513.
Saint-Omer, ingenomen, 275 (*Pn*).
———, Monnaies, médailles enz., 275.
S a i n t - P o l, 104 (*n.* 2).
———- R e m y, graafschap, 572.
———- S a u v e u r, abdij, 442.
S a i n t e - W a u d r u, 571, 631.
Saksen, hertog Wenceslaus, 502.
———, keurvorst Johan Georg III, overtocht, 284 (*Pn*).
——— **-Gotha**, hertooglijk agent, 646 (*n.* 9).
Zalk, voormalig kasteel, 13.
»Salon des Variétés", 587.
Zalt-Bommel, oude benaming, 147.
———, Joodsch koopman, 653.
———, *zie* Bladw., bl. XL, noot.
Sambeek, torenstichting, 490.
San-Salvador, rooktoestel, 166, 8.
Zand ('t), verdwenen stamhuizen, 313 (*n.* 3).
Zandpoort, pred., 402.
Zandwijk (bp te Almkerk), heerl., 59.
——— (bij Tiel), Signaten, 663.
———, *zie* Maurik.
Sannazaar (Aanmerking op), 589.
Sanscritisten, R.
Santbergen, tiend, 384, 91.
Santenisten, 14, 140.
Santhoven, 510 (*n.* 3).
Santvliet, heerl., 387.
Sappemeer, penning gevonden, 342.
Sart, heerl., 386, 574.
Sarwerden, grp, 68, 136.
Sassen" (»Julius van), Treurspel, 33, 162, 3·
S a s s e n b u r g, 331.
S a s s e n h e i m, *Saszicht*, 528.
Saturnus (Ring van), uitgevonden, 343 (*Pn*).
Saumur, 587.
Saventerloo, 295 (*n.* 1).
Zeddam, 397.
Zeeland, »Kroniek", 161 (*n.* 2), 2.
———, »Scaldis", jaarboekje a° 1890 enz., T.
———, »Verheugd" a° 1787, — 643.
———, Aanzienlijke Geslachten, Beschrijv., 495.
———, burggraaf, luit.-adm[l] a° 1570, — 161 (*n.* 2).
———, kettermeesters, 372.
———, kolonisten, 167.
Zeemans Woordeboek, 603.
Z e e p e (D e), duinvallei, 295 (*n.* 2).
Zeerijp, kerk, wapenborden, 329.
Zeeuweghem (Severgem), 295 (*Nm*).
Zeeuwsch-Vlaanderen, baardscheerderswinkels, 425.
———, bijgeloof, 365.
———, dialekt, 175.
———, kleedij, 38.
———, ploegen, 38.
———, polders, 84.
———, putgeld, 83, 4.
Z e e v a n g (D e), naamsbeteekenis, 296.
Zegel-afbeeldingen, 519—24, 77—84.
Zehlendorf, klokkengieterij, P.
Sexbierum, heerl., 262.
Sextus Tarquinius, 19.

Secundus (Janus), penningen, 348.
Zelhem, Acten, 662.
———, pred., 398, 9 (*n.* 2).
Zellaer, heerl., 383.
Semgallen, aartsmaarschalk, 461 (*n.* 1).
Zepel (Ter), goed, 295 (*n.* 2).
Zepenenwolde, naamsreden, 295 (*n.* 2).
Seraing, fabriek van gegoten werken, 650.
Serooskerken, heerl., 161 (*n.* 2).
Zevenaar, naamsreden, 294*.
————, goed, 461 (*n.* 1).
Zevenbergen, kasteel, 563.
—————, kastelleins, 331, 2.
Zevenblad, -boom, 294 (*n.* 1).
Zevender, naam, 295.
Zevenhuizen, pred., 184.
Sevenplancque, 626, 7, 8, 9, 30.
Schaakspelen, 40.
Schabalie (Joh. Philip), mystiek dichter, 30, 643.
Schaffelaar, 1.
Schaffhausen, pred., 614.
Schagen, heerl., 164.
S c h a g e r m o l e n (D e), 527.
Schalkwijk, pastoor, 280.
Schalzum, pred., 290.
Scharl, heerl., 257.
Schauburg (-broek), heerl., 325, 479 (*Nm*).
Scheemda, naam, 482.
Schelde (De), naamsreden, 478.
——— (Wester-), *zie* Hont.
S c h e n k e l d ij c k, 453.
S c h e n k e n s c h a n s, forten, 460.
Schepperij, 328, 9.
Schermer, pred., 409.
Scheuern, opvoedingshuis, 139.
Scheveningen, 53, 479 (*n.* 1, *Nm*).
Schie (De), water, 481 (*Nm*).
Schieringers, 269, 645 (*n.* 2).
Schijndel, naamsreden, 482.
Schilde, heerl., kasteel, 511, 2, 4, 624, 5, 6 (baronie), 31 (*n.* 2).
Schilderink, goed, 482 (*Nm*).
Schilders, 61, 2, 85, 6, 7, 8, 119, 62, 283 (ter Borch), 90, 341 (de Hooghe), 54, 5, 6 (*n.*), 418, 25, 95, 502, 3, 28, 32, 49, 73 (*n.*), 90, 610, 1.
——— (Bloem-), 89 (*Pn*), 172.
——— (Duitsche), 201.
——— (Engelsche), S.
——— (Fransche), 153, R.
——— (Spaansche), 227.
Schimmert, naamsreden, 482.
Schindremale, pastoor, 390.
Schinnen, naamsreden, 482.
Schiplaeken, heerl., 631.
Schipluiden, heerl., 488, 606.
S c h o e r b e r g (D e), 403 (*n.*).
S c h o l t h o f, 478 (*n.* 2).
Schönauge, St. Elizabeth, 468.
Schonauwen, heerl., 323, 480 (*Nm*).
Schonenburg, voorm. kasteel, 481.
Schoolte, bp, naamsreden, 478 (*n.*), 9 (*n.*).
Schoonderweerd, palus, 481 (*Nm*).
Schoondijke, pred., 438 (Gerrit Vrolijk).
Schoonheeten, heerl., 481 (*Nm*).
Schoonhoven, Beschrijv., 435.
—————, naam, 480 *a*).
—————, pred., 590.
Schoonrewoerd, stichting, naam, 481.
Schoonschrijvers, 594, 5.
Schoonvorst, naam, 480.
Schooten, heerl., 331.
————, kasteel, 569 (*n.* 2).
S c h o p p e r s h o f, 76.
Schoterwerf, baljuwschap, 264.
Schotland, haring, 178.
————, *zie* Kinderen.
————, Maria Stuart, 543.

---

a) Een goed te Bennekom van dezen naam komt a° 1560 voor (Herald. Biblioth. 1883 bl. 228). Lag a° 1418, 28 bij Doetinchem een goed Schoenvelt (Schoonveld); men vond omstr. 1450 een goed die Schoenhulle (Schoonhul) te Renkum, waar destijds ook een gesl. v. Schonenbrive bestond (Nieuw-Arch. voor Kerkgeschied. II, 143). Zie ook hier voren, bl. XXXIX, noot.

Schouwenburg, goed, 479.
Schrieck, 383 (*n.* 3, *Beschr.*), 92, 632, 3 (*n.* 4).
Schrikschoenen, 102.
Schulenborch (Den), heerl., 94.
Schulenburg, heerl., 648 (*n.* 8).
Schultengoederen, 479 (*n.*).
Schultenhuis, dubbelnaam, 436, 79 (*n.*).
Schu(u)rman (A^a M^a v.), portret in zwarte kunst, enz., 276 (*Pn*), 415, 634 (*Bio.*).
Sybaris, verwoest, 361 (*n.*).
Sibesloot, *Sibbe*, 295 (*n.* 2, *Nm*).
Siegelsum, Sygelsim, heerl., 142.
———, grafzerk, 198.
Siepsche Klef (De), 295 (*n.* 2, *Nm*).
Zierikzee, naam, 526 (*n.* 1), 658.
———, pred., 401.
Ziflich, naamsreden, 295 (*n.* 2).
Sigebert van Gemblours, 362.
Zigeuners, Geschied., 458 (*n.*).
Sijngraven [1]) (Het), 148.
Zijving (De), 296.
Zilveren-Kruis, *zie* Waterloo.
Silveren Schilt (Den), naamsreden, 477.
Sinaï, surveyor, J.
Syncope, *zie* Taalgebruik.
St. Agatha, 565.
— Agnes, 65, 273.
— Andreas, 15, 273. — Kruis, -orde, 164, 5.
St. Andries, schooldienaar, 379.
St. Anna's, 468, 586.
— Ansgarius, 1.
— Antoni(u)s, 264, 436. *Zie* Bladw. bl. XXVI, noot.
— ———, orde, 267.
— ———, Verkens, 589.
— Augustinus, 65.
St. Baafs, ondergang, 405.
St. Barbara, 407.
— Bartholomeus, reliek, T.
— Bavo, 389, 405.

[1]) Vgl. *Nav.* XXXVI, 607, enz.

St. Cecilia, 83.
— ———, damesgilde, 576 (*n.* 5). *Zie* Bladw., bl. XL, noot.
— Dionysius, 65, 273.
— Elizabeth's, 426, 68, 568, 9, 86.
— » orde, Beschrijving, 531.
— Eloysius, 434.
— Erasmus, 136.
St. Eustatius, 14, 5.
— ———, plantages, 141.
— Pharaïlde, 389.
— Franciscus, Leven, 304.
— Georg, *zie* St. Joris.
— Gereon, 138 (*n.*).
St. Helena, orde, 54.
St. Hubert, orde, 199, 531 (*Beschr.*).
St. Jago del Compostella, bedevaarten, 244 (*n.* 1).
— Jacob, broederschap, 244 (*n.* 1).
— » , schelpen, herkomst, 244 (*n.* 1).
St. Jakobsbrug, 483.
St. Jan, 147, 251 (*n.* 4), 436.
— ——, reliek,
— ——, orde, 3 (in dato 9 Juli), 68—70, 314, 22, 531 (*Beschr.*), 621—3.
— ——, Wochenblatt, 70.
St. Jansbeek, *zie* Sambeek.
— **Jansga**, *Bruijel*, 653.
— **Jansteen**, slag, 311.
St. Joris, 222, 73, 557 (*n.*), 639.
— ——, orde, Beschrijving, 531.
— Calixtus, 27, 8.
— Catharina, 83, 8, 381, 97, 403.
— ———, gilde, 333.
— ———, ridders, 122 (*n.* 1).
— Cornelis bidden (Van), 519.
— Lambert, 66, 147, 354.
St. Laurens, heerl., 647 (*n.* 3, 5).
St. Laurentius, reliek, T.
— Lebuinus, 634.
— Ludger, 65.
— Lucas, 290.
— Maria, 65, 273, 92, 382, 97, 640.
— ———, broederschap, 398.
— ———, reliek, S.
— ———, ridders, 122 (*n.* 1).
St. Martin, *zie* Bodeghem.

St. Martinus, 215 (*n.* 2).
___ Mauritius, reliek, S.
St. Michiel, *zie* Passiespelen.
St. Michiel, Cartulaire, 389 (*n.* 1).
___ ______, orde, 4.
___ Nicolaas, 245, 73, 359 (*n.* 1), 81, 7, 9.
St. Oedenrode, schepenzegels, 17 (*n.*).
___ Paulus, 560.
___ ______, reliek, T.
___ Pieter, *zie* Leuven, Utrecht.
___ ______, gilde, 333.
___ ______, reliek, T.
___ Pontiaan, 82.
___ Rombout, 309.
___ Sebastiaan, 245, 639.
St. Severe, naamsreden, 295.
___ Severinus, 206.
___ Stefanus, 54.
___ Thomas, 14.
___ ______, reliek, T.
___ Victor, 138 (*n*), 635.
St. Vincent, Bladw. bl. LVII, noot.
___ Walaricus (Walrich), 362.
___ Walburg, 451, 2.
Scailmont, 508 (*n.* 5).
Scaldis, *zie* Zeeland.
Scandinavië, Skania, naamsreden, 480.
Skelderwoudtlieden, 478.
Slangenburg (**De**), behangsel, 397.
Slapershaven, 427.
Slaven of Slavonen, 361, 2 (*n.*), 3.
Sleden en sledevaart, G.
Slepeldam, naamsreden, 41.
Sliedrecht, heerl., 95 (*n.*).
Slochteren, pred., 7.
Sloten (Friesl.), heerl., 35.
______ (N.-Holl.), pred., 10.
Sluis, Beschrijving, 40.
______, duister zerk-opschrift, 404.
______, gouverneur, 498.
______, pred., 491. — Waalsch pred., 604.
Smallingerland, baljuwschap, 264 (Smaelneemgherlant).
Smeijersberg(he) (De), havezate, 385, 9—91.
Smidjes, 37.
Smithuizen, tol, 182.
Smousjassen, 357.
Snaafburg, heerl., 325.
Sneek, Grutersma-huis, 260, 1.
______, pred., 589.
______, Rodenburch, 264, 5.
______, St. Anthonius of Kruisbroederskerk, 264.
______, Vijfga, 618.
Snor (De), edelhuis, 144.
Sociaal-Democratische Staat der toekomst" (»De), T.
Zoelen, huizingen, 336, 496.
______, kerkpatroon, 66 (*n.* 2).
Soerabaya, Javabank, 255.
Soeren (Hoog-), bosch-vak, 172.
Solebay, slag, 435.
Solenhofen, steenen, 496.
Sombeek, heerl., 513.
Sommerard (Alex. du), 354.
Zon, naamsreden, wapen, 17.
Zonderlingen, O.
Zonnebloem (De), 475.
Zonnemaire, bedijking, appèl, 298.
Sonnenberg, heerl., 128, 486, 7.
Zonnewijzers (Steenen), 651.
Soranus, Grieksch grafschrift, F.
Sorel, heerl., 630.
Sorel (Agnes), 239.
Sotteghem, amptman, 448.
______, goed, 453, 5.
______, kasteel, 445.
Zoutman, koopvaardijschip, 190.
Zovitius (Jacobus), 297, 8.
Spaenrese kamp (De), 172.
Spaansehuisken, gehucht, 172.
Spaansche kap, 172.
______ ______ ruiters, 36.
Spaensveer, 171.
Spaansweerd, naamsoorsprong, 169, 70, 303.
Spanbeck, **Spanelo**, naamsreden, 303.
Spang(a), **-gen**, **-genberg**, naamsbeteekenis, 169, 71, 304.
Spanje, gezant, a° 1793, 1803, — 141, 2.
______, cacao-magazijnen, T.

Spanje, oude benamingen, naamsbeteekenis, 171, 2.
———, schutspatroon, 244 (*n.* 1).
———, St. Jans-orde, 70.
———, don Ferdinand, 566.
———, Filips II, — 42, 133 (*n.* 1), 384, 94, 5, 403, 56, 7, 508, 55 (*n.* 2), 626. — Huwelijk, 446. — Zegelbewaarder, 272.
———, Filips III, — 309, 564, 5.
———, » IV, — 283, 450, 567, 8, 72. — Dukaton, 25. — Gezant, 503. — Correspondentie, 508 (*n.* 5).
———, Filips V, — 627.
———, Isabella, 514.
———, prins Karel, 549.
———, Karel II, — 504, 624, 6, 7.
———, » III, klinkdicht, 346 (*Pn*).
Spanjura, Spannum, 169 (*Nm*), 303.
Spankeren, curtis, toren, 170 (*Nm*).
———, pred., 401, 2.
Spannenburg, herberg, 303.
Speckfeld, heerl., 94.
Spectatoriale geschriften, 93.
Spelen, 357.
Spenningborg, huis, 303.
Spierenbroek, heerl., 514.
Spiers, Rijksdag, 556.
Spies (Hendrik), teekenaar, 226.
Spijk (Friesl.), heerl., 439, 544.
Spindler (Karl), 33, 162, 3.
Spinola (Ambrosio marchese), 517.
Spinoza (Bened.), boeken-Inventaris, 101 (*n.*).
——— » , Leven, grafschrift, penning, 342.
——— en Deurhoff, 591.
Spitzbergen, »Verblijf a° 1768", — 51, 163.
Sponsheim, naamsreden, 303.
Spoorweg-jubilé, A.
Spraakgebruik, 1e persoon enkelv. der aantoonende wijs, 542, 3.

SPREEKWOORDEN (-WIJZEN).

In den aap gelogeerd, 335 (*n.* 1). — op het anker rijden, 663. — hij is er wel vóór, maar nog niet achter, 163. — Ach, mein lieber Augustijn! 414. — Argus met sijn hondert ooghen heeft oock konnen bedroghen worden, 47. — met het geld van den barbier in zijn zak loopen, 425. — 't is 'n kwaje beeste, 365. — elck syn beurt, 26. — à la mode de Bretagne, 638. — den een mens is den anderen sien duvel, 24. — 'n glas drinken, 166. — dat u Goitz fleis scheyn! 662. — d'een hant was(t) d'ander, 86. — om 'n haverklap, haverstroo, 238. — hij is bij 't hek, 661. — mitten alle der korsten, 48. — in de lobbetjes zijn, pakken, 35. — het mist somtijdts oock een Meester, 47. — te molengijs wandelen, 48. — met molentjes loopen, 49 (*n.*). — de naam hier, de naam daar, 177. — te naerganck comen, 177. — naderschap bieden, 177. — noen voer noene, 242. — de nope hebben, 243. — een oppertje hebben, 175. — c'est la vérité de Mr de la Palisse, 31. — 'n pijp rooken, 166, 7. — hij is bij de pinken, 661. — reilen (rijden) en zeilen, 484, 602, 63. — met zeil en treil, 603. — ben je zestig! 108, 237, 539. — 'n rare snaphaan, 237. — d'een sot is den anderen sien Gek, 24. — stik an de latte, 485. — alle die vente verliesen, 39. — z'n eigen verbeeft eten, 240. — den vogelen laten bouwen, 662. — de gespikkelde vogel zijn, 664. — als de vos de passie preekt, boer, pas op je ganzen, 291, 416, 533. — een weêr, om geen hond uit te sturen, 112.

SPREUKEN.

Ansiet en gedenct, 130. — trau nicht dem Appetit die Körner aus zu picken, 159. — pressis auxilio, 284. — non devio, 284. — tout avec Dieu, 349. — fac et

spera, 36. — quo fata trahunt, 152. — intaminatis fulget honoribus, 27. — jungantur gaudia Musis, 408. — Godt bewaart de herberge uwer gemeente, 217. — Godt kendt de beste(n), 416, 9. — in Hope Delvic, 36. — vereint durch Freundlichkeit, 408. — ille heri, ego hodie, tu cras, 279. — hony soit qui mal y pense, 282 — o, wonderlyck kleinood, 18. — quam bene conveniunt, 341. — der Krieg hat abermahl ein Loch, 345. — crimine ab uno disce omnes, 20. — Liefde dwingt het al, 86. — many a little makes a mickle, 161 (*n.*). — Je maintiendray, 282. — semet metitvr, 343. — fidèle jusques à la mort, 25. — nec plus oultre, non plus ultra, 29. — introïte portas ejus, 408. — nervos reipublicae accidere facinus morte piandum, 152, 3. — matige regeering, maghtige Neering, 26. — so gros die Ruthe war, so gros ist die Gefahr, 277. — tectum augustum ingens, 26. — ultio doloris confessio est, 221. — teneant vestigia matris, 280. — vigili nimivm ne crede soperi, 159. — et vita at morte triumpha, 85. — zum Klugen Widerstreit, 408. — *Zie* Wapenspreuken.

Spruw, C.

Stabroeck, heerl., 527.

Staden (Albert van), 326, 96.

Stalle, baronie, kasteel, 632 (*n.*), 3.

Stapelsz (Claas), »Lusthof der Zielen", 30.

Start (De), havezaten, 336.

S t a r t(h)-P o i n t, dubbelnaam, 337.

Stauffenberg (Hessen), 673.

Staverden, heerl., 79.

Stavoren, eed, 271.

———, ingenomen en herwonnen, 269, 71, 2.

———, schout a° 1398, — 257.

Stedemaagden [1], herkomst, 636—8.

Stedum (Steem), heerl., 61, 648.

———, kerk, 556.

S t e e n b o r g e r w e e r t, buskruitmolens, 453, 561, 9.

Steenderen, brand, 400 (*n.* 6).

———, pred., 400 (*n.* 6).

Steenhuffel, 310.

Steenhuyse, prinsdom, 330.

Steenockerzeel, heerl., 575.

Stefanus II, III, VII, pausen, 76.

——— (Abt), Stephanisten, Stevenisten, 14, 140.

Steinfurt (Burg-), prof., 373, 4.

Stellenbosch, A.

Stellingwerf (Oost-), baljuwschap, grietman, enz., 259, 64.

Sterksel, drossaard, 186.

S t e v e n s w e e r t, gouverneur, 572.

Stiens, heerl., 259.

S t i g t e n b l ij, boerenhuis, naamsreden, 585.

S t i c h t s c h e berg, kerk-opschrift, 589, 641.

Stinstra (Johs), Biografie, 11.

Stokholm, bank, P.

———, *zie* v. Swedenborg.

Stoovers, heerl., 509.

Story (Samuel), admiraal, 205, 6, 634.

Stoutenburg, heerl., 1.

Straatsburg, bisschoppen regeering, 393.

Stratum, naamsreden, 336.

Strenge winters, *zie* Weernieuws.

Sturmwälze, 36.

Zubenborg (**De**), goed, 295 (*Nm*).

Zuderas, heerl., 203.

Suffolk, hertog, P.

Suchtelen, kasteel, 497 (*n.* 1).

Suidas, F.

Zuidbroek, heerl., 2.

Zuiderzee, droogmakingsplan, A.

Zuidhorn, 328.

---

[1]) In een gansch anderen (niet archaeologischen, maar poëtischen) zin werd Dordrecht wel *Maagd* geheeten, omdat deze stad nimmer door vijandlijke wapenen is bemachtigd geweest; zie Tegenw. Staat v. Holland (XIV) IV, 304.

Zuidhorn, beleening, 270.
Zuijdland, heerl., 527.
Zuidschote (W.-Vlaand.), 30.
Suiker-eilanden, 527.
Zuilichem, 371.
———, heerl., 613.
Zundert, pred., 120.
Suriantteland, 664.
Surich, Zurig, leengoed, 262.
Zutfen, »Gezigten, Bouwvallen en Oudheden", 226.
———, *de Apenstert*, 226, 334—40.
———, »Bannerheeren en Rr", 428.
———, *de Bartheze*, 475, 576.
———, beul, 336 (*n.* 1).
———, *Bornhof*, 226.
———, brug, 336 (*n.* 1).
———, gevangenis, 334, 8.
———, hanzestad, 403.
———, *Laarstraat*, 226.
———, Latijnsche school, 399.
———, *Nieuwstad*, 336 (*n.* 1), 9.
———, pred., 334, 99, 401.
———, procedure a° 1640, — 130 (*n.* 5).
———, Passieboekje, 399 (*n.* 1).
———, Scholtenstok, 226.
———, stads-privilege, 545 (*n.* 1).
Zutphen (Hendrik v), martelaar, 326.
Zuthem, heerl., 97 (*n.* 9).
Zwaben, eed-zweren, E.
———, oudste adel, 673.
Zwaluwe (Hooge- en Lage-), schout' 371.
Z w a n e l t - W y g e r s, goed, 214 (*Nm*).
Zwartsluis, pred., 400 (*n.* 7).
»Swaving ontmaskerd", 142.
Zweden, gezant omstr. 1800, — 497.
———, rijksleen, 2.
———, Karel XII, commissaris, 645.
———, *zie* Stokholm.
Swedenborg (Emanuel v.), Geschriften, 592, 3.
Zweelo, naamsreden, 300.
S w e t e n h u i s, 14.
Zwichem (Viglius Aytta v.), 409.
Zwijndrecht, heerl, 614.
Swijveghem, heerl., 630 (*n.* 3).
Zwitserland, Bijbelvertaling, 614.
———, sledevaart, G.
Zwolle, Brandeshof, 66.
———, BuijtenGasthuijs,Capelletje,188.
———, Vrijsigt, 188.

Taalgebruik. Syncope van *e* en *h*, 576 (*n.* 2, 4).
Tabago, Tabasco, 50, 167.
Tabak, naamsoorsprong, 50, 166—8.
Tabacologia, geschrift, 167.
Thabor, kloosterstichting, 264, 5.
Thabor (Worp van), 259, 63, 618 (*n.*).
Tacitus, 235 (*n.*).
Tafelhouders-boedels, 467.
Taylor (Isaäc), 39, 143, 357, 8, 476.
Tarentijnsche golf, naamsreden, 361 (*n.*).
Taurus, gebergte, naamsreden, 476.
Thebaansch legioen, 635, S.
Teefelen, schepengericht, 620.
Teekenaars, 226, 7, 352, 3.
Teilingen, heerl., 591.
Theiss, rivier, 231 (*n.*, *Nm*).
Tecklenburg, rijksgrr, 6 (*n.* 2).
Texel, koopvaardij, 190.
———, koopvaardijschepen verbrand, 344 (*Pn*).
———, scheepsmacht a° 1798, — 327.
Tellicht, beleening, 321 (*n.*).
Themaat, heerl., 63, 126, 314, 59 (*n.* 1).
Themar, naamsreden, 359.
Tenbrugsken, naam, 358.
Theodora, 76.
Terarken, *zie* Brussel.
Ter-Borch, 397.
———, gevecht, 609.
———, pred., 399.
Terheiden, 371.
Terkaple, 269, 70.
———, grafzerk, 270.
T h e r m a e A u s t r i a c a e, S u p e r i o r e s, I n f e r i o r e s, 599.
Termunten, pred., 9.
Ternath, heerl., 387.
Ternate, gouverneur, directeur, predikant, 55.
Terneuzen, commandeur, 185, 669.

Thervinger, Thoringers, 361.
Terwolde, wetering, 147.
Teutaburga, Teutoburgium, 229.
Teutonen, Teutonische orde, 234 (*n.* 2), 5 (*n.*).
Tyan (John), bibliomaan, O.
Thiancourt, jetonniste, 150.
Tiberchamps, heerl., 391.
Tiel, Duitsche Huis, 70, 183.
——, naam, 419.
——, koning, 623.
——, pred., 6, 93, 7 (*n.* 6), 121, 550 (*n.*).
——, schepensignaten, 661.
——, Scholastery, 70 (*n.* 2).
——, vrijmetselarij, 93.
——, klr *Westerojen*, 208.
——, *de Wyer*, 207.
——, *zie* Zantwijk.
Tielerwaard, eerste landrecht, 577.
T(h)ienen, meijers, 215, 570.
Tietjerksteradeel, »Oude grafsteenen", 429 (*n.* 2).
Tyfa, Tyfaceeën, 535, 652.
Thijnen (Meindert v. der), 158 (*Bio*).
Ticza, *zie* Theiss.
Timor, kasteel Concordia, 278.
Tinctoris, De contrapuncto, 355.
Tirlemont, *zie* T(h)ienen.
Tysbe, *zie* Piramus.
Tjaerda-state, 258.
Tjamsweer, pred., 7.
Tjerkwerd, ambochtsheerscip, 258, 63.
Tjum, heerl., 196 (*n.* 1), 263 (Tzomgum).
Tjummarum, heerl., 263 (Tyedmarim)[1].
Toits-veenkampje, 320.
Thokamp, naamsreden, 359.
Toledo, ketter verbrand, 224 (*n.* 3).
T(h)olen, baljuw, 372.
————, pensionaris-honorair, 648 (*n.* 11).
Toleranten, 48.
Thomas-vaer, Nieuwjaarswenschen, 354.
Tongeren, Jezuiten, 575.
Tongerloo, kloostergemeente, 411.
Toonkunstenaars, 355, 415, 8, 533, O.
Tootelokken, S.
Tooverij, 208.
Tooverkatten, *zie* Katten.
Topsweert, leengoed, 496.
Thor, 652.
Torbay, naamsoorsprong, 360, 476.
Thorn, abdis, 92 (*Pn*).
Tortosa, bisschop a° 1529, — 255.
Those, 229.
Toscane, eskader, 318.
Toulon, pred., 437.
Tourneppe, heerl., 515, 72, 4.
————, nieuw kasteel, 575.
Tournooisch gewicht, *zie* Munten.
Tours, heide, 202.
Toutenburg, kasteel, 658.
Traulez, heerl., 631.
Trente(n), heerl., 204.
Treslong, heerl., 634.
Treurspelen, 162, 3.
Tricht, 252 (*n.*), 647 (*n.* 8).
Trinity-House, brothers, 200.
Triturbius, *zie* Zovitius.
Troysch gewicht, *zie* Munten.
Tromp (Cornelis), huizing, 416.
—— (Maarten Harpertszn), sterfpenningen, 23, 4.
Tronje (Troie), dubbelnaam, 28, 635.
Tübingen, prof., 28.
Tuisco, Tuisto, 234.
Tunis, eskader, 318.
Turfzate (De), 427.
Thurias -um, 361 (*n.*).
Thuringen, naam, 360, 476, 7.
Thüringerwoud, Slaven, 361.
Turkije, Mahomet II, — 660.
Turnhout, slag, 557.
————, vorstenverblijf, F.
Tutynghim, 617.
Tweel (Den), *Twyle*, hofsteden, 300 (*Nm*).
Tweenijenhuizen, heerl., 648.
Twikkel, heerl., 616.

[1]) Eenen persoonsnaam Tydmer uit dienzelfden tijd vermeldt *Nav.* ibid. bl. 265.

Ubbergen, *zie* Beek.
Uddel, meer, grenzen a° 1748, — 104 (*n.* 1).
———, koninklijk vischwater, papekullen, 652.
Uden, 65.
Uickenborn (Den), 654, 5.
Uetz, P.
Uilenspiegel (De Nieuwe), 94.
Uiterwijk, bp, 634.
Uitgeversmerken, *zie* Vignetten.
Uithuistermeeden, pred., 5.
Uitland ('t), slot ingenomen, 271.
Uitvindingen, 86.
Uccle, papiermolen, 632 (*n.*).
Ulsen (Luneburg), 191.
Unie (Orde van de), 97 (*n.* 10).
Uskwerd, pred., 6.
Utgong ('t), 617.
Utrecht a° 1672, Beschrijv., 158, 218 (*Pn*).
———, aartsbisschop der Oud-Roomschen, 140.
———, Album Studiosorum, 415.
———, Exercitie-genootschap, 590.
———, insolvente boedels, Catal, 589.
———, Barbara- en Laurentia-gasthuis, 59.
———, beeldstormerij, 250 (*n.* 1).
———, Bellamy-tentoonstelling, Collectie, U.
———, bisschoppen, 249 (*n.* 3), 397.
———, »Bor," studentengezelschap, U.
———, Duitsche Huis, 70.
———, gnp »Dulces ante omnia Musae", 334 (*n.* 2), 588.
———, kanunnik a° 1759, — 588.
———, Keezen, 204.
———, kei, 587.
———, convent, 234 (*n.* 1).
———, Marnix-stichting, U.
———, muzikant, 3 (i. d. 31 Mei).
———, Oudmunster, 59.
———, overluidingen, 2—5, 321—5.
———, pred., 277, 9, 401, 15. — Doopsgez., 588.
Utrecht, prof., 339 (*n.* 2), 74, 489, 586, 8, 90, G.
———, St. Cecilia-klr, 83. — Manu aal, 83.
———, St. Catharina-godshuis, 83.
———, » Marie, kapittel, 4, 210 (*n.* 4), 322. — Kerk, 323.
———, St. Pieter, 4, 59, 321, 645.
———, » Salvator, 2.
———, Swarte Knegten, 380.
———, die Vive, 209 (*n.* 3).
———, Wittevrouwen-convent, 323 (i. dato 2 Aug.).
V. W. (Mij onder de zinspreuk), Jaar- en zakboekje, 172.
Vaart (**De**), amptman, 323.
Vader, paskwil, Q.
Valburg, tiend, wyer, 207.
Valenciennes, vluchtelingen, 552.
Valkenburg (?), 626.
Valkenhuizen, 301 (*n.* 2).
Valkenswaard, drossaard, 186.
————, naam, 418.
————, pred., 418.
Vallée (La), heerl., 515.
Var, naamsreden, 211.
Varik a° 1189, — 396.
———, inlage, toren, 145.
Varkenswaard, 418.
Varseveld, burggraafschap? 183.
————, goed, tiend, 145 (*n.* 2), 406.
————, pred., 399 (*n.* 5), 402.
Veda's, 525.
Veenendaal, pred., 546.
Veere, deken der kerk, 372.
———, Waalsch pred., 119.
Velasco, *zie* Palomino.
Velde ('t), heerl, 196 (*n.* 2).
Veldhuizen, heerl., 321.
———— (Hanover), pred., 373.
Veliki, naamsbeteekenis, 362 (*n.*).
Vélocipèdes, prototype, 36, 227.
Velp, broek, 195.
——— (Neer-), heerl., 570.
Velsen (Gerard van), maagschap, 122 (*n.* 1).
Velthem, heerl., 513.

Veltlungen, goed, 577.
Venetië, bank, 283 (*Pn*).
Venloon, 671.
Vennebroek, huizing, 224.
Vera-Cruz, tabak-teelt, 167.
Verboden Lectuur, 208.
Verborch, heerl., 94 (*n.* 2), 648 (*n.* 8).
Verdugo, 329.
Vereskö, kasteel, enz., 212 (*Nm*).
Veröcze (Hongar.), 673 (*n.*).
Vestaensdonk, 412 (*n.* 3).
Vestingbouwkundigen, 100.
Vetkoopers, 265, 9, 645 (*n.* 2)
Vianden, grp, 323.
Vianen, drost, 75.
———, kasteel, 396.
———, pred., 8.
———, slot, 333.
Vierburen, 329
Vierhouten, 301.
Vierouandy, (-wandy), naamsreden, 300 (*n.* 2).
Vierseldijk, heerl., 514.
Vignetten, 36.
Vijfdeelen (De), baljuwschap, 262, 4, 618.
Vijfgäen (De), omvang, 618.
Villeroy (François de Neufville, hertog van), opperbevelhebber († 1730), 512.
Vinken, 37.
Vinkenborg (De), 398 (*n.* 1).
Vive, Vivy, Vivier, Vivonne, enz., naamsbeteekenis, 211.
Vlaamsche Gedichten (Oud-), 179.
Vlaanderen, »Adel", 225.
———, Kronijk, 556. — Kerkhervorming, 559.
———, familiën, 495.
———, kleedij, 38.
———, Schilderschool, 162.
———, veroverd, 151 (*Pn*).
———, vluchtelingen, 552.
———, Boudewijn III, — L.
——— (Fransch-), hoofdstad, 150.
Vlaardingen, Redenrijckers-bergh, 46, 110, enz.
Vledderheem, 312 (*n.* 1).
Vlerk, »Reisontmoetingen", 649.
Vleuten, ridderhofstad, 67.
———, St. Nicolaas-altaar, 359 (*n.* 1).
Vlierden, heerl., 53, 4.
Vlieter (De), 328.
Vlijmen, heerl., 96 (*n.* 2).
Vlissingen, beroemde personen, 286.
———, Geslachten, U.
———, Oudheid-kamer geopend, U.
———, overgegaan a° 1571, — 668 (*n.* 1).
———, »Redens-lusthof", 110.
———, Regeerings-Naamlysten, 495.
———, *zie* Willem V.
Vlootvoogden, 14, 60, 92, 202, 3, 5, 372, 8, 9, 412, 29 (*n.* 1), 35, 50.
Vogelsang, 331.
Vollenhove, oude benaming, naamsreden, 143.
Vondel (Joost v. den), 20, 1, 88, 94.
——— » , Apologie, beeltenis, 610.
——— » , Bibliografie, 26.
——— » , »Roskam", 235.
——— » , »(Aanmerking op), 589.
Voorburg, 95.
Voorde, heerl., 631.
Voorhout, *zie* 's Gravenhage.
Vóórofferen, 274, 300.
Voorschoten, pred., 189.
Voorst (De), kasteel, 64.
Vorden, havezate, 585.
———, heerl., 428.
———, pred., 402.
Vorchten, pred., 130 (*n.* 5).
Vorsselaer, heerl., 623.
Vosbergen, heerl., 648.
Voshol, heerl., 125.
Vossemeer (Oud-), heerl., 372, 503 (*n.* 1).
Vreden, proostdij, 461.
Vredestein, voorm. kasteel, 58.
Vredewold, naam, 462.
Vreeland, 415.
———, naam, 463 (*n.*).

Vremdijk, heerl., 514, 624.
Vriezewijk, erve, heerl., 51.
Vrijdag, naamsreden, 462—4.
Vrijenes, heerl., 125.
Vrijhoeven (N.-Holl.), heerl., 74, 5 (*n.* 1).
Vrijmetselaars, 93.
Vrijsigt, *zie* Zwolle.
Vronestein, heerl., 323.
Vroenhoven, 17 (*n.*, *Nm*).
Vroonhoven, hoeve, 17 (*n.*, *Nm*).
Vucht, kasteeltje, 412.
Vuigle, 363.
Vuilkoop, heerl., 252 (*n.* 1).
Vuytsma guedt, 128 (*n*).
Vulcanus corneus, 464.
Vuursteenbeitels, 517.

Waal (Oude), 144.
Waalre, drossaard, pred., 186.
Waard (**De**), beleening, 270.
Waerloos, 509.
Waas (Land van), naam, 654.
Waesbeke, heerl., 528.
Waburg, huizing, 188.
Wadden, 421.
Wadenojen, pred., 377.
Waghenbrugge (Olde), omvang, 618.
Wageningen, pred., 590.
————, stadszegel, 115.
Wachtendonk, 655 (*Nm*).
Way(er), naamsbeteekenis, 211.
Wais, Waize, 140.
Wayt, rebellie, P.
Walachije, dubbelnaam, naamsreden, 363, 4.
Walacra Vuigle (Wigle), naamsreden, 363.
Walachrin, -chrius, 362.
Waldburch, bannerij, 128, 486, 7.
Waldeck, regimenten in Nederl. dienst, Doop- en Trouwboeken, 285.
Waldenzen, 368, 75.
————, Gedicht, Historie, 474.
————, Glorieuse Rentrée, 437 *a*), 604.
————, leeraars, 425.
Waldus (Petrus), 474.
Walegemunde, 363.
Walchensee, 363 (*n.* 1, *Nm*).
Walcheren, naam, 361—4.
————, Bewalde akkers, 362.
————, centrale directie, 647.
———— (Nieuw-), 167.
Waliën, heerl., 545 (*n.*).
Walk, 363.
Walkyren, 362.
Wallachen, 363.
Wallersee, *zie* Walchensee.
Wals, tiende, 544 (*n.*).
Walsbergen, gehucht, heerl., 385.
Wambeek, -beke, 386.
————, heerl., 387, 575.
Wamel, 668 (*n.* 3).
————, gemaal, 208.
————, opgerichtsdagen, 641.
Wanda, Wandelen, -dalen, 103.
Wanrooi, 4.
Wapen-breking bij niet-adellijken, 493.
Wapen-fibel, 499.
Wapenkunde en -kunst, 412.
Wapens als bewijs van adeldom, 498—500.
————, Tentoonstelling a° 1880, Catalogus, 35.

---

a) In het 7de nummer van het bulletin (Mei 1890) van „La Société d'Histoire Vaudoise" komt voor de toespraak door D. Peyrot 27 Aug. 1889 gehouden aan den voet van de Balsille (Balsiglia), der bergveste in de vallei van St. Martin, waar de Waldenzen zich vóór 200 jaar gedurende verscheidene maanden tegen eene geweldige overmacht van Franschen en Piëmonteezen hebben verdedigd, en vanwaar zij op wonderbare wijs ontkwamen, nadat alle verdere verdediging onmooglijk geworden was. Eene duidelijke door den heer Peyrot van het terrein gemaakte kaart is bij die gedrukte toespraak gevoegd („Stemmen voor Wrh. en Vrede" 1890 bl. 933, 4). De gedachtenisvieringen van 1889 hadden op 25 en 26 Aug., en de plechtigheid te Prangins had op 26 Aug. (maandag) moeten plaatshebben. Ze werden om „des raisons spéciales de convenance" tien dagen vervroegd (ib. bl. 935).

Wapens (Symbolische), 115.
——— (Sprekende), 115.
Wapenspreuken: Anchor fast anchor, 56. — Ara Soli Deo, 639. — Li droict chemin est li court, 96 (*n.* 1). — Espoir en Dieu, 557. — Espoir conforte, 557. — Ora et labora, 186 (*n.* 1). — Rien sans Dieu, 557.
Wapenvelde, heerengoed, 336.
W a r (d u m), ligging, 393.
Warmenhuizen, heerl., 4.
Warmond, klr, 83.
Warns, beleening a° 1399, — 257.
———, Jaringehuis, 263.
———, oude namen, 257, 618.
Warnsveld, pred., 400, 1 (*n.* 2).
Wharton, hertogdom, 646 (*n.* 11).
W a s d a, 362, 3.
Wassenaar, pastoor, 433.
Wassenberg, naam, 654.
Wastine (La), heerl., 511.
Watergeuzen, *zie* Geuzen.
Waterhoenders, -snippen, 37, 228.
Wateriana (Bibliotheca Te-), 286.
Waterloo, slag, 119.
———, leeuw, 650, 1.
———, medaille, 187.
———, prins, *zie* bij Heusden, de noot.
Watermael, *'t Respuelhof*, 384.
———, tiend, 385, 91.
Waterwerken (Oude), 143–8.
Wava, **Waw(r)a**, naamsbeteekenis, 211.
Wavrans, heerl., 513, 5.
Wavre-(Notre-Dame), heerl., beschrijving, 381—93, 503—15, 623—33.
———, kerk, 382, 8.
———, tienden, 382, 3.
———, turfveen, 382.
———, wald, 381 (*Nm*), 3.
Wedde, weg, 197.
W e d i n o o n, 140.
Weenen, Reisnerstrasse, paleis, 201.
———, *den Ring*, 201.
———, Stadtrecht, E.
Weerda, 399 (*n.* 6).
Weerden, Commandeur, 314.
Weernieuws, C, D, E, O.
Weesp, pred., 400.
———, vesting verdedigd, 217, 8 (*Pn*)
Wey(re), naamsreden, 211, 357.
Weidum, heerl., 127.
Weiher, klooster, 207 (*Nm*).
Weijerman (Jacob Campo), Geschriften, 588.
Weilheim, Calixtus-Kirche, 27.
Welika (-kaja), naamsreden, 362 (*n*).
Wellington (Arthur Garret Cowley-Wellesley, hertog van), *zie* bij Heusden, de noot.
W e r f l o, dubbelnaam, 28.
Werchter, heerl., 527.
———, grenzen, 381.
Werkendam, naamsreden, 149.
———, Spanjaarden, 319.
Westerdijkshorn, pred., 5.
Westergo, baljuwschappen, 264.
———, oude verdeeling, 618.
Westervoort, veerstraat, reetuin, 146.
———, weerd, 147.
Westkerke, heerl., 125, 323, 514.
Westmaas, heerl., 97 (*n.* 4).
Westvoorn, Beschrijv., 494.
Westwesel, *zie* Woestwesel.
Westwoude, ambochtheerscip, 262.
W i a r d a s t a t e, 258.
W(h)idah, varianten, 654.
Wy(e), naamsbeteekenis, 211, 357.
Wiel, **Wieltje** (Cingeldijk, enz.), 147.
Wielbark, 147 (*Nm*).
Wieldrecht, heerl., 181.
Wielewalen, 37, 228.
W i e r i k k e r s c h a n s, fort, 149.
Wierum (Emo van), Kronijk, 478.
Wiesbaden, heerl., 597, 8 (*Nm*).
W y g e r s m a t e, Wichertshuis, goed, 214.

Wijdschild (Het), naamsbeteekenis, 479.
Wijchardinck, Wijgerinc, erve, 213.
Wih(o), Wijhe, enz., naamsreden, 211, 357.
Wijk, 407.
Wijk-bij-Duurstede, St. Jans-kapittel, 251 (*n.* 4).
Wijk (**De**), *het Hof*, 437.
Wijnaldum, heerl, 262.
Wijneghem, heerl, 632 (*n.*).
Wijt, polder, 479 (*Nm*).
Wijtsma (-state), 128 (*n.*), 480 (*n.* 1).
Wickenburgh, heerl., Q.
Wileika, Wilga, naamsbeteekenis, 362 (*n.*).
Willebrord, 362.
Willehad, bisschop, 1.
Willem I, aanhangers, 320, 556, 644, 8 (*n.* 1), Q.
——— », brieven, 291.
——— », dochter, 193.
——— », rentmeester, 250.
——— II, aanslag op Amsterdam, 18—21 (*Pn*), 644.
——— III, prins, 153 (*Pn*), 285, 342 (*Pn*), 494, 544 (*n.*), 644. Als kind, 20 (*Pn*), 88 (*Pn.*).
——— », » , eerepenningen, 87, 282, 4.
——— », » , ingenieur, 99.
——— », » , secretaris (te velde), 646 (*n.* 8).
——— », » , Lofrede, 6.
——— », » , nalatenschap, 441, 2.
——— IV, — 664.
——— », nazaten, 199, 200.
——— », pages, 94 (*n.* 5), 498.
——— V, — 72, 199, 644.
——— », Biografie, 203.
——— », gemalin, 204.
——— », page, onderstalmr, 95 (*n.* 1).
Willem V, Memorie a° 1782, — 73 (n. 1).
——— », berucht pamflet, 591, 2.
——— », te Vlissingen, U.
——— », *zie* Guarantie.
——— », (en gemalin), geheimzinnig portret, 35, 595.
——— I, koning, 12, 84, 459, 644. *Zie* hiervoren, Bladw. XLIX, noot *b*.
——— », » , tweede huwelijk, 198.
——— », » , jager-regiment, 187.
——— », » , kamerheer, 142.
——— », » , koningrijk, 165.
——— », *zie* Waterloo (Leeuw).
——— III, koning, Q[1].
——— », tweede gemalin, 200.
——— », 40-jarig jubilé, 201.
Willemberg, *zie* Wielbark.
Willinkhof, G.
Willissen (Ter) of Ter Willigen, 453.
Wilmersdonck, naamsreden, 635.
Wilp, heerl., 2, 145.
Wilsele, heerl., 387.
Wymbritseradeel, voormal. grenzen, baljuwschap, 264, 394, 536, 618.
Windesheim, kloostervereeniging, 66.
Winge-St.-Georges, 513 (*n.* 1).
Winsum, eed, 328 (*n.* 2).
———, heerl., 428.
Winterkoning (De), 92 (*n.*).
Winterkoninkjes, 228.
Winters (Strenge), *zie* Weernieuws.
Winterswijk, klokken, 292, 3, 417.
———, *Klokkenbullen*, 292.
———, klokkengieter, 416.
———, *Tiggel-oven*, 292.
Wirdum, ambocht heerscap, 258, 9, 617.
———, heerl., 645.
———, hoevelinck, 329.
Wisch, bannerij, 527 (*n.* 2).
Wiskundigen, 99—102, 227, 370, 587.
Wissekerke, heerl., 60.

[1]) overleden (zondag morgen) 23 Nov. 1890, bijgezet (donderdag) 4 Dec. te Delft, als de laatste mannelijke loot uit zijn stamhuis. Zie de uitvaart beschreven in „Het Nieuws van den Dag" 5 Dec. 2de blad.

Wit (Jan en Cornelis de), penningen, grafdichten, 154, 5.
Witmarsum, heerl, 258.
W y t s m a - s t a t e, 601, 2.
Wittemberg, baccalaureaat, 326.
————, studenten, 553 (*n.* 2).
Witterzee, heerl., 515.
Wodan, 464.
Woensdag, naamsreden, 464.
Woerden, Groot-waterschap, *Wierikke*, 148, 9.
————, verlost a° 1672, - 159 (*Pn*), 433.
W o e s t ij n e (l a), heerl., 557 (*n.*).
Woestwezel, kerk, 503 (*n.* 1).
Woldenborg, havezate, 337 (*n.* 2).
W o l d e r e n, 143.
W o l d e r i n k, boerderij, 143, 364 (*Nm*).
Wolf (Elizabeth), Twee minder bekende geschriften, 588.
Wolff-Deken, Collectie, Fontein, Tentoonstelling, U.
Wolfskuil, heerl., 138 (*n.*).
Wolga, naamsreden, 362 (*n*).
Wommels, 290, 409, 10.
Wommersom, heerl., 385.
Wonseradeel, oude grens, 618.
Woorden, met *ver* saamgesteld, 240.

Woorden, afgeleid, beoordeeld of verklaard.

a(a), 536. — aebar, 306. — aanopperen, 174. — aar, 652. — aanscharen, 664. — aessack, 661. — aatjebaar, 306. — âd, adebar, 305, 6. — aeiphar, 305, 6. — aecker, 215 (*n.* 2). — afva, 340. — achterdenken, 662. — aha, 536. — ak, 600. — acker, 215 (*n.* 2). — album, 426. — alêvel, 425. — almacht, 114. — alodium, 589. — amerijtje, 238. — and, 366. — ander(de), 302. — anteiglesia, 639. — Antlitz, 366. — antwerde, -woord, 366, 7. — apen(-huis), 336. — aribar, 306. — arcubalista, armborst, 239. — arrebarre, 306. — ascopera, 661. — ate, 82. — aue, 337, 81, 600. — aveklap, 238. — baaiaard, baier(d), 44. — baelgie (-gye), 364. — bay, 44, 360. — baye, 565 (*n.* 2), 6. — bakhuis, 405. — baldaad, balddadig, 114. — bange, bankspannen, 169 (*n.* 2). — ban(nus), 169. — barbe, barbier, 425. — baro(n), barus, 527 (*n.* 2). — barrio, 639. — beach, 600. — bedillen, 419. — beduust, 239, 484. — beek, 600. — beenhouwer, 484. — beer, 461. — begomen, 661. — beide, beijer, beiaard, beierd, 44, 426, 663. — bekaalt, 403. — becque, becco(ne), 464. — belijden, 305. — belt, 146. — bemeieren, 215. — ben(netje), 216. — beraeden, 269. — beren, 305. — bern, 539. — besem(en), 144. — bestemoeder, 314 (*n.* 2). — bibius, 210. — bevrijden, 305 — beweemoeden, 662. — byachten, 519. — bidden, 519. — biezelvas, 535. — bifarius, bifius, bivius, bif(f)ores, 210. — bijlager, 603. — byr, bur, 476 (*n.* 1). — bleesem, 238. — bleeswerk, 147, 304, 475, 576. — bloch, 364. — bodelen, 661. — bo(e)del, 145 (*n.* 3), 660. — boeha(ai), 542 — boele, 38, 145 (*n.* 3). — bof(f)en, 240. — boha, -hay, 542, 603. — bohaya, 603. — bohey, 427, 541, 603. — bolbake, 146. — bollard, -laert, -lart, 145, 660, 1. — bolle, 145 (*n.* 3). — bolt, 652. — bombarie, 542. — bouffer, 240. — bout, 652. — bouwval, 114. — brand, 539. — brech, brigge, bruggen (ww.), 358 (*n.*), 9 (*n.*). — breul, 653. — brouhaha, 542. — bruedtlacht, bruiloft, 603. — bruin, 485. — buffel(en), 240. — bufius, 210. — bulga, 661. — bulpezerik, 535. — buer, 461. — buer, burg, 358. — chomarchie, 527 (*n.* 1). — chrafft, 662. — daal, 418. — dal, 418. — dan, den, 359, 60, 465 (*n*), 80 (*n.* 2). — decanye, 465 (*n.*). — de(e)l, 418, 9. — deer, deor, 476. — del(le), 516. — der, dir, dů̊r, deur, 359, 60. — didsch, 235. — diet, 235. — dieten, 230. — dietsch(en), 235. — dille(n), 419. — diozan, diuzen, 230. — disen, dyzen,

231. — diutisc, 235. — dobbe, 232. — doedel, 535. — doerak, 601. — doerebout, 535, 652. — doet, 230. — doeteboet, 535. — dol, 419. — donk, 636. — dȯr, du̇r(re), 296, 9, 420. — dorp, 230 (*n.* 1). — dorperheid, 80. — doson, dost, 230. — dotje, 232. — douzen, 535. — douterhous, 535. — dromel, 299 (*n.* 1). — drost, 81. — duivelsknoppen, 535. — dullen, 535. — duuster, 239. — duutsc(h), duutschen, 235. — dwegel, dweil, 485, 603. — eád, 305. — ede, 536. — edebar, -bere, -fare, 306. — ee, 536. — eegade, 539. — eekenboom, 301 (*n.* 3). — eerbied, 114. — ehelieden, 539. — ei, 536, 7. — eiber, 306. — ek, 293. — ecker, 215 (*n.* 2). — empaleeren, 661. — engien (engine), ensien, 99 (*n.* 2). — eo, 589. — esch, 169. — euver, 306. — evel, 425. — faccio, 541 (*n.* 2). — fante, fendo, 40. — Federvieh, 163. — ferda, 462. — feudum, 589. — flail, flegel, fleile, 604. — fleur de lis, 559. — floet-, flottewerck, 148. — folklore, 663. — fonckdrinker, 237. — fontynier, 99. — freda, 462. — gaai, 37. — gaan, 423. — gairm, 235. — gallus gallinaceus, 44. — gana, 420. — ganser, 422 (*n.*). — gant, 420 (*n.*). — gang(h)en, ganc, 423. — Gegenwart(ig), 366, 7. — gegoemd, 661. — gegouwen, 478 (*n.* 2). — gein, 420. — gender, ghent, 420 (*n.*), 2 (*n.*). — geschieden, 305. — geschild, gescyldan, 477. — geslaepen, 662. — geul, 482 (*n.* 1). — gien, 426. — gichte, 403, 26. — gyrus, 28, 421 (*n.*). — gomen, 661. — gos-roenker, 37. — graas(land), 328 (*n.* 2). — grintig, 16. — Grummet, 599. — gwy, 357. — haegh, hage, 340. — hage-, hegschiiter, 37. — hagel, 604. — hagelschot, 663, 4. — hail, 604. — ham, hamel, 589. — haneboet, 535. — hang(h), hanck, 147. — harn, 293 (*n.*). — hazegerft, 535. — heefdochter, -vrouwe, 485. — he(e)kel, 210 (*n.* 3). — heil, 604. — heilebate, -bart, -bot, -euver, 306. — (her)-inneren, 174. — hermoes, 652. — hern, 293. — heul, 482 (*n.* 1). — hinkelbaan, 102. — hof, 225 (*n.* 3). — hok, 543. — hon, 662. — hont, 337. — bondeweer, 45, 112. — hondshout, 483. — hoofd, houede, 144, 5. — hooghout, 39. — hooi, 215 (*n.* 3). — hooiopper, 175. — hoorndrager, 464. — huismeier, 215. — huiswaarts, 366. — hus(s)en, hutsen, 230. — ie, 589. — (i)g, 421 (*n.*). — ijmad, 599. — indago, 210. — inlage, 145 (*n.* 2). — insingeur, 99. — janhagel, 664. — javonius, 45. — jegen(-worde), 367. — kaerde(n), 621. — cabine, 98. — calanderij, 417, 518. — kalven, kalfslaan, kalverbraken, M (*n.*). — kanhända, kanske, 304. — kannewasscher, 535. — capud, 145. — carta, 541. — cartable, 426. — cartapácio, -pel, 541. — cartázo, carteggio, 639. — karveel, 147. — kastijden, 305. — kattebelletje, 426, 541. — kattestart, 336 (*n.* 2), 535, 652. — keer, 421 (*n.*), 3. — kel(der)weerder, 465. — kel(le)naer, -nare, -nere, 466. — ker, 43. — kermen, 235 (*n.* 1). — keulbrun, 210, 2 (*n.* 2). — ky, 664. — kimmen, 655 (*n.*). — kine, 484. — clammen, 662. — klap, 114, 238, 9. — klapgarf, 237. — klaphout, 114. — klapper, klepper, 103. — klep(-grond), 302. — kleppen, C. — kleuen, kleueren, 664. — klokkenkleuver, 485, 664. — klopgarf, 237, 8. — kluen, 403. — knoest, 652. — koen(en), 484, 664. — koert, 662. — cohiba, 166, 8. — coir, 332. — kolf, 652. — komme, 352. — korsten, 48. — kos(t), 662 (*n.* 1). — kote, kotsate, 337 (*n.* 2). — kou, 664. — cour, 96 (*n.* 1). — cow, 664. — kraaier, A. — kratsen, kretsen, 424. — crijtsen, 424. — kuytsieck, 178. — kumbell, 72. — kuste, 662. — kwadernaart, 652. — kwek(k)e, kwik, 654 (*n.* 3). — le(de), 536, 7. — legende, 112. — leye, 467, 537. — lepelaar, 305. — leudi, 589. — leuren, 542. — leuteren, 424. — li, 559, 60. — lichte(n), 305. — lijn, 37, 404. — lijtsen, 424. — linot(te), 37. — linten, 537. — lis, 424. — lischdodde, 652. — lytse, 424. — lob, 35. — lods (et ventes), 510. — lorden, lordsen, -ster, lortzen, 541. — lore, 412 (*n.* 2). — lorshandel, -sen, 541. — loteren, 424. — lub, 35. — lus, 424. — maeckelaer, 403. —

maal, 589. — maarschalk, 84, 365. — maer(tje), 216. — maerwater, 598. — made, 148, 214, 598. — maf, 48 (*n.* 2). — magg(h)er, 214, 365. — magium, 214. — machlichte, -schien, 115, 304, 5. — machode, 305. — may-be, 304, 5. — Mayer, 216. — majo(o)r, majeurie, 215. — malda, malk, 362, 3 — mallejan, 112. — mangelen, 518. — manger, 214, 365. — mannen, 366. — mansman, 2. — mare, 598. — mark, 169 — martelaar, martelen, 114. — mede, meie, 148, 214. — meetloon, 84. — Mei, 305 — meider, 215. — mey(g)er, 213, 4. — meyerhof, 215. — meisman, 484. — melksieck, 178. — mengen, menger, 214. — mercredi, 464. — merrelaar, 37. — merretje, 93, 216. — merseman, 484 — mestopper, 175. — meuje, 404. — middelaer, 403. — mijsschien, 662. — micke, 214. — minerval, -vare, 637. — minger, 214. — misbruycken, 46. — mischief, 48 (*n.* 1). — mysel, 46. — misglibberen, 46. — misgrieflijck zijn, 46. — mishaeft, 46. — (haer) mishandelen, 47. — mishanden, 47. — miskief, 48. — mismoedigmaaking, 46. — misnamen, -noemen, 47. — misrucken, 47. — missen, 47. — misschepsel, 47. — misschief(t), 47, 8. — misschien, 114, 304, 5. — mistrief, misttieft, 47. — miswandelen, 48. — modde, 176. — moes, 636. — moffelaar, 48. — mofmaf, 48. — mogen, 305. — moije, 314 (*n.* 1). — mockachtich, 48. — mokken, mok-roepen, 48 — molen(-gijs), 48, 9. — mollich, 49 — mommecansen, 49. — mommelaar, 49. — mommelerij, 49. — mommen, 49. — mommeren, 49. — mommich, 49. — mommije, 50. — monden, 50. — mondspeeler, 50. — monger, 214. — monckelgoet, 50. — moncken monker, 50. — monster(verbond, enz enz.), 173, 4. — moordelinghe, 109. — moor-geel, 109. — mooze, 109. — moppen, 109. — mormeijeren, 109. — mors, 485. — morsslangigh, 109. — morstelen, 109. — morsvod, 110. — morteren, morteringhe, 110. — mortorie, 110. — mose, 636. — mozegat (-goot), moziergat, 110. — moteren, 110. — mouteren, 110. — mueykin, muddeken, mudseken, 110, 1. — muedelen, 111. — ter muik, 111. — muy(c)ken, 111. — munnik, 662. — munster, 111. — muntenen, 111. — murmureren, 111. — musel, 111. — mutselement, 111, 2. — naectelijck, 177. — naelden, 177. — naem(-stremig), 177, 366. — naerganck, 177. — naderen, 174. — naderheydt, -schap, 177. — nadoght, 177. — nachtmerrie, 339. — nachtschamel, 177, 8. — nachtvente, 542 — najachten, 178. — naquicken, 178, 366. — napelen, napen, 178. — naslurven, 178. — nastelen, 661. — natuerlicke, 178. — nauluysterich, 178. — navolgigh, 178 — neb, nebbelink, nebbelnebben, 179. — nederscrinkelen, 179. — ne(d)erslechten, 179, 80. — nederslibberen, 179. — nederswabbelen, 179. — nedertumen, 179. — neerdadich, 179. — neêrmatzen, 179, 80. — neerrijsen, 180. — neerstacht, 180 — neertijgen, 661. — neppen, 180. — nergherincks, 180. — nes, 180. — neschachtig, 180. — nescaert, 180. — neskebollen, 240. — nesteling, 240. — neuckel, 240. — neuswijselijck, 240. — neuswijsicheyt, 241. — neutien, 241. — nieten, nietheyt, nietigen, 241. — nijd, 241. — nikkerij, nikkerlijk, 241. — nicotine, 167. — ninnen, 242. — nypen, 242. — nyver, 242. — nol, 242. — nootdrucken, 242. — nope, 243. — notelaer, 243, 484. — notelen, 243. — nuffelen, 243. — nuchtich, 243. — nutbaerheyt, 243. — nutsaem, 243. — obifius, 210. — odde, 422. — ode, 305 — odebare, -bere, -bore, -vare, 305, 6. — oe(d)ber, -ver, 306. — oebmd, 599. — ofri âd, 305. — ommegang, 312 (*n.* 1). — ommerommen (-merellen), C (*n.* 1). — ongel, 165. — onnut, 112, 662. — ontée, 483. — ood, 305. — ooievaar, 305, 6. — open, 339. — opkamer, 662. — operman, 174—6. — operòn, 176. — opper(d), 175. — opper(en, -man), 113, 4, 74—6. — opperbest, opperste, 174. — op(p)erknecht, 175. — opwerpen, 174 — opwaarts, 366. — ôt, 305. — ottebar, otterweer, 306. — ou(de)vare, -vader, ovare,

overe, 306. — ourlast, 662. — overdait, 662. — overrijt [1]), 143. — overschrikkelen, 102. — paardestaart, 652. — paynt, 71. — pan(n), 169. — papekul, 652. — pegel, peil, 485, 604. — pempklok, 293. — perron, 281. — petardier, peterdier, 99 (*n*. 1), 100. — petun, 167. — peut-être, 304, 5. — piéton, pion, 40. — pijpenstellen, 45. — pictancia, 239 (*n*. 1). — pi(e)tancie, -che, 70, 82, 3, 239. — pitissare, 82, 239. — pitlacium, 239. — pluim, 51. — pluimgedierte, 163. — poehaai, 427, 541, 2. — poel, 652. — poel, pol, 103, 4. — poijermolen [2]), 453. — polle, 104 (*n*. 1). — pols, 535. — pommel, 535. — prat, pratten, 589. — preuts, 589. — quec, queken, 655 (*n*.). — quic(k)-born, 654. — quicken (metten oghen), 366. — quicks, quix, 655. — raaroof, 466. — raboerd, 535. — rain, 604. — rack, 577 (*n*.). — raket, 176. — ree(-tuin, -werk), 146. — reeden, reejen, 427. — reen, 146. — reeuw, 466. — regen, 604. — rei, reye, 146. — reilen, 484, 602, 3, 63. — rein, 604. — rek, reken, 144, 577 (*n*.). — re(e)mpte, 143. — remme, 143. — ridse, rits(e), 144. — rijden, rijen, 484, 663. — roden, 657. — rotbaren, 404. — rui, 146 — ruiterzalf, 239. — zade, 427. — sail, 604. — sapan, 171. — sas, 41. — sazjan, 82. — zate, 427. — se(e), ze(e), 296. — seef, zege, seve, zeve, 295. — zeevang, -vont, 296. — segel, seil, zeil, 604. — segen, zegen, seine, 604. — zenuwbladen, 239. — sergeant, 664. — schaapschot [3]), 301 (*n*. 2). — schaeriant, 664. — sche(d)en, schee(de), 481. — scheene, scheme, 481. — schenk(elwijn), 461. — scheuteventen, 542. — schie, 481. — schieden, 305. — schie(r), -lijk, 576. — schiintje, schijntje, 35. — schild, 477 (*n*. 2). — schoe, 481. — schoer, 403. — schoorsteen, 589. — schoorvoetend, 589. — schoore, schorre, 144, 298, 453. — schorreboer, 84. — schout, 478 (*n*. 2). — schouwen, 478 (*n*. 2). — schrikkelen, 102. — schulte, schultheyss, 479 (*n*.). — sydelkamer, 662. — sig, 539. — zijp(e, en, elen), 189, 295 (*n*. 2). — skaega, skage, 480. — scartabello, 541 (*n*. 2). — sceld, 477. — scien, 305. — scyld, scyldan, 477. — scoe, 481. — sco(o)re, 144, 298. — scote, 30 (*n*.). — scu(e)r(e), 144, 298, 403. — slag, 542. — slaper, 427. — slingerij, 518. — slommerom, C (*n*. 1). — smet, 483. — sneeling, 535. — snet-, snetlage, 674. — socs, 662. — spang(e), spannen, 170, 1 (*n*. 1). — spaniel, 171 (*n*. 1). — spaniern, -jieren, 171. — spannum, 169. — spenden, 665. — spieden, 305. — spycker, 663. — spinden, spindbrood, 664, 5. — sporta, 210. — spui, 41. — spurius, 45. — sta(d)t, 336, 40. — stadigen, 403. — stankharing, 178. — stapel, 485. — starre, sterre, stert, 336. — Sterz(el), 337. — stikbeduusd, 484, 5. — stombeduust (erd), 239, 484. — stoppen, 539. — st(o)uw, 148. — strang(e), 147. — streng(h), 147. — strung, 147 (*n*. 1). — surckeldag, 641. — zwengelen, 518. — zwezerik, 535. — zwischen, Zwischgold, Zwist, 234 (*n*. 2). — tabac(c)o, 166, 7, 8. — tabakskooper, 50. — tayscherye, 181. — Tanne, 360. — tegenwoordig, 366, 7. — terp, 230 (*n*. 1). — terwant, 519. — teutonique, 234 (*n*. 2), 5. — thiudiskô, 234 (*n*. 2). — tobacco, 166. — tor, 476. — trawant, 519. — treil(en), 484, 603. — tremel(le), tremelline, 112, 240, 99 (*n*. 1). — triboel, triboulet, 112, 239, 40. — tribou(il)ler, 240. — trouwant, 519. — truh, 82. — truwant, 519. — tsapan, 171. — tuenen, 215 (*n*. 2). — tuyn, 267. — tuischen, tuyscherye, 181. — thûrebout, 652. — (to) turn, 566. — tusschen, tvai, twist, 234 (*n*. 2). — twee, 302. — twill, 300 (*n*. 1). — ude, 422. — ûffen, ûffôn, ûffinôn, 176. — uiter(en), 113, 74. — uitscharen, 664. — uitschot, 664. — uiver, 306. — unjer, 652. — up(-pen, -per), 176. — valghe, 362. — varen, 306. — varkensschot [4]), 301 (*n*. 2). — vase, 636. — veder, vedervee, 51,

[1]) oeverhelling? [2]) buskruitmolen. [3]) niet, schaaps-kot. [4]) niet, varkens-kot.

163. — veyn, vent(e), venden, 40, 542. — venda, 542. — ventjager, 542. — verbarmen, 662. — verboeft, 240. — vermeieren, 215. — veropperen, 175. — (ver)overen, 174. — vertere, 366. — vervooren, 310 (*n.*). — vier, 301. — vieren, 463. — vyerwende, 300 (*n.* 2). — vijver, 207, 381. — villicus, 213—5. — viman, 209. — vinnen, 40. — vischwijer, 207. — vivaio, 210, 1. — vivâr, 210 (*n.* 1). — vivarium, 207, 381. — vy(v)er, 300. — vivéra (-ro), 210 (*n.* 1). — vlegel, 604. — vlieden, 305. — vlieten, vloeien, vlot(t)e(n), 148. — voermondt (= voogd), 328. — voirworde, 663. — vracht(tuin), 146. — vrede, 104 (*n.* 1), 462 (*n.*). — vreden, 462. — vrouwenchrafft, 662. — waarsack, 661. — waarts, 366, 7. — waetsack, 661. — wade, 655. — wald, 381. — wanderen, 662. — wan(nen), wanheid, 539. — wanharing, 178. — wazardiozo, 230. — wase, 363, 655. — waterknods, 585. — wauwer, waver, 381. — wederkleed, 403. — wey(d)man, -spil, 209 (*n.* 2). — weijer, weiher, -ver, 381. — werden, 366. — werck, wirck, 463. — wetscher, 661. — wy, 357. — wiel, wiele gemeente, 147. — wier, wyer, wyher, wijer, 207, 9, 10. — wier(d), 300. — wiese, 599. — wijch, wiig, wychgaere, wijggier, 213. — wijden, 305. — wijnkooper, 50. — wisse, 484. — wyssen, 662. — wohey, 541. — worden, 366. — wouwer, 381. — wuwer, 210.

Workum, schout, 262.
Woudenberg, pred., 401.
————, tiend, 543.
Woudsend, baljuwschap, 264.
Wouterswoude, pred., 5.
Wratten, D.
Wulven, heerl., 251 (*n.* 4).
Wulven (Oud-), heerl., 441.
Wurtemberg, »Anfänge des Christentums", 28.
————, »Geschichte", E.
————, prins Wilhelm, 200.
Xanten, 635.

LIJST van vragen uit deel XXXIX, nog niet, of nietvoldoende, beantwoord.

Aa (v. der), *zie* v. der Haer.
Aardenburg, wapen van stad en ambt, — bijvoegselen, 375.
Aarlanderveen, *zie* Harago.
Adellijke Waalsche predikanten, 395, 6.
Aken (v.), aanvulling, woonplaats, 668.
Ak(s)erendam (Huis), geschiedk. bijzonderhh., 500.
Aranja vieren, 87, 8, 274.
Arie, ligging, 394.
Arnhem (v.), Margareta, Wijnand, en Gerrit (geh. m. eene v. Loo), geneal. bijzonderheden, 192.
Baerle (v.), geneal. gegevens, 612 (vgl. *Nav.* XL, 544),
Baarn, grafzerk, wapen, 556.
Bachu of Backu, genealog. bijzonderheden, 60 (vgl. *Nav.* XL, 405, 516).
Bake, *zie* Vos.
Bas (Maria de), moeder, 435.
Baskies (Jor Jan), ware familienaam, 436.
Bent, wapen, 380.
Benthem (Anthonia Gosina v.), grootouders, 64.
Berkhout, wapen, 307 (vgl. *Nav.* XXXVIII, 591).
Beverly, wapen, 500.
Bierazijn, **-zin**, ligging, 147.
Binema, wapen, 500.
Bismarck (Gaspar Johs), muziekdrukker, herkomst, 102.
Boeije (Michiel), geboortebewijs, 15.

Bolck (Georg v. den), levensbijzonderhh., 458.
Boomer (Pieter Simon), vader, 310.
Borret (Johanna), geneal. bijzonderheden, 60.
Bouman Boddens (Jan), moeder, 436.
Brand (J. K.) en Johan Coenraad Brandt, geboortedatum, huwelijk, gade, beider ouders, voorouders, wapen, dochter, 244.
Brand v. Someren, samenstelling, 60.
Brinkman (N. C.), levensbijzonderheden, 159, 60, 345.
Brisemontagne, reus, 331.
Broersma (Anna), ouders en geboorte- enz. data, 192.
Bunge (Karel Ernst August von), geboorteplaats, eerste huwelijk, enz., 61.
Ceelie, *zie* Selie, 316.
Châtillon (Jan v.), levenseinde, 568.
Delff (Jacob), bijzonderheden, 315.
—— (Rochus), gade, kinderen, 315.
Dijkhuizen v. der Gronde (Otto), geslachtsleden, 61.
Doesburgh (v.), afwisselend wapen, verwantschap met Koumans, 256.
Dominospel, oorsprong, 36.
Donge (De), vroeger, of later, dan Dongen ontstaan, 40, 1.
Donckers (Melchior), ouders, 492.
Dudley (Sir Robert) en de koning van Engeland, 395.
Dufour, wapen, 60.
Eeck (Margta), geboorte- en sterfdatum, item -plaats, en huwlijks-plaats, alsmede ouders, 427.
Eeckhout, wapen, 500.
Engeland, *zie* Dudley.
E n g e l a n d, E n g e l s c h e s t a d, naamsreden, 568 (vgl. *Nav.* XXXVIII, 140, 565, 6).
Esch (von), invullingen, wapen, 440.
Everaert (Graaf) van Aardenburg, 85, 6.
Farber (Ma Catha), geboortedatum, 62.
Filips II (Geograaf van), geschrift, kaarten, 103.
Fock (Franciscus) en Rinske Stellingwerff, plaats der echtverbintenis, 61.
Forgtenius en Vrechtenius Wiërus, 532, 3.
Frykenius (Simon Hk), geboorte-dag en plaats, ouders, wapen, 380.
Geervliet, Beschrijving van wapenborden, 612.
Geesteranus, geneal. gegevens vóór den aanvang der 19de eeuw, 315.
———— (Wm Pieter Jacob Maas), geboorte- en sterfdatum, 364.
Geistman (Wm Hk) en Elisabeth Haack, ouders, geboorteplaats, wapens, kinderen, 61.
Gemocht, 50.
Gezelschapsspel, beteekenis, 37, 8.
Gijsberti *en* Gijsberti Hodenpijl, 556.
Gijsels, *zie* de Lier.
Godsklop, 51.
Grasveld (v.), wapen, 380.
Gravenhage ('s-), plundering, 515.
————————, *zie* Corps des Nobles.
Groen v. Prinsterer, wijze van samenkoppeling, 515.
Haack, *zie* Geistman.
Haer (v. der), genealogie, echtgenooten van Willem en Frederik, 500.
Hagelschot, etymologie, 182 (vgl. *Nav.* XL, 663).
Hagenauer of Hogenauer, 568 (vgl. *Nav.* XL, 52).
Hahn (Jan Adam), geboorteplaats, ouders, wapen, 244.
H a l d e r, dubbelnaam van Herlaar, 113.
H a r(- a g o) en H a r l e v e e n, 169.
Hattem (v.), afstamlingen, 603 (vgl. voor verschillende wapens, *Nav.* XXVI, 63, 411; 'IX, 629 Omslag).
Havelaar, *zie* Twiss.
Heemstede (v.) of v. Haemstede. Maria, gemalin van Jan v. Châtillon, 500 (vgl. bl. 267).
Hemerisus, mansnaam, 492.
Hilarius (Geertruida), wapen, geneal. bijzonderhh., 61.
Hilversum, oorspronkelijke naam, 242.
Hoeflake, wapen en genealogie, 61.

Hofkens, uitgestorven, familiepapieren, 62.
Holland, wapen, 500 (vgl. echter het wapen van bl. 186).
Holwerd, naamsreden, 113.
Hoogwoud, naamsvormen, 114.
Huygens (Const.), aanhaling uit de »Zeestraet", 414, 5.
Humanns, invullingen, wapen, 440.
Ierland, naamsreden, 590, 1.
Jager (Johanna), vader, — afkomst, voornaam, wapen, woonplaats, enz., 307.
anhagel, etymologie, 182.
Jansenisten, sectenaam verboden, 270.
Janson, wapen, 315.
Jonckheere (Jacoba Ma de), geboorteplaats, namen harer negen kinderen, 436.
Kaecks, wapen, 370.
Castries, *zie* St. Alusia.
Kerman, laatste mansoir, 511.
Klaffeciin, kaffestoor, 242.
K l a p (Plaatsnamen saamgesteld met), 107, noot 6.
K l e p p e r h e i d e (D e), naamsreden, 362 (vgl. *Nav.* XL, 103, 302).
Klooten, als huisraad, 103.
Congo, beschrijving der zilveren munten, 29 (vgl. bl. 573, 4).
C o r d o y i n, oude naam van Koevorden, 14.
Corps des Nobles te 's-Gravenhage, beteekenis, 270.
Corsol (Etienne), 396.
Kouderwoude, **Colderwolde**, naamsreden, 50, 231.
Koumans, *zie* v. Doesburgh.
Krachtens, luidens, tijdens, — recht van bestaan dezer woorden, 303.
Cregel, of Krekel, wapen, genealogie, 62.
Krickenbeck (v.) en v. Krickenbecke, genealogisch onderscheiden, 51.
Laenen, ligging, 191.
Leyden (v.), *zie* Wlson de St. Maurice.
Lier (De), eigendom van Aert Gijsels, 14.
Lissabon, naamsreden, 418.
Loo (v.), *zie* v. Arnhem.
Loogen, Judith Elisabeth en Christiaan Antony, verwantschap, wapen, afstammingen, 62.
Luidens, *zie* Krachtens.
Maas, *zie* Geesteranus.
Maastricht (Van) komen, in het whistspel, 229.
Macedonië, koning, kwinkslag, 85.
Mallejan, etymologie, 602 (vgl. *Nav.* XL, 112).
Malsen (v.) en Helena v. der Vliet, vooren nazaten, 62.
Marat (Jean Paul), verblijf en werkzaamheid in Nederland, 164, 5.
——— » , uitgever zijner geschriften te Amsterdam, 291.
M a r i ë n a k k e r (Klooster), te Rossem. In Gelderland? 84.
Matroel, woord-beteekenis, 544.
Maurik (v.), genealogie, 62.
Meemeling, zegel, 124 (vgl. *Nav.* XL, 549).
Messing Wolter (?), inlichtingen, 270.
Middelburg (Vlaanderen), naamsreden, 84.
Mijffelingh, beteekenis, 657.
Minka (De moderne), 85.
Moerlanden (Vlaamsche), exploitatie, uitkomsten, 513.
Monster, poort-opschrift, 150.
Munt (penny) van koning Willem III, — 29.
Munten, met ingestempelde lelie, 29.
M u s s e n b e r g (D e), legende, 350.
Napoleon (Gouden) a° 1807, met »République Française" op de keerzijde, 99.
Nettelhorst (v.), schrijver over de Pruissen, 568.
Nielen, inlichtingen, 316 (vgl. *Nav.* XXXV, 518).
Oorden (Anna Christina v.), ouders, geneal. bijzonderh., 60.
Orkenius (Dirck), zwaardveger, — levenstijd, 650.
Orten (v.), adeldom, 554.
Pamflet, omschrijving, onderscheid met vlugschrift en schotschrift, 34.

Panser, genealogie, 56.
Penningen, bundelbijl met hoed en ankers, 29.
Pet, etymologie, 182.
Pijnacker Hordijk, wapen, 380.
Picart (Bernard), woning, 628, 9.
Poll (Catha Geertruid Cornelisdr v. de), moeder, 124.
Poortugaal, naamsreden, 50.
Praat, **Praet**, naamsbeteekenis, 482.
Prijn Chapuis (v.), wapen, familiebijzonderhh., 611.
Principiis obsta, enz., auteur, 34.
Pruissen, *zie* v. Nettelhorst.
Regemorter (v.), naamsreden, 15. 234.
Royaards, wapen, 495 (vgl. *Nav.* XL, 438, 672).
Romp, Romph, Rump, Rumpf, genealog. identiteit, 495.
Roorda (Popcke Ruurds), geneal. bijzonderhh., 192.
Ruts, *zie* de Vicq.
Sanderson, kleuren der wapenfiguren, 313.
Santen (v.), Margareta, of Maria, 668.
Zeeuwsche wapens, 379.
Selie, inlichtingen, 316.
Semeyns, geneal. bijzonderheden, 316 (vgl. *Nav.* XL, 559).
Sergeant, etymologie, 48.
Zevenhuizen, geschilderde kerkramen, 292.
Schas (Mr. Johan) en Cornelia de Vries, afstamlingen, 62.
Scheveningen, etymologieën, 107.
Schiedammer (Een), in het whistspel, 229.
Schorer (Anna Maria), moeder, 435.
Schultens (Johan Hendk), ouders, familiebetrekking tot Albert, 440.
Ziekzedeus, etymologie, 48.
Simon (Jacob), geboortedatum, voorzaten, 62.
Simon (de St.), volledige wapenbeschrijving, 63.
Synode, geslacht, 84 (*n.*), 5 (*n.*).
St. Alusia, dubbelnaam van Castries, 485 (*n.* 3).
Sissa (Zweren bij), 38.
Spinette-steken, 229.
Spurius, woordafleiding, 28, 9 (vgl. *Nav.* XL, 45).
Stakenbrock (Thomas), gade, 125.
S t a k e n b u r g, verschillende huizingen, 568.
Steelandt (v.), afkomst, onderscheiden van v. Steenlandt, 63 *a*).
Steenhuys (Ludolf v.), kwartieren, ouders en grootouders, 125.
Stellingwerff, *zie* Fock.
Straelen (v.), geneal. inlichtingen, 126.
S t r e a t, S t r e e t, beteekenis in Engelsche plaatsnamen, 114.
Streenharst, etymologie, 38.
Steegh (Hadewich v. der), wapen, 63. *Zie* Udents.
Zuylen (v.), *zie* v. der Haer.
Terwischge (v.), wapen, 315.
T e u t, naamsreden, 394 *b*).
Tielen (Hendrik), ouders, 373.
Tijdens, *zie* Krachtens.
Tissot v. Patot (P. L.), huwlijks-plaats, 556.
Tomba (Casimir), schilder, — herkomst, 228.
Toppa, beteekenis, 51.
Turcq (Johan), geboorte- en huwlijksjaar en -plaats, 252.
Twiss, voornaam van den tweeden echtgenoot van Catha Ma Everdina Havelaar, 310 (vgl. *Nav.* XL, 611).
Udents (Anthony Joostensz) en Hadewich v. der Steegh, voorouders, 63.
Wlson de St. Maurice (Jacques), ouders, voornaam en ouders zijner gade, 315 (vgl. *Nav.* XL, 127).

---

a) Vgl. bl. 124, 5, noot, waar een adell. v. Steelant als v. Steenlant voorkomt.

b) Die mijn in het land van Aken kan aan een Meijerijsch in den vreemde reizend koopman (vgl. *Nav.* ibid. bl. 269), die fortuin maakte, hare benaming danken.

12

Utrecht, Unie, Notulen, 165.
———, Vrede a° 1713, penning bij v. Loon, 20, noot 1.
Vaen, woord-beteekenis, 570.
Vapoer, inlichtingen, 316.
Velde (Johs v. de), familieregister, 611.
Velckener, overeenkomstig met Valckenaer, of met Valckenier, 128.
Verbroe(c)k (Henrik), genealogie, gade, 63.
Verheul, ook Verhuell, ouders van Wendelmoed, 63.
Vercuiner (Vercwiner), wapen, 315.
Vicq (de) -Ruts, alliantie, 496.
Vliet (v. der), *zie* v. Malsen.
Volapük, Blad-verschijning, 226.
Vonck v. Lienden (Dirk), ouders, 63.
Geertruida, zuster van Joha, ouders, 63, 500.
Vos (Johs) en Ida Wilh. Bake, kind (met behuwdkind) en zonen, 436.
———, *zie* de Jonckheere.
Vos Uytterlimmige, wapen, stamnaam, 437.
Vos (de). Ouders van Pieter en Gerrit; Reynier één met Reynier Jacobszoon, 64.
Vosch (Gerard, Gerard Gerardszn), Balthazar, Mr. Hendrik), echtgenooten, 434, 5.
Vries (de), *zie* Schas.
Warmelo (Barbara v.), ouders, 124.
Wely (Cornelis v.), beleening a° 1636, — 17.
Wischga(ter), wapen, 315.
Wiërus, *zie* Forgtenius.

E R R A T A, enz.

Dl. XXVI.

Bl. 264, r. 13 v. o. *staat* krooningsfeest; *lees* zilveren-kroningsfeest.
» 585, » 1 » » » 1738; » 1758 (vgl. *Nav.* XXXVI, 91).

Dl. XXXII.

Bl. 249, r. 14 v. o. *staat* Giethoven; *lees* Giethoorn.

Dl. XXXIII.

Bl. 63, r. 17 v. b. *staat* kan zilver; *lees* van zilver.
» », » 18 » » » vroon; » kroon.
» 156, » » » o. » bl. 170; » 1 bl. 185–6.
» », » 14 » » » ereptis; » captis.
» », » 12 » » » refecto; » refecta.

Dl. XXXIV.

Bl. 61, r. 14 en 13 v. o *staat* Joha Augusta Tengnagell; *lees* Joffrouw Agnes Tijnaegel (v. Tengnagell).

Dl. XXXVII.

Bl. 204, r. 9 v. b. *staat* Voyère; *lees* Royère.

Dl. XXXIX.

Bl. 64, r. 3 v. o. *staat* kam of kroon; *lees* zilveren vuurslag.
» 425, » 16 en 17 v. b. moeten vervallen, als onbestaanbaar met het karakter van dit Maandwerk, dat steeds buiten den partijstrijd stond.
» 511, r. 1 v. o. *staat* d'Auvers; *lees* d'Anvers.
» 568, » 3 » b. » Engeland (*Nav.* XXXVIII, 565, 6).
» 660, » 13 » » » duts [5]; » duts [6].

Bl. 662, r. 11 v. b. *staat* doezerig [13] ; *lees* doezerig [8]).

Bladwijzer, bl. III[a] bij Amsterdam *inlasschen* zwaardveger, 650.

» , » XII[b] » Everbode, *zie* Averbode.

Dl. XL.

Bl. 12, r. 13 v. o. *staat* Driel; *lees* Driel (Bommelerwaard).

» 27. De ontbrekende versregel luidt:

De Waarheit eerde in voor en tegenspoedt.

» 65, r. 8 v. b. *staat* keurenden; *lees* reurenden.

» 70, » 15 » » *in te lasschen* dominus Sancti Johan.

» 71, » 15 » o. *staat* na den hoff; *lees* in den hoff.

» 74, » 3 » » » boekhankelaar; » boekhandelaar.

» 75, » 1 » » *lees* als A. L. Melmer, wed[e] G. J. A. de Tourton Bruyns.

» 75, » 8 » » *staat* snus; *lees* suus.

» 76, » 1 » » » eifanus; » Stefanus.

» 84, » 3 » » » Hamand; » Flamand.

» 90, » 10 » b. » Vondel.; » Vondel,

» 100, » 13 » » » v. Namen; » van Namen.

» » , » 4 » o. » buyterlanden; » buytenlanden.

» 102, » 10 » b. » Wouter N.; » Wouter V.

» 118, » 6 » » » 1871; » 1817.

» 121, » 15 » o. » gen, » gén.

» » , » 4 » » » keysers » Keysers

» 122, » 11 » b. » mȳ » mij̄.

» 122, » 4 » o. » vad » vad.

» 123, » 4, 6, 10 v. b. *staat* mȳ, *lees* mij̄.

» 130, » 13 v. b. *staat* commenda te cogita; *lees* commenda te. Cogita.

» 137, » 11 » o. » 1463; *lees* 1473.

» 138, » 8 » o. » v. Hompesch zu Homoet; *lees* zu (v.) Homoet.

» 139, » 17 » o. » zn; *lees* zu.

» 140, » 2 en 1 v. o. *staat* Waize, Wais; *lees* Wavre of Wavere (drie uren van Leuven en vier van Brussel verwijderd; vgl. Tegenw. Staat der Oostenr., Fransche en Pruisische Nederl., bl. 236).

» 147, r. 17 v. o. *staat* in, 1328; *lees* in 1328.

» » , » 16 » o. *valle* het a° *weg.*

» 156, » 13 » b. *staat* munteresse; » munstersche.

» 175, » 10 » b. » vooruit helpen; » vooruithelpen.

» 175, » 15 » b. » sommigen; » sommige.

» 176, » 7 » b. » hooistappel; » hooistapel.

» 189, » 10 » o. » Meemeling [5]); » Meemeling [6]).

» 190, » 11 » o. *te lezen* ged. ald. den 12 d. a. v., †, enz.

» 191, » 7 » b. » » tr. 13 Mei 1792 in de Nieuwe-kerk (pred. prof. Haack) te Amsterdam.

» 193, » 3 » o. *staat* Yselstein; *lees* Buren.

» 196, » 13 » o. » Von Spaen; » Van Spaen.

» 198, » 16 » o. » Oranje-Nassau; » Oranje en Nassau.

» 198, » 8 » o. » Brussel; » Berlijn.

Bl. 201, r. 3 v. b. *staat* Biebrich; *lees* Biberich.
» 214, » 1 » b. » »Idiotismen"; » »Grieksche Idiotismen".
» 222, » 1 » b. » predt; » predt te.
» 222, » 12 » b. » predt; » predt te.
» 246, » 1 » o. » Theodora; » Theodora. RED.
» 247, » 8 » o. » nakroost; » kroost.
» 252, » 14 » o. » n° 1572; » a° 1572;
» 253, » 8 » b. » Hinningen; » Hoeningen.
» 255, » 12 » b. » Rusgers; » Busgers.
» 261, » 3 » b. » Winsemins; » Winsemius.
» 265, » 7 » o. » Tellenze; » Pellenze.
» 273, » 12 » o. *lees* dat ze ter begeving staan van onzen Koning?
» 278, » 6 » b. *staat* taat; *lees* staat.
» 281, » 17 » o. » Desjungam; » Disjungam.
» 311, » 3 » o. » Zeerijp; » Zeerijp).
» 312, » 22 » o. » 350); » 350,
» 313, » 13 » o. » u; » en.
» 313, » 19 » o. » Ex cerpten; » Excerpten.
» 320, » 8 » o. » Arlebeck en Riksel; *lees* Aarle, Beek en Rikstel.
» 328, » 17 » o. » enkele; *lees* enckede (zie voor dit woord: Brem Nieders. Wörterb. i. v. Enckede).
» 349, » 9 » b. » Door Rabenhaupt; *lees* Voor Rabenhaupt.
» 370, » 18 » b. » Pompone; » Pomponne.
» 377, » 14 » o. » Clerk, Sterk; » Clerk Sterk.
» 388, » 5 » b. » fue; » fut.
» 393, » 3 » o. » te Oostd; » in Oostd.
» 401, » 9 » b. » Bathum; » Bathmen (in Overijsel).
» 404, » 20 » b. » stichtingen; » stichtingen (sedert 16 Sept. 1872; zie Advert. van »Gelder's Oosten" [1]), 2de Jaarg, n° 124 (Woensdag 11 Sept. van dat jaar).
» 407, » 10 » o. » mnnten; » munten.
» 414, » 13 » b. » geschaift; » geschrift.
» 414, » 15, 14, 13 v. o. *lees* en volg. te Delft bij R. Boitet, — 1765 te Leiden bij v. den Deyster, 1791—92, 4 te 's-Gravenhage bij Thierrij en Mensing.
» 429, » 13 v. o. *staat* r.; *lees* Fr.
» 451, » 8 » o. » [3]); » [2]).
» 455, » 9 » o. » qen; » que.
» 464, » 12 » b. » ag-issemens; » a-gissemens.
» 465, » 3 » o. » *Nav.* XXVIII; » *Nav.* XXVIII, 519.
» 465, » 14 » o. » Een Kelleneer; » J. A. Kelleneer.
» 472, » 4 » b. » Rpskam; » Roskam.
» 472, » 6 » o. » vreuwenhuis; » vrouwenhuis.

---

[1]) Dit nieuwsblad, dat bij G. A. Cedee te Doetinchem tweemaal in de week verscheen, beleefde slechts drie jaargangen.

Bl. 477, r. 10 v. b. *staat* Pruissen [2]); *lees* Pruissen [1]).
» 480, » 4 » » » bekuiden; » beduiden.
» 483, » 12 » » » (H)ont; » (H)o(nt).
» 495, » 6 » o. » C. I.; » C. J. (Raadgeep).
» » , » 7 » » » Louzana; » Lourana.
» 528, » 19 » » » Nicolaat; » Nicolaas.
» 531, » 4 » b. » in April '90; » 6 April '90 te Berlijn, als oud-referendaris).
» 553, » 19 » » » Ruckert; » Rückert.
» » , » 20 » » » de Ref; » der Ref.
» 554, » 11 » o. » ibre; » ihre.
» » , » 16 » » » Inn; » Inn-
» 555, » 11 » » » 5; » S.
» 556, » 10 » b. » den; » der.
» 558, » 9 » o. » charles; » Charles.
» » , » 12 » » » p-uîné; » puîné.
» 577, » 1 » » » reck (gebied), » reck (gebied). Vgl. ook *Nav.* XL, 144.
» 589, » » » » » Voort; » Voorts.
» 598, » 7 » b. » Mattiaci; » Mattiaci (vgl. *Nav.* XXXIX, 572).
» 616, » 10 » » » v. Hollandt?); » v. Hollandt).
» 635, » 5 » » » dee; » den.
» 648, » 13 » » » goud en blauw; » zilver en blauw.
» » , » 9 » o. » Glembervie; » Glenbervie.
» 654, » 16 » » » welker rechtvaardiging; *lees* wiens rechtvaardiging.
» 660, » 15 » b. » vissera; *lees* viscera.
» 669, » 14 en 15 v. b. *staat* Calpette; *lees* Calpentyn, -tine.
Bijlage, bl. B, r. 15 v. b. *staat* § 64; *lees* S. 64.
» » E, » 18 » b. » Teutsche; » Deutsche.
» » G, » 8 » o. » Spitze.; » Spitze,
» » S, » 15 » o. » te Parijs; » bij Parijs.
Bladw., » v[a] *bij* Balsiglia *te voegen*, *zie* bij Waldenzen, de noot.
» » x *inlasschen* Deken, *zie* Wolf.
» » XII *lees* Dorenwerd, heerl., 136, 8; *zie* Bladw. bl. LXI, noot *a*.
» » XIV (bij Engeland), *staat* Maria, 446 (huwelijk), 552, 4, enz.; *lees* Maria, 87 (*Pn*), 342 (*Pn*), 446 (huwelijk), 552, 4.
» » XV *lees* Lodewijk XIV, 90, 119 enz. enz.
» » XIX » v. Bylandt, 136, 333, 428, 42; Bladw. bl. LXI, noot *a*.
» » XXI r. 2. v. b. *staat* 246°; *lees* 246*.
» » XXI *inlasschen* v. den Bussche, U (*Gen*).
» » XXIII » Dumesnil, 153.
» » XXXI » Lampsins, *zie* bl. LIV[b] op dit woord.
» » XLVIII[b] » Hemert, *zie* Neder-Hemert, Op-Hemert.
» » L *staat* (bij) Holland: *zie* Lodewijk; *lees* zie Napoleon (Lodewijk).
» » LXVI[a] *inlasschen* *Prangins, zie* bij Waldenzen, de noot.
» » LXXI[b] » *St. Martin* (Piemont), *zie* bij Wald., de noot.